50378/C

A XXXIV 18/s

GERARDI VAN SWIETEN

MED. DOCT.

COMMENTARIA

IN

HERMANNI BOERHAAVE

APHORISMOS.

Digitized by the Internet Archive
in 2018 with funding from
Wellcome Library

https://archive.org/details/b30415871_0004

GERARDI VAN SWIETEN

MED. DOCT.

COMMENTARIA

IN

HERMANNI BOERHAAVE

APHORISMOS,

DE

COGNOSCENDIS ET CURANDIS

MORBIS.

TOMUS QUARTUS.

PARISIIS,

Apud P. GUILLELMUM CAVELIER, viâ San-Jacobeâ, ſub Signo Lilii Aurei.

M. DCC. LXV.

CUM APPROBATIONE ET PRIVILEGIO REGIS.

WELLCOME HISTORICAL MEDICAL LIBRARY

PRÆFATIO.

EN Quartum Tomum ! quem ultimum fore credideram, imò promiſeram.

Sed obſervationum numerus, & copia rerum, ex optimorum Auctorum aſſiduâ lectione collecta, fecerunt, ut unico Volumine comprehendi non potuerint illa, quæ de penſo adhuc ſupererant.

Reliqua perficere conabor eâdem curâ; & hinc facilè prævideo, quòd, unà cum Indice generali, juſtæ molis Volumen efficient; idque certò erit ultimum.

INDEX CAPITUM

HUJUS TOMI.

	Pag.
Phthiſis Pulmonalis,	1
Phthiſes Aliæ,	99
Hydrops,	101
Podagra,	251
Morbi Virginum,	348
---- *Gravidarum,*	399
Partus Difficilis,	455
Morbi Puerperii,	515
---- *Infantum,*	574

APPROBATION.

J'Ai lû par ordre de Monſeigneur le Chancelier *Hermanni Boerhaave Opera omnia, cum notis Alberti Haller, & Commentariis Gerardi Van-Swieten*, *avec les Aphoriſmes de Chirurgie en François*, & je les ai trouvé tous très-dignes d'être imprimés. A Paris, ce 13. Mars 1760.

BARON.

PRIVILÉGE DU ROI.

LOUIS, PAR LA GRACE DE DIEU, ROI DE FRANCE ET DE NAVARRE: A nos amés & féaux Conſeillers les gens tenans nos Cours de Parlemens, Maîtres des Requêtes ordinaires de notre Hôtel, grand Conſeil, Prevôt de Paris, Baillifs, Sénéchaux, leurs Lieutenans Civils & autres nos Juſticiers qu'il appartiendra SALUT: Notre amé le Sieur *Pierre-Guillaume Cavelier l'aîné, Libraire à Paris*, Nous a fait expoſer qu'il deſireroit faire imprimer & donner au Public des Ouvrages qui ont pour titre: *Hermanni Boerhaave Opera omnia cum notis Alberti Haller, & Commentariis Gerardi Van-Swieten, avec les Aphoriſmes de Chirurgie en François, Abrégé de l'hiſtoire des Plantes, par Chomel, nouvelle Edition. Abrégé de toute la Médecine pratique par M. Allen. Les Œuvres de Huxham en Latin & en François*, s'il Nous plaiſoit lui accorder nos Lettres de Privilége pour ce néceſſaires. A CES CAUSES, voulant favorablement traiter l'Expoſant, Nous lui avons permis & permettons par ces préſentes, de faire imprimer leſdits Ouvrages, autant de fois que bon lui ſemblera, & de les vendre, faire vendre & débiter par tout notre Royaume, pendant le temps de dix années conſécutives, à compter du jour de la date des Préſentes; Faiſons défenſes à tous Imprimeurs, Libraires & autres perſonnes, de quelque qualité & condition qu'elles ſoient, d'en introduire d'impreſſion étrangere dans aucun lieu de notre obéiſſance; comme auſſi d'imprimer ou faire imprimer, vendre, faire vendre, débiter ni contrefaire leſdits Ouvrages, ni d'en faire aucun extrait, ſous quelque prétexte que ce puiſſe être, ſans la permiſſion expreſſe & par écrit dudit Expoſant, ou de ceux qui auront droit de lui, à peine de confiſcation des Exemplaires contrefaits, de trois mille livres d'amende contre chacun des contrevenans, dont un tiers à Nous, un tiers à l'Hôtel-Dieu de Paris, & l'autre tiers audit Expoſant ou à celui qui aura droit de lui, & de tous dépens, dommages & intérêts. A la charge que ces Préſentes ſeront enregiſtrées tout au long ſur le Regiſtre de la Communauté des Imprimeurs & Libraires de Paris, dans trois mois de la date d'icelles; que l'impreſſion deſdits Ouvrages ſera faite dans notre Royaume & non ailleurs, en bon papier & beaux caractères, conformément à la feuille imprimée attachée pour modèle ſous le contreſcel des Préſentes; que l'Impétrant ſe conformera en tout aux Réglemens de la Librairie, & notamment à celui du 10 Avril 1725; qu'avant de les expoſer en vente, les manuſcrits qui auront ſervi de copie à l'impreſſion deſdits Ouvrages, ſeront remis dans le même état où l'Approbation y aura été donnée ès mains de notre très-cher & féal Chevalier, Chancelier de France le ſieur DE LAMOIGNON; & qu'il en ſera enſuite remis deux Exemplaires de chacun dans notre Bibliothéque publique, un dans celle de notre Château du Louvre, un dans celle de notredit très-cher & féal Chevalier, Chancelier de France le ſieur DE LAMOIGNON, le tout à peine de nullité des Préſentes; du contenu deſquelles vous mandons & enjoignons de faire jouir ledit Expoſant & ſes ayans cauſe pleinement & paiſiblement, ſans ſouffrir qu'il leur

ſoit fait aucun trouble ou empêchement; voulons que la copie des Préſentes, qui ſera imprimée tout au long au commencement ou à la fin deſdits Ouvrages, ſoit tenue pour duement ſignifiée, & qu'aux copies collationnées par l'un de nos amés & féaux Conſeillers Secrétaires, foi ſoit ajoutée comme à l'original. Commandons au premier notre Huiſſier ou Sergent ſur ce requis, de faire pour l'exécution d'icelles, tous Actes requis & néceſſaires, ſans demander autre permiſſion, & nonobſtant clameur de Haro, Charte Normande & Lettres à ce contraires. CAR tel eſt notre Plaiſir. DONNÉ à Verſailles, le vingt-deuxiéme jour du mois d'Avril, l'an de Grace mil ſept cent ſoixante, & de notre Régne le quarante-cinquiéme.

LE BEGUE.

Regiſtré ſur le Regiſtre XVe. de la Chambre Royale & Syndicale des Libraires & Imprimeurs de Paris, N°. 3311. *fol.* 68. *conformément au Réglement de* 1723. *A Paris, ce* 5. *Mai* 1760.

G. SAUGRAIN, *Syndic.*

GERHARDI,

COMMENTARIA
IN
HERMANNI BOERHAAVE
APHORISMOS,
DE
COGNOSCENDIS ET CURANDIS
MORBIS.

PHTHISIS PULMONALIS.

§. 1196.

SI ULCUS pulmones exederit ita, ut totus inde habitus Corporis conſumatur, Phthiſis Pulmonalis ægrum afficere dicitur.

Phthiſis, ἀπὸ τοῦ φθίνειν derivatum vocabulum, apud Græcos quandoque corruptionem, ſæpiùs tamen conſumptionem & decrementum, ſignificat. Sic φθίνων μὴν vocabatur menſis in finem vergens: eodem vocabulo utebantur, dum ſolem à meridie in occaſum declinantem notabant: videtur enim, quòd φθίσιν oppoſuerint τῇ αὐξήσει: unde, ubi decreſcebat luna, dixerunt φθίσις γίνεται τῇ σελήνῃ. Hæc autem apud Lexicographos videri fuſiùs poterunt. Cùm autem Medici obſervarent, in pulmonis ulcere ſensìm minui corporis toroſitatem, ita ut ante mortem pellis & oſſa tantùm ſupereſſe viderentur, ideo phthiſis nomen huic morbo

dederunt. Confirmat hoc *Galenus* (*a*): poſtquam enim dixerat: *Phthiſis eſt ulceratio pulmonis, vel thoracis, vel faucium, ut & tuſſiculæ & debiles comitentur febres, & corpus contabeſcat;* paulò pòſt ſubjungit; dicta autem eſt ἀπὸ τοῦ φθίνειν, *quod eſt diminui.*

Eidem morbo & nomen φθοῆ datum fuit; *Galenus* (*b*) autem diſtinctionem fecit inter bina hæc vocabula: voluit enim, *Phthiſin* appellari omnem corporis diminutionem ac colliquationem: per *Phthoën* verò intelligi corporis conſumptionem ac diminutionem ex ulcere: interim tamen in Phthiſis definitione modò datâ meminit ulcerati pulmonis, &c. *Aretæus* autem (*c*) purulentam labem in phthiſi agnovit, unde hic morbus ab ipſo πύη & φθίσις appellatur, ſed ſimul monuit hoc nomen convenire, ſi ab abſceſſu pulmonis, poſt ſanguinis rejectionem, aut longinquam tuſſim, ortum duxerit morbus; ubi verò, in thorace vel coſtâ nato abſceſſu, à pure collecto vicinus pulmo eroderetur, tùnc φθόην vocari morbum juſſit.

Phthiſis autem vocabulo adhuc magis limitato ſenſu uſus fuit *Aëtius* (*d*), dum propriè phthiſin vocari voluit pulmonis exulcerationem, quæ poſt ſanguinis ſputum ſequitur. Ubi autem ab acriori catarrho eroderetur pulmo & exulceraretur, tunc vocabat φθοὴν illum affectum (*e*). Fatetur tamen, quòd phthiſis etiam ſequatur quandoque Pleuritidem & Peripneumoniam.

Hæc ſufficiet monuiſſe circa nomen morbi; videmus tamen in ſcriptis Medicis promiſcuè *phthiſin*, *phthoën*, *tabem*, vocatum fuiſſe hunc affectum. Uſus autem vocabulorum vim & ſignificationem determinat præcipuè.

Phthiſis ergo eſt conſumptio univerſi corporis habitûs per labem purulentam: verùm talis conſumptio poſſet oriri à quocumque fomite purulento, in diverſis corporis locis hærente; utì ad §. 1214. dicetur, hinc additur phthiſis pulmonaris, quia & frequentior eſt reliquis, utì etiam quia ſæpè admodum contingit, ut pulmo afficiatur tandem, licèt malum à fomite purulento in aliis locis corporis hærente originem duxerit. Tria ergo requiruntur, dum hic morbus adeſſe dicitur. 1°. Conſumptio totius corporis lenta. 2°. Cauſa hujus conſumptionis debet eſſe degeneratio humorum per cacochymiam purulentam. 3°. Debet mali ſedes in pulmone hærere.

Dum enim catarrho laborant homines, videmus, de naribus emungi & per tuſſim educi ſputa, quæ colore, ſpiſſitudine, & aliis dotibus, pus referunt: tamen non dicuntur ideo phthiſi laborare; quia habitus corporis non conſumitur, nec ulla ſigna cacochymiæ purulentæ in humoribus adſunt. Interim tamen, ſi materies catarrhi acrior fuerit, vel valida & diuturna tuſſis nimis quaſſaverit pulmonem, quandoque pulmo eroditur, ulceratur, & ſic ex catarrho phthiſis pulmonalis ſequitur.

§. 1197. CUjus ulceris origo deducitur ab omni causâ, quæ valet ſanguinem in pulmonibus ita ſiſtere, ut in materiem purulentam abire cogatur.

Ex definitione modò datâ ſpontè hoc patet: ut phthiſis pulmonaris dicatur mor-

(*a*) Definit. Medicar. n°. 260. 261. Charter. Tom. II. pag. 262.

(*b*) Definit. Medicar. n°. CCLX, CCLXI. Charter. Tom. II. pag. 262.

(*c*) De cauſ. & ſign. Morbor. diuturn. Lib. I. cap. VIII. pag. 36.

(*d*) Lib. VIII. cap. LXVII.

(*e*) Ibid. cap. LIII.

bus, debet adeſſe cacochymia purulenta in humoribus unà cum pulmone affecto: quidquid ergo hunc effectum præſtare poterit, meritò phthiſis pulmonaris cauſa dicitur. Varias autem tales cauſas exiſtere, docebunt ſequentia, ubi ordine enumerabuntur.

§. 1198. HÆ cauſæ poſſunt referri. 1. ad ipſam Corporis temperiem illam, quâ vergunt in hæmoptoen primò, hinc in ulcus loci eroſi.

Frequenter quidem phthiſis pulmonalis ſequitur hæmoptoen prægreſſam, tamen etiam abſque hâc obſervatur naſci, quod & *Aretæus* (*f*) indicare videtur, & patebit ex illis, quæ poſtea dicentur. Notavit *Fernelius* (*g*), magnam inter ſcriptores controverſiam eſſe, an citra cruentam excretionem quis tabe reſolvi poſſet? ſed teſtatur, ſe non paucos vidiſſe, tabe ſenſim ſublatos, in quibus nihil omnino cruoris toto morbi decurſu apparuit: idem confirmatur à pluribus aliis auctoribus, qui de phthiſi ſcripſerunt, & nullum puto eſſe Medicum, qui lautam praxin habuit, quin viderit ſimiles caſus.

Hæmoptoen, *Hæmoptyſin*, ſolent vocare Medici ſanguinis ex pulmone eductionem cum tuſſi, & quodam ſtrepitu in pectore: ſanguinis ſputum, tanquam generali nomine, dixit *Celſus* (*h*) omnem, quæ per os fiebat ſanguinis excretionem, ſive à gingivis, faucibus, naribus, &c. prodiret. *Aretæus* (*i*) autem accuratiùs hæc diſtinguere maluit: ubi enim ſanguis à capite, palato, faucibus, &c. veniens exſpuebatur, ſimpliciter vocabat πτύσιν vel αἱμοῤῥαγίαν, ſi verò à pectore & viſceribus ibi locatis, imprimis pulmone & aſperâ arteriâ, prodiret, tunc vocavit ἀναγωγὴν, quia ſurſum aſcendit ſanguis: hoc vocabulo ad eundem affectum deſignandum etiam *Trallianus* (*k*) uſus fuit.

Cùm autem longè alia Prognoſis ſit, ſi ſanguis ex oris interni partibus prodeat, vel ex naſo in fauces delapſus exſpuatur, quàm ſi ex pulmone venerit; imo etiam alia requiratur medela; hinc debet cum curâ diſtinguere Medicus, à quo loco veniat ſanguis, qui exſpuitur; & certè magnâ hîc attentione opus eſt.

Si unà cum tuſſi ſanguis exſpuatur, ferè pro certo ſigno habetur, ex pulmone ſanguinem prodire; licèt hoc fallere poſſet. Vocatus fui ad juvenem, cui inter dormiendum ſanguis cœpit de naribus fluere, cúmque reclinato jaceret capite, ſanguis per narium foramina poſteriora in fauces delapſus tuſſim excitavit, à quâ evigilans ſanguinem exſpuit, unde maximè perterritus fuit æger, credens ſe hæmoptyſi laborare. Curavi illico, ut os & fauces elueret aquâ tepidâ, ſimúlque erecto corpore ſederet in lecto, capite parum versùs anteriora inclinato: perrexit per integram horam valida ſatis per nares hæmorrhagia, ſed nulla aderat amplius tuſſis, nullum ſanguinis ſputum. Difficulter tamen potui eradicare hæmoptyſis metum, quem inde conceperat.

Contingit mihi, ut levis titillationis ſenſum ſentirem in faucibus, & paulò pòſt

(*f*) De cauſ. & ſign. Morbor. diuturn. Lib. I. cap. VIII. pag. 36.

(*g*) Patholog. Lib. V. cap. X. pag. 110.

(*h*) Lib. IV. cap. IV. n°. 5. pag. 202.

(*i*) De cauſ. & ſign. Morbor. acut. Lib. II. cap. II. pag. 12.

(*k*) Lib. VII. cap. I. pag. 285.

ſcreatu educerem ſanguinolentum ſputum : ſequebatur irritans tuſſicula, & ſputum cruore tinctum. Aperto ore ante ſpeculum, ſole irradiante, vidi ad latus dextrum propè uvulam in velo pendulo palatino vaſculum arterioſum rubrum, quod capilli diametrum ſuâ amplitude videbatur æquare, & quod aperto orificio ad latus uvulæ minimam ſtillabat ſanguinis guttulam ferè omni minuto ſecundo. Facilè tunc concipiebam, quomodo delapsâ in aſperam arteriam tali guttulâ excitari potuerit tuſſis. Simul ſic oculis cernere poteram, quomodo dilatatum tale vaſculum per anaſtomoſin, id eſt, per aperturam extremi ſui orificii, ſanguinem ſtillaret : poſt mediam horam ceſſabat hoc, & vaſculum hoc ſenſim contractum poſt trihorium diſparuit, cùm adeò exile foret, ut in ſtatu naturali ſanguinem rubrum non admitteret. Poſtea adhuc ter contigit in aliis idem illud videre. Si jam conſideremus, contingere poſſe, ut ſimile tale vaſculum dilatatum hæreret in parte poſticâ veli penduli palatini, quæ fauces reſpicit, tunc eadem forent omnia ſymptomata, nec tamen oculis pateret cauſa.

Fortè tales caſus frequentiùs contingunt : non ſine oblectamento vidi, *Galenum* (*l*) hoc jam notaſſe. Sic enim habet: *Nos verò eum* (*ſanguinem*) *à capite per gurgulionis præcipuè partes internas ad fauces affatim deſcendentem*, *tuſſiendo educi ſæpenumerò conſpeximus* ; *nam ſubitò gutturi irruens*, *tuſſim movet. Quare diligenter advertere animum oportet*, *ne aliquando hujuſmodi ſanguinem ex ſpiritualibus organis aſcendere putemus.* Unde meritò monuit in eodem Capite, os internum & nares ſollicitè conſideranda eſſe, ubi vel minimum dubium oritur de loco, unde ſanguis venit, qui exſpuitur. Certè ab hirudine cum aquâ deglutitâ ab homine ſitibundo ſanguinis vomitum obſervavit, & in juvene cruorem emungente & exſpuente detexit hirudinem in naribus latentem. Monuit & ſimilia de ſanguine ex capite & palato deſcendente, & fallacem hæmoptoes ſpeciem faciente, *Aretæus* (*m*).

Prudenter certè veteres Medici conſideraverunt triplicem modum, quo ex vaſis pulmonis ſanguis exire poſſit, & hæmoptyſin facere. Vel enim rumpuntur vaſa à vi quâdam illatâ, tunc vocaverunt ῥῆξιν (*n*) ; *Celſus* (*o*) autem monuit, appellari ῥηγμοχασμὸν, ſive hiatum rupti vaſis. Ubi verò ab ipsâ humorum per vaſa circumductorum acrimoniâ fit eroſio, tunc appellaverunt διάβρωσιν. Tertiam autem hæmoptyſis ſpeciem dixerunt illam, ubi integris manentibus vaſis, adeóque nec ruptis nec eroſis, per ultima orificia eorum dilatata ſanguis exiret : hanc autem vocaverunt ἀναστόμωσιν, apto ſatis vocabulo uſi. *Aretæus* (*p*) ἀραιώσιος nomine uſus fuit ad hoc idem deſignandum, quod & rarefactionem, & relaxationem, ſignificat. Sic apud *Galenum* ſæpiùs ἀραιωτικὰ φάρμακα legitur, quæ τοῖς πυκνωτικοῖς opponuntur.

Cùm autem, tam in Prognoſi, quàm in curatione, magna diverſitas ſit, dum tribus his modis hæmoptyſis oritur, operæ pretium erit & de ſignis Diagnoſticis ſingulorum dicere.

A ruptura vaſorum hæmoptyſin natam credimus, ſi tales cauſæ prægreſſæ fuerint, à quibus vaſorum ruptura metui poſſit. Sic ab ictu, lapſu, pondere magno

(*l*) De Locis affectis Lib. IV. cap. VIII. Charter. Tom. VII. pag. 466.

(*m*) De cauſ. & ſign. Morbor. acut. Lib. II. cap. II. pag. 12.

(*n*) Aretæus, ibid. pag. 13. Galen. de uſu. part. Lib. VII. cap. III. Charter. Tom. IV. pag. 452.

(*o*) Lib. IV. cap. IV. pag. 203.

(*p*) Ibidem.

elevato, clamore valido, iracundiâ, &c. Si ſubitò ſanguis exſpuatur, novimus, à magnâ vi pulmonibus allatâ rupturam vaſorum factam fuiſſe (*q*). Metus quidem eſt, ne ob ſubitam rupturam vaſorum, ſi majora fuerint, purpuream vomant animam, & ſubitò pereant, quales caſus plures in obſervatis Medicis habentur, ſi autem primum hoc diſcrimen evaſerint, multa curationis ſpes ſupereſt: *Rupturæ verò facilior ſolidatio eſt, quia vulneris oræ ſe contingunt* (*r*). Cùm enim vulnus recens ſit, & in ſano cæteroquin corpore, ſi fiant omnia illa, de quibus §. 1200. dicetur, conſolidatio vaſis rupti ſperari poterit.

Ubi autem eroſis vaſis hæmoptyſis ſequitur, longè difficilior cura erit: optimè monuit *Aretæus* (*ſ*): *Ulcus enim, non vulnus, efficitur.* Spontè patet, ulcus, in eroſo pulmone ob humorum acrimoniam natum, longè difficiliùs curari poſſe, quàm recens vulnus à violentâ factum causâ. Cognoſcitur autem, eroſionem eſſe hæmoptyſis cauſam, ſi nulla vis externa illata fuerit, ſi tuſſis diuturna & irritans prægreſſa fuerit; ſi dolor aliquis in thorace interno perceptus fuerit, ſi parca copia ſanguinis tantùm exſpuatur, ſed ferè perpetuò, vel ſaltem redeat frequentiſſimè ſanguinis ſputum. Ruptis enim vaſis larga copia ſanguinis ejicitur quidem, ſed ſedatur citiùs. Ob hanc cauſam *Chriſtophorus Benedictus* (*t*), celebris elapſo ſæculo Londini Medicus, qui optimè de hoc morbo ſcripſit, licèt difficiliori ſtylo uſus fuerit, hanc regulam Prognoſticam poſuit: *Sanguis per vices in pectus confertim fluens minus periculoſus, quàm qui ſenſim & jugiter emanaverit; fluxio enim periodica, licèt copioſior*, ἀναστομώσεως, *jugis pedetentim facta* ἀναβρώσεως, *Symptoma.*

Quando autem per anaſtomoſin dilatata vaſorum oſcula extrema ſanguinem effundunt in vaſa aërea pulmonis, qui deinde levi tuſſiculâ facilè educitur, longè minus periculum eſt. Vaſa enim, quamvis dilatata, manent integra, & humores boni ſunt, cæteroquin potius fieret eroſio, quam anaſtomoſis. Simulac enim ſanguis tranſire poteſt per ultima vaſorum extrema, dilatatio vaſorum minuitur, & proprio elatere contracta brevi ſic anguſtantur, ut ſanguinem rubrum non amplius tranſmittant, ſed tantùm ſolitos humores ſanguine tenuiores. Naturaliter enim ſanguis ruber nunquam exit in tracheas ſive vaſa pulmonis aërea, ſed ſecreti à ſanguine humores, qui humectant & lubrico muco obducunt totam internam trachearum ſuperficiem. In exemplo paulò antè nemorato patuit, quòd vaſculum dilatatum in velo pendulo palatino, ob ſanguinem rubrum contentum, manifeſtè conſpicuum, paucis horis ſe ſubduxerit oculis, dum ad ſolitam & naturalem amplitudinem rediiſſet denuò.

Hanc autem Hæmoptoes ſpeciem contingere fœminis menſtruorum ſuppreſſione laborantibus notat *Aretæus* (*u*), & per menſtruam periodum redire, & niſi curetur, ſæpiùs reverti. De his autem poſtea in eâdem hâc paragrapho dicetur, túncque ſimul patebit, non eſſe negligendam curam talis hæmoptyſis, licèt reliquis minùs periculoſa meritò habeatur.

Cùm autem hæmoptyſis non mutetur in phthiſin pulmonarem, niſi ulcus in pulmone produxerit, conſiderandum eſt quomodo hoc contingere ſoleat.

Si à vaſorum rupturâ contingat hæmoptyſis, violentis cauſis prægreſſis, quæ

(*q*) Aretæus Ibidem.
(*r*) Ibid. pag. 14.
(*ſ*) Ibid. pag. 13.

(*t*) Pag. 106. Tabid. theatr.
(*u*) De cauſ. & ſign. Morbor. acut. Lib. II. cap. 11. pag. 13.

antea fuerunt enumeratæ, tunc verum vulnus eſt, & omnia, quæ vulneri recenti contingunt, etiam locum habent, & obſervantur à Medico attento. De his actum fuit §. 158. Dictum fuit ibi n°. 1. partes vulneratas ſenſim magis magíſque à ſe mutuò recedere: item & hîc contingit: niſi enim magnum vas ruptum fuerit, quod undatim ingentem ſanguinis copiam fundit, hæmoptoë incipit cum ſputo ſanguineo pauco, ſed paulò pòſt aucto: minuitur poſtea, &, ſi quieſcat æger, plerumque ceſſat brevi; ſic tamen ut ſputum dilutum, tenue, ſubrubellum, educatur adhuc: utì in vulnere oculis patente videmus labia rubere, dolere, tumere, cum levi febriculâ, ſi vulnus alicujus momenti fuerit, ſic idem & in pulmone tunc fit: tuſſicula enim naſcitur, & quandoque levis doloris ſenſus: poſtea, utì in vulnere pus apparere ſolet, ſic & hic purulenti quid exſpuitur, quod, ſi parcâ tantum copiâ appareat, non eſt mali ominis, nam ſub hoc pure vulnus conſolidatur, utì in vulnere externo manifeſtè apparet. Poſt pacatum autem ſomnum, matutino tempore tale ſputum obſervatur, coctum & purulentum, & conſolidato vulnere ceſſat. Interim tamen hoc notandum, quòd ſæpè diuturnior cura ſit vulneris in pulmone quàm in externâ corporis parte: aer enim hic arceri nequit, & pulmo, ob reſpirationem ad vitam neceſſariam, omnino quieſcere non poteſt. Ob hanc cauſam prudentes Medici in hæmoptyſi quietem continuam imperant, loquelam prohibent, molliſſimum victum præſcribunt, ab omni animi affectu cavendum monent, ut, quantum fieri poſſit, quieſcat pulmo. Neque tantùm hoc fit ideo, ut caveatur hæmoptoes recidiva, verùm etiam hoc ſcopo, ut vas ruptum citiùs conſolidetur. Si jam minoris diametri vas fuerit ruptum, ſæpè feliciſſima curatio fit, ut poſtea totâ vitâ immunes vivant non tantùm à phthiſi, verùm & ab hæmoptoe. Ubi verò majores rami vaſorum rupti fuerint, magis dehiſcet tale vulnus, major puris copia naſcetur, & magnus metus eſt, ne per mollem ſubſtantiam pulmonis propagetur ſuppuratio circa vulneris labia nata, & phthiſin pulmonarem inducat. Ob hanc rationem *Hippocrates* (*w*) monuit, *Tabes periculoſiſſimæ ſunt, à ruptione venarum craſſarum.*

Alia autem ratio, quare poſt hæmoptiſin frequenter ſequatur ulcus pulmonis, ex ipsâ hujus viſceris fabricâ intelligitur. Si pulmo inflatus exſiccetur, & deìn diſcindatur, totus cellulofus apparet, non tantùm ideo, quia trachearum ultimi fines in membranulas cavas abeunt, verùm etiam manifeſtè apparet membrana celluloſa, quæ interſtitia relicta inter folliculos aëreos replet, & innumeris arteriolis irrigatur, utì, feliciter repletis per injectiones pulmonum vaſis, per microſcopia manifeſtè videtur. Si jam contigerit, ruptis his vaſculis ſanguinem effundi in celluloſam hanc membranam, cruor extravaſatus, corruptus morâ, & acrior redditus, ſuppurationem & ulcus pulmonare producere poterit. Sanguis enim extravaſatus, qui in vaſis aëreis pulmonum hæret, tuſſi educi poterit facilè, ille verò, qui in membranâ cellulosâ hujus viſceris colligitur, per hanc viam exire nequit, niſi, eroſis jam tracheis vicinis, exitum invenerit. Videntur *Hippocratis* Obſervata confirmare hæc, quæ dicta ſunt: ſic enim habet (*x*) ubi recenſet cauſas, unde purulentus fit pulmo. *Quum venularum quædam in eo rupta fuerit; rumpitur autem à laboribus: & cùm rupta fuerit, ſi craſſior quidem fuerit venula, plus fundit ſanguinis, ſi verò tenuior,*

(*w*) Coac. Prænot. n°. 438. Charter. Tom. VIII. pag. 878.

(*x*) De Morbis Lib. I. cap. v. Charter. Tom. VII. pag. 537.

minùs ; partímque confeſtim quidem ſanguinem exſpuit, partim verò, niſi conſtricta vena fuerit, in pulmonem funditur, in eóque putreſcit, cúmque putruerit, pus facit. Procedente verò tempore, interdum pus ſincerum, interdum ſubcruentum, quandoque etiam ſanguinem, & ſi uberiùs repleta fuerit venula, ipſa ſanguinis copiam confertim à ſe evomit, púſque craſſum ab accedente, ac intùs putreſcente, pituita exſpuitur. Primò enim hic deſcribitur hæmoptoe, dein à putreſcente ſanguine, qui in pulmonem delapſus fuerat, ulcus, quod vel pus ſincerum dabat, vel eroſis vaſculi vicinis ſubcruentum, imo & quandoque magna ſanguinis copia, eroſis à pure acriore vaſis, prodit.

Hinc etiam intelligitur; quare *Hippocrates* (*y*) in *Aphoriſmis* dixerit: *A ſanguinis ſputo puris ſputum malum.* Non enim hoc intelligendum eſt, à parcâ copiâ ſputi illius purulenti, quod rupti vaſis incipientem conſolidationem ſignificat, utì paulò antè dictum fuit, verùm à tali ſputo puris, quod & majori copiâ prodit, & diuturno tempore pergit, ſícque ulcus pulmonis ſignificat. Unde & *Galenus* (*z*) optimè in Commentario ad hunc Aphoriſmum, monet, *quòd non omne ſanguinis ſputum ſequentem habet puris exſpuitionem, ſed quod ſolùm malignum exiſtit.* Quum autem ulcus, naſciturum poſt rupta pulmonis vaſa, præcedere ſoleat inflammatio, quæ, ſi validior fuerit, febrim excitat, hinc acerbam Prognoſin dedit *Galenus* (*a*), dicens: *Quotquot autem phlegmone ſic occupavit, ut jam febricitarent, horum nullus eſt omninò perſanatus.* Contrà felicem curam ſperabat (*b*), *ſi nulla phlegmones ſuſpicio circa vas ruptum ſupereſſet.* Unde etiam, ut poſtea in curatione dicetur, omni modo cavetur inflammatio hìc metuenda.

Facilè etiam patet, quòd ab hæmoptyſi per eroſionem natâ, pejora metuenda ſunt: ſi enim difficilis ſit conſolidatio rupti vaſis in pulmone per cauſam violentam, & ſæpè inde ſequatur ulcus pulmonis; quantò magis hoc metuendum erit, ubi vaſorum eroſio non vulnus fecit, ſed ulcus, utì paulò antè ex *Aretæo* notatum fuit. Tale ulcus non poterit ſanari, niſi priùs ad conditionem puri vulneris reductum fuerit, utì antea ad §. 402. dictum fuit: verùm ad hanc rem requiritur ſuppuratio major & diuturnior, adeóque majus diſcrimen ulceris pulmonem depaſcentis adeſt. Sed & alia, & major quidem, difficultas ſupereſt: notatum fuit ad §. 387. ubi de exitu inflammationis in ſuppurationem agebatur, requiri ad boni puris confectionem, ut humor fluens per vaſa blandus ſit: in hoc autem caſu talis humorum acrimonia adeſt, ut vaſorum eroſio ſecuta fuerit, & poſt hæmoptyſin à tali cauſâ natam adeſt eadem acrimonia, quæ non tam facilè tollitur, ac forte quis crederet. An non obſervatur, quòd in ſcorbuticis levis etiam excoriatio in crure facta degeneret toties in ulcus annoſum, licèt omnia tentet Medicus, & Chirurgi manibus facilis acceſſus detur, & ab aëre defendi poſſit tale ulcus. Ex his omnibus patet ratio, quare *Galenus* (*c*) ferè deſperaverit de phthiſi curandâ, quæ ex tali cauſâ nata foret: *Ex iis verò, qui ulcus in pulmone habent, ii ſoli inſanabiles mihi eſſe videntur, qui ex ſucci vitioſi eroſione id poſſident, quorum aliqui, ceu ſalſilaginem ſputum ſuum ſentire ſe aiunt, nam longo arbitror tempore omnino opus eſſe, ut ſucci corrigatur vitium.*

(*y*) Sect. VII. Aphor. 15. Charter. Tom. IX. pag. 299.
(*z*) Ibidem.
(*a*) Method. Medend. Lib. V. cap. XIV. Charter. Tom. X. pag. 126.
(*b*) Ibid. cap. XIII.
(*c*) Method. Medend. Lib. V. cap. XIV. Charter. Tom. X. pag. 116.

Illa autem hæmoptyſis, quæ per anaſtomoſin, dilatatis vaſorum orificiis, fit, abſque ullâ vaſorum rupturâ vel eroſione, omnium facillimè curabilis eſt, quia nullam humorum Cacochymiam ſupponit, & vaſa manent integra, quamvis dilatata fuerint. Per ipſum autem ſanguinis effluxum fit conſtrictio vaſorum dilatatorum: capacitas enim vaſorum pendet à duabus præcipuè cauſis, nempe à vi cordis pellente liquida in vaſa, & à reſiſtentiâ circa fines vaſorum anguſtos: ſimulac autem aperta extrema vaſorum ſanguinem tranſmittunt liberè, illa reſiſtentia minuitur inſigniter; hinc ſi ſimul per quietem corporis circuitus ſanguinis per vaſa reddatur pacatiſſimus, vaſa proprio elatere conſtringuntur, & minuitur cavitas, extrema orificia connivent ita, ut ſanguinem non tranſmittant amplius, ſicque ceſſat tale ſanguinis ſputum. Ille tantùm metus videtur adeſſe, ne ſanguis, effuſus per anaſtomoſin in pulmonis ſubſtantiam celluloſam, ibi hærere poſſit, corrumpi, & ſic ulcus pulmonis producere. Cùm autem antea §. 830. 2. demonſtratum fuerit, facilem ſatis viam eſſe ex arteriâ pulmonali in tracheas ſive vaſa aërea pulmonis, hinc & illa ſanguinis effuſio in celluloſam hujus viſceris ſubſtantiam, minùs metuenda videtur, cùm liquida propulſa per vaſa eò versùs tendant faciliùs, ubi minor eſt reſiſtentia.

Cùm ergo phthiſis adeò curatu difficilis, & frequens tamen, morbus ſit, operæ pretium erit, conſiderare accuratè illa ſigna, quæ docent, hominem vergere in hunc morbum, & ſimul enumerare præcipuas cauſas, quæ in corpore prædiſpoſito hæmoptyſin & phthiſin producere valent: his enim ritè intellectis, cautelæ poterunt dari, ut illæ evitentur, vel emendentur ſaltem, ſi omnino vitari non poſſint.

Hæc conſiſtit α. in teneritudine vaſorum arterioſorum, & in impetu acrioris utcunque ſanguinis: cognoſcitur conſpectu tenellorum vaſculorum, & totius corporis; collo longo; thorace plano & anguſto; ſcapulis depreſſis; ſanguine valde rutilo, tenui, diſſoluto, acri, calido; colore valde candido, & amœno roſeo; cute pellucidâ; hilaritate, & ſubtilitate præcoci ingenii.

Vaſorum firmitas reſiſtit liquidis impulſis; adeóque quò minus vaſorum robur eſt, eò majus rupturæ periculum: ſed & quò impetus moti per vaſa ſanguinis major eſt, eò major vis infertur vaſis: ſi jam ſimul concurrat cum vaſorum debilitate majori, & impetu moti liquidi valido, humorum acrior indoles, tunc certè vaſorum ruptura magis etiamnum metuenda eſt. Sed obſervamus in illis, qui in hunc morbum proni ſunt, hæc concurrere. Notaverat *Sydenhamus* (*d*), hominibus calidioris temperamenti, ſed minus robuſtis, hæmoptoen contingere: ſanguis his de venâ miſſus pulchro quidem rutilat colore, ſed pars rubra minùs firma eſt, ſerum ipſum ſalſius invenitur, tenuius, & minùs coloratum. Cùm autem per tenera vaſa facilè perluceat liquidorum contentorum color, hinc candidus in cute color, ubi vaſa cutanea tam parva ſunt, ut ſanguinem rubrum non admittant; in genis amœnus roſeus color conſpicitur, pulchro rutili ſanguinis colore per tenera vaſa ſanguinea pellucente. Monuit *Galenus* (*e*), *quòd color à ſuccis proveniat, non ex ſolidis animalis partibus.* Quoties

(*d*) Sect. VI. cap. VII. pag. 361. | Charter. Tom. VI. pag. 121.
(*e*) De Sanit. tuend. Lib. XIV. cap. IV.

doluerunt

doluerunt Medici, dum in ipſo ætatis flore venuſtiſſimæ formæ juvenes utriuſque ſexûs ſævus hic morbus abſtulit; ut turbo naſcentes roſas.

Si jam ſimul pectoris ſtructura talis ſit, ut planior ſit thorax, adeóque anguſtius ejus cavum, pulmones minùs dilatari poterunt, adeóque & per vaſa pulmonum minori cum facilitate tranſibunt humores; hinc plus urgebunt latera vaſorum: unde ſuſpecta ſemper Medicis apparet talis conformatio; cùm autem coſtarum arcus minùs convexi ſint, hinc à ſcapulis magis recedant, ideo illæ magis prominent, alarum inſtar, & πτερυγώδεες ab *Aretæo* (*f*) vocatur. Hæc autem difformitas magis augetur, ubi in conſummatâ phthiſi omnis pinguedo evanuit, & muſculorum toroſitas periit; tunc enim longè magis ſcapulæ à coſtis diſtare videntur: interim tamen illa ſcapularum prominentia manifeſtè ſatis apparet in illis, qui in hunc morbum vergunt, licèt adhuc ſani ſint: hos autem meritò *Galenus* (*g*) vocavit φθινώδεις, qui nempe idonei ſunt hunc morbum pati, licèt nondum phthiſi laborent. Præcipuè autem pectoris anguſtiam accuſavit (θώραξ στενὸς καὶ ἀβαθής), & ſcapularum à retro prominentiam pro ſigno anguſti pectoris habuit: ſolet etiam hominibus ſic diſpoſitis collum longum eſſe. An hæc colli longitudo aliquid facit ad ſubtilitatem præcocis ingenii? Fortè major capitis à corde diſtantia impetum ſanguinis per vertebrales & carotides arterias moderatur ita, ut perfectiſſimè exerceantur omnes encephali functiones. Certè aliâ occaſione ad §. 1010. 1. notatum fuit, collum breve diſponere ad apoplexiam; quia à corde magis propinquo urgentur validiùs vaſa encephali: ſæpè etiam in talibus hominibus hebetudo & pigritia obſervatur. Utique obſervationes quotidianæ docent, feliciſſimi ingenii juvenes ſæpè hoc morbo perire. Dum proprii corporis habitum *Cicero* (*h*) deſcribit, qui ingenio & dicendi facundiâ adeo celebris fuit, dicit: *Erat eo tempore in nobis ſumma gracilitas & infirmitas corporis, procerum & tenue collum: qui habitus, & quæ figura non procul abeſſe putatur à vitæ periculo, ſi accedit labor, & laterum magna contentio.* Fatetur autem, quòd ſine remiſſione, ſine varietate, vi ſummâ vocis, & totius corporis contentione, diceret: ideo & Medici & amici hortabantur, ut à cauſis agendis deſiſteret: maluit tamen in Aſiam proficiſci, ut conſuetudinem dicendi mutaret: quodvis enim potiùs periculum adire voluit, quàm à ſperatâ dicendi gloriâ recedere. Feliciter ceſſit hoc propoſitum: poſt biennium enim redux, *non modo exercitatior, ſed prope mutatus, fuit. Nam & contentio nimia vocis reciderat, & quaſi deferbuerat oratio, lateribúſque vires, & corporis mediocris habitus, acceſſerat.* Patet ſimul ex hoc exemplo, quòd ad phthiſin diſpoſiti poſſent ſæpè à morbo ſervari, ſi cautelam debitam adhiberent.

Patet hinc etiam, quantùm noceat peſſimus ille mos, quo faſciis arctiſſimè ſtringitur pectus & abdomen in junioribus, in adultioribus verò loricis: anguſtatur depreſſis coſtis thoracis cavum, dum ſimul, compreſſo abdomine, facilis diaphragmatis deſcenſus impeditur. Sic malâ arte ſano corpori conciliatur talis diſpoſitio, quam tanquam funeſtæ tabis prodromum metuunt Medici ſummo jure. Contra peſſimam hanc conſuetudinem ideo inſurgit meritò *Spigelius* (*i*), qui credit, ob hanc cauſam in Angliâ adeo frequentem eſſe phthiſin; deinde addit ſequentia: *Ineptum*

(*f*) De cauſ. & ſign. Morbor. diuturn. Lib. I. cap. VIII. pag. 37.

(*g*) Comment. 1. in Libr. Epidem. Charter. Tom. IX. p. 23.

(*h*) Cicer. Brutus, ſive de claris Oratoribus, cap. LXXXXI. Tom. I. pag. 412.

(*i*) De Human Corpor. fabr. Lib. I. cap. IX. pag. 19.

etiam eſt, & ultra fidem pernicioſum, illud ſtudium, quod ferè virgines adhibent, ut junceæ videantur, loris, & mortifero artificio, pectus in anguſtias cogentes, ignaræ, ſe, anguſtando thoracem, januam tabi, marcorique, aperire. Contrà earum gentium conſuetudinem laudat, quam & Venetiis obſervari vidit, quæ latum potiùs quàm anguſtum pectus exoptant, & ideo infantum thoracem levi faſciâ potiùs involvunt quàm ſtringunt. Nec ceſſant hodie cordati Medici ſe opponere peſſimo huic mori, ſed, quod dolendum, ſine ullo ſæpè fructu, cùm faciliùs Herculi clavam quis extorqueret, quàm ſtolidis mulierculis receptum ſemel morem, licèt peſſimum.

His ſignis & uſus fuit *Benedictus* (*k*), ut cognoſceret futuram phthiſin: *Scapulæ acuminatæ, præcordia contracta, pectus anguſtum & depreſſum, cervix gracilior & oblonga, omnium pectoralium tenor flacciditſſimus, caróque totius corporis muſculoſa tenerrima.*

β. In eâ debilitate viſcerum, quâ ingeſta ſuâ indole nimis tenacia obſtructiones, putrefactiones, acrimonias, ſuſcipiunt, hiſque dein malis eroſa vaſa, poſt Hæmoptoen, exulcerant: cognoſcitur levi febriculâ, tuſſiculâ ſiccâ, calore majori, rubore labiorum, oris, genarum, auctis & inſurgentibus, quo tempore novi chili in ſanguinem ingreſſus, facili ſudore dormienti, debilitate, anhelitu ad minimum motum magno.

Conſtat ex Phyſiologicis, & in capitulo de cachexiâ, pluribúſque aliis in locis, jam ſæpiùs monitum fuit, ad mutationem crudi ingeſti in indolem noſtrorum humorum plura concurrere viſcera, quæ ſingula ſuam ſymbolem conferunt. Ubi ergo viſcera debiliora ſuis muneribus non ſufficiunt, degenerabunt à naturali dote liquida per hæc viſcera ſecreta, chylus erit crudior, viſcidior, imò & ſæpè acrior: niſi enim ingeſta ſuperari poſſint per vim viſcerum chylopoïeticorum, ſuam ſequuntur indolem, & in acrimoniam acidam, putridam, rancidam, vel & in tenax gluten, degenerant, prout ex diversâ materiâ conſtant. Pulmo autem magis afficitur & citiùs, quàm reliqua viſcera, quia degenerans talis chylus, ſimulac in venâ ſubclaviâ ſanguini miſtus eſt, ſtatim per pulmonem tranſire debet; adeóque hoc viſcus primam noxam ſentiet. Hinc monuit *Benedictus* (*l*); *qui bellariis & ſympoſiis nimis indulſerint, phthiſi languorem importante maximè corripiuntur & periclitantur.* Unde & hæc videtur cauſa eſſe, quare in Angliâ frequens phthiſis; cum validiſſimis cibis, & meraco potu, utantur, minúſque delectentur cibo vegetabili. Cùm autem præ reliquis plurimum faciat ad bonam chylificationem bilis, major chyli degeneratio metuenda erit, ſi bilis officina, hepar nempe, laboret. Unde & ſcripſit *Benedictus* (*m*), peculiari fere ſemper loquendi modo utens: *Magis periclitantur pulmones à preſſurâ per denegatam hepatis percolationem, quàm à regurgitatione ab infarctis lienis vaſculis.*

Poteſt chylus, non ſatis elaboratus actione viſcerum primæ coctionis, peccare viſciditate nimiâ, præcipuè ſi talia ingeſta fuerint, in quibus lentum gluten abun-

(*k*) Tabid. theatr. pag. 99.
(*l*) Theat. Tabid. pag. 110.
(*m*) Ibidem pag. 107.

dat, ut ſunt farinacea non fermentata, juſcula meraciora, imprimis ſi ex animalium partibus extremis parata fuerint. Lenta hæc infarcient vaſorum pulmonalium anguſtos fines, ſicque obſtructiones parient. *A ſanguine extravaſato putreſcente bronchia minùs infarciuntur, à ſucco nutritio magis, cùm in mucaginoſam excoquitur ſubſtantiam* (*). Sed certè eadem viſcida, per ſolam moram & calorem loci, acrimoniam magnam acquirere poſſunt. Mollis gelatina cornu cervi æſtivis caloribus ſatìs citò corrumpitur: tunc amittit viſciditatem quidem, ſed diffluit in liquamen putridum acre: paſta panis in acrimoniam acidam degenerat brevì: à molli pituitâ in pulmonibus accumulatâ eroſionem metuebat periculoſam *Hippocrates* (*n*); *Pituitâ enim pulmones implentur, indéque pus gignitur, quod pulmones exedit, neque ægroti facilè evadunt.* Si verò talis chylus non hæreat in pulmone propter viſciditatem, ſed jam acrior ſit, vel ſatis citò in acrimoniam degeneraturus tranſeat cum ſanguine per omnes corporis partes, totam maſſam ſanguinis mutare poteſt ſic, ut à nativâ ſuâ indole degeneret, & acrior reddatur, utì in Capitulo de Cachexiâ dictum fuit. Verùm, ut fiat reparatio perditorum, tam in ſolidis quàm in fluidis, blanda requiritur humorum indoles; adeóque nutritio debita non fiet, & ſenſim minuetur corporis vigor. *Benedictus* (*o*), qui attentiſſimè obſervavit omnia, quæ in hoc morbo contingunt, dixit: *Odor corporis, maximè inter ſudandum, à conſueto demutatus, cutíſque præſertim faciei quoad colorem deflorescentia, habitus corporis mutatus, vigor langueſcens, hujus adulterationis jamjam factæ in morbis pleriſque diuturnioribus, præcipuè phthiſi, indicia ſunto.* Omnia hæc deſignant, non reſtitui talia per nutritionem, qualia per vitæ ſanæ actiones quotidie pereunt de corpore. Cùm verò & de ſolidis corporis partibus neceſſariò quid pereat, illa pariter labefactabuntur, ſi perditi reſtitutio non fiat. Cùm autem vaſa ſanguifera pulmonis tenera ſatis ſint in ultimis ſuis diviſionibus, & totum impetum cordis dextri, ſanguinem pellentis, ſuſtinere debeant, patet ratio, quare præcipuè pulmo à tali cauſâ noxam patiatur. Hæc videtur fuiſſe ratio, cur *Hippocrates* (*p*), ubi apparebant ſigna acrimoniæ majoris in humoribus tabem prædixerit. *Eruptiones quaſi abraſâ cute* (ἀμυχώδεα quod Charterius vertit *velut ferro lancinatæ*; minùs rectè) *habitus tabem ſignificant.* Tunc enim ſignum eſt, ad ultima extrema vaſorum cutaneorum ferri talia, quæ acrimoniâ ſuâ ipſam cutim erodere poſſunt: cùm autem pulmonis aërea ſuper es p erſpiret longè plus, quàm cutis externa, metus eſt, ne & illa tandem ſic afficiatur. Verùm quidem eſt, à vi cordis proximi urgeri validè extrema vaſorum exhalantium pulmonis; adeóque non tam facilè ibi poterit quid hærere tam diu, ut rodere poſſit: ſed ſi ſimul viſciditas ſanguinis jungatur acrimoniæ, vel à quâcumque cauſâ minuatur pulmonis peſpiratio; ſimile malum ſequi poſſet. Sic notavit *Benedictus* (*q*) *quòd in nivium & grandinum congelatione, cœlóque pluvioſo, hæmoptoïci magis tentantur.* Notum autem eſt, talem aëris temperiem minùs favere liberæ perſpirationi. Ob eandem rationem & in cute ſimiles eroſiones, vel & puſtulæ, fiunt in phtiſicis, dum acria, ope perſpirationis cæteroquin diſſlanda, in vaſis cutaneis hærere incipiunt. *Hippocratis* obſervata confirmat *Benedictus* (*r*), dum notat ſequentia. *Quibus uredo, im-*

* Theat. Tabid. pag. 109.
(*n*) De glandulis cap. v. Charter. Tom. IV. pag. 274.
(*o*) Theatr. Tabid. pag. 23.
(*p*) Coac. Prænot. nº. 444. Charter. Tom. VIII. pag. 878.
(*q*) Theatr. Tabid. pag. 109.
(*r*) Ibidem pag. 123.

petigo, aut pruritus autumnalis & hyemalis, cutes obſeſſerit, quod plerumque ſit, ſudoribus frequentioribus uti convenit, illiſque ſemper profuere. Multum enim boni ſperabat, ſi per vaſa cutanea illud acre in humoribus natum expelli poſſet, utì poſtea in curatione dicetur.

Signa autem, quæ denotant, talem in corpore diſpoſitionem eſſe, & pulmonem jam incipere affici, hîc enumerantur: levis adeſt febricula, vel ob acrimoniam jam natam in humoribus, vel quia debilia viſcera digerendis & ſubigendis cibis ingeſtis non ſufficiunt: inde enim febrim naſci poſſe, probatum fuit §. 586, ubi de febrium cauſis agebatur. Cùm autem irritetur à copioſiori vel & acriori chylo cum ſanguine fluente pulmo, tuſſicula ſequitur, ſed ſicca, quia nihil materiæ expectorandæ adeſt. Cùm autem ſemper tunc temporis adſit difficilior utcumque tranſitus ſanguinis per pulmones etiam in ſanis hominibus, hinc & calor major, & plenitudo vaſorum ſanguineorum capitis, quia venæ jugulares difficiliùs evacuantur. Manifeſtè hoc apparet, ſi quis conſideret convivas, dum menſæ accumbunt ad lautum prandium invitati, eoſdémque intueatur poſt finitas epulas, dum omnium vultus rubent, turgent. Nec mirum, cùm turgens ventriculus liberum deſcenſum diaphragmatis impediat, adeóque liberam expanſionem pulmonum minuat, ſimúlque copioſus crudus chylus cum ſanguine fluat. Illi, qui ex muneris ratione coram concione dicere debent, ſatis experiuntur, ante prandium hoc longè facilius eſſe, quàm horis pomeridianis.

Si verò omnia hæc incommoda augeantur illo tempore, dum copioſior chylus cum ſanguine fluit, adhuc certior erit hæc Diagnoſis: febricula enim illa, utì ad §. 835. dictum fuit, quam hecticam ſive habitualem vocant Medici, ſemper ſibi ſimilis, nec invaſionem, nec vigorem, nec remiſſionem, habet; unde fit, ut ægri non percipiant ſe ægrotare: verùm progrediente morbo circa veſperam manifeſtum hujus febriculæ augmentum percipiunt ægri; at rectè *Galenus*, utì in eodem loco habetur, monuit, illam exacerbationem non pendere à naturâ febris hecticæ, quæ eodem ſemper tramite decurrit, ſed ab alimento aſſumto hoc fieri, quo ſubacto & diſtributo febricula hæc denuò ad priſtinum ſtatum redit. Præterea notatum fuit ad §. 834. etiam in ſanis hominibus augeri veſpertino tempore pulsûs celeritatem; unde & alia ratio habetur, cur febricula talis hectica veſpertinis horis ingraveſcat.

Quare autem facilis ſudor tempore ſomni fiat in illis, qui ad hunc morbum diſpoſiti ſunt, vel etiam jam ægrotare inceperunt, explicatum fuit ad §. 835. ubi de ſudore nocturno in pulmonis abſceſſu agebatur.

Cùm verò ingeſta non nutriant, niſi priùs per bonam digeſtionem redacta fuerint in bonum chylum, & ex hoc non reſtituantur perdita, niſi ulteriùs per viſcerum & vaſorum actionem elaboretur, pulmoníſque actio multùm ad hanc rem contribuat, patet ratio facilè, quare debilitas adſit.

Anhelitus autem magnus ad minimum motum pendet partim à debilitate, partim etiam ab impedito ſanguinis tranſitu libero per pulmones: unde patet etiam, quòd initio morbi non ſtatim adeo anheli ſint phthiſici, niſi mala pectoris conformatio pulmonis liberam explicationem impediverit: ubi verò in progreſſu morbi ulcus jam natum eſt in pulmone, tunc illud, vicina vaſa adhuc libera premens, difficilem ſanguinis tranſitum ex corde dextro in ſiniſtrum reddit. Ubi verò ulcus adeſt quidem, ſed apertum, tunc ſputum purulentum quotidie prodit, & minùs anheli

quidem ſunt, ſed ſenſim corpus conſumitur, & vires pereunt, niſi illud conſolidari poſſit; quod admodum difficile eſt, utì poſtea videbimus.

γ. In eâ ætate, quâ vaſa incrementi apicem adepta, ulteriori productioni ſuæ reſiſtunt, dum interim ſanguis augetur copiâ, acrimoniâ, impetu; adeóque intra 16 & 36 ætatis annum.

Conſtat, corpus noſtrum eò citiùs creſcere, quò origini propius eſt: ex minimâ moleculâ embryo creſcit in utero materno ad inſignem magnitudinem maturi fœtûs, & tantum incrementum novem menſium ſpatio abſolvitur. Poſt nativitatem pergit infans creſcere, ſic tamen, ut incrementi celeritas ſemper decreſcat, dum augetur ætas, tandémque in adulto jam corpore deſinat, dum adeo robuſtæ factæ ſunt ſolidæ partes, ut non amplius elongari poſſint facilè à motu humorum, qui per vaſa convergentia pelluntur vi cordis: videntur enim omnia docere, quòd corporis ſtaturæ augmentum ab elongatione vaſorum per humores impulſos pendeat. Unde illo vitæ tempore, quo vaſa flexilia ſunt quàm maximè, actióque cordis frequentior & tamen ſatis valida obſervatur, incrementum velox eſt. Verùm in junioribus pulſus cordis frequentiores ſunt, & vaſa omnia mollia facilè cedunt: confirmatur hoc ulteriùs, quia dum augetur ſanguinis momentum in vaſa, in morbis acutis, v. g. in juniori ætate, ſubitum & magnum obſervatur ſtaturæ augmentum, poſtquam ab his morbis reſurgunt, ſic ut ſæpè per binas ſeptimanas plus creſcat ſtatura corporis, quàm antea ſanitatis tempore per integrum annum. Quotidiana obſervata hoc docent: imò vidi aliquoties, juvenes, qui jam vix amplius creſcebant, variolis correptos, emerſiſſe ex hoc morbo longè proceriores.

Ubi ergo ad illud tempus accedit homo, in quo vaſa non ampliùs cedunt liquidis impulſis, plus diſtenduntur, extrema vaſorum anguſta magis urgentur, & tunc toties ſequuntur hæmorrhagiæ narium, juvenibus familiares, ſive per anaſtomoſin dilatatis vaſorum extremis, ſive etiam aliquando per rupturam vaſorum, ſi ſubitò ſanguinis impetus fuerit auctus, vel plethora adfuerit. Præterea circa hoc tempus major etiam videtur ineſſe acrimonia humoribus: omnes enim humores blandi ſunt in recèns natis & junioribus, qui molliſſimo etiam delectantur victu: urina in illis vix odora, fere inſipida, colore ſerum lactis refert. Circa pubertatis tempus urina flavior, acrior, eſt, ſudor olens ſub axillis & imprimis circa inguina obſervatur, animi affectus mutantur ita, ut, flexibilis antea puer, jam diſcat pericula temnere audax juvenis: inſuetum robur percipiunt unà cum magnâ agilitate membrorum, hinc quâvis datâ occaſione lætantur experiri, quid valeant vires: ſi tunc ſimul comeſſationibus, Baccho, Veneri, indulgere incipiant, validiſſimis exercitiis corpus moveant, patet ſatis, quantum periculum ſit, ne humores, copiâ aucti, acriores redditi, impetu majore moti, vaſa rumpant, & imprimis in pulmone, ubi totâ vi cordis dextri ſanguis ex ingenti trunco pulmonaris arteriæ mox in minimas & tenerrimas arterias pellitur. Verum quidem eſt, quòd circa tempus hoc ætatis ſalubris narium hæmorrhagia contingat ſæpiùs, & hæc pericula minuat. *Hippocrates* (*f*), dum morbos ſingulis ætatibus frequentiores enumerat, monet, ad pubertatem acce-

(*f*) Aphoriſm. XXVII. Sect. III. Charter. Tom. IX. pag. 123.

dentibus narium hæmorrhagiam ſæpè contingere. *Galenus* (*t*) autem in Commentario ad hunc locum notat, hoc contingere ideo, quia ſanguis redundat: *Non quòd copioſior quàm anteà generetur, ſed quòd nunc ipſius minùs quàm priùs abſumatur propterea, quòd & augmentum, pro corporis ratione, hâc ætate minùs, quàm ſuperiore procedat.* Interim tamen, ne nimis confidere poſſimus ſalutari ſanguinis per nares effluxui, paulò pòſt (*u*) monet, juvenibus ſanguinis ſputum & tabem contingere.

Certè & *Sydenhamus* (*v*) notavit, hæmorrhagiam narium infeſtare ſanguine præfervido, temperamento verò debiliore, præditos; & poſteà dixit; *Hæmoptoë etiam, quæ in æſtatis ac veris confinio homines calidioris temperamenti, at minùs robuſti, adoritur, & quorum pulmones minùs rectè valent, præ ſenibus item juniores, ejuſdem ferè indolis cum hæmorrhagiâ jam tractatâ mihi eſt*, &c. imò, ferè eandem methodum curandi requiri, monet.

Benedictus (*x*), accuratus adeo obſervator omnium, quæ in hoc morbo contingunt, pariter utilitatem hæmorrhagiæ narium ad Phthiſin cavendam, vel ſaltem ad procraſtinandum interitum, agnovit. Sic autem habet: *Phthiſici omnes frequentiori, modò mediocri, narium hæmorrhagiâ detenti, diuturniores. Si ſuffuſio ſanguinis cum pari per nares expreſſione arteriam pulmonariam ſimul occupaverit, minùs periculoſum, quàm ſimplex in arteriam extruſio.* Verùm & idem ille auctor alio in loco (*y*), cujus alia occaſione ad §. 741. mentionem feci, obſervavit, periodicam narium hæmorrhagiam moderatam tabis acceſſum protrahere, & iteratâ quâcumque phlebotomiâ longè efficaciorem eſſe: confirmat autem hanc efficaciam hæmorrhagiæ narium notabili exemplo juvenis, cui parentes tabis characterem impreſſerant, & qui tamen, à decimo ſexto uſque ad vigeſimum quintum ætatis annum, ope hæmorrhagiæ narium, inconcuſsâ ferè valetudine fruebatur. Sub finem veris enim, & per totam ferè æſtatem, ſemel aut bis uncia una aut altera ſanguinis quotidie per nares exivit. Vigeſimo quinto ætatis anno narium hæmorrhagia ceſſavit, frigefacto capite: mox incepit pectus oppleri, ſucceſſit hæmoptoë, & cætera ingruentis tabis ſigna. Venæſectio parum profuit; ſed poſtquam rediit copioſior narium hæmorrhagia, pectus liberabatur; & tanto periculo ereptus manſit ſuperſtes ſine manifeſto valetudinis diſpendio.

Si ergò à phthiſi hæreditariâ, quam omnes Medici pro difficillimâ agnoſcunt, liberatus fuerit ita homo, quantùm non licet ſperare in aliis caſibus ab eodem auxilio. Simul ſic monentur Medici, ne facilè, ægri vel amicorum importunitate victi, ſalutarem hanc hæmorrhagiam imprudenti arte compeſcant.

Quamvis autem omni vitæ tempore obſervata fuerit hæmoptoë, tamen certum eſt, illam longè frequentius contingere, illo vitæ ſtadio, quod inter adoleſcentiam & virilem ſtatum intercedit. *Galenus* (*z*) adoleſcentiam computavit ab anno decimo octavo ad vigeſimum quintum; indè verò ad trigeſimum quintum annum juvenes vocari maluit: credidit autem, *Hippocratem* (*a*) ideò uſum fuiſſe plurali voce *ætatibus*, quia illo intervallo à decimo octavo anno ad trigeſimum quintum & adoleſ-

(*t*) Aphoriſm. XXVII. Sect. III. Charter. Tom. IX. pag. 123.

(*u*) Aphoriſm. XXIX. Ibidem pag. 125.

(*v*) Sect. VI. cap. VII. pag. 360, 361.

(*x*) Tabid. Theatr. pag. 111.

(*y*) Ibidem pag. 14, 15.

(*z*) Commentario in Sect. V. Aphoriſm. Charter. Tom. IX. pag. 200.

(*a*) Aphoriſm. IX. Sect. V. ibid. 199. & Coac. Prænot. N°. 439. Charter. Tom. VIII. pag. 878.

centia & juvenilis ætas comprehendebantur. *Aretæus* (*b*) ſimpliciter dixit : *Juvenes autem uſque ad florentem conſiſtentémque ætatem* (μεχρὶ ἀκμῆς) *poſt ſanguinis rejectionem in phthiſin prolabuntur. Hippocrates* autem limitavit, utì dictum fuit, certo annorum ſpatio tempus, ubi majus eſt hæmoptoës periculum. Interim tamen & ante decimum octavum annum ſanguinis ſputum metuendum eſt, cùm videamus & illud, & narium hæmorrhagiam, contingere illo tempore, dum pubeſcere incipiunt, quod in pleriſque certè ante decimum octavum annum fit. Illud alio in loco (*c*) *Hippocrates* monuit, dicens : *Cùm venere uti incipiunt, aut hircire, ſanguinis profluvio laborant.* In illis ergo, quibus ob hæreditariam labem, vel malam conformationem pectoris, aut ſigna ad literam α, hâc paragrapho recenſita, metuenda phthiſis eſt, non videtur exſpectandus eſſe annus decimus octavus, ſed citiùs jam omnis cautela adhibenda eſt, ut caveatur Hæmoptoë, & illam ſequens phthiſis.

Poſt trigeſimum quintum ætatis annum minor hujus mali metus eſt, cùm omnia vaſa jam fuerint facta robuſtiora, ſimúlque deferbuerit juvenilis ille impetus, & hinc omnes affectus animi moderatiores fuerint facti. Virilis ætatis major prudentia, & rerum agendarum variæ curæ, impediunt plurimos, quo minùs genio adeo liberè indulgere poſſint. In hâc ætate medium obtinet inter flexilem mollitiem recèns nati corporis & exſuccam ſenectutis calloſitatem; id eſt, debita vaſorum firmitas adeſt.

δ. In hæreditariâ diſpoſitione : huc refer dicta (24. 26. 29. 38. 39. 40. 41. 44. 45. 48. 60. 61. 64. 69. 72. 82. 84. 86. 100. 106.); illa enim comparata modò dictis (1198. α. β. γ. δ.) explicant, definiunt, præſagiunt, naturam, cauſas, effectus, hæmoptoës.

Morbos ex parentibus propagari in progeniem, innumeris obſervationibus confirmatur; de quâ re alio in loco ad §. 1075. dixi. De phthiſis autem hæreditariâ labe pariter conſtat, & videntur antiquitùs jam metuiſſe multum pro illis, quorum parentes hoc morbo perierant. Legitur enim apud *Plutarchum* (*d*) quod ſequitur. *Veritatem enim & de quo conſtet, ne in his quidem, quæ ipſi nos agimus, certò poſſumus habere. Verbi gratiâ, cur tabe aut intercute aquâ exſtinctorum liberos tantiſper, dum cadaver comburitur, ſedere jubemus, pedibus in aquam demiſſis? creditur enim ſic effici, ut morbus in eos non tranſeat, neque eos attingat.* Certè non dubitavit *Benedictus* (*e*), indelebilem vocare hujus morbi impreſſionem à parentibus ſuſceptam : non quidem quòd abſolutè inevitabilis ſit phthiſis illis, quorum parentes hoc morbo defuncti ſunt, ſed quòd ſemper adſit in his cauſa prædiſponens, quæ quâvis datâ occaſione producet morbum, tunc difficillimè curabilem. Hinc in tali caſu invigilandum eſt quàm maximè, utì poſtea §. 1207. dicetur, ne circà pubertatis tempus, vel & ſeriùs, fiat hæmoptoë, quam certò ſequetur phthiſis, ubi hæreditaria labes adeſt.

Anteà ad §. 24. dictum fuit, quandoque ſolidas corporis fibras adeo parum cohærere, ut ſolvantur illo motu, qui ſanitatis effectus; vel ſaltem à minimo hujus motûs exceſſu; hinc §. 26. patuit, facilem vaſorum rupturam metuendam eſſe : quod

(*b*) De cauſ. & ſign. morb. diuturn. Lib. I. cap. VIII. pag. 36.

(*c*) Lib. VI. Epidem. text. XXV. Charter. Tom. IX. pag. 457.

(*d*) Commentar. de his, qui ſerò à numine puniuntur. Tom. II. pag. 558.

(*e*) Tabid. Theatr. pag. 111.

& ex illis confirmatur, quæ ad §. 29. habentur. Verùm §. 38. 39. 40. 41. idem vitium in vaſis & viſceribus obtinere poſſe, probatur; & §. 44. effectus hujus mali recenſentur; inter quos habetur facilis ſolutio vaſorum ab internis externíſque cauſit acribus vel motis; & inter ſequelas numerabatur quoque phthiſis; quod ulteriùs confirmabatur dictis ad §. 45. & 48.

Si jam ſimul conſideretur, naſci poſſe acrimoniam in noſtris humoribus, & quidem variam, alia cauſa hæmoptoës intelligitur. §. 60. 61. 64. de acidâ acrimoniâ agitur, §. 82. 84. 86. de acrimoniâ alcalinâ putridâ & peſſimis ejus effectis dicitur.

Verùm & glutinoſa iners humorum noſtrorum degeneratio, de quâ §. 69. & 72. tractatur, nocere poterit: licèt enim talis cacochymia abſque ullâ poſſit eſſe acrimoniâ, tamen obſtruendo & diſtendendo vaſa pulmonis huic morbo originem dare poteſt, imprimis ſi ſimul ſolidarum partium debilitas concurrat, ut ſæpè fieri ſolet; de quo dictum fuit in hâc paragrapho ad litteram *β*.

Licèt autem omnes humores boni fuerint, nulla culpari poſſit acrimonia, nec lentor nimius, demonſtratum fuit, ad §. 100, ex ſolo motu aucto per vaſa poſſe naſci obſtructiones & deſtructiones vaſorum, unà cum degeneratione peſſimâ liquidorum: adeóque & inde hæmoptyſis fieri poterit, & phthiſis, ſi pulmonum vaſis talis noxa inferatur. In morbis acutis inflammatoriis, & in variolis, hoc obſervatum fuit.

Tandem licèt nullum vitium in ſolidis vel fluidis partibus ſit, & motus humorum per vaſa debito cum impetu fiat, tamen à ſolâ copiâ nimiâ boni ſanguinis, quam plethoram vocant Medici, vaſa nimis diſtenta rumpi poterunt, atque ſic naſci Hæmoptyſis; de hâc re ad §. 106. dictum fuit.

Merentur ergò omnia illa, quæ numeris in textu citatis dicta fuerunt, conferri cum illis, quæ hactenus in hâc paragrapho habentur. Meliùs enim ſic intelligentur morbi cauſæ, & evidentiùs determinari poterit, quid ſperandum, quid metuendum, ſit. Si in homine plethorico, v. g. vel per anaſtomoſin, vel & rupturam vaſorum, fiat hæmoptoë, felix cura ſperari poterit, cùm facilè ſit, cauſam hæmoptoës, nimiam nempè vaſorum plenitudinem, tollere per ſanguinis miſſionem. E contrà ubi ſigna docent, debilem eſſe vaſorum fabricam, & humores acres, tunc certè magnus funeſtæ tabis metus eſt, ſi ſputum ſanguinis fiat, quia cauſæ illæ, nec tam citò, nec tam facilè, emendari poſſunt, & vaſorum eroſio in ulcus ſæpiſſimè degenerat.

Hujus verò conditionis effectum, hæmoptoën, accelerant 1. omnes conſuetæ excretiones interceptæ, maximè ſanguineæ, ut hæmorrhoïdalis, uterina menſtrua, lochiorumve, hæmorrhagia narium, miſſio ſanguinis conſueta, imprimis in plethoricis, vel truncatis membra.

Tres præcipuè viæ ſunt, per quas ſanitatis tempore de corpore eliminantur illa, quæ diutiùs relicta nocere poſſent: per alvum, urinam, & cutaneam perſpirationem, hæc expelluntur. Hæ excretiones ſi impeditæ fuerint, morbos ſequi, & ſatis periculoſos quidem quandoque, certum eſt; tamen inde non videtur pulmo magis affici, quàm reliquiæ corporis partes. Verùm & aliæ excretiones obſervantur à Medicis,

dicis, per quas noxium exit de corpore, quæ ſi ſupprimantur, peſſima mala ſequuntur, & ſæpè à retentâ hâc acrimoniâ pulmonis vaſa eroduntur, & immedicabilis tabes ſequitur. Infantibus ſæpè cutis capillata capitis plorat acre ſerum, quod, exſiccatum in cruſtas, peſſimum fœtorem facit, utì aliâ occaſione §. 586. ε. notavi: quandoque ſimile malum per alia cutis loca diſpergitur. Si vel ſponte, vel malâ arte, impediatur hæc excretio, peſſimi morbi, & convulſiones, inde ſequuntur: imò frequenter ſatis pulmo inde afficitur, & tabes ſequitur; aliquando & aſthma periodicum inde natum vidi, per plures annos durans, cujus ſinguli paroxyſmi ſolvebantur eruptione ſimili cutaneâ in facie natâ: circa pubertatis tempus creſcebant inſigniter intervalla paroxyſmorum, & poſteà liber omninò ab hoc malo vixit. Unde diſcimus, morboſam talem materiam non exire per conſuetas vias, ſed per loca peculiaria exitum quærere, quæ non poſſunt prædeterminari per artis regulas, ſed tantùm cognoſci ſollicitâ obſervatione illorum, quæ in ægris contingunt.

Ob hanc cauſam veterani jam Medici non ſatagunt, tales excretiones, quamvis ſæpè moleſtæ ſint, tollere, vel per alias vias derivare, niſi magnâ cum prudentiâ & lentè: propriis vel aliorum infortuniis didicerunt nempè, cautè hìc mercandum eſſe. Prudentiſſimè hinc monuit *Mead* (*f*) ſequentia: *Habent enim humores vitioſi ſuam quique indolem, cúmque per modum criſis plerumque prorumpant, quantumvis minui poſſint, vix tamen cum bonis ægri rebus per alios meatus, quàm quos natura monſtrat, è corpore prorſus exeunt.*

In Hiſtoriâ Medicâ habentur plures obſervationes, quæ docent, phthiſim, ab acri ſanguinis indole natam, fuiſſe levatam à talibus excretionibus. Sic *Benedictus* (*g*) refert, plurimos ſe vidiſſe, quibus muriatica ſanguinis acrimonia aderat; attamen à pulmonis eroſione liberos manſiſſe, dum acre illud ad alia loca derivabatur; *Et inter eos Londinenſem Mercatorem in ſceleton propemodum mutatum, cui liquor ſalinus tandem à pulmone refluus, tam efferus, ut chirones volis manuum turpiſſimos, ulceráque exedentia pedibus & talis, inuſſerat, ſalvâ adhuc nativâ pulmonum integritate.* Alibi verò certam eſſe hanc Diagnoſin dicit: *Si aliquâ de cauſâ per ſeceſſum in articulos, aut in corporis circumferentiam, eveniat diffuſio fluxûs ſalſuginoſi, & exinde pectus ad tempus robur acquiſiverit* (*h*). Alio autem in loco (*) notat, *quòd infanti pulmonario, crebro & difficulter anhelanti, tuberculum nucis juglandis magnitudinem adæquans tibiæ mediæ inſidens, levamen pectori & ſanitatem attulerit per tres menſes; cùm tamen tunc temporis rediret malum, aſthmate & diarrhœâ deprehenſus, expiravit.*

Ante plurimos annos ſcripſerat mihi eruditione & longo artis uſu celebris Medicus, quòd dum diætâ lacteâ tractaret ægrum, tuſſi cum febre & maraſmo laborantem, undecimo menſe diætæ lacteæ excreſcentia carnea naſceretur in primâ & ſecundâ phalange pollicis manûs dextræ, quæ plorabat acrem liquorem, qui exſiccatus calcem referebat: & dum ille liquor efflueret, redibant vires: reliquit dein æger diætam lactæam: caro hæc fungoſa perrexit per bimeſtre ſpatium plorare ſimile liquidum, & æger perfectè reſtitutus fuit. Mirabar poſteà, quòd apud *Salanum de Luque* (*i*) invenirem obſervationes, quæ hoc confirmant. Cùm miratus fueram obſervationes illius de pulſu, ut ſigno critico, deſignante narium hæmorrhagiam, alvi fluxum,

(*f*) Monit. & Præcep. Medic. cap. 1. Sect. 6.
(*g*) Tabid. Theat. pag. 64.
(*h*) Ibidem pag. 101.
(*) pag. 13.
(*i*) Origen. morboſo comun. &c. pag. 168. & 178.

&c. magno flagrabam deſiderio videndi hujus viri editos tractatus. Acquiſivi tandem ex Hiſpaniâ, quod deſideraveram, & vidi, quòd in peſſimâ phthiſi fonticulum fecerit in loco inter pollicem & indicem manûs medio, & feliciſſimo quidem eventu.

Ferè crederem, arte imitatum fuiſſe illud, quod obſervando morbos viderat profuiſſe, dum ſponte fieret, & ideo hunc locum elegiſſe. Interim tamen & aliis in locis, arte facta emiſſaria ſimilia, per quæ acris morboſa materia exire poſſet, profuerunt. Apud *Cælium Aurelianum* (*k*) legitur, quòd *Themiſon* imperaverit, ulcera facienda extrinſecus, & diu aperta tenenda, hâc ſpe, ut derivatio fieret humoris ad partes exteriores, ſícque interna ulcera curarentur: improbat quidem *Aurelianus* hoc conſilium, ſed ſaltem inde conſtat, antiquos Medicos laudaſſe in phthiſi ſimile remedium. Teſtatur *Hildanus* (*l*), ſe plurimis exemplis demonſtrare poſſe utilitatem ſetacei in nuchâ in hoc morbo curando, & mirum ejus effectum probat ſequenti caſu: Matrona nobilis per aliquot annos deſtillatione ad pectus laboraverat, & variis remediis uſa fuerat exiguo cum fructu: tandem non ſolùm materiæ purulentæ copiam, verùm etiam ſanguinem exſpuit, & in hecticam cum totius corporis extenuatione & proſtratione virium incidit. Congrua quidem remedia ſe adhibuiſſe dicit, ſed ſetaceo nuchæ adhibito brevì reſtituta fuit ægra, ita ut aliquot proles poſteà pepererit, cùm anteà per aliquot annos utero non geſtaſſet.

Hæc ſufficiunt, ut probetur, ab excretionibus conſuetis retentis hæmoptoën & phthiſin naſci poſſe; ſimul etiam conſtat, naturam ſæpè viam invenire, per quam acria hæc expellat de corpore, artémque feliciter hæc naturæ molimina imitatam fuiſſe.

Quamvis autem, ut ſtatim dicetur, ab excretionibus ſanguineis retentis hæmoptoë ſæpè naſcatur, tamen & frequenter obſervatur in illis, quibus ſanguis tenuis diſſolutus & acer eſt, utì ad litteram *α* in hâc paragrapho dictum fuit; in quibus potiùs acrimonia humorum, quàm abundantia boni ſanguinis adeſſe videtur; atque ideo hæmoptoë per eroſionem vaſorum magis metuenda videtur in his; quæ ſemper periculoſior eſt. Optimè hinc monuit *Hofmannus* (*m*), errare illos, qui ſanguinis boni, conſiſtentis & fibroſi, purpureo colore præditi, abundantiam pro causâ hæmorrhagiarum præcipuâ & proximâ materiali agnoſcunt: in illis enim vaſa fortia ſunt & blandi humores. Magis metuebat hæmorrhagias in his, quibus ſeri copia excedebat plurimum partem rubram ſanguinis: hoc enim obſervatur in mollioris texturæ corporibus, ſimúlque ſanguinem magis dilutum, & plerumque acriorem, deſignat.

Interim certum eſt, evacuationes ſanguineas conſuetas ſuppreſſas huic malo frequenter originem dediſſe, atque pariter optimam medelam fuiſſe, ſi illæ evacuationes reſtituerentur, vel aliæ in locis minus periculoſis provocarentur.

Hæmorrhoïdalis. Frequentia hujus rei exempla apud probatos Autores inveniuntur, quæ recenſere nimis longum foret. Vidi tale malum ab hâc causâ ortum in quinquagenario viro, cæterùm ſano, cui copioſa ſanguinis excretio per hæmorrhoïdes fiebat bis térve per annum: malo conſilio ſuppreſſa fuit hæc excretio: incepit miram vacillationem in pulſu ſentire, paulò pòſt tenſionem ſenſit in hypochondrio

(*k*) Morbor. chronic. Lib. II. cap. XIV. p. 428.

(*l*) Obſervat. Chirurg. centur. 3. obſerv. XXXVIII. p. 220.

(*m*) Medic. ration. & ſyſtem. Tom. IV. part. II. pag. 5.

ſiniſtro, quæ poſteà versùs pectus aſcendebat, & mox ſecuta fuit hæmoptoë: quanquam varia tentarentur, nunquam reſtitui potuit periodica illa ſanguinis evacuatio per hæmorrhoïdes, ſed ſæpiùs recruduit cum iiſdem ſymptomatibus hæmoptoë, tandémque tabidus periit, ante mortem tumens toto corpore. *Hippocrates* (*n*) jam monuerat: *Diuturnas hæmorrhoïdas curanti, niſi una ſervata ſit, hydropem aut tabem ſuccedere.* In miſero hoc utrumque factum videtur.

E contrà ſanguinis, admotâ hirudine, per hæmorrhoïdes fluxus multum profuit *Dureto*, qui quinquagenario jam major, ſuppreſsâ narium hæmorrhagiâ conſuetâ, ſanguinis ſputo frequenti & copioſo laboravit, tandem ſic reſtitutus, ut præter ſummam corporis infirmitatem nil mali remanſerit. Fatetur enim de ſe ipſo, quòd *eum, qui ſecutus eſt, annum exegerit medendo, ſcribendo, & legendo Hippocratem clarâ voce & firmis lateribus* (*o*).

Uterina menſtrua lochiorúmve. Poſteà, quando de *Morbis Virginum* dicetur, patebit, ſanguinem, ob ſuppreſſa menſtrua retentum, miras quandoque vias per varia corporis loca invenire. Verum quidem eſt, quòd ſæpè hoc fiat abſque vaſorum rupturâ, per ſolam anaſtomoſin, & quidem hoc modo, ut finitâ tali evacuatione nihil omninò mutatum appareat in illâ parte, unde ſanguis fluxit: hinc ſi in parte minus ad vitam neceſſariâ illud contigerit, non adeo multum mali metuitur. Unde *Hippocrates* (*p*) dixit: *Mulieri, menſtruis deficientibus, ſanguis ex naribus profluens, bonum*: ubi verò ad pulmonem, vitale viſcus, ſanguis menſtruus vertitur, magis ſuſpectum ſemper eſt, licèt obſervationes Medicæ docuerint, diù toleratam fuiſſe talem hæmoptyſin, abſque phthiſi ſequente. Sic legitur apud *Hofmannum* (*q*) de nobili matronâ, cui ingens terror contigerat tempore fluxûs menſtrui, qui inde illicò ſuppreſſus fuit, ſequente mox pectoris gravitate, præcordiorum anxietate, & cordis palpitatione validâ: ſequenti menſtruâ periodo parum de utero fluxit, ſed poſt ſimilia ſymptomata ſecutum fuit ſanguinis ſputum, poſt quatriduum ſponte ceſſans. Per novem annos continuos menſtrua talis hæmoptyſis perrexit, ita tamen ut graviditatis tempore ceſſaret, poſt partum denuo rediret, & toto lactationis tempore conſuetam periodum ſervaret: interim tamen ſanitas nihil inde detrimenti paſſa fuit. Idem & ſuis obſervatis confirmavit *Benedictus* (*) , naturam nempè aſſueſcere huic regurgitationi, & minori cum moleſtiâ ferre. Non ſemper tamen hæc felicitas contingit, quòd abſque noxâ ſanguis menſtruus per pulmonis vaſa dilatata expellatur: poteſt ibi hærere, vaſa obſtruere, inflammare, & ulcus pulmonum ac tabem producere. Monuit illud *Hippocrates* (*r*) dicens: *Quibuſdam mulieribus quum bimeſtres menſes copioſi in uteris extiterint, ubi intercepti fuerint, ad pulmonem feruntur; his omnia contingunt, quæ in tabe dicta ſunt, neque inde ſupereſſe poſſunt.*

Præcipuè autem hoc metuendum videtur circa illud ætatis tempus, quo menſtrua naturaliter prodire ſolent, utì monuit *Benedictus* (*s*) ſequentibus: *Si virginibus maturioribus, quibus ſanguis menſtruus non fluxerit, contigerit phthiſis, ejúſque in pectoralia fit* ἀναδρομή, *degeneratio peſſima, depeculatio repentina, eventus funeſtus.*

(*n*) Sect. VI. Aphor. XII. Charter. Tom. IX. pag. 254.

(*o*) Lud. Duret. in Coac. Hippocr. pag. 289.

(*p*) Sect. V. Aphor. XXXIII. Charter. Tom. IX. pag. 214.

(*q*) Med. ration. & ſyſtemat. Tom IV. part. II. pag. 46. Vide & Aretæum de cauſ. & ſign. morbor, acut. Lib. II. cap. II. pag. 13.

(*) Tabid. Theatr. pag. 13.

(*r*) De Morb. mulier. Lib. I cap. IV. Charter. Tom. VII. pag. 731.

(*s*) Tabid. Theatr. pag. 111.

A lochiis autem poſt puerperium ſuppreſſis adhuc plus metuendum erit, cùm ſanguis in uteri vaſis & ſinubus ſtagnans, & ab aëris acceſſu facilè in corruptelam vergens, peſſima mala producat in omnibus partibus corporis, ad quas derivatur, utì poſteà pluribus dicetur ad §. 1329, ubi de hâc re agetur: *Hippocrates* (*t*) tuſſim, aſthma, pulmonis repletionem, ſuppurationem, &c. à lochiorum ſuppreſſione metuenda eſſe, monuit.

Quantùm autem proſit narium hæmorrhagia illis, in quibus hæmoptoë metuitur, anteà dictum fuit. De miſſione ſanguinis conſuetâ non ſimul & ſemel omittendâ, utì & de plethorâ, videri poterunt illa, quæ ad §. 106. habentur, ubi de his omnibus agitur. Nimia enim vaſorum plenitudo cavenda ſemper eſt, ubi hæmoptyſis metuitur.

Plethoram autem, & inde frequenter ſequens ſanguinis ſputum, metuenda eſſe illis, quibus membra truncata fuerunt, patuit ex illis, quæ ad §. 474. habentur.

2. Vis quæcunque magna pulmonibus illata, tuſſi, clamore, cantu, curſu, nixu corporis ingenti, irâ, vulnere quocunque quâcunque causâ inflicto.

Validâ vi magna etiam vaſa rumpi poſſe, nimis notum eſt, quantò magis hoc metuendum erit in pulmonis vaſis adeo teneris. Mirum potiùs videtur, non fieri hoc ſæpiùs, & imprimis à tuſſi, quæ totum pectus tam validè concutit, ſimúlque efficit, ut pulmonis vaſa pleniſſima diſtendantur quàm maximè: hinc videmus, validè tuſſienti homini totam faciem turgere, oculos ſanguine ſuffundi, dum ſanguis à capite per venas redire nequit ob cor dextrum plenum, nec trajicere liberè potens per pulmonem ſanguinem, dum interim per arterias celeriùs movetur ſanguis: imo in tuſſi illâ, ferinâ dictâ, quæ quandoque Epidemico modo graſſatur, videmus miſeros totos livere in facie, & ferè ſuffocari, unde ſæpè ſanguinis ſputum ſequitur. A fide digniſſimo Medico audivi, quòd inteſtina crepuerint in miſero puero, qui in ipſo tuſſis ferinæ paroxyſmo perierat. *Hofmannus* (*u*) caſum allegat de vertebræ dorſalis corpore in medio diſrupto ob tuſſis vehementiam.

Quanta vis inferatur pulmonibus clamore, cantu, nixu corporis ingenti, anteà ad §. 824. dictum fuit, ubi de Peripneumoniæ cauſis agebatur: non mirum ergò, & hinc vaſa rumpi poſſe, & periculoſam ſequi hæmoptoën. *Antigonus* (*v*) vociferationibus in prælio pulmonem dirupit, vel ut alii narrant, clamans in ludis lætitiâ poſt victoriam: *O fauſtum diem!* vim ſanguinis effudit, & acri febre correptus exſpiravit: labefactum jam pulmonem habebat, nec ſuccubuit malo, ſperans ut in maximâ victoriâ, & ingenti barbarorum ſtrage, glorioſè exſpiraret. Omnium maximum hæmoptoës periculum eſt, ſi ſummâ irâ excandeſcens homo vociferetur. Sic de *Sullâ* (*x*) legitur, quòd *animi concitatione nimiâ, atque immoderatæ vocis impetu convulſo pectore, ſpiritum cruore ac minis miſtum evomuit.* Sexageſimum autem ætatis annum ingreſſus erat, quo vitæ tempore vaſa firma admodum ſunt, imo jam

(*t*) De Morbis mulier. Lib. I. cap. XLV. Charter. Tom. VII. pag. 755.

(*u*) Medic. rat. & ſyſt. Tom. IV. part. III. p. 377.

(*v*) Plutarch. Agis & Cleom. Tom. I. pag. 819.

(*x*) Valer. Maxim. Lib. IX. cap. III.

occalleſcere incipiunt; & ideo rarior ſenibus hic morbus eſt, ferè tantùm à violentis talibus cauſis contingens.

Prudenter hinc *Hippocrates* (*y*) monuit, quòd ubi Hæmoptoën à violentâ tali causâ paſſus convaluerit, *ad ventum ne celeriter currat, neque equum, neque currum, conſcendat. Vitet etiam tum clamorem, tum excandeſcentiam. Periculum enim eſt, redire morbum.* Et alibi (*z*), ubi deſcribit morbos mulierum, quæ civitatem ad ſeptentrionem ſitam incolunt, poſtquam dixit, illas difficulter parere, ſed rariùs abortiri, addit: *Tabes etiam frequentes à partu contingunt, præ violentiâ enim ruptiones ac vulſuras habent.* Certè in ultimis illis parientis fœminæ nixibus, ubi jamjam excludendus eſt fœtus, ingens vis infertur vaſis, præcipuè ſi primiparæ & jam annoſæ fuerint mulieres, vidíque, ruptis in encephalo vaſis lethalem ſubitò apoplexiam ſecutam fuiſſe ab hâc causâ. In tenerioris fabricæ corporibus ſæpè adeo labefactantur vaſa pulmonis ab hâc vi illatâ, ut hæmoptoë poſteà ſequatur.

Simul intelligitur, à cauſis recenſitis adhuc magis metuendam eſſe hæmoptyſin, ſi magna pars vaſorum pulmonalium per ſcirrhum, aut polypum, obſtructa fuerit, aut alio quocumque vicino tumore ſic compreſſa, ut ſanguinem liberè tranſmittere non poſſint: tunc enim vaſa pervia pulmonis tantò plus urgentur, ſi à quâcumque causâ acceleretur ſubitò ſanguinis motus. Vidit ſic *Hofmannus* (*a*) in virgine tenerâ, quæ ex menſium obſtructione diu reſpirandi difficultatem paſſa fuerat, enormem ſubitò ſanguinis copiam cum tuſſi rejectam fuiſſe; ſed ſimul fruſta dura, carnoſa, magna, è faucibus protracta fuerunt, quæ, examine inſtituto, inveniebantur eſſe concreta polypoſa, quæ quatuor uncias & ultra pondere æquabant. Symptomata prægreſſa, & lethalis hæmoptoë, videntur docere, polypoſis concretionibus vaſa pulmonis infarcta fuiſſe, quæ deinde rupto pulmone unà cum ingenti ſanguinis copiâ prodierunt. Ob eandem rationem videtur hæmoptoë ſequi, ſi quis æſtuante corpore frigidum potum affatim hauſerit: aliâ occaſione, dum de cauſis pleuritidis §. 881. agebatur, notatum fuit, venæ cavæ aſcendentis truncum, & ingentem ſinum dextrum cordis, tenui tendinoſæ diaphragmatis parti accumbere, hinc, ubi gelido potu ſubitò repletur ventriculus, meritò metuitur, ne coagulatus ſubitò hoc frigore ſanguis, qui mox per pulmonis vaſa tranſire debebit, hæreat immeabilis in ultimis illorum anguſtiis, ſícque ſubitò lethalis peripneumonia ſequatur, vel & ruptis vaſis perículoſiſſima hæmoptoë. *Cleomenes* (*b*), *agmine raptìm acto, & aquâ intempeſtivè hauſtâ, vim ſanguinis rejecit, & vox eſt ei intercluſa.* Vidi aliquoties, ſimile infortunium contigiſſe ab eâdem causâ. Subitum & vehemens frigus *Trallianus* (*c*) inter cauſas hæmoptoës retulit, utì & *Galenus* (*d*), qui monuit, frigus quidem per ſe non facere rupturas, ſed quia venarum tunicæ, frigore duræ redditæ, extenſioni magis reſiſtunt, ſícque faciliùs rumpuntur: ruptionis verò cauſam ſtatuit vehementem motum, aut humorum abundantiam. Cùm autem ſanguis, per vaſa tenera pulmonis motus, maximâ ſuperficie exponatur aëri, ſi ingens frigus fuerit, ſtringentur vaſa, denſabuntur humores, ſícque à corde dextro pulſus ſanguis longè majorem vim inferet vaſis,

(*y*) De Intern. Affect. cap. I. Charter. Tom. VII. pag. 639.

(*z*) De Aëre locis & aquis N°. 22. Charter. Tom. VI. pag. 192.

(*a*) Medic. ration. & ſyſtem. Tom. III. cap. XVI. pag. 365.

(*b*) Plutarch. Agis & Cleom. Tom. I. pag. 811.

(*c*) Lib. VII. cap. I. pag. 286.

(*d*) De loc. affect. Lib. IV. cap. XI. Charter. Tom. VII. pag. 475.

dum & illorum cavitas minuitur, & ſanguis à frigore ferè coagulatus longè difficiliùs tranſire poteſt. Hinc dixit *Hippocrates* (*e*); *Frigidum valdè venas frangit, & tuſſim citat, ut nix & glacies.* Similia etiam in *Aphoriſmis* (*f*) habentur, utì aliâ occaſione ad §. 793. notavi.

A vulnere autem, quâcumque cauſâ inflicto, hæmoptoën ſequi poſſe, facilè intelligitur, & de his videri poſſunt illa, quæ anteà de vulneribus thoracis dicta fuerunt.

3. Victu acri, ſalino, aromatico; potu ſimili; vitâ; morbo alio, unde copia, acrimonia, velocitas, rarefactio, calor ſanguinis augetur; unde in febribus acutis, peſte, variolis, ſcorbuto, toties contingit.

Anteà in eâdem hâc paragrapho dictum fuit, illis, qui in hunc morbum proni ſunt, quàm maximè metuendam eſſe humorum acrimoniam, ne nempè tenera inde vaſa erodantur, ſícque peſſimam hæmoptyſis ſpeciem incurrant. Facilè ergo intelligitur, ſi in victu talia aſſumantur, à quibus major acrimonia humoribus conciliatur, & imprimis ſi ab iiſdem plus incaleſcat corpus, & rarefiant humores, metuendum eſſe hoc malum, maximè in corporibus prædiſpoſitis. Unde toties pergræcationes hæmoptyſis ſequitur. Verùm hæc omnia vitari poſſunt, ſi moderatum vivendi inſtitutum ſervetur.

Verùm nemo mortalium, immunem ſe fore à morbis, confidere poteſt, per quorum impetum ſæpè vaſa franguntur : quandoque talis in morbis ſequitur humorum degeneratio, ut facilis fiat vaſorum eroſio; aliquando & ingens impetus moti per febrim ſanguinis & humorum acrimonia concurrunt : de his autem anteà dictum fuit in *Febrium hiſtoriâ*, & imprimis ad §. 741, dum de peſſimis ſymptomatibus febrim ardentem comitantibus agebatur; ubi notatum fuit, lethale ſanguinis ſputum quandoque in febre ardenti contingere. In fortiſſimo milite, peſte decumbente, copioſum ſanguinis ſputum ſextâ morbi die vidit *Diemerbroeckius* (*g*), nec credidit illum evadere poſſe, cùm omnes, quibus vel ipſe, vel alii, qui peſte decumbentium curam geſſerant, hoc contigiſſe viderant, breviſſimo tempore perierint. Evaſit tamen ille, licèt poſt ſanatam peſtim hæmoptoë ſæpiùs redierit, & purulenta ſputa ſecuta fuerint : hunc caſum, tanquam omnino rarum, meritò notavit auctor. In variolis pariter periculoſiſſimam hæmoptyſin obſervari, poſteà ad §. 1396. dicetur. In ſcorbuti pejori gradu frequentes hæmorrhagias, ex variis corporis partibus, atque etiam ex pulmone, contingere, ad §. 1151. 3. dictum fuit. Certè & per venena obſervatum fuit, talem induci humoribus acrimoniam, ut eroſo pulmone pereant lentâ tabe homines. Legitur apud *Plutarchum* (*h*), quòd *Philippus* curaverit dari venenum *Arato*, non præceps nec acre, ſed ex illis, quæ lentos calores primùm in corpore, & tuſſim excitant languidam, atque inde ſenſim ad tabem deducunt. Leniter & tacitè tulit malum, ac ſi vulgari & uſitato morbo teneretur, licèt non ignoraret propinatum ſibi fuiſſe venenum. Cùm autem in cubiculo, quodam ex familiaribus præſente, cruenta exſpueret, dixit : *Hæc ſunt, ô Cephalon, regiæ amicitiæ autoramenta.*

(*e*) Epidem. VI. textu XIV. Charter. Tom. IX. pag. 445.
(*f*) Sect. V. Aphor. XXIV. Ibidem. pag. 209.
(*g*) De Peſte hiſtor. LXXXIII. pag. 301. 302.
(*h*) Aratus, Tom. I. pag. 1051.

§. 1199. HINC (1198.) oritur cum dolore levi, calore modico, anguſtâ oppreſſione, in thorace perceptis; exit ſanguis plerumque floridus, coccineus, ſpumans, cum tuſſi, ſtrepitu pulmonis, fibris, membranulis, vaſculis arterioſis, venoſis, bronchialibus; pulſu molli, parvo, undoſo, anhelitu, ſapore ſalſo in ore antegreſſo.

Ubi jam à cauſis memoratis præcedenti paragrapho hæmoptoë oritur, contingunt quædam ſymptomata, quæ ſanguinis ſputum comitantur, vel & immediatè præcedunt; quæ merentur accuratè cognoſci. Facilè autem intelligitur, nulla talia ſigna præcedere hæmoptoën, quæ à vi quâcumque pulmonibus illatâ ſequitur, per tuſſim, clamorem, &c. de quibus ad numerum ſecundum præcedentis paragraphi dictum fuit: à talibus enim cauſis ſubita vaſorum ruptura fit. Verùm ubi vel per anaſtomoſin, aut & eroſionem lentam vaſorum, inſtat hæmoptoe, tunc ſolent quædam præcedere ſymptomata. Obſervavit *Hofmannus* (*i*), extremorum corporis refrigerationem & conſtrictionem hæmoptoen inſtantem præcedere, præcipuè in pedibus laſſitudinem, flatus in abdomine, alvi adſtrictionem, pectoris oppreſſionem, & difficilem ſpirationem (*k*). Alibi (*l*) verò, ubi de ſanguinis ſputo agit, his addit ſigna ſequentia: horripilationem nempe in cute, vaſorum in manibus evaneſcentiam, dolorem in dorſo, *donec ſequente in faucibus titillatorio & ſecundùm arteriæ aſperæ tractum quaſi pruriente ſenſu, ſub calidâ ebullitione & undulatorio in dextro latere motu, ipſa eruptio ſanguinis incidat.* Alio loco (*m*) undulatorium illum motum vocat *dolorem gravativum undulatorium circà diaphragma.* Plurima ex his ſymptomatibus aliquoties & mihi contigit in praxi obſervare, licèt non omnia in omnibus; & vidi homines, qui jam aliquot vicibus hæmoptoën paſſi fuerant, illam ſibi ipſis præſagire, dum titillationem quandam in aſperâ arteriâ perciperent, levem oppreſſionem pectoris, & undulatorium illum nunc in dextro, nunc in ſiniſtro hypochondrio motum. Imo quandoque his ſignis incipientibus moniti, opportunâ ſanguinis miſſione ſtatim inſtitutâ, jamjam imminentem hæmoptoen præcaverunt.

Mirum non eſt in ægris, qui futuram hæmoptoën metuunt, vel jam exſpuentes ſanguinem ſubito terrore percelluntur, frigere extrema, & venas in manibus conſpicuas ſubitò collabi: terroris enim effectus eſt, utì aliâ occaſione ad §. 104. monitum fuit. Verùm & obſervatur, alias hæmorrhagias præcedere talem conſtrictionem vaſorum in extremis corporis partibus, abſque terrore prægreſſo: nocet autem hoc in hæmoptoë, dum ſanguis, ſic ab extemis partibus repulſus, magis urget vitalia viſcera: unde etiam *Benedictus* (*n*) monuit, profuiſſe ferè ſemper, ſi vel fricando, vel blando adhibito calore, ſanguis revocaretur ad extrema.

Dolor autem ille, qui præcedit vel comitatur hæmoptoën, levis eſſe ſolet: quin imo *Galenus* (*o*) dixit, nullum dolorem eſſe illis, qui à pulmone ſanguinem ſpuunt, quia & mollis eſſet pulmo, & paucos haberet nervos, quos credidit tantùm diſtribui

(*i*) Medic. Rational. & Syſtemat. Tom. II. pag. 141.
(*k*) Idem, Tom. III. pag. 62.
(*l*) Idem, Tom. IV. part. II. ſect. I. cap. II. §. VI. pag. 33.
(*m*) Idem, Tom. IV. part. II. ſect. I. §. IX. pag. 6.
(*n*) Tabid. Theatrum, pag. 71.
(*o*) De locis affectis, Lib. IV. cap. VIII. Charter. Tom. VII. pag. 467.

per externam hujus viſceris membranam, non verò ſubire ejus profunditatem: paulò pòſt tamen hoc effatum ſic limitavit, ut ſtatueret tantùm, *thoracis dolores intenſiores eſſe, pulmonis remiſſiores.* Leviſſimus autem in hæmoptoë dolor erit, imo fortè nullus, ſi per anaſtomoſin vaſorum ſanguinis ſputum fiat: nulla enim vis tunc infertur vaſis, ſed tantùm ſensìm ampliantur extrema illorum orificia. Unde *Galenus* (*p*) ſtatuit, *ob ruptum vas ſanguinis rejectiones cum doloribus fieri, quibus locum rupturæ produnt nec ſecus, quæ venæ eroſione vel deroſione, ſive aliter quomodo libet nominare volueris, obortæ ſunt, quæ verò prorſus aperto vaſis ore, hæ doloris ſunt expertes.*

Sanguis autem, qui exſpuitur, plerumque floridus & coccineus exit, quia arterioſus eſt, & ſimul ac in tracheas pulmonis venit, tuſſi excitatâ expellitur, nec ibi diù moram trahere poteſt, ut coaguletur. Ubi ex parvo vaſe, vel eroſo, vel rupto, modica valde ſanguinis copia exit, ille poterit ſtagnare, grumeſcere, & poſteà ſub grumorum formâ per tuſſim expelli, utì poſteà dicetur. Tuſſis autem illa raro valida eſt hæmoptoës tempore, ſed levis potiùs tuſſicula dicenda, quia facilè fluidus in tracheis hærens ſanguis ſurſum educitur. Simul adeſt ſtrepitus in pulmone, cùm aër inſpiratus miſceatur ſanguini prodeunti, illíque inhærens, ob naturalem ſanguinis viſciditatem, non ſtatim inde extricetur; & ideò ſpumans ſanguis ex pulmone prodit. Ob hanc rationem anteà ad §. 300. ubi de thoracis vulneribus agebatur, cruoris ſpumoſi exitus, ſive de vulnere, vel & per os rejectus, numerabatur inter ſigna, quæ docebant, vulnus penetraſſe in cavum pectoris. Hinc *Hippocrates* dixit (*q*); *Qui ſpumoſum ſanguinem exſpuunt, his ex pulmone talis eductio fit.* Cui & adſtipulatur *Galenus* (*r*), ubi de ſputo ſanguinis agit, & ſignis, quæ docent, à quo loco ſanguis prodierit; ſic autem habet: *Quocirca diligenter conſiderare oportet, an ſpumoſum quidpiam ſimul educatur; id enim efficaciſſimum eſt indicium eductionis è pulmone.*

Interim diſſimulandum non eſt, alia inveniri loca apud *Hippocratem*, quæ docere videntur, quòd & ab aliis locis ſpumans ille ſanguis venire poſſit. Sic in *Coacis Prænotionibus* legitur (*ſ*); *Qui ſpumoſum ſanguinem vomunt, dolore infra ſeptum tranſverſum non exiſtente, de pulmone vomunt.* Verum quidem eſt, quòd in textu habeatur vocabulum ἐμέουσι, quod de vomitu intelligi ſolet, & hinc credi poſſet, quòd infarcto hepate, dum ſanguis per venam portarum liberè tranſire non poteſt, per vaſa brevia in ventriculum regurgitet, & pòſt evomatur. Interim tamen videmus & ſanguinis vomitum, licèt minus aptè, dictum fuiſſe, dum undatim ſanguis de pulmone exibat, imprimis apud Poëtas, ubi illi, qui transfixo pectore peribant, purpuream vomuiſſe animam dicuntur. Sic & apud *Herodotum* (*t*) legitur, quòd *Pharnuches* ab equo territo & erectum ſe attollente excuſſus fuerit: *Hic collapſus ſanguinem vomuit, & morbus tranſiit in tabem.* Ubi videtur de hæmoptyſi ille locus intelligi debere, cùm illam tabes ſequi ſoleat, & phthiſis vocabulum, quo utitur *Herodotus*, vulgatâ ſignificatione pulmonis morbum deſignet. Interim tamen aliis in locis diſertè dicit *Hippocrates* (*u*): *Quicumque ſpumoſum ſanguinem*

(*p*) Ibidem, Lib. V. cap. v. pag. 492.
(*q*) Sect. v. Aphor. xiii. Charter. Tom. IX. pag. 201.
(*r*) Galen. de locis affectis, Lib. iv. cap. viii. Charter. Tom. VII. pag. 467.
(*ſ*) N°. 433. Charter. Tom. VIII. pag. 877.
(*t*) Lib. vii. pag. 408.
(*u*) Coacar. Prænot. n°. 408. Charter. Tom. VIII. pag. 876.

ſpuunt

ſpuunt , dextrum hypochondrium dolentes , de hepate ſpuunt, & multi pereunt. Poſteà (*v*) eandem Prognoſin repetiit, addens ſimpliciter, *moriuntur.*

Attamen hæc loca *Hippocratis* non evincunt, quòd directè ab hepate veniat illud ſanguinis ſpumoſi ſputum , ſed potiùs quòd cauſa remotior, unde hæmoptyſis ſequitur , denegato libero ſanguinis tranſitui per hoc viſcus tribuenda ſit. In præcedenti paragrapho ad literam *A* n°. 1. patuit, à ſuppreſſis conſuetis excretionibus ſanguineis hæmoptoën ſæpè naſci, interim tamen minùs proprio ſenſu diceretur, quòd ſuppreſſis menſibus hæmoptoïca mulier ex utero ſpueret. Omnis ſanguis, à viſceribus abdominalibus redux, per hepar tranſire debet; ſi ergo in hoc viſcere tale impedimentum hæſerit, quod liberum ſanguinis tranſitum tollat, videtur ſpaſmis abdominalibus retroprimi ſanguis in arterias , ſícque ſubitò repletis reliquis vaſis, poterit hæmoptoë naſci : ſanguis tamen , qui exſpuitur , directè ex pulmone venit, licèt remotior cauſa hujus mali meritò obſtructo hepati adſcribi poſſit. Cùm autem in tali caſu tendatur & doleat hypochondrium dextrum, & quandoque dolor in aliis abdominis partibus percipiatur, utì in *Capitulo de Hepatitide & Ictero multiplici* dictum fuit, patet ratio, quare *Hippocrates* monuerit de dolore dextri hypochondrii, & de dolore infra ſeptum tranſverſum. Certum enim eſt, in curatione ad ſimilia attendendum eſſe. Memorabilis caſus apud *Ballonium* (*w*) de juvene hæmoptoïco vigenti annorum, legitur : *Valdè pulmonibus metuitur. Omni arte pulmonibus ſtudetur. Fortè fortuna dum hypochondria manu blandè continguntur, pulſus percipitur, ac veluti* παλμός τίς. *Nec non ab hypochondriis decurrentis ſanguinis, ac partes ſuperiores affectantis, curſus percipiebatur, ac ſi manu ſanguis duceretur. Prout partes ſuperiores petebat, horror quidam excitabatur; at tum confertim rejiciebatur è pulmonibus. Talis rejectio erat hæmorrhagiæ loco, quæ juvenibus erat familiaris. Relictis tum præſidiis, quæ pulmoni dicabant, converſum eſt ad hypochondria ſtudium. Expurgatâ innumerâ colluvie prærepta eſt ei rejectioni ſanguinis occaſio. Quod notandum valdè eſt.*

Dum his ſimilia in praxi obſervaverat *Benedictus* (*x*), apud quem omnia ferè, quæ ad hunc morbum ſpectant, inveniuntur, vocavit fluxiones versùs pectoralia loca, monuítque, *Apud illos maximè ſævire videntur fluxiones, quibus membra amputantur, aut quibus à vaſorum exilium infarctione partes remotiores imperviæ redduntur.* Alibi notat : *Fluxio ex ſanguinis reſtagnatione, ſive imminuta* Διαδόσει *in vaſis cordi vicinis periculoſior, quàm quæ ex partibus diſtantioribus in pectus ſuſcipiatur.* Paulò pòſt addit : *Magis periclitantur pulmones à preſſurâ per denegatam hepatis percolationem, quàm à regurgitatione ab infarctis lienis vaſculis.*

Simili modo monuit & *Aretæus* (*y*) à liene & jecore ſanguinis ſputum prodire : addit tamen, illud non facilè fieri, nec continenter, cùm in ventriculum & inteſtina expeditiùs evacuari poſſint hæc viſcera : addit, tamen nec impoſſibile, nec incredibile eſſe, quod & ſurſum per pulmonem & arteriam (aſperam nempè) hoc fiat, cùm in febribus à liene & hepate ſanguis erumpat ex nare ejuſdem lateris, in quo viſcus affectum hæret.

Notandum eſt, quod dicatur in textu, ſanguinem plerumque floridum exire per

(*v*) N°. 450. Ibidem. pag. 878.
(*w*) Epidem. & Ephem. Lib. I. pag. 41.
(*x*) Theatr. Tabid. pag. 13. 106. 107.
(*y*) De cauſ. & ſign. Morbor. acut. Lib. II. cap. 11. pag. 13.

hæmoptoën, quia contingit quandoque, ut grumoſus & nigricans exſpuatur, ſi nempè minori copiâ in pulmone collectus maneat per aliquod tempus, antequam educatur. Si enim parvum tantùm vas contentum ſanguinem dimiſerit, non ſtatim tuſſis ſequetur, hærebit cruor, & coagulabitur. In validiori autem hæmoptoë floridus & coccineus exſpuitur. Ubi verò tale grumoſi ſanguinis, nec copioſi, ſputum obſervabant veteres Medici, ſuſpicabantur illud non à pulmone propriè venire, ſed ex thorace potiùs, præcipuè ſi doleret aliquis in pectore locus. Sic apud *Galenum* (z) ſequentia leguntur: *Quum igitur, dolente thoracis parte quâpiam, ſanguinem quis tuſſiendo rejecerit, neque multum, neque rubrum, ſed jam nigricantem grumoſúmque, huic thorax primariâ affectione infeſtatur: at ſanguis per pulmonem ita educitur, ut in ſuppuratis affectibus pus quod inter thoracem & pulmonem ſenſûs judicio contineri percipitur. Sic & pleuriticis ſputum quovis modo coloratum apparet.* His ſimilia & apud *Trallianum* (a) leguntur. Quomodo autem ſputa in pleuretide educant materiam morboſam, pluribus demonſtrare conatus fui ad §. 888. n°. 6. Interim tamen, ſi nullus dolor thoracis obſervetur, parcum tale grumoſi ſanguinis ſputum tali cauſæ tribui nequit, ſed potiùs in ipſo pulmone ratio quærenda eſt. Anteà dictum fuit, tres præcipuè modos enumeratos eſſe à veteribus Medicis, quibus vaſa demitterent contentos humores, rupturam nempe à causâ violentâ, eroſionem ab acrimoniâ, anaſtomoſin ſive majorem dilatationem orificii extremi vaſis, ita ut jam tranſmitteret talia, quæ in ſtatu naturali per hæc orificia tranſire non poterant. Addidit autem his *Galenus* (b) & quartum modum, quem διαπήδησιν vocat, ubi per membranas integri manentis vaſis tranſſudaret quaſi contentus humor: dixítque hoc contingere, ſi tunicæ vaſorum fierent rariores, & ſanguis ſimul redderetur tenuior, ita ut per interſtitia fibrarum, ex quibus vaſa componuntur, quaſi tranſcolatus exiret. Non ineptum fortè diapedeſis exemplum exhibet argentum vivum, dum tranſprimitur per corium, ut depuretur: minimis enim guttulis tranſſudat, manente tamen corii integritate. Quamvis autem non omninò impoſſibile videatur, hoc contingere poſſe, tamen difficilè intelligitur, ſanguinem rubrum, craſſiſſimam partem humorum noſtrorum, potiùs ſibi viam quærere per interſtitia fibrarum, quæ vaſorum membranas conſtituunt, quam pergere ex arteriis in venas. Videtur hanc difficultatem percepiſſe *Galenus* (c); nam mox ſubjungit, quòd diapedeſis accidere prætereà interdum poteſt ex vaſorum minorum anaſtomoſi.

Conſtat per experimenta, de quibus in hiſtoriâ *pleuritidis* & *peripeumoniæ* mentio facta fuit, viam ſatis facilem eſſe liquidis in pulmonarem arteriam injectis, ut in tracheas tranſire poſſint: felici injectione materiæ ceraceæ, per arterias pulmonis factâ, manifeſtè apparent hæc vaſcula, quæ totam ſuperficiem veſicularum aërearum pulmonis perreptant. Hæc vaſcula, ſi quædam rupta fuerint, vel dilatata eorum extrema, poterunt parcam copiam ſanguinis effundere, qui, ſtagnans in his locis, poſteà grumoſus exſpuitur. Verùm prætereà notandum eſt, inter tracheas pulmonis ubique interponi membranam celluloſam, & in pulmone materiâ ceraceâ impleto, inflato & exſiccato, manifeſtè apparent innumera vaſcula per hanc tunicam celluloſam diſtributa. Si in his vaſis ſimile contingat, ſanguis ibi collectus

(z) De locis affectis Lib. IV. cap. VIII. Charter. Tom. VII. pag. 467.
(a) Lib. VII. cap. I. pag. 288.
(b) Method. medend. Lib. V. cap. II. Charter. Tom. X. pag. 105.
(c) Ibidem.

non exſpuetur, ſed extra cavum aëreum pulmonis hærens faciet ecchymoſin, ſimili modo, ac à contuſione ſub integrâ cute talis effuſio contingit, & in ſcorbuto aliiſque morbis, ab humorum acrimoniâ eroſis vaſis, obſervatur. Verum quidem eſt, tales ecchymoſes, imprimis à causâ violentâ factas, frequenter reſorberi ſenſim & evaneſcere: at in ſcorbuticis quandoque non tantùm diutiſſimè manent, ſed & ſæpè degenerant in ulcerâ difficillimè curandâ. Notandum autem eſt, in pulmone ſanguinem effuſum tenerrimis tantùm membranis coërceri, hinc, ſi morâ acrior fiat, vel majori copiâ diſtendat, his ruptis viam invenire in vaſa aërea pulmonis: unde intelligitur altera cauſa ſputi ſanguinei grumoſi. Videtur eandem hanc rem ſubolfeciſſe *Benedictus* (*d*): ubi enim de acrimoniâ humorum loquitur, monet, non tantùm hanc nocere quatenus ſanguinis temperiem immutent, *ſed extra vaſa depopulantur.* Addit deinde, vaſa irritata per talem acrimoniam moliri, ut ſe expediant, *ídque per ſanguinis ſecluſionem; qui ſanguis ſi vaſa pectoris perrepſerit* αἱμόπτωσιν, *frequentem tabis* (*quæ phthiſis dicta*) *præmonitorem, vel* ἐκχύμωσιν, *procreat. Venas nempè & arterias per totam corporis cavitatem internam membranulis veſtiit, & munivit natura, quibus circulationi internos terminos ſicut per cutis parietes externos, poſuit. Hiſce membranulis ſi accubuerit ſanguis è vaſculis pectoralibus ſecretus, ecchymomatis interni nomine meritò indigitatur.*

Simul patet, à tali effuſione ſanguinis, ſi cruor ille diutiùs retentus acrior fiat, poſſe erodi majora vaſa, & ſic poſt ſanguinis concreti ſputum quandoque ſequi validiſſimam hæmoptoën; quod & *Galenus* (*e*) notavit: imò tantam inde factam fuiſſe eroſionem dicit, ut *non pauci ſic affecti pulmonis quaſdam particulas ſimul cum ſanguine ejecerint.*

Inter ſigna autem hæmoptoës à pulmone numerat, *ſi quis bronchii partem quandam, aut arteriæ, aut venæ tunicæ, aut etiam pulmonis ipſiûs carnis, ejiciat.* Et alibi (*f*) eadem confirmat, ac teſtatur, quòd portionem vaſis non parvam, tuſſiendo rejectam, viderit, quæ ſuâ magnitudine ſatis demonſtrabat, quòd ex pulmone prodiiſſet, cùm aſpera arteria tam magna vaſa non habeat. Alibi (*g*) iterum narrat quòd viderit adoleſcentem octodecim annorum, qui, cùm multis diebus catarrho laboraſſet, incepit primùm quidem cum tuſſi ſanguinem calidum floridum exſpuere, non multum; poſteà verò etiam tunicæ ipſiûs partem, quæ aſperæ arteriæ internam ſuperficiem tegit. Ex craſſitie autem hujus membranæ, & ex ægri ſenſu, laryngis internum tegumentum fuiſſe credidit: notat ſimul, læſam fuiſſe inde vocem, ſed tamen, longiori quamvis tempore, ſanatum fuiſſe. In alio loco, ubi eundem caſum videtur narrare (*h*), notat, quòd vox, ſanato quamvis præter ſpem morbo, vitiata manſerit. Apud *Tulpium* (*i*) ſimilia obſervata habentur, ex quibus ſtatuit, integram venam pulmonarem ſic rejectam fuiſſe, & binis figuris hoc exprimit: in Medico autem, cui debilis jam dudum pulmo fuerat, poſt ſumtum emeticum antimoniatum, unà cum ſanguine copioſo ingens pulmonis fruſtum erupit, & mox periit: delineavit & illam pulmonis, ut credebat, partem. Similis obſervatio in *Actis Erudito-*

(*d*) Tabid. Theatr. pag. 95, 96.
(*e*) De locis affectis Lib. IV. cap. VIII. Charter. Tom. VII. pag. 466, 467.
(*f*) Ibidem Lib. I. cap. I. pag. 379.
(*g*) Method. medend. Lib. V. cap. XII. Charter. Tom. X. pag. 123, 124.
(*h*) De locis affectis Lib. I. cap. I. Charter. Tom. VII. pag. 379.
(*i*) Lib. II. Obſervat. Medic. cap. XII. XIII. XIV.

rum (*k*) legitur, & figurâ exprimitur ab anonymo auctore, qui tamen in fine candidè fatetur ſequentia: *Venoſum, ceu venæ pulmonalis propaginem, hoc vas, longitudine palmam æquans, fuiſſe, conjicere jubebat hujus ſubſtantiæ textura, aſt per fiſſuram ejus, ubi à trunco majori illud ſeceſſiſſe probabile erat, ſubſtantiam carneam, polypo non abſimilem, ac totius ferè hujus tragœdiæ actorem primarium, intueri licebat.* Mirabatur unà cum aliis Medicis *Tulpius*, tantam poſſe fieri parenchymatis diſſolutionem, ſine prævio pure, ut liberum ab omni ſubſtantiæ pulmonis adhæſione appareret ramoſum tale vas, *ac ſi otioſus Anatomicus removiſſet circumpoſiti viſceris impedimentum.* Eò magis autem confirmabatur in hâc opinione, quòd divulſas haſce venas viderat publicè examinari à præceptore ſuo *Petro Pawio*, celebri olim Anatomico: inauditum hinc credidit eſſe miraculum, quod poſteri mirabuntur, licèt nec viſuri, nec lecturi, ſimile exemplum in ullis Medicorum monumentis. Certè *Galenus* viderat ſimilia tot ſæculis anteà, & poſt *Tulpium* plura talia obſervata habentur. Oculatior in talibus examinandis *Ruiſchius* (*l*), dum mentionem facit polypi in ſinu longitudinali inventi, qui exſiccatus venam referebat, monuit ſequentia: *Quo ipſo multis fuêre decepti in pectoris affectibus, cùm tuſſiendo ejuſmodi polypos rejecerunt, credentes ſeſe venas expectoratas offendiſſe.*

Certè per vulnera, aliáſque cauſas ſimiles violentas, lacerari poſſe pulmonem, & de partibus ſic laceris quid exſpui poſſe, non omnino improbabile eſt: verùm ubi tales cauſæ non præceſſerunt, vix veriſimile videtur. Hæmoptoën, & validam quidem prægreſſam, excretio talium concretorum polypoſorum ſolet ſequi: ſed ſanguis ille in tracheas effunditur; & niſi ſtatim exſpuatur, ibi coagulabitur, formámque vaſis, in quo hæret, facilè aſſumet: morâ autem magis & magis denſatur, imò & albeſcit quandoque omninò, talis polypus, utì notum eſt. Si jam conſideretur, quòd vel ob jacturam ſanguinis debiles ægri, vel & Medicis prudenter monentibus, in perfectâ quiete maneant, ab omni loquelâ abſtineant, tuſſim evitent, quantùm poſſibile eſt, minimè mirum eſt, partem ſanguinis, in tracheas delapſi, in polypoſam coïre ſubſtantiam, & poſt aliquot dies per tuſſim natam expelli, imprimis de novo ſi redeat hæmoptoë. Sic credo inauditum hoc *Tulpii* miraculum facilè intelligitur.

Eadem origo videtur corporum membranaceorum, quæ aliquando poſt hæmoptoën exſpuuntur. Ruſticus triginta annorum incidit in hunc morbum, alumen aſſumſit, & liquorem quemdam ſtipticum ipſi à Medico exhibitum: ceſſavit quidem ſputum ſanguinis, ſed cùm meum poſt binos jam menſes peteret conſilium, metuebam pulmonis ulcus, cùm & febricula adeſſet perpetua, & ſputa purulenta tenuiora ſanguine tincta excerneret: blanda detergentia & leniter balſamica dederam remedia; poſt menſem circiter rediit, ab omni febre liber & tuſſi. Monſtravit autem mihi corpus membranaceum ſatis craſſum, quod tuſſiendo excreverat cum ſummo levamine: potui videre hoc concretum in lamellas tenuiſſimas, quas optimis microſcopiis luſtrans inveni ubique homogeneas: nihil fibroſi, nihil organici, ullo modo detegere potui.

Mirabilis caſus legitur (*) de dexterrimo apud Haganos Chirurgo *Dringenbergio*,

(*k*) Anno 1683. pag. 218, 219.

(*l*) Muſ. Anatom. ſive Catalog. rarior. pag. 122.

(*) Kaau Perſpiratio Hippocr. pag. 114. & ſeq.

qui abſque hæmoptoë prægreſſâ, abſque febre, orthopnœâ, dolore, vel ullo ſymptomate, exceptâ tuſſiculâ, excrevit incredibilem copiam materiæ ramoſæ in bronchiis pulmonum concretæ, & horum figuram referentis.

Suppurato autem jam pulmone ſolidas hujus viſceris partes ſeparari poſſe & exſpui, ſatis veroſimile eſt, verùm tunc hæc minoris molis eſſe ſolent. Sic *Benedictus* (*m*), dum ſigna peſſimæ tabis, quæ omnem Medici operam ut plurimùm eludit, deſcribit, dicit, poſt pus peſſimæ notæ excretum: *Deinde pulmonum, paritérque vaſculorum, nec non membranarum eorum, diſtrigmenta ſuccuſſa deducuntur.* Mirabatur autem *Tulpius*, tantam factam fuiſſe parenchymatis pulmonis diſſolutionem abſque prævio pure.

Pulſus parvus, mollis, & undoſus, eſt tempore hæmoptoës, quia ſanguis cordis dextri minori copiâ ad cor ſiniſtrum venit, dum pars magna ejus in cavum aëreum pulmonis delabitur: ſimul conſiderandum eſt, multùm plerumque terreri ægros, dum ſputa ſanguinea vident, unde etiam anhelitus adeſt; qui tamen & à ſanguine vaſa aërea pulmonis inundante oritur.

Sapor autem ſalſus in ore ſæpè præcedit hæmoptoën, præcipuè ubi ab humorum nimiâ acrimoniâ eroſis vaſis fit: ſalinam autem eſſe quandoque hanc acrimoniam, ex antè dictis patuit, & poſteà in curatione phthiſis obſervabitur, profuiſſe ſudorem excitatum per idonea remedia, qui in facie ſecundùm labia defluens ſaporem manifeſtè ſalinum exhibuit. Notavit *Benedictus* (*n*) ſequentia: *In omni ſanguinis effuſione per ſuperiora, particula, quæ in hæmorrhagiæ primâ acceſſione exierit, ſalſuginoſior, quæ verò ſubventura, magis edulcorata: quod quivis guſtu ſentiet, qui ſanguinem extuſſierit.* Certè ubi ſalina acrimonia in ſanguine abundaverit, minimè mirum videbitur, & ſalivam ſalſo ſapore donari, utpote à ſanguine ſecretam. Prætereà obſervamus, in corizæ initio de naribus depluere liquidum tenue manifeſtè ſalſum, quod ſæpè & naſi interiora & labium ſuperius moleſtâ afficit excoriatione: ſimilia obſervamus in pulmone contingere, dum catarrhus pectus occupat, unde moleſta tuſſis cum ſenſu doloris oritur, tenue tunc ſputum excernitur & acre. Ubi autem ſponte ſuâ, vel molli diætâ, & ſimilibus remediis, mitigatur illud acre, tunc maturatur coryza & catarrhus, cóctaque blanda materia emungitur de naribus & per ſputa excernitur. Si jam in corpore ad hunc morbum diſpoſito tale contigerit, metus eſt futuræ hæmoptoës, quem ſapor ille ſalſus præceſſerat. Obſervaverat *Benedictus*, utì ad præcedentem paragraphum notavi, *in nivium & grandinum congelationibus, & cœlo pluvioſo, hæmoptoïcos magis tentari:* verùm tali aëris tempeſtate coryzæ & catarrhi frequenter occurrunt.

Notandum etiam eſt, quòd quamvis lingua ſit præcipuum ſaporis organum, tamen obſervari diverſos ſapores à cauſis, quæ in aliis corporis locis hærent: ſic à bile acriori in ventriculo collecta amarus in ore ſapor percipitur, utì in *Febrium hiſtoriâ* monitum fuit: fortè & ſalſus humor, ex arteriis pulmonaribus ſecretus in bronchia pulmonis, in ore ſalſum ſaporem excitare poteſt: hoc autem imprimis probabile redditur ex eo, quòd ex *Diemerbroeckio* notavi ad §. 888. ubi de pleuritidis curâ per ſputa agebatur, nempè quòd injectionum amararum, poſt paracenteſin in cavum thoracis injectarum, ſaporem perceperint ægri.

(*m*) Tabid. Theatr. pag. 104.

(*n*) Ibidem, pag. 15.

§. 1200. CUrantur, 1. Venæ-ſectione largâ, tertio quoque die, ad quartam uſque vicem, repetitâ, vel donec cruſta inflammatoria integrè diſparuit. 2. Medicamentis refrigerantibus, incraſſantibus, ſtipticis, lenientibus, diù uſurpatis, intermiſtis ſubindè leniſſimis balſamicis. 3. Sex rebus non naturalibus ita directis, ut adverſiſſimæ ſint Cauſis (1198.) enarratis: maximè victu, vitáque, blandiſſimis ſemper continuatis; quo lactis diæta imprimis facit. 4. Corrigendo ſpecificam naturam cauſæ vel morbi ſingularis.

Sequitur jam, ut agatur de curatione Hæmoptyſis, de quâ quatuor ſequentibus numeris dicetur.

1°. De neceſſitate mittendi ſanguinem in hoc morbo ſatis convenit inter Medicos, & quidem ſtatim in ipſo initio, dùm ſanguinem exſpuere incipit æger: meliùs longè foret, ſi ex ſignis antè memoratis futuram hæmoptoën præviderit Medicus, illam tempeſtivâ ſanguinis miſſione præcavere: hîc autem agitur de morbo jam præſente.

Sanguis mittitur in hæmoptyſi ob binas præcipuè cauſas; ut nempè minuatur copia ſanguinis per vaſa moti, adeóque vaſa minùs diſtendantur, ſimúlque, minori copiâ per venas ad cor redeunte, debilitetur ipſa actio cordis: deinde etiam ad præcavendam inflammationem.

Anteà, ubi de vulneribus agebatur, monitum fuit, ex periculoſiſſimis arteriarum majorum læſionibus evaſiſſe vulneratos, dum ad ſummam debilitatem redacti per enormem hæmorrhagiam, imò & pro mortuis derelicti, fuerant: vita adhuc ſupererat, ſed debiliſſima, ſícque occaſio naſcebatur, ut iterùm conſolidaretur rupta arteria. Ad §. 161. habetur mirus ille caſus hominis, cui cultro arteria axillaris dextra reſecta fuerat, & cùm pro mortuo derelictus fuiſſet, præter ſpem evaſit: ruptum jam in pulmone vas urgetur totâ vi cordis dextri, hinc, niſi debilitetur per venæ-ſectionem vis cordis, pergit hæmoptoë, & periculum eſt, ne aucto vaſis rupti hiatu cum ſanguine effundant animam. Ideò monuit *Hippocrates* (*o*), hunc morbum præoccupandum eſſe, antequàm vena ſanguinem fundat & vehementer dehiſcat, túncque dicit, ægrum evadere poſſe. *Trallianus* (*p*) quidem ſanguinis miſſionem laudabat; ubi propter rupturam vaſorum ſanguinis ſputum contingebat, verùm in hæmoptoë à vaſorum eroſione natâ damnabat, quia tales ægri graciles & ſicci erant (*q*): facilè tamen patet, profuſæ hæmoptyſis metum æque adeſſe, dum eroſum vas eſt, quàm dum ruptum eſt, ideóque eandem indicationem manere. Verùm quidem eſt, quòd in robuſtis, & calidæ ſanguineæ temperiei hominibus, largior & frequentior venæ-ſectio locum habeat, quàm in debilioribus; ſed tamen & in illis neceſſaria eſt, ut caveatur ulterior laceratio hiulci vaſis: ubi autem tanta copia ſanguinis in hæmoptoë exivit, ut vita jam ſit debiliſſima, tunc ſatis patet, venæ-ſectione non opus eſſe, cùm jam adſit illa conditio, quæ à ſanguinis-miſſione exſpectabatur. Si ergo pallor à facie, labiis, oculis, adſit, pulſus debilis fuerit, extrema vix caleant, venæ collapſæ appareant, tunc debilitatæ ſatis vires ſunt, & ceſſabit hæmoptoë, niſi tantus fuerit hiatus vaſis in pulmone rupti vel eroſi, ut omnis ſanguis

(*o*) De Morbis Lib. I. cap. VI. Charter. Tom. VII. pag. 537.

(*p*) Lib. VII. cap. 1. pag. 289.

(*q*) De Morbis, Lib. VII. cap. 1. pag. 296.

per hanc viam exeat, lethali cum eventu. Interim tamen notandum eſt, in ægris hæmoptoë correptis talem pallorem quandoque obſervari ob metum, quo percelluntur, licèt parcam tantùm copiam ſanguinis exſpuerint; verùm ſolet talis pallor & vaſorum collapſus brevì minui & ceſſare, ſi præſens Medicus animum ægri erigat, & tunc tamen ſanguinis-miſſio inſtitui debet.

Solet plerumque hæmoptoë poſt ſanguinis miſſionem remittere, imò plerumque ceſſat, niſi major ramus arteriæ pulmonalis ruptus vel exeſus fuerit: ſed periculum ſupereſt, ne redeat ſanguinis ſputum: hinc plerumque repetenda eſt venæ-ſectio: intervallum autem inter repetendas ſanguinis miſſiones, numerus harum evacuationum, & copia ſanguinis emittendi, tantùm poſſunt determinari ex illis, quæ prudens & peritus Medicus obſervat in ſingulis ægris. Attendere ſolebam imprimis ad ſequentia: ſi poſt primam venæ-ſectionem ceſſaret hæmoptoë, nullum dolorem in pectore ſentiret æger, pulſus æqualis eſſet, tardus, nec plenus tamen, calor in toto corpore & imprimis in extremis minor quàm in ſano, reſpiratio pacata & libera, per tres quatuórve dies differabam ſecundam miſſionem-ſanguinis: ſimulac autem pulſus inciperet fieri plenior, calor ad extrema uſque talis, ut in ſano corpore, vel & major, tenſio & obtuſus quidam dolor perciperentur in pectore, tuſſis augeretur, repetebam ſanguinis-miſſionem illico, etiam paucis tantùm horis elapſis poſt primam venæ-ſectionem: ex iiſdem ſymptomatibus major minórve copia ſanguinis mittendi deducitur. Totus enim ſcopus eſt, ſic minuere ſanguinis copiam, ut vaſa minùs diſtendantur, ſic debilitare vires vitales, ut minori impetu humores moveantur per vaſa, atque ita naſcatur opportunitas conſolidationis vaſis rupti, & ſimul impediatur, ne incipiens fieri cicatrix, debilis adhuc, de novo frangatur. Hinc ſatis patet, nihil hîc certi univerſaliter determinari poſſe, ſed requiri attentionem perpetuam ad illa, quæ in ægro obſervantur.

Fateor, quòd aliquoties illam cruſtam inflammatoriam, de quâ in *Pleuritidis* Hiſtoriâ dictum fuit, obſervaverim in ſanguine hæmoptoïcorum, ſed tamen ſæpè & non adeſt, licèt ſymptomata modò enarrata repetendam ſanguinis-miſſionem ſuadeant: præthereà nondum penitùs certi ſumus, quid propriè ſit illa cruſta inflammatoria in ſanguine: miræ enim hîc varietates occurrunt. Si enim tribus v. g. vaſculis excipiatur ſanguis de venâ miſſus, quandoque in primo habetur illa cruſta, in reliquis non, quandoque tantùm in ſecundo vel tertio, licèt pleno rivo ſanguis ex venâ apertâ fluxerit. Vidi hominem, cui larga copia ſanguinis, undatim quaſi, per hæmoptoën exiverat: pelvi exceperant hunc ſanguinem adſtantes, nec ulla cruſta inflammatoria in cruore apparuit: venâ autem ſectâ eductus ſanguis habebat cruſtam talem denſam & tenacem admodum. Undè non videtur, omninò certum hoc ſignum eſſe, cui in cura hæmoptoës confidere poſſemus. In genere quidem, utì *Sydenhamus* (*r*) monet; venæ-ſectio crebro repetita prodeſt in curando hoc morbo, ſed illius adminiſtratio pendet à judicio Medici, qui curam gerit: tutius ſemper erit parùm plus debilitare vires ægri, quàm novæ hæmoptyſis periculum incurrere.

Verùm miſſio-ſanguinis ob aliam etiam rationem prodeſt: certè veteres Medici peſſimè metuebant inflammationem & febrim, ſi hæmoptoën comitarentur, vel ſequerentur, & quidem ſummâ ratione, quoniam tunc ulcus pulmonum & funeſta phthiſis metuenda ſunt. Anteà dictum fuit ad §. 1198, *Galenum* ferè deſperaſſe de-

(*r*) Sect. VI. cap. VII. pag. 362.

curatione, ſi hæmoptoïcum phlegmone invaſerit. *Aëtius* (*s*) pariter ſedulò inculcat, omni ope annitendum eſſe, ut cruentum adhuc vulnus conſolidetur, antequàm inflammari incipiat: ſi enim inflammatio ſucceſſerit, parva conſolidationis ſpes ſupererit, & in longum tempus protrahetur morbus: opportebit enim & pus & ichorem eluere, poſtquàm inflammatio ſedata fuerit, & dein curare ut phthiſicos. Simile monitum apud *Hippocratem* (*t*) legitur: *Sanguinem ſpuentibus confert, ut ſint ſine febre, & tuſſiant ac doleant leviter, & ut ſputum tenue fiat ad dies bis ſeptem. Febrire verò & tuſſire, ac dolere vehementer, & ſanguinem recentem ſemper ſpuere, incommodum eſt.* Verùm ex illis, quæ anteà in hiſtoriâ inflammationis, & morborum inflammatoriorum, dicta ſunt, patuit, venæ-ſectionem ſummum in his morbis remedium eſſe. Sed & §. 610, probatum fuit, ad moderandum febris impetum ſanguinis-miſſionem conducere quàm maximè. Apparet ergo ſatis utilitas venæ ſectionis in curâ hæmoptoës.

2°. Impetu & copiâ humorum ſic imminutis per venæ-ſectionem, quæritur, quænam medicamenta conducant ad curam hæmoptyſis. Anteà ad §. 218. dictum fuit de illis, quæ hæmorrhagiam ex vulnere natam compeſcere valent: facilè autem patet, pleraque ex illis auxiliis nullum omninò in hoc morbo locum habere, cùm manibus acceſſus ad locum affectum non pateat. Adſtringentia remedia ferè ſola aliquid conducere viderentur; ſed manet ſemper difficultas, quomodò ad locum affectum illorum efficacia pervenire poſſet: agunt enim hæc remedia, vel inſpiſſando fluida, vel conſtringendo vaſa, vel utroque hoc effectu ſimul conſpirante hæmorrhagias compeſcunt. Sed ſi ſupponeremus, talium remediorum integram vim & validam ad pulmonem venire, certè agerent non tantùm in vas ruptum, ſed & in omnia reliqua hujus viſceris vaſa, adeóque inſpiſſatis humoribus, & contractis vaſis, liberum ſanguinis motum per pulmonem impedirent, undè brevì lethalis peripneumonia deberet ſequi. Interim tamen ab adſtringentium remediorum uſu tam anceps periculum minimè metuendum videtur, cùm immediatè pulmoni applicari non poſſint, ſed deglutita debeant per vaſa abſorbentia ventriculi & inteſtinorum reſorberi, ſícque ſenſim tantùm & diluta admodùm poterunt venire ad affectum locum: ſed & facilè patet, parùm ſperandum eſſe tunc ab illorum vi conſtringente & inſpiſſante. Totâ enim ſuâ efficaciâ agunt in primis viis, adeóque, ſi valida fuerint, conſtringendo venarum inteſtinalium oſcula, ſibi ipſis ingreſſum præcludent, donec vel à potu aſſumto, vel humoribus perpetuo affluentibus, ſic diluta fuerint, ut non ampliùs corrugare valeant tenerrima & anguſta venularum in cavum inteſtinorum hiantia orificia, ſícque furtim quaſi & diluta admodùm veniant in ſanguinem. Ob hanc rationem Medici non adeò magnam fiduciam poſuerunt in uſu adſtringentium remediorum, licèt tamen illa præſcribere ſoleant, ne videantur aliquid neglexiſſe, quod ægro conducere fortè poſſet, imprimis cùm ſatis tutus ſit illorum uſus prudens: ſi enim parùm profuerint, ſaltem non nocebunt in hoc morbo, cùm præcipua validorum adſtringentium noxa in ventriculo & inteſtinis metuenda ſit: ideò prudentes Medici parcâ doſi & ſæpè repetitâ hæc exhibere ſolent, ubi indicatio Medica talium uſum poſcit. Solent autem leniora plerumque adſtringentia præſcribere Medici, *bolum armenam*, *terram ſigillatam*, *lapidem hæmatitidem*, ac ſimilia (*u*); & in *Materiâ Medicâ* ad hunc

(*s*) Lib. VIII. cap. LXII.

(*t*) Coac. Prænot. N°. 427. Charter. Tom. VIII. pag. 877.

(*u*) Alex. Trallian. Lib. VII. cap. I. p. 300. & ſeq.

numerum

numerum ſimiles formulæ habentur. Magnam ſpem curæ tamen videtur poſuiſſe *Alexander Trallianus* in uſu *lapidis hæmatitidis*, cujus ſcrupulos quatuor in pollinem tenuiſſimum triti dabat; at utì videtur, ſatis diù; monet enim, quemdam ægrum tandem faſtidiviſſe hoc remedium; undè illud in nodulo lineo ligatum impoſuit vino odorato, & poſteà illud vinum dedit, cum optimo effectu; quatenus totum corpus indè robur acquireret: addit, quòd jam *morbo liberatus, idem præſervationis cauſâ facere pergebat, bibebátque, donec etiam corpore propè refecto, conſueta agendo viribus ſe conſtare ſentiret.* Novimus autem, quòd *lapis hæmatites* ſit puriſſima ferri minera; quæ ergò, in vino infuſa, ægregiè roborantes ferri vires exhibet, per quas ſolidæ partes nimis debiles firmantur, humores nimis fluidi magis compinguntur, utì ad §. 28. dictum fuit. Anteà autem §. 1198. inter cauſas prædiſponentes ad hæmoptyſin & phthiſin numerata fuit talis corporis conditio, in quâ vaſa tenera forent, ſanguíſque tenuis & diſſolutus. Ob ſimilem rationem videtur *Mortonus* (*v*) laudaſſe *Corticem Peruvianum*: quamvis enim dicat, quod *præſentem hæmoptoën citò & tutò ſiſtit, futurámque etiam prævenit*, videtur tamen plus exſpectaſſe à virtute ejus roborante ad firmandum corpus, ut futura caveretur hæmoptoë, quàm ut illico tolleretur jam præſens, utì ex reliquis, quæ eodem capite habentur, & hiſtoriis ægrorum adnexis, patet, ſimúlque notat, ex ejus uſu paulatim redire corpus ad robuſtum & athleticum ſtatum. Fatetur *Celeberrimus Brunnerus* (*x*), quòd fidem non habuerit *Mortono*, corticem Peruvianum laudanti in *Hæmoptyſi*, donec experiundo veritatem didicerit, & imprimis in homine gracili, hæmorrhagiæ narium præcipuè obnoxio, ac dein ſputo ſanguinis laborante, primò quidem circà ver & autumnum, deindè adeò increbreſcebat malum, ut vix unâ die liber foret à ſputo ſanguinis, & corpus jam contabeſceret: variis incaſſum tentatis, & fruſtrà adhibito etiam lactis caprilli uſu, dedit corticem Peruvianum, intrà paucos dies ceſſabat ſanguinis ſputum, & ſecuta fuit ſanitas: ſimilem ſucceſſum poſteà ſe habuiſſe aſſerit in curandâ narium hæmorrhagiâ.

Verùm ſatis patet, non agi ibi de efficaciâ tali corticis Peruviani, quâ in inſtanti undatim quaſi ex vaſe pulmonis rupto profluentem ſanguinem compeſceret, ſed potiùs de illâ virtute hujus remedii, quæ emendat diſpoſitionem ad hæmoptoën tam in fluidis quàm in ſolidis partibus, de quâ ad §. 1198. dictum fuit. Hîc autem propriè quæritur, quale remedium in arte cognitum habeatur, à cujus uſu ſperari poſſet, ut profuſum ſanguinis ſputum brevì ſiſteretur: levior enim hæmoptoë, poſt ſanguinis miſſionem, ſolâ quiete corporis ac mentis ſedari ſolet; & rariùs contingit, ut à validâ hæmoptyſi pereant ſubitò ægri; longè enim frequentiùs in Phthiſin tranſit, quæ lentam inducit mortem. Cùm autem contingat aliquandò, ut in præſentiſſimum vitæ diſcrimen veniant à largo ſanguinis ſputo ægri, operæ pretium videre, quid ars in tali caſu tentaverit.

Notat *Celſus* (*y*), *Eraſiſtratum* crura, femora, & brachia, pluribus locis deligaſſe: ſic enim venis compreſſis retinetur pars ſanguinis ſatis notablis in extremis artubus, adeóque minor copia ad cor redit, ſícque tempus datur, ut vas ruptum ſe ſenſim contrahere poſſit. Licèt autem *Aſclepiades* repudiaverit illas ligaturas artuum tanquam damnoſas, addit: *Sed id ſæpè commodè reſpondere experimenta teſtantur.*

(*v*) Phthiſiolog. Lib. III. cap. v. pag. 96.
(*x*) Glandul. Duodeni, cap. v. pag. 101.
(*y*) Lib. IV. cap. IV. pag. 204.

Interim *Benedictus* (z), magni certè nominis in hoc morbo auctor, dicit: *Partes extremæ ſanguinem extuſſientium, ut & narium hæmorrhagia detentorum, non rarò incaſſum ligatæ fuêre: ejus tamen motum fricando, blandóque adhibito calore, in exterioribus ſuſcitaſſe, proficuum ferè ſemper invenimus;* de quâ re etiam præcedenti paragrapho dictum fuit.

Videntur & Medici cogitaſſe de topicâ applicatione ſtipticorum ad vas læſum: cùm autem hoc tantùm poſſit fieri vaporis formâ, & adſtringentium medicamentorum virtus ſit fixioris indolis, patet, nec indè quid ſperari poſſe. Alcohol vini inter ſtiptica, utì notum eſt, recenſetur, ac meritò quidem, & ſimul in vapores reſolutum integrè has vires retinet; ſed calidus ille & acris vapor pulmonis ſuperficiem internam irritaret admodùm, validiſſimámque produceret tuſſim, in hoc morbo quàm maximè metuendam: *Balſami Tolutani* fumum in pulmones inſpiratum pro ſanguinis ſputo laudat *Celeberrimus Mead* (*a*); ſed videtur & indè metuenda tuſſis. *Benedictus* (*b*) ſuffitus quidem laudavit, ſed non ad hæmoptoën ſedandam, verùm potiùs ad detergendum pulmonis ulcus: diſertè enim monet ſequentia: *Suffitus non ſtatim ab eroſo vaſculo aut viſceris parenchymate ſubmoveantur, ſed poſt dies quatuordecim ad minimum à ſedatâ hæmoptoſi.*

Ubi de *Delirio Febrili* agebatur, utì etiam in *Capitulo de Epilepſiâ*, conſtitit, cauſam, quæ actiones cerebri turbat, in diſſitis admodùm hærere quandoque corporis locis, & medicinam feliciter applicari illis locis, ubi fomes & origo tantorum malorum hæret: ob hanc cauſam crediderunt practici, non impoſſibile eſſe, quòd coerceri poſſet ſanguinis ſputum, licèt medela non applicaretur pulmoni, ſed alteri corporis loco. Memorabilis locus apud *Celeberrimum Hofmannum* habetur, qui huc ſpectat (*c*). *Mirabile eſt, fortè adſtringens adſumtum mox & celerrimè in diſſitas etiam partes operari, eáſque conſtringendo nimias excretiones cohibere. Ita vidimus, in hæmoptyſi, vel immodico menſium profluvio, ab uſu tincturæ ſulphuris vitrioli vel hæmatitis brevì poſt ſanguinis eruptionem conquieviſſe.* Validiſſimam narium hæmorrhagiam ceſſaſſe vidi illico, dum poſcâ frigidiſſimâ linteum quadruplicatum madidum ſcroto obvolveretur: mox ſubitò horrore per totum corpus concutiebatur æger, & ſiſtebatur hæmorrhagia. Ex his videtur non omninò improbabilis hæc opinio, quòd minui vel & ſiſti poſſet ſanguinis ſputum, applicatis remediis ad alia corporis loca: interim tamen nondum certa experimenta docuerunt, quænam illa corporis loca ſint, quibus hæc remedia applicari deberent, & meritò major difficultas auxilii præſentanei prævidetur, cùm tota vis vicini adeò cordis dextri urgeat ſanguinem per vaſa pulmonis, & vas ruptum minus reſiſtat, quàm reliqui arteriæ pulmonaris rami: accedit, quòd homo undatim ſanguinem exſpuens ſubitò percellatur metu, unde pulſus, utì *Galenus* (*d*) monuit, fit celer & perturbatus, adeóque & motus cordis acceleratur. Obſervaverunt Medici, ſtipticorum actionem longè feliciùs ſuccedere, dum in brutis experimenta tentantur, quàm quidem in homine, cùm nempè bruta periculi neſcia ſint, homines vulnerati perturbentur. Illæ autem perturbationes ſi tollantur dato opio, ſæpiſſimè idem effectus à ſtipticis, qualis in brutis obſervatur (*e*).

(*z*) Tabid. Theatr. pag. 71.
(*a*) Monit. & Præcep. Med. cap. I. ſect. X.
(*b*) Tabid. Theat. pag. 126.
(*c*) Patholog. gener. part. 3. cap. VI. §. II. Tom. II. pag. 416.
(*d*) De Pulſ. ad Tyron. cap. XII. Charter. Tom. VIII. pag. 8.
(*e*) Schwencke Hæmatologia, pag. 37. 38.

In periculo urgenti autem Medici auſi fuerunt tentare & aliam methodum, quæ primâ fronte multis temeraria viſa fuit, interim tamen non caruit ſucceſſu: dederunt nempè aquam frigidiſſimam, dum à copioſo ſanguinis ſputo inſtantem metuebant mortem. Notabilis apud *Galenum* (*f*) locus habetur, ubi poſtquàm de vulgaribus hæmorrhagiis egit, ſermonem convertit ad illas, quæ in profundo corporis fiunt. Sic autem habet: *Qui igitur è vaſis profluit ſanguis, aut quòd ampliùs non confluet, ſiſtetur, aut quòd occluſa diviſio erit, aut etiam propter utrumque ſimul, id quod reor tutiſſimum. Porrò confluere prohibetur & propter animi deliquium, & revulſionem, & derivationem, & refrigerationem, tum corporis totius, tum verò præcipuè ipſius partis vulneratæ. Hâc enim ratione etiam frigida pota ſæpè hæmorrhagias ſuppreſſit; idem facit & frigida foris in fotu affuſa, &c.* Patet autem ex ſequenti capite (*g*), quòd pleriſque Medicorum in compeſcendis hæmorrhagiis frigidæ uſus fuerit familiaris, licèt *Galenus* minimè illud probet. Dicit enim: *At verò quæ extrinſecus parti ſanguinem profundenti admoventur, tum adſtringentia, tum citrà adſtrictionem frigida, hæc ipſe (veluti plerique Medicorum) non ubique probo, ſed mihi contrà omninò, quàm fieri res poſtulat, ipſum ſanguinem intrò compellere, ac venas, quæ in alto ſunt, implere videntur. Vidimus enim quoſdam eorum, qui ex pulmonibus ſanguinem rejicerent, ex thorace refrigerato manifeſtè læſos, &c.* Frigidum quidem videtur laudare *Hippocrates* (*h*), dicens: *At in his frigido utendum, undè ſanguis profluit, aut profluxurus eſt, non ſuprà ipſas partes, ſed circà ipſas undè profluit, &c.* Et certè ſi conſiderentur illa, quæ aliâ occaſione ad §. 881. de potu gelido æſtuante corpore affatim ingeſto dicta ſunt, tanquam frequenti & periculoſiſſimâ pleuritidis cauſâ, patebit, potum æquæ frigidæ in ſputo ſanguinis conducere ſecundùm textum hujus Aphoriſmi. Frigidum enim non applicatur directè pulmoni, ex cujus vaſis fluit ſanguis, ſed potiùs partibus, undè venit ſanguis in pulmonem. Ventriculus enim, potum frigidum recipiens, tangit tenuem tendinoſam partem diaphragmatis, cordi, venæ cavæ aſcendentis trunco, & dextro cordis ſinui, adeò vicinam: verùm ille ſanguis, venâ cavâ & ſinu dextro contentus, paulò pòſt pelletur per pulmonem, adeóque ſi lenteſcere potuerit per frigus aquæ ingeſtæ, minùs facilè exibit per vas ruptum, & ſpes erit, thrombum ibi formari poſſe, qui obturabit hiatum vaſis, & ſic ceſſare poterit periculoſa hæmoptyſis, tempúſque dabitur conſolidationi vaſis læſi, ſi ſimul reliqua neceſſaria obſerventur, de quibus partim dictum fuit, partim verò adhuc dicetur. Verum quidem eſt, quòd ſimul metuendum videatur, ne in reliquis arteriæ pulmonalis ramis talis vel ſimilis ſanguinis concretio fieret; ſed ipſa actio vaſorum poterit ſuperare hunc lentorem per frigus natum, cùm recens ſit, & tamen effectus ſperari poteſt in vaſe rupto, cùm illo in loco actio vaſis nulla ſit. Metus autem, nec concretus à frigore ſanguis hæreat ſubitò in extremis anguſtiis arteriæ pulmonalis, etiam indè minuitur, quòd non ingeratur frigida aqua ingenti hauſtu in corpore robuſto & à valido labore æſtuante, ſed in corpore jam debili à magnâ ſanguinis jacturâ, & in quo vaſa tenera ſunt, & ſanguis plerumque diſſolutus ac tenuis, uti ad §. 1198. monitum fuit. Fatendum tamen eſt, quòd *Hippocrates* (*i*) in Aphoriſmo proximè ſequenti

(*f*) Method. Medend. Lib. V. cap. v. Charter. Tom. X. pag. 110.

(*g*) Method. Meden. Lib. V. cap. vi. Charter. Tom. X. pag. 112.

(*h*) Sect. V. Aphor. 23. Charter. Tom. IX. pag. 208.

(*i*) Ibidem. pag. 209.

damnaverit frigida, velut nivem & glaciem, tanquam pectori inimica, tuſſim moventia, ſanguinis eruptionem promoventia, & catarrhos excitantia. Conſentiunt & huic *Hippocratis* monito obſervata *Benedicti* (*k*), dicentis: *In nivium & grandinum congelatione, cœlòque pluvioſo, hæmoptoïci magis tentantur.* Conſiderandum autem eſt, quòd propriè hîc non agatur de illis, quæ hæmoptoën cauſare poſſent, ſed de tali remedio, quod periculoſam hæmoptyſin ſiſtere poſſet ſubitò, ut induciæ ſaltem darentur pro applicatione talium, quæ ab omnibus Medicis tutiora habentur. Nemo enim prudens ad copioſum potum frigidiſſimæ aquæ confugiet in leviori ſanguinis ſputo, quòd aliâ methodo facilè ſuperari queat. Sed anceps remedium etiam locum habet in caſibus periculoſiſſimis, & communis laudatur regula *Hippocratis*, in extremis morbis nempè extrema etiam tentanda eſſe remedia.

Quamvis autem prudentis Medici ſit, omnia exactè perpendere, quæ agenda ſunt in morbis curandis, interim tamen doctrina de juvantibus & nocentibus magnum in Praxi Medicâ pondus habet, & omnibus argumentis, quæ à priori deſumuntur (ut in ſcholis loqui ſolent), prævalet. *Hofmannus* (*l*) de hæmoptyſi agens fatetur, quòd potus aquæ frigidæ, paulatìm quidem, ſed ſufficienter quotidie hauſtus, tecto probè corpore, curaverit aliquoties periculoſum hunc ſanguinis fluxum, præcipuè dum corpus juvenile calore interno æſtuat, *quem potus frigidus reprimendo, madorémque tepidum in peripheriâ corporis eliciendo, partes ſimul ſulphureas calidas ſanguinis exæſtuationem inducentes evehit.*

Aliâ occaſione ad §. 1069, ubi de curâ paralyſis agebatur, notatum fuit, ab applicatione aquæ frigidæ naſci horrorem quidem & concuſſionem totius corporis, ſed ſequi paulò pòſt calorem in totâ ſuperficie corporis; & ſi in lecto tunc decumbant ægri, ſuccedit plerumque profuſus ſudor; ſícque, liberrimè perſpirantibus vaſis cutaneis, minùs urgentur vitalia viſcera. Per frictionem externarum partium *Benedictus* conabatur augere motum humorum per vaſa cutanea, ut hæmoptoë ſedaretur: interim tamen frictio, diutiùs continuata, motum ſanguinis in toto auget corpore; quòd minùs expedire videtur in hoc morbo. Damnavit quidem ille auctor frigidæ applicationem (*m*), dicens: *Frigido lavacro immergatur hæmoptoïcus, aut narium hæmorrhagiâ correptus, & exindè malum incrementum ſumpſiſſe deprehendes: à calore verò ſuperficie tenus, vel extremorum intenſo, remedium.* Cùm autem certò conſtet, à frigidæ applicatione, tam externâ quàm internâ, modò bene tegatur corpus, ſequi calorem in cute externâ & ſudorem, patet, illud frigidæ uſu obtineri, quod deſiderabat in hæmoptoë ſedenda *Benedictus*, dum ſimul orgaſmus ſanguinis, in calidis juvenibus præcipuè, reprimitur uſu frigidæ, utì *Hofmannus* obſervavit.

Pulcherrimum effectum frigidæ audacter adhibitæ in hæmoptoës curatione demoſtrarunt celebres in Italiâ Medici. *Cremonæ* artem feliciter exercens *Martinus Ghiſi* (*n*) inter alia ultiſſima obſervata memorat, quòd in Noſocomio dum curam gereret hæmoptoïci, ſed robuſtiſſimi, hominis, ſubitò tres ſanguinis libras exſpuerit miſer, & ſtatim ipſi propinaverit aquam, glacie frigidiſſimam redditam, hoc effectu, ut ſtatim ferè integrè ceſſaverit ſanguinis ſputum, & per integrum triduum benè ſe habuerit: recrudeſcente ſubitò dein hæmoptoë, periit ſuffocatus momento temporis,

(*k*) Tabid. Theatr. pag. 109.

(*l*) Sect. I. de Hæmorrhagiis, cap. 11. Tom. IV. part. 2. pag. 38.

(*m*) Benedict. Tabid. Theatr. pag. 71.

(*n*) Lettere Mediche *in*-4°. Cremon. 1749. pag. 22. & ſeq.

antequàm ſuccurrere quis potuerit, imprudentiæ ſuæ pœnas luens, dum tanti diſcriminis immemor non parum meraci vini & carnium aſſatarum ingurgitaſſet, quæ incauta uxor clam attulerat marito decumbenti. Poſteà juveni, frequenti ſputo ſanguinis unà cum validâ febre decumbenti, incaſſum adhibitis copioſis & repetitis ſanguinis miſſionibus, aliíſque remediis, propinavit aquam glacie frigidiſſimam redditam, hâc lege, ut omni quadrante horæ ad minimum biberet ſcyphum: poſt paucas horas ceſſabat ſanguinis ſputum, minuebatur febris & tuſſis, & intra paucos dies reſtitutus eſt integræ ſanitati, quâ adhucdum illum frui teſtatur egregius ille Vir.

Pluribus dein felicibus curis rem confirmavit celebris Romanus Medicus *Ignatius Gervaſius à Monte Faliſco* (*o*), non tantùm aquam gelidiſſimam propinans ægris, verùm etiam, in graviori malo, ſpongias aquâ frigidiſſimâ madidas nudo applicans pectori: ſimul tenuis & rigida fuit adhibita diæta. Plures ibi hæmoptyſis ſic ſanatæ leguntur hiſtoriæ, & longè adhuc numeroſiores hujus methodi ſucceſſus ſe vidiſſe, teſtatur auctor.

Simul etiam cavebat, ne calida juſcula darentur ægris; obſervabatur enim tuſſis inde augeri, & recrudeſcere ſanguinis ſputum. Certè *Trallianus* (*p*) jam monuerat ſequentia; *At neque ſorbitiones, neque aliorum ciborum quidpiam calidum, offerre convenit, ſed omnia potiùs ſint temperata & ad frigidius declinantia.*

Fortè mirum videbitur, tuſſim levari à frigidis, cùm inter tuſſis cauſas frigus ab *Hippocrate*, & omnibus ferè Medicis, numeretur. Verùm in hiſtoriâ medicâ habentur talia, quæ hoc probant. Moleſtâ tuſſi per tres menſes laboraverat homo; incaſſum tentatis pluribus remediis, caſu in aquam glacie tectam ex ponte decidit, & glacie fractâ mergitur eo uſque, ut erecti hominis os aqua tangeret: domum reverſus, calidum induit induſium, calidum juſculum ſumit, & totâ nocte placidè dormit. Mane ſequenti mirabatur, tuſſim ferè omninò ceſſaſſe, quæ paucis diebus poſteà integrè evanuit (*q*). Egregius Medicus tuſſi ſiccâ validâ laborabat per ſexaginta horas; incaſſum tentatis pluribus remediis, percipiebat ſedem mali eſſe in ſupremâ aſperæ arteriæ parte, ubi moleſtæ puncturæ ſenſum percipiebat, undè credebat, tenuia quædam vaſcula, nimis dilatata, fundere acrem humorem in hoc loco: concluſit hinc, aërem frigidum profuturum ſtringendo hæc vaſcula: menſe Januario frigidiſſimo aëri ſe expoſuit, primò cum quâdam cautelâ, ſed cùm ilicò levamen ſentiret, liberè perrexit ſe frigori exponere, & ſanatus fuit (*r*). Dum in coryzâ nares incipiunt ſtillare, ſæpè adeò acre eſt liquidum depluens, ut naſi alas & labium ſuperius inflammet non tantùm, ſed & quandoque cutim erodat ita, ut vix audeant ægri nares emungere præ dolore. Si ſimile quid circà caput aſperæ arteriæ contingat, neceſſariò ſequetur moleſtiſſima tuſſis.

Cæterùm remedia ſolent ex adſtringentium claſſe laudari in hoc morbo, vel & adhibentur talia, quæ incraſſant, & ſimul omnem acrimoniam humorum leniunt: quandoque adſtringentia junguntur incraſſantibus, utì apud *Alexandrum Trallianum* videri poteſt in loco paulò antè citato. *Gummi Arabicum*, *gummi Tragacanthæ*, *amylum*, *conſolidæ majoris radix*, *folia*, *flores*, ad hunc uſum adhibentur. Ex adſtringentium numero, *folia*, *radices*, *ſemina*, *plantaginis*, *pentaphylli*, *pimpinellæ*

(*o*) De uſu aquæ frig. in Hæmoptyſi, &c. in-4°. Romæ 1756. pag. 78. & ſeq.
(*p*) Lib. VII. cap. 1. pag. 190.
(*q*) Floyer Ψυχρολουσία, pag. 243.
(*r*) Academ. Reg. Scient. 1737. *Hiſtor.* pag. 47.

ſanguiſorbæ, tormentillæ, biſtortæ, &c. imprimis occurrunt in Medicorum formulis paſſim. *Benedictus* (*s*) ex incraſſantibus, & partim ex adſtringentibus, aſpersâ calce vivâ maceratis, dein aquâ ſuperaffusâ, remedium parabat, cujus ſex uncias manè dabat hæmoptoïcis per quatuor vel quinque dies; & teſtatur, vix fefelliſſe. Olim aqua calcis vivæ inter ſuſpecta remedia numerabatur, ſed poſtquàm ad calculoſos morbos adhibita fuit diù & ſatis magnâ copiâ abſque ullâ noxâ, nullum damnum indè metuitur.

Cùm autem conſtans obſervatio docuerit, nativa balſama recentibus vulneribus adeò prodeſſe, imò etiam ulceribus curandis cum fructu adhiberi, ideo & in hoc morbo illis uſi fuerunt Medici. *Terebinthina pura*, *Balſamum Copaybæ*, *Peruvianum*, *de Meccâ*, *Tolutanum*, præcipua ſunt, quæ hîc commendari ſolent internè ſumenda, & quæ videntur omnia ſatis citò ſuam fragrantiam per totum corpus diſfundere, utì docet urina, paucis ſæpè minutis poſt hæc aſſumpta ſpirans odorem gratiſſimum florum violarum. Interim omnia hæc balſama calidum aroma habent; hinc parcâ doſi tantùm exhibentur, ne motum & calorem augeant: ideò in *Materiâ Medicâ* ad hunc numerum præſcribuntur tantùm grana quatuor, omni quadrihorio ſumenda, de maſsâ pilularum, quæ ex *terebinthinâ nativâ* cum pulvere *glycirrhizæ* in paſtam redacta conficitur. Licèt autem Chemici *balſama ſulphuris*, quæ ex ſulphure cum oleo preſſo vel ſtillatitio cocto conſtant, magnis adeò extulerint laudibus, prudentes Medici tamen meritò balſama nativa his præferunt in hoc morbo curando.

Videtur autem balſamorum nativorum uſus antiquus ſatis eſſe, nam apud *Plautum* (*t*) tanquam vulgare & omnibus cognitum remedium legitur. Dum enim ſervulus dicit adoleſcenti: *Tuâ causâ rupi ramices, jam dudum ſputo ſanguinem;* ille reſpondet; *Reſinam ex melle Ægyptiam vorato, ſalvum feceris.* Notum autem eſt, frequentiſſimè reſinæ nomen Terebinthinæ datum fuiſſe. Cæterum in *Materiâ Medicâ* variæ formulæ ad hunc numerum habentur.

3°. Quid nomine ſex rerum non naturalium intelligatur à Medicis, in *Inſtitutionibus* (*u*) habetur, ubi de morborum cauſis agitur: ſunt autem 1°. *aër.* 2°. *cibus, potus.* 3°. *motus, quies.* 4°. *animi affectus.* 5°. *retenta, excreta.* 6°. *ſomnus, vigilia.* Hæc omnia à prudenti Medico ſic dirigenda ſunt, ut morbo præſenti non noceant, & adverſentur cauſis morbi antè enumeratis, quantùm fieri poteſt. Aëris nimius æſtus æquè ac intenſum frigus nocet, hinc ita temperandus, ut neutro peccet exceſſu. Quod quomodò fieri poſſit, anteà aliâ occaſione ad §. 605. dictum fuit. Cùm autem molli in lecto, ex plumis confecto, decumbens homo magis incaleſcere ſoleat, ideò præfertur duriùs ſtratum, ex pilis equinis factum (*ſomier*), in quo decumbat æger ſtragulis modicè tectus: quies corporis abſolutè requiritur, ne, per motum muſcularem accelerato motu ſanguinis venoſi, majori impetu & copiâ ſanguis per pulmonem moveatur, ſicque recrudeſcat hæmoptoë; facilè hinc patet, quantum metuenda ſit tuſſis in hæmoptoïcis: ſi enim, utì §. 1198 dictum fuit, per hanc tanta vis inferri poſſit pulmonibus, ut vaſa rumpantur, quantò magis metuendum eſt, ne vas ruptum, quod jam conſolidari incipiebat, dehiſcat denuò.

Hæc ergo omni modo compeſcenda erit prudenti anodynorum uſu. Ob eandem rationem cavendum erit, ne multùm loquatur, vel altiori voce petat adſtantium mi-

(*s*) Tabid. Theatr. pag. 140.
(*t*) Mercator, act. 1. ſcen. 2.
(*u*) H. Boerh. Inſtit. Medic. §. 745.

niſteria : ideò in periculosâ hæmoptyſi ſemper monui, ut præſto ſit tintinnabulum, cujus pulſu monere poſſit æger, ut miniſtrantes veniant, dum illis opus habet. Animi affectus validi vitandi omninò; ſi malâ fortunâ nati fuerint, ſopiendi prudenter; de quâ re ad §. 104. dictum fuit : quanquam autem maximè conducat, ut æger hilari ſit animo, cavendum tamen omninò, ne ludicris adſtantium ſermonibus in riſum moveatur. Cùm verò à quiete corporis, hîc neceſſariâ adeò, utì & ab uſu anodynorum, ſtrictior ſæpè alvus ſoleat eſſe, molli oleoſo clyſmate opus erit, ut facilior fiat alvi egeſtio : dum enim valido nixu exprimuntur fœces ſiccæ & duriores, magna certè vis infertur pulmoni, & recidivæ periculoſæ metus eſt. Somnus ſit longior, ut pacatæ quietis tempore incipiens rupti vaſis conſolidatio promoveatur; curandum ſimul, ut ſomni tempore corpus ſit benè tectum, & perſpirabile.

Victus debet eſſe blandiſſimus, ita ut nihil hîc ingeratur, quod acre ſit, vel ſponte ſuâ in magnam acrimoniam facilè degeneret : cibus hinc ſit ex farinoſis non admodum lentis, fructibus mollibus benè maturis, pane ritè fermentato, lacticiniis, oleribus molliſſimis, juſculis non nimis meracis & ab omni pingui benè depuratis, cum oryzâ decoctis præcipuè, quæ gratum ſaporem habent, licèt nullo, vel ſaltem pauciſſimo, ſale condiantur : ex hordeo enim, avenâ, &c. parata juſcula, niſi ſalis quædam copia addatur, fatuo nimis ſapore diſplicent. Vidi apud quoſdam in more fuiſſe, ut ſpem facilioris conſolidationis vaſis rupti ponerent in eo, ſi juſcula ex extremis animalium partibus decocta darentur hæmoptoïcis. Notum eſt, ex partibus extremis animalium, diù coctis, viſcoſum gluten confici, quo in mechanicis artibus uti ſolent : tendines enim & capſulæ articulorum copioſo tali viſco ſcatent; unde copiam talis glutinis aqua indè educit. Verùm viſcidus & tenax ita naſcitur chylus, qui debilem pulmonem gravare poſſet potiùs, quàm nutrire corpus. Ideo meritò hæc repudiantur in hoc morbo, & præferuntur juſcula dilutiora. Ubi autem morbus in melius vergere incipit, tunc & modò dictis aliquid de carne albâ, imprimis ex gallinaceo genere, addi ſolet, ſed modicâ copiâ tantùm. Expedit, ut parciori copiâ ſimul, & repetitis vicibus, ingerantur ſimilia nutrimenta, ne chyli, quamvis boni, copiâ obruatur ſimul & ſemel pulmo : obſervamus enim in hominibus ſanis & fortibus, poſt largum prandium, turgere omnia vaſa; & illo tempore; dum novus chylus copioſè ſanguini miſcetur, difficilior parum reſpiratio ſolet eſſe, partìm ab hâc causâ, partìm etiam, quia ventriculus diſtentus ab ingeſtis difficiliorem reddit deſcenſum diaphragmatis, cui accumbit. Subita enim vaſorum repletio, etiam à bonis humoribus, hîc metuenda eſt, utì & difficilior eorundem per vaſa pulmonis tranſitus. Hinc *Hippocrates* (*v*) dixit : *His confert, ſi circà exordia curandos ſuſceperis, ut & manuum venæ (ſanguinem) emittant, & victûs ratione utatur, ex quâ & ſicciſſimus, & maximè exſanguis, evadat.* Fortè ab eandem cauſam, ne nempè nimis repleantur vaſa, *Celſus* de hoc morbo agens (*x*) dixit : *Sed ſic bibendum eſt, ut ſciamus huic morbo ſitim prodeſſe.*

Interim ſi potus diluens & mollis ſit, nec tamen nimiâ copiâ ſimul & ſemel ingeratur, videtur profuturus, cùm ſic ſanguis reddatur magis meabilis, & per urinæ vias ac vaſa cutanea liberari poſſit ſanguis ab acrimoniâ, quæ ſæpè hîc peccat, utì anteà dictum fuit. Cæterùm *Celſus* (*y*) compendio nocentia & juvantia in hoc morbo

(*v*) De Morbis Lib. I. cap. VI. Charter. Tom. VII. pag. 538.

(*x*) Lib. IV. cap. IV. pag. 205.

(*y*) Ibidem.

recenſet ſequentibus : *Præter hæc neceſſaria ſunt quies, ſecuritas, ſilentium, &c. At inimica ſunt vinum, balneum, venus, in cibo oleum, acriora omnia, item calida fomenta, conclave calidum & incluſum, multa veſtimenta corpori injecta, etiam frictiones, niſi ubi benè ſanguis conquievit.*

Pro potu communi maximè conducit lac recens, æquali copiâ aquæ vel decocti hordei dilutum, tempore hyemali, æſtate verò cùm & copioſior & dilutior ſimul tunc requiratur potus, binæ partes aquæ vel decocti hordei ad unam partem lactis ſumuntur. Ne autem facilè in acidam acrimoniam degeneret talis potus, vel lac in dura abeat coagula, pauculùm ſacchari aut ſaponis Veneti ſumitur unà cum talibus, quæ acidum abſorbent : talis formula in Materiâ Medicâ ad hunc numerum habetur. Tabidis & præter modum extenuatis lactis uſum commendavit *Hippocrates* (z); addidit tamen hanc cautionem, *non valdè admodùm febricitantibus.* Lenta enim febricula, utì poſteà dicetur, ſæpè huic morbo comes; neque tamen ideò lactis uſus damnatur : ubi autem intenſa febris adeſt, tunc dilutiori nutrimento opus eſt, quod additâ aquâ vel decocto hordei, avenæ, &c. facilè obtinetur : imò tunc lactis ſerum propinari poſſet. Quanti autem fecerit in hoc morbo lac, & lacteam ſic dictam diætam, quæ ex ſolo lacte & cerealibus conſtat, *Trallianus* (a), patet ex ſequentibus : *Omnes autem lacte utantur, mollique & recenti caſeo, præſertìm caprillo aut bubulo. Neque enim medicamentum, aut cibus, aut aliud quidpiam, adeò accommodum ipſis eſt, aut utile, atque lac. Et qui per initia ſolo ipſo conſtanter longiore tempore uſi ſunt; omnes in totum conſanuerunt.* Diù autem continuandam eſſe diætam lacteam ſuaſit, ſimul recenſens, curam hominis, qui, per integrum annum à vino abſtinens, & hâc diætâ conſtanter uſus, à puris ſputo & imminente phthiſi liberatus fuit.

Lactis inſignem uſum omnium Medicorum obſervata confirmant, quod, tanquam omnibus notum, pluribus probare ſupervacaneum duxi.

4°. Anteà ad §. 1198. cauſæ, tam prædiſponentes, quàm procatarcticæ, recenſitæ fuerunt, ad quas in curâ hujus morbi reſpiciendum ſemper eſt, cùm non tantùm requiratur, ut tollatur hæmoptoë præſens, ſed etiam ut caveatur, ne poſteà redeat denuò, quod in hoc morbo ſatis frequenter fieri ſolet. Cauſæ procatarcticæ vitari poterunt, dum recta vivendi methodus inſtituitur : major autem meritò prævidetur difficultas in emendandis cauſis prædiſponentibus. Sic hæreditariam ad hunc morbum diſpoſitionem ars tollere nequit, & difficile eſt emendare illa, quæ §. 1198. α. & β. enumerantur, neque unquam hoc citò obtineri poterit; ſed ſi quid ſperandum ab arte medicâ ſit, ſensìm tantùm illud obtinebitur. Certè vaſorum teneritudo per ætatem ipſam minuitur, dum ſensìm majorem firmitatem ſolidæ partes acquirunt; & notum eſt, quantùm corporis exercitia tunc conducant; de quâ re videri poterunt illa, quæ ad §. 28. dicta fuerunt. Acrior ſanguinis indoles blando victu, & cognitæ acrimoniæ oppoſitis remediis, emendari poterit; vel & per artem acria hæc ad alia corporis loca derivari, atque educi poterunt de corpore; de quâ re mox quædam dicentur. Verùm thoracem planum & anguſtum, ſcapulas depreſſas, collum longum, quæ inter hæmoptoës & phthiſis futuræ ſigna §. 1198. recenſentur, quis emendare ſperabit. Interim tamen per bonam medendi methodum fuiſſe & hìc ob-

(z) Aphor. Sect. V. N°. 64. Charter. Tom. IX. pag. 237. | (a) Lib. VII. cap. 1. pag. 304.

ſervatum

ſervatum profectum, teſtatur *Benedictus* (*b*), cujus maxima meritò habetur autoritas in omnibus, quæ hunc morbum ſpectant. Sic autem habet: *Quibus ab uſu remediorum, aut plagarum mutationibus, pectus anguſtum dilatatur, gliſcit corpus, robur augetur, & color evadit floridior, ſalutis ſpes affulget denuò, per totum corpus relucente caloris vitalis ἐγκλάμψει.* Et *Cicero*, utì ad §. 1198. dictum fuit, à peregrinatione in Aſiam facta, inſignem in meliùs mutationem obtinuit.

Cæterùm de illâ acrimoniâ humorum, quæ per morbos naſcitur, partim jam dictum eſt, iterúmque in variolarum hiſtoriâ poſteà dicetur.

Anteà ad §. 1198. notatum fuit, acres cum ſanguine fluentes humores per diverſa loca corporis quandoque exiviſſe, ſummo non tantùm cum levamine, verùm etiam integrâ quandoque ſequente ſanatione. Nova hæc emiſſaria aliquandò ſpontè naſcebantur, ſæpè & ars ſaluberrima hæc naturæ morbos ſanantis conamina fuit imitata, optimo ſucceſſu. Videntur autem veteres Medici frequentiùs hæc tentaſſe, ac quidem hodiè fieri ſolet. *Hippocrates* (*c*), poſt ſputum ſanguinis, licèt nullum pus ſequeretur, dicit: *Quùmque ipſe optimè corpore ſeſe habere videbitur, pectus & dorſum, viciſſim utrumque, inurito. Ulceribus curatis, per annum ebrietate abſtineat, non impleatur ſupra modum, neque manibus vehementer laboret, neque vehiculum conſcendat, ſed quàm maximè craſſum corpus ipſe reddat.* Eandem hanc pectoris & dorſi inuſtionem adhuc aliis locis commendat (*d*), poſtquàm priùs lacte bubulo, admixtâ tertiâ parte aquæ mulſæ, copioſè potato, toroſior redditus fuerit æger. *Si enim uſtio benè ſucceſſerit, morbum effugiendi ſpes eſt.* Recenſet *Trallianus* (*e*), quòd homini, fluxionibus in thoracem obnoxio, & tuſſi, ſuaſerit caput inuri ferro candenti. Cùm autem promptè huic conſilio obediret æger, *mirum, quomodò omnia ſimul ceſſaverint, & copia, quæ influebat, humidi, & tuſſis. Impoſterùm verò æger à fluxionibus in thoracem liber ac immunis permanſit.* Molliùs hodiè medicinam facimus, an meliùs? non adeò liquet.

Cùm autem & conſuetæ excretiones ſuppreſſæ, inter cauſas hæmoptoës recenſeantur, ſpontè patet, illas iterùm ſuſcitandas eſſe, utì anteà dictum fuit.

§. 1201. UBi ſemel accidit, ſedatúmque eſt (1200.), quibuſlibet ſex menſibus per aliquot annos mittendus ſanguis, ſensìm tamen copiam minuendo.

Licèt feliciter curata ſit hæmoptoë, ita ut nullum ullius mali ſignum ampliùs ſuperſit, & optima quæque appareant ſanati morbi indicia, quæ imprimis ſtatuit *Benedictus* (*f*) ſequentia: *Poſt ſanguinis extravaſationes libera reſpiratio, tuſſis ſedata, vires conſtantes, ſecuritatis φαινόμενα, & è contrario;* interìm tamen certò confidere non poſſumus, cùm ſæpiùs obſervetur redire hæmoptoë, niſi diligens cautela adhibeatur. Poſteà ad §. 1207. dicetur, & jam anteà etiam monitum fuit, hæmoptoën per vim externam, ſine vitio interno præexiſtente, leviſſimam eſſe, cæteris paribus: attamen *Hippocrates* (*g*), in tali hæmoptoë recidivam metuendam eſſe monet, dicens:

(*b*) Tabid. Theatr. pag. 112.

(*c*) De Morbis Lib. II. cap. xx. Charter. Tom. VII. pag. 572.

(*d*) De Intern. Affection. cap. I. & III. Ibid. pag. 640. & 641.

(*e*) Lib. VII. cap. I. pag. 303.

(*f*) Tabid. Theatr. pag. 108.

(*g*) De Morbis Lib. I. cap. IX. Charter. Tom. VII. pag. 543.

Sæpè, quibus vena aliqua à vulneribus, aut quibuſdam laboribus, exercitationibus, aut aliâ quâdam causâ, intùs ſauciatur, quum coaluerit, & ſana eſſe vena videbitur, iterùm alio tempore rumpitur; iterúmque rumpitur ex iiſdem cauſis, à quibus priùs affecta erat. Quum verò iterùm rupta eſt, ſanguinem effundit, confeſtímque copioſum ſanguinem, & crebrò vomentes intereunt, aut ſubindè recentem ſanguinem vomunt; multùm autem & craſſum pus per totum diem ſpuentes eodem aut conſimili modo pereunt, &c.

Poſteà etiam alibi (*h*) idem inculcat, & cautelas plures addit, ne ad ventum celeriter currant, neque equum neque currum conſcendant, clamores & excandeſcentiam vitent, acribus, ſalſis, acidis, pinguibus, abſtineant; ſimúlque monet, recidivam pejorem eſſe primo morbi inſultu. Debilior ſæpè manet cicatrix vaſis rupti, ita ut à levi etiam augmento copiæ ſanguinis, ejúſve rarefactione, aut motûs celeritate auctâ, nova fiat ruptura, ſícque ſanguinis ſputum ferè habituale reddatur, licèt non ſemper ſequatur illicò pulmonis ulcus & phthiſis. *Tulpius* (*i*) refert caſum pictoris, qui triginta ampliùs annos multùm ſanguinis exſpuit, plurima tamen itinera perficiens, donec tandem *tam latè dehiſceret volatico homini vena, ut ne ſalus quidem ipſa eum ſervaſſet.* In alio homine ſanguinis ſputum, non niſi poſt vigeſimum annum, in tabem abiit, ſed graviſſimam, quæ totum conſumeret pulmonem, cum tali fœtore, ut cadaver aperire ne quidem auſus fuerit Medicus. Vidi & aliquoties frequentes tales hæmoptoës, & diuturno ſatis tempore moleſtas: ſed in omnibus his, poſt miſerrimam vitam, ſubita mors ſecuta fuit tandem, undatìm effuſo ſanguine, vel phthiſis incurabilis. In optimo ſacerdote Gallo, per undecim annos jam hæmoptoïco, tanta erat pulmonis debilitas, ut ſi legere tentaret, etiam immotis labris, ſentiret dolorem in pectore, &, niſi illicò ceſſaret, ſequeretur ſtatim ſanguinis ſputum. Imò videtur toties rupti vaſis cicatrix aſperior fieri, & irritationem tuſſiculoſam producere ferè perpetuam: fortè etiam vaſa circà ambitum aſperæ talis, & minùs firmæ, cicatricis à ſanguinis auctâ copiâ, vel majori impetu, tumentia ſimilem ad tuſſim irritationem producunt, non ſine diſcrimine perpetuo novæ vaſorum rupturæ. Notabilis apud *Hippocratem* (*k*) locus habetur, qui hanc opinionem confirmat: poſtquàm enim de hæmoptoë à venâ ruptâ per labores egerat, ſubjungit ſequentia: *At ſi vena quidem non omninò rupta fuerit, ſed tractus in ipsâ ſiat: fit autem præcipuè velut varix, quòd etiam confeſtìm ubi factum fuerit, dolorem quemdam tenuem & tuſſim ſiccam exhibet. Si verò diutiùs morata & neglecta fuerit, primùm quidem paucum & ſubatrum ſanguinem dimittit, mox etiam copioſiorem & maximè ſincerum, deinde pus, &c.* Jubet autem, ut per ſanguinis-miſſionem, & victûs rationem, ſicciſſimus & exſanguis reddatur talis æger, ut nempè diſtenta hæc vaſa ſubſidant. *Quòd ſi incipiente morbo curentur, rurſus venulæ in loco ad latus ſubſident, & humiles fiunt.*

Ex omnibus hiſce ſatis patet utilitas ſanguinis-miſſionis, ad cavendum ne redeat ſanguinis ſputum: hinc etiam in illis, qui perfectè jam hoc morbo liberi videntur, prophylaxis causâ ſanguinis-miſſio inſtituitur bis in anno, circà æquinoxium vernum & autumnale nempè, quo tempore maximæ mutationes in corpore humano obſervari ſolent. Imò primis duobus vel tribus annis frequentiorem etiam ſanguinis-miſſionem commendare ſoleo, præcipuè ſi in vigore ætatis fuerint, & ſanguineæ temperiei. Præterea ſemper ſollicitè obſervare conatus fui, ſi quædam occurrerent in-

(*h*) De Intern. Affect. cap. I. II. III. Ibid. pag. 638.—641.

(*i*) Lib. II. cap. XX.

(*k*) De Morbis, Lib. I. cap. VI. Charter. Tom. VII. pag. 537. 538.

dicia, quæ anteà præceſſerant brevì ſecuturam hæmoptyſin. Varia autem talia ſigna occurrunt in diverſis hominibus. Ita *Benedictus* (*l*) obſervavit: *Si poſt cruentas exſcreationes ſputum mucaginoſum cæruleum & læve ſucceſſerit, & perſeveraverit, hæmoptoſin in junioribus aut calidioribus recurſuram denuntiat; ſi purulentum, & in junioribus & ætate provectis phthiſin; ſi nullum, cæteris paribus, incolumitatem.*

Plura alia ſigna hæmoptyſis recidivam minitantia obſervare mihi contigit in praxi, quibus monitus illico ad venæ-ſectionem confugi. Solent quemdam preſſionis in pectore quaſi ſenſum percipere, quidam majorem calorem in thorace ſentiunt, unà cum levi tuſſiculâ, ſed ſiccâ: aliis in dextro, quibuſdam in ſiniſtro hypochondrio mirus quidam & inſolitus pulſationis motus percipitur; ſimul dicunt, ſe ſentire, ac ſi ſanguis aſcenderet ex hypochondriis versùs thoracem, & dum hoc aliquoties contingit, redit ſanguinis ſputum, niſi ſanguinis-miſſio inſtituta prævenerit imminens malum. Hinc patet nunquam generaliter poſſe determinari, quot ſanguinis-miſſiones in anno inſtitui debeant prophylaxis causâ; ſed hoc totum debere relinqui prudentiæ attenti Medici, qui ægri curam gerit. Interìm tamen in hoc caſu minùs periculi eſt timendum à frequentiori, quàm à neglectâ, venæ-ſectione. Si enim redierit periculoſa hæmoptoë, largis & repetitis venæ-ſectionibus ſæpè opus erit, ut hæc ſedetur, quæ fortè unicâ ſanguinis-miſſione, tempeſtivâ caveri potuiſſet. Anteà ad §. 106. notatum fuit, quòd frequentes ſanguinis-miſſiones corpus diſponant ad novam, citò ſæpè renaſcentem plethoram, ſimúlque corpus minùs firmum & validum reddant: verùm illud damnum levius eſt, quàm periculum ſubitæ mortis à profuſo ſanguinis ſputo, aut ſecuturæ phthiſis. Hinc etiam ſenſim minuuntur, & numero & quantitate ſanguinis-miſſiones, poſtquàm per tres quatuórve annos nulla recidiva facta fuit; tunc enim certa ſpes eſt, firmam vaſis olim rupti cicatricem eſſe, quæ, creſcente per ætatem corporis in partibus ſolidis robore, poſteà non facilè ſolvetur à cauſis levioribus. Simul autem & ſemel à ſolitis ſanguinis-miſſionibus abſtinere, periculoſum foret, utì anteà ad §. 106. notatum fuit.

Omnis autem Medici ſollicitudo incaſſum erit, niſi morigerum habuerit ægrum, qui & moderatâ velit uti diætâ, & à validis exercitiis abſtinere, imprimis à talibus, quæ pulmoni vim inferre poſſunt tantam, ut & in ſanis hæmoptoë oriatur; quæ §. 1198. enumerata fuerunt. Miſerrima certè talium eſt conditio, qui muneris ratione hæc vix vitare poſſunt, vel nolunt. Dolui toties periiſſe plures, quos ſervari poſſe ſperabam, dum cantu, & imprimis tubarum inflatione, vel victum ſibi & ſuis quærere debebant, vel impensè delectabantur. Egregius Comicus *Molière*, dum quartâ vice perſonam ægri imaginarii agebat, ſummo cum applauſu, licèt inveterato pectoris morbo magis ſolito oppreſſum ſe ſentiret, vix redux à ſcenâ undatim exſpuens ſanguinem periit. Quantam vim inferunt pulmonibus rabulæ forenſes, qui cuivis obvio *iras & verba locant?* Scitè certè hoc expreſſit *Satyricus* (*m*):

Ipſi magna ſonant, ſed tunc, cùm creditor audit
Præcipuè, vel ſi tetigit latus acrior illo,
Qui venit ad dubium grandi cum codice nomen,
Tunc immenſa cavi ſpirant mendacia folles,
Conſpuiturque ſinus, &c.

Sanè his non tenſum jecur ruptum fuit; utì *Poëta* dicit; ſed potiùs fracta pulmonis vaſa ſubitam fecerunt mortem ſæpiùs.

(*l*) Tabidor. Theatr. pag. 109.

(*m*) Juvenal. Satyr. VIII. verſu 108. &c.

§. 1202. SI verò ob magnitudinem mali (1198.) ſtiptica malè applicata, neglectámve veram medendi methodum (1200.) poſt ſputum ſanguinis oritur dyſpnœa, aſſiduò increſcens; horror vagus; calor rubórque genarum; tuſſicula ſicca; febricula hectica; ſitis major; debilitas; gravitatis in thorace ſenſus; ſignat, vulnus hæmoptoës jam collectam circa labia ſua, & ſub cruſta arefacti cruoris, materiem mutare in pus, collectionem abire in vomicam tectam, quâ ruptâ, in ulcus pulmonum apertum.

Maxima curæ ſpes in hoc morbo, utì anteà dictum fuit, conſiſtit in eo, ſi vas læſum in pulmone, puri vulneris inſtar poſſit curari abſque ſuppuratione, quam omnes hîc metuerunt & meritò. Ubi ſanguinis ſputum per vaſorum anaſtomoſin factum fuit, maxima ſpes eſt; quia nulla læſio ſupereſt, & per ipſum ſanguinis ſputum, & per inſtitutas venæ-ſectiones, depleta vaſa contrahuntur ſponte. Si à violentâ causâ quâcumque ruptum vas in pulmone fuerit, magna ſpes conſolidationis ſupereſt, quia purum vulnus eſt, quod, niſi magnum valde fuerit, abſque ſuppuratione ſanari poterit, ſi debita adhibeatur cura. Verùm ubi ab ipsâ humorum acrimoniâ eroſa fuerint vaſa, tunc certè magna difficultas eſt in præcavenda ſuppuratione: purum enim vulnus non eſt, & inflammatio, quæ labia vulneris, etiam puri, occupare ſolet (vide §. 158. 5.) non terminabitur blandâ reſolutione; quia, ut hoc fiat, requiritur humorum blanda indoles (vide §. 386.); neque ſemper in poteſtate artis eſt, ut paucis diebus acrimonia humorum emendetur, quæ tanta fuit, ut ipſa vaſa erodere potuerit.

Altera ratio, quare poſt hæmoptoën metuebatur ſuppuratio, erat ſanguis grumoſus in pulmone relictus poſt ſputum ſanguinis. Dum enim minuitur hæmoptyſis, & tandem deſinit, pars quædam cruoris concreti manet, & in orificio vaſis rupti, & etiam in ipſis bronchiis pulmonum: cùm autem in ſummâ quiete debeant manere tales ægri, & placidiſſimè reſpirent, tales thrombi quandoque per aliquod tempus manent. Ubi autem ſtiptica valida adhibita fuerint, & præcipuè ſi per frigidiſſimam aquam potatam hæmoptoë ſuppreſſa ſit, utì anteà dictum, tunc majores tales thrombos collectos ibi hærere meritò ſuſpicandum eſt: verùm anteà ad §. 172. 1. monitum fuit, *Hippocratem* dixiſſe; *ſi in ventrem ſanguis effuſus fuerit præter naturam, neceſſe eſt ſuppurari. Galenus* autem in Commentariis ſuis ad hunc *Aphoriſmum* optimè notavit, in hoc loco non agi de ſanguinis effuſione in ventrem propriè dictum, ſed in quodcumque aliud cavum: ſimul addidit, ſupurationis nomine hîc intelligi omnem ſanguinis corruptelam; non verò tantùm converſionem in pus propriè dictum. Sed cruor in loco calido humido, ſi ſimul aëri liber acceſſus detur, putreſcet ſatis citò, ſícque poterit, in acrem ſaniem converſus, vicina loca erodere & inflammare, adeóque omnia mala augere, & ſuppurationem excitare. Videntur certè veteres Medici tale damnum metuiſſe à ſanguine grumoſo relicto poſt hæmoptoën, & ideo ſolliciti fuiſſe, ut quantocyùs educeretur. *Galenus* (*n*) enim in curandâ validâ hæmoptoë, poſtquàm placidam reſpirationem & ſilentium imperaverat ægro,

(*n*) Method. medendi, Lib. V. cap. VIII. Charter. Tom. X. pag. 115.

ac venæ-ſectionem inſtituerat, &c. dicit: *Ubi hæc ſunt facta, primùm poſca, tum diluta, tum tepida, potui eſt offerenda, quò, ſi quis in viſcere thrombus latitet, reſolutus extuſſiatur* (ἐκβηχθείη exſpuatur vertit Charterius), *atque hoc nihil vetet bis térve ternis horis facere.* Similia & *Trallianus* (*o*) habet, credens non tantùm grumos ſic diſſolvi, ſed etiam ulteriorem ſanguinis effluxum per acetum impediri; cui adſtringentem qualitatem veteres Medici tribuerunt. Certè & *Benedictus* (*p*) à retentis diù ſanguinis grumis phthiſim metuiſſe videtur: ſic enim habet: *Si peractis ſanguinis excreationibus pulmo minùs ſenſilis, aut pectoralia torpida, ſanguinis reliquias per* ἀναχαθάρσιν *non apprimè repurgaverint, retenti ſanguinis & ipſius pulmonis continentis, computreſcentia ſuborta phthiſin ſubſecuturam minatur.* Negari nequit, ſedulò cogitandum eſſe, ut thrombi illi educantur, ſed & ſimul cavendum eſt quàm maximè, ne, validâ excitatâ tuſſi, ſedata jam hæmoptoë redeat, quod periculo nunquam caret. Anteà autem ad §. 857, ubi de accelerandâ rupturâ vomicæ pulmonis agebatur, dictum fuit vapore aceti vel vini calidi tuſſim excitari, quâ, dum agitatur pulmo, ſæpè abſceſſus rumpitur. Ob hanc rationem hæmoptoïcis, fateor, nunquam illud conſilium dare auſus fui, ut poſcam ſumerent, & ſæpiùs quidem intra tres horas poſt ſedatam hæmoptoën: verum quidem eſt, quòd veteres Medici non dederint calidum oxycratum, ſive poſcam, ſed tepidum tantùm, quod minùs irritat quidem, irritat tamen. Nec poſſunt ſtatim illi grumi educi niſi per tuſſim, quod ſemper tutiùs fiet poſteà, cùm vas ruptum jam ſponte ſuâ magis contractum fuit, & initium aliquod conſolidationis jàm adſit. Prætereà notandum eſt, quòd grumus concreti ſanguinis, in aſperæ arteriæ ramo quodam hærens, ſæpè continuum corpus faciat cum thrombo obturante vas ruptum, adeóque ſi talis grumus per tuſſim excitatam educitur, ſequitur & thrombus, qui vas ruptum obturabat, & cum periculo recrudeſcit hæmoptoë, quæ, licèt feliciter ſedetur, iterum novos grumos producet, qui pariter educi deberent. Vidi aliquoties, quòd poſt unum alterúmve diem ſponte ſuâ, & cum levi tuſſiculâ, prodirent hi grumi; nam in loco humido calido ſanguis grumoſus ſenſim incipit quaſi deliqueſcere, adhæſio grumorum ad latera trachæarum minuitur, imò & integrè tollitur, ſícque facilè exſpuuntur. Si poſt biduum nil grumoſi prodiiſſet, & ægri, ut ſæpè fit, aliquid moleſti gravantis ſentirent in pectore, vaporem aquæ tepidæ ut inſpirarent ſuaſi, & ſic feliciter prodierunt. Neque obſervare potui ullam noxam ſecutam fuiſſe à diuturniore hâc morâ. Licèt autem *Benedictus* à retento ſanguine grumoſo phthiſin metuerit, tamen paulò pòſt (*q*) dicit: *A ſanguine extravaſato putreſcente bronchia minùs infarciuntur; à ſucco nutritio magis, cùm in mucaginoſam excoquitur ſubſtantiam, &c.* hujus textûs jam aliâ occaſione ad §. 1198. *β.* mentio facta fuit. Certum eſt, dum ſanguis extravaſatus ad putredinem incipit diſponi, deliqueſcere denuò, & ſic faciliùs exſpui.

Prætereà ex illis, quæ ad §. 1199. dicta fuerunt, patet, ſanguinem concretum, intra vaſa aërea pulmonis collectum, non ſemper putreſcere, ſed in polypoſas concretiones quandoque mutari, quæ poſtea per tuſſim eductæ vaſa & vaſorum ramos mentiebantur. Quin imò videtur ſatis probabile, grumos ſanguinis in tracheis pulmonis concretos rarò putreſcere, cùm plerumque antea expellantur: vel, ſi diu-

(*o*) Lib. VII. cap. I. pag. 289.
(*p*) Tabid. Theatr. pag. 108.
(*q*) Tabid. Theatr. pag. 109.

tiùs ibi manſerint, degenerare potiùs in polypoſas concretiones : dictum autem etiam fuit ad §. 1199, tracheis pulmonis interponi tunicam celluloſam, per quam innumera vaſcula diſtribuuntur, quæ, ſi rumpantur, effundere poterunt ſanguinem in has cellulas, qui grumeſcens, extra vaſa aërea hærens, morâ diuturnâ pulmonem erodere & inflammare poſſet, præcipuè ſi ab acri humorum indole eroſa fuerint hæc vaſcula : verùm ſi à tali cauſâ tandem eroſa fuerint majora vaſa, ita ut gravis ſequatur hæmoptoë, eadem infortunia metuenda forent à tuſſi, excitatâ hâc ſpe, ut per illam educerentur ſanguinis grumi : & talis grumorum in celluloſâ tunicâ pulmonis hærentium corruptela præexſtitit ante copioſum ſanguinis ſputum, non verò illud ſecuta fuit. Ex quibus omnibus mihi patere videtur, quòd periculoſæ ſemper ſit plenum opus aleæ, ſi ſtatim poſt ſedatam hæmoptoën per tuſſim excitantia remedia tentetur grumoſi ſanguinis ex pulmone expulſio.

De ſignis autem abſceſſûs poſt hæmoptoën nati in pulmone dictum fuit anteà ad §. 834. & 835, ubi de vomicâ pulmonis peripneumoniam ſequente agebatur : omnia enim hæc eadem ſunt; nam poſt ſanguinis ſputum non ſequitur ſuppuratio, niſi inflammatio acceſſerit non reſolubilis in loco vaſis rupti; & hinc, utì anteà dictum fuit, maximam ſemper adhibebant curam Medici, ut caverent inflammationem. Verum quidem eſt quòd poſt peripneumoniam major plerumque vomica ſequatur quàm poſt hæmoptoën; ſed & ſolet nata ſemel ulceroſa diſpoſitio ſenſim proſerpere, & hoc viſcus depaſcere, niſi citò ulcus illud depurari, & poſteà locus conſolidari poſſit. Cùm autem in initio leve ſæpè hoc malum ſit, cavere debet Medicus, ne fallatur in Prognoſi, & ne æger nimis ſecurus debitam vivendi normam negligat : attendendum ergò quàm maximè eſt ad ſigna hîc enumerata. Optimè hoc notavit *Fernelius* (*r*), de vomicâ pulmonis agens : *Latens profectò, & imprimis abditum vitium, ſæpè nec laboranti, nec Medico, notum, quo laborans ipſe nec conſueta munia intermittit, nec ſe morbo teneri putat, cauſámque interitûs ſui neſciens intùs gerit ſub pectore.* Notat autem, quoſdam ſubitò periiſſe ob repentinam talis vomicæ diſruptionem, & quidem hoc contigiſſe duobus Medicis, qui ſatis in arte celebres erant, *attamen nec febre, nec inappetentiâ, nec alio ullo ſymptomate impendentem ſibi diem vitæ ſupremum præſenſerunt.* Interim non videntur decepti fuiſſe ideò, quòd nulla ſigna adfuerint latentis mali, ſed potiùs quòd hæc neglexerint, ut ipſe *Fernelius* (*ſ*) fatetur, dum dicit : *Omnibus tamen ſic affectis multo tempore, antequam vomica rumperetur, cruenta excreatio proceſſit è pulmonibus, eáque cum tuſſi : adfuítque ſpiritus gravis ac fœtidus, corporis gravitas, pectoris levis oppreſſio, & ſpiritûs difficultas.* Certè ſanguinis ſputum ſatis monere potuerat illos, pulmonis vomicam metuendam eſſe, & memorata ſymptomata ſatis docebant, illam jam adeſſe : tales errores non ſunt adſcribendi arti Medicæ, ſed Medicis, dum minùs attendunt ad illa, quæ in morbis contingunt. Fortè tolerabiliùs erraſſe videtur Medicus, dum, videns ægrum cum tuſſi pus exſpuere, credidit, abſceſſum pulmonis ſe reperturum in cadavere hominis, qui non diù ſupervixerat huic malo : poſt mortem autem pulmones ſaniſſimi fuerunt inventi; ſinus autem frontales, maxillares, ſphænoïdales, erant pure repletiſſimi (*t*). Verùm in morbi hiſtoriâ legitur, quòd ille æger vehementiſſimo dolore capitis cum febre cruciabatur, nec diù duraverit morbus :

(*r*) Patholog. Lib. V. cap. x. pag. 109.
(*ſ*) Ibidem.
(*t*) Académ. des Sciences 1735. Hiſt. pag. 18.

illa autem ſigna non conveniunt vomicæ pulmonis. Admodum veroſimile eſt, quòd in illo ægro & pus emunctum fuerit, cùm omnes illi ſinus in cava narium exitum habeant: illa verò puris pars, quæ per foramina narium poſteriora in fauces delabebatur, per tuſſim excreta fuit.

Hinc etiam intelligitur, quare *Hippocrates* (*u*) dixerit: *Quibus ſanis horrores crebri ſunt, ii ex ſanguinis profluvio purulenti fiunt.* Non quòd tales homines abſolutè ſani dicendi ſint, ſed quòd ſæpè ſibi ipſis & aliis minùs peritis tales videantur. In numero ſequenti (*v*) addit: *Horror & ſpirandi difficultas in doloribus tabis ſigna ſunt.*

Ubi ergò ad omnia illa ſigna, poſt hæmoptoën prægreſſam, attenderit Medicus; non facilè falletur: notandum tamen eſt, non omnia hæc ſigna ſtatim adeſſe, ſed ſe mutuò ſequi. Plerumque oppreſſionis in pectore quædam perceptio, aliquando & dolor obtuſus, cum horroribus vagis, primum locum obtinent, deinde reliqua ſymptomata illo ordine ſequuntur, quo hîc ſunt enumerata. Cæterùm omnia hæc ſymptomata leviora vel graviora ſunt, prout celeriùs tardiúſve decurrit morbus; prout vomica in pulmone nata majoris minoríſve molis eſt; humorum totius corporis indoles blanda vel acrior hîc etiam variationem facit. Interim ferè ſemper phthiſis ab hæmoptoë nata ſenſim corpus depaſcit, utì poſteà dicetur, & ideò meritò inter morbos chronicos numeratur.

§. 1203. 2°. ORitur itidem Collectio hæc puris, præter cauſas dictas (1198.), à peripneumoniâ quâcunque terminatâ in apoſtema (832. ad 843. 867.); cognoſcitur iiſdem ſignis (832. ad 843. 867.).

Hactenùs explicatum fuit, quomodò & à quibus cauſis hæmoptoë, & poſt hæmoptoën in pulmone ulcus, oriatur, à quo totus habitus corporis ſenſim conſumitur; & tunc phthiſis pulmonalis adeſſe dicitur (§. 1196.). Verùm & à validâ inflammatione pulmonis, quæ reſolvi non potuit, vomica pulmonis naſcitur, etiam abſque prægreſſâ hæmoptoë, utì ad numeros hîc citatos anteà explicatum fuit, ubi ſimul habentur illa ſigna, quæ docent, inflammationem pulmonis tendere in abceſſum, utì & illa indicia, quæ pus jam factum, & in vomicâ clauſâ collectum, eſſe demonſtrant: quod pus niſi brevi tempore inde per ſputa educi poſſit, vel per metaſtaſin ad alia loca corporis deponatur, ſícque à purulentâ colluvie liberetur hoc viſcus, phthiſis pulmonalis ſequitur, & prior morbus nomen ſuum amittit, utì optimè notavit *Aretæus* (*x*). Poſtquàm enim dixerat, phthiſin vocari morbum, ſi ex diuturnâ tuſſi, vel poſt ſanguinis rejectionem, pus exſpuant, addit: *Si autem pectus coſtáve ſuppuraverit, materiáque per pulmones traducatur, purulenti vocantur: quod ſi & ab his pulmo exulceretur, à præterlapſo pure corroſus, hoc vitium non ulteriùs* ἐμπύημα, *id eſt, purulentia, ſed* (φθόην) *id eſt, corruptionem, appellato.* Deindè pergit ſigna phthiſis pulmonalis deſcribere. Pulchrè diſtinxit tranſitum materiæ purulentæ, poſt pleuritidem natæ, per pulmonem; de quo in pleuritidis hiſtoriâ dic-

(*u*) Coac. Prænot. n°. 16. Charter. Tom. VIII. pag. 854.

(*v*) N°. 17. Ibidem.

(*x*) De cauſ. & ſign. Morbor. diuturnor. Lib. I. cap. VIII. pag. 36.

tum fuit; & id ſæpè ſine magno damno hujus viſceris fit. Ubi verò pus illud non ſtatim per ſputa copioſa educitur, incipit accumulari in pulmone, & acrius redditum, erodendo hoc viſcus, ulceroſam labem, atque indè ſequentem phthiſin, excitat.

§. 1204. 3°. QUin Empyema (1185.) ortum poteſt rodere, eliquare, conſumere, pulmonem; ut fiat idem morbus; ac ſi proprio hîc ulcere abſumeretur (1188. n°. 4.). Cognoſcitúrque ſignis ibidem poſitis.

Si inter pulmones & pleuram pus in cavo thoracis colligitur, Empyema eſt: ſed ex illis, quæ ad numeros hîc citatos anteà dicta fuerunt, patuit, pulmonem tunc ab alluente pure rodi & conſumi, niſi puri in cavo thoracis collecto conciliari poſſit exitus, antequam pulmo ab hoc pure multùm damni paſſus fuerit.

Verùm anteà, ubi de *Peripneumoniâ* agebatur, patuit, pus in pulmone collectum per metaſtaſin quandoque ad alia corporis loca deponi, & ſic hoc viſcus à purulentâ labe liberari. Contingit autem etiam, ut pus, in aliis locis corporis natum, in ſanguinem reſorbeatur, & in pulmone collectum ſubitò vomicam faciat, undè omnia modò enumerata mala metuenda ſunt. De quâ re videri poterunt illa, quæ ad §. 406. de reſorptione puris, in vomicâ clauſâ nimis diù relicti, habentur.

Omnis ergò morbus, qui in pulmone ulcus producere poterit, in phthiſin pulmonalem poterit & finiri.

§. 1205. UNdè liquet, quænam ſigna ſint cognoſcendi ulceris pulmonalis, etiam tecti; quot diverſæ ejus cauſæ, quàm diverſæ ſpecies, ut & quàm diverſa phthiſis?

Quando poſt hæmoptoën prægreſſam ſputa purulenta excernuntur, nemo dubitabit, pulmonem exulceratum eſſe, imprimis ſi quotidiè prodeant nova, & intra paucos dies non minuantur, nec brevì ceſſent. Si enim poſt majoris vaſis rupturam valida fuerit hæmoptoë, quandoque contingit, ut illud vulnus non conſolidetur, niſi levi ſuppuratione prægreſſâ, utì in aliis vulneribus externis videmus contingere, in quibus ſub bono pure labia vulneris uniuntur, & perdita recreſcunt, idem poſt hæmoptoën quandoque accidit; verùm tunc parca copia ſputi purulenti prodit, per paucos dies tantùm, & brevì minuuntur hæc ſputa, ceſſántque integrè, poſtquam conſolidatum eſt vulnus. Si verò ſuppuratio hæc diù maneat, & ſputorum copia augeatur potiùs quotidiè, tunc non eſt ſignum levis ſuppurationis, quæ conſolidando vulneri inſervit, ſed potiùs denotat, ulcus pulmonum, quod magis magíſque proſerpit.

Difficilior quidem eſt vomicæ tectæ, poſt hæmoptoën natæ, cognitio, cùm abſque magnâ ægrorum moleſtiâ ſoleat incipere hoc malum, ita ut, liberi à ſanguinis ſputo, credant ſe ſanos omninò eſſe, & negligant prudentia Medicorum conſilia. Interim tamen, ſi adtendatur ad illa, quæ §. 1202. dicta fuerunt, non falletur facilè Medicus in Diagnoſi, ſi poſt prægreſſam hæmoptoën ſequatur pulmonis vomica.

Fallere

Fallere poſſet faciliùs & ægrum & Medicum, ubi abſque ullo ſputo ſanguineo, abſque graviori morbo prægreſſo, talis pulmonis vomica naſcitur, ſensímque augetur donec ſponte rupta ſæpè ſubitam mortem infert.

Obſervaverat *Tulpius* (*y*) frequentiùs hunc morbum occurrere apud Batavos; ſive à pravo victu, ſive ob aërem uliginoſum; monet ſimùl, quandoque adeò latere hoc vitium, *ut vix ulla ſuî proferat indicia, præter tuſſiculam, primùm ſiccam, ſed mox humidam: quâ aliquamdiu continuante, trahitur difficulter ſpiritus, deficit anima, & emarceſſit paulatim corpus: licèt interim, nec pus, nec ſanguinem, præ ſe ferant ſputa.* Ruptâ autem vomicâ, vel ſubitò pereunt ſuffocati, dum copioſum pus implet uno momento vaſa aërea pulmonis, vel, ſi primum hoc diſcrimen evaſerint, paulò pòſt deficiunt, proſtratis ſubitò omnibus viribus. Tamen in hoc ægro tuſſicula ſicca, difficilis reſpiratio, corporis marcor, indicaſſent facilè perito & prudenti Medico, latere in pulmone malum.

Cognitu longè difficiliùs videtur fuiſſe ſimile malum in Senatorio viro, qui febre continuâ laborans, diſruptâ thoracis vomicâ, vitam finivit ita, *ut intra biduum ipſum occiderint, cùm dolor eruptionem præcedens, tum pus eam inſequens.* Licèt autem facilè intelligeret æger, inexſpectatum illud pus non heri atque hodie, ſed diù antè, fuiſſe collectum, religiosè tamen afferebat, *ſe nullas inſidiantis vomicæ animadvertiſſe notas, nedum tuſſiculam, aut ullum inceſſûs ſui incommodum* (*z*).

Interim admodum veroſimile videtur quòd nullius mali conſcius æger nullum conſuluerit Medicum, qui fortè aliquod indicium latentis mali inveniſſet: ſimul & hinc monemur, quàm ſedulâ opus ſit attentione, ad eruendam talium morborum Diagnoſin. Licèt enim à tanto malo nullâ medelâ potuiſſet ſervari æger, fama tamen Medici ſemper periclitabitur, ſi credatur ignoraſſe latens malum. Fatendum tamen eſt, in tali caſu, ſi ullibi, excuſabilem fuiſſe errorem, ſi vocatus ad ægrum, quem antè nullo modo noverat, febre continuâ decumbentem, Medicus habuiſſet pro recenti malo dolorem pectoris acutum, qui à vomicâ jamjam rumpendâ naſcebatur.

Sed & ſimul ex antè dictis patet, quàm multiplices, & quàm variæ ſint phthiſis cauſæ. Plures certè jam enumeratæ fuerunt ad §. 1198. de quibus tamen præcipuè agebatur, quatenus primò hæmoptoën producebant, dein ulcus pulmonis, atque phthiſin. Sed & aliæ cauſæ ſunt quæ abſque ſanguinis ſputo phthiſin, ſæpè immedicabilem, producunt, & harum cauſarum cognitio diverſam medendi methodum indicat in hoc morbo, ſimúlque ad firmam Prognoſin ſtatuendam facit quamplurimum. Major enim minórve curæ ſpes obtinet, prout faciliùs, vel difficiliùs, cauſæ cognitæ tolli, vel emendari, poterunt. Hujus rei probè gnarus *Benedictus* (*a*) in ipſo libri initio monet, ſedulâ attentione opus eſſe, ut cauſæ morbi ſollicitè diſtinguantur, quamvis non diſſimulet hujus cognitionis difficultatem; dicens: *Hæc verumtamen deſignare, non eſt cujuſvis; in quibus exequendis ſedulò naturæ invigilandum, ſerióque penſitandum, an ſuccus vorax radicitùs devaſtando, calor exæſtuans liquando, remiſſiórve diſtantiores corporis particulas parcè rigando, depaſcant.* Sed & ex iiſdem fontibus variam Prognoſin deduxit; plura certè & pulcherrima habet, ſed pro exemplo ſufficiat ille locus (*b*): *Extravaſatio ſanguinis ex redundantiâ & tenſione faciliùs curatur, quàm illa, quæ ex ejus alienatione & eroſione ortum duxerit.*

(*y*) Lib. II. cap. x. pag. 111.
(*z*) Ibidem pag. 113.

(*a*) Tabid. Theatr. pag. 3.
(*b*) Tabid. Theat. pag. 107.

Apud veteres & recentiores Medicos diverſæ phthiſis cauſæ enumerantur, & quidem tales quandoque, de quibus rariùs cogitari ſolet. Anteà ad §. 1198. notatum fuit, quòd *Hippocrates* monuerat, pituitâ pulmones impleri quandoque, & inde phthiſin ſequi. Sed & alio in loco (*c*), ubi tres tabis ſpecies recenſet, dicit: *Prima ipſa quidem à pituitâ oritur, cùm caput pituitâ plenum ægrotârit, & calor acceſſerit, in capite pituita computreſcit, ut quæ moveri nequeat, ut ſecedat. Deinde quum craſſior evaſerit & computruerit, & venulæ ſupra modum impletæ fuerint, fluxio in pulmonem contingit, quam ubi pulmo ſuſceperit, ſtatim morbo afficitur, cùm à pituitâ ſalsâ & putridâ mordeatur, &c.*

Imò illam phthiſis cauſam adhuc latiùs videtur extendiſſe *Galenus* (*d*); dum dicit: *Duæ námque ſunt ejus differentiæ maximæ: una quidem ex capitis defluxionibus conſtat; altera verò, quæ ex ipſius pulmonis affectibus ortum ducit, prorſus quidem ex cruentis ſputis, maximéque rupto vaſe, ſæpiùs verò & rheumate affecto viſcere, ob aliam quamdam ex aliis partibus, non ex capite, cauſam.*

Aliâ occaſione ad §. 719, ubi de muco, tanquam diarrhœæ materiâ dicebatur, notatum fuit, veteres ubi ſubitas aggeſtiones materiæ humidæ in locum quemdam obſervabant, credidiſſe, hanc colluviem in cerebro, quod minimè ſanguinolentum & frigidum dixerunt: colligi, & inde defluere versùs alias corporis partes: hinc à capite defluxiones in proximum pulmonem metuebant ſemper. *Galenus* autem videtur ex propriis obſervatis cognoviſſe, quòd catarrhoſa talis materia etiam ex aliis partibus derivari in pulmonem poſſit. Imò & catarrhus, in ipsâ membranâ, pulmonis cavum aëreum inveſtiente, natus, efficere poterit, ut perpetuâ & diuturnâ ſecretione mucoſæ talis materiæ ſic dilatentur vaſa, ut poſtea exeant ſimul per hanc viam utiles humores, totúmque corpus quaſi emungatur, & vero maraſmo exhauſti pereant; utì anteà ad §. 793. monui. Accedit, quòd moleſta & diuturna tuſſis, talis morbi comes perpetuus, multùm damni pulmoni inferre poſſit. Unde *Cælius Aurelianus* (*e*), de Phthiſi agens, dicit: *Fit frequentiùs antecedente ſanguinis fluore, aliquando etiam longi temporis tuſſiculâ, ſive catarrho, quo thoracis altiora lacerantur; & primo leviùs; tunc ulcerata, facientia collectionem intrinſecus, quæ cùm ſiccata non fuerint, citiùs ſumat paſſio initium.* Certè & *Benedictus* (*f*) monet, in catarrho deliteſcere antecedentem tabis cauſam; & dein addit: *Ipſius denique cruoris pars ſalina, imò inſipida, pituitæ nomine communi celebrata è vaſculis ſecreta, immoratione in parte factâ, non ſolùm partis, in quâ hoſpitatur, tenorem & compagem diſſolvit, ſed putredinem exinde acquirendo eroſionis redditur accommodatum inſtrumentum.* Similia alibi habet (*g*); ubi & ſigna talis diſpoſitionis recenſentur, quæ partim notant catarrhoſam fluxionem præſentem, partim etiam pulmonem jam inde affici. Imprimis verò metuenda phthiſis videtur à catarrho diuturno, ſi corpus prædiſpoſitum ſit ad hunc morbum; de quâ re videantur illa, quæ ad §. 1198. habentur. Hoc videtur monuiſſe *Celſus* (*h*), dicens: *Frequens autem deſtillatio, in corpore tenui longóque, tabem timendam eſſe, teſtatur.* Licèt autem pertinaces tales

(*c*) De Internis Affectionibus, cap. XI. Charter. Tom. VII. pag. 645.

(*d*) Comment. in Lib. I. Epidem. Charter. Tom. IX. pag. 23.

(*e*) De Morb. Chronic. Lib. II. cap. XIV. pag. 420.

(*f*) Tabid. Theatr. pag. 97.

(*g*) Tabid. Theatr. pag. 102. &c.

(*h*) Lib. II. cap. VII. pag. 58.

catarrhos non ſequeretur pulmonis exulceratio tandem, poſſunt tamen exhaurire corpus, utì paulò antè dictum fuit. Celeberrimus Medicus (*i*) ſæpiùs obſervavit quòd *plures quotidiè per longum tempus immenſam muci ſalſi, dulcis, vel etiam planè inſipidi; copiam per tuſſim rejiciant, cui nec fœtor ineſt, nec purulenti aliquid, glandulis nimirùm cum ductibus aſperæ arteriæ relaxatis nimiùm. Hoc tamen ſæpè, licèt ægros diutiùs trahens, haud lethale minùs fit, quàm ſi vel ipſam ſaniem expuiſſent.* Comparavit autem effectum copioſi & diuturni talis ſputi illis malis, quæ poſt diabetem & diuturnam diarrhœam ſequuntur; quòd nempè abſque ullâ ulceroſâ diatheſi contabeſcant; & ex his concluſit, quòd non omnis tabes pulmonaria ab ulcere dependeat; quin imò, quòd phthiſis ulceroſæ caſus rariores ſint, quàm vulgò putatur. Certè ſi per pulmonis vaſa dilatata exeat quotidiè magna copia illius materiæ, quæ reſtituendis perditis liquidorum & ſolidorum partibus ſervire debeat, neceſſariò contabeſcet ſenſim corpus; utì aliâ occaſione ad §. 1169. notatum fuit. Fortè tamen talis morbus, ordinatæ doctrinæ causâ, meliùs ad atrophiam & maraſmum reduci poterit, quàm ad phthiſin pulmonalem; in quo morbo ſecundùm datam §. 1196. definitionem, ulcus pulmonis ſupponitur.

Quidquid ergo ulceroſam labem pulmoni conciliare poterit, inter phthiſis pulmonaris cauſas numerari meretur. Notavit *Hippoerates* (*k*), pulmonis fiſtulam aphthis laborare, utì anteà ad §. 978. dictum eſt; ubi ſimul monitum fuit, per aphthas intelligi ulcuſcula exigua, ſolitaria, vel ſaltem numero parva, quæ quandoque os internum, labia, fauces, &c. infeſtant: in medio maculam albam vel flaveſcentem habent, in omni verò hujus maculæ ambitu inflammantur, rubent, dolent. Quandoque facilè curantur, aliquando etiam in peſſima ulcera depaſcentia abeunt, cum inſigni putredine. Omnibus illis ulcuſculis hoc commune eſt, ut macula illa alba vel flaveſcens ſeparetur à vicinis partibus, quibus cohæret; & tunc purus locus brevì conſolidatur. Pulchrè certè deſcriptio, quam dedit hujus morbi *Hippocrates*, convenit cum illis, quæ videmus fieri in his aphthis, quando oculis patent: *Febris imbecillis detinet, & medium pectus dolor; & corporis pruritus adeſt, & vox rauca, ſputum liquidum ac tenue ſpuit, interdùm etiam craſſum ac velut ptiſanæ ſuccum. In ore quoque gravis odor, ut à piſcibus crudis, oboritur, & aliàs atque aliàs in ſputo dura* (σκληρὰ) *veluti fungi ab ulcere apparent, ſuperiores partes attenuantur, atque adeò totus, malæ faciei rubent, ungues temporis ſucceſſu contrahuntur, aridi & ex virore palleſcentes evadunt. Quam primùm autem moritur, ſanguinem & pus exſpuens, niſi curetur, &c.* Os enim in his aphthis perpetuò ſalivâ impletur, &, ſi malignæ indolis ſint, fœtor ſatis magnus adeſt; ſeparatis illis eſcharis mortuis, crudus ſanguinolentus locus eſt, & per ſuppurationem natam ſeparantur illæ eſcharæ. Si autem omnia illa applicentur aſperæ arteriæ, facilè intelligitur, quare vox rauca ſit, & quare pereant tabidi, niſi citò ulceroſus locus depurari & conſolidari poſſit.

Certè *Galenus* (*l*) ſimilia vidit & deſcripſit. Aſt eſcharula illa, quæ *Hippocrati* dicitur, οἷον μύκης ἀφ' ἕλκεος, ipſi vocatur ſimili ſignificatione ἐφελκὶς. Sed & alium caſum narrat ſatis mirabilem de homine, qui exſpuebat humorem liquidæ bili perquam ſimilem, non acrem, quotidiè auctâ copiâ: poſteà leni ſubortâ febriculâ ta-

(*i*) Huxham de aëre & Morb. Epidem. vol. alter. pag. 4.

(*k*) De morbis, Lib. II. cap. XVIII. Charter. Tom. VII. pag. 570.

(*l*) De Locis Affectis, Lib. IV. cap. II. Charter. Tom. VII. pag. 476.

neſcebat, adeò ut etiam purulenta exſcrearet: poſt quatuor menſes exiguum cum pure cruorem ejecit; tandem increſcente febre, ac reſolutis viribus, tabidorum more periit. Fatetur autem *Galenus*, quòd poſteà plures ſimiliter affectos viderit, ſed nullum curare potuerit, licèt ſedulam navaret operam: longiori quidem tempore morbum trahebant poſteriores ægri, quibus omnibus artis adminiculis proſpicere tentabat; ſed tamen nullus evaſit, & omnes, morti proximi, pulmonis putres quaſdam partes exſpuerunt. Semel mihi contigit videre hunc morbum in ſene octogenario, qui ſputa excernebat flava adeò, ac ſi ſaturatiſſimo croci colore tincta fuiſſent, qui & morbo & ætate confectus defecit citiùs, bimeſtri nempè ſpatio: conquerebatur ille de ſputorum horum flavorum amareſcentiâ. Licèt autem *Benedictus*, magis indefeſsâ obſervatione morbi hujus, quam lectione auctorum, videatur collegiſſe illa, quæ de hoc morbo edidit, tamen illum non latuerunt ſimiles obſervationes. Dicit enim (*m*): *Pulmonarii aquarum mitiorum adfluxum & tranſitum diutiùs & faciliùs ſemper ſuſtulere; humorum verò millioſorum ægrè & per tempus tantùm; ſalinorum verò & nidoroſorum craſſeſcentium perfuſione & expreſſione quàm citiſſimè peſſundantur.* Certè omnes facilè credent, vix unquam accuratiorem morbi deſcriptionem haberi, quam ſi facta fuerit à perito Medico, qui hunc paſſus fuit, dum in ægro corpore mens ſana erat. Ideò magni æſtimatur podagræ deſcriptio, quam *Sydenhamus* dedit, choleræ hiſtoria, quam *Tralles* conſcripſit, &c. Sic & *Benedictus* (*n*) phthiſi graviter laboravit, ac ſe ipſum curavit:

Phthiſin diſcutis,
Non authorum tantùm teſtimonio,
Sed damno tuo:
Idem nempè aliquando extitiſti
Et Æger & Medicus.
Haud facilè dictu,
Graviùs laboraveris, an glorioſiùs evaſeris.
Tabidorum Theatro præluſorium hoc opus,
Marceſcentis olim tui, & penè ſceleti, Anatome.
Securiorem nuſquam lector adhibeat fidem.
Senſit, curavit, ſcripſit.

Quandoque etiam contingit, calculos in pulmone generari: vidi ſæpiùs per tuſſim excretos, quandoque friabiles & gypſeæ materiæ ſimiles, aliquando duriores longè & aſperæ ſatis figuræ: plerumque hæmoptoë à validâ & continuâ tuſſi ſequitur, utì etiam ſi aſper & anguloſus calculus, per tuſſim agitatus, vaſa læſerit: aliquando & diuturna ſicca tuſſis adeſt, poſteà purulenta ſputa prodeunt, & ſenſim contabeſcunt. Teſtatur *Williſius* (*o*), quòd in plurium phthiſi defunctorum cadaveribus *invenerit pulmones ab ulcere quovis immunes, ſed tuberculis, aut lapidibus, aut materiâ ſabuloſâ, per totum conſitos*: hinc damnavit illam phthiſis definitionem,

(*m*) Tabid. Theatr. pag. 108.
(*n*) Vide Carm. Præfixa Theatr. Tabid.
(*o*) Pharmac. ration. Tom. II. Sect. I. cap. VI. pag. 87.

quæ ulcus pulmonis ſupponit, & potiùs dicendum eſſe voluit, *quòd ſit totius contabeſcentia à malâ pulmonis conformatione orta.* Interim certum eſt quòd ab his pulmonis ulcus ſæpiùs oriatur, utì ipſe vidi, & ſemper ferè immedicabilis phthiſis; quod & confirmat *Benedictus* (*p*); dicens: *Phthiſici, quibus pulmones ob lapidum & oſſium inæqualium innaſcentium lacerati fuere, deploratiſſimi.* Verum quidem eſt, quòd, quidquid pulmonis functionem multùm impedire poteſt, contabeſcentiæ totius corporis cauſa meritò habeatur; efficacia enim pulmonum in corpore ſano majoris eſt momenti, quàm relquorum viſcerum; cùm præcipuum ſit inſtrumentum pulmo, cujus actione chylus figuratur in formam ſolidarum & fluidarum in toto corpore partium (*q*). Hinc ſi pulmo pro maximâ parte in ſcirrhum indureſcat, vel calculis aut ſabulo impletus rigeſcat, tabeſcere poteſt homo abſque pulmonis ulcere: tamen negari nequit, ſimilia mala ulcus pulmonale ſæpè producere, &, ſi diutiùs ſupervixerint tales homines, ferè ſemper ſequi phthiſin, ulceroſam; licèt in initio tantùm eſſet maraſmus, ob defectum elaborationis chyli in nutrimentum perfectum, quòd reſtaurare poſſet jacturam quotidianam, quàm ſolida & fluida noſtra patiuntur etiam in perfectiſſimâ ſanitate. Obſervationes practicæ hoc aſſertum omninò confirmant.

Celeberrimus Mead (*r*) notaverat, illos maximè pulmonis ulcerationibus obnoxios eſſe, quos pueros aut juvenes ſtrumæ vexaverant; addit autem, *Experientiſſimum Medicum, Radclivium, dicere ſolitum, phthiſes in noſtris & frigidioribus regionibus eſſe plerumque ſtrumoſas. Sæpiſſimè itaque videmus in tabidis, poſt mortem inciſis, pulmonem tuberculis ceu glandulis induratis obſitum, quæ ſuppurantia pus exſpuerant.* Videmus autem in ſtrumoſis, tumores collum occupantes per plures menſes, imò annos, hærere, antequam ſuppurari incipiant; & tunc quidam ex his tantùm ſuppurantur, non verò omnes ſimul: præterea conſtans ſatis obſervatio eſt, in ſtrumoſis ſimiles tumores viſcera obſidere. Simul etiam conſtat, hos tumores, in eodem etiam corpore, ex diversâ materiâ componi: quandoque enim continent materiem albam, aut griſeam, pultaceam, & quidem variæ conſiſtentiæ; quandoque duri ſunt æquabiliter tales tumores, & ſciſſiles; in nonnullis continetur materia, ac ſi calx aquæ miſta foret, quæ digitis nullam exhibet aſperitatem; in aliis reperitur calcaria materies dura, aſpera tactu, in fungoſum lapidem quaſi concreta (*s*). In cadavere juvenis aſthmatici inveniebatur pulmo pro parte ulceratus, pro parte plenus tuberculis continentibus materiam cretaceam: hepar in parte concavâ, lien, & totum meſenterium, ſimilibus ſcatebant tuberculis (*t*). In quadrienni puero, qui ab incipiente phthiſi curatus perfectè videbatur, convulſionibus poſteà mortuo, pulmones inveniebantur pleni tuberculis, quorum quædam pus tenue, alia craſſiorem materiam, inſtar caſei recentis, continebant (*u*).

Si ergo pulmo talibus tuberculis penitùs fuerit obſeſſus, & craſſior vel calcaria materies illis contineatur, quæ tardè & difficulter ad ſuppurationem pervenit, poterit homo, ob impeditam pulmonis in chylo elaborando actionem, lento maraſmo perire, antequam ſequatur phthiſis purulenta; quæ tamen ſucceſſiſſet, ſi diutiùs

(*p*) Tabid. Theat. pag. 110.

(*q*) H. Boerh. Inſtitut. Medic. §. 200. & 208.

(*r*) Monit. & Præcept. Medic. caput I. Sect. x.

(*s*) De Haen Rat. Medend. Part. II. cap. XI.

(*t*) Giov. Mich. Gallo dell' uſo del latte, Tome II. pag. 91.

(*u*) Eſſais & Obſerv. de Med. Tom. II. p. 367.

ſupervixiſſet æger. Pulchra obſervata habentur (*v*), quæ hanc rem probant omninò: Miles 25. annorum in noſocomium venit; laborabat febre lentâ, tuſſi ſiccâ, levi opreſſione pectoris: facies erat palida, & macies ſumma. Poſt binas venæ-ſectiones, diæta lactea adhibita fuit, & veſperi dabatur papaveris albi ſyrupus. Nihil hæc profuerunt; magis adhuc emaciabatur, vires minuebantur, & placidâ morte periit, abſque alvi fluxu, qui finem imponere ſolet phthiſi conſummatæ; uti poſteà dicetur: reſpiratio autem toto morbi decurſu non fuit admodum difficilis. In cadavere, dum pulmones manibus pertractabantur, apparebant ac ſi craſſiori ſabulo omninò eſſent repleti: diſſectis pulmonum lobis detegebatur magnus numerus tuberculorum durorum, quæ piſum mole æquabant, continebántque materiam gypſeam quaſi & molliorem.

Alter Miles viginti & octo annorum, macilentus, debilis, per octo ferè menſes tuſſi moleſtâ fatigabatur: in noſocomium delatus decumbebat febre lentâ: tuſſis erat multa, ſputa rara, tenacia, alba, nunquam purulenta: decubitum in latus ſiniſtrum ferre non poterat. Varia tentata fuerunt remedia, ſed incaſsùm omnia: ſucceſſerunt ſudores leves, emaciatio ſubita, deglutitionis difficultas, vocis exſtinctio, mors. Nunquam autem diarrhœa adfuit. In cadavere inveniebantur pulmones undique pleuræ acreti, reſperſi per totum minimis tuberculis, ferè inſtar ſeminum milii. Dum manu premebatur pulmo, tactu percipiebantur tubercula dura, nucis magnitudine: quædam ex illis tuberculis diſciſſa continebant materiem albam inſtar gypſi mollioris; unicum inveniebatur pure plenum: pars ſuperior lobi dextri dura erat inſtar lapidis, ovum gallinaceum minùs æquans magnitudine. Meritò notat celebris Autor, malum illud incurabile fuiſſe, ſi adultum jam eſſet, & numeroſis tuberculis duris obriguiſſet totus pulmo: verùm ubi naſcentis mali prima veſtigia obſervabat, ſalvavit multos milites, dum illos ad montana loca ablegabat.

Sed ſimul etiam ex hâc obſervatione conſtat, tubercula talia, licèt in origine dura fuerint, & gypſeâ quaſi materiâ repleta, ſucceſſu temporis tamen ſuppurari, atque ſic phthiſin cum ulcere pulmonis producere, adeóque meritò inter phthiſis pulmonaris, propriè dictæ, cauſas numerari. Poteſt tamen contingere, pulmonem numeroſis adeò tuberculis obſideri, ut tota ejus actio impediatur ferè; túncque tales ægri vero maraſmo contabeſcere poſſunt, antequam hæc tubercula ad ſuppurationem perveniant. Numeroſiſſima exempla talis phthiſis tubercularis occurrunt Medicis in praxi, dum, poſt dolorem obtuſum in intimo quaſi pectore perceptum, cum aliquâ reſpirationis difficultate, ſputum prodit, cum levamine purulentum. Senſim minuitur ſputi copia, conſolidatur parva hæc vomica, & ſatis benè ſe videntur habere tales ægri: poſt paucos verò menſes omnia eadem redeunt ſymptomata, dum novum nempe tuberculum pus colligit, & rumpitur. Repititis ſæpè vicibus hoc contigiſſe obſervavi, & à peritis Medicis multis audivi, quòd ſimilia viderint. Plerique tamen ultimo phthiſici pereunt, ſed ut plurimùm ſatis diù hunc morbum tolerant, antequam ſuccumbant. Ubi verò à quâcumque causâ accedente plura ſimul tubercula abeunt in vomicas, citiùs pereunt.

Poſt autumnum mollem, pluvioſum, auſtro prædominante, qui & frequenter hyeme & vere ſequentibus ſpirabat, ſequebatur æſtas nubila, pluviis ferè nullis, ſed

(*v*) Barrere Obſervat. Anatom. &c. pag. 124. &c.

auſtro ſpirante pariter; obſervavit *Hippocrates* (*x*), quòd *ante incipientem æſtatem & per æſtatem, atque in hyeme, eorum multi, qui longo jam tempore ſubtabeſcebant, tabidi decubuerint: quandoquidem multis etiam dubiè ſe habentibus tabes tunc confirmata fuit.* An non meritò illi, quorum pulmones duris tuberculis occupantur, *ſubtabidi* poſſent dici? An non videtur ſatis veroſimile, talibus contigiſſe in auſtrinâ aëris conſtitutione illâ, quæ ab *Hippocrate* enarrantur? præcipue cùm præmittat (*y*) ſequentia: *Plurimis tuſſes aridæ, nihílque à tuſſientibus educebatur, atque voces non multò pòſt raucefcebant.*

Imò adeò favere hanc epidemicam conſtitutionem, ad phthiſin producendam, ut illi, quorum natura ad hunc morbum vergebat, jam inciperint phthiſim pati, quâ anteà nondum correpti fuerant: plurimi perierunt; imò addit *Hippocrates*, ſe neſcire, an quis ex decumbentibus etiam modico tempore ſupervixerit, cùm longè celeriùs interirent, quàm in hoc morbo fieri ſolet. Reliqui verò morbi, qui eâdem hâc tempeſtate graſſabantur, facilè tolerabantur, neque erant pernicioſi. Plura adhuc alia apud *Hippocratem* (*z*) habentur, quæ demonſtrant magnam affinitatem ſymptomatum, cum illis, quæ in tuberculis pulmonum obſervantur; at quæ deſcribere nolui, ne longus nimis ſim.

Hactenùs dicta ſufficient; ſpero, ut conſtet, quàm diverſa phthiſis eſſe poſſit, & à quàm variis cauſis naſcatur. Sequitur jam videamus, quomodò & cum quibus ſymptomatibus ulcus pulmonis in phthiſin degeneret, tandémque morte finiatur.

§. 1206. EFfectus verò Ulceris pulmonalis jam facti, ſed tecti, nomine Vomicæ, hi ferè obſervandi: puris acrimonia, copia, putredo, quotidiè auctæ; membranæ hoc coërcentis dilatatio, corroſio, maceratio; vaſorum ſanguiferorum, Bronchialiúmque, converſio in pus; totius pulmonis, vel alterutrius lobi, conſumtio purulenta; tuſſis ferè perpetua ſicca, vel ſputa ſolo concuſſu tuſſiculoſo abraſa promens; ſanguinis in ulcus affluentis converſio in pus; vomicæ propagatio in pulmone; vomicæ hujus perruptio in laryngis tubos; puris ſuffocans aliquandò ſecretio, vel quotidiana cum tuſſi, ingens, in aquâ ſubſidens, coacta, dulcis, pinguis, fœtida, alba, rubra, flava, livida, cineritia, ſtrigmentoſa, igni impoſita carnem aſſam ſpirans fœtidam; Vomicæ perruptio in cavum Thoracis, unde reſpiratio difficillima, phœnomena Empyematis (1188. N°. 4.). Tum reſpiratio peſſima; conſumtio omnis ſanguinis, chylíque, in pus; nutritivi præparatio ſublata; ſolidorum conſumtio ferè integra; febris hectica cum pulſu parvo, languido, calore ad ſuperiora acri, genis rubentibus, facie Hippocraticâ; anxietas inexplicabilis circa veſperam plerumque; ſitis magna; ſudor nocturnus ingens; puſtulæ rubræ; pedum

(*x*) Epidem. I. textu 18. Charter. Tom. IX. pag. 22. & ſeq.
(*y*) Ibidem, pag. 20.
(*z*) Epidem. I. textu 14. Charter. Tom. IX. pag. 21.

manuúmque, inflatio à parte affectâ, debilitas ſumma; vox rauca; capillorum defluvium; pruritus toto corpore, cum puſtulis aquoſis, diarrhœa flava, fœtida, purulenta, cadaveroſa, frequens, teneſmodes, debilitans, ſputi ſuppreſſio; mors. Unde Regulæ hæc perſpiciuntur.

Vomica, ſive ulcus tectum, in pulmone adeſt: verùm anteà ad §. 406, ubi de abceſſu agebatur, enumerata ſunt omnia illa mala, quæ à pure, in abceſſu diù retento, ſequuntur; ibi dictum fuit, pus acre fieri, putreſcere, vicina conſumere, erodere. Si jam illi effectus puris retenti & accumulati conſiderentur in pulmone obtinere, facilè patet, quanta inde metuenda ſint mala; de quibus etiam dictum fuit ad §. 835, 836., ubi de vomicâ pulmonis poſt peripneumoniam natâ agebatur. Verum quidem eſt, quòd poſt inflammatorios validos pulmonum morbos majoris molis vomicæ ſoleant naſci, quàm in multis phthiſicis obſervantur, in quibus utì ad præcedentem paragraphum dictum fuit, ſæpè minoris molis tubercula tantùm naſcuntur, quæ ſucceſſivè ſolent ſuppurari, rumpi, & per ſputa purulenta evacuari, ſícque ſenſim pulmonem depaſcendo lentam inducere phthiſin. Interim tamen, ſi vel plura fuerint talia tubercula, quæ ſuppurantur, & ſatis vicina ſibi mutuò, vel non ſatis citò rumpantur, dum matura ſunt, poterunt ſenſim auctâ copiâ puris in magnam ſatis vomicam mutari; de quâ re videantur illa, quæ §. 1185. habentur. Quamvis autem pulmonis vomica nunquam periculo careat, tamen obſervata practica docent, longè plures evadere, dum, poſt ſuppuratam pleuritidem vel peripneumoniam, ingentem puris copiam ſimul & ſemel exſpuunt, quàm ubi in minoribus tuberculis colligitur pus in pulmòne. Teſtatur de his Celeberrimus Mead (*a*): *Is morbus, etſi gravis ſit, & in tabem ſæpè deſinat, haud tantùm periculi adfert, quàm minores illæ exulcerationes.* Non tantùm ſpem, ſed & certam ſalutem, auſus fuit *Hippocrates* (*b*) promittere illis, qui ex pleuritide vel peripneumoniâ vomicas collegerunt; dicens: *Et quicumque ex peripneumoniâ aut pleuritide ſuppurati fiunt, minimè moriuntur, ſed convaleſcunt.* Verùm ubi, non poſt validas inflammationes, ſed ob alias cauſas, vomica parva in pulmone naſcebatur, tunc pejora metuebat. Addit enim (*c*); *Suppurati etiam fiunt, quum minùs excreant, quàm ad pulmonem defluat. Quod enim in pulmone conſiſtit & defluit, id pus generatur. Pus autem, in pulmone & thorace conſiſtens, ulcerat & putrefacit.* Quòd autem hîc reſpexerit ad tubercula pulmonis, patet ex alio loco (*d*), ubi illa ſic deſcribit: *Tuberculum verò pulmonis ſic oritur. Quùm pituita aut bilis collecta fuerit, putreſcit, & quamdiù quidem adhuc crudum fuerit, tum dolorem tenuem, tum tuſſim ſiccam, excitat, poſtquam verò maturuerit, anteriore & poſteriore parte acutus dolor oritur, calores invadunt, ac tuſſis vehemens. Et ſiquidem pus quàm citiſſimè maturuerit, eruperit, ſurſum vergat, ac totum exſpuatur, ventérque, in quo pus erat, conſidat ac reſiccetur, prorsùs ſanus evadit: ſi verò quàm citiſſimè ruptum fuerit, maturuerit, ac repurgatum fuerit, neque tamen penitus reſiccari poſſit, ſed ipſum tuberculum ex ſe pus effundat pernicioſum id eſt, & à capite & reliquo corpore pituita ad tuberculum defluens putreſcit, ac pus gignitur, ac exſpuitur, quo corruptus perit. Perit autem ex ventris profluvio.*

(*a*) Monita & Præcept. Med. cap. I. Sect. x.
(*b*) De locis in homine, cap. VII. Charter. Tom. VII. pag. 366.
(*c*) Ibidem.
(*d*) De Morbis, Lib. I. Charter. Tom. VII. pag. 540. 541.

Quotidianis

Quotidianis obſervatis & Medici & Chirurgi nôrunt, magnam diverſitatem eſſe in curandis ulceribus, etiam in illis partibus corporis, ad quas manibus acceſſus datur. Si enim poſt validam phlegmonem abſceſſus ſequatur, illum, ubi maturitatem adeptus eſt, aperiunt, ſícque liberum exitum puri collecto conciliant. Subſidet tumor, blandâ ſuppuratione depuratur tota ſuperficies cavi, in quo pus hæſit, ſícque ad conditionem puri vulneris reducuntur latera vomicæ, & ſibi contigua dum redduntur, moderatâ preſſione faſciæ circumductæ, fit conſolidatio perfecta. Verùm ubi in ſcrophuloſis incipiunt ſuppurare tubercula, quàm lentè omnia procedunt, quàm tædioſa ſunt ob diuturnitatem curæ hæc mala, quàm turpes, profundæ, & corrugatæ, cicatrices manent! Dum in cruribus ſcorbuticorum ulcera naſcuntur, ſenſim vicina depaſcunt, & per annos omnem artem Chirurgi eludunt, niſi emendari poſſit ſcorbutica humorum acrimonia. Hæc conſideranti patebit ratio, quare magnæ pulmonum vomicæ ſæpè feliciter curentur, & contrà minora tubercula tam difficulter ad perfectam ſanationem deduci poſſint. Anteà demonſtratum fuit talia tubercula in phthiſicis obſervari, quæ quandoque duram adeò continent materiam, ut vel omninò non, vel difficillimè ſaltem, ad ſuppurationem deduci poſſint: patuit, per eroſionem vaſorum ab acribus cum ſanguine fluentibus fieri hæmoptoën, & poſteà pulmonis ulcus; unde facilè intelligitur difficultas curationis, dum ſuppurato quamvis & rupto tali tuberculo eadem mala diatheſis ſupereſt, unde renaſci poterit idem malum, vel & impediri, ne cavum parvæ talis vomicæ in pulmone depuretur & conſolidetur, quin imò pergat quotidiè novum pus colligere. Tunc obtinet ille caſus, de quo in textu modo citato *Hippocrates* dicit: *Quòd non poſſit reſiccari, ſed ipſum tuberculum ex ſe pus effundat.* Ubi ergò diù manet puris ſputum, nec minuitur, ſed increſcit, meritò pernicioſum habetur. Ideò in *Coacis* (*e*) monuit ſequentia: *Quibus in pulmone tubercula fiunt, pus educunt ad dies quadraginta poſt ruptionem; has verò tranſgredientes plerumque tabidi fiunt.*

Aliâ occaſione ad §. 890. 1., ubi de pleuritide agebatur, dictum fuit, *Helmontium* hoſtile acidum, pleuræ & intercoſtalibus locis infixum, pro causâ pleuritidis habuiſſe, atque vocaſſe *ſpinam pleuriticam;* quam educendam eſſe voluit, ut curaretur morbus, vel ſaltem ſic enervandam, ut lædere amplius non poſſet. Et uti ſpina digito infixa inflammationem & ſuppurationem facere ſolet, niſi educatur, ita & in ſpinâ pleuriticâ, ipſi dictâ, verum eſſe voluit, & omnem in hoc morbo venæ-ſectionem damnavit. Certum eſt, per ſuppurationem natam unà cum pure excuti ſpinam, quæ digito inhærens inflammationis & ſuppurationis cauſa fuerat: æquè etiam verum eſt, per ſuppurationem tolli & à viciniis vaſis vivis ſeparari illa, quæ inflammatoriâ materiâ non reſolubili infarcta erant; adeóque hoc facto, pure educto, & conſolidato loco, morbum ſanatum eſſe. Viderat tamen *Helmontius*, non ſemper adeò facile eſſe talem locum ulceroſum depurare, & depuratum conſolidare: hinc, ſuâ phraſi utens, dixit ſequentia (*f*): *Spinâ enim evulsâ facilè ceſſat reliquum, niſi fortè diutina mora apoſtema ipſum fecerit ſpinoſum. Nam ſemel formato apoſtemate vel ulcere, licèt à tergo nec radicem in corpore ſint nacta, nec aliundè foveantur, per ſe ſtant deinceps, ſubſiſtúntque abſque aliâ ſuî tutelâ. Incumbendum ergò ſpinæ evellendæ. Eſtque tabidi ulceris pertinacia, quòd ulcus non ſpinam jam habeat, ſed ſpinoſum evaſerit.* Per ſpinam intellexit omne illud, quod inflamma-

(*e*) N°. 404. Charter. Tom. VIII. pag. 876. | (*f*) *Pleura furens*, pag. 320. n°. 21.

tionem & ſuppurationem producere valet: cùm autem ulcus tale pulmonis non facilè depurari & conſolidari poſſit, quotidiè novum pus colligit. De rationibus autem hujus difficultatis dicendum erit, ubi de curâ phthiſis agetur.

Verùm perpetuâ tali ſuppuratione totum hoc viſcus conſumi poterit; utì videmus in partibus externis, fiſtuloſa & ſinuoſa ulcera non tantùm membranam adipoſam conſumere, ſed & muſculos, imò & ipſa oſſa: unde obſervatum fuit in cadaveribus phthiſi defunctorum, pulmones, vel in totum, vel maximâ parte, conſumtos fuiſſe. Anteà ad §. 1199. monitum fuit, polypoſas concretiones poſt hæmoptoën quandoque tuſſi eductas, fefeliſſe Medicos, etiam peritos, dum credebant, vaſa ſanguinea pulmonis ſic exſpui; verùm ſuppuratione diuturnâ ſic ſolvi poſſe bronchia pulmonis à vicinis, quibus cohæſerant, ut unà cum ſputis prodeant, poſſibile videtur, licèt quidam de hâc re dubitaverint. Certè *Galenus*, utì anteà ad §. 1205. dictum fuit, obſervavit, phthiſicos pulmonis putres quaſdam partes exſpuiſſe. *Benedictus* (g) teſtatur, quòd non ſemel viderit, *pulmonis parenchyma æquali attritione ita diſſolutum, ut in putrilaginem, limi quandam ſpeciem præ ſe ferentem, redactum videretur.* Imò, *Quos phthiſicorum acris & inæqualis perdiderat deprædatio, horum pulmones præſertim lobos fruſtulatim laceratos, & quaſi ſorice demorſos, aperto cadavere deprehendit.* Similia me in cadaveribus quandoque vidiſſe, probè memini, & magnus ſatis numerus obſervationum ſimilium habetur apud *Bonetum*, alióſque plures; quas recenſere nimis longum foret: unicum *Diemerbroeckium* (h) teſtem adduxiſſe ſufficiet, qui non tantùm pulmones adeò ulceroſos invenit, ut vix dimidium viſceris ſupereſſet, verùm & in homine, qui ex neglecto thoracis vulnere phthiſicus obiit, poſt viginti duos ab inflicto vulnere menſes, *invenit vulnerati lateris totum pulmonis lobum ſuppuratione adeò conſumtum, ut ne minima quidem ejus particula in illo latere ſupereſſet; imò ferè dixiſſes, nunquam in eo latere quidquam pulmonis fuiſſe.* Imprimis autem ideò quàm maximè notabile eſt illud exemplum, quia omni cum curâ luſtratum fuit illud cadaver à *Diemerbroeckio*, qui Anatomen in Academiâ Ultrajectinâ publicè profitebatur, coram alio Medico & binis Chirurgis, ut nempè renunciaretur magiſtratui, an vulnus inflictum ante tot menſes cauſa mortis habenda eſſet, nec-ne.

Mirum videri poterit, cur in tali caſu non pereat æger potiùs ſubitâ hæmoptoë, dum cor dextrum urget ſanguinem per arteriam pulmonalem in lobum, qui conſumitur. Contingit hoc aliquando, ſed rariùs, tamen, & ferè ſemper lentâ phthiſi pereunt. Plurima certè obſervata docent, ubi ſuppuratio adeſt, minùs eſſe hæmorrhagiæ periculum. Hoc videmus in vulneribus, imò in ipſis etiam membrorum exſtirpationibus. In hæmoptoïcis, etiam ſæpè recidivam paſſis, dùm ſuppurati fiunt, ceſſat ſanguinis ſputum, licèt perpetua maneat tuſſis, & ſæpè ſatis valida. Totum renem per ſuppurationem conſumtum vidi ita, ut nullum parenchyma, ſed ſola membrana externa ſuperſtes inventa fuerit in cadavere; tamen nullus ſanguis exiverat per urinam, ſed pus tantùm. Fortè tamen etiam in fabricâ pulmonis aliqua poſſet inveniri ratio, quæ minueret hanc difficultatem. Notum eſt, pulmonem dividi in lobos majores, qui ſinguli denuò in minores ſubdividuntur, ad quorum ſingulos arteriæ pulmonalis ramus venit, major ad lobos majores, minor ad minores lobulos, ex quibus unitis major lobus componitur. *Ruyſchius* (i) in pulmonis fabricam inquirens vidit, *vaſa ſanguinea unius*

(g) Tabid. Thatr. pag. 64.
(h) Anatom. Lib. II. cap. XIII. pag. 310.
(i) Muſ. Anatom. ſive Catal. rarior. pag. 134.

lobuli (in pulmone vitulino) nullum habere commercium cum alterius lobuli vaſis, intercedente membranâ, aut ſepto membranaceo. Imò membrana cujuſque lobuli ambit tantùm lobulum proprium: vaſorúmque ramuli proſpiciunt tantùm ſuo proprio lobulo. Hoc ita ſeſe habere in pulmone vitulino expertus ſum; in homine verò non ſemper (ſi unquam) illud locum habere. Interim tamen alio in loco (*k*) ſubdiviſionem majorum pulmonis loborum in millenos alios minores demonſtrat. *Celeberrimus Helvetius* (*l*) in pulmonis fabricam inquirens invenit, quòd arteriæ non tranſirent ab uno lobulo in alterum, ſed ſinguli ramuli ſuis proſpicerent lobulis; majores autem rami inter lobulorum interſtitia decurrerent. *Lieberkuhnius*, quo neminem dexteriorem in rimandâ viſcerum fabricâ vidi unquam, & cujus præmaturam mortem cum omnibus bonis lugeo, dum gratus recordor, quot & quanta ab illo didicerim, & quàm pulchra ab ipſo præparata poſſideam, rem hanc confecit, & plurimis demonſtravit partem pulmonis humani, ablatâ membranâ externâ, ſeparati in minores lobulos, qui ab aſperâ arteriâ dependebant: tres diverſos ramos arterioſos, & unam venam, quatuor diverſis coloribus tinctâ materiâ repleverat, & ſic manifeſtè oſtendebat, nullam eſſe per vaſa communicationem inter lobulos, híncque intelligi poſſe quomodò lobulus pulmonis queat obſtrui in vaſis ſuis, inflammari, ſuppurari, & tamen illud vitium non ſtatim communicari vicinis. Sic intelligimus, quomodò lenta phthiſis ſenſim depaſcere pulmonem poſſit, abſque eo quòd hæmopthyſis ſubitò lethalis ſequatur; dum vitium nempè ſenſim ab uno pulmonis lobulo ad alterum ſerpit, & ſingulis lobulis minores rami arterioſi proſpiciunt, integrâ & liberâ manente circulatione per reliquam pulmonis partem non affectam. Simùl etiam ex hâc pulmonum ſtructurâ meliùs intelligitur, quid propriè ſint pulmonum tubercula, quæ toties à Medicis obſervata fuerunt ſucceſſivè inflammari & ſuppurari.

Tamen fatendum eſt, non ſemper inveniri in phthiſicorum cadaveribus pulmones conſumtos, licèt quotidiè ingens ſputi purulenti copia prodierit, & hinc Medici ſuſpicati eſſent, viſcus illud totum ferè contabuiſſe. Lubens fateor, mihi hoc aliquoties contigiſſe; & memorabilis talis caſus in Noſocomio practico Viennenſi viſus eſt (*m*), ubi poſt ſputa purulenta copioſiſſima pulmo ſatis integer inveniebatur, undique quidem accretus pleuræ & pericardio in ſiniſtro thorace; ſed quomodocumque diſſecaretur, nec guttula puris, nec vomicæ veſtigium, inveniebatur: in trachæâ incisâ tamen quid purulenti aderat. Verùm certa obſervata docent, non ſemper ſuppurationem conſumere partem, unde pus manat, & tamen, largiſſimâ puris copiâ, quotidiè excretâ, totum corpus contabeſcere. Poſt extirpationem mammarum, utì & artuum majorum, toties doluerunt Chirurgi, tabeſcere ægros, dum nimia puris copia ex latâ ſuperficie tanti vulneris quotidiè exit, ita ut omnes corporis humores, ſucceſſivè in pus mutati, elabantur de corpore, donec contabeſcat æger, qui primis poſt extirpationem diebus optimam ſalutis ſpem exhibebat omnibus. Pauco tamen ante mortem tempore ſiccatur ſæpè tota ſuperficies vulneris, & poſt mortem ne veſtigium puris apparet. Vidi ingentia in cruribus ulcera per annos incredibilem copiam ichoris fœtidi dediſſe quotidiè, & dùm corticis Peruviani uſu, loco ichoris, bonum pus naſci inciperet, in toto ambitu cicatrizari incipiebant, nec apparebat magna jactura ſubſtantiæ, poſt integram conſolidationem. Anteà ad §. 158. 7. & ad §. 432.

(*k*) Theſau. Anat. VI. n°. 92.
(*l*) Academ. des Scien. 1718. Mem. pag. 18.
(*m*) De Haen Rat. Medend. part. 1. cap. VII. n°. 3.

notatum fuit, ex *Hippocrate*, circa mortem ulcera ſiccari; unde & ſiccitatem ulcerum inter ſigna lethalia numeravit in ægris. Si jam & hoc contingat in phthiſicis, poſt mortem pauculum tantùm puris invenietur, & ferè ſolis tantùm in trachæis, dum non ampliùs ſputa extuſſire poſſunt ægri, morti proximi. Unde & monuit *Hippocrates*, utì poſtea dicetur, ſputorum ſuppreſſionem in phthiſicis mortem quàm proximè præcedere.

Sed & indè intelligitur ratio, cur, ſi unus lobus pulmonis purulentus fuerit, pus inveniatur quandoque in altero pulmone. Dum enim tuſſi moleſtâ ægri jam debiles nituntur ſputa educere, nec valent tamen, pus elevatur in aſperam arteriam, & dein relapſum; ad utrumque pulmonem venire poteſt. *Celeberrimus Simſon* (n), in cadavere hominis, qui magnam copiam puris ante mortem exſpuerat, invenit pulmonem dextrum in ſuperiori parte ſcirrhoſum, ſimúlque ſinum purulentum, qui digitum capere poterat; inveniebat quoque calculum, & copiam aquæ in pectoris dextri cavo. Siniſtrum autem pulmonem invenit ſanum, benè coloratum, abſque ullâ duritie, & mirabatur ubique pus exire, dum cultello ſecaret in diverſis locis ſubſtantiam: non autem exibat pus magnâ copiâ ſimul, ſed gutta una vel altera tantùm, ex diſſectis nempè aſperæ arteriæ propaginibus.

Tuſſis ferè perpetua ſicca Quamdiu enim tuberculum, vel & major vomica, nondum aperta, premit vicina loca & irritat, tuſſicula adeſt, ſed vel omninò ſicca, vel tantùm merè mucoſa, per tuſſis concuſſionem abraſa, expuuntur; nihil autem purulenti adhuc in ſputis apparet. De his videantur illa, quæ anteà ad §. 834. 835. 836. de pulmonis vomicâ dicta fuerunt. Hæc ſputa limpida vocabat *Cælius Aurelianus* (o); & tunc *necdum phthiſici judicantur; in phthiſicam verò paſſionem proni ac declives eſſe noſcuntur.* Cùm autem præcipua ſpes curæ ſit vomicæ pulmonalis in eo, ut citò rumpatur, & poſteà depurari poſſit & conſolidari, patet ratio, quare, diù ſi clauſa maneat vomica, periculum augeatur. *Hippocrates* (p) monuerat: *Difficulter ſpirantes ex ſiccitate, multa cruda educentes in tabe, perniciosè habent.* In hunc locum dum commentatur *Duretus* (q), voluit, loco ξηρώσει, legendum eſſe, πληρώσει, sícque difficultatem reſpirationis, non à ſiccitate, ſed à plenitudine pulmonis ob turgentem vomicam, deduci voluit. Certè ſi multa cruda eduxerint tales ægri, non poterit tuſſis ſicca dici. Generalem regulam practicam *Benedictus* (r) poſuit ſequentem: *Si ſpirabilia materiam qualemcumque diutiùs retinuerint, medelæ difficultatem commonſtrant.*

Sanguinis in ulcus affluentis, &c. Anteà, ubi de vulneribus agebatur §. 158. 7., conſtitit, pus extra vaſa fieri, ſed materiem, unde fit, per vaſa afferri. Neque videtur ſanguis ruber in pus mutari, ſed potiùs tenuiores humores à ſanguine ſecreti: quamdiù enim vulnus ſanguinolentum eſt, non videmus pus, ſed poſteà contractis vaſis madet vulneris ſuperficies tenuiore humore, qui ſenſim in ſuperficie vulneris, ſi defendatur liber aëris acceſſus, in pus mutatur. Si enim vulnus, aëri exponatur, exſiccantur omnia, & cruſtâ tegitur vulnus, ſub quâ cruſtâ dein pus fit. Simul tunc patuit, ſanos humores in pus mutari; & hi quidem videntur citiùs in pus abire, quàm morboſi: ubi enim ſemel in vulnere pus apparuit, illo deterſo, intra 12.

(n) Eſſais & Obſerv. de Med. Tom. VI. pag. 191.

(o) Morbor. Chronic. Lib. II. cap. XIV. pag. 422.

(p) Coac. Prænot. n°. 445. Charter. Tom. VIII. pag. 878.

(q) In Coacar. Hippocrat. pag. 321.

(r) Tabid. Theatr. pag. 109.

horas pus renaſcitur; imò adhuc citiùs: inflammatoria autem materies longius tempus requirit, ut in pus abire poſſit, & fortè eò tardiùs in pus mutatur, quò craſſior & magis compacta fuerit, vel ob alias quaſcumque dotes magis receſſerit à conditione ſanorum humorum. Sic anteà dictum fuit ad §. 830., ſanari feliciter peripneumoniam ſputis craſſis flaveſcentibus, pauco cum ſanguine miſtis, & in album blandum citò mutatis; quæ certè ſputa pus omninò referunt. Sic obſervamus, anginas mitiores citò ſæpè ſuppurari. Poſteà in variolarum hiſtoriâ patebit, optimæ indolis variolas tardiùs prodire quidem, ſed ſuppurari citiùs. Cum ergò omnis totius corporis ſanguis per pulmonem tranſire debeat, ſi ſemel labes purulenta in hoc viſcere nata fuerit, mirum non eſt, augeri quotidiè puris copiam, & vomicam clauſam extendi magis magíſque, vel, ſi rupta fuerit, quotidiè regenerari pus, quod per ſputa excernitur, ſícque ſenſim omnes corporis humores in pus abire, niſi ulcus tale pulmonis depurari & conſolidari poſſit. Anteà autem jam monitum fuit, plures evadere, dùm magna vomica pulmonis pus fundit, quàm dùm minoris molis ulcus hoc viſcus ſenſim depaſcitur. Hanc rem etiam videtur diſtinxiſſe *Cælius Aurelianus* (s); dum dicit: *Empyica paſſio ſive*, ἀναφορητικὴ, *diſcernitur à phthiſicâ non aliter, quàm ulcerum collectione.* Verùm eandem hanc paſſionem Empyicam paulò antè vocaverat purulentam ſive *vomifluam.* Addit autem poſteà: *Sæpè coadcervatam puris copiam excludant repentè Empyici, ac deindè egeſtione factâ febribus atque horroribus præteritis liberentur, ut aut omninò iis careant, aut ex parte afficiantur: in phthiſicis ea, quæ ſuprà diximus antecedant, & liquida paulatim, non coadcervata excludantur, & pro modo auctæ paſſionis etiam febres augeantur.*

Si jam magna talis vomica in pulmone nata fuerit, nec rupta depuretur brevì, vel & minor, ſenſim propagata, contiguam pulmonis partem adhuc ſanam depaſcatur, tandem totum hoc viſcus conſumitur, utì anteà vidimus; vel ſaltem humores ad pulmonem allati in pus abeunt quotidiè, quod per ſputa ejicitur, ſícque ſenſim contabeſcunt miſeri, licèt poſt mortem pulmo appareat ſatis integer. Si enim facilis via ſit ſputis purulentis in tracheas pulmonis, non colligitur ſputorum copia, ſec liberè educuntur, quamdiù vires conſtant, & firma adhuc latera ſufficiunt ſputis per tuſſim ejiciendis. Undè etiam intelligitur, quare quandoque longo tempore ſuperſtites ægri hæc mala ferre poſſint, dùm nempè in minori pulmonis lobulo pus colligitur, nec propagatur ad vicinos, vel ſaltem tardè admodùm: de his pulmonis ulceribus dixit *Galenus* (t): *Quæ verò in pulmone jam longo tempore remanſerunt, quamvis aliquando curentur, relinquunt tamen in ipſo calloſum quid & fiſtuloſum, quod tractu temporis levi occaſione excoriatur.* Annoſa talia pulmonis ulcera conſiderans *Williſius* (u) dixit, cavum tale ulceroſum in hoc viſcere naſci, quod calloſos undique parietes habet, *ita ut materies ibi collecta in maſſam ſanguineam minimè transferatur, ſed quotidiè tota, copiâ licèt ingenti, expectoretur. Taliter affecti, quaſi tantummodò fontanellam in pulmone haberent, ſputum etſi multum & craſſum, imò flavum & quaſi purulentum, omni mane, aliquantulum in toto die, rejiciunt, tamen aliàs ſatis ſani degunt, benè reſpirant, comedunt, & dormiunt;* εὐσαρκεῖς, *aut ſaltem in modico corporis habitu, perſtant, & non raro perſeneſcunt.* Aliquot talia exempla ipſe vidi; & imprimis in

(s) Morb. Chronic. Lib. IV. cap. XIV. pag. 422.

(t) De locis affectis, Lib. IV. cap. VIII. p. 467.

(u) De Medicam. operat. Sect. I. cap. VI. pag. 161.

illuſtri viro, qui ſeptuagenario major obiit: vidi per quadriennium ante mortem, illum quotidiè mane uncias aliquot puris albi cocti exſpuere cum magnâ facilitate; & deinde ſæpiùs per diem ſimilia ſputa educere. Sanctè aſſeverabat, ſe jam à triginta annis ſimilem puris copiam ejicere, atque idem à fide digniſſimis Medicis confirmabatur, qui dudùm illum noverant, & ipſius curam olim geſſerant. Omnia ſua munia præſtavit ad mortem uſque, & lautâ ſatis utebatur menſâ, appetitu valens. Apud *Schenckium (v)* plures ſimiles caſus habentur.

De periculo, quod imminet, ſi major pulmonis vomica uno impetu pus copioſum evomat in trachæam, anteà dictum fuit ad §. 836. N°. 2. Rariùs tamen hoc in phthiſi contingit: cùm plerumque quotidiana ſputi purulenti excretio fiat, donec ſenſim contabeſcant.

Quotidiana cum tuſſi, ingens, &c. In ulceribus partium exteriorum corporis maxima ſpes curationis ponitur in eo, ſi bonum quotidiè pus exeat liberè ex totâ ulceris ſuperficie, & nihil puris diu retineatur, ſícque morâ acrius redditum latera cavi, in quo hæret, malè afficiat: unde, utì anteà dictum fuit ad §. 413. & ſequentes, fiſtulæ & ſinus difficillimè curantur, niſi impediri poſſit, ne pus diutiùs in his moram trahat; quod optimè fit, diſciſſo toto cavo, in quo pus colligitur, túncque latera talis cavi, per idonea remedia applicata, ſic poſſunt depurari, ut ad conditiones puri vulneris reducantur, & ſic obtineatur perfecta conſolidatio. Cùm autem hæc in pulmonis ulcere curando locum non habeant, patet ratio difficilis curæ.

Quò autem ſputa in hoc morbo magis degenerant à conditione boni puris, eò cæteris paribus minor curationis ſpes. Sive enim hoc fiat à pure diù retento, in fiſtuloſo quaſi pulmonis ulcere, & ſic ſolâ morâ mutato in pejorem indolem, ſive ipſum ulcus fundat perpetuò ichorem acrem, à conditionibus boni puris alienum, ſemper metus eſt, ne malum ſerpat magis magíſque, vel & reſorptum pus, morâ acrius & tenuius redditum, totum ſanguinem inficiat ſic, ut nutritioni penitùs ineptus fiat: ſícque corpus contabeſcat; videantur illa, quæ ad §. 406. de noxis puris diù retenti habentur: unde omnibus illis, qui per plures annos toleraverunt pulmonis ulcus, imò ad ſenectutem uſque, ſemper libera fuit & quotidiana excretio boni puris.

Puris optimi notæ anteà §. 387. enumeratæ fuerunt, ut nempè ſit album, læve, æquabile, minimè fœtidum: peſſimum autem cenſetur illud, quod omninò ab his dotibus recedit, & è contra, utì poſteà dicetur; pro bono omine habetur, ſi pus malum, per bonum victum & idonea remedia, ſic emendetur, ut propiùs ad conditiones boni puris accedat. Ob hanc rationem Medici attentè ſputa phthiſicorum luſtrant, ut debitam indè Prognoſin forment.

Dixerat *Hippocrates (x)*: *Quibus tabidis in mare exſpuentibus, pus ad fundum ſidit, brevì pereunt. Sit autem mare in vaſe æneo.* Poſteà ferè omnes Medici ſputa compacta, in aquâ ſubſidentia, damnaverunt in hoc morbo, & habuerunt pro ſigno, quòd & ſolidæ partes corporis conſumi incipientes partem ſputi talis conſtituerent, quod indè aquæ ſpecificam gravitatem ſuperans fundum vaſis petit. Sputa enim purulenta ſolent ſupernatare aquæ, licèt & quandoque quædam ex illis, quæ idem æger exſpuerat in morbis, ſupernatare, alia fundum vaſis petere, viderim. Ideò videtur

(v) Obſervat. Med. rar. de Phtoë. Obſervat. III.

(x) Coacar. Prænot. n°. 435. Charter. Tom. VIII. pag. 877.

juſſiſſe *Hippocrates*, ut in aquam ſalſam ægri exſpuerent: cùm enim hæc ſpecificè gravior ſit aquâ purâ, requiritur major compactio adhuc ſputorum, ut vaſis fundum petere poſſint, adeóque & certius præſagium. Notandum autem eſt, illud locum habere in ſputis omninò purulentis, quæ nihil mucoſi admiſtum habent. Mucus enim trachæas pulmonis inveſtiens, ſpumoſus ſemper eſt, & aëris bullas continet, adeóque ſi vel puri permiſtus fuerit, vel illius extremo margini viſciditate adhæreat, ſputum purulentum aquæ ſupernatabit, licèt propriè loquendo ſolum pus illud foret ſpecificè gravius aquâ. Indè etiam intelligitur, quare quædam ſputa fundum petant, quædam non, licèt eodem ferè tempore excreta fuerint. Simul patet ratio, quare ſputa ſupernatantia poſt aliquod tempus fundum petant, dum nempè mucus ſputa ambiens, vel illis miſtus, aquâ ſolutus fuerit, & bullæ aëreæ, muco incluſæ, diſparuerint. Optimè hoc experimentum inſtituitur, ubi poſt ſomnum levi tuſſiculâ ſputa cocta exſcreantur facillimè à phthiſicis; tunc enim vix ullus mucus ſimul abraditur, & purum pus exſpuitur. Obtinet enim tunc illud, quod monuit *Benedictus* (*x*) ſequentibus: *In ſputorum ἀναγωγῇ, quæ ad ſupernas tracheæ partes traducta fuerunt, ſcreatu aut tuſſiculâ minimè laborioſis explodentur; quæ verò imis inſederunt bronchiis, difficulter rejectantur.* Cæterùm idem ille auctor *Hippocratis* ſententiam ſuis obſervatis confirmat, dùm inter funeſtæ phthiſis ſigna enumerat, *pus cœnoſum, ponderoſum, coloriſque cinerei, quod aquæ injectum facilè quaſi ei commiſcetur, fundúmque petit* (*z*).

Obſervatum fuit & ſputa varium habuiſſe ſaporem in phthiſicis. *Hippocrates* (*a*) memorat, in tabidis *ſputum craſſum, ex virore palleſcens, & dulce, per tuſſim rejici.* Paulò pòſt notat, *quòd ſputum ore contentum exſcreaturus deteſtetur*, ob malignum ſaporem. In *Coacis Prænotionibus* (*b*) autem dicit: *Qui ſuppurati futuri ſunt, primùm ſalſuginoſum ſpuunt, deinde dulcius.* Fortè tamen ibi per *dulcius* intelligi poſſet *minùs ſalſum.* Audivi aliquoties tales ægros de fatuâ dulcedine ſputorum conquerentes, & dùm jam purulenta exſpuerent; & anteà *Benedictus* (*c*) maximè ſuſpectum habuiſſe videtur dulce illud ſputum, & vidit nonnullos, intra trimeſtre ſpatium, *ex profuſo vitali nectare defloreſcentes, & areſcentes, ſtrigoſos periiſſe.* Credidit enim, ſuccum nutritítium ſic exſpui, & indè maraſmo perire exhauſtos ægros. Certè chylus & lac, proxima nutrimenti noſtri materia, dulcia ſunt. Confirmabatur autem in hâc opinione, quòd in cadavere hominis, poſt dulce tale ſputum defuncti, aliquoties tamen hæmoptoën paſſi, *univerſa ſpirabilia, nec non viſcera omnia naturalia, quoad ſenſum ſana comperta fuerint.* Sed tamen *pulmo ubique inteneratus tonum amiſerat.* Utì etiam quia *idem ſputum, igni admotum, ſicut ſuccus omnis nutritítius, in gelatinæ albicantis conſiſtentiam percoquitur.* Cæterùm ſuis obſervationibus confirmat *Hippocratis* ſententiam dum dicit; *Sputum hoc ſubdulce in omnibus, quos vidiſſe memini, ptyaliſmo diuturniori, & ut plurimùm ſalino, præcedenti fuit conſectarium.*

Omnium autem optima judicat ſputa, quæ omni omninò ſapore carerent; obſervavit enim (*d*) quod *ad phthiſin proni, qui frequenter inſipida ſputant, tardiùs tabeſcant, etiamſi ab ortu vitioſam pulmonum σύςασιν nacti fuerint.*

Fœtida admodum ſputa longè pejoris ominis videntur, cùm putredinis inceptæ jam

(*y*) Tabid. Theatr. pag. 49.
(*z*) Ibidem. pag. 104.
(*a*) De Morbis, Lib. II. cap. XVII. Charter. Tom. VII. pag. 569.
(*b*) N°. 403. Charter. Tom. VIII. pag. 876.
(*c*) Tabid. Theatr. pag. 66, 67.
(*d*) Tabid. Theatr. pag. 110.

dent indicium : interim tamen videtur idem ille Auctor (*e*) in hâc opinione fuiſſe, quòd fœtor ſputortm non ſemper ſignificet, morbum hunc citiſſimè in mortem tendere. Monet enim, *ſanguinem puriſſimum putreſcere ſi proprio tepore non foveatur.* Certè ſanguis grumoſus in tracheis pulmonum contentus, vel & materia purulenta ibi hærens, nec excreta citiùs, poterit corrumpi, cùm liber aëris acceſſus ſit, & humidus loci tepor. Ob hanc rationem alio in loco (*f*), dum funeſtæ phthiſis ſigna recenſet, damnat quidem anhelitum fœtidum, ſed & ſimul addit difficultatem anhelitûs maximam. Contigit mihi, aliquando tales caſus videre, ubi cum ſputis olidiſſimis diù adhuc vivebant ægri, & ſolitis poterant vacare muneribus: imprimis hoc miratus fui in juvene, qui fœtidum adeò ſputum, mane imprimis, tuſſi rejiciebat, ut ferre vix potuerim, licèt me non adeò delicatum credam, ut à ſimilibus facilè afficiar. Diù certè traxerat morbum, antequam fœtor ille ſputorum accederet, & cum his adhuc biennium integrum ſupervixit, quotidiè ſolitis laboribus vacans; tunc autem, ſubitò auctâ ſputorum copiâ, citò contabeſcens periit. Hinc intellexi, quare *Hippocrates* (*g*) dixerit: *Quos ſuppuratos, mitiùs habentes, ſputorum graveolentiæ ſequentur, eos recidiva occidit.*

Talibus autem phthiſicis conſueſcere tutum minimè videtur, cùm putridus ſputorum halitus ab adſtantibus unà cum aëre inſpirato in pulmones trahatur; metus enim eſt, ne contagio in ſanos propagetur morbus. Monuit *Galenus* (*h*) hîc: *Periculoſum præterea eſt, conſueſcere his, qui tabe tenentur, atque in totum cum omnibus, qui putridum adeò exſpirant, ut domicilia, in quibus decumbunt, graviter oleant.* Certè juvenis ille, cujus modò mentionem feci, infecit ſororem & ancillam, quæ ipſi in morbo aſſiduè miniſtraverant. *Tulpius* (*i*) fatetur, quòd in phthiſici cadavere lubens conſpexiſſet conſumpti pulmonis vitium, *ſed deterruit à ſectione fœtor tabidus: noxius fortè non minùs Medicis, quàm ipſis conſanguineis.* Viderat *Benedictus* (*k*) in phthiſicorum cadaveribus pulmones inter diſſecandum in amurcam ſordeſcentem mutatos; unde facilè intelligitur, quantam mephitim talia ſputa, quæ cœnoſa & argilloſa vocat, quandoque exſpirent; ſimúlque notat, peſſima talia ſputa ponderoſiora eſſe reliquis ſemper. Quin imò, licèt tantus ſputorum fœtor non adſit, mali tamen quid ab halitu deploratorum phthiſicorum metuendum videtur: dum ultima oſcula uxor phthiſica moribunda fixerat mariti mento, poſteà totus ille locus glaber manſit, licèt denſa barba creſceret in omni ambitu: cæterùm tamen nihil mali optimus ille vir indè paſſus fuit, & plures annos ſupervixit abſque ullò malè affecti pulmonis indicio.

Solent quandoque & Medici ſputa phthiſicorum ardentibus prunis imponere, &c, ſi malè oleant, dum comburuntur, citam & certam perniciem indè præſagiunt: interim certum eſt, ſputa omnia malè olere, dum comburuntur: unde *Benedictus* (*l*) monet, minùs certam indè Prognoſin haberi. Major vel minor fœtor ſputorum, dum comburuntur, aliquod indicium dare poſſet majoris vel minoris corruptelæ. Inter lethalia ſigna in phthiſicis *Hippocrates* (*m*) gravem illum ſputorum odorem numeravit quidem; ſed addidit; ſi *& à capite capilli defluant.*

(*e*) Tabid. Theatr. pag. 44.
(*f*) Ibidem, pag. 105.
(*g*) Coacar. Prænot. n°. 406. Charter. Tom. VIII. pag. 876.
(*h*) De Febribus, Lib. I. cap. III. Charter. Tom. VII. pag. 108.
(*i*) Lib. II. cap. XI.
(*k*) Tabid. Theatr. pag. 68.
(*l*) Tabid. Theatr pag. 44.
(*m*) Aphor. XI. ſect. V. Charter. Tom. IX. pag. 200.

Infinitas

Infinitas ferè ſputorum varietates in phthiſicis eſſe, agnovit *Aretæus* (*n*); & plures recenſuit: *Sed omnes has puris formas & ſpecies eſſe* monet; & deinde addit ſequentia: *Quicumque verò aut igne aut aquâ humiditates explorant ac notant, hi haud ità multùm phthoën mihi dignoſcere videntur: namque viſio quolibet alio ſenſu certior eſt, non modò iis, quæ rejiciuntur, intuendis, ſed etiam ægrotantis ſpecie conſiderandâ: ſi quis enim vel plebeius hominem viderit pallentem, imbecillum, tuſſientem, macie confectum, hunc verâ phthoë laborare pronunciat.* Verùm non videtur conſideraſſe *Aretæus*, quòd per ſputorum explorationem aquâ vel igne factam non indagaverint Medici, an phthiſis adſit nec-ne, ſed tantùm an citiùs aut ſeriùs morbus ille in mortem tendat; utì manifeſtè ex *Hippocratis Aphoriſmo* modò citato apparet.

Vomicæ perruptio in cavum thoracis, &c. Poteſt certè vomica pulmonis ſic rumpi, ut in cavum thoracis pus dilabatur: interim tamen in phthiſicis hoc contingit rariùs, ſed plerumque per ſputa evacuatur pus. Si verò hoc contigerit, facilè patet, quàm parùm ſpei ſuperſit, cùm pulmo ulceroſus pure undique alluatur. Si empyema difficulter curetur, dum pulmo integer eſt omninò, quid ſperandum erit, ſi pulmo jam adeò malè affectus fuerit. Cæterùm videantur illa, quæ in *Empyematis* hiſtoriâ habentur.

Tum reſpiratio peſſima. Quandoque enim, exeſo pulmone, utì anteà dictum fuit, pauca vaſa aërea ſuperſunt: ſæpiùs pus accumulatur in trachæis, nec ob debilitatem educi poteſt per tuſſim. *Aliquando dolor pectoris & papillarum pungens & ulceroſus inter tuſſiendum exacerbatus* (*o*), vel & *dolor tendens in decubitu dextro aut ſiniſtro, ob pulmonum lateris alterutriùs pleuræ adnaſcentiam*, omnem ſputorum eductionem impedit, & reſpirationem ſuffocat. Ubi autem nondum rupta eſt vomica, comprimendo vicina vaſa adhuc libera, producit eadem mala, utì anteà ad §. 836. dictum fuit.

Conſumtio omnis ſanguinis, &c. Poſt mammæ, aut & artuum majorum, exſtirpationem ſæpè tanta ſuppuratio naſcitur, ut vel ex hâc ſolâ causâ contabeſcant ægri, licèt viſcera omninò integra ſint, omni nutrimento corporis in pus verſo, & per latam talem ſuperficiem vulneris elapſo. Si jam magnum in pulmone ulcus fuerit, & ſputorum purulentorum magna copia excernatur, idem neceſſariò contingere debet, & quidem tantò magis, quòd omnis totius corporis ſanguis per pulmonem tranſire debeat, & omnis chylus, ſtatim ac ſanguini miſtus fuit, cum illo per vaſa pulmonis feratur; poſt exſtirpationes autem pars tantùm ſanguinis & chyli per hæc loca tranſeat. Prætereà demonſtratur in Phyſiologicis (*p*), quòd pulmonis actione repetitâ chylus cum ſanguine fluens per hoc viſcus præparetur in nutrimentum, ex quo reſtitui poſſint illa, quæ quotidiè pereunt tam de fluidis quàm de ſolidis partibus in corpore ſano. Unde duplici de causâ contabeſcit phthiſi laborans; ob jacturam nempè humoris nutritii, & quia, labefactato per ipſum morbum pulmone, non poteſt per hoc viſcus ſic perfici recens chylus, ut indè corpus nutriri queat. Contingit ſæpè, ut omnia viſcera primæ coctionis ſuis muneribus ſatis benè fungantur in phthiſicis: appetunt, digerunt, alvum naturalem deponunt, & tamen nullo modo inde proficiunt, ſed totus habitus corporis ſenſim marceſcit, quia pul-

(*n*) De Cauſ. & Sign. morbor. diuturn. Lib. I. cap. VIII. pag. 36.

(*o*) Bened. Tabidor. Theatr. pag. 105.

(*p*) Herm. Boerh. Inſtitut. Med. §. 208.

monis actio requiſita in chylum deficit. Pro peſſimo ſigno habuit *Bnedictus* (*q*) illud; dicens: *Phthiſici, cibum avidè appetentes, & exindè robur neutiquam acquirentes, deſperati: Nectar enim vitale deprædationi dicatum indicat.*

Solidorum conſumtio ferè integra, facie Hippocraticâ. Per ſputa purulenta copioſa, & imprimis per ſudores nocturnos, maxima fluidorum pars de corpore perit; hinc omnia vaſa, non ampliùs diſtenta fluidis, contrahuntur; omnis omninò pinguedo, à quâ toroſitas corporis pendet, perit, ita ut ſola cutis & oſſa ſupereſſe tantùm videantur; muſculorum tamen actio ſupereſt, & omnes motus muſculares exercere poſſunt, in quantùm magna debilitas permittit, & exſucca articulorum ligamenta non impediunt: vidi peritiſſimum Muſicum, conſummatâ phthiſi penitùs emaciatum, pridie ante mortem cymbalâ pulſantem, & magnâ celeritate digitos moventem. Notum autem eſt, maximam molem muſculi pendere à tunicâ cellulosâ interſpersâ ſingulis fibrarum muſcularium faſciculis; hinc, licèt extremâ macie omnis tunica celluloſa diſpareat, manet tamen adhuc muſculoſa fabrica, motibus exercendis apta. Dum famem depingere voluit *Ovidius* (*r*), videtur deſcripſiſſe conſummatiſſimi phthiſici triſtem imaginem:

———— Cava lumina, pallor in ore:
Labra incana ſitu: ſcabri rubigine dentes:
Dura cutis, per quam ſpectari viſcera poſſent:
Oſſa ſub incurvis exſtabant arida lumbis:
Ventris erat pro ventre locus. Pendere putares
Pectus, & à ſpinæ tantummodò crate teneri.
Auxerat articulos macies, genuúmque tumebat
Orbis, & immodico prodibant tubere talo.

Accuratiſſimè deſcripſit totius corporis in conſummatâ phthiſi contabeſcentiam *Aretæus* (*s*); ubi & pulchrè notat, quòd *buccarum tenuia dentibus inhæreant ridentibus aſſimulentur: in omnibus denique cadaveris ſpeciem referunt.*

Tunc adeſt facies illa, *Hippocratica* dicta, quia in *Prognoſticorum* libro deſcripta fuit; de quâ anteà ad §. 1188. dictum, dum de empyemate agebatur.

Senſim autem marceſcente corpore, gradatim extrema macies inducitur: ſi verò ſubitò hæc augeatur, mortem præ foribus eſſe deſignat, utì optimè *Benedictus* (*t*), monuit: *Pinnarum narium contractio, thoracis collapſi anguſtatio, ſi brevi ſpatio contigerint, moriturum ægrotantem denuntiant.*

Febris hectica, cum pulſu parvo, &c. Quid febris hectica, ſive habitualis, dicta Medicis, ſit, aliâ occaſione ad §. 835. dictum fuit, ex *Galeno*: eſt nempè febris, quæ ſemper ſibi ſimilis, nec invaſionem alicujus paroxyſmi, nec incrementum, nec vigorem, nec remiſſionem, habet, ſic ut ſe febricitare non percipiat ægrotus. Simul & ibi monitum fuit, quòd periodicum tamen hecticæ febris augmentum agnoverit *Galenus*; ſed credidit, illam exacerbationem non pendere à naturâ febris hecticæ, ſed ab alimento aſſumto, quod ubi ſubactum eſt & diſtributum,

(*q*) Tabidor. Theatr. pag. 111.
(*r*) Metamorph. Lib. VIII. v. 805. &c.
(*s*) De Cauſ. & Sign. morbor. diut. Lib. I. cap. VIII. pag. 36. 37.
(*t*) Tabid. Theatr. pag. 111. 112.

tunc febricula hæc denuò ad priſtinum ſtatum redit. In phthiſi incipiente hæc febricula veſpertino imprimis tempore obſervatur, ita ut cum levi horrore quandoque incipiat, aliquando verò abſque ullo horrore prægreſſo ſolâ pulſûs celeritate, calore aucto, & rubore genarum, ſe manifeſtet: mane autem pulſus ſolet ad naturalem ſtatum redire; & tunc quotidianæ intermittentis ſpeciem refert. Idem notavit *Aretæus* (*u*), dicens: *Simul adeſt & ignis aſſiduus, qui nunquam intermittere videatur, interdiù latens ſudore & corporis frigore. Hæc enim propria phthoën ſequuntur, quòd videlicèt caliditas excitatur, & in noctem emicat, interdiù autem in viſceribus deliteſcit.* Ubi autem morbus augetur, *hecticus calor magis magíſque increſcit, & pulſus etiam ſummo mane fertur citatior;* túncque ſpem in anguſto poſitam eſſe monet *Hofmannus* (*v*). Quandoque in phthiſicis veram exacerbationem & perfectam intermiſſionem, obſervari certum eſt; & videtur *Hippocrates* (*x*) hoc pariter notaſſe, dum dicit: *Febres intermittentes ob ſuppurationem, pleræque ſudorificæ ſunt:* omnium verò frequentiſſimè obſervatur, quòd lenis febricula adſit perpetuò, circa veſperam ferè ſemper auctior: ſubindè tamen & exacerbationes manifeſtæ obſervantur vario tempore, vel à retento pure, vel à novo chylo poſt alimenta aſſumta. Ubi autem tuberculis obſidetur pulmo, quæ ſucceſſivè ſuppurantur, tunc, quando tale tuberculum abit in abſceſſum, & brevì rumpetur, ſæpè ſatis valida increſcit febris, quæ pure per ſputa educto ceſſat, manente ſolâ conſuetâ hecticâ febriculâ, donec novum tuberculum ſuppuratum ſimile febris augmentum producat. Ideò videtur *Benedictus* (*y*) dixiſſe: *Si ephemera, vel hectica, per vices inæquales phthiſicum diutiùs exercuerint, fatalem indigitant eventum.* Novas enim febrilis exacerbationis cauſas, malo priori manente, accedere frequenter deſignat. Ubi verò pus in ulcere pulmonis acre & ichoroſum fit, vel retentum diutiùs, nec per ſputa excretum, degenerat, tunc totus ſanguis inficitur putridâ & acri labe, accedítque febris putrida maligna, quæ brevì vires, quæ adhuc ſuperſunt, tollit, & mortem inducit. Hæc mala cùm obſervaſſet *Benedictus* (*z*), dixit: *Phthiſici, quibus materia pectus onerans labem febris putridæ aut malignæ contraxerit, omnes ferè periere.*

Phthiſicorum pulſum parvum & languidum eſſe, mollémque, & modicè celerem, ſtatuit *Galenus* (*a*): hoc autem imprimis obtinet in morbo nondum admodùm provecto. Ubi verò jam contabeſcere incipit corporis habitus, tunc hecticam febrim comitatur pulſus tenuis, durus, obſcurus, & frequens; utì alio in loco *Galenus* (*b*) optimè notavit, poſtquam graphicè priùs deſcripſerat marcorem totius corporis in phthiſi. Simul notat, calorem, pulſum tangenti Medico, primò apparere lenem, ſed, ſi diutiùs tangendo moretur, tunc acer & mordax calor percipitur: in volis manuum quandoque ægri moleſtum caloris ſenſum habent. Cur autem calor ad ſuperiora acrior fit, & genæ rubeant, dictum fuit ad §. 835.

Anxietas inexplicabilis, &c. Ubi ad §. 631. de Anxietate Febrili agebatur, patuit anxietatis cauſam eſſe impeditum ſanguinis tranſitum liberum per

(*u*) De Cauſ. & Sign. morbor. diuturn. Lib. I. cap. VIII. pag. 36.

(*v*) Medic. Rational. & Syſtemat. Tom. IV. part. VI. cap. XI. §. 23.

(*x*) Coac. Prænot. n°. 419. Charter. Tom. VIII. pag. 876.

(*y*) Tabidor. Theatr. pag. 111.

(*z*) Ibidem. pag. 112.

(*a*) De Pulſib. ad Tyrones, cap. XII. Charter. Tom. VIII. pag. 10.

(*b*) De Febrib. Lib. II. cap. II. Charter. Tom. pag. 121.

arteriæ pulmonalis fines. Verùm in phthiſicis, vel ſenſim conſumto hoc viſcere, vel pure oppleto, illud obtinet, & quidem tantò magis, quò plus morbus jam in mortem vergit. Certè miſeri tales ægri de nullâ re magis conqueruntur, & nunquam ardentiùs implorant artis auxilium, quàm ut ab intolerabili hâc anxietate liberentur. Veſperi autem imprimis magis anguntur, quia & ſputa tunc minui ſolent, & febris augeri: ſed quò celeriùs movetur ſanguis per pulmonem, cujus vaſa libera non ſunt, eò magis increſcit anxietas; in homine enim ſano, ſi curſu v. g. ſanguinis celeritas augeatur, anxietas oritur, dum pulmo non poteſt tranſmittere ſanguinem tam celeriter, ac per venas advehitur versùs cor dextrum: hinc, niſi quiete corporis retardaretur celeritas ſanguinis, ſubita mors ſequeretur; utì frequenter contingit in hominibus & animalibus, quæ ultra vires currunt. Matutinis horis autem, dum miteſcit febris, & ſputa per noctem accumulata & cocta ejiciuntur, meliùs ſe habent phthiſici.

Sitis magna; ſudor nocturnus ingens. Anteà ad §. *636.*, ubi de ſiti febrili agebatur, conſtitit, ſiccitatem & humorum immeabilitatem meritò inter ſitis cauſas numerari. Verùm anteà vidimus, in phthiſi totum corpus exſiccari, & anxietas humorum immeabilitatem per pulmonis vaſa demonſtrat. Simul etiam per labem purulentam ſanguis inquinatus acrior redditur; unde & alia ſitis cauſa deducitur. Concurrit ſudor nocturnus, per quem liquidiſſima pars ſanguinis difflatur de corpore; à quâ ſolâ cauſâ etiam in ſaniſſimis hominibus ſitis oritur. De ſudore autem illo nocturno videantur illa, quæ ad §. *835.* habentur.

Puſtulæ rubræ. Dum ex ſanguine, ad cutanea vaſa delato, tanta tenuioris liquidi copia per ſudorem ſecernitur, minimè mirum eſt, reſiduum ſpiſſius redditum in vaſorum cutaneorum anguſtiis, & circa glandulas cutaneas, hærere, ſícque puſtulas producere: obſervamus, æſtivis ſub caloribus, in ſaniſſimis etiam hominibus, per largos ſudores in cute puſtulas rubras naſci; adeóque magis hoc fiet in phthiſicis, in quibus ob ariditatem vaſa cutanea minus pervia ſunt, & acrior fit humorum indoles. Eadem eſt ratio, quare pruritus in toto corpore naſcatur. Inter ſigna phthiſis apud *Benedictum* (*c*) recenſetur; *Extremarum partium, & totius cuticulæ, porrigo, deficiente in exterioribus ſpiritu madente.* Sed & *Hippocrates* (*d*) jam dixerat: *Puſtularum eruptiones, velut unguibus laceratâ cute* (τὰ ἀμυχώδεα ἐξανθισματα *velut ferro lancinatæ*, vertit Charterius) *habitus tabem ſignificant.* Quod meritò pro phthiſi conſummatâ ſumitur. Alibi (*e*) autem habetur: *Pruriginoſa corpora, poſt alvum ſuppreſſam, in tabidis, mala ſunt.* Per alvi fluxum enim copia acriorum humorum ſubducitur; ſed ſi vel ſpontè, vel per artem, ſupprimatur, ob ſummam ægrorum debilitatem, alvi fluxus, tunc hoc contingere ſolet.

A pure miſto ſanguini, per ulceroſum pulmonem fluenti, vel & ab eodem reſorpto venis bibulis, totus ſanguis inficitur, & funduntur humores, ſic ut per ſudorem colliquativum exeant affatim de corpore. Quando autem vires vitales magis magíſque debilitari incipiunt, & ſimùl, fluidiſſimâ parte per ſudores diſſipatâ, reliqui humores magis lenteſcunt, tunc ad cutim delata liquida difficiliùs exire poſſunt, & epidermidem hinc indè in puſtulas aquoſas attollunt, quæ exanthemata miliaria alba ſatis referunt, niſi quòd plerumque longè majoris molis eſſe ſoleant. Ne-

(*c*) Tabid. Theatr. pag. 105.
(*d*) Coacar. Prænot. n°. 444. Charter. Tom. VIII. pag. 878.
(*e*) Ibidem. n°. 440.

que hoc ſymptoma *Hippocratem* latuit; utì aliâ occaſione ad §. 835. monui, ubi de ſignis agebatur, quæ docent, abſceſſum in pulmone latere. In *Prognoſticis* (*f*) enim, poſtquàm dixerat, *oculi cavi fiunt, malas rubores obſident, & ungues quidem manuum aduncî evadunt, digiti verò ſummi maximè incaleſcunt, & in pedibus tumores fiunt, & cibos non appetunt*, demum addit; & *phlyctænæ per corpus naſcuntur.* Per Phlyctænas autem puſtulas aquoſas intelligi, patet ex illis, quæ §. 723. habentur.

Pedum manuúmque inflatio à parte affectâ. Conſummatâ phthiſi in mortem jam vergente, hoc obſervatur, quòd, toto corpore jam emaciatiſſimo, extremi artus turgere incipiant. Meritò *Benedictus* (*g*) dixit: *In Phthiſi diuturniori tumor pedum œdematoſus funeſtus.* Poſteà, ubi de cauſis generalibus hydropis agetur, patebit, omne, quod facilem reditum lymphæ per venas ad cor impedit, vel minuit, tumori hydropico originem dare poſſe. Verùm in ultimo phthiſis funeſtæ ſtadio ſumma anxietas docet, difficulter ſanguinem cordis dextri per pulmonem moveri; undè impedimentum fit motui ſanguinis per venas versùs cor, adeóque & difficilior reſorptio lymphæ per venas bibulas. Cùm autem ſimùl & pauculum ſanguinis per arterias moveatur, ut docet pulſus debilis; nec poterit arteriarum venis adjacentium actio promovere motum liquidi venoſi: lympha ergo ſtagnare incipiet, & accumulari, in locis maximè à corde remotis; undè illarum partium tumor frigidus fiet, ſed &, ob inopiam humidi in corpore jam exſucco, mollis. Hinc etiam intelligitur, quare *Benedictus* (*h*) dixerit: *Phthiſis improvisò fatigans, licèt pectus minùs gravet, cum extremarum partium, pedum præcipuè, inevitabili infrigidatione, periculoſiſſima. Succi enim alibilis peſſimè alienati, viriúmque exindè proſtratarum, ſymptoma eſt.* Simùl patet ratio, quare *Hippocrates* (*i*), tabis decurſum deſcribens, dicat: *In progreſſu verò corpus extenuatur, exceptis cruribus: hæc autem tument, & pedes.*

An verò obſervatum fuerit, utì novi quoſdam ex ipſis textûs verbis concludere voluiſſe, quòd, ſi ſiniſter pulmo ulcere conſumeretur, manus ſiniſtra & pes ſiniſter tumerent ante mortem, & contrarium obtineret, ſi dexter pulmo affectus foret, fateor me ignorare. Saltem in illis ægris, quorum curam geſſi, hoc nunquam vidi, nec memini me legiſſe apud probatos auctores, illud ab aliis obſervatum fuiſſe.

Summa debilitas, vox rauca. Quotidiè fluida & ſolida corporis per ipſam febrim hecticam mutantur, deteruntur, per ſputa & ſudores pereunt de corpore, nec reſtituuntur; undè ſumma tandem debilitas ſequitur. Vocis autem raucedo imprimis à ſiccitate partium, quæ voci formandæ & tranſmittendæ ſerviunt, pendet.

Capillorum defluvium. Pili ex bulbillo, in tunicâ celluloſâ locato, prodeunt, vel ex ſebaceis cutis cryptis: ſemper in ſanis & vegetis hominibus pingues ſunt, & ubi per ſenectutem, vel morbos validos acutos, pinguedo corporis conſumitur, & areſcit admodum cutis, capilli defluunt: ſi verò bulbilli integri manſerint, & per bonum victum reſtituatur priſtina toroſitas corpori, renaſcuntur denuò, utì obſervatur in illis, qui in vigore ætatis acutis & validis morbis decubuerunt, atque indè

(*f*) Charter. Tom. VIII. pag. 651.
(*g*) Tabid. Theatr. pag. 112.
(*h*) Ibidem. pag. 110.
(*i*) De Intern. Affect. cap. XI. Charter. Tom. VII. pag. 645.

emergentes capillorum defluvium paſſi ſunt. Cùm autem ſecari & uri poſſint ſine ullo doloris ſenſu, reſectíque recreſcant denuò, & cutim quaſi perforantes ex bulbillo in pinguedine locato germinent, hinc *Galenus* (*k*) dixit: *Generatio pilorum eadem eſt quæ terræ naſcentium.*

Non mirum ergò, cùm, in conſummatâ phthiſi, de pinguedine nihil ferè ampliùs ſuperſit in corpore, & aridiſſima cutis evaſerit, capillos cadere: undè ab *Hippocrate* (*l*) pro ſigno mortis brevì ſecuturæ habetur: *Huic ſi jam capilli ex capite defluant, capútque velut ex morbo jam nudetur, & ſuper prunas exſpuenti ſputum graviter oleat, hunc intra breve tempus periturum aſſerito, &, quod enecet, alvi profluvium fore.* Similem Prognoſin & in *Coacis* (*m*) habet: utì & in Aphoriſmis (*n*). Poſteà idem omnium Medicorum teſtimoniis confirmatum fuit. Quamvis enim anteà Phthiſici ſudoribus nocturnis diffluxerint, dùm arefactâ totâ cute pili cadunt, versùs interiora urgentur humores, ſoluti à corruptione purulentâ per alvum ruunt, & fœtidiſſimam diarrhœam producunt, quæ brevì finem morbo imponere ſolet, ſequente ſummâ debilitate ac morte. Hinc dixit *Aretæus* (*o*), poſtquàm accuratiſſimè ſummam illam phthiſicorum conſummatorum maciem deſcripſerat: *Hujuſmodi ægrotis ſi alvus perturbetur, actum eſt.*

Quandoque, licèt rariùs, contingit, quòd alba & chyloſa per alvum evacuentur, peſſimo ſemper omine, cùm ſic exhauſto jam corpori omne nutrimentum detrahatur. Obſervavit hoc *Benedictus* (*p*), & monuit: *Si phthiſis diù detinuerit, & fluxus chyloſus ſupervenerit, funeſtum.* Apud *Cælium Aurelianum* (*q*) leguntur ſequentia: *Tunc pejorante paſſione ventris efficitur fluor albidarum egeſtionum, & indigeſtarum, debilitatis naturalibus digeſtionis officiis.* Quòd autem diù jam inveterato hoc morbo talis fluxus contigerit, patet ex illis, quæ præcedunt: *Digitorum ſummitates craſſeſcunt obuncatis unguibus, quod Græci vocant* γρύπωσιν, *ſequitur prætereà inflatio pedum, & nunc frigus, nunc fervor articulorum: naſi ſummitas palleſcit, atque aurium laminæ frigeſcunt.* Hæc autem omnia tabis jam in mortem tendentis ſigna ſunt.

Dum funeſta illa phthiſicorum diarrhœa incipit, imò & quandoque paulò antè, ſputa, priùs copioſa, ſupprimi incipiunt cum magnâ anxietate. Si autem tenui calido mellito potu hæc non redeant, brevì alvi fluxus ſequetur lethalis. Conantur enim Medici ſic ſputa promovere, & oxymelle calidè dato tuſſim movere, ut pulmo liberetur: ſed omnia hæc artis molimina ſæpè fruſtrà tentantur, quod pariter *Benedictus* (*r*), monuit: *Phthiſi diutiùs correpto ſi* βηχικὰ *tenuioris ſubſtantiæ, ſive proritantia, porrecta fuerint, & exindè tuſſis non moveatur, funeſtum.*

Talis eſt decurſus periculoſiſſimi hujus morbi, quo tot homines in flore ætatis pereunt. Hunc breviter, ut ſolet, *Hippocrates*, ſed accuratè (*s*), deſcripſit: *A ſanguinis ſputo puris ſputum, malum. A puris ſputo, tabes & fluxus. Cùm verò ſputum ſiſtitur, intereunt.*

(*k*) De Compoſit. Medic. ſecundùm locos, Lib. I. cap. I. Charter. Tom. XIII. pag. 319.

(*l*) De Morbis, Lib. II. cap. XVII. Charter. Tom. VII. pag. 569.

(*m*) N°. 434, 436. Charter. Tom. VIII. pag. 877.

(*n*) Sect. V. Aphor. XI. XII. XIV. Charter. Tom. IX. pag. 200. 201. 202.

(*o*) De cauſ. & ſign. Morbor. Lib. I. cap. VIII. pag. 37.

(*p*) Tabidor. Theatr. pag. 111.

(*q*) Morbor. Chronicor. Lib. II. cap. XIV. pag. 421.

(*r*) Tabid. Theatr. pag. 112.

(*s*) Sect. VII. Aphor. XV. & XVI. Charter. Tom. IX. pag. 299.

Sequuntur jam regulæ quædam generales, quæ ad Prognoſin formandam in hoc morbo magnam utilitatem habent.

§. 1207. 1. PHthiſis hæreditaria omnium peſſima, nec ſananda, niſi cum præcautione hæmoptoës.

2. Phthiſis ab hæmoptoë per vim externam, ſine vitio interno præexiſtente, leviſſima eſt, cæteris paribus.

3. Phthiſis (2), in quâ ſubitò rumpitur vomica, expuitur pus album, coctum, æquale, facile, reſpondens copiâ ulceri, ſine ſiti, cum appetitu, digeſtione, ſecretione, excretione bonâ, difficulter quidem, tamen ſanari poteſt.

4. Phthiſis ab Empyemate inſanabilis.

5. Sputa gravia, ſolida, olentia, dulcia, cum ſignis ultimis (1206.), deſperata.

1°. De phthiſi hereditariâ anteà ad §. 1198. dictum fuit; & tunc patuit, quantoperè metuendus ſit hic morbus, dum labis hæreditariæ juſta adeſt ſuſpicio. Si enim talis ſanguinem ſpuere incipiat, tutò poterit ipſi applicari *Poëtæ* præſagium (*t*):

Non eſt in Medico ſemper relevetur ut æger.
Interdum doctâ plus valet arte malum.
Cernis, ut è molli ſanguis pulmone remiſſus
Ad ſtygias certo limite ducat aquas.

Tota ſpes ſalutis conſiſtit, ut caveatur hæmoptyſis, quæ in talibus circa decimum ſextum annum ætatis jam metuenda eſt, licèt ſæpiùs circa decimum octavum annum contingere ſoleat. Si catarrhoſa tuſſis, quæ in aliis abſque damno toties negligi ſolet, in ſic diſpoſitis oriatur, omnis cura adhibenda eſt, ut hæc ſopiatur, ne debilis pulmonis vaſa, fracta per tuſſis vehementiam, producant hæmoptoën. Servavit *Celeberrimus Boerhaavius* unicum hæredem nobiliſſimæ familiæ, in quâ hæreditarium hoc malum erat, dum & rectam vivendi normam præſcriberet, & ter in anno ſanguinis copiam minueret venæ-ſectione. Imò ſic & ſpes eſt, hæreditariam illam labem deleri poſſe, cujus rei notabile exemplum vidi. Robuſtus & ſanus vir nupſerat lectiſſimæ virgini, in cujus familiâ phthiſis hæreditaria erat; quo morbo ipſa periit, utì & reliqui fratres ac ſorores, ante trigeſimum annum. Ex hoc conjugio quatuor natæ proles, licèt pater ſaniſſimus ultra octoginta annos vitam produxerit, omnes eâdem labe infectæ. Tres perierunt verâ phthiſi: quartus & ultimus, reliquorum ſorte territus, tempeſtivis venæ-ſectionibus funeſtam hæmoptoën cavit, dúmque trigeſimum ſextum annum jam ſuperaſſet, & à prudentioribus monitus fuiſſet, temperandum eſſe à venæ-ſectionibus, obedire noluit, imò & numero & copiâ illas auxit potiùs, ſperans ſe tutò tunc genio parùm plus indulgere poſſe, undè à nimiâ ſanguinis jacturâ hydropicus factus periit quadrageſimo ætatis anno. Ex ſanâ & ro-

(*t*) Ovid. Epiſt. ex Ponto, Lib. I. Epiſt. 3.

buſtâ uxore, quæ ſeptuagenaria major adhuc vivit, plures progenuit liberos, quorum aliqui infantum morbis perierunt, una ex filiabus poſt trigeſimum annum periit in puerperio, reliqui bini adhuc vivunt, nulli unquam pulmonis morbo obnoxii, patris ætatem jam ſuperantes, & robuſtâ, ſanâ progenie beati; quorum quidam jam adulti optimè ſe habent.

Undè videtur ſpes ſupereſſe, labem talem hæreditariam deleri poſſe, ſi hæmoptoë caveatur. Simul etiam apparet, licèt phthiſis conſummata contagio noceat, utì anteà dictum fuit, tamen labem hæreditariam unius conjugis non nocuiſſe alteri.

Cæterùm obſervavit *Benedictus* (*u*), hæreditariam phthiſin diuturniorem eſſe: ſic enim habet: *Qui phthiſis indelebilem impreſſionem à parentibus ſuſceperint, licèt irreſtituibiles, ſunt tamen diuturniores.*

2°. Anteà ad §. 1198. dictum fuit, hæmoptoën, quæ à vi validâ pulmonibus illatâ fit, faciliùs longè curari, quàm ſi eroſis vaſis pulmo ſanguinem fuderit: in priori enim caſu humores boni ſunt, & malum conſiderari poteſt inſtar puri vulneris, cujus conſolidationem ſperare licet. Verum quidem eſt, perpetuum pulmonis motum per inſpirationem & exſpirationem, utì & aëris liberum & ad vitam neceſſarium acceſſum, facere, ut difficiliùs conſolidari poſſint pulmonis vulnera abſque ullâ ſuppuratione ſequente: adeóque hanc magis metuendam eſſe, quàm in vulneribus partium externarum, ubi arte chirurgicâ labia vulneris uniri poſſunt, & aër arceri. Interim, ſi poſt talem hæmoptyſin phthiſis naſci incipiat, tanquam topicum malum poterit conſiderari, quòd nec Cacochymiam præcedentem, nec Idioſyncraſiam conſpirantem, habet; adeóque, cæteris paribus, phthiſis à tali ſanguinis ſputo nata levior erit aliis, quæ à periculoſioribus cauſis ortum duxerint. Tamen nec talis phthiſis periculo vacat; utì ſequenti numero dicetur.

3°. Anteà, ubi de peripneumoniâ verâ agebatur, monitum fuit, ſi ille morbus in vomicam abeat, omnia tentanda eſſe, ut citò rumpatur, & pus, in vaſa aërea pulmonis delapſum, evacuetur; ſic enim depuratio ulceroſi loci, & poſteà conſolidatio, ſperari poterit. Niſi enim citò poſſit talis vomica rumpi, aucto tumore comprimet & impediet omnia vicina; totúmque hoc viſcus depaſcetur à pure diù retento, per ipſam moram acriori reddito. Undè ſi poſt hæmoptoën per vim externam factam ſequatur pulmonis vomica, & hæc ſubitò rumpatur, ſpes ſanationis ſupereſt; quæ augebitur magis, ſi pus bonæ notæ cum facilitate expurgetur, abſque vehementi adeò tuſſi, quæ moleſtâ conquaſſatione locum ulceroſum irritare & exaſperare poſſit, ſícque conſolidationem loci affecti impedire. Verùm ut bona Prognoſis habeatur, quàm maximè etiam attendendum eſt ad copiam puris, an reſpondeat ulceris magnitudini. In tali enim caſu, ubi vomica ſatis citò rumpitur, non potuit ingentem puris copiam continere; & poſtquam rupturæ tempore totum pus evacuatum eſt, ſenſim ac quotidiè ſputi purulenti copia minuetur, ſi res benè cedat; utì manifeſtè apparet in vomicis externarum partium, quas oculis luſtrare poſſumus. Si enim major copia materiæ purulentæ exeat, quàm quæ reſpondet ulceris aperti magnitudini, noverunt periti Chirurgi, ſinuoſum ulcus eſſe, vel degeneres à ſanitate humores perpetuò ad ulceroſum locum affluere; quod utrumque curam difficiliorem reddere poteſt, & imprimis in pulmonis vomicâ. Optimè hoc monuit *Benedictus* (*v*) dicens: *Si partem*

(*u*) Tabid. Theatr. pag. 111. — (*v*) Tabidor. Theatr. pag. 110.

deroſam

deroſam fluxio copioſior & frequentior irrigaverit, periculoſum; nam ulcera interna cum uberrimâ ſaniei affluvie, raró, ſicut externa difficillimè, ſanantur.

Cùm autem morbus ſine ullo alio vitio interno ſupponatur, facilè patet, nec ſitim magnam adeſſe debere, & viſcera primæ coctionis functiones ſuas integrè perficere poſſe, ut bonus ex ingeſtis paretur chylus. Notum veró eſt, pulmonis actionem imprimis requiri, ut ex chylo ſanguis bonus & reliqui humores fiant; adeóque opus erit, tanta ſuperſit pulmonis integritas, ut ſuo munere fungi poſſit. Hoc autem fieri novimus, ſi toroſitas & robur corporis non minuantur, ſed augeantur potiùs. In præcedenti paragrapho dictum fuit, meritò pro peſſimo ſigno haberi, ſi phthiſi decumbens æger valido quidem gaudeat appetitu, ſed tamen pergat emaciari; tunc enim novimus certò, vitale hoc viſcus muneri ſuo ampliùs par non eſſe. Accuratam talem Prognoſin apud *Hippocratem* (x) legimus: *De tabeſcentibus, quod ad ſputum ac tuſſim attinet, eadem dico, quæ de pectore ſuppuratis ſcripſi: oportet enim eum, qui probè liberari volet, facilè ſputum per tuſſim rejicere, & id eſſe album, & æquale, & ejuſdem coloris, abſque pituitâ* (ſic credo meliùs verti ἀφλέγμαντον quod per *ab inflammatione alienum* reddidit Charterius). *Quod verò à capite defluxit, ad nares converti; febrem autem non invadere, ut ne à cœnis prohibeatur, neque ſitiat. Venter autem egerat quotidiè, & id, quod egerit, ſit durum, copiâ pro ratione ciborum ingeſtorum. Hominem verò quàm minimè tenuem eſſe oportet. Pectus autem laudare convenit, quadratum & hirſutum; & os ipſius parvum ſit, & robuſtè carnoſum* (in emaciatis enim prominent coſtarum cartilagines). *Quicumque enim hæc omnia habuerit, maximè ſuperſtes erit. Qui verò nihil horum habet interitui proximus.*

Quamvis autem in tali tabis ſpecie ſpes curæ ſuperſit, ſemper debet meminiſſe Medicus, adeſſe metum, & tale malum non niſi difficulter tolli poſſe. Anteà, quando de curâ hæmoptoës agebatur, apparuit, quantam cautelam adhibendam juſſerint veteres Medici, ut caveatur inflammatio rupti vaſis, ne ſequens ſuppuratio curam reddat difficillimam, & incertam. Certè, niſi mollis ſit tuſſis, & facilis ſputi purulenti eductio, meritò dixit *Galenus* (y): *Quæ poteſt tuſſientibus eſſe ſanationis ſpes? Non igitur, quòd in perpetuo, propter reſpirationem, motu viſcus id ſit, deſperata curatio eſt, velut, qui ante nos, Medici ſenſerunt; ſed propter ſaniei & puris vacuationem. Ideóque, ſi ſtatim quis ſit agreſſus, ac jam dictâ ratione medeatur, coëunt; ſin phlegmone priùs occuparit, difficilem incertámque curationem recipiunt; nam pus, & ſanies, prorſus, totáque, ex ſpatiis pulmonis non expelluntur, & tuſſis affectas partes valdè lacerat.* Similia & *Aëtius* (z) monet, pulchrè notans, quaſi in circulum revolvi mala, cùm à tuſſi lancinatum pulmonis ulcus denuò inflammetur, inflammatum rurſus maturatione opus habeat, maturum pus iterum per tuſſim repurgari debeat. Ob hanc curæ difficultatem *Benedictus* (a) monet: *Primis valetudinis ſignis allucentibus non confidat Medicus, etiamſi accurata videatur τέκμαρσις; ultra enim convaleſcentiæ ſtatum ob recidivæ metum diù perſtitiſſe, tutiſſimum.* Simul hinc patet ratio, quare, utì poſteà in curâ dicetur, prudentes Medici aſperam phthiſicorum tuſſim lenire ſemper tentent.

(x) Prædict. Lib. II. cap. VI. Tom. VIII. pag. 814. 815.

(y) Method. Medend. Lib. V. cap. VIII. Charter. Tom. X. pag. 116.

(z) Lib. VIII. cap. LXVII. pag. 88. in Græcâ edit. pag. 174. verſâ.

(a) Tabid. Theatr. pag. 121.

4°. Dum enim pulmonem pus contentum in thorace undique alluit, tabeſcit omninò, & nulla ſpes ſupereſt; uti anteà in Capitulo de Empyemate, & in præcedenti paragrapho, dictum fuit.

5°. Certum eſt, quòd in omnibus pectoris morbis ſputa attentam mereantur conſiderationem: veniunt enim directè à pulmone, vitali viſcere; derivantur à ſanguine totius corporis, qui per pulmonem tranſit; hinc in pleuritide & peripneumoniâ ſputa ſollicitè à Medicis examinantur, cùm morbi indolem & varias mutationes demonſtrent. In phthiſi autem, dum vomica rupta fundit illa, quæ continebat, ſputa comparantur cum boni puris conditionibus, & laudantur optima, quæ puri cocto ſimillima ſunt: quò magis à dotibus boni puris, colore, odore, ſapore, conſiſtentiâ, recedunt, eò pejora habentur.

De ſputis autem ſolidis, gravibus, olentibus, dulcibus, dictum præcedenti paragrapho, & monſtratum fuit, quænam Prognoſis ex variis illis ſputis in hoc morbo deduci poſſit. Unicum tamen adhuc notandum videtur. In abſceſſu externo, quem oculis uſurpare poſſumus, videmus quandoque, ſi pertundatur, exire pus ſanguinolentum, quandoque ichoroſum, tenue, fœtidum, penitùs à bono pure degenerans, & hoc imprimis contingit, ſi diù nimis clauſus manſerit talis abſceſſus, ſicque ſolâ morâ pus contentum degeneraverit. Periti Chirurgi cavent hanc puris mutationem, dum ſtatim exitum parant puri collecto, ſimulac ad perfectam maturationem abſceſſus pervenerit. Sed obſervatur, quòd, licèt primum pus, rupto vel pertuſo tali abſceſſu erumpens, malum fuerit, ſingulis diebus tamen emendetur, & brevì omnes dotes optimi puris acquirat. In pulmonis vomicâ, quæ ſæpè diutiùs clauſa manet, idem contingit: hinc ſputa purulenta, primò prodeuntia poſt ruptam vomicam, licèt malæ indolis fuerint, tamen non ſemper funeſta ſunt. Spes enim adhuc curæ ſupereſt, ſi ſequentibus diebus minuatur copia, & emendetur qualitas: ideò in textu prudenter additur, tunc deſperandum eſſe de ægrorum ſalute, ſi ultima ſigna, præcedenti paragrapho enumerata, unà cum talibus ſputis adfuerint. *Benedictus* (*b*), qui omnia, quæ in phthiſi contingunt, tantâ cum curâ collegit, dicit: *Si artis adminiculo ſputum variegatum fit concolor, ſi à fœdato optimè depuratum, ſi ab inæquali optimè ſubactum, ſi à ſalino inſipidum, ſi à fœtente inodorum, ſi deniquè faciliùs provenerit, ſanitatis futuræ indicio eſt.* Idem enim tunc contingit in vomicâ pulmonis apertâ quod in abſceſſu externo obſervatur, dum locus ulceroſus mundatur, & ad conſolidationem diſponi incipit. Simul hoc notari meretur, quòd boni Chirurgi emplaſtris alióque apparatu aëris liberum acceſſum arceant à loco ulceroſo, quod in pulmonis ulcere fieri nequit; ideò pus, licèt ex ſuâ indole bonum fuerit, ſolâ morâ hîc citiùs degenerat, & ſub ſpecie malorum ſputorum rejicitur. Undè meritò *Benedictus* (*c*) monuit ſequentia: *Si interdiù ſputa ſemper depurata projiciantur, licèt noctu malè colorata & conſtituta videantur, nil deſperandum: De die etenim ſputa & alba benè ſubacta ſanitatem reducem pollicentur.*

§. 1208. POſtquam Vomica jam facta in pulmone, indicatio oritur medica, eam illicò maturare, rumpere: quod fit, victu lacteo, motu equitationis, vapore tepido, expectorantibus: ubi rupta, tum

(*b*) Tabid. Theatr. pag. 112. (*c*) Ibidem. pag. 122.

1. Sanguinem munire contra infectionem purulentam oportet.
2. Ulcus quantociùs evacuare pure, & labia abſtergere, conſolidare.
3. Hujuſmodi in corpus ingerere, quæ minimam requirunt vim, ut per pulmones fluere, ibique ſubigi queant, tamen nutrire apta, & puris refectioni inepta.

Dùm de Peripneumoniâ verâ agebatur, dictum fuit de illo hujus morbi exitu, qui in pulmonis ſuppurationem tendit; & tunc vomica pulmonis ſequitur; quæ pariter illicò maturanda eſt, ut citò rumpi poſſit; de quâ re videantur illa, quæ ad §. 836. & 857. dicta fuerunt: eadem enim eſt indicatio, & ſimilis medela requiritur. Unica ferè tantùm hæc diverſitas obtinet, quòd plerumque vomicæ pulmonis, quæ peripneumoniam ſequuntur, majoris molis ſint, &, dum rumpuntur, ſimul ac ſemel magnam puris copiam fundant: illæ verò vomicæ, quæ poſt hæmoptoën prægreſſam fiunt, ſæpè longè minores ſint, & parcior puris copia excernatur: pluribus enim tuberculis quandoque obſidetur pulmo, qui non ſimùl & ſemel, ſed ſucceſſivè, ſuppurantur; utì dictum fuit.

1°. Anteà ad §. 406. dictum fuit de funeſtis malis, quæ ſequi poſſunt, ubi pus in ſanguinem reſorbetur, & cum humoribus noſtris per vaſa fluit. Verum quidem eſt, quòd minor horum metus ſit, poſtquàm, ruptâ vomicâ, puri liber factus fuit exitus; imò in abſceſſibus externarum partium, niſi magni admodum fuerint, & poſt aperturam copioſum adhuc pus fuderint, integra curatio ſatis certò ſperari poterit; ſed in pulmone ulcerato aliud obtinet: omnis enim ſanguis totius corporis rapido motu à corde proximo pellitur per hoc viſcus, & ulceroſum locum alluit; quidquid abſorbetur de pure, per venas patentes in ſuperficiem ſacci ulceroſi, brevi viâ celeriter ad cor ſiniſtrum venit, & mox cum ſanguine per aortam expellitur ad omnes corporis partes; deplentur enim venæ pulmonales citiſſimè, adeóque facilior naſcitur occaſio reſorptioni. Unde patet evidens ratio, quare ſanguinis infectio purulenta in ulcere pulmonali magis metuenda ſit, quàm in aliis partibus corporis ſimiliter affectis. Impedire hanc reſorptionem omninò, vix videtur poſſibile: verùm illud pus reſorptum ex ſanguine denuò eluere, ars tentat, & quàm citiſſimè, dum ſimul talia adhibentur remedia, quæ reſiſtunt illi humorum degenerationi, quæ à reſorpto pure metuenda eſt; de quibus ſequenti dicetur paragrapho.

2°. Hæc eſt generalis indicatio & methodus in curandis omnibus ulceribus, utì ad §. 411. pluribus dictum fuit. Ut enim ulcus curetur, debet ad conditionem puri vulneris redigi, antequam bona conſolidatio loci affecti ſperari poſſit. Facilè autem patet, hîc majorem difficultatem occurrere, cùm nec oculis videre poſſimus ulceris mutationem ſucceſſivam, nec manibus acceſſus detur, ut topica remedia ulceroſo loco applicentur tantùm. Si v. g. ulceris externi ſordida ſuperficies, aut & calloſa labia, fortioribus depurantibus vel rodentibus indigeant remediis, tutò hæc applicari poſſunt, & vicina ſic muniri, ut nihil indè damni patiantur: illud autem in pulmonis ulcere fieri nequit, quia omne, quod internè ſumitur, per totum fertur pulmonem; quidquid formâ vaporis hauritur, totam ſuperficiem aëream pulmonis tangit, æquè ac locum ulceroſum. Sputa tamen indicare utcumque poſſunt ulceris conditionem, prout nempè plus minúſve à dotibus boni puris degenerant. Verùm ſi in fiſtuloſum ulcus mutetur pulmonis vomica, quod aliquando fieri ex *Galeni*

aliorúmque obſervatis anteà conſtitit, patet ſatis, quàm difficilis cura ſit; cùm nec dilatare anguſtum talis fiſtulæ orificium ars poſſit, nec calloſam duritiem, quæ ſæpè adeſt, tollere. Quid autem faciendum ſit, ut ulcus depurari & conſolidari poſſit, ad §. 1210. dicetur.

3°. Anteà ad §. 192. & ſequentes deſcripta fuit diæta, quæ in vulneratis requiritur, ut reſtitutio perditorum, & conſolidatio partium ſeparatarum, obtineatur: commendabatur tunc materia nutrimenti, blanda, facilis digeſtionis, nec facilè putreſcens tamen. Simul monitum fuit, peritos & attentos Chirurgos facilè detegere ex mutatâ vulneris conditione, ſi notabilem in diætâ errorem æger commiſerit. Verùm ulcus pulmonis, ut conſolidetur, ad vulneris conditionem reduci debet, adeóque eædem regulæ hîc locum habent. Quin imò multò adhuc major cautela hîc requiritur: ad reliquas enim corporis partes quædam tantùm portio chyli recentis venit, reſpondens proportioni, quam pars affecta cum reliquo corpore habet; ad pulmonem verò omnis chylus venit, antequam arteriarum efficaciâ mutatus fuit, adeóque crudus adhuc, & multas ingeſtorum dotes retinens. Hæc eſt ratio, quare nutrimenta facilioris digeſtionis hîc laudentur parcâ copiâ ſimul, ſed repetitis vicibus ſumenda; ut nempè ſufficiens alimenti copia ſubminiſtretur corpori, vires ſerventur, & ſimul caveatur, ne majori copiâ chyli obruatur affectus pulmo. Ideò *Hippocrates* (*d*) monuit, quòd *tabidis cibaria non multa ſimul exhibenda, neque obſonia plura, quàm cibaria frumentacea, & vino diluto inter cibos utendum, ne calefaciat, & in corpore debili calorem exhibeat, & utraque ſimul eodem tempore calefaciant, & calore multam fluxionem inducant.* Simulac enim, vel tenacior chylus, vel copiâ majori moleſtus, per affectum pulmonem tranſire debet, metus eſt ne in vaſis ſuperficiem ulceroſam ambientibus hærere incipiat, illa obſtruat, levem denuò inflammationem in extremis illorum, in ulceris cavum hiantibus, excitet; quæ denuò ſuppuratione auctâ debent ſeparari, adeóque depuratio ulceris, & depurati jam conſolidatio, retardantur. In ulceribus externis manifeſtè hoc apparet, ſi majoris momenti fuerint: poſt errores in diætâ enim fundus ulceris incipit exſiccari, intenſiùs rubeſcere; & parùm puris dat: ſequenti verò die copia puris aucta apparet, & per hoc ſeparantur denuò vaſorum infarctorum extrema: ſimilem effectum vidi evidenter in phthiſicis, qui minùs morigeri Medicorum monitis majorem copiam ciborum ingurgitaſſent, vel difficilioris digeſtionis alimentis uſi fuiſſent: poſt aliquot horas incipiunt angi, hecticus calor augetur, ſputa minuuntur, imò quandoque ſupprimuntur integrè: ſenſim poſteà minuuntur hæ moleſtiæ, ſputa redeunt, ſed copioſiora, quàm antè ſolebant, educuntur. Unde intelligitur, quare *Hippocrates* in loco modò citato dixerit, *calore* multam fluxionem induci.

Simul etiam patet ratio, quare in textu dicatur, debere talia in corpus ingeri, quæ nutrire poſſunt quidem, ſed tamen puris refectioni inepta ſunt. Non hîc intelligitur, puris confectionem debere impediri, cùm notum ſit, ſub bono pure ulcerum ſuperficiem depurari, & ad optimam conſolidationem diſponi, ac in ſaniſſimo etiam homine, optimámque vivendi normam ſervante, pus naſci in ulcere. Tantùm hoc indicatur, cavendum eſſe, ne qualitate aut quantitate peccans alimentum nova producat obſtacula, & ſuppurationem augeat.

(*d*) De Locis in homine, cap. VIII. Charter. Tom. VII. pag. 367.

Simul etiam manifeſtum eſt, quàm malè conſulatur phthiſicis, dum maciem tollere vel cavere volunt, dando cibos glutinoſiores, hâc ſpe, ut non adeo facilè de corpore exeant alimenta, ſed hæreant partibus. Noxas talium ciborum optimè notavit *Benedictus* (*e*), dicens: *Et licèt quadrupedum extremitates eorúmque gelatinæ à Medicis quibuſdam præcipiantur, cùm tamen vaſa protrudentia pectori vicina infarciantur, aut exiliora, habitum corporis alluentia, oppilata ſanguinem in artèriam venámque pulmonicam relegaverint (quod multoties vitæ deſidi accidiſſe, certum eſt) talia viſcoſa ac glutinoſa in re cibariâ toto ferè morbi decurſu abdicanda.*

§. 1209. PRimæ indicationi ſatisfit ope medicaminum leniter & gratè acidorum, ſalſorum, herbarum vulnerariarum, balſamicorum lenium, omni formâ, magnâ copiâ, uſurpatorum.

Ut primæ indicationi ſatisfiat, ſcilicèt ut ſanguis muniatur contra infectionem purulentam, tria præcipuè ſunt conſideranda. Ut nempè in ulcere pulmonali pus non diù maneat, adeóque minor detur occaſio puris reſorptioni: hoc autem obtinebitur, promovendo expectorationem, & blandè detergendo ulcus. Secundò, ut illud, quod de pure reſorptum eſt in ſanguinem, inde expellatur citò, ne relictum noceat magis: hæc autem expulſio per conſueta corporis emunctoria obtineri poterit, per alvum nempè, renes, & cutis vaſa; per quæ tria loca imprimis naturaliter exeunt illa, quæ abſque ſanitatis detrimento in corpore diutiùs non poſſunt morari. Tertiò conveniunt talia remedia, quæ reſiſtunt efficaciter illi humorum degenerationi, quæ à pure in ſanguinem reſorpto producitur.

Dum primum ſcopum aſſequi conatur Medicus, expectorationem nempè & blandam ulceroſi loci deterſionem, ſimul attendere debet, nihil hîc faciendum eſſe quod ulceris pulmonalis curationi nocere poſſit. Notum autem eſt, ulcus externum, ſi perpetuò detergeretur à Chirurgo, nunquam curari poſſe: debet enim pus bonum in ulcere relinqui per aliquod tempus, ut ſub hoc pure fiat ſeparatio morboſi à ſano, & recreſcere incipiant perdita: imò bonum pus non fit, niſi humores per extrema vaſorum effuſi maneant in ipſo ulcere per notabile tempus. Idem in ulcere pulmonali obtinet: hinc non eſt perpetuò incumbendum expectorationi, nam frequens nimis tuſſis exaſperat locum ulceroſum, nec tempus concedit, ut pus formari poſſit. Hæc eſt ratio, quare prudentes Medici in curâ hujus morbi aſperam tuſſim leniant, & anodynis utantur, ut ſaltem nocturnis horis quies concilietur affecto pulmoni; & tunc obſervant, matutinis horis pus bonum coctum exſcreari facilè, ac cum levamine: eodem illo tempore, dùm nullâ tuſſi agitatur pulmo, ſpes eſt, ſub bono pure conſolidationem ulceris incipere poſſe, undè, ſi cura ritè procedat, ſenſim quotidiè puris copia minuitur, abſque ullo ſenſu anxietatis, quæ pus retentum comitari ſolet. Optimè hoc monuit *Benedictus* (*f*), ubi regulas expectorationi dicatas recenſet, dicens: *Horis diacriticis diurnis, lenientibus ſolùm adjuvanda & promovenda eſt expectoratio, quia tunc temporis naturam adminiculantem invenimus.* Voluit tamen, ut totum corpus perſpirabile maneret; tunc enim liberrima circumductio humorum per totum corpus obtinet, & nihil versùs interiora repellitur, quod pulmonem gravare poſſit; hinc addit: *Ut expectorationi rectiùs conſulatur, partes extremæ, præ-*

(*e*) Tabid. Theatr. pag. 149. | (*f*) Tabid. Theatr. pag. 121.

ſertim pedes, optimè muniantur, quorum ſudores matutinos per horam quotidiè promovere, utiliſſimum.

Simul tunc proſunt illa, quæ blandè valent detergere ulceroſum locum, qualia plura in *materiâ Medicâ* ad hunc numerum recenſentur; ex quibus ſeliguntur talia, quæ præſenti conditioni ægri magis convenire videntur. Si tenacior ſit puris indoles, & difficiliùs per ſputa evacuetur, mixtura illa conducit, quæ ex *oxymelle, tartaro vitriolato, ſyrupo quinque radicum aperientium*, componitur, & facilè ad hanc normam aliæ ſimiles componi poterunt. Si ſiccitas in faucibus & vocis raucedo adſint, ex mollioribus, *capillo veneris, parietariâ, ſcabiosâ, tuſſilagine, urticâ, &c.* infuſa parantur, quæ addito melle potantur calida, ſæpè repetitis vicibus. Si viſcidus & tenax mucus pulmonem ſimul gravet, quod quandoque contingit, *apium, chamedrys, hyſſopus*, & ſimilia, adhibentur, quæ attenuandi vi pollent, nec metuenda harum plantarum vis calida aromatica eſt, cùm largæ ſatis aquæ copiæ infuſæ potentur; nec nocebit lactis tertiam partem talibus infuſis addere. Sic ſimul urinæ & ſudori commodum vehiculum ſubminiſtratur, ut reſorptum fortè purulentum per has vias de ſanguine eliminari poſſit. His autem utendum largâ ſatis copiâ, & de die, ne turbetur nocturna quies, quæ ægris his adeò neceſſaria eſt.

Cùm autem in ulceribus externis curandis laudetur meritò balſamicorum remediorum efficacia, & horum uſum commendaverunt Medici in pulmonum ulcere: verum quidem eſt, quòd topicè applicari nequeant, ſed tamen internè ſumta ſatis citò fragrantiam ſuam per totum corpus diffundunt, & cùm omnes humores corporis per pulmonem tranſire debeant, horum vis ad locum affectum perveniet. Sic videmus, à terebinthinâ aſſumtâ, paulò pòſt urinam emiſſam ſpirare odorem gratum violarum, quæ Martio menſe florent; imò ſi externis corporis partibus terebinthina inungitur, idem obſervatur. Præferunt autem prudentes Medici balſama nativa, *terebinthinam, balſamum de Mecha, Copaybæ, Peruvianum*, & his ſimilia, artificialibus, quæ à Chemicis adeò laudata fuerunt, balſama nempè ſulphuris dicta, quæ ex ſulphure, in oleo preſſo vel ſtillatitio ſoluto, parantur, & pro certo phthiſis pulmonalis remedio venditantur. *Celeberrimus Boerhaavius* (g), explorata loquens, putat, *pingui acri, indigeſtili, calido, nocere debili pulmoni, ventriculo, viſceribus, languidorum, appetitum opprimere, ſitim augere, torrere nimis jam pridem exſiccata per phthiſin corpuſcula. Suadet hinc parcum, prudentémque, cum anxiâ effectûs obſervatione, uſum: certè urente non caret rancedine.*

Ipſa ſanè balſama nativa calidum aroma habent, hinc parcâ doſi ſimul, & repetitis vicibus, adhibentur, utì patet ex formulis, quæ in *materiâ Medicâ* ad hunc numerum habentur. *Benedictus* (h) ab acribus illis empyreumaticis balſamis in curâ hujus morbi abſtinuit, monens ſequentia: *Inter expectorantia, detergentia maximè proficua invenimus, quæ ex abiete, pino, & terebintho, conficiuntur. Medicamenta acria & ſtimlantia torpidis, eâque de cauſâ congeſtionem nimis tolerantibus, ſolummodò concedenda, quæ per intervalla quædam tantùm uſurpanda: exceptis enim quibuſdam intervallis, in quibus acria iſta & ſtimulantia conducant, medicamentis priùs dictis toto morbi decurſu inſiſtendum.* Prudens certè, & magni momenti in hoc morbo curando, monitum.

Secundus ſcopus, ad muniendum ſanguinem contra infectionem purulentam, erat

(g) Chem. Tom. II. proceſ. 156.

(h) Tabid. Theatr. pag. 121.

ut, quidquid de pure reſorptum fuerat in ſanguinem, expelleretur quantocyùs, utì & omne illud, quod per purulentum miaſma jam mutatum ſic fuerat, ut degeneraret à ſanitatis conditionibus. Ut enim ſanetur ulcus pulmonis, neceſſe eſt, ut blandi & ſani humores par vaſa fluant. Hinc ſimul ſpontè patet, omnem aliam acrimoniam humorum, ſive antè morbum præexſtiterit, ſive morbi tempore nata fuerit, corrigendam eſſe, vel eliminandam de corpore. Anteà ad §. 1198. pluribus demonſtratum fuit ab humorum acrimoniâ hunc morbum ſæpè ducere originem; & facilè intelligitur, nunquam eradicari poſſe difficilem morbum, niſi cauſa, quæ illum produxerat, emendari poſſit.

Præter illa autem, quæ obviſcando qualemcumque acrimoniam enervare valent, vel oppoſitâ virtute illam deſtruere, ſemper in uſu fuit Medicis; ut per illas vias, quibus naturali lege exire ſolent acriora de corpore, conarentur eadem prudenter eliminare, auctis ſecretionibus & excretionibus naturalibus. Viæ illæ regiæ, utì anteà dictum fuit, tres præcipuæ ſunt: per cutis vaſa nempè, per renes, & per alvum. Cùm autem urina, etiam in ſanis hominibus, ſales & acriora ſanguinis olea contineat, ejus ſecretionem & excretionem augeri tutò poſſe ad minuendam ſanguinis & humorum reliquorum acrimoniam, omnes unanimi ſatis aſſenſu probaverunt Medici. Certè omnia illa, quæ modò laudata fuerunt, herbarum vulnerariarum infuſa urinæ copiam augent, cùm ſanguini ſubminiſtrent copiam aquæ, quæ inter diureſin promoventia remedia primum locum obtinet (*i*). Simul hùc conſpirant vires balſamorum nativorum quæ ilicò fere violaceum odorem conciliando urinæ ſatis monſtrant, quòd meritò illis diuretica virtus adſcribatur. De illis autem evacuationibus, quæ per cutis vaſa & per alvum fiunt, magis metuiſſe videntur Medici. Obſervatur enim, quòd dùm funeſta phthiſis in mortem tendit, diffluant ſudoribus miſeri, & toti exhauriantur. Undè ſudores nocturni ingentes §. 1206. inter mala ſigna numerati fuerunt. Simul & ibidem notatum fuit, alvi fluxum fœtentem, flavum, purulentum, cadaveroſum, ſolere morbo & vitæ finem ponere. Ob hanc rationem metuebant plures, ne per ſudores excitatos, vel movendo alvum, mortem accelerarent. Certum eſt, quòd nemo prudens hæc tentabit, ubi à purulentâ labe diſſoluti humores per cutis ſpiracula elabuntur, ſimulac vel primus obrepit ſomnus; aut ubi ſanguis jam in putridum liquamen ſolutus per vaſa meſeraïca expellitur in cavum inteſtinorum, & olidiſſimam diarhœam producit: arte enim majus tunc malum eſt. Verùm incipiente morbo, nondum fractis ægrorum viribus, nondum exſucco penitùs corpore, hæc tentata fuerunt non ſine ſucceſſu à Medicis; ſed ſemper cum cautelâ; & ſedulò attendebant, an morbi levamen his factis ſuccederet, an non.

Anteà notatum fuit quòd, *Benedictus* anxiè curaret, ut perſpirabile maneret corpus illo tempore dum expectorationem promovere conabatur, & laudaret, ſi illo tempore pedes imprimis maderent ſudore. Craſſioris texturæ indumenta laudabat (*k*), ne *auræ frigidioris appulſu ſanguis intrò coërceatur, undè extravaſationis recurrentis impendet periculum*. Induſiorum linteorum loco commendabat lanea mollioris contexturæ, quæ faciliùs imbibunt quod exhalat de cute, neque frigoris ſenſum imprimunt cuti, ut ſolent lintea, dùm ſudore madeſcunt: ab hoc enim frigoris ſenſu ſtringuntur vaſa cutanea ſubitò, & perſpiratio omnis inhibetur, ſæpè non ſine noxa.

Neque hoc tantùm, idem enim ille auctor (*l*) compertum ſe habere dixit, ſudorifera

(*i*) H. Boerh. Inſtit. Medic. §. 1222. | (*k*) Tabid. Theatr. pag. 128. | (*l*) Ibid. p. 122. &c.

optimè conferre in primo phthiſis ſtadio. Obſervavit ſudorem quandoque ſpontè oboriri, & inter dormiendum occupare pectus tantùm; tunc ſuadet, tentandum eſſe, ut ſudor in toto corpore proliciatur: potiſſimùm hoc conducere aſſerit frigidoris temperiei phthiſicis: omnium maximè laudat ſudores matutinos lentè & cum euphoriâ prolectos. Optimè ſimul monet, inveteratis phthiſicis nocere ſudorifera: *eo etenim morbi ſtatu, mali hyparxin ne quidem ex parte averruncando proficua, ſed inſultum hecticæ accelerando nociva.* Addit, frequentiores ſudores illis profuiſſe ægris, *quibus uredo, impetigo, aut pruritus autumnalis & hyemalis, cutes obſeſſerit.* Simul autem attentè conſiderabat, an quid boni ſequeretur à ſudore prolecto. Nam *ſi inter ſudandum tuſſis ſedatur, appetitus excitatur, audaciùs & ſæpiùs proliciendos voluit.* Sudores autem ideò laudavit, quia ſic acria à ſanguine ſeparabantur; monuit enim frequentiùs iterandos hos ſudores, *ſi labra præterlabendo, aut linguæ membranam, vellicaverint. Quùm verò jam ſanguis ſalem ejuſmodi ſecernere deſierit, mitiùs agendum eſt, tandémque deſiſtendum.* Imò tantùm ſperavit à ſudoribus talibus liberaliter prolectis, ut, ſi nec pus amplius, nec ſanies, nec ſputum ovi vitellum putreſcentem ſapiens, prodeat, curam morbi promittat, licèt aſpera tuſſis adhuc maneat, quæ ſenſim eâdem methodo evaneſcere ſolet.

Facilè intelligitur, non conducere acriora ſudorifera, quæ calorem & motum humorum augere poſſint multùm, vel acrimoniâ ſuâ nocere: elegi autem debent talia, quæ blandum aroma poſſident, & copioſæ ſatis aquæ infuſa. Catalogus horum habetur (*m*); undè ſeligi poſſunt apta ad hunc ſcopum. In *Materiâ Medicâ* ad hunc numorum habetur decoctum ex *tribus lignis ſantalis, ligno ſaſſaphras, &c.* quòd optimè huic uſui ſervire poſſet; & ſimul normam dat, quomodò alia plura ſimilia componi queant. Si talis decocti binas uncias calidè ſumat æger omni bihorio diei, veſperi, dùm ad ſomnum ſe diſponit, capiat uncias quatuor, & manè ſub auroram denuò eandem quantitatem, blandus & æquabilis ſudor ſequi ſolet, per quem acria è ſanguine eluuntur, dùm ſimul diluens vehiculum ſatis blandum ſubminiſtratur corpori.

Anteà ad §. 1198. *n.* 1 dictum fuit, quòd *Benedictus* viderit quoſdam, marcore ferè confectos, quorum ſanguinis univerſum ſyſtema ſcaturiebat ſale. Imò in homine, qui abuſus fuerat ſale marino, *ſudor ſponte prorumpens ſalſiſſimus erat, ſibi permiſſus juxta naſum abibat in cryſtallos, oculis facilè detegendos, digitis friabiles* (*n*).

Ex his patet, à ſudoribus, in phthiſi incipiente prudenter prolectis, utilitatem ſperari poſſe. *Marcellus Donatus* (*o*) aliquot recenſet caſus, ubi decoctum ligni guajaci phthiſin curavit, non tantùm incipientem, ſed jam ſatis confirmatam. Præcipuè notabilis eſt caſus mulieris, quam *Philippus Ingraſſias* curavit. *Poſt largam hæmoptoën in phthiſin lapſa erat, pluribúſque inſequentibus menſibus non contabuit modò, ſed continuò pus malè olens expuebat, præſertímque per intervalla quædam, non majora quidem duabus hebdomadis, maximam puris quantitatem indè collectam, ſæpènumero quatuor librarum, paulóque minùs, ac nonnunquam plus, expuebat; hæc, cùm vix per menſem ligni ſancti decoctum abſorbuiſſet, ita ſanata fuit, ut decimus annus ageretur, dùm hæc ſcribebat Ingraſſias, ſalva ſupervixerit, nec ampliùs recidivârit.* Notum autem eſt, & poſteà de hâc re in *Capitulo de Lue Venereâ* adhuc dicetur, lignum guaja-

(*m*) H. Boerh. Inſtit. Medic. §. 1189.
(*n*) Tronchin de Coliça Picton. pag. 101.
(*o*) De Medic. Hiſtor. Mirab. Lib. III. cap. x. pag. 184.

cum ſatis efficaciter ſudorem movere, ejúſque uſu ulcera difficilia curari, utì & in oſſium morbis ſanandis magnam habere efficaciam; prout anteà dictum fuit.

Per alvum etiam morboſam materiam evacuare conati fuerunt Medici quandoque, ſed non ſemper, & , utì videtur, majori adhuc cum cautelâ; præcipuè autem tantaverunt hanc methodum in illis, *qui carnes obtinuerunt induratiores, poróſque occluſiores* (*p*); ſed ingruente morbo: adulto enim jam morbo ab his abſtinendum monet, & ſolis lenioribus, quæ minorativa vocavit, utendum præcipit, quibus cardiaca & putredinem inhibentia miſceri ſuadet. Simul monuit: *Crebro verò neutiquam reiteranda ſunt, niſi mucoſa viſcoſitas, aut aqua ſalſuginea, copiosè ſeſe excrementis immiſcens, aliud ſuaſerit.* Hîc enim præcipuus ſcopus videtur fuiſſe, ut pituitoſam lentam ſaburram, vel acrem materiam, per alvum ſubducere, ne ab his malè afficeretur ulceroſus pulmo: alibi enim (*q*) dixit: *Si ſaburram pituitoſam, aut illuviem ſalſuginoſam, inter purgandum copiosè excreverit phthiſicus, levamen maximum pectori adfert, & non exiguam ſalutis fiduciam creat.* Imò videtur egregius ille auctor potiùs laudaſſe purgantia in morbi initio, dùm lenta & pituitoſa ſaburra aderat, quàm ſi peccaret acrimoniâ; illam enim per ſudores potiùs educere conabatur. Patet ex ſequentibus (*r*): *Dum ſalſuginoſa in caput defluxerint, non purgandum, ne pectori corriventur: eo enim tempore ſudores elicere, maximè proficuum invenimus.*

Catarrhoſis videtur ob eandem rationem leniora cathartica præcipere, tam verno quàm autumnali & brumali tempore, ſed tantùm cautelæ gratiâ, antequam nempè catarrhi ingruant; addit enim (*ſ*): *Dum* ἀνακαθάρσει *ſtudendum, prætermittenda minorativa.*

Videtur, quòd & *Hippocrates* (*t*) quandoque in curâ phthiſis purgantibus uſus fuerit, ſed pariter non abſque cautelâ.

Expertus autem fuit *Benedictus* (*u*), tunc imprimis phthiſicis in initio morbi profuiſſe leniora purgantia, *ſi ægri horis antelucanis & quaſi inter ſomnum fæces alvinas depoſuerint.* Undè propinabat illa circa horam decubitûs, omiſsâ cœnâ, ſic ut alvus manè ſubſequenti bis aut ter reſponderet; unde, nulla, vel minima ſaltem, virium jactura ſequebatur. Simul etiam, ceſſante brevì talium purgantium actione, non impediebatur puris per ſputa eductio horis diurnis.

Tertius ſcopus ad muniendum ſanguinem contra infectionem purulentam erat, ut adhiberentur talia remedia, quæ reſiſtunt efficaciter illi humorum degenerationi, quæ à pure in ſanguinem reſorpto producitur.

Anteà ad §. 406. demonſtratum fuit, optimum etiam pus ſolâ morâ putreſcere, adeóque & in ulcere pulmonali pus nimis diù retentum, vel reſorptum in ſanguinem, in putridum vergit: illa autem, quæ in phthiſi obſervantur, omninò hoc confirmant. Dictum fuit, quandoque ſputa graviſſimum fœtorem ſpargere. Certè *Hippocrates*(*v*) notavit, ægros, ſputum exſcreaturos, ore contentum illud deteſtari, ſuper prunas exſpuenti graviter olere, pus circa cor putreſcere, quandoque pus rejici, quod grandinem refert, & digitis contritum durum & graveolens eſt, in ore gravem odorem

(*p*) Benedict. Tabid. Theatr. pag. 118, 119, 120.
(*q*) Ibidem. pag. 112.
(*r*) Ibid. pag. 119.
(*ſ*) Ibidem. pag. 120.
(*t*) De Morbis, Lib. II. cap. XVII. XVIII. Charter. Tom. VII. pag. 569. 570.
(*u*) Tabid. Theat. pag. 118.
(*v*) De Morbis, Lib. II. cap. XVII. XVIII. Charter. Tom. VII. pag. 569. 570.

eſſe, ut à piſcibus crudis oboritur. Alibi (*x*) dicit, in capite pituitam putreſcere, defluere ad pulmonem, & hoc viſcus à pituitâ ſalsâ putridâ morderi, ſitímque adeſſe vehementem. Si jam ſimul conſideretur, ſudorem illum colliquativum in conclamatis phthiſicis peſſimè olere, & in fine morbi diarrhœam putridiſſimam ſequi, quàm brevì mors excipit, patet evidenter, omnia tandem in hoc morbo in putridam corruptelam tendere; adeóque in curatione requiri talia, quæ omni putredini quàm efficaciſſimè reſiſtunt, ſícque illam cavere poſſunt, dum metuitur, vel & emendare valent, ſi jam adſit. Interim tamen ſemper ratio haberi debet loci ulceroſi, ne ab acrioribus antiſepticis irritari, vel malè affici, poſſit.

Balſama illa nativa, quæ anteà laudata fuerunt, præter fragrans aroma habent & acidum, putredini reſiſtens, in ſe; utì Chemica horum analyſis docet. Myrrham frequenter exhibent Phthiſicis Medici, utì ex formulis, quæ in *Materiâ Medicâ* ad hunc numerum habentur, apparet; ſed ex pulcherrimis experimentis, quæ Celeberrimus Medicus *Pringle* (*y*) inſtituit, patuit, myrrham potentiſſimum eſſe antiſepticum, & multis paraſangis ſuperare ſalem marinum. Plurima debemus certè egregio huic viro, quæ elucidant effectus remediorum, quæ in hoc morbo à Medicis laudari ſolent. Cùm docerent Chemici, per putredinem produci ſalem volatilem alcalinum, hinc metuebant, ne ab his diſpoſitio in putredinem augeretur. Obſervaverant tamen Medici, cancros fluviatiles coctos, & in proprio brodio contritos, dare utile nutrimentum phthiſicis: notum autem eſt, quòd cancri odorem ſuburinoſum habeant, ſali volatili alcalino ſatis ſimilem, hinc multi metuebant ab illis, & acido aceti vel ſucci citri condiebant tales cibos, ut caverent putredinem. Sed demonſtravit idem auctor (*z*), ſales alcalinos impedire putredinem, & quidem potentiùs, quàm ſalem marinum. Idem & de ſalibus alcalinis fixis verum eſſe invenit: aquæ Selteranæ, quæ ſalem alcalinumt fixum continent, tutò dantur phthiſicis & cum fructu, præcipuè ſi tertia pars vel & dimidia lactis his miſcetur. *Avicenna* (*a*) commendat uſum copioſum ſacchari roſarum, ita ut juſſerit comedere illud *omni die, quantùm poteſt, quamvis multum ſit ita etiam ut cum pane*. Simul recenſet caſum mulieris phthiſicæ morti jam proximæ: *Tunc quidam frater ejus ſurrexit ad eam, curavit eam hâc curâ tempore longo, & revixit & ſanata eſt, & impinguata eſt, & non eſt mihi poſſibile ut dicam ſummam ejus, quod comedit de Zuccaro roſaceo*. Simul & *Avicenna* commendat trochiſcos de Camphora. Verùm quàm pulchrè hæc conveniunt obſervatis *Pringlianis* (*b*)! vim antiſepticam validam in Saccharo invenit, ut crediderit frequenti hujus uſui deberi, ut morbi putridiſſimi minus occurrant nunc temporis, quàm olim. In camphorâ autem obſervavit, quòd duo ejus grana plus valerent ad impediendam putredinem, quàm ſexaginta grana ſalis marini (*c*). In cortice *Peruviano* (*d*) inſignem vim antiſepticam invenit pariter. Notum eſt, *Mortonum* in curâ hujus morbi uſum corticis *Peruviani* commendaſſe. Egregius *Torti* (*e*) fatetur, quòd pluribus tabidis, nondum conſumtis, corticem obtulerit, tùm ut ægrorum petitionibus indulgeret, tùm etiam ut ipſas

(*x*) De Intern. Affect. cap. 11. Ibid. pag. 645.
(*y*) Obſervat. ſur les Maladies des Armées, Tom. II. pag. 170.
(*z*) Ibidem. pag. 162.
(*a*) Canon. Medic. Lib. III. Fen. x. Tract. v. cap. vi. pag. 661.
(*b*) Obſervat. ſur les Maladies des Armées, Tom. II. pag. 216.
(*c*) Ibidem, pag. 181.
(*d*) Ibidem, pag. 183.
(*e*) Lib. V. cap. 11. pag. 449, 450.

nimium increbreſcentes febriles periodos inhiberet : invenit quidem levamen ſenſibile ferè ſemper per aliquot dies, cum manifeſtâ etiam quandoque (non tamen ſemper) exacerbationum conſuetarum interceptione : ſed morbus paulò pòſt reſurgebat, & ſolitum curſum proſequebatur ad mortem uſque ; credit tamen ſe Corticis ope nobilem matronam tabidam & gravidam ad feliciſſimum partum perduxiſſe. Interim alibi (*f*) dicit, ſe vidiſſe puerum, quem ipſe cenſebat tabidum, atque ab omnibus pro tali habebatur, & prætereà ſpina ventoſa laborabat ; cùm urgente pueri patre obluctans ipſe Corticem Peruvianum dediſſet, nihil omninò indè boni exſpectans, poſteà vidit illum per urbem circumvagantem, adeò carnoſum, validum, & vivido colore præditum, ut illum vix dignoſceret, à tanto morbo & ab ipſis ſpinæ ventoſæ reliquiis prorſus immunem. Poſteà & alios caſus recenſet phthiſicorum, quibus Cortex ſanitatem reſtituit, nec diſſimulat, quòd in quibuſdam ſucceſſu caruerit, ſed nullam tamen noxam fecerit. Notandum autem eſt, quòd optimus ille vir reluctans dederit Corticem his ægris, &utilitatem indè nullam ſperaverit; ideóque tantò impenſiùs mirabatur felicem ſucceſſum.

Tentavi ipſe in phthiſi incipiente Corticis uſum, nec pœnituit. In ſummæ proſapiæ virgine, quæ abſque hæmoptoë prægreſsâ, tuſſi moleſtâ, febre lentâ; ſenſim emaciabatur, Corticem dedi, variâ ſub formâ, ac diù ; & licèt vires ſatis proſtratæ eſſent, purulenta expuerit, ipſa thoracis conformatio ſatis vitioſa eſſet, tamen perfectiſſimè convaluit.

Sic videmus, plures Medicos, tam in victu quàm in medicamentis, uſos fuiſſe talibus, quæ omni putredini reſiſterent efficaciter, licèt fortè de hâc re non cogitaverint; *Cardanus* (*g*) teſtatur, ſe ſanaſſe adoleſcentulam, cujus pater eodem morbo obierat, peſſimâ phthiſi laborantem, & quidem adeò graviter, ut illam pro deſperatâ reliquerit: aderat enim febris vehemens, ſpirandi difficultas, maxima tuſſis, puris ſputum copioſum; *Juſſit, ut ſolâ ptiſanâ pro cibo uteretur, aquáque cum ſaccharo confectâ: acciperet autem ſingulo mane uncias quatuor decocti caudarum & chelarum cancrorum in aquâ hordei, cum drachmis duabus ſacchari : convaluitque perfectè ; & ſanata eſt.* Plures alios ſimili modo ſanatos vidit, & imprimis ſacchari roſacei aſſiduo uſu (*h*).

Juvenis, ex crapulâ, & veneris abuſu, tuſſim continuam violentam contraxerat; ſputa aderant copioſa variegati coloris, pectoris anguſtia, febris ; & penitùs emaciatus ſceleton referebat ; aderat & debilitas ingens. Varia tentata fuerant incaſsùm, & de curatione deſperabant omnes. Fraga hortenſia deſideravit ſummoperè, conceſſerunt Medici, & intra tres hebdomadas, quùm comediſſet quindecim imperialibus emptam horum fructuum copiam, totus mutatus erat adeò in melius, ut optima recuperandæ ſanitatis ſpes adeſſet; atque intra bimeſtre ſpatium integrè convaluit (*i*). Fortè & ſaccharum copioſum ſumſit, cùm ſoleant hi fructus à plurimis ſaccharo reſpergi.

Cereviſiam tenuem abſque lupulo addito, lac, ſerum lactis acidulum redditum ſucco lujulæ, aurantiorum acidodulcium, pomorum fragrantium &c., pro potu communi exhibuit phthiſicis *Benedictus* (*k*). Tabidi cum ſputis purulentis fœtidis mali odo-

(*f*) Lib. V. cap. v. pag. 492.
(*g*) De Curat. Admirand, Curat. VIII. Operum, Tom. VII. pag. 254.
(*h*) Ibidem, Curat. x. pag. 255.
(*i*) Hoffmann. Medic. Ration. & *Syſtem.* Tom. IV. part. IV. cap. XI. obſervat. 1.
(*k*) Tabid. Theatr. pag. 150—152.

ris perfectè ſanati fuerunt potu aquæ mineralis, quæ præter ferrum etiam continebat alumen (*l*). Sed demonſtravit *Pringle*, alumen poſſidere validiorem vim antiſepticam, quàm reliqua ſalia (*m*). Fortè & hùc referri poterit illud, quod narrat *Tulpius* (*o*) de muliere, quæ, ob neglectam venæ-ſectionem ſuppurata facta, ſputa tam frequentia & ſordida reddidit, ut copiâ capacem pelvim, & fœtore ſpatioſum facilè replevissent conclave; ſimul autem ſic emarcuerat hæc miſera, ac ſi laboraſſet immedicabili tabe. Ultra quartum menſem in ipſam ſæviente morbo, dùm omninò deſperata videretur, incepit oſtrea cruda appetere, quæ avidè, comedit, tali cum effectu, ut illicò imminuerentur omnia ſymptomata, & brevì integrè convaluerit. Sed gratiſſimum ſalſum ſuccum oſtrea habent. Certè *Hippocrates* (*o*) in ſuppuratis, ut excreationem promoveret, cibos ſalſos dari juſſit. Interim diſſimulandum non eſt, per Experimenta *Pringliana* (*p*) conſtitiſſe, parcam copiam ſalis marini potiùs accelerare putredinem, quàm impedire, & hinc fortè neceſſarium ferè hominibus ciborum condimentum eſſe, ut faciliùs diſſolvantur in corpore. Muria autem ſalis marini carnes præſervat animalium à putredine, ut notum eſt. Certè vix tutum videretur, tantâ copiâ ſalem marinum ingerere in hoc morbo, ut vi antiſepticâ agere poſſet: præcipuè cùm in curâ hæmoptoës caveretur ab omni acri ſalino, ne recrudeſceret malum. Tamen verum eſt, minùs metuendum eſſe ſanguinis ſputum, ubi jam adeſt pulmonis ulcus: anteà enim pluribus obſervatis conſtitit, integrum ferè pulmonem poſſe conſumi in phthiſi purulentâ, licèt hæmoptoë non recrudeſcat. Simul hinc intelligitur, quomodò à ſalſo victu ſcorbutus putridus naſci poſſit, utì toties contingit, in longinquis itineribus per mare factis, quod, antequàm *Celeberrimus Pringle* hæc experimenta inſtituerat, non tam liquido patebat. Certè leniora habemus remedia, quæ efficacem admodum poſſident vim antiſepticam, adeóque ad hanc indicationem obtinendam facilè carere poſſumus ſale marino.

Evidenter etiam patet, in phthiſis pulmonariæ curâ maximi momenti eſſe, ut ſanguis ab infectione purulentâ ſervetur immunis, nec tamen Medicos ſemper ad hanc rem fuiſſe ſatis attentos.

§. 1210. ALteri verò per medicamina liquida, diuretica, tuſſim moventia, interna; externa, motum, equitationem, ruſticationem, expellendo; tum ope abſtergentium balſamicorum internorum; externorúmque, depurando; atque ope conſolidantium paregoricorum conſolidando.

Nullum ulcus, utì anteà dictum fuit, ſanari poterit, niſi priùs reducatur ad conditionem vulneris puri, ut nempè conſolidatio fieri poſſit. Hinc debet pus evacuari; cavum, in quo pus hæſit, depurari; quod per blandam & moderatam ſuppurationem fit, utì in ulceribus externarum partium videmus; deindè locus purus debet conſolidari. Facilè autem patet, omnia, quæ ad præcedentem paragraphum laudata fue-

(*l*) Eſſais and. Obſerv. Phyſic. and. Liter. Vol. I. pag. 364.

(*m*) Obſervat. ſur les Maladies des Armées, Tom. II. pag. 178.

(*n*) Lib. II. cap. VIII.

(*o*) De locis in homine, cap. VIII. Charter. Tom. VII. pag. 367.

(*p*) Obſervat. ſur les Maladies des Armées, Tom. II. pag. 212, 216.

runt; etiam huic indicationi ſatisfacere. Infuſa enim herbarum vulnerariarum, ſi potentur copioſè, abſtergunt locum ulceroſum, & ſimul eluunt ex ſanguine, ſi fortè reſorptum pus fuerit: imprimis verò per diureſin, cùm hæc infuſa ex aquâ parentur, & pleræque herbæ vulnerariæ laudentur à vi diureticâ. Certè pulmonis apoſtema per urinas expurgatum vidit *Galenus*; utì aliâ occaſione ad §. 406. notatum fuit. Notabile exemplum & habetur (*q*) de ægro, ulcere pulmonis laborante, cuî imprudenti medicatione ſputa ſupprimebantur, cum peſſimis ſymptomatibus, ita ut morti proximus videretur: conſilio periti Medici dabatur lac aſininum coctum, per octo dies, hoc effectu, ut ſputa quidem manerent ſuppreſſa, ſed tamen in pejus non verteretur morbus: nonâ die ſequebatur dolor magnus circa renes, ſtranguria moleſta, & poſteà urina purulenta fœtida prodiit per ſeptem dies, pectus levabatur, febris ceſſabat; & perfectè convaluit. Tamen pus in ulcere pulmonis collectum non poterit per urinas evacuari, niſi priùs in ſanguinem reſorptum fuerit copioſè; quod certè periculo nunquam vacat, licèt quandoque feliciter poſteà per urinæ aut alvi vias eliminetur de corpore.

Tutior longè puris evacuatio eſt, quæ per ſputa fit; hæc autem abſque tuſſi fieri nequit; hinc ad hunc ſcopum tuſſim moventia remedia laudantur. Tuſſis enim pulmonem expurgat, ſed ſimul, ſi valida fuerit, locum ulceroſum exaſperat. Undè talia imprimis laudantur, quæ materiem per ſputa evacuandam mobilem reddunt, nec tamen acriori ſtimulo nocent. Tale decoctum in *Materiâ Medicâ* ad hunc numerum habetur. Ubi autem pus maturum & bonæ notæ fuerit, facilè per tuſſim educitur, & abſque ullâ ferè moleſtiâ; quod plerumque matutinis horis poſt bonum ſomnum fieri ſolet; tunc enim diù quievit pulmo, vitali tantùm reſpiratione agitatus; & ſic ſub bono pure conſolidatio ulceris incipiet. Simul facilè patet, hæc remedia, quæ expectorantia vocari ſolent, non eadem conducere in omnibus. Optimè *Benedictus* (*r*) monuit: *Medicamenta acria & ſtimulantia torpidis, eaque de cauſâ congeſtionem nimis tolerantibus, ſolummodò concedenda, quæ per intervalla quædam tantùm uſurpanda. Exceptis enim quibuſdam intervallis, in quibus acria & ſtimulantia conducant, medicamentis priùs dictis toto morbi decurſu inſiſtendum.* Hinc ſi ſputa tenaciora fuerint ex propriâ idole, vel & mucus viſcidus unà cum ſputis purulentis prodeat cum moleſtiâ; hinc infuſum hyſſopi cum melle, vel oxymelle ſimplici, aut & oxymelle ſcillitico, prodeſt; ſin minùs, leniora herbarum vulnerariarum infuſa ſufficient. Omnia autem hæc potata ſanguini miſcentur, & cum ſanguine ad locum ulceroſum veniunt: hinc cogitaverunt Medici etiam de externis remediis ad hunc ſcopum exhibendis. Certè de emplaſtris vel onguentis externo pectori applicatis non multùm utilitatis exſpectant Medici, licèt quandoque & hæc admittant, dum ægri aut amici in ſimilibus fiduciam habent. Ulceris autem ſuperficiem nulla remedia tangere poſſunt, niſi ſub vaporis formâ huc veniant, cùm vel guttula aquæ in pulmonem delapſa per tuſſim natam illicò excutiatur. Apud (*s*) *Hippocratem* leguntur ſequentia: *Quum autem ſputum graveolens fuerit, intermediis inter lenticulæ decoctum diebus, medicamentum in pulmones infundito, intermiſſo verò uno die, ſuffito* (θυμιᾶν).

Sanè unà cum aëre inſpirato vapores medicati totum cavum aëreum pulmonis

(*q*) Giov. Mich. Gallo dell' uſo del latte, Tome II. pag. 93.

(*r*) Tabid. Theatr. pag. 121.

(*s*) De Morbis Lib. II. cap. XVIII. Charter. Tom. VII. pag. 570.

undique alluere poſſunt; & ſic pro variâ conditione ulceris diverſa poterit applicari medela. *Benedictus* (*t*) monuit : *Inter præſidia, evaporationes & ſuffitus tanquam nobiliora, & quibus unicè in extremis anguſtiis confidamus, penſitanda*, &c. *pulmones etenim aridiores & tenſiores horum madore intenerantur, humentes nimiſque laxati illorum ſiccitate indurantur, putredine & viſcoſitate obliniti levantur, amborum deniquè conſortio ulcera ſordeſcentia deterguntur, nec non novæ affluxuræ materiæ, & in partes aſſurgentis, vis moléſque reprimuntur, ſimili ſemper in aſſumtis aſſervato ſcopo.* Deindè plures enarrat caſus, qui docent feliciſſimos effectus hujus methodi; & poſteà (*u*) deſcribit vaſa, per quæ commodè vapor aquoſus, vel & ſuffumigia, applicari poſſunt ſic, ut tutò ad vaſa aërea pulmonis pervenire valeant: ſimul (*v*) varias remediorum formulas habet, quæ diverſis indicationibus, emolliendo, abſtergendo, exſiccando, & conſolidando, ſatisfacere poſſunt. Fortè mirum videri poſſet, quòd *auripigmentum* cum albumine ovi in trochiſcos redactum pro ſuffumigio uſus ſit, cùm illud ſub arſenici nomine à Veteribus deſcriptum fuerit, & ideò à multis pro veneno habeatur. Sed certè illud, quod nos hodie vocamus arſenicum, Veteribus incognitum fuit. Eſt autem auripigmentum plurimis dotibus ſulphuri ſimile, & malè dicitur arſenicum citrinum, cùm ſatis innoxium ſit (*x*). Aër autem vaporibus ſulphureis ſcatens laudatur à Medicis tanquam magnum remedium, ſi phthiſici illum reſpirent diù; in monte *Tabio* nempè prope Neapolin (*y*). Sic *Galenus* (*z*), jam ſuo tempore tabidos ad *Tabias* ablegabat prope *Veſuvium*, ut ibi lacte uterentur, & ſimul perpetuò talem aërem inſpirarent. Idem arte imitari conabatur *Benedictus* (*a*); dum dicit: *Cujuſcunque ſint generis ſuffumigationes & halitus, penitiùs vicéque ipſius aëris in partes ſpirabiles ſuſcipiantur, in conclavi aut cubiculo, clauſis feneſtris, ut vitetur omnis aëris frigidioris afflatus, ibíque diù perduret ægrotus; ſecùs enim incaſſum exercentur.*

Monet ſimul, primam ſuffumigationem in pulmones eſſe laborioſiſſimam, poſteà verò longè faciliùs illud peragi. Anteà ad §. 1200. dictum fuit, *Celeberrimum Mead* (*b*) laudaſſe ſuffumigia ex *thure*, *ſtyrace*, &c. quamvis ſciret, vix in uſu eſſe hanc Medicinam, & tanquam inutilem à pleriſque negligi. Dum vomica pulmonis adhuc clauſa eſſet, imitatus fui hanc methodum: curabam enim, ut per tubum vapor aquæ calidæ perpetuò exiret prope lectum primò, dein ubi hoc facilè ferebant, propiùs admovi, ut aërem tepidum & humidum diù reſpirarent. Sic obtinui, ut citiùs rumperetur vomica. Suffumigia autem ex *thure*, *ſuccino*, *ſtyrace*, *benzoin*, ſic adhibui, ut aër cubiculi, in quo æger verſatur, his imprægnaretur, ſenſim augendo quantitatem ſuffumigii: niſi enim hoc prudenter fiat, validiſſima tuſſis ſequitur; quæ nocere poſſet: *thuris*, & *ſtyracis*, halitum faciliùs ferunt, *ſuccinum* verò magis irritat, cùm per ignem in oleum ſatis calidum & ſalem volatilem acidum reſolvatur: *Benzoin* verò, licèt ſuavem ſatis odorem habeat, parciori copiâ ſuffumigiis miſcetur, quia halitum ſatis acrem ſpargit, qui, chartaceo operculo ſi excipiatur, condenſatur in moleculas nivei coloris, quæ in officinis ſub titulo *florum Benzoin* proſtant, & cali-

(*t*) Tabid. Theat. pag. 76.
(*u*) Ibidem, pag. 168.
(*v*) Ibidem, pag. 165. & ſeq.
(*x*) H. Boerh. Chem. Tom. I. pag. 47. & Frid. Hofmann. Obſervat. Phyſ. Chem. Lib. III. Obſervat. 1.
(*y*) Fromond Riſpoſta Apologet. pag. 438.
(*z*) Method. Medend. Lib. V. cap. XII. Charter. Tom. X. pag. 122. 123.
(*a*) Tabid. Theatr. pag. 125.
(*b*) Monit. & Præcept. Medic. caput I. ſect. X.

dam valdè virtutem habent, ita ut linguæ impoſiti uſtionis ſenſum producant. *Benzoin* vapore uſus fui, ut, emollita priùs per vapores aqueos vomica pulmonis, ſubitâ & validâ tuſſi excitatâ rumperetur.

Simul notandum eſt, non omnium remediorum vires unà cum vapore aquæ poſſe adſcendere, & halitûs forma applicari pulmoni: herbarum emollientium efficacia in decocto manet, vapor indè exſurgens eſt mera aqua, quæ tamen halitum dat humectantem & emollientem optimè. Sæpè nihilominùs Medici hæc præſcribunt, & bono quidem conſilio, ne ægro & amicis remedii ſimplicitas contemptum pariat, quamvis ſatis noverint, aquæ in vapores ſolutæ virtutem ſolam agere. Errant autem illi, qui ſcopo ſtringendi vas læſum in pulmone decocti ex adſtringentibus remediis parati vaporem inſpirando hauriri jubent: aquæ enim halitus laxat, & adſtringentium vis fixa eſt, nec cum aquâ in altum elevatur.

Plurimùm etiam conducit motus corporis talis, quem fractæ per morbum vires facilè tolerare poſſunt. Notum eſt, per motum muſcularem accelerari motum ſanguinis venoſi versùs cor; ergo & cor ſæpiùs contrahi intra datum tempus; adeóque & ſanguinis majorem copiam auctâ celeritate pelli per pulmones; ſícque averri citiùs poterit purulentum omne ex hoc viſcere & per ſputa educi, imprimis matutinis horis, dum nocturno tempore cocti puris copia accumulata eſt. Simul ſic augetur reſpiratio, & aër, ſæpiùs ingrediens & egrediens pulmonem, fungitur vice optimi detergentis, imprimis ſi purus & campeſtris fuerit. Interim facilè patet, hîc opus eſſe prudentiâ; nam non tantùm deterſio loci ulceroſi, ſed & conſolidatio, requiritur. Certè ulcus externum, ſi perpetuò perfricaretur, ad ſanationem perduci non poſſet. Prudentiſſimè hoc monuit *Benedictus* (c), jubens, motus diurnos corporis maximè perpendendos eſſe, & omnia exercitia leviora debere eſſe, præcipuè *in calidioris temperaturæ & rarioris texturæ ægrotantibus.* Volebat etiam, ut inferiores partes corporis magis exercerentur; partium verò ſuperiorum motus vehementiores damnabat. *Cæterùm in pectoralium lubrico tenore frigidáque craſi motus concitatiores, pectoris muſculos magis dilatantes, aliquoties imperandi, utpote arcuum tenſio, haſtarum armentatarum jaculatio, &c.* Aſt tales motus potiùs videntur conducere ad firmandum totius corporis robur, & imprimis pectoris, quàm ad ſanandum pulmonis ulcus. Aliâ occaſione ad §. 1200. 4. notatum fuit, felix præſagium deduci, ſi ab uſu remediorum, aut plagarum mutationibus, pectus anguſtum dilatatur, ac robur augetur, & contrà, anguſta compreſſi thoracis conformatio pro malo omine notabatur; utì ad §. 1198. dictum fuit. Certum jam eſt, muſculorum per exercitia robur & toroſitatem augeri in illis partibus corporis, quæ plus moventur, quàm reliquæ. Illi, qui frequenter concionem ad populum habent, muſculos faciei habebunt ſemper magis toroſos: quàm vaſti brachiorum & humerorum lacerti ſunt in Cyclopibus illis, qui navium anchoras cudunt! Cùm pluribus in more ſit, dextrâ manu ſolâ ferè omnia peragere, & ſiniſtrâ uti rariùs, toties contingit, ut dextra manus & mole & robore ſuperet ſiniſtram. Undè apparet, motus muſculares artuum ſuperiorum emendandæ thoracis ſtructuræ ſervire poſſe.

Facilè ſimul patet, tales motus validiores tantùm ſuaderi poſſe illis, qui ab hoc morbo jam ferè convaluerunt, & ſatis acquiſiverunt roboris, ut his peragendis ſufficere valeant. Utiliùs autem & tutiùs videtur eſſe ad hunc ſcopum obtinendum, ſi

(c) Tabid. Theatr. pag. 129.

phthiſicis concilietur illud emolumentum, quod à motu corporis exſpectatur, abſque eo quòd multùm fatigentur. Equitatio in hoc morbo, utì & in pluribus aliis malis chronicis, ſummæ eſt efficaciæ: certè inter equitandum totus corporis truncus perpetuis ſuccuſſionibus agitatur; aër majori momento in pulmonem agit; nam inter equitandum ſemper quaſi ventus adverſus ſentitur, licèt ne vel minima aura ſpiret, nec ullum in arboribus folium agitetur. Optimus *Sydenhamus* (*d*) ſolito ſibi candore fatetur, ſe nonnullos ſibi ſanguine junctos per equitationem ab hoc morbo liberaſſe. *Cùm certò ſciret, ſe, nec medicamentis quantivis pretii, nec aliâ methodo, quæcumque demum ea fuerit, nihil magis iiſdem proficere potuiſſe, quàm ſi multis verbis hortatus fuiſſet, ut rectè valerent.* Neque in leviori malo tantùm prodeſſe equitationem vidit, ſed & in phthiſi vix non deploratâ, ubi nocturnis ſudoribus jam acceſſerat diarrhœa, quæ mortis prænuncia eſſe ſolet. Imò non dubitavit æquiparare efficaciam equitationis in hoc morbo viribus, quas *Cortex Peruvianus* in debellandis febribus intermittentibus, & *Argentum vivum* in domandâ lue venereâ, poſſident. Monet autem ſimul, curandum eſſe, ut linteamina lecti, in quibus decumbunt, ſicca ſint, & ut equitando longa ſatis itinera emetiantur. Simul addit, *vitæ ἀκμὴν prætergreſſis multò diutiùs in hoc exercitio perſiſtendum, quàm infra hanc ætatem poſitis.* Ut autem equo quis inſidere poſſit, requiruntur vires, quæ ſi nimis debiles ſint, tunc equitationi ſubſtituitur vectio in curru, à quo mirandos in phthiſi curandâ effectus ſe vidiſſe teſtatur *Sydenhamus*, licèt tamen equitationem præferat. Pluribus idem dedi conſilium, ut nempè curru veherentur, & imprimis talibus, quibus res anguſta domi non ferebat equitationis impenſas. Aliquot nautas novi & piſcatores, qui ulcere pulmonis laborantes aurigæ facti ſunt, & perfectiſſimè convaluerunt. In debilioribus ægris à vectione in curru præſtat incipere; dein creſcentibus viribus equitatio ſuadetur: hæc autem exercitia optimè conducunt matutinis horis poſt leve jentaculum; pleno enim ventriculo difficiliùs ferunt equitationem, vel & vectionem, tales ægri. Simul ſuadet prudentia, ut à leniori & brevi equitatione incipiant, ſenſim augendo & celeritatem & diuturnitatem equitationis; in initio vitandæ ſunt tempeſtatum aëris injuriæ; à quibus tamen poſteà, dum creſcunt vires & minuitur morbus, non tam facilè afficiuntur.

Ruſticationem phthiſicis etiam ſuadere ſolent Medici, non tantùm ut puro, benè perflato, & à majorum urbium inquinamentis libero, aëre fruantur, verùm etiam ut, creſcentibus viribus, ab omni curâ liberi, levioribus agriculturæ laboribus corpus exerceant, & tempus fallant.

An fortè alia adhuc cauſa ſubeſt, cur ruſticatio prodeſſe poſſit phthiſicis? Notum eſt, ſi poſt aliquot dierum ſiccitatem pluvia cadens madefecerit terram, naſci gratum odorem, quem omnes percipiunt, & qui ſolet attribui vegetabilibus, quæ anteà exſucca, nunc à pluviâ refecta, uberiùs exſpirant. Verùm obſervavit *Reaumur* (*e*), poſt pluviam ſimilem fragrantiam percipi etiam poſt meſſem in campis, ubi ſicca tantùm adſunt ſtramina; rem attentiùs examinans invenit, terram ſiccam inodoratam eſſe, ſed ſimulac humectatur ſic, ut mollioris paſtæ conſiſtentiam habeat, tunc odorem fortem ſpargere; ſi plus addatur aquæ, minuitur ille odor, imò perit. Nec videtur facilè exhauriri poſſe illa potentia odorem producendi, quam terra poſſidet: per quindecim dies, & ſingulis quidem diebus ſæpiùs, placentulas ex terrâ madefactâ

(*d*) Diſſert. Epiſtol. pag. 523. | (*e*) Academ. des Scienc. l'an 1730. Mem. 403.

confecit,

confecit, exſiccavit, humectavit denuò; nec potuit percipere, quòd poſt toties repetita hæc experimenta minùs fragrans foret terra, ſi denuò madeſceret. Obſervavit præterea, illam fragrantiam ſe non diffundere ad majorem diſtantiam, quin multùm minuatur, & brevì integrè ceſſet. Certè in pluribus telluris locis ex terræ ſuperficie ad parvam altitudinem aſcendunt vapores, qui animalia necant (*f*). Obſervatum fuit, quòd illa telluris exſpiratio ceſſet, ſi brevì ſequentur tonitrua & procellæ: dum hæc adſunt, redit illa exſpiratio, & poſt finitam tempeſtatem per aliquot horas ille fragrantia telluris nares ferit etiam erectè incedentis hominis, adeóque ad ſatis magnam diſtantiam; nemo eſt, credo, qui non aliquando hoc obſervaverit. Hinc videtur terra, ubi certo gradu madefacta fuerit, effundere halitus fragrantes, & varios quidem in variis locis, utì diverſus odor docet: plerumque autem ſalubres ſunt, nam æſtivis caloribus languentes homines ſentiunt ſe miro modo refici, dum poſt pluvias fragrantem talem odorem hauriunt: in quibuſdam locis fortè mala ſunt illa fluvia, poſſúntque eſſe endemicorum & epidemicorum morborum cauſæ; de quibus poſteà dicendum erit.

Fortè mirum videbitur, cur huic terræ proprietati in phthiſi curandâ aliquid peculiaris videar tribuere, cùm illa telluris effluvia in aëre volitantia, ſi bona fuerint, ſub nomine aëris ſalubris laudentur. Verùm alia ratio eſt: à viro fide digniſſimo olim acceperam, quòd in toto regno Granatenſi in uſu habeant methodum curandi phthiſin per *balneum terræ;* & poſteà idem legi apud *Franciſcum Solano de Luque* (*g*), qui ob criſim morborum ex ſolo pulſu prædicendam notus eſt. Ille teſtatur, ſe balneo terræ feliciter uſum fuiſſe in curandâ phthiſi, & inter alios plures conclamatam hecticam reſtituiſſe integrè balneo terræ ter adhibito. Sequenti autem methodo hoc fiebat: curabat excavari foveam in terrâ, ubi nullæ omninò plantæ ſeminatæ erant: tali foveæ imponebat ægros ad collum uſque, dein tegebat eâdem terrâ, quæ effoſſa fuerat; ſic relinquebat, donec tremere inciperent. Dum hærebant in hâc foveâ, dabat illis aliquid nutrimenti, ſi opus haberent: dum tremere incipiebant, curabat educi ex foveâ, & involvi linteo aquâ roſarum madido: poſt bihorium perfricabatur totum corpus *unguento reſumptivo Zacuti Luſitani.* Alii autem laudabant unguentum, quòd ex foliis ſtramonei & axungiâ porcinâ parabatur, quo perfricabant ſpinam dorſi, & totum corpus circumducebant faſciis hoc unguento inunctis. Monet autem, ſemper novam foſſam debere parari, ſi balneum illud terræ repetendum fuerit, & tantùm illud tutò adhiberi poſſe notat à fine Maji ad menſem Octobris. Miro quidem modo philoſophatur circa effectum hujus balnei, & credit terram abſorbere in ſe miaſmata morboſa, &c. Cùm autem in æſtivis etiam caloribus terra vel raro vel nunquam ad tantam profunditatem exſiccetur, admodum credibile eſt quòd humida terra, effluviis ſpargendis aptiſſima, nudam corporis cutim undique tangat, & fortè hoc modo proſit exhalando potiùs fragrantiam utilem, quàm reſorbendo noxia ex ægro corpore miaſmata.

De uſu autem balſamicorum abſtergentium externorum & internorum ad præcedentem paragraphum dictum fuit.

Dum evolvebam plurimorum Medicorum ſcripta, ut diſcerem, quid tentatum fuerit quandoque in curâ phthiſeos, vidi multos magnam ſpem poſuiſſe curationis

(*f*) Ibidem l'an 1751, Mem. 1738, 1739. — (*g*) Origen Morboſo capitul. V. pag. 174. &c. & Lapis Lydos Apollinis, pag. 131.

in talibus remediis, quæ per os aſſumta curent ulcera externarum partium corporis, quæ oculis patent, & quorum ſucceſſivam emendationem quotidiè luſtrare poſſumus. Decocti guajaci inſignis efficacia in curandis ulceribus & oſſium corruptela omnibus nota eſt: verùm præcedenti paragrapho patuit, phthiſin ſolo uſu decocti guajaci ſanatam fuiſſe. Quantum uſum præſtet argentum vivum, & diverſa ex illo parata remedia, omnibus notum pariter eſt, ita ut peſſima ulcera, ad quævis alia rebellia, his ſanentur: *Helmontius* (*h*), poſtquàm more ſolito in Scholas Medicas debacchatus fuerat, de phthiſis curâ dicit: *Quòd ſi autem ſputum cruentum præceſſit, ulcúſque ſit præſens, diſce parare Pharmaca, quibus Paracelſus tabem curavit. Oretenus inquam ſumtis, cancrum & eſtiomena quævis ſanantia, quod eſt ulcus pulmonum curaſſe. Quidquid enim ulcus femoris aut pedis ſuo potu ſanat, quidni etiam idem in pulmone faciat.* Commendat autem leniora, *Mercurium diaphoreticum* dulcem inſtar mellis & fixum, *Lili tincturam volatilem*, &c. & alibi (*i*) dicit: *Sic & pulmonum ulcera ſolidantur per corallatum dulce Mercurii diaphoretici, cujus virtute nempè Paracelſi Epitaphium ſonat, tabem ſæpiùs reſtitutam fuiſſe.* Fortè à prudenti Medico ſimile quid tentari poſſet, ſed magnâ cum cautelâ, & leniſſimis tantùm, quæ validas evacuationes non faciunt, in debilibus & exhauſtis corporibus ſemper periculoſas, neque etiam ſubitò fundunt humores, cùm phthiſis in mortem vergens putridam diſſolutionem producat. Videmus & antiquos & recentiores Medicos talia laudaſſe ad phthiſin, quæ curandis ulceribus externarum partium proſunt. Mulſam cum lacte laudaverunt; aquam calcis cum lacte alii (*k*). Verùm mellis uſum in detergendis ulceribus, aquæ calcis efficaciam ad ſiccanda manantia nimis ulcera, omnes Chirurgi laudant. Poſtquàm conſtitit, Corticem Peruvianum adeò prodeſſe, non tantùm in gangræna, ſed & in oſſis carie & ulceribus difficilioribus, adhibuerunt & illum phthiſi curandæ: commendavit quidem *Celeberrimus Mead* (*l*), ubi vel ſanguinis ſputum, aut pituitæ tenuis fluxio, certis temporibus redit; ſi nempè detur ante tempus, quo malum recurrere ſolet; ſed monet, Corticem plurimùm nocere, cùm jam exulceratus eſt pulmo. Patuit tamen ex illis, quæ habentur præcedenti paragrapho, ubi de utili in hoc morbo virtute antiſepticâ agebatur, Corticem quandoque inſigniter profuiſſe, & utì tunc dictum fuit, egregius *Torti*, licèt non multùm ſpei in Cortice poſuerit, fatetur tamen, non nocuiſſe.

Cùm difficilis ille morbus toties omnem Medicorum operam eludat, minimè mirum eſt, ſi de variis methodis cogitatum fuerit. In actis Edinburgenſibus anonymus (*m*) laudat methodum tentandi curam hujus morbi per frequentem ſanguinis-miſſionem, imprimis ſi nondum omninò exſuccum corpus fuerit: noluit tamen ſanguinem mittendum eſſe, quamdiù pulmonis vomica nondum rupta eſt, & ſuadet detergentia & expectorantia diligenter adhibenda, antequam ad venæ-ſectiones repetitas pergatur: ſaltem hanc cautelam proponit quæſtionis inſtar. Duplicem autem fructum videtur exſpectaſſe à ſanguinis miſſionibus, imminutionem nempè ſanguinis cacochymiâ purulentâ infecti, dum ſimul laudabili alimento reſtituitur illud, quod perditur per ſanguinem de corpore eductum. Dein ſperabat ſimul, ſic minui febrim poſſe, ut minùs puris generetur quotidiè & utroque hoc modo facilè compenſetur illa ſanguinis jactura.

(*h*) Catarrh. Deliramenta, pag. 354. n°. 43.
(*i*) Humid. Radicale, pag. 575.
(*k*) Frid. Hofmann. Med. Rat. & Syſtem. Tom. IV. part. IV. cap. XI. §. XII.
(*l*) Monit. & Præcep. Medic. cap. I. Sect. X.
(*m*) Eſſais & Obſerv. de Med. Tom. IV. p. 525.

Ob hanc rationem credebat, eandem hanc methodum tentari fortè poſſe, cum debitâ cautelâ tamen, etiam in talibus ægris, quorum corporis habitus per morbum multùm jam exhauſtus foret: videbatur & confirmari in hâc opinione, quòd vaſa ſanguinea, quamvis contracta, tamen adhuc ſatis plena forent, & quòd ſæpùs, etiam in ultimo phthiſis ſtadio, menſtrua evacuatio in mulieribus perget ſolitâ periodo. Imprimis frequentem ſanguinis miſſionem credebat convenire in talibus, qui anteà plethorici & calidioris temperiei fuerant. Cùm autem à copioſi ſanguinis jacturâ cruditates & hydropicos tumores metueret, Corticis Peruviani roborantem virtutem, frictiones, & lenia corporis exercitia, proponit, ut hæc mala caveantur.

Suâ autoritate hanc medendi methodum confirmavit *Celeberrimus Mead* (*n*), & incipienti morbo occurrendum voluit miſſione-ſanguinis non ſemel tantùm, ſed vicibus iteratis: *Si nempè craſſus & niger aut glutinoſus profluxerit, vitioſus dicitur, & utiliter effundi putatur; contrà verò, ſi ruber ſit & pelluceat, integer habetur, neque ultrà detrahitur.* Quin imò, licèt temerarium fortè conſilium videri poſſet, marceſcente jam corpore, & fractis jam viribus, hoc auxilii genus tentandum voluit. *Celſi* regula erat: anceps potiùs experiri remedium, quàm nullum. *Et cum emolumento minuuntur vires, ubi ſuccurritur in vitio, quòd robur corporis aſſiduè plus labefactabit.* Tamen hanc cautelam addit: *Si, exulcerato pulmone, vehemens febris urgeat, detractio, quantam ſuſtinere poteſt æger, juvabit; diviſa nimirum in ea temporis ſpatia, quæ ad corpus alendum neceſſaria ſunt, iſta medicina.* Poſteà afferit, rebus nondum planè deſperatis, benè ceſſiſſe hanc medendi rationem. Quòd autem non ſemper ſucceſſerit hæc curatio, patet indè, quòd mox ſubjungat hanc excuſationem ſiniſtri eventûs: *Sin ſecus acciderit, eum Medicus occidiſſe minimè cenſeri debet, qui, corruptis jam viſceribus, nequaquam ſervari potuit.*

Suis obſervatis eandem methodum confirmavit *Celeberrimus Pringle* (*o*); tamen monuit, quòd nollet indè communem in hoc morbo curando regulam ſtatuere, niſi accuratè attendatur ad ægri vires, an ſufficiant majori vel minori ſanguinis jacturæ ferendæ. Teſtatur pariter, ſe vidiſſe optimum ſucceſſum à parvis & ſæpiùs repetitis venæ-ſectionibus in curatione vulnerum, dum à pure reſorpto febris hectica producebatur: hoc autem confirmaret, cacochymiam purulentam minui, per repetitas venæ-ſectiones: ſimul monet, quòd ægri nunquam tantum levamen perciperent primâ, quàm quidem ſecundâ & tertiâ nocte, poſt inſtitutam venæ ſectionem.

Repetitis autem experimentis edoctus laudat, tanquàm utiliſſimam, applicationem ſetacei, illi nempè thoracis lateri, quòd magis affectum videbatur: præcipuè hoc tentavit in illis, qui copioſam ſanguinis jacturam nimis formidabant, & ideò admittere nolebant tam frequentes venæ-ſectiones, ac opus haberent. Pulchrum certè effectum ſetacei propè locum ſuppuratum, aliâ occaſione ad §. 895. in Pleuritidis hiſtoriâ notavi.

Nondum ex propriis experimentis de hâc methodo phthiſin curandi per frequentem ſanguinis-miſſionem quid pronunciare auderem: adhibitam vidi ſemel, & non ſine ſucceſſu, at licèt facilè toleraſſet ſanguinis jacturam in vigore ætatis conſtitutus æger, & morbus tantas inducias dederit, ut vires inſtaurari cœperint, tamen recruduit morbus, quo jam per plures menſes adhuc languet, dum hæc ſcribo, ſed pulſu

(*n*) Monit. & Præcept. Med. cap. I. Sect. X. — (*o*) Obſervat. ſur les Maladies des Armées, Tom. I. part. II. chap. III. pag. 146.

adeò debili, & venis adeò collapſis, ut minimè tutum videretur pauculum ſanguinis, quod adhuc in vaſis continetur, minuere.

Didici tamen miro ſatis exemplo, quòd corpus humanum copioſiſſimas venæ-ſectiones ferre poſſit, vitâ tamen diù ſuperſtite. Novi illuſtrem Matronam, quæ, ſpaſmodicas anxietates frequenter paſſa, ſanguinis-miſſione levamen quærebat, tandémque, invitis Medicis, per plures annos ferè quotidiè, & quandoque bis in die, aliquot ſanguinis uncias de venâ mitti curavit, nunc plus nunc minùs, prout urgeret malum; firmiſſimè ſibi perſuadens, illicò ſe ſuffocandam fore, niſi hoc fieret. Vivit tamen, ſed languida & lecto affixa.

Ultimus curationis ſcopus eſt, ulcus pulmonis purum conſolidare: de hâc autem re tunc imprimis cogitandum eſt, quando videmus ſputa habere dotes boni puris, & ſimul copiam illorum minui quotidiè, dum ſimul, emendatâ purulentâ ſanguinis cacochymiâ, febris hectica plurimùm imminuta eſt, vel & ceſſat. In ulceribus partium externarum, quæ ſenſibus noſtris patent, videmus, ſub bono pure recreſcere ſubſtantiam perditam, & ſic conſolidationem quàm optimè procedere. In tali autem ulcerum conditione periti Chirurgi minùs frequenter apparatum mutant, molliſſimis plumaceolis imbibunt pus, nunquam ruditer abſtergunt, ne tenera renaſcentia vaſa deſtruant; citò tegunt, ne aër noceat, vel exſiccando, vel frigore, deìn læſam partem in quiete continent. Eadem & hîc conferunt, quantùm nempè partis affectæ conditio permittit. Certè perfectam quietem pulmoni conciliare non poſſumus, neque aërem arcere, cùm reſpiratio ad vitam neceſſaria ſit omninò. Præterea pus ex ulcere pulmonali educi non poteſt, niſi per tuſſim, quæ ſemper pectus agitat, & pulmonem conquaſſat; undè etiam anteà probata fuit difficultas curationis in hoc morbo. Totum, quod ars poteſt, eſt, ut hæc incommoda minuat, curando, ut reſpiratio fiat placidiſſima, ut tuſſis ſileat diù, nec major ſit quàm requiritur, ut per ſputa educatur pus coctum, poſtquàm per aliquot horas collectum & quietum manſerit in pulmone. Niſi enim hoc fiat, exaſperatur locus ulceroſus per frequentem tuſſim, & conſolidatio impeditur. Molliſſima hinc decocta ex conſolidantibus & obtundentibus dantur; qualis formula in *materiâ Medicâ* ad hunc numerum habetur. Sed præcipuum auxilium pendet ab anodynis circa veſperam datis; tunc enim tuſſis ſolet moleſtior fieri, & ſicca eſt plerumque, vel tantùm mucoſa per ſputa educuntur, puris cocti nihil, vel parum. Ab his ſedatur tuſſis, blandus ſomnus conciliatur, undè vires reficiuntur, & matutino tempore ſputa cocta leni tuſſi educuntur quàm facillimè. Si anodynorum prudens uſus negligatur in curâ hujus morbi, vix unquam ſperarem optatum ſucceſſum. Metuunt quidam, ne ſputa ſupprimantur ab opiatis, & ſic pulmo infarciatur magis; verùm bonâ fide aſſerere poſſum, quòd poſt pacatum ſomnum ſemper viderim in phthiſicis faciliorem expectorationem, matutinis horis, & quidem puris omni dote boni; adeóque omnem ſpem habemus, ſub pure bono per aliquot horas retento conſolidationem incipere ſimili modo, ac in ulceribus externarum partium videmus. Alvus quidem indè ſolet ſtricta fieri; ſed nec hoc nocebit morbi illo tempore; & facilè per clyſma emolliens alvus duci poterit, ſi à nimio nixu, in fœcibus induratis expellendis, quid metuendum foret. In *materiâ Medicâ* ad hunc numerum grana quatuor *pilularum de Cynogloſſâ* præſcribuntur ſumenda veſperi, ſed cùm hæc quantitas circiter æquipolleat dimidio grano opii, non ſemper ſufficiet huic ſcopo; undè tunc augenda erit quantitas pro re

natâ. Certè veteres Medici audacter ſatis opio uſi fuerunt in phthiſi curandâ: *Aëtius* (*p*) phthiſicis commendat (præter *Theriacam*, *Mithridatium*, *Antidotum Pœoniæ*, *Antidotum Eſdreæ*, quæ omnia opium continent) compoſitionem, cujus ſexta pars merum opium eſt: jubet indè catapotia formari ervi magnitudine; *Quorum tria aut quinque antè ſomnum exhibet devoranda; calidâ aquâ inſuper ad ſorbendum datâ; & admirandam vim videbis.* Prudentia jubet, ut in uſu ſimilium à minori doſi incipiatur, ſenſim augendo, prout res poſtulat. Verùm autem omnes illæ compoſitiones, *piper*, *caſtoreum*, & alia ſimilia, ſatis calida continent; ut ſcilicet emendaretur opii noxa, quod frigidum in quarto gradu credebatur: verùm acria illa aromata minùs conveniunt in hoc morbo, & cùm hîc requiratur tantùm ſucci papaveris efficacia, illud ſolum uſurpari poterit variâ ſub formâ, vel & compoſitiones ſimpliciores, non calidæ, quæ præcipuas vires ſuas ab opio admiſto mutuantur, & quorum variæ formulæ in diverſis diſpenſatoriis habentur.

§. 1211. AD tertiam indicationem ptiſana, juſcula, lacticinia, ſpectant.

Anteà §. 1208. recenſita fuerunt illa, quæ ad curam hujus morbi ſpectabant; & ibidem tertio numero agebatur de alimentis, quæ phthiſicis maximè conducerent: generales autem dotes ponebantur illæ, ut alimenta forent talia, quæ in debili jam corpore facilè ſubigerentur, chylúmque darent, qui ſimiliter, facilè cum ſanguine tranſiret per vaſa pulmonis; adeóque omnia lenta & viſcida à victu phthiſicorum excludebantur. Inſuper debebant continere ſufficientem copiam nutrimenti, nec facilè in putredinem vergere.

Ptiſana jam inter phthiſicorum alimenta locum obtinet. Quamvis autem ptiſana ex aliis cerealibus fieri poſſit; nam & triticæ ptiſanæ *Hippocrates* meminit; & ex oryza factam memorat *Horatius* (*q*);

Quid ceſſas? agedum, ſume hoc ptiſanarium oryzæ;

tamen uſu obtinuit, ut ptiſana ex hordeo parata intelligatur, niſi aliud frumenti genus nominatum fuerit. Quanti autem fecerit *Hippocrates* ptiſanam in morbis, ex numeroſis locis patet, & imprimis ex *libro de victu acutorum.* Sic autem apud Veteres parabatur. Hordeum in aquâ macerabant; maceratum in mortario manibus conterebant, donec degluberetur cortex; quod hodie molendinorum ope longè commodiùs perficitur; & tunc à cortice liberum hordei granum vocatur *depuratum*, vel & *excorticatum*, in officinis. Non autem contundebant hæc hordei grana, ſed integra decoquebant in aquâ, donec intumeſcerent; tunc quandoque pauxillum aceti & ſalis addebant. Si jam decoctum hoc hordei, unà cum hordei granis, exhibebatur, vocabatur tota ptiſana; ſi verò colando auferebatur hordeum, tunc dicebatur ſuccus ptiſanæ; qui ſi ad majorem ſpiſſitudinem coctus erat, vocabatur cremor ptiſanæ; qui & hodie paratur alio modo, dùm nempè hordeum coctione emollitum cochleari ligneo ſupra cribrum teritur, ut magna pars ſubſtantiæ hordei tranſprimatur per cribri naſſas; & dein decocto miſceatur túncque puls hordeacea fit quæ cremoris lactis conſiſtentiam habet, & dat blandum victum, humectantem, demulcentem, à putredine

(*p*) Lib. VIII. cap. LXVII. pag. 91. | (*q*) Lib. II. Sat. III.

penitùs alienum, cùm ſponte ſuâ aceſcat, & quidem tam celeriter, ut æſtivis menſibus per viginti quatuor horas ſervari nequeat decoctum hordei, quin jam aceſcat. Neque tamen ptiſana hordei nimium lentorem habet: nolebant Veteres, ut in mortario frangeretur; tunc enim farinaceum lentorem dediſſet decocto; quod non fit, ſi integrum coquatur. Verum quidem eſt, quòd & comminutum in molâ vel mortario hordeum adhibuerint, ſed tunc aliis artibus farinaceum lentorem minuerant anteà. Sic v. g. ſi hordei grana, aqua reſperſa, in tepido loco ſerventur, germinare incipiunt, ſi tunc illicò calore ſatis valido exſiccentur ſubitò, ſuffocatur incepta germinatio, ſed per ipſam germinationem lentor farinæ ſic attenuatus eſt, ut hæc grana, in craſſiorem farinam redacta, ſi coquantur in aquâ, non dent turbidum & viſcidum decoctum, ſed lympidum ſatis & fragrans, utì docet cereviſiæ confectio, quæ ex hordeo ſic præparato (maltam vocant) conficitur. *Galenus* ex recenti hordeo mediocriter frixato polentam, ipſi laudatiſſimam, parabat quæ aquæ infuſa gratum & nutrientem dabat potum. Tunc fit ſimile quid, ac hodie ex Caffâ Aſiaticorum conficitur; ſi enim crudæ caffarum baccæ infundantur vel coquantur in aquâ, dant potum admodum nauſeoſum: ſi verò priùs toſtæ fuerint, infuſum inde paratum gratam ſpirat fragrantiam: idem contingit, ſi hordeum ſimili modo torreatur. Cùm autem cereviſia etiam ex hordeo paretur, hinc apud illas gentes, quibus cereviſia pro potu communi in uſu eſt, illa conceditur & hoc morbo laborantibus; ſed *cereviſia illupulata, depuratiſſima, mediæ ætatis* (r). Lupulo enim condire ſolent cereviſiam, ut caveatur aceſcentia; ſed ſimul amarus ſapor ſic conciliatur huic potui; qui ſenſim minuitur, dum annoſa fit cereviſia; & tunc fragrantior redditur ac inebriat, ſi largiori potetur copiâ; túncque certè in hoc morbo noceret. Ubi verò recens eſt & defœcata, omnem utilitatem ptiſanæ habet, & ſimul hoc boni, quod per inceptam germinationem, dum ex hordeo malta paratur, lentor viſcoſus hordei multùm minutus fuerit: hinc certè talis cereviſia utilem potum dat, præſertim aſſuetis. In illis locis, ubi cereviſia potus familiaris eſt, illam in diverſis morbis medicatam reddere ſciunt, additis ſimplicibus variis. Sic pro phthiſicis lupulorum loco incoqui juſſit *Benedictus* (s) *radices conſolidæ, folia urticæ, althææ, endiviæ, portulacæ, &c.*

Ptiſanæ Veterum addebatur ſæpiùs acetum & ſalis pauxillum; præcipuè in morbis acutis; dum autem in phthiſicis, præſertim ſi moleſta & aſpera admodum tuſſis adſit, ab his abſtinemus, tunc fatuum ptiſanæ hordeaceæ ſaporem emendamus, additis pomis fragrantibus, glycirrhizâ, & aliis pluribus, prout hæc vel illa magis arrident ægrorum palato. Hodiè, utì notum eſt, omnia decocta, quæ in variis morbis pro potu communi adhibentur, ptiſanæ nomine veniunt, licèt nec hordeum, nec aliud cereale, ipſis incoctum fuerit.

Cæterùm hordeum inter ὀλιγότροφα, ſive levioris nutrimenti cibos, numerabatur à Veteribus: undè etiam apud Romanos ignominiæ causâ hordeum pro tritico dabatur cohortibus, quæ ſigna amiſerant, & apud *Polybium* inter pœnas militares numeratur κριθοφαγία, tanquam indigni forent robuſtorum cibo, qui in bello ignaviter ſe geſſerant (t).

Hæc videtur ratio, quare Veteres hordeum prætulerint tritico, ut ptiſanam pro ægris pararent, cùm per obſervata didiciſſent, triticum tenacius longè eſſe, & difficiliùs digeri: hodiè per recentiora obſervata rationem novimus. *Celeberrimus Becca-*

(r) Benedict. Tabid. Theatr. pag. 150.
(s) Ibidem.
(t) Nonnius de re cibariâ, pag. 24.

rius (*u*) farinam triticeam, ab omnibus furfuribus quam expurgatiſſimam, aquâ diluit, sícque tenuiſſimam farinæ triticæ partem eluit, quæ aquam turbidam reddit quidem, ſed leviſſimo concuſſu denuó æquabiliter per aquam diſpergitur, & *amylum* dictum conſtituit: verùm hâc parte farinæ penitùs elotâ, ſubſidet in vaſe alia ſubſtantia, quæ contrectata manibus ſub aquâ, & preſſa, paulatim cogitur in maſſam mollem, & maximè tenacem: quæ ampliùs aquæ miſceri renuit, & tenaciſſimum glutem dat. Quod autem maximè mirum videtur, hoc eſt, quòd hæc maſſa glutinoſa per examen chemicum dederit animalium partium producta, non vegetabilium; ſpiritum nempè urinoſum, olea, & ſalis volatilis alcalini tantam copiam, quanta ex pari pondere cornu cervi ſolet prodire. Dum autem farinam fabarum, hordeaceam, & alias plures, ſimili modo examineret, in nullis, ſi *Zeam* exceperis, (quam & *ſpeltam* vocare ſolent) invenit partem illam glutinoſam, aquæ non miſcibilem, quæ animalem, non verò vegetabilem, indolem habet.

Hinc intelligimus rationem, quare *Galenus*, utì aliâ occaſione ad §. 586. monitum fuit, dum cum duobus coëtaneis adoleſcentibus rus profectus, aliorum ciborum inopiâ, triticum coctum, ſale mediocri conditum, eſuriens avidè ſumſiſſet, pondus in ventriculo ſenſerit, cibos faſtidierit, alvum ſuppreſſam habuerit. Antè annum novi, innocuos pueros meſſis tempore triticum maturum comediſſe avidè, ſed omnes malo ſe habuiſſe, infarcto & tumido addomine languiſſe diù, & binos, qui maximam copiam comederant, periiſſe hydropicos: reliquis, per purgantia, dum putridiſſima ſaburra expelleretur, detumuit abdomen, & rediit ſanitas.

Cæterùm & ſuppuratis & tabidis *Hippocrates* ptiſanæ ſuccum paſſim commendavit.

Præter ptiſanam etiam meritò commendantur juſcula: carnes enim animalium mactatorum, præter ſanguinem rubrum, continent humores reliquos in ſani animalis corpore jam elaboratos, adeóque materiem nutrimenti copioſam in aquâ facilè ſolvendam, quæ debili etiam actione vaſorum & viſcerum ſubigi, & ulterius perfici, poterit. De cautelis autem, tam in præparatione, quàm exhibitione, juſculorum, poſſunt videri illa, quæ §. 28. N°. 1. habentur. Verum quidem eſt, omnia illa, quæ ex animalium carnibus parantur, plus minúſve in putredinem vergere, quod in hoc morbo non convenit, utì anteà dictum fuit; attamen illud facilè corrigi poterit, ſi ſucco arantiorum condiantur juſcula, vel illis addatur hordeì aut oryzæ cremor, quæ ſponte ſuâ in oppoſitam vergunt indolem. Præfereà carnes animalium, quæ ſolis vegetabilibus veſcuntur, juſcula dant, quæ minùs in putredinem prona ſunt, quàm illa, quæ ex carnivoris animalibus fiunt. Juſcula ex teſtudinum & ranarum carnibus à plurimis Medicis in hoc morbo commendatur, & plures ſe ſanaſſe profitetur his juſculis *Celeberrimus Bianchi* (*v*), in tractatulo, ubi victum ex vegetabilibus ſolis à *Cocchio* laudatum impugnat.

Præcipuè lactis uſus ad phthiſin ab omnibus ferè Medicis commendatus fuit: deficit nutritio in hoc morbo, & tota corporis toroſitas ſenſim perit. Notum eſt pulmonis efficaciam eſſe maximi momenti, ut chylus ex ingeſtis paratus acquirat indolem humorum noſtrorum, undè perdita quotidiè tam in ſolidis quàm in fluidis reſtitui poſſint. Sed pulmo laborat ulcere in hoc morbo, purulentus fomes in hoc viſcere hæret; tuſſis moleſta agitat; hinc non mirum eſt, pulmonis actionem minui. Nihil ergò rationi magis conſentaneum apparet, quàm ut ingeratur lac, quod in ſani animalis corpore

(*u*) Inſtitut. Bonon. Tom. II. part. 1. p. 123.—(*v*) Diſcorſo, ſe il vitto Pythagorico, &c. p. 61.

actiones vaſorum & viſcerum ſubiit, & jam aptum redditum eſt, ut intra paucas horas naturam liquidi animalis poſſit acquirere. Anteà §. 28. 1. dictum fuit de ſalutari lactis uſu in corporibus adeò debilibus, ut propriorum viſcerum vi debitum nutrimentum ſibi parare nequeant. Tunc laudatum fuit præ reliquis, tanquam optimum, lac humanum, de vegetæ & ſanæ mulieris uberibus ductum, cujus uſum *Galenus* jam ſuo tempore tanquam antiquum commendat, & ſuo calculo probat Simul & ex Hiſtoriâ Medicâ enumerati ſunt caſus, qui docent inſignem lactis humani utilitatem in phthiſi curandâ; quibus certè ſimiles alii numeroſi addi poſſent, ſi aliquid dubii de hâc re ſupereſſet, cujus veritatem etiam propriis experimentis firmare poſſem. Per annum & ultrà lacte humano virgo, ſummo loco nata, uſa fuit, tali cum effectu, ut tuſſis, ſputa purulenta, debilitas, macies, penitùs evanuerint, & ſana, vegeta, vivat.

Defectum lactis humani ſupplere ſolent Medici lacte aſinino, quòd tenuitate, & ſaporis dulcedine, ad lac humanum propiùs accedit: huic proximum laudatur lac caprinum; tandem & vaccinum adhibent; quod tamen magis ſpiſſum eſt. Cùm autem & in lacte ſubtilis latex ſit, qui citò difflatur in aërem, & perit, hinc prudentes Medici ſuadent, ut vaſe puro tepido excipiatur lac emulctum, & clauſo ſtatim vaſe deferatur ad ægrum, matutinis imprimis horis, hauſtóque lacte dormiat adhuc per duas tréſve horas, ſi poſſit. Idem obſervatur, ſi lac humanum de mulieris uberibus hauſerit æger; & poſteà adhuc ter quatérve de die repetitur. Optimas lactis virtutes *Aretæus* (*x*) paucis comprehendit in fragmento, quod de phthiſis curatione agit. *Lac verò aſumtu ſuave, potu facillimum, nutritu ſolidum, & quâlibet eſcâ à pueritiâ familiarius eſt: prætereà viſui colore delectabile, medicamen arteriam non aſperans, guttur lævigans, ad ejiciendam pituitam facilem ſpiritum reddens, inferiorem exitum lubricum efficiens, ulceribus dulce ſubſidium, & quolibet alio benignius. Si quis multùm lactis potat, nullo alio eget alimento.* Poſteà autem & ptiſanam & lacticinia commendat.

Interim diſſimulandum non eſt, quoſdam Medicos, & quidem optimè de arte meritos, uſum lactis non admiſiſſe in phthiſi abſque cautelâ. *Hippocrates* (*y*), poſtquàm plures morbos recenſuerat, ubi credebat lactis uſum non convenire, dicit. *At tabidis lac dare convenit non valdè admodùm febricitantibus, & in febribus diuturnis ac lentis, ſi prædictorum ſignorum nullum adfuerit, & præter rationem extenuatis.* Notum eſt, lac triplici conſtare ſubſtantiâ; butyro nempè, ſive parte pingui cremoraceâ; caſeo, & ſero tenui, quod bina priora diluit & inter ſe miſcet æquabiliter. Pars cremoracea ſponte ſuâ aceſcit quidem, ſed majori calore febrili poteſt & pinguis cremoris pars in acre rancidum nidoroſum converti, præcipuè ſi omne ſerum à parte pingui ſeparatum fuerit, tunc enim merum pingue butyrum eſt: pars ipſa caſeoſa, propiùs jam ad naturam animalem accedens, poteſt magnam acquirere acrimoniam, & putreſcere, utì in caſeo antiquo apparet, qui & combuſtus ſimilem fœtorem ſpargit ac cornua animalium. Quandiù autem tria hæc, cremor, caſeus, ſerum, unita manent ſimul, non putreſcit lac, ſed aceſcit ſponte ſuâ: aliæ illæ degenerationes tantùm obſervantur poſt ſeparationem partium, quæ antè miſtæ fuerant. Hoc autem videntur metuiſſe in phthiſicis ab uſu lactis, ſi nempè valida febris adeſſet, utì diſertè notavit *Trallianus* (*z*), dum lac phthiſicis commendat; *ſi non vehementer febricitent: ſi enim multo infeſtante calore exhibeatur, non item nutrire aut humectare poterit. Nam ab eo*,

(*x*) De Morbor. Diutur. curat. Lib. I. cap. VIII. pag. 127. — (*y*) Sect. V. Aphor. nº. 64. Charter. Tom. IX. pag. 237. — (*z*) Lib. VII. cap. 11. pag. 309.

quod

quod contra naturam eſt, vincitur, & in alienam corruptricémque qualitatem mutatur: ubi calor febrilis moderatior evaſerit, lac ipſis exhiberi debet.

Ex his ſatis apparet, tunc tantùm lactis uſum dubium fuiſſe, ubi valida febris adeſſet, non verò, abſtinuiſſe à lacte ob febriculam illam continuam habitualem, quæ hectica vocari ſolet: ob eandem cauſam & plures Medici voluerunt, ut matutinis horis lac daretur, cùm circa veſperam febris hectica ſoleat exacerbari.

Videtur etiam *Benedictus* (*a*) non ſemper lactis uſui faviſſe in curâ phthiſis: in initio morbi laudat, lac exhibere *aſſuetis optimè conſtitutis, avidéque potentibus.* Verùm *ejus uſum verè phthiſicis prorſus interdixiſſe, neceſſe duxit.* Metuebat enim caſeoſæ partis coagulum, & cremoraceæ partis corruptionem rancidam.

Hinc ſerum lactis, caſeo & cremore ablatis, omni indicationi ſatisfacere credidit; unde & alibi (*b*), ubi de potu phthiſicis utili agit, dicit: *Lac quidem ſine diſpendio aliquoties forſan in uſum ducitur, ejus verò ſerum, præſcriptorum ſelectiſſimis alteratum, nullam incommoditatis ſuſpicionem præ ſe fert.* Simul priori loco binos ægrorum caſus recenſet, quibus à lacte aſſumto ventriculus & inteſtina coagulo repleta inveniebatur.

Verum quidem eſt, utì poſteà dicetur in *capitulo de rheumatiſmo*, ſerum lactis nutrire poſſe, ſed & verum eſt, caſeoſam partem magis elaboratam jam eſſe, propiúſque accedere ad naturam animalem; adeóque, ubi corpus nutriri deſinit, cùm non valeat ampliùs bonos humores propriis viſceribus perficere, utilè erit, talem materiam ingerere, quæ jam in ſani animalis corpore præparata fuit. Præterea in phthiſicis pinguedo totius corporis conſumitur, hinc cremor lactis huic defectui ſupplendo admodùm idoneus videtur, & quidem tantò magis, cùm cremor ipſe in aquâ dilui ſe patiatur, dum ipſum ſerum, ſale nativo lactis dives, ipſi adhuc intimè permiſtum eſt, & hinc tanquam ſapo conſiderari poteſt, in quo pinguis quidem copia adeſt, ſed ſali ſic unitum, ut totum in aquâ & aquoſis omnibus ſolvi poſſit.

Simul & hoc commodi habetur, ut levi negotio vario Medici ſcopo ſic ſatisfieri poſſit. Si acris admodum humorum indoles fuerit, *cremor lactis balſamus eſt interno externóque, uſu omnium optimus, amicus corpori, acre quodcumque mitificans, hinc phthiſicis, nephriticis, arthriticis, ſummum ſolamen; ut & vulneri, ulceri aſpero, egregium* (*c*). Si ob calorem & febrim majorem metueretur cremoris lactis corruptio in rancidum nidoroſum, *lac defloratum, remedium incomparabile ad ſanandos morbos acres in obeſis, bilioſiſque, oleo carens* (*d*). Si à caſeo metueretur coagulum, ex lacte deflorato præcipitari poterit pars caſeoſa, & habebitur ſerum lactis tenue; in quo dilui poſſet cremor lactis, ſi indicatio Medica hoc poſcere videretur. Interim impediri poterit facilè, ne pars caſeoſa à reliquis lactis partibus in primis viis ſeparetur tam citò, & in denſum nimis abeat coagulum, ſi quinque grana ſaponis Veneti deglutiantur antè lactis ſumtionem. Si acrimonia acida in primis viis metuatur, pulveres abſorbentes ſumti unà cum lacte facilè cavebunt hoc vitium, vel emendabunt, ſi jam natum fuerit.

Omnia hæc jam dicta, & unanimis ferè Celeberrimorum Medicorum conſenſus, faciunt, ut à lacte phthiſicis exhibendo nunquam metuerim: humanum lac, naturæ maximè analogum, palmam reliquis præripit: aſininum tenuitate & dulcedine proxi-

(*a*) Tabid. Theatr. pag. 71.
(*b*) Ibidem, pag. 151.
(*c*) H. Boerh. Chem. Tom. II. proc. 99. p. 319.
(*d*) Ibidem.

mum, dein caprinum, & ovillum, laudari ſolent. Vaccinum, his omnibus pinguius & magis nutriens, ſuum quoque uſum habet, imprimis dum lætis in paſcuis armenta lautum pabulum habent. Sic ſaltem prodeſſe poterit illis, qui reliqua faſtidiunt, vel ſumptibus ferendis non ſunt. Si debile corpus, aut oppreſſus pulmo, non ferat, decocto hordei dilutum dari poteſt, lac vaccinum, vel tenue ex hoc lacte paratum ſerum, quod & detergendo loco ulceroſo optimum eſt. Sic & veteres Medici fecerunt, dum commendabant lac aſininum tenuius nempè vaccino, in illo morbi ſtadio, ubi depurandum ulcus erat, levíque nutrimento ſuſtinendum corpus ubi depurato ulcere conſolidatio ſperabatur, tunc lac vaccinum adhibuerunt.

§. 1212. CUratio verò hujus morbi palliativa maximè ſpectat tuſſim, anxietates, alvi fluorem.

Verum quidem eſt, optatiſſimam curam eſſe, ſi tollatur morbus, qui moleſtorum ſymptomatum cauſa eſt: at hoc non ſemper in poteſtate artis eſt. Cùm ergò mitigandis ſymptomatum moleſtiis incumbit tantùm Medicus, nullam ampliùs ſpem eradicandi morbi habens, tunc hæc curatio vocatur *palliativa*. Novi quidem, auſteros philoſophos damnaviſſe hanc artis partem, quæ de curâ *palliativâ* agit, & vocaviſſe morborum pædagogam: nolebant enim morbos incurabiles prorogari; ſuum nempè cuique in republicâ munus eſſe, quod dum exſequi nequeunt, ſatius eſſe & ipſis & reipublicæ, ut abeant ad plures; neminíque tantum otii in vitâ ſupereſſe debere, ut ſolam ſuam curet valetudinem. Interim humanitas poſcit, ut ſuccurramus miſeris, de quorum ſalute etiam deſperamus; ut leniamus mala, quæ eradicari nequeunt; ut placidè magis peragatur pauculum illud, quod de vitæ curriculo ſupereſt, donec mors his ærumnis finem imponat. Vidi ſevero faſtu turgentes philoſophos, dùm ſani erant, in his anguſtiis conſtitutos à quovis obvio petiiſſe lenimen malorum. Accedit, quòd ferè omnes phthiſici, quamvis de fatali exitu morbi moniti fuerint, vanâ ſemper ſanationis ſpe lactentur ad ultimum halitum uſque, & avidè petant à Medicis remedia. Crudele foret miſeris ultimum illud ſolatium negare.

Tria autem præcipuè ſunt ſymptomata, quæ lenimen poſtulant, moleſta tuſſis, intolerabilis anxietas, & alvi fluor.

§. 1213. QUibus occurritur diæta (1211.), opiatis cautè adhibitis, liquidis calidis.

Tuſſis ſemper adeſt. Nervi enim pulmonales fidelem cuſtodiam agunt, etiam in ſano homine, ut nihil nocituri pulmonem ingredi poſſit, quin per tuſſim excitatam excutiatur illicò: vel aquæ guttula inter bibendum in aſperam arteriam delapſa validam movet tuſſim: ulceroſus autem in pulmone locus irritatur perpetuò ab ipſo pure, præcipuè ſi tenuius aut acrius fiat, uti in deſperatâ phthiſi toties fit: imò tuſſis hìc tuſſim facit, dum exaſperatur hâc conquaſſatione ulcus.

Sed & augetur tuſſis imprimis circa veſperam, dum hectica febris exacerbatur, & majori celeritate ſanguis per libera adhuc in pulmone vaſa movetur, unà cum intolerabili anxietate ob tranſitum ſanguinis difficiliorem. Omnia hæc immaniter au-

gentur, ſi copia crudioris chyli cum ſanguine venoſo ad pulmonem veniat. Hinc, ut leniantur hæc mala, diæta, quæ præſcripta fuit §. 1211, ſollicitè obſervari debet, ſimúlque curandum, ne alimenta, quamvis etiam optima fuerint, majori quantitate ſimul ingerantur, cùm vel ſola copia boni chyli hîc nocere poſſit; undè partitis vicibus hæc danda ſunt ſemper. Simul & liquidi tenuis calidi copia, partitis pariter vicibus data, omnes humores ſic diluit, ut faciliùs per pulmonis vaſa tranſire poſſint, adeóque anxietatem minuant. Opiatorum prudens uſus ad tuſſim compeſcendam unicum ferè remedium dat, dum & ſimul alvi fluorem vel præcavet, vel compeſcit, ſaltem pro tempore.

Anteà dictum fuit, in conſummatâ phthiſi, à pure reſorpto, totum ſanguinem corrumpi, & ſic diſſolvi, ut per meſeraica vaſa elapſi humores putridiſſimam diarrhœam faciant, quæ & morbo & vitæ finem brevì imponere ſolet. Magnæ tunc certè undíque anguſtiæ adſunt: cohibere, ne hæc putrida exeant de corpore, periculoſum eſt; ſi pergat diarrhœa, omnes omninò vires brevì cadunt, & exhauritur totum corpus: ſæpè etiam dolores abdominales ſequuntur, moleſtiſſimúſque, & perpetuus teneſmus alvum deponendi, qui vires ulteriùs debilitat. Unicum ferè, quod tentare ſolent Medici, ut ultimam hanc morbi, brevì finiendi, moleſtiam leniant, eſt clyſma, quod tali modo parari poſſet. Drachma puriſſimæ terebinthinæ vitello ovi, per trituram in mortario vitreo, miſcetur intimè, additur unc. ſemiſſ. theriacæ Andromachi, dein hæc diluuntur unciis quatuor lactis recentis, & in anum injiciuntur: monendus æger eſt, ut clyſma injectum retineat diù, hâc ſpe, ut dolor & irritatio inteſtini recti topico anodyno remedio lenientur.

PHTHISES ALIÆ.

§. 1214. UT ab ulcere pulmonis, ita hepatis, lienis, pancreatis, meſeraei, renum, uteri, veſicæ, &c. phthiſis produci poteſt, cujus cognitio, prædictio, effectus, curatio, pallatio, facilè ex iiſdem fontibus petitur ab eo, qui viſceris cujuſque effectus naturales perſpectos habet.

Certum eſt, quod, ſi in quocumque alio viſcere fomes purulentus hæreat, ſimilia mala ſequi poſſint, & debeant ferè, ac ſunt illa, quæ ab ulcere pulmonis metuuntur. Verum quidem eſt, quòd pulmo vitale viſcus ſit, adeóque vel ob hanc ſolam cauſam periculoſiores ejus morbi habeantur meritò. Interim indicationes curatoriæ ferè eædem ſunt, quæ §. 1208. recenſitæ fuerunt: abſceſſus enim tales illicò maturandi ſunt, maturi rumpendi, pus evacuandum per vias maximè congruas. In pulmonis ulcere per aſperam arteriam pus educi debet, in hepatis abſceſſu facilior via in inteſtina adeſt; idem & de liene & pancreate verum. Renum & veſicæ ulcera per urinæ vias depurantur; uteri per vaginam, &c. Sed & eædem requiruntur cautelæ, & ſimilia remedia, ut ſanguis muniatur contra infectionem purulentam: ſimi-

lis victus requiritur, ex cibis facillimè ſubigendis in corpore, & qui ab omni putredine quàm maximè alieni ſunt. Præthereà in Capitulis de *Hepatitide* & *Nephritide* de abſceſſu horum viſcerum actum fuit, utì & in *Inteſtinorum inflammatione;* ad quæ facilè reduci poterunt abſceſſus, qui in liene, pancreate, & meſenterio, naſcuntur. In morbis puerperii de uteri inflammatione & omnibus ejus morbi ſequelis dicetur. Ubi *de calculo* agetur, dicetur & de veſicæ ulcere, quod febrim hecticam & tabem quandoque facit. Hinc ſpontè patet, nullam omninò neceſſitatem eſſe, ut de tabe agatur ulteriùs, quatenùs in diverſis illis corporis locis ſedem ſuam fixerit purulentus fomes. Accedit, quòd ſatis frequenter, à pure reſorpto ex aliis corporis locis, vomica pulmonis ſequatur, depoſito in hoc viſcus pure reſorpto.

Quoad ſigna Diagnoſtica, illa haberi poſſunt, ſi ſitus viſcerum & effectus naturales ex Anatomicis habeantur cogniti. Ex iiſdem fontibus etiam determinari poſſunt variæ methodi, quibus remedia applicari debent parti affectæ. Sic v. g. in hepatis abſceſſu ſpes eſt, illum extrorſum vergere poſſe; tunc molliſſimis fomentis aut cataplaſmatibus hepatis regio fovebitur; ſed cùm pancreas ſub ventriculo ponatur, non poſſet hoc ſperari. Ulcera veſicæ, uteri, vaginæ, depurari poſſunt per injectiones, ſed vomica renum aperta per diuretica blanda, balſamica, faciliùs poterit detergeri, cùm ferè omnia balſama nativa ſatis citò peculiari odore urinam afficiant, utì dictum fuit. Sed & Prognoſis pariter ex cognitâ ſtructurâ uſúque viſcerum deduci poterit: longè diutiùs, v. g. ferri poterunt, imò & faciliùs curari, ulcera renum & veſicæ, quàm hepatis & lienis, cùm facilior longè exitus puris ſit ex renibus & veſicâ, quàm ex hepate & liene, ipsáque urina perpetuò abſtergat ulceroſa hæc loca, & ſimul in poteſtate artis ſit, urinæ nimiam acrimoniam lenire, illam imbuere viribus medicatis, &c. Præthereà hepar & lien, cùm mollis adeò ſubſtantiæ ſint, per abſceſſum longè faciliùs contabeſcunt, ſempérque metuendum eſt, ne tales vomicæ ſic rumpantur, ut pus, in cavum abdominis delapſum & retentum, aſcitem purulentam faciat; cujus curatio vix ſperari poterit unquam.

Patet ergò, omnia, quæ de diverſis phthiſicis morbis dicenda forent, facilè ex præcedentibus hauriri poſſe.

HYDROPS.

§. 1215. **Q**Uando ſerum aquoſum extra vaſa fuſum, & cavitatibus receptum eſt, vel & ſtagnans alicubi vaſa ſua nimium diſtendit, hydrops vocatur.

Hydrops generale nomen eſt, ſub quo plures ejuſdem morbi ſpecies intelliguntur, quarum diverſitas imprimis deducitur à diverſis corporis partibus, quæ aquosâ hâc colluvie occupantur; & indè varia imponuntur nomina, utì patebit in ſequentibus. Optimè dixit *Celſus* (*a*); *Communis tamen omnium eſt humoris nimia abundantia :* qui humor tenuis & aquoſus eſſe ſolet; & indè morbus nomen habet; ὕδρωψ, ὕδερος, ὑδερίασις, vocari ſolitus, utì & παρέγχυσις, quod nomen imprimis in hydrope, anaſarcâ dicto, locum habet, dum toti corporis moli aqua quaſi circumfunditur. Undè & *Horatio* (*b*) aquoſus languor vocatur hydrops.

Notum ſatis eſt ex Chemicis, aquam in ſanis abundare humoribus non tantùm, ſed etiam animalium partibus ſolidis valido adeò nexu uniri, ut per ſæculum ſervata cervorum cornua, quæ omninò exſucca & arida videntur, tamen copiam aquæ exhibeant, ſi ex retortâ deſtillentur. Ubi autem quâcumque de causâ abundat aqua in liquidis noſtris, vel intima unio aquæ cum reliquis fluidorum & ſolidorum partibus tollitur, tunc metus eſt, ne ex vaſis, per quæ movetur, elabatur aqua in corporis cava, vel, ſi exitus per vaſorum extrema denegetur, eadem vaſa diſtendat, & ſic utroque modo hydropem producat, niſi per alias vias diffletur de corpore, ſicque impediatur ſeri aquoſi accumulatio.

Anteà, ubi de morbis inflammatoriis agebatur, notatum fuit, quandoque tantam naſci denſitatem inflammatoriam ſanguinis, ut potus aquoſi ingeſti non ampliùs poſſint ſpiſſo nimis ſanguini intimè miſceri, hinc brevì per urinas tenues aquoſas, vel & per ſudores, eliminari de corpore; quòd meritò periti Medici pro malo habent omine. Verùm ſi aqua ingeſta, ſanguini intimè non potens miſceri, indè quidem ſecedat, nec tamen exeat de corpore, accumulabitur aquoſa hæc colluvies, & hydropi originem dare poterit : ob hanc rationem poſteà §. 1229, morbi acuti ardentiſſimi inter cauſas hydropis recenſentur : obſervatur, & frequenter ſatis, tumor hydropicus artuum inferiorum poſt morbos acutos toleratos. Idem continget, ubi, mobilioribus in toto ſanguine diſſipatis, humor atrabiliarius craſſus, pinguis, terreſtris, per vaſa fluit (vide §. 1092.), qui pariter intimam unionem aquæ difficulter admittit : undè §. 1229. & melancholia inter cauſas hydropis numeratur, unà cum ſcorbuto, in quo morbo pro parte etiam ſpiſſa humorum tenacitas accuſatur, utì ad §. 1153. dictum fuit.

Quamvis autem ab aquâ nomen habeat hic morbus, tamen illud, quod in cavis majoribus & minoribus corporis colligitur liquidum in hydropicis, manifeſta ſigna dat ſeri ſanguinis admiſti, hinc *ſerum aquoſum* dicitur, quia purum ſerum non eſt : nam

(*a*) Lib. III, cap. XXI, pag. 161. — (*b*) Carmin. Lib. II. Odar. 2.

igni impoſitum pro parte avolat in auras, pro parte verò coagulatur inſtar albuminis ovi (*c*), qualem mutationem ab igne etiam in ſero ſanguinis noſtri fieri notum eſt. Prout autem ſeri proportio ad lympham tenuiorem major vel minor eſt, illud coagulum etiam majori minoríve quantitate obſervabitur in aquis hydropicorum. Contigit mihi aliquoties examinare poſt paracenteſin abdominis has aquas, inveni quandoque coagulum ſatis copioſum, dum in vaſe puro igni exponebantur; aliquando tantùm turbabantur flocculis innatantibus manifeſtis; quandoque tantùm lacteſcebant turbidæ, fortè ob minorem copiam ſeri majori copiæ lymphæ permiſtam. Certè ſi ſerum ſanguinis humani igni exponatur, abit in maſſam ſciſſilem, ut albumen ovi, ſi verò aquæ ebullienti infundatur, lacteſcere facit aquam (*d*).

Nemo hodiè dubitat, dari in corpore vaſa, quæ tenuiores rubro ſanguine humores vehant; undè, ſi liber tranſitus impediatur humorum per eadem hæc vaſa, diſtendentur illa, ſícque tumorem hydropicum producere poterunt. Vaſa autem arterioſa, quæ tenuiorem rubro ſanguine humorem vehunt, in ipſo ſuo initio, ubi tamen ampliſſima ſunt, tam parvum habent diametrum, ut partem rubram ſanguinis naturaliter admittere nequeant; adeóque vix fieri poterit, ut ab obſtructis his vaſis magni tumores fiant. Verùm aliud quid obtinet in vaſis venoſis, quæ lympham versùs cor referunt, & illam venis majoribus ſanguineis infundunt, vel ad ductum thoracicum, quæ quaſi vena cava lymphæ (*e*) haberi poteſt, deducunt. Hæ venæ, antequàm lympham ſuam communi alveo tradant, ſatis notabilem molem habent, quamvis poſt mortem collapſæ ferè evaneſcant ex oculis, tamen per flatum injectionem, & alias artes, conſpicuæ reddi poſſunt. Egregius Anatomicus *Bertin* (*f*) in renibus non tantùm plurima obſervavit vaſa lymphatica venoſa, ſed & teſtatur, ſe vidiſſe majorem truncum; qui calami ſcriptorii dimidiam magnitudinem æquabat. Simul candidè monet, vaſa lymphatica omnium optimè in conſpectum venire, abſque ullo alio artificio, ſi cadaver humanum, dum incepta jam putredine tumet, aperiatur. Tunc enim cava corporis ab aëre, per putredinem extricato, tument, quod non tantùm in cavis majoribus, ſed etiam in cellulis membranæ adipoſæ locum habet. Hæc eſt ratio, quare cadavera ſubmerſorum, dum putreſcere incipiunt, ſurſum emergant, tumido imprimis abdomine extra ſuperficiem aquæ prominente: poſtquàm verò crepuit abdomen, intolerabilis mephitis quaquaverſum diſpergitur, & cadaver denuò fundum petit. Cùm autem eodem tempore, dum membrana celluloſa ab aëre per putredinem genito, vel potiùs extricato, diſtenditur, ſimul turgere incipiant vaſa lymphatica, concludit, etiam vitæ tempore inter vaſa lymphatica & membranam celluloſam adeſſe communicationem, & hinc patere rationem, quare, vaſis lymphaticis malè affectis, tunica cellularis extravaſata lympha turgeat.

Si ergo quâcumque de causâ impediatur liber reditus lymphæ venoſæ versùs cor, poterunt impleri cava majora ac minora corporis, & vaſa lymphatica diſtendentur. Cùm autem valvulas adeò manifeſtas detexerint Anatomici in his vaſis, retrogreſſus lymphæ difficilis erit, tumebit locus inter binas valvulas interceptus, & fortè hæc una ex cauſis eſt, unde hydatides naſcuntur, de quibus poſteà dicendum erit.

(*c*) Academ. des Scien. l'an 1701. Mém. pag. 147. & 1707. Mém. pag. 503.

(*d*) De Haen Rat. Medend. Tom. I. part. 1. cap. VI.

(*e*) Herm. Boerh. Inſtitut. Medic. §. 126.

(*f*) Académie des Sciences, 1744. Mémoires.

§. 1216. Qui ideò obtinere poteſt, ubicunque hujus ſeri vaſa, id eſt in omni corporis habitu, atque in parte quâlibet ſingulari.

Totum corpus perſpirabile eſſe in omni ſuperficie externâ & internâ, & viciſſim *carnes attractrices ex cavo & intrinſecùs*, dixerat *Hippocrates*, utì anteà ad §. 323. & 333. dictum fuit, ubi *de Contuſione* agebatur. Hanc autem perſpirationem, & viciſſim perſpirati inſpirationem, ſive reſorptionem per venas, pulcherrimis experimentis ſolidiſſimè demonſtravit *Abrahamus Kaau* (g) obtinere in univerſo corpore, tam in partibus externis quàm internis. Halitûs ſub formâ, ex totâ cute, pulmonibus & ore interno, acri ſub frigore, apparet illud perſpirabile manifeſtè. In vivis animalibus, ſi diſcindatur pectus, aut abdomen, ſimilis halitus effunditur, odore peculiari nares feriens: ſed & idem illud exhalans denuò reſorbetur in ſanis, antequàm in liquorem condenſetur: poſt mortem autem, præcipue frigefacto jam cadavere, condenſatus ille vapor ſub aquæ formâ invenitur in cavis corporis: idem debili in ſanitate, vel potiùs morboſo corporis ſtatu, contingit. Hinc dixit *Hippocrates* (h); *pars namque omnis disjuncta nec continua, ſive cute, ſive carne, tegatur, concava eſt. Quæ quidem ſana ſpiritu; ægra verò ſanie impletur.* Cùm ergò hæc lex in toto corpore, & ſingulis ejus partibus, obtineat, patet ſatis, quod, ſi reſorptio hæc exſpirati halitûs, â quâcumque demum causâ hoc fiat, impediatur, colligetur & denſabitur in aquam, ſicque implebit, & diſtendet cavum, in quo hæret. Unde patet veritas aſſerti, quòd Hydrops poſſit fieri in omni corporis habitu, & in parte quâlibet ſingulari. Pulchrè hoc *Aretæus* (i) notavit, dicens: *Cæterùm nonnunquam & exiguâ in parte homo aquam intercutem patitur: ut ſecundum caput in eo morbo: qui hydrocephalus nuncupatur, aut jecinore, aut liene, aut in mulierum utero. Et cæteris hæc ſpecies ſanabilior; nam ſi ejus oſtiolum à priori concluſione hiare cœperit, humorem quidem, ſi habeat, effundit, ſi ſpiritum, efflat.*

Generalis ergò hæc eſt hydropis idea: facilè autem patet, diverſas lædi functiones, prout, in hoc illóve cavo accumulatum ſerum aquoſum, variorum viſcerum actiones impedit. Simul etiam notandum eſt, collectam lympham non ſemper poſſe educi æquè facilè & tutò ex cavis locis, in quibus hæret. Hæc eſt ratio, quare idem morbus ſedulò conſiderandus ſit ſecundùm loca corporis, quæ occupat, ut certi quid de curatione ſtatui poſſit. Primò ergo de capitis hydrope agetur, & deindè de reliquis.

§. 1217. Hinc Hydrocephalus, colluvie factâ inter integumenta ipſa externa; inter hæc, & cranium; inter cranium & cerebri membranas; inter membranas ipſas; harúmque duplicaturas; inter has & cerebrum; inter cerebri plicas; in cavitatibus ipſis; ſine morte tamen ſubitâ.

Hydrocephalus capitis hydropem propriè deſignat; interim tamen non ſemper hoc nomine donatur colluvies aquoſa in capite accumulata. Niſi enim flexiles adeò adhuc

(g) Perſpirat. dicta Hippocrat. per univerſum corpus. — (h) De Arte, cap. VIII. Charter. Tom. II. pag. 150. — (i) De cauſ. & ſign. Morbor. diut. Lib. II. cap. I. pag. 51.

ſint capitis partes, ut patiantur ſe extendi facilè, ſícque caput mole auctum appareat, non dicitur hydrocephalus. Dum in letargicis, vel & apoplexiâ fragidâ dictâ, accumulatur ſerum aquoſum in cerebri ventriculis, nemo hunc morbum vocabit hydrocephalum, quia firma oſſa cranii extenſionem impediunt, & hinc moles capitis non apparet aucta, licèt copia ſatis magna ſeri aquoſi interiùs hæreat accumulata.

Quamvis autem inter ipſa integumenta communia & calvariam poſſit accumulari aqua in omni ætate; tamen hoc rariùs contingit in adultis, & ideò hydrocephalus ferè tantùm deprehenditur in junioribus. Notum eſt, quandoque fœtus, dum in utero materno hærent, hoc morbo laborare, & auctâ ſic capitis mole partum difficilem fieri non tantùm, ſed & quandoque omninò impoſſibilem, niſi inter partûs nixus rumpantur membranæ, quæ aquam continent, vel per artem via paretur, ſícque capitis moles minuatur.

Nato infante frequenter hic morbus naſcitur, ſollicitè diſtinguendus in initio, ut curari poſſit: adultus enim difficulter medelam admittit. Notum eſt, in recèns natis calvariam nondùm penitùs oſſeam eſſe, ſed inter oſſa capitis interſtitia reperiri membranacea ſatis magna, quæ procedente ætate ſenſim oſſeſcunt, citiùs vel ſeriùs in diverſis. Vidi aliquoties octavo ætatis anno inter oſſa bregmatis & frontis *fontanellam* (ſic vulgò dictam) adhuc ſupereſſe, imò & quandoque ſeriùs, dum nondùm in os mutata fuiſſet hæc pars membranacea. Undè facilè patet, accumulato in cavo calvariæ liquido, oſſa magis magíſque à ſe mutuò recedere, partem membranaceam extendi, ſícque capitis molem immaniter augeri, poſſe; utì numeroſæ docuerunt obſervationes.

Commodè dividitur hic morbus in hydrocephalon externum & internum. Externus dicitur, ubi inter integumenta capitis, vel inter hæc & calvariam, hæret aqua. Internus vocatur, dum in cavo calvariæ accumulatur lympha, in quocumque demum loco hæreat: poteſt enim, utì mox patebit, variam occupare ſedem. Externam hujus morbi ſpeciem videtur tantùm agnoviſſe *Celſus* (*k*), ubi de morbis, qui naſcuntur in capite, agit. Dicit enim: *Præter hæc etiam unum invenitur genus, quod poteſt longum eſſe: ubi humor cutem inflat, eáque intumeſcit & prementi digito cedit: ὑδροκέφαλον Græci appellant.* Hoc autem videtur confirmari ex illis, quæ ad curandum hunc morbum ſuadet (*l*). *In hoc tonderi ad cutem neceſſarium eſt, deindè imponere ſinapi, ſic ut exulceret: ſi id parum profuit, ſcalpello utendum eſt.* Videtur enim tantùm voluiſſe, ut ſic via fieret aquæ inter integumenta capitis & calvariam collectæ. E contrà celebres alii in arte viri dubitaverunt, an quidem daretur hydrocephalus externus, vel ſaltem, ſi obſervaretur, an non illud rariùs contingeret. *Celeberrimus Petit* (*m*) fatetur, ſe tantùm obſervaſſe hydrocephalos, qui à ſero aquoſo in ventriculis cerebri accumulato facti fuerant. Raræ certè admodum habentur obſervationes hydrocephali ſub externis tantùm tegumentis hærentis, abſque eo, quòd in cranii cavo limpha extravaſata inventa fuerit. Interm tamen, cùm in tunicâ cellulosâ totius corporis aqua colligi poſſit, poterit & idem in capite contingere. Artificioſus autem hydrocephalus, quem *Hildanus* recenſet (*n*), potiùs erat emphyſema, dum ſceleſti parentes foraminè parvo inciſo in cute verticis infantis per

(*k*) Lib. IV. cap. II. pag. 187.
(*l*) Ibidem. pag. 189.
(*m*) Académ. des Scienc, 1718. Mém. p. 98.
(*n*) Obſervat. Chirurg. Centur. III. obſerv. XVIII. pag. 199.

flatum

flatum impulſum in magnam molem extenderant integumenta; ut quæſtum indè facerent: meritam autem ſceleris pœnam dederunt ultimo ſupplicio affecti.

Quòd raro obſervetur hydrocephalus exteriorem tantùm partem capitis ocupans; etiam indè confirmatur, quod *Aëtius* (*o*), de hoc morbo agens, illum quidem deſcripſerit duplicem, externum & internum, ſed ſimul monuerit, plerumque quidem aquoſam humiditatem hîc colligi, nonnunquam tamen etiam fœculentam & ſanguineam: inter apparentes autem morbi cauſas percuſſionem aut contuſionem numerat, undè vaſa franguntur ac ſanguis effunditur & ſpeciatim monet, hoc fieri, dum obſtetrix rudiori manu caput attrectaverit. Manifeſtè indè apparet, quòd ſub hydrocephali nomine deſcripſerit tumores à contuſione in externâ capitis parte natos. *Stalpart van der Wiel* (*p*), qui plures hydrocephalorum obſervationes recenſet, dicit: *Quòd tales hydrocephali* (externi nempè) *non tantùm à violentiâ, aliâve causâ externâ, naſcantur, ſed & quòd in iiſdem limoſa quædam, vel ſanguinolenta, turbulentáque, ſemper reperiatur lympha, cùm tamen in internis hydrocephalis ea clara ſemper & limpida appareat.* Sæpiùs contingit, ſi in difficiliori partu diutiùs hæſerit caput fœtûs preſſum inter oſſa pelvis, quòd tunc illa pars capitis, quæ aperto uteri orificio, elapſis jam aquis, directè reſpondet, incipiat tumere, & ſugillationem ſive ecchymoſin inveniamus in hoc loco, poſtquàm infans natus eſt. Sed videtur malè tunc talis tumor referri ad hydrocephalum. Sæpè etiam hoc contingit, dum os uteri unà cum fœtûs capite non directè reſpondet pelvi, ſed in partem lateralem pelvis vel ſummitatem oſſium pubis impingit. Contunditur enim tunc per validos parientis nixus ad oſſa caput. Memini me vidiſſe talem tumorem ſatis inſignem in capite infantis, cujus bregma ſiniſtrum diù hæſerat appreſſum margini oſſis pubis, antequam peritior obſtetrix vocata, mutato puerperæ ſitu, & prudenti manu, perverſam hanc poſituram emendaſſet. Tumor tamen ille feliciter curatus fuit illis remediis, quæ ad contuſionem curandam anteà fuerunt laudata; ita ut poſteà illum viderim ſæpiùs, jam adoleſcentiæ annos ſuperantem, vegetum & ſanum. Plures ſimiles caſus vidi, ſed nunquam obſervavi illud quod *Aëtius* (*q*) innuere videtur. Dicit enim, quòd ſi à percuſſione vel contuſione talis tumor natus fuerit, in initio quidem rubeat & doleat, ſed poſteà, humore contento in tenuem ſubſtantiam mutato, tum demum tumor concolor cuti & ſine dolore evadat. Certè ſi effuſus ſanguis ſub cute integra ſenſim ſic attenuari poſſit, ut in tenuem lympham convertatur, facilè reſorberi poterit, & talis tumor reſolvendo curabitur, uti pluribus demonſtratum fuit in *Capitulo de contuſis.* In illis caſibus, quos mihi videre contingit, tales tumores perfectè reſoluti fuerunt, neque opus fuit, ut incisâ cute via fieret ſanguini extravaſato.

Notandum inſuper eſt, quandoque in recèns natis tumorem circa occiput inveniri mollem, & magnæ ſatis molis: aliquoties hoc vidi, ſed perierunt omnes, & quidam ex his ſatis citò. *Ruyſchius* (*r*) teſtatur, ſe hos tumores aliquoties vidiſſe, & quidem ſemel tantæ molis, ut fœtum magnitudine ſuperaret: impropriè hydropes capitis illos tumores vocari monet, ſi reliquum caput benè conſtitutum fuerit, tamen hanc cum hydrocephalo affinitatem habere obſervavit, ut citò moriantur in-

(*o*) Lib. VI. cap. I. p. 99. verſâ.
(*p*) Obſerv. rarior. Tom. II. pag. 123.
(*q*) Loco citato.
(*r*) Obſervat. Anatom. Chirurgic. n°. 52. pag. 50.

ſantes, ſi tales tumores aperiantur, cùm liquidum, ſimilibus tumoribus contentum, plerumque communicet cum latice aquoſo, qui in ventriculis cerebri ſtabulatur. Similes tumores ſe vidiſſe aliquando aſſerit, qui non planè humorales erant, ſed partim carnei, partim etiam cartilaginoſi. *Wepferus* (*s*) vidit tamen puellam, quæ ſimilem tumorem in occipitio habebat, & vitam in ſextum annum produxit, licèt & dyſenteriam & febrim catarrhalem paſſa fuerit. Convulſionibus & paralyſi ſiniſtri pedis prægreſſis, mortua eſt. In cadavere patuit, hunc tumorem per foramen exactè rotundum in oſſe lambdoïdeo communionem habuiſſe cum capitis partibus internis; & ventriculi cerebri ultra libram aquæ ſanguinolentæ continebant.

Cùm autem omnia, quæ cranii cavo continentur, in hominibus violentâ morte peremtis ſemper humida inveniantur, nemo mirabitur, accumulationem ſeri aquoſi hîc fieri poſſe, & quidem variis in locis, omnium tamen frequentiſſimè in ventriculis cerebri, utì ex numeroſis obſervationibus, quæ apud autores habentur, colligi poteſt. Certè dura mater, utì notum eſt, firmiter adhæret cranio, ita ut indè non niſi vi adhibitâ avelli poſſit: adeóque difficiliùs fieri poterit collectio lymphæ inter cranium & duram matrem. Longè faciliùs id contingere poterit inter duram & piam matrem; cùm hæc membranæ ſibi invicem contiguæ quidem ſint, naturaliter tamen nunquam concretæ, ob perpetuam humidi interpoſitionem. Arachnoïdea dicta membrana, quæ piæ matri accumbit, celluloſam ſubſtantiam habet; undè, ſi in cadavere lanceolæ apice prudenter pertuſa fuerit, flatu diſtenditur facilè: inter hanc ergo & piam matrem poterit lympha colligi, quod aliquoties factum vidi in cadaveribus illorum, qui lethargo perierant: apparet tunc, ac ſi gelatina cerebro circumfuſa hæreret, cùm per innumeras cellulas diſtributa ſit collecta lympha, licèt puncturis factis lympha tenuis effluat. Plures obſervationes legi poterunt apud *Stalpart van der Wiel* (*t*) de aquâ in diverſis locis capitis interni collectâ. Præcipuè autem hujus rei veritatem evincit accuratum examen fœtûs, quem difficili admodum partu ob capitis molem ingentem enixa fuerat paupercula mater (*u*). In cadavere, cranii integumentis diviſis, non multùm lymphæ reperiebatur in membranâ celluloſâ, ſed pericranium in ſacci ſpeciem elevatum, & à cranii oſſibus ſeparatum lympham copioſam ſubrubellam continebat: dura mater ubique à ſuperioribus cranii oſſibus ſejuncta erat, ſed cohærebat cum pericranio in loco ſuturarum: inter piam & duram matrem aliquot lymphæ libræ hærebant: pia mater ſatis naturaliter ſe habebat. Cerebrum autem, à pondere incumbentis lymphæ depreſſum, convexam figuram omninò amiſerat, ita ut lobi complanati eſſent ſic, ut cum corpore calloſo idem planum facerent. Cæterùm cerebrum, medulla oblongata, & alter cerebelli lobus, in pultem quaſi converſa conſpiciebantur. Simul autem hîc apparet, in externis & internis partibus collectam fuiſſe lympham.

In ventriculis cererebri contentam lympham frequentiſſimè hydrocephali cauſam eſſe, plurimæ teſtantur obſervationes; anteà monitum fuit, quòd *Petitus* hanc ſolam hydrocephali ſpeciem tantùm obſervaverit. Imprimis mirum videtur, ingentem adeò liquidi copiam poſſe in calvariæ cavo contineri. *Veſalius* (*v*) vidit Auguſtæ Vinde-

(*s*) Obſervat. Medic. Pract. de Affect. cap. n°. 23. pag. 46.

(*t*) Obſervat. rarior. Tom. II. pag. 112. & ſeq.

(*u*) Corn. Henr. Velſe Diſſert. Miſcell. Anat. pract. pag. 39.

(*v*) De Corp. human. fabricâ, Lib. I. cap. V. pag. 17.

licorum puellam biennem, cujus caput ſeptem menſium ſpatio mirum in modum mole increverat, ita ut poſt mortem novem ferè aquæ libræ in cerebri ventriculis repertæ fuerint. Simul notat : *Quòd calvaria fuit prorſus membanacea, tantáque duntaxat ſede oſſea, quanta calvariæ puellæ erat amplitudo, priuſquàm caput extra modum increſceret.* Nullibi autem in reliquo corpore aquoſa colluvies obſervabatur : cerebellum & cerebri univerſa baſis, uti & nervorum productiones, ſecundùm naturam ſe habebant, & puella ad mortem uſque ſenſibus omnibus integrè fuit uſa : paucis ante mortem diebus illam videns *Veſalius* obſervavit, ſi caput ab adſtantibus moveretur, vel nonnihil, quantumvis etiam leviter, erigeretur, quòd tunc illicò ſequebatur tuſſis, difficilis reſpiratio, vultus ſanguine ſuffundebatur, & lacrymæ fluebant. In quinquenni puero hydrocephalum vidit *Tulpius* (*w*), qui continebat quinque æquæ libras, quâ effusâ totum cavum cranii adeò vacuum videbatur, ut plerique adſtantium judicaverint, omninò cerebrum abeſſe : interim apparuit, cerebrum quidem adeſſe, *ſed amiſſâ figurâ globoſâ, induiſſe formam convexi fornicis ; &, ab exuberante aquâ, ſequacem ejus medullam adeò fuiſſe diſtentam, ut inſtar alicujus craſſioris membranæ adhæreſceret undique arcuatæ diſſolutorum oſſium circumferentiæ.* Interim ſanctè aſſeverabat pueri pater, integra ſemper fuiſſe mentis munia. Ultra viginti quatuor libras aquæ ex capite infantis, coram pluribus teſtibus, eductas fuiſſe, legitur (*x*).

Meritò mirum videtur, quòd, tam enormi copiâ aquæ in capite contentâ, ſupervivere potuerint tam diù quandoque, cùm paucæ ſæpè unciæ ſanguinis effuſi ſub cranio ſubitam mortem fecerint. Verùm in junioribus cedere poſſunt oſſa cranii, membranaceis interſtitiis tantùm inter ſe juncta : neque ſimul & ſemel tanta copia lymphæ effunditur, ſed ſenſim & ſucceſſivè colligitur. Magis mirum adhuc eſt, quòd in quibuſdam actiones ſenſuum ſuperſtites fuerint, licèt adeò enormiter mutata fuerit cerebri fabrica, vel per preſſionem incumbentis aquæ, vel per ingentem adeò extenſionem ventriculorum cerebri, ut illud omninò deeſſe videretur, non tantùm minùs peritis, ſed & Medicis. Quamvis autem facilis illa capitis extenſio in junioribus multùm videatur huc facere poſſe ; tamen non omninò hæc difficultas ſic ſolvitur. Nam & capitis moles obſervata fuit augeri, licèt oſſa ſolitam acquirerent duritiem pro ratione ætatis, & tamen manifeſtò apparebat, ſenſuum functiones ſupereſſe : oſſa tamen capitis tenuia erant adeò, ut irradiante lumine pellucerent ſic, ut interiora capitis videri potuerint (*y*). Sed alia habetur obſervatio hydrocephali in puero octo vel novem annorum, in quo oſſa frontis, bregmatis, occipitis, ſextam partem pollicis craſſitie excedebant, & tamen tres pintæ aquæ lympidæ inodoræ educebantur cranio reſecto (*z*). Peritiſſimus ille Anatomicus nullum veſtigium cerebri invenit, ſed ſolam tantùm medullam oblongatam. Fatetur, ſe ignorare, an ſenſuum & loquelæ uſum habuerit ille puer ; tamdiù tamen vivere potuit. *Hildanus* (*a*) vidit juvenem octodecim annorum, cui caput immenſæ erat magnitudinis : tertio ætatis anno inceperat intumeſcere poſt morbum acutum toleratum : reliquum verò corpus extenuatum erat : *Cranium autem non membranoſum, ut plerumque ſolet eſſe hydroce-*

(*w*) Obſervat. Medic. Lib. I. cap. XXIV.

(*x*) Miſcell. curioſ. Dec. III. anno I. pag. 25.

(*y*) Betbeder. Hiſtoire de l'Hydrocephale de Begle, page 35. & ſeq.

(*z*) Duverney Traité des Maladies des os, Tom. II pag. 8.

(*a*) Obſerv. Chirurg. Cent. III. Obſerv. XIX, pag. 199.

O ij

phalorum, ſed durum ſolidúmque undique tactu perſentiebatur. Loquebatur diſtinctè, ſed mens non adeò conſtabat, & peſſimos inſultus epilepticos patiebatur. In nundinis quondam publicè ſe ſpectandum exhibebat homo, qui primo vitæ tempore hydrocephalo laboraverat, & languidam quidem vitam duxerat, ſed tamen trigeſimum annum ſuperaverat: immanis erat capitis moles, dum reliquum corpus decennis pueri magnitudinem non ſuperabat; ſenſus aderant quidem, hebete tamen erat ingenio, nec multùm ſe movere poterat, imò ingens capitis pondus impediebat, quò minùs erecto ſitu diù ſedere poſſet, niſi retrò appoſitis pulvinaribus ſuſtineretur.

Dum ſera poſteritas in cœmeteriis immanes tales calvarias inveniet, non deerunt procul dubio, qui calculo ſubducto immenſi gigantis menſuram indè eruent, præcipuè ſi ſimul ſolito major craſſities in talis cranii oſſibus inveniatur, qualem *du Verney* in calvaria novennis pueri vidit, qui hoc morbo laboraverat. Si integra talis calvaria effoderetur, poſſet cognoſci, cùm oſſa maxillæ ſuperioris naturalem magnitudinem ſervent, licèt oſſa cranii immaniter aucta fuerint. Verùm ſi oſſa cranii à ſe mutuò ſoluta jam reperiantur, tunc hoc criterium locum non habet. *Ruyſchius* (*b*) ſervabat gigantis os ſyncipitis ſiniſtrum tam prodigioſæ magnitudinis, ut integro hominis capiti pro galeâ inſervire poſſet. Humanum eſſe os, agnovit *Ruyſchius*, qui certè in his facilè falli non potuit. Sed *Libitinarius templi novi hujus civitatis dixit nobis, ſeſe illud inter alia oſſa effodiſſe, cujus curioſitas tanta non erat, ut cætera quoque reſervaret.* Procul dubio ſi Libitinarius ille alia eodem in ſepulchro inveniſſet oſſa ſceleti gigantei, illa obtuliſſet *Ruyſchio*, vel Ampliſſimo & Conſultiſſimo viro *D. J. Witſen*, Amſtelodamenſium reipublicæ conſuli, qui dextrum ſyncipitis os in muſæo ſuo ſervabat. Accedit, quòd hiſtoria patria nullam mentionem fecerit unquam, proceræ adeò ſtaturæ gigantem exſtitiſſe, qui tamen omnium oculos in ſe rapere debuiſſet, dum viveret.

§. 1218. FAcilè cognoſcitur poſterior ſpecies incurabilis, reliquæ levi inuſtione, terebratione, puncturâ, prudenter, lentè adhibitis, ſimúlque hydragogis & roborantibus internis curatur; vel externis diſcutientibus diſſipatur.

Ad curam omnis hydropis, utì poſteà ad §. 1231. dicetur, requiritur, ut aquæ in cavitates effuſæ indè educantur. Ubi autem copia jam magna ſeri aquoſi hæret in ipſius cerebri cavitatibus, facilè patet, illam indè educi non poſſe. Punctura ſaltem locum non habet, cùm priùs deberet tota ſubſtantia cerebri, & ipſum corpus calloſum pertundi. Reſorptio autem extravaſati ſeri aquoſi ex ipſis cavis cerebri vix ſperari poterit, niſi parca tantùm copia adfuerit; & tunc adhuc difficulter fiet; cùm ideò hæc accumulatio facta fuerit, quia venæ non ſatis reſorbuerunt laticem, qui ab arteriis exhalantibus perpetuò exivit. Si quid ergo ſperandum ſit, imprimis ab eo pendebit, ut in ipſo morbi initio tentetur curatio; adeóque magnâ cum curâ debent conſiderari illa indicia, quæ juſtam dant ſuſpicionem morbi incipientis.

Obſervavit *Petitus* (*c*), naſci quandoque hunc morbum poſt dentitionem difficilem, validas convulſiones, utì & ſi vermibus laboraverint. Incipiente autem

(*b*) Catalog. rarior, pag. 153. — (*c*) Académ. des Scienc. l'an 1718. Mém. pag. 98.

morbo labia & palpebræ motibus convulſivis levioribus agitantur, mordent labia; dentibus ſtrident, naſum fricant: alvus eſt vel ſtricta vel laxa nimis: oculi apparent languidi, pupilla dilatatur magis: pallidi, debiles, triſtes, languent. Præcipuum ſignum eſt, ſi incipiant hebetes fieri & ſomnolenti; quod docet jam comprimi cerebrum ab accumulato ſero aquoſo: dein, aucto malo, incipiunt oſſa capitis à ſe mutuò recedere, caput augetur mole, túncque nullum ampliùs dubium de morbo ſupereſt. Signa illa omnia notant, cerebri functiones magis & magis impediri; quæ ergo minus facilè deteguntur in infantibus paucorum tantùm menſium; ubi verò annum ſuperaverunt, meliùs illa mutatio poterit obſervari: ſic legitur caſus (*d*) de puero, qui ad ſecundum annum cum dimidio vixerat perfectè ſanus, & deinde hoc morbo incepit corripi. Loquela fiebat minùs diſtincta, nihil addiſcebat ampliùs, memoria peribat, ſenſus hebetabantur magis & magis, & tandem omninò peribant. nec in externis partibus capitis, quamvis plurimùm mole aucti, nec inter menynges, reperiebatur aqua, ſed pertuſo cerebro ingens copia prodibat lymphæ pellucidæ, quæ nihil mali odoris ſpirabat. Præter memorata ſigna, & imprimis hebetudinem illam perpetuam, obſervavi aliquoties, quòd minimè ferant erectum capitis ſitum, ſed mox ejulent; ſimulac autem reclinatum leviter versùs poſteriora caput pulvinari ſuſtentatur, quieti jacent, ſed hebetes. Auſus fui prædicere collectionem ſeri aquoſi in ventriculis cerebri, licèt capitis magnitudo nondum inſigniter aucta fuiſſet, & in cadavere diſſecto veritas Diagnoſis patuit: ſemper etiam inveni collectam hanc aquam eſſe limpidam abſque ullo fœtore.

Hippocrates (*e*) deſcripſit ſigna, quæ adſunt, *ſi aqua in cerebro orta fuerit*, ſed non meminit auctæ magnitudinis capitis, & reliqua, quæ in curatione morbi deſcribit, ſatis docent, quòd non hîc agat de hydrocephalo in junioribus, dum oſſa adhuc extendi poſſunt, ſed de collectione aquæ in cerebro adulti jam hominis factâ. Hæc autem ſigna enumerat: *Dolor acutus ſinciput & tempora, interdúmque aliâ capitis parte, detinet; ſubindéque rigor ac febris; oculorum regiones dolor occupat, iique caligant, pupilla ſcinditur; & ex uno duo ſibi cernere videntur, &, ſi ſurrexerit, ipſum tenebricoſa vertigo prehendit, &c.* Si autem hæc ſigna conferantur cum illis, quæ *Petitus* (*f*) invenit in cadaveribus hoc morbo defunctorum, ratio horum ſymptomatum ſatis liquet. Invenit enim duram matrem ſolito firmiùs adhærere calvariæ, baſin cranii complanatam, & quaſi depreſſam, oculorum orbitas extrorsùm preſſas unà cum oculis. In junioribus verò vix expiſcari poſſumus, quid ſentiant incommodi, præcipuè cùm procedente morbo magis magíſque hebetes fiant, & loquela minuatur. Interim tamen moleſto ejulatu noctes diéſque dolorem teſtantur, utì obſervavit *Celeberrimus Littre* (*g*) in puero, qui integro biennio hunc morbum tulit, & toto hoc tempore parùm dormiebat, perpetuò ferè plorans.

Ubi ex indiciis modò enumeratis ſuſpicabar collectum hærere in capitis interioribus laticem, reſectis capillis, molli frictione uſus fui, quam facilè ferebant, emplaſtro molli, aromatico tamen, quale eſt illud, quod à Labdano, vel & Meliloto, in officinis nomen habet, texi caput, removendo bis vel ter de die emplaſtrum, ut frictio adhiberi poſſet: loca pone aures parum fortiùs perfricari curavi, ut cutis

(*d*) Ibidem. l'an 1705. Hiſtoire, pag. 55.

(*e*) De Morbis, Lib. II, cap. VI. Charter. Tom. VII, pag. 556.

(*f*) Académ. des Scienc. l'an 1718. Mém. pag. 98.

(*g*) Académ. des Scienc. l'an 1705. Hiſt. p. 55.

rubeſcere inciperet : cùm enim obſervemus toties pone aures, imò & quandoque ex totâ capitis cute, exire copiam liquidi, qui effluxus ſi impediatur imprudenti conſilio, mox cerebrum affici, & omnes ejus functiones turbari, hinc ſperabam, & capitis interiora liberari poſſe, ſi externa capitis cutis madeſcere multùm inciperet.

Tentavi hanc methodum in puella novem menſium, & lætabar multùm, dum circa latus dextrum fontanellæ madorem inſignem perciperem, poſteáque univerſa capitis cutis, & imprimis pone aures, perpetuo quaſi rore perfunderetur, ſic ut capitis tegumenta ſæpiùs mutari debuerint penitùs madida. Sollicitè caput quotidiè luſtrans, vidi illud non augeri mole, nec magis ſecedere à ſe mutuò oſſa in vertice. Simul blandis utebar purgantibus, quantùm prudentia ſuadebat in tenello hoc corpore. Sed ſpes me fefellit, & poſtquàm per binas ſeptimanas perpetuò plorаſſet liquidum tota cutis capitis, augebatur hebetudo, & poſt leves convulſiones mors ſecuta fuit. In ventriculis cerebri ultra ſex uncias limpidiſſimæ aquæ inveni. Si novem partes emplaſtri de Meliloto ſumantur cum unâ parte emplaſtri veſicatorii, & hæc ſuper linteum extenſa applicentur cuti capillatæ capitis, capillis priùs forfice reſectis, non verò novaculâ abraſis, leviter irritatur cutis, parùm rubeſcere incipit, nec tamen elevatur epidermis in veſiculas, cùm parca tantùm emplaſtri veſicatorii copia addita fuerit, & ob pilorum, forfice tantùm reſectorum, reliquias emplaſtrum non tangat cutim immediatè, & plerumque cutis madeſcere incipit. Hâc methodo feliciter uſus fui, ubi cutis capitis ulceroſa & manans exſiccantibus remediis adhibitis, imprudenti conſilio, ſubitò curata fuerat, & convulſiones vel diras ophthalmias, aut & periculoſum aſthma, produxerat perverſa hæc medela. Brevì enim poſt redit ichoris per cutim ſic irritatam excretio, cum levamine ſubito omnium malorum. Undè apparet, hanc methodum cum ſpe tentari poſſe præcipuè in morbi initio.

Sacculi ex herbis aromaticis, cephalicis dictis, *ſalviâ, roremarino, lavendulâ, &c.* capiti applicantur, quibus ſolet addi copia ſalis marini decrepitati, quod vel ex ipſo aëre humidum citò in ſe trahit.

Simul mollis & prudens compreſſio totius capitis fulcit partes, ne nimis extendantur. Pileolum ſolent conficere ex corio Turcico, quem per fibulas adducunt leniter, ſic ut firmentur potiùs partes quàm validè conſtringantur : verùm & hoc tantùm locum habet in morbi initio ; ubi enim in majorem jam molem increvit hydrocephalon, à tali compreſſione lethalis apoplexia metuenda foret.

Purgantia dantur frequenter, ut exhauriatur corpus utcumque, hâc ſpe, ut venæ fiant magis bibulæ, ſícque reſorbeant extravaſatam lympham.

Ubi inter integumenta & calvariam hæret collecta aqua, ſcarificatione facilè via fieri poſſet, vel & inuſtione, quæ ulcus relinquit diutiùs apertum, per quod perpetuò effluere poſſit ſerum illud aquoſum. Ubi autem in cavo ipſo calvariæ hæret, longè major difficultas eſt ; anteà jam dictum fuit, ſi in cerebri cavis hæreat, indè per puncturam educi non poſſe : ſi autem inter cerebri meninges accumulata fuerit aqua, facilis quidem foret pertuſio ; ſed educto ſero oſſa adhuc tenera, & per membranam ſibi invicem unita, nec ſuſtentata ampliùs, collaberentur & contentum cerebrum comprimerent, dum caput pulvinari incumberet.

Verum quidem eſt, utì poſteà in curâ generali hydropis dicetur, indicationem curatoriam requirere, ut aqua in cavitatibus corporis contenta educatur, ſed tamen obſervationes ferè omnes docuerunt, puncturam in hydrocephalo interno funeſtum habuiſſe

exitum. *Petitus* (*h*) doluit, omnes mori, in quibus hæc operatio inſtituitur. Si omnis copia educta fuerit, quatuor vel quinque horis poſt evacuationem pereunt; ſi minùs eductum fuerit, tardiùs moriuntur; ita quidem, ut nullus ſupervixerit quadraginta horis. Celebris Chirurgus (*i*) abſolutè repudiabat puncturam hydrocephali tanquam lethalem ſemper, dúmque audacior alter operationem perficiebat in puero trimeſtri, eductâ aquâ ſubſidebant oſſa, & ſequenti die mors ſequebatur, licèt educta aqua limpidiſſima fuerit, & hæſerit intra cranium & duram matrem, quæ hydrocephali ſpecies videretur majorem curæ ſpem dare, quàm reliquæ, quæ profundiùs hærent. Eandem ſententiam tuetur *Hildanus* (*k*), & apud *Wepferum* (*l*) legitur, quòd recuſaverit hydrocephali ſectionem in quinquenni puero, licèt mater importunè urgeret: poſteà audivit, Chirurgum quemdam hanc operationem tentaſſe, ſed lethali cum eventu: in hâc tamen ætate major firmitas oſſium utcumque ſperari potuiſſet, quò minùs facilè ſubſiderent eductâ aquâ. Cùm ergo neminem ſervatum viderim, in quo capitis punctura inſtituta fuerit, & probatiſſimi Auctores illam operationem repudient, videtur prudentia jubere, ut hydrocephalo interno laborantes ſuo fato relinquantur, præcipuè cùm conſtet certis obſervatis, quoſdam diù adhuc ſupervixiſſe, quamvis miſerè vixerint.

Verum quidem eſt, quòd *Aëtius* (*m*) & in externo & interno hydrocephalo ſectionem commendaverit, ſed ſimul monet ſequentia: *Majores noſtri dicunt*, etiam inter membranas & cerebrum colligi, quod quidem eſt lethale. *Hippocrates* (*n*), ubi per purgantia præcipuè, & repetita quidem, aquam in encephalo contentam educere tentaverat, ultimum ſuadet remedium, ut, inciſo circa bregma capite, perforatio uſque ad cerebrum fieret. Sed, uti paulò antè monitum fuit, non videtur ibi agere de hydrocephalo, infantum morbo, ubi oſſa adhuc cedere poſſunt, verùm de aquâ collectâ in cavo cranii adultorum. Simul facilè patet, cranii perforationem tantùm poſſe exitum conciliare lymphæ inter cranium & menynges, vel inter menynges & cerebrum, collectæ, neutiquam verò ſic educi poſſe ſerum aquoſum, quod in cerebri ventriculis accumulatum eſt.

Imò, ſi tutò poſſet educi lympha, quæ in cerebri ventriculis continetur, ſic videntur debere collabi omnia, dum aqua ſubducta fuit, ut omnes encephali actiones brevì deſtruantur. Hoc autem videtur confirmari ex morbo illo, qui in recèns natis & junioribus aliquoties obſervatur, & quem ſpinam bifidam vocare ſolent Chirurgi & Medici, quia ſpinæ vertebrarum quaſi à ſe mutuò dehiſcunt, & tumor in hoc loco naſcitur mollis, variæ magnitudinis, quandoque limpidam aquam continens, quandoque opacum magis humorem: aliquando integumenta naturali colore prædita manent, ſæpiùs rubrum colorem, vel & ſublividum, habent. *Celeberrimus Ruyſchius* (*o*) hunc morbum deſcribit, & affirmat; *ſi ritè hunc examinaverimus tumorem, luce meridianâ clariùs conſtabit, hydropem eſſe particulæ ſpinalis medullæ, eundémque ferè eſſe affectum, qui in capite fœtûs hydrocephalus audit.*

(*h*) Académ. des Scienc. l'an 1718. Mém. p. 98.

(*i*) La Motte, Traité complet de Chirurg. Tom. II. pag. 131. &c.

(*k*) Obſervat. Chirurg. Cent. III. obſervat. XVII. pag. 198.

(*l*) Obſervat. Med. Pract. de cap. Affect. obſerv. XLIX. pag. 49.

(*m*) Lib. VI. cap. I. pag. 99. verſâ.

(*n*) De Morbis, Lib. II. cap. VI. Charter. Tom. VII. pag. 556.

(*o*) Obſervat. Anatom. Chirurgic. Centur. obſervat. XXXIV, XXXV, XXXVI. pag. 33. & ſeq.

In dorſo aut lumbis talis tumor apparere ſolet, in nuchâ etiam, ſed rariùs; rariſſimè in inferiore & exteriore parte oſſis ſacri, quod mirabatur *Ruyſchius*, cùm infirma pars oſſis ſacri à poſticâ parte ſemper in ſtatu naturali hiatum habeat. Quamvis autem plerumque dehiſcant tantùm vertebræ à parte poſteriori circa proceſſus ſpinoſos, corpore ipſius vertebræ manente integro, obſervavit tamen & in cadavere aperturam in unicâ tantùm vertebrâ, quæ vix ciceris granum admittebat. Fatetur autem, quòd nullus ex infantibus, hoc morbo affectis, quos tractavit, evaſerit, & in omnibus vidit, mortem accelerari, ſi tumor talis vel ſponte rumperetur, vel imprudenti conſilio pertunderetur. Hinc jam antè *Ruyſchii* obſervata monuerat *Tulpius* (*p*) Chirurgos, ne aperirent unquam tales tumores.

Tota ergo curatio tantùm palliativa eſt, cavendo ne attactu imprudenti vel attritu rumpantur tumoris integumenta, ſed potiùs per fomenta adſtringentia & roborantia reddantur magis firma & ſolida, ut diutiùs tumor talis integer & clauſus maneat. Ad quintum annum ætatis ſic ſervatum fuiſſe legitur (*q*) infantem, qui fortè adhuc diutiùs ſupervixit, cùm auctor de illo poſt quintum annum adhuc vivente loquatur. Plerumque citiùs pereunt, dum vel caſu, vel malâ arte, quandoque & gangrænâ natâ, exitus paratur lymphæ tumorem diſtendenti. Si potuerint hydrocephalo affecti tam diù vivere, utì antè dictum fuit, videtur & in ſpinâ bifidâ ſpes prolongandæ vitæ ſupereſſe.

Fortè etiam lympha, in ſpinæ bifidæ tumore contenta, à ventriculis cerebri deſcendit: notum enim eſt, quartum ventriculum cerebri continuari ſecundùm longitudinem medullæ ſpinalis. Apud *Wepferum* (*r*) habetur obſervatio, quæ hanc ſententiam confirmare videtur. Naſcebatur puella, capite benè formato, in dorſo ad dextrum latus vertebrarum lumbarium ſuperiorum apparebat macula livida ſplendeſcens, uncias circiter quinque longa & tres lata, quæ in dies ſenſim in altum attollebatur, ſic tamen ut nunquam ultra craſſitiem parvi digiti emineret, & ſimul tam ſplendida fiebat, ut ſpeculi inſtar reluceret. Pes dexter à nativitate fuit immobilis. Decimo à nativitate die, cùm aqua per cutim pelluceret, Chirurgus vulnuſculum inflixit, ex quo limpidiſſima proſiliit aqua; vulnuſculum poſteà brevì coaluit; quod mater diebus ſequentibus adhuc ſexies ungue laceravit, qualibet vice tribus aquæ unciis erumpentibus: Chirurgus brevì conſolidavit locum. Verùm quàm primùm cicatrice clauſus fuerat ille locus, & macula penitùs evanuerat, primò ſynciput dextrum, deindè ſiniſtrum, in faſtigium tolli cœpit, & hydrocephalus vaſtâ mole apparuit circa quartam ætatis ſeptimanam. Manifeſtè patet, lympham hanc ex ventriculis cerebri defluxiſſe, cujus exitu impedito, nec ampliùs diſtentis integumentis, ab accumulatione hujus caput impleri cœpit, & quaquaverſùm diſtendi.

Simul etiam patet, quòd, cùm in loco tam diſſito à capite exitus lymphæ extravaſatæ tutò conciliari non potuerit, ſed graviſſimorum Auctorum teſtimonio ſemper mors intra paucos plerumque dies ſecuta fuerit, multò magis funeſtus exitus exſpectari debeat, ſi talis pertuſio tentaretur, ubi interiora cranii accumulato ſero aquoſo replentur.

(*p*) Lib. III. Obſervat. Medic. cap. XXIX, XXX. pag. 229. & ſeq.

(*q*) Abraham Titſing over de tegennatuurlyke ſplyting der ruggegraat, pag. 69.

(*r*) Obſervat. Medic. Practic. de Affect. Capit. obſerv. XXIX. pag. 56.

§. 1219.

§. 1219. IN Thoracis hydrope, qui ex variis locis colligere lympham valet, eadem ferè ſigna, quæ Empyematis, ſed obſervatio cauſæ antecedentis diſcrimen exhibet; paracenteſis ſanat hunc, unà adhibitis his, quæ cauſæ adverſantur ejus.

Dictum fuit ad §. 1217. exſpirationem humidi, & exſpirati reſorptionem, obtinere in omnibus cavis majoribus & minoribus corporis; adeóque & idem in cavitate pectoris verum erit. Imò videtur, in thorace exſpirationem validiſſimam eſſe, dum cor totis ſuis viribus humores urget per propinqua vaſa. Certè pulmonis ſuperficies, quæ ab aëre tangitur, copiam ingentem vaporis humidi efflat ſingulis exſpirationibus; qui vapor non apparet æſtivo calido tempore, ſed inviſibili ſub ſpecie difflatur in auras; rigida verò hyeme, denſæ nebulæ formâ ex ore & naribus hominum majorúmque animalium expellitur, & quidem longè majori copiâ ac impetu, quàm ex reliquâ cutis ſuperficie; utì manifeſtè apparet, ſi quis, de lecto calido ſurgens, intentiſſimo ſub gelu, frigido ſe exponat aëri per momentum: fumant manus quidem, ſed longè copioſior vapor ex naribus & ore prodit. Solet hoc phœnomenon terrorem incutere Afris ſervis, qui calidiſſimo ſub aëre vixerunt ſemper, dum ad frigidiora Europæ loca veniunt. Sed directis experimentis demonſtravit *Kaau* (*s*), pulmonum ſuperficiem externam, totam pleuram, mediaſtina pericardium, cor, auriculas, perpetuò exſpirare ſimilem vaporem. Omnium velociſſima ſanguinis circulatio fit per arterias coronarias; hinc tota cordis ſuperficies perpetuò magnam copiam talis vaporis exhalat. Undè ſi in vivo animali celeri ſectione cor nudetur, illud totum fumat: ideò etiam poſt mortem, penitùs frigefacto cadavere, ab hoc vapore condenſato, major copia humidi reperitur in cavo pericardii, quàm in aliis corporis cavis, habitâ nempè ratione magnitudinis diverſæ in variis cavitatibus.

In ſanis tamen animalibus omnes partes internæ, tam continentes quàm contentæ, reperiuntur perpetuò humidæ, ſed non invenitur liquidum accumulatum, ſi viva, vel ſtatim poſt mortem, diſſecantur. Reſorbetur ergo ille vapor humidus, qui exhalat per arterias, denuò per venas, utì pulchris experimentis demonſtratur (*t*). Sed & venulæ illæ reſorbentes minimæ, vicinis unitæ, majores trunculos, etiam nudo oculo viſibiles, oſtendunt in thorace, & quidem in omni continentium & contentorum ſuperficie, tandem hæ venæ lymphaticæ in ductum thoracicum, vel & in venas ſanguineas, ſe evacuant (*u*). Patet ergo, manifeſtè adeſſe vias, per quas tenuis lympha, ex ultimis arteriolis exhalantibus in cava corporis expulſa, iterum humoribus circulantibus reddi poſſit; adeóque ſic impediatur humidi collectio, & collecti ſtagnatio.

Quamvis autem ſanitatis tempore videatur illud exhalans ex arteriis reſorberi vaporis formâ per venas, antequam in lympham condenſetur, tamen & patuit directis experimentis, vapores jam condenſatos, & collectam inde notabili copiâ aquam, per venas reſorberi poſſe. *Celeberrimus Muſgrave* (*v*) per ſyphonem injecit uncias quatuor aquæ calidæ in dextram partem thoracis canis vivi, undè difficultas reſpirationis ſequebatur, & manifeſta debilitas, tamen ſucceſſivè minuebantur illæ moleſtiæ, & ſep-

(*s*) Perſpirat. dicta Hippocrat. pag. 239. & ſeq.

(*t*) Ibidem pag. 274. & ſeq.

(*u*) Ibidem pag. 279.

(*v*) Philoſoph. Tranſact. Abrigd. Tom. III. pag. 78.

timanæ ſpatio æquè ſanum videbatur animal, ac antè fuerat: poſteà ſimili modo injecit ſexdecim uncias aquæ calidæ in ſiniſtrum thoracis cavum ejuſdem canis; reſpiratio erat difficilis, animal calebat admodùm, & cor validiſſimè pulſabat: intra ſeptimanæ ſpatium pariter convaluit canis. Poſteà in unum thoracis cavum aquæ calidæ uncias octodecim injecit, in alterum ſex tantùm: eadem omninò ſymptomata ſequebantur, ſed citiùs evaneſcebant; poſt quinque enim dies perfectè convaluit canis. Simul obſervavit, copiam urinæ ſolitò majorem excreviſſe hoc animal.

Poſteà dicetur ad §. 1228. de cauſis hydropis; hîc ſufficiet in genere notaſſe, quòd omnis cauſa, quæ impedire valet promtam reſorptionem exhalantis liquidi per venas, poſſit eſſe cauſa hydropis thoracis. Undè intelligitur, quare poſt Aſthma ſpaſmodicum convulſivum, diù toleratum, toties ſequatur hydrops thoracis. Certè in hoc morbo cor dextrum ſanguinem pellere nequit per pulmonem contrictum, hinc venæ cavæ ſe evacuare non poſſunt, ideò omnes venæ turgent, liveſcunt labia & tument miſeris, adeóque & venæ lymphaticæ reſorptam lympham, tradere nequeunt venis ſanguineis, præ nimia plenitudine turgentibus; pergunt tamen arteriæ exhalare; hinc accumulabitur lympha, vel & tenera adeò vaſa lymphatica rumpentur, & perpetuum fiet in thoracis cava ſtillicidium. Imprimis autem hæc mala metuenda ſunt, ſi paroxyſmi aſthmatici validi, diuturni, & frequentes, fuerint.

Fortè nulla frequentior cauſa eſt ſeri aquoſi in thorace collecti, quàm ſi calido & æſtuante corpore potum gelidum quis ſubitò ingurgitet, vel quieſcente corpore in aëre frigido maneat diù. Quantùm hæc noceant, anteà in *Pluritidis* Hiſtoriâ dictum fuit; quatenùs nempè acutos inflammatorios morbos producant: in illis verò, quorum humores in ſpiſſitudinem inflammatoriam non adeò vergunt, frequenter pectoris hydrops naſcitur. Subitò enim tali frigore conſtringuntur extrema vaſorum orificia, & venoſa magis, quàm arterioſa exhalantia, quia, cæteris paribus, venæ tenuiores tunicas habent quàm arteriæ, utì etiam quia motus humorum per arterias, versùs extremos fines, illos ſervat apertos, vel reſerat, ſi conſtricti fuerint aliquatenùs: invenis autem humorum motus non poteſt urgere extrema illarum orificia, unde illa conſtrincta à frigore connivent faciliùs, vel & collapſa, nullo liquido interpoſito, concreſcere poſſunt; quod ſi in plurimis venis inhalantibus fiat, immedicabalis hydrops naſcetur, cùm inhalatiò tunc reſtitui nequeat. Moris eſt apud Batavos, utì notum eſt, ut ſtatutis horis ſcaphæ ab unâ urbe àd aliam tendant; cùm autem ad ipſum campanæ pulſum ſolvatur ſcapha, ſæpè veloci curſu peregrinantes illam jamjam abeuntem aſſequi conantur, & ſudore madentes illam ingreſſi, per aliquot horas ſedent quieti: ſi autem ventus validus, vel & frigida hyemalis tempeſtas, fuerit, tunc ſæpiùs contingit, ut à tali causâ aſthmatici, fiant, & copiam ſeri aquoſi in pectoris cavis colligant.

Meritò autem notatur in textu, quòd in variis thoracis locis lympha colligi poſſit. Aliâ occaſione ad §. 913. dictum fuit, quomodò plura totum thoracis interni ambitum inveſtiat non tantùm, verùm etiam & quâ ratione mediaſtinum, thoracem bifariam dividens, naſcatur. Poteſt hinc lympha in dextro & ſiniſtro thoracis cavo colligi, vel & in utroque: poterit & in ipſo pericardii, cor ambientis, cavo accumulari. Simul tunc notatum fuit, quòd ſingulis thoracis cavitatibus ſua quaſi propria membrana ſit, & hinc binæ pleuræ poſſent concipi, ut cavæ veſicæ ſibi mutuò adjacentes, & in loco contactûs ſibi invicem accretæ, ita ut ex harum membranarum duplicaturâ naſcatur mediaſtinum, quod thoracis cavum bifariam dividit. Simul tunc monitum fuit, quòd

à pleura utrimque à corporibus vertebrarum ſecedente relinquatur ſpecies triangularis cavi, cujus poſtica pars fit à columnâ vertebrarum dorſi : cavum autem hoc occupat membrana celluloſa, per quam tranſeunt aſpera arteria, œſophagus, &c.: anteriùs verò illæ lamellæ duplicis pleuræ arctiùs cohærent, niſi quòd in ſuperiori parte ſecedant in illo loco, ubi glandula thymus ponitur.

Poſſet ergo lympha collecta in quinque diſtinctis locis thoracis hærere: in dextro & ſiniſtro pectoris cavo, in pericardio, retrorsùm extra pleuram circa corpora vertebrarum, & antrorsùm ſub ſterno inter binas pleuræ lamellas. Hæ autem diverſæ hydropis ſedes ideò imprimis diſtingui merentur, quia & diverſa producunt ſymptomata, & varia requiritur methodus, ut collecta ibi lympha educi poſſit. Si enim in alterutro pectoris cavo hæreat, paracenteſi educi poterit; ſi in cavo pericardii, illud deberet pertundi; ſi ſub ſterno colligeretur lympha, ſterni perforatio requireretur. Si verò in triangulari illo cavo, quod diſſitæ à ſe mutuò pleuræ relinquunt circa vertebras thoracis, accumuletur aqua, viam vel ſolo pondere ſibi facit per membranam celluloſam, quæ muſculos dorſi ambit, & illorum interſtitia occupat; ſimili modo ac pus ibi natum ſinuoſa, & miro modo decurrentia, ulcera facit, utì pariter ad §. 913. notatum fuit.

Magnâ ergo cum curâ erui debent ſigna diagnoſtica, quæ docent hydropem thoracis adeſſe, & ſimul demonſtrant, in quo loco collecta lympha hæreat. Diagnoſis autem evidens hujus morbi non ſemper adeò facilè obtineri poterit, utì patebit ex ſequentibus.

Multa enim ſigna communia, imò & ferè eadem, habet hydrops pectoris, quæ in Empyemate adeſſe ſolent. Liquidum in cavo pectoris contentum æquè pulmonem comprimet & anguſtabit, ſive pus fuerit, ſive ſerum aquoſum: pus morâ in acrem ichorem degenerans ſimili modo irritabit partes quas alluit, ac lympha dum putreſcere incipit. Sollicitâ hujus morbi obſervatione & cadaverum ſectione didicit *Celeberrimus Albertini* (x), ſtagnans in thorace liquidum, ſi purum & aqueum ſit, non adeò difficilem reſpirationem inducere, niſi utramque pectoris cavitatem ferè impleat, vel alterutram ſic diſtendat: ut alterum pectoris cavum comprimendo minuat: ubi verò liquidum extravaſatum turbidum, intensè flavum, aut acre fuerit, tunc parva etiam ſeri quantitas in pectoris cavo difficilem admodùm reſpirationem fecerat.

Cauſarum quidem antecedentium obſervatio diſcrimen exhibet, ſi nempè poſt morbum inflammatorium pectoris ſuppurationis ſigna ſecuta fuerint, & poſteà ſuccedat difficillima reſpiratio, tunc pus adeſſe concludimus facilè. Verùm anteà in *Capitulo de Phthiſi* patuit, quandoque latentes adeò fuiſſe pectoris vomicas, ut nec ægri nec Medici talem morbum ſuſpicati fuerint, antequàm pus tuſſi eductum viderent, vel in cadavere Empyema invenirent. Si verò cauſæ hydropi producendo aptæ, præceſſerint; temperies frigida leucophlegmatica, facies tumidula, fuerit; pedes, crura, femora, ſcrotum, tumeant; tunc certiùs hydropem cognoſcimus, & ſi tunc difficilis reſpiratio adſit, vel concuſſo corpore ſtrepitus moti liquidi in pectore percipiatur, certiorem habemus hujus morbi diagnoſin. Præterea novimus, utì anteà monitum fuit, poſt aſthma convulſivum ſæpè ſequi thoracis hydropem, adeóque, tali morbo prægreſſo, meritò & illum ſuſpicamur. Si alterutrum cavum pectoris aquâ plenum fuerit, in latus ſanum decumbere nequeunt; ſi in utroque cavo aqua hæreat, ſitum erec-

(x) Inſtit. Bonon. Tom. I. pag. 393.

tum, corpore parùm verſùs anteriora inclinato ferunt faciliùs. Œdema autem pedum ferè ſemper comitari ſolet morbum non tantùm, ſed & levatur pectus, ſi extrema inferiora plus tumeant; quod ſæpiùs obſervavi; & è contrà ſi crura detumeſcerent ſubitò, peſſimè angebantur tales ægri. Adeſt & frequenter, licèt non ſemper illud invenerim, alterum ſignum, quod pro certiſſimo & pathognomico habuit *Piſo* (*y*); nempè *eam in ſpirando difficultatem ac crebritatem, quæ deſubitò ſomni primo tempore invadat, & quiete defraudet, ſed tamen procedente die ſenſim lenteſcat, quod ſignum cùm ratio mihi dictaverit, tum experientia in omnibus comprobavit.* Simul notat, ſe quandoque obſervaſſe unius, quandoque utriuſque, brachii reſolutionem in ægris, qui pectoris hydrope laborabant. Quamvis autem meritò ad cauſas prægreſſas, & varia ſigna modò memorata, attendendum ſit, juſtam tamen hujus morbi ſuſpicionem dabit œdema partium externarum cum difficili reſpiratione.

Præterea obſervata fuit lymphæ accumulatio in cavo pericardii: anteà dictum fuit, in ſanis animalibus pericardii internam ſuperficiem ſemper madeſcere, utì etiam cor, auriculas, ſinus, & vaſa majora, in pericardii cavo contenta. Certè nullibi majores cauſæ ſecretionis adſunt, quàm hìc: docuerunt injectiones Anatomicæ, pericardium ſcatere innumeris arteriis, per quas ſanguis à pulmone redux, fluidus, attenuatus, pellitur ingenti cordis proximi vi: idem & in omnibus, quæ pericardii cavo continentur, obtinet: ſimul adeſt calor maximus reſolvens liquidum exhalans in vaporem admodum penetrabilem: undè in ſanis animalibns nulla ſit hìc aggeſtio liquidi, nulla ſtagnatio, nulla corruptio. Per hunc vaporem humidum, calidum, perpetuò exhalantem, removetur pericardium à corde, impeditur omnis concretio, & tota ſuperficies cordis ambarum auricularum, ſinuum, arteriarum, venarum, manet mobilis, extenſilis, humida, reſorptioni apta; ſimul præcavetur à ſummo & perpetuo illo motu metuenda partium calloſitas, & attritus tollitur. Certè, ſi adſunt maximæ ſecretionis cauſæ, non minor invenitur & reſorptioni opportunitas. Vapor enim exhalans calidus magnâ ſatis vi urget omnem ſuperficiem concavam pericardii, convexámque cordis & auricularum: venæ cordis, ſyſtoles tempore, evacuantur penitùs, hinc momento pòſt vacuæ, bibulæ, aptiſſimæ ſunt, ut reſorbeant omne excretum per arterias. Verum quidem eſt, quòd olim quidam Medici crediderint, naturaliter copiam humoris aliquam pericardii cavo contineri, ut calidiſſimum cor perpetuò humectaretur; ſed hodiè illæ lites compoſitæ ſunt, cùm tantùm poſt mortem frigefacto cadavere liquidum hìc inveniatur; in vivis animalibus ſubitò diſſectis vapor exhalat, cæterùm nil invenitur, ſi nempè ante mortem ſana fuerint. *Veſalius* (*z*) hæc experimenta jam tentavit, & dixit: *Vivi canes, involucri cavitatem, & cordis ſuperficiem humectas habent, in híſque nulla diffluentis aquæ obſervatur quantitas: quùm tamen notatu digna (etiamſi ferè ſemper mediocris) in aliquandiù mortuis canibus occurrat.* Videtur interim potiùs faviſſe illorum ſententiæ, qui aquam in pericardio naturaliter contineri affirmabant, licèt ſemper dubio modo de hâc re loqueretur. Nullum unquam cadaver diſſecuit quin invenerit aquam in pericardio; addit tamen: *Quin etiam minùs ferè aquæ in nuper mortuis adinveni, quàm in his, à quorum ſectione diutiùs temperaſſem.* Sed & in vivis hominibus habuit occaſionem examinandi hoc dubium, quibus ſævo ſupplicio cor exſcindebatur adhuc ſpirantibus, ſed fatetur, quòd non commodè illud

(*y*) De Morbis à ſeroſa colluv. ſect. III. cap. VII. pag. 243. — (*z*) Lib. VI. cap. VIII. pag. 506. 507.

expendere licuerit, licèt propinquum ſupplicio locum occuparet; tantùm affirmans ſequentia: *aquam etiam in involucro continere videbatur*. Poſteà verò *Patavii pulſans adhuc cor cum pulmone, reliquiſque viſceribus illicò atque ex his, quos vivos in quatuor partes diſſecant, exemtum erat, in proximam pharmacopolæ officinam interdùm deferri curavimus, ac in involucro aquam nonnullam reperimus*. Certè circa mortem omnia ſtagnant in venis, ſinu dextro, & auriculâ dextrâ; hinc ceſſat reſorptio: arteriæ proprio elatere cavum ſuum minuunt; hinc propellunt adhuc humores; adeóque exhalatio diutiùs durat, quàm reſorptio: præintereà, licèt illicò à loco ſupplicii ad vicinam domum delata fuerint hæc viſcera, aëri expoſita fuerunt, antequàm potuerint examinari: adeóque facilè intelligitur, vapores exhalantes potuiſſe ſic condenſari, ut *nonnullam aquam* in pericardii cavo invenerit. Quòd autem aliquot poſt mortem diebus aucta inveniatur hujus liquidi copia, intelligitur, ſi conſideretur, quòd poſt mortem arteriæ magis & magis contrahantur, propriâ vi elaſticâ, & aëris ambientis frigore, quod in cadaveris ſuperficiem magis agit; adeóque humores ab hâc causâ retropelluntur versùs cor ſiniſtrum; valvulæ autem aortæ impediunt ingreſſum in cavum cordis; hinc arteriæ coronariæ urgentur, & per illorum fines tenuiſſima humorum pars exprimitur in cavum pericardii. Auricula verò dextra à retropulſo ab eâdem causâ ſanguine venoſo turget, ſed ſi in cadavere prematur ſuperficies interna auriculæ dextræ, exſudat ſuperficies externa liquidum tenue: accedit, quòd incipiente putredine ſolvatur ſanguis in cordis vaſis contentus, & per extrema hiantia tranſeat ſolutus; undè etiam in cadavere plerumque ſubrubellus ichor invenitur in pericardii cavo. Videntur illæ cauſæ ſufficere, ut poſt mortem in cadaveribus unum alterúmve cochlear liquidi reperiatur, quam quantitatem ſe inveniſſe plerumque, teſtatur *Diemerbroeckius* (*a*) in naturaliter conſtitutis corporibus.

Cùm autem adeò valida exhalatio hîc ſit, ob cauſas antè expoſitas, ſi à quâcumque demum causâ impediatur reſorptio, accumulabitur in pericardio humor, & poterit ad magnam ſatis quantitatem colligi. Nec videtur adeò infrequens hic morbus eſſe, cùm ſatis numeroſi caſus in Hiſtoriâ Medicâ recenſeantur: aliquando hydropem pectoris comitatur; quandoque ſolum pericardium hydropicum inventum fuit (*b*). Plures ſimiles caſus recenſuit *Celeberrimus Senac* (*c*) in utiliſſimo tractatu, quem de corde ſcripſit.

Diagnoſis autem certa, quæ docet hydropem pericardii adeſſe, non adeò facilis eſt, utì optimè & prudenter monuit *Senac* (*d*); imprimis ideò, quia ſæpè hic morbus concurrit cum hydrope pectoris, vitiis pulmonum, cordis, polypis, &c.: undè tunc ſymptomata, in vivente ægro obſervata, non poſſunt unicè tribui hydropi pericardii, qui poſt mortem detegitur. Præintereà certum eſt, incipiente morbo, dum modicè tantùm diſtenditur pericardium, minores moleſtias naſci, quàm ubi accumulata lympha immaniter turget. Preſſionis & anguſtiæ ſenſus circa partem anteriorem thoracis, quam pericardium occupat, indicium hujus morbi videtur. Simul evidens eſt, à turgente pericardio vicinum pulmonem debere comprimi; adeóque reſpiratio erit difficilior; & tuſſis ſicca irritans adeſt ſæpiùs: cùm autem pericardium incumbat parti tendinoſæ diaphragmatis non tantùm, ſed & accreſcat firmiſſimè illâ ſuî parte, quæ reſ-

(*a*) Anatom. Lib. II. cap. v. pag. 261.

(*b*) Sinopei Parerg. Med. pag. 46—51. Barrere Obſervat. Anatom. pag. 81. 83. 86. 89. 91.

(*c*) De la Structure du cœur, Liv. IV. chap. v. Tom. II. pag. 354. & ſeq.

(*d*) Ibidem, pag. 356. & ſeq.

pondet planæ inferiori parti cordis, videtur probabile, quod pericardium aquâ collectâ diſtentum motum diaphragmatis reddet difficiliorem. Prætereà cordis motus turbabitur; undè palpitationes cordis, pulſuum inæqualitas, quandoque & ſyncope, ſequentur, præcedente ſuffocationis quaſi inſtantis ſenſu. In quinque ægris, qui poſt mortem inventi fuerunt pericardii hydrope laboraſſe, talia ſymptomata ferè recenſuit *Barrere* (*e*). Undè pro ſignis diagnoſticis hujus morbi poſuit pedum œdema, pallorem faciei, pulſum parvum celerem, reſpirationem impeditam, difficilem in lecto decubitum, unà cum ſuffocationis ſenſu, ſubindè recurrente; ſimul tamen fatetur, quòd hydrops pericardii difficulter diſtinguatur à pectoris hydrope. Magnâ cum curâ enumeravit ſigna hujus morbi *Senac* (*f*), tam ex probatis auctoribus, quàm ex propriis obſervationibus; & imprimis addidit illud ſignum, quod reliquis certius videtur, nempè inter tertiam, quartam, & quintam coſtam percipitur motus undulatorius, dum cor palpitat: verum quidem eſt, quòd palpitante corde, licèt abſit hydrops pericardii, aliquid ſimile percipiatur, ſed non ſentitur tunc ille motus undulatorius, & fluctuatio quaſi, quæ ſatis longè ſe extendit. Fortè tamen, ſi pericardium jam admodùm diſtentum fuerit, non adeò diſtinctè percipietur illa undulatio.

Palpitationem cordis adfuiſſe negat *Diemerbroeckius* (*g*) in Anglo, in cujus pericardio duas libras aquæ invenit; nec *Barrere* in quinque ægris hujus ſymptomatis mentionem fecit, tantùm meminit pulſum parvum & celerem adfuiſſe, qualis etiam quandoque cordis palpitationem comitari ſolet: prætereà veriſimile videtur, quòd cordis motus difficiliùs percipiatur in pectore, dum inter coſtas & cordis apicem copioſa aqua hæret.

Prudentiſſimè hinc concludit *Senac* (*h*), quòd ſigna recenſita, ſi non plenam certitudinem, ſaltem juſtam ſuſpicionem, latentis hujus morbi exhibeant.

Simul facilè apparet, ſi tot & tanta mala ab accumulatione ſeri aquoſi in pericardio oriantur, multò adhuc pejora expectanda eſſe, ſi degenerans illud ſerum acre fiat, & ſi cor, adeò irritabile viſcus, perpetuò ſtimulet. Invenit *Vieuſſens* liquidum in pericardio alcalinæ fuiſſe naturæ (*i*). In tribus cadaveribus *Barrere* (*k*) invenit pericardii & cordis ſuperficiem obductam materiâ, quæ lac grumoſum referebat.

In tribus ergo cavis, in pericardio nempè, pectore dextro, & ſiniſtro, thoracis hydrops præcipuè locum habet: ille enim locus mediaſtini, ubi thymus hæret, parvus eſt, nec memini me legiſſe, quòd ibi hydrops inventus unquam fuerit: à poſteriori verò parte, inter dehiſcentes mediaſtini lamellas, ſi colligeretur aqua, per tunicam celluloſam facilè diffunderetur, utì dictum fuit.

Quomodò procedendum ſit in curâ hydropis, poſteà dicetur; & §. 1231. inter generales curationis indicationes ſecundo numero ponitur, *ut aquæ jam in cavitates effuſæ educantur*. Hæc autem eductio tentatur duplici modo: vel enim per alvum, veſicam, ſudores, &c., conantur educere extràvaſatam lympham; quæ ergo priùs reſorberi debebit per venas ex cavo, in quo hæret; vel, ſi hoc fruſtrà tentatum fuerit, arte emiſſarium parant, per quod effluere poſſit collecta in corpore lympha, & poſteà

(*e*) In loco modò citato.
(*f*) De la Structure du cœur, Liv. IV. chap. v. Tom. II. pag. 356. & ſeq.
(*g*) Anatom. Lib. II. cap. v. pag. 261.
(*h*) In loco citato, pag. 364.
(*i*) Ibidem, pag. 360.
(*k*) Obſervat. Anat. pag. 86. & ſeq.

conantur removere cauſas, quæ hydropem produxerant. De priori methodo poſteà dicetur: hìc autem perpendi debet, an & quomodò poſſit via fieri ſero aquoſo, puncturâ thoracis quam & paracenteſin vocare ſolent.

Certum quidem eſt, paracenteſin non tollere cauſam morbi; ſed à præſenti ſuffocationis periculo liberat ægrum; ſicque tempus & occaſio datur Medico, ut cauſam morbi efficaci medelâ aggredi poſſit: imò, utì poſteà patebit, ubi de paracenteſi abdominis agetur, frequenter repetita punctio, licèt cauſa hydropis tolli per artem nequeat, tamen vitam & tolerabiliorem reddit & prolongat. Hinc & minimè videtur damnanda eſſe paracenteſis thoracis in hoc morbo, utì clari in arte viri fecerunt. Lympham non ſine vitæ periculo educi poſſe, communis Chirurgorum querela eſt, ut monuit *Brunnerus* (*l*), & ideò propter infauſtum plerumque ſucceſſum è foro medico proſcribi: mirabatur, Empyïcum convaluiſſe, cui intra triduum duodecim libras materiæ ſubrufæ eduxerat, & paracenteſin in hydrope thoracis tentatam, ſed ſiniſtro ac planè contrario eventu. *La Motte* (*m*) omnes pectoris hydropes abſolutè lethales aſſerit, & paracenteſin omninò damnat, tanquàm & rationi & experientiæ penitùs adverſam: noverat quidem, antiquos Medicos commendaſſe aquarum eductionem in pectoris hydrope, tamen illam abſolutè lethalem pronunciat, & à nemine tentatam fuiſſe felici cum eventu. Interìm, utì ſtatìm dicetur, *Hippocrates* hanc eductionem aquæ ex pectore conſuluit, & ex ejus verbis concludi poſſe videtur, quòd per paracenteſin quidam ſervati fuerint. Multò magis adhuc lethalis habitus fuit hydrops pericardii, cùm piaculum crederetur ferè omnibus illud pertundere, imò nequidem remediis fatigandos ægros voluerunt (*n*) in hoc morbo, quem certè lethalem credebant. Facilè patet, parùm ſpei ſupereſſe, ſi collectum ſerum diù in his cavis hæſerit, & maceraverit vitalia viſcera, vel jam morâ acrius factum illa eroſerit: in tali enim caſu mors ſequens non debet adſcribi eductioni ſeri collecti: ſed quòd non fuerit inſtituta Paracenteſis, antequàm viſcera hanc labem paſſa fuerant: plerumque autem hæc operatio ſeriùs tentatur, diù nimis ceſpitantibus amicis, & quandoque Medicis.

Sic apud *Peyerum* (*o*) legitur, ultra tres libras acris & turbidi humoris in pericardii cavo inventas fuiſſe, quæ cordis ſubſtantiam eroſerant. Pulmones ab eâdem causâ peſſimè affectos fuiſſe, numeroſæ obſervationes evincunt; utì etiam abdominalia viſcera in aſcite hydrope; de quo poſteà dicetur. Paracenteſis autem thoracis & ab antiquis Medicis & à recentioribus inſtituta fuit, cum felici ſæpè ſucceſſu.

Deſcripſit *Hippocrates* (*p*) hunc morbum, & monuit, maximè oriri, ſi æſtivo tempore validâ ſiti preſſus quis copioſam aquam biberit, & pulmo expletus fuerit, rurſúmque in pectus demiſerit. Monet, tuſſim ſiccam fieri; fauces exaſperari: dein ſuccedit rigor, febris, & orthopnoea; corpus extuberat, pedes tument: monet, tales ægros ſimilibus affici malis ac ſuppuratos, verùm remiſſiùs atque diutiùs; ſimul addit, quòd quibuſdam etiam venter, ſcrotum, & facies, intumeſcat, ſed addit, hoc tantùm fieri, *ſi ſectionis tempus præterieris*. Jubet, ut auribus admotis Medicus exploret ſtrepitum vel fluctuationem aquæ, dum nempè inſpirando & exſpirando pectus movetur. Legitur quidem (*q*), quòd *ſi diutiùs aure ad latera admotâ auſcultaveris*,

(*l*) De Glandul. Duodeni, pag. 84. 85.
(*m*) Traité complet. de Chirurg. Tom. II. pag. 189.
(*n*) Barrere Obſervat. Anatom. pag. 93.
(*o*) Parerg. Anatom. & Medic. pag. 150. 151.
(*p*) De Morbis, Lib. II. cap. XXIV. Charter. Tom. VII. pag. 576. & de Intern. Affect. cap. XXIV. Ibidem, pag. 655.
(*q*) Ibidem. pag. 576.

intrinſecùs velut acetum olet. Sed manifeſtè mendoſus locus eſt, cùm certè aurem nemo admoveat, dum quid olfacere vult, & ex ſequentibus, & alio loco citato (*r*), manifeſtè pateat, aurem admoveri, ut conſtet, an aqua in thorace hæreat, & in quo loco, ut nempè indè educi poſſit. Deindè jubet attendi, an exteriùs protuberet thorax; & tunc in protuberante loco ſectionem inſtituendam jubet: ſin minùs, mandat, ut multa calida lotus æger, humeris comprehenſus, concutiatur utì in Empyicis fieri ſolet, & tunc auſcultet Medicus, in quonam latere magis fluctuet: de hoc ubi conſtiterit, juſſit, ut ad coſtam, quæ tertium ab ultimâ locum habet, ſectio fiat, & quidem ad os uſque; poſteà jubet coſtam terebrâ perforari, ut aquæ pauculum educatur: dein monet, ut foramen factum lino crudo obturetur, molis ſpongia ſuperimponatur, & ſimul aptâ deligatione firmetur totus ille apparatus. Singulis autem diebus pars aquæ educebatur; decimo tertio tandem die omnis; quæ adhuc in pectoris cavo ſupererat, aqua educebatur; reliquo verò tempore, ſi nova accumulatio obſervabatur, per eandem viam educebatur; cibos ſimul ſiccos adhibebat, & medicamenta calefacientia, monétque, audacter ſcarificationes adhibendas eſſe, ſi pudenda ac femora intumuerint.

Notandum autem eſt, quòd non ſimul & ſemel, ſed partitis vicibus tantùm, aquam ex pectore eduxerit *Hippocrates*. Pro generali enim regulâ olim habitum fuit, nunquam ſimul & ſemel ex cavis majoribus corporis educere humores, qui in his præternaturaliter collecti erant. Undè in *Aphoriſmis* (*s*) legitur: *Qui empyi aut hydropici uruntur aut ſecantur, pure aut aquâ confertim effluente, omninò intereunt.* In Commentariis ad hunc *Aphoriſmum* idem aſſerit *Galenus* (*t*), & *Eraſiſtrati* teſtimonio confirmat, idémque metuendum eſſe in aliis locis corporis, æquè ac in thorace, monet, ſi magni abſceſſus ſubitò ſic aperiantur, ut uno impetu contentum pus educatur: rationem autem dat ſequentem: *Vaſa quædam arterioſa recludi videntur, quæ priùs operculi vice pus habebant; quo derepente & confertim vacuato, multus ſpiritus unà cum eo excernitur, undè detrimentum ægrotantibus accidit.* Cùm autem hydrops ſæpè ſcirrhum pro causâ habeat, in pectoris hydrope ſubitò evacuato metuebat, ne ſcirrhus fortè, non ampliùs ſuſtentatus, mole ſuâ diſtraheret diaphragma, aut alia circa thoracem viſcera. Ob hanc cauſam videtur *Hippocrates* non ſecaſſe molles thoracis partes, ut aquam educeret, quæ citiùs coaleſcere ſolent, ſed perterebraſſe coſtam, ut diutiùs apertura maneret.

Verum quidem eſt, diù macerata in aquâ, undique alluente viſcera ſæpè ſic eſſe emollita, ut ſimulac æqualis preſſio ambientis aquæ tollitur, vaſa rumpantur ab impetu ſanguinis moti: ſed hoc non fit, niſi ſeriùs tentetur ſeri aquoſi eductio, morâ nimiâ jam acrioris facti. Præterea, utì poſteà in paracenteſi abdominis dicetur, idonea ligatura ſic poterunt firmari viſcera, dum aqua effluit, ut preſſio ſemper maneat æquabilis, & tunc tutò omnis aqua educitur: metus enim eſt, ne repetitâ ſæpiùs evacuatione aër accedat, & putredinem extravaſati liquidi ſubitò promoveat.

Videtur etiam in thoracis hydrope minùs indè metuendum eſſe, cùm pulmo, anteà ab aquâ ambiente preſſus, nunc liberè ab aëre inſpirato diſtendatur, & totum pectoris cavum, aquâ eductâ, repleat: hinc niſi omninò jam tabefactus pulmo fuerit, ſatis tutò poterit ſimul & ſemel educi omnis aqua.

(*r*) Ibidem, pag. 656. — (*s*) Sect. VI. Aphor. XXVII. Charter. Tom. IX. pag. 263. — (*t*) Ibid.

Saltem

Saltem ex dictis concludi poteſt, paracenteſin thoracis veteribus Medicis in uſu fuiſſe, & plures evaſiſſe poſt eductam è thorace aquam. Diſertè enim *Hippocrates* (*u*) dicit: *Si quinto die linamentum pure obductum fuerit, plerumque evadit; ſin verò hoc non contigerit, poſtquàm aquam exhauſeris, ſitis corripit & tuſſis, ac moritur.* Recentiorum autem obſervata docuerunt, thoracis paracenteſin in pectoris hydrope utiliter inſtitui poſſe, etiam in tali caſu, ubi vix multùm ſpei ſupereſſe videbatur. *Celebris du Verney* (*v*) in fœminâ, cui pulſus parvus inæqualis erat, & reſpiratio admodum difficilis, nec tantùm pectoris hydrope, ſed & aſcite, laborabat, evacuatâ priùs ex abdomine aquâ per paracenteſin, poſt aliquot dies acu cannulatâ thoracem inter ſecundam & tertiam coſtam ſpuriam pertudit, tam propinquo ad ſpinam dorſi loco, ac fieri poterat, ſícque omnem aquam eduxit, felici adeò ſucceſſu, ut ſtatim liberè reſpirare potuerit, & menſis ſpatio ſolitis vacaret muneribus. Paracenteſin thoracis in recenti pectoris hydrope, & juvene athletico, audacter tentatam & ſalutarem vidit *Bianchi* (*x*): fatetur tamen, quòd ſæpiùs eandem in uſum vocare non auderet.

Nec ſolus *Bianchi* in hâc re meticuloſus fuit: dolet *Celeberrimus Senac*, quòd Medici ferè omnes ſuo fato relinquant pectoris hydrope laborantes (*y*), cùm tamen propriis experimentis utilitatem paracenteſis agnoſceret. Poſt curatam enim pleuritidem in homine, tanta erat reſpirationis difficultas, ut non niſi ſedens erecto corpore animam ducere poſſet. Dum adeò augebatur malum, ut jamjam ſuffocandus videretur, pertuſus fuit thorax, exiverunt ſex pintæ flavæ pellucidæ aquæ & per aliquot dies perrexit ſimilis fluxus, felici adeò cum ſucceſſu, ut intra menſis ſpatium integrè curatus fuerit, & pernici vectus equo regiis venationibus intereſſe potuerit. Doluit pariter *Morand* (*z*) in Galliis, ubi tamen adeò excolitur ars Chirurgica, raro admodum inſtitui thoracis paracenteſin ad curandum pectoris hydropem: viderat toties, Scholam Anatomicam inundari aquâ, dum defunctorum pectora ſecarentur. In deſperaro ferè caſu celeberrimus ille Chirurgus eduxit ſimul & ſemel ſex pintas aquæ: in fine ſequebatur notabilis copia puris: revixit illicò æger, qui morti proximus videbatur: poſt ſeptem dies rediit eadem oppreſſio pectoris, adeò intolerabilis, ut denuò via fieri debuerit liquido extravaſato, non per acum cannulatam, ut priùs, ſed diſſecando ſpatium intercoſtale, ut in empyematis curâ fieri ſolet: exiverunt adhuc quinque pintæ aquæ, & ſub finem major, quàm antè, puris copia prodiit: quamvis autem maraſmo periturus videretur, tamen à tanto morbo integrè curatus fuit. Notandum autem eſt, omnem aquam ſimul ac ſemel emiſſam fuiſſe, & licèt unà cum pectoris hydrope manifeſta ſuppurationis indicia adfuerint, tamen curam ceſſiſſe feliciter.

Simul hîc notari meretur, quòd tanta copia aquæ in thoracis cavo hærens debuerit pulmonem redegiſſe in parvam ſatis molem; neque fortè ſtatim explicatur penitùs, cùm vix impediri poſſit aëris in cavum thoracis ingreſſus, imprimis, dum latiori vulnere ſpatium intercoſtale diviſum fuerit: hinc intelligitur, quare ſpecillum potue-

(*u*) De Morbis, Lib. II. cap. XXIV. Charter. Tom. VII. pag. 576.

(*v*) Académ. des Sciences l'an 1703. Mém. pag. 162.

(*x*) Hiſtor. Hepat. Tom. I. pag. 662. 663.

(*y*) Traité de la Structure du Cœur, Tom. II. pag. 366.

(*z*) Mém. de l'Académ. de Chirurg. Tom. II. pag. 547.

rit introduci ad quatuor vel quinque pollicum longitudinem abſque ullâ reſiſtentiâ. Poſtquàm autem omne extravaſatum liquidum eductum eſt, nec ampliùs nova copia per aliquot dies colligitur, aër in pectoris cavo contentus educi debet; túncque pulmo ab aëre inſpirato diſtentus fiet contiguus pleuræ, & replebit totum pectoris cavum. Quomodo autem hoc obtineri poſſit, pluribus dictum fuit ad §. 304. ubi de curâ vulnerum thoracis agebatur.

Si Medici & Chirurgi nimis meticuloſi fuerint in educendis aquis ex thoracis cavo; quàm audax facinus debet videri omnibus, ſi quis cogitaret de pertundendo pericardio, dum hydrope turget. Anteà vidimus, difficilem ſatis hujus mali Diagnoſin haberi, nec tamen omninò impoſſibile eſſe, ut cognoſcatur hydrops pericardii. Si ergò conſtaret de morbo, & incaſsùm tentata fuiſſent omnia, de quibus poſteà in curâ hydropis dicetur, nil ſupereſt, niſi ut certæ morti relinquatur æger, vel per artem via fiat extravaſato liquido. Nemo prudens negabit, omnia hîc periculi plena eſſe; poteſt enim cor jam vitium non emendabile contraxiſſe, quòd mortem inducet poſt eductam aquam; poteſt tale latere vitium, quod impedit facilem reſorptionem halitus, quem arteriæ efflant; hinc licèt feliciter educta fuiſſet omnis aqua, brevì renaſceretur morbus. Inventum fuit pericardium diſtentum ſanguine, pure, ichore, aëre (*a*). Cor perpetuò motum lædi poteſt ab inſtrumento perforante. Omnes hæ difficultates effecerunt, ut nunquam fortè tentata fuerit hæc operatio; ſaltem non memini me ullibi legiſſe, quòd inſtituta fuerit paracenteſis pericardii. Interim generale actioma practicum omnibus probatur; tentandum eſſe potiùs anceps remedium quàm nullum, dum certa pernicies imminet. Sequenti autem methodo perfici poſſe hanc operationem, legitur (*b*). Acu cannulatâ pertunditur ſpatium inter coſtam tertiam & quartam in latere ſiniſtro ad duorum pollicum diſtantiam à ſterno, ſic ut apex dirigatur obliquè versùs originem cartilaginis enſiformis, & proximè ad coſtas tranſeat acus: ſic enim cavebitur, ne vel cor, vel pulmo, aut arteria mammaria, lædantur.

Simul hoc notandum videtur, ut caveant Medici, ne abſolutè affirment, quale liquidum prodibit, dum thorax pertunditur, imprimis ſi morbi inflammatorii præceſſerint pectoris hydropem. In caſibus modò memoratis patuit, quandoque primò copiam ſeri aquoſi, dein notabilem quantitatem puris prodiiſſe: quandoque & alii degeneres humores in thoracis cavo latent. In cadavere viri (*c*) robuſtiſſimi, admodum muſculoſi & proceri, & qui ob toroſitatem corporis, ac craſſiora edulia in ventriculo reperta, videbatur antè mortem adhuc utcumque valuiſſe, inter alia continebantur in dextro thoracis cavo duodecim libræ liquoris, qui griſeum colorem habebat, & odore recentes liquiritiæ radices referebat, primò non ingrato, ſed ſenſim ingraveſcente, & tandem nauſeoſo. Hic humor ſpiſſitudine ac homogeneitate ab ichore diverſus erat; pure autem bono magis candicans & fluidus: nullum putredinis ſignum dabat ille liquor, licèt quinque poſt mortem diebus apertus fuerit thorax: dum in digeſtione ponebatur hic liquor, acidum ſpirabat, & in duas partes ſecedebat, quarum altera ponderoſior ſubſidebat, inſtar lactis coaguli, mucoſa & ſubflaveſcens; altera multò tenuior, ſubviridis, priori innatabat. Aceſcentem odorem nonniſi poſt multos demum dies cum putrido alcalino & valdè nauſeoſo commuta-

(*a*) Senac Traité de la Structure du Cœur, Tom. II. pag. 353. 354.
(*b*) Ibidem. pag. 365. 366.
(*c*) Cornel. Hen. Velſe Diſſert. Miſc. Anat. Pract. pag. 30. & ſeq.

bat : ductus thoracicus integerrimus erat, œſophagus toto ſuo itinere illæſus, nec ullibi vas lymphaticum majus in thorace diſruptum apparuit. In ſiniſtrâ autem cavitate pectoris magna copia lymphæ ſubrubellæ inventa fuit.

Plura alia notatu digniſſima in hoc cadavere inventa fuerunt, ſed quæ hujus loci non ſunt; ſufficit enim, quòd in eodem homine in binis cavis thoracis adeò diverſi liquores inventi fuerint; adeóque cauti debent eſſe Medici, ne facilè determinent naturam liquidi, quod thoracis cavo continetur, ſícque cavillandi anſam præbeant malevolis vel ignaris, qui ſæpè plus à Medico requirunt, quàm in arte eſt. Facilè enim apparet, diverſam liquidi extravaſati indolem non mutare methodum medendi, cùm indicatio jubeat, tollendum eſſe illud, quod pectus gravat, pulmonem comprimit, qualiſcumque demum fuerit indolis.

Cæterùm de illis, quæ adhibenda ſunt poſt eductam ex thorace aquam, & cauſæ hydropis adverſantur, dicetur poſteà, ubi de curâ generali hydropis agetur.

§. 1220. DEprehenſus itidem pulmo, accumulatâ, effusâ, inter ſinus magnos receptâ, lymphâ, nunc in hydatides, nunc in vomicas hydropicas, incidiſſe; morbus ſanè difficilis cognitu, curatúque, niſi alia ſigna præſentia fortuitam huic hydropis curationem petant.

Mirus præterea & tectus ſatis morbus eſt, dum ipſe pulmo hydropicus fit. Notum eſt, quòd hoc viſcus conſtet vaſis arterioſis & venoſis, & prætereà vaſis aëriferis. Seri aquoſi collectio in vaſis arterioſis & venoſis, per quæ perpetuò humores moventur à proximi cordis vi, fieri nequit, neque etiam in aëriferis vaſis, cùm colligi incipientes ibi humores, excitatâ tuſſi, ſtatim expellerentur, vel ſi fieri hoc non poſſet, brevì ſequeretur ſuffocatio. Verùm Anatome docuit (*d*), triplex hoc vaſorum genus in pulmone jungi per celluloſam tunicam ſatis notabilem, quæ nunquam adipem habet: demonſtratur hæc celluloſa ſatis facilè, ſi, leviſſimè vulneratâ membranâ pulmonum exteriore, tubulo prudenter immiſſo inter lobos ſibi mutuò adjacentes, inflatur aër, tunc enim totus pulmo aſſurgit, aëre pererrante omnes vaſorum & veſicularum conjunctiones; ſícque impletur hæc celluloſa, & conſpicua redditur. Longè autem pulchrius apparet, ſi, vaſis ſanguineis feliciter materiâ ceraceâ impletis, inflatus pulmo exſiccatur: tunc enim, ſi microſpio conſpiciatur lamella tenuis pulmonis ſic præparati, apparent folliculi Malpigiani, quorum membranas innumera vaſcula perrepunt, ſed & prætereà manifeſtè apparet, inter folliculos illos relicta ſpatia continere membranam celluloſam, per quam pariter numeroſiſſima vaſcula diſtribuuntur. Præparata talia poſſideo, quæ evidentiſſimè hoc demonſtrant. In hâc membranâ cellulosâ, ſimili modo ac in univerſo reliquo corpore, poterit colligi extravaſata lympha, & verum pulmonis hydropem facere, ſimulac tenuis halitus, quem arteriæ perpetuò exſpirant, non reſorbetur integrè à venulis abſorbentibus, quâcumque demum causâ hoc fiat. Verùm turgens hæc tunica celluloſa hydrope poteſt variæ magnitudinis tumores, vomicas aquoſas, hydatidéſve, producere, adjacentia vaſa comprimere, præcipuè extrema membranacea vaſorum aëriferorum,

(*d*) Kaau Perſpir. dicta Hippocrat. pag. 64.

ſicque pulmonis actionem variis modis turbare. Nec hoc mirum videbitur, ſi conſideretur, vomicas purulentas in eâdem hâc tunicâ celluloſâ colligi.

Videtur autem *Hippocrates* (*e*) hunc morbum deſcripſiſſe: in præcedenti paragrapho de hoc textu *Hippocratis* jam dictum fuit: notabatur tunc, quòd aure admotâ ad latera juſſerit explorari, in quo loco hæret collecta aqua: dixit tunc: *Intrinſecùs velut acetum olet. Cornarius*, loco ὄζει olet, legit ζέει ebullit, fervet. Anteà, ubi de peripneumoniâ agebatur, ad §. 848. dictum fuit, quòd pro peſſimo ſigno habeatur, ſi ab adſtantibus ingratus ſtrepitus auditur, qui refert ferventis in lebete, operculo imprimis tecto, aquæ ſibilum, quem fervorem ſtrepentis pulmonis vocaverunt Medici; ſimul notabatur ibi, hoc imprimis fieri, dum ab infarctis & diſtentis vaſis ſanguineis pulmonis comprimuntur veſiculæ aëreæ, undè liber aëris ingreſſus & egreſſus impeditur, collectúſque mucus ſpumeſcens, cum aëre conquaſſatus, neque facilè averri potens, ingratum illum ſtrepitum facit. Quàm maximè autem notandum eſt, quod ex *Prognoſtico Hippocratis* citatus fuerit textus, in quo idem illud vocabulum ζέει occurrit, dum nempè *pulmo plenius in gutture fervet.* At illo tempore, dum vinum ſecundâ fermentatione in acetum tranſit, ſimilis omninò ſtrepitus in doliis auditur. Sic videtur commodè intelligi poſſe textus *Hippocratis*, qui abſque hâc *Cornarii* emendatione obſcurus omninò manet.

Quòd autem de pulmonis hydrope hîc agat *Hippocrates*, patet ex illis quæ immediatè ſequuntur: *Et aliquamdiù his afficitur, ſed poſteà in ventrem* (πρὸς τὴν κοιλίην) *erumpit, confeſtímque ſanus, & morbo liberatus eſſe videtur.* Si enim celluloſa pulmonis membrana ſero aquoſo impleta fuerit, vel idem illud majorem hydatidem formaverit, compreſſis vaſis aëreis magna fiet anxietas, tuſſis ſicca, &c. Simulac verò talis vomica aquoſa rupta in cavum thoracis effuderit lympham, omnia illa ſymptomata ceſſant, dum hydrops pulmonis mutatur in hydropem thoracis. Quòd autem in hoc loco *Hippocrates* intellexerit cavum thoracis, evidenter patet, cùm paulò pòſt abdomen vocaverit non κοιλίην ſimpliciter, ſed κοιλίην τὴν κάτω, vel & γαστέρα.

Evidentiùs autem adhuc alibi (*f*) de his loquitur: *Gignitur etiam, ubi tubercula in pulmone exorta fuerint, & aquâ repleta in pectus eruperint. Quòd autem etiam à tuberculis oriatur hydrops, mihi argumento ſunt boves, canes, & ſues. In his enim quadrupedibus maximè pulmonis tubercula oriuntur, quæ aquam continent. Sectione namque factâ citiſſimè cognoveris, nam aqua effluet. Talia autem multò magis etiam in homine, quàm pecoribus, fieri videntur, quantò morboſâ magis etiam victûs ratione utimur.*

Aliâ occaſione ad §. 1062. memini, *Celeberrimum Ruyſchium* in tribus cadaveribus orthopnœâ & diſpnœâ antè mortem afflictorum, in quorum pulmonibus invenit acervum veſicularum pellucidarum ab aëre expanſarum, ex quibus levi compreſſione aërem educere non potuit, neque etiam flatus per aſperam arteriam impulſus commercium habebat cum his veſiculis expanſis, quæ aciculâ perforatæ, aëre emiſſo, ſubſidebant. Conatus fui tunc hoc explicare, quòd nempè, paralyticis factis muſculis meſochondriis, ultimi fines vaſorum aëriferorum manerent aëre diſtenti, concretis poſteà à quâcumque causâ aſperæ arteriæ ramuſculis, qui ad has veſiculas pertingebant. Fortè probabilius videbitur, ab aëre diſtentam fuiſſe tunicam celluloſam

(*e*) De Morbis Lib. II. cap. XXIV. Charter. Tom. VII. pag. 576.

(*f*) De Intern. Affect. cap. XXIV. Charter. Tom. VII. pag. 656.

pulmonis, ita ut quaſi pulmonis emphyſema indè natum fuerit, quòd veſiculas aëreas pulmonis compreſſerit, ſícque reſpirationi impedimentum fecerit. Tunc facilè intelligitur, quare flatus per aſperam arteriam immiſſus non penetraverit in has cellulas; utì etiam, cur, aëre vehementer per aſperam arteriam adacto, nonnullæ diſruptæ fuerint. Potuit autem aër extricatus ex humoribus noſtris, utì in *Capitulo de Flatibus* anteà dictum fuit, diſtendere celluloſam pulmonis tunicam, vel & ruptis aut exeſis ultimis finibus aſperæ arteriæ in illam venire. Ubi autem ſemel aër ingreſſus eſt tunicam celluloſam, non tam facilè expelli poterit per eandem viam, per quam intravit, utì anteà dictum fuit, ubi de emphyſemate poſt vulnera capitis, & imprimis thoracis, ſequente agebatur. Meritò autem credidit *Ruyſchius*, hanc poſſe eſſe cauſam aſthmatis, & quidem frequentiorem, quàm creditur.

Celeberrimus Albertini (*g*) obſervavit tale œdema pulmonis, & imprimis indè Diagnoſin deduxit, ſi unà cum œdemate partium externarum incipiente ſtatim adſit difficilis reſpiratio: à mediocri enim ſeri copiâ in pulmonum interſtitiis cumulati difficiliorem reddi reſpirationem, quàm à multò majori copiâ in pectoris cavum effusâ, & ratio docet, & modò memoratum *Hippocratis* teſtimonium confirmare videtur. Simul etiam notat, quòd pulmones accumulato in interſtitiis ſuis ſero faciliùs liberentur, quàm ſi ſerum aquoſum in pectoris cavis hæret effuſum. Multos enim ægros viderat, qui varias ob cauſas ſubitò intumuerant toto corpore, & præcipuè in extremis partibus, & magnâ ſimul urgebantur reſpirationis difficultate, tamen haud multo labore ex morbo convaluiſſe, datis lenibus hydragogis, diureticis, &c. undè concluſit ſpirandi illam difficultatem, à pulmonum œdemate originem ſumſiſſe. Memorabile eſt obſervatum *Celeberrimi Simſoni* (*), qui fatetur, ſe ſemper ſuſpicatum fuiſſe œdema pulmonis, ſi vel facies turgida eſſet, vel circa malleolos etiam parum tumerent pedes, & reſpiratio difficilis eſſet: præcipuè ſi ſimul pulſus adeò ſuppreſſus fuerit, ut vix tangi poſſet. Sic dato mercurio dulci feliciter curavit mulierem, quæ jamjam ſuffocanda videbatur. Certè ſi conſideremus, quòd pulmonis venæ liberrimè evacuentur illo tempore, dum cordis diaſtole eſt, calórque magnus & celeris humorum circulatio hîc adſint, videtur magna ſpes reſorptionis liquidi extravaſati, imprimis in morbi initio, & ſi prudens evacuatio humorum inſtituatur; hinc diureſin, purgationem per alvum, imò & venæ-ſectionem, profuiſſe vidit. Hanc hydropis ſedem ex cadaverum ſectionibus ſe didiciſſe, affirmat: fatetur tamen, rariùs hydropem pulmonis in cadaveribus inveniri, partim quia faciliùs curationem recipit, partim etiam quia idem morbus, ſi pertinax fuerit, facilè, ruptâ tali vomicâ aquosâ, in thoracis hydropem tranſeat.

Pulchra tamen hujus morbi obſervatio habetur (*h*) deſcripta à *Celeberrimo Maloët*. Miles magnâ difficultate reſpirandi laborabat unà cum febre lentâ, nec dorſo nec alterutri laterum incumbere poterat abſque magnâ moleſtiâ, hinc cogebatur ferè ſemper erecto manere corporis ſitu: brachia & manus, crura & pedes, erant œdematoſa: ſuſpicabatur egregius ille Medicus hydropem thoracis, ſed cum ſevero examine nullam inveniret fluctuationem, nec æger unquam ſimile quid percepiſſet, nec reliqua ſymptomata adeſſent, quæ hunc morbum comitari ſolent, mutabat ſen-

(*g*) Inſtitut. Bonon. Tom. I pag. 392. 393.
(*) Eſſais & Obſerv. de Med. Tom. VI. art. LIX. pag. 206, 207.

(*h*) Académ. des Scienc. l'an 1732. Mém. pag. 260. & ſeq.

tentiam. Ab adhibitis remediis parvum ſolamen habuit miſer; & poſtquàm per biennium languerat, moritur; mortui cadaver aperitur. In thoracis cavo nihil ſeri extravaſati invenitur, verùm in utroque pulmone aderat vomica aquoſa, quæ uncias ſex circiter ſeri lympidi pellucidi continebat. Serum hoc peculiari cyſtidi incluſum hærebat, cujus parietes lineam geometricam circiter craſſitie æquabant, ex pluribus lamellis ſibi mutuò accumbentibus conflati, in quibus nec fibræ, nec vaſa, nec glandulæ, ullo modo apparebant: in majorem tamen longitudinem diſtrahi poterant, & proprio elatere, ceſſante diſtractione, denuò contrahebantur; digitis tamen rudiùs tritæ hæ membranæ abibant in mucum informem. Optimè ſimul notatur, ſerum extravaſatum non hæſiſſe in vaſis aëreis pulmonum, ſed in tunicâ cellulosâ, quæ interſtitia loborum majorum & minorum hujus viſceris replet.

Ex hâc obſervatione confirmatur Diagnoſis paulò antè tradita: extrema enim corporis tumebant œdematoſa, ſigna hydropis thoracis non aderant, & à paucis unciis ſeri lympidi ingens reſpirationis naſcebatur difficultas.

Videtur celeberrimus Auctor in hâc opinione fuiſſe, lamellatas illas harum cyſtidum membranas non eſſe partes organicas, ſed ex liquido contento natas fuiſſe, cùm nec fibræ nec vaſa in illis apparuerint. Dudum jam celeberrimi Anatomici in hâc opinione fuerant, membranæ celluloſæ propriè dicendam ſubſtantiam non eſſe vaſculoſam, ſaltem hactenus non demonſtrata eſſe in hâc parte vaſcula: at per tunicam celluloſam numeroſiſſima diſtribuuntur vaſa; eadem hæc tunica ambit vaſa per viſcerum fabricam diſperſa, & ubique eadem comitatur. Notum eſt illis, qui ſubtiliorem Anatomen excoluerunt, poſt feliciſſimas injectiones manere quædam non impleta in viſcerum fabricâ, quâ niſi per macerationem vel aliâ encheireſi tollatur, obfuſcant ſemper præparatorum Anatomicorum nitiditatem: hoc videtur præcipuè pendere à tunicâ cellulosâ. Videri poteſt & de hâc re *Celeberrimus Hallerus* (*i*), ubi de tunicâ cellulosâ agit. Poſſideo talia præparata Anatomica, quæ omni cellulosâ tunicâ ablatâ mirabilem in ſingulis viſceribus vaſorum decurſum oculo armato exhibent quàm perfectiſſimè. An ergò impoſſibile videtur, tunicam celluloſam feciſſe cyſtidem, in quâ lympha collecta hæſit: præterea novimus, membranas præternaturaliter extenſas non ſemper extenuari, ſed ſæpiùs incraſſari. Videntur & vomicæ purulentæ pulmonum in eâdem tunicâ collulosâ hærere, quæ ubique in toto corpore phlegmones, & ſuppurationis illam ſequentis, ſedes eſt: illæ autem vomicæ toties inventæ fuerunt craſſos, imò & ſatis ſolidos, habere parietes.

Cæterùm œdema pulmonis in cadaveribus ſe inveniſſe teſtatur *Barrere* (*k*); ſemel etiam in concavâ parte lobi dextri pulmonis invenit duas veſicas aëre plenas, quarum una pollicem magnitudine æquabat, altera ovum gallinaceum. Integrum pulmonem emphyſematicum vidit *Stork* (*). Hydrops autem pulmonis triplicem exitum habere poteſt: vel enim reſorptum extravaſatum ſerum per emunctoria communia exire poteſt, & ſic liberatur pulmo, utì anteà dictum fuit; vel vomica talis hydropica rumpitur versùs cavum pectoris, & thoracis hydropem producit; vel denique contentam lympham in aërea vaſa pulmonis diffundit, & per tuſſim evacuatur; ubi idem periculum eſt ac in vomicâ purulentâ, ne nempè ſimul ac ſemel inundentur tracheæ, & ſuffocetur æger.

(*i*) Primæ Lin. Phyſiol. pag. 15. & ſeq. — (*k*) Obſervat. Anatom. pag. 109. & ſeq. — (*) Ann. Medic. pag. 115.

Cæterùm ſi evacuari poſſit per tuſſim extravaſatum hoc ſerum, & nondum magnam acrimoniam acquiſiverit, major curæ ſpes eſt, quàm in vomicâ purulentâ, à quâ tamen multi evaſerunt, utì anteà dictum fuit.

Binæ obſervationes Medicæ (*l*) hoc confirmant. In viro patricio, jam ſexagenario, poſt neglectum catarrhum antè quatuor annos, difficilior erat reſpiratio, intercurrente ſubindè tuſſi moleſtiſſimâ, loquela erat difficilis, & per aliquot dies quandoque crura tumebant. Accidit, dùm brachium dextrum levaret, quòd ſenſerit, acſi quid rumperetur in pectore, & ſtatim cum validâ tuſſi exſpuit materiam inſipidam inodoram, ſimilem albumini ovi, ita ut intra tres horæ quadrantes ejecerit quatuor libras, & poſtquàm in lecto repoſitus parum quieverat, ſenſit levamen, & pulſus bonus inveniebatur. Dum felix ſperabatur ſucceſſus, poſt decem horas rediit ſimilis evacuatio, ita ut intra viginti horæ minuta tres libras ſimilis materiæ exſpueret. Verùm non levabatur indè, creſcebat anxietas, vires deficiebant; & paulò pòſt ſuffocatus periit. Veroſimile eſt, binas tales vomicas adfuiſſe. Feliciùs ſucceſſit in robuſto juvene, qui poſt toleratam pleuritidem querebatur de levi anxietate, & ponderis ſenſu in loco affecto: poſt quadraginta dies ſubitò ſenſit, ac ſi aliquid rumperetur in pectore, mox ſequebatur magna anxietas, tuſsíſque validiſſima, & intra horam plus quàm quatuor libras ſimilis materiæ, ut prior ejecit, ac integrè convaluit.

Si ſuſpicio talis morbi foret, eandem tentanda forent, quæ ad §. 857. laudata fuerunt ad promovendam rupturam vomicæ purulentæ. Certè in ultimo caſu quis potiùs exſpectaſſet abſceſſum. Interim tamen, ſive pus, ſive aqua collecta, hæſerit in pulmone, ſemper eductio tentanda erit.

§. 1221. QUin & arteria aſpera, anteriori, & conſpicuâ parte, quâcunque vi lympham ſtagnantem colligens, Bronchoceles ſæpè ſpeciem exhibet; quam cognitu facilem, puncturâ, diſcutientibus, avertentibus, aggredi licèt; ſi obſervatur, ut Auctores ſcribunt.

Frequenter in anteriori & conſpicuâ arteriæ aſperæ parte tumores apparent, & ſæpè ingentis molis, quos cùm credant hauriri ab inſigni nixu, à clamore valido, vel & in puerperii laboribus, hinc ad hernias ſive rupturas retulerunt, & vocaverunt *Bronchocelen.* Cùm autem glandula, Thyroïdea dicta, quæ in homine quatuor pollices longa eſt (*m*), parte ſuâ anteriori applicetur ſegmentis cartilagineis aſperæ arteriæ, & ibi anguſtior ſit, lata magis, ubi partes laterales cartilaginis thyroïdeæ tegit, hinc plerúmque pro ſede horum tumorum habetur. Multùm laboris adhibuit *Celeberrimus Lalouette*, ut fabricam & uſum hujus glandulæ in humano corpore, & in aliis animalibus, indagaret: vidit, internam fabricam conſtare innumeris corpuſculis rotundis, pellucidis, quæ diſſecta dabant humorem flavum, admodum viſcoſum, tamen promptè evaneſcentem. Levi vulnuſculo apice lanceolæ inflicto, per tubum aërem inflabat, & turgebat multùm glandula thyroïdea; vidítque, rotunda

(*l*) Targioni Tozzetti prima raccolta di Oſſervaz. Mediche, pag. 83. & ſeq.

(*m*) Mém. de Mathém. & Phyſ. préſentés à l'Académ. Tom. I. pag. 160.

illa corpuſcula elevari ac tumere. Dum autem per arterias aut venas flatum adigebat, non tumebant hæc corpuſcula. Contigit in puerperâ, poſt validiſſimos nixus puerperii, dum aërem inſpiratum clausâ glottide retinebat, tumere inſigniter partem ſiniſtram glandulæ thyroïdeæ; qui tumor in cadavere examinatus, continebat aërem tantùm, unà cum paucis guttulis liquidi flavi tenuioris (*n*). Undè admodùm videtur probabile, quòd aër, retentus in aſperâ arteria, per validos nixus viam invenerit, per quam tranſiret in hujus glandulæ ſubſtantiam. Cùm ergò inſignes arteriæ ad hanc glandulam tendant, venæ indè redeant, & innumeris corpuſculis rotundis, cavis, humorem continentibus, conſtet, videtur hic omnis apparatus ad liquidi ſecretionem adeſſe; quòd ſi in folliculis accumulatum indè impediatur exire, illos ſensìm magis magíſque diſtendere poterit, & inſignes producere tumores.

Interìm tamen in ſolâ glandulâ thyroïdeâ non naſci tales tumores aquoſos circa hæc loca, patet ex binis illis caſibus, qui ad §. 792. memorati fuerunt.

Certè talis tumor aquoſus cognitu facilis eſt, & dum nondùm in magnam admodùm molem increvit, ſpes eſt, diſſipando curari poſſe, ſi frictiones adhibeantur repetitæ, *Sp. vini camphorato dilutiori* foveantur, & ſubindè purgans hydragogum detur. *Bryoniæ radicis* decoctum addito *vino* & *ſale ammoniaco*, vel & ſola hæc radix in pultem contuſa, ſæpiùs profuit. Si majores fuerint hi tumores, nec cedant his remediis, tutò aperiuntur, & plerumque exit liquidum pellucidum, ſubviſcidum, ferè inſtar albuminis ovi. Ut recidiva caveatur, poterunt vacui ſacci parietes validioribus ſuppurantibus, aut leviter erodentibus, ſic irritari, ut ſuppuratione factâ concreſcant inter ſe, de quâ re poſteà dicetur, ubi de curatione Hydroceles agendum erit.

§. 1222. SImili morbo cujuſlibet gandulæ folliculus occupari, ſimili modo ſanari, poteſt.

Vix ullus fortè locus corporis eſt, ubi ſimiles tumores non poſſint naſci, dum accumulato ſero aquoſo diſtenditur vel glandulæ folliculus, vel una pluréſve cellulæ membranæ adipoſæ. Nullum in corpore cavum eſt, magnum vel parvum, quod non exſpirat humorem & exſpiratum reſorbet, utì ad §. 1216. dictum fuit. Si ergò quâcumque de causâ reſorptio per venas impediatur, pergente interim exhalatione, tumor talis aquoſus naſci poterit. Sub linguâ, utì ad §. 796. monui, talem tumorem, & quidem magnæ molis, vidi, feliciter curatum, dum pertunderetur. In limbis palpebrarum, in ipsâ corneâ, obſervavi aliquoties natas tales hydatides. In articulo genu frequenter ſatis colligitur talis lympha ſubviſcida, quæ tamen in principio morbi plerumque ſatis feliciter idoneis remediis diſſipatur; unâ nocte natum talem tumorem vidit *La Motte* (*o*), parum dolentem, & in quo manifeſtam undulationem percipiebat, feliciter tamen, intra paucos dies, aromatibus & vino applicatis, integra ſanatio ſequebatur. Curatio autem ſimilium in variis corporis locis facilè deducitur ex modo dictis, utì etiam ex illis, quæ poſteà dicentur de hydropis curatione.

(*n*) Mém. de Mathém. & Phyſ. préſentés à l'Académ. Tom. I. pag. 169.

(*o*) Traité complet de Chirurg. Tom. II. pag. 209.

§. 1223. NOtabilis itidem hydropis ſpecies ovaria mulierum ſæpè occupat, qui morbus ut plurimùm ſteriles, annoſáſque, mulieres occupat, difficulter cognoſcitur, & vix ſine inciſo cadavere; curatur verò nunquam, ſed tranſit ſæpè in Aſciten.

Ovaria, utrimque ad latera fundi uteri ſita, & utero unita per ligamentum breve ac teres, intra duplicaturam ligamenti lati uteri hærent, & ſatis frequenter hydrope tument. Numeroſiſſimi tales caſus paſſim apud obſervationum Medicarum ſcriptores & collectores occurrunt. In flore ætatis turgida & toroſa ovaria inveniuntur, pluréſque veſiculæ pellucidæ ex illarum ſuperficie eminent, quæ ova vocari ſolent. In effœtis & vetulis mulieribus adeò ſæpè mole minuuntur, ut vix veſtigium illorum remaneat. Nulla fortè corporis pars eſt, quæ tam frequenter in enormes adeò tumores excreſcat, atheromatoſos, ſteatomatoſos, hydropicos, &c. & in quâ tam mira concreta inventa fuerint. Calculos, pilos, dentes, capillos, oſſa, invenerunt in ovariis anatomici, & frequenter tumores hydropicos, ſive hydatides ingentes, propriis membranis concluſos, aliquandò in molem immanem auctos.

Quamvis autem ſæpiùs ſteriles & annoſas mulieres occupet ille morbus, tamen & fœcundas & in ipſo ætatis flore occupaſſe certum eſt. In cadavere puerperæ, quæ viginti ſeptem annos nata erat, & tertio à partu die perierat, invenit *Celeberrimus Douglas* (*p*) ovarium ſiniſtrum mutatum fuiſſe in hydatidem ingentem, quæ totum cavum abdominis implebat, omnia contenta viſcera comprimebat, & continebat plus quàm ſeptuaginta libras humoris viſcidi, fuſci, ſyrupi ferè conſiſtentiam habentis. In ipſo ſacco invenit plures veſiculas, diverſæ magnitudinis, à ſe invicem diſtinctas, continentes pellucidum & viſcoſum humorem, ſimilem mucilagini ſeminum Cydoniorum, & calore concreſcentem inſtar albuminis ovi.

Triennii ſpatio vaſtus adeò tumor increverat, & originem duxerat à validâ percuſſione ſiniſtræ partis abdominis, non diù poſt primum puerperium: magnum ab hâc percuſſione dolorem ſenſerat; qui tamen intra triduum evaneſcebat. Poſt bimeſtre ſpatium leves dolores percepit in ſiniſtro hypogaſtrio, quod & tumere incepit: dolores magis magíſque increſcebant, donec denuò conceperit, nec toto graviditatis tempore inſolitam moleſtiam ſenſit; abdomen tantùm ſolito plus tumebat; poſt puerperium vix ſubſidebat abdomen: anni ſpatio elapſo denuò concepit, & circa medium graviditatis tempus ſubitò cœperunt crura tumere, quæ ſi fricarentur, aqua ſatis copioſa exibat, utì etiam ex cute abdominis, imprimis ſi puſtulæ quædam in cute lacerarentur unguibus. Acceſſit tunc reſpirationis difficultas, & cordis palpitatio, nec poterat ob ſuffocationis metum ſomnum capere niſi erecto corporis ſitu. Peperit tamen vivum infantem; ſed ſequebatur poſt partum ſumma debilitas, & reſpirationis difficultas, tertiáque puerperii die periit. Cùm autem utrumque thoracis cavum contineret magnam copiam aquæ ſubrubellæ, & pericardium viridem ſatis copioſum liquorem haberet, credidit *Douglas*, hanc fuiſſe præcipuam mortis cauſam, dùm cæterum plures annos vivere adhuc potuiſſet, cùm reliqua omnia abdominis viſcera naturaliter ſe haberent.

(*p*) Philoſoph. Tranſact. n°. 308, pag. 2317. & Philoſoph. Tranſact. abridg'd. Tom. V. p. 290.

Per quinquaginta & octo annos toleratum fuiſſe hunc morbum legitur (q) à virgine, quæ trigeſimo anno hoc malo laborare incepit, & ad octuageſimum octavum annum vitam produxit : in cadavere deprehenſum fuit, quòd tumor totum cavum abdominis occuparet, exceptâ pelvi.

An in hydrope ovarii contentus liquor frequentiùs invenitur colorem fuſcum habere, quàm quidem in aſcite? Certè plura obſervata hoc docere videntur. In modò memorato caſu inventus fuit liquor viſcidus fuſcus : in alio caſu ſimili poſt mortem eductæ fuerunt ad minimum quadraginta & duæ pintæ liquidi inodori, quod conſiſtentiâ & colore referebat potum Caffée (r). In binis cadaveribus hydrope defunctarum, dùm paracenteſin diſcipulis demonſtrare voluit egregius *Antonius Benevoli* (s), ex uno cadavere eduxit maximam copiam aquæ lympidæ ſatis, ex altero cadavere obſcuri coloris liquor effluxit; quod miratus ſtatim diſſecuit abdomen, & primo intuitu credebat, omnia contenta in putrilaginem verſa fuiſſe : aquâ purâ curavit elui totum abdominis cavum, viditque tunc in aquâ fluitare ingentem cavam membranam, nigri coloris, ſub quâ tegebantur inteſtina & reliqua abdominis viſcera ſana & optimi coloris; poſt diligens examen apparuit, vaſtum illum ſaccum radicari in ſiniſtro ovario : in ſuperficie internâ hujus ſacci reperiebantur aliqui tumores præstereà, qui ovi magnitudinem æquabant, quidam & ſuperabant. *Celeberrimus Morand* (t) ſuis quoque obſervatis confirmat, ſæpè amurcæ ſimilem materiam contineri, quandoque & gelatinoſam habere conſiſtentiam; quod pariter vidi.

Quandò in magnam molem jam increverunt tales tumores hydropici, ita ut abdominis cavum repleant, tunc non adeò facilè ab aſcite poſſunt diſtingui. Sed incipiens hydrops ovarii faciliùs cognoſci poſſe videtur à loco, quem occupat, in uno vel altero hypogaſtrio, & à tumoris limite circumſcripto : adeſt ſæpè & obtuſus dolor & ponderis ſenſus in loco affecto (u), dum morbus incipit. Ferunt hoc malum ægrotæ diù abſque magno ſanitatis damno; concipiunt, pariunt, & reliquorum viſcerum abdominalium functiones ſatis integræ manent, cùm non macerentur in aquâ, ut in aſcite, ſed tantùm ab accumbentis ſacci diſtenſione moleſtiam patiantur. Urinæ liberè ſatis prodeunt, & conſuetâ copiâ, quod in aſciticis pariter vix obſervatur. His ſignis addidit celebris Medicus (v), ſi crus ejuſdem lateris tumeat, & per cutis poros aqua ſæpiùs exeat; imò hoc ſignum ferè pro indicio pathognomico habuit. Certè in caſu, quem paulò antè recenſui, *Celeberrimus Douglas* idem obſervavit.

Interìm adhuc dubium manere poſſet de verâ hydropis ſede, cùm & in tubis Fallopianis idem malum obſervatum fuerit, quod per octodecim annos tulit miſera virgo, in cujus cadavere, abdomine quamvis immaniter diſtento, nulla aqua in ventris cavo inventa fuit, ſed centum & duodecim libræ aquæ lympidæ ſaporis ſubſalſi continebantur tubâ Fallopianâ dextri lateris (w). Ovarium erat mediocris magnitudinis tantùm, & dimidiâ ex parte corruptum. Nemo certè facilè diſ-

(q) Mém. de l'Académ. de Chirurg. Tom. II. pag 458.

(r) Académ. des Sciences l'an 1739. Hiſtoire, pag. 16.

(s) Diſſertazioni, &c. pag. 113. & 114.

(t) Académ. de Chirurg. Tom. II. pag. 458.

(u) Ibidem, pag. 457.

(v) Targioni Tozzetti Obſervat. Mediche, pag. 37. & 75.

(w) Bonet. Sepulcret. Anatom. Tom. II. pag. 491.

tinguet, an incipiens talis tumor in ovario, aut in tubâ Fallopianâ, ſedem habeat: tamen in curatione non erit magna diverſitas, ſive hydrops in hoc, ſive in illo, loco hæſerit. Cùm autem ſæpè membranæ talis ſacci hydropici inventæ fuerint craſſæ, in tali caſu & difficiliùs percipietur fluctuatio, quàm ſi in abdominis cavo collecta aqua hæreret.

Hydropem ovarii, ruptis membranis coërcentibus, in cavum abdominis effundere poſſe contentam aquam, ſícque aſcitem producere, ſpontè patet: videtur tamen hoc rariùs contingere, cùm tot obſervata legantur ingentium tumorum aquoſorum in ovariis, qui integri in cadaveribus reperti fuerint. Curatio tentari poſſet ſimilis, ac poſteà dicetur in generali hydropis curâ; ſed meritò difficilis prævidetur; cùm in morbi initio ſæpè diù lateat malum, antequàm ritè diſtingui poſſit; & vix certò cognoſcatur, niſi poſtquàm in notabilem molem jam increverit. Si jam verum fuerit, utì *Celeberrimus Ruyſchius* (*x*) affirmat, tumores illos hydropicos ovariorum eſſe ut plurimùm, ſi non ſemper, ova dilatata, tunc hæc immaniter excedunt naturalem ſuam magnitudinem, antequàm cognoſcatur morbus. Cùm autem præcipua ſpes hydropis curandi conſiſtat in eo, ut collecta lympha per venas reſorpta expellatur de corpore, per urinam, alvum, aut cutis vaſa, facilè patet, vix expectari poſſe hanc reſorptionem, dum membranæ coërcentes jam adeò dilatatæ fuerunt, adeóque & à diſtendente aquâ venæ membranas has perreptantes compreſſæ omninò; hinc pergunt tales tumores excreſcere, donec in molem vix credibilem quandoque extendantur. Accedit, quòd aliquandò ſcirrhoſa labes hæc mala comitetur, quæ curæ difficultatem auget (*y*). Utrumque ovariorum ſcirrhoſum inventum fuit, ita ut unum quindecim libras, alterum duodecim, ponderaret: interior horum tumorum ſubſtantia apparebat quaſi glanduloſa, & plures continebat hydatides variæ magnitudinis. Quandoque gelatinæ ſimilis materia continetur in talibus tumoribus (*z*), & per acum cannulatam educi nequit; undè neceſſe fuit dilatare vulnus, ut ſpiſſior talis humor educi poſſet. Verùm poſt liberum aëris acceſſum putredo brevì ſequitur, & pars contenti humoris in abdomen delabitur, corrumpitur, ac mortem facit. Licèt diverſis vicibus ſexaginta ſeptem libræ gelatinoſi humoris eductæ fuiſſent, tamen & ejuſdem copia in cavo abdominis poſt mortem inventa fuit.

An ergò hydrops ovarii pro morbo abſolutè incurabili haberi debet? Certè caſus legitur (*a*), in quo omnia ſymptomata docere videntur, ovarium ſiniſtrum affectum fuiſſe, & tredecim annorum ſpatio immaniter intumuiſſe. Cùm in apicem promineret tumor, miſeræ ægrotæ precibus ceſſit egregius Medicus *Houſton*, & tumenti apici vulnus inflixit ad pollicis longitudinem; cùm nihil exiret, dilatavit ulteriùs vulnus; tenax gelatinoſa ſubſtantia prodiit, & poſteà ingens copia ſimilis materiæ, ac in ſteatomate & atheromate contineri ſolet, unà cum numeroſis hydatidibus variæ magnitudinis, quarum quædam malum aurantium ſuperabant. Evacuatis omnibus vulnus ſuturâ univit, & adhibitâ curatione debitâ, poſt paucas ſeptimanas, integræ ſanitati reſtituta fuit hæc fœmina.

Cùm autem quandoque tales tumores non adeò craſſo pedunculo adhæreant ova-

(*x*) Obſervat. Anatom. Chirurg. Obſervat. XVII. pag. 17.

(*y*) Académ. de Chirurg. Tom. II. pag. 456.

(*z*) Académie de Chirurg. Tom. II. pag. 452.

(*a*) Philoſoph. Tranſact. Num. 381. Sect. 3.

rio, & inventi fuerint nulli alteri ex vicinis viſceribus accreti, inceperunt cogitare celebres Chirurgi de exſtirpatione ovarii morboſi. Certum eſt, in multis animalibus exſcindi ovaria, vitâ ſuperſtite; & in humano genere hoc tentatum fuiſſe legitur; quandoque & caſu hoc contigiſſe (*b*). Morbo nondùm admodùm provecto, dum minor adhæſionis metus eſt cum vicinis, non videtur impoſſibile, hoc cum ſpe felicis eventûs tentari poſſe.

Interìm hoc certum eſt, æquè tutò, inſtitutâ paracenteſi, aquas ex tumente ovario educi poſſe, quàm ex cavo abdominis. Sic ſaltem vita per plures annos prorogari poſſet, & moleſtiæ morbi tolli, licèt integra ſanatio non ſuccederet. *Celeberrimus Morand* (*c*) teſtatur, ſe aliquoties ſic applicuiſſe paracenteſin nobili fœminæ, quæ tam parùm incommodi indè habebat, ut ſæpè ſequenti poſt operationem die rus peteret, licèt plerumque octodecim pintæ aquæ educerentur. Neque illa hydrope periit, ſed alio morbo.

§. 1224. IMò in ipſo cavo uterino, clauſo accuratè ejus ore interno, ſæpè colligitur tanta aquæ copia, ut integrum abdomen mentiatur Aſciten; morbus itidem difficulter cognoſcendus ob ſigna fallacia graviditatis; curabilis laxatione oris uterini per fomenta, vapores, Uterina adhibita.

Uterus, cùm cavus ſit, per ultima orificia arterioſa exhalat lympham tenuem, quæ vel exire poterit per orificium uteri, vel, ſi illud connivens facilem exitum non conceſſerit, reſorbebitur per venas, quæ hîc & copioſæ & patulæ ſatis adſunt. Dum egregius Anatomicus *Tabarrani* (*d*) *inflaret aërem in alterum arteriæ vel venæ hypogaſtricæ ramum, aliis ſingulis utrimque vinculo adſtrictis, vidit communicationem ſeu anaſtomoſin, quam invicem agunt arteriæ, itidémque venæ, matricis alterius lateris cum aliis ſimilibus partis oppoſitæ, & cum ipſis ſpermaticis.* Non tantùm hoc, verùm ipſum uteri & vaginæ cavum ſic inflari vidit, & viciſſim per orificium vaginæ inſufflando aërem obſervavit, venas utero, vaginæ, atque ovariis, dicatas aëre turgentes attolli. Liberrimus hinc exhalantis liquidi aditus eſt in venas, adeóque facilis reſorptio. Præterea ſi accumulatio ſeri aquoſi fiat in uteri cavo, facilè exire poterit per os uteri, niſi illud clauſum fuerit, vel vagina præternaturaliter concreta, quod cùm rariùs contingat, patet ratio, quare hydrops uterinus non adeò frequenter obſervetur.

Cùm autem graviditatis tempore os uteri clauſum ſit, lymphæ, ſi colligeretur in cavo uteri, exitus denegaretur. Verum quidem eſt, quòd ubi fœtus in notabilem molem jam crevit, chorion ubique cavæ uteri ſuperficiei adhereat per ſubſtantiam celluloſam, & totum uteri cavum repleatur. Sed primo graviditatis tempore fœtus cum membranis, & liquido his incluſo, cavo uterino longè minor eſt, & hoc tempore poſſet lymphæ collectio fieri. Præterea, poſtquam chorii externa ſuperficies uteri cavum undique tangit, & ipſi adhæret, poterit pars celluloſa nectens rumpi in quodam loco, vel & aliâ de causâ ſeparari, & inter uteri concavam & chorii convexam ſuperficiem colligi liquidum extravaſatum.

(*b*) Académ. de Chirurg. Tom. II. pag. 460. — (*c*) Ibidem, pag. 458. — (*d*) Obſerv. Anatom. n°. 38. pag. 77.

Interìm facilè patet: ut fiat hydrops uteri, requiri, ut os uteri clauſum ſit, vel vagina concreta: hinc poteſt uteri hydrops conſiderari in gravidis, vel in illis, quæ gravidæ non ſunt.

In propriâ uxore gravidâ talem uteri hydropem obſervavit *Hildanus* (e). Ab initio graviditatis ſtatim præter conſuetudinem debilis fuerat, venter poſteà in monſtroſam adeò excreſcebat magnitudinem, ut plures fœtus enixuram omnes arbitrarentur; ſex ante partum ſeptimanis crura & pedes hydropicorum more intumeſcebant. Multas & graves moleſtias diù toleravit, tandem partus dolores per biduum paſſa, ſed leniores, aucto ſubito dolore os uteri aperitur, & maximo cum impetu effluunt octodecim libræ civiles aquæ lympidiſſimæ, nullo cruore admiſto. Poſtquàm per ſemihoram quieviſſet, & cardiaco remedio refecta fuiſſet, tunc primo aquæ, quæ fœtum comitari ſolent, effluxerunt, ſed ad novem librarum quantitatem, peperítque puellum ſaniſſimum & robuſtiorem quàm reliqui, quos antè pepererat; cui ubera dedit mater, & feliciter educavit: ipſa verò puerpera menſis ſpatio optimè convaluit; poſteà dein gravida fuit, & toto graviditatis tempore ſatis benè ſe habuit. Admodum probabile videtur, primas illas octodecim libras aquæ pellucidæ extra membranas fœtum involventes præternaturaliter collectas fuiſſe, cùm aquæ fœtum ambientes vix unquam adeò pellucidæ inveniantur. In fœminâ, quæ ante menſem tres libras & ultra aquæ per uterum emiſerat, invenit *Mauriceau* (f) membranas fœtum ambientes integras, illáſque perrumpere debuit, ut illam à fœtu mortuo liberaret.

Interim tamen admodum veroſimile videtur, humorem in cavo ammios contentum naturaliter, quandoque ad magnam copiam increſcere poſſe. Sic ſæpiùs obſervatur; gravidas abdomen admodum tumidum habere, ſic ut plures ſe geſtare fœtus credant, dum tamen partûs tempore unicus tantùm excluditur, nec mole inſignis, ſed ruptis membranis in partu ingens copia aquæ prodit. Sæpè tales fœtus debiliores ſunt, & non diù vitam languidam trahunt. Mulier, quæ ſæpiùs anteà pepererat, octo menſes gravida, tumidum admodùm habebat abdomen, cujus moles ultimis binis ſeptimanis quotidiè notabiliter increverat. Ruptis membranis, quinquaginta circiter aquæ libræ effluxerunt, deindè Chirurgus obſtetricans eduxit gemellos, quorum unus mortuus erat, alter adhuc per ſexaginta quatuor horas ſupervixit; ſed uterque vix dimidiam habebat molem, quàm octimeſtris fœtus habere ſolet. Mater verò, duodecimo à partu die jam extra omne mortis periculum credebatur (g).

Morbus ille *Hippocrati* cognitus fuit, & pluribus in locis ejus mentionem fecit (h), dixítque, convaleſcere mulierem, ſi pepererit; *expurgantur enim cum ipſo puerperii purgamento & quæ priùs in eâ ſuberant.* Recenſiti modò caſus *Hippocratis* ſententiam confirmant.

Verùm aliquotiès contingit, ut poſt abortum hydrops uteri ſequatur, præcipuè ſi placenta relicta fuerit; quæ obſervata fuit totiès degeneraſſe in congeriem hydatidum. Obſervavit *Ruyſchius* (i), ab hâc causâ quibuſdam mulieribus abdomen in magnam molem diſtendi, cum reſpirandi difficultate, pedum œdemate, ventriculi anorexiâ,

(e) Oper. omn. Obſervat. Centur. II. pag. 128. 129.

(f) Traité des Maladies des Femmes groſſes, Tom. I. pag. 178.

(g) Eſſays and Obſervat. Phyſic. and litter. Vol. II. pag. 342.

(h) De Natur. muliebri, cap. II. Charter. Tom. VII. pag. 682. & cap. 36. Ibidem. 707. De mulier. morb. Lib. II. cap. LIII. Ibidem. 828.

(i) Obſervat. Anatom. Chirurg. n°. 28. pag. 25.

præcordiorum anxietatibus, animi deliquiis, & faciei pallore. Alio in loco (*k*) monet, ſæpiùs ſe vidiſſe, quòd placenta, relicta in utero, vel in totum vel pro parte degeneravit in hydatides limpidas. *Tulpius* (*l*) ſimilia viderat in muliere, quæ, menſtruis inordinatis aliquandiù afflicta, tandem peperit maſſam, continentem in ſe innumeras veſiculas, partim aquâ croceâ, partim ſolo ſpiritu, refertas. Non quidem ſimul & ſemel, ſed partitis vicibus, hæc excernebantur, ſic ut ſimul collecta facilè explerent ſitulam, quâ aquam haurire ſolent mulieres (& quæ facilè ſedecim & ultra libras aquæ continet). Poſt hæc excreta tantùm adhuc aquæ ac ſanguinis effluxit, ut defecerit crebriùs anima. Similem affectum adhuc in aliâ muliere viderat, quæ, æquè ac prior, brevì priſtinam recuperavit ſanitatem; nec videtur aliquid vitii in utero manſiſſe, cùm poſteà feliciter pepererint. Videtur & *Hippocrates* (*m*), ab hâc causâ natum hydropem uteri agnoviſſe. Sic enim habet: *Si hydrops in uteris oboriatur, menſes pauciores ac deteriores fiunt, deindè derepentè deficiunt, venter intumeſcit, mammæ ſiccæ evadunt, & in reliquis malè habet, ſibíque utero geſtare videtur. Sed & in uterorum oſculo ſignificat; tangentibus enim gracile apparet; & febris & aqua ipſam corripit, quóque longius tempus proceſſerit, dolor imum ventrem, lumbos, & ilia, detinet. Hic morbus ex abortu maximè oritur; & ex aliis etiam accidit.* His ſimilia alio in loco (*n*) habet.

Sed & in utero non gravido aquoſam colluviem accumulari, docent obſervationes, & quidem maximâ quandoque copiâ, ſi os uteri vel obſtructum, vel concretum fuerit; ſícque exitum collectæ lymphæ impediat. Cùm autem multa graviditatis ſigna ab uteri diſtinctione pendeant, minimè mirum videbitur, quandoque diſtentum hydrope uterum fefelliſſe etiam peritos falsâ graviditatis ſpecie. Quandoque & ſerum aquoſum in uteri cavo collectum, ſtatis temporibus exit aperto uteri oſculo, ac renaſcitur denuò. Sic legitur apud *Fernelium* (*o*), quòd *mulier quædam, hoc hydrope correpta, quoties appetebat menſtrua purgatio, omnem aquarum colluviem ex utero per cervicem profunderet, pelvéſque ſex aut octo impleret aquâ citrinâ ferventiſſimâ, dum venter totus ſubſideret. Mox dein menſes inſequebantur ex naturæ præſcripto. Collecta proximo menſe par colluvies, ſtato dein tempore profluebat. Hæc tandem perſanata uterum geſtavit, peperítque benè vitalem fœtum.* Quotidiè per aliquot menſes ex utero generoſæ fœminæ Berolinenſis limpidiſſima extillabat aqua, quæ viginti quatuor horarum ſpatio interdum libram æquabat; tandem marcore & febre confecta periit. In cadavere uterus magnâ ex parte ſcirrhoſus, ex parte etiam polypis quoad vaſa obſeſſus, inventus fuit (*p*). Verùm in binis his caſibus dehiſcens os uteri viam relinquebat apertam collectæ lymphæ. Cùm autem ſimul ex his obſervatis appareat, ingentem liquidi copiam ſatis brevi tempore in uteri cavo colligi poſſe, ſi os uteri obturatum quâcumque de causâ impediverit liberum exitum, minùs mirabimur obſervationem *Veſalii* (*q*), dum teſtatur, ſe vidiſſe in utero cadaveris plus quàm centum & octoginta libras aquæ ſeroſæ, *nullibi interim circum inteſtina præſente*

(*k*) Ibidem. Obſervat. XXXIII. pag. 32.

(*l*) Obſerv. Medic. Lib. III. cap. XXXII. p. 235.

(*m*) De Naturâ muliebri, cap. II. Charter. Tom. VII. pag. 682.

(*n*) De Naturâ muliebri, cap. XXXVI. Charter. Tom. VII. pag. 707. & de Nat. mul. cap. LIX. Ibidem, pag. 761.

(*o*) Pathol. Lib. VI. cap. XV. part. II. pag. 196.

(*p*) Frid. Hoffm. Medic. rat. ſyſtem. Tom. III. Sect. I. cap. VII. §. 45.

(*q*) De Hum. corp. fabr. Lib. V. cap. IX. Tom. I. pag. 438.

aquâ, aut laxo in manibus aut pedibus tumore, aut etiam viſcerum, aut alterius cujuſdam organi, ſeſe alioquin offerente vitio: prœterquàm quòd magnus ille uterus, cujus fundi os miris modis occalluerat, totâ anteriori ſuâ ſede peritonœo erat connatus, & dextri teſtis glandulæ miris modis non ſecùs excreverant, quàm ſi novem decémve anſerum, aut ſtruthio-camelorum potiùs, ova uni ineſſent membranæ, ſingula humore ovorum albo non abſimili, aut paulò craſſiore, oppleta. Plura potuiſſent adduci de hydrope uteri obſervata, ſed hæc credo ſufficere, ut conſtet, & in utero gravido, & non gravido, hunc morbum obſervatum fuiſſe.

Difficultatem Diagnoſis in hoc morbo ipſe agnovit *Hippocrates* (*r*), cùm & mulieres quandoque neſciant ſe ægrotare, & licèt incipientem in hypogaſtrio tumorem percipiant, credant ſe gravidas eſſe, vel ſi hujus nulla ſuſpicio ſit, ex pudore celent incipiens malum. Monet & *Hippocrates*, quòd etiam Medici hallucinentur, dum morbi cauſam non ſatis accuratè inquirunt. Poſteà, ubi de gravidarum morbis agendum erit, patebit, ſigna graviditatis non omninò certa eſſe, & peritiſſimos etiam Medicos quandoque hîc deceptos fuiſſe. Hæc autem hydropis uterini ſigna *Hippocrates* (*s*) habet: *Venter ei magnus erit, & pondus tanquàm prægnanti inerit, & in ejus ventre velut puer moveri videbitur, uteris nimirùm aquâ oppletis, & aquâ agitatâ. Aliàs enim atque aliàs in iis aqua tanquàm in utre fluctuat, & pars ſub umbilico ad contactum dolet, claviculæ, thorax, facies, atque oculi, attenuantur, & papillæ attolluntur.* Recentiores pauca alia his ſignis addiderunt (*t*), & notaverunt, ſterilibus mulieribus hunc morbum ſæpiùs contingere, quàm illis, quæ pepererunt, & ferè ſemper os uteri minus ac gracilius apparere. *Hippocrates* dixerat, papillas attolli; illi verò ſtatuerunt, mammas flaccidas & molles eſſe, neque lacte turgere, ut in gravidis fieri ſolet.

Interìm, omnibus ritè perpenſis, ſatis patet, magnâ prudentiâ opus eſſe, ut quid certi hîc determinari poſſit. Senſim enim aquâ collectâ turgens uterus aſſurget, ut in gravidis, neque videtur facilè poſſe percipi aquæ utero contentæ fluctuatio, cùm ſemper plenus ſit, & ideò diſtendatur uterus ab auctâ copiâ aquæ, quia plenus eſt. Quandoque & fœminæ, hydrope uterino laborantes, certiſſimè credunt, ſe motum fœtûs in utero ſentire, quod facilè fieri poterit à flatibus per inteſtina oberrantibus, dum diverſa abdominis loca ſucceſſivè diſtendunt. Sterilis fœmina (*u*) certiſſimè ſe gravidam credebat, utì & obſtetrix, & aliæ plures: decimo menſe finito copia aquæ unà cum flatibus erupit ex utero, & abdominis tumor ſubſedit. Non enim in cavo uterino tantùm aqua colligitur, ſed & flatus, qui, ſi uteri orificium pertinaciter clauſum fuerit, tympanitidem refert. Uteri inflationem *Hippocrates* (*v*) vocavit, & alibi (*w*) monet, quòd, dum *uteri, à ventre flatum ſuppeditante, ſpiritu diſtenduntur & intumeſcunt, tunc mulieres ſe concepiſſe exiſtiment.* Aërem in uteri cavum liberè venire poſſe, notum eſt, imprimis dum poſt partum uteri os hiat: ſi jam à quâcumque causâ os uteri obturetur, aër retentus, calore corporis expanſus, uterum diſtendere poterit: ſed & ex ſanguine extravaſato putreſcente

(*r*) De Mulier. Morb. Lib. I. cap. LXI. Charter. Tom. VII. pag. 763.

(*s*) Ibidem.

(*t*) Mauriceau, Traité des Maladies des Femmes groſſes, Tom. I. pag. 177.

(*u*) Ibidem. pag. 74.

(*v*) De Naturâ Muliebri, cap. XLI. Charter. Tom. VII. pag. 709.

(*w*) De Naturâ Pueri, cap. X. Charter. Tom. V. pag. 323.

ſeparatur elaſticus aër, qui uteri inflationem producere poterit. Pulchrè hoc notavit *Aëtius* (*x*); dicens: *Vulva interdum à partu refrigerata ſpiritu impleri ſolet, ſive os ejus claudatur, ſive grumeſcente ſanguine obſtruatur.* Deindè addit, *Nonnunquàm ſpiritûs efflatio per muliebre pudendum erumpit, ut ab ægris percipiatur.* In puerperis, utero inflammato, vel & orificio ejus à grumis concreti ſanguinis obſtructo, inflatur abdomen non ſine magno vitæ periculo, & tunc adſunt pleraque ſymptomata, quæ *Aëtius* recenſet: *Affectum ſequitur pectinis, totiúſque ſuminis, tanquàm tympanitæ hydropis tumefactio, doloréſque punctionis ſenſum inferentes, qui uſque ad ſtomachum & ſeptum tranſverſum perveniunt, ac nihilominùs utrimque in lateribus extenduntur, ſæpéque alteri inguini, interdum utrique, interdum & umbilico lumbíſque ac pectini, dolor communicatur, cui caput quoque aſſentitur.* In curatione hujus mali jubet, ut, poſt diuturnam balnei applicationem, quod partim emollientibus, partim uterinis & carminantibus, conſtabit, *Obſtetrix, digitum inunctum in ſinum pudoris imponens, grumum ſenſim diſſolvat & educat.*

Sive enim aqua, ſive flatus, in cavo uteri contineatur, præcipua curæ ſpes in eo ſita eſt, ut aperto uteri orificio exitus concedatur. Quod cùm plerumque ſperari poſſit, ideò dixit *Aretæus* (*y*), uteri hydropem cæteris eſſe ſanabiliorem: *Nam ſi ejus oſculum à priori concluſione hiare ceperit, humorem quidem, ſi habeat, effundit; ſi ſpiritum, efflat.* Ex emollientiſſimis ergò herbis parata balnea, fomenta, vapores, linimenta, &c. adhibentur, qualia ad §. 35, 3. laudata fuerunt, & in *Materiâ Medicâ* ad hunc numerum recenſentur. Poſt hæc adhibita, vel & unà cum illis, miſcentur uterina ſic dicta remedia, quæ ſtimulo agunt, & in Materiâ Medicâ ad §. 1291. 4. recenſentur; ex quibus ſeligi poſſunt illa, quæ ætati, temperiei, &c. ægrotantis magis conducere videntur.

Similem methodum laudavit & *Hippocrates* (*z*): commendabat enim calidas lotiones & tepentes fotus, dein propinabat medicamentum, quod deorsùm purgat, porrò irritabat os uteri fomento, quod ex ſtercore bubulo parabatur, poſteà utebatur remedio, quod ex cantharide præparatur, & tribus diebus intermiſſis, adhibebat aliud, quod ex felle conficitur. Similia alio in loco (*a*) ſuadet, & poſt lotiones ac fomenta *cyclaminum* melle ſubactum, linteóque exceptum, uteri oſculo applicari jubet, & *cupreſſi* ramenta aquâ madefacta. *Idque, quò plus mordet aut vellicat, breviore aut longiore tempore faciendum. Et paratum ſpecillum ſtanneum digitúmque eodem modo intromittito.* Dum enim irritatur os uteri, ſpes eſt, uterum, propriâ contractione, emollitum priùs orificium ſic dilatare poſſe, ut contenta aqua expellatur. Dum poſt partum abſolutum grumus ſanguinis hærere incipit in uteri orificio, novi oriuntur teneſmi, qui non ceſſant, donec illud moleſtum exprimatur: poſteà, ubi de partu difficili agetur, patebit, quòd leviter attrectando, & titillando quaſi, os uteri languentes partûs dolores excitent quandoque obſtetrices, imò primum ingruentis doloris veſtigium percipere noverunt in ipſo uteri orificio, dum illud tangunt in parturientibus.

Tota ergò ſpes curæ in eo conſiſtit, ut aperto iterum uteri ore exeant illa, quæ

(*x*) De Re Medicâ, Lib. XVI. cap. LXXX. pag. 159.

(*y*) De Cauſ. & Sign. morbor. diuturn. Lib. II. cap. I. pag. 51.

(*z*) De Naturâ Muliebri, cap. II. Charter. Tom. VII. pag. 682.

(*a*) De Mulier. morb. Lib. I. cap. LX. Charter. Tom. VII. pag. 762.

in uteri

in uteri cavo continentur. Si autem illud ſic obturatum fuerit, ut nullâ arte reſerari poſſit, utì in mirabili caſu, qui ex *Veſalio* paulò antè memoratus fuit, factum legitur, tunc in immanem molem diſtendetur uterus. Fortè tunc paracenteſis locum habere poſſet, ut levamen morbi obtineretur ſaltem. Uteri ipſa ſubſtantia pertundi deberet; ſed non videtur indè tantùm diſcriminis metuendum eſſe, cùm in partu cæſareo largum vulnus infligatur utero, & ſimul conſtet, illud feliciter ſanatum fuiſſe. Nec facilè, poſt cannulam eductam, aqua reſidua, vel poſteà accumulanda denuò in uteri cavo, in abdomen delabetur, cùm illud vulnuſculum ſtatim ſic contrahatur, ut ferè nullum fiat, & diſtentiſſimus uterus ſæpiùs accreſcat peritonæo, utì & obſervatum *Veſalii* teſtatur.

§. 1225. QUoties in toto habitu pinguitudinis ſubcutaneæ eadem lympha ſtagnat, vel effunditur, hydrops oritur ἀνὰ σάρκα, ὑπὸ σάρκα, λευκοφλεγματία: qui & circum abdomen, & circa ſcrotum.

Aliâ occaſione, ubi de inflammatione agebatur, ad §. 374. de tunicâ adiposâ dictum fuit; & tunc notabatur, illam per totum corpus diſpergi, omnes muſculos, tendines, &c. inveſtire, utì & horum fibras, vaſa ferè omnia in tali cellulosâ ſubſtantiâ decurrere, imò & ipſam vaſorum viſcerúmque ſubſtantiam pro parte conſtituere. Fabrica hujus membranæ pulcherrimè deſcripta eſt (*b*); & ſimul probatur, à ſanguine ſecerni pingue oleum in cellulas hujus membranæ, non quidem per vaſa pinguifera peculiaria; ſed ex lateribus arteriarum ſanguiferarum minorum exeunt ramuli, ſolâ decreſcente magnitudine à prioribus diverſi, per quorum fines pingue in cellulas hujus membranæ deponitur, atque iterum per venulas ſimiles reſorptum ſanguini redditur. Si plus ſecernitur pinguis in membranam celluloſam, quàm reſorbetur per venas, opimâ pinguedine turget corpus obeſum; ſi fuſum pingue per motum validum, calorem, febrim, reſorptum fuerit, ſæpè ſubita ſequitur emaciatio, utì poſt morbos acutos toleratos toties obſervatur. Ubi ergò aquoſa colluvies in ſanguine abundaverit, vel partes aquoſæ cum ſpiſſiori ſanguinis parte minùs unitæ fuerint, ſecernitur facilè in celluloſam tunicam aqua, quæ, ſi non reſorbeatur eâdem proportione per venas, extendet tunicam celluloſam, & tumere faciet totum corporis habitum. Sic artificialem hydropem produxit *Celeberrimus Hales* (*c*), dum arteriis animalis infudit aquam calidam per canalem talis altitudinis, ut preſſio columnæ referret quàm proximè vim, quâ cor pellit ſanguinem per vaſa. Verùm etiam per venas ſi injiciatur aqua, tota membrana celluloſa turget hydropica, & quidem faciliùs, quàm ſi per arterias aquæ injectio tentetur (*d*). Ob hanc cauſam hydrops panniculi adipoſi, vel membranæ cellularis, muſculis ubique incumbentis, & inter illorum interſtitia locatæ, vocatur ἀνὰ σάρκα, vel ὑπὸ σάρκα, & quia tumens membrana celluloſa cutim à ſubjectis partibus elevat, hinc & aquam inter cutim vocaverunt. Ita *Quintus Serenus* de hydrope loquitur:

(*b*) Abrah. Kaau Perſpirat. dicta Hippocr. pag. 327. & ſeq.

(*c*) Hæmaſtatique, Exper. XIV. pag. 94.

(*d*) Abrah. Kaau Perſpirat. dicta Hippocrat. pag. 335.

Corrupti jecoris vitio, vel ſplenis, acerbus
Creſcit hydrops: aut cùm ſiccatæ febre medullæ,
Atque avidæ fauces gelidum traxere liquorem.
Tum lympha intercus vitio gliſcente tumeſcit,
Secernens miſeram proprio de viſcere pellem.

Poteſt ergò ſerum aquoſum, in tunicâ cellulosâ collectum, per totum habitum corporis diſpergi: poſſunt etiam ſingulares partes eodem vitio tumere. Sic ſæpiùs pedes, crura, & femora, hydrope anaſarcâ laborant ſolâ, imò & plerumque ab inferioribus partibus incipit hic morbus, dum collecta in tunicâ cellulosâ aqua proprio pondere versùs inferiora delabitur, & veſpertino tempore tumere pedes facit, qui tumor lecti tepore, & horizontali corporis ſitu in lecto, denuò evaneſcit, rediturus iterum, dum erecto corpore artus inferiores in ſitu declivi ponuntur, præcipuè ſi motu muſculari non juvetur difficilis hic ſanguinis venoſi aſcenſus.

Notatur autem, quòd hydrops anaſarca, & circùm abdomen, & circà ſcrotum, hærere poſſit, quia quandoque tunica celluloſa harum partium, facilè diſtendenda, ſic tumere poteſt, ut aſciten vel & teſtium hydropem referret, quos morbos etiam anaſarca quandoque comitatur, ut poſteà dicetur.

Solet quidem hic morbus vocari λευκοφλεγματία, ſed fortè minùs adæquantè. Anteà ad §. 72. ubi de morbis ex glutinoſo ſpontaneo natis agebatur dictum fuit, quòd ſanguis quandoque degeneret in talem cacochymiam, ut rubedinem & denſitatem amittat, leviórque factus magis laxam, & mucoſo frigori accedentem, naturam acquirat; tunc vocaverunt Veteres λέυκον φλέγμα. Ubi verò ſanguis diſſolutus in aquoſam tenuitatem loca ſubcutanea aquoſo humore diſtendit, tunc potiùs dicitur *hydrops anaſarca*. In leucophlegmatiâ ergo adeſt potiùs mucoſus lentor, qui, in habitum corporis diffuſus, magis æquabiliter per totum diſpergitur. In anaſarcâ eſt aquoſa tenuitas humorum, & tumor aquoſus in inferioribus corporis partibus primò apparet, dein ſenſim aſcendente tumore pergit. Notandum tunc etiam fuit, quòd veteres Medici obſervaverint, leucophlegmatiam in hydropem tranſire, dum frigidum illud mucoſum ſenſim in tenuitatem aquoſam diſſolvitur. *Celſus* (e) quidem hydropem in tres ſpecies diſtinxit, ſic ut ſecundam ſpeciem λευκοφλεγματίαν, vel ὑπὸ τὴν σάρκα, dixerit, in quo morbo monet, obſervari ſequentia: *Modò corpus inæquale eſt, tumoribus aliter, aliterque, per totum id orientibus;* quæ deſcriptio reſpondet anaſarcæ potiùs quàm leucophlegmatiæ, in quâ ſolet totus habitus corporis tumere. *Hippocrates* (*f*), poſtquam φλέγμα λευκὸν deſcripſerat, addit ſequentia: *Si igitur curatus fuerit inchoante morbo, convaleſcit; ſin minùs, in hydropem tranſit morbus, & hominem perimit.* Carnes verò deliqueſcere, corrumpi, & aquam gignere, monet paulò pòſt (*g*). Notum autem eſt, Veteres pinguedinem muſculis externis ſuperpoſitam vocaſſe carnes, & panniculum carnoſum, quod etiam pulchrè confirmatur alio *Hippocratis* (*h*) textu: *A pituitâ in hydropem maximè hoc modo devenitur. Colliquatur pinguedo, & à pituitæ ardore aqua fit.* Simul addit, vix

(*e*) Lib. III. cap. XXI. pag. 160.
(*f*) De Affect. cap. v. Charter. Tom. VII. pag. 625.
(*g*) Ibidem. cap. VI. pag. 626.
(*h*) De Intern. Affect. cap. XXIII. Charter. Tom. VII. pag. 655.

ſperari poſſe curationem morbi, ſi omnis pinguedo perierit. Diſtinxit *Aretæus* (*i*) binos hos morbos: *Si omne corpus intumeſcat, ſi ex albâ, craſſâ & frigidâ pituitâ eſt, φλεγματίας ei nomen eſt: ſi in humorem ſanguineum, aquoſum, tenuem, carnes liquatæ fuerint, ὕδρωψ ἄνα σάρκα generatur.*

Operæ pretium tamen eſt, binos illos morbos à ſe mutuò diſtinguere, cùm varia ſæpè requiratur cura. Leucophlegmatica virgo, abſque evacuantibus remediis, ſæpè ſolis roborantibus curatur, quod in hydropis curâ non ſemper obtinet. Sic autem imprimis diſtinguuntur: in leucophlegmaticis totus habitus corporis mollis, paſtaceus, frigidus, apparet: in anaſarcâ tumor hydropicus à pedibus ferè ſemper incipit, ſenſim adſcendens; ſimúlque major tumor partium aquâ intercute laborantium obſervatur, cum in leucophlegmatiâ totum corpus tumidulum, laxum, pallidum appareat. Hoc ſignum *Fernelius* (*k*) pro pathognomico habuit; dicens: *Hanc* (*anaſarcam*) *à phlegmaticâ cachexiâ ſejungit ſola magnitudo, quòd tumidiorem habeat corporis vitiatam molem.* Præterea, ſi partes tumentes in hâc hydropis ſpecie digitis premantur, fovea fit, quæ ſenſim denuò aſſurgit: membranæ enim adipoſæ cellulæ cùm ſe invicem communicant, hinc à preſſione dum quædam evacuantur, liquidum in his contentum tranſit in vicinas, & ceſſante preſſione ſenſim redit in priorem locum. Hoc autem in leucoplegmatiâ non tam facilè contingere poteſt, cùm magis viſcida ſit collecti humoris indoles, quæ difficiliùs preſſione in vicinas cellulas adigi poteſt. Indè etiam intelligitur, quare, proprio pondere, ſerum aquoſum per compagem tunicæ celluloſæ versùs inferiorem partem corporis delabatur. *Aretæus* (*l*) hoc ſignum hydropis inter cutim obſervavit: jubet enim, ut huic illíve parti digitus imprimatur, tunc enim *cavus locus efficitur, & multùm temporis cavus perſeverat.* Verum quidem eſt, quòd pro hydropis aſcitis ſigno habeat, ſi fovea digitis impreſſa maneat, ſed minùs accuratè, cùm hoc tantùm obſervetur, ſi aſcitem comitetur anaſarca, quod aliquoties fit. Poteſt tamen aſcites ſolus eſſe, & tunc abdomen tenſum eſt, nec integumenta preſſioni cedunt.

Poteſt jam hydrops anaſarca totum corporis habitum occupare, cùm tunica celluloſa per omnia ſe diffundat; ſed tunc facilè patet, difficillimam curationem prævideri, cùm totus ſanguis in aquoſam tenuitatem degeneraverit; túncque *Hippocrates*, utì paulò antè dictum fuit, vix ullam ſpem ſupereſſe dixit: *Si omnis pinguedo perierit.* Tunc & *Aretæus* (*m*) ipſâ tympanitide difficiliorem curatu pronunciavit anaſarcam. *Oportet enim Medicum hoc in morbo totum hominem permutare, quod per Jovem neque Diis ipſis facile fuerit.* Quòd autem acerbam Prognoſin de univerſali hydrope intellexerit, patet indè, quòd mox ſubjungat, quòd nonnunquam exiguâ tantùm in parte homo hydropem patiatur, in capite, pulmone, jecinore, liene, &c.

Præterea tali in caſu meritò metuendum eſt, ne tunica celluloſa in interioribus pariter aquâ turgeat. Anteà ad §. 1220. dictum fuit, vomicas tales aquoſas in cellulari pulmonis ſubſtantiâ obſervatas fuiſſe, & poſteà dicetur, hydatides, quæ ſæpè degenerantis tunicæ celluloſæ videntur eſſe ſoboles, in plurimis viſceribus fuiſſe inventas. Veram anaſarcam piæ matris vidi, dum inter arachnoïdeam membranam

(*i*) De Cauſ. & Sign. morbor. diuturn. Lib. II. cap. I. pag. 49.

(*k*) Patholog. Lib. VI. cap. VIII. part. II. pag. 151.

(*l*) Loco modò citato.

(*m*) De Cauſ. & Sign. Morbor. diuturn. Lib. II. cap. I. pag. 51.

& piam matrem poſita cellulоſa ſubſtantia turgebat aquâ; primo aſpectu tenax mucus videbatur incumbere piæ matri; ſed lanceolæ apice aliquot locis pertundebatur arachnoïdea, & tenuis aqua effluebat notabili ſatis copiâ; quo facto omnis tumor ſubſidebat. Videri poſſunt & illa, quæ §. 1010. 2. γ. habentur, ubi de apoplexiâ ex ſimili cauſâ ortâ agebatur.

Patet ſimul, anaſarcam hydropem varia mala producere poſſe, prout vel totum corporis habitum, vel has illáſve partes, occupat, non tantùm in internis, verùm etiam in externis, corporis partibus. Vidi, in tali hydrope palpebras oculorum adeò intumuiſſe, ut nullo modo deduci potuerint. Frequenter contingit in anaſarcâ, ſi ſcrotum occupet, turgere penem, & præputium tumidum miro intorqueri modo, ita ut ſæpè urinæ excretio difficillima fiat, imò & integrè ſupprimatur; ſic ut ſcarificationibus opus ſit, quibus exitus fiat aquæ in mirabili hâc tunicâ cellulosâ contentæ. Notavit hoc morbi ſymptoma *Aretæus* (*n*): *Intumeſcunt teſtes, præputium, & totus colis, ob inæqualitatem tumoris, tortuoſus eſt.*

Cæteris tamen paribus, videtur hydrops anaſarca, niſi interiora corporis occupaverit, faciliùs curam admittere, quàm reliquæ ſpecies hydropis, cùm largæ & numeroſæ venæ decurrant per tunicam cellulоſam, quæ reſorbere poterunt collectum hîc ſerum aquoſum, & ſimul frictionibus adhibitis ſtagnantia in motum duci poſſint, ſícque adjuvari reſorptio. Simul etiam ſcarificatione, veſicatoriis, cauterio, exitus conciliari ſatis facilè poterit collectæ lymphæ; de quâ re poſteà dicetur.

§. 1226. DUm eadem aqua in duplicaturâ peritonæi; in cavo abdominis inter peritonæum & viſcera abdominis, aut in dilatatis glandularum cavis, vaſíſque in abdomine contentis, colligitur, ἀσκίτης appellatur, ut & τυμπανίτης ſi vapore rarefacto turget; ab aquâ, pure, ichore, aëre, clauſis hîc, fotis, putrefactíſve.

Quando regio abdominis à collectâ aquâ tumet inſigniter, tunc vocatur ἀσκίτης; quia utrem coriaceum, quo Veteres vina recondere ſolebant, refert. Triplici autem modo collecta hîc aqua hærere poteſt. Vel enim in cavo abdominis liberè fluctuat, & viſcera abdominis undique alluit, vel in cavis membranis dilatatis hæret, vel denique extra abdominis cavitatem colligitur, & tunc intra duplicaturam peritonæi hærere dicitur.

An autem peritonæum reverâ duplex ſit, dubitaverunt multi. *Galenus* (*o*) ſic deſcripſit, ubi de vulneribus abdominis agens, abdominis integumenta recenſet. *Quod verò deinceps excipit, ab illis quidem vocatur peritonæum, putantibus videlicet unum & ſimplex id eſſe corpus, minimèque compoſitum, ſed non ita ſe res habet, quum id compoſitum ex duobus corporibus ſit, quorum utrumque & exſangue & nervoſum ſit. Verùm alterum eorum aponeuroſis eſt muſculorum tranſverſorum, alterum membrana prætenuis, velut aranea, quæ utique verè eſt peritonæum.*

(*n*) Ibidem, pag. 49. — (*o*) Method. Medend. Lib. VI. cap. IV. Charter. Tom. X. pag. 139.

Ex hâc deſcriptione apparet evidenter, quòd *Galenus* non habuerit ipſum peritonæum pro duplici membranâ, ſed tantùm de aponeuroſi muſculorum peritonæo incumbente hoc intellexerit. Celluloſa tunica videtur ſe interponere inter illam tendinoſam expanſionem & peritonæum, & hanc pro parte externâ peritonæi habuit accuratiſſimus Anatomicus *Winſlow* (*p*), notátque, celluloſam hanc fabricam non eſſe ubique ejuſdem craſſitiei, in quibuſdam locis admodum exiguam eſſe, imò quandoque ferè nullam. Simul monet, impropriè dici ſic duplicaturam peritonæi. Eandem ſententiam confirmavit *Celeberrimus Douglas* (*q*), & voluit, celluloſam hanc ſubſtantiam inter peritonæum & incumbentes ipſi partes locatam, idem facere, *Quod goſſypium vel ſericei flocci in veſte quâdam inter pannum exteriorem & interiorem.*

Fatetur deinde (*r*), quòd olim quidem crediderit, aquam colligi inter duplicaturam peritonæi, ſed quòd nunc penitùs convictus ſit, *inter peritonæum, & tendines muſculorum tranſverſorum, eſſe.*

An autem certò conſtat, peritonæum ſimplicem eſſe membranam, nec duplicatam? certè ſimplices tales membranæ rariſſimè in corpore occurrunt. Exactiſſimè omnium peritonæum deſcripſit *Kaau* (*s*), & mirabilem modum demonſtravit, quo hæc membrana non tantùm undique tegit internam abdominis ſuperficiem, ſed & ſingula involvit viſcera, meſenterium ac omentum producit, &c. unde concludit: *Factam eſſe mirabilem hanc membranam continuam, ut partes ordinet, ſimul inveſtiat, & loco retineat ſtupendum in modum, omni parte una & eadem; proceſſus ubique dans, qui, iterum ad partes divergentes, illas includunt; nec finis nec principium reverà in his eſt* (*t*). Verùm peritonæum vaſculoſa membrana eſt, & idem ille Author, qui tantâ cum induſtriâ corpus humanum ſcrutatus eſt, *Admirabatur naturæ apparatum, dum moliretur vaſorum deductiones; nunquam pendula, nunquam in ſuperficie diſtribuuntur, nuda; ſed ſemper inter binas lamellas membranaceas proſerpunt: ibi ordinantur, & ibi in ordine ſervantur* (*u*). Optimè autem hoc confirmavit ex ſtructurâ pericardii, quæ, antè *Ruyſchii* artem, pro ſimplici, tenui, pellucidâ, habebatur membranâ; poſt felicem autem vaſorum impletionem patuit, numeroſiſſima vaſcula in cellulosâ tunicâ mediâ inter duplices membranas decurrere. Hydatides inventæ fuerunt numeroſæ in peritonæo, quæ vix concipi poſſent, niſi duplex hæc membrana foret. Si jam ſimul conſideretur, per morbos miro modo quandoque mutari peritonæum, ita ut admodum incraſſetur; & in plures lamellas dividi poſſit, confirmabitur magis hæc opinio, quòd peritonæum ſanum non ſit abſolutè ſimplex membrana, ſed, ut reliquæ ferè omnes, duplici lamellâ conſtet, quæ lamellæ naturaliter cohærent quidem, ſed tamen per morbos à ſe mutuò ſeparari poſſunt, & ſic cavum facere, in quo ſerum aquoſum colligi, & accumulari, poſſet. In hernioſis, dum operatione Chirurgicâ indiget inveteratum malum, toties invenerunt Chirurgi, ſe numeroſas lamellas cultello findere debere, antequam inteſtinum nudum appareat, integrè aperto ſacco hernioſo.

An autem hydrops abdominis, qui non occupat ventris cavum, hæreat intra

(*p*) Expoſit. Anatomique, traité du bas ventre, n°. 28. pag. 501.
(*q*) Deſcriptio Periton. pag. 37.
(*r*) Ibidem. pag. 98.

(*s*) Perſpirat. dicta Hippocrat. pag. 255. & ſeq.
(*t*) Perſpirat. dicta Hippocrat. pag. 267.
(*u*) Ibidem. pag. 290.

duplicaturam peritonæi, an verò inter peritonæum & expanſionem tendinoſam muſculorum abdominalium, fortè non tam facilè cognoſci poterit in cadaveribus hydropicorum, cùm in morbo hoc inveterato membranæ continentes aquam collectam ſæpè inſigniter à naturali ſuo ſtatu degenerent. Neque videtur adeò magni momenti futurum ad morbi curationem, ſive aqua hæreat in duplicaturâ peritonæi, ſive inter peritonæum & membranam tendinoſam. Proderit ſemper noviſſe, an aqua hæreat in abdominis cavo, an extra illud, quod quomodo cognoſci poſſit, ſtatim dicetur.

Non incongruum tamen videtur, ſi hoc loco conſideremus, quid probati Auctores ſe obſervaſſe teſtentur in cadaveribus hominum, qui hunc morbum paſſi fuerunt.

Nuckius (*v*), in canibus inſtituto experimento, viderat, vaſa lymphatica inter duplicaturam peritonæi decurrere, & indè deduxit originem *hydropis peritonæi*, quem novum morbum vocat, quòd anteà illum incognitum fuiſſe crediderit. Speciatim autem in helluonibus, voracibus, & gravidis, hunc morbum metuendum eſſe voluit, dum ab unâ parte ventriculus & inteſtina repleta, vel uterus diſtentus, premit, ab alterâ parte muſculi abdominales renituntur; hinc facilè poſſe vaſa lymphatica nimis impleta rumpi & lympha ſic ſtillare intra duplicaturam peritonæi. Poſteà narrat caſum hydropicæ mulieris, cujus cadaver inciderat, priùs poſt mortem propè umbilicum inſtitutâ paracenteſi, & nonaginta quinque libris aquæ eductis. Dein inciſis abdominis integumentis mirabatur, nulla apparere oculis viſcera (aſcitem enim eſſe crediderat) diligentiori autem examine, & cultri acie profundiùs adactâ, viſcera, quæ anteà latuerant, in conſpectum venerunt omnia, & *Peritonæum ſacciforme induiſſe figuram, intra cujus duplicaturam tanta aquarum moles abſcondita fuerat, obſervatum, internámque membranam ab externâ ſeceſſiſſe, & adeò incraſſatam fuiſſe, ut altera tantùm peritonæi lamina naturalem hujus membranæ conſtitutionem triplo quadruplóve craſſitie ſuâ ſuperaret, & cavitate ſuâ accuratiſſimè aquam extravaſatam ſervaret, ut ne guttula quidem abdominis viſcera irroraret.* Deinde recenſet *Tulpii* (*x*) ſimilem obſervationem de muliere hydropicâ, quæ centum & decem aquæ libras geſſit inter duplicaturam peritonæi, & tantum aquarum pondus ſeptem plus minùs annis animoſa tulit, ita ut potuerit, perindè atque ſaniſſima, deambulare, peregrè proficiſci, imò, quod magis mirum erat, excelſam Clivenſium turrim aſcendere. In cadavere omnia viſcera ſana & integra reperiebantur, excepto rene ſiniſtro, qui ſolitò major erat, uti & tubis Fallopianis, quæ erant planè imperviæ. Peritonæi autem tunicæ, inter quas hæſerat aquoſa ingens hæc colluvies, craſſitiem habebant digiti annularis.

Plures ſimiles caſus in Hiſtoriâ Medicâ habentur, qui demonſtrant, hydropem maximæ molis inveniri ſatis frequenter in abdominali regione, & tamen extra abdominis cavum, nec operæ pretium videtur, plures recenſere. Interim ſemper inveniuntur, quòd membranæ, quæ continent aquas, degeneraverint plurimùm, & incraſſatæ fuerint; adeóque non videtur indè certò concludi poſſe, quòd aquæ inter duplicaturam peritonæi hæſerint. Illi enim, qui contrariam ſententiam tenent, poterunt ſtatuere, quòd celluloſa tunica, inter peritonæum & expanſionem tendineam muſculorum abdominalium locata, longè aptior videatur, ut ſic degeneret, quàm

(*v*) Adenograph. curioſ. pag. 99. &c. — (*x*) Obſervat. Medic. Lib. IV. cap. XLIV.

ſimplex & tenuis membrana; hincque affirmabunt, poſteriorem talis ſacci hydropici partem eſſe peritonæum, anteriorem verò conſtitui ab expanſione tendinosâ. Præterea obſervationes habentur, quæ affirmant, tales aquarum collectiones inter peritonæum & muſculos fuiſſe inventas (*y*); licèt & alii plures teſtentur, illas hæſiſſe inter duplicaturam peritonæi; verùm dum hos caſus attentè perlegi, non vidi, quòd hoc accuratè demonſtraverint, ſed plerumque, prout in hâc illâve opinione fuerint, pronunciaverint aquas in abdominali regione, ſed extra cavum abdominis repertas fuiſſe in duplicaturâ peritonæi, vel inter peritonæum & muſculos abdominales.

Celeberrimus Mead (*z*) peritonæum agnovit eſſe duplicem membranam, & hinc triplicem aſcitis ſpeciem ſtatuit, unam, ubi aqua in cavo abdominis collecta ſtagnat; alteram, ubi inter tendines muſculorum abdominis, qui tranſverſales dicuntur, & peritonæum, aqua effunditur; tertiam denique, ubi in medium tunicarum peritonæi illapſus humor harum diſtenſione largum ſibi receptaculum format. Rariſſimum autem caſum vidit in dacavere mulieris quadraginta annorum, in quo omnes tres illæ hydropis ſpecies aderant. *Inciſo enim cadavere, effluxit primùm ex cavo, quod muſculorum tranſverſalium tendines à peritonæo ſejuncti confecerant, magna aquæ copia, admiſtis multis hydatidibus largis & nondum diſruptis. Dein, ſecto peritonæo, craſſiuſculi & viſcidi humoris libræ ſeptem aut octo ſunt eductæ, quibus glandulæ multæ corruptæ immiſcebantur. Mirabamur jam, nulla ſe in conſpectum dare inteſtina, quæ fruſtra quæſivimus; donec, craſſa membrana corii inſtar diſſecta, ventriculum & omnia inteſtina ſimul cum omento in anguſtum ſpatium coacta, & quaſi occultata, tandem reperimus. Membrana hæc erat pars interior peritonæi, quod duplex eſſe jam diximus; cujus pars exterior, quum corium, ut notavi, propè referret, facilè primâ facie ita nobis impoſuit, ut totum eſſe peritonæum putaremus.*

Ex omnibus hactenus dictis videtur ſequi, quòd inter duplicaturam peritonæi hydrops naſci poſſit, quamvis fortè rariùs id contingat: non ſemper autem adeò facilè diſtinguitur, an inter peritonæum & tendines tranſverſalium muſculorum, an verò in duplicaturâ peritonæi, hæreat aqua, cùm membranæ adeò degenerent, neque ſemper cadavera hoc morbo defunctorum diſſecantibus ſatis temporis concedatur, ut ad amuſſim omnia inquirere poſſint.

Sequitur jam, ut agatur de ſignis, quibus cognoſci poteſt hydrops aſcites, qui extra cavum abdominis colligitur: facilè patet, hæc ſigna diſtinctiùs poſſe cognoſci, morbo incipiente, quàm poſteà, ubi in immanem molem talis hydrops excrevit.

Celeberrimus Littre (*a*) deſcripſit caſum matronæ, quæ hydrope peritonæi periit; & indicia hujus morbi accuratè recenſet; ſunt autem ſequentia.

1°. ſi ſenſim inceperit, & lentè admodum augeatur, morbus; quod imprimis obſervatur in hydropis talis initio.

2°. Si venter æquabiliter non tumeat, uti fieri ſolet, dum in abdominis cavo aqua colligitur, ſed circumſcriptus, præcipuè in anteriore ventris parte, tumor appareat, cujus figura in diverſo corporis ſitu vix mutatur. Sic enim diſtinguitur ab hydrope in cavo abdominis collecto; niſi enim admodum jam diſtentum fuerit

(*y*) Philoſoph. Tranſact. n°. 299. pag. 1977. Abridg. Tom. V. pag. 286.

(*z*) Monit. & Præcep. Medic. cap. VIII.

(*a*) Académ. des Sciences l'an 1707. Mém. pag. 502. & ſeq.

abdomen, mutatur tumoris locus; prout in hoc illúdve latus æger decumbit. Sic pariter diſtingui poterit ab ovarii tumore incipiente, qui inferiorem lateralem abdominis regionem occupat, & plerumque obtuſum quemdam dolorem comitem habet. Notandum tamen eſt, quòd obſervatum fuerit (*b*), cavum abdominis bifariam diviſum fuiſſe durâ & pollicem craſsâ membranâ, obliquè poſitâ, ſic ut inciperet à rene dextro, & indè, deſcendens terminaretur ad trium pollicum diſtantiam ab inferiore parte renis ſiniſtri: in ſuperiore parte abdominis nihil extravaſati aderat, in inferiori autem parte nigra, ſpiſſa, glutinoſa, colluvies aderat cadaveroſi fœtoris. Patet facilè, in tali caſu abdomen non fuiſſe æquabiliter diſtentum.

3°. Si locus in abdomine inveniatur, ubi nulla fluctuatio percipitur; nempè extra limites circumſcripti tumoris.

4°. Si extrema corporis inferiora non tumeant, vel ſaltem parum & tardè admodum intumeſcant.

5°. Si diù abſque inſigni functionum læſione ferat æger malum, & vix aliam patiatur moleſtiam, quàm à mole & pondere tumoris ſenſim aucti.

Certè ultra triginta annos tumidiſſimo ſic abdomine vixit mulier, ſatis cæterùm ſana, abſque ullâ crurum intumeſcentiâ, in cujus cadavere ingens aquæ copia in peritonæi duplicaturâ inventa fuit (*c*).

Mirabilior adhuc caſus legitur de muliere, quæ per quadraginta quatuor annos hunc morbum tulit, & tandem octuageſimo ſecundo anno mortua fuit, tumore hydropico toto ferè illo tempore permanente in eodem ſtatu. Poſt mortem ultra quinquaginta pintæ liquoris fœtidi, ſpiſſi, viſcoſi, ſalini, inventæ fuerunt inter lamellas peritonæi (*d*).

Addit *Celeberrimus Littre*, in loco modò citato, & alia quædam ſigna, quæ poſt paracenteſin inſtitutam obſervari poſſunt in hâc hydropis ſpecie. v. g. ſi omnis omninò aqua effluat, & ſi, evacuato penitùs tali ſacco, aqua tepida per cannulam injecta illicò redeat tota, &c. verùm de his ſignis hîc loci non agitur, poſteà de illis dicendum erit. Conſiderantur enim nunc tantùm illa indicia, quæ morbum in ſuo initio detegunt.

Cùm autem aqua extra cavum abdominis hæreat, viſcera non macerantur in hâc colluvie; hinc diutiùs morbum ſuſtinere poſſunt tales ægri, commodâ adhuc ſatis ſanitate gaudentes; & obſervationes fidæ docuerunt, quòd & color bonus faciei, urinæ naturalis ſatis libera excretio, appetitus, digeſtio, alvi egeſtio, per plures annos fuerint integra. Undè iterum morbi hujus ſigna deduci poterunt. Moles ſola, dum multùm increvit talis hydrops, moleſta eſt, & premendo viſcera nocet: cùm autem & peritonæum, & abdominis integumenta, facilè cedant, primis morbi temporibus viſcera abdominalia non adeò multùm comprimentur.

Sed & felicior poterit ſperari cura, cùm integrè talis ſaccus per paracenteſin evacuari poſſit; & ſi amiſſo aëre putredo inciperet naſci in hoc cavo, per injectiones detergentes & antiſepticas poſſet hæc emendari, limoſa fœx, quæ ſuperficiem talis ſacci oblinire ſolet, poſſet ſimul ablui, & ſic depurari latera ſacci, ut moderatâ compreſſione accedente ſpes ſit, concreſcere poſſe, ſícque morbum integrè curari.

(*b*) Ibidem. l'an 1703. Mém. pag. 90.
(*c*) Philoſoph. Tranſact. n°. 348. pag. 458. Abridgem. Tom. V. pag. 288. 289.

(*d*) Medic. Obſervat. and Inquiries, Tom. I. pag. 7. & ſeq.

Sequitur

Sequitur jam, ut conſideretur aſcites, qui fit ab aquâ accumulatâ in ipſo abdominis cavo; qui iterum duplex eſt. Vel enim liberè fluctuat, & omnia abdominalia viſcera alluit, vel in dilatatis glandularum cavis aut vaſis colligitur; qui & hydrops cyſticus, & ſaccatus, vocari ſolet.

Dum in abdominis cavo colligitur fluctuans aqua, nullum ſuî indicium dabit, niſi dum incipit auctâ copiâ diſtendi abdomen, verum quidem eſt, quòd ex morbis prægreſſis, colore corporis mutato, urinâ parcâ, &c. Medicus prudens ſæpè colligit, hydropem metuendum eſſe, ſícque illum prævidet futurum: verùm hîc agitur de ſignis morbi præſentis: cùm autem aqua, incipiens colligi in cavo abdominis, pondere ſuo inferiora petat, tumor ille ab inferiori abdominis parte incipiet, & ſenſim aucta copia extravaſati liquidi aſcendet: hinc mirum non eſt, quòd in ipſo ſuî initio aſcites facilè diſtingui nequeat. Hoc videtur indicaſſe *Aretæus* (e), dum dicit: *Neque enim in inferiore ventre fluctuans humidum hydropa nuncupamus: quandoquidem neque ibi vitium eſt, ſed quum morbum conſequitur tumor, inflatio, coloris fæditas, iſte in aquam habitus colliqueſcens, hydrops eſt & appellatur.* Deinde paulò pòſt addit: *Si aqua copioſa in peritonæo contineatur, naténtque in humore inteſtina, aſcitem cognominarunt.* Notat ſimul, hydropi, qui in ilibus fit, unam earum, quæ totum corpus inflant, copulari nonnunquam: ideò videtur & ſignis hydropis aſcitis addidiſſe ſigna hydropis anaſarcæ; ſic enim habet: *In aſcite in ilibus tumorem, in pedibus inflationem* (οἶδος), *videre licet: facies, brachia, & reliqua, gracilia cernuntur, intumeſcunt teſtes, præputium, & totus colis ob inæqualitatem tumoris tortuoſus eſt. Tangito verò, & aliquam in partem manum imprimens intro moderatè pellito, ad alias enim partes humiditas transfluet. Verùm etiam in corporis ad alterutrum latus converſionibus humor in locum declivem & tumorem & fluctuationem facit; fluctuantíſque liquoris ſonitus exauditur.*

Patet ergo, quòd, cùm impleri incipiat aquâ abdomen, in ilibus primò tumor appareat; dúmque magis & magis impletio hæc augetur, preſſio major fit in abdominis inferiora, undè venæ iliacæ comprimuntur; & hinc in aſcitide crura & femora frequentiùs tument, cùm è contrà, ubi aqua inter muſculos abdominis & peritonæum, vel in duplicaturâ peritonæi, colligitur, venæ iliacæ non præmantur, & ideò, utì modò dictum fuit, tunc artus inferiores vel omninò non, vel parum tantùm & tardè, tumere incipiant; quando nempè immaniter jam aucto tumore viſcera abdomine contenta multùm comprimuntur.

Fluctuatio autem aquæ contentæ, & delapſus versùs latus, in quod æger decumbit omnium facillimè deprehenduntur, quando totum abdominis cavum nondum aquâ repletum eſt. Dum enim lagena liquido penitùs plena concutitur, nullus ſonus, nulla fluctuatio, percipitur. Cùm autem Medici quandoque non vocentur niſi morbo jam adulto, dum totum abdomen jam plenum turget, majori cautelâ opus erit, ut certa habeatur Diagnoſis. Multùm juvabit certè, ſi incipientis morbi hiſtoria ritè cognoſci poſſit, ſed & ſæpè hæc deficit, vel ab ægro & adſtantibus vix accurata ſperari poteſt. Solent autem Medici ſic examinare tumidum abdomen. Digitos applicant utrimque lateribus abdominis, dein uno digito fortiter percutiunt unum latus, ſi tunc ſentiant undulationem digitis eodem tempore oppoſito lateri appli-

(e) De Cauſ. & Sign. Morbor. diutur. Lib. II. cap. 1. pag. 48. 49.

catis, credunt impletum eſſe liquido abdomen, & non ſine ratione. Notavit celebris *du Verney junior* (*f*), quandoque ob nimiam tenſionem, vel ob craſſitiem integumentorum, nequidem hoc modo percipi fluctuationem, túncque voluit, ut, unâ manu umbilico impoſitâ percutiatur inferior abdominis pars, ita ut percuſſionis impetus dirigatur versùs ſuperiora abdominis. Quamvis autem egregius ille vir ſatis verſatus fuerit in hoc aſciticorum examine, fatetur tamen candidè, ſe aliquoties deceptum fuiſſe in Diagnoſi, dum fluctuationem ſe percepiſſe arbitrabatur, cùm tamen poſteà nullam inveniret aquam in cavo abdominis, ſed inteſtina flatibus & glutinosâ materiâ plena.

Videmus, optimos Medicos, & admodùm verſatos in hujus morbi Diagnoſi, quandoque tamen allucinatos fuiſſe. *Sydenhamus* (*g*) monuit, excreſcentias carnoſas præternaturales quandoque abdominis hydropem mentiri, utì & flatus, de quibus poſteà agetur, ubi *Tympanitidis* fiet mentio. Mirus talis caſus legitur (*h*). Matrona quadraginta ſeptem annorum, ob mortem unici filii afflictiſſima, incepit languere, & emaciari: abdomen poſteà intumuit ſenſim magis magíſque, & cùm omnia ſigna aſcitidis adeſſe viderentur, tentata fuit paracenteſis in quartam vicem uſque, abſque ullo fructu, cùm nulla omninò exiret aqua, licèt fluctuatio manifeſtè perciperetur. In cadavere inveniebatur ren ſiniſter immaniter auctus mole, ita ut triginta quinque libras æquaret pondere, totus à ſtructurâ ſuâ naturali degenerans. Aqua, cujus fluctuatio in vivente percepta fuerat, hærebat tantùm in vacuis intervallis, quæ à rene tam enormiter tumido relinquebantur, adeóque non mirum erat, evacuationem per inſtitutam paracenteſin non ſucceſſiſſe. Alia ſimilia exempla apud *Bonetum* (*i*), & alios, habentur.

Patet ergo, nihil temerè hîc concludendum eſſe, & famam Medici ſæpè in hâc Diagnoſi periclitari, niſi ad omnia, quæ toto morbi tempore contigerunt, attentiſſimus fuerit.

Verùm ſi tanta requiritur prudentia, ut ſtatuatur, an abdominis tumor ab aquâ collectâ pendeat, major adhuc deſideratur, ut de indole & dotibus contenti in abdominis cavo humoris quis decernat. Stupebat celebris *Vernage* (*k*), dum pertundebatur abdomen hydropicæ virginis, loco aquæ exire liquidum, quod colore & conſiſtentiâ lac referebat, imò & ſapore utcumque, niſi quòd ſalſius eſſet: ſpumeſcebat lactis inſtar, dum ex alto cadebat, intumeſcebat igni impoſitum, attamen multò levius erat lacte, nec coagulabatur per acida, ſed per ſalem tartari admiſtum. Singulis quindecim diebus debebat repeti paracenteſis, & ſingulis vicibus educebantur tredecim, quatuordecim, imò & quindecim, pintæ: integro anno morbum paſſa, periit. Poſt lapſum in caput ſaniſſima antè puella ſeptem annorum languere incepit; chyloſa materies unà cum fœcibus exibat, corpus totum emaciabatur: ceſſavit dein chyloſus ille alvi fluxus, & abdomen incepit tumere: paracenteſi factâ, ſex ſeptémve pintæ liquidi chyloſi eductæ fuerunt, & poſt quindecim dies periit: poſt mortem ſimilis liquidi eadem quantitas in cavo abdominis inventa fuit (*l*). Quandoque,

(*f*) Académ. des Scienc. l'an 1703. Mémoir. pag. 150.
(*g*) De Hydrope, pag. 611.
(*h*) Académ. des Scienc. l'an 1732. Hiſtoire, pag. 32. & ſeq.
(*i*) Sepulcr. Anat. Tom. II. pag. 448. & aliis pluribus in locis.
(*k*) Académ. des Scienc. l'an 1700. Hiſt. p. 11.
(*l*) Académ. des Scienc. l'an 1710. Hiſtoire, pag. 40.

licèt manifeſta fluctuatio percipiatur, pertuſo abdomine pauca copia exprimitur tremulæ quaſi gelatinæ; quod mihi contigit, dum in annoſâ virgine, quæ nullo modo perſuaderi ſe paſſa fuit ut Chirurgi manum admitteret, paracenteſin inſtituiſſem: licèt enim amplam ſatis cannulam adhibuiſſem, eductâ acu triquetrâ, nihil effluxit: immiſſus tamen per cannulam ſtylus nullum offendebat obſtaculum; & vix, compreſſo turgido abdomine, decem unciæ gelatinæ ſubfuſcæ educi potuerunt.

Aliquando aquæ cruentæ, quandoque virides, fuſcæ, &c. exeunt: imò, repetitâ ſæpiùs abdominis punctione, ſingulis vicibus prodit diverſis dotibus præditus humor, utì poſteà patebit, quando de paracenteſi dicetur.

Hinc videtur tutiùs eſſe, ut Medicus, antè paracenteſin inſtitutam, de peculiari indole liquidi in abdomine contenti nihil affirmet.

Verùm non ſemper in aſciticis contentus in abdomine humor liberè fluctuat, ſed invenitur ſæpè in majoribus vel minoribus cavis membranaceis contineri; & tunc hydrops ſaccatus vocari ſolet.

Degenerare poſſe ſic cavos folliculos membranoſos, ut lympha collecta turgidi magis magiſque extendantur, & ſæpè in magnam molem, ſi quâcumque de causâ emiſſarium horum fuerit impervium, facilè concipitur, ſimiléſque tumores in externis corporis partibus ſæpiùs videmus; utì v. g. in limbis palpebrarum; & ſolent hydatides vocari. Sed & in tunicâ cellulosâ idem contingere poſſe certum eſt: vidi tales parvas hydatides in albo oculi, ad limbum corneæ & ſcleroticæ, imò in ipſius corneæ ſuperficie, quæ apice lanceolæ apertæ ſtatim ſubſidebant abſque ullo incommodo remanente. Verùm & ipſa vaſa corporis ſic poſſe degenerare, ut in hydatides abeant, aliâ occaſione ad §. 112. 1. ubi de obſtructione agebatur, notavi: integram enim placentam uterinam in hydatides mutatam obſervavit *Ruyſchius*, & ipſe partem talis placentæ ſervo. Verùm tunc ſimul monitum fuit, quòd quandoque tales hydatides inventæ fuerint liberè fluctuantes, abſque omni nexu cùm ſe invicem vel vicinis partibus, in majori ſacco membranaceo: imò quandoque inventæ fuerunt majores hydatides, quæ minores alias, in ſuo cavo liberè fluctuantes, continebant.

Veteres Medici hanc morbi ſpeciem obſervaverunt. *Aretæus* (*m*) enim ſic habet: *Alia quædam hydropici morbi ſpecies talis agnoſcitur: in eâ veſiculæ quædam puſillæ, crebræ, in loco, ubi aſcites fieri ſolet, excitantur. Cæterùm quòd humore multò refertæ ſint, illud indicio eſt. Si abdomen perforaveris, parum admodum humoris effundes, ab interiori námque parte veſica occluſit; at ſi in veſicam inſtrumentum impuleris, iterum ſuccus emanabit: hæc utique aquæ intercutem ſpecies haud levis eſt.*

Ingenuè ſimul fatetur, ſe nihil certi habere, quod diceret de harum veſicularum origine. Sed & *Aëtius* (*n*) ſimiliter ſic ſcribit: *Fiunt etiam aliquando bullæ inter peritonæum, pelliculam, & inteſtina, figurâ veſicæ ſimiles & ſeroſum humorem continentes: hæ ipſæ ſanè per fluctuationes quaſdam inæquales deprehenduntur: nimirum proprium locum, ſecundùm lineamenta quædam diſtributum ac velut circumſcriptum, ipſo humore tenente.*

Licèt autem in folliculorum præternaturaliter dilatatorum, vel membranæ cellulosæ cryptulis origo hydatidum à multis ponatur, tamen & aliis viſum fuit, vaſa

(*m*) De Cauſ. & Sign. morbor. diuturn. Lib. II. cap. 1. pag. 51. — (*n*) Sermon. X. cap. xx. pag. 234.

lymphatica ad talem degenerationem imprimis aptiſſima eſſe. *Nuckius* (*o*), qui in rimandis vaſis lymphaticis diligentiſſimus fuit, illa in hydatides morboſè mutari, aſſerit: *Celeberrimus Morand* (*p*), ſententiam *Nuckii* amplexus, illam ſatis ingenioſè explicat & confirmat. Plerumque hydatides ſub tunicâ externâ viſcerum hærent in primo ſuo ortu, ſed in eodem loco copia vaſorum lymphaticorum adeſt; hydatides lympham continent ſimilem, ac per vaſa lymphatica fluit: vaſa lymphatica in totâ ſuâ longitudine nodoſa quaſi apparent, dum ubique binis valvulis appoſitis illorum cavum diſtinguitur, quarum valvularum apparatus talis eſt, ut lymphæ, versùs latiorem partem horum vaſorum fluenti, facilem viam præbeat, retrogrado autem motui, à latiori horum vaſorum parte versùs anguſtiorem, obicem ponat. Simul obſervatur, quòd vaſa lymphatica ad ſingula loca, ubi valvulæ ponuntur, magis conſtricta appareant. Ipſæ autem hæ valvulæ ab illâ parte, quæ latiorem vaſorum lymphaticorum partem ſpectat, cavæ ſunt, ab alterâ parte convexæ. Si jam à quâcumque causâ tenera hæc vaſa lymphatica comprimantur, vel obſtaculum quodcumque naſcatur, quod impedit liberam lymphæ in majores venas evacuationem turgebunt hæc internodia, valvularum cava ſuperficies ab incumbente liquido diſtendetur, binæ ſibi mutuò accumbentes valvulæ dilatatæ preſſione, & plaſticâ lymphæ indole, uniri poterunt ac concreſcere, ſicque tota vaſis lymphatici pars inter bina valvularum paria in hydatidem extendetur, dum lympha ſequens perpetuò urget, antequam valvulæ penitùs inter ſe concreverint: nec impoſſibile videtur, hydatidem ſic natam poſſe à relinquâ continuitate vaſis, cùm hæc tenerrima ſint, ſolvi, & in cavum abdominis decidere; ſicque intelligeretur ortus hydatidum liberè fluctuantium.

Voluit & egregius ille vir, quòd valvulæ multùm diſtentæ poſſent ſingulæ abire in hydatides, dum ſenſim à lymphâ degenerante ex valvulâ naſceretur integra ſphærula; & cùm inter binas tales ſphærulas contiguas adhuc aliquod interſtitium maneat, aliqua copia lymphæ tranſiens poſſet augere naſcentium ſic hydatidum molem, donec tandem pauculum illud, quod tranſprimitur adhuc, tardiùs motum, vel omninò ſtagnans, concreſceret, & adhæreret formatis jam hydatidibus. Sic explicare conatur originem hydatidum, quæ racemoſæ vocantur, cùm racemi uvarum inſtar cohæreant.

Cùm autem, uti poſteà ad §. 1229. dicetur, omnes pertinaces viſcerum obſtructiones & ſcirrhi inter cauſas hydropis numerentur, non adeò improbabilis videtur hæc opinio, quòd hydatides à morboſâ vaſorum lymphaticorum degeneratione fieri poſſent, quamvis non careat adhuc omni difficultate, quam forſan diluet ulterior hujus morbi obſervatio.

Quidquid ſtatuatur de origine hydatidum, certum eſt, illas inveniri in cadaveribus demortuorum. *Celeberrimus Bianchi* (*q*) teſtatur, ſe vidiſſe in homine quadragenario *viſcera abdominis omnia, hepar, lienem, meſenterium, pancreas, renes, veſicam, inteſtina, &c. non tantùm innumeris penè utriculis ſero turgidis, ac omnimodam hydatidum ſpeciem repræſentantibus, obſita; ſed hæ inſuper ſuppoſitæ hydatides ſibi invicem per quatuor aut quinque plana denſiſſimè ſuperincumbebant.* Cùm autem

(*o*) Adenograph. Curioſ. pag. 99.

(*p*) Académ. des Scienc. l'an 1723. Hiſtoire, pag. 23. & ſeq.

(*q*) Hiſtor. Hepat. Tom. I. part. II. cap. III. §. II. pag. 139.

& in ipſis inteſtinorum cavis ſimiles hydatides deprehenderet; neque in viſcerum ſuperficie vaſa lymphatica tam denſo agmine ab Anatomicis deprehenſa fuerint, ut plurimis ſtratis ſibi mutuò incumberent, hinc noluit hydatides ad lymphaticorum vitia referre, ſed potiùs diſperſis cingentis tunicæ elevationibus à ſero ſubter effuſo illarum originem tribuit. Summâ autem pelluciditate à reliquis aquoſis tumoribus hydatides diſtingui aſſerit.

Similis etiam caſus legitur apud *Schenckium* (*r*), de muliere hydropicâ, in quâ omnia viſcera, & in externâ ſuperficie, & in cavis ſuis, habebat cyſtides pendulas plenas aquâ citrinâ, quæ etiam poſt vigeſimum diem nullum contraxit fœtorem. Nequidem cava cordis, pericardii, ventriculi, inteſtinorum, &c. erant immunia ab hoc morbo; quod ſatis mirum videtur. Numeroſa apud Obſervatores exempla hydropis ſaccati occurrunt, ſed plura recenſere ſuperfluum videtur.

Utile tamen ſemper erit Medico, ſi ſcire poſſit, an tumor abdominis à fluctuante in cavo abdominis aquâ fiat, an verò ab hydrope, ſaccato dicto. Anteà jam laudatus *du Verney* (*s*) hæc ſigna collegit. Si nempè lentè increverit tumor, ita ut biennium & ultra elapſum fuerit, antequam abdomen in magnam molem intumuerit. Si incipiente morbo tumorem in abdomine rotundum perceperit æger, qui ſenſim increvit abſque magnâ moleſtiâ. Si pedes, crura, femora, tardè tumere inceperint, & venter, mutato ſitu ægri, figuram nunquam mutaverit, utì fieri ſolet, dum hydrops in cavo abdomine colligitur. Apparet, pleraque ex his ſignis ſatis convenire cum illis, quæ anteà recenſita fuerunt, ubi de dignoſcendo peritonæi hydrope agebatur.

Interim tamen in Diagnoſi hâc formandâ opus eſt iterum magnâ circumſpectione, ſi Medicus ab initio ipſius morbi non adfuerit ægro. *Obſervatus fuit tumor ventris enormis, durus, æqualis, in corpore ſummè cachectico, ubi omnis ſuſpicio enormis hydropis ſaccati aderat, maximè cùm abdomen totum expleret, exceptâ infimâ hypogaſtricâ regione, (in adoleſcente quatuordecim annorum, ſpinâ ventoſâ, omnes dorſi ac lumborum vertebras etiam os ſacrum exedente enecti); ubi tamen monſtroſa abdominis moles unicè debebatur ſaniſſimis, &, citra notatum Anatomicis exemplum, mole immenſis, hepati & lieni* (*t*). Quàm turpis error fuiſſet in hoc caſu paracenteſin inſtituere?

Præterea contingere poteſt, ut ſaccus talis hydropicus à nimiâ diſtenſione collectæ aquæ rumpatur, & ſic omnis aqua in cavo abdominis hæreat. Verum quidem eſt, quòd frequenter talis ſacci latera multùm craſſeſcant ſimul, dum diſtenduntur; ſed & poſt mortem, toto abdomine aquâ pleno, inventæ fuerunt laciniæ laceræ ingentis ſacci, qui aquam olim continuerat.

Neque hoc tantùm: verùm & obſervatum fuit, aquam in cavo abdominis hæſiſſe, licèt ſimul hydrops ſaccatus adeſſet. Memorabile exemplum habetur (*u*): Pertuſo abdomine, modica aquæ quantitas effluebat, nec ventris tumor multùm minuebatur: ſtylo tamen per cannulam immiſſo, certum erat, acum triquetram in cavum abdominis penetraſſe: cannulâ percipiebatur reſiſtentia manifeſta, cúmque ſe certum crederet peritiſſimus in hoc morbo *du Verney*, cyſtidem ſe tangere, pertudit illam,

(*r*) Obſervat. Medicin. Lib. III. obſerv. IV. pag. 413.

(*s*) Academ. des Scienc. l'an 1703. Mémoir. pag. 162. & ſeq.

(*t*) Ant. de Haen. Meth. Med. part. IV. cap. III. §. III. pag. 99.

(*u*) Academ. des Scienc. in loco modò citato.

& effluxerunt circiter ſex pintæ humoris flaveſcentis, & mucilaginoſi, qui penitùs diverſus erat ab illo, qui priùs ex cavo abdominis exiverat. Repetiit in eâdem ægrâ paracenteſin, iiſdem cum cautelis, & poſteà etiam in aliis ægris cum eodem eventu.

Indè tamen apparet, quàm certus debeat eſſe Medicus de morbi diagnoſi, antequàm audeat reſiſtentem cannulæ tumorem, poſt eductam ex cavo abdominis aquam, pertundere, cùm toties inventi fuerint ſcirrhoſi tumores hydropem comitantes, qui, diſtento per aquas abdomine, tactum fugiunt.

Verùm & obſervatum fuit abdomen admodum tumidum, licèt nulla aqua contineretur in cavo abdominis, nec in duplicaturâ peritonæi, nec inter peritonæum & muſculos abdominales, ſed totus humor à vapore rarefacto penderet. *Tympanites* hydrops tùnc vocatur, quia turgidum abdomen, dum manu percutitur, reſonat tympani bellici inſtar. Solet etiam à Medicis hydrops ſiccus vocari.

Galenus (*v*), ubi de plenitudine pulsûs diſputat, dicit, tactu non poſſe deprehendi, an ſpiritus ſolus arteriis, an verò etiam quidam humores, contineantur; & hâc occaſione pro exemplo confirmante hanc aſſertionem addit, quòd nec in hydrope poſſimus ſolo tactu explorare, an humor ſit, an ſpiritus, qui ventre continetur: *Sed ad veram notitiam comparandam pulſare cogimur abdomen* (τὸ ἐπιγάστριον), *ut attendamus, ſi veluti tympanum reſonet: ſecundo loco aliter componere hominem, & in latera convertere, quo fluctuationem aliquam exaudiamus: ac nobis ſtrepitus, per modum tympani, ſpiritum annuntiat, fluctuatio humorem, uno verò admoto tactu diſtentum abdomen non deprehendas, ex aëre ſit, an ex aquâ.* Notandum imprimis, quòd *Galenus* illud, quod in tympanitide diſtendit abdomen, nunc vocaverit aëra, nunc ſpiritum. Cùm autem, utì ad initium hujus capituli probatum fuit, vaporem, qui omnia cava corporis in ſanis hominibus replet, veteres Medici vocaverint ſpiritum; ubi autem vapor ille condenſabatur in humorem, tunc vocaverint ichorem; ſic etiam crediderunt, illud elaſticum fluidum, quod in tympanitide diſtendit abdomen, in aquam mutari poſſe. Undè *Aëtius* (*x*) de hoc morbo agens dicit: *Tympanites verò flatûs aëre repleti ac ſuperflui plurimam collectionem in iiſdem ventri incumbentibus locis facit, ut in principio ſola inflatio eſſe videatur: poſteà tamen flatus inſpiſſatur, & veluti nubilus redditur, atque ita unà cum flatu quaſi nebuloſus humor conſiſtit ac congregatur.* Ita & *Aretæus* (*y*) hunc morbum vocat *humidam ſuffuſionem, quæ in ilibus fluctuat; & præ inflatione, quum verberantur, tympanum quodammodo referant.* Videtur autem omninò fuiſſe in hâc opinione, quòd condenſatus ille vapor produceret aſcitem: ſic enim paulò pòſt legitur: *Tympanias autem, ultra tumoris ſpectaculum, etiam auditu ſonorus eſt, nam ad palmæ percuſſum abdomen ſonum edit: neque ad corporis converſionem ſpiritus locum mutat. Etſi enim locus ambiens aliquorſum inclinat, ſpiritus tamen æqualis ſuprà & infrà ubique permanet. Cæterùm ſi in nebulam & aquam ſpiritus vertatur (nam aſcites ex Tympaniâ gignitur), ſi non perfectè aliquando mutatus fuerit, ex dimidio factus in ventre fluitat.*

Videntur & poſteà quidam celebrioribus etiam Medicis in ſimili ferè opinione fuiſſe, ac crediſſe, tympanitidem vix habendam eſſe pro peculiari quâdam hydropis ſpecie.

(*v*) De Dignoſc. Pulſ. Lib. IV. cap. III. Charter. Tom. VIII. pag. 163.

(*x*) Serm. X. cap. XX. pag. 233.

(*y*) De Cauſ. & Sign. Morbor. diuturn. Lib. II. cap. I. pag. 49.

Sic enim *Celeberrimus Hofmannus* (*z*) habet : *Quoad illam ſpeciem, quæ tympanitis, itémque hydrops ſiccus, apellari ſolet, ubi abdomen valdè tenſum & inflatum ad palmæ percuſſum inſtar tympani edit ſonum, ſciendum eſt, eam ſymptoma potiùs anaſarcæ & aſcitis, quàm certam hydropis ſpeciem, eſſe dicendam.* Quamvis autem quandoque contingat, tympanitem alios hydropes comitari vel ſequi, tamen patebit ex ſequentibus, verum tympanitem ſolum inveniri. Imò alio in loco idem *Hofmannus* (*a*) agnoſcit, quòd ſit morbus planè peculiaris, & ſine ullâ aquæ extravaſatione in abdomine contingat. Minimè ergo credendum eſt, dum abdomen inſtar tympani reſonat, ſemper adeſſe aquam ſimul in cavo abdominis, quæ paracenteſin indicaret. Turpis enim ſic error fieret, qualis apud *Helmontium* (*b*) legitur : *Vir quidam, ſuaſu medentum, paracentheſim à latere umbilici ſuſtinens, qui hydropicus cenſebatur, utque aquam elicerent, me juvene ſpectante, extracto Chirurgi phlebotomo, repentè ſidit abdomen, & quàm primùm periit : editus autem flatus immensè putidus ; & cadaver olebat.*

Requiritur ergò, ut omni curâ indagentur ſigna, quæ docent, quòd tympanites aſit, & quomodò ab aſcite diſtingui poſſit : periti enim Medici in hâc Diagnoſi quandoque erraverunt, dum pertinaciter affirmabant tympanitem adeſſe, ubi tamen inſtituta paracenteſis monſtrabat aſcitem fuiſſe, & è contra quandoque credebant Medici, ſe manifeſtam percepiſſe fluctuationem aquæ in abdomine contentæ, dum tamen ſectio cadaveris monſtrabat poſteà, nihil extravaſati adeſſe, ſed totum abdominis tumorem natum fuiſſe ab inteſtinis flatibus & glutinoſâ materiâ diſtentis. Ingenuè fatetur anteà jam laudatus *du Verney junior* proprium in hâc Diagnoſi errorem (*c*).

In tympanite nunquam abdomen in tantam molem extenditur, ac in aſcite : abdomen ad latera magis compreſſum eſt, anteriùs autem magis prominet : non percipitur evidens illa fluctuatio : percuſſum abdomen reſonat, ſed obtuſo quodam ſono, qualem daret tympanum madidum, vel non ſatis tenſum (*d*). Hæc ſigna colligens *Celebris Combaluſier* (*e*) ita definivit tympanitem : *Eſt totius abdominis utricularius tumor, renitens, ad ſenſum levis, conſtanter ſursùm & umblicum versùs prominens, percuſſione factâ tinniens, preſſus mox ſe attollens, ructu, borborygmis, & contumaci ut plurimùm ventris adſtrictione, ſtipatus, à flatibus oriundus.* His autem ſignis alio in loco (*f*) addit, quòd in tympanite alba tenſa & elaſtica cutis ſit abdominis, quæ preſſa renititur, promptéque reſilit, quòd ex vario decubitu non mutetur ventris forma, & plerumque pulſus ſit plenior ac durior quàm in aſcite, ubi minor & languidior eſſe ſolet. Quamvis autem omnia hæc ſigna ſuam conferant ſymbolam ad formandam Diagnoſin, præcipua tamen ſunt hæc bina, ſi abdomen percuſſum inſtar tympani reſonet, & ſi æger ad ſtateram levis ſit, cùm è contra in aſcite ægri ob collectam aquam pondus inſigne habeant.

Cùm autem, uti anteà ad §. 1224. dictum fuit, in cavo uteri, clauſo ejus orificio, quandoque elaſticus aër collectus inflaverit hoc viſcus, hinc maximè com-

(*z*) Medic. Ration. & Syſtem. Tom. IV. part. IV. cap. XIV. §. 7.

(*a*) Ibidem. cap. XV. §. 14.

(*b*) Capit. *Ignotus Hydrops*, pag. 416. ad num. 44.

(*c*) Académ. des Scienc. l'an 1703. Mém. pag. 162.

(*d*) Ibidem.

(*e*) Pneumato-Patholog. pag. 23.

(*f*) Ibidem. pag. 229.

munis olim opinio fuit, tympanitem adeſſe, dum in cavo abdominis aër collectus hæreret. Licèt autem hoc quandoque fiat, tamen ſectio cadaverum docuit, rariùs hoc contingere, & frequentiùs longè ventriculum & inteſtina, enormiter ab aëre contento & rarefacto diſtenta, tympanitem producere. *Celeberrimus Littre* (*g*) in pluribus cadaveribus hoc morbo defunctorum paracenteſin inſtituit; non ſubſidebat abdomen, & dum, acu eductâ, cannulæ orificio applicabatur candela, flamma manebat immota, licèt abdomen undique premeretur. Dum recens erat tympanites, parùm humoris invenit in cavo abdominis, ſi diù duraſſet morbus, tres circiter libras aquæ invenit, quæ quantitas adeò modica non reſpondebat abdominis diſtenſioni. Semper autem invenit ventriculum & inteſtina, imprimis autem craſſa, ita ut cœcum & colon quandoque femur humanum mole æquaverint: hinc concluſit, tympanitem non produci ab aëre collecto in cavo abdominis, ſed à ventriculo & inteſtinis inflatis. Eandem ſententiam ſuis obſervationibus confirmavit *Sinopeus* (*h*), dum intruſâ cannulâ in tumidiſſimum ventrem cadaveris, quem vix ampliſſimus ſarcophagus capere poterat, nec aqua nec flatus erupit: poſteà in pluribus vidit, ſimili morbo defunctis, inteſtina enormiter à flatibus diſtenta, dum modica tantùm aqua inter anfractus inteſtinorum fluctuaret. Celeberrimus in Vienneſi Lycæo Profeſſor *de Haen* (*i*), poſtquàm varias autorum de ſede hujus morbi opiniones recenſuit, omninò probat ſententiam *Celeberrimi Littre*, cùm in cadavere hominis, qui à triennio tympaniticus vixerat, invenerit colon admodùm dilatatum, ita ut in quibuſdam locis brachium, in aliis femur hominis adulti, magnitudine æquaret: inteſtina autem tenuia omnia, utì & ventriculus, duplo, triplo, naturalem diametrum ſuperabant, ita ut, enormiter adeò tumentibus his, thoracis figura multùm fuerit mutata, & pulmones unà cum corde compreſſi. Cùm autem utiles ſuos labores quotannis communicare publico ſoleat, candore non minùs, quàm indefeſsâ diligentiâ, ſpectabilis ille vir, & aliud memorat exemplum tympanitis (*k*), quo per longum tempus jam languerat ſexennis puer, ſic ut nunc plus, nunc minùs tumeret, ſed nunquam integrè detumeſceret, ultimis triginta diebus vitæ abdomen in immanem increverat molem, unà cum alvo ſtrictâ: haud æquabiliter tamen venter tumebat, ſed eminentiis pluribus, globoſis, & oblongis, inæqualis apparebat. Poſt mortem inciſo abdomine, nihil aquæ inveniebatur, ſed totus tumor originem debebat inteſtinis craſſis hìc plus, illic minùs, dilatatis & impletis: continebant autem aëris immenſam copiam, & multùm durarum fœcum. Apparet hinc, quomodò poſſit in tympanite abdomen plurimùm diſtendi, ſed non æqualiter tamen, magis minúſve diſtentis in hoc illóve loco inteſtinis: imò in iis locis, ubi fœces duræ accumulatæ hærent, durities inſignis ſentietur, dum in reliquo abdomine flatulentus tumor adſit tantùm. Simul notari meretur diverſus inteſtini coli ſitus, penitùs mutatus à naturali, quod ſatis frequenter contingit, utì anteà, ubi de vulneribus agebatur, monui.

Cùm ergò frequentior tympanitis ſedes in ventriculo, inteſtinis craſſis, tenuibúſque, inveniatur, quandoque in ſingulis, quandoque in pluribus, vel omnibus ſimul;

(*g*) Academ. des Scienc. l'an 1713. Mém. pag. 235.
(*h*) Parerg. Medic. pag. 14.
(*i*) Rat. Medend. parte alterâ, cap. V. pag. 73. & ſequentibus.
(*k*) Idem parte quartâ, cap. III. §. I. pag. 59. & ſequent.

&

& cùm obſervata fidelia doceant, inflammatoriis inteſtinorum morbis ſæpè ſucceſſiſſe tympanitem, ſive hydropem ſiccum; intelliguntur quædam loca *Hippocratis*, quæ cæteroquin obſcuriora videbantur. Dixerat enim (*l*): *Quibus tormina, & circa umbilicum labores, & lumborum dolor, qui neque medicamento purgante, neque aliàs, ſolvitur, in ſiccum hydropem firmatur.* Tormina enim præcedunt, dum inteſtina flatu diſtenduntur, & cùm in ſitu naturali inteſtina tenuia regionem umbilicalem occupent, malum tunc in his hærere videtur, & reverâ etiam in cadaveribus tympaniticorum inteſtina tenuia admodùm diſtenta fuerunt inventa: verùm etiam craſſa inteſtina quandoque miris modis ſitum mutant, utì dictum modò fuit, & Colon viſum fuit occupaſſe regionem umbilicalem. Si autem validè intumuerint inteſtina, meſenterium neceſſariò diſtrahitur, ſi in tenuibus inteſtinis malum hæſerit, meſocolon verò, ſi in craſſis: verùm & meſenterium & meſocolon, utì notum eſt, lumbis annectuntur; & hinc patet ratio, quare lumborum dolor pro præſagio hydropis ſicci ſecuturi ab *Hippocrate* habeatur. Si autem medicamento purgante dato, aut alio quocumque modo, ſolvatur malum, exturbatâ inteſtinorum ſaburrâ, & flatibus, antequàm nimis diù diſtenta inteſtina tonum amiſerint omninò, ſanatur malum. In *Coacis Prænotionibus* (*m*) legitur: *Dolor ſupra umbilicum, & lumborum dolor, ſi medicamentis non ſolvantur, in hydropem ſiccum deſinunt.* Tunc autem credi poteſt, in colo inteſtino præcipuè hærere ſedem mali. Alibi (*n*) legitur: *Orthopnœam facit hydrops ſiccus*: dum nempè immaniter diſtento abdomine cavum thoracis arctatur; utì in ſexennis pueri paulò antè memorati caſu contigit. *In hydrope ſicco ſui ſignificationem præmittente, tormina circà inteſtinum tenue incidentia, mala ſunt* (*o*). Et paulò antè legitur (*p*): *In hydropicis ſiccis, urinæ ſtillicidia, mala. Malæ etiam urinæ parva ſedimenta habentes.* Deſignat enim, ventriculum & inteſtina inflata ſic comprimere renes & ureteres, ut ſecretio & excretio urinæ turbetur. Sed & ab eâdem causâ aſcites ſæpè naſcitur, utì poſteà dicetur, qui ſe tympaniti jungere poteſt, utì ſtatim apparebit.

Optimè explicuit *Celeberrimus Littre* (*q*) modum, quo ventriculus & inteſtina ſic diſtendi poſſint aër, ut tympanitem producant. Œſophagus aërem ſemper liberè admittit, cùm ſuperiùs pateat; ſed & in ventriculum unà cum deglutitis cibis & potibus aërem tranſmittit: fortè etiam, dum ventriculus vacuus eſt, & à binis orificiis ſuis pendulus hæret, vix clauſum tunc orificium ventriculi ſuperius ſatis liberè aërem admittere poteſt; qui ergò in ventriculi & inteſtinorum cavo ſatis liberè oberrabit. Quem autem uſum habeat aër in digeſtione ciborum, in Phyſiologiâ explicatur. Aër quidem à calore corporis interni expanditur, ſed tubus totus alimentarius, cùm muſculoſus ſit, validíſque ſatis tunicis conſtet, reſiſtit ſuæ dilatationi, & premit ſemper contenta in ſuo cavo. In vivo animali, ſi ſubitò diſſecetur abdomen, inteſtina ſolida apparent & teretia, & vix cavum habere videntur, ſi diſcindantur: in cadavere, inteſtina apparent tenuia membranoſa, & cava multùm, dum poſt mortem vis illa muſculoſa ceſſat, quæ aëri diſtendenti reſiſtebat. Cùm autem viſcera adhuc calida maneant pluribus poſt mortem horis, à rarefacto aëre diſtenduntur inteſtina, dum non ampliùs ſe contrahere poſſint vi muſculari ſuâ.

(*l*) Aphor. XI. Sect. IV. Charter. Tom. IX. pag. 138.
(*m*) N°. 305. Charter. Tom. VIII. pag. 869.
(*n*) Ibidem n°. 424. pag. 877.
(*o*) Ibidem n°. 458. pag. 879.
(*p*) Ibidem n°. 453. pag. 878.
(*q*) Académ. des Scienc. l'an 1713. Mém. pag. 235. & ſeq.

Conſiderabat jam *Celeberrimus Littre*, aërem contentum in tubo alimentario nitentem diſtendere inteſtina, dum rareſcit, & vim contractilem inteſtinorum, quæ reſiſtit huic dilatationi, tanquam binas potentias ſibi invicem oppoſitas. In ſanitate vis contractilis inteſtinorum prævalet: niſi enim hoc fieret, concipi non poſſet, quomodò ſex & ultra libræ aquarum medicatarum, parvo temporis intervallo potatæ, integrè reſorbeantur ab inteſtinis, ſic ut nihil per alvum exeat. Si verò aëris nimia copia adſit in tubo alimentario, ſive nimis rarefactus fuerit, à contractione naturali ventriculi & inteſtinorum exprimitur, vel ſursùm per ructus, vel deorsùm per flatus. Hinc ventriculus, qui cruda, flatulenta, potus fermentantes, toties excipit, imò his ſæpè repletur, nimis copioſum aërem ab his genitum, vel & nimis ſubitò rareſcentem, per os ſuperius œſophago continuum, cum impetu explodit. In craſſis autem inteſtinis, in quibus reſidua ingeſtorum pars, exhauſtâ ferè omni materiâ nutritiâ, colligitur, unà cum illis, quæ ab humoribus corporis noſtri per totam longitudinem tubi alimentarii admiſcentur ingeſtis, putredinis manifeſtæ ſigna adſunt; verùm aliâ occaſione ad §. 647. demonſtratum fuit, humores putreſcentes elaſticum aërem producere; & hinc patet, quare inteſtina craſſa præ reliquis flatuum ſedes ſint. Craſſa autem inteſtina majorem diametrum habent, quàm tenuia, tunicas fortiores, & triplex ligamentum, quod nimiæ extenſioni reſiſtit, totámque longitudinem craſſi inteſtini firmat inſigniter. Hinc renitens craſſum inteſtinum, & irritatum validiſſimè ſe contrahens, flatus per vicinam anum expellit. Quanta autem vis ſit, quâ ſe contrahit craſſum inteſtinum, vel indè patet, quòd robuſtiſſimo homini, etiam invito & renitenti, flatus, imò & fœces, per alvum quandoque exprimantur magnâ cum vi.

Si jam à quâcumque causâ debilitetur vis, quâ inteſtina ſe contrahunt, cedent aëri ſe expandenti, & poterit naſci tympanites; undè poſt morbos longos, debilitatis ſolidis corporis partibus, ſequi ſolet; utì etiam poſt ileum aliquoties toleratum; ut ex caſibus modò allegatis patet. Anteà, ubi de inteſtinorum inflammatione agebatur ad §. 960, patuit, partem inteſtini, quæ loco obſtructo altior eſt, immaniter diſtendi, inflari, & dilacerari, cum dolore acutiſſimo: verùm §. 25. probatum fuit, nimiam diſtractionem fibræ, rupturæ proximam, pro effectu ſuo relinquere, debilitatem nimiam. Imò §. 1060. inter cauſas Paralyſis numerabatur dolor ingens diuturnus, & quidquid diſtorquendo aut diſtrahendo nervos lædere poteſt. Patet ergò, ex variis cauſis ſic debilitari poſſe fibras inteſtinorum, atque ita enervari muſcularem inteſtinorum actionem, ut cedere debeant aëri expanſo, & ſic magis magíſque dilatari, utì in tympaniticis obſervatum fuit.

Licèt autem naſcentem tympanitem ſæpè dolor acutus præcedat, dum inflammationem inteſtinorum ſequitur, vel ſaltem moleſta tormina, ſi à mitiori causâ ſequatur, utì ex *Hippocratis* obſervatis patuit, tamen poſteà, validè jam extenſis inteſtinis, nec ampliùs ſe contrahere valentibus, dolor ceſſat, paralyticis jam redditis fibris muſcularibus inteſtinorum, ſimili modo ac poſt acerbiſſimos rheumatiſmi dolores toleratos, ſequente paralyſi, dolor ceſſat, deſtructis jam nervis, vel ſaltem per morbum ſic mutatis, ut functionibus ſuis exercendis ſint impares.

Hinc etiam intelligitur, quare in tympanite jam adulto nulli flatus exeant, nulli borborygmi audiantur: utì etiam, cur, ſi curæ ſpes adhuc ſit, pro bono omine habeatur, ſi borborygmos percipiat æger; cùm ſignum dent, inteſtina recuperaſſe, vel

nondum penitùs ſaltem amiſiſſe, vim ſe contrahendi; undè poſteà copioſiſſimi flatus expelluntur, & tunc ſubſidet abdomen ſatis ſubitò, licèt quandoque poſteà intumeſcat denuò, donec tandem, idoneis remediis adhibitis, inteſtina debitum robur acquiſiverint, non ampliùs redeunte abdominis tumore.

Memorabilis talis caſus legitur (r): Puella viginti duorum annorum, poſt febrim tertianam peſſimè tractatam, & per ſeptem ac ultra menſes pertinaciter manentem, ſumſit aliquot doſes corticis Peruviani: incepit poſteà pati acutos dolores in lumbis & abdomine, qui plerumque incipiebant circa dextrum os ilii, dein aſcendebant & tranſverſim ſecundum ventriculum ad latus ſiniſtrum pergebant: aderant tormina, borborygmi; abdomen intumeſcebat, & quandoque in magnam molem aſſurgebat, deindè abſque ullâ evacuatione factâ gradatìm ſubſidebat, ita tamen ut nunquam penitùs detumeſceret: hyeme ſequenti per aliquod tempus libera erat ab his malis; ſed veris initio eadem ſymptomata redibant; & abdomen ſemper tumidum erat; ſed aliquando tumor adeò augebatur, ut integumentorum abdominis crepatura metueretur; abſque tamen ullâ evacuatione denuò gradatìm minuebatur tumor; & tunc tactu percipiebantur in abdomine quaſi pilæ protuberantes in variis locis, præcipuè in utroque abdominis latere. Appetitus erat integer, ſitis nulla, urîna reſpondebat potûs aſſumti quantitati. Purgantibus datis fœces evacuabantur; ſed vix aliquid flatulenti; & parùm mutabatur abdominis tumor: varia tentabantur remedia, externa & interna, ſed vix ullo cum ſucceſſu: Alvus ſemper erat ſtricta, flatus nulli exibant. Tandem inceperunt murmura & borborygmi in abdomine; aliquid ſanguinis exivit ano; anteà enim hæmorrhoïdum fluxum paſſa fuerat; poſteà per biduum flatus ſurſùm & deorsùm tantâ cum vi exibant, ut nemo ægrorum, in eodem noſocomio decumbentium, tolerare potuerit; abdomen detumeſcebat, & reddebatur mollius; pergebat flatuum exploſio, & quamvis tumor abdominis ſubindè rediret, datis corroborantibus adeò convaluit, ut duris laboribus ferendis par eſſet, & integra poſteà maneret ſanitas, licèt plerumque nudis incederet pedibus, validos perficeret labores, nec exquiſito victu uteretur.

Videtur ex deſcriptione miri morbi tympanites adfuiſſe, diſtento inteſtino cólo in toto ſuî tractu: tumores illi duri procul dubio à fœcibus induratis facti fuerunt; ſi enim ſcirrhoſi fuiſſent, non tam facilis cura ſperari potuiſſet. Reſtituto robore inteſtini dilatati, fibris flatus exploſi fuerunt, abdomen ſubſedit, retentæ fœces purgantibus ac clyſmatibus fuerunt expulſæ, & optata rediit ſanitas.

Neque videtur impoſſibile, ut poſt mortem flatus quandoque viam inveniens per anum exeat, & abdomen, anteà immaniter tumens, ſubitò ſubſideat. Mirabatur *Ballonius* (s), dum hoc viderat contigiſſe in ſocru ſuâ & in aliâ adhuc matronâ. *Quùm utraque hydropica foret, & aqualiculus valdè diſtenderetur, partim aquis, partim flatu aliquo, poſtquàm utraque exſtincta eſt, ita reſedit venter, acſi nuſquam intumuiſſet.* Videtur autem ille tympanites in inteſtinis ſedem habuiſſe; ſi enim in cavo abdominis hæſiſſet, & non in tubo alimentario, vix intelligi poterit, quomodò tumor poſt mortem evanuerit, integris manentibus abdominis integumentis.

Ex omnibus his concludi poſſe videtur, tympanitem frequentiſſimè ſedem habere in ventriculo & inteſtinis, imprimis craſſis. Nec videtur tamen omninò negari

(r) Eſſais & Obſervat. de Médec. Tom. I. art. XXXI. pag. 354. & ſeq. — (s) Epidem. & Ephemer. Lib. II. Tom. I. conſt. æſtiv. anni 1579.

poſſe, quòd tympanites quandoque inventus fuerit in cavo peritonæo. Obſervationes enim fideles docuerunt, reverâ hoc contigiſſe. Ne autem longior ſim in his enarrandis, unicam tantùm ſelegi, quæ à *Celeberrimo Ruyſchio*, adeò verſato in ſecandis cadaveribus, facta fuit, præſente *Heiſtero*, qui certè facilè in ſimilibus falli non poterat (*t*). Mulier nempè, in flore ætatis, ſubitò moriebatur; cùm autem abdomen admodum tumeret, & gravida crederetur, cupiebant parentes & maritus, ut poſt mortem ſedulò indagaretur, an gravida foret, & quid lateret mali. Dum *Ruyſchius* ſolitâ ſuâ prudentiâ & dexteritate abdomen aperire tentabat, levi foraminulo in cavum abdominis penetrante, cum ſtrepitu exibat aër copioſus, & mox totum abdomen concidebat. Uterus vacuus & contractus inveniebatur, ſolum omentum contabuerat, reliqua viſcera tam in pectore, quàm abdomine, ſana erant, nec *Ruyſchius* detegere poterat, quomodò aut per quas vias aër in cavum abdominis venire potuiſſet. Oppidò rarum eſſe, quòd tympanites abdominalis inveniatur, teſtatur & *Heiſterus* jam ſeptuagenarius; licèt enim ſpatio quadraginta ſex annorum plura tympanite defunctorum cadavera ſecuiſſet, nunquam invenit aërem in cavo abdominis, ſed ſemper inteſtinis admodùm diſtentis. Hodie certò novimus, utì pluribus in *Capitulo de Flatibus* dictum fuit, aërem incredibili copiâ hærere in fluidis & ſolidis corporis noſtri; verùm quamdiu cohæret partibus corpus conſtituentibus aër, in ſua elementa quaſi diviſus, non eſt elaſticus: at ubi aucto calore, vel per inteſtinum motum fermentationis aut putrefactionis, nexus ille & cohæſio aëris cum ſolidis & fluidis noſtri corporis partibus ſolvitur, redit ſolita aëri elaſticitas, & dilatabilitas ad leve etiam caloris augmentum. Cùm autem in cadavere hujus mulieris omentum tabidum inveniretur, non adeò difficile intellectu videtur, quare abdomen adeò intumuerit &, levi vulnuſculo inflicto abdomini, aër cum impetu & ſono eruperit.

Hæc eſt ratio, quare, dum in peſſimis morbis omnia in putredinem vergunt, tympanites mortem brevì ſecuturam præcedat. Ubi de *Synocho putrida* agebatur, §. 735. notatum fuit, quòd mors inſtet, *Si hypochondria tenſa & inflata fuerint.* Sic etiam ad §. 1104. ubi de *bile atrâ turgente* dicebatur, notatum fuit, quòd materies atrabilaria putrefacta, ruptis viſcerum vaſculis in cavum abdominis effuſa, tympanitem producat: ob eandem cauſam cadavera ſubmerſorum poſt aliquot dies, inflato admodùm abdomine, in ſuperficiem aquæ emergunt. Facilè ſimul patet, ex gangrænoſis inteſtinis aërem in cavum abdominis penetrare poſſe; undè & ileum paſſis, & moribundis, abdomen inflatur: ob eandem cauſam &, ſi vermes perforaverint inteſtina, tympanites abdominalis naſci poterit.

Cùm autem tympanites inteſtinalis longè frequentiùs obſervetur, quàm abdominalis, de illo cogitare imprimis ſolent ſemper Medici: quædam tamen ſigna videntur, quibus hæ binæ tympanitidum ſpecies diſtingui poſſent. Si enim poſt ventris tormina, & dolorem lumborum, infletur abdomen, frequentes adſint borborygmi, alvúſque tarda admodum, meritò creditur, tympanitem inteſtinalem adeſſe. Si hæc ſigna abfuerint, tumeat ſubitò inflatum abdomen, de tympanite abdominali cogitandum videtur; túncque percuſſum abdomen fortiùs reſonat. Confirmatur hæc Diagnoſis, ſi tales cauſæ fuerint prægreſſæ, à quibus putredo & tabefactio viſcerum metuenda eſt.

(*t*) Heiſters Medic. Chirurg. und Anatom. Wahrnehmungen. pag. 28.

Sed & indè patet ratio, quare tympanites quandoque aſcitem comitetur: ſi nempè aquæ abdominis cavo contentæ putreſcere incipiant, vel viſcera, diuturnâ hâc maceratione tabefacta, jam corrumpantur. Vidit hoc *du Verney junior* (*u*), & ſigna notat, quibus hoc cognoſci poſſit. Cùm aër aquâ levior ſit, ſuperiorem abdominis locum occupat, & dum manibus palpatur abdomen, illo in loco, ubi aqua deſinit, percipitur levitas quaſi, ſive minor reſiſtentia, ac ſi veſicam quis tangeret, partim aquâ, partim aëre, plenam: mutato ſitu corporis, mutatur & aquæ & aëris in abdomine locus: præterea obſervavit, paracenteſi inſtitutâ, aquæ effluxum quandoque impeditum bullâ aëreâ, quæ ſetâ porcinâ debuit pertundi, ut liber fluxus reſtitueretur. Sed & ſimul patet, in tali caſu ægri perniciem metuendam eſſe; cùm ſola ſpes in curâ aſcitis pendeat ab integritate viſcerum adhuc ſuperſtite.

Talis caſus & habetur deſcriptus à *Celeberrimo Combaluſier* (*v*), qui in vivente adhuc ægrâ muliere tympanitem abdominalem junctum aſciti pronunciaverat; & poſt mortem veritas Diagnoſis manifeſtè patuit. Dum enim tricuſpis acus in prominentiſſimum abdomen adigebatur, mox cum tetro fœtore proſiliit aër, & quidem tanto cum impetu, ut lampadis flammam mox exſtingueret, mediáque pars tumentis abdominis collaberetur illicò. Diſſecto dein abdomine apparuit ingens copia humoris craſſioris ex luteo viridis, cui hydatides multæ, limpido aut flaveſcente liquore turgidæ, diverſæque magnitudinis, innatabant, utì & pelliculæ nonnullæ, ruptarum hydatidum exuviæ.

§. 1227. HYdrops teſtium dictus, eſt 1. ſcroti; pertinet ad (1225.); noſcitur ſenſu tactûs, pellucidate conſpicuâ; veſtigio remanente impreſſi digiti. 2. Sacci ex producto peritonæo in herniâ verâ orti: fit in Aſcite (1226.) valido: noſcitur ſignis Aſcitis, Tympanitidíſve, prægreſſis; evaneſcentiâ per preſſionem, decubitum ſupinum declivem, evacuationem aquæ ex abdomine; ſubitò ſæpè augmento & decremento mali, ſine causâ manifeſtâ; figurâ tumoris farciminali per inguina ex ſcroto. 3. Involucri vaginalis teſtis: fit, ſi humor ibi ſecretus non reſorbetur ſuis vaſis, ſed ſtagnat, accumulatur, veſicam ſuam diſtendit in immenſum ſæpè; aut ſi ruptis, obſtructis, vaſis, itidem colligitur; inflammatio, ſuppuratio, ichoroſa collectio, ſæpè hujus ſpeciem mentiuntur. Cognoſcitur tumore non elaſtico, non cedente; duro, lentè producto; abſentiâ ſignorum primi & ſecundi hydropis teſtium; figurâ tumoris rotundâ, vel ovali ſaltem; pelluciditate apparente, ſi circumtenſo ſcroto, ſaccus collectionis candelæ lucenti expoſitus cernitur clarus. An verò, præter hos, inter tunicam nerveam & ipſam teſtis ſubſtantiam, aut in ipsâ hujus ſubſtantiâ ſimilis ſit tumor? Haud ita obſervatur, à præcedenti ſpecie vix dignoſcitur, nec forſitan, niſi extirpando, curatur. Vocantur mala hæc, ὑδροκῆλαι hydrocelæ.

(*u*) Académ. des Scienc. l'an 1703. Mémoir. pag. 150. — (*v*) Pneumato-Patholog. pag. 33.

Sequitur hydrops, maſculino ſexui peculiaris, qui hydrops teſtium quidem ſolet vocari, licèt raro ipſam teſtium ſubſtantiam occupet, ſed plerumque tantùm in illorum involucris hæreat, præcipuè in ſcroto. Cùm autem & hìc herníarum maximè communis locus ſit, hinc tumens ab aquâ aggeſtâ ſcrotum ſi fuerit, vocaverunt herniam, &, ut diſtingueretur ab aliis ſpeciebus, aquoſam; undè & à Græcis omnes aquoſi harum partium tumores vocabantur ὑδροκῆλαι, generali nomine.

Cùm autem in diverſis locis aquoſa talis colluvies colligi poſſit, meritò hoc indagari debet; quòd & diverſa medendi methodus requiratur. Optimè hinc monuit *Celſus* (*x*), de his morbis agens: *Signa autem quædam communia ſunt, quædam propria. Communia, quibus humor deprehenditur: propria, quibus locus.* Undè de diverſis hujus morbi ſpeciebus agendum eſt.

1°. Eſt propriè anaſarca ſcroti, ſive collectio aquæ in tunicâ cellulosâ hujus partis; adeóque omnia, quæ ad §. 1225. memorata fuerunt, huc pertinent. Sub cute enim ſcroti (*y*) tenerrima celluloſa ponitur, in quâ locantur bulbi pilorum; huic celluloſæ ſuccumbit muſculus cutaneus cavus, *Dartos* dictus, cujus pleræque fibræ per celluloſam illam tranſeunt, & cuti fortiter adhærent. Concava pars illius muſculi cutanei, ſive dartos, veſtitur pariter tunicâ cellulari, & quidem craſſiori, quàm illâ, quæ inter cutim & hunc muſculum ponitur; undè propriè loquendo dartos inter binas tunicas cellulares ponitur. Cùm autem hydrops anaſarca ſedem ſuam habeat in membranâ cellulari, poſſet & concipi talis morbus in ſingulis his membranis. Verùm cùm tenerrimæ ſint, nunquam naturaliter pinguedinem habeant (in caſtratis tantùm animalibus adipe implentur) tenuis muſculus, cavus, cutaneus, interponatur, nullum dubium videtur, quin binæ illæ celluloſæ per interſtitia fibrarum hujus muſculi communicent inter ſe, adeóque ambæ ſimul aquâ collectâ turgeant in hoc morbo, qui anaſarca ſcroti vocatur. Sedes ergò hujus hydropis eſt in illo ſpatio, quod cutim & tunicam, vaginalem dictam, de quâ poſteà, intercedit, & utramque hanc celluloſam occupat.

Videtur hæc quodammodo *Celſus* (*z*) diſtinxiſſe; dum dicit: *Ac ne ei quidem humori, qui inter tunicas eſt, una ſedes eſt. Nam modò inter ſummam & mediam, modò inter mediam & imam, conſiſtit.* Videtur autem anaſarca ſcroti convenire cum hydrocele *Celſi*, in quâ humor inter ſummam & mediam tunicam, id eſt, inter cutim & tunicam vaginalem, colligitur. Poſteà enim ſic habet (*a*): *Si inter ſummam mediámque tunicam eſt, cum digitis duobus premimus, paulatim humor inter eos revertens ſubit: ſcrotum ipſius albidius eſt. Si ducitur, aut nihil, aut parvulùm intenditur, teſticulus eâ parte, neque viſu neque tactu ſentitur.* Cutis enim ſcroti, dum aquâ diſtenditur tunica celluloſa, corrugari nequit, utì in ſanis & robuſtis fit.

Plures Auctores, qui de hoc morbo ſcripſerunt, multiplicaverunt ſpecies herniæ aquoſæ; nam conſideraverunt, aquam colligi non tantùm inter vaginalem tunicam & teſtem; de quâ poſteà ad tertium numerum agetur; verùm etiam inter tunicam vaginalem & dartos. Cùm autem ex accuratiſſimi *Winſlowi* obſervatis inter tunicam vaginalem & dartos interponatur notabilis cellularis ſubſtantia, potiùs humor collectus in hoc loco faciet anaſarcam, dum illa cellularis ſubſtantia, utì modò dictum

(*x*) Lib. VII. cap. XVIII. pag. 458.
(*y*) Winſlow Expoſit. Anatom. Traité du bas Ventre, n°. 493. & ſeq. pag. 562.
(*z*) Lib. VII. cap. XVIII. pag. 457.
(*a*) Ibidem. pag. 458.

fuit, communionem habet cum ſimili, quæ inter cutim & darton ponitur, diſparebit ferè tener ille muſculus inter binas has membranas celluloſas diſtentas, neque videtur dartos ſatis firmus eſſe, ut inter hunc & tunicam vaginalem aqua colligatur tanquam in ſacco cavo. Legi certè merentur, quæ circà hanc rem ſcripſit egregius Chirurgus *Sharp* (*b*). Interim tamen, ſi humor hic collectus vel ex naturâ ſuâ propriâ acrior ſit, vel morâ diuturniori talis fiat, minimè impoſſibile videtur, ut cellulæ hujus membranæ erodantur, & ſic collectus humor non ampliùs in diviſis cellulis hæreat, ſed in majori cavo. Quamdiu autem hæ cellulæ ſunt integræ, non facilè à pondere & copiâ collecti humoris hoc continget, cùm non premat totâ ſuâ altitudine, ſed in cellulis diviſus hæreat, utì optimè notavit *Celeberrimus Bertrandi* (*c*). Hoc videtur contingere, dum à calculo in urethrâ hærente, vel aliâ quâcumque causâ, impeditur urinæ excretio; tunc ſummis illis & perpetuis nixibus urethra rumpitur, & urina ſe per ſubſtantiam ſcroti & penis diffundit (*d*). Vidi hoc contigiſſe in juvene, cui poſt repetitas gonorrhœas, peſſimâ methodo tractatas, carunculis enatis urethræ cavum ferè integrè oppletum erat, & urina totam celluloſam ſcroti impleverat, ac deinde pluribus in locis cutim eroſerat ſic, ut urina tota per hæc foraminula exiret, & vix quid per urethram. Dum univerſalis anaſarca habitum corporis occupat, minimè mirum eſt, & celluloſam ſcroti tunicam repleri; interim tamen hic morbus obſervatus fuit ſcrotum occupare præ reliquis partibus. Mirus talis caſus legitur (*e*) de homine, qui aliquoties eryſipelas ſcroti & pedum paſſus, tandem anaſarcâ harum partium laborare incepit, cæterùm ſatis ſanus. Excreverat ſcrotum, utì & penis, in molem immanem, ita ut ſcrotum in omni dimenſione auctum ad genua pertingeret, & unà cum pene reſectum quadraginta libras pondere æquaret. Cutis quidem harum partium degeneraverat multùm, triplo craſſior facta, ſed reliqua monſtroſæ hujus molis ſubſtantia erat *compoſita ex innumerabilibus cellulis loculiſque, quibus, velut intra totidem ſacculos membranaceos, ſpiſſus & gelatinoſus continebatur humor, qualem etiam in tumore pedum, cute hinc indè inciſâ, obſervavimus. Proindè hoc tenace latice totum ſcrotum, & penis involucrum, repletum deprehendimus, nec alias cavitates in iſto invenimus, niſi eas, quibus teſtes, naturalibus multò majores, concluderentur.* Mirus ille caſus confirmat, quæ modò dicta fuerunt, quòd nempè ingens humoris copia poſſit in cellulis membranæ hujus contineri, abſque eo quòd deſtructis harum cellularum membranis majus amplius cavum fieret.

Cùm jam venæ & arteriæ ſpermaticæ unà cum vaſe deferente, in funiculo ſpermatico dicto contentæ, ordinentur & firmentur in tunicâ celluloſâ, poterit & hic loci ſimilis collectio fieri, quam obſervavit *Celeberrimus Monro* (*f*). Tunc tumor mollis oblongus in funiculo ſpermatico percipitur, qui premendo diminuitur, vel & integrè diſparet quandoque: mutatur figura pro diverſo corporis ſitu, ſi nempè horizontaliter decumbat æger, & ſcrotum ſuſtineatur, tumor apparet oblongus, & ferè ejuſdem craſſitiei ab annulo abdominis ad ſummitatem teſtis uſque; ſi autem erectus ſtet æger ſcroto ſimul pendulo, in parte inferiori major tumor apparet, & minor in ſuperiori. Imò & quandoque cellulæ hujus membranæ, ſenſim magis diſten-

(*b*) A Critical Enquiry into the preſent ſtate of ſurgery, cap. 11. pag. 64. & ſeq.

(*c*) Académ. de Chirurg. Tom. III. pag. 85. & ſeq.

(*d*) Eſſais & Obſervat. de Med. Tom. V. p. 379.

(*e*) Act. Erudit. 1725. Novembris, pag. 492.

(*f*) Eſſais & Obſervat. de Med. Tom. V. pag. 380.

tæ, in cyſticos tumores mutantur, qui coërciti à cremaſtere muſculo oblongam figuram acquirunt, & facilè tangi poſſunt: teſticulus autem manifeſtè ſub tumore tali percipitur. Enarrantur deinde obſervationes practicæ, quibus modò dicta confirmantur.

2°. Notum eſt, hernias inguinales & ſcrotales fieri, non à rupturâ peritonæi, vel ſaltem rariſſimè, ſed à peritonæo producto & extenſo in proceſſum cavum, qui recipit & continet in ſe inteſtini vel omenti partem: talis ſaccus peritonæi adhuc faciliùs recipiet in ſe aquam in abdomine contentam, utì & aërem in cavo abdominis collectum in tympaniticis. Cùm autem herniâ reductâ bracherio firmatur locus, ne inteſtina vel omentum elabantur, productio peritonæi illa adhuc pendula in ſcroto manet, & ſi aqua in cavo abdominis adſit, poterit illa ſe facilè ſub comprimente inguen bracherio ſubducere, & implere ſaccum hernioſum. Imò quandoque obſervatum fuit, licèt omentum & inteſtina in ſacco hernioſo ingenti hærerent adhuc, ſimul tamen magnam aquæ copiam adfuiſſe. Sic ex annoſæ herniæ ſacco, enormiter tumente, ſex libras ſeri limpidi eduxit *Monro* (*g*), & tunc tactu facilè potuit diſtinguere inteſtini gyros & omenti inæqualem ſuperficiem, quæ herniam conſtituebant. Rariùs contingit, poſt reductam herniam, partem ſuperiorem ſacci hernioſi ſic connivere, ut non ampliùs admittat inteſtini vel omenti prolapſum, ſed tamen parva apertura maneat, quæ aquam ex abdomine defluentem accipiat. Vidit hoc celebris Chirurgus *Saviard* in cadavere fœminæ aſciticæ, quæ & herniâ laboraverat, & tumorem in inguine habebat (*h*). Saccus erat hernioſus, qui minimâ aperturâ in parte ſuperiori relictâ admittebat partem ſeri in abdomine fluctuantis. Similis caſus alibi legitur (*i*), ubi ſimul egregius Author notat, inventum fuiſſe ſaccum hernioſum talem aquâ plenum, cujus orificium, cum abdominis cavo communicans, omninò clauſum erat.

Cognoſcitur autem hæc ſpecies hydroceles imprimis ex herniâ prægreſsâ, & aſcite præſente; utì enim optimè notavit *Sharp* (*k*), ſolus aſcites non implet ſcrotum; & provocat ad omnes practicos, an unquam viderint aſcite laborantes, qui ſimul hydrocelem patiebantur, niſi anteà hernioſi fuiſſent. Fateor quòd numeroſos viderim aſciticos, & licèt abdomen diſtentiſſimum aquâ foret, nunquam vidi, viam ſibi feciſſe in ſcrotum, niſi hernia prægreſſa fuiſſet.

Facilè intelligitur, quòd talis hydrocele cum abdominis cavo communicans preſſione evaneſcere poſſit, per decubitum ſupinum declivem minui, ſi nondùm omninò plenum aquâ fuerit abdominis cavum, erecto ægro augeri, & ipſe tumor aquoſus farciminis formam referre, debeat, cùm talis figuræ ſit ſaccus hernioſus repletus.

Obſervatum fuit (*l*), veſicam urinariam, protenſam in proceſſum quaſi, exire per annulum abdominalem in ſcrotum, & tumorem hernioſum facere, qui urinâ diſtentus fallere poſſet minùs peritos ſub hydroceles ſpecie. Verùm cùm plerumque poſt diù retentam urinam hoc malum ſequatur, & preſſo tali tumore urina exeat per urethram, tumórque minuatur inſigniter; vel & totus quandoque evaneſcat, poſteà denuò

(*g*) Eſſais & Obſervat. de Med. Tom. V. p. 397.

(*h*) Nouveau Recueil d'Obſervat. Chirurgic. obſervat. XXII. pag. 120.

(*i*) Le Dran, Traité des Opérations de Chirurgie, pag. 184.

(*k*) A Critical inquiry into the preſent ſtate of ſurgery, cap. 11. pag. 72.

(*l*) Académ. des Scienc. l'an 1713. Mém. p. 110.

replendus

replendus ab urinâ collectâ, non adeò difficile videtur, diſtinguere herniam urinoſam ab hydrocele, præcipuè cùm hic morbus longè meliùs cognitus ſit quàm olim, quandò rarò vel nunquam cogitabatur de veſicæ herniâ. Cùm autem hujus loci non ſit de hoc morbo diſſerere, videantur illa, quæ in *Academiâ Chirurgiâ Pariſinâ* (*m*) habentur, ubi optima omnia, quæ ad hunc morbum cognoſcendum & curandum ſpectant, collecta legi poſſunt.

3°. Hæc eſt tertia hydroceles ſpecies, & omnium frequentiſſima, ita ut ferè hanc unicam agnoverit *Egregius Sharp*, præter anaſarcam ſcroti (*n*). Colligitur autem in tunicâ vaginali teſtis dicta, quæ eſt continuatio vaginæ, quæ funiculum ſpermaticum ambit: dum enim hæc vagina ad teſtim accedit, ſenſim magis magíſque dilatatur, & conſtat quaſi binis capſulis membranaceis, quarum una alteram includit, ſic ut externa longior ſit, & fundum largiorem habeat, adeóque intervallum ſit inter binos harum capſularum fundos, in quo intervallo teſtis locatur. Interna tunica facit fundum vaginæ funiculi ſpermatici, & illi adhærens ſepimentum facit, quod communicationem tollit inter vaginam funiculi ſpermatici, & tunicam vaginalem teſtis, quæ eſt continuatio externæ membranæ, & dilatatur circa teſticulum (*o*). Poterit ergò aqua colligi in vaginâ funiculi ſpermatici, de quâ re antè dictum fuit; ſed illa hydroceles ſpecies de quâ jam agitur, colligitur in cavo tunicæ vaginalis, quæ teſticulum cingit. Demonſtravit autem *Kaau* (*p*), internam ſuperficiem tunicæ vaginalis, utì & teſticuli & Epidydimidis ſuperficiem, perpetuò exhalare tenuem rorem, qui poſt mortem collectus & condenſatus madorem notabilem exhibet, quem ſemper inveniri in hoc loco teſtatur *Sharp* (*q*), & à cujus accumulatione hydrocelem fieri meritò contendit. Legitur caſus ſatis mirus, à *Celeberrimo Monro* deſcriptus (*r*), de vegeto ſene cui tumor aquoſus in ſuperiori parte ſcroti ſic excreverat, ut pertuſione opus haberet, cùm diſciſſionem ſacci ad curam radicalem perficiendam admittere nollet. Poſt aliquot menſes ſaccus, ut ſolet fieri, denuò implebatur; per integrum biennium punctionem diſtulit; & tunc ſcrotum non tantùm in ſuperiori, verùm etiam in inferiori, parte tumebat, nec teſticulus amplius percipi poterat tangendo. Exteriùs apparebat tranſverſa depreſſio, quæ totum tumorem biſariam diviſum monſtrabat: dum inferior pars digito premebatur, nulla fluctuatio percipiebatur in parte ſuperiori. Pertundebatur ſcrotum in parte inferiori, exibant plures aquæ unciæ, ſed ſuperior tumentis ſcroti pars non detumeſcebat. Poſt aliquot dies febris, inflammatio, ac ſuppuratio, ſecuta fuerunt in parte inferiori ſcroti, &, maturatione factâ, diſciſſo loco duodecim puris unciæ exiverunt, evidentérque apparuit, pus hoc collectum fuiſſe in ipſâ tumentis teſticuli ſubſtantiâ. Poſt decem dies obſervabatur, apparatum Chirurgicum ulceri impoſitum plùs ſolitò madeſcere; quo remoto, lympida guttatim exſtillabat aqua, & ſuperior ſcroti tumor minuebatur, qui continuante eodem ſtillicidio totus evanuit; ulcus curabatur, nec poſteà unquam rediit Hydrocele.

Videtur ille caſus docere, quòd aqua collecta fuerit in vaginâ funiculi ſpermatici; hincque tumor natus in ſuperiori ſcroti parte; ſed poſteà pariter ſimilis collectio con-

(*m*) Tom. II. pag. 1. & ſeq.

(*n*) A Critical inquiry into the preſent ſtate of ſurgery, pag. 65.

(*o*) Winſlow, Expoſit. Anatom. Traité du bas Ventre, n°. 515. 516. 517. pag. 564.

(*p*) Perſpirat. Hippocr. pag. 313. 314.

(*q*) A Critical. inquiry into the preſent ſtate of ſurgery, pag. 66.

(*r*) Eſſais & Obſervat. de Med. Tom. V. pag. 392. & ſeq.

tigit in tunicâ vaginali teſtis, &, aquâ indè eductâ, fundus vaginæ funiculi ſpermatici, non ampliùs ſuſtentatus aquâ in tunicâ vaginali collectâ, ruptus viam fecit, ut aqua contenta elabi poſſet.

Cùm autem magna hîc & aſſidua fiat perſpiratio, ut teſtis perpetuò foveatur blando tali vapore, ſi reſorptio à quâcumque causâ impediatur accumulabitur ſenſim humor, & tunica vaginalis poterit ſenſim in immanem molem diſtendi, utì frequentes ſatis obſervationes docuerunt. Idem jam à ruptis vaſis lympham ferentibus fieri poterit, utì anteà in recenſendis diverſis hydropum ſpeciebus demonſtratum fuit. Vidi hominem ſexagenarium, cui, dum in plateâ urinam mittebat, pes ſubitò gliſcebat, ſimul acutum ſentiebat dolorem in dextrâ lumborum parte, ſed brevì evanidum, paulò pòſt in eodem latere hydrocele nata fuit, ſatis ſubitò aucta, ita ut brevi puncturâ opus habuerit. Videtur in hoc caſu probabile, à rupturâ vaſorum hydrocelem natam fuiſſe.

Cavendum eſt, ne alii tumores fallant ſub hydrocele ſpecie; quod tamen vix fiet, ſi debita adhibeatur attentio. Inflammatorii enim harum partium tumores, calore, rubedine, dolore, febre comite, ſatis diſtinguuntur; ſuppuratorii & ichoroſi tumores ab inflammatione aliiſve cauſis prægreſſis noſcuntur, & æquè ac hydrocele collecti humoris evacuationem indicant, ne malum morâ pejus reddatur. Quandoque & teſtis à contuſione aliiſve cauſis intumeſcit, durus ac ſcaber fit, & in immanem molem quandoque excreſcit; vocari ſolet tunc *Sarcocele*; quæ tamen tactu facilè diſtinguitur ab hydrocele. Aliquando etiam obſervatur, teſte ſic malè affecto, ſequi hydrocelem; quæ ſi in magnam molem excreverit, occultare poteſt teſtem tumidum ſic, ut tangi non poſſit. Tunc autem compoſitum malum eſt, & hiſtoria morbi docebit, teſtis tumorem præceſſiſſe hydrocelem: ſi exacta morbi deſcriptio à rudioribus hominibus obtineri nequeat, cum cautelâ tamen punctura adhiberi poterit abſque teſtis læſione, utì poſteà ad §. 1252. dicetur, ubi de Paracenteſi ſcroti agendum erit.

Cognoſcitur morbus ille tunc tantùm, quando tumore ſe manifeſtat: ipſum enim initium, dum parca tantum ſeroſæ lymphæ copia in tunicâ vaginali colligitur, diſtingui nequit. Tumor autem ille non eſt elaſticus, nec digitis prementibus cedit, poſteà demum reſurgens, ut in Anaſarcâ ſcroti fit, quia non hæret in tunicâ cellulosâ, ſed in vaginali teſtis tunicâ. Confirmatur Diagnoſis, ſi primæ & ſecundæ ſpeciei hydroceles ſigna, anteà recenſita, abſint. Cùm cavum tunicæ vaginalis rotundam ſatis figuram habeat, idem dilatatum hanc figuram habebit; cùm autem tunica vaginalis versùs ſuperiora anguſtior fiat, hinc poterit, penitùs repleta, figuram ovalem referre; licèt tamen, auctâ copiâ humoris contenti, & hæc ſuperior pars tunicæ vaginalis ſic dilatari ſoleat, ut totus tumor rotundam figuram acquirat. Cùm autem & tunica vaginalis, & integumenta ſcroti, multùm diſtenta attenuentur diſtrahendo, hinc ſaccus, in quo collectus hæret humor, ſatis pellucidus apparebit, præſertim ſi molli linteo & lato ſtringatur prudenter ſcrotum in parte ſuperiori, ut tenſio augeatur. Aqua autem, in hydrocele tali contenta, plerumque lympida eſſe ſolet; adeóque totus tumor pellucebit, ſi à parte adversâ lucens candela ponatur, ita ut teſticulus in medio tumore hærens diſtingui facilè poſſit, & ſic in paracenteſi inſtituenda caveri, ne ab acûs triquetræ cuſpide lædatur. Hæc Diagnoſis à *Celſo* (s) confirmatur; qui ſic habet: *Tumor mollis eſt, ſi non nimius humor ſubeſt; at, ſi is vehementer increvit, renititur ſicut uter*

(s) Lib. VII. cap. XVIII. pag. 458.

repletus & arctè adſtrictus: Venæ quoque in ſcroto inflantur; & ſi digitis premimus, cedit humor, circumfluénſque id, quod non premitur, attollit, & tanquam in vitro cornúve per ſcrotum apparet; iſque, quantùm in ſe ipſo eſt, ſine dolore eſt. Deindè poſtquam addidit ſigna, quibus prima hydroceles ſpecies dignoſcitur, addit: *At, ſi ſub mediâ tunicâ eſt, intentum ſcrotum magis ſe attollit, adeò ut ſuperior coles ſub tumore eo deliteſcat.* Notandum tamen, quandoque contingere, ut collectus in tunicâ vaginali humor pellucidus non ſit, ſed turbidus, & aliquando ſanguinolentus; quod ſæpiùs fieri ſolet in hydrocele inveteratâ, ubi humor collectus morâ jam degenerari incepit; & vaſa macerata, vel & eroſa, ſanguinem effuderint. Pelluciditas tunc non adeſt, & Paracenteſis ſcroti majori cum cautelâ debet inſtitui.

Præter recenſitas modo hydroceles ſpecies, voluerunt quidam, aquoſum humorem colligi poſſe inter ipſam teſtium ſubſtantiam & membranam propriam teſtium, quæ nervea atque albuginea vocatur, fortis admodum eſt ac tenax, & arctiſſimè accrevit ipſi teſtium ſubſtantiæ. Imò *Celeberrimus Winslow* (*t*) credit, membranoſas illas cellulas, quæ teſticuli vaſa ſecretoria continent & ordinant, eſſe productiones tunicæ albugineæ, quæ teſticulum obvolvit. Undè facilè patet, non poſſe hîc colligi tam facilè humorem, & ſi collectus foret, non poſſe diſtendi tunicam albugineam, aut à teſticuli ſubſtantiâ ſic divelli, quin tota teſticuli ſtructura penitùs deſtrueretur; quòd etiam fieri deberet, ſi in ipsâ teſtium ſubſtantiâ colligeretur hydrops. Optimè notat *Celeberrimus Bertrandi* (*u*); nullas inveniri obſervationes, quibus liquidò demonſtretur teſtium hydrops ita, ut omnis ſuſpicio de aliâ aquarum ſede adimatur. Prætereà monet, quòd in caſibus, ubi talis morbus adeſſe credebatur, effluxerit humor, qui teſticuli eliquationem putridam, vel ſuppurationem veram, fuiſſe prægreſſam probaret.

Certè ſi adeſſet talis hydrocele, à præcedenti vix poſſet diſtingui, quæ in tunicâ vaginali colligitur, niſi fortè immani dolore in morbo incipiente, dum nempè tunica albuginea à teſtis ſubſtantiâ lentâ diſtractione ſepararetur. Cùm autem hoc fieri non poſſet, niſi ſimul deſtructâ teſtis fabricâ, ſola ejuſdem extirpatio ſupereſſet, ut curatio fieret. Teſtes maceratos in aquâ & diffluentes quaſi, in hydrocele inveteratâ obſervatos fuiſſe, certum eſt; ſed de teſtium hydrope propriè ſic dicendo non conſtat.

§. 1228. OBſervatum fuit, hos omnes morbos produci ab omni causâ, quæ valet liquidum ſeroſum, 1. ita coërcere, ut redire nequeat in venas, ſed extenſis in vaſis ſtagnet. vel 2. ipſa vaſa rumpat ita, ut intra membranulas effundatur. aut 3. vaſa reducentia à cavitatibus ita obſtruat, & liquida in cavitatibus depoſita tam parùm moveat, ut non exhalent, nec reſorbeantur.

Poſtquàm enarratæ fuerunt hydropis diverſæ ſpecies, ſequitur, ut dicatur de cauſis hydropis, quæ per attentam obſervationem hujus morbi detectæ fuerunt, vel etiam in diſſectis hydropicorum cadaveribus inventæ. Sequenti paragrapho præcipuæ enumerantur. Cùm autem adeò variæ & numeroſæ ſint, ordo doctrinæ poſcit, ut ad quaſdam magis generales claſſes reducantur. De quâ re hâc paragrapho agendum.

(*t*) Expoſit. Anatom. Traité du bas Ventre, n°. 486. pag. 561. — (*u*) Académ. de Chirurg. Tom. III. pag. 101.

10. Notum eſt ex Phiſiologicis, omnem lympham, à quâcumque corporis parte reducem, per vaſa venoſa lymphatica venire in venas ſanguineas, ſive immediatè, ſive priùs ad cyſternam lumbarem, ad ductum thoracicum, & deindè in venam ſubclaviam, derivetur. Si jam quâcumque de causâ impediatur liber tranſitus lymphæ in majora vaſa, ſtagnabit hæc in vaſis ſuis, illa diſtendet, & minimæ venæ reſorbentes ſe evacuare non poterunt; hinc reſorptio ex cavis corporis ceſſabit, dum tamen exhalatio per arterias perget in eadem cava; adeóque naſcetur hydrops. Directis experimentis in vivis animalibus hoc demonſtravit *Lowerus* (*v*). In majori moloſſo, perforato thorace, ligavit venam cavam aſcendentem, dein conſuit vulnus; mox languit animal, & intra paucas horas exſpiravit: *In diſſecti abdomine magna ſeri quantitas innatare conſpiciebatur, non aliter, quàm ſi Aſcite diù laboraſſet.* In alio cane venas jugulares arctè ligaverat; poſt aliquot horas partes omnes ſuprà ligaturam mirè intumeſcebant, & intra duos dies canis, quaſi anginâ ſuffocatus, periit: invenit muſculos omnes & glandulas, ſuprà ligaturam poſitas, ſero limpido admodùm diſtentas & pellucidas. Apparet hinc, ab impedimento motûs ſanguinis venoſi intra paucas horas aſciten ortum fuiſſe. In cadavere puellæ octo annorum (*x*), quæ à collectâ in ventriculis cerebri aquâ perierat ſoporoſa, cum difficili reſpiratione, inventa fuit & pectoris cavitas plena ſero aquoſo ſubrubello; in cerebro autem lympidiſſimus humor reperiebatur. Dum autem totum pectoris cavum liberaſſet à contento humore, invenit pulmones ſanos; verùm abſceſſus binos, & duos tumores duros, carnoſos, ovum columbinum magnitudine æquantes, qui venam cavam deſcendentem compreſſerant; & procul dubio indè orta fuerat collectio ſeri aquoſi, in capite, & in pectore.

Sed & videmus toties in gravidis, ſi diſtentus uterus premat venas iliacas, crura & femora tumore hydropico affici, quandoque & genitales partes verâ anaſarcâ turgere: ſimul ac poſt partum tollitur hæc venarum compreſſio, intra paucos dies ſæpè evaneſcit omnis tumor. Hæc, & ſimilia plura, dum conſiderabant Celebres Medici, ſtatuerunt nimiæ corporis in hydrope intumeſcentiæ & ſeparationis ſeri à ſanguine, ejúſque intra cavitates & interſtitia ſtagnationis, veram cauſam eſſe retardatum ſanguinis, per venas maximè, tranſitum (*y*). Indè etiam intelligitur ratio, quare in hydrope incipiente, utì notatur ad §. 1230., pedes primò tumere incipiant, quia nempè difficilis in extremis inferioribus eſt ſanguinis venoſi adſcenſus contra gravitatis nixum, præcipuè in illis, qui ſedentariam nimis vitam agentes vix corpus movent. Undè etiam, proceræ ſtaturæ homines hydropi magis obnoxios eſſe, creditur (*z*). Præcipua enim ſtaturæ diverſitas pendet à majori minoríve longitudine crurum & femorum, illa enim diſtantia, quæ menſuratur à ſummitate oſſis ſterni uſque ad oſſa pubis, in hominibus diverſæ ſtaturæ non adeò multùm differt, cùm viſcera thoracis & abdominis in omnibus locum ferè ſimilem requirant. Præcipua autem ſtaturæ varietas à majori minoríve longitudine capitis, colli, & imprimis artuum inferiorum, oritur.

In proceris ergò hominibus, ſanguis venoſus per longius ſpatium contra gravitatis nixum adſcendere debet, adeóque, cæteris omnibus paribus, faciliùs tumebunt in his

(*v*) De Corde, cap. II. pag. 123. & ſeq.

(*x*) La Motte, Traité compl. de Chirurg. Tom. II. pag. 186.

(*y*) Frid. Hofmann. Med. Rat. Syſtem. Tom. IV. part. IV. cap. XIV. §. 14.

(*z*) Ibidem, §. 20.

hydrope pedes. Optimè notavit *Celeberrimus de Sauvages* (*a*), humores ſanos habere certum viſciditatis gradum, per quam adhærent lateribus vaſorum; adeóque per hanc minuitur actio gravitatis, ubi perpendiculariter ferè debent aſcendere. Si jam nata fuerit cachexia talis, ut non ampliùs firmus & bonus ſanguis producatur, ſed in aquoſam tenuitatem degenerare incipiant humores, minuetur illa adhæſio ad latera vaſorum, manente tamen immutatâ vi gravitatis; adeóque tunc facilè tumebunt artus inferiores.

Pariter ex his intelligitur, cur quocumque obſtaculo nato circa ſinum venoſum dextrum, arteriam pulmonalem, vel in ipſo pulmone, ſic ut liber ſanguinis tranſitus per hoc viſcus impediatur, hydrops metuendus ſit: binæ enim venæ cavæ ſe tunc liberè evacuare nequeunt; undè totius ſanguinis venoſi motus impeditur. Indè fit, ut toties miſeri, qui polypoſis concretionibus circa cor & majora vaſa laborant, pereant hydropici. Ob eandem rationem Aſthmatici ſæpiùs hydropici fiunt; quod & monuit *Aretæus* (*b*), de hoc morbo agens: *Nonnulli ex his celeriùs ſuffocati ſunt, quàm aliquod deterius omne corpus invaſerit: nonnullis verò in hydropem circa ilia, aut in eum, qui Anaſarca dicitur, deſinit.* Et *Aëtius* (*c*), licèt ſecundùm opinionem ſui temporis ſtatuiſſet; *Citra hepatis refrigerationem impoſſibile eſt, aquam congelari*; adeóque hepati refrigerato omnem hydropem adſcriberet; tamen paulò pòſt adjungit ſequentia: *Novimus etiam quoſdam, qui ex rectâ ſpiratione, quam orthopnæam vocant, in aquam inter cutem ſunt deducti.*

Nec mirum eſt, Veteres hepar malè affectum accuſaſſe tanquàm omnis hydropis cauſam, cùm toties malè affectum hoc viſcus in hydropicorum cadaveribus inveniatur, cava aſcendens per hepar tranſeat, & vana portarum per totam hujus viſceris ſubſtantiam diſtribuatur. Tumore enim quocunque in hepate nato, fieri poterit impedimentum motui ſanguinis venoſi. Remoto autem obſtaculo, quod liberum motum ſanguinis venoſi tollebat reſorptio extravaſati liquidi fieri poterit, & reſorpti evacuatio de corpore per loca commoda. Unde *Hipppocrates* dixit: *Hydrope laboranti ſi aqua ex venis in ventrem fluxerit, morbi ſit ſolutio* (*d*). Et *Hydropicis circà venas aqua in alvum prolapſa, ſolutio fit* (*), cujus textûs aliâ occaſione mentionem feci ad §. 719.

2°. Si impedito libero motu ſanguinis venoſi diſtenta maneant vaſa lymphatica, poterunt & auctâ diſtentione rumpi, & liquidum contentum in cava effundere. Verum quidem eſt plures auctores negare hanc hydropis cauſam; alii rariſſimè hanc cauſam hydropis adeſſe, ſi unquam, credunt (*e*). Obſervaverat *Lowerus* (*f*) in ovibus, hydrope pectoris atque abdominis defunctis, vaſa lymphatica plena & turgida; ita ut Anatomicis commendet talia cadavera præ reliquis pro optimâ vaſorum lymphaticorum demonſtratione. Hoc autem ſuccedere nunquam poſſet, ſi vaſa lymphatica rupta fuiſſent. Interim tamen ſi conſideretur, ipſum ductum thoracicum ruptum fuiſſe, qui maximum vas eſt lympham ferens, & hinc quaſi vena cava lymphæ vocatur, nulla

(*a*) Diſſertat. ſur les Médicam. pag. 12.
(*b*) De Cauſ. & Sign. morbor. diuturn. Lib. I. cap. XII. pag. 41.
(*c*) Serm. X. cap. XX. pag. 233.
(*d*) Aphor. XIV. Sect. VI. Charter. Tom. IX. pag. 255.
(*) Coac. Prænot. n°. 461. Charter. Tom. VIII. pag. 879.
(*e*) Monro, Eſſai ſur l'Hydropiſie, pag. 33.
(*f*) De Corde, cap. II. pag. 124. 125.

videtur eſſe ratio, quare & in minoribus vaſis lymphaticis idem contingere non poſſet. Imò ipſe ille Egregius Auctor (*g*), qui negaverat, hydropem à rupturâ vaſorum lymphaticorum unquam fieri, recenſet caſum hominis, ex cujus thorace larga quantitas liquidi chyloſi educta fuerat, & in cujus cadavere ductus thoracicus circa tertiam aut quartam thoracis vertebram perforatus fuit inventus. Dum autem in vivis animalibus ligaverat ductum thoracicum, fatetur, receptaculum chyli quandoque, aut quædam ex majoribus vaſis lacteis, rupta fuiſſe. Sed per morbos poterit idem contingere, quod in vivis animalibus ligatura fecerat. Puellus duorum annorum, poſt peripneumoniam malè curatam, valetudinarius, cum tuſſi & difficili reſpiratione, manſit per annum, acceſſit febris quotidiana intermittens, tumor abdominis hydropicus, in dies creſcens, tuſſis & diſpnoeæ augmentum, atrophia partium, tandémque tot malis ſuccubuit ægrotulus. Vegeta tamen manſit facies, & appetitus integer ad mortem uſque. Prædixit *Mortonus* (*h*) amicis, *hydropem eſſe verè chyloſum, factum à depluvio chyli in cavitates abdominis per vaſa lactea, ex accidente aliquo rupta.* Viderat enim, paracenteſi abdominis in vivo adhuc puello inſtitutâ, exiviſſe *plurimas libras chyli lacteſcentis, & admodum dulcis, qualis in ipſo ductu chylifero reperitur.* In cadavere autem invenit pulmones ſanos, *niſi quòd in poſticâ parte propè trachæam glandulæ apparerent valdè numeroſæ, eæque ſatis inſignes & duræ, egregiam preſſuram ſuper ipſum ductum chyliferum efficientes, ferè quâ parte venam ſubclaviam pertingit; erántque adeò inſignis ponderis & molis, quòd ob preſſuram ſuper ductum inde factam, ac ſi à faſciâ injectâ, difficilè admodùm videbatur, ſi omninò poſſibile, ut chylus ſeſe in ſanguinem trajiceret.*

Si jam ſimul conſideretur, vaſa lymphatica tenerrimas habere tunicas, & unà cum liquore contento ſic pellucere, ut minùs peritorum oculos facilè fugiant; præterea, hæc vaſa tamen ſatis notabilem magnitudinem habere, ita ut (vide §. 1215.) in renibus inventus fuerit truncus dimidii calami ſcriptorii magnitudinem habens, patebit ſatis, non eſſe impoſſibile, ut tenera adeò vaſa, liquido contento turgidiſſima, rumpantur quandoque effundant lympham, plorent deindè perpetuò, & ſic hydropem producant. Maxima enim lymphæ copia per vaſa lymphatica diſciſſa vel rupta exire poteſt: teſtatur hoc *Ruyſchius* (*i*). Chirurgus bubonem venereum ante perfectam maturitatem aperuerat, & malâ fortunâ vas lymphaticum diſſecuerat, undè magna lymphæ copia quotidiè effluebat, ita ut linteamina impoſita continuò madeſcerent. Spleniis infra locum affectum impoſitis, & per fibulam arctè compreſſis, compeſcuit lymphæ per vaſa lymphatica aſcendentia motum, & ſic curavit feliciter. Aliquoties vidi, poſt venæ ſectionem inſtitutam moleſtiſſimum lymphæ copioſæ ſtillicidium diù manſiſſe. Adeóque patet, rupturam vaſorum inter cauſas hydropis numerari poſſe, licèt tamen ſequens cauſa longè frequentior ſit.

3°. Anteà ſæpiùs notatum fuit, cava corporis majora & minora ſemper in vivente & ſano homine plena eſſe vapore tenuiſſimo mobili, qui ex diſſecto abdomine ſani animalis exit inſtar denſæ nebulæ, imprimis hyemali tempore, & difflatur in auras. Videtur idem ille vapor à venulis minimis reſorberi, antequàm in laticem condenſetur, cùm in vivis animalibus viſcera humida quidem inveniantur in omni ſuperficie, ſed

(*g*) Monro, Eſſai ſur l'Hydropiſie, pag. 35. & ſeq.

(*h*) Phthiſiologiæ, Lib. I. cap. x. pag. 21.

(*i*) Obſervat. Anatom. Chirurg. n°. XII. pag. 40.

nihil liquidi collecti reperiatur in cavis corporis, niſi poſt mortem. Cum impetu enim efflatur ex arteriis exhalantibus ille roſcidus vapor, & eâdem vi videtur introprimi in venularum patula oſcula. Niſi ergo valida vis vitalis adſit, quæ humores circumducat, minori cum impetu ex arteriis exibit ille vapor, minore vi urgebitur in venas: undè etiam languidis & debilibus magis infeſtus eſt hydrops, robuſtis & alacribus minùs. Omnia ergò, quæ vaſorum robur debilitant, ad hydropem diſponunt. Sic obſervavit *Hippocrates* (*k*), quùm annus auſtrinus humidus & mollis fuiſſe, in hydropem multos incidiſſe: nil enim magis debilitat ſolidas noſtri corporis partes, quàm humidus & tepidus vapor, utì anteà, quando de ſolidarum partium morbis agebatur, demonſtratum fuit.

Simulac autem debilitatur vaſorum robur, minùs agunt in contenta fluida, nec chylum poſſunt in bonum & firmum ſanguinem mutare; hinc incipit deficere pars rubra in ſanguine, & cùm hæc pars omnium craſſiſſima ſit, tota maſſa humorum in majorem tenuitatem degenerat, cachectica fiunt corpora; & ſi nimis attenuata fluida difflentur de corpore, maraſmus ſequitur, ſi maneant in corpore, in cavis accumulantur, fitque Leucophlegmatia & Hydrops; utì ad §. 1170. dictum fuit.

Cùm autem & illa corpora, quæ firma vaſa habent, ac copioſum ſanguinem rubrum, plus caleant, cæteris paribus, minùs in hydropem prona erunt, ſed potiùs in morbos acutos calidos vergent: minuto autem calore, vaporoſum illud exhalans condenſatur in laticem, cava implet, & difficillimè reſorbetur: hinc toties obſervantur hydropicorum crura & femora marmoris inſtar frigida; ideóque, utì poſteà in curatione dicetur, Medici tantam ſpem ponunt in frictione partium tumentium, ut ſtagnantia moveantur non tantùm, verùm etiam, ut per frictiones natus calor in vapores ſolvat extravaſatum liquidum, ſícque reſorptioni reddat magis aptum. Anteà ad §. 44., ubi de morbis viſcerum debilium & laxorum agebatur, notatum fuit, illam vim, quâ minima orificia venoſa imbibunt ex cavis corporis locis effuſos humores, creſcere & decreſcere proportionaliter ad circulationis vires. Simul tunc notabatur, quòd in ſummis languoribus diutiùs videatur perſiſtere vis evacuans arteriæ, quàm vis reſorbens venæ: undè etiam ob hanc cauſam in cadaveribus ferè ſemper aliqua humidi quantitas in cavis corporis reperitur.

Ubi autem aqua nimis abundat in humoribus humanis, nec difflatur de corpore per vaſa cutanea, aut per urinæ vias expellitur, creſcit perpetuò ejus copia, & reliqua omnia minuuntur.

Sic in confirmato hydrope videmus, abdomen & artus inferiores tumere immaniter, dum ſuperiora tabeſcunt, & vaſa ſanguinea pauculùm tantùm ſanguinis continent, ita ut ferè in totum collabantur.

Sed & alia ratio eſt, quare abundans in humoribus noſtris aqua derivetur in cava corporis, & hydropem faciat. Primâ fronte videretur, quòd aqua, ſanguine rubro tenuior, facillimè deberet tranſire ex arteriarum ſanguiferarum finibus in venas; & ſic ſperabat *Celeberrimus Hales* (*l*), quòd poſſet aqua calida immiſſa per arterias omnia vaſa ſanguinea, venoſa æquè ac arterioſa, eluere & penitùs liberare ab omni craſſo ſanguine. Sed non ſucceſſit eventus: aqua enim non redibat per venas; ſed per minimas arterias, per quas ſanguis ruber tranſire non poterat, in vacua interſtitia

(*k*) Epidem. Lib. III. Charter. Tom. IX. p. 259. & 263. — (*l*) Hæmaſtat. Exper. XX. pag. 125.

membranæ celluloſæ penetravit, vicináſque arterias compreſſit mole ſuâ, & adhuc plus venas minùs reſiſtentes. Concluſit autem ex hoc experimento, ultimas arterias capillares ſanguineas adeò contractiles eſſe, ut earum fines extremi non poſſint retineri aperti per aquam transfluentem, ſed requiri non interruptam globulorum rubrorum ſeriem, quæ viam ex ultimo extremo arteriæ in venam ipſi continuatam ſervet apertam. Hinc alibi (*m*) demonſtravit, non ſufficere ad vitam, ut arteriæ & venæ plenæ maneant aquâ, poſt ſanguinem eductum; moriebantur enim animalia. Simul, dum pergebat per tubum carotidi arteriæ affixum aquam infundere, venis jugularibus quamvis ſecundùm longitudinem fiſſis, non exivit liberè aqua per has aperturas; ſed omnes partes corporis incipiebant tumere, & fiebat univerſalis hydrops; ubera diſtendebantur, omnes muſculi turgebant, interſtitiis inter fibras illorum repletis aquâ. Interim non majori vi aqua premebatur per arterias, quàm erat vis cordis in ſtatu naturali.

Patet ergo ratio, quomodò ſola aquæ in ſanguine aucta proportio ad reliquas partes poſſit diſponere ad hydropem.

Ubi autem aqua in cavis corporis ad talem copiam pervenit, ut multùm diſtendere incipiat continentes membranas, tunc vix poſſibile eſt, ut ampliùs in vapores reſolvatur; quandoque morâ ſpiſſeſcit gelatinæ inſtar, ſícque nullo modo poterit reſorberi. Prætereà dum ab aquâ accumulatâ ultra modum membranæ diſtenduntur, licèt fortè credi poſſet, ſic pariter diſtrahi & latiora fieri venularum reſorbentium oſcula, tamen venarum ramuli ab ipſa preſſione liquidi ſic comprimentur, ut nil ampliùs tranſmittere poſſint, adeóque reſorptionis difficultas augebitur. Accedit prætereà, quòd in diuturniori hydrope obſervatum fuerit, limoſas fœces incruſtare latera cavi continentis, quibus oſcula venoſa obturantur. Hoc imprimis in hydrope, ſaccato dicto, fuit obſervatum frequentiùs; utì cadaverum ſectiones docuerunt, & anteà dictum fuit.

Hæ ſunt tres generales cauſæ, undè hydrops naſcitur. Sequitur jam, ut conſiderentur illæ mutationes morboſæ corporis humani, quæ unam vel plures harum cauſarum præcedere ſolent, ſícque hydropi ſecuturo occaſionem præbent.

§. 1229. QUæ cauſæ obſervatæ ſunt imprimis: diſpoſitio gentilitia: potus nimius frigidæ ſubitus, neque vomitu, neque alvo, neque ſudore, vel urina, calore motúve excitatis, excretus: Morbi acuti, imprimis ardentiſſimi, ſive cum ſiti potúque inexplebili, ſive ſine his: Dyſenteria lienoſa diù permanens: omnes pertinaces viſcerum obſtructiones, ut ſcirrhi Hepatis, Lienis, Pancreatis, Meſenterii, Renum, Uteri, Inteſtinorum: Icterus: Quartana ſæva & diuturna: Lienteria: diarrhœa: dyſenteria diuturna: Cœliaca: Empyema: phthoë: podagra: Evacuationes quæcunque nimiæ, maximè ſanguinis arterioſi: hauſtus acrium, fermentatorúmque liquidorum: victus tenacium, durorum: Hydatides ingentes, plures, in cavo abdominis pendulæ: & plura ſimilia, ut Melancholia, Scorbutus, &c.

(*m*) Hæmaſtat. Exper. XIV. pag. 93. & ſeq.

Diſpoſitio

Diſpoſitio gentilitia. Numeroſis ſatis obſervatis conſtat, morbos ex parentibus in prolem derivari; utì aliâ occaſione ad §. 1075. dictum fuit; adeóque minimè mirum videbitur, ſi hydropicis parentibus nati ab eodem morbo ſibi timeant. Et utì ſolet futurorum malorum metus efficere, ut vana etiam avidè arripiantur remedia, hinc, ut anteà & de phthiſi dictum fuit, hydrope mortuorum cadavera dum comburebantur, illorum liberi ſedebant pedibus in aquam demiſſis; ſic enim caveri credebatur, ne morbus in illos tranſiret unquam (*n*). Populus Antwerpienſis, *Helmontii* tempore, in illâ verſabatur opinione, *niſi omnis aqua è cadavere hauriretur, in proximum hæredem hydropem migraturam; adeóque ſolliciti erant de ſectione.* Saltem hæc populi perſuaſio illud utilitatis habuit, ut frequens daretur Medicis occaſio luſtrandi hydropicorum cadavera, ut tantò meliùs morbi hujus cauſas & effectus inveſtigare poſſent. Anteà dictum fuit, debiles & flaccidos homines huic morbo, cæteris paribus, magis obnoxios eſſe; cùm autem talium & infirma ſoleat eſſe progenies, patet facilè ratio, quare diſpoſitio gentilitia inter cauſas hydropis numeretur.

Potus nimius frigidæ ſubitus, &c. Hæc cauſa ſatis frequens eſt ſubiti hydropis, imprimis in caſtris, dum laſſi & æſtuantes à validiori labore, vel & longiori itinere, milites affatim frigidam hauriunt, & mox ad quietem ſe diſponunt. Anteà, dum de *Pleuritide & Peripneumoniâ* agebatur, demonſtratum fuit, quantùm diſcrimen ſubitæ mortis, vel & morborum acutiſſimorum, immineat illis, qui, calefacto per æſtum aut validos labores corpore, frigidam affatim ingurgitant. Ubi autem hoc periculum effugerunt, aliud ſupereſt, ne nempè ſubitò hydropici fiant. In quibuſdam morbis prodeſt quandoque gelidiſſimæ aquæ potus; utì in curâ ilei inflammatorii, hæmoptyſis, &c. dictum fuit: verùm prudentes Medici modicâ quantitate, & ſæpè repetitis vicibus, gelidam potandam præbent, ut in ventriculo calefieri poſſit, & poſteà æquabiliter per totum corpus diffundi. Solet enim, dum hâc lege datur gelidus potus, & benè tecto corpore in lecto decumbunt ægri, ſequi blandus & æquabilis ad extrema corporis uſque calor; ſimúlque ſuccedit toto corpore profuſus ſudor, quo difflatur aqua, quæ in ſanguine abundat.

Verùm dum æſtuante corpore, abſque ullo moderamine, largis hauſtibus aqua ingeritur, & non benè tecto corpore poſteà quieſcunt homines, nullus ſudor ſequitur, imò quandoque parciſſima exit urina, & omnis aqua ingeſta ſanguini permiſta manet. Verùm ex pulcherrimis experimentis *Celeberrimi Hales*, antè memoratis, patuit, magnam copiam aquæ, ſanguini miſtam ſubitò, non tranſire ex arteriis in venas ſanguineas, ſed per tenuiores ramulos ſecretorios deponi in cava corporis, ſícque ſatis ſubitò produci hydropem univerſalem. Hoc contingit miſeris illis, dum mox poſt copioſum gelidæ potum quieſcunt; ſi enim pergerent corpus acriter movere, muſculis perpetuò & validè agentibus, impediretur collectio aquæ in tunicâ cellulosâ, quæ ubique muſculis incumbit, & illorum interſtitia replet; ſimul dum à motu pergit incaleſcere corpus, aqua ingeſta mobilis manet, & per ſudoris vel urinæ vias denuò exit de corpore, aut ſi nimium gravat corpus, vomitu expellitur, vel per alvum ruit.

Sed præterea, dum frigidâ potatâ ſubitò turget ventriculus, calefacto per motum

(*n*) Plutarch. de his qui ſerò à Numine puniuntur, Tom. II. pag. 558.

corporis prægreſſum hepati, accumbenti & incumbenti ventriculo; ſubitum applicatur frigus; undè metuenda eſt hepatitis, & ejus effectus, ſcirrhus nempè hepatis, utì anteà ad §. 916. dictum fuit; ſtatim autem videbimus, ab hepatis ſcirrho frequenter hydropem naſci; adeóque duplicem ob rationem poſt imprudentem frigidæ ingurgitationem, calefacto priùs corpore, fit hydrops, vel ſubitaneus, dum aqua ingeſta manet in corpore; vel tardior, dum poſt hepar priùs malè affectum ſequitur. Cùm autem hepatis refrigerationem pro causâ primariâ hydropis habuerint veteres Medici, & ab hâc ſolâ, abſque ullo hepatis tumore præter naturam, hydropem naſci poſſe ſtatuerent, licèt & hepatis indurationem ſæpè præcedere hydropem probè noviſſent, dixit *Aëtius* (*o*) ſequentia: *Aquæ inter cutem morbo corpus apprehenditur, ex ſolâ refrigeratione, hepate in his in principio affecto: poſt verò aliquando & durum fit; quòd palam in illis videre eſt, qui ex intempeſtivâ frigidæ aquæ potione hepar acervatim refrigeratum habent, ùt ſtatim aquæ ſuffuſionem operetur, priuſquàm ipſum in ſcirrhoſum tumorem elevetur.* Omnium autem pulcherrimè ſubitum talem hydropem *Arctæus* (*p*) deſcribit: *Aqua inter cutem nonnunquam à copioſo frigidæ potu continuò provenit, quùm præ nimiâ ſiti ad ſaturitatem quiſpiam multam aquam gelidam ingurgitaverit; poſteà humidum in peritonæum delatum ſit; atque indè in ventribus inſitus calor refrigeratus fuerit: deindè in ilia guttæ effluunt, quæ priùs in aërem verſæ, per tranſpirationem digerebantur. Id igitur ſi incidit, facilior eſt hujus morbi curatio, antequàm viſcus aliquod, aut totus homo, affectus ſit.* Præcipuè autem damnavit *Hippocrates* (*q*) aquam pluviam ac ſtagnantem, & hydropem univerſalem indè oriri dixit: *Quùm quis per æſtatis tempus ex longo viæ itinere in aquam pluviam & ſtatariam inciderit, eámque avidè copioſam biberit: ſi igitur carnes aquam ebiberint, & in ſe continuerint, nuſquam autem ſeceſſus fiat, hæc contingunt.* Deindè pulchrè addit: *Hic interea ſanè ſi incedat, nihil mali habere videtur; quùm autem ab inceſſu ceſſarit, ſólque occiderit, confeſtim multum laborem exhibet.* Aliâ occaſione ad §. 1051 1. jam quædam de hâc re notavi. Agitur autem hîc de hydrope ex gelido potu copioſo ſubitò nato; nam ſtagnantur & paluſtres aquæ ſi communi potui inſerviant, licèt non ingurgitentur affatim, hydropes quoque producere, & quidem maximè lethales, *Hippocrates* alibi notavit (*r*); ſed non loquitur ibi de ſubitò nato hydrope, qui minùs lethalis eſt, quàm reliqui, qui à viſceribus malè affectis oriuntur; dicit enim: *Æſtate dyſenteriæ multæ incidunt, & diarrhϾ, & quartanæ febres diuturnæ. Hi autem morbi producti ejuſmodi naturas ad hydropas deducunt, & perimunt.* Imò & uteri hydropem paluſtrium aquarum uſui attribuit.

Morbi acuti, &c. Dixerat *Celſus* (*s*), de hoc morbo agens: *Sæpè hoc malum per ſe incipit, ſæpè alteri vetuſto morbo ſupervenit.* De priori hydropis ſpecie dictum; ſequitur, ut videamus, poſt quos morbos hydrops ſequi ſoleat.

Morbi acuti, & præcipuè ardentiſſimi, penitùs oppoſitam hydropi naturam videntur habere, cùm ardens calor adſit, unà cum ſiccitate oris, narium, linguæ, & totius cutis (vide §. 739.) ac contraria in hydrope obſerventur ſymptomata: hinc mirum videri poſſet, quòd poſt morbos calidiſſimos frigidus hydrops ſequatur. Sed

(*o*) Serm. X. cap. xx. pag. 233.
(*p*) De Cauſ. & Sign. Morbor. diuturn. Lib. II. cap. I. pag. 50.
(*q*) De Intern. Affect. cap. XXVIII. Charter. Tom. VII. pag. 658.
(*r*) De Aëre, locis, & aquis. Charter. Tom. VI. pag. 195.
(*s*) Lib. III. cap. XXI. pag. 161.

conſiderandum eſt, per morbos calidos acutos fluidiſſima & molliſſima perire de corpore, craſſiora relicta ſic adunari, ut aquâ, copioſâ etiam, ingeſtâ vix dilui & attenuari denuò poſſint, imò tandem adeò compacta & tenacia evadant, ut intimam cum aquoſis miſcelam vel non admittant omninò, vel ſaltem aqua brevì pòſt per vaſa ſecretoria à ſpiſſo nimis ſanguine ſecedat, & vel per ſudores non juvantes, vel per urinas eliminetur de corpore. Undè, utì anteà in morborum inflammatoriorum hiſtoriâ ſæpiùs monitum fuit, pro infauſto omine habent Medici, ſi urinæ tenues aquoſæ exeant in morbis acutis. Obſervatur enim, quandoque piceam ferè tenacitatem induere ſanguinem, dum mobiliſſimis & fluidiſſimis partibus orbatus eſt. Undè inter cauſas atræ bilis §. 1093. enumeratæ fuerunt *febres calidæ diù hærentes, ſæpè repetentes, ſine bonâ criſi, & ſine diluentibus, abeuntes.* Aliquando tales morbos inexplebilis ſitis comitatur, quandoque, licèt omnes ſitis cauſæ, & quidem validiſſimæ, adſint nullum potum aſſumunt ægri, dum nempè mens laborat. In priori caſu, quamdiù in vigore morbus eſt, diluentia, maximâ in copiâ potata, per vim febris moventur, & variis viis expelluntur de corpore. Verùm causâ ſitis non ſublatâ, dum copioſum potum pergunt ſumere ægri, morbo jam deferveſcente, & fractis per mali prægreſſi vehementiam viribus, non movebuntur ingeſta aquoſa ſatis per vaſa, ſecedent à ſanguine nimis inſpiſſato, colligentur in cavis majoribus & minoribus corporis, ſícque hydrops ſequetur. Ubi verò ardentiſſimi morbi tempore ſitim non ſenſerunt ægri, maximè denſabitur ſanguis, & difficillima erit perfecta miſcela aquæ cum reliquis humorum partibus, quando miteſcente morbo ad ſe redeunt ægri, & potum avidè poſcunt. Accedit, quòd tenax talis ſanguis aptiſſimus erit, ut producat peſſimas viſcerum obſtructiones; ex quibus, utì ſtatim videbimus, hydrops naſci poterit. Videantur & illa, quæ de morbis chronicis, originem ducentibus à vitiis relictis ex morbis acutis non benè ſanatis, ad §. 1050. & ſequentes dicta fuerunt.

Dyſenteria lienoſa diù permanens. Anteà ad §. 958. ubi de lienis morbis agebatur, notatum fuit, dyſenteriam ſplenicis utilem eſſe, modò non ſit longa; quando nempè materies morboſa, lienem infarciens, ſoluta, per venam ſplenicam in hepar tendit, & indè in inteſtinorum cavum: ſi autem, evacuata ſic materia morboſa; ceſſet dyſenteria, & vires reſurgant, optimum ſignum eſt; verùm *Hippocrates*, utì in illo loco dictum fuit, damnavit longam dyſenteriam in lienoſis, dixítque tunc illas deſinere in hydropem, aut lienteriam, lethali cum eventu.

Tunc enim dyſenteria non eſt effectus materiæ morboſæ ſolutæ exitum molientis; ſed tabefactorum potiùs viſcerum, & ſolutorum nimis humorum, ſimúlque acrium, ſignum dat.

Omnes pertinaces viſcerum obſtructiones, ut ſcirrhi, &c. Hæc frequentiſſima hydropis cauſa obſervatur, & quidem adeò, ut, ſi excipiantur hydropes, qui à potu frigido affatim ingeſto oriuntur, utì & illi, qui ab evacuationibus nimiis ſanguinis fiunt, pauci occurrant caſus, in quibus non inveniatur unum, vel & plura viſcera, ſcirrhoſa.

Toties contingit, poſt paracenteſin inſtitutam, ut eductis aquis ſcirrhoſæ maſſæ tactui appareant in abdomine: numeroſiſſima legi poſſunt exempla apud obſervatiorum Medicarum collectores; non pauca ipſe in cadaveribus vidi; & præcipuè in hepate; ut non videatur illis enarrandis immorandum eſſe, præcipuè cùm de viſce-

rum ſcirrhis, & peſſimis eorum effectibus, anteà dictum fuerit in morbis inflammatoriis, utì etiam in Capitulo de Scirrho, ubi peculiariter de hâc re agebatur. Cùm autem tunc ſimul patuerit difficultas ſumma, ſanandi ſcirrhi confirmati, nemo mirabitur, Medicos vix audere integram hydropis curam ſperare, dum ſcirrhi viſcerum adſunt. Meritò hinc *Aretæus* (*t*) dixit: *Scirrhi in liene geniti diſcuſſiones non facillimæ ſunt, quòd ſi & ab hoc oriundi morbi proveniant, utpote aqua intercus, aut malus habitus, inſanabile malum effectum eſt.* Idem certè de aliorum viſcerum ſcirrhis pronunciari poterit. Vel enim mole auctâ premendo vicinas venas reditum lymphæ venoſæ impedire poterunt; quod imprimis in hepate metuendum, cùm per illud viſcus magna portarum vena diſtribuatur, & cava vena aſcendens tranſeat; undè & vaſorum diſtentorum ruptura metuenda erit; vel etiam, functionibus viſcerum, ad crudorum ingeſtorum elaborationem requiſitorum, impeditis, corpus totum cachecticum fiet; undè, pariter hydrops naſci poterit; vel etiam à ſimili causâ reſorptio illius, quod per arterias exhalantes efflatur perpetuò, impedietur; adeóque à ſolis viſcerum ſcirrhis omnia illa fieri poterunt, quæ hydropi producendo originem dant, & præcedenti paragrapho fuerunt enumerata.

Conſtat ex Phyſiologicis (*u*), omenti talem fabricam eſſe, ut reſorptione lymphæ aptiſſima ſit, atque illam reſorptam per binas venas epiploïcas miſceat ſanguini venæ portarum, antequam per hepar fluet: adeóque ſi malè affectum omentum fuerit, hæc reſorptio impedietur.

Patet jam numeroſis obſervatis, in cadaveribus hydropicorum frequentiſſimè obſervari omentum inſigniter minutum mole, ita ut quandoque vel integrè deſit, vel parva tantùm ejus portio ſuperſit. Aliquando etiam, licèt rariùs miro modo degenerat à naturali ſuâ fabricâ; cujus notabile exemplum *Celeberrimus Monro* (*v*) in cadavere mulieris aſciticæ invenit. Similes his obſervationes apud *Ruyſchium*, alióſque, habentur.

Notandum tamen eſt, quòd in hydrope abdominis ſaccato, eductâ per paracenteſin aquâ, aliquando corrugetur ſaccus, & durum tumorem tactui offerat, qui dein, ſacco recreſcente aquâ diſtento, diſparet, & poſt mortem in loco, ubi ſcirrhoſam duritiem adeſſe crediderant Medici, nihil tale inveniatur.

Icterus. In pertinaci ictero ſæpè ſcirrhus hepatis adeſt: præterea anteà ad §. 950. notatum fuit, bilem, ſi ſæpè in ſanguinem regurgitet, diúque illi permiſta maneat, totum ſanguinem ita fundere & attenuare, ut nihil ferè de rubra ac craſſiori parte ſanguinis ſuperſit; undè poſt diuturnum icterum hydrops ſolet ſequi, & quidem immedicabilis.

Quartana ſæva & diuturna. Videantur illa, quæ de hâc re ad §. 753. habentur, ubi agitur de illis corporis humani mutationibus morboſis, quæ à febribus intermittentibus obſervantur productæ fuiſſe. Simul tunc notatum fuit, crurum tumorem hydropicum, poſt febres intermittentes, non adeò malum omen dare, cùm *Sydenhamus* obſervaverit febrim tunc ſimul recedere ſolitam, crediderítque, aliquid materiæ morboſæ versùs has partes deponi; hinc curam hydropis non adhi-

(*t*) De Curat. Morbor. diuturn. Lib. II. cap. xiv. pag. 128.

(*u*) Herm. Boerh. Inſtitut. Medic. §. 331.

(*v*) Eſſais & Obſervat. de Médec. Tom. IV. art. xxx. pag. 538.

bebat huic malo, ſed frictionibus, & vino medicato, ex amaricantibus, aromaticis, & roborantibus, parato ſatis feliciter illud ſuperare poterat.

Lienteria, diarrhœa, &c. Anteà jam monitum fuit, quandoque ſerum aquoſum in cavis corporis collectum, per venas reſorptum, viam per alvum quærere; & tunc tales dyſenteriæ, diarrhœæ, &c. utiles ſunt, quatenùs materiam morboſam evacuant; ac deinde laxæ partes nimis, ubi hæſit collecta aqua, utì & illæ, per quas transfluxit, roborantibus ſic firmari poterunt, ut ſanitas redeat. Poſteà in curâ hydropis patebit, quandoque & Medicos per artem has evacuationes moliri: ſic *Aretæus* (*x*), ubi de lienteriâ agit, notat, quòd *aqua inter cutem nonnunquam in hanc ægritudinem feliciter commutata ſit, in malum ſcilicet ex malo; ſed melior eſt ſucceſſio.* Alibi antem (*y*) de dyſenteriâ agens, dicit: *Nonnunquam ex laxo* (*colo*) *inteſtino aqua multa, dyſenteriæ modò, profluit, ídque plurimos ab hydropico morbo liberavit.*

Verùm iidem illi morbi tunc remedium adferunt, quando colluviem aquoſam educunt de corpore, ſimul auctis viribus, quod prudentiſſimè *Aretæus* (*z*) diſtinxit, ubi de hydrope poſt hepar malè affectum orto differit. Sic autem habet: *Quòd ſi priſtinas vires natura recipiat, & quandoque per ventrem cum impetu materiam deturbet, poſt multorum craſſorum, aquoſorúmque depulſionem, & ipſum hydropicum morbum tollere conſuevit. Verùm id genus auxilii cum periculo eſt. Poſt enim ſubitas & copioſas inanitiones, extremóſque collapſus, proſtratis interdùm viribus ægri interierunt.* Ex his ſimul intelligitur, quare *Hippocrates* (*a*) damnaverit tanquam malum, ſi, *quibus ab Ilibus & lumbis principia fiunt hydropum, pedes tumeant, & diarrhœæ diuturnæ detineant, quæ neque dolores ex ilibus ac lumbis obortos ſolvunt, neque ventrem molliunt.* Optimè autem *Galenus* (*b*) in commentariis ad hunc locum monet, τὸ λαπάττειν non ſignificare alvi evacuationem, cùm diarrhœa longa adſit, ſed ventris tumentis diminutionem.

Omnes ergò illæ alvi evacuationes, ſi hydropem ſequentes expellant de corpore colluviem aquoſam, unà cum virium inſtauratione, utiles eſſe poſſunt. Verùm, ubi poſt has prægreſſas debile corpus, & cachecticum jam redditum, hydrope turgere incipit, malum eſt. Videantur & illa, quæ ad §. 721. de Leucophlegmatiâ & Hydrope, diarrœham & dyſenteriam ſequentibus, dicta fuerunt.

Empyema, Phthoë. Solutis nempè per pus reſorptum omnibus corporis humoribus, in ultimo ſtadio morbi extrema corporis tumere incipiunt, præcipuè ſi ſudores nocturni, debilitatis penitùs viribus, minui: vel & integrè ceſſare, inceperint; omnium maximè, ſi ſimul valida ſitis adſit; tunc enim ingeſtus potus ſatis moveri per corpus nequit, & hinc extrema tument. Videantur & illa, quæ §. 1206. de hâc re dicta fuerunt.

Podagra. Partim, quia ſæpè Podagra vini & potuum ſpirituoſorum diuturnum abuſum ſequitur, qui & hydropi originem dat, utì mox patebit; partim, quia frequentiores & diuturni podagræ paroxyſmi ægros perpetuò lecto ferè affigunt; & dum articuli plurimi corporis, imprimis artuum inferiorum, omnem amiſerunt mo-

(*x*) De Cauſ. & Sign. Morbor. diuturn. Lib. II. cap. x. pag. 63.
(*y*) Ibidem. cap. ix. pag. 61.
(*z*) Ibidem. Lib. I. cap. xiii. pag. 43.
(*a*) In Progn. Charter. Tom. VIII. pag. 620.
(*b*) Ibidem.

bilitatem, vix ullo modo movere poſſunt corpus, etiam dum dolor abeſt. Verùm §. 25. probatum fuit, quòd defectus motus muſcularis producat laxam debilitatem fibrarum ſolidarum corporis, & §. 44. demonſtratum fuit, illam debilitatem hydropi producendo favere omninò. Accedit, quòd diuturno decubitu in dorſo, tempore paroxyſmi, plerumque ſoleant in podagricis renes malè affici, undè ſæpè calculoſi fiunt, ſecretio & excretio urinæ libera impeditur. Verùm patebit ſequenti paragrapho, urinæ paucitatem non tantùm eſſe hydropis effectum, ſed & ſæpè cauſam.

Evacuationes quæcumque, &c. Anteà, ubi de Cachexiæ cauſis agebatur, §. 1168. notatum fuit, ad perfectam aſſimilationem ingeſtorum requiri, ut pauculum crudi aſſumti miſceatur ingenti copiæ humorum inquilinorum. Si ergò per evacuationes validas quaſcumque de corpore ſubducitur magna copia ſanorum humorum, non ritè aſſimilantur cruda ingeſta, ſequitúrque univerſalis liquidorum degeneratio, cachexia, & hydrops ejus ſequela; utì ante dictum fuit.

Sed imprimis hydrops metuendus eſt poſt ingentes evacuationes ſanguinis arterioſi per vulnera, poſt abortum, puerperium, &c. pars enim rubra ſanguinis ſolidiſſima eſt, craſſiſſima, & producendo ac conſervando calori corporis noſtri aptiſſima. Reliquæ ſanguinis partes tenuiores ſunt, & ex vaſis majoribus elabuntur per ramos laterales tenuiores, in cavis corporis majoribus & minoribus accumulantur, nec moventur ſatis, nec calent, ut exhalare vel reſorberi poſſint. Ex experimentis enim *Celeberrimi Hales*, anteà recitatis, patuit, ſimul ac ſanguis in vivo & ſano animali nimis diluitur, ſtatim hydropem naſci. Hanc cauſam hydropis, dilutionem nempè nimiam humorum, ſuis obſervatis confirmavit *Hippocrates* (*c*). Sic autem habet: *Si ſitim mulier minimè temperet, neque veſica, neque alvus, tum urinam, tum ſtercus, ut æquum eſt, tranſmiſerint, neque idonea utatur homo victûs ratione. Quòd ſi hydropica fuerit, copioſi menſes derepentè, quandoque etiam pauci, prodeunt, & nonnunquàm velut aqua ex carnibus fiunt, ut ſi quis cruentas carnes abluerit, interdùm etiam paulò vehementiores, neque concreſcunt,* Et alio in loco (*d*), ubi de hydrope ſanabili & inſanabili agit, dicit: *Cui verò multùm ſanguinis ſurſùm ac deorſum eruperit, & febris inſuper acceſſerit, eum multâ aquâ repletum iri timor eſt, atque his hydrops breviſſimi temporis eſt, & ex quo pauciſſimi evadunt.* Hoc ergò pro certo ſtatui poteſt, defectum partis rubræ in ſanguine, ſive ſenſim fiat, ut in cachecticis, ſive ſubitò, ut in vulneratis, diſponere ad hydropem.

Hauſtus acrium, fermentatorúmque liquidorum. Aliâ occaſione ad §. 28. dictum fuit, abuſu ſpirituum fermentatorum viſcera abdominalia indurari, & in ſcirrhos abire, nullâ arte ampliùs medicabiles; verùm pertinaces tales obſtructiones hydropem faciunt, utì paulò antè dictum fuit.

Sed & aliam ob cauſam ebrioſi fiunt hydropici: dum enim Veteris Maſſici pocula affatim ingurgitant, caleſcit corpus, rareſcunt liquida, turgent omnia vaſa. Vide lautâ de mensâ, poſt larga pocula, ſurgentes convivas, venæ omnes inflatæ ſunt, rubicunda turget facies; ſed poſtquàm hoc illi edormiverunt, languent debiles, palleſcunt. Si jam frequenter, imò quotidiè, genio indulgeant, diſtentis totiès ultrà modum vaſis, perit debitum robur (§. 25. N°. 3.), & cùm ſimul crapulam comi-

(*c*) De Mulier. Morb. Lib. I cap. LXI. Charter. Tom. VII. pag. 762. — (*d*) Prædict. Lib. II. v. Charter. Tom. VIII. pag. 814.

tetur ingens ſitis, potus aquoſos copioſos ingerunt, qui ulteriùs debilitant, nec à flaccidis vaſis ſatis moveri poſſunt, ut difflentur de corpore; hinc in cavis corporis accumulati ſtagnant: hoc imprimis metuendum illis, qui, turpis vitii pœnitentiâ ducti, ſimul & ſemel abſtinent ab omnibus fermentatis liquidis, & in peſſimum languorem incidunt. Videantur illa, quæ §. 605. 11. de hâc re dicta fuerunt.

Victus tenacium, durorum. Videantur circa hanc rem illa, quæ ad §. 25. & 26. habentur; utì etiam illa, quæ ad §. 1168. de malo victu, tanquam cachexiæ cauſâ, dicta fuerunt.

Hydatides ingentes. De his ad §. 1226. dictum fuit.

Plura ſimilia, &c. Omnes illi morbi in genere, qui vires vitales multùm debilitant, hydropis cauſæ eſſe poſſunt; utì etiam illi, qui ſanguinem admodùm tenacem efficiunt, ita ut ab aquoſis vix diluì, nec iiſdem intimè permiſceri, poſſit; utì ex Melancholiæ totâ hiſtoriâ patuit. Sed & in ſcorbuti deſcriptione §. 1153. craſſities ſanguinis unam partem cauſæ proximæ conſtituebat. Accedit, quòd & hi morbi plures habeant cauſas communes cum hydrope; utì ex illis, quæ ad §. 1093. & 1150. dicta fuerunt, evidenter patet.

§. 1230. Effectus adeóque, & morbi progreſſus, hic ferè eſt: tument pedes, maximè veſperi, ſenſim hic augetur tumor, increſcítque: tum tumor abdominis, quotidiè increſcens: hujus extenſi ſonus in Tympanitide, ſi percutitur; ſtrepitus fluctuantis aquæ in moto corpore in Aſcite ab aquâ liberâ fluente in cavo abdominis; at in Aſcite ab aquis clauſis in ſuis ciſtis, fallit: Dyſpnœa: Sitis: Gravitas: Torpor: Alvus dura: Urina pauca: Febricula lenta: Sudor nullus: macies eò major, quò partis affectæ major intumeſcentia: tum femorum, ſcroti, cutis abdominalis, aqua intercus: hydatides: aquæ, in loco calido, clauſo, ſtagnantis, putrefactæ, acrimonia: Ulcera: Gangrænæ: Hæmorrhagiæ narium: Exomphali: Viſcerum ſphacelus: Mors.

Operæ pretium erit, conſiderare; quomodò & cum quibus ſignis, morbus hic incipiat, & augeatur.

Tument pedes, &c. Si nempè à ſimplici tenuitate aquoſa liquidorum originem trahit morbus, tunc ibi incipit tumor, ubi difficillimus ſanguinis venoſi aſcenſus eſt; nempè circa pedum aſtragalos primo tumor apparet, quia calcei coërcent pedes, ut non facilè tumere poſſint. Si autem à viſcerum ſcirrhis oriatur hydrops, vel à ruptis vaſis, tunc abdomen priùs tumet, quàm pedes, & ſæpè aſciti tardè ſuccedit pedum tumor, præcipuè ſi aqua collecta hæſerit extra abdominis cavum, utì ad §. 1226. dictum fuit. Veſperi autem imprimis tumor ille percipitur, quia totâ die, vel erecto, vel ſedente, homine, nec multùm corpus movente, humores facilè non potuerunt aſcendere: imò obſervamus, etiam in ſanis cæteroquin hominibus, plus minúſve turgere artus inferiores veſperi; undè & calcei, ſi parùm arctiores fuerint, tunc magis urgent. Incipiens autem talis tumor pedum ſolet horiſontali decubitu, & tepore lecti, denuò diſſipari, ſic ut matutino tempore integrè

diſpareat, veſperi demum rediturus. Dum ſenſim augetur malum, tumor altiùs aſſurgit, nec ampliùs evaneſcit noctis tempore.

Notandum tamen eſt, non omnem pedum tumorem deſignare hydropem; nam & in ſcorbuto incipiente (vide §. 1151. 2.) tumor crurum accedens & recedens adeſt: tumor autem ille in ſcorbuticis non adeò paſtaceus eſt, ſed magis reſiſtit digitis prementibus, nec foveæ manent, quas pro ſigno hydropis *Hippocrates* (*e*) ſub Ilei nomine ſic deſcribit in hominibus, qui calidâ & humidâ victûs ratione uſi fuerint, nec corpus exercuerint, ſed cibis expleti perpetuò ferè dormierint; *Si digito corporis partem aliquam comprimas, impreſſionem facies, & tibi veſtigium apparebit, quemadmodùm in farinâ aquâ ſubactâ, maximè autem in pedibus cavitas imprimitur.* Verùm, utì ad præcedentem paragraphum monitum fuit, quandoque poſt morbos diuturnos deponitur ad unum pedem, vel & ad utrumque, ſeparatus à reliquo ſanguine humor, cum manifeſto levamine; & tunc, motu corporis, frictionibus, inſolatione, remediiſque roborantibus, feliciter ſuperantur tales tumores, qui primo aſpectu pro hydropicis haberi poſſent, cùm anaſarcam omninò referant. Videtur & *Celſus* (*f*) hoc indigitare, dum dicit: *Aqua inter cutem minimè terribilis eſt, quæ nullo antecedente morbo cœpit: deindè quæ longo morbo ſupervenit; utique ſi firma viſcera ſunt, ſi ſpiritus facilis, ſi nullus dolor, &c.* deindè recenſet omnium ferè functionum integritatem, & concludit: *Si quidem in quo omnia hæc ſunt, is ex toto tutus eſt: in quo plura ex his ſunt, is in bonâ ſpe eſt.* In tali enim caſu tumor ſatis ſubitò augetur, donec, depoſitâ omni materiâ morboſâ verſùs has partes, viſcera omninò liberentur: in hydrope verò incipiente ſenſim augeſcit tumor, & reliqua ſigna mox enumeranda ſucceſſivè ſequuntur, quæ docent viſcera non liberari per metaſtaſin ad artus inferiores; ſed tumorem hunc ſequelam eſſe viſcerum malè affectorum. *Quibus verò ab hepate hydropes fiunt, tuſſis & tuſſiendi cupiditas ipſis innaſcitur, nihilque effatu dignum exſpuunt, ac pedes tument, ventérque non dejicit niſi & dura & ad neceſſitatem, & circa ventrem tumores prodeunt, qui partim ad dextra, partim ad ſiniſtra, tum conſiſtunt, tum deſinunt* (*g*).

Certè & *Sydenhamus* (*h*), qui adeò attentè morbos in primâ etiam origine obſervabat, foveas à digitorum impreſſione in ſurarum parte inferiori, ſub noctem imprimis conſpicuas, mane verò evaneſcentes, agnoſcebat pro primo hydropis indicio. Monet tamen, non certum omninò hoc ſignum eſſe, *niſi ita affecti ſpiritum ægriùs ducant: qui quidem tumor tam copiâ quàm mole auctior in dies redditur, donec, pedibus majorem aquarum vim jam reſpuentibus, crura tentantur, ac poſteà abdomen ipſum.*

Licèt autem plerumque in hydrope incipiente pedes tumeant, tamen non ſemper ab inferioribus incipit; nam, utì antè in *hydrocephalo*, *thoracis hydrope*, & *aſcite*, dictum fuit, ſæpè in illis hujus morbi ſpeciebus pedes non tument omninò, vel ſaltem tardè, ubi hydrops in cavis corporis jam confirmatus fuit. Imò ex *Hippocratis* obſervatis pateret, quandoque ab ipſâ facie hydropem incipere, atque indè verſùs inferiora deſcendere. Sic enim deſcribit morbum, quem craſſum vocat, & quidem quartam ejus ſpeciem, quæ verus hydrops eſt, & quam curandam jubet iiſdem,

(*e*) De Intern. Affect. cap. XLVI. Charter. Tom. VII. pag. 671.

(*f*) Lib. II. cap. VIII.

(*g*) Hippocrat. Prognoſt. Charter. Tom. VIII. pag. 621. Coac. Prænot. nº. 452. Ibidem. pag. 878.

(*h*) Tractat. de Hydrope, pag. 608. 609.

quibus hydrops ſanatur, remediis (*i*): *Hic morbus à pituitâ albâ fit; in ventre verò colligitur, ubi febres diuturnæ corpus occuparint. Hic morbus initium ſumit à facie, & facies tumet; deindè ad ventrem deſcendit; quò quùm pervenerit, ventrem in magnitudinem attollit, corpúſque velut ab exercitatione feſſum ſuccumbit. In ventre pondus eſt, & dolor vehemens, & pedes intumeſcunt.* Deindè addit mirum ſymptoma, quod in hoc morbo obſervavit: *Quòd ſi pluvia in terram effuſa fuerit, pulveris odorem non ſuſtinet. Si verò in pluviâ fortè conſtiterit, & terræ odorem ſenſerit, mox concidit.* Aliâ occaſione ad §. 1210. ubi de tabis curatione agebatur, quædam notavi de miro illo odore, quem pluviis madefacta tellus ſpargit.

Tum tumor abdominis, &c. Si nempè in cavo abdominis ſenſim incipit accumulari aqua. Si enim ſerum aquoſum in panniculo adipoſo colligitur tantùm, ut in hydrope intercute ſive anaſarca fit, tunc abdomen non plus tumet, quàm reliquæ partes corporis, cùm aqua non in ejus cavo, ſed tantùm ſub cute, colligatur.

Cæterùm de ſignis Diagnoſticis Tympanitidis, & Aſcitis ſimplicis, ſive etiam ſaccati Hydropis, abundè dictum fuit ad §. 1226.

Dyſpnœa. Quando nempè libera pulmonis expanſio ab aëre inſpirato impeditur. Si abdomen aquâ plenum turgeat, diaphragma in inſpiratione deſcendere nequit liberè, undè thoracis dilatatio impeditur. Sed & idem contingere poteſt longè magis, ſi non tantùm abdominis, ſed & pectoris, cavum aquâ repleri inceperit. Verùm in Anaſarcâ univerſali metus eſt, ne & tunica celluloſa pulmonum ſimiliter affecta ſit, utì ad §. 1220. dictum fuit. Undè meritò pro malo ſigno in hydrope habetur dyſpnœa; quia vel ſummam abdominis plenitudinem in aſcite ſequitur, vel juſtum metum facit, thoracem & pulmonem ſimili morbo affici.

Ob eandem rationem & tuſſis in hoc morbo pro malo ſigno habetur, cùm pariter deſignet pulmonem impediri ob copiam aquæ accumulatæ, vel irritari perpetuò à parciori etiam aquæ copiâ, ſed jam acrioris redditæ, utì anteà ad §. 1219. notatum fuit. Hinc *Hippocrates* (*k*) dixit: *Hydropicis tuſſis ſuccedens, malum.* In Commentariis autem ad hunc Aphoriſmum *Galenus* (*l*) notat, tunc imprimis malam eſſe tuſſim, quando ab hydrope augmentum capiente, ut cauſâ, producitur; non verò, quando ex aliâ occaſione hydropico tuſſis fit. Poteſt enim à catarrho & aliis cauſis produci. In alio loco *Hippocrates* (*m*) videtur tuſſim continuam in hoc morbo non ſimpliciter malam pronunciaſſe; ſed dicit: *Hydrope laborantem ſi tuſſis detineat, deſperatus eſt.* Ibi autem utitur hâc phraſi ἢ βὴξ ἔχῃ quæ, videtur intelligenda de perpetuâ & ſiccâ tuſſiculâ hydropicorum, cùm in altero loco fortè tantùm de leviori & incipiente tuſſiculâ dicat.

Sitis. Anteà, ubi de ſiti febrili agebatur, ad §. 636, ſitis cauſæ enumeratæ fuerunt. Siccitas nempè, liquorum immeabilitas, acrimonia ſalſa, &c.: ſed omnes hæ cauſæ concurrunt in hydrope, ſi morbus jam inveteraverit; nam in initio hydropici non adeò ſiticuloſi ſunt. Dum colligitur in cavis corporis ſerum aquoſum, illud non redit per venas, nec ſanguini miſcetur ampliùs; hinc fluidiſſimâ ſuî parte quotidiè magis magíſque ſanguis privatur, adeóque redditur minùs meabilis. Simul

(*i*) De Intern. Affect. cap. LII. Charter. Tom. VII. pag. 676.

(*k*) Aphor. XXXV. Sect. VI. Charter. Tom. IX. pag. 270.

(*l*) Aphor. XXXV. Sect. VI. Charter. Tom. IX. pag. 270.

(*m*) Aphor. XLVII. Sect. VII. Ibidem. pag. 317.

ob humidi in ſanguine defectum ſecretiones liquidi tenuioris à ſanguine minuuntur, undè cutis ſicca, lingua & os internum arida, fiunt; & dum in aſcite ſolus venter augetur mole, reliqua omnia vero maraſmo contabeſcunt. Nec ſitim ſedat copioſus etiam potus, quia liquida ingeſta non facilè uniuntur exſiccato jam nimis ſanguini, atque citò ex vaſis elabuntur in cava corporis dilatata. Non enim perſpirat cutis ampliùs, & urina parciſſima prodit, uti ſtatim dicetur; hinc potus ingeſtus manet in corpore, & hydropem auget; ſed non manet in vaſis, per quæ humores circumducuntur. Hinc meritò de hydropicis dicitur: *Quo plus ſunt potæ, plus ſitiuntur, aquæ.* Sed lympha hæc accumulata ſalſa eſt, & diuturnâ morâ acrior redditur, ſubputrida, & ferè alcalina. Accedit, quòd & alvus dura ſit in hydropicis, adeóque diù retenta excrementa in primis viis putrida fiant. Patet ergò, plures & efficaces cauſas ſitis in hoc morbo adeſſe.

Gravitas: Torpor. Obruuntur miſeri mole aquarum, & debiles vires immane corporis pondus movere nequeunt. Si jam ſimul cogitetur, à ſanguine, adeò degenerante in hoc morbo, bonorum ſpirituum copiam per fabricam encephali parari non poſſe, patebit & alia ratio, quare grave corpus percipiatur, & torpidi fiant hydropici. Accedit, quod & aliquando aqua incipiat accumulari in ventriculis cerebri; undè lethargici quandoque pereunt ægri. Simul etiam notari meretur, quòd ſanguis, orbatus ferè omni lymphâ difficulter per vaſa encephali tandem moveatur; undè omnes functiones animales turbari poterunt, & quidem variis modis. Videtur & hoc *Hippocratis* obſervatis confirmari, dum monet (*n*); Epileptica mala, ſi hydropicis contigerint, perniciosa eſſe.

Alvus dura. Dum ingenti copiâ aquæ diſtentum eſt abdomen, inteſtina comprimuntur; hinc facilè in craſſis inteſtinis accumulantur fœces, indureſcunt, & non niſi magnâ cum difficultate excerni poſſunt. Accedit, quòd ſæpè ſcirrhoſa & pertinaciter obſtructa ſint viſcera chylopoietica in hydropicis, quæ tamen omnia ad bilis bonæ præparationem ſuam conferunt ſymbolam, utì in Phyſiologicis demonſtratur. Sed inter alios bilis uſus notatur, quòd & alvi excretionem promoveat: undè ſi bilis quantitate deficiat, vel ob viſcerum impeditam actionem debitas dotes non habeat, patet facilè, quare & ab hâc causâ ſequi poſſit alvi conſtipatio. Omnia hæc hydropis ſymptomata pulchrè *Hippocrates* recenſet (*o*): *Quibus ex aliquâ ægritudine ad hydropem res devenit, his alvi ſiccæ excrementa caprini ſtercoris pilulis ſimilia dejiciunt, cum eliquatione mucosâ, & urinâ non bonâ: & diſtenſiones circa hypochondria, & dolores ac tumores circa ventrem, & dolores circa laterum mollitudinem, & juxta ſpinæ muſculos, accidunt; febres quoque, & ſitis, & tuſſes ſiccæ ſequuntur, & circa motus ſpirandi difficultas, & crurum gravitas; & à cibis abſtinent, & paucis ingeſtis explentur.*

Adeò autem ſegnis plerumque in hydropicis eſt alvus, ut, dum purgantibus cura tentatur, ſæpè duplâ, imò & triplâ, doſi catharticorum remediorum indigeant, ut alvus moveri poſſit.

Urina pauca. Dum omne ſerum aquoſum in corporis cavis accumulatur, mirum non eſt, paucam ſecerni urinam à ſanguine, lymphâ orbato pro maximâ parte.

(*n*) Coac. Prænot. n°. 454. 459. Charter. Tom. VIII. pag. 878. 879. — (*o*) Coac. Prænot. n°. 481. Charter. Tom VIII. pag. 880.

Pariter certum eſt, maximam copiam potûs tenuis aquoſi per renes exire, niſi à motu corporis validiori, aut acris calore, æſtuans homo per ſudorem expulerit ſuperabundantem in ſanguine aquam: patet hoc manifeſtè in illis, qui aquas minerales largâ copiâ potant. Undè etiam æſtivo ſub calore parcior urina obſervatur, dum multum liquidi per cutis ſpiracula exit, & contrarium obtinet hyemali frigore. Simul obſervatum eſt, dum ſubitò ingens copia urinæ aquoſæ excernitur, ſive ſponte, vel per artem hoc contigerit, tumores hydropicos minui non tantùm, verùm etiam quandoque penitùs tolli. Hæc dum conſiderabat *Helmontius*, qui nullam unquam neglexit occaſionem, ut in Scholas Medicas debaccharetur, antiquis Medicis, & *Galeno* præcipuè, ſemper infenſus, voluit ſedem omnis hydropis in ſolis renibus eſſe. Salsè ridebat Veteres Medicos, qui hepatis frigidam intemperiem ſtatuerant hydropis cauſam: affirmabat, ſe plurima hydropicorum cadavera ſecuiſſe, & ſemel tantum in hepate labem inveniſſe: undè ſtatuebat (*p*); *In Hydrope autem efficiens Archæus renum, in conceptu Ideæ à perturbatione ſuâ genitæ, claudit renes, & fit hydrops.* Et alibi (*q*); *Renes actualiter hydropem concipiunt, fabricant, & continent. Abdomen verò, per actionem regiminis renum, diverſorium præbet, & ren laticem, tanquam ſcenæ productum, eò mittit. Non enim, quatenus per aliud viſcus, latex furtim abripiatur; ſed ſolus ren laticem proſcribat ad loca ipſi ſubjecta.* Undè concludit (*r*): *Ergò verus Hydrops Aſcites eſt in renibus: ſive, ſolvere pertinacem feram renum, eſt ſolvere hydropem.* Undè, ſi illa perturbatio Ideæ in Archeo renum mutaretur, credit hydropem ſanari poſſe. Sic enim habet (*s*): *Authores aliquot commendant bufones vivos, utrimque renibus alligatos, ſolvere hydropem per lotium. Saltem vidi ruſticum hydropicum ſanatum, alligatâ anguium ſenectâ per ventrem & renes. Inducitur nempè idea metus renibus, quâ indignationem amittant. Eodem videlicet titulo, ſitis ideam triſtitiæ, ſive denegatæ appetentiæ, ſuſcitat: Undè ren ſuæ indignationis obliviſcitur.*

Illi, qui *Helmontii* mira dogmata ſequebantur, ſtupebant magiſtri ſagacitatem, dum in renibus invenerat omnis hydropis cauſam; in ſcholis publicis clamabant, neminem antè *Helmontium* de hâc re cogitaſſe unquam. Interim certum eſt, veteres Medicos Græcos, urinæ parcitatem agnoviſſe tanquam cauſam & ſignum hydropis naſcentis, & damnaſſe eandem, ſi adeſſet, hydrope jam facto. Certè *Hippocrates* (*t*) dixit: *In bilioſis alvus turbata, dejiciens parva, genituræ ſimilia, mucoſa, & dolorem circa pubem inducentia, & urinæ non expeditè prodeuntes* (ſic enim verti poſſe vocabulum εὐλύτος, crederem quod per *facilè ſolubiles* reddit Charterius); *ex talibus in hydropem deſinunt.* Et paulò pòſt (*u*): *Hydropico febrienti, urina pauca, & turbata, pernicioſa eſt.* Dum de renum duritie, ſive ſcirrho, agit *Aëtius* (*v*), dicit: *Mingunt pauca, & reliquo corporis habitu aquâ inter cutem laborantibus maximè ſimiles exiſtunt. Quidam etiam temporis progreſſu manifeſtè hydropem incurrunt.*

Et contrà urinæ copioſum profluvium pro optimâ hydropis medelâ habebat

(*p*) In Capitulo *Ignotus hoſpes Morbus*, §. 79. pag. 399.

(*q*) In Capitulo *Ignotus Hydrops*, §. 20. pag. 411.

(*r*) In Capitulo *Ignotus Hydrops*, §. 20. nº. 19. pag. 412.

(*s*) Ibidem, §. 36. pag. 415.

(*t*) Coac. Prænot. nº. 455. Charter. Tom. VIII. pag. 878.

(*u*) Ibidem, nº. 456.

(*v*) Sermon. XI. cap. XVII. pag. 270.

Aretæus (*x*) : dum enim de Diabete agit, dicit, illam eſſe ſpeciem hydropis, & tantùm differre in eo, quòd effluat in Diabete aqua de corpore, non verò colligatur in corporis cavis, ut in hydrope; deindè addit: *Aquâ intercute laborantes hâc viâ procedunt, ſi morbo convaleſcant.*

Cùm autem, utì poſteà in curatione videbimus, eductio collectæ aquæ ex corpore hydropicorum juvet quidem ſemper, ſi prudenter inſtituta fuerit, nec tamen ſanet morbum, niſi cauſa hydropis tolli poſſit, hinc prudenter *Aretæus* ſubjungit: *Ac bonum eſt, ſi cauſa ſolvatur, nec ponderis duntaxat levatio fiat.* Cùm autem videbant, totum corpus maraſmo exſiccari, dum hydrope affectæ partes ſolæ creſcerent mole, hinc, colliqueſcere omnia in aquam, dixerunt. Sic *Galenus* (*y*) dixit: *Fit igitur quædem veluti in elementa diviſio* (ἀναστοιχείωσις quod per verbum *refuſio* exponit Charterius) *vel colliquatio, vel reſolutio ſive diſſolutio, aut quomodocumque quis aliter nominare voluerit, aliquando totius corporis, aliquando humorum, qui in venis ſunt, duntaxat. Atque hujus colliquamentum aliàs ad ventrem confluit, aliàs ad urinas, aliàs ad ſudores pellitur. Ac humoribus, quos venæ continent, in ſeroſam ſaniem reſolutis, renes ad excrementum id trahendum nati, potiſſimùm quùm ſani ſunt, ſerum quidem à venis expurgant, fluxionem autem ad veſicam aſſiduè mittunt. Ubi autem renes trahere non valent, aut venæ ejuſmodi ſerum in ventrem mittunt, aut, toti id corpori partientes, ſubitaneos hydropum ſtatus inducunt.*

Quàm pulchrè hæc *Galeni* ſententia experimentis hoc ſæculo captis confirmatur! Primâ fronte plus quàm veroſimile videretur forſan, quòd ſanguis in ſerum aquoſum ſolutus facillimè tranſire poſſet per renum vaſa ſecretoria, præcipuè cùm potus tenuis, magnâ copiâ à ſanis hominibus ingeſtus, tam facilè tranſeat per renes, & urinæ copiam augeat. Verùm, ad ſecretionem ſeri aquoſi à ſanguine per renum fabricam, requiritur ſanguinis rubri motus validus per majora vaſa, qui ſi ceſſat, vel ob defectum partis rubræ in ſanguine nimis diſſoluto, vel ob vaſorum minutum robur, ceſſat ſecretio in renibus, vel utì aliâ phraſi *Galenus* dixit: *Non trahunt renes.*

Pulchrum experimentum fecit *Celeberrimus Hales* (*z*), per quod modò dicta omninò confirmantur. Diſciſſis venis jugularibus, per tubum arteriæ inſertum eluebat immiſſa aqua calida omnem ſanguinem rubrum, in cane: poſt mortem calente adhuc cadavere aperiebat abdomen & thoracem. Dein aortæ deſcendenti, in cordis vicinia, immittebat largiorem tubum æneum, ut aqua calida liberrimè arteriam ingredi poſſet, & ex tali altitudine, ut preſſio liquidi incumbentis æqualis foret viribus, quæ ſanguinem arterioſum movent. Dum aqua calida ſic movebatur per arterias, fovebat cadaver perpetuò, per aquam calidam affuſam; tegebat pannis aquâ calidâ madentibus, quandoque & totum cadaver immergebat calidæ aquæ. Omnibus tamen his cautelis adhibitis, nil de aquâ calidâ tranſibat per renes in ureteres & veſicam; licèt renes aquâ diſtenti indureſcerent.

Nonne ex his patet, nihil novi dixiſſe *Helmontium*, dum urinæ ſecretionem impeditam cauſam ſtatuebat: veteres Medici ex ſollicitâ morborum obſervatione hoc noverant, hoc ſcripſerant. Fatetur *Helmontius*, quòd legiſſet antiquos Medicos; ſed lectos contemſerat. Jam aliquoties aliâ occaſione monui, quòd multa, quæ laudantur in heteroclito hoc auctore, apud veteres inveniantur, & meliùs quidem. *Gale-*

(*x*) De Morbor. diuturn. Curat. Lib. II. cap. II. pag. 129.

(*y*) Lib. III. de Symptom. cauſ. cap. VIII. Charter. Tom. VII. pag. 99.

(*z*) Hæmaſtat. Exper. XIV. pag. 93. & ſeq.

nus ſimpliciter dixit: non trahunt renes ſerum aquoſum. An meliora protulit *Helmontius*, dum affirmat, archeum renum indignabundum abjeciſſe habenas regendi laticis? An ſapere videtur, dum credit, appenſis vivis bufonibus, vel anguium ſenectâ, metum incuti archeo, illúmque ad meliorem mentem adduci, ſic ut priſtino ſuo munere denuò ritè fungatur?

Febricula lenta. Quamvis in hydrope incipiente totum corpus frigeat, langueat, & omninò à febre alienus morbus hydrops videatur, tamen vetuſtiorem jam hydropem febris comitari ſolet; partim ob putredinem inceptam in liquidis ſtagnantibus, partim ob ſanguinem orbatum lymphâ diluente, quæ vaſis exit, & in cavis corporis colligitur. De his videri poſſunt illa, quæ ad §. 586. ε. habentur, ubi de febrium cauſis agebatur. Undè de hydrope *Aëtius* (*a*) differens, dicit: *Faſtidiunt etiam cibum, potum autem largiorem plurimi appetunt, maximè qui ex aſcite laborant. Etenim humor, qui in locis detinetur, ſalſus eſt & putrefactus, quare & ſitis & febris augeſcit: ferè enim in totum plurimi ex hydropicis febriunt.*

Sudor nullus. Ut per extrema arteriolarum cutanearum humores exire poſſint, requiritur, ut cutis mollis ſit, & naturali calore tepeſcat. Verùm in hydropicis crura & fœmora tumentia, marmoris inſtar, frigeſcunt, dum ſimul reliquæ partes, utì ſtatim dicetur, macie penitùs exſiccentur & areſcant. Optimam certè curationis ſpem concipiunt Medici, ſi hydropici ſponte vel per artem ſudare incipiant, cùm hoc ſignum det, extravaſatum ſerum reſorberi, reſorptum cum ſanguine moveri per vaſa, & per cutis ſpiracula difflari de corpore. Solent hinc Medici, utì poſteà dicetur, per ſudorifera remedia curam tentare quandoque, ſed & ſæpè dolent, veriſſima eſſe illa, quæ *Aretæus* (*b*) jam monuerat: *Citra madorem illorum corpus eſt, idcirco neque in balneis ſudore madeſcunt.*

Macies eò major, &c. Niſi perpetuò per bona alimenta reſtitueretur partibus noſtri corporis illud, quod quotidiè per ipſas ſanitatis actiones perit neceſſariò de partibus fluidis & ſolidis, omnia vero maraſmo contabeſcerent. Verùm vel optima etiam alimenta requirunt omnium viſcerum & vaſorum actiones, & copiam bonorum humorum preexiſtentium jam in corpore, ut poſſint reſtitui perdita. Sed totus ſanguis degenerat à dotibus ſuis naturalibus, & viſcera comprimuntur à collectâ aquâ in cavis corporis, hinc impediuntur in functionibus ſuis exercendis, & deficit nutritio in partibus non tumentibus eò magis, quò partes aliæ, hydrope diſtentæ, plus turgent. Undè *Hippocrates* (*c*): *Et ſi quidem hydrops ex purgationis defectu oriatur, venter aquâ impletur, pedes & tibiæ attolluntur, humeri verò, claviculæ, pectus, & femora, contabeſcunt.* Verùm & macies illa partium ſuperiorum meritò habetur ab *Aëtio* pro malo omine (*d*). Omnes autem inveterati hydropes, & qui jam habitum corrumpunt, ſunt periculoſi.

Tum femoris, ſcroti, &c. Hæc mala imprimis ſequi ſolent aſciten jam inveteratum, dum ab aquâ in cavo abdominis contentâ premitur cava aſcendens, & venæ iliacæ. Verùm tunc hydrops anaſarca artuum inferiorum aucta, adſcendens, etiam ſub cute abdominali extenditur. Prætereà & ab ipsâ cutis diſtenſione, quotidiè auctâ, premuntur venæ ſanguineæ ſubcutaneæ; hinc, quidquid in tunicam cellulo-

(*a*) Serm. X. cap. xx. pag. 233.
(*b*) De Cauſ. & Sign. morbor. diuturn. Lib. II. cap. I. pag. 50.
(*c*) De Affect. cap. VI. Charter. Tom. VII. pag. 626.
(*d*) Serm. X. cap. xx. pag. 234.

ſam per arterias adhuc exhalat, per venas non poterit reſorberi; hinc turgere incipiet tunica celluloſa. In aſciticis in cute abdominis apparent venæ ſanguineæ magnæ, nigro ferè ſanguine plenæ, quas in paracenteſi inſtituendâ vitare ſolent Chirurgi; & præcipuè ſi in ſcroto hæc operatio inſtitui debeat. Videantur & illa, quæ de aquâ intercute ad §. 1225. dicta fuerunt.

Hydatides. De his anteà ſæpiùs dictum fuit.

Aquæ in loco calido, &c. Humores corporis noſtri in putredinem tendere, notum eſt; ſed quamdiù moventur per vaſa, & per debitas vias excernuntur de corpore illa, quæ nimis jam in putredinem vergunt, omnis corruptela impeditur in vivente. Verùm, dum liquida in cavis corporis collecta ſtagnant diù, putredo metuenda eſt, quæ quidem ſeriùs contingit, quamdiù cava hæc clauſa ſunt, ſed longè citiùs, ſi ſemel aëri acceſſus detur. Fortè hæc eſt ratio, utì poſteà in curâ hydropis dicetur, quare eductio aquæ ex abdomine, partitis vicibus, ſæpiùs infauſto cum eventu tentata fuerit. Aëre enim admiſſo, putredo acceleratur inſigniter: imò obſervatum fuit, aquas paracenteſi eductas nullum putredinis ſignum dediſſe, & poſt paucas horas, dum aëri exponebantur, peſſimum ſparſiſſe fœtorem. Licèt in quocumque corporis loco collecta aqua putreſcere poſſit, videtur tamen hoc citiùs fieri debere in aſcite. Ex abdomine enim ſani animalis recèns aperto exſpirat halitus, ſubürinoſus, & aliquid jam fœtiduli habens: viſcera abdominalia perpetuò reſpirationis motu agitantur: bilis, inter naturales humores putredini proxima, tranſſudat ſic, ut vicina cyſtidi felleæ loca in cadaveribus flavo colore toties tincta appareant: in inteſtinis craſſis fœces retentæ diù (dura enim ſolet eſſe hydropicis alvus) putridum ſpirant. Omnia hæc concurrunt, ut citiùs hîc putreſcant aquæ; quod ubi ſemel obtinuit, viſcera, perpetuò macerata in tali colluvie, in putridum liquamen contabeſcunt. Undè etiam pro infauſto omine habetur, ſi paracenteſi inſtitutâ aquæ exeunt, putrefactæ jam, vel & tales, ut digitos immiſſos abſtergant, & cutim teneram reddant, ut ſolet facere lixivium alcalinum; de quâ re poſteà dicetur.

Ulcera gangrænæ. Dum diù ſtagnat ſerum aquoſum in tunicâ celluloſâ, non tantùm cutim diſtendit, ſed &, ſenſim acriùs factum, inflammat & erodit. Sæpiùs contingit, ut hydropici frigidos & tumidos pedes igni propiùs admoverint, nec ſenſerint à nimio calore epidermidem in veſiculas attolli; quæ ruptæ copiam ſeri plorabant continuò: dicetur poſteà ad §. 1242. & per artem tentari talia emiſſaria, quandoque cum optimo ſucceſſu. Cùm autem tunc aëri liber acceſſus detur, partibus illis flaccidis, & tamdiù in lymphâ jam acriori maceratis, gangræna ſubitò accidit (utì ad §. 423. monitum fuit), niſi fomentis antiſepticis hoc caveatur. Sæpè etiam loca hæc, per quæ exeunt aquæ, in ulcera degenerant, difficillimæ curationis, cùm à perpetuo ſeri acrioris affluxu impediatur, ne tale ulcus depuratum reducatur ad conditionem puri vulneris (vide §. 411.), quod requiritur, ut ulcus ſanari poſſit. Undè rectè monuit *Hippocrates* (*e*): *Orta hydropicis in corpore ulcera non facilè ſanantur. Galenus* autem notat in Commentario ad hunc textum, illud fieri non poſſe ob nimiam humiditatem, cùm ulcus exſiccari debeat, ut ad cicatricem deducatur. Idem etiam confirmat *Celſus* (*f*). Poſtquam enim varias hydropum ſpecies recenſuit, addit: *Communis tamen omnium eſt humoris nimia abundantia: ob quam ne ulcera quidem in his ægris facilè ſaneſcunt.*

(*e*) Aphor. VIII. Sect. VI. Charter. Tom. IX. pag. 252. — (*f*) Lib. III. cap. XXI. pag. 161.

Hæmorrhagiæ narium. Paucus quidem ſanguis per vaſa fluit; ſed ſi cogitemus, omnia vaſa artuum inferiorum premi ab aquâ accumbente, & in aſcite, dum admodum turget abdomen, aortæ deſcendentes ramos præcipuos pariter comprimi, patet, ſanguinis liberum motum adhuc ferè tantùm per vaſa ſuperiora fieri. Si jam ſimul, utì hoc paragrapho dictum fuit, adſit dyſpnœa, ſanguis venoſus à capite liberè redire nequit; hinc hydropici, frigidi in toto corpore, calent quandoque in capite, & genas rubras habent: ſequitur tunc hæmorrhagia narium, quæ nocet, minuendo ſanguinis copiam, quæ parca nimis adeſt, & etiam malum ſignum dat, nempè inferioris corporis vaſa à tumore hydropico admodum compreſſa eſſe. Hæmorrhagiæ narium autem, quæ in hydrope contingit, videtur applicari poſſe Prognoſis, quam *Hippocrates* (g) dedit: *In morbis longis parvæ apparentes ſanguinis fluxiones pernicioſæ ſunt.* Cùm enim paucus ſanguis adhuc per vaſa fluat, valida hæmorrhagia narium non eſt exſpectanda. Fortè & huc ſpectat alius *Hippocratis* (h) textus: *Alvi interceptæ, ſed parva, nigra, caprinis ſtercoribus ſimilia, ad neceſſitatem dejicientes, naſus in his ſanguinem fundens, malum.* Alvus enim in hydropicis dura eſt, ut antè dictum fuit & tunc *Hippocratis* textus allegatus fuit, ubi eodem vocabulo σπυραθώδεες uſus fuit, ut fœcum alvinarum figuram deſignaret.

Exomphali. Notum eſt, quòd linea alba dicta abdominis in mediâ ferè parte ſuæ longitudinis rotundo foramine perforetur, quod in fœtu tranſmittit chordam umbilicalem, & amplius eſt, in adulto autem multò minus. Interim tamen, cùm ille locus minùs ſit firmus, quàm reliqua abdominis ſuperficies, hinc ſatis frequentes obſervantur herniæ umbilicales. Mirum ergo non eſt, ubi aquâ plenum eſt abdomen, ſi hic locus extendatur, ſícque exomphalus fiat. Ubi craſſa & firma pinguedo abdomini incumbit, minùs facilè herniæ fiunt, & obſervaverunt Chirurgi, hernioſos, anteà macilentos, ſi pingueſcere incipiant, curari faciliùs. Cùm in hydrope obſervaſſent veteres Medici, aquâ collectâ tumere partes corporis, reliqua autem omnia penitùs emaciari, hinc dixerunt, utì ad §. 1225. notatum fuit, pinguedinem colliquari, & in aquam verti. Monebat autem *Hippocrates* (i), curabilem eſſe hydropem, quamdiù quis in imo ventre pinguedinem habet: *Sed an pinguedo in imo ventre inſit, necne, his potiſſimùm dignoſces; ſi ſanè febres advenerint, & erectus ſtare nequeat, & umbilicus inflatus foras promineat, pinguedinem non ampliùs ineſſe dicito, eúmque ſanari non poſſe.* Ex quo textu ſaltem videtur patere, quòd agnoverit, pinguedine conſumtâ, faciliùs protuberare umbilicum. Non videtur autem hoc ſemper pro ſigno incurabilis hydropis haberi poſſe, cùm obſervata docuerint, non tantùm protuberante umbilico, ſed etiam à validâ preſſione rupto, ægros manſiſſe ſuperſtites. Vidit hoc *Celeberrimus du Verney junior* (k) in muliere, quæ in flore ætatis poſt lochiorum ſuppreſſionem, aſcite laborabat, unà cum inſigni femorum & crurum tumore. Pluribus incaſſum tentatis, inſtituta fuit paracenteſis, cum multo levamine; & poſteà urina, quæ anteà pauca, nunc copioſa reddebatur; undè omnis tumor hydropicus evaneſcebat; ſimul appetitus & ſomnus boni erant: viréſque brevì reſtituebantur, ita ut integrè ſanata crederetur, licèt unà cum aquâ ex abdomine educta fuiſſet materies purulenta. Poſt aliquot ſeptimanas autem denuò intumuit abdo-

(g) Coac. Prænot. n°. 340. Charter. Tom. VIII. pag. 871.

(h) Prædic. Lib. I. Ibidem. pag. 728. Coac. Prænot. n°. 603. Ibidem. pag. 888.

(i) De Intern. Affect. cap. XXIII. Charter. Tom. VII. pag. 655.

(k) Académ. des Sciences l'an 1702. Mém. pag. 214. & ſeq.

men ; dúmque de reiterandâ paracenteſi cogitaret ægra, incepit tumere umbilicus, & dein apertus fuit. Exivit ſimilis humor, ac per paracenteſin eductus fuerat: poſt octiduum rursùs aperiebatur umbilicus, & limpidiſſima exivit aqua. Poſteà adhuc bis eadem ipſi contigerunt, & ſpontè conſolidato umbilico perfectam ſanitatem recuperavit. Alter caſus habetur deſcriptus à *D. Chomel* (*l*), ubi pariter poſt puerperium, ſuppreſſis lochiis, abdomen intumuit, & licèt rupto umbilico ingens copia fœtidi humoris exiverit, ſuperſtes fuit ægra, & integrè ſanata. Sed & aſcites plurium annorum ſanatus fuit, exeunte aquâ per umbilicum, ex muliere quadraginta & aliquot annorum; poſt validiſſima purgantia hydragoga, & diuretica, exhibita à Medicis, augebatur potiùs moles abdominis, & cùm paracenteſin admittere nollet, ſuo relinquebatur fato. Poſt validum purgans datum per umbilicum aquam exire ſenſit, ſed ſenſim, & abſque ullâ moleſtiâ, niſi quòd lintea perpetuò madeſcerent: duravit hoc ſtillicidium per totam hyemem, non increſcente abdominis tumore quidem, ſed emaciabatur, unà cum virium diminutione. Maïo menſe ſequente, dum curru vehebatur, cum impetu ex umbilico proſiliit aqua, & magnâ valdè copiâ, ſequente maximâ debilitate: quamvis autem ſequeretur febris, vomitu, ſingultu, aſthmate, comitata, evaſit tamen; color, toroſitas, vires, redierunt, & per aliquot menſes ſana vixit, túncque alio morbo, colico nempè dolore cum pertinaci alvi conſtipatione & vomitu violento, periit intra paucos dies. Aperto abdomine nulla fuit inventa aqua, nec aliquid præternaturale in viſceribus, excepto, quòd uterus ingens, totus ſcirrhoſus, quatuor libras cum dimidiâ pendens, reperiretur (*m*).

Similes caſus videntur docere, quòd ſalutaria hæc naturæ morbos curantis molimina dederint arti Medicæ occaſionem, ut inſtitutâ paracenteſi hæc imitaretur.

Viſcerum ſphacelus, mors. Dum nempè putrefactâ jam aquâ viſcera macerantur, & in putridum tabum diffluunt.

Cæterùm præcipua, quæ ad Prognoſin in hydrope formandam ſpectant, apud *Hippocratem* (*n*) ſic leguntur: *Eum, qui ab hydrope correptus eſt, & ſuperſtes eſt futurus, bonis viſceribus præditum eſſe oportet, ita ut natura ſe exſerat, ſimúlque facilè concoquat, & benè ſpiret, ſitque ſine dolore, & totum corpus æqualiter tepidum habeat, & non circà extremas partes colliquatum. Meliùs eſt autem, ut tumores potiùs habeat in extremis partibus. Optimum verò eſt, neutrum horum habere: nam molles & graciles eſſe convenit extremas partes, itémque ventrem ad contactum mollem. Tuſſim verò adeſſe non oportet, neque ſitim, neque linguam reſiccari, tum reliquo tempore, tum poſt ſomnos, quando hæc valdè fieri ſolent. At cibos libenter accipere oportet, & ubi multùm ſatis comedit, non affligi. Alvum verò ad medicamenta quidem celerem habere reliquo autem tempore egerere recrementum molle effformatum. Urinam autem apparere convenit pro ſtudiorum ratione, & vinorum mutatione tranſeunte. Laborem verò ferre oportet facilè, & laſſitudinis exſortem eſſe. Ac optimum quidem eſt, hominem ita per omnia diſpoſitum eſſe, & ſic ſecuriſſimè ſanus fieri poterit; ſin minùs, plurima ex his habeat; nam ſpes erit, ut ſuperſtes evadat. Qui verò nihil horum habuerit, ſed contraria, eum deſperatum eſſe ſcito. Qui autem pauca horum habuerit, quæ bona eſſe dixi ſi hydrope laboranti adſint, huic exiguæ ſpes reſtant.* Apparet ex hoc textu, quòd tantò pejorem morbum crediderit, quantò plures functiones læſæ

(*l*) Ibidem. l'an 1728. Mém. pag. 413. & ſeq.
(*m*) Eſſais & Obſerv. de Med. Tom. III. pag. 463. & ſeq.

(*n*) Prædic. Lib. II, cap. v. Charter. Tom. VIII, pag. 814.

ſunt;

ſunt, utì optimè *Galenus* in loco anteà ad §. 3. citato tanquam generale axioma practicum poſuit: *Cujuſque morbi tanta magnitudo eſt, quantùm à naturali ſtatu recedit; quantùm verò recedat, is ſolus novit, qui naturalem habitum adamuſſim tenuerit.*

§. 1231. HYdrops curandus ergò indicat 1. Liberum conciliare fluorem Lymphæ: ſive fuerit aqua, ſerum bilioſum, ichoroſum, ſanguinolentúmve. 2. Aquas jam in cavitates effuſas indè educere. 3. Labem debilitatorum viſcerum tollere, ſive ea cauſa, ſive hydropis fuerit effectus.

Poſtquam dictum fuit de illis, quæ in variis ſpeciebus hydropis tam ad Diagnoſin quàm ad Prognoſin ſpectant, ſequitur ut de curatione agatur. Primò autem dicendum de generalibus indicationibus curatoriis, & poſteà videndum, quâ methodo, & quibus remediis, obtineri poſſit illud, quod indicatio Medica jubet.

1°. Lympha tunc liberum habet fluorem, quando humor meabilis, per vaſa pervia, debito motu, propellitur. Si hæc tria obtineri poterunt, tunc huic indicationi penitùs ſatisfiet. Cùm autem, utì anteà jam ſæpiùs dictum fuit, & tenuis lympha, halitûs inſtar, in cavis majoribus ac minoribus corporis perpetuò expellatur, niſi abſorbeatur per venulas denuò, accumulatur in his cavis, & hydropem facit: hinc, ut hoc impediatur, debent oſcula venarum abſorbentium aperta, & nullum obſtaculum in toto genere venoſo eſſe, quòd reditum lymphæ venoſæ reſorptæ ex cavis corporis impedire poſſit: anteà enim demonſtratum fuit, à ſolâ venarum compreſſione hydropem naſci poſſe ſubitò; & ſimul monitum fuit, aſthmaticos ſæpè fieri hydropicos, quia per contractos paroxyſmi tempore pulmones cor dextrum liberè nequit ſanguinem propellere; adeóque venoſi ſanguinis receptacula circà cor dextrum plena manent; ſícque obex ponitur libero motui humorum venoſorum. Prætereà videtur ſatis veroſimile, quòd ſanitatis tempore ſub vaporis formâ afflent arteriæ lympham, quæ &, eâdem ſub formâ, à venis reſorbetur, antequàm in lympham condenſari poſſit. Undè & calor corporis interni requiritur talis, ut illa condenſatio nec citò nec facilè contingere poſſit. Ex abdomine, thorace, pericardio, animalis ſani, celeri manu aperti, exhalat talis vapor, qui poſt mortem, frigeſcente cadavere, denſatur in lympham.

Quamvis autem ille vapor, & ex illo condenſato nata lympha, conſtet pro maximâ parte aquâ, tamen non eſt pura aqua, utì manifeſtè docet vaporis talis odor ſuburinoſus. Prætereà huic lymphæ, in cavis corporis collectæ, ſæpè ſeri, ad ignem coagulabilis, quantitas permiſta eſt, undè & flavo colore ſeri quandoque tinguntur hydropicorum aquæ; qui color in aſcite intentior ſæpè obſervatur, ob bilem nempè tranſſudantem; utì anteà dictum fuit. Poſſunt & hæ aquæ morâ, inceptâque jam putredine, in acrem ichorem mutari; ſed tunc parùm ſpei ſupereſt. Interìm tamen ichoris vocabulum apud *Hippocratem*, alióſque Veteres Medicos, non ſemper ſignificabat acrem putridúmve liquorem. Vapor enim in cava corporis perpetuò exhalans vocabatur πνεῦμα; ubi verò idem ille vapor condenſabatur in liquidum, tunc ἰχὼρ dicebatur.

Contingit aliquando, aquas hydropicorum ſubrubello ſanguinis colore tingi, dum vaſa quædam ſanguinea, diù macerata, contentum fluidum dimittunt: tamen & hoc

obſervatur, licèt omnia vaſa adhuc integra fuerint, imprimis in pericardio, ubi ob cordis moventis & maximorum vaſorum viciniam circulatio ſanguinis rapidiſſima eſt: in cadaveribus enim hominum ſanorum violentâ morte peremptorum, ſæpè invenitur aliqua copia lymphæ rubellæ. Videtur celerrimo motu humorum per vaſa in hoc loco aliquid de parte rubrâ ſanguinis exprimi per dilatata oſcula arteriarum exhalantium; docent autem injectiones Anatomicæ, ipſam materiam ceraceam, rubro colore tinctam, per totam cordis ſuperficiem exprimi, licèt integritas vaſorum manſerit.

Cæterùm de diverſis coloribus, variiſque dotibus, aquarum, in cavis corporis collectarum, & prognoſi indè faciendâ, partim dictum fuit ad §. 1219., partim etiam agetur ad §. 1240, ubi de Paracenteſi in aſcite dicendum erit.

2°. Niſi enim hoc citò fieri poſſit, ſemper metus eſt, ne vel copiâ auctæ pondere & preſſione noceant vicinis viſceribus, vel morâ acriores redditæ deſtruant omnia. Hæc autem eductio aquæ obtinetur, vel efficiendo, ut venæ denuò reſorbeant collectam lympham, quæ dein ſanguini miſta per varia loca poteſt de corpore educi; vel, ſi hoc obtineri nequeat, per artem exitus paratur, pertuſo loco, in quo aqua collecta ſtagnat. In hâc indicatione perficiendâ ars multùm valet, ſed longè major difficultas invenitur in ſequenti.

3°. Patuit ex illis, quæ ad §. 1229. dicta fuerunt, ubi cauſæ hydropis recenſebantur, quàm multæ inter illas ſint, quæ vel omninò non, vel difficillimè, per artem tolli poſſunt. Præcedenti verò paragrapho dictum fuit de peſſimis effectibus, qui ex hydrope metuendi ſunt, & poſt ſublatum hydropem ſuperſtites manent; neque ſemper in poteſtate artis eſt, ut tolli vel emendari poſſint. Si per diuturnam macerationem viſcera ferè contabuerint, vel acriori jam reddito ſero aquoſo eroſa fuerint, quis curam promittere audebit? Undè meritò à Medicis hydrops inter morbos curatu admodum difficiles numeratur. Novi Chemicos, arcanis ſuis ſuperbientes, certam hydropis curam polliceri audacter, ſed & ſæpè teſtis fui, quàm turpiter erraverint. *Helmontius* (o) jactat, *ſe ſupra bis mille hydropicos, etiam quorum lotium jam è cruento nigricaret, & totâ nocte vix cochlear unum minxerant, in priſtinam ſanitatem reſtituiſſe.*

Nec tamen in magnam ſenectutem vitam produxit, cùm quinquageſimo ſexto vitæ anno fuerit mortuus. Paucos credo fore Medicos, veritatis amantes, qui idem jactare auderent. Verum quidem eſt, ſi *Helmontio* credere fas eſt, quòd decimo ſeptimo ætatis anno jam præcelleret reliquis Medicis. Natus fuit anno 1588., & de ſe ipſo teſtatur ſequentia (p): *In Autumno 1605., ex Angliâ Antwerpiam rediens, reperi aliquot centenos, poſt malignam atque popularem febrim, hydropicos: multos ſanavi, multique ſub infauſtis aliorum tentaminibus interim perierunt.* An non quadrat hîc proverbium? *Oportet, mendacem eſſe memorem.*

Certè de hoc morbo longè aliter ſenſit ſapiens vetuſtas: *Hydrops injucundum aſpectu vitium eſt, & toleratu difficile. Ab ipſo enim perpauci liberantur, idque felicitate quâdam, ac deorum potiùs, quam artis (majora enim omnia vitia ſoli Dii medicantur). Nam aut in viſcere primario morbus delitеſcens totum in malum habitum convertit, aut, omne corpus ingruente peſtilentiâ, in malum ſuccum viſcera permutavit, quando ſibi utraque viciſſim ad perniciem ſuffragantur, nulláque eſt pars noxa carens, quæ vel mo-*

(o) In Capit. *Ignotus Hydrops*, §. 11. p. 409. — (p) Ibidem. pag. 408.

dicam naturæ opem afferre poſſit (*q*). Undè mirabatur *Aretæus*, quòd Hydropici vitam amarent (*r*): *Cujus rei cauſa dici non poteſt, ſed mirari tantùm id licet: quod me herculè magnum eſt. Namque in aliis, haud omninò pernicioſis, affectibus ægrotantes abjecto ſunt animo, triſtes, mortis amatores: in his verò & benè ſperant, & vitæ cupidi ſunt: Ambo hæc contraria morbi efficiunt.*

§. 1232. FLuor conciliatur Lymphæ, tollendo cauſas hunc impedientes, quæ 1. vis vitalis minùs fortiter circumagens; 2. vaſculorum compreſſio, diſruptio; obſtructio. 3. Liquidi nimia tenacitas.

Fluor lymphæ liber impeditur, vel vitio vaſorum, per quæ circumducitur, vel nimiâ tenacitate liquidi, vel denique ſi & vaſa continentia, & liquida contenta, bona fuerint, poteſt defectus eſſe in cauſis moventibus minus validis.

1°. Ut humores noſtri debito cum impetu moveantur per vaſa, non tantùm cordis, ſed & vaſorum actio requiritur debita; quæ ſi deficiant robore, ingeſtorum mutatio in noſtros humores non fiet, illa ſpontaneam naturam ſequentur (vide §. 10.), inducetur cachexia, quæ toties hydropem præcedit, utì anteà dictum fuit. Cùm autem motus humorum pendeat multùm à firmo vaſorum robore, hinc anteà ad §. 26. notatum fuit, à nimiâ debilitate fibrarum ſolidarum produci vaſorum facilem extentionem, rupturam, tumores, &c., quæ omnia hydropi viam ſternunt. Undè etiam §. 44. hydrops tanquam effectus viſcerum nimis debilium & laxorum enumeratus fuit. Verùm ad §. 69. demonſtratum fuit, liquidorum glutinoſam tenacitatem ab iiſdem cauſis naſci, per quam pariter lymphæ liber fluor impeditur.

2°. Compreſſio in vaſis venoſis facta reditum lymphæ ex cavis corporis impedire, & horum vaſorum ruptura, præcipuè ſi majora fuerint, perpetuo lymphæ depluvio cavitates implere, poterit. In arteriis lymphaticis minùs hoc metuendum videtur, cùm parvæ ſint; adeóque ab harum rupturâ copioſæ lymphæ effluvium non ſequetur: ſi verò arteriæ lymphaticæ comprimerentur, exhalatio in cava corporis impediretur; undè potiùs ſiccitas ſequeretur. Obſtructio autem in iiſdem arteriis eundem effectum faciet: in venis enim vix obſtructio locum habere poteſt (vide §. 119.), niſi cavum illarum verâ compreſſione adjacentis tumoris, vel alterius ſimilis cauſæ, anguſtetur.

3°. Obſervatum fuit, utì anteà dictum, ſerum aquoſum, in cavis corporis collectum, quandoque lenteſcere ſic, ut paracenteſi inſtitutâ vel omninò non, vel difficillimè, exire poſſit. Verùm admodùm probabile videtur, quòd ab initio, dùm incipiebat colligi, talem tenacitatem non habuerit, ſed per moram diuturnam ſic mutatum fuerit. Sed & poteſt in humoribus circulantibus talis tenacitas naſci, ſive inflammatoria calida, ſive glutinoſa frigida, quæ difficillimas viſcerum obſtructiones producet; adeóque hydropem (vide §. 1229.) poterit facere. Ut ergo radicitùs curetur morbus, debet nimia illa liquidi tenacitas tolli.

(*q*) Aretæus de Cauſ. & Sign. Morbor. diuturn. Lib. II. cap. 1. pag. 48. — (*r*) Ibidem. pag. 50.

§. 1233. **A**D primum (1232.) faciunt Cardiaca dicta, roborantia, & ſtimulantia; quæ, ſi ſitis valida non urget, petuntur ex aromaticis, ſalinis, oleoſis, calidis, forma Electuarii, Miſturæ, Vini Medicati, Cereviſiæ Medicatæ, Pilularum, Decoctorum, Syruporum, Tabellarum, facillimè varianda.

In hydrope ſæpè totum corpus friget, vires languent, debilis nimis circuitus humorum parum movet liquida; ita ut adſit tunc reverâ illud, quod *Horatius* optimè dixit; *aquoſus albo in corpore languor.* Augere ergò tunc convenit humorum per vaſa motum. Cùm autem cor primaria cauſa movens ſit, hinc talia remedia vocantur Cardiaca, quæ motum vitalem ſuſtinent, & augent, licèt ſoli cordi proximè non inſerviant (*r*). Solent autem Cardiaca dividi in illa, quæ replent, reſtituendo copiam humoris ſani, vel ſecundò, quæ roborant vires ſolidorum, per quas humores moventur, vel deniquè, quæ amabili fragrantia reficiunt ſubitò debiles vires, & hinc copiam motúmque humoris nervoſi augere dicuntur; aut etiam acriori ſtimulo ſic irritant fibras motrices, ut inertia vaſa & ſtagnantes humores in majorem motum ducantur.

Quamvis autem & de ſalubri victu Hydrope laborantium cura haberi debeat, tamen ad hanc indicationem propriè ſpectant Cardiaca, quæ roborant flaccidas partes, & motum nimis debilem ſuo ſtimulo augent. In *Materiâ Medicâ* ad hunc numerum enumerantur talia remedia, quæ has vires medicatas habent, & ſimul adſunt variæ formulæ medicamentorum ex his paratæ, ad quarum normam plures aliæ componi facilè poterunt. Cùm enim quandoque huic indicationi diù inſiſtendum ſit, expedit ſæpè; ut mutentur formulæ, manente tamen eâdem medendi methodo, ne diuturnus ejuſdem remedii uſus moroſioribus ægris faſtidium pariat.

Interim tamen in horum uſu etiam prudentiâ opus erit, ne nempè ſimul & ſemel nimis augeamus circulationis velocitatem. Creſcit enim ſibi indulgens dirus hydrops, & in aſcite magis magíſque turget abdomen, dum arteriæ pergunt eructare ſerum aquoſum, venæ autem vel nihil omninò, vel parùm, reſorbent. Hinc ſi nimis ſubitò augeretur humorum motus, imprimis ſi ſoluti nimis fuerint, omnes exprimerentur in cavum dilatatum abdominis, & omnia vaſa corporis collaberentur ſubitò; quod periculoſum foret. Prudentem certè cautelam dedit in curâ Hydropis *Trallianus* (*): *Nam calefacientia nimium, ſi univerſa ac unâ vice aſſumantur, totum potiùs habitum colliquant, quàm abundantem humorem evacuant.*

Præterea, dum ſubitò illa, quæ ſtagnaverant hactenus, deducuntur in motum, & humoribus circulantibus miſcentur, ſubita fiet vaſorum plenitudo, obruetur pulmo ſic, ut poſſet æger ſuffocari. Ita videmus; dum hydrope anaſarcâ corpus tumet, ſi ſubitò movere corpus tales ægri tentent quòd incipiant angi, vix animam ducere poſſint, imprimis ſi per acclivia loca greſſum facere nitantur. Undè prudentes Medici, non ſimul & ſemel, ſed ſenſim, conantur ſtagnantia in motum reducere, hâc ſpe, ut extravaſata lympha, denuò reſorpta & ſanguini miſta, per cutanea vaſa, vel auctam urinæ copiam, expellatur de corpore: niſi enim hoc obtineatur per auctum motum vitalem, nullum indè emolumentum percipient ægri: brevì enim

(*r*) Herm. Boerh. Inſtitut. Medic. §. 1095. & ſeq. — (*) Lib. IX. cap. III. pag. 528.

omne illud, quod circulantibus humoribus miſtum fuerat, denuò in cavis corporis colligetur.

Talem medendi methodum laudavit in hoc morbo *Hippocrates* (*s*). Dicit enim, *huic ventrem ſiccare confert.* Victum autem ſiccum ex carnibus imprimis aſſatis commendat: piſces quidem dabat elixos, ſed pridiè coctos & frigidos, ut eſſent ſicciſſimi, & ideò monuit, ut juſculo non immergantur, inſulſíque ſint, ne ſitis augeatur. Vinum autem nigrum, craſſiſſimum, & acerbiſſimum, dabat, ſed paucum: pro oleribus commendabat raphanos & apium: ſimul mane & à cœnâ ambulare juſſit. Similia ferè his alio in loco laudat (*t*). Verùm hæc omnia tantum locum habent, ſi non urgeat ſitis valida, quæ per calida hæc remedia augeretur eò uſque, ut ægri à potu copioſiore ſibi temperare non poſſent; undè major copia aquæ adderetur humoribus, quàm difflaretur de corpore per motum vitalem auctum; adeóque hydrops augmentum caperet.

§. 1234. SI ingens vexet ſitis, cauſa fuerit calida, morbus cum febre calidâ, quod ſæpè ſolet fieri, ad primum (1232.) faciunt Cardiaca dicta reficientia, acida grata, & leniter aromatica.

In hydrope incipiente raròingens ſitis adeſſe ſolet, ſed adulto morbo ſæpè accedit, & meritò pro malo ſigno habetur. Sitis enim, utì aliâ occaſione dictum fuit ad §. 636., pro cauſis agnoſcit humorum immeabilitatem, ſiccitatem, aut acrimoniam; quæ in hydrope inveterato invenitur putrida. Dum autem aquoſa pars à ſanguine ſecedens in cavis corporis colligitur, orbatus diluente vehiculo ſanguis redditur nimis ſiccus & immeabilis; túncque ſitis naſcitur, & ſæpè moleſtiſſima. A potu autem creſcit indulgens ſibi Hydrops, nec ſitis potu ingeſto tollitur, quia ingeſta aqua facillimè à ſanguine ſecedit, & copiam extravaſati liquidi auget; nullo modo autem liquidorum per vaſa fluentium immeabilitatem minuit; adeóque ſitis cauſa manet; & tunc à calidis illis ſtimulantibus abſtinendum eſt.

Quandoque hydrops morbos acutos ſequitur, & ab illo *Hippocrates* (*u*) multùm metuebat: dicit enim: *Hydropes ex acutis morbis omnes mali; neque enim febrem ſolvunt, & cum dolore ſunt vehementi, ac lethales:* imprimis hoc obſervatur poſt febres continuas mali moris, ſcarlatinæ quandam ſpeciem, exanthemata miliaria, & petechia, ita ut hydrops naſcens cum fine talis morbi ferè coincidat; & quandoque jam tumere incipiant, antequàm febris omninò deferbuerit: minimè tutum foret in ſimili caſu calidis & ſtimulantibus remediis uti. Undè *Tralliamus* (*v*) ſingulari titulo agit de illis, qui hydrope unà cum febre laborant, & monet ſequentia: *Quare aqua inter cutem, ex acutis morbis profecta, non poteſt non inflammationes habere in ipsâ perſeverantes: nihil enim adeò intervallorum expers eſt ut febris: ac mirum, quòd neque aqua inter cutem, ipſis oboriens, calorem ægrorum exſtinguat, neque febris omnem aquam inter cutem exhauriat, ſed ab aquâ ſimul & igne ambo continuantur, ut undequaque dubia fiat curatio, ſive calefacere, ſive refrigerare, quidpiam velis.*

(*s*) De Intern. Affect. cap. XXIII. Charter. Tom. VII. pag. 655.

(*t*) De Morbis Lib. II. cap. XXVIII. Ibidem. pag. 580.

(*u*) In Prognoſt. Charter. Tom. VIII. pag. 619. & Coac. Prænot. n°. 452. Ibidem. p. 878.

(*v*) Lib. IX. cap. III. pag. 526.

Contingit autem ſæpiùs, quòd in hydrope jam inveterato ſtagnantes aquæ incipiant putreſcere, & acres fieri: tunc febris calida accenditur in frigido anteà corpore, ſitis immanis oritur, & omnia brevì in pejus ruunt. Sic obſervatur, crura & femora hydropicorum, tumida, pallida, & marmoris inſtar frigida, incipere rubeſcere, calere, dum ſimul cutis leviter etiam attacta dolet, quæ brevì pòſt eroditur, & copia quandoque ingens ſeri aquoſi exit, cum levamine quodam; ſed ſæpè peſſima gangræna ſequitur, omnia depaſcens. Tunc augetur immaniter ſitis, & calida illa ſtimulantia remedia nocerent peſſimè. Undè optimè monuit *Trallianus* (w): *Quòd ſi aqua inter cutem laborantes etiam febricitent, admodum calidis auxiliis utendum non eſt, neque in viſceribus, neque in cibis, aut potibus, aut antidotis aut purgationibus, &c. Nullum enim valdè calefaciens ipſos juvare poteſt. Nam ejuſmodi medicamenta ſitim ipſorum augent, & febrim incendunt, & cauſas inflammantes magis adhuc exurunt, intendùntque malum.*

Cùm autem poſt morbos acutos, utì dictum fuit, quandoque ſequatur hydrops; præcipuè illa ſpecies, quæ aqua intercus ſive anaſarca dicitur, ideò fortè Veteres Medici ſanguinis miſſionem conſuluerunt in hâc ſpecie hydropis. Sic *Ægineta* (x) curam Tympanitis, & aſcitis, auſpicari juſſit à purgantibus hydragogis; in Anaſarcâ autem à ſanguinis-miſſione incipiendum voluit; *maximè ſi à ſuppreſſis hæmorrhoïdibus, aut menſtruâ purgatione, affectus originem habuerit; præterquam ſi jam anteà ſanguinem miſerint, in malo habitu conſtituti.* Similia & apud *Trallianum* (y) habentur, ubi aſſerit, venæ ſectionem in curâ anaſarcæ interdùm requiri, *ut quæ ex ſanguinis frigidi copiâ naſcatur. Ac frigiditatis ratione quidem illâ non indiget, ſed quoniam copiæ detractio naturam levat.* Sed ex ſequentibus alio in loco patet, quòd *Trallianus* (z) ceſpitaverit circa venæ-ſectionem, addit enim plures cautelas; voluítque, tunc convenire tantùm, ſi inflammatio ſcirrhoſa ſit in viſceribus, ſi pravi humoris copia in venis adſit, ſi vires conſtent, æger ſit in vigore ætatis, nec tempus admodum frigidum fuerit. Imò videtur & ſanguinis-miſſiònem ideò præmiſiſſe, ut poſt hanc tutiùs poſſet valida calefacientia remedia adhibere. Sollicitè autem monet, magnam cautelam adhibendam eſſe: *Etenim intempeſtiva ſanguinis-miſſio in aliis quoque periculum inducit, in hydropico autem interdum etiam mortem.*

Anteà monitum fuit, impedimentum motûs ſanguinis venoſi poſſe originem dare hydropi, adeóque & nimiam vaſorum plenitudinem: in tali caſu vaſorum depletio per ſanguinis-miſſiones procul dubio utilis foret. Apud Hildanum (a) tale exemplum habetur, de homine robuſtiſſimo ſanguineo, trigeſimum annum agente, qui à vertice ad pedes uſque intumuit. Dum Medici curam aperientibus & purgantibus lenioribus tentant, ſubitò ex nare dextrâ ſanguis ad quatuor libras effluxit tanto cum impetu ut ſyncope ſequeretur. Suppreſsâ autem hâc hæmorrhagiâ, non tantùm vires redierunt, *Verùm etiam ab hydrope, citra aliorum remediorum uſum brevì curatus eſt æger.* Apparet hinc evidens ratio, quo caſu in curâ hydropis ſanguinis miſſio locum habere poſſit, cùm cæteroquin ſanguinis evacuatio hydropicis nocere ſoleat, imò à profuſâ ſanguinis evacuatione in robuſtis etiam & ſanis hominibus toties naſcatur hydrops, utì ad §. 1229. dictum fuit. Ubi ergò à causâ calidâ morbus ortus fuerit,

(w) Ibidem. pag. 525.
(x) Lib. III. cap. XLVIII. pag. 48. verſâ.
(y) Lib. IX. cap. III. pag. 514.
(z) Ibidem. pag. 518.
(a) Obſervat. Centur. I. pag. 43.

vel & febris calida hydropico ſupervenerit, & valida ſitis vexaverit, tunc calida illa ſtimulantia remedia, quæ ad paragraphum præcedentem laudata fuerunt, locum non habent. Ideò ad hunc numerum in *Materiâ Medicâ* alia laudantur, *cryſtalli tartari, rob ſambuci, juniperi, ſpiritus ſalis marini, &c.* quæ & ſitim ſedant, & putredini hîc metuendæ reſiſtunt quàm efficaciſſimè. Aromata quidem & hîc laudantur, ſed leniora; & prudens Medicus facilè determinabit horum quantitatem, prout virium languor, major vel minor calor, & moleſtæ ſitis intenſitas, requirunt.

§. 1235. UTroque caſu (1233. 1234.) prodeſt frictio, motus, calor.

Totus ſcopus conſiſtit in eo, ut per motum vitalem auctum ſtagnans lympha ſic diſponatur, ut à venis reſorberi poſſit, & reſorpta, humoribus circulantibus miſta, per varias vias exire de corpore. Quantùm autem frictiones valeant ad augendum motum per vaſa, alio in loco ad §. 28. n°. 2. dictum fuit. Sed prætereà ad §. 334. dum de curâ contuſionis agebatur, patuit, quantùm poſſit frictio prudenter inſtituta in reſolvendo ſanguine extravaſato & grumoſo; adeóque & multò plus efficere poterit in ſerum aquoſum, ſi lenteſcere inceperit. Imprimis autem frictio efficax eſt in hydrope anaſarcâ, dùm aqua in panniculo adipoſo collecta ſtagnat: quamvis enim & in aliis hydropis ſpeciebus uſum habere poſſit, tamen frictionis effectus, interpoſitâ tantùm cute, agit magis immediatè in extravaſatum ſerum, quàm ſi abomen in aſcite turgidum fortiter perfricaretur. Undè *Trallianus* (*b*) dixit: *At perfricatio hydropicis adhiberi debet potiſſimùm, ut externos corporis meatus rarefaciat, humores extenuet, & diſcutiat.* In curâ hydropis anaſarcæ quàm maximè frictiones commendat *Aëtius* (*c*); & alii plures. Frictiones autem illæ variis inſtituebantur modis: *Utendum igitur fricatione primâ quidem die per modicum oleum, moderatè & molliter factâ: in progreſſu autem & ſiccâ & multâ, & cum intenſione magis appreſſâ: deindè etiam per lintea aſperiora.*

Certè dum manu oleo inuncta perfricatur cutis, minùs læditur & exaſperatur, hìncque frictiones diuturniores ferunt ægri abſque moleſtiâ. Verum quidem eſt, quòd locus oleo perfricatus minùs reddatur perſpirabilis, ſed ſcopus eſt tantùm, ut per frictionem mobilia reddantur illa, quæ ſtagnant, & attenuentur lenta ac viſcoſa, dum ſimul acceleratur humorum per vaſa motus; undè videtur oleum tutò hîc adhiberi poſſe, & veteres Medici illud in uſu habuerunt, additáque *Scilla* & aliis reddiderunt medicatum (*d*). Interim tamen & ſolum oleum olivarum ſalubrem æquè præſtitit effectum in ipſo aſcite, qui curabatur tali frictione mane ac veſperi factâ intra menſis ſpatium; & tertio jam quartóve die, poſt frictiones inceptas, copioſa reddebatur urina; ſícque quotidiè detumeſcebat abdomen (*e*). Videtur autem felix ille eventus frictioni tribuendus eſſe, non autem virtuti medicatæ olei olivarum. Alvus inde quotidiè ſine aliis remediis ſoluta fuit. Frictio autem cum oleo non convenit, ſi ventris moles nimiùm magna ſit, & integumenta tenſa ac tenuia, & reſpiratio multùm difficilis (*). Ubi jam minui incipit tumor, cutis minùs tenſa fortiorem &

(*b*) Lib. IX. cap. III. pag. 524.
(*c*) Sermon. X. cap. XXVIII. pag. 244.
(*d*) Ibidem.
(*e*) Donald Monro, Eſſai ſur l'Hydropiſie, pag. 48. 49. Nouvelle Biblioth. Angloiſe pour les mois de Janvier & Février 1757. pag. 107.
(*) Stork Ann. Medic. pag. 90.

aſperiorem frictionem ferre poterit. Antiquis ad diſſipandos tumores hydropicos in uſu fuit & alia methodus, ad frictionem accedens, quæ hodie vix in uſu eſt, & tamen tuta ſatis & utilis videtur. De hâc methodo *Aëtius* (*f*) ſic habet: *Experiri etiam Herodoti remedium convenit, neque enim minùs quàm ipſa frictio auxiliari poteſt: veſicis itaque bubulis, aut etiam aliis magnis omninò, ac probè inflatis & vacuis, tumentes locos pulſato, atque id autoritate tum Archigenis tum Herodoti facito: indè enim citrà moleſtiam caro condenſatur, neque dolore, neque repercuſſione duriore, reſultante.*

Omnibus autem illis methodis hoc obtinere ſperabant, ut moverentur ſtagnantia, & ſic diſſiparentur tumores hydropici, ſimúlque caverent, ne cutis offenderetur. Vidi ſæpiùs per imprudentem frictionem crurum tumentium inflammari cutim, & brevì gangrænescere, quod periculoſum erat frequenter, & ſemper magnas creabat moleſtias. Prudentiſſimè hinc *Celſus* monuit (*g*), de curâ hydropis agens: *Utendum frictione, madefactis tantùm manibus aquâ, cui ſal & nitrum & olei paucum ſit adjectum, ſic ut aut pueriles aut muliebres manus adhibeantur, quò mollior earum tactus ſit. Idque, ſi vires patiantur, antè meridiem totâ horâ, poſt meridiem ſemihorâ, fieri oportet.*

Simul etiam apparet, quòd prudenter veteres Medici à lenioribus frictionibus inceperint, ne uno impetu extravaſatum ſerum, humoribus circulantibus miſtum, obrueret pulmonem, cum periculo ſuffocationis. Obſervaverat *Hofmannus* (*h*), tumorem œdematoſum pedum, quâcumque de causâ intrà corpus repulſum, gravem pectoris oppreſſionem & anxietatem producere. Imò viderat in talibus ægris, febre intermittente correptis, ſub frigoris acceſſione, pedum tumores ſubitò evanuiſſe, cum ingenti reſpirationis anguſtiâ, & tertio ſemper paroxyſmo repentina ſequebatur, ſub ipſo frigore, ſuffocatio.

Motus. De pulchris motûs corporis in emendandâ valetudine effectibus, anteà ad §. 28. dictum fuit. Certè per motus muſculares acceleratur motus ſanguinis venoſi versùs cor, & circulatio humorum augeri poteſt pro lubitu. Undè ab omni tempore corporis motus inter remedia hydropis numeratus fuit. *Hippocrates* (*i*) præcipua ad hydropem remedia enumerat, *labores, fotum & temperantiam.* Vocabulo autem ταλαιπωρίης utitur, quòd graves & ad laſſitudinem uſque protractos labores indicat; poſteáque addit, quòd quàm plurimùm laborare debeant, imò & per acclivia loca ambulando aſcendere. Ne autem valido & ſubito motu obrueretur pulmo, addit cautelam: *Si verò difficulter ſpiraverit, fuerítque æſtiva anni tempeſtas, ætas viguerit, & virium robur adſit, ſanguinem è brachio detrahere oportet.*

Muſculis, dum agunt, tumentibus, premitur tunica celluloſa, muſculis non tantùm incumbens, ſed & ubique interpoſita; adeóque & in anaſarcâ ob hunc effectum utilis eſſe poterit, movendo ſtagnans ſerum. Hinc ſuaſit *Celſus* (*k*), multùm ambulandum eſſe, currendum aliquando; & ideò credidit, quòd *faciliùs in ſervis, quàm in liberis, tollitur; quia, cùm deſideret famem, ſitim, mille alia tædia, longámque patientiam, promptiùs his ſuccurritur, qui facilè coguntur, quàm quibus inutilis libertas eſt.*

(*f*) Sermon. X. cap. XXIX. pag. 246.
(*g*) Lib. III. cap. XXI. pag. 164.
(*h*) Medic. Ration. & Syſtem. Tom. IV. part. III. Sect. II. cap. II. §. 16.
(*i*) De Victu Acutorum, Charter. Tom. XI. pag. 174. Epidem V. Charter. Tom. IX. pag. 347.
(*k*) Lib. III. cap. XXI. pag. 161, 162.

Cùm

Cùm autem per validos motus augeatur humorum per vaſa circumductio, facilè patet; his non utendum eſſe, ſi per febrim comitem exceſſus motûs circulatorii jam adſit; undè ſubjungit ſequentia: *Sed ſi febris quoque eſt, hæc imprimis ſubmovenda eſt per eas rationes, per quas huic ſuccurri poſſe propoſitum eſt. Si ſine febre æger eſt, tum demùm ad ea veniendum eſt, quæ ipſi morbo mederi ſolent.*

Facilè patet, & hîc eandem cautelam obſervandam eſſe, ne ſubitò per valida corporis exercitia in motum ducantur ſtagnantia, utì de frictionibus paulò antè dictum fuit. A leniori ergo motu incipiendum eſt, quod & magis convenit talium ægrorum viribus, quæ non ſemper adeò validæ ſunt, dum ſimul pondus artuum inferiorum, ſi anaſarca adſit, difficilem corporis motum reddat. Undè *Trallianus* (*l*) dixit: *Porrò motus, ſi quid aliud, hydropicis conducit, præcipuè qui fit per mare, equum, & lecticam; iis autem qui viribus conſtant, etiam itio eſt utiliſſima.* Illud exercitii genus, quod navigatione in mari fit, etiam debilibus convenit, & recentiorum obſervatis confirmatur ejus utilitas. Sic apud *Foreſtum* (*m*) legitur, quòd à Medicis derelictus hydropicus, cui non tantùm venter, ſed & manus, pedes, & facies, tumebant, naviculam ingreſſus per aliquot milliaria aſcenderit in altum maris. Vomuit, & poſt vomitum exercitio utens reſtitutus eſt. Notum eſt, non aſſuetis, dum mari vehuntur, nauſeam moleſtiſſimam & vomitum ſuccedere: verùm poſteà ad §. 1244. patebit, vomitum egregiè profuiſſe in hydrope curando. Uſus navigationis ille & pluribus obſervatis confirmatur (*n*).

Calor. Anteà dictum fuit, in ſanis exhalans in cava corporis liquidum ſub vaporis formâ expelli ex arteriis, & reſorberi à venis, antequam in liquidum fuerit condenſatum. Undè videmus, quòd ab omni ævo frigida hydropicorum corpora calefecerint Medici, ut ſtagnans ſerum aquoſum mobile magis redderent, & aptum ut in vapores ſolvi inciperet, faciliùs à venis bibulis reſorbendos. Per frictiones & motum augetur in corpore calor; ſed præterea externum calorem adhibuerunt, & quidem ſatis validum. *Aëtius* (*o*) *maximam curandi rationem in inſolationibus habet: itaque tumefactæ partes ad ſolem exponantur, capite ſaltem velato, cavendo etiam, ne tumor vehementiùs ſupercaleſiat.*

Ipſas fricationes, vel in ſole, vel juxta ignem, inſtitui juſſit: *Aliquando & arena probè à ſole ignita, aut pellibus, ſimiliter à ſole fervefactis, ægrum occulere oportet, capite tantùm velato, & facie cum ſpongiâ aſſiduè exterſâ.* His ſimilia *Celſus* (*p*) laudavit: *Evocandus eſt ſudor, non exercitatione tantummodò, ſed etiam in arenâ calidâ, vel laconico, vel clibano, ſimilibúſque aliis, &c. Balneum, atque omnis humor, alienus eſt.* Siccus enim hîc calor requiritur. Poſt eductas autem per paracenteſim ex abdomine aquas, ut morbi recidiva caveatur, *paulatim eſt revocandus æger ad exercitationes, frictiones, ſolem, ſudationes, navigationes, & idoneos cibos, donec ex toto convaleſcat* (*q*).

§. 1236. AD ſecundum ſcopum (1232.) indaganda cauſa vaſa arctans, obſtruens, rumpénſve; quæ tollenda, ſi fieri queat (1229.), vel emendanda ſæpè aquis mineralibus.

(*l*) Lib. IX. cap. III. pag. 524.
(*m*) Lib. XIX. Obſervat. XXXII. pag. 377.
(*n*) Ebenezer Gilchriſt the uſe of ſea Voyages, pag. 88.
(*o*) Serm. X. cap. XXVIII. pag. 244. 245.
(*p*) Lib. III. cap. XXI. pag. 162.
(*q*) Ibidem. pag. 166.

De cauſis hydropis dictum fuit ad §. 1229. Sed & ſimul tunc patuit, plures ex illis eſſe, quæ vel difficillimè, vel omninò non, tolli poſſunt. Si v. g. ingens ſteatoma in abdomine compreſſerit vicinas vias, quis ſperare audebit curationem, cùm in externis corporis locis vix unquam, niſi manu Chirurgi, tolli poſſit. E contrà, dum tumens gravidæ uterus venas iliacas, vel cavam deſcendentem, premit, tument ſæpè immaniter crura & femora; verùm poſt partum contracto utero tollitur venarum compreſſio, & ſponte ſuâ brevì cedit talis anaſarca, vel ſaltem molli frictione ſolâ facilè ſuperatur.

Hæc videtur eſſe ratio, quare quandoque ab àquis mineralibus ſanetur hydrops: quando nempè obſtacula, liberum lymphæ venoſæ motum impedientia, harum aquarum efficaciâ ſolvi & removeri poſſunt. Abſtinentia à potu, utì poſteà patebit, inter efficacia ad hydropem ſanandum remedia numeratur, adeóque noxium videri debet, ſi hydropico corpori copioſæ tales aquæ ingererentur. Verùm notandum eſt, tunc tantùm prodeſſe has aquas poſſe, ſi vires vitales adhuc adeò validæ ſint, ut ingeſtas aquas movere & excernere poſſint per urinam, ſudorem, aut alvum. Si enim manerent in corpore, augeretur hydrops. Undè prudentes Medici, dum hæc tentant, à parcâ incipiunt copiâ, quam augent deindè, ſi obſervent, ægrum facilè ferre, & urinam ingeſti potûs quantitati reſpondere. Habent enim ſalubres hæ aquæ ſtimulum aliquem, quem lingua facilè diſtinguit, in auras evaneſcentem citò, ſi in aëre aperto relinquantur, per quem ſtimulum efficitur, ut citò à venis bibulis ventriculi & inteſtinorum reſorbeantur, ac facilè cum humoribus circulantibus moveantur per corporis vaſa. Certè ſi ſanus & robuſtus homo potaret intra breve temporis ſpatium matutino tempore libras quatuor aquæ communis, indè gravaretur: valetudinarius autem majorem copiam aquæ Spadanæ ſumit abſque ullâ moleſtiâ.

Plura exempla habentur apud Auctores, qui de viribus & uſu fontium medicatorum ſcripſerunt, quæ docent, hydropem aliquando horum uſu curatum fuiſſe. *Celeberrimus Cocchi* (*r*) plures tales collegit caſus, qui hoc confirmant; quibus ſimiles paſſim & apud alios habentur.

Cùm enim in hydropicis ferè ſemper urina excernatur parcâ copiâ, ſi ab aquis potatis urinæ copia augeatur ſubitò, quandoque tam feliciter reſerantur hæ viæ, ut integra ſequatur curatio, & quidem in tali hydrope, qui omninò deſperatus videbatur. Mirus talis caſus (cujus *Cocchi* etiam meminit) integrè deſcriptus legitur (*s*) de homine, qui genio indulgens ictero corripiebatur, & dein aſcite turgebat. Varia tentaverant celebres Medici, ſed abſque fructu. Cùm nulla omninò ſpes ſupereſſet, ad aquas medicatas deductus fuit, & unicum hoc ſolamen ab uxore rogavit, ut antè mortem intolerabilem ſitim exſtinguere liceret, potis ad lubitum his aquis: impetratâ hâc veniâ, ſpatio quinque vel ſex horarum maximam ingurgitavit aquæ copiam, ne guttulam quidem urinæ emittens; ſudor frigidus & viſcidus, ſumma ſimul debilitas, fecerunt, ut adſtantes mortuum, ut putabant, in lectum repoſuerint: poſt mediam horam urina incepit fluere, & quidem tantâ copiâ, ut medietatem aquæ potatæ emingeret. Hoc facto loqui incepit, & paululùm vini generoſi petiit; quo calidè ſumto, profundo obdormivit ſomno, & totâ nocte ſudor erat, & perpetuum urinæ ſtillicidium: ſimul & per alvum tenuia aquoſa excernebantur. Per quinque vel ſex dies

(*r*) De J. Bagni de Piſa, pag. 265. &c. in Notis. — (*s*) Floyer ψυχρολυσία, pag. 457.

potando & mingendo perrexit; & convaluit. Medicus, qui ejus curam geſſerat, & reliquerat tanquam deſperatum, obſtupeſcebat, dum poſt biennium videret eundem hunc hominem ſanum, quem diù ſepultum credebat. Mali ominis ſolet haberi ab omnibus Medicis hydrops, qui icterum ſequitur; undè & mirabilior hæc cura apparet.

Aliquid ſimile videtur ab *Hippocrate* (*t*) obſervatum fuiſſe. Ubi enim de hydrope univerſali, orto à potu copioſo aquæ pluviæ & ſtagnantis, agit, valida purgantia ad curandum hunc morbum laudat; & deindè ſubjungit: *Potiſſimùm verò ejus aquæ, ex quâ morbus corripuit, quàm plurimùm propinato, quò ejus ventrem turbet, & multùm dejiciat. Sic enim maximè ſanum facies.* Quamvis enim hîc aquarum medicatarum nulla fiat mentio, tamen apparet, quòd aquam, collectam in corpore, per aquam copiosè potatam expellere de corpore conatus fuerit.

§. 1237. Liquidi nimia tenacitas ſolvetur in calido, frigidóve, hydrope (1233. 1234.). 1. Per ea remedia, quæ ibidem data. 2. Per Alcalinos maximè ſales, tam volatiles, quàm imprimis fixos. 3. Ope Mercurialium, Antimoniatorúmque, & Venereorum medicaminum arte Chemicâ ritè præparatorum, & ſagacitate medicâ benè exhibitorum.

Verum quidem eſt, quandoque nimis ſolutos humores inveniri in hydropicis; adeóque tunc opus minimè foret, ut illa remedia adhiberentur, quæ humores ſolvendi vim habent. Ex illis autem, quæ in *Capitulo de glutinoſo ſpontaneo* dicta ſunt, patent ſigna Diagnoſtica hujus degenerationis humorum. Simul etiam ex cauſis hydropis intelligi poterit, quid de tenacitate nimiâ humorum ſtatuendum ſit. Si enim poſt largas hæmorrhagias, poſt copioſum aquæ potum, ſubitò ortus fuerit hydrops, & nulla antè hunc morbum ſuſpicio fuerit viſcerum obſtructorum, vel viſcidæ cacochymiæ, de attenuantibus remediis cogitandum non eſt, ſed potiùs illicò opera adhidenda, ut expellatur de corpore aquoſa hæc colluvies, ac dein labefactato corpori priſtinæ vires reſtituantur per remedia roborantia. Verum quidem eſt, quòd collectum ſerum aquoſum in corporis cavis ſtagnando lenteſcere poſſit, ſed non multùm efficaciæ videntur habere remedia in humores extravaſatos, & imprimis ſi jam ingenti copiâ collecti fuerint. Nec aliqualis lentor extravaſati ſeri pro malo omine habetur: obſervavit enim antè jam ſæpè laudatus *du Verney junior* (*u*), majorem curationis ſpem adeſſe, ſi aquæ per paracenteſin educerentur parum mucilaginoſæ, cùm ècontrà, ſi aquæ fluviatili ſimiles forent, nullúmque poſt evaporationem factam relinquerent ſedimentum, vel parcâ tantùm copiâ, ægri ferè ſemper morerentur.

Illa autem remedia, quæ nimiam tenacitatem ſolvunt, quandoque ſimul evacuando proſunt, utì poſteà patebit, imprimis ſi liberaliori doſi exhibeantur: hîc autem propriè de attenuandi & ſolvendi virtute, quam poſſident, agitur, quâ proſunt removendis viſcerum obſtructionibus, quæ toties obſervatæ fuerunt, hydropem feciſſe.

(*t*) De Intern. Affect. cap. XXVIII. Charter. Tom. VII. pag. 658.

(*u*) Académ. des Scienc. l'an 1703. Mém. pag. 162.

1°. Anteà, ubi de *glutinoſo ſpontaneo* agebatur, ad §. 75. demonſtratum fuit, ab aucto motu plurimùm boni exſpectari meritò in ſolvendâ nimiâ tenacitate; adeóque omnia illa remedia, quæ laudata fuerunt numeris hîc citatis, huic ſcopo inſerviunt, quatenùs vim vitalem humores circumagentem incitant. Monitum autem tunc fuit, ex quâ remediorum claſſe deſumi debeant in diverſis ſpeciebus hydropis, calidi nempè, aut frigidi.

2°. Anteà, ubi de curâ obſtructionis agebatur, ad §. 135. ſales alcalini tam fixi quàm volatiles numerati fuerunt inter remedia attenuantia & ſolventia, quibus majori cum fiduciâ nunc utimur, poſtquàm per experimenta *Celeberrimi Pringle* conſtitit (*v*), putredinem per hos ſales non promoveri, utì anteà credebatur. Sales alcalini volatiles, utì ſal volatile oleoſum in officinis dictum, & alia ſimilia, ad §. 1233. laudata fuerunt, tanquam ſtimulantia & motum augentia remedia; ſimul tamen etiam ob vim ſolventem meritò celebrantur. Sunt autem quædam plantæ, quæ continent naturaliter ſalem volatilem alcalinum, ſimilem illi, qui arte Chemicâ ex variis corporibus elicitur. In cepis, alliis, ſinapi ſeminibus, & pluribus aliis plantis, quæ antiſcorbuticæ acres ſolent vocari, præſtò eſt copia ſalis volatilis alcalini, qui vix percipitur, quamdiù harum plantarum partes integræ ſunt, ſed ſimul ac ſcindendo aut contundendo franguntur, mox quaquaverſùm exhalans nares ferit, oculóſque irritando lacrymas exprimit, linguam vellicat. Sed & ſimilium plantarum efficacia per totum corpus penetrat, vix mutata. Notum eſt hominum, qui alliorum uſu delectantur, halitum non tantùm, ſed & urinam, & ſudorem, allii ſpirare fragrantiam; dum ſimul meritò laudatur ob vim diureticam, adeóque duplici effectu prodeſt. *Foreſtus* (*x*) inveteratos hydropes ſolo allii uſu curatos vidit. *Sydenhamus* (*y*) teſtatur, *quòd ſolo allio miſſis evacuantibus, hydropem ex aliorum præſcipto, non ſuo, depulſum noverit.*

Cùm ſtatim exſpirent volatile illud hi bulbi, utì & ſemina, ſi ſciſſa vel contuſa fuerint, apud plebem moris fuit dudum jam, integros alliorum bulbos, integra ſemina ſinapi, deglutire, ut, maceratione in ventriculo & inteſtinis emollita, ſenſim exhalent ſalem volatilem alcalinum, quem recondunt, abſque ullâ jacturâ. Mirabilis effectus ſimilium remediorum legitur (*z*). Quinquagenaria mulier aſcite laborabat, qui nec purgantibus nec diureticis remediis levabatur: ter paracenteſin paſſa fuerat, ſed denuò intumeſcebat. Aniculæ conſilio mane & veſperi cochleare plenum ſeminum ſinapi non contuſorum devoravit, ſuperbibendo decocti ſummitatum viridium geniſtæ ſemilibram; & poſt triduum ſenſit maximum levamen, dum moleſtiſſima ſitis omninò ſedaretur. Urina quotidiè ad libras minimùm quinque aut ſex profluxit; alvus interdum duobus aut tribus diebus continuis movebatur ab hoc remedio. Perſtitit in hiſce per annum, neque rediit morbus. Verum quidem eſt, quòd & *geniſta* ad hydropem curandum celebris planta ſit; ſed tamen admodum credibile videtur, quòd ſemina ſinapi multùm ad felicem hanc curationem contulerint. Salſum ſuccum *geniſta* habet, & ejus cineres, vel ſal fixus ex his elixiviando eductus, magni nominis remedium dat in hoc morbo, & ubique in officinis ſervatur. Cineres *geniſtæ*, vel ſalem,

(*v*) Obſervat. ſur les Maladies des Armées, Tom. II. Traité ſur les Subſtances Septiques & Anti-ſeptiques.

(*x*) Lib. XIX. Obſerv. XXVII. Tom. II. p. 369.

(*y*) De Hydrope, pag. 633.

(*z*) Mead. Monit. & Præcept. Medic. cap. VIII.

vino infundere ſolent, & hujus vini medicati unc. ij. bis vel ter de die exhibent; plerumque unciam ſalis infundunt libris duabus vini aciduli, Rhenani, Moſellani, vel ſimilis; doſim hanc augent, vel minuunt, pro variâ ætate, viribus ægrorum, & remedii effectu. Quando cineribus utuntur, eorundem libram ſubſtituere ſolent unciæ ſalis plerumque. Salis autem fixi copia in geniſtæ cineribus varia obſervatur, pro diverſitate ſoli: circà litora maris in arenoſis locis creſcens ſalſiſſima eſſe ſolet hæc planta, minùs ſi in loco pinguiori aut humidiore degat. Ex *ſtipitibus fabarum*, *abſinthio*, *carduo benedicto*, aliiſque pluribus plantis, parati cineres, & ſales, ad eoſdem laudantur uſus.

Dum autem alcalini ſales fixi infunduntur vino, naſcitur ſal ex acido & alcali compoſitus, ob oleum vini ipſi unitum ſaponaceus; admodum penetrabilis, quì facillimè fertur à corpore humano, & inſigni ſolvendi & deobſtruendi efficaciâ valet. Notum eſt, quantas laudes habeat, & mereatur *tartarus regeneratus*, qui & *terra foliata tartari* à Chemicis vocari ſolet, atque ex acido aceti, & ſale tartari alcalino fixo, componitur, perfectâ ſaturatione ſibi mutuò intimè unitis ita, ut nec acidum nec alcali prædominetur. Simile huic, & fortè adhuc magis penetrabile, remedium paratur, dum ſpiritus ſalis ammoniaci, qui volatilis & alcalinus, unitur acido vegetabili ſatis volatili, quod acetum deſtillatum in officis vocatur: ex miſcela horum & perfectâ ſaturatione naſcitur ſal compoſitus mitiſſimus, qui ne oculum quidem irritat, ſaltem ſi parum tantùm diluatur aquâ, & nullo modo corpus turbat; hinc in morbis acutis & chronicis tutò uſurpatur, tanquam potentiſſimum reſolvens, ſimúlque excretiones per urinam & ſudores multùm promovet. Hæc ſi conſiderentur, nemo mirabitur, cur Medici tantam ſpem conceperint de ſimilibus remediis, ad ſanandum hydropem, & tollendas hydropis cauſas frequentiſſimas, obſtructiones nempè viſcerum.

Quandoque felici cum effectu ſales volatiles, fixos & alcalinos, unà cum vi roborante ferri, ſimul adhibuerunt hydropi curando. Sic legitur (*a*), quòd aſcites, quem comitabatur anaſarca crurum & femorum, reſpiratio difficilis, ſitis magna, unà cum pulſu celeri & debili, curatus fuerit, dum libris duodecim cereviſiæ infunderetur libra cinerum geniſtæ, cum unciis duabus ſeminum ſinapi, & limaturæ ferri unciis quatuor, & poſteà ægra ſumeret uncias quatuor hujus cereviſiæ bis de die. Effectus autem adeò ſubitus erat, ut poſt primam doſin aſſumtam, viginti libras urinæ excerneret: continuato uſu hujus, interpoſitis ſubindè purgantibus, ægra hæc convaluit.

3°. Notum eſt, ex argento vivo, antimonio, cupro, varia parari poſſe remedia, quæ efficaciſſimè corpus turbant, & furſùm & deorſùm validè evacuant. In hoc autem loco non agitur adeò de illâ vi, per quam expellere aquam in cavitates congeſtam hæc remedia ſolent, ſed potiùs de illâ horum efficaciâ, per quam ſolvunt nimiam tenacitatem, ſícque tollunt in vaſis & viſceribus illa obſtacula, quæ hydropi cauſam dederunt. Solutâ autem illâ tenacitate, quandoque profuſæ evacuationes ſequuntur, imprimis per ſudores & urinam, rariùs per alvum, & quidem cum magno levamine, ſurgentibus indè, non autem fractis, ægrorum viribus, illæ enim evacuationes tunc non excitantur à remediorum ſtimulo, ſed remotis, vel multùm imminutis, obſtacu-

(*a*) Eſſais & Obſervat. de Med. Tom. VI. art. LXII. pag. 219.

lis, natura, quæ toties ſola ſibi ſufficit, per varias vias de corpore expellit aquoſam colluviem.

Salivatio per argentum vivum excitata, ſolvit omnes humores totius corporis ita; ut emacietur totum; licèt prudentes Medici conentur impedire, ne ſoluti humores per alvum ruant, cùm adeò acres ſint, ut totum os exulcerent, adeóque & ſimiliter inteſtina ſic afficere poſſent. Verùm per ipſam ſalivationem hydrops ſanatus fuit in homine triginta circiter annorum, qui hydrope anaſarcâ & aſcite laborabat, cúmque poſt paracenteſin maneret anaſarca, nec cederet remediis, ſalivatio tentata fuit, tam felici cum effectu, ut non tantùm evanuerit omnis hydrops, verùm & poſteà perfectâ frueretur ſanitate (*b*). De mirabili hâc vi, quâ argentum vivum ſolvit humores noſtros, aliâ occaſione ad §. 135. 4. dixi; ubi de curâ obſtructionis agebatur.

In præparatis illis metallicis conficiendis ſollicita cura requiritur, & in iiſdem adminiſtrandis prudens ſagacitas. Ob hanc cauſam propriâ manu ſolebam, difficiliora ſaltem, conficere, vel nonniſi iliis committere hanc provinciam, quorum fidem & dexteritatem in Chemicis probè noveram. Minimè autem hoc feci, ut arcanorum titulo diſtribuerem cognita remedia, vel ſi quid peculiaris efficaciæ ſcirem, non omnibus notum, turpis lucri causâ tegerem; revelavi enim illicò, ſi quid utilis noviſſem. Summâ cum indignatione vidi Medicos, ſed hoc nomine indignos, libellis linguâ vernaculâ ſcriptis obtrudere ignaro vulgo merces ſuas, addito pretio, ut ſacram illam auri famem ſatiarent malis his artibus. *Auguſta Imperatrix* & honoribus & præmiis remuneratur illos, qui novi quid, ſed utilis, in re Medicâ invenerunt, ſed è ditionibus ſuis juſſit exulare turpes illos libellos, quibus creduli homines decipi poſſent, crumenæ ſemper, quandoque & ſanitatis, diſpendio. Sed hæc per tranſennam.

Solent autem ad hunc ſcopum adhiberi hæc remedia, vel in tam parcâ doſi, vel variis præparationibus ſic mitigata, ut in ventriculum & inteſtina nullo agant ſtimulo, vel ſaltem adeò levi, ut nec vomitum, nec alvi evacuationem, excitent; licèt eadem remedia, vel majori doſi, vel aliis modis præparata, validam vim emeticam, aut catharticam, exerceant in corpore. Plures in *Materiâ Medicâ* ad hunc numerum proſtant formulæ, ubi mercuriala remedia præſcribuntur parcâ admodum doſi; antimonii vis emetica ſic adhibetur, ut leniſſima tantùm ſit. Tale remedium videtur fuiſſe *Præcipiolum Paracelſi*, cujus vires adeò extollit *Helmontius* (*c*); dicens: *Curat omnem hydropem, non quatenùs purgat, ſed in quantum materialiter tranſiens per inteſtina, reſolvit extravenatum cruorem. Sin autem una vomitum vel alvum cieat, id hydropi eſt per accidens.* Apparet autem, quòd vim purgantem hujus remedii non probaverit; quod confirmatur, cùm paulò pòſt *brioniæ albæ* radicem ad hydropem laudaverit: *Quocirca vim hydragogi in Brioniâ proficuam attende, ſi virus ſolutivum ab eâdem abſtuleris.* Similiter laudat *Antimonium*, ſi priùs in liquorem verſum fuerit, & dein in pulverem, qui tantùm per ſudorem purget; tunc enim ait, *haberi remedium, quod omnem hydropem modeſtè tollit extra metum recidivæ.* De præcipiolo autem illo Paracelſi dicit, quòd difficilis quidem ſit ejus acquiſitio, ſed & duorum granorum pondus ſufficiat, ter quatérve adhibitum. De preparatione hujus remedii habet ſequentia (*d*): *Id autem ut pro voto ſuccedat, oportet mercurium mori, abſque ullo ſalium externorum ſodalitio, aut ſpirituum alienorum conſortio. Sic tamen mori convenit, ut vivum maneat*

(*b*) Académ. des Scienc. l'an 1703. Mém. pag. 150. — (*c*) In capitulo *Ignotus Hydrops*, §. 39. & ſeq. pag. 416. 417. — (*d*) Ibidem. pag. 417.

in plauſtro, quod queat in vitâ mediâ mercurii deferre ad loca deſtinata. Gratulor illi, quem ignis docuit me intelligere. Ex illis autem, quæ ad §. 135. N°. 4. dicta ſunt, patuit, argentum vivum, abſque ullo alio addito, poſſe converti in pulverem ſaporis acris metallici, per ſolam digeſtionem, vel & deſtillationem repetitam: pulvis tamen ille ſic natus ex argento vivo, ſolo igne valido ferè totus mutabatur in argentum vivum, omni acri ſapore deleto. Videtur hinc ſatis probabile, *Præcipiolum Paracelſi* ſimile eſſe huic pulveri. Novi, hoc in hydrope, & in aliis morbis difficillimis, non contemnendum effectum produxiſſe: vidi unicum granum: unà cum purgantibus datum, peſſimum in linguâ ulcus citò ſanaſſe; ſed adeò turbaverat totum corpus, ut æger biduò poſt aſſumtum hoc remedium langueret omninò.

Quamvis autem illud mercuriale præparatum non immeritò ob ſingularem efficaciam commendetur: tamen & ab aliis mercurialibus remediis officinalibus ſimilis quandoque effectus fuit obſervatus. Sic paucis doſibus mercurii dulcis aſcites, cum univerſali totius corporis anaſarcâ junctus, curatus fuit, ſequente copioſiſſimo urinæ profluvio (*e*). Similis effectus etiam ab emeticis, refractâ doſi datis, obſervatus fuit (*f*); & imprimis profuit, ſi unà cum opio addito darentur. Cuprum in ſpiritu volatili alcalino ſolutum, & tali quantitate datum, ut corpus non turbet, excitato urinæ profluvio, quandoque inſigniter profuit (*g*).

Utilis methodus exhibendi valida remedia tam parcâ doſi, ut corpus nullo modo turbent, videtur magni momenti eſſe in curando hydrope, aliiſque chronicis & difficilibus morbis; neque tantùm in remediis ex regno minerali depromptis, verùm etiam in vegetabilibus locum habet. Multæ plantæ ſunt, ob venenatam indolem ſuſpectæ, quæ fortè poſt diverſas præparationes, vel etiam minutâ doſi poſſent tutò exhiberi, & prodeſſe. Papaveris ſuccum horruerunt multi ex antiquis Medicis; *Paracelſus*, illo audacter utens, magnam ſibi famam comparavit. Infamis ab omnibus, ob deleteriam vim, habita fuit *Cicuta*; debemus egregio *Archiatro Storck*, quòd abſque noxâ, etiam ſatis magnâ copiâ, dari poſſit, & tam interno quàm externo uſu Cancro domando proſit egregiè. Vix veroſimile videbatur, plantam, ubique terrarum ferè, lætè creſcentem, in ſolam generis humani pernicem fuiſſe creatam. *Helleboris* utebantur Veteres Medici ad difficillimos morbos curandos, ſed tali quantitate, ut, non ſine convulſionum, imò & mortis periculo, corpus evacuarent. Duro enim nodo duriorem adhuc cuneum adhibere audebant, dum corpus balneis, aliiſque remediis, ad ferendam validiſſimorum pharmacorum vim præparaverant. Diſputant quidem Eruditi, an Veterum *Hellebori* hodiè cogniti ſint, an non. Certum tamen eſt, illas plantas, quas hodie *Helleboros* vocamus, inſignis eſſe efficaciæ, modò ſat recentes fuerint, nec diuturnâ in officinis morâ, ſitu aut carie corruptæ. Certè obſervatum fuit, *Helleborum nigrum officinarum*, moderatâ doſi datum, vi inſigni diureticâ profuiſſe quàm plurimùm in curando hydrope (*h*). Ex *Helleboro albo & nigro*, quandoque & ex ſolo *Helleboro albo*, *oxymel helleboratum confecit Geſnerus* (*i*), cujus eximias vires in literis ad *Adolphum Occonem* datis deſcribit. Bina autem talia oxymella adhibebat, quorum unum

(*e*) Donald Monro. Eſſais ſur l'Hydropiſie, pag. 90.

(*f*) Ibidem. pag. 76.

(*g*) Herm. Boerh. Chem. Tom. II. proceſſ. CXCII.

(*h*) Freind, Hiſtoria Medic. part. II. pag. 252.

(*i*) Epiſtol. Medic. Conrad. Geſner. pag. 48. versâ & 49.

majus, alterum minus, vocabat. Dicítque, quòd propriæ matri, provectæ admodum ætatis, & ob diſpnœam valdè periculosè decumbenti, dederit minoris oxymellis parum admodùm, ex vino Cretico, quinquies vel ſexies, hoc cum effectu, ut ſtatim meliùs ſe haberet & à morte ad vitam rediiſſe videretur. Edidit autem tractatulum, in quo de *Aconitis* diſputat, & ſimul utriuſque oxymellitis deſcriptionem exhibet (*k*). Teſtatur (*l*), *hydropicis & cachecticis illicò profuiſſe, aſthmate ſimul & ſiti remiſſis.* Verum quidem eſt, quòd multa alia remedia his compoſitionibus admiſcuerit, utì decimo ſexto ſæculo moris erat apud Medicos: interim tamen videtur, præcipuam efficaciam horum remediorum *Helleboro albo* tribuiſſe. Dicit enim (*m*): *Nec eſt, quod quiſquam ab Elleboro albo abhorreat, cùm tam modicè & in parvâ doſi ſumatur; & ego tali modo quotidiè, & feliciſſimè, in meis ægris utor.* Quàm utile foret humano generi, ſi Medici vellent tantorum virorum veſtigia ſequi, & prudenti cum cautelâ experiri, quid faciant in morbis curandis minutæ doſes remediorum, quæ in majori copiâ habentur pro noxiis.

§. 1238. AQuæ in cavitates congeſtæ indè educuntur. 1. Paracenteſi. 2. Emiſſariis paratis novis. 3. Urinæ viâ. 4. Vomitu. 5. Purgatione alvi. 6. Diſſipatione.

Tres indicationes generales ad curandum hydropem enumeratæ fuerunt §. 1231. De primâ, quæ ſuadebat, liberum conciliare fluorem lymphæ, hactenus dictum fuit; ſequitur nunc ſecunda indicatio, quæ agit de educendis aquis, quæ in cava corporis effuſæ ſtagnant. Hæc autem aquarum eductio duplici modo fit; vel enim pertuſo loco, ubi hæret, aquæ collectæ datur exitus; vel reſorptâ priùs per venas aquâ, & humoribus circulantibus miſtâ, per varias vias expellitur de corpore.

1°. Ubi nempè puncturâ factâ exitus paratur aquæ in cavis majoribus corporis collectæ. Ad §. 1218. patuit quàm parùm exſpectari poſſit à puncturâ, aut terebratione, in hydrocephalo ſanando. Meliori cum ſpe illud tentari poſſe in pectoris hydrope, conſtitit ex illis, quæ ad §. 1219. dicta fuerunt. Sequenti autem paragrapho agetur de uſu paracenteſis abdominis ad curandum hydropem aſciten. De Paracenteſi autem ſcroti in hydrocele poſteà agetur §. 1252.

2°. Ubi verò in minoribus cavis corporis aqua collecta hæret, tunc Paracenteſis locum non habet, ſed latior plaga cauſticis, aut veſicantibus, facta; vel & pluribus vulnuſculis ſic pertundi debet, ut aqua in panniculo adipoſo collecta ſatis liberè exire poſſit; & hæc methodus in Hydrope Anaſarcâ curando locum imprimis habet. De quâ re ad §. 1242. dicendum erit.

3°. Hoc autem obtineri nequit, niſi ſerum aquoſum, in cavis corporis collectum, priùs reſorptum fuerit per venas, & poſteà per renes excernatur. Quâ methodo, & per quæ remedia, hoc obtineri poſſit, §. 1243. patebit.

4°. Per vomitum non poſſe evacuari collectam aquam, niſi priùs in cavum ventriculi venerit, ſponte patet; adeóque priùs reſorberi deberet. Cùm autem faciliùs per

(*k*) Conr. Geſner. de Aconit. & Oxymelle Hellebor. &c. pag. 21.

(*l*) Ibidem. pag. 26.

(*m*) Conrad. Geſner. de Aconit. & Oxymelle Hellebrato, &c. pag. 27. verſâ.

alvum, urinam, vel ſudorem, exeant, ideò §. 1244., ubi de vomitu agitur, imprimis laudatur ille effectus, quo per validos concuſſus inter vomendum ſolvi, moveri, expelli, poſſunt ſtagnantia, & ſic ſæpè feliciter removeri obſtacula, quæ hydropi cauſam dederant. Simul etiam vomitoria, imprimis validiora, alvum movere ſolent.

5°. Facilè patet, ſtagnantem in cavo abdominis aquam non poſſe per alvum exire, niſi priùs reſorpta fuerit. Ob hanc cauſam §. 1247. laudantur purgantia valida, quæ non tantùm evacuant, ſed fundunt, & movent fortiter; ideóque etiam repetitis, pauco tantùm intervallo, vicibus dantur, in quantum vires ægri tolerare poſſunt.

6°. Tuta ſatis videtur hæc methodus, cùm vix ullo modo corpus turbet; ſed magnum ægris tædium parit, & vix toleratur, niſi à conſtantiſſimis. Calore enim majore excitato ſtagnans aquoſa hæc colluvies aptior redditur, ut reſorberi poſſit à venis; cúmque ſimul calor major ad diaphoreſin & ſudores diſponat, ſpes eſt, ut omne, quod reſorptum fuit, per cutis ſpiracula diffletur de corpore. De hâc re agetur §. 1248. Sed ſimul, dum hoc fit, pertinaciter toleranda ſitis eſt, ſiccis cibis tantùm utendum eſt, ne reddatur corpori liquidum, quod calore diſſipatum fuit. Hinc vera eſt hydropici corporis exſiccatio, de quâ dicetur ad §. 1249.

Cùm autem longa patientia deſideretur, meritò dixit *Celſus*, faciliùs curari in ſervis, qui cogi poſſint; *ſi enim ex toto ſibi temperare non poſſunt, ad ſalutem non perducentur* (*n*). Et meritò peritus Medicus negavit, hominem, mediocriter hoc morbo implicitum, ſanari poſſe, cùm notæ eſſet intemperantiæ. Cúmque alter Medicus ſanationem polliceretur, ſcitè reſpondit, *illum ad morbum ægri reſpicere, ſe ad animum.* Eventus certè aſſerti veritatem probavit. *Ille enim cùm ſummâ diligentiâ, non Medici tantum modò, ſed etiam regis, cuſtodiretur, tamen malagmata ſua devorando, bibendóque ſuam urinam, in exitium ſe præcipitavit.*

Facilè autem patet, hanc methodum locum habere tantùm, ubi vires adhuc conſtant, nec morbus omninò inveteratus eſt. Si enim abdomen v. g. immaniter jam diſtentum fuerit, vix ulla reſorptionis ſpes ſupereſt, & ſimul metus eſt, ne per auctum calorem putredo concilietur ſtagnanti ſero, undè brevì tabefacta viſcera certam inducent mortem, & quidem tantò citiùs, cùm in hâc curandi methodo omnis potus negetur ægris, vel ſaltem parciſſimus tantùm concedatur, adeòque nec dilui ſatis, nec elui, poſſit de corpore putridum, diuturnâ ſtagnatione & calore aucto natum. Undè prudenter *Celſus* (*o*) dixit: *Inter initia tamen non difficillima curatio eſt, ſi imperata ſunt corpori quies, ſitis, inedia. At ſi malum inveteraverit, non ſine magnâ moleſtiâ diſcutitur.* Licèt autem motus corporis utilis hydropicis laudetur meritò, tamen illum tolerare non poſſent ægri, dum ſimul ſitim & inediam pati cogerentur. Hodiè quidem abſoluta inedia non ſolet imperari; ſed ſolo ferè pane biſcocto vivere ſolent; utì poſteà patebit.

§. 1239. SI cauſa hydropis aſcitis eſt recens, extrinſecus citò applicata; ſi vires integræ, corpus juvenile; ſi viſcera benè conſtituta, neque alio morbo perdita; ſi aqua nondùm putrida, neque diù in loco ſtagnaverit; ſtatim inſtituenda paracenteſis.

(*n*) Celſus, Lib. III. cap. xxi. pag. 161. — (*o*) Ibidem.

Patuit anteà ad §. 1219., ſatis felici cum eventu per inſtitutam thoracis Paracenteſin aquam, in pectoris cavo collectam, eductam fuiſſe. Ubi ergò in cavo abdominis ſimilis aquoſa colluvies aderat, meritò cogitabatur, ut ſimili arte educeretur. Natura enim, ſponte ſuâ, quandoque monſtravit hanc viam. Apud *Schenckium* (*p*) plura exempla habentur, umbilico priùs protuberante, dein rupto, effluxiſſe aquas, reſtitutâ integrè ſanitate; & quidem, illud contigiſſe in viro ſexagenario majore, qui integrè ſanatus ab hydrope, abſque ullâ recidivâ, ſeptuageſimo ætatis anno jam ſuperato, aliis de cauſis mortuus eſt. His ſimilia leguntur & apud *Foreſtum* (*q*), Adeò tumebat aſcitica mulier, ut *Celeberrimus Mead* (*r*) morbum inſuperabilem pronunciaret, cùm non ſupereſſent vires. Sponte tamen rupto aqualiculo, duodecim ferè aquæ libræ proruperunt, & ſequenti die novâ rupturâ factâ ſex aquæ libræ exiverunt. Non quidem in umbilico, ſed prope illum, binæ hæ aperturæ inveniebantur. Languida autem adeò, & tantùm non moribunda, erat hæc ægra, ut cardiaco remedio dato certam & citam mortem prædixerit. Poſt menſes nihilominus aliquot incolumen, & ab omni hydrope immunem, vulneribus ſponte conſolidatis, mirabundus vidit. Undè ſtatuit: *mulieri, ne mortuæ quidem, vix credendum eſſe.*

Videtur ergò ars imitari poſſe methodum, quam natura monſtravit. Interim tamen non omninò unanimis fuit Medicorum circa paracenteſis utilitatem conſenſus. Dum enim aliquando contigiſſet, neglectis debitis cautelis, ſubitò poſt tentatam paracenteſin mortuos fuiſſe, ægros, in multis denuò diſtenderetur abdomen novâ accumulatâ aquâ, quandoque ſatis citò, cúmque præterea conſiderarent, per paracenteſin non tolli morboſas viſcerum affectiones, quæ hydropi originem dederant, plures fuerunt, qui damnaverunt paracenteſin tanquam noxiam, alii neglexerunt tanquam inutilem.

Apud *Cælium Aurelianum* (*s*) diverſæ antiquorum Medicorum circa paracenteſim opiniones leguntur; quas collegit; & ſententiam illorum, qui damnant hanc operationem, benè refellit, ac deindè contra illos inſurgit, dicens: *Omnes enim paracenteſi curatos, ut ajunt, mori, apertiſſimè mentiuntur: nos enim quoſdam vidimus evaſiſſe: plurimi verò moriuntur. Siquidem medentium tardante conſilia ſeriùs paracenteſis adhibetur.* Prætereà optimè notat, licèt cauſa, quæ hydropem produxerat, non tollatur per aquæ collectæ eductionem, tamen ſymptomata plura & moleſtiam morbi ſic minui poſſe: cùm autem in aliis morbis curandis Medici plura adhibere ſoleant remedia, quæ cauſam morbi non attingunt, ſed ſymptomata leniunt, nulla videtur eſſe ratio, quare & paracenteſis ad eundem ſcopum non poſſet adhiberi. Suadet *Hippocrates* (*t*), de curâ aſcitis agens, ſi alia remedia; & victûs ratio, nihil effecerint, ſectione factâ aquam educendam eſſe: ſectionem autem jubet faciendam circa umbilicum, vel retrò circa ilia; dein dicit: *Indè verò pauci etiam evadunt.* Neque *Sydenhamus* (*u*) probavit Paracenteſin: poſtquam enim veſicatoriorum applicationem damnaverat, ob gangrænæ metum, addit ſequentia. *Neque aut feliciori cum eventu, aut minore diſcrimine, adminiſtrantur, me judice, ſive Paracenteſis, ſive Acupuncturæ, à nonnullis*

(*p*) Obſervat. Medicin. Lib. III. obſervat. XVIII. pag. 422.

(*q*) Tom. II. Lib. XIX. Obſervat. XXXIII. pag. 379.

(*r*) Monit. & Præcep. Medic. cap. VIII.

(*s*) Morb. Chronic. Lib. III. cap. VIII. pag. 478. & ſeq.

(*t*) De Affection. cap. VI. Charter. Tom. VII pag. 627.

(*u*) De Hydrope, pag. 635.

celebratæ, quàm veſicatoria. Novi ſatis, plures alios, nec infimæ notæ, Medicos parùm ſperare de Paracenteſi, imò & quoſdam abſolutè damnare. Ex ſequentibus, ſpero, patebit, an rectè hi ſenſerint nec ne?

Certè *Celſus* (*v*), poſtquam de curâ hujus morbi dixerat, jubet, *ſi per talia auxilia venter non ſiccatur, ſed humor nihilominus abundat, celeriori viâ ſuccurrere, ut is per ventrem ipſum emittatur.* Fatetur, *Eraſiſtratum* damnaſſe Paracenteſin, quia unicam hydropis cauſam credebat eſſe vitiatum jecur; undè optimè addit ſequentia; *tamen aqua, niſi emittitur, quæ contra naturam ibi ſubſtitit, & jocinori, & cæteris interioribus partibus, nocet.* Nec exſpectabat à ſolâ paracenteſi hydropis ſanationem, nec credebat, omnes ægros ſic poſſe ſanari. Fatetur enim, *corpus nihilominus eſſe curandum. Neque enim ſanat emiſſus humor, ſed Medicinæ locum facit, quam intus incluſus impedit. Ac ne illud quidem in controverſiam venit, quin non omnes in hoc morbo ſic curari poſſint.*

Omnes, qui de Hydrope ſcripſerunt, Medici conveniunt, colluviem aquoſam, in abdominis cavo aggeſtam tollendam eſſe; ſed non omnes volunt ſuccurrere celeriori viâ; utì *Celſus* dixerat; pertuſo nempè abdomine. Per emetica, purgantia hydragoga valida, diuretica, &c., conantur hydropicorum aquas evacuare, vel ſiti & calore magno diſſipare tentant, non ſine magnâ ægrorum moleſtiâ, & quidem tali, ut non omnes illam tolerare aut poſſint aut velint. Interim brevi tempore abſque inſigni dolore, abſque ullo periculo, idem ſcopus poterit obtineri, ſi peritâ manu inſtituatur Paracenteſis. Sola enim integumenta communia, muſculi abdominales, & peritonæum pertunduntur. Aqua abdominis cavo contenta removet à viſceribus Peritonæum, ita ut nullus omninò metus ſit, viſcera ab inſtrumento perforante lædi poſſe. Præterea acus triquetra ſtatim educitur, & ſola cava cannula, obtuſa, in abdominis cavo manet; undè, effluentibus aquis, dum arctatur abdomen, vel ſponte, vel faſciis circumductis, nequidem tunc ullum poteſt eſſe viſcerum læſionis periculum. Vulnuſculum exiguum eſt, imò ferè evaneſcit, dum integumenta abdominis, aquis eductis, corrugantur; & citò ſanatur. Nihil ergo diſcriminis habet ex ſuâ naturâ Paracenteſis, aquas ex abdomine citò evacuat, vel tardiùs & repetitis vicibus, ſi hoc utile crediderit Medicus (de quâ re ſequenti dicetur paragrapho). Si non ſatis firmato abdomine, vel aliâ quâcumque de cauſâ, languere incipit æger, & animi deliquium metuitur, digito poterit illicò obturari cannulæ extremum, donec vino, vel alio cardiaco remedio, refocilletur.

An non emetica, valida purgantia, quæ ſæpè repeti debent, imò & ipſa diuretica valida, longè magis turbant corpus, quàm levis talis punctura? Omnia hæc remedia tantùm tunc prodeſſe poſſunt, dum aqua in abdomine collecta reſorberi à venis poteſt: niſi hoc fiat, nihil tollent de aquoſâ colluvie, ſed minuent copiam humorum bonorum. Verum quidem eſt, quòd fundente vi purgantium & diureticorum, validíſque concuſſibus inter vomendum, removeri quandoque poſſint in viſceribus obſtacula, quæ hydropi originem dederant. Sed & æquè verum eſt, rumpi poſſe validis his concuſſibus diù macerata & tabefacta ferè viſcera; æquè verum eſt, per purgantia hydragoga ſanguinem ſolvi, & tamen ſæpè nimiam humorum diſſolutionem hydropem producere. Nemo credet, ſcirrhoſam viſcerum labem, quæ toties hydropis cauſa eſt

(*v*) Lib. III. cap. XXI. pag. 165. 166.

diſſolvi poſſe per hæc remedia; undè aliis opus erit artis adminiculis, poſtquam aquæ eductæ fuerunt, ut ſanetur morbus, ſi adhuc curatione locus eſt. An non melior ab his effectus ſperari poterit, ſi, nondùm fractis per valida hæc remedia ægrorum viribus, eductis per paracenteſin aquis, hæc adhibeantur.

Credo, ſi quis animo ab omni præconceptâ opinione libero hæc conſideret nullum dubium ſupereſſe poſſe, quin in aſcite curando paracenteſis ad aquas educendas tutius remedium ſit, quàm ſi per emetica & purgantia valida idem tentetur.

Quænam ergò eſt ratio, cur celebres in arte noſtrâ viri illam damnaverint, imò mortem accelerare dixerint. Facilis reſponſio eſt: Paracenteſin tentarunt, poſtquam alias methodos incaſſum adhibuerant, vires ægrorum jam collapſæ fuerant, viſcera in aquâ, quandoque jam ſemiputrida, contabuerant. Omnium ferè animis inſedit hæc opinio, quævis priùs eſſe tentanda, antequam ad Paracenteſin perveniatur. Ipſe *Hippocrates* (*y*) dicit: *Si igitur à medicamentis, & reliqua victûs ratione auxilium percipiat ejúſque venter evacuetur ſatis eſt. Sin minus, ſectione factâ aquam educito.* Non mirum ergò eſt, ſi pauci evaſerint. Ipſe *Cælius Aurelianus* (*z*), licèt agnoſcat, quòd, ex remediis contra hydropem, *alia veſicam commovent; alia inteſtina lacerando ulcerant, vel dyſentericam faciunt paſſionem; alia ſtomachum vertunt, & faſtidium generant cibi, & ſitim extendunt;* tamen dedit validiſſima remedia, helleboros nempè, euphorbium, ſcillam, &c.; deinde ſubjungit: *At ſi ex his humor detrahi non potuerit, oportebit tanquam alienum Paracenteſi auferre.* Interim Paracenteſim, tanquam utilem, defendebat contra alios Medicos, utì paulò antè dictum fuit. *Tulpius* (*a*), qui certè minimè favebat paracenteſi, illámque potiùs damnabat, ut potè rarò utilem, & ſæpiùs noxiam, tamen ſolito ſuo candore fatetur ſequentia: *Conſumitur plerumque tantum temporis in medicamentis aquam per alvum ducentibus, ut vix cogitetur de ſcapello, niſi ubi viſcera jam ſunt, præ morbi longitudine, vitiata.*

Prudentiùs egit *Celſus* (*b*), dum tentabat, corporis motu, malagmate digerente impoſito, faſciis circumductis, diſſipare aſciten. Jecori aut lieni, ſi hæc viſcera affecta forent, imponebat ficum pinguem contuſam, adjecto melle. Si his adhibitis nullum profectum videret, celeriori viâ per ventrem ipſum emittebat aquam: nullam autem mentionem fecit de purgantibus validis in aſcite adhibendis, antequàm paracenteſis tentaretur.

Ubi verò abdomen nondùm in magnam molem excrevit, & recens adhuc morbus eſt, meritò tentari poſſunt efficacia remedia, hâc ſpe, ut evacuetur aqua per varias corporis vias. Imò non facilè admittent ægri Paracenteſin, niſi quædam remedia, irrito ſucceſſu, priùs adhibita fuerint. Hoc tamen videtur non ſatis inculcari poſſe, ne nimis diù in remediorum evacuantium uſu pergatur, ſi tumor abdominis his non minuatur, ſed, vel idem maneat, vel increſcat. Optimè hinc *Celſus* (*c*) monuit ſequentia: *Commodum eſt, etiam lino metiri ventrem quotidie, &, quâ comprehendit alvum, notam imponere: poſtero die videre, ſi plenius corpus ſit, an extenuetur. Id enim, quod tenuatur, medicinam ſentit. Neque alienum eſt, metiri & potionem ejus, & urinam. Nam ſi plus humoris excernitur, quàm aſſumitur, ita demum ſecundæ valetudinis ſpes*

(*y*) De Affect. cap. VI. Chart. Tom. VII. pag. 617.

(*z*) Lib. III. cap. VIII. pag. 477.

(*a*) Obſervat. Medic. Lib. II. cap. XXXVIII. pag. 154.

(*b*) Lib. III. cap. XXI. pag. 165.

(*c*) Ibidem. pag. 163.

eſt. Præſtat ergò, citiùs ad paracenteſin confugere, quàm validis remediis vires ægrorum exhaurire. *Hydropicos citò ſecandos eſſe*, juſſit *Hippocrates* (*d*): poſt morbos longos, & pluribus vicibus recurrentes, ſi hydrops naſcatur aſcites, à ſectione omninò abſtinere juſſit (*e*).

Omnium autem tutiſſimè, & certâ cum ſpe curationis, inſtituitur paracenteſis, ſi cauſa hydropis recens, & non à labe viſcerum producta fuerit, ſed à causâ externâ ſubitò applicatâ corpori anteà ſano; utì v. g. dum nimia copia frigidi potûs ſubitò ingeritur (vide §. 1229.), & indè abdomen citò intumeſcit; tunc certè majori cum ſecuritate illicò educitur per paracenteſin, antequàm morâ diuturniori magis diſtractæ partes, & compreſſa viſcera, fuerint.

Interim tamen, utì & in omnibus aliis curationibus, prudentiâ opus eſt, ne temerè inſtitutâ paracenteſi mors acceleretur; ſaltem, ne Medicus videatur occidiſſe ægrum qui ſervari non poterat. Ideò hîc recenſentur illæ conditiones, quæ certum reddere Medicum poſſint, à Paracenteſi non tantùm levamen, ſed & curationem, exſpectari poſſe, abſque ullo ægrotantis periculo. Si omnia adſint, quæ hîc enumerantur, omne procul dubio abeſt diſcrimen; ſed rarò contingit, ut hydrops naſcatur in corpore juvenili, robuſto, abſque ullâ viſcerum labe, abſque morbo prægreſſo; imò vix unquam, niſi aquosâ externâ ſubitò applicatâ morbus ortum duxerit. Adeóque rara foret occaſio, in quâ Paracenteſi locus daretur. Certè anteà ad §. 1230. ex *Hippocrate* recenſita ſunt illa, ex quibus Medicus concludere poſſet, qualis Hydropis exitus ſperandus ſit. Si enim omnia bona ſigna adfuerint, tunc *ſecuriſſimè ſanus fieri poterit; ſin minùs plurima ex his habeant, ſpes erit, ut ſuperſtes evadat.* Idem in determinandâ Paracenteſi hîc locum habet. Si enim multa ex bonis illis ſignis adfuerint, licèt non omnia tamen, cum ſpe tentari poterit; & eventus toties docuit, profuiſſe, etiam in talibus ægris, ubi certa videbatur imminere pernicies. In muliere, juvene quidem, per integrum triennium ſenſim increverat aſcites, ita ut ventris diſruptio formidaretur; macie totum corpus ferè confectum erat; ſed cùm à diſtractis mole aquarum partibus intolerabilem pateretur dolorem, paracenteſin petiit, ut ſaltem levaretur cruciatus, cùm cæteroquin aſſiduis tormentis & lentâ morte conſumenda foret. Quamvis ſine maximo vitæ periculo tentari non poſſe, edixiſſet *Celeberrimus Mead* (*f*), precibus victus conceſſit, & pertuſo abdomine ſexaginta libræ humoris limpidi, ac nullo modo fœtidi, ſimul & ſemel eductæ fuerunt. Quotidiè augebantur vires, nunquam rediit hydrops, & elapſis decem menſibus filium robuſtum peperit, plurium poſteà prolium fœcunda mater. Quis crediſiſſet in annoſo hydrope aquas nondum computruiſſe? Quis non timuiſſet, viſcera macerata per integrum triennium in aquosâ tali colluvie, ſi non tabefacta penitùs, ſaltem admiſiſſe firmitatem ſuam? Tamen ſubitò redierunt vires, & poſt menſem apta fuit concipere fœtum, conceptum alere, & dein felici partu excludere maturum.

Non ſemper tamen, imò rarò, paracenteſis habet tam felicem effectum, ut non tantùm educantur aquæ, ſed etiam nulla recidiva ſequatur. Quandoque cauſæ morboſæ in viſceribus latent, quæ evacuatis aquis tantùm manifeſtæ redduntur, imprimis ſi Medicus ægrum non viderit, antequàm abdomen jam multùm intumuerit. Sæpiùs

(*d*) Foëſius, Sect. VII. pag. 289. nº. 8.
(*e*) De Intern. Affection. cap. XLVI. Charter. Tom. VII. pag. 672.
(*f*) Monita & Præc. Medic. cap. VIII.

mihi contigit, ut, poſt Paracenteſin, tetigerim in vacuo jam abdomine duros tumores; undè facilè prævidebam hydropicis recidivam; nec tamen ideò me pœnituit, quòd aquarum eductionem ſuaſerim.

Inſigne enim levamen conciliatur ægris, & licèt humor emiſſus non ſanet, Medicinæ tamen locum facit. Ter repetii in eâdem muliere paracenteſim, licèt duros tales tumores tetigiſſem manifeſtè; ferè per integrum quadriennium ſupervixit, ac quidem ſatis commodè, labores domeſticos ſolitos peragens; & procul dubio diutiùs adhuc vixiſſet, niſi aliâ ex causâ periiſſet. Maritus enim, ærumnoſæ vitæ pertæſus, ſe ipſum ſuſpenderat; miſera uxor, nihil ſimile ſuſpicata, cubiculum ingreſſa, in laqueo hærentem videt, mox labitur in ſyncopen, quam excepit acutiſſima febris, quâ brevì periit.

Prodeſt ergò Paracenteſis, licèt cauſam morbi non tollat, imò licèt immedicabilis eadem cauſa ſit, & frequentes recidivas faciat; nam & Paracenteſis repeti poterit ſæpiùs. Certè in morbo non medicabili multum eſt, ſi poſſint minui inſigniter anxietas & dolor, ac vita prolongari. Ex numeroſiſſimis, qui hoc probant, caſibus unicum adduxiſſe ſufficiet. Quadraginta novem annorum vir aſcite, & ſimul anaſarcâ, laborans curabatur ab inſigni Medico *Storck* vino ſcillitico, ita ut ad ſolitos labores redire potuerit; ſuperſtite tamen tumore duro immobili in Epigaſtrio. Tentabat varia Medicus, ſed æger curam neglexit; rediit morbus, non obediens ampliùs remediis adhibitis. Inſtitutâ Paracenteſi, centum libræ aquæ turbidæ eductæ fuerunt, & tumor in Epigaſtrio longè magis extenſus percipiebatur. Tentabantur incaſſum varia, & poſt menſem, ob ſuffocationis metum, denuò Paracenteſi opus erat; eadem ferè copia ſimilis liquoris educta fuit. Singulis menſibus debuit repeti punctura abdominis, ad ſeptem vices uſque. Per quatuordecim dies videbatur ſe ſatis benè habere, ſed iterùm immaniter intumuit. Debilitas, appetitus deletus, febres, ſudores, octavam punctionem diſſuadebant, quam tamen miſer ſubire voluit, ſuffocationem, aut ventris crepaturam, metuens. Centum ferè libræ eductæ fuerunt, cum levamine quidem, ſed ſenſim collapſis viribus periit. (*g*). In cadavere repertum omentum, in pelvim uſque propendens, mutatum in craſſum marſupium, quod ſteatomatoſum tumorem gerebat, pondere libras medicas trigenta tres æquantem. Cæterùm nulla in cavo abdominis aqua, ſed in illo ſacco omenti copioſiſſima, rubra, fœtida.

Immedicabilis erat cauſa hydropem tam validum toties reproducens, acus debuit pertundere ſaccum omenti ut aqua exire poſſet, & tamen tot per menſes vita prolongata fuit in homine jamjam ſuffocando, & ablata intolerabilis illa anxietas.

Nec definitur facilè numerus punctionum, quas aſcitici ſuſtinere poſſunt cum levamine, antequàm ab immedicabili viſcerum labe tandem ſuccumbant. Miles Helvetus quinquageſies ſepties paracenteſin toleravit, ſpatio vigniti & uno menſium; tam citò renaſcebatur hydrops, ut quovis undecimo vel duodecimo die debuerit repeti. Adeò enim facilè & ſubitò eructabatur lympha in cavum abdominis, ut pro ingeſtorum alimentorum diverſitate variæ dotes obſervarentur in aquis eductis. Si chærophyllo & naſturtio uſus fuiſſet, virideſcebant aquæ; poſt vinum rubrum aſſumtum rubeſcebant; ab allio & cepis aſſumtis validum ſpirabant odorem; poſt vinum album epotum limpidiores prodibant (*h*). Illuſtris vidua, quinquageſimo primo ætatis anno aſcitica facta,

(*g*) De Haen. Rat. Medend. part. IV. cap. 3. §. 2. Storck. Ann. Medic. prim. p. 146. — (*h*) Acad. des Scienc. l'an 1721. Hiſtoire, pag. 29.

paracenteſin adhibuit adhuc frequentiùs, ſed ſingulis menſibus, ita ut primo anno ſingulis punctionibus educerentur libræ quadraginta quatuor. Secundo anno, menſis ſpatio collegit libras quadraginta octo. Tertio anno minuebatur quantitas, ita ut unoquoque menſe viginti quatuor tantùm libræ effluerent. Quarto autem & quinto, ſextíque anni ſeptem menſibus, trigeſies paracenteſis inſtituta fuit, ſed non ultrà ſedecim profluxerant libræ ſingulis vicibus. Incepit languere, tabeſcere, difficulter reſpirare, animi deliquium pati. Tandem vitæ & curæ tædium cepit, & placidâ morte occubuit, poſtquàm quinque annorum & ſeptem menſium ſpatio ſexageſies ſexties Paracenteſin paſſa fuerit, & mille nongentæ viginti libræ aquæ ex abdomine proffluxerant. Prolongata ergò per plures annos vita fuit, & ſimul imminutum morbi tædium, dum eductis aquis alacris non tantùm amicorum conſortiis, ſed exercitationibus, imò & choreis, ſe oblectare potuerit. Teſtamento autem mandavit, ut ad futuram rei memoriam monumento ſuo inſcriberetur punctionum inſtitutarum numerus, & aquarum eductarum quantitas: ſimúlque, quòd abſque murmure morbum tulerit, nec unquàm Paracenteſin formidaverit (*i*).

Ex his patet, quantùm proſit Paracenteſis; & quòd aliquoties ſanitatem fecerit, ferè ſemper ingens levamen attulerit, vitámque ſaltem prolongaverit; ſi debitâ cum prudentiâ inſtitueretur; de quâ re mox dicendum erit.

Verum quidem eſt, quòd imprimis tunc laudetur, proſítque, paracenteſis, quando viſcera ſunt adhuc integra, nec alio morbo perdita, nec aquæ diù ſtagnaverint, nec computruerint. Sed non videtur, ideò ſemper repudiari poſſe, licèt juſta ſuſpicio ſit, talia mala jam adeſſe. *Sydenhamus* (*k*), qui validis emeticis & purgantibus aggrediebatur hunc morbum, candidè fatetur, non ſemper ſanari poſſe hydropem: noverat, annoſo aſcite in putrilaginem viſcera converti; adeóque facilè intelligebat, tutum minimè eſſe, hunc morbum in tali ſtatu validis remediis aggredi, utpotè arte omni ſuperiorem. Deindè tamen ſequentia maximè notanda ſubjungit: *Nihilominus Medici eſt, cùm certò ſcire nequeat, quantùm adhuc noxæ viſceribus illatum fuerit, curationem omni ope moliri, remediis, tam evacuantibus, quàm corroborantibus; & neque animo ipſus cadere, neque ægro ut cadat, autor eſſe debet. Cui rei ob hanc potiſſimùm cauſam danda eſt opera, quoniam in permultis affectibus, morbi fomite jam penitùs exantlato, Natura, quæ noctes atque dies noſtris rebus invigilat, conſulítque, ſponte ſuâ mirum in modum machinatur, quò ægrum à perniciofis morbi reliquiis muniat ac tueatur. Quam ob rem omnis Aſcites, quantumlibet inveteratus, & quantumlibet funeſtam cladem viſceribus intulerit, haud alio modo tractari poteſt, quàm ſi nunc primùm occœperit.*

Omnium ſapientium Medicorum judicio relinquo, an non tutiùs foret, tentare Paracenteſin, ubi metuitur aquarum putrefactio, vel viſcerum peſſima jam conditio, quàm validis emeticis aut purgantibus corpus turbare. Fidelia obſervata, anteà enumerata, facilè evincunt, cui parti accedendum ſit. Mulier, quæ per integrum ſexennium languida & morboſa vixerat, incepit adeò tumere ab aſcite Hydrope, ut Paracenteſis inſtitueretur, quæ poſteà duodecim vicibus repetita fuit, intra ſpatium quatuordecim menſium, ſic ut tota aquarum eductarum quantitas æquaret libras ſeptingentas & ſedecim. Cùm octavâ vice punctura inſtitueretur, aqua exivit fœtida; quatuor ſequentibus vicibus minor obſervabatur fœtor; cannula tamen argentea, cæruleo fœda colore, ex

(*i*) Mead. Mon. & Præcept. cap. VIII. — (*k*) De Hydrope, pag. 634.

abdomine educebatur, & tribus ultimis vicibus poſt eductas aquas obſervabatur globoſum corpus delabi ab epigaſtrio ad oſſa pubis uſque; poſteà in cadavere inventus fuit tumor, auguſtiori pedunculo ab umbilico pendens, variis peritonei locis leviter accretus, octo libras æquans pondere. Poſtquam ergò jam fœtebant aquæ, adhuc quatuor vicibus levari potuit per paracenteſin, licèt adeſſet magnus talis, qui tolli non poterat, in abdomine tumor (*l*).

Sed & in muliere, quæ ignorabat ſe gravidam eſſe, & uteri prolapſu ſimul laborabat, ter fuit facta paracenteſis, & quidem tam felici cum ſucceſſu, ut poſt ultimam puncturam quotidiè redirent vires corpori & toroſitas; ſextóque poſt paracenteſim primam menſe peperit infantem ſanum; & poſteà integrè convaluit. Adeò autem citò creſcebat hydrops, ut, intra tertium & quartum graviditatis menſem, ſpatio novendecim dierum tribus vicibus debuerint aquæ educi. Sic Paracenteſis ſervavit, & matrem, & fœtum (*m*).

Plura certè colligere potuiſſem obſervata, quæ evincunt Paracenteſis utilitatem; ſed hæc abundè ſufficient, ut conſtet, quantùm boni ſperandum indè ſit.

Sequitur jam, ut videamus, quænam obſervanda ſint, ut poſſit hæc operatio inſtitui abſque ullo periculo, & repeti etiam, ſi morbi pertinacia id exigat.

§. 1240. QUæ fiat 3. pollicum longitudine infra umbilicum, & eâdem diſtantiâ à lineâ albâ, menſurâ in corpore ſano intellectâ, in latere à fonte Hydropis averſo, puncturâ factâ ope inſtrumenti idonei, cannulâ immiſsâ, iterúmque eductâ, aquæ copiâ parvâ, quotidiè bis, emiſsâ; ad minimum impenſis, 15. diebus in evacuando, interim utendo præſcriptis (1233. ad 1238.): aut & recentiori methodo; quâ abdomen circumductis linteis premitur pro proportione eductæ aquæ; ne laxa, & pendula, viſcera & vaſa fluctuent in inani poſt evacuationem abdomine.

Ex illis, quæ *Celſus* (*n*) de Paracenteſi abdominis ſcripſit, patet, quòd quandoque ipſum umbilicum perforaverint, quidam verò quatuor interpoſitis digitis ſub umbilico à ſiniſtrâ parte aperturam fecerint. Anteà conſtitit, ex umbilico ſponte rupto aquas omnes effluxiſſe; hinc fortè hoc tentari poſſet, ſi umbilicus tumens hanc indicaret viam. Interim tamen meritò potiùs eligitur locus magis declivis, ut faciliùs aquæ evacuari poſſint. Cùm autem abdomen in aſcite quandoque immaniter tumeat, pro ratione tumoris augeri debet diſtantia loci pertundendi ab umbilico. Omnium optima determinatio loci, in quo punctura fiet, habetur, ſi menſuretur diſtantia inter umbilicum & cruſtam oſſis ilii, túncque in medio hujus perforans inſtrumentum adigatur. Solent Chirurgi atramento notare locum indicatum; &, ſi abdomen immaniter tumuerit, adhuc magis declivem locum eligunt. Sic abundè cavetur, ne vel linea alba, vel tendinoſa vagina, muſculos rectos abdominis tegens, lædatur, cùm à tendinoſis expanſionibus læſis dolores & moleſta alia ſymp-

(*l*) Eſſais & Obſervat. de Médec. Tom. VI. art. LXIII. pag. 223. — (*m*) Ibidem. art. LXIV. pag. 226. — (*n*) Lib. VII. cap. XV. pag. 451.

tomata

tomata ſequî ſoleant. Æquè autem tutò in dextro latere, quàm in ſiniſtro, hæc operatio inſtituitur, niſi quòd quandoque alterutrum eligatur, ut fiat punctura in latere à fonte hydropis averſo. Hoc autem ſic intelligendum eſt. Sæpè ſcirrhus hepatis, aut lienis, in hoc morbo adeſt, neque ſine ratione pro morbi causâ & origine habetur, utì anteà dictum fuit. Cùm autem ſcirrhoſam viſcera in molem ingentem ſæpè excreſcant, ideò ſi v. g. lienis ſcirrhus adeſſe credatur, in latere dextro inſtituitur paracenteſis, ne, aliquâ copiâ aquarum eductâ, moles talis ſcirrhoſa cannulæ orificio apprimatur, & ſic liber effluxus impediatur. Monuit etiam *Celſus* (*o*), magnam curam adhibendam eſſe, *ne qua vena incidatur.* Sæpè enim videmus, venas cutaneas in diſtento aſciticorum abdomine magnas admodum & varicoſas. Verum quidem eſt, quòd à læsâ tali venâ non timenda ſit periculoſa hæmorrhagia, ſed adſtantes indè turbantur, & ſi quid ſiniſtri poſteà ſequeretur, Chirurgum accuſarent, acſi non ſatis magnam attentionem adhibuiſſet. Notavit & *Garengeot* (*p*), venarum talium læſionem quandoque ulcuſcula ſequi. Facilè autem hoc evitari poterit, cùm pertuſio, abſque ullâ noxâ, ad aliquam diſtantiam à loco determinato per menſuram fieri poſſit.

Licèt ægro in ſedili poſito commodè Paracenteſis inſtitui poſſit, malunt tamen plerique, ut hoc fiat, ægro in lecto decumbente in latus, ita ut turgidum abdomen ultrà lecti marginem emineat. Sic enim vitatur ægri defatigatio, & ſimul cavetur facilè, ne lectus conſpurcetur ab effluentibus aquis.

Oritur jam illa quæſtio, an aqua ex abdomine pertuſo debeat ſimul & ſemel educi omnis, an verò partitis vicibus? In diverſam opinionem abiverunt hìc Medici ac Chirurgi, & olim ferè omnes ſtatuerunt, nonniſi ſummo cum periculo omnes aquas ſimul poſſe emitti. Veterum Medicorum conſenſus firmabat hanc ſententiam, & infelices caſus, qui contigerant, dùm totalis eductio aquarum abſque debitâ cautelâ facta fuerat, videbantur idem omninò demonſtrare. Plerique credebant, unà cum colluvie aquosâ exire ſubtile aliquid, ſpirituoſum, ad vires & vitam conſervandam maximè neceſſarium. Videtur in hâc opinione fuiſſe *Celſus* (*q*), dùm dicit: *Illud jure aliquis mirabitur, quomodò quædam ſimul & affligant noſtra corpora, & parte aliquâ tueantur. Nam, ſive aqua inter cutem quem implevit, ſive in magno abſceſſu multum puris coiit, ſimul id omne effudiſſe, æquè mortiferum eſt, acſi quis ſani corporis vulnere factus exſanguis eſt.* Certè & *Hippocrates* (*r*) ferramento ventrem inuri, & aquas paulatim educi, jubet. Imò certam mortem à contrario prædicit alibi (*s*): *Qui Empyici aut hydropici uruntur, aut ſecantur, pure aut aquâ confertim effluente, omninò intereunt;* utì anteà ad §. 1219. dictum fuit. In commentariis ad hunc locum *Galenus* (*t*) rationem conatur reddere; quòd nempè aperirentur arterioſa quædam vaſa, quæ priùs operculi loco pus habebant, quo derepentè & confertim vacuato, multus ſpiritus cum eo excernitur, quod nocet ægris. Notum eſt, quòd Veteres crediderint, ſpiritum potiùs quàm ſanguinem arteriis contineri; in hydropicis autem non tantùm ob hanc cauſam nocere ſubitam aquarum eductionem, verùm etiam, quia ſcirrhus, non ampliùs ab aquâ ſuſtentatus, tum diaphragma, tum viſ-

(*o*) Lib. VII. cap. xv. pag. 451.
(*p*) Opérations de Chirurg. Tom. I. p. 249.
(*q*) Lib. II. cap. VIII. pag. 72. 73.
(*r*) De Intern. Affect. cap. XXVI. Charter. Tom. VII. pag. 657.
(*s*) Aphor. XXVII. Sect. VI. Charter. Tom. IX. pag. 263.
(*t*) Ibidem.

cera thorace contenta, deorſum traheret. Quia ergò aquas ſenſim educere volebant, ideò uſtionem prætulerunt ſectioni, cùm uſtus locus nonniſi ſuppuratione priùs factâ conſolidetur, ſectione autem facti vulneris labia citò uniantur. *Celſus* (*u*) hoc confirmat: *Quidam, cute primùm aduſtâ, deindè interiore abdomine inciſo; quia, quod per ignem diviſum eſt, minùs celeriter coit.* Ferramento vulnus fecit *Celſus* (*v*), cui deindè plumbeam aut æneam fiſtulam impoſuit, ut per hanc evacuaret humorem; cujus majorem partem educi curabat; deindè, ut jubet, demiſſo linteolo fiſtula claudebatur, in vulnere, ſi id uſtum non eſt, relinquenda, ut ſingulis diebus ſingulæ heminæ emitterentur, donec nullum aquarum veſtigium appareret ampliùs. Notat tamen, quoſdam, non uſtâ cute, protinùs fiſtulam adhibere, ſuprà vulnus ſpongiam expreſſam ex aquâ aut aceto deligare, deindè poſtero die rursùs fiſtulam demittere (quod recens vulnus paululum diductum patitur), ut ſi quid humoris ſupereſt, emittatur. Audaciores ergò erant illi, cùm binis vicibus totum educerent.

Certum eſt, quòd, ſimul & ſemel eductis aquis, viſcera anteà preſſa in magno cavo nunc liberè fluctuent, vaſa illorum anteà compreſſa nunc facilè impulſis à corde humoribus cedant & dilatentur, undè quandoque totus ferè ſanguis in loca hæc non reſiſtentia tranſit, nullus vel ſaltem paucus versùs ſuperiores corporis partes tendit, hinc omnia encephali vaſa ſubitò collabuntur, & lethalis ſyncope metuenda eſt. Simile infortunium quandoque & obſervatum fuit in puerperis, quæ felici, ut videbatur, celerique partu aquas, fœtum, ſecundinas, expulerant; undè ſanguis ſubitò & magno impetu in vaſa uteri dilatata ruit, & majori etiam copiâ in reliquorum viſcerum abdominalium vaſa, jam non ampliùs à mole tumentis uteri compreſſa, tranſit. Si autem illicò poſt partum lato linteo circumducto abdomen molliter fulcitur, utì poſteà in puerperii morbis dicetur, præcaveri poſſunt hæc mala. Verum quidem eſt, quòd placenta ſoluta, ex hiulcis uteri vaſis ſanguis undatim effluat, ſícque periculum augeatur. Sed & metus, ne macerata tamdiù in colluvie aquoſa viſcera adeò debilitentur, ut rumpantur ab impetu ſanguinis jam liberiùs influentis, vel & ſic dilatentur vaſorum extrema oſcula, ut per anaſtomoſin ſanguinem dimittant. Hæc videtur eſſe ratio, quare per paracenteſin primâ vice inſtitutam limpidæ prodeant aquæ, & poſteà, ſi repetenda ſit operatio, cruentæ profluant (*x*).

Ut hoc periculum evitetur, monuit *Du Verney junior* (*y*), ut anguſtior cannula adhibeatur, ne nimis impetuosè effluant aquæ, & ſubindè interrumpatur exitus aquarum, ut detur tempus partibus diſtentis ſe contrahendi proprio elatere: jubet prætereà, ut prematur vel faſciis firmetur abdomen, utì ſolet fieri fœminis immediatè poſt puerperium: ſimul, ſi vires languere incipiant, juſculo reficiendi ſunt ægri, vel vino generoſo, quò melius cardiacum vix habetur. Interim tamen, ſi anguſtior adhibetur cannula, viſcidiores aquæ difficiliùs effluent, à membranulis, ſæpè unà cum aquis effluentibus, facilè poterit obſtrui cavum anguſtius; hinc, modò debita abdominis compreſſio fiat, dùm fluunt aquæ, etiam tutò abhibetur craſſior cannula. Pulchrè hoc confirmatur à *Celeberrimo Mead* (*z*), qui, explorare volens, quid efficeret compreſſio abdominis ad cavendum ſubitæ mortis diſcrimen poſt inſtitutam Paracenteſin, ſimulac aqua pertuſo abdomine erumperet, ſedulâ curâ am-

(*u*) Lib. VII. cap. xv. pag. 451.
(*v*) Ibidem.
(*x*) Monro, Eſſai ſur l'Hydropiſie, pag. 103.
(*y*) Académ. des Scienc. l'an 1703. Mémoir. pag. 150.
(*z*) Monit. & Præcept. Medic. cap. VIII.

babus manibus ſuprà umbilicum ab utroque latere poſitis ventrem deorſum compulit, ſimul mandans Chirurgo, ut inferiorem partem abdominis ſimili modo comprimeret. *Id autem animadvertit, ſi vel per temporis momentum manus amoveret, ægram actutum animo deficere.* Eductis penitùs aquis, faſciis laneis arctè adſtringebatur abdomen, panno laneo ſpiritu vinoſo madefacto primùm ſuperimpoſito. Integrè autem convaluit, morbi recidivam nunquam paſſa.

Cùm autem preſſio manibus facta non ab uno, ſed à pluribus, fieri deberet, & deindè eductis aquis faſcia circumducenda eſſet, quod fieri non facilè poterit, niſi manus removeantur, adeóque ſyncopes periculum naſci poſſet illo tempore, dùm faſcia applicatur, *Celeberrimus Alexander Monro* (*a*) cingulum excogitavit & deſcripſit, quod circumducitur abdomini tumido antè Paracenteſin, & per fibulas adducitur, dum aqua effluit, ut ſemper maneat æquabilis preſſio; & eductis penitùs aquis manere poterit, nec aliis faſcis opus erit. Hoc cingulo, poſtquàm innotuerat, uſus ſum felici ſemper cum ſucceſſu, & ab aliis idem factum novi, ita ut non tantùm quinquaginta ſex libræ, utì optimus ille vir ſe feciſſe lætabatur, ſed centum libræ eductæ fuerint unâ vice, abſque ullo animi deliquio. Exactiùs etiam determinavit locum puncturæ Celebris ille vir (*b*); medio nempè loco inter umbilicum & criſtam oſſis Ilii; ſed cùm hæc criſta magnam extenſionem habeat, hinc non ſatis ſic indicatur locus; undè monuit, tutum puncturæ locum haberi in mediâ diſtantiâ inter umbilicum & proceſſum anteriorem criſtæ oſſis Ilii, à quo oritur rectus cruris muſculus (*c*).

Quotannis frequenter in Noſocomiis Viennenſibus ſic Paracenteſis inſtituitur, & feliciter; tutóque ſequimur conſilium *Cœlii Aureliani* (*d*), ſuadentis, *per cathetera liquorem, ſi res patiuntur, ſemel atque eodem tempore omnem auferendum.* Uſus enim fuit cathetere muliebri, poſtquàm ſcalpello in cavum abdominis uſque viam fecerat: monet pariter, cavendas eſſe *venarum diviſuras.* Manuum quidem compreſſionem adhibuit, ſed tantùm, utì videtur, ad exprimendas aquas, neque videtur de faſciis cogitaſſe, nam *levi faſciolâ* tantùm firmabat apparatum in loco puncturæ, ſi differre debebat integram aquarum evacuationem, *quo turbatio corporis reſolvatur: ac deindè reſumto ægrotante eodem die reſiduum detrahimus humorem: ſin minùs, aliâ die, manibus comprimentes ſubjectas partes.*

Tutò ergò ſimul & ſemel poſſunt per paracenteſin educi aquæ omnes, ſi circumducto tali ſingulo premitur abdomen ſecundùm proportionem eductæ aquæ. Sícque multa ægrorum tædia vitantur, & felicior ſperari poterit effectus. Si enim partitis vicibus hoc fiat, vel debet cannula in abdomine manere, undè ſæpè inflammatio in omni ambitu nata fuit, dum contracta & corrugata abdominis integumenta ad duram cannulam premuntur, & affricantur, reſpirationis motu. Si auferatur cannula, exiguum illud vulnus brevì concreſcet, vel ſaltem ſic contrahetur, ut non poſſit abſque vi adhibitâ denuò introduci, undè ſæpè moleſta mala ſequi poſſent. Ideò *Cœlius Aurelianus* (*e*), qui ſcalpello vulnus infligebat, cui dein immittebat tubum, adeóque majorem aperturam faciebat, monet; ſi eodem tempore totum

(*a*) Eſſais & Obſervat. de Med. Tom. I. art. XVIII. pag. 259.

(*b*) Eſſais & Obſervat. de Med. Tom. I. art. XVIII. pag. 255.

(*c*) Tab. Euſtach. Tab. XXXV. 50-23.

(*d*) Lib. III. cap. VIII. pag. 483.

(*e*) Ibidem.

detrahi non potuerit; *alio in loco diviſuram facientes; vel ſi rursùm oportuerit, tertio. Etenim prima diviſura ſervata diſtans aut cohærens, ſoluta tumores vel conſenſus ingerit vehementes.*

Sed quòd maximè metuendum videtur, eſt putredo accelerata per liberum aëris acceſſum. Quamvis enim nondùm computruerint aquæ in cavo abdominis, utpotè ab omni commercio cum aëre externo ſeclusæ, tamen ſæpè adeò putredini proximæ ſunt, ut accedente aëre citò corrumpantur. Per quindecim annos mulier fuit hydropica, &, gangrænâ ſupra umbilicum natâ ac ſeparatâ, magno cum impetu humor in abdomine contentus erupit, ſine notabili fœtore: tamen hic humor, paucis poſt eruptionem horis, tantùm concepit fœtorem, ut nemo perferre potuerit (*f*). Per tot annos ergò hærere potuit aqua abſque notabili corruptione, & aëre liberè accedente intra paucas horas omninò corrupta fuit. Quandoque & paulò ante mortem ſerum aquoſum horrendam acquirit putredinem, ita ut Chirurgus, paucis poſt mortem horis in cadavere aſciticæ paracenteſim inſtituens, à viridis coloris ſeri, quod effluebat, mephiti peſtilentiali febre correptus fuerit, undè vix evaſit. (*g*).

Subita illa corruptio aquarum in abdomine ſtagnantium ab aëre admiſſo, dum partitis vicibus educuntur aquæ, videtur potiſſimùm in causâ fuiſſe, quare egregii Medici paracenteſin contemſerint, cùm ferè omnes morerentur. Caſus ſequens (*h*) hoc docet. Juvenis laborabat aſcite, à ſex menſibus lentè accreſcente; non tumebant artus inferiores, nec ulla alia corporis pars; nulla aderat anxietas, commodè decumbebat, pulſus bonus erat; nec aliquid aliud culpari in corpore poterat; nullúſque alius morbus hydropem præceſſerat. Celebris ille Chirurgus meritò concludebat, paracenteſin, ſi unquam, in hoc ægro cum ſpe optimâ tentari poſſe; nec abnuit Medicus, ſed ſubridens dixit, quòd poſt paracenteſin inſtitutam non evaderet æger, cùm ferè omnes perire vidiſſet, in quibus idem tentatum fuerat. Cùm autem multùm prominerer umbilicus, acu pertuſus fuit, & ſex libræ aquæ fuerunt eductæ (non enim in more habebat, ſimul & ſemel omnem aquam evacuare); cerâ flavâ & idoneo apparatu ſic claudebatur apertura, ut ne vel guttula exire poſſet; veſperi ejuſdem diei per eandem aperturam eadem quantitas educta fuit; idémque factum quotidiè, bis de die. Omnia feliciter procedebant uſque ad diem duodecimum; abdomen valdè admodum detumuerat, æger vegetus apparebat, integer erat appetitus, nec febris, nec ullum aliud ſymptoma, aderat. Sed vix elapſo hoc tempore febris ſequebatur cum nauſeâ, paulò pòſt convulſiones ſe manifeſtabant, aquæ, quæ anteà limpidæ effluxerant, jam turbidæ prodibant & fœtentes, quæ acum argenteam colore violaceo, & dein nigro, tingebant. Periit vigeſimo quarto die pòſt paracenteſim inſtitutam. In cadavere parva obſtructio in concava hepatis parte inveniebatur; ſed totum peritonæum penitùs putrefactum erat; & copia tabidi putridi peſſimè fœtentis inundaverat totum abdominis cavum.

Concluſit hinc *Benevoli*, aëris liberum ingreſſum, poſt tot punctiones, pro causâ natæ putredinis habendum eſſe; adeóque ſimul & ſemel educendas eſſe aquas ex cavo abdominis; quam ſententiam & confirmat caſus mulieris aſciticæ, cui tumens umbilicus, exulceratus, ruptus, omnem aquam ſubitò effuderat, & quidem tantâ

(*f*) Ruyſch. Obſerv. Anatom. Chirurg. n°. XVIII. pag. 18.

(*g*) Pringle, Obſerv. ſur les Maladies des Armées, Tom. II. pag. 281.

(*h*) Diſſertazioni di Ant. Benevoli, pag. 126.

copiâ, ut non minùs quadraginta libras in diverſis vaſis collegerint; cui adhuc addi debebat non mediocris quantitas, quæ lectum & cubiculum inundaverat, antequàm vaſis excipi potuiſſet.

Illa poſt tres ſeptimanas, ſanato umbilico, domum ex noſocomio rediit. Poſt quatuor vel quinque annos denuò aſcites rediit, urinæ profluvio ſanatus.

Opponi fortè poſſet, eſſe & alia obſervata, quæ docent, aquas per paracenteſim eductas non ſemper adeò citò corrumpi, licèt libero exponatur aëri. Anteà ad §. 1219. dictum fuit, humorem ex cavo pectoris eductum quinque poſt mortem diebus nullum putredinis ſignum dediſſe, imò poſt digeſtionem acidulum ſpiraſſe odorem, qui tandem poſt multos dies in putridum & valdè nauſeoſum mutabatur. *Celeberrimus de Haen* (*i*), poſtquàm per paracenteſin integrè evacuaverat abdomen aſciticæ mulieris, eductas libras viginti ſeptem ſervavit in vaſis vitreis, in aëre aperto, per quindecim dies abſque ullis ſignis putredinis: in fundo quidem ſubſidebat gelatina ſpiſſa, nonnullis in vaſis ſanguine, pure in aliis, miſta: tenuior pars ſupernatans cochleari excepta, igni impoſita, mox abivit in coagulum; undè meritò concluditur, maximam partem humoris collecti fuiſſe ſerum. Interim notandum eſt, recentem ſatis fuiſſe morbum, cùm vix per quinque menſes duraverat, dum paracenteſis inſtitueretur; adeóque minor erat in putredinem proclivitas. Tamen ſatis citò degenerare incepit eductus humor; nam intra octo horas cepit floccos oblongos albóſque à ſuperficie deorsùm versùs formare, & ſequenti die pus in fundo exhibere. Verum quidem eſt, quòd morbi hiſtoria doceat, juſtam rationem ſuſpicandi fuiſſe, quòd uterus ſuppuratus fuerit. Verùm notandum videtur, quòd *Celeberrimus Pringle* (*k*) obſervaverit, purum ſanguinis ſerum, dum ad putredinem diſponebatur, turbidum fieri, album purulentum ſedimentum ad fundum dimittere, & videſcere leviter. ſed ex hâc fœminâ eductum liquidum erat ſubviridéſcens ac turbidum, & ſequenti die, non autem ſtatim, pus in fundo exhibuit. Undè ſatis credibile videtur, ſi pars educti liquidi in abdomine manſiſſet, per aëris admiſſionem, unà cum calore corporis, citiùs ſecuturam fuiſſe putredinem. Dum enim partitis tantùm vicibus aqua ex abdomine educitur; ſæpè notabile tempus intercurrit, antequam totalis evacuatio fieri poſſit; utì ex obſervatione *Benevoli* conſtitit.

Simul etiam hinc patet, purulentam materiam naſci poſſe in ſero ſanguinis degenerante, licèt nulla inflammatio prægreſſa fuerit; quod magni momenti eſt ad intelligendas ſubitas illas metaſtaſes in morbis quandoque obſervatas, dum ſubitò tumor pure plenus elevatur in quibuſdam corporis locis, licèt nulla ſigna doceant alibi abſceſſum fuiſſe, cujus pus reſorptum ad hæc loca deponeretur. Pariter & patet, non ſine ratione veteres Medicos mutationem humorum in pus vocaſſe putredinem; ita tamen, ut non intelligerent omnimodò abſolutam putredinem, ſed quæ aliquid coctionis haberet. Videantur quæ anteà ad §. 387. de hâc re dicta fuerunt, ubi agebatur de inflammatione non reſolubili, quæ in abſceſſum vergit.

Inſtrumentum, quod ad paracenteſin adhibetur, omnibus cognitum eſt, & apud *Heiſterum*, *Garangeot*, alióſque, deſcriptum, figuráque expreſſum, habetur. Acus nempè tricuſpis, cannulâ argenteâ contentus ita, ut cuſpis emineat, hâc lege formatus, ut perforato abdomine acus commodè retrahi poſſit, cannulâ in ventris cavo

(*i*) Ratio Medendi, part. IV, cap. III. §. II. — (*k*) Obſervat. ſur les Maladies des Armées, Tom. II. pag. 278.

manente. Solemus autem nunc, craſſiorem cannulam tenuioribus præferre, cùm debitè firmato & conſtricto abdomine nihil metuendum ſit à celeriori aquarum effluxu, & ſi viſcidiores aquæ fuerint, faciliùs per patulum magis orificium effluant.

Sed obſervatum fuit, quandoque in aſciticis non contineri aquam facilè effluentem, ſimulac libera via conceditur; at invenitur tremula gelatina (qualem caſum mihi contigiſſe ad §. 1226. monui); quæ nullo modo per ampliorem cannulam, etiam compreſſo abdomine, exit. Contigit, ut primâ vice exiret aqua viridis inſtar decocti aſparagorum, & ſatis fluida: ſecundâ vice cum difficultate exibat gelatina, & paulò pòſt nihil omninò, licèt vulnus dilataretur, calido balneo immergeretur æger, & calidi liquores in abdomen injicerentur. Brevi tempore moriebatur æger, & abdomen plenum inveniebatur gelatinâ (*l*). Et illa ægra, quam memoravi, periit intra triduum, ſed cadaveris ſecandi licentiam impetrare non potui.

In tali caſu nihil ſupereſſe videtur, niſi ut æger fato ſuo relinquatur, vel largâ aperturâ factâ exitus concilietur materiæ gelatinoſæ in cavo abdominis contentæ. Factum hoc fuiſſe legitur (*m*), inciſione abdominis factâ ad quinque digitorum latitudinem; exibat gelatina; ſed adhuc difficulter; cùm, triginta quinque libræ ut exirent, requireretur tempus duarum horarum cum quadrante; nondum tamen penitùs evacuato abdomine; cùm amoto apparatu Chirurgico adhuc quindecim libræ ſimilis gelatinæ prodirent, & poſteà adhuc plures. Quartâ die acceſſit diarrhœa, quintâ effluxerunt liquida ſeroſa, gangrænæ & putredinis ſigna acceſſerunt, & tandem decimâ tertiâ poſt operationem die ſuccubuit, poſtquàm gelatinoſæ talis materiæ ſexaginta ſeptem libræ diverſis vicibus prodierant. In cadavere inventum fuit, ovarium dextrum dilatatum continuiſſe omnem hanc molem, & ſectionem factam penetraſſe in cavum hujus tumoris, aperturâ quatuor circiter digitos æquante. Bina adhuc alia foramina inveniebantur, à putredine nata, per quæ gelatina hæc in cavum abdominis tranſiverat. Certè non mirum videtur, cùm tam largo vulnere opus fuerit, aëre liberrimè accedente, putredinem natam fuiſſe.

Alter caſus mirabilis contigit Pariſiis (*n*) in homine robuſto quadrato aſcitico, quinquaginta & octo annos nato; ex cujus abdomine, poſt factam paracenteſim nihil prodibat: dilatato autem vulnere, exivit materies gelatinoſa coloris griſei & lutei, albumine ovorum ſpiſſior; cum magnâ hydatidum copiâ ad menſuras ſex (menſura ſolet quatuor libras continere); vires conſtabant optimè. Sequenti die, dilatato vulnere, adhuc prodibant magno numero hydatides, majoris jam molis, & ovum columbinum magnitudine ſuperantes, unà cum magno fruſto maſſæ cujuſdam albæ, portionem omenti referentis, cui plures hydatides fibroſis filamentis adhærebant; ſimul & ſex menſuræ ſimilis gelatinæ exiverunt. Hydatidum autem numerus, majorum & minorum, ad ſeptem vel octo millia ſe extendiſſe, legitur.

Decimo ſexto ab operatione die æger quàm optimè ſe habebat: venter erat mollis, planus, vulnus pulcherrimum, urina, pulſus, reſpiratio bona, febris nulla, ſomnus tranquillus. Verùm evacuatio per tredecim dies fuerat copioſa, ſed inodora, poſteà ſeroſa & parca, ſed fortem odorem ſpirans, immiſſúmque catheterem nigro colore tingens. Credebatur autem, potiùs corporibus heterogeneis corruptis, quàm viſce-

(*l*) Targioni Tozzetti, Oſſervaz. Medic. pag. 34. 35.

(*m*) Mémoire de l'Académ. Royale de Chirurg. Tom. II. pag. 452.

(*n*) Philoſoph. Tranſact. vol. XXXII. n°. 370. §. IV. pag. 17.

rum gangrænæ hoc tribuendum eſſe, cùm febris abeſſet, uti etiam, quia decocto antiſeptico in cavum abdominis injecto ruptæ hydatidis pellicula prodibat, quæ videbatur ovum gallinæ æquaſſe ad minimum, dum integra erat.

Qualis autem morbi exitus fuerit, non dicitur; ſed ferè credi poſſet, tandem funeſtum fuiſſe; cùm metuenda hîc maximè putredo jam adeſſet, & poſteà ſubjungatur: *Appetitus & vires nunc ſunt, quæ nobis faceſſunt.* Certè dum, putridis viſcera abdominalia alluentibus, in robuſto corpore vires cadunt, parum ſpei ſupereſſe videtur.

An ergò dilatatio vulneris in tali caſu non foret tentanda? Certè in illo caſu, qui mihi contigit, facta non fuit, nec facere licuiſſet, & tamen periit intra triduum. In binis his caſibus, dilatato vulnere, levamen ſenſerunt ægri, & ſupervixerunt diutiùs. Pro generali autem axiomate habetur, in morbo ancipiti tentari poſſe anceps remedium. Corticis Peruviani virtus antiſeptica, hodiè tam certò cognita, aliquam ſpem faceret, ſi illius decoctum in abdomen injiceretur, ſimúlque idem remedium per os ingereretur.

Injectio autem liquidorum detergentium, antiſepticorum, &c. in cavum, poſt eductas per paracenteſin aquas, ſæpiùs tentata fuit. Obſervatur enim, aquas eductas ſæpè deponere fœculenti quid limoſi; quandoque & gelatinam ſubſidere; undè meritò creditur, in diuturno aſcite ſimile quid contingere in loco, ubi collecta aqua hæret. Verùm illud limoſum adhæret cavi parietibus, & viſceribus contentis, videtúrque citiùs putreſcere, quàm tenuior humor, dum aër admittitur; undè de eluendis his fœcibus cogitatum fuit.

Dum poſt repetitam aliquoties paracenteſim ſpiſſior & fœtidus prodiret liquor, poſt evacuationem *Celeberrimus Littre* vulnerariis injectionibus uſus fuit (*o*) in aſcite, qui occupabat duplicaturam peritonæi. Sed & in abdominis cavum ipſum injectiones tentatæ fuerunt, & quidem magnâ copiâ. Peritus, & ingenio æquè ac dexteritate valens, Chirurgus *Warrick* (*p*), in quinquagenariâ muliere aſciticâ paracenteſin inſtituens, eduxerat triginta ſex pintas pellucidæ virideſcentis lymphæ, optimo cum ſucceſſu quidem, ſed quadraginta poſt dies abdomen æquè, ſi non magis, tumebat ac antè. Novâ hinc aquarum eductione opus erat. Cùm autem variis experimentis in lymphâ, per primam paracenteſim eductâ, vidiſſet, à miſcelâ vini rubri, uti & aquarum Briſtolienſium lympham coagulari, credidit, recidivam caveri poſſe, ſi poſt eductas aquas talia injicerentur in abdominis cavum. Conſentientibus huic tentamini binis egregiis Medicis, eductis per paracenteſin circiter duabus tertiis partibus aquæ in abdomine contentæ, per cannulam injecit æqualem copiam vini & aquæ Briſtolienſis, quæ ſanguinis calorem habebant. Cùm autem tam citò abdomen replere non poſſet, incipiebat animi deliquium; quod tamen ceſſabat, dum denuò turgebat abdomen. Percipiebat ægra, ac ſi liquor injectus ſtomachum ingrederetur. Cùm verò notabilis quantitas lymphæ adhuc eſſet in abdomine, dum miſcelam ex aquâ Briſtolienſi & vino rubro injiceret, metuebat efficaciam nimis minutam fuiſſe; hinc educto per cannulam omni liquido in abdomine contento, denuò cavum replevit miſcelâ, quæ duas partes vini rubri, & unam aquæ Briſtolienſis, haberet, ut tantò major foret efficacia. Sentiebat tunc ægra pungentes in pectore dolores, &

(*o*) Académ. des Scienc. l'an 1707. Mémoir. pag. 502. — (*p*) Philoſoph. Tranſact. vol. XLIII. n°. 472. §. III. pag. 13. & ſeq.

lancinationes per omnia viſcera, difficulter reſpirabat, pulſus vacillabat, ſyncope redibat, & loqui non poterat. Undè tam ſubitò, quàm fieri potuit, evacuato abdomine, cannulam abſtulit, & ſolito modo abdomen firmavit ſpleniis & faſciis, ſícque redibant integrè ſenſus ægræ.

Optimus autem fuit ſucceſſus; non enim paſſa fuit morbi recidivam; ſed integrâ ſanitate fruebatur; quæ felicitas poſt integrum annum adhuc ſtabilis manſit.

Dum hoc contigiſſe noverat *Reverendus Hales*, propoſuit methodum, quâ hoc commodiùs impoſterùm tentari poſſet; duplici nempè paracenteſi, ut eodem tempore, dum per unam cannulam educeretur aqua, per alteram fieret injectio liquoris medicati (*q*).

Ex omnibus illis, quæ jam dicta ſunt, patet, quantùm ars profecerit in curatione hydropis per paracenteſin, dum firmato abdomine collecta aqua ſimul & ſemel educitur.

Quandoque quædam contingunt operationis tempore, quæ moram effluenti aquæ faciunt, &, niſi removeri poſſint hæc obſtacula, totalem evacuationem impediunt. De gelatinosâ viſciditate aquæ contentæ in abdomine dictum fuit: verùm contingit quandoque, ut eductâ notabili quantitate aquæ, & conſtricto, pro ratione effluentis aquæ, abdomine, omentum, vel & inteſtina, contigua fiant orificio cannulæ, illúdque obturent. Ideò ſolent periti Chirurgi præſtò habere ſtylum plumbeum, flexilem, obtuſum, quem per cannulæ cavum introducunt, & ſic, abſque vi adhibitâ, & abſque læſionis periculo, removent obſtacula talia à cannulæ aperturâ. Debet autem ſtylus talis eſſe minoris diametri, quàm eſt cannulæ cavum, ut ſic faciliùs poſſit introduci, & inter illum ac cavam ſuperficiem cannulæ tranſire poſſit aqua. Contingit aliquando, ut membranæ, in aquis aſciticorum fluctuantes, cannulæ cavum ingrediantur, ejúſque cavum obturent. Mirus talis caſus legitur (*r*), ubi poſt factam paracenteſim nulla exibat aqua, & eductam cannulam ſequebatur corpus teres, parum complanatum tamen, prominens ex vulnere ad longitudinem duorum digitorum; cùm illud prudenter extraheretur, abſque ullo dolore, vel hæmorrhagiâ, ad longitudinem ferè binarum ulnarum, prodierunt cum impetu aquæ. Corpus illud evolutum exhibuit membranam telæ araneæ inſtar tenuem, in quâ nihil organici deprehendebatur, & hinc credebatur, fuiſſe involucrum cyſtidis, quæ aquas ſuo cavo continuerat. Undè etiam ſperabatur, aquas impoſterùm minùs facilè accumulari poſſe; cúmque bimeſtri ſpatio bis debuerit repeti paracenteſis, ſingulis vicibus minor quantitas educebatur. Septuaginta & tribus diebus ſupervixit; in cadavere *Celeberrimus Morand* (*s*) reſiduam cyſtidis membranaceæ partem invenit, hepatis ſcirrhoſi externæ membranæ affixam, & pendulam.

Sacci autem tales non ſemper tenuem adeò membranam habent; ſed frequentiùs longè firmiori fabricâ conſtant; quandoque ſcirrhoſi inventi fuerunt, utì patet ex antè dictis. Aliquando inteſtinis accreti ſunt, &, ſi non omninò duri fuerint, ſed adhuc contractiles, aquis evacuatis, trahere & irritare poſſunt inteſtina: idem fieri poterit, dum inteſtina, ſacco concreta, minùs jam preſſa, liberiùs agunt, & ſe movent; undè videntur naſci dolores illi, & ſpaſmi, qui quandoque paracenteſin ſequuntur (*t*).

(*q*) Philoſoph. Tranſact. vol. XLIII. nº. 472. §. IV. pag. 20.

(*r*) Académ. des Scienc. l'an 1718. Hiſt. p. 27.

(*s*) Ibidem. l'an 1719. Hiſtoir. pag. 38.

(*t*) De Haen Ratio Medend. part. IV. cap. III. §. III.

Poſt

Poſt eductas aquas, quantùm fieri poterit, ſpes videbatur adeſſe, ut paucum illud, quod fortè reliquum manſit, abſorberi poſſet, præcipuè dum ſtrictum per cingulum, aut faſcias, abdomen diſtenſioni reſiſtit, & victu roborantibúſque remediis, de quibus §. 1250. dicetur, tentent impedire Medici, ne renaſcatur hydrops. Tantò magis autem talis reſorptio ſperari poſſe videbatur, cùm obſervationes Medicæ docuerint, etiam craſſiora reſorberi, & poſteà per urinas evacuari poſſe. Virgo viginti annorum per biennium ferè hydrope aſcite laborabat, & ter paracenteſis inſtituta fuit, hoc effectu, ut ſingulis vicibus quatuor vel quinque pintæ materiæ limoſæ & nigricantis educerentur: poſt tertiam paracenteſim uti incepit ptiſanâ ex *urticâ*, *iride*, *& acetoſâ rotundifoliâ*, paratâ; ſequenti jam die ſimilis materia in urinâ inveniebatur, & quidem tali copiâ, ut ad minimùm mediam quantitatem urinæ emiſſæ conſtitueret. Sanata fuit, viro juncta dein infantes peperit (*u*).

Interim ex illis, quæ antè dicta ſunt, patet, aſcitem renaſci ſæpiùs, & rarò per unicam paracenteſim tolli. Dolebant quidem hoc Medici, ſed non adeò mirabantur, probè gnari, eductis aquis non tolli ſemper hydropis cauſam, quâ ergo manente recidiva metuenda erat. Intelligebant facilè, vaſa illa, quæ dilatata vel rupta effuderant humores, jam à preſſione aquæ in abdomine contentæ libera, ſimilem humorem fundere, & quidem majori copiâ. undè nequidem mirabantur, abdomen, quod per plures menſes, imò annos, lentè intumuerat, jam citò impleri, poſtquàm per paracenteſin omnis colluvies aquoſa educta fuerat. Hoc autem maximè mirum videbatur, quòd, licèt parca admodum copia liquidi ingereretur, & urina æquaret, imò & ſuperaret, potûs aſſumti quantitatem, tamen abdomen intra paucas ſeptimanas æquè turgeret, quandoque & magis, quàm anteà.

Mulieri aſciticæ per paracenteſin auferebantur quadraginta ſex libræ, magno quidem cum levamine. *Celſus* (*v*) in hoc morbo monuerat: *Neque alienum eſt, metiri & potionem ejus & urinam; nam ſi plus humoris excernitur, quàm aſſumitur, ita demùm ſecundæ valetudinis ſpes eſt.* Secutus fui hoc conſilium, & lætabar, urinam ſuperare quotidiè copiam liquidi aſſumti. Tamen ferè quotidiè ad ſtateram examinata inveniebatur ponderoſior, & poſt tres ſeptimanas novâ indigebat paracenteſi, per quam evacuatæ fuerunt quinquaginta tres libræ. Poſt menſis ſpatium denuò quadraginta libræ eductæ fuerunt. Interim toto hoc tempore, vel ab omni omninò potu abſtinuit, vel, dum ſitis tolerari non poterat, decem uncias ad ſummùm cereviſiæ, ſed valdè meracæ, aſſumſit. Cùm autem hæc fœmina ſalutis recuperandæ avidiſſima foret, & ſemper illam in aliis morbis morigeram invenerim, nullam habui ſuſpicionem, quòd me deceperit: accedebat, quòd indiga eſſet ſatis, neque cibis aut potibus uteretur, niſi illis, quos ſubminiſtrabam. Licèt autem ſollicito examine conſtaret, urinam emiſſam ſuperare potum, & illud liquidi, quod in cibis adeſſe poterat, tamen quotidiè creſcebat abdominis moles ab aquâ accumulatâ.

An ergò ex aëre trahunt aquam hydropicorum corpora? Videtur jam *Hippocrates* (*x*) ſimilem habuiſſe opinionem; credebat enim à flatibus hydropem naſci: *Quòd ſi flatus, per carnes perrumpentes, corporis meatus rareſecerint, eos humiditas conſequitur, cui viam aër anteà ſtruxit.* Ut autem explicaret, cur tam citò renaſce-

(*u*) Académ. des Scienc. l'an 1703. Mémoir. pag. 150.

(*v*) Lib. III. cap. XXI.

(*x*) De Flatibus, cap. VI. Charter. Tom. VI. pag. 218.

retur hydrops, dixit: *Eſt & hoc alìud ejus rei indicium. Nam venter penitùs vacuatus, intra tridui ſpatium rursùs impletur. Quidnam igitur aliud quàm ſpiritus impleat? quidve aliud tam citò implere poſſit? Neque enim tanta potûs copia in corpus ingeſta eſt, ac neque carnes, quæ colliqueſcunt, in cauſâ eſſe poſſunt, quùm oſſa ſuperſint, & nervi, & fibræ ex quibus nulla quidem tanta aquæ copia augeri poteſt.* Certum eſt, in aëre æſtivo calido, qui omnibus apparet ſicciſſimus, incredibilem aquæ copiam hærere: ſales enim alcalini fixi, ſicciſſimi ab igne, in tali aëre humeſcunt illicò, & pondere augentur, ſimulac refriguerint; nec parva eſt copia aquæ, quam ſales illi ex aëre in ſe trahunt. Obſervavit *Digby*, libram ſalis tartari ex aëre vicino in ſe trahere novem libras aquæ, dum per deliquium, ut Chemici dicunt, ſolvitur (*y*). Si jam ſimul conſideretur aëris nos ambientis levitas ad ſtateram, debet ſal alcalinus ſiccus ad ingentem diſtantiam aquam ex aëre attrahere, vel debet aër perpetuò motus, ſucceſſivè ſali alcalino applicatus, aquam contentam huic ſali tradere. Neque tantùm hoc alcalinis ſalibus proprium eſt, ſed & ſal marinus, & ſal ammoniacus, in aëre deliqueſcunt. Imò fortiſſimum acidum, vitrioli oleum nempè, ſi per artem chemicam concentratiſſimum reddatur, formâ ſolidâ, glaciei inſtar, concreſcit in vaſis vitreis puriſſimis, quibus ſervatur, ſi exactè clauſa fuerint. Si in bilance ponatur tale vas, & ab alterâ parte appoſito pondere exactum habeatur æquilibrium, ſimulac aufertur epiſtomium, ut aër liberè ingredi poſſit, vix minutum horæ numeratur, quin jam deſcenſus lancis indicet ponderis augmentum; & ſolida priùs concreti olei vitrioli maſſa deliqueſcere incipiat. Plurima alia dantur corpora, quæ aquam ex aëre, in quo hæret, in ſe trahunt; hujus autem loci non eſt, illa enumerare.

Sufficient dicta, ut demonſtretur, aquam in aëre hærere ſatis copioſam, & quædam corpora illam ex aëre trahere, ac ſibi unire.

Si jam conſideretur, dum tumidum in aſciticis turget abdomen, reliquum corpus decreſcere, penitúſque exſuccum fieri, non videtur abſonum eſſe, ut credatur, talia corpora ex ipſo aëre in ſe aquam trahere, imprimis cùm nulla alia cauſa aſſignari poſſit, cur aſcitici, per paracenteſin ab omni colluvie aquoſâ liberati, tam citò denuò impleantur, licèt parciſſimo potu & cibis ſiccioribus utantur, excretæque urinæ copia potûs ingeſti quantitatem ſuperet. Mirabilis caſus narratur à *Petro Servio*, ſummi Pontificis *Urbani octavi* Archiatro, de ſacrâ virgine, quæ jejunio, vigiliâ, meditatione, corpus omninò exhauſerat ita, ut cum maximâ totius ſiccitate urens adeſſet calor. Illa, per aliquot ſeptimanas, ſingulis viginti quatuor horis ducentas & ultra libras per veſicam excrevit.

Fatetur *Digby* (*z*), quòd vix fidem adhibere potuiſſet, niſi tantus in arte vir illud portentum memoriæ mandaſſet, & veritatem facti ab ipsâ ægrâ, & plurimis Medicis Romanis, confirmari audiviſſet. Toties certè mirati fuerunt Medici, in hyſtericis paroxyſmis ingentem copiam urinæ limpidæ inodoræ inſipidæ excerni, ita ut metueretur ſanguinis, diluenti vehiculo orbati, periculoſa inſpiſſatio. Finito tamen paroxyſmo ſatis commodâ valetudine fruebantur tales ægræ. An in his morbis ſimile quid contingit?

Videndum jam abhuc ſupereſt, quam Prognoſin fecerint Medici, poſt Paracenteſin, pro diversâ aquarum ex abdomine eductarum indole.

(*y*) Dionis, Diſſert. ſur le Tænia, &c. ubi ille Tractatus Digby habetur, pag. 166. 167.

(*z*) Dionis, Diſſertat. ſur le Tænia, &c. ubi ille Tractatus Digby habetur, pag. 167. 168.

Ad §. 1215. dictum fuit, ſerum aquoſum colligi in cavis majoribus & minoribus corporis, dum hydrops adeſt; túncque probatum fuit, non eſſe puram aquam ſemper, quæ in cavis corporis colligitur, ſed admiſtum ferè ſemper eſſe ſanguinis ſerum, dilutum tamen copioſa lympha, quæ ad ignem non concreſcit, ut ſerum, ſed avolat. Cùm igitur, paracenteſi inſtitutâ, prodit liquidum, in quo dotes ſeri & lymphæ reperiuntur, pro bono habetur omine; cùm hoc deſignet, humores effuſos ſanos fuiſſe, nondùm per moram aut inceptam putredinem degeneres, adeóque & ſpem eſſe, quòd viſcera abdominalia nondùm multum damni receperint, dum talis humor illa undique alluebat. Sed ſerum ſanguinis flaveſcit in ſanis hominibus, aliquem lentorem habet, ſubſalſum eſt, & quid ſuburinoſi ſpirat; undè & laudantur hydropicorum aquæ, ſi ſimiles dotes habuerint. Hoc autem pulchrè probatur obſervatis *Celeberrimi du Verney junioris (a)*, qui expertus fuit, tunc imprimis felicem eventum ſperari poſſe, ſi aquæ eductæ citrini coloris forent, ſubmucilaginæ, ſubſalſæ, & odorem urinoſum ſpirarent. Quò autem magis recederent aquæ ab his dotibus, eò majus periculum prævidebat. Hinc fœtidas aquas, ſaturato flavo colore, vel & ſanguineo rubro, tinctas, damnabat, utì & omninò mucilaginoſas, imprimis in muliebri ſexu, quia tunc obſervaverat, hydropem ſaccatum adfuiſſe, qui raró integrè curatur. Quin imò ſuſpectæ erant Hydropicorum aquæ, ſi puram referrent aquam & poſt evaporationem nullum omninò, vel paucum tantùm, relinquerent ſedimentum; tales enim ægri ut plurimùm moriebantur, citò recreſcente hydrope. Si aquæ hæ digitos immiſſos inſtar acris lixivii detergeant, & cutim corrugent, ſenſibiliorémque reddant, ſignum eſt, jam majorem adeſſe acrimoniam, adeóque meritò metuendum eſſe, ne viſcera contabeſcere jam inceperint, imprimis ſi, unà cum aquis, omenti filamenta vel laciniæ prodierint.

§. 1241. SI conditiones (1240.) abſint, vel ſint contrariæ, paracenteſis mortem accelerat.

Anteà ad §. 1239. enumeratæ fuerunt illæ conditiones, quæ, dum adeſſent, ſuadebant, Paracenteſim tutò inſtitui poſſe non tantùm, ſed & affulgere tunc ſpem felicis curationis. Simul tamen tunc monitum fuit, raró obtinere, ut adſint omnes, & tamen utilem eſſe Paracenteſin, licèt quædam ex his deſint. Si autem ſigna omnia pénitùs contraria fuerint, ut, ſi æger decrepitus ſenex ſit, viſcera corrupta, putredinis certa adfuerint ſigna, tunc meliùs abſtinetur à Paracenteſi, ne Medicus occidiſſe videatur ægrum, qui nullo modo ſervari poterat. Interim tamen ex illis, quæ hactenus dicta fuerunt, ſatis patet, Paracenteſin rariſſimè, ſi unquam, mortem acceleraſſe, ſi debitis cum cautelis ſimul & ſemel omnis aqua educitur. Conſtat etiam pluribus & fideliſſimis obſervatis, hydropicos, de quorum ſalute peritiſſimi Medici omninò deſperabant, per Paracenteſim non tantùm inſigne levamen accepiſſe, verùm etiam integræ ſanitati reſtitutos fuiſſe. Et quamvis nulla omninò ſpes ſupereſſet, cauſam hydropis tolli poſſe, adeóque certò prævideret Medicus, rediturum morbum, tamen inſignem uſum habet Paracenteſis, quòd per hanc intolerabiles ægris moleſtiæ tolli, & vita prorogari, poſſit. Ex quibus omnibus concludere licet, Paracenteſin utilem, & ſecundùm artis regulas etiam in dubiis caſibus adhibendam, eſſe.

(a) Académ. des Scienc. l'an 1703. Mémoir. pag. 162. & ſeq.

§. 1242. **E**Miſſaria ferro candenti, medicamentis cauſticis, veſicantibus, lanceolis, filis, factâ, in parte carnosâ, loco declivi, ſæpè admodùm proſunt; maximè ſi aperta teneri permittit morbi genius.

Si colluvies aquoſa poſſit quâcumque viâ educi de corpore, ſemper utile erit; cùm & indè leventur ægri, & locus medicinæ detur, ut hydropis cauſa tolli poſteà poſſit. Dum in majoribus cavis corporis collecta hæret aqua, in abdomine vel thorace, paracenteſi educitur, utì dictum fuit. Verùm ubi in hydrope anaſarcâ per tunicam celluloſam diſtributa hæret aqua, ſpontè patet, illam per puncturam indè educi non poſſe; undè variâ methodo uſi fuerunt Medici, ut pararent facilem & tutum exitum aquæ ſub cute collectæ. Certè ipſa Natura indicavit hîc viam, & caſus fortuiti dederunt toties felicem eventum. Contingit enim quandoque, utì anteà dictum fuit, per ipſos cutis diſtentæ poros exire aquam, perpetui roris inſtar, ita ut partes hydropicæ detumeſcant ſenſim. Quandoque aqua, per cutim penetrans, non tranſit per epidermidem, ſed illam in veſicas attollit, quibus ruptis, ſequitur perpetuum ſtillicidium, ſimili cum effectu. Toties contingit, ut frigida crura hydropici igni admoveant propiùs, &, cùm in diſtentis illis partibus obtuſior ſenſus ſit, levis ambuſtio fiat; veſiculæ tunc fiunt, quibus ſpontè ruptis vel pertuſis aqua exit perpetuò. In quibuſdam locis mulieres in more habent, ut hypocauſtulâ, quæ vivos ceſpitum carbones continent, pedibus ſupponant hyemali tempore, ut caleſcant: ſi hydrope tumeant pedes & crura, ferè ſemper tales veſiculæ attolluntur, & plurimas indè levatas, imò & multas ſic curatas, vidi. Inter plures felices curationes, per ambuſtionem factas, *Celeberrimus Homberg* (*b*) memorat caſum mulieris, cui per plures annos enormiter tumebant crura & femora, ſimúlque aderat dolor, quem levare ſolebat, perfricando tumentes partes mane & veſperi ſpiritu vini ante focum: caſu incenditur vini ſpiritus, & leviter amburit partes; quibus applicuit unguentum quoddam; & unicâ nocte omninò detumuerunt crura ac femora, evacuatâ per urinas omni aquâ, quâ priùs turgebant. Verum quidem eſt, hîc novum emiſſarium factum non fuiſſe, cùm per urinæ vias exiverit aqua, mota ſubitò, rarefacta, & reſorpta venis, per ſubitum & validum hunc calorem. Interim tamen vix dubium videtur, quin eadem hæc aqua per veſicas ambuſtione excitatas exiviſſet, niſi tam citò reſorpta aliam inveniſſet viam. Integerrima autem fuit curatio, cùm nunquam poſteà redierit tumor.

Ut ergò novum emiſſarium paretur aquæ in hydrope anaſarcâ, debet cutis pertundi ita, ut vulnus tranſeat in tunicam celluloſam uſque, ſimúlque debet eſſe non adeò anguſtum, ut citò coaleſcere, vel à tumente membranâ celluloſâ obturari, poſſit. Vario modo hoc perficere tentaverunt Medici. Tumidas & aquâ plenas partes in puero ſcalpello aperiendas jubet *Hippocrates* (*c*); ſimúlque monet, fomentis utendum, & ſemper, quod apertum eſt, calefaciente linimento illinendum, eſſe; gangræna enim facilè occupat flaccidas, poſt eductam aquam, partes, utì

(*b*) Académ. des Scienc. l'an 1708. Hiſtoir. pag. 48.

(*c*) De Locis in Homine, cap. IX. Charter. Tom. VII. pag. 369.

poſteà dicetur. Alio autem in loco (*d*) dicit, dum de hydrope agit: *Quòd ſi in ſcroto & femoribus ac tibiis tumor conſtiterit, peracuto ſcalpello multis & crebris vulnuſculis ſcarificato. Hæc ſi feceris, citò ſanum efficies.* Poſtquàm plura remedia ad hydropem intercutem ſanandam recenſuerat *Aetius*, dicit (*e*): *Omnibus prædictis efficacius auxilium in hâc hydropis ſpecie chirurgia præſtat.* Quod *Aſclepiadis* & *Archigenis* autoritate confirmat, qui jubebant, *fiſſuras fieri circa internum talum, in loco quatuor digitorum ſpatio ſupra talum eminente, eâ profunditate, quâ quis in venæ-ſectione utatur.*

Neque timuerunt vulnerum inflammationem, neque ſubitam coalitionem vulnerum, cùm aqua perpetuò deplueret, donec totus homo gracilis relinqueretur. *Foreſtus* (*f*) ramulis Ilicis, ſive aquifolii, verberari fecit bis in die crura & femora hydropicæ mulieris, ſícque punctâ vel & laceratâ cute per ſpinoſa hujus plantæ folia, miro modo detumeſcebant crura & femora.

Longè minori cum moleſtiâ hodiè pertundi poteſt cutis ope inſtrumenti, quod *ſcarificator* vocatur, ubi plures lanceolæ, elateris ope, proſilientes, vulnuſcula faciunt, ex quibus poſteà ope cucurbitæ impoſitæ ſanguis educitur. Sic autem conſtructum eſt illud inſtrumentum, ut variâ profunditate cutim pertundere poſſint lanceolæ: in hoc autem caſu requiritur, ut cute pertuſâ, penetrent in tunicam celluloſam; quod abſque ullo periculo fieri poterit, cùm aqua turgens hæc tunica cutim à ſuppoſitis vaſis & muſculis removeat. Cùm autem ictu oculi citiùs hâc methodo ſcindatur cutis, ægri nullum dolorem ſentiunt, & ideò minimè hanc operationem formidant, ſi quandoque repeti debeat in alio loco.

Univerſalem hydropem anaſarcam vidit Celebris Chirurgus (*g*), in quo à vertice capitis ad plantas pedum uſque omnes tumebant corporis partes. Fruſtra in juvene & robuſto equite purgantia hydragoga aliáque plura fuerant adhibita, & ſcrotum adeò tumebat, ut inter femora, quocumque etiam corporis ſitu, commodè locari non poſſet. Scrotum, crura, femora, pluribus ſcarificationibus pertudit; undè ingens aquarum copia effluxit, hoc effectu, ut intra duos tréſve dies penitùs detumuerit, & poſteà integrè convaluerit. In juvene ruſtico neglectus hydrops anaſarca univerſalis unà cum aſcite adeò invaluerat, ut nulla medelæ ſpes ſupereſſe videretur. Miſer, omnium rerum indigus, in noſocomium recipiebatur tantùm, ut placidè ſaltem mori poſſet; ſcrotum immaniter tumebat, dyſpnœa aderat, & talis functionum vitalium debilitas, ut nullo corporis loco arteriarum pulſus percipi potuerit; tremulus tantùm motus circa regionem cordis ſentiebatur. Dato vino calido, aquâ mixtâ diluto, cùm parùm reviviſceret, ſic ut pulſus in carpo, ſed admodùm languidus, perciperetur, pluribus in locis pertundebatur lanceolâ ſcroti inferior pars, veſiculæ in cruribus pedibúſque elevatæ diſcindebantur, & notabilis aquæ copia exivit: fovebantur ſcrotum & crura decocto aromatico calido, dabatur vinum aquâ dilutum pro potu communi, unà cum julapio diuretico; poſteà crura pungebantur pluribus in locis; undè incredibilis copia aquæ effluxit: detumeſcebat totum corpus, appetitus redibat, reſpiratio & pulſus emendabantur. Abdomen tamen adhuc tumebat, ſed multò minùs quàm antè. Alternis diebus purgantia

(*d*) De Intern. Affect. cap. XXIII. Charter. Tom. VII. pag. 655.

(*e*) Serm. X. cap. XXX. pag. 246.

(*f*) Lib. XIX. Obſerv. XLI. Tom. II. p. 394.

(*g*) De la Motte, Traité complet de Chirurg. Tom. II. pag. 147.

mercurialia ſumſit, interpoſitis remediis diureticis, tanto cum effectu, ut intra ſex ſeptimanas ex noſocomio dimiſſus fuerit ſanus, de quo omninò deſperabatur anteà, & poſt anni ſpatium ſanum & robuſtum viderit illum Medicus, qui ejus curam geſſerat (*h*).

Bini illi caſus ſatis evincunt, non facilè deſperandum eſſe, imprimis ſi in flore ætatis conſtiterint ægri; tunc enim, ſublatâ colluvie aquosâ, vires promptè ſurgunt, quod in ſenili ætate vix ſperare licet.

Cùm autem tunica celluloſa per totum corpus diſtribuatur, & ejus cellulæ ſecum mutuò communicent, non adeò mirum videbitur, diſſectâ cute in loco corporis inferiori, omne aquoſum exhauriri, quod in tunicâ cellulosâ collectum fuerat. Magis autem mirum eſt, eâdem methodo ſiccari Aſcitem, qui Anaſarcam comitatur. Cutis fiſſuras, utì antè dictum fuit, tanquàm efficaciſſimum in curando hydrope Anaſarcâ remedium laudaverat *Aetius* (*i*); ſed & poſteà addidit ſequentia: *Cæterùm Archigenes ita prodit. Non ſunt audiendi, inquit, qui per hujuſmodi lancinationes nihil excerni dicunt, quin potiùs cum fiduciâ hæ ipſæ incutiendæ: nam & nos, inquit, his cutis fiſſuris ſumus uſi, & per ipſas quantùm plurimùm excluſimus humorem, ut & femora, & ſuræ, & ſuperior venter, evidenter ſint demiſſa ac compreſſa.* Obſervatio *Foreſti* (*k*) anteà memorata habet, quòd dum crura & femora in aſciticâ muliere verberabantur bis de die ſpinoſis aquifolii foliis, non tantùm partes illæ detumeſcerent, ſed & venter ipſe. Anteà ad §. 1215. dictum fuit, tunicam celluloſam cum vaſis lymphaticis immediatum commercium habere; & obſervationes practicæ docent, ſerum aquoſum in pectore congeſtum ad inferiores partes derivari quandoque cum inſigni ægrorum levamine; & econtrà toties obſervatum fuit, pectus ſtatim opprimi, dum tumor hydropicus artuum inferiorum ſubitò diſpareret, abſque evacuationibus ſpontaneis, vel per artem factis. Videtur enim corpus, à comprimente hydrope anaſarcâ liberatum, ſic diſponi, ut venulæ collectam in majoribus cavis corporis aquam reſorbere poſſint, & reſorpta hæc per nova illa emiſſaria expellatur. Sic & ſæpiùs contingit, evacuato per paracenteſin abdomine, anaſarcam artuum inferiorum ſenſim evaneſcere. Quin imò quandoque & ſubitæ tales reſorptiones aquæ accumulatæ fuerunt obſervatæ. Cùm in Aſcitico per Paracenteſin viginti circiter libræ humoris limpidi & tenuis eductæ fuiſſent, poſt aliquot hebdomadas abdomen de novo intumuit; dúmque ad repetendam Paracenteſin *Celeberrimus Mead* (*l*) unà cum Chirurgo mane accederet, ſubridens æger, nudato corpore, abdomen molle & laxum oſtendit, licèt neque per alvum, neque per renes, neque per ſudorem, plus ſolitò quid profluxiſſet. Fortè quis crederet, tympanitidem ſucceſſiſſe poſt aſcitem: verùm nulla flatuum emiſſorum fit mentio, & notum eſt, aſcitem poſt paracenteſin ſæpiùs redire. Neque veroſimile videtur, in Medicâ praxi adeò verſatum *Meadium* hîc hallucinatum fuiſſe. Obſervavit egregius ille vir (*m*), incisâ cute in celluloſam membranam uſque, in tibiis, non tantùm magnum levamen in aſcite, ſed & interdum ſanationem, profluente per multos dies tantâ liquoris copiâ, ut fidem ſuperaret.

Confirmat autem hoc, caſum enarrando generoſæ fœminæ, annorum ferè quinqua-

(*h*) Eſſais and Obſervat. Phyſic. and Liter. Tom. II. pag. 407.
(*i*) Serm. X. cap. xxx. pag. 246.
(*k*) Lib. XIX. Obſerv. xli. Tom. II. p. 394.
(*l*) Monit. & Præcept. Medic. cap. viii.
(*m*) Ibidem.

ginta, ſed corpore ſatis firmo ac robuſto, quæ hydrope intercute ſimul & aſcite laborabat, ita quidem; ut de vitâ ferè deſperaretur, & ſub dubiâ ſpe humoris è talo emiſſio proponebatur, tanquam unicum remedium. Reluctans ægra, amicorum precibus victa, tandem admiſit in utroque crure vulnuſculum: per decem continuos dies ad congii menſuram quotidiè effluxit aqua, datiſque idoneis remediis ſenſim convaluit, & corpus ad priſtinum ſtatum rediit. Per integrum quinquennium ſupervixit ſana; dein morbo acuto correpta periit. Credebat *Meadius*, totum illud aquarum colluvium, partim ex celluloſâ membranâ, partim ex ſacco à tendinibus muſculorum abdominis & peritonæo, aut duplicis membranæ peritonæi diſtentione, formato, profluxiſſe. Videtur autem æquè poſſibilis reſorptio aquæ ex cavo abdomine, quàm ex ingentibus talibus ſaccis morboſis.

Ut autem talia emiſſaria in cute fierent, uſi fuerent Medici & aliis methodis; cauterio nempè actuali, dum ferro ignito profundè inurebant cutim; vel & cauterio, potentiali dicto, profundam rodendo faciebant eſcharam, quâ, per ſuppurationem in ambitu natam, ſeparatâ à partibus vivis vicinis, liber dabatur aquæ, in panniculo adipſo collectæ, effluxus. Simul etiam non tam citò poterat conſolidari tale ulcus, quàm quidem recens & leve vulnus cuti inflictum; adeòque tale emiſſarium diutiùs manebat apertum. Tamen rariùs hæc methodus jam tentari ſolet, quia & ægri ignem horrent, & eſchara tam potentiali quàm actuali cauterio producta ſeparari non poteſt, niſi inflammatione in ambitu factâ, ac ſequente dein ſuppuratione. Cùm autem ſemper hîc meritò metuatur gangræna, quantùm poteſt fieri cavetur omnis inflammatio; cùm levia illa vulnuſcula ſcarificando inflicta abſque ſuppuratione, vel ſaltem modicâ tantùm, ſanari poſſint, hinc hæc methodus præferri ſolet. Neque tamen tam facilè conſolidatio fiet quamdiù perpetuum aquæ ſtillicidium manet, & ſi, hoc effluxu multùm minuto, vel integrè ceſſante, conſolidarentur hæc vulnuſcula, antequam penitùs evacuatæ forent, levi negotio poterunt nova ſimilia vulnuſcula fieri. *Rhaſes* (*n*) in utroque crure fontanellam fieri jubet, ſed ſimul monet, cavendum eſſe, *ne eas candenti ferro aperias, quoniam ignis ſiccat, laxam partem roborat, ne ultra permeët. Ruptoria, præter incertitudinem quantitatis ruptionis, ſummè partem debilitant. Quâ de causâ plurima, illáque irreparabilia, damna, partis nempè mortificatio & gangræna, ſubſequuntur.* Teſtatur autem quòd illuſtrem Matronam, per biennium jam aſcite laborantem, plurimis aliis remediis fruſtrà tentatis, curaverit, binis fontanellis in cruribus apertis: *Cùm enim per hos fontes trium menſium ſpatio ſeroſus humor in magnâ copiâ emanaret, detumuit venter, ſitis, quæ anteà vexabat clamoſa, minuta eſt, & tandem parco chalybeati vini potu uſa, lymphati cum aquâ decoctâ eupatorio, ac rhabarbaro, & à morbo evaſit.*

Cùm autem Fontanellis heterogeneum corpus imponi debeat, ut apertæ teneantur, à perpetuâ illâ irritatione quandoque inflammatur & irritatur omnis ambitus; quod præſtat evitare. Idem verum eſt de ſetaceis, quæ ad eundem ſcopum quandoque adhibita fuerunt; nam & filum relictum ſimili modo irritat; imprimis, dum quotidiè trahitur, ut fieri ſolet.

Idem tentatum fuit per veſicatoria applicata, à quibus epidermis elevatur in veſicas lymphâ plenas; his ruptis, ſequitur ſtillicidium perpetuum, pergens, donec totus hydrops exhauriatur, dum ſimul magna copia urinæ excernitur. Notum eſt, cantha-

(*n*) Zacut. Luſit. Lib. Obſerv. CXX. & CXXI. Tom. II. pag. 401.

rides ſpecificâ vi ſtimulare urinæ vias, imò quandoque moleſtam facere dyſuriam, ſi majori copiâ externè corpori applicentur. Fortè utroque modo veſicatoria proſunt, imprimis ſi majori quantitate applicantur. Celebris Medicus (*o*) tres cantharidum drachmas cum ſufficienti quantitate fermenti panis, addito aceto ſcillitico, miſcebat, & femoribus applicabat, in curandâ anaſarcâ, feliciſſimo cum ſucceſſu, utì ex binis caſibus ibi memoratis patet. Damnaverat quidem veſicatoriorum uſum *Sydenhamus* (*p*), metuens, ne gangræna naſceretur in partibus aquâ diſtentis; ſed teſtatur *Tozzetti*, nunquam ſe vidiſſe gangrænam natam in locis, cui veſicatoria fuerant applicata, ut hydrops anaſarca curaretur: fatetur tamen, quòd hoc malum metueret, ſi in aſcite confirmato veſicatoria adhiberentur.

Cùm autem omnia illa emiſſaria, quâcumque demum methodo paratâ fuerint, diutiùs aperta teneri debeant, ut aquæ exhauriantur, facilè patet, plus metuendum eſſe, ſi acris ſimul humorum indoles unà cum hydrope adſit. Sic v. g. anteà ad §. 1151. 4. inter peſſimos ſcorbuti effectus & hydrops numerabatur: notum autem eſt, ulcera peſſima, nullis ferè remediis cedentia, crura ſcorbuticorum frequenter depaſcere, quæ acrem ac fœtidum ichorem plorant; adeóque in ſcorbuticâ tali diatheſi majori cum diſcrimine nova talia emiſſaria tentatur in artubus inferioribus. Sed & fatendum eſt, quòd rarò curetur hydrops, ſi ſcorbutum, jam intenſiori gradu minacem, comitetur, vel ſequatur. Cùm autem in morbis, in quibus certa pernicies prævidetur, anceps etiam remedium tentari poſſit, fortè ne tunc quidem hæc methodus omninò repudianda videtur; præcipuè cùm antiſepticam corticis Peruviani vim tot jam experimenta probaverint, per quam caveri poſſe gangrænam, vel coërceri, ſi jam nata fuerit, magna ſpes ſupereſt.

§. 1243. PEr urinas evacuati hydropis quùm citentur plurima exempla, & hanc viam tentabimus præeunte naturâ, utendo ſalibus urinoſis, fixis, compoſitis, ſpecificis animalibus, vitriolatis, ſolutíſve metallis, ſpecificis renibus.

Anteà ad §. 1230. monitum fuit, urinæ paucitatem hydropis imminentis ſignum eſſe; undè, utì tunc dictum fuit, *Helmontius* præcipuam cauſam Hydropis in renibus ponebat; & quia videbat in Hydropicis urinam paucam ruberrimam excerni, dixit (*q*): *Sicuti deficiente potu, nihilominùs adhuc renes urinam cruoris eliciunt, licèt parcam, ita & in hydrope urina eſt cruoris, non potûs, non laticis.* Et paulò pòſt addit ſequentia: *Non ergò renes cadere ſinunt laticem proprio pondere, ſed verè mittunt, non ſecùs atque verè iterum trahunt eundem, trans omnem venarum cruorem, dum ſcilicet ſanatus hydrops per mictiones.* Undè concludit; in renibus *ſolvendum eſt itaque pertinaciæ vitium Archei, ita ut mictio ſequatur, ſi ſperanda ſit ſanitas.*

Cùm autem abundans in ſanguine aqua, poſt potum tenuem copioſum v. g., vel & poſt imminutam perſpirationem cutaneam, per renes naturali lege ſecernatur; & ſecreta expellatur de corpore, facilè apparet ratio, quare ſemper Medici de remediis

(*o*) Targioni Tozzetti, Obſervat. Medic. pag. 109.

(*p*) Tractat. de Hydrope, pag. 635.

(*q*) In Capitulo *Ignotus Hydrops*, pag. 411. §. xx. n°. 4. & 5. 10. & pag. 412. §. xx. n°. 19.

diureticis

diureticis cogitaverint; quæ prætereà & hoc commodi habent, quòd cæteris paribus minùs turbent corpus, quàm vomitoria & purgantia, minúſque ægros debilitent. Undè etiam *Sydenhamus* (*r*), qui præcipuam curandi hydropis ſpem ponebat in uſu emeticorum & validorum purgantium, tamen diuretica remedia adhibere coactus fuit in debilioribus ægris, & in mulieribus hyſtericis, & fatetur, quòd horum uſu ſolo *Hydropes pro deploratis habitos curatos viderit in iis, quorum craſis debilior purgantibus ferendis non fuit.*

Diuretica autem remedia habentur admodùm varia (*s*). Aquæ enim & aquoſa omnia, ad quæ etiam referuntur aceſcentes animalium humores, ut ſerum lactis, lac acidum, lac ebutyratum, ſi copiosè potentur, aquæ copiam in ſanguine augent, & hoc modo aquæ ſecretionem per renes promovent: cùm autem in hypropicis colluvies aquoſa jam adſit, & per renes parùm ſecernatur, metus eſt, ne ingeſtâ aquoſorum copiâ augeatur hydrops. Niſi enim tubuli renales his aſſumtis ſic reſerari poſſint, ut liberrimè tranſmittant, quidquid aquoſi ingeſtum fuerit, creſcet morbus, cùm cutis hydropicorum vix tranſpiret; adeóque vix ſpes ſit, per vaſa cutanea aquam ingeſtam exire poſſe. Ob hanc rationem ſolent Medici potiùs adhibere illa, quæ ſtimulo, aut ſpecificâ virtute diureſim promovent. Interim conſtat, aquas medicatas magnâ copiâ potatas, ſi tandem per renes tranſire potuerint, deploratum etiam hydropem curaſſe; cujus mirum exemplum anteà ad §. 1236. memoratum fuit. Fatendum tamen eſt, quòd anceps ſemper eventus ſit, cùm aquoſa magnâ copiâ ingeſta, ſi non profuerint, noceant ſemper.

Cùm autem in ſanitate per urinæ vias expellantur & ſalina de corpore, quæ diutiùs relicta nocere potuiſſent, hinc crediderunt Medici, urinæ ſecretionem augeri poſſe, ſi ingererentur talia, quæ ſecretionis hujus neceſſitatem facerent majorem. Certum eſt, quòd ingeſta ſalina in ſano corpore majorem faciant urinæ ſecretionem; ſed imprimis ideò, quia, ſiti ab his aſſumtis natâ, copioſior potus ingeritur, adeóque & plus urinæ prodit. Niſi enim ſimul potetur, ab his acrior poterit reddi urina, & frequentior naſcetur ad mingendum ſtimulus, ſed non ſequetur ſemper copioſior urinæ excretio; quæ imprimis in hydrope curando deſideratur. Prætereà, ſitim adeò ſæpè moleſtam hydropicis, augere per ſalina remedia exhibita, non videtur ſemper tutum, cùm rari inveniantur, qui obfirmato animo illam tolerare poſſint; undè potu copioſiori ingeſto creſcit dirus hydrops. Acidos ſales, qui etiam inter diuretica remedia numerantur, hinc prætulerunt multi, cùm ſitim ſedent, & ſimul efficaciter putredini reſiſtant.

Acetum, ad uncias quinque vel ſex potatum, in Aſcite curando profuiſſe legitur (*t*). Alcalinis ſalibus uſi fuerunt alii, & minori cum ſcrupulo hæc tentabuntur, cùm *Celeberrimi Pringle* experimentis conſtet, alcalina non adeò favere putredini augendæ, ac quidem olim credebatur.

Omnium tamen optimè ſucceſſit, dum ſales alcalini fixi acido vegetabili jungebantur, ut ſic fieret tartari regenerati ſpecies quædam. Efficaciſſima hæc invenit *Sydenhamus* (*u*), ſalia nempè Lixivialia vino infuſa; neque credidit, quidquam referre, è quorum vegetabilium genere deſumerentur. Cùm autem *geniſta* facilè haberi poſſit, & antiquâ jam traditione medicâ ad hydropem curandum laudata fuerit hæc planta,

(*r*) Tractat. de Hydrope, pag. 629.
(*s*) Herm. Boerhaave, Inſtitut. §. 1222.
(*t*) Combaluſier Pneumato-Patholog. p. 534.
(*u*) Tractat. de Hydrope, pag. 629.

cinerum ejus libram frigidè infundi jubebat libris quatuor vini Rhenani, addendo pugillum unum alterúmve abſinthii vulgaris: filtro depurati liquoris uncias quatuor mane & veſperi dabat, uſque dum tumor omnis evaneſceret; & teſtatur, ſe vidiſſe feliciſſimum ſucceſſum. Cùm autem *geniſta* ſuccum ſalſum habeat, in cineribus ejus copia ſalis fixi relinquitur. Multi etiam laudaverunt cineres *ſtipitum fabarum*; alii ex aliis plantis deſumptos. Si ſali fixo, ex cineribus harum plantarum elixiviato, addatur vinum acidulum, tali proportione, ut unciæ ſalis affundantur binæ vini libræ, habetur efficax ad hunc ſcopum remedium; quod ſimul validâ vi ſolvente ac deobſtruente pollet, ſícque viſcerum obſtructionibus reſerandis, & liquidorum ſolvendæ tenacitati nimiæ, utiliſſimum eſt; adeóque non tantùm evacuandis aquis, ſed & pluribus hydropis cauſis tollendis, prodeſt.

Baccæ juniperi infuſum præbent, quod ob diureticam virtutem ſatis celebre eſt; ſed magnâ copiâ harum baccarum additâ debet parari, cùm hoc remedium facilè à corpore feratur, nec turbas excitet. Optimè profuiſſe aſcitico homini teſtatur *Du Verney junior* (*v*), dum potus communis loco dabatur vinum, baccis juniperi infuſis medicatum, ſimúlque addebatur centaurium minus. Sæpiùs vidi, fortè infuſum harum baccarum ſuffeciſſe ad curam aſcitis & anaſarcæ, dum nondùm penitùs inveteratus erat morbus. In officinis habetur *rob* ex *baccis juniperinis* paratum, cujus unicæ quatuor ſi diluantur in duabus libris *aquæ ſtillatitiæ juniperi*, & huic miſcelæ addantur binæ unciæ *ſpiritus* ex *baccis juniperi* deſtillati, habetur remedium, quod concentratas baccarum juniperi vires habet; cui quandoque ſolet addi uncia media ſpiritûs nitri dulcis, ſi ægri multùm ſitiant. Hujus remedii uncia una aut altera ſi detur omni trihorio, ſatis pulchrum effectum ſolet præſtare. Profuit & *ſemen fraxini* infuſum *ſpiritui baccarum juniperi*, ſi ſimili modo ſumeretur.

Plures aliæ plantæ ob virtutem diureticam laudantur (*x*); ex quibus variæ formæ remedia ad hunc ſcopum confici poterunt. Obſervatum fuit aliquando, valida purgantia hydropicis, & ſatis audaci quidem doſi, exhibita, nullam evacuationem per alvum, ſed ingens urinæ profluvium feciſſe. Sic legitur (*y*); quòd *diagridii* grana quindecim; & totidem grana *mercurii dulcis*, additis granis ſex *gummi guttæ*, hydropico data, non moverint alvum, ſed ſecuta fuerit incredibilis urinæ excretio. Dictum fuit anteà ad §. 1237. 3. de pulchrâ illâ methodo exhibendi purgantia, emetica, & alia validiſſima remedia, tam refractâ doſi, vel ſic cicuratis viribus, ut vix agant in primas vias, & quòd tunc ſæpè vi diureticâ inſigni agant, adeóque & huic ſcopo utiliſſima ſint. Sic obſervatur, *aſari* folia, quæ cruda, vel aquæ infuſa, ſi exhibeantur, validiſſimè ſurſum & deorſum corpus evacuant; ſi coquantur per unam alterámve horam, agere vi diureticâ tantùm (*z*).

Millepedum cum vino contritorum ſuccum expreſſum laudaverunt plures, & profuiſſe novi. *Cantharides* auſi fuerunt dare quidam; ſed peſſima quandoque ſequuntur mala, quæ *Dioſcorides* graphicè deſcripſit. Undè cùm tuta, & ſatis efficacia, remedia diuretica habeantur, prudentiores cantharidibus abſtinere ſolent.

Inter diuretica certa & efficacia *Scillæ* bulbus primum videtur mereri locum. Amariſſimo ſapore ingratum quidem eſt, & quòd majori copiâ datum nauſeam ac

(*v*) Académ. des Scienc. l'an 1703. Mémoir. pag. 150.

(*x*) Herm. Boerhaav, Inſtitut. §. 1222. n°. 7.

(*y*) De Laiſſe, Rec. d'Obſerv. de Chirurg. pag. 179.

(*z*) Herm. Boerhaave in loco modò citato.

vomitum movet ſatis validè, veteribus Medicis, ad difficiles multos morbos curandos, laudatum remedium; præcipuè dum vino vel aceto infundebatur; undè *acetum ſcilliticum*, *vinum ſcilliticum*, *mel* & *oxymel ſcilliticum*, multo in uſu erant; interim tamen videntur veteres Medici metuiſſe utcumque validas hujus bulbi vires; & ideò adhibuiſſe varias præparationes ad mitigandam ejus efficaciam. Notum eſt, *Trochiſcos ſcilliticos*, qui *Theriacam* ingrediuntur, parari ex ſcillæ bulbo in clibano aſſato; ex cujus pulpâ, additâ farinâ, dein parabantur trochiſci. *Aëtius* (*a*), recenſens illa remedia, quæ ad ciendam urinam ab hydropicis bibuntur, laudat, ſi *acetum ſcillinum aſſiduè ſorbeant. Etenim ex eorum numero, quæ citra gravitatem urinam cient, eſt ſcilla aſſata, delincta ex melle: aut ſcillam aſſatam terito, eique farinæ ervi albi par pondus admiſceto, ſiccato, ac drachmam unam ex vino dato.* Scillam coctam deligari ſuper tumores hydropicos, ſuaſit *Celſus* (*b*); & in leucophlegmatiâ curandâ dicit: *Quod ſi valens eſt, qui id accepit, ei ſcilla cocta delinitur.* Scillæ benè purgatæ libram, adjectis vini ſextariis tribus, ad tertias decoqui jubebat *Cælius Aurelianus* (*c*); deindè ex hoc vino ſcillitico dabat *duo cochlearia; & proficiente curatione, uſque ad unciæ unius accedere modum oportet. Sed hoc erit poſt geſtationem adhibendum, vel poſt perunctionem corporis, & ante ſumtionem* (*cibi*), *cum plurimo interjecto tempore.* Undè apparet, quòd veteres Medici anxiâ cum cautelâ tantùm uſi fuerint *ſcillæ* bulbo.

Cùm ſemper in illâ opinione fuerim, potiùs minuendam eſſe medicamentorum quantitatem, ſi quid mali ab illis metuatur, quàm ut laborioſis præparationibus cicurentur illorum vires, adhibui potiùs recentem & crudum ſcillæ bulbum. Quamvis enim exotica planta ſit, diù ſervari poteſt recens, & ſucci plena: ſæpè enim non ſine admiratione vidi, bulbum ſcillæ chartâ craſſiori involutum, in mercatorum ſcriniis per plures menſes ſervatum, non tantùm manſiſſe integrum, ſed & germinaſſe. Vegeti talis bulbi, remotis tantùm tunicis exterioribus aridis, unciam mediam infundi curavi libris duabus vini, & adulto homini manè, vacuo ventriculo, unciam mediam talis vini ſcillitici exhibui. Solet plerumque ſequi levis nauſea; abſque vomitu, & ſubitò adeſt magnum urinæ profluvium, ita ut intra paucas horas ſex, octo, imò duodecim, libras excretas viderim, ſummo cum ægrotantium levamine. Minuitur, vel augetur, remedii doſis, pro variâ ætate, & tolerantiâ ægri. Attentè enim expiſcari conabar, quænam ſufficeret doſis, ut ſequeretur levis nauſea tantùm; tunc enim certus eram de diureſi ſecuturâ. Si autem indè vomerent ægri, non ſequebatur tanta urinæ excretio; nec ſuccedebat etiam, ſi nullam omninò nauſeam ſentirent. Hæc videtur eſſe ratio, quare celebris Autor (*d*), ut vomitum à ſcillæ uſu caveret, monuerit ſequentia: *Et ſi quidem ſquillæ infuſio detur cum aquâ cinamomi forti, rarò vomitum ciet: ſed modò per alvum, modò per renes, copioſiſſimo flumine excernitur. Et profectò hanc ob cauſam fit, ut adeò in hydropicis celebretur ejus uſus.*

Doſis hujus remedii differt multùm in variis hominibus. Vidi, qui vix ferebant unciam mediam, quin vomerent; in aliis triplâ quantitate opus fuit, antequàm nauſeam ſentirent. Repetitur quotidiè vini ſcillitici uſus, donec omnes aquæ per diureſin evacuatæ fuerint: cùm autem ſoleant ſenſim minùs affici ab hoc remedio, prudenter augetur doſis, donec effectus ſequatur. Quamvis autem *ſcilla*, & omnia

(*a*) Serm. X. cap. XXXVI. pag. 240.
(*b*) Lib. III. cap. XXI. pag. 164.
(*c*) De Morb. Chronic. Lib. III. cap. VIII. p. 477.
(*d*) Ruſſel de Tabe Glandulari, pag. 68.

indè parata remedia, inſignem vim ſolvendi & attenuandi habeant, tamen non ſemper ſufficiunt, ut hydropis cauſam tollant; & ſæpè aliis remediis opus erit. Hîc tantùm agitur de evacuatione colluviei aquoſæ per diureſim, in quâ promovendâ inſignem hoc remedium præſtat effectum. Facilè autem patet, tunc tantùm poſſe exſpectari auxilium ab hoc remedio, ſi cavum, in quo hæret collecta aqua, adhuc aptum ſit, ut reſorbeat; ſecùs enim per urinam exire non poſſet. Cùm autem indè minùs debilitentur ægri, quàm à validis purgantibus, hinc *ſcillæ* uſum tentare ſoleo, antequàm inſtituatur paracenteſis.

§. 1244. PEr Vomitus ſolvuntur cuncta tenacia, concutiuntur obſtructa, expelluntur ſtagnantia, undè mirabiliter in hoc morbo proſunt.

Anteà ad §. 1237. dictum fuit de uſu & efficaciâ emeticorum in hydrope curando; dum tam refractâ doſi dantur, ut levem tantùm nauſeam excitent, & potiùs per alvum evacuando agant, vel per auctam urinæ excretionem. Hîc autem agitur de effectu vomitoriorum, non quatenùs per vomitum evacuatur aqua, ſed potiùs per concuſſus validos inter vomendum ſic moventur & agitantur aquæ collectæ, ut reſorberi poſſint à venis, & reſorptæ per varias vias expelli de corpore. Anteà, ubi de *Vomitu Febrili* agebatur §. 652. dictum fuit, de valido illo & convulſivo fibrarum muſcularium, faucium, œſophagi, inteſtinorum, diaphragmatis, muſculorum abdominalium, motu, qui vomitûs tempore contingit. Simul tunc notatum fuit, non tantùm per vomitum expelli omnia, quæ in ventriculo & inteſtinorum cavo continentur, ſed etiam omnes humores, qui ex aliis abdominis viſceribus in ventriculum & inteſtina venire poſſunt. Apparet hinc, quàm latè pateat emeticorum virtus. Patuit autem ex antedictis, ſæpè obſtructiones viſcerum eſſe cauſam hydropis, quandoque aquam in cavo abdominis collectam lenteſcere, imò in tremulam gelatinam mutari; quæ ſolâ concuſſione demum fluidior fieri poterit, adeóque reſorptioni aptior. Sed & iiſdem illis concuſſibus reſerari poterunt obſtructiones, ſi nondum in ſcirrhoſam duritiem omninò degeneraverint. Adeóque patet, optimos Medicos meritò magnam ſpem poſuiſſe in uſu emeticorum ad curandum hydropem; non tantùm aſcitem; verùm etiam, ut *Aëtius* (*e*) dixit: *Maximum hydropis ſubter cutim auxilium vomitus præſtant;* & vel in pueris anaſarcâ laborantibus hoc tentandum voluit; licèt difficulter perſuaderi ipſis poſſit, ut hæc remedia admittant; undè jubebat, tonſillas pinnulis, aut digitis oleo inunctis, irritandas eſſe, ut vomitus fieret; imò & alias plures artes recenſet, quibus hoc obtineri poſſet. Concutitur enim inter vomendum totum corpus, & omnes ferè agitantur muſculi. Licèt autem non videatur, quòd ſtatim poſſit exſpectari aquarum evacuatio per vomitoria data, ſed potiùs per concuſſus inter vomendum ſic diſponantur aquæ, ut reſorberi poſſint ex cavis, in quibus collectæ hærebant, tamen notat *Sydenhamus* (*f*), quòd, ceſſante vomitione, catharſis ſoleat ſequi, quæ aquas per vomendi concuſſus reſorptas evacuat; imò etiam obſervavit, quòd, poſt repetitum aliquoties emeticorum uſum, aquæ per os & per alvum evacuebantur (*g*). Simul etiam monet, ſi leviter tantùm tumeat abdomen in aſcite, aquas per

(*e*) Sermon. X. cap. XXXI. pag. 247. — (*f*) Tractat. de Hydrope, pag. 617. — (*g*) Ibidem, pag. 625.

vomitoria non ita promptè educi, quàm ſi majori copiâ aquarum abdomen tumeat: *Etenim vel ipſa aquarum moles, dum emetici operatione agitatur ac concutitur, ad earundem evacuationem mirè confert; atque eam ob cauſam, niſi venter in tumorem inſignem attollatur, omninò convenit: ut tota res evacuationibus per inferiora comitatur.* Facilè enim intelligitur, prælum illud abdominale, dum ſimul agunt diaphragma & muſculi abdominales, validiùs agere in contentas aquas, ſi abdomen turgeat.

§. 1245. SEd fortia dari, ſæpè repeti, & ſine longâ morâ intermediâ ſe mutuò excipere, debent.

Hæc erat *Sydenhami* (*h*) methodus, quam ſatis audacter adhibebat. Pauperculæ enim mulieri, quæ quinquaginta annos jam ſuperaverat, &, poſt diuturnam febrim intermittentem carceri per triennium incluſa, à frigore multùm paſſa fuerat, cui dein aſcite abdomen adeò intumuerat, ut fateatur, ſe parem tumorem nunquam vidiſſe; huic mulieri, inquam, emeticum dedit antimoniale validum, unciam nempè cum dimidiâ infuſionis *Croci Metallorum* per tres dies ſucceſſivos, & poſteà alternis diebus, uſque dum ſex omninò doſes talis emetici ſumſiſſet. Detumuerat quidem poſt hæc aſſumta abdomen cum inſigni levamine, ſed adeò ſimul turbatum erat corpus violentiâ remedii, ut tutum non crederet pergere in eorundem uſu, ſed repetitâ catharſi curam abſolvere debuerit: ſæpiùs tamen interpolare debuit horum uſum, cùm affectus hyſterici ſequerentur purgantium uſum, licèt mitiores illis, qui ab emeticis datis excitabantur. Hoc præſertim incommodi habet talis medicatio, quòd validiſſimis remediis opus ſit, quæ frequenter repeti debeant, abſque longâ interpoſitâ morâ, cùm aliter denuò magis intumeſcere incipiant ægri. Sed certè ad tantas moleſtias ſuſtinendas requiritur, ut viſcerum integritas tot vomendi concuſſus abſque noxâ ferre poſſit, & vires adhuc ſatis firmæ ſint.

Notandum præterea eſt, quòd poſt tot evacuationes toleratas nondum curatus ſit hydrops, cùm Medicus minimè adhuc certus eſſe poſſit, ſublatam eſſe hydropis cauſam; tantùm eduxit aquas, quæ in cava corporis effuſæ fuerant. Supereſt adhuc ſemper tertia conditio (vide §. 1231.), in hydrope curando requiſita, nempè ut tollatur labes debilitatorum viſcerum, ſive hæc cauſa fuerit hydropis, ſive effectus. Si jam conſideremus, magnam vim inferri viſceribus per repetitum tam validorum remediorum uſum, an non tutiùs erit, per paracenteſin ex cavis abdominis & thoracis aquas educere, aut in anaſarcâ parare in declivibus corporis locis emiſſaria, per quæ aqua, per totum habitum corporis collecta, depluere poſſit? Tutò hæc tentari poſſe, ex antedictis patuit; minoríque cum ægrorum moleſtiâ & periculo hoc fieri, vix ullum dubium videtur.

§. 1246. UT plurimum eadem validè ſolent evacuare alvum, undè duplici effectu, quin ſæpè & tertiò, diureſi, proſunt.

Adeò affinis eſt emeticorum & catharticorum virtus, ut emetica ferè ſemper alvum ſimul movere ſoleant, & purgantia, imprimis validiora, vomitum excitent illo tem-

(*h*) Ibidem, pag. 624.

pore, dum agere incipiunt. Laudabat hinc infuſi croci metallorum uſum, cujus ſeſquiunciam, vel uncias duas in purgatu difficillimis, dabat *Sydenhamus* (*i*), *quia ceſſante vomitione, in catharſin τὴν κάτω ſolet deſinere.* Imò ſi non ſequeretur indè copioſus alvi fluxus, addebat infuſo *croci metallorum ſyrupum de ſpinâ cervinâ*, & *electuarium de ſucco roſarum.* Obſervaverat *Hofmannus* (*k*), in hydrope curando, emetica, paulò majori etiam doſi data, ſerum aquoſum per inferiora, rariùs verò per ſuperiora, expellere; & alio in loco felicem curam recenſet, dum purgantibus addit radicem ypecacuanhæ, hoc cum effectu, ut non tantùm alvus ſufficienter evacuata fuerit, *Verùm & mira aquoſi liquoris, ſanguine parum tincti, quantitas per uterum effluxerit:* ſæpè etiam aucta diureſis ſolet ſequi, poſtquàm per vomitûs concuſſiones incepit reſorberi ſerum extravaſatum, quod poſteà per varias vias exit de corpore, ſi feliciter cura ſucceſſerit.

§. 1247. PEr alvum ſeri eductio fit per uſum largum, ſæpè & breviter repetitum, ſummè purgantium, variis formis, maximè liquida, aſſumtorum.

Magnam ſpem Medici poſuerunt in purgantium remediorum uſu ad curandum hydropem, imprimis, quia obſervata docuerant, naturam ſæpiùs hanc viam indicare in ſanando hoc morbo. Dixerat, (utì aliâ occaſione ad §. 423. β. & 720. monui) *Hippocrates; hydropicis circà venas aquâ in alvum prorumpente, ſolutio fit* (*l*). Et alibi (*m*); *in hydrope incipiente alvi profluvium aquoſum oboriens, citra cruditatem, morbum ſolvit.* Iterum validam alvi evacuationem laudat (*n*); *Subaquoſo & lienoſo, albâque pituitâ detento, alvus vehementer perturbata, bonum.* Alio in loco (*o*), ubi ſub nomine *Pituitæ albæ* deſcribit anaſarcam, totum corpus occupantem, dicit: *Huic ſi venter per morbi initia ſuâ quidem ſponte turbetur, ſanitati eſt proximus:* deindè ſubjungit: *Quòd ſi non turbetur, medicamentum deorſum purgans, quo aqua purgetur, exhibeto.* Alibi autem (*p*), de eodem morbo, ſed jam vetuſtiori, agens, ſuadet: *Si alvus ſpontè turbata non fuerit, cneoro dato, aut hippophæ, grano cnidio, vel magneſio lapide, purgare oportet.* Ex quibus patet, *Hippocratem* multùm boni exſpectaſſe ab alvi fluxu in recenti hydrope, ſi ſpontè naturæ fieret, & hanc evacuationem per artem promoviſſe, ſi ſpontanea non ſequebatur, & quidem ſatis acribus remediis, etiam in morbo jam vetuſtiori. Sed notandum eſt, quòd vires adhuc conſtabant ægris, dum hanc curationem tentabat *Hippocrates;* jubet enim, *Ut poſtero die mane ſtadia viginti obambulet. At reverſus, panem exaſſatum parvum comedat, & opſonium allium coctum habeat; viníque ejuſdem* (*nigri nempè auſteri & fortis*) *pauculum meracius bibat, deindè ſtadia triginta ambulet, quùmque tempeſtivum fuerit, quantùm prandere conſueverat, cœnet. Pro opſonio potiſſimùm quidem pedes ſuillos, aut capita*

(*i*) Tractat. de Hydrope, pag. 617. 618.
(*k*) Medic. Ration. Syſtem. Tom. III. Sect. II. cap. v. §. 11. Coroll. 4.
(*l*) Coac. Prænot. n°. 461. Charter. Tom. VIII. pag. 879.
(*m*) Ibidem, n°. 457. Ibidem. pag. 878.
(*n*) De Morb. Lib. I. cap. iv. Chart. Tom. VII. pag. 535. & Aphor. xxix. Sect. VII. Charter. Tom. IX. pag. 305.
(*o*) Ibidem. Lib. II. cap. xxviii. Charter. Tom. VII. pag. 580.
(*p*) De Intern. Affect. cap. xxii. Ibidem, pag. 654.

habeat. Sìn minùs gallinaceis carnibus, aut ſuillis, tritis utatur. Piſcibus verò, ſcorpiò, aut dracone, aut cuculo, aut callionymo, aut gobio, aut aliis piſcibus, æqualem facultatem habentibus. Ex oleribus, alliis ſolis utatur, neque olerum ullo alio. Hæc autem quàm plurima comedat, tum cruda, tum aſſa, & elixa, ſingulis diebus ſemper plura, & pro ciborum ratione ex pauco plus laboret.

Ex quibus patet, quòd *Hippocrates* purgandi methodum adhibuerit in curando hydrope, ſi recens fuerit, & ſi vetuſtior eſſet, in talibus ægris, quibus viſcera firma erant ad digerendos validos cibos, bis de die aſſumtos, & ſimul vires tantæ, ut corporis exercitiis ac laboribus ferendis pares eſſent. Neque videtur, inveteratum morbum his remediis aggreſſus fuiſſe, cùm ſubjungat: *Judicatur autem triginta diebus, lethalis ſit, necne.* Neque talis hydrops à pertinaci causâ ortum duxit, quales ſunt viſcerum ſcirrhi, tumores, &c. Dicit enim: *Hic morbus potiſſimùm per æſtatem oritur ex aquæ potu, ad hæc etiam ex multo ſomno.*

Neque videtur, multùm ſperaſſe à catharticis, ſi ab hydrope jam admodum intumuiſſet æger. Monet enim (*q*): *Hunc ſi incipientem* (curandum) *acceperis, priuſquàm aquâ exuberante diſtentus fuerit, medicamenta propina, quibus aqua aut pituita per inferiora purgetur. Bilis verò minimè movenda.* In hydropicis enim ſæpè bilis quantitate & qualitate deficere ſolet, &, utì notum eſt, illi minùs in lentos morbos proclives ſunt, quibus acrior & copioſior bilis adeſt. Certum eſt, ſi conditiones §. 1239. adfuerint, feliciter ſæpè curam perfici catharticorum uſu. Memini inter alios plures caſus ſimiles, quòd binis purgantis remedii doſibus ſanaverim hominem, qui univerſali anaſarcâ laborabat, dum ſimul abdomen aſcite tumeret: dederam ſcrupulos duos *radicum jalappæ* cum granis quatuor *turbith mineralis* pro doſi, felici adeò effectu, ut totus detumuerit, & perfectè ſanus foret: verùm erat vir triginta annorum, robuſtus, anteà ſemper ſanus, qui, æſtuante ſub ſole iter faciens navi, ingentem cereviſiæ tenuis copiam biberat, & dein, non tecto corpore, refrigerato ſubitò poſt validum tonitru aëre, obdormiverat. Verùm in vetuſtiori jam morbo, &, ſi difficiliores hydropis cauſæ fuerint, non ſperandus eſt felix adeò eventus.

Obſervatum fuit ferè ſemper, hydropicos, imprimis adulto jam morbo, vix moveri niſi à purgantibus validioribus, imò, ſi repeti debeat catharticorum uſus, augeri doſim debere, aut acriorem ſtimulum addendum eſſe. Si jam percurramus Catalogum purgantium, quæ hydragoga vocari ſolent, ferè omnia ſunt validiſſima; & quæ ſimul hanc vim habent, ut ſolvant totum ſanguinem, ſolutúmque in tenuem olidum liquorem per alvum expellant. Dum enim gonorrhœa, aliáque mala venerea, purgantibus datis ſæpiùs tentantur, videmus manifeſtè totum ſanguinem ſolvi, labia, oculos, gingivas, &c. palleſcere, totámque corporis toroſitatem collabi. Sed in aſcitis, adulto jam morbo, macies eò major fit, quò abdomen magis tumet (vide §. 1230.) Si ergò per purgantia hydragoga valida pauculum illud ſanguinis, quod adhuc per vaſa majora circumducitur, ſolvatur, metus eſt, ne exhauſtus pereat æger, niſi ſubitò reſorptâ aquâ, in abdomine contentâ, per alvum expellatur; ſícque roborantibus remediis, & victui analeptico, locus detur. An ergò non patet denuò, citiùs & tutiùs per paracenteſin educi poſſe colluviem ſeroſam. Si jam videamus illa remedia, quæ ad hunc numerum, utì & ad numerum 1245. habentur,

(*q*) Ibidem. cap. VI. pag. 626.

invenimus *turbith minerale*, *ſuccum recenter expreſſum corticis medii ſambuci*, *ſoldanellæ folia*, *elaterium*, ſive *cucumeris aſinini ſuccum inſpiſſatum*, *gialappam*, *ſcammoneum*, &c. *Lunam purgativam Boylei*, quæ & *argentum Hydragogum Angeli Salæ* dicitur (*r*). Ex illis, quæ antè notata fuerunt, patuit & *Hippocratem* ſatis acribus purgantibus uſum fuiſſe. Sed & *Celſus* (*s*), qui dixerat; *Alvum moliri cibo melius eſt, quàm medicamento*; tamen in hydrope curando, ſi res cogat, inter alia minùs efficacia commendat *Iridem*, *Nardum*, *&c. Uvam taminiam*, *quam* σαφίδα ἄγριαν *Græci vocant*, & quæ certè acerrima eſt. Addit tamen: *Primò*, *quæ leniſſima ex his ſunt*, *id eſt*, *roſæ folia*, *vel nardi ſpica*, *tentanda ſunt*. Neque videtur faviſſe adeò uſui purgantium ſæpè & breviter repetito: poſteà enim ſubjungit ſequentia; *Hactenus communiter de omni ſpecie præcipi poteſt: ſi vehementius malum eſt*, *deducenda ratio curandi eſt*.

Interim *Sydenhamus* (*t*), & alii multi, ſe expertos fuiſſe teſtantur, ubi purgantibus remediis tentatur aquarum expulſio, non ſuccedere curam, ſi poſt longa intervalla tentetur repetita purgatio. Undè noluerunt ceſſandum eſſe ab horum uſu, niſi urgente neceſſitate, donec omnis aquarum moles omninò fuerit evacuata. *Cæteroquin*, *quantumlibet copioſa catharſis præceſſerit*, *aquis denuò affatim colligendis anſam præbebimus*, *atque ex hâc induciarum occaſione*, *quaſi victoriâ jam partâ uti neſcientes*, *tandem loco pulſi*, *re infectâ turpiter fugabimur*. Prudenter tamen inquirendum jubet, an ægro facilè moveatur alvus, cùm hîc in variis hominibus magna diverſitas inveniatur, dum aliquando robuſtiſſimi lenibus catharticis facilè moventur, & contrà debiliores quandoque validioribus indigent, ut alvus moveatur. Tamen purgationem paulò fortiorem præferebat, nec multùm metuebat hypercatharſin, cùm *laudano liquido* certò & citò illam domare poſſet.

Quandoque & purgantia per diureſin agunt; rarum eſt, quòd per alvum, renes, & ſudores, ſimul agant. Talem effectum fecit *Seneka*, ſive *Polygala Virginiana*, dum uncia radicis in pintâ aquæ coquebatur ad medietatem, & colaturæ tria cochlearia dabantur omni horâ homini anaſarcâ univerſali & aſcite decumbenti. Simul aderat febris. Optimus tamen ſucceſſus fuit, licèt lien mole magnus ac durus fuerit; nam & tumor hydropicus detumuit, & febris ſedata fuit (*u*).

Liquida autem forma præfertur in purgantibus, quia primæ viæ ſiccæ ſæpe omninò ſunt; ita ut pilulæ, & alia ſolidiora, vix ſolvantur; hincque minus agant.

§. 1248. DIſſipatur calore foci, hypocauſti furni, arenæ, ſolis, ſalis, fimi excitato ſudore, vel diaphoreſi.

Cùm quotidianâ obſervatione conſtet, madida corpora, in aëre ſicco calido, diſſipato ſenſim humido, ſicceſcere, idem tentatum fuit in hydrope curando, hâc quidem ſpe, ut quotidiè aliqua pars ſuperabundantis humidi diſſiparetur de corpore. Sed aër, dum ſiccat corpora humida, undique illa alluit; hydrops autem in cavis corporis collectus hæret; vel dum per habitum corporis diſperſus in tunicâ celluloſâ locatur, cutis

(*r*) Herm. Boerh. Chem. Tom. II. proceſſ. CLXXXIII.

(*s*) Lib. III. cap. XXI. pag. 162. 163.

(*t*) Tractat. de Hydrope, pag. 613. 614.

(*u*) Académ. des Scienç. l'an 1744. Mém. pag. 55.

illam

illam ambit, quæ diſſlationem aquæ impedit. Dixerat *Aretæus* (*v*), dum de hydrope poſt hepatis morbos ſequente agit, omnium tutiſſimam eſſe curationem, ſi ſudor liberaliùs effluens morbum ſolveret; ſed ſimul monet, hydropicos non ſolere ita multùm in cute humectari; undè patet, ab hâc exſiccatione hydropis per aërem ſiccum calidum, non adeò multùm exſpectandum eſſe.

Verùm videtur calor major conciliatus hydropicis alium uſum habere poſſe. Ante à jam ſæpiùs monitum fuit, ab arteriis vaporis formâ efflari humidum in cava corporis, illúdque ſimili ſub formâ reſorberi à venis, antequàm in ichorem concreſcit: undè in vivis & ſanis animalibus, ſubitò apertis abdomine vel thorace, omnes partes his cavis contentæ inveniuntur quidem humidæ, ſed collectus humor non apparet, tantùm exhalat vapor humidus, ſuburinoſum odorem diffundens. Cùm jam crura & femora hydropicorum frigida manifeſtè percipiantur, nihil hîc in vaporem ſolvitur, nihil ergo reſorbetur, ſed accumulatur magis magíſque aquoſum illud, quod arteriarum oſcula extrema pergunt effundere. Si nunc per artem applicato majore calore pars aliqua collectæ aquæ incipit in vapores reſolvi, hæc reſorbebitur, & ſic minuetur aquoſus tumor. Docuit hoc evidenter caſus ille, §. 1242. memoratus, ubi fortuitò ſpiritus vini incendio detumuit anaſarca crurum & femorum, quæ per plures annos duraverat, ita ut unicæ noctis ſpatio totus tumor evanuerit; nec poſteà rediverit unquam, totâ hâc aquoſâ colluvie per urinas evacuatâ. Ubi enim ſemel reſorpta fuerit aqua ex locis, ubi ſtagnaverat, ſolet facilè ſibi viam invenire, ut exeat de corpore.

A fricationibus caleſcere partes primò, quibus applicantur, & dein totum corpus, omnibus notum eſt; illæ magno in uſu erant veteribus Medicis (*x*); ſed mollioribus utebantur, ne tenſa à tumore hydropico læderetur cutis; ſimúlque exponebant ſoli; *ſed non nimium*; *ne febriculam incenderet: ſi his vehementior eſt; caput velandum eſt, utendúmque fricatione.* Omni molimine conabantur calorem in cutem evocare (*y*), ambulando, currendo, frictionibus; quæ dum in debilioribus non ſemper locum habere poſſunt, *evocandus eſt ſudor, non exercitatione tantùm, ſed etiam in arenâ calidâ, vel laconico, vel clibano, ſimilibúſque aliis: maximèque utiles ſunt naturales & ſiccæ ſudationes; quales ſuper Baias habemus in myrtetis. Balneum, atque omnis humor, alienus eſt.* Siccum ergo calorem laudaverunt veteres, & adhuc hodiè peregrinationes in Luſitaniam, Hiſpaniam, Neapolim, conſuluntur talibus ægris. Hydrope laborantem decet, laboribus exerceri, ſudare, dixit *Hippocrates* (*z*); ſed ſi vires non ſufficiant, ut per exercitia corporis caleſcere poſſint ægri, tunc externus calor ad ſupplendum hunc defectum adhibetur. Abdomini hominis qui aſcite laborabat, lateres calefactos applicari continuò curavi; nec ſine ſucceſſu; ſed abdomen modicè tumebat tantùm. Variam methodum adhibuerunt Medici, ut calefacerent cutim, & ſtagnantem aquam mobilem redderent, hâc imprimis ſpe, ut ſudore diſſiparetur aqua. Tenuioris fortunæ hominibus conſulebat *Schenckius* (*a*), *ut menſæ incubans corpus univerſum in clibanum, recenti pane extracto etiamnum tepentem, immittatur, ſic uti caput extra præfurnium, pulvinari innixum libere reſpiret, ne calidiori aëre ſuffocationis periculum ſubſequatur.* Commendavit & balneum vaporis; ſed tam calidum, ac æger ferre poſ-

(*v*) De Cauſ. & Sign. Morbor. diuturn. cap. XIII. pag. 43.
(*x*) Celſus; Lib. III. cap. XXI. pag. 164.
(*y*) Ibidem, pag. 162.
(*z*) Epidem. Lib. V. Textu XLI. Charter. Tom. IX. pag. 347.
(*a*) Lib. III. pag. 424.

ſet; cùm autem balneum vaporis laxet partes, per ipſam diſtentionem nimis jam diſtractas, hoc fortè minus conduceret. Si ſimile quid tentandum foret, fortè meliùs conduceret ſpiritûs vini accenſi vapor, ad partem hydropicam tumentem determinatus peculiari methodo, de quâ in curâ *Morborum Oſſium* ad §. 529. dictum fuit.

Cùm autem fimus caleſceret calore ſatis ſimili, ac eſt in corpore humano ſano, in hydrope curando ejus quoque uſus tentatus fuiſſe legitur: ſic *Heraclitus*, dum hominum odio in montes ſeceſſit, oleribus & herbis vivens, hydropicus factus fuit, & ſe ipſum boum ſtabulo includens fimóque bubulo obruens, curationem ſperabat. *Hermippus* retulit, quòd ſe ipſum objecerit ſolis radiis, ac juſſerit, ut pueri boum fimo ſe oblinirent; ſed quòd poſtridiè obierit; alius narravit, quòd in fimo hærens à canibus diſcerptus fuerit. Alii autem memoriæ tradiderunt, quòd ab hydrope quidem curatus fuerit, ſed poſteà alio morbo vitam finiverit (*b*). Quidquid de eventu hujus curæ fuerit, conſtat ſaltem, hoc tentatum fuiſſe. Fimi calor ſatis facilè toleratur à corpore; nam conſtat, ova gallinarum ſic excludi poſſe; & novi eruditiſſimum virum, qui adhuc in vivis eſt, in pueritiâ preſſum durâ pauperie, totum variolarum morbum ſuperaſſe, dum ſolo fimo tectus erat, ut arceret aſperrimæ hyemis frigus, quod nono hujus ſæculi anno toti Europæ adeò moleſtum fuit.

Simul etiam tentaverunt diſſipare tumores hydropicos, dum ſalem marinum decrepitatum ſicciſſimum, calidum, linteo involutum, applicabant. Non autem ſolo calore excitato prodeſt hoc remedium, verùm etiam ſal marinus in ſe trahit aquam, ex ipſo aëre, licèt ſicciſſimus videatur; hinc & ſpes erat, quòd ſub cute hærentem aquam ſibi unire poſſet, ſicque tumores hydropicos minuere. Neque caret hæc methodus ſucceſſu; ſi nempè ſæpiùs renovetur ſalis decrepitati applicatio, partim ut celerior obtineatur effectus, partim ne ſal in muriam deliqueſcens rodat, aut inflammet, tenſam cutim, & ulcera curatu difficilia ſequantur.

Simul etiam apparet, tunc tantùm prodeſſe diaphoreſin & ſudores, quando reſorberi incipit ſtagnans aqua, vel dum ſpes eſt; per calorem externum applicatum, foci, ſolis, arenæ, &c.; ad reſorptionem diſponi poſſe: tunc enim ſolet ſimul ſudor ſequi. Si autem, dum immaniter tumet abdomen in aſcite, darentur calida ſtimulantia ſudorifera, hæc non agerent in lympham extravaſatam & ſtagnantem, ſed expellerent de corpore pauculum illud fluidi, quod adhuc per vaſa circumducitur vitâmque continuat.

§. 1249. TUm maximè, pertinaci abſtinentiâ à potu, victu panis biſcocti, cum pauco ſale, & pauxillo vini oleoſi.

Tentata fuit & hæc methodus quandoque cum ſucceſſu; imò Celebres Medici certam inde exſpectabant curam, modò viſcera nondum eſſent tabefacta, nec indomabilis cauſa morbi lateret in corpore: ſed in tali caſu nulla medendi methodus ſanat, & ſola ſupereſt cura palliativa. Potum parcum, illúmque meraciorem, omnes Medici unanimi conſenſu ſuadent in hydrope curando, ſed pertinacem ab omni omninò potu abſtinentiam tolerare poſſunt pauci. Hinc videmus etiam, Medicos admodùm ſollici-

(*b*) Diog. Laërt. Lib. IX. cap. 1. pag. 964. & ſeq.

tos fuiſſe, ut talia invenirent, quæ fallerent ſitim, ſícque tolerabilem redderent omnimodam à potu abſtinentiam. Aqua frigida, addito ſpiritu vitrioli acidula reddita, os colluere ſæpiùs, juſſit *Sydenhamus* (*c*). Limones manducari juſſit, vel tamarindos in ore retineri. Glycirrhizæ radicem ore volvendam, ſuaſerunt alii; quæ ab hoc uſu ἄδιψος voçari ſolet: omnia enim hæc efficiunt, ut, vel motu manducationis, vel leni ſtimulo, os humeſcat internum, ſícque minùs percipiatur ſitis tormentum. In eundem uſum commendatur, ut cum pane biſcocto ſumatur pauculum ſalis; quamvis omnia ſalſa ſitim augere ſoleant, ſi majori copiâ ſumantur. Pauculum autem ſalis ſtimulando os humectat. Noverunt hoc Aſiatici, dum per arida & deſerta loca peregrinantur: Camelis enim linguam & gingivas ſale perfricant; ſícque hæc animalia, per plures etiam dies, ſitim tolerant. Bellicoſa Hungarorum natio, ſimili modo, laſſos & ſiticuloſos equos reficere ſolet.

Quam difficulter autem immanem illam ſitim tolerent miſeri hydropici, patet exemplo amici regis *Antigoni*, qui regis juſſu diligenter ab omni potu arcebatur, ſed, propriam urinam ebibendo, in exitium ſeſe præcipitavit (*d*). *Metrodorus*, Epicuri diſcipulus, hydropis curam in ſe ipſo tentans per abſtinentiam à potu, dum æquo animo neceſſariam ſitim non ampliùs ſuſtinere poſſet, bibebat, deinde evomebat. Unde *Celſus* (*e*) concluſit: *Quòd ſi redditur, quidquid receptum eſt, multum tædio demit: ſi à ſtomacho retentum eſt, morbum auget; ideóque in quolibet tentandum non eſt.*

Fuerunt tamen homines, qui ſitis tormento vitam redimere, & voluerunt, & potuerunt. Mirus imprimis caſus legitur (*f*) ruſtici hydropici, de quo deſperans Medicus, ut aliquod ſaltem conſilium daret, ſubridens dixit: *Amice, ſi curari deſideras, opus eſt, ut non ultra bibas, quàm ut vitam ſuſtineas.* Poſt annum integrum rediit ad Medicum ut bibendi licentiam obtineret, cùm hactenus omni caruiſſet potu. Facilè obtinuit, & ſanus poſteà vixit.

Per menſis ſpatium dum ab omni potu abſtineret nobilis Pedemontanus, Aſcite laborans, integrè ſanatus fuit (*g*). Duos, graviſſimo hydrope aſcite laborantes, abſtinentiâ à potu ſanatos vidit *Celeberrimus Meadius* (*h*). Sed & illi fauces ſucco pomorum acidorum aut limoniorum eluebant; ſícque ſitim pertinaciter fallebant.

Panis autem biſcoctus in victu imprimis conceditur, quoniam facillimæ digeſtionis eſt, ſponte quaſi deliqueſcens, grati ſaporis ſimul, neque ventriculum gravat. Pauculum vini oleoſi, qualia ſunt vina Græca, Hiſpanica, Tockavienſe, &c., ſimul datur ad erigendas vires; quod imprimis prodeſt, ſi panis biſcoctus ſimili vino intinctus ſumatur.

§. 1250. TErtiæ indicationi (1231.) ſatisfaciunt imprimis vina chalybeata, chalyps, & roborantia leniter adſtringentia, debitâ doſi, & in tempore uſurpata; victus ſiccus; vinum meracum, vetus, adſtringens; motus.

Anteà ad §. 1231. generales indicationes ad curandum hydropem enumera-

(*c*) Tractat. de Hydrope, pag. 632. 633.
(*d*) Celſus, Lib. III. cap. XXI. pag. 161.
(*e*) Ibidem. pag. 162.
(*f*) Marcell. Donat. de Mediç. Hiſtor. Mirabil. Lib. IV. cap. XXI. pag. 234. verſâ.
(*g*) Hildan. Obſervat. Medico-Chirurg. Cent. IV. Obſerv. XII. pag. 319.
(*h*) Monit. & Præcep. Medic. cap. VIII.

tæ fuerunt : de binis prioribus hactenus actum fuit. Supereſt tertia & ultima, ut nempè labes debilitatorum viſcerum tollatur, ſive illa cauſa hydropis fuerit, ſive effectus.

Debilitatem in ſolidis partibus corporis humani pro cauſa Hydropis agnovit *Sydenhamus* (*i*); undè etiam fœminis, quibus laxior naturaliter corporis fabrica eſt, frequentiorem eſſe hunc morbum, quàm viris, notavit. Monuit ſimul, magis increſcere hyeme, quâm æſtate, tempeſtate pluviâ, quàm ſerenâ. Frigus quidem potiùs roborat ſolida; ſed notandum, quòd Hydropici frigus moleſtè ferant; hinc vel foco aſſident perpetuo, vel calidis in hypocauſtis torpidi manent, & vix ullos facere poſſunt corporis motus; undè debilitas & inertia augentur. Sed & mucoſam inertem frigidam humorum degenerationem, quam ſanguinis debilitatem vocabat, pro cauſa hydropis agnovit; quam cacochymiam obſervaverat oriri à nimiâ ſanguinis jacturâ, per vulnera, vel nimis repetitas ſanguinis miſſiones, uti etiam à tali victu, qui non poterat ſuperari viſcerum, vaſorum, & bonorum humorum in corpore præexiſtentium, efficaciâ; undè, loco boni ſanguinis, degeneres omninò humores parabantur, ſicque ſequebatur cacochymia, quæ in hydropem toties ſolet deſinere. Similem ſanguinis degenerationem obſervaverat fieri in illis, qui liquorum ſpirituoſorum uſu indulgebant nimis; in illis enim quotidiè diſtenduntur vaſa, turgent inflatæ venæ, & mox omnia, diſſipatis de corpore illis ſpiritibus, collabuntur; miſerique novis indigent ſtimulis, ut actiones ſolitas perficere valeant. Verùm ad §. 25. 3. demonſtratum fuit, diſtractionem nimiam inducere ſolidis corporis fibris debilitatem. Cùm ergo quotidiè ſic nimis diſtendantur vaſa, omne ferè robur tandem amittunt, & pallor, genæ pendulæ, ac tremulæ, manus effundentes plena vaſa, nimis teſtantur ærumnoſam conditionem illorum, qui potuum ſpirituoſorum ingurgitationi perpetuò indulgent. Videri poſſunt circa rem hanc illa, quæ ad §. 605. 11. habentur; ubi de peſſimis ebrioſorum malis agitur. Accedit, quod plerumque ebrietatem ſequatur ingens ſitis; undè copioſum potum aquoſum ingurgitare ſolent; qui à vaſis debilitatis nec ſubigi, nec expelli poteſt de corpore; undè in cavis corporis accumulatus varias hydropis ſpecies producit.

Patet ergo, debilitatem vaſorum & viſcerum meritò inter hydropis cauſas numerari. Sed & eadem debilitas hydropem ſequitur, tanquam effectus. Dictum fuit ad §. 30., aquoſa reddere fibras debiles; & contrà ad §. 35. demonſtratum fuit, remedia aquoſa, externa, interna, tepidè applicata fibris nimis rigidis, reddere debitam flexilitatem. Si jam cogitetur, in aſcite per tot menſes, imò & per annos quandoque, macerari omnia viſcera abdominalia in ſero aquoſo tepido, facilè patet, nimiam debilitatem metuendam eſſe, tanquam effectum hydropis. Dum cogitamus, in Anaſarcâ cutim immaniter diſtendi, panniculum adipoſum impleri aquoſo humore, non miramur, poſt eductas aquas adeò flacceſcere omnes illas partes; adeóque poſt evacuationem factam ſtatim cogitandum eſt de roboratione harum partium; & quidem omnium maximè, ſi per Paracenteſin, vel evacuantia remedia, aquarum evacuatio ſubita facta fuerit. Si enim per diſſipationem (§. 1248.), aut pertinaci à potu abſtinentiâ (§. 2249), ſenſim imminuti fuerint hydropici tumores, ſolidæ partes ſucceſſivè minorem vim patiuntur, ſenſim propriâ elaſticitate ſe contrahunt, & robur acquirunt debitum.

(*i*) Tractat. de Hydrope, pag. 608—611.

Quâ autem methodo, & quibus remediis, firmitas reſtitui debita poſſit debilibus nimis & laxis partibus corporis humani, dictum fuit ad §. 28., ubi de hâc re agebatur.

Maximam autem ſpem poſuerunt Medici, & meritò quidem, in uſu ferri, ſive in ſubſtantiâ, ut vocant, ſive ſoluti in acido vegetabili (*k*); imprimis, ſi addantur aromata, ac talia remedia, quæ roborante & adſtringente vi pollent. In *Materiâ Medicâ* ad hunc numerum formula talis vini Medicati habetur; in quâ tamen præſtaret addere quatuor libras vini Rhenani, cùm in formula tantùm binæ libræ vini præſcribantur. Omnia enim hæc agunt primò in ventriculum, & ſi nimis meraca fuerint, illum quandoque offendunt.

Chalybis uſum non tantùm commendavit *Sydenhamus* (*l*) ad roborandum corpus poſt eductionem aquarum, ſed & in ipſo hydrope, incipiente tamen, *qui vel pedes tantùm inflavit, vel etiam ventrem, ſed modicè*, ſufficere dixit non rarò remediorum calefacientium & corroborantium uſum, neque tunc requiri emeticorum & catharticorum exhibitionem. Simul autem monet ſequentia; *Quoties hunc morbum ſolis corroborantibus, vel etiam lixivialibus, aggredimur, æger nullo modo expurgandus eſt, ſive mitiori, ſive fortiori, quocumque pharmaco, tantiſper, dum ſanguinis corroborationi navatur opera. Evertet enim catharticum, quidquid corroborans ſubſtruxerit; quod vel invitus agnoſcat oportet, qui obſervaverit, tumorem, qui ab uſu corroborantium jam imminui cœperat, mox à purgatione augeri.* Verùm hoc tantùm intelligit, ubi roborantibus ſolis hydropem curari ſpes eſt. Dum enim evacuantibus tentatur curatio, & vires ægri non permittunt, ut quotidianæ fiant evacuationes, intermediis illis diebus corroborantia adhibere non improbat (*m*). Utì enim anteà ad §. 1237. dictum fuit, uſu cereviſiæ medicatæ ex *ferri limaturâ*, *cineribus geniſtæ* & *ſeminum ſinapi*, feliciſſimè curata fuit mulier, aſcite & anaſarcâ laborans, interpoſito tamen ſubindè purgantium uſu.

Victus autem tum imperatur ſiccior, ex pane biſcocto, vel ſaltem benè fermentato & cocto, carnibus juniorum animalium aſſatis, piſcibus fluviatilibus, aſſis pariter. Potus ſit parcior, ſed meracior. Vinum imprimis generoſum, rubrum, quod adſtringentem ſimul vim habere ſolet; optimi uſus eſt. Ut autem flaccida inteſtina & ventriculus modicè ſtimulentur, condimenta acriora cibis miſceri ſolent, *ſinapi*, *raphanus ruſticanus*, *piper*, aliáque aromata, habitâ ſemper ratione tempeſtatis anni, ætatis, & peculiaris temperiei ægri, qui ab hydrope convaluit.

Omnium autem maxima ſpes, ad recidivam cavendam, ponitur in ſalubri corporis motu; nil enim magis roborat, & diſſipat ſuperflua de corpore. Hæc erat ratio, quare *Hippocrates*, in textu anteà ad §. 1230. citato, ubi recenſet bona ſigna, quæ docent, hydropicum ſanari poſſe, laudaverit imprimis, ſi æger defatigationem facilè ſuſtinere poſſit, &, utì anteà ad §. 1235. dictum fuit, valida corporis exercitia inter præcipua ad hydropem curandum remedia numerat. Legitur etiam (*n*) de piſcatore, cujus venter ingenti mole intumuerat, qui aſſiduo labore detumuit, & perfectè ſanatus fuit, nullis Medicis adhibitis auxiliis.

(*k*) Herm. Boerh. Chem. Tom. II. Proceſſ. CLXIII.

(*l*) Tractat. de Hydrope., pag. 633.

(*m*) Ibidem.

(*n*) Marcell. Donat. de Medic. Hiſtor. mirab. Lib. IV. cap. XXI. pag. 235. verſâ.

Interim diſſimulari non debet, quòd *Celſus* (*o*) dixerit de hydrope: *Inter initia tamen, non difficillima curatio eſt, ſi imperata ſint corpori ſitis, quies, inedia.* Quantùm ſitis pertinaciter tolerata in hydrope curando prodeſſe poſſit, anteà dictum fuit: dixerat *Hippocrates* (*p*): *Corporibus carnes habentibus humidas inducere famen oportet; fames enim exſiccat corpora.*

Fortè ſitis & inedia tentata fuerunt in initio levioris morbi; quamvis durum videatur ægros ſiti & fame cruciare; ſed quietem, quantùm memini, nemo conſuluit, niſi *Celſus* in hoc loco tantùm. Certè ægri fame & ſiti enervati corporis motum tolerare non poſſent. Videtur autem hæc cura tentata fuiſſe in amico regis Antigoni, cùm non tantùm propriam urinam biberit, ſed etiam malagmata ſua devoraverit (*q*). Quòd autem in aliis caſibus *Celſus* (*r*) motum corporis laudaverit, patet ex illis, quæ paulò pòſt ſequuntur: *Atque hìc quoque, quæcumque ſpecies eſt, ſi nondùm nimis occupavit, iiſdem auxiliis opus eſt. Multum ambulandum, currendum quandoque, &c.*

Cæterum ad roborandas partes flaccidas inſignem uſum habent faſciæ, poſtquàm planè, eductâ aquâ, detumuerunt partes; de quarum uſu inſigni dictum fuit §. 28. 3. Solent etiam faſciæ, optimo cum effectu, fumo aromatico *ſuccini, olibani, maſtiches, ſtyracis calamitæ, benzoin*, &c., impnægnari.

§. 1251. Tympanitis iiſdem mediis, eâdem methodo, tollitur, ſi ortum duxit à rarefacto vapore humoris extravaſati, & putrefacti; tum enim, causâ ablatâ, tollitur; ſi verò ortum duxit ex aëre per membranas inteſtinorum putrefactorum perforatas in cava delapſo, retroire non potente, ſed calore corporis rareſcente, tum cuncta citò putrefiunt, aëre juvante, malúmque ex poſitâ causâ eſt ferè ſemper inſanabile: undè hydrops ſiccus humido longè magis immedicabilis habetur: punctura ſæpè ſolatio, raròſanationi, ſuffecit; faſciæ poſt puncturam locum habent.

Anteà ad §. 1226. de *Tympanite*, ſive hydrope ſicco, & ejus Diagnoſi, pluribus dictum fuit; hîc agitur de illis mediis, per quæ hoc malum tolli poſſit. Monitum tunc fuit, duplicem eſſe tympanitis ſpeciem: vel enim aër hæret liberè in cavo abdominis; vel inteſtina & ventriculus aëre diſtenta tument: ſimul tunc probatum fuit fide digniſſimis obſervationibus, rariùs contingere tympanitem ab aëre in cavo abdominis hærente; longè frequentiùs autem ab inteſtinis & ventriculo aëre diſtentis. Simul tunc dictum fuit de ſignis, quibus utraque hæc tympanitis ſpecies diſtingui poteſt.

Notum eſt, aquam caloris ope in vapores mutari, qui longè majus ſpatium occupant, quàm aqua, undè nati ſunt; hinc ſi pars aquæ in cavo abdominis contentæ in vapores mutaretur, multùm augeretur in aſcite abdominis tumor. Sed ſimul ſæpiùs monitum jam in hoc capitulo, naturaliter in ſanitate corporis cava repleri halitu, non aquâ, ſed poſt mortem illum halitum denſari in aquam. Dictum fuit in curatione

(*o*) Lib. III. cap. XXI. pag. 161.
(*p*) Aphor. LXIX. Sect. VII. Charter. Tom. IX. pag. 326.
(*q*) Celſus in loco modò citato.
(*r*) Ibidem. pag. 162.

hydropis, Medicos conari, ut per calorem ſolis, foci, &c.; pars aquæ extravaſatæ mutetur in vapores, quia videtur humidum ſub vaporis ſpecie faciliùs reſorberi à venis; adeóque à tali rarefacto vapore potiùs morbi curatio ſperanda eſt, quàm morbi augmentum: ſi enim ille vapor, à calore externo applicato natus, non reſorberetur, minuto calore denſaretur denuò in aquam, nec fieret indè tumoris augmentum.

Verùm in capitulo, ubi de *Ructibus* & *Flatibus* agebatur, probatum fuit, aërem ingenti copiâ inhærere vegetabilium & animalium partibus liquidis & ſolidis, ſed tali nexu, ut non ampliùs elaſticus ſit aër, quamdiu illis partibus cohæret. Simul tunc conſtitit, putredine natâ, ſolvi nexum illum aëris cum partibus noſtri corporis, illúmque, ſimul ac liber eſt, denuò elaſticum fieri, & occupare longè majus ſpatium, quàm antè. Si ergo aquæ in cavo abdominis contentæ putreſcere incipiant, tympanites poterit comitari Aſcitem, & utì ad §. 1226. dictum fuit, tunc ſuperior pars abdominis inſtar tympani reſonabit, dum percutitur, ſimúlque in inferiori ventris parte manifeſta fluctuatio contentæ aquæ percipietur. Tunc autem imprimis locum habebit Prognoſis *Aretæi* (*s*), qui omnes hydropes malos pronunciavit, ſed longè pejorem illorum permiſtionem dixit.

Certè ſi à putredine nata aër extricatus, elaſticus redditus, diſtendit abdomen; tolli debet putridus ille fomes, aqua nempè extravaſata in abdomine adeóque cura aſcitis requiritur. Quàm parùm autem ſpei ſupererit, dum hepar & lien in putreſcente lymphâ macerata fuerint? in tabum putridum brevì omnia diffluent cum certâ pernice.

Paracenteſis ipſa, quamvis ex ſuâ naturâ ſatis tutum ſit remedium, aëris externi liberiori admiſſione inceptam augebit putredinem. Nec reliquæ methodi, de quibus in aſcite curando dictum fuit, meliorem uſum habebunt; omnia enim valida ſunt, movent fortiter, & quandoque vomitum excitant, qui certè ſemper metuendus eſt, dum macerata in putreſcente aquâ viſcera jam tabeſcere incipiunt. Calor externus, diſſipationis ſpe applicatus, nocebit, rarefactione tumorem augendo. Sitis, quæ ſemper immanis adeſt, dum aquæ putreſcere incipiant, ab ægro tolerari non poterit ullo modo; imò augebitur putredo, ſi à potu abſtineant ægri, cùm potus ingeſtus aliquid ſaltem ex putredine natâ abluat de corpore.

Si verò, inteſtinis à vermibus perforatis, vel per gangrænam tabeſcentibus, aër in cavum abdominis exeat, ille rareſcet magis à calore corporis, omnia citò corrumpentur, & vix ulla, ut facilè liquet, ſpes ſupererit.

Patet ergo evidens ratio, quare ferè deſperaverint Medici de curando Hydrope ſicco. Unde *Aëtius* (*t*) dixit: *Eſt autem Tympanites omninò periculoſus, minus eo Aſcites: adhibetur enim in eo pertuſio ſive punctio, quam paracenteſin Græci appellant, & reliquis quoque remediis promptiùs quàm ille obedit.* Hæc autem imprimis vera ſunt de illo Tympanite, ubi aër in cavo abdominis hæret.

At ſi contigerit, ventriculum & inteſtina, aëre diſtenta quam maximè, producere talem abdominis tumorem, melior ſpes eſt, quamvis curatu difficilis ſemper ſit morbus. Anteà ad §. 1226. dictum fuit, aërem in ventriculo & inteſtinis adeſſe, ſed actione ventriculi & inteſtinorum ſic coërceri, ut illa non diſtendat; adeóque aërem

(*s*) De Cauſ. & Sign. Morbor. diuturn. Lib. II. cap. 1. pag. 49. — (*t*) Sermon. X. cap. xx. pag. 234.

ſe expandere conantem, & vim ventriculi ac inteſtinorum, conſiderari poſſe tanquàm binas oppoſitas potentias. Si vis inteſtinorum prævaleat, cavum inteſtinorum ferè nullum eſt, & inteſtina ſolida ac teretia apparent in animali vivo, diſſecto abdomine: poſt mortem in cadavere inteſtina expanſa ſunt, tenuia, & ferè pellucent. In *Capitulo de Ructibus & Flatibus* patuit, acre irritans ſic ſtringere locum inteſtini, cui applicatur, ut nil tranſire poſſit, quod dum in pluribus locis ſimul fit, interceptus aër expanditur, & inteſtini cavum dilatat quàm maximè: idem in hyſtericis, & hypochondriacis, ab animi affectibus fieri, omnibus notum eſt. Si jam ſimiles cauſæ vel validiſſimæ fuerint, vel frequenter repetitæ, aut diuturnæ, perit vis contractilis inteſtinorum, vel ſaltem debilis adeò fit, ut aëris rarefactio ſemper prævaleat; & tunc tympanites adeſt. Ad §. 1226. dictum fuit, quandoque inteſtina craſſa in tympanite ſic dilatata fuiſſe, ut femur humanum amplitudine æquarent. Si diſtenta inteſtina, vel ventriculus, contracta poſteà, expellunt rarefactum aërem, vel quâcumque de causâ minuatur aëris rarefactio, tunc flatus dicuntur, & tales morbi flatulenti vocantur: ſi verò pertinax maneat flatulentus talis tumor, tunc tympanites eſt. Mirabatur *Sydenhamus* (*u*), dum in muliere hydropicâ, evacuatis per valida emetica & cathartica aquis, videbat abdomen ſubitò æquè tumidum fieri, ac anteà fuerat, præcipuè cùm obſervaret, emetico aut purgante dato, tumorem augeri ad guttur uſque, & ſimul adeſſe dyſpnœam, *donec corpus, à purgantium moleſtiâ liberatum, ſtatum naturalem ac quietem reciperet; quo facto & tumor & cætera ſymptomata derepente evaneſcebant, donec à ſuccedente catharſi denuò irritarentur.* Undè, dum, poſt omnes aquas evacuatas, eadem ſymptomata etiam ad ſeptimanam à poſtremâ purgatione negotium faceſſebant, coactus fuit, ad quatuor noctes continuas ſeſquiunciam Diacodii propinare; imò, niſi ſomnus intra tres horas inſequeretur, eadem doſis repetenda erat: ſic pacata ſunt omnia, & tumor diſparuit. Subitum talem tumorem obſervavi in muliere aſciticâ, abdomine per diuretica remedia fere integrè evacuato, dum dederam pulverem aromaticum ex *ſpeciebus diagalangæ* & *cortice Magellanico*, ſed intra paucas horas ſubſedit omnis tumor. Tympanites poterat vocari ille morbus; nam abdomen percuſſum tympani inſtar reſonabat; ſed brevì evanuit. Si verò diù maneant ſic diſtenta inteſtina, aut ventriculus, difficilis ſæpè cura eſt, dum omnem ſe contrahendi vim amiſerunt hæc viſcera.

Curatio ergo tympanitis requirit, ut vis illa, quâ ventriculus & inteſtina reſiſtunt dilatationi cavi ſui, augeatur: ut aëris in horum viſcerum cavo contenti rarefactio minuatur. Notum eſt ex Phyſiologicis (*v*), talem vim ineſſe ventriculo & inteſtinis, ut contenta premant, moveant, omni ſolubili emungant, & reſiduas fœces promoveant ad recti inteſtini finem uſque, ut dein expellantur de corpore. Verùm ubi hæc vis inteſtinorum à quâcumque causâ minuitur, vel penitùs tollitur, ab aëre contento diſtendi poſſunt nimis; utì circa mortem aliquoties contingit in morbis, & poſt mortem ferè ſemper ſolet obſervari. Simul conſtat, ab acri quocumque, vel causâ mechanicâ vulnerante, ſic conſtringi hæc viſcera, ut nihil tranſmittant omninò; & hinc ab aëre inter loca conſtricta intercepto poſſunt turgere immaniter. Ideò, utì ad §. 1226. dictum fuit, alvi conſtipatio, tormina ventris, dolor lumborum, præcedere ſolent: ob eandem rationem pro bono omine habetur in tympanite, ſi borborygmi percipiantur in abdomine; nam dant ſignum, per vim periſtalticam moveri flatulentam

(*u*) Tractat. de Hydrope, pag. 626. 627. —(*v*) Herm. Boerh. Inſtitut. Medic. §. 93.

materiam

materiam in cavo inteſtinorum; imprimis, ſi poſt borborygmos expellantur flatus; brevì enim tunc detumeſcet abdomen, reſtitutâ inteſtinorum contractilitate.

Videtur in ſanitate ſtimulus adeſſe, qui tubum inteſtinalem, facilè irritabilem, in contractionem irritet: ingeſta pleraque, vel ſponte ſuâ talem vim habent, vel morâ acquirunt ſæpè, undè à blando lacte, aceſcente in ventriculo & inteſtinis in junioribus, toties ventris tormina & abdominis intumeſcentia. Bilis autem ſana, quæ majorem acrimoniam habet, quàm reliqui humores ſani, videtur hunc effectum facere. Suprà ad §. 312., ubi de vulneribus abdominis agebatur, memorabilis caſus habetur de milite, cui fundus veſicæ felleæ perfoſſus fuerat, abſque ullâ notabili læſione vicinarum partium. Statim intumeſcebat abdomen; mansítque ille tumor ad mortem uſque: nulli ructus, flatus, aut borborygmi, aderant, & alvus manſit ſemper ſtricta, licèt acria ſatis purgantia ac clyſmata adhiberentur. Stimulus autem bilis ſanæ naturalis eſt, & corpori amicus, dúmque in famelicis hominibus vacuus obmurmurat venter, videtur & hoc à bile in ventriculum regurgitante, vel per inteſtina fluente, fieri; nam tales ſæpè eructant ſpumeſcens ſubamarum liquidum.

Undè patet, quòd Tympanites naſci poſſit, deletâ vi contractili inteſtinorum, vel dum in quodam loco inteſtinum coarctatum eſt, & hinc, tumens ante locum conſtrictum, nimiâ diſtractione vires perdit: undè in cadaveribus hoc morbo defunctorum toties inveniuntur inteſtina hinc indè contracta, dum in aliis locis immaniter diſtenta ſunt. Hinc in morbi hujus initio ſpaſmodica inteſtinorum conſtrictio ſolvenda eſt, ut impediatur nimia dilatatio partium non conſtrictarum; quomodò autem, & per quæ remedia, hoc fieri poſſit, dictum fuit in *Capitulo de Ructibus & Flatibus*, præcipuè ad §. 650. Ubi autem diuturna inteſtinorum, vel in toto, vel in parte, dilatatio vires contractiles omninò ſuperavit, tunc requiritur ſtimulus, ut inertes fibræ inteſtinorum ſollicitentur in motum; & dein roborantia remedia, ut diſtractis partibus reddatur debita firmitas.

Si jam conſideremus illa remedia, quæ à Medicis peritiſſimis laudata fuerunt ad tympanitem curandum, patebit, eſſe talia, quæ his indicationibus reſpondent. *Celſus* (*x*), de curâ agens hujus morbi, quem & *inflationem* vocavit, primò videtur dicere de illis, quæ in morbi hujus initio conducunt; nam dicit, *ſi ex eâ* (*inflatione*) *dolor creber eſt.* Verùm anteà ad §. 1226. notatum fuit, abdominis tormina præcedere Tympanitem, retentis nempè flatibus & interceptis, ab inteſtinorum ſpaſmodicâ conſtrictione in variis locis. Tunc ſuaſit vomitum quotidiè, aut altero quoque die, poſt cibum, fomenta ſicca calida, cucurbitulas ſine ferro. *Si ne per has quidem tormentum tollitur, incidenda cutis eſt, & tum his utendum.* Si nec hæc profuerint, ultimum auxilium erat, *per alvum infundere copioſam aquam calidam, eámque recipere.* Omnia hæc videntur imprimis conducere huic ſcopo, ut ſpaſmi ſolvantur. Verùm ubi jam diù dilatata manſerunt inteſtina, tunc locus videtur eſſe irritantibus, ut diſtentæ nimis, & ferè paralyticæ, inteſtinorum fibræ motum recuperent. Juſſit enim, ſinapi ſæpiùs ventri imponendum, donec cutim erodat; imò & voluit, ferramentis candentibus ventrem exulcerandum eſſe pluribus in locis, & ſervanda ulcera diutiùs: *Scillam* coctam utiliter ſuper cutim deligari, dixit. Quamvis autem illa externa tantùm abdominis involucra irritent, tamen & internas partes inde mutari, patuit ex illis, quæ anteà *de Ructibus & Flatibus* dicta fuerunt.

(*x*) Lib. III. cap. XXI. pag. 163. 164.

Aquam, glacie aut nive frigidiſſimam redditam, applicuerunt abdomini Medici, & ſimul potandam dederunt, cum feliciſſimo effectu (*y*). Sed certè frigus tale ſubitum ſtringit partes ſolidas, ſimul minuit flatuoſæ materiæ expanſionem, & ſic utroque prodeſt effectu. Undè talis frigidæ aquæ applicatio meritò ad roborantia remedia refertur. Simulac autem abdomen ſubſidere incipit, faſciis circumductis firmandum eſt, ut non tam facilè ventriculus & inteſtina dilatari denuò poſſint, ſed reſiſtant rarefactis vaporibus, qui per illorum cava oberrant.

Notum eſt, catharticorum remediorum ſtimulis augeri & accelerari vim periſtalticam inteſtinorum, ita ut contenta citiùs ano expellantur. Undè Medici & hæc adhibuerunt; & quidam laudaverunt acerrima (*z*), *cucumerem agreſtem*, *iridem*, *ſoldanellam*, additis ſimul aromaticis & carminantibus dictis remediis. Verùm cùm non ſemper in tympaniticis turgeat tota inteſtinorum ſeries, ſed ſæpè hinc indè conſtricta ſint inteſtina, hinc plures laudaverunt parcam copiam purgantium: & quidem mitiorum, addendo carminantia, hoc ſcopo tantùm, ne dura moretur alvus: à validioribus enim catharticis non ſine ratione metuitur major conſtrictio in locis inteſtinorum coarctatis: & obſervatum fuit, carminantia remedia, abſque leni ſtimulo purgante addito, nocuiſſe (*a*). Videtur etiam *Celeberrimus Hofmannus* (*b*) ſuſpectum habuiſſe acriorum purgantium ſtimulum in hoc morbo curando; laudat enim *pilulas purgantes cum anodynis maritatas*; dum ſimul ventrem *camphora* oleo amygdalarum ſoluta inungi jubet.

Aëris in ventriculi & inteſtinorum cavis rarefactio minuenda eſt, quantùm fieri poterit. Aër autem cum ingeſtis deglutitur, vel digeſtionis tempore extricatur ex alimentis, in quibus latebat priùs non elaſticus, vel, quod pejus eſt, per putredinem emergit. Demonſtravit *Celeberrimus Hales* (*c*), aërem inhærere corporibus, & notabilem ſatis partem molis eorundem conſtituere, eundémque aërem denuò indè ſeparari, quando partium inter ſe nexus per ignem, fermentationem, putredinem, efferveſcentiam, aliáſve cauſas, tollitur, vel minuitur: monſtravit pariter, aërem, ſeparatum à corporibus, elaſticum reddi, atque denuò ab aliis corporibus reſorptum elaſticitate privari. Obſervavit etiam, vapores aqueos elaſticitatem minuere, ſive ex purâ aquâ nati ſint, ſive ex animalium corporibus exhalent; undè per ipſam reſpirationem aëris inſpirati elaſticitas minuitur. Si jam conſideremus, digeſtionis tempore reſolvi alimenta; quædam ex illis in fermentationem, alia in putredinem vergere; neceſſariò ſequetur aëris ſeparatio ab ingeſtis; qui, niſi iterum reſorbeatur, & privetur ſic elaſticitate per vapores calidos, ex arteriis ultimis in cava ventriculi & inteſtinorum exhalantes, diſtendet hæc viſcera, & quidem tantò magis, quantò hæc viſcera minùs firma fuerint, adeóque expanſioni aëris minùs reſiſtere potuerint. In ſanis hominibus, digeſtionis naturalis tempore plus aëris generari videtur, quàm reſorberi; undè poſt paſtum omnes homines plus minúſque tument; in debilioribus autem moleſti toties flatus oriuntur, imprimis ſi tales cibos potúſve aſſumſerint, qui vel ex ſuâ indole plurimum aëris, facilè ab illis ſeparandi, continent, vel in fermentationem aut putredinem admodùm proni ſunt. Undè patet, quare tympanite laborantibus fructus horæi crudi, rapæ, raphani, &c., noceant.

(*y*) Combaluſier Pneumato-pathologia, pag. 446. & ſeq.

(*z*) Ibidem. pag. 467

(*a*) Pringle, Obſerv ſur les Maladies des Armées, Tom. I. pag. 329.

(*b*) Medic. Ration. & Syſtem. Tom. IV. part. IV. cap. XV. Theſ. Therap. §. 2. & 5.

(*c*) La Statique des Végétaux, chap. VI.

Invenit *Hales* (*d*), ſulphuris vaporem abſorbere potentiſſimè aërem, ſive ejus elaſticitatem inſigniter minuere. Sed fortuitus caſus practicus docuit, ſpiritum ſulphuris per campanam, qui accenſi ſulphuris condenſatus vapor eſt; inſigniter profuiſſe in hoc morbo (*e*). *Franciſcus Oſwaldus Grembſius* purgantibus hydragogis fruſtra curare tentaverat hunc morbum, poſteà fomentum ex *urinâ pueri & lapide prunellæ* imperaverat, vix ullo modo ſperans de ſanatione morbi. Poſteà petiit æger remedium, quo ſitim intolerabilem lenire poſſet. Habebat Medicus præ manibus tunc temporis *ſpiritum ſulphuris per campanam*; cujus portionem dedit inſtillandam aquæ fontanæ. Sitis non tantùm ſedata fuit indè, ſed flatus copioſiſſimi eruperunt, venter detumuit, & integræ ſanati fuit reſtitutus. Notum eſt, quantam efficaciam habeat vapor ſulphuris ad cavendam fermentationem, vel ad eandem ſupprimendam, ſi jam nata fuerit. Fermentatio autem copioſum aërem elaſticum generat.

Quamdiù inteſtina nondùm omnem vim ſuam perdiderunt; quæ tamen nimis debilis eſt, ut expellat diſtendentem aërem; ſimul ac aëris elaſticitas à quâcumque causâ minuitur, vis contractilis prævalere incipit, & flatus expellit. Hoc autem videtur contigiſſe in caſu memorato: dum per potum copioſiorem aquæ cum admiſto *ſpiritu ſulphuris per campanam* aëris inteſtina expandentis rarefactio minuta fuit, periſtaltica inteſtinorum contractio prævaluit aëri diſtendenti: ſimul etiam videtur ad hunc ſalutarem effectum concurriſſe, quod arteriæ exhalantes, contractis jam magis inteſtinis, denuò emittere potuerint vaporem calidum aquoſum, qui pariter aërem abſorbet, ejúſve elaſticitatem minuit.

Verùm omnia hæc tunc locum imprimis habent, dum in cavo ventriculi & inteſtinorum aër elaſticus oberrat, nec facilè expelli poteſt. Poſſunt enim & inteſtina vero Emphyſemate occupari. Notum eſt ex Anatomicis, Meſenterium conſtare duplici Peritonæi lamella; ubi meſenterium accedit inteſtino, ibi ſecedunt lamellæ peritonæi, & inteſtinum undique ambiunt, ita ut inteſtini pars meſenterio proxima non tegatur peritonæo. Celluloſa autem tunica Meſenterii, inter binas lamellas Peritonæi media, pariter ad inteſtinum pertingit, & applicatur illi plagæ inteſtini, quæ à Peritonæo non tegitur: hæc celluloſa tunica ſenſim imminuitur, dum ſtrictior fit Peritonæi ad inteſtinum adhæſio, & tandem evaneſcit; adeóque totum inteſtinum non ambit. Hæc autem vocatur tunica celluloſa exterior: adeſt enim & altera, quæ interior dicitur, muſculari inteſtinorum tunicæ ſuppoſita, quæ olim ſolebat dici nervea, ſed eſt vera celluloſa. In utraque hâc tunicâ Emphyſema naſci poteſt, utì per reliquum totum corpus, & obſervatum fuit, talem morbum adfuiſſe (*f*), dum inteſtina tali Emphyſemate obſita reperiebantur pluribus in locis, non tantùm in externâ ſuperficie, ſed & inverſo inteſtino ſimile emphyſema apparebat, perfectè ſitu reſpondens externo: nonnulli autem ex illis tumoribus Emphyſematicis adeò protuberabant, ut ferè cavum inteſtini obturarent. Docuerunt enim experimenta Anatomica, flatum, immiſſum per tunicam celluloſam exteriorem inteſtinorum, etiam diſtendere tunicam celluloſam interiorem. Verùm & alia viſcera corporis Emphyſemate ſimili quandoque affecta inveniuntur: in hepatis convexâ ſuperficie ſub tunicâ externâ parvum tale Emphyſemata me vidiſſe memini. Sed, quod longè magis mirum eſt, in homine, qui validiſſimè tuſſiens ſubitò

(*d*) La Statique des Végét. cap. VI.

(*e*) Combaluſier Pneumato-Patholog. pag. 455.

(*f*) Combaluſier Pneumato-Pathol. pag. 18. Comment. Acad. Petropol. Tom. V. pag. 213.

periit, poſt mortem inventus fuit *pulmo totus inflatus, durus, valdè elaſticus; aër inter membranam pulmones inveſtientem effuſus multas diverſæ magnitudinis bullas efformavit. Nullâ preſſione aër per aſperam arteriam expelli potuit; pulmo in fruſtra diſſectus nequaquam collabebatur; & omnia fruſtra æquè inflata & elaſtica permanſerunt* (*g*).

Si jam tale Emphyſema occupet inteſtina, tumor abdominis non quidem erit adeò magnus, ac in prioribus tympanitis ſpeciebus obſervari ſolet, ſed eadem curatio locum habebit; quæ tamen difficilior erit, cùm ingeſta remedia, dum per cavum inteſtinorum tranſeunt, parum admodum in tale Emphyſema agere poſſint.

Si autem nullis remediis cedat Tympanites, an punctura locum habet? Si Tympanites abdominalis foret, cùm ille plerumque putredinis ſoboles ſit, facilè apparet, parum ſperari poſſe: levabitur fortè æger à moleſtâ tenſione; ſed, manente putrido fomite, renaſcetur tympanites. Verum quidem eſt, faſciis, vel ligaturâ ſimili, ut in aſcitis curâ dictum fuit, firmari poſſe abdomen; ſed ſi regeneretur elaſticus aër in cavo abdominis, ſummas anxietates faciet, nec poterit ferri ab ægro abdominis conſtrictio.

Si verò non in cavo abdominis, ſed in ventriculo & inteſtinis, hæſerit aër, non poterit punctura viam aëri facere, niſi pertundantur hæc viſcera. Anteà ad §. 316., ubi de vulneribus abdominalibus dicebatur, conſtitit, Chirurgos tumens inteſtinum, aëre diſtentum, aciculâ pertudiſſe, ut collapſum reponi poſſet in abdominis cavum, quod non poterat fieri, quamdiu inflatum maneret; ſimúlque tunc dictum fuit, *Paræum* felici cum ſucceſſu tales puncturas feciſſe. Verùm hæc vulnuſcula nimia erant, & contracto poſteà inteſtino diſparere debebant integrè; quod certò non poſſumus exſpectare in Tympanite; quin majori acu opus eſt ad Paracenteſin abdominis, cùm ſæpe unâ cum aëre adeſſe ſoleat aliqua copia aquæ, & inteſtina, tamdiù aëre diſtenta, multum ſæpè amiſerint de vi ſuâ contractili; adeóque metuendum foret, ne ex Tympanite inteſtinali ſequeretur abdominalis, & poſſent per foramen factum in inteſtino in cavum abdominis delabi contenta inteſtinorum, quæ corrupta dein nova & immedicabilia mala producerent.

Prudenter de punctura abdominis in Tympanite diſſerit *Celeberrimus Combaluſier* (*h*), & meritò monet, hactenus nullam haberi obſervationem Medicam, quæ doceat, Paracenteſin in Tympanite curando inſtitutam fuiſſe felici cum ſucceſſu. In pectore, quod pure plenum credebatur, facta fuit punctura, & loco puris cum ſtrepitu proſiliit aër, citóque convaluit æger (*i*). Incertæ ſanè opus aleæ foret hoc tentare; ſed ubi certa pernicies imminet, anceps remedium tentare licet, acerbo Prognoſtico præmiſſo, ut famæ Medici conſulatur. Eâdem methodo, & iiſdem cum cautelis, deberet tunc Paracenteſis inſtitui, ac in curâ Aſcitis dictum fuit. Acus triquetra tamen debet eſſe minoris diametri, ut parvum vulnus tantùm infligeretur inteſtino, ut eò certiùs & citiùs occluderetur.

§. 1252. HYdrocele prima (1227.) ſanatur, ſi 1°. Hydrops anaſarca, cujus ſoboles eſt, ſanetur (1231. ad 1238.) 2°. per remedia (1248.) 3°. ſummis diſcutientibus, & corroborantibus ſimul, ipſi ſcroto applicatis, pérque calorem externum aſſiduò excitatis in

(*g*) Stork Ann. Medic. pag. 115. — (*h*) Pneumato-Patholog. pag. 506. — (*i*) Ibidem. pag. 508.

majorem motum. Secunda autem ſpecies (1227.) curabitur optimè 1. ſi hernia radicali chirurgicâ curâ perſanetur. 2. Ablatâ aſcitis materie (1238. ad 1252.), & occluſo fonte. 3. Tum per machinas comprimentes preſſo loco exitûs, ut in herniis per ligamenta : rarò autem ſemel factus hydrops hic ſanatur integrè. Ultima tandem (1227.) ſanabitur. 1. Datis hydragogis fortibus, ſæpè repetitis, dum interim victus eſt exſiccans. 2. Validiſſimis diſcutientibus & corroborantibus. 3. Paracenteſi ſcroti. 4. Cauſticis, & ſuppuratione.

Anteà ad §. 1227. de diverſis Hydroceles ſpeciebus dictum fuit, utì & de ſignis, quibus à ſe invicem diſtingui poſſunt. Conſtitit tunc, primam ſpeciem Hydroceles eſſe veram Anaſarcam, & rarò ſcrotum occupare, niſi reliquum corpus ſimili malo laboret. Adeóque omnia, quæ ad curam hydropis Anaſarcæ ſpectant, hîc pariter locum habent. Simul hoc commodi habetur, quòd ſcrotum, cùm promineat totum, undique obvolvi poſſit diſcutientibus ac roborantibus remediis, & exponi vaporibus aromaticis incenſi *Succini*, *Maſtiches*, vel ſimilium.

Secunda ſpecies §. 1227. erat, ubi ſaccus, ex producto Peritonæo in herniis natus, replebatur aquâ in abdomine contentâ, ſi aſcites, vel & elaſtico aëre, ſi Tympanites, tales hernias comitaretur. Cura autem talis mali obtinebitur, ſi herniæ cura fiat radicalis; quæ fit, quando inteſtinum aut omentum, in ſacco hernioſo contenta, non tantùm reducuntur in cavum abdominis, ſed & ſimul ſacci ex producto peritonæo nati latera omninò inter ſe concreſcunt, adeóque nihil poſteà illum ingredi poteſt. Facilè autem apparet, curam herniæ radicalem vix tentari poſſe, antequàm felici curatione aſcitis, aut tympanitis, detumuerit abdomen; adeóque hæc cura debet præmitti. Verum quidem eſt, quòd poſt herniæ reductionem per machinas comprimentes ſic poſſit premi locus, ut non ampliùs ſaccus Peritonæi admittere poſſit inteſtini vel omenti partem; ſed longè difficiliùs poterit impediri, ne aqua ſenſim delabi poſſit, ſi abdomen aquâ plenum fuerit; accedit, quòd cingula, quæ comprimentes machinas firmare & in ſitu retinere debent, vel difficillimè, vel omninò non, poſſint applicari diſtento abdomini. Undè patet, rarò hydrocelem ab hâc causâ natam, poſſe ſanari integrè, niſi ablatâ priùs aſcitis materie: ſi enim parva etiam copia aquæ relicta fuerit in abdomine, vel, poſtquam totalis eductio facta fuerit, renaſcatur, ob cauſas hydropis nondùm radicaliter ſublatas, neceſſariò ad declivem abdominis locum ſuo pondere feretur, ſaccúmque hernioſum diſtendet denuò.

Supereſt ergo tantùm, ut agatur de ultimâ Hydroceles ſpecie, quæ §. 1227 deſcribitur, ubi nempè aqua in vaginali involucro teſtis collecta hæret. Cura autem hujus tentatur ſequentibus modis.

1°. De hâc methodo dictum fuit ad §. 1247. Si potuit, utì docuerunt fidelia obſervata, abdomen aquâ repletum exhauriri per purgantia, longè plùs hoc ſperari poterit in hydrocele, ubi ſæpè reliquum totum corpus eſt ſanum; præcipuè ſi purgantia hydragoga adhibeantur in mali principio, unà cum victu exſiccante. Annoſam Hydrocelem ſæpiùs purgante methodo tentatam vidi, ſanatam nunquam. Nimia enim diſtractione adeò immutatæ ſunt partes aquam continentes, ut nulla reſorptio ſperari

poſſit; quæ tamen omninò requiritur, ut per cathartica remedia educi de corpore poſſit aqua, in teſtis tunicâ vaginali contenta.

2°. Hæc methodus multum ſæpè boni præſtat, imprimis incipiente morbo. Cùm autem hydrocele in initio non multum moleſtiæ pariat, vix implorant auxilium tales ægri, niſi poſtquam in magnam jam molem increvit tumor. Scroto, utì ſtatim dictum fuit, undique poſſunt diſcutientia & roborantia remedia applicari pro lubitu. In *Materiâ Medicâ* efficaciſſimæ remediorum formulæ habentur; cataplaſma nempè ex ſimplicibus, magnâ vi diſcutiendi donatis, confectum; dein fomentum roborans & diſcutiens ſimul. Salis marini decrepitati ſicciſſimi uſus pariter commendatur, quatenùs aquam potenter in ſe trahit; de quâ re anteà dictum fuit. Tandem & habetur ſuffumigium, partim ex diſcutientibus, partim ex roborantibus, compoſitum, inſignis pariter efficaciæ.

In junioribus pueris, & quandoque in recèns natis, hydrocelen incipientem, & quidem ſæpiùs, obſervare mihi contigit: ſuffumigii talis aromatici uſu feliciter, & ſatis brevi tempore, curabatur hoc malum. *Celeberrimus Monro* (*k*) in recèns natis, applicato panno laneo, vapore accenſi *Benzoin* imbuto, curavit pariter. Sed in hac ætate omnia vaſa aperta & libera ſunt; unde futuræ reſorptionis ſumma ſpes. Quin imo *Hippocrates* (*l*), dum recenſet morbos, quibus obnoxii vivunt illi, qui civitatem ad ſeptentrionem ſitam incolunt, dicit: *Pueris autem hydropes in teſtibus fiunt, quamdiù parvi fuerint, qui deindè ætate procedente evaneſcunt.*

3°. Ubi autem inveteravit malum, & in magnam molem ſcrotum aquâ tumens increvit, fruſtráque priores methodi tentatæ fuerunt, tunc ſcroti paracenteſis locum habet. Quamvis olim ſæpiùs per lanceolam exitus aquis contentis fuerit paratus, tamen hodiè omnes Chirurgi amant adhibere triquetram acum unà cum cannulâ; utì in abdominis Paracenteſi dictum fuit: minoris tamen molis acus ſit, quæ ſcroti Paracenteſi ſervit. Cautela adhidenda eſt, ne teſticulus, aut funiculus ſpermaticus, lædantur. Contingit enim quandoque, ut teſticuli indurationem ſcirrhoſam ſequatur Hydrocele; quod quidem ex Hiſtoriâ morbi cognoſci poteſt; ſed quandoque contingit, rudiores homines auxilium non petere, niſi dum inveteravit morbus, & parùm attentos non meminiſſe, quid in initio morbi obſervaverint. Verum quidem eſt ſi pellucidæ aquæ fuerint, & in obſcuro loco candela ponatur retro tumens ſcrotum, quod tunc totus ſaccus pelluceat, & teſticulus conſpici poſſit; adeóque & facilè vitari. Sed quandoque contingit, opacas vel turbidas eſſe aquas, & tunc nihil diſtingui poteſt.

Hâc autem methodo feliciter ſcroti paracenteſim inſtitutam vidi: erecto corpore, cruribus divaricatis ſtabat æger, & mollis faſcia, binos digitos lata, peni ac ſcroti ſummitati circumdabatur, cujus extrema æger tenebat, & leniter conſtringebat ipſe, quantùm abſque dolore fieri poterat; hoc ſcopo, ut pars inferior ſcroti tantò magis tenderetur. Quo facto, candela à retro ægri poſita, ſi pellucerent aquæ, Chirurgus parti anteriori & inferiori ſcroti infigebat acum, tali directione, ut cuſpis versùs exteriorem partem ſcroti tenderet: eductâ tunc acu, per cannulam exibat cum impetu aqua; quæ plerumque ſubcitrini coloris eſt, & niſi immaniter ac diù diſtentum fuerit ſcrotum, illud ſtringitur, & corrugatur, eadem proportione, quâ effluit aqua; & quandoque tantâ vi, ut viderim, cannulam ſcroto penitùs evacuato, ſic ſtringi, ut

(*k*) Eſſais & Obſervat. de Med. Tom. V. pag. 395. — (*l*) De Aere, aquis, & locis. textu 21. Charter. Tom. VI. pag. 192.

difficulter educi potuerit. Ob hanc cauſam ſolent cannulam priùs oleo amygdalarum inungere, ut poſteà minori cum difficultate educi poſſit. Vulnuſculum illud, corrugato ſcroto, evaneſcit, & nullam requirit medelam; ſic ut ſoleant ægri, hoc onere levati, ad priſtina munia redire ſtatim.

Cùm autem in ſcroto dilatato ſæpè varicoſæ venæ turgeant, cavetur ſemper, ne acu lædantur tales venæ: verum quidem eſt, quòd, contracto poſt aquæ evecuationem ſcroto, orificium venæ læſæ pariter minui debeat, ſed tamen metus eſt, ne venæ vulnus, per ſcroti corrugati contractionem, ſic diſponatur; ut in cavum tunicæ vaginalis ſanguinem ſtillet; undè novæ naſcerentur moleſtiæ. Obſervationes enim certæ docuerunt, hæmorrhagiam quandoque ſequi poſt ſcroti Paracenteſim, licèt dexterrimâ manu peracta fuerit. In ſexagenario homine, dum quartâ vice (ſingulis enim annis repeti debebat) inſtituebatur ſcroti Paracenteſis, eductis viginti tribus aquæ unciis, poſt pauca minuta, pleno rivo, exiverunt circiter duodecim unciæ puri ſanguinis: poſt largam venæ-ſectionem in brachio inſtitutam ceſſavit hæc hæmorrhagia: ſequenti mane turgebat ſcrotum magis quàm anteà. Concluſum fuit, incidendum eſſe ſcrotum, quod ubi factum fuit, vulnere, quod duos pollices æquabat, apparuit tunica vaginalis ſana; ſed maximè diſtenta; quâ pariter diſciſsâ, ſanguinis coagulati magna copia excidit, & partim digitis educta fuit. Cùm teſticulus, ejus vaſa, & omnia vicina, ſanguine deterſo apparerent ſana, & tunica vaginalis ſubitò ſe contraheret, affulgebat ſpes ſanationis; quæ etiam trium ſeptimanarum ſpatio ſucceſſit; neque integro triennio, quo ſupervixit æger, rediit hydrocele (*m*). Vidi ſimilem caſum, ſed ubi ſeriùs, ſequente nempè die, ſequebatur hæmorrhagia, ſatis copioſa, quæ, ſubindè ſilens, rediit adhuc aliquoties, & dein ceſſavit, licèt vulnus non fuerit dilatatum, ſed roborantibus tantùm foveretur ſcrotum. An macerata diu vaſa, aquâ ſuſtentante ablâtâ, rumpuntur? Videtur ſatis veroſimile, cùm hemorrhagia non immediatè ſecuta fuerit vulnus inflictum, ſed poſt ſatis longum temporis intervallum.

Verùm, utì in Aſcitis curâ dictum fuit, Paracenteſis tollit aquoſam colluviem, ſed non aufert cauſam morbi: obſervationes quædam docuerunt, purgantibus hydragogis datis, corroborantibus ſcroto applicatis, ſuſpenſorio ligamento diù geſtato, impeditam fuiſſe recidivam; ſed plerumque ſolet redire morbus; cùm ægri, poſt paracetenſim ſcroti, omni moleſtiâ liberi, Medicorum monita ſpernere ſoleant: fateri tamen debemus, & recidivam contigiſſe talibus ægris, qui admodùm morigeri fuerant.

Cùm autem Paracenteſis ſcroti, nec magnum dolorem faciat, nec periculoſa ſit, ſi peritâ manu inſtituatur: multi illorum, qui Hydrocele laborant, repetitas punctiones malunt ferre, quàm ſubire radicalem curam, de quâ ſtatim dicetur. Ob hanc rationem ſolet & ſcroti Paracenteſis cura palliativa dici. Plures novi, qui quotannis ſemel, bis, ter, Paracenteſi opus habent. In Reverendo Præſule adeò citò renaſcebatur Hydrocele, ut ſingulis tribus menſibus puncturam ſubire debuerit per viginti annorum ſpatium.

Ubi autem repetitæ punctionis tædium ferre ampliùs nolunt ægri, vel inveteraſcente morbo aquæ non ampliùs puræ prodeunt, ſed turbidæ & degeneres, tunc radicalis cura requiritur.

(*m*) Eſſais & Obſervat. de Medecin. Tom. II. art. XIV. pag. 315.

4°. Hæc curatio autem conſiſtit in eo, ut impediatur omnis exhalatio in cavum tunicæ vaginalis, quod obtinebitur, ſi concreſcat tunica vaginalis cum teſte; dum nempè priùs inflammatio & ſuppuratio excitantur, eductâ aquâ, in omni ambitu tunicæ vaginalis, & tunicæ nerveæ teſtis, ut poſteà puræ & vivæ redditæ hæc partes concreſcant inter ſe, ſícque totum cavum, in quo anteà colligebatur hydrocele, aboleatur.

Celſus (*n*) nullam mentionem facit puncturæ ſcroti ad educendam aquam, ſed tantùm curam radicalem deſcribit; quam etiam in pueris tentari juſſit. Verùm anteà patuit, in juniori ætate curam integram ſperari poſſe abſque tali operatione. Juſſit autem *Celſus*, abſcindendas eſſe membranas, quæ humorem continuerunt; undè apparet, ſatis moleſtam & crudelem fuiſſe hanc operationem.

Diverſas methodos laudaverunt celebres Chirurgi: quidam ſcalpello findebant ſcrotum ferè ſecundùm totam longitudinem, alii cauſticis ad ſimilem effectum maluerunt uti, cùm & ægri inciſiones ſæpè nimis horreant, & eſchara per cauſticorum actionem, facta in omni ſuo ambitu inflammationem faciat, ac dein ſuppurationem, quæ in curâ hâc laudatur. Egregius Chirurgus *Sharp* (*o*) præfert ſimplicem inciſionem, quam plurimis experimentis, paucorum annorum ſpatio factis, feliciter ſucceſſiſſe noverat. Quandoque, dum enormiter tumuit ſcrotum ab Hydrocele, ut vix ſpes ſit, illud ſatis corrugari poſſe, exſcinditur ſecundùm totam tumoris longitudinem pars ſcroti, ita ut ellipticum tale ſegmentum pollicem, vel pollicem cum dimidio, æquet minori ſuâ diametro. Monet tamen, tantùm ter quatérve contigiſſe, ut tali exſectione opus fuerit; dum nempè tunica vaginalis carneis concretionibus obſidebatur. *Heiſterus* (*p*) teſtatur, ſe cauſtico potentiali feliciter uſum eſſe, neque unquam indè aliquid mali obſervaſſe. Utraque hæc methodus multos defenſores habuit; & quidem tales, qui in arte Chirurgicâ magnam famam adepti fuerant. *Bertrandi* (*q*) tutiùs credidit, ſi magnæ molis fuerit Hydrocele, priùs per paracenteſin educere aquam; dein ſuſpenſorio & remediis corroborantibus uti, dum incepit denuò creſcere Hydrocele, antequàm ad priorem magnitudinem perveniſſet, repetebatur unâ alterâve vice adhuc Paracenteſis; & tunc ad curam radicalem pergebat. Optimè autem conſiderat, minorem metum hæmorrhagiæ & gangrenæ eſſe, ſi ſic ſenſim partium anteà immaniter diſtentarum robur augeatur, antequàm diſcindatur ſcrotum. Plura alia utiliſſima celebris ille Chirurgus de hoc morbo habet quæ legi merentur.

Poſtquam ſcrotum, vel ſectione, vel per cauſticum potentiale, ſecundùm longitudinem apertum fuit, omnes conſentiunt, in eo inflammationem levem & ſuppurationem excitandam eſſe, ut depurata latera ſacci ſibi mutuò, & vicinis, ſic accreſcere poſſint, ut totum cavum deleatur. *Celſus* (*r*) juſſit abſcindendas membranas, quæ humorem continuerunt: *Deinde eluendum id ex aquâ, quæ vel ſalem adjectum vel nitrum habeat.* Alii ipſum vini ſpiritum injecerunt, ſed validiſſima ſecuta fuit inflammatio, non ſine ægri periculo; quæ largâ & repetitâ venæ-ſectione vix compeſci potuit; undè poſteà vino rubro injecto idem tentatum fuit, & quidem meliori cum ſucceſſu (*s*). Sup-

(*n*) Lib. VII. cap. XXI. pag. 468.

(*o*) A Critical. inquiry into the preſent State of Surgery, pag. 87.

(*p*) Inſtitut. Chirurgic. part. II. Sect. V. cap. CXXII. §. VIII. pag. 847.

(*q*) Mémoires de l'Académie Royale de Chirurgie, Tom. III. pag. 111.

(*r*) In loco citato.

(*s*) Monro, Eſſai ſur l'Hydropiſie, pag. 247. 248.

purantibus;

purantibus, leviter erodentibus, idem tentatum fuit ab aliis, præcipuè ſi in Hydrocele inveteratâ tunica vaginalis incraſſata degeneraſſet uti ſæpiùs contigiſſe, obſervatum fuit.

Interim magnâ hîc opus eſſe prudentiâ, patet indè, quòd optimi Chirurgi, *Sharp*, *Bertrandi*, &c., moneant, inflammationem, in tunicâ vaginali excitatam, quandoque tam validam febrim comitem habere, cum delirio, abdominis convulſione, & aliis malis ſymptomatibus, ut æger in manifeſto verſetur vitæ periculo. Quin imo *Sharp*, licèt ægros ſemper evaſiſſe viderit, fatetur tamen, magis terribilem eſſe hanc febrim illâ quæ tumentis teſticuli exſtirpationem ſequi ſolet. nimiam hinc irritationem & peſſimas ejus ſequelas metuens, damnat crudelem methodum illorum, qui, ſcroto diſſecto, tunicam vaginalem lacerando tentabant avellere, putantes eſſe morboſam cyſtidem, in qua hydrops collectus fuerat. A blandâ ſuppuratione videtur tota ſpes curæ radicalis pendere: levis ergo irritatio requiritur, valida autem periculo non caret, ſive hoc fiat acrioribus remediis, laceratione, puncturâ, corporibus heterogeneis applicatis: variæ enim tales methodi à diverſis tentatæ fuerunt.

§. 1253. EX quibus denuò apparet, in ſanatione Hydropis plus difficultatis oriri ab indole aquæ in ſtagno putrefactæ, quàm quidem ab ejus cauſis primis. Cur eductis his aquis acceleratur gangræna partis priùs innatantis? Cur eductâ ſubitò ex thorace, vel abdomine, hâc aquâ, mors, aut animi deliquium ſummum? Cur tanta in hydropicis ſitis? & quid illa notat? Cur acida ſæpè adeò in hoc morbo proſunt? Cur eductis per evacuantia valida plurimis ſimul aquis tumor abdominalis idem, vel & major, videtur? opio autem dato ſubſidet? Cur faſciæ hîc tanti uſûs? & quò uſque?

Sequuntur jam quædam corollaria, quæ ex illis, quæ hactenus dicta fuerunt, facilè intelliguntur.

In ſanatione Hydropis, &c. Si videantur illa, quæ §. 1229. de cauſis Hydropis dicta fuerunt, patebit, plures ex illis ſuperari poſſe, vel ſaltem diù tolerari, & quandoque abſque magnâ noxâ. Si autem putrefactæ fuerint aquæ, tabeſcunt viſcera, tabefacta diffluunt, & brevì ſequitur certa mors.

Cur eductis his aquis, &c. Macerata ſunt diù viſcera in colluvie hâc aquoſâ; hinc vaſa ferè omne robur ſuum amiſerunt, & vix ampliùs reſiſtere poſſunt liquidis impulſis. Quamdiù ab æquabili preſſione aquæ ſuſtinentur vaſa, illorum ruptura cavetur, & compenſatur ſic utcumque nimia vaſorum debilitas; verùm ſimulac aqua tollitur, vaſa rumpuntur, vel ſaltem, nimis debilia cùm ſint, non poſſunt movere liquores contentos; undè aboletur motus vitalis humorum per arterias & venas; adeóque gangræna ſequitur (vide §. 419.)

Anteà ſæpiùs monitum jam fuit, hoc malum metuendum eſſe. Tenerrima tunica retina oculi, abortus minimi, aquæ immerſa, ſuſtinentur æquabili preſſione, & pulchrè poteſt examinari ſtructura: ſi verò ex aquâ educuntur, collabuntur omnia in mucum informem.

Cur educta ſubitò, &c. In thorace, ſi pulmo adhuc integer ſit, & explicari poſſit ab aëre inſpirato, minus diſcrimen eſt, quia tunc pectus ſemper plenum manet, aëre ingrediente eâdem proportione, quâ aqua inter pleuram & pulmones collecta tollitur per paracenteſim. De cautelis autem adhibendis in hoc caſu dictum fuit §. 1219.

In abdomine autem, niſi faſcia ſenſim adſtricta firmentur flaccidæ partes, omnis ſanguis ruit in vaſa vix reſiſtentia; cerebri & cerebelli vaſa non implentur; undè ſyncope & mors ſubita ſequi poterunt; longè magis autem, ſi vaſa rumpantur. De quâ re videri poſſunt illa, quæ ad §. 1240. dicta fuerunt.

Cur tanta in hydropicis ſitis, &c. Dum tanta copia ſeri aquoſi in corporis cavis colligitur, ſanguis orbatur diluente vehiculo; undè ſequitur humorum circulantium immeabilitas; à quâ ſitis naſcitur; quæ & augetur, dum putreſcere incipiunt aquæ. Videantur illa, quæ ad §. 1230. de ſiti dicta fuerunt.

Cur acida, &c. Quia ſitim ſedant, diureſin promovent, & putredinem arcent.

Cur eductis per evacuantia, &c. Anteà ad §. 1251. patuit, *Sydenhamo* contigiſſe, quòd, eductis poſt valida evacuantia aquis, abdomen æquè turgidum foret ac antè; verùm tumor ille non erat à novâ aquæ collectione, ſed à diſtentis ventriculo & inteſtinis flatu. Spaſmi enim tales poſt valida purgantia & emetica ſæpè ſequuntur, per quos contracta inteſtina aërem coërcent, qui morâ rareſcens miros tumores facere poteſt; utì in hyſtericis mulieribus toties obſervatur. Aſt & poſt inſtitutam Paracenteſin moleſti tales flatus ſequi ſolent (*t*); & quidem ſtatim. Opium autem ſpaſmodicas illas conſtrictiones tollit feliciter, & citò talis tumor evaneſcit; utì & *Sydenhamus* expertus fuit.

Cur faſciæ, &c. Quàm neceſſaria ſit abdominis conſtrictio, dum pertuſo abdomine effluunt aquæ, antè dictum fuit. Sed & poſt omnes aquas eductas firmare partes, anteà adeò diſtentas, nunc flacceſcentes, oportet. Undè & faſciarum uſus, ad roborandas fibras debiles & laxas, §. 28. laudatus fuit. Dum ſpontè vel per artem fiſsâ cute in anaſarcâ crurum & femorum exit aqua, niſi faſciis ſenſim magis magiſque ſtringantur flaccida harum partium integumenta, periculum eſt, ne omnia hìc ſtagnare incipiant, & gangræna ſequatur, vel nova colluvies in flaccidiſſimis illis partibus colligatur.

Verùm faſciæ locum tantùm habent, dum evacuatio fit, ut in Paracenteſi, vel poſt eductionem factam in hydropico tumore partium inferiorum. Tutum enim minimè eſt, tumentes partes faſciis fortiter ſtringere, hâc ſpe, ut retroprimatur illud, quod extravaſatum eſt: ſi enim ſuccederet, ferè ſemper interiora corporis occuparet omne illud, quod retropulſum eſt. Anteà, ubi de hydrope thoracis agebatur, notatum fuit, ſæpè ſubitò crura & femora his intumeſcere, cum inſigni levamine pectoris oppreſſi: quandoque contingit, ſubitò ſubſidere tumorem crurum & femorum; ſed ſtatim denuò pectus gravatur adeò, ut ſuffocationis inſtet periculum. In tali caſu patet, faſciarum uſum noxium fore.

Anteà dictum fuit ad §. 1229. poſt diuturnas febres intermittentes ſuccedere quandoque tumorem hydropicum pedum; & cùm videret *Sydenhamus* febrim ſimul

(*t*) De Haen Ratio Medend. part. IV. cap. III. §. II.

recedere tunc, credidit, aliquid materiæ morboſæ deponi versùs has partes : undè non utebatur curâ hydropis ad debellanda hæc mala, ſed ſolis frictionibus, vinóque medicato ex amaricantibus & aromaticis parato, curabat feliciter. Aliquoties vidi in febribus rheumaticis autumnalibus, dum ad finem morbi deſtitutæ ſuo robore vires non poterant expedire devictum hoſtem, ſecutam fuiſſe anaſarcam pedum & crurum, materiâ morbi depoſitâ versùs has partes ; quæ ergò malè per faſcias retroprimeretur.

PODAGRA.

§. 1254. **P**Odagra vocatur dolens admodùm ægritudo circa ligamenta oſſium pedis, & circa juncturas horum, vere & autumno maximè revertens.

Agitur hîc de exquiſitâ Podagræ definitione, per quam ab aliis morbis diſtingui poſſit exactè. Undè conſideratur hîc tanquàm ſimplex morbus, qui nullum alium comitem habet.

Quamvis enim, utì poſteà videbimus, plures alias partes occupet, & tunc aliud ipſi nomen detur, tamen locus, quem primò aggreditur, ſemper pes eſt (vide §. 1259.) Et indè ratio nominis patet : Ποδάγρα καλοῦμαι γιγνομένη ποδῶν ἄγρα. *Podagra vocor, quaſi pedum captura ſim* (*a*). Quale autem nomen debeat dari morbo, dum alia loca occupat, facilè intelligitur, dum partis affectæ nomini ſubjungitur dirum illud ἄγρα (*b*). Undè dum manus invadit, *Chiragra*, ſi genua, *Gonagra*, & ſic porrò, vocatur : *Nam pedem, genu, acetabulum, talos, coxendices, femora, manus, ſcapulas, brachia, roſtra, carpos, adedit, depaſcitur, urit, tenet, inflammat, coquit* (*c*).

Sed dirum illud & inauſpicatum podagræ nomen diſplicet plerumque illis, qui primos dolores ſentiunt, propè gnari, quòd recens podagricus riſu excipi ſolet à ſociis malorum, & ſi fateatur nomen morbi, *ab amicis omnibus in triumpho ducitur* (*d*); hinc morbum diſſimulant, & aliis quibuſvis cauſis tribuunt dolorem, quem patiuntur ; imò maximè quandoque indignantur Medicis, ſi vel de Podagrâ muſſitare audeant. *Aretæus* (*e*) jam monuerat, Podagricos cauſam doloris diſſimulare : *Aliqui novæ crepidæ attritum; aliqui longam obambulationem ; alius plagam, aut calcationem ; nullus inteſtinam domeſticámque cauſam, explicabit : quin etiam ægrotis, verùm audientibus, incredibile eſſe videtur.* Similes doloris cauſas ab ægris enarrari, monet & *Cælius Aurelianus* (*f*) ; tandem *neceſſitate coacti, augmenti temporibus, in*

(*a*) Lucian. Tragopod. Tom. III. pag. 656.
(*b*) Ibidem. pàg. 671.
(*c*) Ibidem. pag. 652.
(*d*) Ibidem. pàg. 655. & 665.
(*e*) De Cauſ. & Sign. Morbor. diuturn. Lib. II. cap. XII. pag. 66.
(*f*) Morb. Chronic. Lib. V. cap. II. pag. 560.

confeſſionem veniunt ægrotantes. Rarò autem primo podagræ paroxyſmo nomen morbi admittere volunt ægri; dum *hæc paſſio initio parvitatis cauſâ negligitur, & contempta convaleſcit* (*g*).

Cùm autem minus inviſum ſit *Arthritidis* nomen, hinc & ægri, & Medici etiam quandoque, ſub hoc nomine Podagram celant, donec redeunte paroxyſmo nullum dubium ampliùs ſupereſſe poſſit. Quòd tantò faciliùs admitti poterit, cùm Celebres Medici ſub Arthritidis nomine generali etiam comprehenderint Podagram tanquam ſpeciem; ſic *Fernelius* (*h*) dixit; *Statuuntur autem Arthritidis differentiæ ex articulorum numero : ſed tribus duntaxat uſus nomina indidit : hæ ſunt Chiragra, Iſchias, & Podagra. Quæcumque in alio quovis figitur articulo, generis nomine Arthritis appellatur.*

Interim tamen certum eſt, quòd & podagricis, imprimis plures jam paroxyſmos paſſis, morbus invadat genua, neque tamen tunc arthritis, ſed *gonagra* appelletur. Præterea alios articulorum dolores à podagrâ diſtinxerunt veteres Medici. Sic *Hippocrates* (*i*), de doloribus circa articulos agens, dicit : *At quibus circa articulos dolores fiunt & tumores, & ſedantur, non podagrico modo, in his comperies viſcera magna, & in urinâ ſubſidentiam albam, & talis, ſi tempora elevarit, dicet ſe ſæpè dolere, dicet etiam, ſudores ſibi nocturnos oboriri. Si verò neque in urinâ ſubſidet talis ſubſidentia, neque ſudores fiunt, periculum eſt, ne aut claudi fiant articuli, aut affectio abceſsûs humore melli ſimilis, quem melicerida vocant, ſub ipſis naſcatur.* Accedit, quòd Arthritis ſæpè plures, imò aliquando omnes, articulos invadat, rarò vel nunquam ſolos pedes; undè videtur *Aretæus* (*k*) ſtatuiſſe, quòd *communis omnium articulorum dolor eſt arthritis, ſed pedum dolorem podagram vocamus.* Similem & Diagnoſin habet *Ægineta* (*l*), tunc vocans Arthritidem, quando omnes corporis articulos invaſit malum.

Quamvis ergò Podagra quandoque cum Arthritide confundatur, patet tamen, diſtinctos eſſe morbos; licèt Podagra jam inveterata alios & plures ſimul articulos occupet, tamen incipiens morbus ſolenne habet, ut feriat pedes (*m*). Præterea Arthritis cum febre continuâ ſolet incipere, *Podagra advertente nullo incurrit artubus* (*n*), & licèt repetitos ejus paroxyſmos præcedant ructus, cruditas, & reliqua ſigna §. 1257. enumerata, prima tamen invaſio nil minus opinantes occupat; ſic ut ſæpiùs viderim, ſanos lectum ingreſſos mediâ nocte evigilaſſe præ dolore : imò his diebus vidi robuſtum & in flore ætatis conſtitutum hominem, dum ex curru deſcendebat, momento temporis immanem dolorem ſenſiſſe, undè firmiter credebat, diſtorſionem vel ſubluxationem pollicis pedis cauſam doloris eſſe. Aſt eventus docuit, veram fuiſſe podagram; nam poſt paucos dies ſenſim evanuit dolor, nullo relicto ſuî veſtigio, & poſt annum rediit. Primi autem Podagræ inſultus ſemper breves eſſe ſolent, & ſic ab Arthritide diſtinguitur, quæ diù affligit, ſi autumno inceperit, vix antè vernum tempus ceſſat, & ſæpè difficiliorem articulorum motum relinquit, diù ſuperſtitem; neque ſolenne eſt Arthritidi, ut redeat; plures enim

(*g*) Ibidem.
(*h*) Patholog. Lib. VI. cap. XVIII. Tom. II. pag. 211.
(*i*) Prædic. Lib. II. cap. XIX. Charter. Tom. VIII. pag. 827.
(*k*) De Cauſ. & Sign. Morbor. diuturn. Lib. II. cap. XII. pag. 65.
(*l*) Lib. III. cap. LXXVIII. pag. 57.
(*m*) Lucian. Tom. III. pag. 666.
(*n*) Ibidem. pag. 665.

vidi, qui hoc morbo graviter decubuerunt, & poſteà penitùs immunes vixerunt. Undè notavit *Aretæus* (*o*) : *Haud facilè quidem continua Podagra gignitur, ſed nonnunquam longo temporis intervallo intermittitur; tenuis enim eſt, & in ludis olympicis podagricus, ſedato morbo, curſu victoriam adeptus eſt.* Si ergò inopinatus dolor, abſque aliâ causâ manifeſtâ, pedis extrema occupet, ſponte vel levibus remediis, intra paucos dies, ſenſim minutus, evaneſcat, nullo veſtigio relicto, Podagræ juſta ſuſpicio eſt; quæ augetur, ſi cauſæ, mox enumerandæ, fuerint prægreſſæ: confirmatur autem omninò, ſi vere vel autumno revertatur malum, *Hippocrate* (*p*) monente: *Podagrici affectus vere* & *autumno plerumque moventur.* Ubi notandum imprimis eſt, quòd *Hippocrates* non dixerit, naſci morbum; ſed videtur indicare, latentem & ſenſim accumulatam materiam morboſam moveri, & diſponi; ut in artus detonet. *Galenus* in Commentariis (*q*) ad hunc textum, verno imprimis tempore Podagræ recidivam metuendam eſſe monet; quod & *Lucianus* (*r*), qui hunc morbum tam benè deſcripſit, confirmat:

Sed quando ulmi vere tener flos abundat,
Et arguta cantat in ramis merula:
Tunc per membra acutum telum hæret myſtis,
Obſcurum, latens, ſubiens receſſus artuum.

§. 1255. QUi, ſemper idem, quâcunque demùm causâ ortus, ubi naturæ ſuæ decurſum non turbatum abſolvit, ſequi ſolet ætatem maturâ majorem, triginta, & plurium, annorum; ſexum virilem: ingenium acutum, hujus exercitia duriſſima & protracta, maximè nocturna; victum opiparum; vina acidula, alba, potum generoſum, copioſúmque, maximè noctu; Venerem præmaturam, nimis cultam; Corpus magnum, craſſum, plenum; acidorum uſum nimium; pedes ſudantes ſubitò refrigeratos, in humidis caligis ſudantes, hinc venatum, equitationem in frigore; hæreditatem in ſeros nepotes, per parentem ſæpè nondùm podagricum, ſed tantùm labe genitali damnoſum genitæ proli; contagium.

Videtur, utì poſteà patebit, ſenſim accumulari illud in corpore, quod poſteà, in pedes derivatum, podagricos dolores producet. Quamvis autem diverſæ admodùm cauſæ huic morbo originem dent, tamen ubi natus eſt, ſimilem omninò decurſum habet, ſive hæreditario jure ad poſteros devenerit, ſive ab erroribus in vivendi genere commiſſis ortum duxerit. Hoc autem tunc tantùm obtinet, ſi, nec imprudenti medelâ, nec aliis de cauſis, in ſuo decurſu turbatus fuerit morbus: mira enim & anomala penitùs ſymptomata oriuntur, ſi materies podagrica, jam præ-

(*o*) De Cauſ. & Sign. Morbor. diuturn. Lib. II. cap. XII. pag. 67.

(*p*) Sect. VI. Aphor. LV. Charter. Tom. IX. pag. 287.

(*q*) Ibidem.

(*r*) Tom. III. pag. 641. 651. 652.

ſens in corpore, non deponatur ad loca ſolita, vel jam depoſita repellatur: omnia tamen hæc denuò ceſſant, ſi acriter dolere incipiant pedes.

Sequi ſolet ætatem, &c. Pueros antè veneris uſum non laborare podagra, ſtatuit *Hippocrates* (*s*): & alibi (*t*) podagram numerat inter illos morbos, qui ante pubertatem non contingunt. Confirmat & hoc *Galenus* (*u*), dum hunc Aphoriſmum commentatur, dicens; ſe quidem vidiſſe Eunuchos podagrâ vexari, ſed pueros nunquam: & ſi quid ſimile pueris contingeret, tumentibus nempè genubus & manuum articulis, potiùs ipſi videbatur arthritis, *propter plethoram ex multis cruditatibus acervatam.* Videtur enim ſæpiùs arthritis, utì & rheumatiſmus, ſub podagræ nomine deſcriptus fuiſſe. Sic enim apud *Athenæum* (*v*) leguntur ſequentia: *Pythermus memoriæ tradidit, ut fert Egeſander, ævo ſuo Moros annis viginti fructum non dediſſe, & epidemiam podagricorum talem factam fuiſſe, ut non tantùm viros, ſed etiam pueros, eunuchos, virgines, mulieres, is morbus corripuerit; quin & eam ægritudinem tam vehementer ſæviſſe in greges, ut ovium partes duas ille morbus afflixerit.* Cùm autem Morus arbor *noviſſima urbanarum germinet, nec niſi exacto frigore, ob id dicta ſapientiſſima arborum* (*x*), videtur concludi poſſe, inſolitum aëris frigus adfuiſſe, quod Arthritidi & Rheumatiſmo producendis faveret: non enim novi, conſtare certis obſervatis, quòd vera Podagra unquam, epidemicorum more, genus humanum afflixerit.

Sydenhamus (*y*) pariter teſtatur, quòd nec pueros, nec juvenibus minores, Podagra vera atque genuina vexatos obſervaverit. Quoſdam tamen viderat, *quorum nempè patres etiam tunc hoc morbo tenerentur, cùm iis generandis operam darent*, qui leviculam aliquam quaſi velitationem præſenſerant, antequàm maturam ætatem attigiſſent. Pariter & *Aretæus* (*z*) ætatem matura majorem in hoc morbo ſtatuit, dicens: *Ætas autem huic morbo ſubjecta eſt à quinque annis ſuper triginta; celeriùs quoque, aut tardiùs, prout cujuſque natura, aut victûs ratio poſtulat.*

Sexum virilem. Certum eſt, viros frequentiùs mulieribus podagrâ laborare, non tamen omninò ab hoc morbo immunes ſunt. *Hippocrates* dixerat (*a*): *Mulier Podagrâ non laborat, niſi ipſi menſtrua defecerint.* Sed certa obſervata docuerunt, quòd & quaſdam mulieres hic morbus invaſerit, licèt menſtrua copiâ & tempore debitis fluerent. Frequentiùs autem hoc contingit, ſi morbus in familiâ hæreditarius fuerit, rariùs ſi ab aliis cauſis natus. Mores ſui ſæculi carpens *Seneca* (*b*) dixit: *Non mutata fœminarum natura, ſed vita eſt, nam cùm virorum licentiam æquaverint, corporum quoque virilium vitia æquaverunt.* Paulò pòſt *Hippocratem* ſic excuſat: *Quid ergò mirandum eſt, maximum Medicorum ac naturæ peritiſſimum, in mendacio prehendi, cùm tot fœminæ podagricæ, calvæque, ſint? Beneficium ſexus ſuis vitiis perdiderunt: & quia fœminam exuerunt, damnatæ ſunt morbis virilibus.*

Optimè hinc videtur *Aretæus* (*c*) dixiſſe: *Viri faciliùs in hunc morbum incidunt, &*

(*s*) Sect. VI. Aphor. XXX. Charter. Tom. IX. pag. 265.
(*t*) Coac. Prænot. nº. 512. Charter. Tom. VIII. pag. 882.
(*u*) Charter. Tom. IX. pag. 265.
(*v*) Athen. Deipnoſoph. Lib. II. pag. 26.
(*x*) Plin. Secund. Hiſtor. Natur. Lib. XVI. cap. XXV. pag. 390.
(*y*) Tractat. de Podagra, pag. 556.
(*z*) De Cauſ. & Sign. Morbor. diuturn. Lib. II. cap. XII. pag. 67.
(*a*) Sect. VI. Aphor. XXIX. Charter. Tom. IX. pag. 265.
(*b*) Epiſt. XCV. pag. 609.
(*c*) Loco antè citato.

ex mulieribus agiliores. Mulieres autem, licèt rariùs quàm viri, difficiliùs tamen hoc vitio laborant; quod enim neque uſitatum, neque familiare eſt, id ſi aliquâ urgente cauſâ potentiùs evaſerit, violentum cùm ſit, majorem calamitatem infert.

Confirmantur hæc & *Sydenhami* (*d*) obſervatis, qui invenit, fœminas raro admodùm Podagrâ infeſtari, & tantùm vetulas, ac viragines, quæ maſculorum habitum æmulantur. Cæterùm obſervavit, graciliores, quæ vel in adoleſcentiâ vel conſtanti ætate patiuntur ſymptomata podagram mentientia, vel hyſtericas fuiſſe, vel rheumatiſmo obnoxias, & indè non ſatis curatas.

Interim notandum eſt, *Senecam* dixiſſe, quòd *Hippocrates* aſſeruerit, fœminas nec podagricas nec calvas fieri; cùm tamen in citato Aphoriſmo nulla calvitiei mentio fiat: ſed in proximè præcedente Aphoriſmo (*e*) dixit: *Eunuchi neque podagrâ laborant, neque calvi fiunt.* Contra quem Aphoriſmum poſteà tot inſurrexerunt Medici, imprimis illo tempore, dum poſt *Paracelſum* & *Helmontium* Chemici in Scholis Medicis dominabantur: antiquorum Medicorum hoſtes infenſiſſimi.

Ita *Heinſius* (*f*) in apocrypha *Hippocratis* oracula (ſic Aphoriſmos *Hippocratis* vocabat) petulantiſſimè debacchatur, dum viderat, ex hæreditariâ labe podagrâ laboraſſe juniores utriuſque ſexûs, & noverat, binos Eunuchos peſſimè hoc morbo afflictos fuiſſe.

Si autem conſideretur, illo tempore, quo *Hippocrates* vixit, non conſtare, quòd Eunuchi inter Græcorum ſervos numerati fuerint, & Perſarum imperium non exiguam Græciæ partem ſibi ſubditam haberet, cui præfecti ſatrapæ inter ſervos ſuos & Eunuchos alebant, opportunam habuit occaſionem *Hippocrates*, ut Eunuchorum vivendi modum, corporis conſtitutionem, & morbos, inquireret: præterquàm, quòd & ipſe exteras regiones peragraverit, & plurimos habuerit diſcipulos, qui quaquaverſum emiſſi cum ipſo communicabant, quæ obſervaverant. Verùm & *Hippocratis tempore*, & adhuc diù pòſt, Perſæ ſeveris legibus temperantiam in victu, & juventutis educationem optimam, tuebantur, & nemini otioſo eſſe licebat. Nec principum liberis magna, præ reliquis civibus, concedebatur licentia. Cùm autem Eunuchi, veneri impares, ex gentis inſtituto ſobriè vivebant, & gynæceorum cuſtodiæ pro maximâ parte adhibebantur, patet, quòd plurimis cauſis, quæ podagræ originem dare ſolent minimè eſſent obnoxii. De his autem legi meretur Eruditiſſima Diſſertatio in Aphoriſmum 28. Sect. VI. ſcripta (*g*), ubi omnia, quæ ad hanc rem ſpectant, enarrantur, & *Hippocrates* contra calumniatores nervoſiſſimè defenditur.

Agnovit autem hanc veritatem *Galenus* (*h*), ubi hunc Aphoriſmum commentatur: ſic enim habet: *Cæterùm Eunuchos Podagrâ non laborare, Hippocratis quidem temporibus verum erat, nunc verò non ampliùs, tum propter nimium otium, tum ſimul victûs intemperantiam.* Et paulò pòſt ſubjungit: *Talis enim eſt eorum deſidia, tanta ingluvies & crapula, ut etiam abſque veneris uſu Podagrâ corripi poſſint.*

Ingenium acutum &c. Morborum curationem, & rerum naturæ contemplationem, ſub iiſdem auctoribus natam eſſe, dixit *Celſus* (*i*), quia maximè indigebant Medicina illi, *qui corporum ſuorum robora inquietâ cogitatione, nocturnáque vigiliâ,*

(*d*) Ibidem loco citato.
(*e*) Charter. Tom. IX. pag. 264.
(*f*) Naauwkeurige Verhandeling van het Podagra, pag. 23. 28.
(*g*) à Barthol. Hermann. de Moor. Lugdun. Batavor. 1736.
(*h*) Charter. Tom. IX. pag. 264.
(*i*) In Præfat. pag. 2.

minuerant. Certum eſt plures, qui ſobriè & caſtè vivunt, abſque ullâ ſuſpicione hæreditariæ labis, peſſimè hoc morbo laborare, dum libris perpetuò impalleſcunt, & quod ſtudiorum intemperantia detrahit, ſalubri corporis exercitio reſtituere nolunt, quamvis ſæpiùs à Medicis moneantur. *Aut latenter meditationibus longo tempore contractus eſt morbus.* (*k*). Præterquàm enim, quòd continuis & protractis meditationibus mobiliora expellantur, reliqua figantur (vide §. 1093.), ingeſtorum alimentorum digeſtio multùm impeditur, dum ſapientiæ ſtudiis dediti vix corpus movent; & hæc indigeſtio viſcerum meritò pro origine proximâ hujus morbi habetur, utì ad §. 1265. patebit.

Sydenhamus (*l*), qui pluribus annis cùm hoc morbo conflictatus fuerat, illud pro ſolatio ſibi aliiſque malorum ſociis reputabat, quòd Reges, Duces, Philoſophos, idem frequenter afflixerit malum. Imò, *ut verbo diceret, articularius hicce morbus* (*quòd vix de quovis alio affirmaveris*) *divites plures interemit, quàm pauperes, plures ſapientes, quàm fatuos. Naturâ quaſi digito monſtrante, quàm parùm iniqua ſit omnium parens & arbitra, quàm partibus non ſtudeat, cùm eos, quibus alicubi defuit, alio aliquo bonorum genere cumulatiùs ditare ſoleat: profuſiorem verò erga alios munificentiam æquâ malorum parte admiſtâ diluat, & contemperet.* Certè *Lapones*, qui ſimplici victu contenti ingenium exercunt minimè, *talem morbum in mundo exiſtere, ne per ſomnium audiverunt* (*m*), & totâ vitâ manent agiliſſimi. Mirabatur *Linnæus*, dum, ſuperatis Alpibus, ipſe laſſus & exanimis ferè jaceret, binos Lappones, ſenes jam, itineris comites, & ipſius ſuppellectile onuſtos, non ſenſiſſe viæ incommoda. Vidit ſenes, ſeptuagenario majores, talum collo ſuo impoſuiſſe, puerorum inſtar, & quidem ſine ullâ moleſtiâ.

Præcipuè autem nocent lucubrationes nocturnæ illis, qui ad hunc morbum diſpoſiti ſunt, ita ut viderim, veteranos Podagricos malorum incrementa percepiſſe, ſi vel amicorum litteras ſerâ nocte legiſſent.

Victum opiparum. Hinc divitum morbus, & Μισόπτωχος θεά, dicitur Podagra, quæ pauperes odit, & divitum in pedibus benè culta ſedet. De hâc Podagræ cauſâ inter omnes auctores convenit. *Sydenhamus*, qui tantâ cum induſtriâ hunc morbum inveſtigavit, dixit (*n*); *Podagra eos plerumque ſenes invadit, qui poſtquàm meliores vitæ dies molliùs ac delicatiùs tranſegerint, epulis lautioribus, vino, aliiſque liquoribus ſpirituoſis, liberaliùs indulgentes, tandem ob pigritiam, ætatis ingraveſcentis ſemper comitem, ea corporis exercitia penitùs omiſere, quibus juvenes aſſueverant.* Quamdiù enim agile corpus eſt, & validos motus facilè fert, ingeſtorum ciborum copiam ſuperare poteſt, & aſſimilare in indolem requiſitam. Ubi autem opimâ pinguedine torpere incipiunt, vel ingraveſcente ætate languent, & tamen genio indulgent, tunc ſæpè Podagra præ foribus eſt.

Confirmatur hoc imprimis, cum frugalis vita ſuſtulerit quandoque vitium ab opiparo victu natum: *Legimus, quoſdam morbo articulari & podagræ humoribus laborantes, proſcriptione bonorum, ad ſimplicem menſam & pauperes cibos redactos, convaluiſſe. Caruerant enim ſollicitudine diſpenſandæ domûs, & epularum largitate, quæ & corpus*

(*k*) Aret. Capp. de Cauſ. & Sign. Morbor. diuturn. Lib. II. cap. XII. pag. 65.

(*l*) De Podagra, pag. 555. 556.

(*m*) Linnæi Flor. Lappon. pag. 157.

(*n*) De Podagra, pag. 545.

frangunt

frangunt & animam (o). Plura talia exempla, quæ hoc probant, apud *Schenckium* (p) habentur. A fide digniſſimis hominibus accepi, pingui ſacerdotio fruentem virum, & veteranum jam podagricum, à piratis captum per biennium integrum in triremibus barbarorum remigaſſe, hoc effectu, ut poſteà à captivitate redemtus, nimiâ & moleſtâ obeſitate liberatus, nec unquam poſteà podagrâ correptus fuerit, licèt plures annos ſupervixerit.

Vina acidula alba. Præcipuam dolorum Podagricorum cauſam ponebat *Helmontius* (q) in acida acrimonia, quæ *Synoviam*, unctuoſum ſcilicet humorem, qui oſſa articulata oblinit, infecerat: indè credidit, grumeſcere Synoviam, & ſic ineptam fieri, *ut juxta ſolitum tenorem ſanitatis tota exhalet, abſque capitis mortui reſidentiâ. Fitque hinc degener morboſus partus, infelix nodorum mater. Suffert enim tum aquoſarum partium difflationem, retentis ex opacâ & induratâ Synoviâ reſiduis. Hinc illa monſtra, calx, & creta.* Ob hanc cauſam damnabat vina alba, acidula largiùs hauſta, parum vini, multum aceti, continentia. Talia vina videntur veteribus Medicis dicta fuiſſe ὄινα ὀλιγοφορα (r): *Eſt autem oligophorum, quod, ſi diluatur, minimam ſuſtinet aquæ mixtionem. Id eſt ſanè imbecillimum, &, ut in vinis, aquoſiſſimum; nam quod plurimùm aquæ in miſturâ ſuſtinet, id tum vehementiſſimum, tum validiſſimum eſt. Ejuſmodi vinum Hippocrates vinoſum nominat. Verùm ab hoc cavendum eſt, quoniam imbecillas vires feriat. At quod aquoſum naturâ eſt, cæterùm auſterum, id percommodum eſt, quod & ab aquæ imbecillitate receſſit, & vini noxam nondum habet.* Undè videntur hæc vina ex ſuâ indole non adeò noxia eſſe, ſed ſæpè ſolent largiori copiâ potari, cùm ſapore grata ſint, & imprimis ſiticuloſis fervidâ æſtate placeant adeò.

An verò acidum illud, ſecundùm *Helmontii* placita, ſit dolorum cauſa, non convenit inter Medicos. Cùm fluidæ & ſolidæ partes corporis humani, chemico examine, exhibeant ſalem volatilem alcalinum, non verò acidum, & ipſa calx podagrica in acidis liquoribus integrè diſſolvatur, & per retortam deſtillata ſpiritum volatilem alcalinum præbeat (s). Præterea lac, ſponte ſuâ aceſcens, podagricis toties profuit, uti poſteà dicetur. Cùm autem inter Podagræ cauſas recenſeatur & liquidi acrimonia §. 1263, non videtur repugnare, quòd & quandoque acida acrimonia ad morbum hunc producendum concurrere poſſit, præcipuè ſi vina talia acidula quotidiè & magnâ copiâ ingeſta fuerint. Tandem enim, licèt ſeriùs, ſanguinem infici poſſe acidâ acrimoniâ, patuit ex illis, quæ *in Capitulo de morbis ſpontaneis ex acido humore* dicta fuerunt.

Mira ſatis obſervatio practica habetur, quæ acidæ acrimoniæ præſentiam in podagrico docet (t). Paroxyſmi tempore tanto dolore furebat morbus, ut vix non inſaniret æger. Dolor uno momento pedem utrumque deſerebat, ſed æquali acerbitate invadebat ſuras, & poſt dimidium horæ minutum in utroque femore eundem percipiebat dolorem, ſuris & pedibus liberis à tormento; poſt minutum alterum, relictis femoribus, invadebat dolor abdomen, validum tormen percipiebat in inteſtinis, quod ad ventriculum adſcendens mox vomitum fecit liquidi aquoſiørideſcentis, acidi, &

(o) S. Hieron. adverſ. Jovin. Lib. II. p. 341.
(p) Obſervat. Medic. Lib. V. pag. 657.
(q) In Capitulo *Volupe viventium morbus antiquitus putatus*, pag. 314. 315.
(r) Galen. Method. Med. Lib. VII. cap. VI. Charter. Tom. X. pag. 163.
(s) Philoſoph. Tranſact. n°. 403. pag. 491. Abridg. Tom. VII. pag. 634.
(t) Medic. Obſervat. and Inquiries, vol. I. pag. 41. & ſeq.

adeò acris, ut æquaret fortiſſimi mineralis acidi acrimoniam. Cùm autem æger & Chirurgicam & Pharmaceuticam artem exerceret, certè non ineptus erat ſimilium rerum judex. Pintam autem cum dimidiâ acris hujus liquoris vomitu rejecit. Mox autem ab omni dolore liber per quinque horas dormivit, & de morbo nil ſupererat præter tumorem & teneritudinem quandam pedum, & bidui ſpatio ſalutis muneribus fungi poterat. Poſt annum, redeunte ſimili paroxyſmo, ſequente vomitu ſimilis liquidi acris, pariter levabatur adeò, ut ſequenti die incedere potuerit. Poſt decem menſes omnia eadem redierunt, ſed parcam copiam acris acidi evomuit, quod octavum unciæ partem æquabat; attamen cum præſenti malorum levamine; & quamvis tribus aquæ calidæ pintis potatis vomitum conaretur promovere, etiam digito in fauces immiſſo, nullus tamen ſequebatur vomitus.

Subitum adeò furentis Podagræ levamen, poſt expulſionem acris acidi liquoris, à naturâ, abſque ullo artis adminiculo, factam, videtur omninò favere huic opinioni, quæ acidam acrimoniam inter cauſas podagræ agnoſcit.

Neque ab eadem opinione alieni videntur fuiſſe plures alii magni nominis Medici. Sic *Hofmannus* (*u*), de hoc morbo agens, quamvis *purum & ſibi relictum acidum in animantium corporibus vix reperiri exiſtimaret*, tamen acidam tartaream acrimoniam quandoque, licèt non ſemper, culpandam eſſe in podagrâ, afferit. Imò poſteà ex *Clopton Havers* experimentis addit (*): *Attentione dignum eſt, nihil magis mucilaginem articulorum deſtruere, atque coagulare, quàm acidum tartareum ſal, lenius v. g. acetum vini, vel vinum rubellum album, neque tantam mutationem atque coagulationem ipſi inducere aliud potens, utì oleum vitrioli, &c.* Et indè concluſit, vina tartarea aptiſſima eſſe ad procurandos morbos arthriticos.

Poſteà autem, quando de cretâ ſive calce podagricorum dicetur, quædam adhuc circa hanc rem monenda erunt.

Potum generoſum, copioſúmque, maximè noctu. Quantùm mutetur corpus ab uſu immoderato & frequenti potûs generoſi, aliâ occaſione ad §. 605. 11. dictum fuit. Omnium autem maximè nocet, ſi in ſeram noctem, utì Bacchi nepotulis ſolenne eſt, protrahantur compotationes. Sequenti enim die, poſtquam edormiverunt hoc illi, languent, appetitus deletus eſt, moleſta ſitis adeſt; dum autem quotidiè genio indulgent, vix ullis vitæ muneribus fungi poſſunt, niſi vini ſtimulo languentes erigant vires, ſícque tandem viſcerum primæ coctionis actio ferè integrè deletur, vel languidiſſima tantùm ſupereſt; undè indigeſtiones quotidianæ, quibus podagræ origo (§. 1265.) meritò tribuitur. Hanc podagræ cauſam excuſare ſemper ſolent ebrioſi, dum monſtrant, ſobriè viventes eodem morbo languere; ſed & ab aliis cauſis podagram naſci poſſe, certum eſt; ſed & æquè certum habetur, ebrietatem & crapulam huic malo frequenter originem dare.

Novi quidem, quòd ante paucos annos *Celebris Medicus Pariſinus* (*v*) mucilaginoſam humorum degenerationem pro materiali cauſâ Podagræ ſtatuerit, illámque fieri dixerit, vel ab alimentis nimis validis, vel à potu quotidiano, qui ſimilem materiam magnâ ſatis copiâ contineret. Hinc vina, quæ acidi ſalis, ſpirituúmque, majorem copiam habent, eſſe remedium prophylacticum contra podagram, quatenùs vim atte-

(*u*) Medic. Ration. & Syſtem. Tom. IV. part. II. Sect. II. cap. XI. §. IX.

(*) Ibid. §. XIII.

(*v*) Liger. Traité de la Goutte, p. 75. 96. &c.

nuandi hanc mucilaginem poſſident. Et contrà, alios potus, qui plus de ſpiſſiori tali materiâ in ſe continent, podagræ producendæ favere quàm maximè. Undè concludit, cereviſiæ potatores ob hanc cauſam magis podagræ obnoxios eſſe. Quamvis autem multa huic opinioni poſſent argumenta opponi, unicum tantùm monendum credidi. Olim apud Batavos frugalis menſa in more erat, & potus communis cereviſia ſola, non tantùm dilutior illa, quâ ad ſedandam ſitim utebantur, verùm veſperi poſt diurnos labores forti & generoſâ cereviſiâ delectabantur. Vini uſus rarus erat, etiam apud illos, quibus nullo modo res anguſta domi: rariſſimè autem Podagrâ laborabant, qui tali victu utebantur; è contrà longè plures hoc morbo afflictos vidi, poſtquàm vini largior uſus increbuit, & lautiores à generoſæ cereviſiæ uſu ferè integrè abſtinuerunt, illam plebeculæ ſoli relinquentes, dum ipſi liberaliter ſatis vino indulgerent; imprimis veſpertinis horis, cùm à diurnis laboribus liberi amicorum inter conſortia animum exhilarant. *Celeberrimus Linnæus* (*x*), dum videbat *Lappones*, licèt ſpiritu frumenti uterentur, & ſæpè nimiâ copiâ, tamen ne per ſomnium quidem Podagram noviſſe; dum videbat ruſticos Suecos nunquam vinum, ſed ſolam cereviſiam haurientes, à podagrâ immunes vivere, dicit: *An Podagra à ſolo uſu vini? ſic ſuadent nationes podagricæ, quæ pro potu quotidiano utuntur vino, &c: ſic divites noſtri podagrici, qui potu vini utuntur.* Prætereà aliâ occaſione ad §. 1211. dictum fuit, farinam tritici, dum in aquâ lavatur, relinquere copiam tenaciſſimi glutinis, quod aquæ miſceri nequit, & Chemico examine dat talia producta, quæ ex animalium partibus educi per artem conſtat. Gluten ergo, quod in podagricorum ſanguine culpatur, tanquàm materia morbi, foret abundantiſſimum in trico, cujus communis adeò in vita uſus eſt. Lac ipſum, quod toties profuit podagricis, glutinoſum caſeum continet.

Venerem præmaturam, nimis cultam. Videtur communis fuiſſe opinio veterum Medicorum, quod & Venus, vel præmatura, vel nimis culta, podagræ cauſam det. Dum cauſas univerſales hujus morbi recenſet *Aëtius* (*y*), dicit: *Generant autem affectionem cruditates coacervatæ, & ebrietates, atque his adhuc ampliùs immoderatus rei venereæ uſus.* Imò videtur Eunuchos, & impuberes, *Hippocrates* ideò ab hoc morbo liberos pronunciaſſe, quòd ad venerem apti non forent. *Sydenhamus* (*z*), ſenes plerumque hunc morbum invadere dixit, licèt quandoque etiam ætate florentes corripiat; *quoties ſcilicet infelicia morbi ſemina à parentibus quaſi ex traduce acceperint, vel ſi hoc non fuerit, immodicè veneri præmaturiùs indulſerint.*

Præterea (*a*) & Senectæ & Podagræ inimicam Venerem damnavit. Videantur & illa, quæ ad §. 586. ε. habentur de nimiæ veneris noxis; ubi ex *Sanctorio* monebatur, facultates concoctrices à nimio coitu debilitari; undè podagræ origo (§. 1265.) deducitur. Plures vidi, qui à primâ pubertate inceperant nimiâ Venere vires exhaurire, ante trigeſimum ætatis annum jam miſerrimè podagricos, omnem ferè pedum & manuum uſum amiſiſſe, licèt ſaniſſimis nati parentibus ſobriè ſatis vixerint in reliquis.

Durùm ergo videtur, ex numero cauſarum Podagræ expungere Veneris abuſum, ut Celebris Autor ſtatuit (*b*), cùm unicam morbi cauſam, mucilaginem nempè, ponere voluit, reliquis omnibus rejectis. Verum quidem eſt, ſæpè plures in hoc morbo

(*x*) Flor. Lappon. pag. 155.
(*y*) Serm. XII. cap. VII. pag. 308.
(*z*) De Podagra, pag. 541.
(*a*) Ibidem. pag. 590.
(*b*) Liger. Traité de la Goutte, pag. 46. & 188.

cauſas concurrere, nec rarum eſſe, ut Veneri indulgentes etiam Baccho litent; unde Bacchi & Veneris filia ſalutatur à poëtis Podagra:

Λυσιμελοῦ Βάκχου καὶ λυσιμελοῦς Ἀφροδίτης
Γεννᾶται θυγάτηρ λυσιμελὴς Ποδάγρα:

Interim tamen & ſingulæ ex his cauſis Podagræ producendæ videntur ſufficere. In Italiâ Podagrici nimiam venerem, in aliis regionibus ingluviem & crapulam, accuſant; quandoque & plures utroque modo ſe corpus enervaſſe dolent.

Corpus magnum, craſſum, plenum. Talis enim corporis habitus ſolet eſſe in illis, qui opiparo utuntur victu, & ſtrenuis compotationibus delectantur; imprimis, ſi ſimul corpus non ſatis exerceant. Quamdiù enim equitatione, venatu, aliíſve modis, corpus validè movent, licèt genio nimis indulgeant, adhuc ſatis commodâ ſanitate fruuntur: ubi autem ingraveſcens ætas vires corporis & agilitatem minuit, nec vivendi normam emendaverint, ſæpè hic morbus aggredi ſolet (c). Unde & *Cœlius Aurelianus* (d) inter cauſas Podagræ recenſuit *repentinam deſertionem ſolitæ exercitationis.* Interim, utì optimè monuit *Sydenhamus*, non omnes Podagrici repletum corpus habent; nam & macilenti quandoque corripiuntur eodem malo; ſed rariùs tamen. Illi, qui ex præmaturâ & nimiâ venere in Podagram incidunt, plerumque ſunt admodùm macilenti & exhauſti. Imò & dolorum acerbitate, ſi exquiſita podagra diuturnis paroxyſmis ſæviat, ſæpè omninò emaciantur.

Acidorum uſum nimium. Quænam noxæ à vinorum acidulorum uſu nimio metuendæ ſint, paulò antè dictum fuit. Solebat hâc occaſione auditoribus ſuis narrare Celeberrimus auctor, quòd Medicus, *Helmontii* opinionibus penitùs addictus, ſpiritum ſulphuris per Campanam ſumſerit quotidiè, & quidem majori copiâ (vitam enim longævam, & ab omni contagio immunitam, ſperabat ab hoc remedio) inciderítque in podagram, à quâ tamen uſu diuturno ſalis volatilis alcalini emerſit.

Pedes ſudantes, ſubitò refrigeratos, &c. Poſteà patebit, præter liquidorum vitia in hoc morbo etiam culpari nimiam vaſculorum anguſtiam, & rigiditatem. Hæc eſt præcipua cauſa, quare inferioris ſortis homines quandoque laborent podagrâ; licèt res anguſta domi illis ſatis ſuperque ſobrietatem ſuadet, & cogantur quotidiano labore corpus exercere; ut ſibi ſuíſque victum parent. Illi, qui apud Batavos ceſpitibus effodiendis victum quærunt, totos ſæpe dies pedes aquæ immerſos habere coguntur (idem & piſcatoribus contingit) ocreis quidem pedes muniunt, nec tamen ſic omnem humiditatem arcere poſſunt; ſolent hi ſæpè madidos pedes igni aſſidentes exſiccare; unde rigiditas ſolidis partibus naſcitur; & niſi oleo fricarent ocreas, illæ ſic exſiccatæ fierent rigidæ, & uſibus ineptæ penitùs. Venatores, dum omnes tempeſtatum injurias ſpernunt, vel in paludoſis locis diù manere coguntur, pedibus luto vel & ſtagno immerſis, ab eâdem causâ peſſimam diſpoſitionem pedibus inducunt, rigidis redditis ligamentis & tendinibus, & ideò quandoque podagrici fiunt. Omnium autem maximè, ſi una vel plures ex cauſis enumeratis ſimul concurrant, quæ acrimoniam & tenacitatem morboſam liquidis inducere valent.

(c) Sydenham, de Podagrâ, pag. 545. — (d) Morbor. Chronic. Lib. V. cap. II. p. 558.

Hæreditatem in ſeros nepotes, &c. Hæreditariam Podagram eſſe, omnes Medici ſatis unanimiter teſtantur, & vidi plures tales, in quibus ulla alia cauſa culpari ullo modo poterat, præter labem hæreditariam: ſobriè enim, caſtè, & moderatè, vixerant; & tamen, in adoleſcentiâ jam, morbi inſultum paſſi fuerant. Inter illos & ſapientem virum novi, qui, ſciens per plures generationes in propriâ familiâ morbum hunc propagatum fuiſſe, cœlibem elegit vitam, ne poſteritati traderet infeſtum malum. Dum hæreditariam Podagram conſiderabat *Helmontius* (*e*), dixit: *Eſt ergo Podagræ character in ſemine, tanquàm vita prima, cum determinatione ſilentii, ut dormiat uſque in paroxyſmum primum, velut hirundo totâ hyeme. Virtus ergo formativa in ſemine nondùm defectum ſuum ſentit ob crimen materialis indiſpoſitionis. Character ſiquidem in ſemine non natus eſt generare ſuam Podagram, ante ſuî maturitatem, quæ characteris maturitas ſubindè non niſi in nepote explicatur.* Dum peritus Medicus noverat, hunc morbum in familiâ ſuâ hæreditarium eſſe, jam à primâ ætate attentus latentis hoſtis inſidias metuebat; nec fefellit eventus (*f*); nam podagrâ correptus fuit; ſed & ſimul oſtendit ſuo exemplo, non omninò deſperandum eſſe de curâ Podagræ hæreditariæ. Videantur & illa, quæ de morbis hæreditariis ad §. 1075. 1. dicta fuerunt.

Contagium. Illa, quæ in morbis obſervantur, videntur evincere, quòd morbi, qui cauſis manifeſtis originem ſuam debent, ſic mutent corpus humanum & omnes humores, ut poſteà talis æger per contagium propaget morbum, quem non ex contagio, ſed per manifeſtas atque obvias cauſas, acquiſiverat: ita quidem, ut per hoc contagium inficiantur ſaniſſimi homines, qui non obnoxii fuerant cauſis manifeſtis, quæ in priore ægro morbum produxerant. Sic dyſenteria, à manifeſtis cauſis nata, poſteà per contagium propagatur. Anteà ad §. 1133. 1134. dictum fuit, in quibuſdam animalibus abſque contagio rabiem naſci, & tamen morbo ſic natum per contagium propagari quàm facillimè. Pluribus de hâc re dicendum erit ad §. 1381, ubi de variolarum contagio agetur. Interim ex his ſatis conſtare videtur, contagium naſci poſſe in humano corpore illo tempore, dum morbus adeſt abſque contagio natus, & ſic poſteà infici alios. Non ergo repugnat analogiæ, quòd idem in Podagrâ fieri poſſit, pæcipuè cùm quædam obſervationes hoc confirmare videantur. *Canis podagrâ laboranti ad pedes dormit: hic, qui paulò antè mortem dolore præoptabat, podagrâ liber irridet in gyros verſum canem, & latratu ſuo dolorem, quem attraxit, ejulantem* (*g*). Memoriæ tradidit *Joh. Bapt. Werloſchnigg* (*h*), quòd duos noverit, quorum unus podagrâ laborantis ocreas dono accepit, alter ſimili miaſmate affectas in foro ſcrutario ſibi comparavit; ambo, paulò pòſt indutis ocreis, crudeliſſimos podagræ cruciatus paſſi fuerunt. Narrat *Helmontius* (*i*), matronam nobilem ſibi notam eſſe, quæ, quoties remiſſo paroxyſmi podagrici dolore inſideret ſedili, quo frater ejus olim, & in aliâ urbe, podagricus ſedere ſolitus fuerat, mox dolores recrudeſcere dolebat, licèt non ſuſpicaretur ullo modo, hanc cauſam eſſe, cur per multos menſes ſine remiſſione laboraret. Addit tamen, alium podagricum abſque noxâ uſum fuiſſe eodem ſedili; undè concludit: *Fratris jam mortui mumiam ſedem contagio ſuſpectam meritò reddidiſſe, quæ*

(*e*) In Capitulo: *Volupe vivens Morbus*. n°. 8. pag. 313.

(*f*) Coſte Traité pratique ſur la Goute, Préface.

(*g*) Kaau Perſpiratio dicta Hippocrac. pag. 216. 217. Boyle de Util. Philoſ. experim. p. 291.

(*h*) Miſcell. Curioſ. Decur. III. ann. IX. & X. pag. 40.

(*i*) In Capitulo: *de Magnetica vulnerum curatione*, pag. 599.

ſorori, & non alteri podagrico, fluxus illos ſecus quieturos moveret, trans omnes veſtes penetrans.

Obſervatum fuit aliquoties, uxores ſaniſſimas, dum die noctúque maritorum podagricorum curam gerebant, eodem morbo poſteà laboraviſſe, licèt & multæ aliæ, quæ eodem officio ſtrenuè perfungebantur, immunes manſerint.

Ex dictis tamen videtur concludi poſſe, Podagram, imprimis inveteratam, non carere omni contagii ſuſpicione, adeóque prudentiam dictare, ut illud caveatur.

§. 1256. TEmpus, ætas, & reliqua vice cauſæ fungentia (1255), tum & phœnomena, initium, progreſſus, effectus, finis hujus morbi, ſimul comprehenſa, cauſas medicas hujus mali demonſtrant.

Diverſæ cauſæ enumeratæ fuerunt, à quibus Podagra producitur, ſed & ſimul monitum fuit, quòd morbus ſemper idem ſit, à quâcumque demùm causâ oriatur. A diverſis ergo cauſis incipit naſci degenerans in quadam humorum noſtrorum parte indoles, quæ certo tempore creſcit, & accumulata ſe manifeſtat circa extrema artuum inferiorum, ſi regularis morbus ſit, de quo primo agendum eſt, ut meliùs intelligi poſſit podagræ indoles. Poſteà enim recenſebuntur anomala illa ſymptomata, quæ contingunt, ubi turbatur morbi decurſus, & materiæ morboſæ depoſitio versùs extrema corporis impeditur. Si enim quis primo Podagræ paroxyſmo defunctus fuerit, qui ferè ſemper brevior eſſe ſolet, redit priſtina agilitas articulis anteà dolentibus, & integra omninò apparet ſanitas. Dum autem eædem cauſæ pergunt agere, ſimilis degeneratio ſequitur, quæ tamen non illicò functiones turbat, ſed ſenſim accumulata denuò deponitur ad eadem loca, ſimilem dolorem excitat, & manet, donec blando madore partis dolentis diſſipetur de corpore illud, quod morbum fecerat. Hæc autem accumulatio materiæ morboſæ celeriùs vel tardiùs fit, prout cauſæ morbi validiores vel debiliores fuerint: hinc aliquoties contingit, ut primum paroxyſmum paſſi ægri, dum cauſas morbi ſollicitè vitant, ſatis diù vivant immunes. Novi, qui totum biennium, imò & triennium, vivebant ſani, antequàm rediret paroxyſmus. Cùm autem materies morboſa, jam hærens in parte affectâ, ſic attenuetur, ut blandâ diaphoreſi diſſipari poſſit, videtur ſatis probabile, partem ejuſdem intervallo inter binos paroxyſmos medio diſflari de corpore. Obſervatur enim, æſtivos calores prodeſſe podagricis, frigidam tempeſtatem nocere. Obſervavit *Sydenhamus* (*k*), veteranos Podagricos ferè per integrum annum vexari morbo, *demptis duobus vel tribus menſibus calidioribus atque æſtivis.* Monet, paroxyſmum non valedicere ſenioribus, niſi poſt bimeſtre ſpatium: *iis verò, qui vel annis, vel diuturniore morbi morâ, jam fractiores ſunt, non priùs valedicit, quàm æſtas jam adultior illam fugaverit.*

Undè hæc conſiderans *Helmontius* (*l*) illam humorum degenerationem dixit Podagram, dolorem autem eſſe hujus degenerationis productum. *In digito namque non eſt Podagra: at duntaxat pomum, ſive fructus radicis. Ideóque etſi digitum abſcideris, non proindè Podagram ſanaveris. Itaque non quòd dolet, quódque tumet, vel ardet, Podagra eſt, ſed hujus ſunt producta; neque enim per pilam bombardæ ſublato pede, ablata*

(*k*) De Podagra, pag. 549. 551. — (*l*) In Capitulo: *Volupe viventium morbus*, pag. 313. 315.

eſt podagra, ſive Arthritis. Tota enim curatio hujus morbi, uti poſteà patebit, in eo conſiſtit, ut bono victu, & corporis ſalubri exercitio, ſimúlque ſollicitâ evitatione manifeſtarum cauſarum, vitetur illa humorum degeneratio, & ſi quid jam degenerare inceperit, illud prudenter ſubducatur de corpore, antequam ad artus deponatur.

Undè etiam intelligitur, cur primus dolentis morbi acceſſus inopinatus veniat ægris, quamvis ſatis conſcii ſint, magnos ſe in diætâ errores commiſiſſe; quod graphicè deſcribit *Lucianus* (*m*), ubi recenſet illa, quæ contigerant *Ocypo*, dum Podagra corripiebatur; qui, morbum excuſare volens, à luctâ, curſu, percuſſione, dolorem pedis natum eſſe pertinaciter affirmabat. Verùm ſenex, qui ejus educatione præfuit, medicum monet:

Mendacia tibi dicta, quæque dicta ſunt.
Nec enim luctámve ſeu curſum, quod indicat,
Exercens ictus eſt: at hoc mihi credito:
Probè quidem valens primò venit domum,
Benè tum ſaturatus, affatim potus, miſer
In lectulo jacens ſomnum ſolus capit.
Tum nocte, ſomno excuſſus, exclamat ſubitò,
Divinitùs velut ictus: & cuncti timent:
Dixitque, væ mihi! undè tanta vis mali!
Deúſque quis pedem tenens extra rapis? &c.
Sed quæ modo dicebat, finxit omnia,
Dum dira morbi diſſimulat myſteria.

Ubi autem repetitis paroxyſmis ingraveſcit morbus, tunc quædam obſervantur in corpore, ex quibus Medici, imò & ſæpè ipſi ægri, propriis ærumnis edocti, præſagire noverunt, materiam morboſam accumulatam adeſſe jam, & ſic diſponi, ut brevì in artus detonet. De his autem ſignis dicetur ſequenti paragrapho.

§. 1257. REpetitos enim ejus, latentis diù, in ſemine nondùm germinante, paroxyſmos præcedit cruditas, ructus, gravitas, torpor, flatulentus, alvus adſtrictior, febricula, ſudor pedum ſolitus interceptus, horum varices, anni tempeſtas, mutatio cœli.

Dum conſiderabat *Helmontius* (*n*) Podagram, *ſive per parentum ſemina labatur in hæredes, ſive demùm proprio vivendi errore contrahatur, unius & ejuſdem ſpeciei eſſe, cum omni proprietate illam ſtipante*, mirabatur imprimis, quòd *Podagræ character eſſet in ſemine, tanquam vita prima, cum determinatione ſilentii, ut dormiat uſque in paroxyſmum primum, velut hirundo totâ hyeme.* Adeóque illud, quod Podagram poduceret

(*m*) In Tragopod. Tom. III. pag. 670. — (*n*) In Capitulo: *Volupe viventium morbus*, p. 313.

poſt multos annos, latebat diù in corpore, nullis ſe manifeſtans ſignis. Podagræ ſemen aderat, ſed nondùm germinabat. Simile contingit intervallo inter paroxyſmos medio, quod ſæpè ſatis longum eſt, rectè tunc valent ſatis, donec infauſtum illud ſemen germinare demum incipiat, & novum minitetur Paroxyſmum. *Verùm illo tempore Podagrici* (*o*) *primùm agitantur in præcordiis, & tam internas potuum atque ciborum, quàm externas aëris viciſſitudines, ſentiunt; imò & ſæpè has futuras præſagiunt. Quare patiuntur febriles motus primùm, &c.* Et alio in loco (*p*) dicit: *Hactenus námque nec antiqua medullitùs radicata podagra, è ſinubus inſiti ſpiritus vitalis, quibus ſigillata eſt, erumpit, quin ante ſuî acceſſum infeſtet circa os ſtomachi, totalémque indè integri diſpoſitionem violet, concitétque: quam adventantem podagram quædam præcedens febricula plerumque prodit*: his ſimilia pluribus aliis locis memorat.

Nunquam autem accuratiùs morbus deſcribitur, quàm à Medicis, qui illum paſſi ſunt. *Sydenhamus* (*q*) per multos annos Podagricus, & in morborum decurſu obſervando attentiſſimus, fatetur quidem, quòd derepentè ingruat Paroxyſmus, *niſi quod ventriculi cruditate, atque* ἀπεψία, *ad ſeptimanas aliquot æger laboraverit; corporis inſuper intumeſcentiâ quaſi ventoſâ & gravitate, quæ in dies augetur, donec tandem detonet Paroxyſmus; quem paucis diebus præit torpor, & quaſi flatuum deſcenſus per femorum carnes, cum affectione* σπασμοειδεῖ; *tùm etiam pridiè paroxyſmi appetitus voracior, non tamen naturalis.*

Similia his leguntur apud alium auctorem (*r*), qui podagrâ hæreditariâ laboravit; & obſervavit, lacrymas copioſas, involuntarias, acres, depluere, dum inſtat paroxyſmus; utì &, quòd urinæ per plures dies prodeant pallidæ, aut & ſubturbidæ, ferè inſtar potus, quem limonatum vocare ſolent. Simul monet, tantò ſeveriorem futurum paroxyſmum, quò diutiùs hæc ſigna præceſſerint, & levari citiùs morbum, ſi urinæ flavam, vel rubram hypoſtaſin magnâ copiâ depoſuerint.

Conſtans autem videtur fuiſſe ſemper morbi hujus decurſus; nam pleraque hæc ſigna jam apud *Cælium Aurelianum* leguntur (*s*): *Sequitur autem paſſione articulari tentatos torpor, atque formicatio eorum articulorum, qui tanguntur, & difficilis flexio, atque rursùm extentio: item gravedo, & vacandi dulcedo, & ad parvum motum vehemens labor, atque dormientibus ſenſus quidam reſonantium articulorum, & cùm de ſomno ſurrexerint, veluti ſaltu earundem partium afficiuntur: tum horror, vel rigor, atque tremor, ſine ullâ manifeſtâ ratione, partium ſequuntur. Dehinc cùm paſſio ſe extollere cœperit, in podagricis dolor alterius pedis, &c.* Non meminit quidem cruditatis in primis viis, & ructuum; verùm hæc per aliquot ſeptimanas præcedunt quandoque paroxyſmum, ut monuit *Sydenhamus*, & videtur *Aurelianus* jamjam invaſuri morbi ſigna notare.

Sudor pedum ſolitus interceptus. In ſanis hominibus pedes ſudant frequenter, & præcipuè olidus ſpiſſior ſudor in digitorum pedis interſtitiis obſervatur, qui collectus inſpiſſatus ſordes mali odoris relinquit imprimis in illis, qui corporis munditiem parùm curant. *Norunt podagrici plures, ſibi inſtantem acceſſum prædicere, ex*

(*o*) Ibidem. pag. 315.
(*p*) In Capitulo: *In verbis, herbis, & lapidibus, &c.* pag. 465.
(*q*) De Podagra, pag. 546.
(*r*) La Coſte Traité-Pratique ſur la Goute, pag. 58. &c.
(*s*) Morbor. Chronicor. Lib. V. cap. II. pag. 558.

mutato

mutato excremento intra pedis digitos naſcente (*t*). Teſtatur & *Hofmannus* (*u*), ſæpè ſe obſervaſſe, *ſudoris conſueti intermiſſionem, notabilémque tranſpirationis, quæ ex induſiis inſpectis cognoſcitur, atque excrementorum inter pedis digitos defectionem, imminentem deſignare paroxyſmum.* E contrà decreſcit dolor cum madore pedum, & finitur diaphoreſi, utì poſteà ad §. 1261. dicetur. Conſtrictis enim vaſis retinentur excernenda, & iiſdem denuò laxatis exeunt illa, quæ retenta hactenùs fuerant.

Horum varices. Omnis cauſa, quæ obſtaculum ponit ſanguini venoſo refluenti versùs cor, producit majorem venarum diſtentionem à ſanguine accumulato; hinc in gravidis, dum uterus diſtentus venas iliacas comprimit, toties venæ varicoſæ fiunt in cruribus, & niſi leni faſciarum compreſſione firmentur, poſteà totâ vitâ ſæpè enormiter diſtentæ manent. Idem etiam frequenter contingit in textoribus, & aliis opificibus, qui pendula crura toto die habent, dum tamen valido motu muſculari inferiorum partium frui non poſſunt; utì etiam in illis, quorum munus poſtulat, ut quotidie diù erecti ſtare debeant, tunc enim humores venoſi difficillimè contra nixum gravitatis aſcendere poſſunt; hinc tales, imprimis ætate ingraveſcente, tumidos pedes habent, & venas varicoſas. Verum quidem eſt, copioſas valvulas adeſſe in venis artuum inferiorum, quæ impediunt, ne tota ſanguinis columna in venis premat inferiorem partem canalis; ſed tamen requiritur ſanguinis aſcendentis impetus ſufficiens, ut valvulas conniventes elevare poſſit; qui ſi deſit, tunc inter binas valvularum series ſanguis colligitur, venam dilatat, & nodoſi varices fiunt.

Cùm autem impetus ſanguinis arterioſi moveat ſanguinem in venas ex arteriis pulſum, & ex ſiccitate pedum vix ampliùs perſpirantium pateat, motum arterioſi liquidi minutum eſſe, ſequitur neceſſariò, retardari & motum ſanguinis venoſi, adeóque venas tumere debere. Accedit, quòd motus muſcularis debilis ſit in podagricis, imprimis ſi jam diù hunc morbum paſſi fuerint: notum enim eſt, muſculos adjacere venis ubique, dum arteriæ profundiùs hærent, ut nempè à turgentibus muſculis, dum agunt, premantur venæ, & ſic motus ſanguinis venoſi augeatur. Undè etiam contingit, ut illi, qui in vigore ætatis ſunt, neque per repetitos paroxyſmos agilitatem pedum perdiderunt, longè minùs diſtentas venas habeant. Paroxyſmi autem tempore, dum ingens dolor abſolutam quietem imperat, venæ tument.

Indè etiam videtur intelligi ratio, quare veteres Medici ſanguinis-miſſionem imperaverint. Videbant enim turgidas venas, dum ægri de urente calore conquerebantur; præcipuè ſi ſimulruberet pars affecta. Teſtatur *Aëtius* (*v*), ſe hoc feciſſe: *Quòd ſi verò manus dextra dolore infeſtetur, venam in dextro crure ſecamus, juxta talos, aut poplitem, aut plantam pedis: poſt ſectam verò venam, ſi dolores adhuc perſeverent, & fortis tenſio ſit in affecto membro, ſæpè in ipſo inflammato crure, venâ inciſâ, & multo ſanguine detracto, hominem ab omni dolore liberavi.* De venæ-ſectione autem in podagrâ curandâ dicendum erit §. 1270.

Cùm autem viderent venas adeò turgidas, & ſanguinis circulum ignorarent, videntur fuiſſe in illâ opinione, per venas fluere in partem affectam illud, quod morbum faciebat; & hinc ſuaſerunt, ut exſcinderentur venæ, ſícque interciperetur humoris morboſi affluxus. Sic *Rufus* (*x*) operæ pretium credidit, etiam alios auxiliorum mo-

(*t*) Helmont. in Capitulo: *Volupe viventium morbus* n°. 19. pag. 314.

(*u*) Medic. Rat. Syſtem. Tom. IV. part. II. Sect. II. cap. XI. §. XXIII.

(*v*) Serm. XII. cap. XXIII. pag. 316.

(*x*) Ibidem. cap. XXIV.

dos excogitare in difficili hoc morbo curando; & ſuadet ſequentia: *Si igitur quis venas veluti in varicibus exſcindat, multitudo ſanguinis non amplius influere & inflammationem facere, quemadmodùm anteà conſuevit, poteſt. Atque id præſertim in ſanguineâ podagrâ conducet.* Hodiè novimus, per venas nihil influere in partes, ſed per illas humores redire ad cor. Cùm autem materialis cauſa podagræ non generetur in pede, ſed aliundè adveniens in pedem deponatur, &, ſi impediatur illa depoſitio, ad alia loca diſpergatur, nemo facilè ſuadebit crudelem hanc operationem (*y*), quam quidem animosè tulit. *Ille, qui dum varices exſecandas præberet, legere librum perſeveravit* (*z*). Tamen *C. Marius*, varices in utroque crure cùm haberet, ſecandas eas Medico præbuit: alteriúſque ſectionem ſolutus abſque ullo gemitu, & ne contractis quidem ſuperciliis, ſuſtinuit: ad alterum tranſeuntem inhibuit; non eſſe inquiens remedium iſto dignum dolore (*a*).

Anni tempeſtas, mutatio cœli. Anteà ad §. 1254. dictum fuit, quòd Podagra vere, & autumno, ſoleat quàm maximè reverti. Verùm hoc tempore ſolent magnæ & ſubitæ tempeſtatum mutationes contingere. Interim tamen non adeò limitatum hoc tempus videtur: *Sydenhamus* (*b*) enim, qui tantâ cum curâ hunc morbum obſervavit, dum regularem podagram deſcribit, dicit, morbum Januario exeunte, aut incipiente Februario, derepentè ingruere. Alius Medicus (*c*) fatetur quidem, ut plurimum paroxyſmum podagræ excitari hyeme vel autumno, ſic tamen, ut in ſe ipſo & millenis aliis viderit, quovis anni tempore renovari dolores, qui in quibuſdam redibant trimeſtri ſemper intervallo. Imò noverat quoſdam, qui mediâ æſtate corripiebantur, & vix liberabantur ante autumnum; quod fortè rariùs contingit; cùm plerumque podagrici æſtivis menſibus meliùs ſe habere ſoleant; uti & obſervaſſe videtur *Cælius Aurelianus* (*d*); qui ſic habet: *Nec non temporibus certis naſci, item magis aſperari videtur ut primò verno, ſecundò autumno, tertiò hyeme, æſtate verò difficilè.* Simul notandum eſt, quòd non exſpectatum paroxyſmum accerſere poſſint, alieno etiam anni tempore, illa quæ ſequenti paragrapho enumerantur.

§. 1258. Accelerat, & inexſpectatos accerſit vitium quodcunque admiſſum in ſex rebus non naturalibus, undè cruditas oritur; hinc venus immoderata; lucubratio; pergræcatio; aſparagorum, lardi, & ſimilium, comeſtio; defatigatio; animi affectus; purgatio medica alvi ſola; aër humidus, frigidus, procelloſus; hæc adeò podagricis inimica.

Anteà ad §. 1255. dictum fuit, diætæ vitia inter Podagræ cauſas meritò numerari; ſimul conſtitit, accumulari tempore inter paroxyſmos medio materiam morboſam, quæ detonabit in artus; adeóque mirum non eſt, ſi, vitio admiſſo in ſex rerum non naturalium uſu, augeatur cruditas, etiam accelerari paroxyſmum. Uti enim *Aretæus* (*e*) monuit: *Si diſcrimen evaſerint, tanquam ab inferis elapſi, laxiorem vitam*

(*y*) Vide Celſum, Lib. VII. cap. XXXI. pag. 495.

(*z*) Senec. Epiſt. LXXVIII. pag. 532.

(*a*) Plutarch. Apothegm. Tom. II, p. 202.

(*b*) De Podagra, pag. 546.

(*c*) Coſte Traité Pratique ſur la Goute, pag. 59.

(*d*) Morb. Chronic. Lib. V. cap. II. pag. 558.

(*e*) De Cauſ. & Sign. Morbor. diuturn. Lib. II. cap. XII. pag. 67.

degunt, &c. idcircò, tanquàm mortem rurſùs ſubituri, licentiosè præſenti vitâ fruuntur. Imò ſolent Medicos ſalsè ridere, dum illis vivendi normam præſcribere volunt. Podagricus (*f*) monebatur à Medicis, ut à ſale & fumo induratis carnibus abſtineret, obedire autem noluit, dicens, ſe ſperare ingens animi ſolamen, ſi media inter podagræ tormenta poſſet incuſare hæc edulia, illíſque maledicere. Unde & *Galenus* (*g*) curam morbi ſperabat in his, qui deinceps moderatè vivere vellent. *Nam intemperantes, vinosóſque, ac ventri gulæque deditos, neque purgatione, neque ſanguinis-miſſione, magnoperè adjuveris; nam per vitæ intemperantiam crudorum humorum copiam ocyſſimè colligunt. Verùm his ne manum quidem admovere tentandum eſt.*

Præterea ſubita mutatio quævis in diætâ, licèt in meliùs, ſæpè paroxyſmum acceſſit. Monet enim *Sydenkamus* (*h*) nocere, *ſi edaciores fuerint, & liquores ſpirituoſos immoderatiùs hauſerint, poſteà derepentè ad liquores tenues & refrigerantes, ſe contulerint.* Mutatur enim indè ſubitò corpus, & ſi materies Podagrica præſto ſit, ſolet brevì tunc paroxyſmus ſequi. Plures Podagrici, dum à dolore liberi ſunt, appetitu ſatis vigent, ſed dum dolent, ſæpè omnia oblata faſtidiunt. In quibuſdam ciborum nauſea ſolet præcedere ingruentem paroxyſmum. Rarò obſervatur juncta articulari dolori fames canina, quam vidit in Eminentiſſimo Podagrico *Celebris Hahn* (*i*) adeò acrem, *ut niſi ad primam clamantis cibum vocem accurrerent ſervi, cibum adportantes, illicò vomituritione ingratiſſimâ afficeretur æger, ſpaſmo gulam tamdiù torquente, uſque dum proritatus eſurie ventriculus pituitam & bilem cum impetu eructaret.*

Obſervatur toties, podagricos ſævo corripi paroxyſmo, poſtquam genio indulgentes Bacchanalia celebrarunt; præcipuè ſi, ut fieri tunc ſolet, in ſeram noctem vigilaverint pergræcantes. *Ocypus*, benè paſtus, affatim potus, dum in lectulo jacet; ſubitò corripitur podagrâ (*k*).

Venus immoderata. De hâc dictum fuit ad §. 1255. Interim obſervatur, plures podagricos magis prurire in Venerem, dum acceſſus in procinctu eſt.

Lucubratio; &c. Quantùm hæc faveant podagræ excitandæ, pariter dictum fuit ad §. 1255. Inſignem novi Mathematicum, cui hæreditarius morbus erat, & qui ſemper ſobriè & caſtè vixerat, acceleraſſe paroxyſmum, dum difficili Problemati enodando ſe applicuerat diù. In illo enim Podagra ſatis regularis erat, ſtatuto ferè tempore bis in anno invadens.

Aſparagorum, lardi & ſimilium, comeſtio. Aſparagi, gratum adeò in menſis verno tempore ferculum, habent illud ſingulare, ut parvâ etiam copiâ guſtati intra unum alterúmve horæ minutum urinam inficiant fœtore ſingulari, & quaſi ſubputrido; unde *Helmontius* (*l*) dixit: *Sic aſparagus fœtet in lotio, quatenùs putredò aliqua ſibi adnata eundem in exilium feſtinat.* Ille autem odor, qui poſt eſum aſparagorum, in urinâ percipitur, omninò diſtinctus eſt à proprio odore aſparagorum, & crudorum, & coctorum; quod imprimis ideò notari meretur, quia allium v. g. ſuo odore inficit urinam. Undè manifeſtum eſt, mutari urinam ab aſparagis, & quidem brevi admodum tempore; hinc penetrabilis admodum aſparagorum vis patet; & videntur ob hanc cauſam radices hujus plantæ recenſeri in numero *quinque radicum ape-*

(*f*) Eſſais de Montagne, Tom. I. pag. 18.
(*g*) De Curandi Ratione per Venæ-ſect. cap. VII. Charter. Tom. X. pag. 436.
(*h*) De Podagra, pag. 545.
(*i*) Hiſtor. Podagr. Eminentiſſ. &c. pag. 4.
(*k*) Lucian. Tom. III. pag. 670.
(*l*) In Capitulo: *Aditus præcluſus*, &c. n°. 12. pag. 446.

rientium in officinis. Certum eſt, quòd à ſanis hominibus largâ etiam copiâ comedantur aſparagi abſque ullâ noxâ. In Podagricis tamen quibuſdam obſervatum fuit, largiorem uſum paroxyſmum acceleraſſe. An penetrabili ſuâ virtute movet, & in actum deducit, materiam morboſam, hactenus ſilentem? Certè *Trallianus* (*m*) *braſſicam*, *naſturtium*, *erucam*, *porrum*, *allium*, tanquam inimica damnavit in hoc morbo. Verùm & hæc urinæ alienum odorem conciliant. Pariter damnavit & omnia pinguia, quia ab illis facillimè cruditas oritur, & non niſi à robuſtis, & valido labore corpus exercentibus, benè digeri poſſunt, ſi majori copiâ aſſumantur; imprimis autem lardum; de horum omnium noxis anteà ad §. 196. in curâ vulnerum dictum fuit.

Defatigatio. Anteà: ubi §. 586. de febrium cauſis agebatur, conſtitit, à ſolo corporis motu nimio acutiſſimas accendi poſſe febres; præcipuè in illis, qui validis corporis motibus non ſunt aſſueti. Undè patet, auctâ per motum corporis circulationis velocitate, agitari omnia; adeóque & materiem morboſam; dum ſimul à fatigatione nimiâ dolentes pedes faciunt, ut faciliùs metaſtaſis versùs artus inferiores fiat. Ob hanc cauſam ſollicitè inculcat *Sydenhamus* (*n*), qui exercitium quotidianum ſummoperè podagricis commendabat: *Hoc verò exercitium vehemens non ſit, oportet; tale verò, quale ſenibus competit, qui Podagræ ſubjecta ſunt magis uſitata. Motus enim corporis juſtò vehementior ſpiritus nimium diſſipat, & è conſequenti concoctiones lædit; quando exercitatio moderata ac perſeverans eoſdem firmet.*

Animi affectus. Adeò facile in iram proni ſunt Podagrici, ut *Sydenhamus* (*o*) non dubitaverit dicere de hoc morbo: *Non enim rectiùs Podagræ, quàm iracundiæ, Paroxyſmus omnis dici poteſt.* Cum eruditiſſimo viro diù amicitiam colui, blandæ & pacatiſſimæ indolis, qui proprio experimento didicerat, paroxyſmum inſtare, dum moroſus ob leviſſimam quamvis cauſam iraſceretur. Neque tantùm iracundiæ; ſed & aliis quoque paſſionibus, obnoxios eſſe podagricos, timori, ſollicitudini, aliíſque id genus, obſervavit *Sydenhamus* (*p*); neque reſtitui animo priſtinam tranquillitatem, donec morbus evaneſceret, finito paroxyſmo. Quantas autem turbas animi affectiones poſſint excitare, aliâ occaſione in febrium hiſtoriâ dictum fuit; utì etiam in *Capitulo de morbis oriundis ab exceſſu motûs circulatorii.* Pulchrè notavit *Ægineta* (*q*): præexiſtere in podagricis materiam hactenùs quieſcentem, quæ à causâ procatarcticâ in motum deducitur; adeóque animi affectus, qui miris adeò modis movere valent totum corpus, tanquàm cauſæ procatarcticæ nocere poſſunt. Verùm & alias noxas iiſdem *Ægineta* adſcribit in hoc morbo, dicens: *Mœrores autem, curæ, & alii animi affectus, non ſolùm movent, ſed ipſi quoque cacochymiam generant, ſive primariò, ſive ex contingenti.* Adeóque animi affectus, ſi validi fuerint, poterunt & cauſæ proëgumenæ, ſive prædiſponentis, æquè ac cauſæ procatarcticæ, ſive excitantis, vices agere.

Niſi autem conſtaret numeroſiſſimis obſervatis, incredibiles mutationes in corpore humano fieri poſſe per ſubitos & validos animi affectus, vix fides haberetur teſtantibus, podagram ab iiſdem ſanatam fuiſſe. Sic legitur (*r*) de homine podagrico, ob maledicentiam inſignem pluribus inviſo, quem in ipſo paroxyſmo homo larvatus, ſpectrum ſimulans, lecto eripit, dorſo imponit, ſic onuſtus gradus deſcendit, pedes ægri dolentes gradibus allidit, nulliſque miſeri ejulationibus motus

(*m*) Lib. XI. cap. 1. pag. 604.
(*n*) De Podagra, pag. 589.
(*o*) Ibidem. pag. 555.
(*p*) Ibidem.
(*q*) Lib. III. cap. LXXVIII. pag. 57.
(*r*) Hildan. Oper. omn. Epiſt. XLVII. p. 993.

in aream deponit: Podagricus, qui anteà pedibus nequidem inſiſtere poterat, aufugit, velociter gradus aſcendit, & feneſtris apertis clamore totam viciniam replet. Convaluit homo, nec unquam poſteà correptus podagrâ fuit. Ducitur ad ſupplicium, capite plectendus, quadragenarius podagricus: advenit inſperatæ veniæ nuncius; quo ſic affectus fuit, ut, qui exanimis propè omnium membrorum uſu carebat, ſtatim alacri & expedito motu ſe in pedes dederit, annóſque multos poſteà liber ab hoc morbo ſupervixerit (s). In Acta Publica relatus ille caſus omnem fidem mereri videtur.

Purgatio medica alvi ſola. Quid de uſu purgantium remediorum in curâ Podagræ ſentiendum ſit, poſteà dicetur ad §. 1271. Hîc tantùm agitur de purgantibus, tanquam ſuſpectis, quòd podagræ paroxyſmum, adhuc ſilentem, renovent. Multi Medici fuerunt in hâc opinione, partem materiæ morboſæ, paulò pòſt deponendæ in artus, poſſe tolli purgantibus remediis, ita ut proxyſmus lenior ſequatur; imprimis, cùm à diætæ vitiis, quibus cruditas debetur, exaſperetur ſæpiùs morbus. Junioribus Medicis pro axiomate practico commendavit *Hofmannus* (t), *mitiores ſemper dolores evadere, in quocumque etiam loco conſiſtant, ſi prima regio priùs ſordibus ſuis, antè uſum aliorum medicamentorum, probè fuerit expurgata.* Imò teſtatur, quòd in ſe ipſo, ſtatim ſub initio doloris, inſigni cum fructu expertus fuerit purgantis remedii efficaciam: verùm potiſſimum hoc fecit ſcopo liberandi primas vias à fœcibus alvinis, & collectis in duodeno inteſtinorúmque reliquo canali vitioſis humoribus; ſed præcipuè laudat in hunc uſum clyſteres emollientes, rhabarbarum, mannam, cremorem tartari; quæ non magnas turbas excitant in corpore. *Sydenhamus* (u) tamen, magnæ autoritatis certè in hoc morbo, dicit, ſe perſuaſiſſimum eſſe, omnem catharſin, tam per lenientia, quàm per fortiora medicamenta, nocere, ſive tempore paroxyſmi, ſive intervallo inter binos paroxyſmos medio, ſumantur. Dicit enim: *Etenim tam meî ipſius, quàm aliorum, periculo compertiſſimum habeo, catharſin, quovis horum temporum adminiſtratam, ita parùm votis reſpondiſſe, ut malum, quod debuerat averruncare atque avertere, accerſeret.*

Poſteà tamen, dum mictu ſanguineo ob renum calculum laboraret, inſigni cum levamine uſus fuit *Manna;* veſperi ſumto laudano liquido, ut turbas à purgante remedio excitatas compeſceret, ſícque præcaveret podagræ recidivam (v). Fatetur autem, hanc methodum feliciter ſibi ceſſiſſe; adeóque ſtatuit, Podagricis purgantia exhiberi quidem tali methodo poſſe, ſi tale ſymptoma illud poſceret; interim tamen manet in eâdem opinione, purgantia podagricis non prodeſſe. Undè *Podagra* apud *Lucianum* (x) monet Podagricos, quòd iracundior occurrit illis, qui purgabantur epoto medicamento ſacro; *Hiera Picra* nempè; quæ tota ferè *aloë* conſtat.

Aër humidus, frigidus, &c. Podagræ paroxyſmus ut plurimùm recrudeſcit verno & autumnali tempore, quando omnium maximæ aëris varietates contingere ſolent. Podagrici levamen percipiunt ab aëre tepido; undè ſollicitè dolentes artus tegere ſolent. Imò legitur (y), hominem, qui trigeſimo primo ætatis anno miſerrimè podagrâ laboraverat, & manuum pedúmque uſum ferè omnem perdi-

(s) Ibidem. pag. 59.
(t) Medic. Ration. & Syſtem. Tom. IV. part. II. Sect. II. cap. XI. Curat. in paroxyſm. §. I.
(u) De Podagra, pag. 561.
(v) De Mictu Sanguin. pag. 704.
(x) Tom. III. pag. 655.
(y) Heinſius Verhandeling van het Podagra, pag. 267.

derat, in Indias orientales navigaſſe, ut inſigni ibi munere fungeretur; poſt triennium in patriam redux, ſolo aëris calore, abſque ullo alio remedio, perfectè ſanus, à podagrâ liber vixit. E contrà *Celebris Hahn* (z) obſervavit, *ſeptentrionalem ventum provocaſſe morbum, perindè uti mollioris auræ afflatum eundem mitigaſſe.*

Cùm autem ab eâdem aëris intemperie frequentes ſoleant oriri catarrhi, obſervavit, familiarem eſſe ferè omnibus podagricis quandam catarrhorum cum febribus viciſſitudinem. Licèt enim Podagrici ab epidemicis morbis liberi cenſeantur, tamen *catarrhorum epidemiæ podagricis minùs parcunt; quin imò permultis anſa fiunt recrudeſcentis morbi. Quidam etiam per vices vel catarrho laborant, vel articulari morbo* (*a*). Undè credidit, acre podagricum in catarrhosâ pituitâ deliteſcere, & ſic unà cum catarrhis eliminari de corpore, ſin minùs, podagræ cruciatus excitari. Dum incipiente catarrho tenuis humor de naribus ſtillat, ſæpè alæ naſi & labium ſuperius inflammantur, & ferè eroduntur; ſi depluat per labium in os, ſaporem ſalſum exhibet: humor ille catarrhoſus ex naribus depluens, microſcopio examinatus, plenus apparebat ſpiculis ſalinis (*b*). Si imprudenter impediatur illius acris catarroſi effluxus, peſſima quandoque mala ſequuntur. Sic obſervavit *Williſius* (*c*), catarrhum fumo ſuccini ſubitò exſiccatum, peſſimas feciſſe convulſiones. Patebit autem poſteà ad §. 1273, materiam podagricam, niſi ad ſolita loca defluat, horrenda mala producere.

§. 1259. LOcus, quem primò, quem regularis aggreditur, ſemper pes; hujúſque illæ imprimis partes, quas difficillimè ſuum pervadit liquidum; ut perioſtea, tendines, nervos, membranas, ligamenta; quæ à corde remotiores; & maximè preſſæ.

Quamvis, utì anteà dictum fuit, pro diverſis partibus, quas morboſa materies occupat, aliud nomen detur morbo, tamen cùm à pedibus ſemper incipiat, ſi regularis fuerit, Podagra vocatur ab omnibus; licèt poſteà, utì ſequenti paragrapho dicetur, alias plures corporis partes invadat.

Lucianus (*d*), qui falsè miſeros podagricos riſit, ſed ſimul morbum graphicè deſcripſit, inducit *Podagram* loquentem, dum jamjam meditatur invadere *Ocypum*:

Ego, quam mordet ira, (quidni feminam?)
Morſu hunc remordi certo & inſanabili,
Ut eſt ſolenne mihi ferire artum pedis.
Et jam dolor dirus parvum tenet locum;
Soleamque terebrat imam punctionibus:

Dum Medicos binos, qui jactabant arcanum ſe poſſidere remedium, quod pedibus inunctum leniret ſtatim dolores, juſſit pœnis, bacchanalium ſuorum comitibus, ut accederent, & mandavit (*e*):

(*z*) Hiſtor. Podagr. Eminentiſſim. &c. p. 13.
(*a*) Ibidem. pag. 21.
(*b*) Haarlemſche Maatſchappy, Tom. II. pag. 101. in notis.
(*c*) Pathol. Cereb. pag. 124.
(*d*) Tom. III. pag. 666.
(*e*) Ibidem. pag. 661.

——— ——— *Tu quidem pedum extimas*
Soleas adurito, digitos ad uſque pedum;
Tu malleolos invade; Túque à femoribus
Ad genua ſtilla amaram in intima ſaniem;
Sed vos manuum digitos; agite, conſtringite.

Licèt autem omnia ſimul tormenta adhiberet Podagra miſeris, ut cogerentur fateri, *Podagram non deliniri pharmacis, non obſequi;* tamen à pedibus incipit, utì etiam (*f*), dum enumerat partes corporis, quas *adedit, depaſcitur, urit, tenet, inflammat, coquit.*

Miratus fui exactiſſimam podagræ deſcriptionem, quam *Lucianus* dedit, dum illam cum *Sydenhami* obſervatis conferrem (*g*). Ille enim dum morbi progreſſum deſcribit, dicit: *Eſt, ubi femur, occupans ſenſum exhibet quaſi ingentis ponderis appenſi, ſine dolore tamen notabili; at genu exindè petens id acriùs urget, motum omnem inhibens, ut, quaſi clavo tranſacto, lectulo affixum ne latum pilum à loco, in quo eſt, ſe queat dimovere.* Podagra autem apud *Lucianum* non mandat, ut pœnæ urant femora; ſed jubet, *à femoribus ad genua ſtillare amaram in intima ſaniem;* quod omninò reſpondet *Sydenhami* obſervatis.

Sedem autem mali ſic *Aretæus* (*h*) definivit: *Initio verò nervi, articulorum vincula, & quæcumque ex oſſibus exorta ſunt, & in oſſa inferuntur.* Locum autem, ubi dolor podagricus primò ſentiri ſolet, notat: *Magnum pedis digitum dolor occupat; rurſum calcem in priori parte quâ nitimur; deindè in concavam ſubit: malleolus autem poſtremus intumeſcit.* Eadem & *Sydenhami* obſervatis confirmantur; nempè primum *dolorem út plurimùm occupare pedis pollicem, quandoque calcaneum, ſuram, aut talum* (*i*). Undè poſteà (*k*) generaliter concluſit, in hoc morbo *pedes eſſe ſedem genuinam peccantis materiæ, quæ cùm alias quaſlibet partes occupat, certiſſimum eſt, vel morbi methodum inverſum eſſe, vel corporis vigorem paulatim jam imminutum.*

Si jam conſideremus, partes illas, quæ primò dolore ſolent in podagrâ eſſe tales, per quorum vaſa difficillimè tranſeunt liquida, non improbabilis videbitur ratio, quare à pedibus incipiat morbus. Calceis enim premuntur, totum corporis pondus ſuſtinere debent, frigent ſæpiùs, madeſcunt, à corde, motus origine ſunt remotiſſimi, liquida per arterias allata readſcendere debent per venas, contra gravitatis nixum. Omnia hæc videntur docere, quòd his in locis facilè quid hærere & colligi poſſit. Si jam ſimul notetur, hìc adeſſe ligamenta numeroſa, tendines multos, &c. quæ vaſa minùs pervia habent, ut docent injectiones anatomicæ; patebit, plurima hìc concurrere obſtacula liberæ humorum circulationi. Accedit, quòd ſenibus, vel jam ſeneſcentibus, in quibus multa vaſa occalluerunt, frequentior ſit morbus, inſolens penitùs juniori ætati, in quâ omnia vaſa pervia ſunt, & facilè cedunt humoribus impulſis. Sæpè etiam pedes offenduntur, greſſu, ſaltu, lapſu,

(*f*) Ibidem. pag. 652.
(*g*) De Podagra, pag. 551.
(*h*) De Cauſ. & Sign. Morbor. diuturn. Lib. II. cap. XII. pag. 65.
(*i*) De Podagra, pag. 547.
(*k*) Ibidem, pag. 550.

&c. à quibus, monuit *Ægineta* (*l*), quidam primum hujus affectûs experimentum invenerunt, dùm nempè materies morboſa quidem præſto erat, nunc autem à tali infortunio in actum deducebatur.

Memini, me vidiſſe hominem, qui caſu pedem diſtorſerat cum magno dolore; quo ferè ſedato, primus podagræ paroxyſmus ſe manifeſtavit, pertinaciter morbum negante ægro, donec poſt anni circiter ſpatium rediret malum.

Undè non ineptè apud *Lucianum* (*m*), dum chorus podagricorum laudes canit divæ Podagræ, inter alia epitheta, dicitur & ἐπιδεσμοχαρὴς, tanquam ligamenta afficere imprimis amaret.

Novi ſummos in arte viros, qui certè fallere nollent, nec facilè falli poſſunt, per experimenta ſtatuiſſe, quòd ligamenta omni carerent ſenſibilitate, & ideò negaſſe, dolores podagricos ibi ſedem habere, ſed in cute & nervis, qui per ſuperficiem internam cutis decurrunt (*n*). Sed & multi, pariter magni nominis viri per experimenta teſtantur oppoſitam ſententiam ſtabiliri. Certè *Sydenhamus* (*o*), dum proprios cruciatus deſcribit, dicit: *Dolor autem hic, primò remiſſior, gradatim intenditur; idque in ſingulas horas; donec tandem ſub noctem ad apicem pervenerit; ſe ad varietatem oſſiculorum tarſi & metatarſi, quorum ligamenta obſidet, perbellè accommodans, nunc tenſionem violentam, vel ligamentorum iſtorum dilacerationem, nunc morſum canis rodentis, quandoque preſſuram & coarctationem, exprimens: ad hæc ita vivum exquiſitúmque habet ſenſum pars affecta, ut nec linteorum ſuperincumbentium pondus, nec cubiculi à fortiori ambulatione concuſſionem, ferre valeat.* Vix credo, quòd *Sydenhamus* ſibi perſuaderi paſſus fuiſſet, acerrimum illum dolorem in cute ſedem ſuam habere. Præterea notat (*p*), à minimo motu partis affectæ talem excitari dolorem, *qui eo tantùm nomine poteſt tolerari, quòd confeſtim evaneſcat, &c. Dolor enim vehementior non per omnem paroxyſmum extenditur, ſi modò pars affecta omninò quieſcat.*

Si jam ſimul conſideretur, dolentiſſimam obſervari podagram abſque ullo tumore partis affectæ, abſque mutato cutis colore; imò tunc lenimen dolorum percipi, dum tumet & rubet cutis (*q*); quod & confirmat Podagrâ hæreditariâ laborans Medicus; nempè, quando dolor ad ſummum gradum pervenit, tunc intumeſcere articulum, cutim inflammari, & ubi ille tumor & inflammatio cutis ſunt in ſummo gradu, tunc dolorem minui, qui tunc potiùs intenſiſſimus eſſe deberet, ſi ſedes doloris in ſolâ cute foret, non verò in partibus illis *in textu* enumeratis. Accedit, quòd morbus articulorum ſedem occupet, magnam debilitatem relinquat ſæpè poſt finitum paroxyſmum, atque tandem articulorum mobilitatem tollat penitùs.

§. 1260. His (1259.) demum obſtructione, infarctu, tumore occluſis; vel materia morbi quâcunque vi diſperſa in alia loca, alias aggreditur partes, ita tamen, ut eadem ibidem loca, eaſdem partes, obſideat (1259.)

(*l*) Lib. III. cap. LXXVIII. pag. 57.
(*m*) Tom. III. pag. 656.
(*n*) Haller, Mémoir. ſur la Nature ſenſible & irritable des Parties des Animaux, Tom. I. p. 22.
(*o*) De Podagra, pag. 547.
(*p*) Ibidem. pag. 551.
(*q*) Ibidem. pag. 548. Coſte, Traité ſur la Goute, pag. 60.

In Podagrâ regulari plerumque primis paroxyſmis pedum alteruter affligitur; creſcente morbo, quandoque uterque pes ſimul dolet; *Si materia podagræ generandæ apta fuerit copioſior* (*r*); ut plurimum tamen ſucceſſivè pedes aggreditur. Verùm cùm morbus perversâ medelâ turbatur, *vel diuturniorem morbi pertinaciam, corporis ſubſtantia quaſi in morbi fomitem convertitur, neque par eſt natura eidem, methodo conſuetâ, eliminando* (*s*), tunc non tantùm pedes, ſed manus, carpos, cubitos, genua, aliáſque partes corporis, occupat, & plures quandoque ſimul. Verùm & partes, quas morbus infeſtavit ſæpiùs, miro quandoque modo mutantur, vaſa infarcta manent, premuntur à tumoribus vicinis, ſícque inepta redduntur, ut morboſam materiam recipiant, quæ hinc ad alia loca diſpergitur. Undè meritò *Aretæus* (*t*) dixit: *Nam ſi majora membra occupaverit, morbum ipſum capere valentia, inſtrumenta illa non ſupergreditur.* Cæteroquin per omne corpus vagatur, ſic tamen, ut eadem loca, & partes præcedenti paragrapho, enumeratas, occupet præcipuè. *Plerumque à pedibus in manus proſilit, neque enim multùm intereſt in pedibuſne, an fiat in manibus: quùm utrique ejuſdem naturæ ſint, graciles, excarnes, externo frigori proximi, à calore interno remotiſſimi.* Poſteà monet, incredibile eſſe, quantum malum ſerpat, & recenſet varias partes, quæ quandoque afficiuntur: *poſt omnia nares, & aures, & labia, inficiuntur* (*). Hæc & *Aetius* (*u*) confirmat: *Qui verò extremè ab hac affectione apprehenduntur, his & ſpinæ vertebræ, & coſtarum juncturæ, & genæ, dolent, aliquibus autem & guttur, neque eſt aliqua oſſium connexio, quæ ab hâc affectione ſit immunis.* Poſteà ad §. 1273. patebit, podagricam materiam, dum impeditur à quâcumque causâ ejus depoſitio ad ſolita loca, ipſa viſcera occupare, & mira ſymptomata producere, illáque admodum periculoſa. Undè patet, podagram naturaliter quidem articulos petere, ſed ſi morboſæ materiæ nimia adſit copia, vel loca ſolita illam recipere nequeant ampliùs, tunc diſpergi poſſe per omnes corporis partes.

In veteranis Podagricis hoc toties obſervatum fuit. Sic obſervavit *Celeberrimus Hahn* (*v*), à manu dextrâ incepiſſe paroxyſmum; dein cubitus & pes dexter occupabatur: ſimul afficiebatur latus ſiniſtrum, coſtis turgidulis & ſubrubris: porrò tranſibat morbus in manum ſiniſtram; & tandem in pedem ejuſdem lateris. Sed & ipſa facies phlogoſi repetitâ perfundebatur, & *Ardor quidam, cum igne lambente comparandus, totum caput exagitabat, moleſto adeò ſenſu, ut vel leviſſima tegumenta jugiter à capite raſo removeret æger, &c. Triceſima ſeptima agebatur dies, quâ nuchæ tumor & rigor, & calor auctus, & pervigilium, & verticis dolor, ſpaſmúſque genu alterius, negocium faciebant.* In alio paroxyſmo à pede dextro incepit malum; poſt ſeptem dies lateris ſiniſtri coſtæ affligebantur, cum læsâ reſpiratione, & maximâ deglutiendi difficultate; dein dolor aurem ſiniſtram, cubitum & manum ejuſdem lateris, infeſtabat (*x*). Oſſa lingualia in eodem ægro affecta obſervavit cum importuno gulæ ſpaſmo deglutitionem turbante, ſed eodem die, dolore manum occupante, gula liberabatur (*y*).

(*r*) Sydenh. de Podagra, pag. 448.
(*s*) Sydenh. de Podagra, pag. 550.
(*t*) De Cauſ. & Sign. Morbor. diuturn. Lib. II. cap. XII. pag. 66.
(*) Ibidem.
(*u*) Serm. XII. cap. VI. pag. 308.
(*v*) Hiſtor. Podagr. Eminentiſſim. &c. pag. 5. & 6.
(*x*) Ibidem. pag. 12.
(*y*) Ibidem. pag. 21.

Teſtatur *Platerus* (*z*), quòd viderit, nodos calce podagricâ turgentes in ipsâ auriculâ creviſſe. Imò, *in mercatore podagrico, diù & miſerè afflicto, ex toto corpore, per poros, adeò ut etiam palpebræ oculorum non exemptæ fuerint, ejuſmodi materiem gypſeam, circa poros cutis mox in tophos mutatam, prodiiſſe, obſervavit.*

Plura his ſimilia & mihi contigit aliquoties obſervare; ſed hæc ſufficiunt, ut conſtet, quàm latè pateat Podagræ in corpore dominium, ubi morbus jam altas egit radices. Sequitur, ut conſiderentur illa ſymptomata, quæ paroxyſmi tempore ægrum affligunt, & quo ordine hæc ſe mutuò excipere ſoleant, denuóque evaneſcere.

§. 1261. DOlor adeſt tenſivus, dilacerans, coarctans, increſcens ſenſim, decreſcens iterum, cum madore, rubore, tumore; finitus diaphoreſi, fotu lecti, pruritu, deſquamatione, vel abiens in cretam, calcémve, vaſa rumpentem, articulorum vincula, formam, motum, uſum, privantem.

Nunquam accuratiùs morbus aliquis deſcribitur, quàm à Medico, qui illum paſſus fuit; præcipuè, ſi aſſuetus omninò fuerit, morbos conſiderare, non perfunctoriè aut raptim, ſed omni cum attentione. Hæc fuit ratio, quare *Sydenhami Tractatus de Podagra* adeò ab omnibus laudatus fuerit. Sic autem deſcribit propriam calamitatem (*a*).

Quamvis enim, utì ad §. 1257 dictum fuit, quædam præcedant mutationes in corpore, dum Podagræ proxyſmus in procinctu eſt, multi ad hæc leviora non attendunt, vel commiſſis in diætâ vitiis attribuunt. Imò, licèt futuram acceſſionem metuant, de tempore tamen incertos adoritur inopinatò dolor. Sani lectum petunt, ſed poſt mediam noctem excitantur, & *ſomno excuſſi exclamant ſubitò* (*b*). *Dolor autem eum refert, qui oſſium diſlocationem comitatur, cum ſenſu quaſi aquæ, tantùm non frigidæ, partis affectæ membranis affuſæ, mox ſequitur rigor cum horrore & febricitatione aliquali* (*c*). Quandoque audivi miſeros conquerentes, ac ſi cuneus, inter oſſa ſenſim magis magíſque impactus, diſtendendo dilaceraret omnia. Sæpè & moleſtiſſima tenſio in tendine Achillis percipitur, *nervúmque tendit, vir ſagittator velut telum emiſſurus* (*d*); jactátque ſe *Diva Podagra* (*e*), *animadvertente nullo incurrens artubus.* Obſervavit *Coſte* (*f*) febris comitantis majori minoríve vehementiæ reſpondere podagrici paroxyſmi intenſitatem.

Dolor autem hic primò remiſſior, gradatim intenditur (& pari paſſu rigor atque horror recedunt); ídque in ſingulas horas; donec tandem ſub noctem ad apicem pervenerit (*g*). Variis dein modis ſenſum doloris exprimunt miſeri; quandoque preſſuram & coarctationem percipiunt; alii roſionem; quidam vivum ignem dolenti parti inhærere clamant. Podagra enim *adedit, depaſcitur, urit, tenet, inflammat, coquit* (*h*). Doloris verò acerbitas facit, ut perpetuò jactent ægri corporis membra,

(*z*) Prax. Medic. Tom. II. pag. 598.
(*a*) Pag. 547. &c.
(*b*) Lucian. Tom. III. pag. 670.
(*c*) Sydenh. Tractat. de Podagra, pag. 547.
(*d*) Lucian. Tom. III. pag. 666.
(*e*) Ibid. 665.
(*f*) Traité ſur la Goutte, pag. 61.
(*g*) Sydenh. de Podagra, pag. 547.
(*h*) Lucian. Tom. III. pag. 652.

quæ non dolent, & mutato corporis, vel & partis dolentis ſitu, levamen quærant, *quod tamen vix inveniunt, niſi decurſo nychtemeri ſpatio, à primo appulſu paroxyſmi; quo tempore æger poſt materiæ peccantis modicam digeſtionem, & diſſlationem aliqualem, ſubitò à dolore reſpirat; licèt hanc ille liberationem iſti membri affecti poſituræ, quâ poſtremò uſus erat, immeritò acceptam referat* (*i*). Centies audivi Podagricos, acriter increpantes domeſticos ſuos, quòd non citiùs inveniſſent illum partis affectæ ſitum, cui deberi unicè dolorum levamen firmiter credebant. Cúmque moroſiores eſſe ſoleant Podagrici, quandoque intempeſtivâ iracundiâ augent morbum, vel ſaltem turbant ejus decurſum.

Sequitur tunc lenis mador cutis, & poſteà ſenſim ſomnus ſubrepit, à quo dum evigilant, lætantur, cùm, *dolore multùm imminuto, partem affectam tumore recenter occupatam cernunt, cùm ſolùm antè hâc (quod in omnibus Podagricorum paroxyſmis ſolenne eſt) inſignior intumeſcentia venarum, membro vexato intertextarum, ſe in conſpectum dederat* (*k*).

Neque tantùm in doloribus Podagricis, ſed & in aliis pluribus, obſervatur, quòd dolore maximè urgente cutis tota ſicca ſit, & dum hæc madeſcere incipit per totum corpus, imprimis in parte affectâ, miteſcat dolor. In doloribus colicis hoc toties obſervavi; utì etiam in dentium, & aurium cruciatibus, qui omnem ferè ſuperabant tolerantiam. Non tamen credendum eſt, calida ſudorifera in ſimilibus convenire; calor enim ſiccus accenditur ab his, dolores augentur, nec ullo modo madeſcit cutis. Sola diluentia, emollientia, laxantia, externè, internè applicata, hunc effectum producunt. In Podagricis, ſubactâ, mutatâ, per teporem lecti, febriculámque comitem, doloris causâ, reſerantur vaſcula cutanea, quæ anteà conſtricta fuerant. Quàm pulchrè hoc notavit *Lucianus* (*l*), dum miſerum Podagricum inducit, tormenta ſua enarrantem:

Ut aridum atque ærumnabile corpus meum,
Manibus à ſummis, ad pedum veſtigia,
Sanie mala, atque amaro ſucco felleo,
Violento ſpiritu clauſis meatibus,
Conſtitit! ut clauſum dolores exacuit!

Omnium ſæviſſima Podagra obſervatur, quæ non mutat colorem cutis, nec ullum tumorem facit, dum nempè morboſa materies minimis vaſis, impacta hæret. *Hippocrates* (*m*), poſtquam monuerat, Podagram eſſe omnium morborum, qui circa articulos oriuntur, violentiſſimum, ac diuturniſſimum, & qui ægerrimè ſolvitur, addit ſequentia: *At quò magis in tenuiſſimis fuerit venulis, ac in plurimâ corporis neceſſitate conſtitutis, & in nervis, & oſſibus multis ac denſis, eò ſanè tum permanentiſſimus morbus eſt, tum ægerrimè profligatur.* Hæc etiam videtur fuiſſe ratio, quare Veteres Medici Podagram diſtinxerint in calidam & frigidam. Cùm enim vidiſſent, Podagrâ correptum articulum tumere, rubere, calere, ad calidos tumores retule-

(*i*) Sydenh. de Podagra, pag. 548.
(*k*) Ibidem.
(*l*) Tom. III. pag. 645.
(*m*) De Affection. cap. VIII. Charter. Tom. VII. pag. 629.

runt tale malum (*n*) : *Quòd ſi dolor in intimis nervis demoretur, & articulus non calens collapſus ſit, neque extumeat, frigidum hunc eſſe dixerim* : túncque juſſit, calida acria remedia applicari : *Caliditas enim collapſas partes in tumorem excitat, & internum calorem ad ſuperficiem evocat.* Crudeliſſima illa Podagra, quæ abſque ullo tumore vel rubore excitato in parte dolente decurſum ſuum abſolvit, rariùs quidem occurrit; verùm paſſim in initio Paroxyſmi nullus tumor & rubor ſolet apparere, ſed miteſcente jam malo rubet, & tumet pars affecta. Undè *Aretæus* (*o*), hanc mutationem obſervans, dum non tumebat pars dolens, calida ſuadebat adhibenda remedia; ſi verò tumor & rubor adeſſent, frigida; dein addit ſequentia; (*atque ut compendio dicam*) *calore in principio, frigiditate in fine, opus eſt.* Similem diviſionem Podagræ, in calidam & frigidam, apud *Cælium Aurelianum* (*p*) legimus; qui deindè addit : *Item initio, ut ſæpè contigit, ſimilis color patientium atque ſanarum videtur partium, atteſtante æqualitate, nullo emergente tumore. Dehinc inflatio partium fit cum rubore. Quapropter relevatio altiorum ſæpè ſequetur.* Scitè admodùm hoc & notavit *Lucianus* (*q*). Dum enim Medicus ab *Ocypo* cauſam exquireret doloris in pede, & ille, morbum diſſimulare volens, vim externam pedi illatam accuſaret, cùm tamen ſanus cubitum iviſſet, reſpondit Medicus, probè gnarus, in Podagræ initio nil in loco affecto apparere præter dolorem;

Cur non adeſt ergò gravis inflammatio
Ipſo in loco, nec humidum fomentum habes?

In Gymnaſiis enim præſtò erant Medici (*r*), *quoniam inter exercendum ſæpè vulnera, contuſiones, contorſiones, luxationes, multáque alia, fieri ſolent.* Quod & patet ex loco *Galeni* (*s*), cujus aliâ occaſione mentionem feci ad §. 164. In palæſtrâ enim acromium à claviculâ diductum fuerat, & magiſter (παιδοτρίβης), humerum luxatum credens, extenſione factâ reponere nitebatur, atque illum artificiosè illud tentaſſe, teſtatur *Galenus.* Aderant ergò in gymnaſiis homines gnari, qui ſuccurrere poterant illicò, ſi quid infortunii contigiſſet; & hinc jure ab *Ocypo* petebat Medicus, cur fomentum non haberet in pede, ſi in palæſtrâ vis illata foret.

Cùm obſervarent Veteres Medici, inopinatò Podagram ingruere inferiores artus, & quidem extrema illorum, primò occupari, venas varicoſas reddi, dolorem excitari acrem, & ultimò partem tumere, crediderunt, materiam morboſam aliundè derivari in partem dolentem, & hanc derivationem vocabant fluxionem, vel & catarrhum, ἀπὸ τοῦ καταῤῥεῖν, à defluendo, dictum. Hanc eſſe communem cauſam omnium morborum articulariorum ſtatuebant. Sic *Aëtius* (*t*) dicit : *Podagrica & Arthritica affectio ejuſdem ſpeciei inter ſe exiſtunt. Differt autem Podagra ab Arthritide, non toto genere, ſed affectis locis. In omnibus enim debilitas eſt articulorum diuturna cum fluxione.* Confirmabantur in hâc opinione, dum videbant, temporis intervallo accumulari denuò materiam morboſam, & dein derivari ad eadem loca;

(*n*) Aretæus, de Cauſ. & Sign. Morb. diuturn. Lib. II. cap. XII. pag. 67.
(*o*) Ibidem.
(*p*) Morbor. Chronic. Lib. V. cap. II. p. 559.
(*q*) Tom. III. pag. 669.
(*r*) Mercurial. de Arte Gymnaſticâ, Lib. I. cap. XII. pag. 95.
(*s*) Commentar. I. in Hippocrat. de Articulis. Charter. Tom. XII. pag. 322.
(*t*) Sermon. XII. cap. VI. pag. 308.

cruditates ex diætæ vitiis natas fovere & excitare morbum; & contrà accuratam vivendi normam prodeſſe. Simul conſiderabant, quòd Podagræ paroxyſmum provocarent *ambulationes concitatiores quàm pro more, & ſtationes diutiùs productæ, & familiares excretiones ſuppreſſæ, & conſuetorum exercitiorum intermiſſiones* (*u*); quibus cauſis attribuebant articulorum debilitatem, per quam aptiores evadebant, ut materies morboſa versùs illos determinaretur.

Helmonitus (*v*) hanc veterum Medicorum, quibus ſemper & ubique infenſum ſe monſtrat, opinionem explodit, & totam hanc Catarrhi fabulam evertere nititur. Statuit primò illud, quod ad §. 1255. dictum fuit; ſcilicet; *Podagram, ſive per parentum ſemina labatur in hæredes, ſive demùm proprio vivendi errore contrahatur, unius & ejuſdem ſpeciei eſſe, cum omni proprietate illam ſtipante.* Deindè addit; *hæreditariam ſaltem Podagram non derivari à catarrho, ſi in ſemine, hujúſque conſtituto, per triginta annos inſenſilis latuit.* Undè concludit, *ſi Podagra hæreditaria careat catarrho; ergò etiam quælibet alia. Cùm unius rei in ſpecie ſemper ſint eadem ſpecifica conſtitutiva initia.* Cùm autem dolor podagricus, & quidem acerrimus, ſine tumore ſit quandoque, & tumor plerumque dolorem ſequi ſoleat, non præcedat, negat humoris deſcenſum, & tumorem, eſſe doloris cauſam. Poſteà autem omnium Medicorum medendi methodum explodit.

Certè, ſi *Helmontius* pacatâ mente conſideraſſet Veterum Medicorum monumenta, credo, quòd non tantâ cum procaciâ inſultaſſet illorum opinionibus, quæ accuratis morborum obſervationibus, non autem fingendi libidini, ortum debebant. Putem, non inopportunum fore, breviter conſiderare illa, quæ in catarrho ſic dicto contingunt.

Incipit plerumque cum ſenſu ponderis quaſi in capite, quandoque & obtuſus capitis dolor adeſt, præcipuè circa frontem, oculi lacrymantur, ſternutatio oritur. Paulò pòſt membrana narium interna incipit tumere, ita ut reſpiratio per nares integra tollatur, & hinc aperto ore dormire cogantur. Sequitur tunc depluvium lymphæ tenuis, acris, ſalſæ, nares & labium ſuperius exulcerantis; & quidem tali copiâ, ut ſæpè pluribus mucciniis opus ſit homini, qui ſanitatis tempore vix nares emungere cogitur. Solet paulò pòſt ſequi, quandoque etiam comitari, tuſſis moleſta; quâ nihil educitur ferè aliud, quàm tenuis humor, ſimilis naturæ ac eſt illa lympha, quæ per nares depluit; undè & dolor in imo pectore percipitur; & quidem ſæpè moleſtus. Cubiculi tepore, blando victu, mollibus remediis, tenuis, qui anteà fuerat, & acris, humor incipit mitior fieri ac ſpiſſior. Naribus emungitur mucus coctus, ſpiſſus, flaveſcens, quaſi purulentus; & ſputa ſimilia ex pulmone prodeunt. Subſident ſenſim tumentes membranæ narium, & pulmonis, redit ſanitas, & meliùs ſe ſolent habere homines, quàm ante catarrhum. Comitantur catarrhum plerumque tarditas, & obtuſus dolor omnium artuum, totúmque corpus grave ſentitur.

An non omnia hæc ſymptomata docent, morbum à capite incipientem deſcendere versùs inferiora; adeóque non erraſſe Veteres, dum defluxionis nomine utebantur.

Sed & œſophagus, ventriculus, inteſtina, inveſtiuntur membranâ mucum ſecernente; hinc & ſucceſſivè deſcendendo hæ partes ſimili modo afficiuntur, vomitus

(*u*) Ibid. cap. VII. — (*v*) In capitulo: *Volupe viventium morbus*, pag. 313.

pituitoſi fiunt, mucoſa per alvum egeruntur, & veræ diarrhoeæ mucoſæ ſequuntur, non tantùm in junioribus, qui catarrhoſum mucum deglutire ſolent, ſed etiam in adultis; utì aliâ occaſione ad §. 719. dictum fuit. Quin imò ſatis veroſimile videtur fluorem album uterinum, mitem nempè, qui abſque ullâ ulcerosâ diſpoſitione uteri naſcitur, ſimilem cauſam agnoſcere. *Charletonus* (*x*) fluorem album vocat uteri rheumatiſmum, & notat, quòd quandoque *narium mucum ſpiſſitudine & lentore æquet.* Et poſteà (*y*), ubi cauſas fluoris uterini albi recenſet, dicit: *Cæterùm variæ ſunt ἀτονιας hujus uterinæ cauſæ, tum procatarcticæ, tum antecedente. Aëris nimirum intemperies, frigidior ſimul ac humidior, ſive à regione, ſive ab anni tempore, ſive à cœli ſtatu, talis exiſtit.* Sed notum eſt, aëris intemperiem frigidam & humidam catarrhis producendis quàm maximè favere. Acri ſub gelu vix audiuntur homines tuſſientes in templis; verùm ubi degelaſcere incipit, humidus fit aër, & tunc omnes ferè tuſſiunt. Videtur & *Hippocrates* (*z*), ubi de fluore albo agit, ſimile quid crediđiſſe, dum dicit de uteris pituitâ repletis; ſic enim habet: *Interrogare igitur eam oportet, num, quod defluit, mordeat, atque exulceret. Atque ſi non mordeat, à cerebro defluere aſſerito.* Notum autem eſt, quòd Veteres catarrhos derivare ſolebant à cerebro, quod frigidum & exſangue credebant. Et paulò pòſt (*a*), agens de acetabulis pituitâ obductis, tanquàm abortus cauſis, dicit: *Hoc autem modo noveris. Humida fit, & mucoſum glutinoſúmque defluit, neque mordet.*

Conſtat, omnium articulorum cava, oſſa excipientia & excepta, muco lubrico ſubpingui inungi, qui partim ex glandulis, in cavis articulorum reperiundis, partim ex totâ internâ ſuperficie ligamenti capſularis, articulum ambientis, ſecernitur. Si jam ſimilis mutatio his in locis contingat, ac in membranâ mucosâ, nares, fauces, pulmonem, &c. tegente, obſervatur, moleſtiſſima in articulis mala ſequi poterunt, dolores, tumores, &c. & quidem ab iiſdem cauſis. Vere & autumno catarrhi & coryzæ frequenter occurrunt, dum magnæ aëris viciſſitudines adſunt, ſed & tunc articulares morbi frequentiùs obſervantur. Si calefacto corpore quis imprudenter ſe exponat frigido aëri, ſolet catarrhus ſequi; qui indè & *refrigeratio* ſolet dici. Sed ab eâdem causâ toties ſaniſſimi homines, poſt ſummos dolores, omnium vel plurium articulorum uſum perdiderunt. Anteà ad §. 118. dictum fuit, *Alexandro*, dum calente corpore in frigidiſſimum amnem ſe projiceret, ſtatim omnes artus riguiſſe.

Credo, ſi omnia hæc conſiderentur, patere, quòd abſque ſufficienti causâ *Helmontius* adeò debacchatus fuerit in Veteres Medicos, ob putidum illud Catarrhi, ut dicit, figmentum, imò ſcholas medicas catarrhoſas nominaverit, quia ſcilicet Catarrhum ſomniaverant. Materies enim morboſa adeſt, ſenſim collecta, vel & anteà ſilens, nunc in actum excitata, quæ ſuî in corpore præſentiam læſis quibuſdam functionibus demonſtrat (vide §. 1257.), & ſeriùs vel ocyùs deponitur ad artus, ubique Podagram facit. Cùm autem plerumque artus inferiores occupet primò morbus, non immeritò deſcendere dicetur.

An ipſe *Helmontius* meliora dixit? Certè à præcordiis illud, quod Podagram vocat, deſcendere fatetur, ſed ſolitâ ſuâ heteroclitâ phraſi: *Itaque Podagra eſt character morbidus, ſeminaliter in ſpiritu vitæ inſertus, qui ſuæ maturitatis terminis fruc-*

(*x*) De catamen. & rheumatiſmo uteri, pag. 156.

(*y*) Ibidem. pag. 173.

(*z*) De Natura Muliebri, cap. X. Charter. Tom. VII. pag. 686.

(*a*) Ibidem. cap. XVII. pag. 689.

tum acidum fermentalem gignit, ſpermaticis partibus confermentabilem. Non exiſtit ergò Podagra in cruore, multòque minùs in excrementis. Verùm podagrici primùm agitantur in præcordiis, & tam internas potuum atque ciborum, quàm externas aëris viciſſitudines, ſentiunt, imò & ſæpè has futuras præſagiunt. Quare patiuntur febriles motus primùm, circa officinam ſpiritûs vitalis, ac quidem paroxyſmi initiis. Etenim primi motus è præcordiis aſcendunt, ſedem animæ ſenſitivæ adoriuntur; conceptus namque in præcordiis character, Lunæ atque Mercurii typos explicat, atque deindè in corde perficitur. Formatus autem, ſive maturatus, character ſpiritum ibidem febrilem induit, quatenùs inficit. Qui ſimul atque acorem ſymboli vitæ, ſive fermentalem, concepit, motu febrili abigitur ſquallens, & ad loca deſtinata (crudi videlicet ſpermatis in Synoviâ articulorum) febriliter defertur. Spiritus, inquam, ſic infectus, & non humor (quod notandum) ſynoviam in ſe tranſparens, eum aciditate fermenti coagulat in grumum opacum. Adeò ut præ ponticitatis conceptæ gradu, calores, dolores, tumoréſque, Podagræ diſtinguantur. Laticem verò advocari doloris buccina, & per venas dimitti, ad eluendum, certum eſt, in ſcholis confirmaſſe defluxionum errores, &c. (*b*).

Putavi, quòd non omni uſu careret, ſi etiam longior textus ex *Helmontio* deſcriberetur, ut pateret, quòd multis verbis, & terminis ſatis obſcuris, nil aliud dixerit, quàm quod Veteres Medici concinnè magis ſtatuerant. Latere nempè, & ſilere, in corpore cauſam Podagræ, quæ excitata, & in actum deducta, ad articulos deponitur. Spiritum vocavit illud morboſum latens, & non humorem; ſed Veteres dixerant, hærere morboſam materiam in tenuibus venis, per quas non niſi tenuiſſima liquida fluere poſſunt, quod etiam ſequenti paragrapho probabitur. *Helmontius* laticem advocari dixit doloris buccina; Veteres dixerunt humores adfluere ad partem dolentem.

Certè videmus toties in morbis, aliquid, non niſi effectis ſuis in corpore humano cognitum, turbare totum corpus, & aſſimilare in ſuam naturam humores anteà ſanos, qui humores ſic mutati conſtituunt materiam morboſam dictam Medicis, & quæ materies morboſa potentiam ſæpè habet propagandi eundem morbum. In dyſentericis putridum miaſma recipitur ab adſtantibus, & quamvis illud infinitè parvum fuerit, omnes humores hominis ſani in tabum dyſentericum convertit. Parvo vulnuſculo, cutaneo tantùm, applicatur filum pure varioloſo imbutum; ſuſceptum illud contagium ſilet per plures dies, dein febrim accendit, totum corpus turbat, & convertit humores ſanos in ſuam indolem ita, ut quandoque numeroſæ puſtulæ, omnes pure contagioſo plenæ, per omnem corporis ſuperficiem naſcantur. Nonne ſic concipitur, illud, quod Podagræ producendæ aptum eſt, diù latere in corpore, dein actuoſum redditum ad certa corporis loca deponi, & ibi humores ſanos in ſuam naturam aſſimilare ita, ùt iidem producendo ſimili morbo reddantur idonei. Certè ex illis, quæ ad §. 1255. dicta fuerunt, patet, Podagram non carere omni contagii ſuſpicione.

His miſſis, conſiderare oportet reliqua, quæ obſervantur contingere tempore paroxyſmi podagrici.

Poſtquàm pars affecta, leni madore perfuſa, incipit intumeſcere, levatur dolor. *Sequente die, fortè etiam ad biduum triduúmve, ſi materia Podagræ generandæ*

(*b*) In Capitulo: *Volupe viventium morbus*, pag. 315. nº. 28.

apta fuerit copioſior, dolet nonnihil pars affecta, ídque vehementiùs die jam adveſperaſcente, levatur autem ſub galli cantu (*c*); & poſteà æger convaleſcit, ſæpè ſatis citò, ſi primus vel ſecundus morbi acceſſus fuerit.

Ubi verò adultior jam morbus fuit: *Intra paucos dies alter pes eodem dolore torquetur, quo is, qui prior doluit; vel ſi prior iſte jam dolere deſierit, debilitas, quæ eum infirmaverat, mox evaneſcit, tam viribus, quàm integrâ ſanitate, iſti pedi ſtatim reſtitutis, perindè ac nunquam laboraverat, ſi modò dolor pedem nuper tentatum ferociùs lancinet* (*d*). Similis autem tragœdia luditur; & quandoque, ſi materia copioſior fuerit, utrumque pedem ſimul invadit: ſic diverſis acceſſibus conſtat Podagræ paroxyſmus, qui toties renovantur, donec omne morboſum penitùs diſſipatum fuerit. *Nam iſti Paroxyſmi, qui hominum incautorum ac minùs perſpicacium oculos animóſque ſoli ferè perſtringunt & occupant, nihil prorſus aliud ſunt, quàm ſeries & ordo ſymptomatum ab illâ methodo pendentium, quâ uti ſolet natura in materiâ morbum committente foràs pellendâ* (*e*).

Illa autem expulſio hujus morbidi citiùs vel tardiùs fit, pro majori copiâ, & viribus ægri magis vel minùs integris. In vegetis hominibus, & illis, quos Podagra rariùs inviſit, diebus ſæpè quatuordecim finitur morbus (*f*). Scitè hoc indicavit *Lucianus* (*g*): inducit Podagricum, hactenus ignorantem, ſe eſſe Μύςην τῆς ἀνικήτου θεᾶς, qui ſcipioni innixus foràs egrediebatur ad blandum ſolis jubar, dicens:

> *Nam decima hæc ſupra quintam lux, ni fallor, eſt,*
> *Ex quo tenebris concluſus & Phœbo carens,*
> *Cubilibus non ſtratis corpus macero.*

Verùm *in ſenioribus, atque iis, quos ſæpiùs afflixit, duobus menſibus; iis verò, qui vel annis, vel diuturniore morbi morâ, fractiores jam ſunt, non valedicit priùs, quàm æſtas jam adultior eam fugaverit* (*h*). Neque videtur adulta jam Podagra ſemper eodem tempore finiri, cum aëris inclementia, ægri in diætâ vitia, & alia, morbum prolongare poſſint. Hinc fortè *Hippocrates* (*i*) medium terminum ſtatuit, quem morbus & brevitate & longiori morâ excedit quandoque. Sic autem habet: *Qui podagrici morbi fiunt, ſedatâ inflammatione, intra dies quadraginta deſinunt*: Et *Galenus* (*k*) in Commentariis ad hunc Aphoriſmum notat, quòd *Hippocrates in Prognoſtico* meminerit quadrageſimæ diei, in quo morbi judicantur, qui non ſunt planè diuturni, acutorum tamen terminum exceſſerunt.

In Podagrâ autem inveteratâ aliud obtinet. Anteà jam monitum fuit, Paroxyſmum generalem componi ex pluribus aliis minoribus. *Tunc autem Paroxyſmus major, ſive generalis, jam protractior, quàm olim fuerat, invenitur; ita etiam Paroxyſmi particulares, ex quibus generalior componitur, ſinguli diutiùs ſæviunt: cùm enim anteà particulares illi non ultra unum alterúmve diem excruciarent, jam ubicumque ſedem figunt, maximè ſi pedes vel genua occupaverint, non ante diem decimum*

(*c*) Sydenh. de Podag. pag. 548.
(*d*) Ibidem.
(*e*) Ibidem. 577.
(*f*) Ibidem. pag. 549.
(*g*) Tom. III. pag. 648.

(*h*) Sydenh. de Podag. pag. 549.
(*i*) Aphor. XLIX. Sect. VI. Charter. Tom. IX. pag. 282.
(*k*) Ibidem.

quartum

quartum caſtra movent (*l*). Undè tandem miſeri toto ferè anno ægrotant, demtis duobus vel tribus menſibus æſtivis; deindè ſimul, præter dolorem, patiuntur aliquam ægritudinem, unà cum proſtrato appetitu.

Obſervavit præterea *Sydenhamus* (*m*), quamdiù vegetæ adhuc vires adſunt, dolores eſſe validiſſimos; verùm ubi ſenio, & diuturnitate morbi, debilitatur corpus, minuuntur dolores, & quidem gradatim ſingulis paroxyſmis; tandémque ægritudine potiùs, quàm dolore, æger conficitur. Sed præter hanc ægritudinem veteranus Podagricus hoc lenimen doloris redimit dolore ventris, laſſitudine ſpontaneâ, & propenſione quâdam in diarrhœam; quæ dum adſunt, dolor eſt mitis; qui ſimulac intenditur, hæc ſymptomata evaneſcunt. Undè concluſit *Sydenhamus* (*n*), quòd *hoc in morbodolor amariſſimum ſit naturæ pharmacum, qui, quo vehementior eſt, eò citiùs præterlabitur paroxyſmus; atque inſuper & longior erit intermiſſio & vice versâ.* Obſervavit pariter & *Coſte* (*o*), quò diutius intervallum fuerit, eò longiorem & ſeveriorem inſtare paroxyſmum.

Duplici autem modo à paroxyſmo liberatur æger: vel enim illud morboſum, quod circa articulos congeritur, per vaſa cutanea exit, vel abit in cretam, ſive calcem, podagricam dictam, quæ tumoribus nodoſis artus deturpat, & articulorum motus impedit. Quæ bina ſeorſim conſiderari merentur.

Anteà dictum fuit, quòd, incipiente dolore podagrico, cutis colorem non mutet; verùm poſteà incipiat rubeſcere locus, & tumere; ſed tunc ſimul dolor minuitur, & cutis madeſcere incipit, apertis vaſis, cùm anteà ſicca fuerit. Hinc nova colligitur ſimilitudo Podagræ cum catarrhis ſic dictis. Toties enim contingit, ut ſæva odontalgia ſequatur, ſi quis calens auræ frigidiuſculæ, per rimam feneſtræ illabenti, ſic exponatur, ut dimidium caput refrigeretur. Ubi ille dolor accerrimus duravit per aliquot horas, intumeſcere incipit gena, cum levamine doloris; qui tumor evaneſcere ſolet intra aliquot dies, abſque ullo malo relicto, vel ullâ ſuppuratione ſequente; quæ ſuccedere ſolet, ubi à dente per cariem eroſo odontalgia naſcitur.

Quamdiù enim dolens Podagra furit, ſicca in loco dolente cutis eſt, & tumor nullus; ubi autem materia morboſa ſolvi incipit, & meabilis reddi per vaſa minus conſtricta, & pervia, pruritum ſentiunt ægri; deindè vaſis cutaneis magis dilatatis, ſudoris formâ exit; dum ſimul epidermis, exſiccata illo tempore, dum vaſa cutanea nihil vel parum admodùm tranſmittere poterant, ſecedit ſquammarum ſub formâ (*p*). Dum hæc in ſe ipſo & aliis obſervaverat *Sydenhamus*, ſtatuit ſequentia: *In Podagrâ nihilominùs, naturæ quaſi prærogativa eſt, materiam peccantem ſuo modo exterminare, & in articulos deponere, per inſenſilem tranſpirationem diſſlandam* (*q*). Monet tamen, non adhibenda hîc eſſe valida ſudorifera, ſed teporem lecti, & blandos diluentes potus, ſufficere. Non autem *Sydenhamus* hîc intellexit perſpirationem inſenſibilem, ſtrictè dictam, ſed & ſudorem; nam in alio loco dicit, madeſcere cutim. Per hunc autem ſudorem exire noxium quid, indè patet; quòd ſudor Podagricorum, tam in manibus, quàm in pedibus, admodùm olidus ſit, etiam in illis, qui corporis nitiditati ſervandæ invigilant; imò ille ſudor fuſco, vel & nigricante; colore inficit purum argentum;

(*l*) Sydenh. Tractat. de Podagr. pag. 551.
(*m*) Ibidem. pag. 553. 554.
(*n*) Ibidem.
(*o*) Traité Pratique ſur la Goute, pag. 61.
(*p*) Eſſais & Obſervat. de Med. Tom. II. pag. 48. & 49.
(*q*) De Podagr. pag. 559.

ſimili ferè modo ac ſulphuris accenſi vapor (*r*). Sic teſtatur Medicus, qui ipſe Podagræ calamitates expertus fuerat. Et alibi monet (*s*), dolorem minui, & paroxyſmum integrè finiri, dum pars affecta incipit exſpirare fœtidum tale ſerum. Hinc, ſedulò perpenſis Podagræ attributis, concludit (*t*), Podagræ virus æquè ſepticam vim habere, ac virus luis venereæ; & etiam ſimiliter in poſteros propagari.

Non autem ſolum ſulphur argenti nitorem deturpat: fumus carbonum foſſilium, ceſpitum, qui bituminoſi ſolent vocari, idem præſtat. Piſces in aquâ calcis macerati orbes argentos obfuſcant; imò & molle albumen ovi, imprimis coctione induratum, argentum ſimili modo tingit. Fortè & plura alia ſimilem affectum faciunt.

Obſervavit *Hofmannus* (*u*) in viro generoſo, ſubindè podagrico, *quòd paroxyſmum imminentem præſentire ſoleret maximè ex colore annuli, quem digito gerebat, ex mercurio mediante Venere & Tutiâ confecti; qui aliquot dies ante paroxyſmum, & per totum morbi curſum, livorem ac nigredinem contrahebat, qui ſponte tandem deſinebat, priſtino redeunte colore, ſub declinationis tempus.*

Ex hactenus dictis videtur patere, illud, quod Podagram producet, in pede, verbi gratiâ, priùs extitiſſe in corpore, diù ſiluiſſe nondùm actuoſum, deindè vel temporis morâ, vel aliis accedentibus cauſis, excitatum, reddi actuoſum, turbare corporis functiones, deponi ad articulos, ibi acerbum dolorem excitare, fluida & ſolida corporis in ſuam naturam aſſimilare, ſicque materiam, morboſam dictam Medicis, conſtituere, quæ ſi per cutis vaſa ſub ſudoris formâ exeat integra, redit ſanitas. Illud autem, quod ſic per vaſa cutanea formâ ſudoris exit, morboſas dotes habere, docet, levamen doloris, olidus fœtor, metallorum obfuſcatio. Obſervatio autem *Celeberrimi Hofmanni* indicat, illud virus podagricum jam aſſimilare ſibi humores noſtri corporis, antequam ad loca conſueta deponatur; nam ex colore mutato annuli paroxyſmum brevì futurum prænoverat. Si ergo totum illud morboſum difflari poſſit de corpore, non ſequetur paroxyſmus podagricus; ſin minùs, ſola ſpes eſt, ut ad loca ſolita deponatur, depoſitum deindè ſic mutetur, ut per ſudorem, partis affectæ imprimis, expelli poſſit: illo autem tempore, dum hæc mutatio efficitur, dolor ingens adeſt, quem ideò vocavit *Sydenhamus* acerbum naturæ remedium quo utitur ad domandam morbi materiam: undè exſpectabat, eò breviorem fore paroxyſmum, quò dolor magis ſurgebat: & contrà, ſenio, & diuturnitate morbi, fractis viribus, dolor quidem reddebatur mitior, ſed moleſtam ægritudinem tolerare debebant ægri, & paroxyſmi reddebantur diuturniores, ita ut tandem vix unquam forent à morbo liberi.

Quot & quanta mala metuenda ſint, ſi materiæ podagricæ depoſitio ad conſueta loca impediatur, poſteà dicetur ad §. 1273. Ubi autem ſalutari naturæ molimine ad articulos depoſita eſt, debet ſic mutari, ut indè difflari poſſit. Febris comes, quies, & tepor lecti; imprimis ſubigendæ materiæ morboſæ proſunt; & quamvis corporis exercitia moderata ſemper adeò laudentur in Podagrâ; etiam à *Celſo* (*v*); tamen addit cautelam: *Niſi cùm dolor increvit; ſub quo quies optima.* Certè nemo perſuadebit Podagrico, dum acerrimum dolorem patitur, ut partem affectam movendo hæc

(*r*) Coſte, Traité Pratique ſur la Goute, p. 23.
(*s*) Ibidem. pag. 60.
(*t*) Ibidem. pag. 33.
(*u*) Medic. Rat. & Syſtem. Tom. IV. part. II. Sect. II. cap. XI. §. XI.
(*v*) Lib. I. cap. IX. pag. 39.

tormenta immaniter augeat. Verùm *Sydenhamus* monuit (*x*); *Et quidem benè nobiſcum agitur, quòd, quoties dolor ita vehemens eſt, ut æger motum tolerare non valeat, neque eo admodùm opus habeat; ipſo dolore, quod amariſſimum eſt naturæ remedium, ægro de vita proſpiciente.* Si verò in morbo jam inveterato potiùs ægritudinem, quàm validos dolores, perciperent, tales ſeriò monet, corpus movendum eſſe omni modo, quo poſſunt, ambulatione, equitatione, vectione in rhedâ; cæteroquin in vitæ ſummum diſcrimen venturi; præcipuè *ſi jam ad animi deliquia, ventris tormina, diarrhœam, aliáque his ſimilia ſymptomata, propendeant.*

Motum ergo corporis in paroxyſmorum intervallis non tantùm commendat (*y*), in aëre imprimis puro campeſtri; verùm etiam, dum adhuc dolent artus. *Quamlibet enim in paroxyſmi initio ægro impoſſibile videatur, ut lationem in currum, multò minùs ejus motum, ferre queat; attamen ſi id tentaverit, non ita diù pòſt ſentiet, ſe minùs à tali motu dolere, quàm cùm ſe in cathedrâ domi contineret.* Simul etiam hoc commodi promittit, ut à motu laſſatus dormiat faciliùs. Imprimis autem à motu exſpectabat diſſipationem materiæ podagricæ, ne in articulis, vel vicinis partibus, relicta tophos podagricos generaret; & hinc, nondum finito paroxyſmo, ægros currum aſcendere jubet; *cùm opes, quæ luxuriæ, undè pullulavit morbus, irritamenta erant, facultates currûs habendi ſubminiſtrent* (*z*).

Tantam autem à motu efficaciam ſperabat, quia ipſe expertus erat; *quòd exercitatio longa & quotidiana non tantùm non officit generationi tophorum, ſed etiam tophos veteres & induratos ſolvit, modò non eò uſque invaluerint, ut cutim extimam in ſuam ſubſtantiam mutaverint.* Certè *Lucianus* (*a*), qui accuratè Podagræ hiſtoriam deſcripſit, chorum Podagricorum inducit, qui omnes baculo fulti prorepebant, ut ſacra facerent *Divæ Podagræ*, quæ ipſa ſcipione gradum fulciens incedebat (*b*). Novus autem Myſta ait, animum quidem & voluntatem præſto eſſe conanti greſſus alternare ad januas, ſed corpus ignavum non ſervire cupidini: urget tamen animum:

Probè qui noverat,
Podager pauper ambulare ſi velit,
Nec poſſit, eſſe eum ponendum in mortuis.

Ambulent ergo Podagrici, quamvis non abſque moleſtiâ, ut nempè impetrent

Dolori finem celerem
His temporibus vernis.

Sed & Diva Podagra nuncio ſuo, qui quinto itineris die duorum ſtadiorum viam abſolverat, in diligentiæ præmium conceſſit, ut abhinc triennio leves dolores ſentiret (*c*). Motum & *Celſus* (*d*) inculcavit: *ſi cui verò dolere nervi ſolent, quod in* Podagrâ, *Chiragráve, eſſe conſuevit, huic, quantùm fieri poteſt, exercendum, id eſt, quod affectum eſt, objiciendúmque labori, & frigori.* Omnia hæc molimina tentantur,

(*x*) De Podagr. pag. 597.
(*y*) Ibidem. pag. 595.
(*z*) De Podagr. pag. 591.
(*a*) Tom. III. pag. 648. & 649.
(*b*) Ibidem. pag. 652.
(*c*) Ibidem. pag. 657.—659.
(*d*) Lib. I. cap. IX. pag. 39.

ut nihil maneat reliquum de materiâ podagricâ poſt paroxyſmum, nec rigeſcant articuli, dum paroxyſmi tempore ob doloris acerbitatem diù immoti manent; à quâ cauſâ ſolâ anchyloſes difficulter curabiles quandoque fiunt; utì anteà dictum fuit, quando de *Luxationibus*, & *Fracturis* agebatur.

Vidi hominem, ſaltatoriæ artis magiſtrum, qui bis in anno Podagrâ ſatis acriter infeſtabatur, & per viginti ac ultra annos nullam in articulis rigiditatem expertus fuit: numeroſæ enim familiæ ut victum compararet, ſimul ac aliquam ſaltem dolorum remiſſionem ſentiebat, mox lecto exibat, & quantùm poterat, incedebat, dúmque hoc quotidiè tentabat, citiùs liberabatur. Generoſa autem hæc molimina difficiliùs impetrantur ab illis, qui lautè & molliter vivere conſueverunt.

Præterea metuebant ſemper Medici, ne materia podagrica, niſi diſſipetur continuò, concreſceret in cretam, calcémve, vaſa rumpentem, articulorum vincula, formam, motum, uſum privantem.

In diuturnâ Podagrâ obſervabat *Sydenhamus* (*e*), *tandem concretiones circa articulorum ligamenta tophaceas generari, quæ articulorum cuticulam, ipſamque cutem destruentes, nudos tophos, cretam vel aculos cancrorum æmulantes, aciculâ eruendos, exhibent conſpectui, nonnumquam materia morbum committens, cubitis impacta, tumorem ſubalbum excitat ferè ad ovi magnitudinem, quæ ſenſim inflammatur cum rubore.* Cutis enim ſenſim diſtenta à materiâ accumulatâ, inflammatur, tandem rumpitur, & ſimilis cretacea quaſi materies exit. Vidi in homine quadragenario, qui ſemper, & caſtè, & ſobriè, vixerat, & vix credibili cum patientiâ ſummos dolores podagricos tulerat, omnes ferè articulos corporis tophis talibus cretaceis obſeſſos; ſeptem tantùm annis Podagricus fuerat. Raro autem contingit, ut tam citò adeò malè mulctentur, præcipuè dum bonam vivendi normam ſervant, utì ſolebat optimus ille vir, qui ex religioſâ Franciſcanorum familiâ erat.

Calcem autem hanc, ſive cretam, non eſſe ſanguinis tartarum, ad articulos tranſmiſſum, ſtatuit *Sydenhamus* (*f*); ſed, *dum magna vis materiæ inconcoctæ Podagram facientis in articulos quoſdam depluit, & partes vicinas diutiùs tumidas reddit, tandem accidit, ut partim harum virtus aſſimilativa ſufflaminetur, partim à ſuffocante obſtructione, quàm in eis parit iners hic humor, dicta materia generetur; quæ à calore doloreque articuli in hujuſmodi ſubſtantiam cogitur, atque in dies augetur, tùm carnem, tùm cutim articuli, in propriam naturam vertens.* Ex quibus patet, credidiſſe *Sydenhamum*, materiam podagricam copiosè collectam in articulis, diſſipatâ parte ſubtiliori, in tophos cretaceos concreviſſe exſiccatam. In eâdem opinione verſatur *Coſte* (*g*); & *Celeberrimus Mead*, ſenſim cretaceam hanc materiam accumulari, pariter credidit (*h*), *ſubſidente autem tumore, effuſi humoris pars, quæ per cutis meatus exire non potuit (& exigua ſanè ejus portio hâc viâ exhalatur) in venas & lymphæ canales abſorbetur: dum id, quod craſſiſſimum eſt, membranis adhæret; & ſingulis doloris circuitibus cumulatum, interdùm in duritiem quaſi cretaceam concreſcit, ſenſimque articulos opplet, & contundit.* Verùm anteà patuit, per ſudorem olidum, & copioſum, notabilem copiam materiæ Podagricæ exire de loco affecto. Præterea ſucceſſiva illa collectio materiæ cretaceæ non videtur facilè conciliari poſſe cum illis, quæ obſervantur in hoc morbo, utì poſteà dicetur.

(*e*) De Podagr. pag. 550. 551.
(*f*) Ibid. pag. 590.
(*g*) Traité Pratique ſur la Goute, pag. 23.
(*h*) Monit. & Præcept. Medic. cap. XI.

Pro tartareâ concretione cretaceam hanc materiam habuit *Celeberrimus Hofmannus* (*i*); & opinionem ſuam imprimis firmare nititur, quòd nempè Podagrici ſæpè etiam calculoſi ſint, quòd cretacea illa materies ex tophis podagrici educta maniſeſtiſſimè naturam tartarei ſalis, ex acido & copioſâ terrâ conflati, demonſtret; quòd à nimiâ potatione vinorum, quæ tartaro ſcatent, Podagra frequentiſſimè naſcatur; &c. Alii, dum audiebant ægros, furente Podagrâ, exclamare, quòd vivi ignis, partem affectam comburentis, tormentum paterentur, crediderunt, in calcem vi morbi comburi ligamenta, & oſſa. Quidam catarrhoſum mucum ſic concreſcere poſſe opinabantur. Alii alia dixerunt.

Omnium autem maximè expendi merentur placita illorum, qui cretam illam podagricam ſollicitè examinaverunt. *Celeberrimus Hales* (*k*), poſtquam calculum humanum invenerat continere maximam copiam aëris non elaſtici, atque idem obtinere in tartaro, calculum vocavit tartarum animalem, nec ſe dubitare dixit, quin idem obtineat in concretionibus podagricis, quas calculis ſimiles eſſe aſſerit. *Egregius Whytt* (*l*), dum plurimis experimentis probat magnam utilitatem *aquæ calcis* in morbis calculoſis, operæ pretium credidit, tentare efficaciam *aquæ calcis* in concretiones illas podagricas, imprimis cùm Medici ferè omnes ſuppoſuerint, magnam affinitatem eſſe inter calculum & cretam podagricam; & quidam aſſeveraverint, Chemico examine eadem omninò principia ex ambobus his concretis educi. Infudit hinc *aquæ calcis* cretam podagricam; quæ ſpecificè levior ſupernatabat; verùm pluribus aëris bullis emiſſis citò fundum petebat, & intra unum alterúmve diem creta inſtar butyri mollis reperiebatur. Poſteà eandem cretam podagricam infudit aquæ puræ, & idem omninò effectus ſequebatur. Undè concluſit, ex illis experimentis non poſſe deduci, *aquam calcis* ſimilem effectum habituram in concretionibus podagricis, utì in calculis.

Nunquam inveni; calcem podagricam ita firmiter cohærere, ac calculos; ſemper vidi, levi vi friabilem eſſe; quod & tentavi, dum hæc ſcribo, in concreto tali Podagrico, quod jam per viginti annos ſervaveram, & quod æquè friabile inveni, ac fuit illo tenpore; dum illud ex topho podagrico eximebam. Nec mirum eſt, Podagricos Nephritide calculoſâ laborare, dum ſæpè longo tempore lecto affiguntur immobiles, & in aliis caſibus, ubi diuturnus decubitus vitari nequit, ut in paralyticis, fracturâ femoris, &c., pariter calculos concreſcere, toties obſervatum fuerit.

Fortè alia, & non improbabilis, ratio afferri poterit, quare calx podagrica naſcatur.

Incomparabili induſtriâ *Celeberrimus Hallerus* (*m*) indagavit in naſcente animali, quomodò oſſa formarentur, & quamvis ſuam opinionem modeſtè proponat, conjecturæ inſtar, enarrat illa, quæ vidit. Obſervavit autem, totum naſcentis animalis corpus gluten referre molle, adeóque & ipſa oſſa; gluten autem illud in cartilaginem, hæc dein in os, mutatur. Glutinis in cartilaginem promptus & facilis tranſitus eſt; requiri enim tantùm videtur major ſoliditas. Longior autem & tectior via eſt, quâ cartilago in os tendit. Cartilago, dum tenuis imprimis eſt, pellucet; primum oſſeſcentis cartilaginis ſignum eſt opacitas & color flaveſcens, ſimúlque incipit apparere fibroſa

(*i*) Medic. Rat. Syſtem. Tom. IV. part. II. Sect. II. cap. XI. Theſ. Path. §. 10, 11.

(*k*) Statique des Végétaux.

(*l*) Eſſais & Obſervat. de Med. Tom. VI. pag. 324.

(*m*) Sur la formation des Os, pag. 252. &c.

compages: octavo incubatûs die hæc mutatio cernitur. Decimo die, ſanguinis rudimentum apparet, colore flavo ſe manifeſtans; undecimo die, rubedo adeſt; & eadem pars cartilaginis, quæ incipiebat opaca fieri & flaveſcere die octavo, rubeſcit die undecimo, dilatatis jam ſic arteriis, ut rubras ſanguinis moleculas tranſmittere poſſint: eodem tempore & oſſea durities in eodem cartilaginis loco obſervatur; idémque in callis oſſium fractorum apparet, antequam in os conſolidentur. Auctæ magis magíſque arteriæ vicina premunt, conſolidant, dum à ſanguine dilatantur, ſimúlque aptiores evadunt, ut craſſiora tranſmittere poſſint, imprimis terram, quæ ſic interpoſita cartilagineæ ſubſtantiæ duritiem, & fragilitatem, addit, flexibilitatem ejus minuit, undè ex flexili & elaſticâ cartilagine durum & fragile os naſcitur. Dum acidum aceti huic terræ unitur, naſcitur ſal neuter ſplendidis cryſtallis micans; & oſſa molleſcunt denuò, atque ad cartilagineam naturam redeunt.

Terra enim illa in acidis ſolvitur; & cùm de his differerem cum amantiſſimo collegâ *Storck*, maceravit oſſa pullorum in aquâ forti, additâ aquâ communi, dilutâ; & reddita fuerunt flexilia atque elaſtica. Poſteà inſtillavit oleum tartari per deliquium, & in fundo vaſis cecidit pulvis, qui ablutus omni dote referebat meram terram. Dein integram calvariam, quæ per annos in cœmeterio jacuerat, immerſit aquæ forti dilutæ, & flexilis ac elaſtica reddita fuit tota calvaria.

Videtur autem, rubiæ tinctorum radix agere tantùm in hanc partem terream, illámque colore ſuo imbuere (*n*); & ideò cartilagines non tinguntur, niſi dum oſſeſcunt, neque etiam callus uniens oſſa fracta, antequam oſſis naturam jam incipiat acquirere.

Cartilago ergo differt ab oſſe, quòd careat hâc ſubſtantiâ terreâ, &, ſi ex oſſe in acidis macerato tollatur illud terreum, redit cartilago, quæ latuerat quaſi in vero oſſe (*o*). Si illud terreum coloratum fuerit uſu radicis rubiæ tinctorum, oſſe macerato in acidis, omne coloratum perit, & ſupereſt cartilago, nullo modo tincta (*p*). Obſervavit *Heriſſant* (*q*), concretiones illas podagricas integrè diſſolvi ab acido nitroſo, nullâ cartilagine, vel membranâ, relictâ: idem in Gallinâ annosâ, quæ ſimiles concretiones circa digitos pedis habebat, obſervatum fuit; nam & poſt uſum rubiæ tinctorum concretiones illæ rubro ſaturato colore tinctæ erant, & integrè diſſolvebantur in acido diluto (*r*). Undè confirmatur, terream ſubſtantiam oſſium tingi à rubiâ tinctorum, & cùm concretiones podagricæ ſolâ hâc terrâ conſtent, hinc magis ſaturato colore imbuuntur, quàm ipſa oſſa.

Si jam conſideretur, per ipſas vitæ ſanæ actiones deteri perpetuò partes ſolidas, requiritur & reſtitutio perditi continua, ut ſanitas conſervetur. Conſtitit plurimis experimentis (*s*), à *Celeberrimo Duhamel* inſtitutis, & ab aliis confirmatis, ſi animalis nutrimento addatur rubiæ tinctorum radix, oſſa tingi rubro colore; ſi dein nutriatur ſolito nutrimento, abſque rubiâ tinctorum additâ, tunc illam oſſis partem, quæ crevit hoc tempore, non eſſe tinctam; ſi verò denuò nutriatur, additâ rubiâ tinctorum, color ruber iterum apparet: hoc modo vidit os variegatum, circulis rubris, & albis, *Duhamel* in porco, quem tali modo nutriverat, & cujus os femoris tranſverſaliter

(*n*) Sur la formation des Os, pag. 9. & ſeq.
(*o*) Fougeroux, Mém. ſur les Os, pag. 5.
(*p*) Ibid. pag 23.
(*q*) Ibid. pag. 22.
(*r*) Ibid. pag. 96. 97.
(*s*) Académ. des Scienc. l'an 1742. Mém. p. 354.

diſciderat. Notandum autem, quòd menſis ſpatio, quo rubiâ tinctorum nutritum fuerat animal, notabilis pars craſſitiei oſſis rubro tingebatur colore, & cùm anteà demonſtratum fuerit, partem terream oſſium tingi ſolam colore rubiæ tinctorum, patet, menſis ſpatio, notabilem terræ copiam oſſi appoſitam fuiſſe, partim ad reparandum perdita, partim ut increſceret os: in juniori enim animali hæc experimenta capta fuerunt. Sed & conſtitit experimentis, intra ſex ſeptimanarum ſpatium evaneſcere illam oſſium rubedinem, ſi animal nutrimento ſolito, abſque additione rubiæ tinctorum, utatur (*t*). Dum nempè jacturam terreæ oſſis ſubſtantiæ ſupplet alia ſimilis materia, ſed non tincta ampliùs rubro colore.

Indè videtur concludi poſſe, terream hanc ſubſtantiam ſeparari ab oſſe, & ſeparatam exire de corpore per ſolitas vias, quibus inutilia de corpore eliminantur: ſed ſimul per vaſa allatam ſimilem materiam ſupplere non tantùm hanc jacturam, verùm & addere talem copiam, qualis ad incrementum oſſium requiritur in juniori ætate.

Si ergo per repetitos Podagræ inſultus ſic mutata fuerint vaſa, ſic læſa ſit oſſium fabrica, ut illud, quod reparando oſſi deſtinatum fuerat, ad debita loca venire nequeat, non videtur mirum, quod idem id, ad vicina loca depoſitum, tophos podagricos conſtituat. Ex antè dictis enim conſtat, cretam podagricam illas habere dotes, quæ inveniuntur in terreâ parte oſſium, quæ cartilagini addita illam reddit oſſeam.

Ubi ergo illud, quod reparando oſſi ſervire debebat, in cavis articulorum colligitur, vix medicabiles anchyloſes faciet; ſi ligamenta articulorum occupet, horum flexilitatem tollet; adeóque motum uſúmque partium abolebit, & forma miris poterit depravari modis. *Quandoque enim, unum pluréſve digitos diſtorquens, faſciculo radicum paſtinacæ ſimiles eos reddit, motu paulatim privans* (*u*). Unde, dum chorus Podagricorum divæ Podagræ dotes concinit, ab illis vocatur Περιχονδυλοπωρόφιλα, *callum articulis inducere amans.* Galba Imperator adeò malè mulctatus fuerat, *manibus pedibúſque articulari morbo diſtortiſſimis, ut neque calceum perpeti, neque libellos evolvere, aut tenere, omninò valeret* (*v*). Undè non immeritò miſer Podagricus ſic lamentabatur; *Cùm eſſe oportet, manus non habeo; oportet progredi, non ſunt mihi pedes; oportet dolere, tum & pedes mihi ſunt, & manus.* Tandem enim, ubi unà cum morbo ingraveſcit ætas, *æger ideò tantùm vivit, ut calamitoſus ſit & miſer, non ut vitæ dulcedine vel minimum fruatur* (*x*).

Quamvis autem hæc materies terrea, quæ calcem podagricam conſtituere videtur, ſolideſcat facilè, tamen unà cum liquidis ad oſſa defertur per vaſa, imò & quandoque liquidâ ſub formâ exit ex tophis podagricis nondùm penitùs induratis; quod aliquoties me vidiſſe memini; & prætereà confirmatur miro ſatis caſu. Dictum fuit ad §. 1255. de illo homine, qui, dum acerrimum acidum vomitu rejiciebat in paroxyſmo podagrico, ſtatim doloris levamen percipiebat. In eodem hoc homine circa metatarſum pedis dextri tumor durus apparuit, dum exiret viſcida materies, ſimilis albumini ovi, unà cum paucis & parvis calcareis lapidibus, ex medio digito ejuſdem pedis prodeuntibus. Hæc autem evacuatio fiebat quatuor vel quinque diebus antequam regularis paroxyſmus invadebat; qui, per tres quatuórve ſeptimanas durans, finiebatur abſque

(*t*) Haller ſur la formation des Os, pag. 17.

(*u*) Sydenh. Tractat. de Podagr. pag. 550.

(*v*) Sueton. in vita, Lib. VII. pag. 584.

(*x*) Sydenh. Tractat. de Podagr. pag. 552.

vomitu illo acido; abſque urinâ ſedimentoſâ, & abſque ſudore olido; quibus præcedentes paroxyſmi ſolebant finiri: ſed apparebant in unâ manu tres digiti, in alterâ duo, calce podagricâ onuſti. Si frigeſcerent digiti, acutiſſimè dolebant; ſed dolor per calorem ſemper levabatur. Non diù pòſt larga copia cretæ podagricæ exibat per trimeſtre ſpatium ex ſiniſtri pedis digito majore, ſive pollice, & quidem ex illo loco, cui totum corpus innititur: manebat apertus ille locus, ex quo exiverat calx illa podagrica; corripiebatur febre, cui, per ſudorem & urinam poſt triduum criticè judicatæ, ſuccedebat paroxyſmus, & utrumque pedem dolor occupabat, ſatis acer, per ſeptimanam circiter. Oriebatur inſolitus pruritus circa locum illum apertum, & leviter premendo uncia una alteráve materiæ liquidæ calcariæ prodibat; ſequenti die, largâ aperturâ factâ, exibat media circiter pinta ſeri ſanguinolenti, pleni calculis cretaceis; vulnus brevì conſolidatum fuit, & æger convaluit (*y*).

Cùm ergo ſubitò tanta materia colligebatur in hoc loco, non videtur ibi præexſtitiſſe, ſed ex aliis locis huc versùs delata fuiſſe, per veram metaſtaſin, dum dolor partis invitaret versùs hunc locum materiam morboſam; utì dictum fuit anteà, ubi in febrium hiſtoriâ de *Criſi*, & *Metaſtaſi*, agebatur.

Fluxit ergo hæc terrea materies cum humoribus ſanis, & oſſibus reddidit illud, quod quotidiè perit de oſſibus, utì & id, quod ad incrementum oſſium in junioribus requiritur. Verùm & eadem hæc materies, dum per morbum mutatur, vel partibus oſſeis ritè applicari nequit, ad alia loca deponitur, vel & eliminatur de corpore. Ad præcedentem paragraphum dictum fuit, *Platerum* obſervaſſe tophos podagricos in auriculâ, imò & in ipſis palpebris. In pulmonibus Podagricorum tales concretiones cretaceæ inventæ fuerunt (*z*); in renibus, & hepate, ſimiliter (*a*). *Pechlinus* (*b*) vidit juvenes viros, toroſos, optimi temperamenti, tam miſerè afflictos, *ut jam à trigeſimo anno tophos ſudarent*, & unus altérque ex illis jam ante quadrageſimum ætatis annum hoc morbo periret. *In illis autem ſic omnia in calcem coïerant, ut quidquid redderetur ſputi, ſudorúmque, præ gypſi copiâ candeſceret.* Homini quinquagenario majori, cæteroquin ſano, leves Podagræ paroxyſmi redibant per intervalla; ſimul erat adeò frigoris impatiens, ut etiam mediâ æſtate calefacere cubiculum debuerit. Subitò incœpit reddere urinas lacteas, quæ poſt horam pellucidæ fiebant, depoſito ad fundum vaſis ſedimento albicante copioſo, quod primò molle inſtar argillæ erat; ſed poſt unam alterámve horam, cretæ inſtar ſive gypſi, indureſcebat. Talis urinæ excretio, abſque ullâ interpolatione, duravit per octo vel novem menſes; ita ut æger judicaret, ſe plus quàm ſexaginta libras talis cretaceæ materiæ excreviſſe (*c*). Quod autem maximè mirum videtur, mutato domicilio, ceſſabat illa urinæ cretaceæ excretio illicò, abſque ullo ſanitatis emolumento, vel detrimento. Simile quid *Baglivus* habet, ubi de Calculo, & Podagrâ, differit (*d*): *Nuper arthriticus quidam Romæ excrevit urinam craſſam, copioſam, quæ paulò pòſt in gelatinæ conſiſtentiam, coagulata fuit, & ita liber evaſit ab arthritide.* In præcedenti obſervatione notatur, quòd illud ſedimentum potuerit ſcindi inſtar ſaponis. Sed & obſervata docuerunt, futuros tophos

(*y*) Medic. Obſervat. and Inquiries, pag. 47. & ſeq.

(*z*) Liger. Traité de la Goute, pag. 344.

(*a*) Ibidem. pag. 346. 347.

(*b*) Obſervat. Phyſico-Medicar. Lib. II. Obſervat. XXV. pag. 272.

(*c*) Académ. des Scienc. l'an 1747. Hiſtor. pag. 56. *in*-4°.

(*d*) Opera omnia Prax. Medic. Lib. I. pag. 117.

podagricos

podagricos ſub formâ liquidâ collectos fuiſſe circa articulos. *Pechlinus* (e) vidit, in puero quatuordecim annorum, qui à teneris hoc morbo laboraverat, intumuiſſe cubiti articulum, *ſic ut laxatis cum tempore tunicis in ſacculum propenderet; quod videbatur glutinis alicujus aut adipoſæ materiæ Promum-condum. Verùm apertus tumor liquorem prodidit ſalſum, ſtatímque ad auras in albam calcem concreſcentem.*

Credo, ex hactenus dictis ſatis apparere, quid de cretâ, ſive calce, podagricâ ſentiendum ſit. Videtur enim eadem eſſe cum terrea illa ſubſtantia, quæ cartilaginem in os convertit, & quâ ablatâ os anteà durum denuò molleſcit. Morbi autem mirabiles oſſium obſervati videntur confirmare hanc ſententiam. Anteà ad §. 549, ubi de morbis oſſium agebatur, quædan dicta fuerunt de præternaturali & morboſâ mollitie, ex *Celeberrimi Petiti* obſervatis. *Du Verney* (*f*) deſcribit, ex tertio Tomo *Actorum Hafnienſium*, mirabilem morbum hominis, qui vigeſimo quarto ætatis anno incepit dolere circà pedum talos, dein genua, & femorum ſuperiores partes; undè podagrâ laborare credebatur. Poſt anni ſpatium dolebat omnibus corporis partibus, ita ut perpetuò decumbere cogeretur; oſſa incipiebant molleſcere; atque dolores illi non ceſſaverunt, niſi ubi omnia oſſa adeò emollita fuiſſent, ut ceræ inſtar flecti potuerint, abſque dolore, in quaſvis figuras. Verùm à muſculis ſe contrahentibus, cùm oſſa non ampliùs reſiſterent, ſic minuta fuit corporis longitudo, ut miſer, qui antè juſtæ fuerat ſtaturæ, jam triennem puerum vix æquaret. Functiones tamen reliquæ corporis, motu excepto, integræ manſerunt; & ſic vixit, uſque ad annum ætatis trigeſimum ſecundum; ultimo autem vitæ menſe redierunt dolores, perpetuò manentes ad mortem uſque.

Obſervaverat autem *Petitus* (vide §. 549.), quòd, oſſibus quamvis emollitis, cartilagines naturalem ſuam duritiem retinuerant.

Plures alii caſus in Hiſtoriâ Medicâ habentur, qui docent, oſſa corporis humani omnia, quandoque & quædam tantùm, penitùs emollita fuiſſe: imprimis autem notari merentur illa, quæ *Gagliardi* (*g*) obſervavit in ſimili caſu.

Nobiliſſima nempè fœmina, juvenis adhuc, ſed fluxionibus rheumaticis obnoxia, poſt ſævos & continuos cruciatus, habuit omnia oſſa emollita, ut in cadavere viderentur potiùs conſtructa calloſâ quâdam carne, in artubus ſuperioribus & inferioribus; reliqua verò oſſa cartilagineâ tantùm duritie prædita erant: dum autem rationem dat, cur oſſa ſic emolliantur, dicit: *Quare, cùm filamenta oſſium, diſſoluto memorato oſſeo, ſeu gypſeo, ſucco, rigida ampliùs non conſerventur, ex eo, quia de ſuî naturâ mollia ac flexibilia ſunt, hinc eſt, ut, illis ad primævum ſtatum redeuntibus, omnis duritiei cauſa ceſſet, & ſic oſſa neceſſariò mollia fiant, & magis, aut minùs, prout magis minúſve, dictus ſuccus oſſeus, jam concretus, diſſolutus fuerit.*

In miro autem illo caſu, deſcripto ab expertiſſimo & eruditiſſimo *Morand* (*h*), ubi agitur de fœminâ, cui antè mortem omnia oſſa emollita fuerant, hoc imprimis notandum eſt, quòd validos dolores ſentiret in illis partibus, quarum oſſa poſteà debitam firmitatem amittebant; ſed ſimul tunc emittebat urinam turbidam, lacteam, ſedimentum copioſum deponentem, quod ritè examinatum referebat gypſum, & in

(*e*) Obſervat. Phyſico-Medic. Lib. II. Obſerv. xxv. pag. 272.

(*f*) Traité des Maladies des Os, Tom. I. Préface, pag. 138.

(*g*) Anat. oſſ. pag. 70. & ſeq.

(*h*) Hiſtoire de la maladie ſinguliére & de l'examen du cadavre d'une femme, pag. 13. 17.

acidis foſſilibus, & in aceto deſtillato, ſolvebatur, cum effervefcentiâ manifeſtâ. Dum autem talis urina excernebatur, mitefcebant dolores. Quandoque & copioſi ſudores aderant, lintea maculantes ita, ac ſi cretâ pinguedini miſtâ forent inuncta. Licèt autem in miſerâ hâc muliere omnia oſſa emollita fuerint, cartilagines omnes manſerunt immutatæ, & priſtinam albedinem, levitatem, & elaſticitatem, retinuerunt (*i*). Oſſa autem emollita trahendo poterant reduci ad naturalem formam, ſed ſponte ſuâ iterum incurvabantur, ſibi relicta. Morbi hujus mirabilis hiſtoria, utì & ſceleti, quod in Academiæ theſauro ſervatur, exacta deſcriptio, concinnata à *Celeberrimo Morand patre*, habetur in monumentis Academiæ Regiæ Pariſinæ (*k*). Notat autem *Morand*, quòd oſſa hujus ſceleti non ſervaverint eandem mollitiem, quam habebant in cadavere, ſed firmiora reddita fuerint, & imprimis cranii oſſa. Certè idem contigit, dum, maceratione in aquâ forti dilutâ, calvaria oſſea in flexilem & elaſticam cartilaginem mutabatur; nam & hæc exſiccata majorem firmitatem acquiſivit.

Cæterùm, hanc materiam cretaceam, ſive calcem podagricam dictam, dum circà articulos, horúmque ligamenta, colligitur, motum impedire poſſe, & miras deformitates producere, ſponte patet, triſtibúſque exemplis, quotidiè obviis, confirmatur.

§. 1262. EX quibus cunctis liquet, cauſam proximam hujus mali eſſe vitiatam indolem minimorum, adeóque nervoſorum, vaſculorum in corpore; tum etiam liquidi, quod nervoſas partes alluit.

Patuit anteà, in Hiſtoriâ Epilepſiæ, & aliorum quorundam morborum, miras & ſubitas fieri mutationes in corpore, & ſtupenda mala produci, à latentibus cauſis, quas nullis ſenſibus aſſequi poſſunt Medici, quáſque fruſtrà in cadaveribus mortuorum inquiſiverunt toties. Undè meritò concluſerunt, horum effectuum cauſam latere in encephalo, & indè productis nervis. Nec abſque ratione idem crediderunt de verâ & exquiſitâ podagrâ. Latet morbus per annos in podagrâ hæreditariâ; ſuo tamen tempore ſe manifeſtat. Ex avo tranſit in nepotem, cujus pater immunis manſit à morbo. Silet intermedio inter paroxyſmos tempore, & multi podagrici illibatâ ſanitate fruuntur toto illo tempore, quo morbus abeſt. Hinc licèt alii humores ſint ſani, poteſt aliquid latere in encephalo & nervis; quod nimis ſubtile eſt, ut turbet reliquas functiones; quódque tamen, ſuo tempore actuoſum redditum, morbum producet: undè, utì anteà ad §. 1257. dictum eſt, *Helmontius* ſtatuerat, in digito dolente non eſſe podagram, ſed tantùm pomum, ſive fructum, radicis. Illam autem podagræ radicem in ſyſtemate nervoſo hærere, multis probari poteſt argumentis.

Vidi hominem, qui moleſtiſſimum hoc ſymptoma paſſus fuit per biennium: dum ſederet tranquillus, nihil percipiebat mali; ſed ſimulac ſurgens erecto ſtabat corpore, mox vertigine corripiebatur, & cadebat. A peritiſſimis Medicis tentata fuerunt plurima, abſque ullo ſucceſſu. Inopinatò podagræ paroxyſmus corripit hominem,

(*i*) Ibidem. pag. 74. — (*k*) L'an 1753. Mém. pag. 541—552.

qui nunquam hoc morbo laboraverat, liber fuit omninò à moleſtiſſimâ vertigine. Curandum habui hominem, qui dolore valido abdominis corripiebatur cum delirio, & tremore valido totius corporis; poſteà cadit epilepticus, & poſtquàm menſis ſpatio tres inſultus epilepticos paſſus fuerat, acerrimus dolor podagricus pollicem pedis invaſit; ſed omninò ab epilepſiâ immunis manſit, poſtquàm podagricorum cœtui adſcriptus fuerat; poſteà bis in anno regulari podagrâ laborans. Monuerat jam *Hippocrates* (*l*) affini podagræ morbo epilepſiam ſolvi; dicit enim: *Magni morbi, in vehementiâ exiſtentis, ſolutio coxarum dolor.*

Prætereà, anteà ad §. 1258. dictum fuit, terrore valido, utì & gaudio ſubito curatam fuiſſe podagram, dum validis & ſubitis animi affectibus ſenſorium commune & nervi agitabantur. Notavit *Helmontius*, utì ad §. 1257. monitum fuit, prima ingruentis paroxyſmi podagrici veſtigia in præcordiis percipi; ſed & eodem loco animi affectus validi turbas ſuas excitant; & viciſſim, ſordes circà præcordia hærentes miris modis totum ſenſorium commune turbant; utì pluribus demonſtratum fuit ad §. 701, ubi de Delirio Febrili agebatur. *Hippocrates*, & *Aretæus*, in tenuiſſimis venulis, imò in nervis intimis, podagræ ſedem ſtatuerunt; utì præcedenti paragrapho dictum fuit. Imò *Aretæus* (*m*) addidit, dum de hoc morbo ageret: *Eſt autem omnium ſimul nervorum affectus, ſi auctum malum omnibus ingruat.*

Hæc omnia ſi conſiderentur, patebit, non ſine ratione ſtatui, cauſam proximam podagræ hærere in vitiatâ indole minimorum, ſive nervoſorum, vaſculorum in corpore; vel etiam, in degeneratione ſubtiliſſimi liquidi, quod per minima hæc vaſa movetur, vel illa alluit.

Anatomicorum enim induſtria demonſtravit, nervos majores conſtare faſciculis minorum nervorum; qui iterum in minores dividi poſſunt; nec hactenus armati oculi, nec dexterrimæ manus, finem hîc invenerunt: nemo enim unquam vidit ſimplicem fibrillam nerveam, ſed tantùm minimorum nervulorum faſciculum, qui adhuc ulteriùs dividi poſſet, niſi minutiſſima moles omnem artem, omnem dexteritatem, eluderet. Verùm omnes illi faſciculi propriis in vaginulis hærent, & tenuiſſimo liquido madent, ne cum ſe mutuò concreſcant vicini. Omnia ergo hæc nervulorum integumenta vaſculoſa ſunt, & in minimis tenue admodùm liquidum continere poſſunt tantùm, quod licèt tenuitate cedere videatur fluido, quod per fibrillæ ultimæ nerveæ cavum movetur, tamen magnam ſubtilitatem habere debet. Si jam conſideretur, tenuiſſimum illum rorem, qui concretionem impedit, denuò reſorberi per venas, quæ, in initio minimæ, evacuant ſe in majores trunculos, & tandem in venas ſanguineas, quæ, utì anteà dictum fuit, conſtanter turgent paroxyſmi podagrici initio, poterit impediri facilis reſorptio tenuiſſimæ illius lymphæ, quæ morâ poterit degenerare, & malè afficere partes, quas alluit, & humectat. Undè etiam videntur intelligi podagræ diverſitates, prout in minutiſſimis, vel paulò majoribus, vaſculis morbus hæret. Hinc etiam omnium crudeliſſima obſervatur podagra, dum non tumet pars affecta, utì anteà dictum fuit.

(*l*) Epidemic. Lib. II. text. v. Charter. Tom. IX. pag. 187.

(*m*) De Cauſ. & Sign. Morbor. diuturn. Lib. II. cap. XII. pag. 65.

§. 1263. ET quidem liquidum peccans hîc, acrimoniâ, & majore tenacitate; ſolidum, nimiâ vaſculorum anguſtiâ, & rigiditate.

Multæ rationes docent, in humoribus acrimoniam adeſſe. Licèt enim validus dolor adeſſe poſſit, dum obſtructa vaſa urgentur ab humoribus à tergo prementibus, ſícque diſtrahuntur fibræ, utì in *Hiſtoriâ Inflammationis* explicatum fuit, tamen & dolentiſſima podagra obſervatur, abſque tumore & rubedine partis dolentis; ubi & vix ulla febris, vel ſaltem exigua tantùm, adeſt. Tunc autem Medici ſolent incuſare acrimoniam, quando ſummi dolores abſque motu aucto adſunt: poteſt tamen humorum viſciditas huic acrimoniæ juncta eſſe; imò quandoque & in aliis morbis contingit, ut acre viſcido inhæreat irretitum, ſícque fixiùs hæreat, & difficiliùs extricari poſſit; utì de *Scorbuto* anteà ad §. 1153. dictum fuit. *Sydenhamus* (*n*), qui omnes animi nervos intendit, ut hunc morbum intelligeret, accuſavit acrimoniam. *Coſte* humorum acrimoniam, viſciditati majori junctam, pro causâ morbi habuit (*o*); imò ſepticam acrimoniam hîc agnovit, per quam oſſa & cartilagines carie deſtruuntur (*p*). Sentiebat, paroxyſmum inſtare, dum acres, copioſæ lacrymæ oculos irritabant perpetuò; utì §. 1261. dictum fuit. Præterea illos, qui acri victu utuntur, & vino liberaliùs indulgent, cæteris paribus, magis affligit morbus, & contra lenitur diætâ lacteâ.

Certum eſt, in corpore ſaniſſimo humores in majorem acrimoniam vergere; verùm acre, in humoribus natum, expellitur de corpore per urinæ vias, vel & per cutis ſpiracula exhalat, ſimúlque ubi talis acrimonia copioſior adeſt, ſive ſponte nata in corpore, ſive ab ingeſtis acrioribus producta, ſitis ſequitur, quæ invitat ad largum aquoſi potûs uſum, ut abluatur illud acre, & per ſolitas vias acre illud dilutum expellatur de corpore. Sed obſervavit *Coſte* (vide §. 1257.), inſtante paroxyſmo, urinas per plures dies prodire pallidas, ſubturbidas, inſtar potûs limonati, & tantò ſeveriorem metuebat paroxyſmum, quantò diutiùs hæc ſigna præceſſerant; quæ docebant, humorum acrimoniam adeſſe, quæ tamen non ſatis expellebatur per urinæ vias. Et contrà, citiùs levari morbum, obſervavit, ſi urinæ flavam, vel rubram hypoſtaſim magnâ copiâ deponerent. Undè videntur tubuli uriniferi in renibus ſtrictiores eſſe, neque ſatis facilè tranſmittere illa, quæ naturali lege exire per hanc viam debebant de corpore.

Memorabilis obſervatio confirmat modò dicta. Notum eſt, à *terebinthinâ* ſumtâ, imò etiam ab eâdem externè inunctâ, odore grato violaceo imbui urinam, & ſatis citò quidem, ita ut poſt pauca minuta in propriâ urinâ hunc odorem obſervaverim, dum experimenti gratiâ quinque grana hujus balſami nativi deglutiveram. Verùm annosâ podagrâ laborans quotidiè mane & veſperi ſumſerat drachmam terebinthinæ Venetæ cum *polio montano* coctæ (*q*), & quidem conſtantiſſimè per integros ſeptemdecim menſes; excepto quòd paroxyſmi podagrici tempore interpolaretur ejus uſus; & tamen nunquam ſe prodiderat in urinâ violaceus ille odor (*r*). Verum

(*n*) Tract. de Podagrâ, pag. 559.
(*o*) Traité de la Goutte, pag. 27.
(*p*) Ibidem, pag. 33.
(*q*) Hahn. Hiſtor. Podagr. Eminentiſſ. &c. pag. 10. & ſeq.
(*r*) Ibidem, pag. 16.

quidem eſt, quòd terebinthina per coctionem perdat fragrantiæ ſuæ partem non contemnendam; ſed tamen patuit, illam manſiſſe accumulatam in corpore, dum nihil de hâc per renes excerneretur. Sitis enim immodica urgebat, & per ſalivalia organa terebinthinæ odor viam inveniebat. Sputa enim copioſa tenacia prodierunt, odore & ſapore terebenthinæ penitùs imbuta; & licèt, ſtatim ac ſputa talia prodire incipiebant, abſtineretur à terebinthinæ uſu: *Fons tamen videbatur inexhauſtus, omniſque ſaliva nil niſi fæcundiſſima terebinthinæ progenies erat. Nec mirum! Adeò longo enim temporis tractu decantati hujus remedii frugem periclitati fueramus, ut tota humorum maſſa imbui ejùs ſubſtantiâ potuerit commodè.* Cùm autem per plures dies moleſtus ille ſalivæ odor perſiſteret, ex oleo amygdalarum, ſaccharo, & vitello ovorum, parabatur remedium, quod ſapponaceâ ſuâ vi divideret ſic tenax illud terebinthinaceum, ut faciliùs integrè de corpore eliminari poſſet; quod etiam ex voto ſucceſſit; dum, paucorum dierum tempore, uſu hujus remedii continuato, illud incommodum tollebatur.

Patet indè, illud, quod tam citò & facilè tranſit per urinæ vias in ſanis, retineri per tot menſes poſſe in Podagrici corpore, adeóque per urinæ vias non exire omnia, quæ ſecundùm ſanitatis leges eliminari debebant. Fortè & hoc conſiderari meretur inter cauſas, quare Podagrici toties fiant calculoſi. Ideò & *Sydenhamus* inculcavit ſeriò potum tenuem, & motum corporis inter paroxyſmorum intervalla, ut renes liberarentur ab illis, quæ hærere ibi inciperent, & calculoſis concretionibus originem dare poſſent. Juſſit enim (*s*), ut Podagrici, prandio contenti, decumbant incœnati: *Hauſtum tamen cerevifiæ alicujus tenuioris liberaliorem ſibi indulgeant, quandoquidem etiam renum calculo generando proclives ferè ſunt tales, cujus concretio à liquore ejuſmodi hoc tempore hauſto multùm impeditur; refrigeratis ſcilicet ab eo renibus, prolutiſque.*

Verùm & videtur incuſari poſſe ſimul major humorum tenacitas. Obſervavit *Coſte* (*t*), ſanguinem eductum de venis Podagricorum, qui vigore ætatis & bonâ temperie fruebantur, habuiſſe denſitatem phlogiſticam inſtar pleuriticorum: copia tamen partis rubræ minor erat, & ſerum abundabat. In debilioribus jam, & morbi diuturnitate fractis, pars rubra nigricabat, & ſeri copia adhuc magis abundabat; quod viride erat & ſubſalſum. Cruor autem ille, dum refriguerat, jam fœtebat (*u*). *Hahn* invenit ſanguinem venâ miſſum in Podagrico ſatis bonæ notæ; poſt annum catarrhoſo muco viſcidum; tribus menſibus poſteà floridum denuò; poſt ſex menſes ſanguis erat tenax, & pituitoſus; ſícque nunc melior, nunc pejor, apparuit ſanguinis indoles: ſex autem antè mortem menſibus, *præter morem tenax, luridus, teter, inflammationem ſpirans, è pede emiſſus fuit ſanguis.* Omnia hæc monſtrant, majorem tenacitatem humorum in hoc morbo inventam fuiſſe; imò concluſerunt aliqui, totum morbum à ſolâ hâc auctâ viſciditate in humoribus pendere, adeóque produci ab illis alimentis & potulentis, in quibus mucilago abundaret (*v*). De hâc re autem anteà dictum fuit.

In ſolidis autem partibus major rigiditas culpatur; ex quâ ſequitur vaſorum major

(*s*) Tractat. de Podagra, pag. 579.
(*t*) Traité ſur la Goute, pag. 21. 22.
(*u*) Hiſtor. Podagr. Eminentiſſ. &c. pag. 13. 17. 25. 20.
(*v*) Liger, Traité de la Goutte, pag. 63.

anguſtia; utì ad §. 33. probatum fuit; & major reſiſtentia liquidis, quæ per vaſa moveri debent.

Ideò provectâ ætate frequentiùs Podagra occupat (§. 1255.), cùm ſenſim magis magíſque rigeſcant ſolidæ corporis partes. Externum frigus, dum vaſa ſtringit, hinc Podagricis adeò inimicum eſt, & frequenter paroxyſmum excitat, utì anteà monitum fuit. Undè veterani Podagrici, qui ferè toto anno ſunt miſeri, æſtivis ſaltem menſibus commodiùs valere ſolent. Perſpirationis ſolitæ imminutio, & imprimis ſiccitas cutis inter digitos pedum, qui olido ſudore in ſanis madeſcere ſolent, pro indicio inſtantis paroxyſmi haberi ſolet; utì anteà dictum fuit. Ubi autem conſtricta anteà vaſa laxantur, & tranſmittere incipiunt humores, humeſcit cutis, dolores leniuntur, & morbus in parte affectâ versùs finem properat; utì pariter anteà jam notatum fuit.

§. 1264. UNdè in locis à cerebro remotiſſimis, motui maximè reſiſtentibus, ob ſoliditatem, duritiem, exercitium, pondus incumbens, primò ſe manifeſtat.

Omnia hæc vera ſunt in morbo incipiente; tunc enim pedes primò invadere ſolet. In morbo autem jam adulto, dum augetur copia materiæ morboſæ, pedum articuli ſæpè non ſufficiunt, ut omne illud capiant; & tunc etiam alia loca occupantur; præcipuè, ſi poſt frequentes jam toleratos paroxyſmos ſic mutata fuerit partium fabrica, obſtructis, vel compreſſis, aut infarctis, vaſis, ut impediatur materiæ podagricæ depoſitio versùs has partes. Tunc enim quandoque manus, genua, aliáſve corporis partes, invadit morbus; vel & per totum corpus miris diſpergitur modis; utì anteà dictum fuit. Videantur illa, quæ ad §. 1259. de hâc re dicta fuerunt.

§. 1265. EJus vitii autem (1262. 1263.) origo proxima in indigeſtione viſcerum, non attenuantium, aſſimilantiúmque, ſatis aſſumta in indolem requiſitam in liquido nervoſo, id eſt, ultimæ elaborationis ultimo effectu, ſpiritui vitæ, & radicali ſeminis proliferi materiæ, hinc ſe innectit clanculum.

Si conſiderentur illa, quæ nutritionem ſpectant, patet per inevitabiles vitæ ſanæ actiones liquidorum noſtrorum copiam minui, ſolida deteri, quotidiè; hinc niſi reſtituerentur perpetuò illa, quæ perduntur continuò, brevì corpus noſtrum deſtrueretur. Sed non hoc tantùm; verùm etiam humores humani, calore corporis, motu per vaſa, degenerant à blandâ indole, & in acrimoniam mutantur putreſcentem: undè, niſi acriora, nocitura corpori, ſi manerent, eliminarentur de corpore per cutis vaſa, urinam, & alvum, novúſque blandus chylus reſtitueret hanc jacturam, brevì actum foret de corpore. Manifeſtè hoc apparet in illis, qui ſtrictiſſimo jejunio corpus macerant, ſi per viginti quatuor horas ab omni cibo & potu abſtinuerint. Vires enim languent, ita ut ſolitos labores tolerare nequeant; imò ſæpè in animi deliquium cadunt, licèt quieſcant. Anima in his olere incipit; urina parca acris ſtranguriam facit; quæ omnia emendantur, dum cibo potúque reficiuntur. Aucta hæc per ine-

diam acrimonia humorum primò ſe manifeſtat quidem in primis viis, & vaſis majoribus; verùm ubi & tenuiſſimi humores ſic affici incipiunt, ſequuntur pervigilia, epilepticæ convulſiones, febres furioſæ, & tandem mors (*x*). Verùm alimenta, quæ ingeruntur, non ſunt eadem cum illis, quæ deperdita fuerunt; ſed debent ſic mutari per actionem viſcerum, & vaſorum, ut, amiſſâ propriâ naturâ, acquirant indolem noſtrarum partium ſolidarum, & fluidarum. Demonſtrarunt Phyſiologi ingentem illum apparatum, qui requiritur, ut ex ingeſtis reparentur perdita. Manducatio dividit, & ſalivam unà cum aëre miſcet intimè cibis; ventriculus recipit, retinet, fovet, ſuos humores admiſcet; dum ſimul hoc viſcus, unà cum contentis ſuis, preſſione diaphragmatis, & muſculorum abdominalium, agitatur perpetuò, atque hepate & liene, ſanguine calido copioſo plenis, fovetur, cùm hæc viſcera partim accumbant, partim incumbant, ventriculo; idem & à pancreate ſuccumbente fit. Mutati ſic in ventriculo cibi, liquidiori ſub formâ exeunt per pylorum in inteſtina; admiſcetur bilis utraque, & ſuccus pancreaticus; in toto tubo inteſtinali, in omni puncto, ex arteriis exit tenuis lympha, quæ contentis inteſtinorum intimè miſcetur; per lactea vaſa reſorbetur tenuior pars; donec, omni utili ſucco exhauſto, fœculenta pars per alvum exeat. Chylo autem ſic reſorpto admiſcetur lympha tenuis venoſa, à toto corpore redux; tandémque chylus, ſic dilutus, ut pro maximâ parte conſtet humoribus animalibus, guttatim inſtillatur ſanguini, per venam axillarem præterlabenti; cùm hōc pellitur ad cor; dein per pulmonem in aortam; & cum ſanguine arterioſo per totum corpus circumducitur.

Chylus ille, dum cum ſanguine ſic movetur, jam multùm perdidit de naturâ ingeſtorum; ſed nondum tamen perfectam indolem noſtrarum partium acquiſivit: per vaſa enim mammaria ſeparatus, & in mammis collectus, adhuc ſæpè dotes ingeſtorum retinet. *Loweri* autem experimentis conſtitit, chylum, poſtquàm per octo horas fluxit cum ſanguine per vaſa & viſcera noſtra, depoſitâ propriâ naturâ, jam aſſimilatum eſſe humoribus noſtris, adeóque aptum, ut reſtituantur perdita ex hoc chylo jam mutato.

Si autem ex tot conditionibus, ad perfectam talem aſſimilationem requiſitis, una vel plures defecerint, effectus ultimus erit diverſus, aliqua ſequetur degeneratio, imprimis in tenuiſſimis humoribus, qui maximâ elaboratione indigent, ut abſque impedimento per minima corporis vaſa fluere poſſint. Si maneant eadem ultimæ aſſimilationis vitia, accumulabitur ſenſim major copia degeneris humoris; qui, ſi non exeat de corpore, morâ acrior, & minùs meabilis, reddi poterit; ſícque tandem, ad loca huic materiæ, jam morboſæ, recipiendæ apta depoſitus, morbum producere.

Hinc patet, quare *Ægineta* (*y*), de hoc morbo agens, dixerit: Humor præter naturam, & partium debilitas, hunc morbum faciunt: *Quando enim altrix facultas partium labefacta fuerit* (ἡ θρεπτικὴ δύναμις ἀτονήσῃ) *ob ciborum copiam, ex quâ cruditates contingunt, humor abundans in quamcumque articulationem, quæ anteà debilior fuerat, ſe conferet, & diſtendens colligantes nervos, dolorem faciet.*

Sed & *Sydenhamus* (*z*), proprium morbum attentiſſimè conſiderans, poſt abſolutam Podagræ hiſtoriam, dicit: *Omnes animi nervos variis hujuſce morbi phæno-*

(*x*) H. Boerh. Inſtitut. Med. §. 757. — (*y*) Lib. III. cap. LXXVIII. pag. 57. — (*z*) Tractat. de Podagr. pag. 557.

menis contemplandis acriter intendens, illum Απεψία, *ſeu labefactatæ tam in partibus quàm ſuccis corporis univerſi concoctioni, ortum debere exiſtimo.* Hæc autem deindè latiùs deducit. Certè illa, quæ hactenus dicta ſunt de hoc morbo, hanc ſententiam pulchrè confirmant. Divites, lautiſſimè viventes, imprimis infeſtat Podagra; & conſtitit, eoſdem à morbo curatos fuiſſe, dum, iniquâ ſorte, divitiis orbi, cogebantur, frugalem victum in ſudore vultûs ſibi ſuíſque quærere. Si enim, minùs perfectâ aſſimilatione factâ, fortè quid degeneraverit in humoribus, illud ſubigetur per labores, corporíſque exercitia, vel expelletur de corpore. Panem atrum, & lardum ſale fumóque induratum, avidè comedit, & optimè digerit, durus arator; quæ peſſimè gravarent ventriculum hominis, ſedentariam vitam viventis. Undè & illi, qui plus æquo libris impalleſcunt, toties Podagrici fiunt, dum ſalubre corporis exercitium nimis negligunt. Indè etiam ſeneſcentibus frequentior morbus; dum minùs agile per ætatem corpus motibus perficiendis minùs aptum evadit.

Sed & poſteà, quando de curâ agetur, illud ulteriùs confirmabitur. Laudaverunt Medici toties diætem lacteam, ut nempè in ſani animalis corpore paratus humor daretur; qui faciliùs à debilioribus viſceribus ſubigi poſſet. Diætam mollem ex eupeptis cibis, & ſimplicem, laudavit *Sydenhamus;* juſsítque Podagricos, ſolo prandio contentos, incœnatos lectum petere. Deindè corporis exercitia Podagricis ſuadet quàm maximè, ita ut dolentibus adhuc pedibus incedere illos juſſerit. Si remedia, maximè decantata, conſideramus, ſunt imprimis talia, quæ languentem viſcerum chylopoieticorum actionem excitare, & emendare, valent. Si enim primâ in coctione aliquod vitium manſerit, illud in reliquis coctionibus difficiliùs emendabitur ita, ut perfecta omnium aſſimilatio fiat. Imò licèt reliqui humores, qui per majora vaſa fluunt, ſatis boni fuerint, in minimis vaſis, & ſubtiliſſimis liquidis ſecretis à ſanguine, quæ per tenerrima hæc vaſa moventur, poterit manere quid à naturâ alienum; quod ſenſim copia auctum, vel & morâ pejus redditum, diverſos, & miros morbos producere poterit. Videantur illa, quæ ad §. 1262. dicta ſunt. Cùm igitur in Podagricis hæc degeneratio morboſa in ſubtiliſſimo totius corporis liquido hæreat, indè *Helmontius* (*a*), Podagram in vitæ ſpiritu diverſorium ſuum nactam eſſe, ſtatuit; cúmque in præcordiis officinam ſpiritûs vitalis poneret, & circa præcordia ingruentis paroxyſmi primordia ſæpè ſentirent Podagrici, hinc in illâ opinione confirmabatur. Subtiliſſimis autem partibus, ſive ſolidis, ſive fluidis, inhærere morboſum hunc characterem, etiam indè concluſit, quòd Podagra hæreditaria eſſet, & per tot annos ſilens latere poſſet in corpore, antequàm in nervum erumperet (vide §. 1255); undè dixit (*b*); *Non eſt cruori character Podagræ ille commiſtus, at benè moderatori partium ſolidarum. Mutatur nimirùm multoties cruor, totáque alimenti ſuppellex, ante Podagræ hæreditariæ venturum adventum.*

Certè in morbis hæreditariis quàm maximè mirum videtur, quòd in naſcentis hominis moleculâ minimâ jam hæreat illud, quod poſt triginta annos morbum faciet, tanto temporis ſpatio in ſilentio quaſi obdormiens. Sed omnia, quæ generationis opus ſpectant, parum adhuc intellecta ſunt, licèt ſummi viri omne ingenii acumen adhibuerint, & nullis laboribus pepercerint, ut hæc myſteria indagarent. Ille, qui fecit

(*a*) In Capitulo: *Aſthma & Tuſſis*, §. 40. pag. 293. — (*b*) In Capitulo: *Volupe viventium morbus*, §. 11. pag. 313.

omnia,

omnia, dedit animalibus & plantis potentiam ſe multiplicandi: hoc dum ſit, debet de toto hoc præparari quid, & abſcindi de integro hoc manente, quod erit alterum ſimile huic; hæc eſt genitura, aliam ex aliâ prolem ſubſtituendo multiplicans naturam: hoc exire poſſe de corpore fabricato, manente corpore integro, ſcimus.

Sed incomparabilis *Reaumurii* (c) induſtriâ patuit, rudimentum illud vitale futuri animalis per plures annos poſſe manere immutatum, & longo quaſi ſomno ſepultum, non creſcens, aptum tamen, ut indè prodeat animal, quod ſuî ſimile producet poſtea. In regno vegetabili germen futuræ plantulæ in ſemine maturo recluſum quàm diutiſſimè ſervari poterit. Nobilis vir, qui ſapidiſſimos melones ſingulis annis in horto colebat, melonum ſemina benè ſicca ſervabat vaſis puriſſimis vitreis exactè clauſis, nec terræ mandabat unquam, niſi priùs per integrum decennium ſervaſſet, cùm firmiter ſibi perſuaſum haberet, ex diù ſervatis ſeminibus longè meliores fructus produci. Ex ſeminibus plantæ, *Mimoſæ* dictæ, ſive *ſenſitivæ*, per octoginta annos ſervatis, dum in ſcrinio neglecta jacuerant ab avo olim ex Indiis receptis, à nepote dein terræ mandatis, plantulas ſurrexiſſe vidi, quæ vividiſſimè, ad leviſſimum tantùm attactum, foliola contrahebant. In hiſtoriâ naturali verſatiſſimus *Eques de Baillou*, qui immenſum theſaurum foſſilium, aliarúmque rerum naturalium, quem collegerat indefeſſo labore & ſummâ induſtriâ, *Auguſto Imperatori* tradiderat, ut ſub tantis auſpiciis illam in ordinem redigere poſſet, & augere perpetuò, caſu invenit in ſcriniolo fabas, quarum quædam miniato colore fulgebant, aliæ variegatis coloribus pulcherrimis omnium oculos in ſe rapiebant. Vocabatur Hortulanus, in arte ſuâ nemini ſecundus, qui, diligenter luſtrans hæc ſemina, terræ adhuc mandari poſſe, ut germinent, dixit. Optimus ſenex *de Baillou* riſit, monſtravit ſchedulam, quam unà cum fabis his invenerat, quæ docebat jam ultra ducentos annos ſervatas fuiſſe, & licèt integræ viderentur, tamen vix veroſimile eſſe, ut poſt bina ſæcula plantam ſui generis producerent. Hortulanus ſcapello, non ſine moleſtiâ, duras fabas has dividens, vidit, germen integrum eſſe, cotyledones ſanos, nil mucidi, nil corrupti; hinc audacter dixit, ſe non moveri omnibus illis ratiunculis; ſed certum eſſe, quòd arte ſuâ excitare poſſet tam diù ſopitum hoc germen, ut vegetaret. Maceravit per aliquot dies in purâ aquâ fabas, ut molliretur externa ſuperficies; dein fertili terræ immiſit; blando calore fovit; & poſt aliquot ſeptimanas jam una alteráve germinare ceperunt, poſteáque plures aliæ, quæ Phaſeoli plantas ad magnam ſatis altitudinem ſcandentes exhibuerunt.

Sed certè & in corpore humano ipſo obſervantur ſimilia, quæ docent, quædam diù latere in corpore, vix incrementum capientia, quæ poſt annos ſimul & ſemel ſe manifeſtant. Pilorum in cute pubis rudimenta hærent; ſed circa pubertatis tempus prodire incipiunt tantùm; & tunc citò creſcunt. In maxillis minorum abortuum diffractis vidi dentium primordia manifeſtè, non tantùm illorum, qui primi prodibunt, ſed & illorum, qui ſeptimo vel octavo ætatis anno, & ſeriùs adhuc ſubitò creſcere incipient, priorúmque locum derelictum occupabunt. Notum eſt, in utraque maxillâ ultimos dentes molares ſæpè ad vigeſimum quintum & ultrà ætatis annum manere in alveolis ſuis gingivâ tectos, & poſteà, ſæpè non ſine magnâ moleſtiâ, emergere; undè & dentes ſapientiæ vocari ſolent: horum tamen rudimenta in maxillâ abortuum vidi, & in fœminâ octogenario majore, penitùs jam edentulâ, miratus fui, eoſdem illos dentes

(c) Mémoir. pour l'Hiſtoire des Inſectes, Tom. II, pag. 30.

emerſiſſe manifeſtos, non ſine metu hæredum, ne effœta hæc anus denuò juveneſceret. Omnia hæc modò dicta ſi conſiderentur, non adeò abſonum videbitur, infelix Podagræ, aliorúmque morborum, ſeminium naſcentis hominis primo rudimento ſic innecti poſſe, ut nullo ſigno ſe manifeſtet per plures annos, tandémque determinato vitæ tempore in actum deducatur, & ſimilem, ac in parente olim fuerat, morbum producat. Omnia, utì modò dixi, in generationis opere, myſteriis plena ſunt: acutiſſimi obſervatores detexerunt plura, quæ jam facta erant; modum autem, quo fiebant hæc, quæ facta mirabantur, nemo evidenter explicuit; ſaltem quantùm novi. Prudenter certè *Columella* (*d*) dixit: *Nec generandi quidem data eſt poteſtas manibus aut plantis: ſed, quod hominibus ignotum voluit eſſe genitor univerſi, ventre protexit, ut divinâ prœditus ratione rerum æternus opifex, quaſi quibuſdam ſecretis corporis, in arcano, atque operto ſacra illa ſpiritûs elementa cùm terrenis primordiis miſceret, atque hanc animantis mâchinæ ſpeciem effingeret.*

§. 1266. CUjus (1265.) ratio iterùm deducitur ex cauſis remotis (1255. 1258.)

Si jam cum dictis conferantur illa, quæ ad numeros hîc citatos de cauſis remotis allata ſunt, patebit has tales eſſe, ut digeſtionem, attenuationem, & aſſimilationem, ingeſtorum turbent, & impediant; undè cruditas naſcitur; & ſi diù ſimiles cauſæ egerint, à naturali ſuâ indole, multùm degenerabunt corporis humores; adeóque Podagræ producendæ, vel excitandæ, ſi anteà jam adfuerit, dabunt occaſionem.

§. 1267. SUpponit itaque omnes ferè coctionum vitiatas functiones ad producendum hoc malum (1265.) & quidem vitio in majoribus vaſis, liquidíſve, vix ſenſibili.

Omnia illa vitia in uſu ſex rerum naturalium commiſſa turbant ſæpè multas viſcerum functiones, & alios morbos plures producere poſſunt, utì facilè patet. Verùm ipſa Podagra ex his ſequi poteſt, licèt vix ullum vitium in majoribus vaſis, aut liquidis craſſioribus, appareat. Dictum enim fuit anteà ad §. 1256. & 1262, illud, quod poſteà dolorem podagricum excitabit in pede, nullum ſæpè ſuî ſignum dare, niſi dum ad artus delatum fuerit. Unde *Helmontius* (*e*), licèt ſpiritûs vitalis ſedem in præcordiis poneret, & archæum ſuum circa cardiam, ſive os ventriculi ſuperius, locaret, tamen non credidit, aliquid morboſi in ventriculo hærere, quod Podagræ quaſi fomitem daret: *Nec eſt enim character ille Podagricus ſilens, materialiter, aliquo intus depoſitus nido, ſegregatóque ſtabulo in plicis aut rugis ſtomachi exceptus, tanquàm tartarus aliquis exoticus adhærens. Sed eſt in ipſo vitæ Archœo concreditus character.*

Quandoque enim Podagrici toto inter paroxyſmos intervallo ſe credunt ſanos; imò quandoque mediâ nocte, dum ſani lectum ingreſſi fuerant, ſævus dolor corripit nil tale ſuſpicantes; utì anteà dictum fuit. Undè ad §. 1262. concluſum fuit, cauſam

(*d*) Lib. III. cap. x. Auctor. rei ruſtic. Tom. I. pag. 376.

(*e*) In Capitulo: *A ſede animæ ad morbos*, §. 11. pag. 236.

proximam Podagræ hærere in ſubtiliſſimis partibus ſolidis & fluidis corporis. Sed anteà dictum fuit in Epilepſiâ, & in Febre Intermittente, cauſam proximam horum morborum in minimis his partibus quandoque hærere. Undè etiam tales morbi ſæpè ſe invicem mutant, imò deſtruunt quandoque. Anteà patuit, moleſtam vertiginem, Podagrâ ſequente, perfectè ablatam fuiſſe. Febris intetmittens quandoque delevit Epilepſiam exquiſitam. Vidi in homine robuſto, aliquot jam Podagræ acceſſus paſſo, tertianam vernam; poſt ſecundum paroxyſmum pollex pedis acri dolore corripiebatur; nec rediit ampliùs febris. Notum autem eſt, tertianam vernam, licèt mitis fuerit, rarò ante quintum paroxyſmum, & plerumque ſeptimo tantùm, finiri. Solet in talibus febribus, ſponte, vel per artem, ſurſum aut deorſum evacuari materies bilioſa, magno cum levamine; hinc & illi tale remedium præſcriptum fuerat; quod mane ſumſiſſet, niſi de nocte Podagræ paroxyſmus ſe manifeſtaſſet, quem turbare dum nollet, prudenter ab uſu purgantis remedii abſtinuit; & intra quatuordecim dies, à Podagrâ liber, optimè ſe habuit totâ æſtate. Neque potuit obſervare, quòd poſteà bilioſas evacuationes habuerit, licèt ægrum & adſtantes monuerim, ut ſollicitè attenderent.

§. 1268. ADeòque curatio impoſſibilis, niſi per medicamenta, quæ integrè hæc vitia emendare queant, & ſubtiliſſimum peccans ritè corrigant. Undè incurabilis ferè hactenùs habita, niſi paucis Empiricis.

Dolorem lenire, non eſt Podagram curare; cùm ſponte ſuâ ſemper minuatur, &, diſſipatâ omni materiâ morbosâ, ceſſet paroxyſmus. Sed vera curatio Podagræ eſt, ut nunquam poſteà redeat morbus, licèt etiam cauſæ, excitare paroxyſmum valentes, applicentur corpori; de quibus §. 1258. dictum fuit. Illæ enim cauſæ procatarcticæ non feciſſent Podagram, niſi prædiſponens ad Podagram cauſa præexſtitiſſet in corpore; quæ ſi ſublata fuerit, morbus abeſt.

Obſervatur enim, bonâ dietâ leniri morbum, imò ſæpè per plures annos ſilere, ſi ſolo lacte vivant ægri, utì poſteà dicetur; attamen tales non ſunt curati, & cauſa prædiſponens manet, licèt, per talem diætam ſublatis cauſis occaſionalibus cauſa prædiſponens non fuerit actuoſa reddita, ſed ſiluerit per plures annos. Obſervatum enim fuit, ſi ad priſtinam diætam redierint, omiſſo lactis uſu, tales ægros acriori Podagrâ laboraſſe, quàm antè, licèt ſe ſanos omninò crediđiſſent. Agitur ergò hîc de radicali illâ curâ, quæ characterem illum Podagricum dictum *Helmontio* delet integrè, & ſubtiliſſimum illud peccans ritè corrigere poteſt. Utì enim ad §. 1256. dictum fuit, non illud, quod in loco dolente ardet, dolet, Podagra eſt, ſed ejus productum tantùm. Aderat degenerans illud ſubtile ante Paroxyſmum; ſed tunc morbum facit, dum in articulos deponitur. Hinc dixit *Helmontius* (*f*); in ſanandâ Podagrâ *meditandum eſt, quomodo è ſpiritu vitæ character ſeminalis Podagræ ſit abolendus. Quo aliàs perſtite nil actum eſt, electo Medico dignum. Neque enim ad intima ſpiritûs vitalis ſcrinia quivis tabellarius accedit, niſi legatus amicus.*

(*f*) In Capitulo: *Volupe viventium morbus*, §. 24. pag. 315.

Tale autem remedium jactabat eſſe *Arcanum corallinum Paracelſi*, quod Podagram in ſuo ſemine interimeret. Neque videtur fuiſſe medicamentum purgans per alvum, *ſed noſtris conſtitutivis commiſtibile*. Credibile videtur, quantùm ex obſcurâ deſcriptione colligi poteſt, ex argento vivo paratum fuiſſe illud remedium, quod mite erat, nec corpus turbabat multùm. Non enim validas evacuationes in hoc morbo deſiderabat *Helmontius*; utì ex alio loco patet (*g*); *ſunt demùm morbi, quibus nulla eſt materia occaſionalis. Quibus tamen ſub periodum ſua excutitur materia connexa, velut ignis è ſilice: non habentes, inquam, aliam ſibi occaſionem præter impreſſiones ideales. Qualis eſt Podagra, Caducus, Mania, Aſthma, &c. Quorum ſcilicèt perfecta ſanatio conſiſtit in characteris ſeminalis, & incorporei fermenti, ablatione, non item in materiæ cujuſpiam ſequeſtratione.*

Chemici in arcanis ſuis, quæ ad intima corporis penetrare poſſe ſperabant, ſpem poſuerunt. Veteres Medici laudaverunt *Helleborum*, quem difficillimis morbis eradicandis parem credebant. Sic *Aretæus* (*h*) dixit; *Podagricis Veratrum mirificè; ſed in primis morbi invaſionibus ſuccurrit; quòd ſi multis jam annis inveteravit, vel à majoribus per ſucceſſionem deſcendit, ægrotum ad mortem uſque comitatur.*

Sydenhamus (*i*), poſtquàm diætam, exercitium corporis, & alia, Podagricis præſcripſerat, monet, illos immunes non fore omninò à morbo, licèt cuncta hæc religiosè obſervent; ſed inſigne malorum lenimen promittit tantùm. Ille enim, *qui hujuſce morbi curationem molitur, id negotii ſibi dari, debet credere, ut totius corporis habitum immutet, atque illud ad priſtinam conſtitutionem refingat, quantùm per ætatem, & reliquas circumſtantias, fieri poſſit: quod in paroxyſmorum interſtitiis, non in ipſis Paroxyſmis, annitendum eſt.* Candidè autem fatetur (*k*), quòd, *Therapeia radicalis, & uſquequaque perfecta, quâ quis etiam à diatheſi ad hunc morbum foret liberatus, adhuc in Democriti puteo latet, atque in naturæ ſinu reconditur, neſcio quando, aut à quibus, in lucem extrahenda.* Ned deſperabat tamen, quòd aliquando tale remedium inveniretur, imprimis fultus exemplo *corticis Peruviani*, qui tam feliciter febres intermittentes curat, quæ toties ad omnes Medicorum conatus rebelles manebant. Patet indè ratio, cur hactenus Medici radicalem podagræ curam, ſi non omninò impoſſibilem, ſaltem difficillimam habuerunt. *Hippocrates* (*l*) de Podagrâ dixit, quòd ſit *omnium, qui circa articulos oboriuntur, affectuum, violentiſſimus, ac diuturniſſimus, quique ægerrimè ſolvitur . . . & longus quidem etiam hic morbus eſt, & moleſtus, minimè tamen lethalis.*

Indè apud *Lucianum* (*m*) Podagricorum chorus *inſuperabilem Deam* vocat Podagram; quæ & ſe ipſam ἀνίκητον δεσπότιν πόνων dicit (*n*), quæ nullo thure placatur, quæ conſuevit iracundior occurrere illis, qui plurima tentant remedia (*o*). Econtrà:

His, qui nihil ſapiunt mihi contrarium,
Animam gero mitem, & ſio placabilis.

(*g*) In Capitulo. *Ignotus hoſpes morbus*, pag. 405.
(*h*) De Curat. Morbor. diuturn. Lib. I. cap. XII. pag. 132.
(*i*) Tractat. de Podagra, pag. 592. & ſeq.
(*k*) Tractat. de Podagra, pag. 606.
(*l*) De Affection. cap. VIII. Charter. Tom. VII. pag. 629.
(*m*) Tom. III. pag. 649.
(*n*) Ibidem. pag. 653.
(*o*) Ibidem. pag. 655.

Cauſas autem difficillimæ curationis, vel & ſæpè impoſſibilis, enumerat *Aurelianus* (*p*); & inter illas notat: *Paſſio hæc initio, parvitatis causâ, negligitur, & contemta convaleſcit, &c. ob hoc igitur paſſio perſeverare, atque corpora poſſidere, meditatur. Non autem ninùs etiam longorum lenimentorum cauſa, quibus receſſiſſe putatur, cùm ſanos ægrotantes fingendo promittit, adjuvante etiam intemperantiâ, quæ cùm ſæpè concipi paſſio perſpicitur, manere poſſe non dubitatur.*

Empyrici ſoli, qui audacter adeò de corio humano ludere ſolent, jactant, ſe ſuis arcanis vel radicatiſſimam Podagram funditùs tollere poſſe. Cúmque ditiores præcipuè infeſtet hic morbus, undique advolant, ut ingenti ſæpè prætio nugas ſuas vendant credulis. Novi plures, qui, ſæpiùs quamvis ab his nugivendulis decepti fuiſſent, tamen faciles præbebant aures, dum novus agyrta jactaret ſimilia. Facilè enim ſolet humanum genus illa credere, quæ optaret vera eſſe. Conantur autem tales homines fidem mereri, dum dolentibus paroxyſmi tempore partibus applicant talia, quæ cruciatus lenire videntur, dum Paroxyſmi particularis declinatione dolor ſponte remittit. Verùm optimè monuit *Sydenhamus* (*q*) ægros: *Quin potiùs ſub initio Paroxyſmi iſta uſurpet, & ſtatim edocebitur, quàm ficulneum ſit iſtud auxilium, quàm vana ſpes; cùm hæc Epithemata nocere quandoque poſſint, prodeſſe nunquam.* Sed & ante *Sydenhamum* ſimilia monuerat *Aurelianus* (*r*), poſtquàm farraginem remediorum à variis laudatorum recenſuerat, & exploſerat: *Fit prætereà, ut acceſſiones tempora percurrant, & ſuâ ſponte levigentur, atque ita occurrens declinatio, vel paulò proximius lenimentum, eventum curationis afferat. Quòd ſi fortè verè profuiſſe putaretur declinationi adhibitum, rursùm initiis noxium neceſſariò comprobatur.*

Utinam illis jactatoribus contingeret illud, quod ſcitè fingit factum fuiſſe in binis Syris *Lucianus* (*s*). Hi enim fame ſubacti, & victi inopiâ, terram pererrabant totam vagi, & mare, jactantes, ſe poſſidere hæreditario jure unguentum, quod leniret ſævos dolores; cujus tamen compoſitionem, ob juratam tacendi fidem, revelare nolebant. Verùm iratiſſima *Diva Podagra* juſſit, ut ſeveræ pœnæ, bacchanalium ſuorum comites, convolarent illicò, & miſeros crudeli torquerent dolore, donec, fruſtra illito unguento, cogerentur fateri, nec ſuum arcanum, nec ullum aliud, vincere poſſe Podagram; quæ invicta dein exclamat:

Cognoſcat unuſquiſque, me ſolam Deûm
Non deliniri Pharmacis, non obſequi.

§. 1269. HÆreditaria, & tophacea, curatu omnium difficillimæ.

Licèt autem Podagra ſemper arduus curatu ſit morbus, tamen varios difficultatis gradus in curando hoc morbo agnoverùnt Medici, & ſtatuerunt ſatis unanimiter, hæreditariam omnium difficillimam eſſe; imò *Aretæus*, utì ad præcedentem paragraphum dictum fuit, de illâ curandâ deſperavit; utì etiam de illâ, quæ admodùm inveterata jam eſt, & tophos podagricos in variis corporis locis produxit.

(*p*) Morb. Chronic. Lib. V. cap. 11. pag. 560.
(*q*) De Podagra, pag. 601.
(*r*) In loco modò citato, pag. 565.
(*s*) Tom. III. pag. 660.

Omnes agnoſcunt ſummam difficultatem curandæ Podagræ hereditariæ, tamen non videtur omninò deſperandum eſſe. Conſtat enim obſervatis, quòd quandoque hic morbus ex avo in nepotem tranſeat, cujus pater immunis ab hoc morbo totam vitam tranſegit, præcipuè ſi ſobriam, & quotidianis laboribus exercitatam, vitam duxerit. Si dura paupertas potuerit confirmatam jam Podagram eradicare, videtur admodùm veriſimile eſſe, eandem hoc efficere poſſe, ne morboſus ille character, hæreditate ſuſceptus, in actum deducatur unquam, ſed ſilens obdormiat totâ vitâ. Verum quidem eſt, quòd non videatur omninò deletus ille character, cùm tranſire obſervetur in progeniem tamen; ſed & illa, frugali vitâ, & ſalubri corporis motu, pariter cavere poterit, ne latens morbi veſtigium in nervum erumpat; ſicque ſpes erit, ut tandem ex tali familiâ extirpetur infelix morbi radix. Hæreditariam phthiſin, cavendo Hæmoptoën, ſic deletam fuiſſe, anteà dictum fuit, ubi de hoc morbo agebatur.

Hæreditariæ Podagræ validum Paroxyſmum ipſo ætatis flore ſenſerat Medicus (*t*); ſeverâ diætâ, aliiſque, de quibus poſteà dicetur in curatione, immunem ſe præſtitit à Podagræ cruciatibus per duodecim annos, & ultrà. Nec tamen videbatur radix mali ſuperata fuiſſe. Dicit enim ſe dictaſſe egregium hunc tractatum, cùm ſcribere non poſſet, ut rigidæ hyemis, & diri morbi, quo decumbebat, tædia falleret, ſimúlque proximo prodeſſet. Patet tamen indè, quantùm ſperare poterit Medicus, ſi docilem & conſtantis animi ægrum nactus fuerit, qui frugali menſâ Podagræ cruciatus redimere velit. *Cornaro*, ſolâ diætâ ab articulario & aliis pluribus morbis liberatus, integrum ſæculum complevit, tandémque abſque ullo morbo prægreſſo vivere deſiit (*u*). Tamen poſt quadrageſimum modò annum ſobriè vivere inceperat; anteà gulæ deditus morboſam agebat vitam.

Ubi verò eò uſque invaluit, ut tophi, cretâ podagricâ pleni, in variis corporis locis naſcantur, credebat *Sydenhamus*, utì ad §. 1260 & 1261 dictum fuit, ipſam corporis ſubſtantiam in morbi fomitem jam converſam eſſe, adeóque & morbum difficillimè curandum fore. *Hippocrates* (*v*) hanc Prognoſin dedit in hoc morbo: *Quicumque, aut ſenes ſunt, aut circa articulos callos* ἐμπωρώματα *habent, aut ærumnosè vivunt ac ſiccam alvum habent, hi omnes ſani fieri non poſſunt humanâ arte, quantum ego novi, &c. Qui verò juvenis eſt, & circa articulos nondùm tophaceos callos concretos habet; & accuratè vivit, & laboris amans eſt, & alvum bonam habet ad obediendum, pro ſtudiorum ratione, hic ſanè, medicum intelligentiam habentem nactus, ſanus fieri poterit.*

Tamen, utì poſteà patebit, bonâ vivendi ratione, & opportunis remediis, multùm profici poterit, etiam in Podagrâ tophaceâ. *Sydenhamus* (*x*) teſtatur, ſe expertum eſſe, *quòd exercitatio longa, & quotidiana, non tantùm officit generationi tophorum, ſed etiam tophos veteres, & induratos, ſolvit, modò non eò uſque invaluerint, ut cutim extimam in ſuam ſubſtantiam mutaverint.* De poſſibili reſolutione cretæ, ſive calcis podagricæ poſteà in curatione adhuc quædam erunt dicenda.

(*t*) Coſte Traité ſur la Goute. In Præfat.
(*u*) Cornaro Raadgeving, &c.
(*v*) Prædict. Lib. II. cap. VII. Chart. Tom. VIII. pag. 815.
(*x*) De Podagra, pag. 590.

§. 1270. **E**X iiſdem deducitur, Venæ ſectionem non attingere mali materiam, ſedem, cauſam: prodeſſe tamen aliquando caſu, revellendo parùm, & vires urgentes minuendo (1257.)

Ex illis, quæ ad §. 1262. dicta fuerunt, patuit, in liquidis tenuiſſimis, & vaſis minimis, imprimis hærere cauſam proximam hujus mali; & indè concluſum fuit ad §. 1268, curationem ſperari non poſſe, niſi à talibus remediis, quæ integrè poſſunt emendare abdita hæc vitia, & ſubtiliſſimum peccans ritè corrigere. Verùm per Venæ-ſectionem tantùm educitur craſſior humorum pars, ſanguis nempè ruber, poſt factas ſecretiones tenuiorum humorum, redux in venas ex arteriis; undè nihil de morbi materiâ per ſanguinis-miſſionem evacuari, neque per hanc emendari poterit vitium, in tenuioribus longè vaſis & fluidis hærens.

Non agitur, propriè loquendo, hîc, an non conducat quandoque Podagricis ſanguinis-miſſio, verùm an ad Podagræ curationem commendari mereatur. Si æger plethoræ ſigna habuerit, aut certo anni tempore ſunguinis-miſſioni aſſuetus fuerit dudum, tunc certè venæ-ſectione opus erit; utì anteà ad §. 106. dictum fuit. Si paroxyſmum comitetur febris vehemens, delirium, reſpiratio difficilis, materia morbi non ritè depoſita ad loca ſolita, tunc prudentes Medici ſanguinis-miſſione utuntur, ut periculoſa hæc ſymptomata emendent; non autem curandæ Podagræ ſpem ponunt in ſanguinis evacuatione: ſic certè ſentiebat *Celeberrimus Mead* (*y*); qui obſervaverat: *Sanguinis-miſſionem id plerumque efficere, ut morbus locum, quem jam tenet, deſerat, & relinquat.* Si ergo materia podagrica, pectus, cerebrum, aliáque viſcera, infeſtaverit, uſum habere poterit venæ-ſectio, non tantùm, ut leventur moleſta & periculoſa ſymptomata, verùm etiam hâc ſpe, ut morbus locum mutet, & in artus derivetur.

Sed ſimul indè patet, ubi artus ritè occupat Podagra, tunc à venæ-ſectione metuendum eſſe, ne morbi materia locum mutet, & viſcera infeſtet; utì poſteà ad §. 1273. dicetur. Undè *Sydenhamus* (*z*) pro regulâ practicâ in curatione hujus morbi ſtatuit ſequentia: *Non eſt itaque adhibenda Phlebotomia, vel ad præcavendum paroxyſmum, qui timetur, vel ad iſtum, qui jam adeſt, mitigandum; in iis nempè, qui ætate jam ſunt provectiores. Quamvis enim, qui educitur ſanguis, Pleuriticorum & Rheumatiſmo laborantium ſanguinem ut plurimùm referat, attamen venæ-ſectio haud minùs inſigniter in hoc morbo officere ægro, quàm in duobus prædictis prodeſſe, cernitur.* Non improbat quidem in juvenibus, ſi immodicis imprimis potationibus indulſerint, ſanguinem detrahi in initio paroxyſmi: *Sin autem in paroxyſmis ſubſequentibus Phlebotomiâ jugiter utatur, Podagra quàm citiſſimè etiam in juvenibus inveteraſcet, & intra paucos annos latiùs imperium, ſeu potiùs tyrannidem, propagabit; quàm aliàs in multis extendere valuiſſet.* Certè & *Ægineta* (*a*), qui Podagræ curam ſecundùm quatuor humores deſcripſit, ſtatim quidem jubet, ſanguinem mittendum eſſe in Podagrâ ſanguineâ; imò etiam in pituitoſâ & melancholicâ; ut nempè noxium humorem de venis educeret; tamen monet ſequentia: *Statim ergo cùm quis morbum experiri*

(*y*) Monit. & Præc. Med. cap. XI. — (*z*) Tractat. de Podagra, pag. 560. — (*a*) Lib. III. cap. LXXVIII. pag. 57. verſâ.

primùm cœperit, ſanguinis-miſſio erit tentanda: nam quos jam fluxio frequenter infeſtavit, ii plus indè noxæ, quàm auxilii, ſentiunt; præſertim quibus corpus eſt naturâ frigidius, aut imbecillius.

Verum quidem eſt, quòd *Galenus* (*b*) jubeat, in Podagricis, & Arthriticis, vacuationem fieri debere, veris initio, ſive per venæ-ſectionem, ſive per remedium purgans: ſimúlque teſtetur, quòd plures ſanaverit hoc modo, qui tres quatuórve annos pedum doloribus laboraverant: cautè tamen ſubjungit; *Cæterùm id neminem latere puto, illos in omni deinceps victûs vitæque ratione agere moderatos.* Intemperantibus enim, vinoſis, ventri gulæque deditis, nullam medelam adhibendam eſſe ſtatuit. Exercitia autem ſalubri victûs rationi jungebat *Galenus.* Sed ex antedictis patuit, & poſteà adhuc in curatione morbi dicetur, ſalubri corporis motu, & regulari diætâ, magnum emolumentum obtineri in Podagrâ, nondum penitùs inveteratâ; qualis fuit illa, in quâ *Galenus* ſanguinis-miſſionem verno tempore laudavit.

Anteà ad §. 1257. dictum fuit, veteres Medicos, dum videbant turgidas in membro dolente venas, calorem urentem quærerentur ægri, & locum dolentem conſpicerent rubentem & tumidum, tentaſſe venæ-ſectionem, non tantùm in aliis locis corporis ſatis diſſitis, revulſionis causâ, ſed in ipſo dolente crure, venâ incisâ, & multo ſanguine detracto. *Aëtius* teſtatur, ſe liberaſſe hominem ab omni dolore, minutâ nempè tenſione partium, quam fortem adfuiſſe memorat, per hanc vaſorum evacuationem. Minuebantur enim ſic ſubitò vires urgentes locum affectum. Prætereà monitum fuit anteà, ſpem levaminis adeſſe, dum pars affecta tumere, & rubere, incipit; adeóque doloris abolitio potuit non pendere à ſolâ ſanguinis-miſſione. *Medicus Gandavenſis*, qui ſatis audacia, & felicia, in morbis quibuſdam curandis tentamina fecerat (*c*), laudavit venæ-ſectionem in ipſo articulo dolente, vel in loco propinquo, & teſtatur, quòd ſæpè intra diei ſpatium omnis dolor abeſſet, ita ut æger eodem adhuc die progredi potuerit, pedi affecto inſiſtens. Indè autem concluſit, ad præcavendum Podagræ reditum, profuturum quàm maximè, ſi bis vel ter in anno aperiretur vena in pedis pollice; in quo loco Podagra ſedem ſuam figere amat (*d*). Sed certè aliud quid eſt, dolorem lenire paroxyſmi tempore, aliud eſt, Podagram curare. Ex modò dictis autem conſtat, repetitas ſanguinis-miſſiones nocere, debilitando corpus. Laudavit quidem *Celeberrimus Hoffmannus* (*e*) cucurbitas cum ſcarificatione, ſi ſingulis tribus menſibus dorſo pedis applicarentur, dixítque, quòd *Inſigniſſimum allevamentum in pluribus, atque etiam in ſe ipſo, qui non immunis fuit ab ejuſmodi inſultibus podagricis, licèt obtuſioribus, & non diù perſiſtentibus, expertus fuerit.* Notum autem eſt, celebrem illum Medicum prophylacticas illas venæ-ſectiones ſemper ferè conſuluiſſe, etiam ſaniſſimis hominibus, ut nempè ab omnibus morbis, imprimis acutis, manerent immunes. Prætereà notandum eſt, quòd hîc agatur de curâ radicali Podagræ, quæ ob rationes datas non videtur ſperari poſſe à repetitis ſanguinis-miſſionibus. Dum *Ocypus* apud *Lucianum* (*f*), morbum diſſimulans, Medicum falleret, ac ſi à vi in palæſtrâ illatâ pes doleret, ille jam para-

(*b*) De Curandi Ratione per Venæ-ſect. cap. VII. Charter. Tom. X. pag. 436.

(*c*) Vander Heyden Diſcours & Advis, &c. pag. 72.

(*d*) Ibidem, pag. 83.

(*e*) Medic. Ration. & Syſtem. Tom. IV. part. II. Sect. II. cap. XI. De Curâ ſpecialior. §. III.

(*f*) Tome III. pag. 670.

verat *acutum, cruoris ſitiens, ſemiteres* inſtrumentum, ut dolentem partem ſcarificaret; verùm accurrens Ephorus impedivit, exclamans;

Soter, quid occipis? ſic te fugiat ſalus?
Audes, quæſitas ferro pœnas addere?
Ignarus omnium, malum admoves pedi.
Mendacia tibi dicta, quæque dicta ſunt.

Undè patet, antiquitùs ſcarificationem partis dolentis ſatis inſolitam fuiſſe.

§. 1271. NEque purgationem per ſuperiora, inferiorâve, tantùm præſtare, quantùm vulgò ſperari ſolet; excitare ſæpè tumultum liquidi nervoſi, ſubducere liquidiora, labefactare virtutem expellentem.

Hanc methodum ad Podagram ſanandam laudaverunt plures; &, utì videtur, ob ſequentes imprimis rationes.

Anteà dictum fuit ad §. 1257. Podagricos futuri paroxyſmi indicium ſentire circà ſtomachum & præcordia, cruditates, ructus adeſſe nidoroſos, alvum reddi ſtrictiorem, flatus moleſtos percipi, appetitum languere, quandoque etiam pridie ante paroxyſmum ſolitò voraciorem reddi, imò, utì ad §. 1258. notatum fuit, quandoque famem caninam adeſſe. Simul & ibi dictum fuit, lardi & ſimilium comeſtionem, quæ difficilis admodum digeſtionis ſunt, utì & omnia vitia in rebus ſex non naturalibus, undè cruditas oritur, accelerare paroxyſmum. Omnia autem hæc videntur indicare, quòd in primis viis noxii quid hæreat, quod ſuî expulſionem indicat, per vomitum, vel alvum.

Undè *Trallianus* (*g*) purgationes, etiam repetitas, ſuadet, *ſi humor, qui in articulos fluit, bilioſus & acris videatur ex ſignis;* & tunc damnat venæ-ſectionem. Prudenter tamen monet, *medicamento bilem ducente utendum, ubi priùs acrimoniam humoris, aut roſionem, humectaris, & contemperaveris.* Ut autem caveantur nimiæ turbæ à cathartico remedio metuendæ, *Non ſemel autem, verùm ſæpè, ſi res poſtulet, æger purgandus eſt: ita namque articulos à recrementis & fluxionibus tutos ſervare poteris, ſi materiam ſuperantem, non univerſam, ſed per vices, ſubtrahere ſemper coneris.* Eandem cautelam poſteà (*h*) in curâ Podagræ pituitoſæ, ſive frigidæ, repetit. Calida tunc purgantia dabat; *Aloën, colocynthidem, veratrum nigrum, euphorbium,* &c. Simúlque monet, *ipſa non modò præſervationis gratiâ, per morbi intervalla dari debere, ſed etiam in ipſius circuitu. Nam acceſſionem valdè mitigant, dum materiam ex partibus affectis eliciunt, nec impoſterùm fluxioni tentari ſinunt.* Poſteà omni bimeſtri vel trimeſtri ſpatio purgantis remedii uſum repetendum ſuadet (*i*). *Demetrius Pepagomenus* (*k*), non ſolùm in declinatione dolorum, verùm etiam in ipſo vigore, purgandum ſuadet. Fernelius (*l*), in conſilio pro *Alberto*

(*g*) Lib. XI. cap. 1. pag. 600.
(*h*) Ibidem. pag. 615.
(*i*) Ibidem. pag. 619.
(*k*) Cap. XXIX. pag. 69.
(*l*) Part. II, Conſil. XIII.

Juniore marchione Brandeburgenſi, in ipſo paroxyſmo ſuadet, *ut corpus exquiſitè purgetur remedio, cui non infirmior vis ſit, ne fortè humores exagitet potiùs, quàm evacuet, hincque fluxionem geminet; ſed valido ſatis, & quod à ſummis extremiſque partibus exuperantes humores proliciat.* Imò ſecundâ & tertiâ vice eodem remedio opus eſſe ſtatuit, ſi dolores perſeverent. Sed & *Hoffmannus* (*m*) juniores Medicos monet, ut pro aphoriſmo practico habeant: *Mitiores ſemper dolores evadere, in quocumque etiam loco conſiſtant, ſi prima regio priùs ſordibus ſuis, antè uſum aliorum medicamentorum, probè fuerit expurgata, quæ aliàs, migrando in ſanguinem, inque partes affectas penetrando, & dolores intenſiores reddunt, & graviora ſymptomata producunt.* Interim tamen clyſmatibus, & lenioribus catharticis, utebatur, *mannâ, rhabarbaro, cremore tartari*, & ſimilibus.

Si ſigna adſunt collectarum ſordium in primis viis, leni evacuatione has tollere, non videtur adeò nociturum. Sed non apparet, tutum eſſe, acribus remediis turbare corpus, hâc ſpe, ut materies podagrica per alvum expellatur; præcipuè, ſi jam ad artus depoſita fuerit, vel in procinctu ſit, ut illuc deponatur. Tunc enim metuenda eſt introverſio materiæ morboſæ; & ab hâc ſequi ſolent peſſima mala; ut §. 1273. dicetur.

Verum quidem eſt, obſervata docuiſſe, vomitum humoris acidi acris profuiſſe podagricis, ita ut paroxyſmus indè multùm miteſceret (*n*): cujus exemplum memorabile ad §. 1255. recenſitum fuit. Sed vomitus ille ſpontaneus erat, nullo remedio excitatus, imò licèt æger aquæ tepidæ copiam biberet, & digito in fauces immiſſo vomitum excitare conaretur, non ſucceſſit, poſtquàm acre illud acidum, in parvâ licèt quantitate, vomitu ſpontaneo jam expulſum fuerat. Spem curationis Podagræ videtur & *Hippocrates* (*o*) poſuiſſe in dyſenteriâ; ſic enim habet: *Sanant quidem hos optimè dyſenteriæ, ſi ſucceſſerint. Sed & aliæ eliquationes valdè proſunt, quæ ad infernos locos repunt.* Hinc non videtur quidem improbabile, partem materiæ morboſæ per hanc viam exire poſſe; ſed paroxyſmi tempore videtur potiùs naturæ, quàm artis, opus eſſe: adeóque potu diluente, aut molli enemate, juvari poſſunt hæc naturæ molimina; ſed minimè tutum eſt, acri ſtimulo paroxyſmi tempore has evacuationes producere. De uſu autem purgantium, intercalari inter paroxyſmos tempore, dicetur poſteà ad §. 1276.

Minimè favebat *Sydenhamus* purgantium methodo; tamen agnovit, quandoque materiam morboſam per alvum exire. Ubi enim de compeſcendâ diarrhœâ podagricorum agit (*p*), dicit: *Quòd ſi materia podagrica committens, quia non jam in artus fuerit eliminata, Diarrhœam induxerit, modò ea paroxyſmi ſingularis criſis non fuerit, &c.*; tunc ſudorem excitandum ſuadet: *Siſtetur ut plurimùm diarrhœa, & morbi fomes magnâ vi in artus detonabit.* Hâc methodo ſe propriæ vitæ conſuluiſſe teſtatur, dum ab imprudenti potatione aquæ frigidæ in hoc periculum incidiſſet. Cæterùm monuit (*q*) in paroxyſmo nil magni tentandum eſſe, ſufficere ſolam nempè quietem, cum tenuiori diætâ ex lenibus cibis. Purgantia autem abſolutè damnavit, & tempore paroxyſmi, & ſpatio intercalari (*r*). Fatetur, ſe ipſum fuiſſe mulctatum

(*m*) Medic. Ration. & Syſtem. Tom. IV. part. II. Sect. II. cap. XI. Curat. in parox. §. 1.

(*n*) Obſervations intéreſſ. ſur la cure de la Goutte, &c. pag. 260. & ſeq.

(*o*) Prædict. Lib. II. cap. VII. Charter. Tom. VIII. pag. 815.

(*p*) Tractat. de Podagra, pag. 598. 599.

(*q*) Tractat. de Podagra, pag. 594.

(*r*) Ibidem. pag. 562.

novo paroxyſmo, dum prioris reliquias exturbare conabatur per remedium purgans. Licèt autem, utì dictum fuit ad §. 1258. poſteà faſſus ſit, purgantia podagricis tutò dari poſſe, ſi mictus ſanguineus, vel aliud quoddam ſymptoma, poſceret, modo veſperi ejuſdem diei, ſumto laudano liquido compeſcerentur turbæ, à cathartico remedio excitatæ; tamen monet ſequentia (*s*): *Nihilominùs, ſi Podagram ſolam reſpiciamus, Evacuationes qualeſcumque plurimùm nocent, ac proindè nequaquam ſunt admittendæ, niſi ſymptoma dictum earundem uſum omninò poſtulaverit.* Neque multùm boni in Podagrâ curandâ à purgantibus exſpectavit *Mead* (*t*); & ab his potiùs credidit vehementiùs in artus detonare morbum: ubi enim Podagra retroceſſerat, commendabat cathartica calida, quæ non vehementer alvum moverent, ut materia podagrica reverteretur in partem, quam priùs occupaverat.

Si omnia hæc conſiderentur, patebit, non tanùtm boni à purgantibus, & emeticis, exſpectari poſſe, ac quidem vulgò ſolet promitti, imprimis ab Agyrtis. Certè paroxyſmi tempore turbant totum corpus, ſi valida fuerint, & impediunt materiæ morboſæ depoſitionem ad loca debita, dum ſimul, liquidiora de corpore educendo, craſſioribus relictis, nocere poſſunt.

§. 1272. SUdorifera ex arte inſtituta plus proficere.

Cùm in tenuibus humoribus, & minoribus vaſis, hæreat malum (§. 1262.), ſatis rationi conſentaneum videtur, per minorum vaſorum ultimas aperturas, in cutis ſuperficie hiantes, illud certiùs & tutiùs expelli de corpore poſſe. Incredibilem tenuitatem vaſorum exhalantium in cute demonſtraverunt Anatomici, & Phyſiologi; per quæ vaſa tamen quotidiè inſignem adeò liquidi tenuiſſimi copiam exire, demonſtravit *Sanctorius.* Si jam ſimul conſideretur ingens ille nervulorum numerus, qui in cutis ſubſtantiam demerguntur, & ibi deſinunt; utì in tabulis ſuis *Euſtachius* adumbrare conatus fuit; vix dubium videtur, non omnes hos tactui ſervire, qui non adeò exquiſitus eſt in totâ cute, ac in digitorum apicibus; ſed & plurimos ex ultimis oſculis, in cutis extimâ ſuperficie patentibus, exhalare ſubtiliſſimum liquidum, quod relictum diutiùs in corpore nocuiſſet. Obſervatur enim, à retento perſpirabili turbari corporis functiones, & plurimos morbos produci: primum autem, quod percipi ſolet ab impeditâ perſpiratione, malum, eſt laſſitudo inſignis, & gravitas totius corporis, ita ut muſculares motus difficilè peragantur, qui nervorum actionem liberam poſtulant, utì notum eſt.

Obſervaverat *Sanctorius*, à lardo imprimis, & etiam à pinguibus cibis, minui tranſpirationem, utì & ab aëre humido, procelloſo, frigido. Verùm ad §. 1258. dictum fuit, ab iiſdem accelerari, & inexſpectatos venire, Podagræ paroxyſmos. Præterea ad §. 1261. notatum fuit, leni madore partis dolentis, & diaphoreſi, finiri paroxyſmum, expulsâ per cutis ſpiracula morbi materie. Hæc autem omnia militant pro ſudoriferorum uſu.

Sydenhamus (*u*), licèt nec his confidat multùm, tamen fatetur, quòd materiæ

(*s*) De mict. ſanguin. Ibid. pag. 704. — (*t*) Monit. & Præc. Med. cap. XI. — (*u*) Tractat. de Podagra, pag. 564. & ſeq.

peccantis per ſudores evacuatio minùs noceat, quàm ſi idem tentaretur per emetica, aut cathartica. Interim tamen & tunc cautelâ opus eſſe, prudenter monet: *In Podagrâ enim lenis ille mador, qui ut plurimùm manè ſuâ ſponte oritur, poſt minorum paroxyſmorum, è quibus majorem paroxyſmum conſtare docui, ſingulos, tam dolorem, quàm inquietudinem, quibuſcum æger totâ nocte conflictabatur, mitigat; è contrà verò, ſi quando levis hicce mador, & ſuapte naturâ fugax, diutiùs & vehementiùs proritetur, quàm fert proportio materiæ peccantis, jam ab ultimo paroxyſmo concoctæ, morbus indè exacerbatur.* Indè tamen conſtat, quòd tantùm damnaverit illos ſudores, qui calidis, & ſtimulantibus remediis exprimuntur; non autem nocebit dare diluentia, & leniter aromatica, quæ inceptum illud naturæ molimen promovent, abſque motu aucto. Paroxyſmi enim tempore, ut anteà dictum fuit, nil magni moliendum eſt. *Sydenhamus* (*v*) fatetur, *quòd per ſudores non retrahatur morbi fomes in viſcera; ſed è contrà in corporis habitum propellatur.* Metuebat tantùm, ne per calida ſudorifera, data paroxyſmi tempore, materies morbifica nimio impetu impingeretur artubus, & intolerabiles excitaret dolores; utì etiam, ſi nimia foret, plura loca ſimul occuparet, magnâ cum moleſtiâ; cùm cæteroquin, ſi naturalem decurſum morbus ſequatur, non ſoleat dolere aliud membrum, niſi poſtquam jam multùm deferbuerit malum in loco, quem dolor primò invaſerat. Si verò corpus colluvie ſeroſâ multùm abundaret ſimul, tunc à calidis ſtimulantibus, imprudenter adhibitis, metuebat jure apoplexiam; ſubitò nempè motâ tali ſaburrâ, quæ diù ſtagnaverat, vel ſaltem lentè tantùm per vaſa movebatur. De quâ cautelâ anteà dictum fuit, ubi de apoplexiâ lentâ, frigidâ, pituitosâ agebatur.

Intercalari autem tempore pariter damnavit *Sydenhamus* calida ſudorifera, ne per hæc materies podagrica, nondum ſatis ſubacta, in artus vi detruderetur, ſícque novus paroxyſmus excitaretur, antè tempus, & invitâ naturâ. Quòd autem non abhorruerit *Sydenhamus* à talibus ſudoriferis, quæ lene aroma, multâ copiâ aquæ dilutum, habebant, patet ex potu diætetico, quem Podagricis, medio inter paroxyſmos tempore, ſumendum ſuaſit. Conſtabat enim ille *Radicibus Chinæ, Sarzæparillæ, ligno ſaſſaphras, ſeminibus aniſi, &c.* (*x*).

§. 1273. NIhil autem in hoc morbo damnoſius, quàm impedire materiæ podagricæ jam adultæ (1263.) nec alio modo tutò eductæ, vel correctæ, defluxum ad ſua loca (1259. 1260.) maximè quidem dolentia, minimè tamen periculoſa. Tunc enim retenta apoplexias, paralyſes, deliria, debilitates, ſopores, tremores, convulſiones univerſales, ſi in cerebrum introïvit; aſthma, tuſſim, ſuffocationem, ſi in pulmones; pleuritidem ſævam convulſivam, ſi in intercoſtalia & pleuram; nauſeas, anxietates, vomitus, ructus, tormina, ſpaſmos viſcerum, ſi in viſcera abdominalia; & ita incredibile quot morbos creat, ſæpè ſubitò lethales: quos fruſtrà exquiſitiſſimo remedio, vel methodo, fonte ignorato, tractes: nec enim cedunt, niſi podagræ recenti paroxyſmo, eóque ſævo, reſuſcitato. Contingit id

(*v*) Ibidem. — (*x*) Ibidem. pag. 585.

damni ex applicatu incauto narcoticorum, refrigerantium, conſtringentium, incraſſantium; vel ex omni remedio debilitante, evacuante, rurſum revellente, ſuffocante; hinc miſſio-ſanguinis, purgatio ſursùm, deorſùmve, Emplaſtra, Cataplaſmata modò dicta, Opiata omnia, id efficiunt; ut & ſpontaneâ ſenii decrepiti debilitate ingruente; vel partibus omnibus extremis ita obſtructis, exſiccatis, corruptis, deſtructis, ut mala materies per eas ampliùs ire nequeat: hinc liquet, quæ, quibus cum ſymptomatibus, & cur, podagricis, ex hoc morbo, mors.

Ex illis, quæ hactenus dicta fuerunt, patet, illud morboſum, quod Podagræ paroxyſmum ſuo tempore producet, ſenſim intercalari tempore accumulari in corpore, maturari quaſi, tandem ad loca ſolita deponi, & ibi ingentes dolores excitare. Undè, utì ad §. 1267. dictum fuit, ſanos ſæpè ſe credunt omninò, dum paroxyſmus imminet, vel ſi aliquid mutatum in ſanitate avertant, hoc aliis cauſis tribuunt potiùs. Ideò ad §. 1256. & §. 1268. monitum fuit, illud, quod dolet, quod ardet, non eſſe Podagram, ſed ejus productum. Hoc latentis morbi productum, ſive materies peccans morboſa, à naturâ foràs pellitur, & ad extremas partes deponitur, longè à viſceribus, & imprimis versùs pedes, in quibus diva Podagra thronum quaſi ſuum figere aſſueſcit; utì ad §. 1261. pluribus dictum fuit. Si quis credat, ſe tale habere remedium, quod, abſque noxâ vel periculo, materiam hanc podagricam poſſit ſic mutare, ut ſanis denuò humoribus ſimilis reddatur, & abſque ullis turbis excitatis per omnia corporis vaſa fluere poſſit; vel ſaltem, ſi hanc materiem morboſam jam adultam, mox paroxyſmum excitaturam, noverit, tutò de corpore educere, utatur ſuâ felicitate. Verùm opus eſt, factis demonſtrare: non ſufficit, vanis promiſſis miſeros lactare. *Sydenhamus*, utì dictum fuit, latere tale remedium hactenus, meritò affirmavit, quamvis non deſperaret, aliquando illud inveniri poſſe. Poſteà in curatione hujus morbi patebit, bonâ diætâ, & congruis remediis, obtineri poſſe, ut materiæ morboſæ, intercalari tempore colligendæ, minuatur copia, & emendetur acrimonia, ſícque majus inter paroxyſmos intervallum fiat, & quandoque etiam doloris atrocitas leniatur multùm. Verùm materiæ podagricæ, jam maturæ & turgentis, emendationem perfectam, vel tutam expulſionem de corpore per alia loca, nemo adhuc certis & fide dignis experimentis demonſtravit. Natura hanc materiam ad artus deponit, ibi depoſita conſumitur ſenſim, aut expellitur per diaphoreſin, quandoque & per ſudorem olidum: verùm, dum hæc fiunt, acerbos dolores patiuntur ægri, quos quovis pretio redimere vellent. Attentiſſimus ad proprium morbum *Sydenhamus* (*y*) obſervavit, podagricos tantò perfectiùs convaleſcere ægros, tantò diutiùs à novo paroxyſmo liberos manere, quò plus doluerint. *Morbo jam diſcuſſo, tum* εὐεξία, *ægri tum appetitus, redeunt, pro ratâ doloris, quo ſæviebat paroxyſmus nuper elapſus, & in eâdem proportione ſervatâ vel acceleratur, vel differtur, ſequens paroxyſmus. Nam ſi hic ultimus ægrum peſſimè mulctaverit, ſequens paroxyſmus non niſi anno ad idem punctum revertente denuò accedet.* Undè ſtatuit, utì ad §. 1161. dictum fuit, dolorem eſſe illud acerbum naturæ pharmacum, quo utitur in

(*y*) Tractat. de Podagr. pag. 550.

debellando hoc morbo. *Quantò enim magis ægri dolores lenit, tantò magis humorum concoctioni adverſatur; quantóque claudicationem arcet, tantò materiæ morbificæ expulſioni officit* (z). Imò, dum dolor acer aderat, tunc non metuebat de vitâ ægri; ſi verò dolor ceſſaret, vel lenior ſolitò eſſet, ut in veteranis Podagricis, ſi ſimul ſenes fuerint, fieri ſolet, ſummum adeſſe periculum ſtatuebat (*a*). Undè & *Hippocrates* (*b*), longum, moleſtum, difficilem, hunc morbum eſſe, pronunciavit, *ſed non lethalem.* Conſtat enim, Podagricos, ſi morbum patienter tulerint, ad longævam ætatem perveniſſe. Undè & *diva Podagra* apud *Lucianum* (*c*), indignata, quòd omnes illam deteſtarentur, & non dolorem, dicit:

Verùm dolor mihi malorum adjutor eſt.
Nihil ego námque ſum, ſi ab hoc relicta ſim.
Hoc ergo mordet, hoc animum ſubigit meum,
Dolorem quòd malorum originem omnium
Maleficis maledictis haud quiſquam ſauciat,
Sed contrà me laxant vocem exſecrabilem,
Mea ſperantes evitare vincula.

Dolorem hinc individuum ſibi comitem agnoſcit Podagra, & *Sydenhamus* præcipuum à dolore exſpectavit auxilium (*d*). *Cùm enim morbi fomes non ſolùm generatus, ſed & in articulos jam ablegatus, fuerit, ſerò nimis vel ejuſdem mutationem, vel eliminationem, per alias vias conabimur: cùm non aliâ methodo foràs ejiciendus ſit, quàm eâ, quam natura præmonſtrat, cui ſoli permittendus omninò eſt.* Intereà:

Multæ formæ infortunatorum.
Meditatio pœnæ, & conſuetudo,
Podagros miſeros conſolentur (*e*).

Si enim materia podagrica impediatur, ne in artus defluat; vel ibi depoſita repellatur; ſemper magno in diſcrimine verſantur ægri.

Tum enim retenta apoplexias, &c: Anteà ad §. 1260. dictum fuit, materiam podagricam ad varia corporis loca deponi, quando partes, illam excipere ſolitæ paroxyſmi tempore, morbi diuturnitate, vel aliâ quâcumque de cauſâ, ſic mutatæ fuerint, & impeditæ, ut illam in ſe ampliùs, vel omninò non, vel difficulter, recipere valeant. Simul conſtitit tunc, quòd latiſſimè ſe extendere poſſit, per totum corpus externum non tantùm, ſed etiam ipſa viſcera quandoque occupare. Patet ergò, diverſiſſimos morbos naſci poſſe, prout hæc materies morboſa diverſas partes occupat: cùm autem tendines, ligamenta, oſſa ipſa, duriſſimas corporis partes, adeò malè afficere poſſit, facilè patet, quanta mala metuenda ſint, ſi viſceribus eadem ma-

(z) Ibidem. pag. 594.
(*a*) Ibid. pag. 597.
(*b*) De Affection. cap. VIII. Charter. Tom. VII. pag. 630.
(*c*) Tom. III. pag. 665.
(*d*) Tractat. de Podagr. pag. 593.
(*e*) Lucian. Tom. III. pag. 663.

teria impingatur. Numeroſiſſimi caſus in hiſtoriâ medicâ habentur, qui evincunt, ſubitam mortem à retropulsâ materiâ podagricâ ſecutam fuiſſe. Monuerat jam hoc *Demetrius Pepagomenus* (*f*), dum de hoc morbo ſcriberet: *Nec verò tantùm in manus, pedes, omnes articulos, tales feruntur fluxiones, verùm etiam in cerebrum, jecur, atque adeò ipſum cor; quæ quidem ſunt teterrimæ, & liberatu difficillimæ.* Si ergo in cerebrum deponatur Podagræ materia, omnes morbi cerebri ſequi poterunt, & apoplexia citò lethalis; quam aliquoties ſic natam dolens vidi, dum conſueto Paroxyſmi tempore leves tantùm dolores in artubus percipiebantur, & citò evanidi; mox ſequente vertigine, tremore, apoplexiâ, & quidem tam ſubitò, ut nulla efficaci medelæ opportunitas relinqueretur. Si autem pulmones occupet, aſthma validum ſubitam ſuffocationem minitans, ſuccedit; quod aliquando præcedit moleſta, & ſicca tuſſis. Obſervaverat & hoc *Aretæus* (*g*); monet enim: *Multis in hydropicum morbum Podagra conceſſit; quibuſdam in aſthma: hæc verò ſucceſſio immedicabilis atque inevitabilis eſt.* Obſervaverat *Sydenhamus* (*h*), ſi tuſſis brumalis à frigore ſuſcepta fuerit, tempore paroxyſmi, *materiam ſenſim in pulmones allici, artubus interim, ob tranſlationem materiæ morboſæ in aliam regionem, vel omninò, vel tantùm non, tam à dolore, quàm à tumore, liberatis.* Licèt autem *Sydenhamus*, utì anteà dictum fuit, damnaret evacuantia Paroxyſmi tempore, tamen in hoc caſu morbum tractandum ſuadet, inſtar Peripneumoniæ, per ſanguinis-miſſiones, & alia; ob imminens nempè ſuffocationis periculum. Si evadant ab hoc diſcrimine, adhuc metus eſt, ſi tophacea fuerit Podagra, ne talis materia huic viſceri impingatur. Cretaceas enim concretiones in pulmone obſervatas fuiſſe, ad §. 1261. dictum fuit.

Memini, me curandum habuiſſe olim veteranum Podagricum, qui ſolis æſtivis menſibus à dolore liber erat: lætabatur ſummoperè, quòd per integrum annum inducias habuiſſet: verùm inopinatò incepit omnia ingeſta evomere, & poſt paucas horas ſævâ pleuritidi correptus fuit, quâ ferè ſuffocabatur. Poſt binas ſanguinis-miſſiones minuebatur ingens diſcrimen; dúmque ſimul pedes perpetuò irritarentur epiſpaticis, inceperunt dolere; pectus magis magíſque liberabatur; & tandem evaſit. Regulares autem paroxyſmi non redierunt; & dum ſubindè manus pedéſque afficerentur, dolores lenes erant, brevíque evanidi. Undè in tertiam vicem uſque talis pleuritis rediit intra decem menſium ſpatium; ſícque, omnibus incaſſum tentatis, periit.

Facilè intelligitur, quanta mala metuenda ſint, ſi in ventriculum aut inteſtina deponatur eadem hæc materia. Miles dolentibus artubus applicuerat ſpiritum vini camphoratum, & retropulſa ſubitò morbi materia invaſit viſcera abdominalia, undè miſer convulſus, aphonus, cum ſudoribus frigidis, vix non pro deſperato habebatur. Dato Laudano liquido, & quidem audaci doſi, evomuit copiam bilis virideſcentis, & deindè ſanguinis-miſſione, ac veſicatoriis ad crura applicatis, ex ipſis orci faucibus ereptus fuit (*i*).

Cùm ergo tot, & tam varia mala à Materiâ podagricâ retrocedente metuenda ſint, hinc operæ pretium eſt, attendere ad omnia illa ſigna, quæ docent, tale malum metuendum eſſe. *Sydenhamo* (*k*) ſubindè talis retroceſſio materiæ podagricæ contigit, & obſervavit, quòd *ægritudo ingens, cum vomituritione, & aliquali ventris*

(*f*) Cap. V. pag. 21.
(*g*) De Cauſ. & Sign. Morbor. diuturn. Lib. II. cap. XII. pag. 67.
(*h*) Tractat. de Podag. pag. 599.
(*i*) La Coſte, Traité ſur la Goute, pag. 98.
(*k*) Tractat. de Podag. pag. 706.

dolore, ſignum dederint; *dum ſimul artus ex improviſo doloris ſunt expertes, ac ad motum plus ſolito habiles.* Hæc ſigna ſufficiunt, ſi doluerint artus, materie podagricâ jam in illos depoſitâ. Verùm quandoque contingit, quòd materia hæc nullo modo deponatur ad artus; ſed viſcera aggrediatur. Tunc tamen, quantùm obſervare potui, ægritudo præcedit; & hinc prudentes Medici, ſi quid inopinati contingat homini, quem podagricum eſſe noverunt, ſemper de hoc morbo cogitant, partéſque, affici ſolitas olim, frictionibus, balneis, epiſpaſticis, &c: omni modo vexant, ut vaga materies, viſcera occupare jam minitans, eò versùs derivetur, ubi dolorem quidem excitare poterit, ſed abſque periculo. Imprimis autem ſimilia tentanda ſunt, ſi diù morbum ſuum non fuerit paſſus Podagricus, inſignes in dietâ errores commiſerit, vel adſint ſigna §. 1257. enumerata, quæ indicant, morbi materiem jam adeſſe in corpore, & actuoſam fieri; licèt nondùm ad artus depoſita fuerit. *Totis viribus contendendum eſt, ut ignea colluvies iſta in partem, quam priùs occupaverat, revertatur* (*l*). Licèt enim numeroſis & variis ſymptomatibus, pro diverſitate viſcerum affectorum, ſtipetur morbus nunquam fidas dabit inducias, niſi paroxyſmus podagricus acris ſuſcitari poſſit. Non potui, licèt efficaciſſima quævis tentaverim, in Podagrico illo veterano, de quo modò dixi, excitare in pedibus acres dolores, ſed leniores tantùm, & brevì evanidos: verùm recidivâ duplici factâ, tamen cum ſumno ſtertore, & incredibili anxietate, ſuccubuit miſer. Dum felicior fueram in aliis, ſævos inter dolores, dira quævis imprecabantur mihi; cùm potiùs mortem optaſſent, quàm tantis cruciatibus vitam redimere. Solet enim ſævus paroxyſmus redire dum vaga materia podagrica ad ſolita loca revocatur.

Omnia autem hæc ſupponunt, Medicum noviſſe, quòd æger podagricus ſit, vel ob hæreditariam labem in hunc morbum proclivis. Verùm quandoque contingit, ut materia podagrica, præſens in corpore, turbet varias functiones, antequam primum Paroxyſmum produxerit in artubus. Sic ad §. 1262. dictum fuit, moleſtiſſimam vertiginem, imò & ipſam epilepſiam, ceſſaſſe omninò, ingruente primo Podagræ, nunquam antè toleratæ, paroxyſmo. Vidi in homine abeſo, anteà nephritidis doloribus obnoxio, poſt rudem in curru vectionem ortum dolorem circa renem dextrum, cùm nauſeâ; urina erat tenuis, decolor, alvus ſtricta; dum in lecto jacebat, dolor augebatur, ſomnum impediens. Dum illa tentabantur, quæ anteà in eodem, ut credebatur, morbo profuerant, poſt aliquot dies ſubitò dolor migravit ex lumbis in pollicem pedis dextri, & primum, ſed acrem ſatis, Podagræ paroxyſmum fecit. Nemo, ut puto, in hoc caſu ſuſpicatus fuiſſet Podagram, cujus tamen ſemen, nondùm germinans (vide §. 1257.), ſubdolè latebat in corpore.

Contingit id damni ex applicatu incauto narcoticorum, &c. Ubique quidem inculcat *Sydenhamus*, propriis ærumnis edoctus, dolorem eſſe illud unicum, ſed acerbum, remedium, quo natura utitur ad digerendam & difflandam materiam Podagræ, quæ artubus inſedit; promittit, tantò ſaniores futuros, tantò diutiùs liberos, quò dolentior fuerit paroxyſmus. Non omnes adeò conſtantis ſunt animi, ut hos cruciatus, qui ſæpè vix non omnem humanam patientiam ſuperant, pacatâ mente velint ferre, vel poſſint. Undè ad omnia tentanda parati ſunt, modò vel leviſſima dolores leniendi ſpes affulgeat. Hinc faciles aures præbent Agyrtis, Tonſoribus, Mulier-

(*l*) Mead. Monit. & præcept. Med. cap. XI.

culis,

culis, Chemicis, qui undique affluere ſolent, dum pecunioſum Podagricum ſævo morbo decumbere norunt. Cùm autem, utì *Sydenhamus* optimè monuit, dolores illi circa auroram ſoleant miteſcere, ſæpè illud laudatur tanquam divinum remedium, quod opportuno tempore applicatum fuerat, dum ſponte ſuâ dolorum intenſitas minuebatur. Indè illa farrago remediorum, ex animali, vegetabili, & minerali, regno, quam tam ſalsè ridet *Diva Podagra* apud *Lucianum* (*m*). Videat, cui lubet, vana, illa inficeta, & ſuperſtitioſa, remedia, quæ apud *Trallianum* habentur in fine libri undecimi, in quo de Podagrâ agit. Verba nullam omnino ſignificationem habentia, ſculpebantur in aureâ laminâ; nec *Jehovæ* nomini parcebatur, ut incantamentis lenirent dolorem. Certè jam *Lucianus* (*n*) dixit;

Carminibus alius impoſtorum luditur;
Judæus nactus ſtultum excantat alterum.

Quævis ferè tentata fuerunt, ut moleſtum adeò miteſceret malum. *Servius Clodius*, cùm in Podagræ morbum incidiſſet, *hujus impatiens, veneno ſibi perunxit pedes, & enecuit, ita, ut parte eâ corporis quaſi præmortuâ vixerit* (*o*). Idem de eodem Equite Romano refert *Plinius* (*p*), nempè, *magnitudine doloris in Podagrâ coactum, veneno crura perunxiſſe, & poſteà caruiſſe omni ſenſu æque ac dolore in eâ parte corporis.* Quale autem fuerit illud venenum, ignoramus; probabile tamen videtur, ex ſtupefacientium claſſe deſumtum fuiſſe. Dum de frigoris utilitate, & noxis, diſſerit *Hippocrates* (*q*), dicit: *Tumores articulis, & citra ulcus dolores, & podagricos affectus & convulſa, hæc magnâ ex parte frigida copiosè affuſa & levat, & minuit, dolorémque ſolvit: Moderatus nempè ſtupor dolorem ſolvit.* Notandum enim eſt, quòd non ſemper levari indè dicat, ſed tantùm *magnâ ex parte*, & quòd, moderato ſtupore inducto, doloris tantùm levamen hîc quæſiverit. Teſtatur *Aëtius* (*r*), ſe vidiſſe quemdam, biliosâ ipſi dictâ Podagrâ laborantem, *qui immiſſis in frigidam aquam pedibus, & aliquamdiù in eâ detentis, præclaram opem tulit.* Verùm aliâ occaſione dictum fuit, ubi de frigidæ uſu in curandâ Paralyſi, & ſolvendâ alvo pertinaciſſimè clausâ in Ileo laborantibus, agebatur, utì etiam, quando de compeſcendâ ſubitò periculosâ Hæmoptoë dicebatur, quòd, aqua frigidiſſima potata, vel externè applicata, in lectum repoſiti ægri poſteà multùm incaluerint, & ſecutus fuerit ſatis copioſus ſudor, inſigni cum levamine. Idem certè exſpectari poteſt, dum podagricorum pedes aquæ frigidæ immerguntur; ſícque poſſet Materia podagrica per ſudorem validum, in parte affecta excitatum, de corpore expelli. Nive, ſuadente villico quodam, peditum Præfectus dolentes à Podagrâ pedes perfricabat, & ſtatim aderat omnium dolorum remiſſio; undè, audentior factus, nudis plantis pedum ſuper nivibus ambulatiunculam inſtituit, domúmque rediit, omni dolore liber; atque per annum, quod aliàs fieri non ſolebat, à morbo immunis fuit (*s*). Notum eſt, manus nive fricatas multùm incaleſcere; undè videtur, ſimile hîc contigiſſe. Præterea notandum eſt, quòd jam per tres ſeptimanas Podagrâ decubuerat æger,

(*m*) Tom. III. pag. 653. & ſeq.
(*n*) Ibidem. pag. 655.
(*o*) C. Sueton. Tranquill. de Illuſt. Grammat. cap. III. pag. 704.
(*p*) Lib. XXV. cap. III.
(*q*) Aphor. XXV. Sect. V. Charter. Tom. IX. pag. 210.
(*r*) Sermon. XII. cap. XXVIII. pag. 321.
(*s*) Pechlin. Obſervat. Phyſico-Medic. Lib. II. Obſervat. XXVIII. pag. 280.

antequam nivalem hanc curam inſtitueret; adeóque jam maturior Materia podagrica faciliùs potuit, per calorem ſequentem, diſſlari de corpore. Quòd autem talem effectum à frigidis, & ſtuporem producentibus, remediis ſperaverit *Aëtius* (*t*), patet ex illis, quæ in eodem Capitulo ſtatim ſubjungit: *In horum tamen medicamentorum uſu immodici caloris deletionem pro ſcopo habere oportet, quæ ſæpè in unâ contingit horâ, poſtquàm ſtatim, ſtupefactivo ablato, cataplaſma ex fabaceâ farinâ, adipéque, & aquâ, imponatur. Etenim ubi ea, quæ vehementer refrigerant, diutiùs adhæſerint, ſtuporem, ægrúmque ac languidum ſenſum, corpori inducunt. Quapropter, quùm in ferventibus doloribus fuerimus ad ſtupefacientium uſum coacti, poſteà refovebimus partes per ea, quæ calefacere poſſunt.*

Ex his patet, *Aëtium* ſimilium uſum ſuſpectum habuiſſe. Certè mobilis ſatis hæc materia morboſa eſt, &, ſubitò tali frigore, vel & conſtringentium remediorum uſu, retropulſa, viſcera occupare poteſt; ſummo cum periculo; à quo vix ulla evadendi ſpes eſt, niſi materia hæc in artus revocari poſſit, & tunc ſolet ſæpè acriores prioribus dolores facere; undè parùm lucri, periculi plurimùm, ſolet ſequi anomalas tales curationes. Vidi nobilem & ſtrenuiſſimum virum, qui glaciem raſam circumpoſuerat dolenti pedi podagrico; unde quidem lenimen ſubitum doloris ſequebatur; ſed paulò pòſt fœdus Herpes totam faciem deturpavit, ipsáſque palpebras occupans maximam fecit moleſtiam; à quâ difficulter liberare potui ægrum, ſequente brevì pòſt acri Podagræ paroxyſmo.

Alium novi, qui, divitiis affluens, quotidianâ ferè crapulâ, ſibi Podagram contraxerat dolentiſſimam; ab Agyrtâ Emplaſtrum fuit applicatum in initio Paroxyſmi; undè ſatis ſubitum levamen habuit; & prudenti Medico inſultans quàm peſſimè, totâ die enarrabat encomia divini Emplaſtri, ſimúlque Agyrtam cumulabat muneribus; vafer ille ſe ſubduxit poſt aliquot dies; menſis ſpatio vix elapſo, incidit in Pleuritidem acutiſſimam; quæ dum prudenter efficaci medelâ tractabatur, & jam in vado eſſe omnibus videbatur, ſucceſſit paroxyſmus Podagræ, quo diuturniorem, & acriorem, nunquam paſſus fuerat, tali cum effectu, ut pedum uſu poſteà caruerit totâ vitâ; quam tamen, poſt hunc morbum, per triginta annos protraxit, ſed miſerrimam.

Prudenter certè *Trallianus* (*u*) monuit ſequentia: *Ego verò affirmo, ne adſtringentibus quidem, & repellentibus, in affectis partibus utendum eſſe, niſi totum prius corpus à recrementis liberaveris. Nam quod articulis influit, ne, ad principales partes recurrens, ſuffocationis cauſa fiat ægro, periculúmque mortis adferat, metuendum eſt, ſive igitur diſcutientibus, ſive repellentibus, uti velis, totum corpus recrementis vacuare properato.* Per recrementa autem hîc intelligi materiam podagricam, quæ in articulos derivatur, facilè patet. Idem etiam *Sydenhamus* (*v*) repetitis vicibus inculcat, ut nempè à ſimilibus in Podagrâ curandâ caveatur; *Et fidenter aſſerit, multâ & longâ obſervatione ſuffultus, maximam partem eorum, qui Podagrâ periiſſe putantur, non tam ipſo morbo, quàm ſubleſtâ atque indebitâ medicatione, fuiſſe peremtos.*

Vel ex omni remedio debilitante, &c. Ut materies morboſa in artus debito modo derivetur, requiritur virium integritas; & hinc in vigore ætatis acri do-

(*t*) Serm. XII. cap. XXVIII. pag. 322. — (*u*) Lib. XI. pag. 636. 637. — (*v*) Tractat. de Podagr. pag 598—601.

lore quidem ſtipantur Paroxyſmi, ſed citiùs finiuntur, cæteris paribus, & longius intervallum relinquunt, omni materiâ podagricâ ſubitò cum impetu ad loca ſolita depoſita.

Ubi autem, vel diuturnitate morbi, vel ſenio ingruente, vel aliâ quacumque de causâ, fatiſcunt vires, dolores minùs urgent, ſed Paroxyſmi fiunt longiores, & irregulares, medióque inter Paroxyſmos intervallo languent, nec ferè unquam priſtinæ vires redeunt. Unde *Sydenhamus* (*a*), quamvis mediocritatem in cibo & potu obſervandam ſuadeat, tamen nimiam abſtinentiam damnat, quam noxiam, tam in ſe ipſo, quàm in aliis, haud ſemel expertus fuerat. Licèt autem Eupeptos cibos reliquis præferret, attamen ægri palato conſulendum voluit; nam *ſæpenumero id, quod ventriculus vehementer appetit, licèt difficiliùs coquatur, citiùs tamen à naturâ vincitur, quàm quod facilioris concoctionis habetur, ſi ventriculo nauſeam creët.* Imò & in ipſo paroxyſmo, licèt tenuem diætam prodeſſe agnoſcat, monet tamen, quoſdam non ferre à carnibus abſtinentiam, quin langueant, imò & animi deliquio corripiantur. Talibus abſtinentiam à carnibus diuturniorem nocere, non prodeſſe, monet; hinc & illarum uſum conceſſit, ſimul ac appetitus has deſideret; ſemper tamen cavendo, ne, vel in quantitate, vel in qualitate, ciborum peccent tales ægri (*y*). Suſtinendæ enim ſunt vires; non autem obruendum corpus nimiâ alimenti copiâ.

Cùm autem ſanguinis-miſſiones, purgantia, emetica, evacuando debilitent (vide §. 1270. 1271.), neque attingant mali materiam, ſedem, vel cauſam, hinc illorum uſus repudiatur; quatenùs vires minuunt requiſitas ad digerendam, & maturandam morbi materiam, utì & ejus depoſitionem versùs artus. Ubì verò, periculosâ metaſtaſi, materia podagrica pulmonem, aut caput aggreditur, tunc evacuantibus opus erit; utì anteà dictum fuit; quoniam ſemper ex duobus malis minus eligendum eſt, ſi optio detur.

Ab externis applicatis parùm utilitatis exſpectabat *Sydenhamus* (*z*), pulticulam ex *pane ſimilagineo*, in lacte decocto, addito *croco*; & paucâ quantitate *olei roſarum*, præ reliquis ſibi profuiſſe teſtatur; ita tamen, *ut in Paroxyſmi initio nihil prorſus juvaret.* Undè poſteà, ſpernens ficulnea hæc auxilia, per multos annos nulla remedia externa adhibuit. Neque anodynis utebatur; niſi dolor patientiam multùm ſuperaret; cæterùm hæc meliùs omittenda judicavit. De his autem poſteà ad §. 1278. dicendum erit.

Ut & ſpontaneâ ſenii decrepiti debilitate, &c. De illis mutationibus, quæ per ſenectutem in corpore humano contingere obſervantur, anteà ad §. 55. dictum fuit; nempè, quòd minora vaſa ſenſim concreſcant, & calloſa fiant; hinc omnes functiones, quæ à libero motu ſubtiliſſimorum humorum per minima vaſa pendent, magis magíſque aboleri incipiunt; ſimul reliqui humores in frigidam & pituitoſam cacochymiam degenerant; & humorum circuitus per ſola majora vaſa adhuc abſolvitur; quæ tandem & in cartilagineam, imò oſſeam, duritiem mutantur; ſícque tandem nec diſtendi poſſunt à liquido impulſo, nec reagere in liquidum contentum; undè inevitabilis mors, etiam in ſaniſſimis hominibus, per ipſam ſenectutem ſequitur. In ultimo autem ſenio decrepiti dicuntur; quia vita humana ſolet lucernæ comparari, cujus flammula, dum deficiente oleo brevì exſtinguetur, crepat; undè lucerna dicebatur

(*x*) Ibid. pag. 578. — (*y*) Tractat. de Podagr. pag. 594. — (*z*) Ibidem. pag. 601.

decrepita, & lumen decrepitum, quod jam propè exſpiraret; hinc & ſenes decrepiti vocantur, qui in eo propemodùm ſunt, ut exſpirent. Undè & dubiam lucem crepuſculum videntur dixiſſe. In ultimo hoc vitæ ſtadio vires debiles ſunt, plurima vaſa impervia, humores tenaciores & minùs mobiles; hinc nec debita coctio, & maturatio, materiæ morboſæ, nec facilis ad articulos, præ ſenili rigiditate immobiles, derivatio ſperari poteſt; undè perpetuus languor manet, vel in viſcera deponitur morbi materies; quod etiam neceſſariò ſequi debet, ſi extremi corporis artus, poſt repetitos Podagræ inſultus, & imprimis tophos tumentes, adeò malè mulctati fuerint, ut materiam morboſam ampliùs recipere nequeant. De hâc re etiam dictum fuit ad §. 1260; túncque patuit, morbum ſe diſpergere per varias corporis partes.

Hinc liquet, quæ, quibus cum ſymptomatibus, &c. Optimè notavit *Sydenhamus* (*a*), multùm differre Podagram, pro diverſâ vitæ periodo, quâ primùm invadit. Si enim ſenio confectun hominem aggreditur, nec regulares adeò periodos habet, nec adeò immaniter ſævit, quàm ſi in vigore ætatis adoriatur. Sæpè etiam ſenectute pereunt tales homines, antequàm Podagra ad ſummum ſtadium pervenerit. Tales autem quidem moriuntur Podagrici, ſed meritò aliis cauſis mors attribuitur.

Verùm ipſa Podagra, licèt jure inter longiſſimos morbos numeretur, tandem tamen in mortem terminatur. Quibus autem cum ſymptomatibus hoc fiat, *Sydenhamus* (*b*) graphicè deſcripſit. Paroxyſmi in Podagrâ inveteratâ jam fiunt longiores, & per annum integrum ferè vexant, exceptis duobus vel tribus menſibus æſtivis. Prætereà æger, præter dolorem, aliqualem etiam ægritudinem patitur, & omnimodam appetitûs proſtrationem. Simul artus nunquam ſunt omninò à dolore liberi; ſi quid comederit, adſunt ructus nidoroſi, moleſti; urinæ excernuntur decolores, & copioſæ; pruritus in pluribus corporis partibus adeſt, imprimis in dorſo, & ſub ſomni tempus; prætereà tendines muſculorum pedum ſubitò, & dolentiſſimo ſpaſmo corripiuntur frequenter. Tandem *poſt multos cruciatus, & carnificinam diuturniorem, ceu pignus miſſionis, quam mors jam in propinquo ſtans mox eſt datura*, Paroxyſmi ſubſequentes minùs ægrum excruciant; ſed faciunt ægritudinem quandam, cum dolore ventris, laſſitudine ſpontaneâ; & quandoque etiam propenſio ad diarrhœam ſupervenit. Si acriùs dolere incipiant artus, hæc ſymptomata evaneſcunt, & contrà; atque ita, nunc dolore, nunc ægritudine, quaſi alternatim laceſſente, Paroxyſmus longas nectit moras tandémque ægritudine potiùs conficitur, quàm dolore. Sícque *tandem vitam afflictiſſimam, & jam diù non vitalem, cum morte, ærumnarum requie, feliciter commutat:* viribus enim ſenſim deficientibus, materia morbi in artus non exploditur, vel obſtructis, concretis, deſtructis, partibus, quæ hanc materiam recipere ſolebant, illa in viſcera deponitur, & periculoſiſſimos, ſubitóque lethales, morbos facit.

§. 1274. PRoindè Curatio, quàm contemplatio mali, & experientia commendavit, abſolvitur 1. reſtitutione vigoris in viſceribus perditi (1265.) 2. Ablatione liquidi jam corrupti fluentis in vaſis, vel ſtagnantis ad loca (1262. 1263.).

(*a*) Tractat. de Podagr. pag. 546. — (*b*) Ibidem, pag. 551. & ſeq.

Curatio morborum, ut ritè inſtituatur, ſemper requirit cognitam exactè morbi hiſtoriam, quæ non poteſt haberi, niſi totus decurſus morbi ſollicitè obſervatus fuerit. Ex his enim cognitis indicatio curatoria, ſive methodus medendi, deducitur. Si jam morbus ſecundùm talem indicationem curatoriam tractetur, & levamen inſigne, vel & integra curatio, ſequatur, tunc certi ſumus, genuinam methodum fuiſſe adhibitam, quam contemplatio mali indicavit, & cujus utilitatem commendavit experientia.

Tota jam Podagræ hiſtoria docuit, exceſſus magnos, & frequentes, in uſu ſex rerum non naturalium, eſſe maximè obviam hujus morbi cauſam; & contrà, moderatum ſex rerum non naturalium uſum lenire morbum, dum jam adeſt, cavere eundem, ne fiat, etiam in illis, qui hæreditario vitio in hunc morbum proni ſunt, vel ſaltem hoc efficere, ut longè tardiùs adoriatur, quàm quidem factum fuiſſet, dum hæc cautela negligitur.

Præterea conſtitit, Materiam podagricam, tempore paroxyſmi, expelli de corpore, vel ſic mutari, ut non noceat, ſed ſanitas corpori & ſolita agilitas redeat membris; utì in Podagrâ regulari, nondùm inveteratâ, fieri ſolet. Interim in tali homine, qui abſolutè ſanus eſſe videtur, intra aliquot menſium ſpatium colligitur ſimilis morboſa materies, quæ denuò ad artus deponetur, & Paroxyſmum renovabit. Hinc prudentes Medici cogitaverunt de methodo, quâ cauſas futuri paroxyſmi podagrici præoccupare poſſent ſic, ut non naſceretur. Bonam diætam hîc multùm valere, omnes agnoverunt: verùm ſelectiſſima quævis alimenta debent per actionem viſcerum ſic mutari, ut naturam fluidarum, & ſolidarum partium noſtri corporis acquirant. Si enim viſcerum actio non ſufficiat ſubigendis perfectè ingeſtis, ultima illa, & perfectiſſima elaboratio non ſequetur; ſed manebit quid degenerans in corpore; utì ad §. 1265. dictum fuit; & poterit hoc latens vitium adeò leve eſſe, ut in majoribus vaſis, & craſſioribus humoribus, vix ullum ſuî veſtigium relinquat (vide §. 1267); ſed tantùm in liquido omnium tenuiſſimo, nervoſo nempè, quo ultimæ elaborationis ultimus effectus eſt. Verùm ad §. 1262. & 1263. patuit, liquidorum minimorum, & vaſculorum, per quæ hæc fluunt, vitiatam indolem, pro causâ proximâ hujus morbi habendam eſſe. Ubi autem illud vitium, copiâ auctum, & morâ pejus redditum, fuit, tunc aptum fiet, ut novum excitet paroxyſmum; per quem vel conſumitur illud degenerans, vel expellitur de corpore. Undè novum vigorem conabantur reddere viſceribus, ut perfectiſſima fieret coctio, & aſſimilatio, omnium humorum: ſi verò jam aliqua degeneratio facta eſſet in tenuioribus illis liquidis, ita ut illud degenerans à conditione ſanorum humorum flueret cum reliquis liquidis adhuc per vaſa, vel jam depoſitum eſſet ad illa loca, quæ Paroxyſmi tempore infeſtari ſolent, illud conabantur tollere. Hi erant duo cardines, in quibus cura Podagræ verſabatur. Unde *Aëtius* (*c*) dixit: *Quare duplex etiam ſanationis ſcopus nobis præfigetur. Evacuatio redundantis humoris, & corroboratio partium debilitatarum.* Dum omnia Podagræ phœnomena collegerat *Sydenhamus* (*d*), & ſingula diligenter penſitaverat, concludit, in curatione hujus morbi duabus imprimis cauſis obviam iri debere. *Prima eſt cauſa antecedens, ſive humorum indigeſtio, à caloris & ſpiritum naturalium defectu orta. Altera eſt cauſa continens, ſive eorundem humorum calor & exæſtuatio; ubi jam, tum putre-*

(*c*) Serm. XII. cap. XXII. pag. 314. — (*d*.) Tractat. de Podagr. pag. 566.

dinem, tum etiam acredinem, nacti ſunt à morâ in corpore, quàm oportuerat, diuturniore; quæ morâ ab inconcoctione ſuprà memoratâ pendet. Prudenter tamen monet, remedia, binis his cauſis debellandis apta, penitùs à ſe invicem diſcrepare, ita ut, quod uni ex his cauſis prodeſt, ſæpè alteri noceat omninò; & ideò imprimis Podagræ curam difficillimam eſſe ſtatuit. Illa enim, quæ emendandis indigeſtionibus proſunt, calefaciendo ſæpè nocent, dum materies morbi jam præſens in majores agitur tumultus; & contrà, illa quæ refrigerando; & humorum acrimoniam mitigando, agunt, nocent, labefactando viſcera. Credidit etiam, quòd perrarò paroxyſmi tempore omnis omninò materia morbi ſic expellatur de corpore, ut nihil reliquum ſuperſit; undè metuebat, ne per illa, quæ viſcerum functiones inſtaurant, moverentur ſubitò illæ morboſæ reliquiæ, &, vel novum Paroxyſmum producerent, vel periculo majori viſceribus impingerentur. *Quandoquidem materiæ continentis eliminatio naturæ omninò opus eſt, ſuâ ipſius methodo peragendum* (e). Maximam tamen curandi intentionem in eo poſuit, *ut coctioni, indigeſtionibus ſublatis, conſulatur* (f).

Cùm autem *Podagra* ſenilis morbus ſit, & hoc vitæ tempore viſcerum functiones languere incipiant, atque eadem quandoque per alia mala chronica, prægreſſa Podagram, vel illam concomitantia, labefactata fuerint, patet, alia iterum curæ difficilis ratio. Suadet tamen *Sydenhamus* (g), *Quantùm vires, annique, ſinunt, tentandam eſſe curationem, & prout æger propiùs ad hanc metam accedet, vel recedet longiùs, Podagræ tyrannidem magis minúſve effugiet.*

Videndum, quibus remediis, & quâ cum cautelâ, perfici poterint illa, quæ duplici hoc ſcopo indicantur.

§. 1275. AD primum (1274.) ſpectat α. Uſus plantarum aromaticarum, amararum, antiſcorbuticarum, maximè ſi per ſe uſurpentur ſolo melle exceptæ. β. Uſus ſalium lixivioſorum fixorum ſæpè iteratâ, parvâ doſi, diù continuatâ, aſſumtorum. γ. Tum cibi, potúſque nutrientes, facilè digerendi, leves. δ. Exercitio magno, continuato, equitationis in aëre puro, tum frictionibus, motibúſque partium ſæpè iteratis. ε. Somno maturo, longo.

Oportet jam conſiderare illa remedia, à quibus reſtitutio vigoris in viſceribus exſpectari poteſt; ut nempè ſatisfiat primæ indicationi curatoriæ præcedentis paragraphi.

α. Cùm primæ viæ, ſive viſcera primæ coctionis dicta, præſertim agant in ingeſta; illáque tam per vim ſuam, quàm per affuſionem copioſam humorum, quæ jam conditiones ſani liquidi humani habent, ſic mutent, ut, propriâ ſuâ indole ferè depoſitâ, propiùs accedant ad naturam fluidarum & ſolidarum partium noſtri corporis; ideò laudata fuerunt quàm maximè illa remedia, quæ ventriculi & inteſtinorum actionem augerent in ingeſta, ut nempè ex his fieri poſſet bonus chylus; qui dein in ſanguinem mutatur; ex quo omnes reliqui humores noſtri ſecernuntur. Cùm autem chylopoietica viſcera, non tantùm continendo, retinendo, premendo, age-

(e) Ibidem. pag. 567. — (f) Ibidem. = (g) Ibid. pag 577.

rent in ingeſta, verùm etiam affundendo utiles humores, inter quos bilis meritò credebatur magnam habere efficaciam; ideò talia præ reliquis laudata fuerunt, in quibus & gratus aromaticus ſtimulus, & ſimul amaror bilioſus, adeſſent. Sic enim & viſcera in efficaciorem motum irritabantur, & bilis inertia, ſi adeſſet, amaris remediis emendabantur. Undè omnia amaricantia, quæ virtute evacuante carebant, ab omni tempore dicta fuerunt ſtomachica remedia. Cùm autem ingluvies & crapula, quæ primæ digeſtionis officinam turbant & debilitant, toties Podagræ cauſam dent, hinc omni modo convenire ea ad hunc morbum credebantur.

Aliâ occaſione, dum de morbis chronicis agebatur §. 1051. 1. 8., ad curandam nimiam obeſitatem laudabantur amara illa remedia, quæ bilis nimis parcæ copiam & inertiam ſupplerent. *Galenus* autem (*h*), utì tunc dictum fuit, commendabat: *Rutæ ſemen, præſertímque ſylveſtris, unà cum ipſis corymbis, & ariſtolochiam rotundam, & centaurium minus, & gentianam, & polium. Præterea ex urinam cientibus ea, quæ pollentes habent vires, vel ut petroſelinum.* Monet ſimul, quoſdam ad arthriticos affectus eadem hæc remedia adhibere. Dabantur autem, hæc vel ſingula, vel inter ſe permiſta.

Invenimus autem, hæc, vel his ſimilia, remedia dudum jam ad Podagram ſanandam adhibita, & quandoque ſub arcani titulo vendita fuiſſe, caro ſatis pretio. *Trallianus* (*i*) ſimilia antidota deſcribit, quæ longo tempore ſumenda ſuadet, quandoque per ſex menſes, imò & per integrum annum ac ultrà, interpolatis tamen ſubindè aliquot diebus. *Aëtius* (*k*) ſimilia laudat, & inter alia tetrapharmacum, ex quatuor ingredientibus paratum, radice nempè *gentianæ*, & *ariſtolochiæ*, *baccis lauri* & *mirrhâ*, æquali pondere ſumtis. *Theriaca Diateſſaron* hodiè dicitur in officinis, dum pulvis ille, triplâ copiâ mellis exceptus, in formam electuarii redigitur.

Omnes tamen in eo ferè convenerunt, tale remedium longo temporis ſpatio debere ſumi, ſi fructus indè ſperetur; hinc annalia medicamenta vocabat *Aurelianus* (*l*); quia anno continuo ſumi debebant. *Sin minùs repræſentandum numerum dierum, quo integer compleatur annus, quanquam longo tempore porrectus.* Videtur tamen, non adeò multùm tribuiſſe ſimilibus remediis, ſed potiùs credidiſſe, exactiorem diætam, quam ſimul obſervabant, levaſſe morbum.

Certum tamen eſt, talia remedia reſtaurando viſcerum vigori prodeſſe, adeóque huic indicationi ſatisfacere; ſimúlque negari nequit, pluribus ægris hæc profuiſſe, licèt non omnibus. Cùm talis remedii uſus in Anglia hoc tempore inclareſceret, ob felicem ſucceſſum, quem ex ejus uſu habuit *Portlandiæ Dux*, hæreditariâ Podagrâ per plures annos qui laboraverat, hinc celebris adhuc apud Londinenſes Medicus *John Clephane* (*m*) comparavit hujus remedii ingredientia cum illis, quæ in veterum Medicorum monumentis habentur, & invenit, quòd *Pulvis Ducis Portlandiæ* dictus idem eſſet cum *Diacentaureo Cælii Aureliani;* utì & cum Antidoto *ex duobus Centaureæ generibus*, quam *Aëtius* deſcripſit.

Formula autem pulveris eſt ſequens :

(*h*) Method. Med. Lib. XIV. cap. XV. Charter. Tom. X. pag. 335.
(*i*) Lib. XI. cap. 1. pag. 616. 618. 650.
(*k*) Serm. XII. cap. XLVII. pag. 352. 353.
(*l*) Morbor. Chronic. Lib. V. cap. II. p. 562. 563.
(*m*) Med. Obſervat. and Inquir. Tom. I. pag. 126. &c.

Rad. Ariſtolochiæ rotundæ
—— *Gentianæ*
Summit. Chamædr.
——— *Chamæpityos*
——— *Centaurei (min.)*
an. part. æquales

Siccata redigantur in pulverem tenuiſſimum, cujus drachma mane ſumatur, vacuo ventriculo, ex vino & aquâ, juſculo, potu theæ, vel alio quocumque vehiculo. Per horam cum dimidiâ, jejunus maneat æger. Per tres menſes, abſque interruptione, debet continuari uſus; dein per alios tres menſes quotidiè ſumantur tres quartæ partes drachmæ; poſteà per alios ſex menſes ejuſdem pulveris dimidia drachma ſumitur quotidiè. Sequènti anno ſufficit, ſi alternis diebus media drachma ſumatur. Monet ſimul, quandoque integrum requiri biennium, antequam manifeſtum morbi levamen percipiatur, ſimúlque hortatur ægros, ne longitudine temporis territi deſiſtant ab uſu remedii, dum non ſtatim indè fructum ſentiunt.

Videtur & hæc remedia indicaſſe *Lucianus*, (*n*), dum *diva Podagra* enumerat illa, quibus miſeri *Invictam Dominam Dolorum* ſuperare conantur:

Bibunt alii de quatuor rebus Pharmacum,
Sed octuplex alii, ſeptemplex plurimi.

Poſtquam varias Podagram curandi methodos expenderat *Sydenhamus* (*o*), optima laudavit illa remedia, *quæ miti calore atque amaritudine, ventriculum corroborant, & ſanguinis maſſam vegetiorem reddunt ac magis vitalem.* Amaricantibus his & roborantibus addit antiſcorbutica ſic vocata remedia, ut *Raphanum*, *Cochleariam*, *Naſturtium aquaticum*, *&c.* & magnum ſatis numerum ſimplicium recenſuit, ex quibus talia medicamenta parari poſſent. Nam quia, non ſpecificâ quâdam vi, ſed generali calefaciendi modicè & roborandi efficaciâ, prodeſſent, hinc voluit, ut eligerentur talia, quæ ægris magis placerent. *Cùm enim diù admodum, ſcilicèt ad omnem ferè ætatem, in uſu ejus perſeverandum ſit, omninò convenit, ut palato minùs ſit ingratum* (*p*). Monet ſimul, inter corroborantia primum locum obtinere *Corticem Peruvianum*, & ideò ſuadet, ut mane & veſperi aliquot ejus grana ſumantur.

Quamvis autem alias horum remediorum formulas non reprobet, ut & in hoc conſulatur ægrorum palato, tamen formam Electuarii reliquis præfert, dum nempè hæc remedia in pulverem redacta, melle deſpumato & vino Canarino additis, in Electuarium debitæ conſiſtentiæ rediguntur, cujus drachmas duas mane & ſerò ſumi jubet. Nec tantùm in Podagrâ, ſed & in aliis pleriſque morbis chronicis, à talibus remediis inſignem exſpectabat utilitatem: *Quandoquidem ſinguli hujus generis morbi ad unam eandémque cauſam univerſalem, humorum ſcilicet indigeſtionem, referri debeant* (*q*).

(*n*) Tom. III. pag. 654.
(*o*) Tractat. de Podagr. pag. 568. & ſeq.
(*p*) Tractat. de Podagr. pag. 570.
(*q*) Ibidem. pag. 571.

In

In *Materiâ Medicâ* ad hunc numerum laudantur eadem ſimplicia, quæ ad hydropem ſanandum §. 1233. commendabantur, quæ omnia aromatica aut amara ſunt, & ſi ſolam *gratiolam germanorum* exceperis, nullum ex illis vomitum vel alvum movet: cùm autem amariſſima hæc plantula in parcâ tantùm quantitate addatur, vix ullas turbas excitare poterit, ſed amarore ſuo cum reliquorum ſimplicium virtute conſpirabit. Interim monendum eſt, ad hydropem, frigidiſſimum morbum, curandum, calida remedia dari majori copiâ, quàm aliquando conduceret in Podagrâ; undè minor copia horum conveniret, ſi vini vel cereviſiæ medicatæ formâ ægri palato magis arrideret. Optima autem forma videtur illa, ſi tale remedium pulveris, vel melle addito in electuarium redacti, ſpecie exhibeatur. Sic enim & blandior horum ſimplicium actio & diuturnior erit, dum ab humoribus in ventriculum ſenſim affluentibus, vel juſculo alióve conveniente vehiculo ſuperpotato, ſenſim ſolvuntur, & per totum tractum ventriculi & inteſtinorum vires ſuas medicatas diffundunt.

Quamvis autem videatur talium remediorum ſatis tutus uſus in hoc morbo, tamen diſſimulari non poteſt, quibuſdam non proſperè ſucceſſiſſe, materiâ podagricâ non depoſitâ ad artus, ut ſolebat, ſed viſceribus impactâ, cujus notabile exemplum à *Celeberrimo Gaubio* obſervatum fuit (*r*). Homo nempè quadraginta annorum, bilioſæ admodum temperiei, diù jam Podagrâ laborans, licèt moderatè vixiſſet ſemper, in reliquis ſatis ſanus, morbi, quamvis non adeò gravis, pertæſus, decantatum *Ducis Portlandiæ* remedium ſumſit quotidiè, octodecim circiter menſium ſpatio, hoc effectu, ut à Podagræ ſolitis paroxyſmis liber maneret; ſed incepit difficili reſpirationi laborare; quod malum de die in diem auctum adeò increvit, ut poſt aliquot menſes corpus, non niſi anhelans, movere poſſet; imò etiam inter loquendum augebatur reſpirationis difficultas; tuſſis aderat ſicca; totum corpus exſangue pallebat; leve œdema manuum & pedum; utì & faciei ſub palpebris; lingua alba ſicca; ſitis ingens; pulſus plenus tardus; urina copioſa inſtar aquæ, decolor, & inodora; cutis ſicca abſque ullâ tranſpiratione, vel ſudore; appetitus parvus; ſomnus modicus; & in utrumque latus decumbere poterat, capite tamen parum elevato. Variis abſque multo fructu tentatis remediis, ſubitò moritur. In cadaveris abdomine nil inventum fuit, cui morbus prægreſſus & mors attribui potuiſſet. In pectoris utroque cavo circiter viginti unciæ ſeri continebantur; pulmonis tertia circiter pars mollis, coloris naturalis, diſſecta ſanguinem fundebat: reliqua verò pulmonum ſubſtantia, imprimis in parte inferiori, albeſcens, contracta, & quaſi coriacea, continebat plura tubercula, piſorum magnitudine, & diſciſſa, etiam profundè, ne guttam quidem cruoris emittebat, ſed preſſione parum ſeri flaveſcentis viſcidi educi poterat. Dura illa tubercula diſciſſa nil purulenti continebant, ſed pultaceam materiam, quæ referebat illam, quæ in tophis Podagagricorum invenitur.

Ex omnibus illis videtur concludi poſſe, materiam podagricam, quæ anteà ad artus ſolebat deponi, poſt uſum remedii Antipodagrici, in pulmonem depoſitam, morbum & mortem produxiſſe. Adeóque patet, non ab omnibus Podagricis talia remedia tutò uſurpari poſſe. Medici veteres jam hoc prudenter monuerant. Dum ſimilia remedia, quæ ad arthriticos affectus adhiberi ſolebant, *Galenus* (*s*) commendabat ad nimiam obeſitatem minuendam, dixit: *Multique, cùm vel graciliores;*

(*r*) Hollandſche Maatſchappye, Tom. IV. pag. 308. & ſeq.

(*s*) Method. Medend. Lib. XIV. cap. xv. Charter. Tom. X. pag. 335.

vel mediocris habitudinis, eſſent, ex ejuſmodi medicamentorum potione perierunt, ſanguine ipſorum excocto. Fuerant autem ad ea propterea, quòd liberatos aliquos articulariis affectibus viderant, minimè æſtimantes, quòd temperies eorum, qui ſanati fuerant, humidior pituitoſiórque, erat, qualis nimirum obeſorum eſt, in quibus hujuſmodi medicamentorum ſecuturus eſt uſus. Dum *Tetrapharmacum*, de quo antè dictum fuit, Podagricis commendat tanquam morbi prophylacticum *Aëtius* (*t*), addit hoc monitum: *Prodeſt Pituitoſis, Bilioſos autem lædit.* Simile autem decantato pulveri remedium deſcribit (*v*), ſub titulo *Antidoti ex centaureis*, cujus drachmam dabat quotidiè ex aquâ calidâ per quadraginta dies; deindè reliquis trecentis viginti diebus, qui integrum annum complent, dabat quotidiè mediam drachmam. *Eſt autem ex vehementer laudatis, & præter opinionem auxiliantibus, quod ipſum experientia teſtatur. Nam multos ejus uſu ſervatos novi. Eſt enim adeò ſalutaris Podagricis, ut quoſdam, per quindecim annos Podagrâ correptos, ejus uſus ad iter pedibus faciendum præparaverit.* Sed de his & aliis ſimilibus calidis remediis, quæ per longum tempus ſumi debent, *Ægineta* (*v*) monuit ſequentia: *Qui verò per medicamenta, quæ per annum bibuntur, morbum prorsùs tollere voluerunt, multis ſanè, quibus pituitoſus & excrementitius humor articulis incubuerit, opitulati ſunt. Verùm qui calidioribus ſiccioribúſque conſtarent naturis, hos in ſubitam mortem præcipitaverunt, quòd materia ad inteſtinum, aut renes, aut coſtas, aut pulmonem, aut principem quandam partem, ſe contulerit.* His ſimilia & apud *Aurelianum* (*x*) habentur.

Patet ergò, Veteres Medicos talia remedia laudaſſe ad Podagram curandam, quæ reſtaurando viſcerum vigorem agebant, ſed addidiſſe ſimul prudentes cautelas, quæ niſi obſerventur, & omnibus abſque ullo diſcrimine talia remedia exhibeantur, tunc magnum ſæpè ſequi damnum. Certè ægro, cujus hiſtoriam deſcripſit *Celeberrimus Gaubius*, prudens Medicus non conſuluiſſet uſum pulveris illius Antipodagrici, cùm admodum bilioſam temperiem haberet.

Totus enim ſcopus, ob quem hæc remedia dantur, eſt, ut, coctionibus reſtitutis, minor copia materiæ podagricæ generetur, vel, generata ſi fuerit, diffletur de corpore, antequàm ad quædam loca corporis deponi, & ibi quaſi figi poſſit. Anteà notatum fuit, Podagricos Veteranos languere fere toto anno, æſtivis menſibus ſolis commodè utcumque valere; ſed notat *Sydenhamus* (*y*); *herbas ejuſmodi excalefacientes magnum omninò commodum adferre, cùm ſanguini æſtatis calorem vel mediâ hyeme concilient.* Monet tamen, quòd *ſi æſtivo tempore earum uſui aſſueſcamus, meliùs præcavebunt mala iſta, quæ adverſa tempeſtas ſolet apportare.* Alio autem in loco (*z*) omnia hæc in Paroxyſmorum intervallis in uſum revocanda eſſe, ídque quàm longiſſimè fieri poteſt à Paroxyſmo inſecuturo. Dum enim Podagræ acceſſus deferbuit, parùm ſupereſt de materiâ morbi, túncque hæc tutiùs dantur, hâc ſpe, ut hujus materiæ incrementum, roboratis viſceribus, caveant. Materiæ enim podagricæ jam accumulatæ in corpore & maturæ emendationem aut feliciorem depoſitionem ad ſolita loca ab his remediis *Sydenhamus* non exſpectabat (*a*): *Quandoquidem materiæ continentis eliminatio*

(*t*) Sermon. XII. cap. XLVII. pag. 352.
(*u*) Ibid. pag. 353.
(*v*) Lib. III. cap. LXXVIII. pag. 58. verſâ.
(*x*) Morbor. Chron. Lib. V. cap. II. pag. 563.
(*y*) Tractat. de Podagra, pag. 575.
(*z*) Ibid. pag. 578.
(*a*) Ibid. pag. 567.

naturæ omninò opus eſt, ſuâ ipſius methodo peragendum : & illo tempore jubet, ut vitentur victus & medicamenta calidiora, à quibus inflammantur humores.

Cùm autem Podagra ſenibus, vel jam ſeneſcentibus, contingat frequentiùs, illa ætas calidiora fert faciliùs, hinc tutiùs talia illis dantur. In vigore ætatis, calidâ ſanguineâ, vel biliosâ, temperie, major cautela requiritur, & mitioribus remediis prudentes Medici uti ſolent, ne ignes addant ignibus, ſícque omnia turbent in corpore. Undè etiam *Lobb* (*b*), dum ad prophylaxim Podagræ laudat uſum moderatum vini & aromatum, caryophyllorum, macis &c., ut nempè augeatur vis ac robur actionum cordis & arteriarum, quando deficiunt, addit : *Ut ſæpè fit in ſpecie in corporibus Podagrâ affectis, feréque ſemper in iis, qui ex habitu corporis friguriunt, quorúmque caro flaccida, vaſáque nimis laxa, ſunt.*

β. Anteà ad §. 1263. demonſtratum fuit, acrimoniâ & majori tenacitate hîc peccare liquidum; undè, quidquid illam tenacitatem ſolvere poterit, hîc conveniet, omnium maximè, ſi acrimoniam, quæ tenacitatem comitatur, non augeat, ſed potiùs illam imminuere, & integrè corrigere, valeat. Cùm autem acidorum abuſus, utì §. 1255. dictum fuit, meritò inter Podagræ cauſas numeretur, patet ratio, quare ſales lixivioſi fixi, alcalini magnum nomen in hoc morbo curando acquiſiverint. Undè *Celeberrimus Boerhaavius* (*c*) dixit: *utique illa Podagræ ſpecies, quæ acido nimio ortum debet, fortè vix curatur feliciùs, quàm parco hujus ſalis, ſed diù protracto, uſu.* Tunc enim & tenacitatem ſolvit, & acre prædominans tollit. Interim, cùm humores noſtri naturaliter in putredinem vergant, & quidem tantò magis, quantò plus fuerint elaborati, hinc acre illud podagricum non ſemper acidum eſt. Chylus, cum ſanguine per vaſa fluens, & deindè per mammas ſeparatus à ſanguine, lac vocatur, quod ſpontè ſuâ aceſcit, ſed per repetitas vaſorum & viſcerum actiones, dum cum ſanguine per vaſa movetur, mutatur ſic, ut non ampliùs aceſcat, at, humorum noſtrorum indole penitus acquiſitâ, vergat ſponte ſuâ in putredinem. Cùm autem ſtatuatur (vide §. 1265.), in ultimæ elaborationis ultimo effectu, tenuiſſimo nempè & elaboratiſſimo liquido, clanculum ſe innectere illud acre, videtur minus veroſimile eſſe, illud acre ad acidorum claſſem pertinere, præſertim cùm victus ex aceſcentibus, utì ſtatim dicetur Podagricis toties profuerit.

Notandum tamen eſt, quòd in Podagrâ (vide §. 1265.) culpetur indigeſtio viſcerum, non ſatis aſſimilantium aſſumta in indolem noſtrorum humorum, adeóque acidam acrimoniam ingeſtorum, dilutione admiſtorum humorum humanorum, minui quidem & enervari, neque tamen penitùs ſubigi, ut in perfectiſſimâ ſanitate fit. Cùm autem illud humorum vitium tam leve ſit, ut majora vaſa non afficiat, poterit tamen in minimis nocere, præcipuè cùm, anteà diſperſum, nunc ad quædam corporis loca incipit hærere collectum. Interim certum eſt, ex acidis & aceſcentibus, non ſatis ſubactis in corpore, natum acre non facere univerſalem Podagræ cauſam, utì quidam voluerunt. Undè prudenter ſubjunxit ſalium fixorum laudibus *Celeberrimus Boerhaavius* (*d*) ſequentia : *Non tamen vel ideò univerſale antipodagricum ſtatim laudari debet : quia nocet podagricis acriter bilioſis, quorúmque humores jam ſponte in alcali putridum vergunt.* Tamen, ſi Medicus cauſas prægreſſas morbum, & conditionem præ-

(*b*) De Calculo & Podagrâ, &c. cap. XXI. pag. 252. 253.

(*c*) Elem. Chem. Tom. II. Proceſſ. XII.

(*d*) Ibidem.

ſentem ægri, ſedulò conſideraverit, non facilè errabit determinando utilitatem vel noxam horum remediorum.

Certum eſt, ſales alcalinos fixos acres eſſe, ita ut applicati cuti externæ illam erodant & cruſtas gangrænoſas producant (*e*). Tantò autem acriores ſunt, quò ignis validi vim diutiùs experti fuerint. Undè & mitiores ſales poſſunt exhiberi, quales ſunt illi, qui methodo *Tachenianâ* dictâ, parantur (*f*); dum nempè herbæ virides, non vivis flammis, ſed ſuffocato igne, in carbonem nigerrimum rediguntur, qui dein igne aperto ſcintillare incipit, abſque flammâ, & convertitur in cineres, qui elixiviati dant ſalem ſubfuſcum, alcalinum quidem, ſed longè mitiorem illis, qui ex cineribus plantarum, vivo igne combuſtarum, paratur.

Hinc patet etiam ratio, quare parca doſis, & diù continuatus uſus, horum ſalium laudetur, ut nempè blandâ vi ſolvente agant, dividendo omne viſcidum: nec tamen acrimoniâ noceant. Undè prudens horum uſus poteſt prodeſſe etiam in illo caſu, ubi acidæ humorum acrimoniæ nulla adſunt ſigna, præcipuè cùm experimenta *Celeberrimi Pringle* docuerint, ab his ſalibus putredinem non adeò augeri, ac quidem credebatur.

In *Materiâ Medicâ* ad hunc numerum laudatur *Alcaheſt Glauberi;* quod eſt nitrum in alcalinum ſalem converſum, in aëre per deliquium ſolutum; & vulgò in officinis ſolet vocari *liquor nitri fixi.* Hujus paucæ guttæ omni mane ex juſculo vitulino dantur, & ſic tutiſſimè exhiberi poterit. Alterum ex *cineribus geniſtæ* vino Rhenano iufuſis paratur; cujus liquoris uncia media datur omni mane. *Cineres geniſtæ* ſalem alcalinum habent, ſed acidum vini Rhenani acrimoniam alcalinam infringit, & ſimul unita conſtituunt ſpeciem *tartari regenerati;* cujus blanda indoles, & magna ſolvendi vis, omnibus adeò nota eſt. Undè, ſi vel minimus ſcrupulus Medico ſupereſſet, ne fortè acrimonia alcalina noceret, hoc remedio ſemper ſecurè uti poterit.

Magnum levamen & à terreis acidum abſorbentibus, & à ſalibus lixivioſis, ſe obſervaſſe in Podagrâ, notat *Hoffmannus* (*g*); præcipuè ubi acidorum vomitus ſimul aderant. Multùm commendat podagricis uſum Thermarum Carolinarum, in quibus ſal alcalinus invenitur.

γ. Cùm proxima origo morbi (vide §. 1265.) in debiliori actione viſcerum non ſatis ſubigentium & aſſimilantium ingeſta conſiſtat, & certum ſit, quædam alimenta requirere validiſſimorum viſcerum actionem, ut ſubigi poſſint alia verò minori viſcerum robore poſſe ſic mutari, ut noſtrorum humorum indolem acquirant, hinc patet facilè, magnam curam diætæ habendam eſſe, ut morbus inſigniter levari, vel & curari poſſit. Undè omnes Medici molles cibos, facilè digerendos, laudaverunt, & potus ſimiles; ut caverent, ne quid acrius ingereretur, neque facilè naſci poſſet ex degeneratione ſpontaneâ ingeſtorum major acrimonia humorum in corpore.

Magnam ſpem poſuerunt multi in victu vegetabili ſolo, ſic ut omnis cibus ex animalium partibus paratus omninò à menſâ exularet *Celeb. Lobb* (*h*) aliquot recenſet caſus, ubi tali diætâ utentes à Podagrâ liberi manſerunt non tantùm, ſed & tophi podagrici, ſenſim minuti, tandem omninò diſparuerunt. Moleſtias tamen multas, toroſitatis corporis imminutionem, & virium debilitatem, perceperunt, dum hâc

(*e*) Ibidem.
(*f*) Ibid. Proceſſ. x.
(*g*) Medic. Rat. & Syſtem. Tom. IV. part. II. Sect. II. cap. XI. De Curâ ſpecial. §. v.
(*h*) De Calculo & Podag. &c. cap. xx. pag. 215. &c.

diætâ inceperunt uti, & dum poſteà carnibus moderatè veſcerentur, licèt vino penitùs abſtinerent, rediit morbus. Ita quidem, ut in quodam ægro dolor, manum ſiniſtram & carpum occupans, dein ad cubitum ſe extenderit, & poſt quatuor dies utrumque pedem occupaverit; dolores autem intenſi, & admodùm violenti, per ſeptem dies & noctes continuaverint. Undè patet, Podagram, licèt ſiluerit ſatis diù, tamen mutato victu, ſeverum ſatis paroxyſmum produxiſſe. Optimus ille Medicus, omnibus his conſideratis concluſit: *Alimentum vegetabile per ſe non tantopere nutrire, atque roborare, ac mixtum cum cibo animali, adeóque victum animalem non ſolùm quandoque proficuum, ſed & omninò neceſſarium, eſſe*, (*i*). Vires enim conſervandæ ſunt, cùm requirantur ad corporis exercitia, quæ ſuperando morbo multùm conducunt, utì ſequenti numero dicetur. Simul apparet, victum vegetabilem non ſuſtuliſſe cauſam Proëgumenam Podagræ, cùm mutato victu, rediret morbus; videtur tamen minuiſſe morbi materiam, cùm Paroxyſmi vel omninò ſiluerint, vel leviores, minùs frequentes, & breviores, redierint. An autem diuturno & pertinaci uſu talis diætæ tandem & delebitur character ille podagricus *Helmontio* vocatus? Certè anteà recenſita fuerunt talia exempla, quæ evincunt, quoſdam fuiſſe integrè ſanatos, dum duram cogebantur pauperiem pati, & quotidiano labore victum parcum quærere; qui ferè ex ſolis vegetabilibus conſtabat. Sed & exemplum legitur (*k*) hominis, qui in putidum detruſus carcerem ſolo pane & aquâ vixit per novendecim annos, & poſteà ſanus, atque à Podagrâ, quâ anteà immaniter laboraverat, immunis vixit.

Rari invenientur, qui hoc vivendi genus per plures annos tolerare poſſint, aut velint, & cùm Podagricorum plurimi lautè vixerint, genio nimis indulgentes, ſubita talis mutatio non careret periculo. Undè prudenter illis, qui talem curationem tentare vellent, *Lobb* (*l*) ſuadet; *ut non ſubitò & ſemel, ſed per gradus, id faciant; gradatim minuendo quantitatem cibi animalis ſingulis hebdomadibus, concedendo ſibi tempus trium menſium, ut, poſt hos demum elapſos, ad totalem à cibis his abſtinentiam perveniant.* Undè etiam conſulit illis, qui omninò à cibo animali non abſtinent in hoc morbo, ut ſaltem ejus quantitatem diminuant multùm, donec tandem octo, ſex, vel & quatuor tantùm uncias cibi animalis in prandio ſumant, adeóque cibus vegetabilis maximam partem ſoliti nutrimenti conſtituat.

Undè concludi poteſt, victum vegetabilem prodeſſe in hoc morbo, licèt his ſolis non poſſit, vel nolit, vivere æger. Certè à copioſo uſu melonum, aliorúmque fructuum horæorum, in peſſimâ Podagrâ laborante ægro nulla obſervabatur moleſtia. *Conſtans potiùs docuit experientia, horum uſu æquo, & ad palati deſideria demenſo, nunquam non temperatos fuiſſe ſanguinis fervores, indéque pendentem perſpirationis exceſſum* (*m*).

Sydenhamus, experientiâ; tam in ſe ipſo, quàm in aliis, edoctus, prudentes diætæ leges dedit. Bina vitanda monet, nimiam nempe ciborum ingurgitationem, quæ à ventriculo ſubigi non potens metuendas hic cruditates produceret, ſimul damnat nimis ſtrictam diætam, quæ vires enervando nocet (*n*). Quamvis autem facilioris digeſtionis cibos reliquis præferendos agnoſcat, tamen monet optimè, palato ægrorum conſulendum eſſe; cùm certum ſit, illa, quæ avidè appetuntur, citiùs & meliùs

(*i*) De Calculo & Podagr. &c. pag. 222.
(*k*) Ramazzin. Oper. pag. 478.
(*l*) De Calculo & Podagr. cap. XXII. p. 279.
(*m*) Hahn Hiſtor. Podagr. &c. pag. 9.
(*n*) Tractat. de Podagr. pag. 578. & ſeq.

digeri. Conſuetudini etiam hîc aliquid tribuendum eſſe patet: de his autem anteà, ubi de Febribus agebatur, abundè dictum fuit. Interim, ſi ægrorum appetitus in alimenta difficilioris concoctionis feratur, minori quantitate tantùm hæc concedenda ſunt. Simul *Sydenhamus* unicam tantùm carnium ſpeciem commendat; *cùm varia carnium genera, ſimul ingeſta, plus ventriculo moleſtiæ faceſſunt, quàm unicum, quod omnia iſta quantitate exæquet.* Simul accedit, quòd multa ferculorum varietas invitet, ut ultra ſatietatem comedatur; præcipuè ſi acribus, ſalſis, aromaticis, condimentis, quæ erudita gula invenit irritetur jam ſopita fames; undè & illa in victu Podagricorum damnantur. *Hippocrates* (*o*) dixit: *Eſt autem ejuſmodi prava victûs ratio: primùm quidem, quùm quis copioſiores cibos, aut liquidos aut ſiccos, Corpori exhibeat, quàm ipſum ferre poſſit, neque labore aliquo ciborum copiam compenſat. Deindè quùm varios & diſſimiles inter ſe cibos immittat. Diſſimilia enim ſeditionem excitant, & alia citiùs, alia tardiùs, concoquuntur.* Cùm ergo, utì ſtatim dicetur, labores & corporis exercitia adeò proſint Podagricis, debent ſic nutriri, ut vires ad hæc neceſſarias habeant; undè nimis exquiſita diæta noceret. Simplici ergo victu contenti ſint, à nimiâ ferculorum varietate caveant, & tantùm comedant, quantùm fames poſcit. Utile ſimul erit, utì ex antè dictis patet, ſi olerum mollium, & fructuum maturorum, copia excedat cibum ex animali regno deſumtum. Solo prandio contentos juſſit eſſe Podagricos *Sydenhamus* (*p*); ſed loco cœnæ hauſtum liberaliorem tenuioris cereviſiæ ſuadet (ſi nempè huic potui aſſueti fuerint), hoc imprimis ſcopo, ut concretiones calculoſæ in renibus caveantur, quibus ob diuturnum decubitum Podagrici ſolent eſſe obnoxii: urina enim, majori copiâ ob potum tenuem ſecreta, abluitur quidquid in renibus accumulari inciperet.

Magnum nomen in curâ Podagræ habuit *Lac*, *omnium rerum*, *quas cibi causâ capimus*, *liquentium*, *maximè alibile* (*q*). Eſt alimentum, quòd inter animale & vegetabile regnum quaſi ambigit; molle oleum habet, quod à reliquis lactis partibus ſeparatum vocatur butyrum: continet ſerum ſponte aceſcens, & caſeum, qui à reliquis penitùs liber animali naturæ propiùs accedit. Certum eſt, lac continere in ſe omnia, quæ ad nutritionem requiruntur; undè recèns natis, & debilibus hominibus, utile & bonum nutrimentum dat. Eſt enim chylus, efficaciâ viſcerum & vaſorum ſani animalis ſic elaboratus, ut jam propiùs accedat ad indolem noſtrorum humorum. Obſervationes numeroſæ docuerunt, Podagricis profuiſſe lactis uſum, & quidem adeò, ut ab omni paroxyſmo liberi fuerint, quamdiù ſolo lacte viverent. Non tamen delet latentem illam in podagricis cauſam Proëgumenam. Profuit enim præ reliquis omnibus præſidiis lactea hæc diæta; *quamdiù ne latum unguem ab eâ diſceſſerint. Quàm primùm verò ad ſanorum diætam, utut lenem mitémque, ſeſe receperit, qui huic inſueverat, Podagra, confeſtim reverſa, ægrum longè pejùs, quàm antehac, vexavit* (*r*). Videtur enim, molli hâc, & levem tantùm viſcerum actionem requirente, diætâ lacteâ, ſic enervari efficacia viſcerum chylopoieticorum, ut poſteà, dum ad conſuetum ſanis hominibus victum redeunt, ſolidiores cibi non poſſint ſubigi, adeóque Podagræ materia augeatur; utì ad §. 1265. patuit. Pauci enim conſtanti ſatis animo ſunt, ut lacteam diætam totâ vitâ ſuſtineant; imò licèt vellent, quandoque tantum

(*o*) Lib. de Flatibus, cap. III. Charter. Tom. VI. pag. 215.

(*p*) In loco modò citato.

(*q*) Varro de re ruſtica, Lib. II. cap. XI. pag. 302.

(*r*) Sydenh. Tractat. de Podagra, pag. 579.

lactis faſtidium oritur, ut cogantur inviti lac relinquere; quod aliquoties vidi; & *Sydenhamus* (*s*) optimè notavit. Unde *Celeberrimus Mead* (*t*) monet, ne ætate provectiores, & Podagram jam dudum paſſi, ſtrictam illam diætam ex lacte & oleribus tentent: obſervavit enim; quòd *his ſi non omninò invadit morbus, pro articulis præcordia infeſtentur, crurúmque inſuper robore deſtituti, vitam ſæpè in reliquum miſeram tranſigant.* Juvenes verò, qui bis vel ter Paroxyſmum paſſi ſunt, tentare, tale quid poſſe, credit, imprimis autem ſuadet illis, in quorum familiâ hæreditarius morbus eſt. Neque tamen & his rigidam lactis diætam commendat: jubet enim, ut vino & cereviſiâ abſtineant omninò, & à ſolâ aquâ ſitim ſedent, lacte & lacticiniis & oleribus veſcantur: ſemel tamen in die teneris carnibus, interdum & piſcibus fluviatilibus, uti permiſit ad famen ſedandam (ſolent enim hydropotæ famelici eſſe). Novit nonnullos, tali vivendi genere à Podagrâ liberatos, ad viridem & jucundam ſenectutem perveniſſe. Similes effectus etiam à tali moderatâ diætâ vidi, ita ut, vel omninò non, vel leviſſimo tantùm, paroxyſmo intra biennium aut triennium corriperentur. Similem diætam laudavit *Coſte* (*u*), & utilitatem ejus proprio in morbo expertus fuit.

Quamvis autem plurimi Autores ſolam aquam pro potu commendent Podagricis, tamen non omnes ſeveram hanc legem ſtatuunt, licèt in eo conveniant omnes, ſobriam vitam ducendam eſſe, ut morbi levamen ſperare poſſint.

Multi certè pòſt vini nimiam ingurgitationem in hunc morbum inciderunt; illi, ſi ſimul & ſemel ad aquæ potum damnentur, non ita diù pòſt vitam cum morte commutare ſolent, utì optimè monuit *Sydenhamus* (*v*). Unde licèt vinum nocere Podagræ ſtatuat, & dicat; *cùm univerſa corporis ſubſtantia in Podagram quaſi degeneraverit, minùs, quàm exoptet, in profligando morbo promovebit, qui non à liquore fermentato quocumque, quantumvis leni & tenui, in totum abſtinet;* tamen & hîc prudentiâ opus eſſe, agnovit, ne à ſubitâ tali mutatione ingens damnum ſequatur. Commodè fertur ab illis aquæ potus, qui ab ineunte ætate ei aſſueverunt; cæteris non adeò. Hinc *Sydenhamus* (*x*) dixit: *Aquam puram crudámque & periculoſam exiſtimo, & expertus ſum meo damno.* Undè pro potu communi laudavit illos liquores tanquam optimos, *qui neque ad vini generoſitatem aſcendunt, nec ad aquæ debilitatem deprimuntur.* Cùm enim potum tenuem copioſum commendaret Podagricis, ut à nephritide calculoſâ immunes manerent, hinc cœnæ loco ſuadebat copioſiorem potum, utì anteà dictum fuit. Aquæ autem potum copioſum vix ferri poſſe à non aſſuetis cùm probè noviſſet, juſſit, tales ſubſtitui liquores, *qui neque vel in maximâ copiâ aſſumti inebriare poſſunt, neque frigore ſuo ventriculum lædere* (*y*). Cereviſiæ tenues, aut vinum magnâ copiâ aquæ dilutum, in hunc uſum adhiberi poterunt: habenda autem hîc eſt conſuetudinis ratio, prout hoc illóve potu quis uti conſuevit. Dantur cereviſiæ, quæ poſt abſolutam fermentationem vini fragrantiam habent, deſtillatione ſpiritum ardentem exhibent, & peſſimè inebriant: tales cereviſiæ nocerent Podagricis. Verùm agitur hîc de cereviſiâ, quæ, ſapore placens, omni fœce depoſitâ pellucens, nullo modo inebriat; talem autem Podagricis nunquam nocuiſſe obſervavi, ſi anteà huic potui aſſueti fuerint imprimis. Triticeam cereviſiam laudaverunt quidam; alii prætulerunt illam, quæ ex

(*s*) Ibidem. pag. 580.
(*t*) Monit. & Præcept. Med. cap. XI.
(*u*) Traité Pratique ſur la Goutte, pag. 86. & ſeq.
(*v*) Tractat. de Podagr. pag. 581.
(*x*) Ibidem. pag. 581.
(*y*) Tractat. de Podagr. pag. 582.

hordeo vel avenâ paratur. In diverſis regionibus variæ ſolent parari ſpecies, nec magna in ſalubri effectu obſervatur diverſitas, modò ſint tenues, molles, & lympidæ, nec inebriandi vim poſſideant, ut tutò & magnâ quidem copiâ ſumi poſſint. Ptiſanæ hordeaceæ uſum tanquam ſaluberrimum ægris ubique laudavit *Hippocrates.* Hordei, poſt inceptam germinationem ſiccati, farina aquæ ferventi infunditur, infuſum hoc leniter decoquitur, doliis reconditur, defœcatur, & vocatur cereviſia.

Ubi tamen inveterata eſſet Podagra, tunc *Sydenhamus* ſuaſit, ut à Vino & Cereviſiâ omninò abſtinerent, & uterentur potu diætetico ex *radicibus ſarzæparillæ, chinæ, ligno ſaſſaphras, glycirrhizâ, &c.*, ſecundùm hanc normam plures alii ſimiles potus diætetici parari poſſent; qui omnes in eo conveniunt, ut lene aroma addatur copioſæ aquæ. Suadet ſimul, ut finito paroxyſmo ægri talis potûs uſum incipiant, & dein totâ vitâ pergant hoc uti (z). Simul hoc commodi à tali potu ſperabat, ut nempè leviores in reliquâ diætâ commiſſi errores minùs nocituri eſſent ægris, quàm ſi vino aut cereviſiâ uterentur. Licèt autem tales potus in initio minùs placeant ægris, ſenſim tamen ſolent illis ſic aſſueſcere, ut placeant omninò.

Ubi autem ventriculi languo ruſum vini poſcit, in prandii fine pauculum vini generoſi, mollis, concedi poteſt, quale eſt Hiſpanicum, Tockavienſe, aut ſimile his aliud.

δ. Omnia, quæ modò dicta fuerunt, hunc imprimis ſcopum habent, ut ex ingeſtis, cibo & potu, per actionem viſcerum chylopoieticorum conficiatur bonus chylus; qui tamen adhuc penitùs diverſus eſt à ſanguine humor, & longè abeſt à perfectione elaboratiſſimi fluidi illius, quod per minima vaſa fluere debet, & à cujus vitio, utì dictum fuit §. 1262. 1263. 1265. Podagra originem ducit. Verùm in Phyſiologicis demonſtratur, chylum, circumductione cum ſanguine per viſcera & vaſa, & præcipuè pulmonum actione, ſic mutari, ut ſanis humoribus noſtris perfectè ſimilis fiat.

Dum autem in corporis exercitiis muſculi moventur, ſanguinis venoſi motus acceleratur, cor hinc validiùs & frequentiùs ſe contrahit, utì etiam arteriæ, reſpiratio pariter augetur, adeóque omnes vires aſſimilantes chylum humoribus ſanis intra datum tempus plus agunt, quàm in homine quieſcente; omnes ſecretiones & excretiones promoventur; adeóque omnia diſponuntur ad optimam ſanitatem. Hæc eſt ratio, quare non tantùm in Podagrâ, verùm & in aliis morbis chronicis, Medici adeò laudent ſalubrem corporis motum. Neque tantùm corporis motus prodeſt ſanguificationi, verùm etiam chylificationi, dum pendula abdominis viſcera ſic agitantur, alternè à diaphragmate & abdominalibus muſculis premuntur, ſecretiones liquidi gaſtrici, pancreatici, enterici, bilis utriuſque, augentur. Undè duris & quotidianis laboribus exercitati homines quævis oblata edulia ſumunt, & facillimè digerunt, dum molli otio torpentes etiam à levioribus cibis anguntur, & flatibus moleſtantur perpetuò. Nec tamen ſufficit interpolatis vicibus corpus movere, quotidianum debet eſſe exercitium, cùm perpetua hujus neceſſitas ſit.

Cùm autem Podagra plerumque provectioris ætatis homines torquere ſoleat, debent eluctari ſenii torporem, ſi velint levamen percipere malorum. Niſi enim animosè hoc tentent, & ſenio & morbo obrigeſcent artus, reddentur ad omnem motum inha-

(z) Ibid. pag. 585.

biles;

biles; monuítque *Sydenhamus* (*a*) ſenes podagricos, *quòd nihil minùs ſperandum eſt, quàm ut morbus ſine exercitio ad digeſtionem perducatur unquam. Cùm enim morbus naturam viribus ſuperet, ſæpè moriuntur à languore atque ægritudine, quæ fomitis morboſi copia concoctionem reſpuentis apportat; & ab hâc materiâ incoctili, quæ nullo modo poteſt aſſimilari, tanquàm à veneno enecantur.* Hæc tamen corporis exercitia, ut quotidiè adhiberi poſint, debent proportionata eſſe viribus ac ætati, ne nimiâ laſſitudine debilitentur. Undè equitatio præ reliquis commendatur, quia aſſuetos minùs delaſſat, & pulmonis in ſanguinem actionem auget: imprimis autem prodeſt, ſi in aëre puro aperto inſtituatur, de quâ re anteà ad §. 1210. dictum fuit. Si autem equitatio locum habere nequeat, vectio in curru ſubſtitui poterit, licèt minus emolumentum præbeat. Præter hæc, motus partium, quæ doluerunt anteà, cavet, ne obrigeſcant articuli, quod familiare in Podagrâ inveteratâ malum eſt, & curatu difficile admodùm. Undè *Aurelianus* (*b*) monet ſequentia: *Arthriticis verò convenit, etiam digitis ceram emolliendam dare, vel manipulos tenendos, quos paleſtritæ* ἀλτῆρας *appellant, tum movendos cereos, vel ligneos primò, cum parvo plumbo interfuſo, tum pro modo profectus graviores, &c.: ſit igitur primò geſtatio pro modo virium, tum deambulatio molli ſtramine coæquato ſolo, adjecto vocis exercitio cum corporis unctione.* Ex his patet, quòd articulorum, ob nimiam quietem, metuendæ rigiditati ſic proſpexerit, ſimúlque ambulationi addiderit vocis exercitium, ut pulmonis actio augeretur. Intelligitur ſimul, quòd hæc tentamina inceperit, dum paroxyſmus nondùm integrè finitus eſſet, ſed aliquis adhuc, licèt levior, adeſſet dolor. A leniſſimo enim motu incipit, & dum ambulatio tentatur, molli ſtramine ſolum ſterni jubet, & liberos à calceamentis pedes vult, ut nempè commodiùs motus tolerari poſſit. Hoc & confirmat *Ægineta* (*c*), qui ἐν ταῖς παρακμαῖς, minuto nempè dolore, nondùm tamen penitùs abolito, ſuaſit exercitia & frictiones; maximè articulorum; & confirmatur *Sydenhami* obſervatis, qui urgebat Podagricos, ut motum tentarent, licèt adhuc dolerent articuli, utì anteà dictum fuit,

Frictiones autem inſignem utilitatem habent, ſi applicentur partibus, quæ paroxyſmi podagrici tempore dolere ſolent: ſæpiùs de magna frictionum efficaciâ ad ſolvendas obſtructiones, in capitulo de *Obſtructione*, & ubi de *Contuſione* agebatur, dictum fuit, aliíſque etiam in locis. Certus ſum, pluribus experimentis, ingens levamen ſemper ſecutum fuiſſe, ſi impetrare potuerim, ut diligenter his uterentur ægri mane & & veſperi, imprimis in pedibus, quos frequentiùs morbus aggreditur. Ne ſimplicitas remedii contemtum pareret, pannos laneos ſuffumigio quodam aromatico imbui juſſi, vel & molle aliquod unguentum ſimul adhibui; tamen, ut vera fatear, à ſolâ frictione eundem effectum vidi, ſi mane & veſperi per quadrantem horæ quotidiè adhiberetur, Roborantur enim ſic partes, & quidquid de materiâ morboſâ colligi ac figi hîc inciperet, diſſipatur. Commendavit quàm maximè frictiones, tanquàm ſummum Podagræ prophylacticum, *Aëtius* (*d*), illúdque adhiberi juſſit, *non quidem tempore inflammationis, & doloribus inſtantibus, ſed cùm hæc remittunt.* Effectus autem ſalubres recenſet ſequentes: *Omnibus enim, qui hoc modo fricantur, inſitus calor augetur, & quod præter naturam eſt diſcutitur, recrementáque conſumuntur, & affecta membra fiunt*

(*a*) Tractat. de Podag. pag. 596.
(*b*) Lib. V. cap. II. pag. 561.
(*c*) Lib. III. cap. LXXVIII. pag. 58.
(*d*) Sermon. XII. cap. XXI. pag. 314.

robuſtiora, ac adverſus affectionem firmatur, miniméque ei obnoxia redduntur, maximè ſi diligenter ſingulis diebus mane & veſperi, ubi dolores, quemadmodùm dictum fuit, remiſerint, per omnem vitam hoc præſidio utantur. Oleo autem cum ſale tenuiſſimè trito inungebat loca perfricanda *Aëtius;* ſed, utì modò dixi, ſoli frictioni tribuendum eſſe optimum hunc effectum credo. Suaſeram hoc prophylacticum Podagrico, qui deindè mane & veſperi tibialibus fricabat fortiter pedes, dum illa indueret & exueret, tandémque ſic aſſuevit, ut vix cogitans, automatico ferè motu, has frictiones perageret, quoad vixit: Licèt autem diætæ regulas laxiùs tantùm ſervaret, quandoque genio indulgens, levioribus tantùm, magnóque intervallo disjunctis, vexatus fuit paroxyſmis, & flexilem membrorum agilitatem ſervavit; ſícque facilè corpus exercere potuit. Confidenter auſus pronunciare *Philagrius* (e), *quòd ſolæ frictiones ſufficiant his, qui etiam maximè circa diætam delinquunt.*

Multò plus tamen ſperare licet, ſi ſimul debita vivendi norma ſervetur, de quâ dictum fuit.

ε. Conſtat ex Phyſiologicis (f), ſomni tempore, motum arteriarum, venarum, & cordis, fieri fortiorem, lentiorem, æquabiliorem, dum ſimul reſpiratio eſt profundior, robuſtior, lentior & æquabilior: ſed per hæc inducitur ſanguini illa perfectio; quæ requiritur ad optimam coctionem, dum motus humorum celerior fit per vaſa ſanguinea, cordíque propiora, lentior per vaſa lateralia, & à corde remota. Sed conſtat, aſſimilationem crudi fieri in majoribus vaſis, & in illis chylum ſic perfici, ut omninò noſtrorum humorum indolem acquirat. Cùm ergo ſomni tempore actio cordis & vaſorum majorum augeatur, ſimúlque increſcat reſpirationis robur, efficaciſſima hoc tempore fiet tranſmutatio crudi in coctum, adeóque & perfectiſſima aſſimilatio; à cujus defectu proximam Podagræ originem pendere, §. 1265. demonſtratum fuit. Verùm vigiliæ nimiæ & pergræcationes anteà recenſitæ fuerunt inter Podagræ cauſas; undè apparet, quantùm conducat ſomnus podagricis; qui ſimul corpus reficit, & vires ſubminiſtrat ut exercitia corporis quotidiana ſuſtinere poſſint. Ideò *Sydenhamus* (g) ſollicitè monet Podagricos, ut maturè lectum petant, & ſurgant diluculo. Licèt enim idem temporis ſpatium concedatur ſomno, magna tamen diverſitas eſt in effectu, ſi quis veſperi maturè quieti ſe dederit, & per ſeptem vel octo horas ſomno indulſerit, quam ſi in ſeram noctem vigilaverit, & dein partem diei dormiendo tranſegerit. Hoc & ſani ac robuſti homines percipiunt, dum Bacchanalium tempore noctem choreis, diem ſomno, impendunt. Quamvis enim plus ſolito dormiverint, tamen laſſi & hebetes, muneribúſque ſuis peragendis vix apti, ſurgunt à longiori ſomno.

Cùm autem & literatos homines, ſummóſque viros, qui reipublicæ gerendæ præſunt, toties excruciet Podagra, monendi ſunt, ut matutinas horas arduis rebus agendis impendant tantùm, hâc lege tamen, ut bihorium ſuperſit exercendo corpori ante prandium. Pomeridianas horas ambulationi, ruſticationi, &c, tradant, vel gratis amicorum confabulationibus: veſperi nihil omninò tractent, quod intentam mentis aciem poſtulet.

Hâc vivendi normâ ad amuſſim obſervatâ, vidi, inveteratam Podagram adeò mitem fuiſſe factam, ut raris, brevibus, nec multùm dolentibus, paroxyſmis tantùm

(e) Ibidem. = (f) H. Boerh. Inſtitut. Med. §. 590. = (g) Tractat. de Podagr. pag. 587.

ſuî memoriam revocaret, & ultimum ſenectutis limitem attingerent ægri, antequàm morerentur. Severam lactis diætam, vel & vegetabilem, abſque ullo cibo animali, pauciſſimi tolerare poſſunt diù; hanc verò ſatis commodè. Ubi autem morbus nondùm inveteraverit, neque corpus crapulâ & ingluvie omninò fuerit enervatum, etiam integræ curationis magna ſpes affulget. *Dabit enim curatio aliis integram ſanitatem, aliis raram doloris admonitionem, ne jugi ſuperpoſitione vexentur*, (*h*).

Prudentis Medici erit, non facilè promittere integram curationem, imprimis ſi vel morbus diuturnior, vel ætas jam provectior, fuerit. Si enim poſt talia promiſſa levem etiam Paroxyſmum ſentiant, penitùs immorigeri redduntur, monita Medicorum ſpernunt: & in priſtinum vivendi genus ruunt proni, omninò deſperantes de emendatione morbi; quam tamen ſpondere Medici poſſunt, ſi ægri obſervare velint illa, quæ hâc paragrapho laudata fuerunt.

§. 1276. AD alterum (1274.) Uſus conducit; 1. ſalis cujuſpiam volatilis parvâ doſi diù aſſumti, manè antequam quis ſurgat, cum largo hauſtu decocti cujuſdam lenis, ſudoriſque, vel madoris, expreſſione levi per horam. 2. Frictio calida, cum linteis ſiccis, partium. 3. Uſus purgantis ſeroſi, unà cum mercurialibus acuti, & addito circa veſperam potu opiato ſedante.

Ad §. 1274. patuit, medendi methodum in Podagrâ binis conſtare partibus, quarum prima per bonam diætam, viſcerúmque auctum robur, impedit ne materia morboſa tam facilè, nec tam copioſè, naſci poſſit in corpore: de quibus omnibus dictum fuit præcedenti paragrapho. Altera pars curationis dirigenda eſt in hunc ſcopum, ut illud morboſum, quod incipit colligi & accumulari in corpore, expellatur tutò, antequàm novum paroxyſmum producat; vel ſi hoc ſtatim integrè obtineri non poſſit, ſaltem ſic minuatur materiæ morboſæ copia, ut leviora tantùm mala efficiat.

Licèt enim omnia illa ſtrenuè fiant, quæ paragrapho præcedenti laudata fuerunt, non tamen ſtatim obtinebitur, ut redintegretur perfecta aſſimulatio omnium; adeóque adhuc quædam degeneratio manebit, imprimis in ſubtiliſſimis fluidis, quæ ultimæ & perfectiſſimæ elaborationis effecta ſunt. Illud autem degenerans morboſum cum reliquis humoribus fluit, & ubi copiâ auctum, vel morâ pejus redditum, fuit, incipit turbare functiones corporis, ſícque ſigna dare imminentis paroxyſmi; utì ad §. 1257. dictum fuit. Illud autem morboſum quandoque de corpore educi, ſaltem pro parte, patet ex illis, quæ §. 1261. dicta ſunt: ante paroxyſmum enim acris pituita in fauces depluebat, acriores lacrymæ oculos irritabant. Ad §. 1272. notatur; acre illud quandoque ad inteſtina vergere, & dyſenteriam facere. Ex quibus omnibus patet, ſecundùm artis regulas tentari poſſe eductionem materiæ podagricæ, cùm humoribus per vaſa fluentis. Ubi autem jam ſtagnat & hæret ad loca, quæ occupare ſolet materia morboſa, dum paroxyſmum produxit, non adeò tutò hoc fieri poteſt, utì ad §. 1273. monitum fuit; de quâ re adhuc ad §. 1281. dicendum erit.

(*h*) Cæl. Aurelian. Lib. V. cap. II. pag. 562.

Sequentibus autem methodis hæc eductio tentatur.

1°. Cùm materies podagrica, in articulis collecta, poſt toleratos dolores, per diaphoreſin exeat de locis, quæ occupaverat, utì ad §. 1261. dictum fuit, meritò ſperari poterit, per eandem viam expelli poſſe de corpore, antequam in artubus fixa hæreat. Videantur illa, quæ ad §. 1272. habentur.

Solet autem ſequenti modo hoc fieri. Quinque vel ſex grana *ſalis volatilis cornu cervi*, vel alterius ſimilis, exhibentur manè poſt ſomnum finitum; ſuperpotantur ſex vel octo unciæ calidi infuſi *ligni ſaſſaphras, decocti quinque radicum aperientium*, vel ſimilis potus, in quo tenue aroma dilutum multâ aquâ adeſt: quieſcunt in lecto per unam alterámve horam; tunc plerumque incipiunt leni madore perfundi, à quo minimè debilitantur, ſed potiùs alacriores ſe ſentiunt. Curavi plerumque, ut pedes & genua benè tecta eſſent, & frequenter ſic obtinui, ut hæ partes ſolæ ſudarent, dum reliquum corpus, minùs tectum, leviter tantùm perſpiraret. Quandoque hoc continuatur per duos tréſve menſes, in aliis ſemel vel bis in ſeptimanâ hoc factum fuit, toto tempore, quo à paroxyſmo liberi fuerunt, & quidem inſigni cum levamine, dum ſimul & articuli, qui diuturnitate morbi jam obrigeſcere ceperant, multò flexiliores reddebantur. Ut autem tota cutis terſa & óptimè perſpirabilis retineatur, balnea laudantur, præcipuè ſi ſtrictæ temperiei & ſiccioris habitûs fuerint ægri: in tumidis leucophlegmaticis corporibus hæc minùs conveniunt, & à frictionibus totius corporis tales majus emolumentum percipiunt.

2°. De inſigni frictionum in hoc morbo efficaciâ dictum fuit ad litteram *b* præcedentis paragraphi.

3°. Purgantia ſeroſa, quæ & Hydragoga vocantur, ſunt talia, quæ non tantùm ſuâ virtute expellunt illa quæ in cavo tubi inteſtinalis continentur, verùm etiam ſolvunt humores, & ſolutos in aquoſam tenuitatem per alvum evacuant. In venereis malis curandis, utì poſteà dicetur, ſæpè Medici talibus purgantibus uſi fuerunt, hoc quidem effectu, ut repetito horum uſu ægri palleſcant, & multùm exhauriantur. Quamvis enim ne guttula quidem ſanguinis per alvum exeat, ſed mera tantùm aquoſa colluvies, vividus & floridus in vultu color, à rubro ſanguine pendens, perit, non evacuato ſanguine, ſed ſoluto. Notum enim eſt, quòd pars rubra ſanguinis ſit craſſiſſima omnium, & hinc naturaliter tantùm inveniatur in majoribus vaſis. Undè etiam talia remedia non tantùm ob vim purgantem, verùm etiam ob efficaciam ſolvendi, adhibentur. *Celeberrimus Boerhaavius* amico ſuo *Baſſando*, podagrico jam veterano, in litteris ad illum datis ſuaſit, ut ſingulo trimeſtri tale purgans ſumeret, quod componebatur ex *ſcammonei puri* parte unâ, & duabus partibus *antimonii diaphoretici;* quod additum ſcammoneo ejus efficaciam auget, & feliciter in curandis febribus intermittentibus uſurpatur, ſi octo horis ante futurum paroxyſmum detur. Grana duodecim ſcammonei, vel ſedecim, ſufficiunt plerumque in adulto, quamvis aliqua diverſitas in variis hominibus obſervetur, dum quidam faciliùs, alii difficiliùs, à catharticis remediis moventur. Tale remedium vocavit *Diaceltateſſon* in tractatu, idiomate Belgico edito, *Helmontius* (*i*), cujus efficaciam impensè laudat, & ſimul fatetur, quòd unà cum morboſis fœcibus & utilia quædam evacuet. Cùm autem ſumma illa Adeptorum arcana revelare nefas crederet, ſaltem

(*i*) Dageraad, &c. der Geneeskonſt, p. 186.

voluit utili hoc remedio beare genus humanum. More ſolito tamen paravit hoc remedium, operoſo magis labore, quàm quidem opus erat: ex antimonii floribus, per ſalem ammoniacum ſublimatis, addito nitro, paravit antimonium diaphoreticum, quod certè minori pretio, & laboris compendio, ex puro antimonio & tribus nitri partibus, parari poteſt. Prætereà *Helmontius* juſſit, ut, poſtquàm flores antimonii cum nitro deflagraſſent, maſſa reſidua ſollicitè ablueretur, ne quid ſalſi remaneret; & poſteà à calce relictâ ſpiritum vini rectificatiſſimum abſtrahebat. Æquè tutum, & efficax magis inveni illud remedium, ſi non ablutum adhibeatur iiſdem uſibus. Solent autem Chemici eò pluris æſtimare remedia ſua, quò majori labore parata fuerint.

Cùm autem argentum vivum, & ex eo parata remedia, inter ſolventia non infimum locum habeant, remedio huic purganti aliquot grana Mercurii dulcis addi ſolent; Chemici ſemper magnam ſpem poſuerunt in uſu mercurialium, imprimis talium, quæ ſic cicurata fuerant, vel tam levi doſi exhibita, ut non turbarent corpus, neque moleſtam excitarent ſalivationem. Ab arcano tali remedio, quod tamen cognoſcebatur ex argento vivo præparatum eſſe, podagrico in ipſo paroxyſmo dato, pedes inceperunt ſudare adeò, ut mantilia octies complicata, quibus pedes involverat æger, intra bihorii ſpatium penitùs madeſcerent: ſequebatur dolorum levamen ſenſim, ita ut per cubiculum incedere potuerit æger abſque baculo (*k*). Eodem in loco plures memorantur caſus ſimiles. Inunctionem parcam unguenti mercurialis, & ejuſdem uſum internum, laudaverunt alii (*l*).

Interim tunc à purgantibus, & aliis ſolventibus remediis, imprimis emolumentum exſpectari poterit, ſi ægri corpus obeſius fuerit, & mucoſis lentis humoribus plenum. In ſtrictis enim & macilentis corporibus hæc non conveniunt.

Anteà ad §. 1271. de purgantium uſu in Podagrâ dictum fuit, patuítque, in diverſas opiniones abiviſſe Medicos, dum quidam omnem omninò purgantium uſum damnabant, alii verò etiam in ipſo Podagræ paroxyſmo illa exhiberi jubebant. *Sydenhamus*, utì ibidem monitum fuit, damnabat omninò purgantium uſum, tam in paroxyſmo, quàm in tempore intercalari; ſed fatetur tamen, quandóque diarrhœam particularis paroxyſmi criſim facere. Metuebat autem, ne purgantibus datis tales naſcerentur in corpore turbæ, quæ ſilentem adhuc, & tardiùs venturum, paroxyſmum excitarent. Poſteà tamen, utì ad §. 1258. dictum fuit, mitiùs ſenſit de purgantium uſu; ſi nempè, poſt hæc exhibita, eodem die veſperi exhiberentur opiata, quæ turbas à catharticis remediis excitatas tutò & feliciter compeſcere ſolent.

Cùm autem hæc purgantia ſeroſa, non tantùm evacuando, verùm etiam ſolvendo, agant, patet, utilitatem ab horum uſu expectari poſſe, ſi prudenter, & cum cautelis memoratis, intercalari tempore exhibeantur.

Ob eandem rationem videntur & aquæ minerales à Medicis laudatæ fuiſſe. Præcedenti paragrapho ad litteram *β* dictum fuit, *Celeberrimum Hoffmannum* laudaſſe uſum *Thermarum Carolinarum*, quæ ſalem alcalinum continent; ſed quæ & ſimul alvum movent. Thermarum Carolinarum, aquarum Egranarum, aliorúmque fontium medicatorum, uſum laudat & *Coſte* (*m*); ſi nempè æger nondum exceſſerit

(*k*) Obſervat. intéreſſant. ſur la Cure de la Goutte, &c. pag. 458.

(*l*) Ghiſi lettere mediche, pag. 110. & ſeq.

(*m*) Traité Pratique ſur la Goute, pag. 86.

quinquageſimum ætatis annum. Monuerat enim *Sydenhamus* (*n*), malè cedere aquarum mineralium uſum, *ſi ſenes fuerint* (*ut ſunt plerumque*), *& pariter, corporis habitu phlegmatico, imbecilloque. In his enim nonnunquam naturæ vires eòuſque ſunt imminutæ & ſucciſæ, ut omninò metuendum ſit, ne tantâ copiâ aquarum penitùs obruantur ac ſuccumbant.* Teſtatur autem, ſibi compertiſſimum fuiſſe, plures Podagricos intempeſtivo aquarum mineralium uſu periiſſe.

§. 1277. QUibus equidem remediis, & curandi methodo, multùm ſæpè proficitur, etiam in tophaceâ.

Quamvis nemo dubitet, Podagram difficillimum curatu morbum eſſe, tamen ſi omnia hæc fiant, quæ binis præcedentibus paragraphis dicta fuerunt, magna ſpes eſt, ſuperari morbum poſſe, ſi nondùm penitùs inveteratus fuerit: ſemper inſigne levamen ſequetur, ſi penitùs debellari morbus nequeat; modò ægri Medicorum præceptis obedire velint, & dociles ſe præbeant, ad obſervandas diætæ leges; quod non ſemper impetrari poteſt à Podagricis, qui, genio indulgere ſoliti, & dolorum obliti, ſæpè aliquot ſeptimanarum cruciatibus redimere malunt licentiam ſolito more vivendi, ſicque ſe ipſos miſerè perdunt.

Cùm autem pro vulgari axiomate habeatur, nodoſam Podagram penitùs incurabilem eſſe, imò nequidem leniri poſſe remediis, quidam omnem ſpem abjiciunt, ſimul ac vel prima nodorum cretaceorum principia in artubus obſervant. Neque ægros tantùm, ſed & Medicos quandoque, in tali caſu deſperaſſe, vidi. Tamen certiſſimum eſt, bonâ medendi methodo multùm profici poſſe, etiam in Podagrâ tophaceâ.

Ad §. 1261. pluribus dictum fuit de materiâ illâ, quæ tophos illos conſtituit, quibus podagricorum artus toties deturpantur: undè ſatis conſtat, neque de talium tophorum reſolutione, & diſſipatione, omninò deſperandum eſſe. Anteà ad §. 1269. dictum fuit, *Sydenhamum* obſervaſſe, per longam & quotidianam exercitationem corporis tophos veteres & induratos ſolutos fuiſſe ita, ut penitùs diſparuerint. Notat tamen, tophos, dum & extimam cutim in ſuam ſubſtantiam mutaverant, tunc non fuiſſe diſſipatos: verùm tunc, cute ruptâ, exire ſolet tophacea hæc materies, & poſteà conſolidatur locus; atque ſolo corporis exercitio cavetur, ne tophi naſcantur denuò; cùm & duri tales tumores à ſolâ hâc causâ ſolvantur.

Cùm ergò tophacea hæc materies anteà per vaſa fluere potuerit, ſæpiùs ſubliquida reperiatur in talibus tumoribus, motu corporis diſſipari poſſit, non videtur eſſe indiſſolubilis calx: nec deſunt in arte auxilia, à quorum applicatione ſperari poteſt horum tumorum ſolutio.

Cùm Calx hæc, ſive Creta podagrica, in acidis ſolvatur facilè, & ipſa oſſa, acido liquore macerata, ſolutâ terreſtri materiâ, abeant in cartilagineam mollitiem, utì ad §. 1261. dictum fuit, tentaverunt quidam, acidorum externa applicatione reſolvere hos tumores, quæ tamen debebant adeò temperata eſſe, ut cutim non læderent. Dum ex ſale marino, additâ mediâ parte olei vitrioli, diſtillatur ſpiritus ſalis marini, methodo *Glauberianâ*, poſuerunt in excipulo olei terebinthinæ quan-

(*n*) De Mictu ſanguinis à calculo, &c. pag. 709.

titatem, quæ pondere æquabat ſalem marinum adhibitum: imprægnabatur illud oleum à penetrabili vapore ſpiritus ſalis marini, rubrúmque colorem acquirebat: hoc oleo inungebantur tophi podagrici, ut ſolverentur; quòd & ſatis feliciter quandoque ceſſit. Penetrabile admodùm terebinthinæ oleum, cuti dum affricatur, evaneſcit quaſi, ſe ſubducens per ipſam cutim; cùm autem & acidum ſalis marini ſpiritum ſibi junctum habet, poterit ſatis efficaciter in calcem podagricam agere.

Frequentior tamen uſus fuit ad tophos podagricos remediorum, quæ alcalinæ indolis erant. *Galenus* (*o*) pinguem caſeum bubulum, caſu ſervatum diù, & ob acrimoniam eſui inutilem, maceravit decocto cruris ſuilli ſaliti, & applicuit tophis arthritici, hoc effectu, ut, ruptâ ſponte cute, quotidiè tophorum particulæ abſque dolore effluerent; quod idem experimentum poſteà & in aliis ſucceſſit. Notum autem eſt, veterem caſeum acris alcalinæ naturæ fieri, ſimúlque ranceſcere, ſi pinguis fuerit; qualis eſt ille, qui ex lacte non priùs ebutyrato paratur. Verum quidem eſt, quòd tophorum materia, ruptâ cute, exiverit tantùm; videtur tamen incepta ſolutio fuiſſe; cum *Galenus* ſcribat, quòd effluxerit. *Aëtius* (*p*) paravit pro podagricis pharmacum ex lixivio & ſpumâ nitri, quod eroſivum vocat, quia bullas excitat, & cutem erodit; atque alibi (*q*) commendat calcem vivam, & nitrum, pari pondere; ut nempè axungia hæc excipiantur, & tophis imponantur. Notum autem eſt, Veteres ſub nitri nomine non intellexiſſe illum ſalem, qui hodiè in noſtris officinis hâc appellatione gaudet: multa enim argumenta docent, nitrum Veterum fuiſſe alcalinæ naturæ: prætereà novimus, alcalinorum ſalium acrimoniam augeri multùm, ſi calx viva addatur. *Trallianus* (*r*) ad tophos ſolvendos laudat, tanquam præſtantiſſimum, & uſu probatum, ceratum, quod præter *Aphronitrum* continebat *lixivium, quo piliarii utuntur lanis ſuccidis abluendo.* Cùm hæc omnia, à Veteribus laudata, alcalina ſint, tentavi ſimile remedium, quod quidem vim acrem igneam habet, ſed illud ſic diluebam, ut nimiâ acrimoniâ nocere non poſſet, & tamen vim ſolventem adhuc ſatis validam retineret.

Conſideraveram, ruptorium Chirurgorum, ſive cauſticum potentiale dictum, parari ex ſale alcalino & calce vivâ, ſimul combuſtis valido igne in crucibulo, & fuſis; túncque naſci remedium, quod corpori vivo applicatum eſcharum mortuam gangrænoſam excitat in omni parte, quam tangit; quæ dein in putridum liquamen diffluit. Videram, ſalem alcalinum, calce vivâ acrius redditum, dein aquâ ſolutum, dare lixivium, quod non tantùm pinguedinem, ſed & ſolidam ſubſtantiam animalem, ſolvit, dum vegetabilem materiam integram relinquit. Notum eſt, aurum, quod veſtibus ornandis adhibetur, circumvolvi ſerico undique ita, ut illud totum tegat: ut aurum illud à ſerico liberent, dum ornamenta detrita vel maculata repudiantur, illa linteo incluſa decoquunt in tali lixivio, & ſic omne ſericum diſſolvitur, abluitur, & aurum, vel potiùs argentum auro obductum, purum manet, nec linteum, ex vegetabili materiâ confectum, patitur quid damni, dum ſericum, animale productum, deliqueſcit totum.

In laboris compendium, tartarum crudum, in pulverem redactum, cum triplâ copiâ calcis vivæ miſtum, curavi reponi in furno figulino, in quo validus ignis ſatis

(*o*) De ſimpl. medic. facult. Lib. X. cap. IX. Charter. Tom. XIII. pag. 281.
(*p*) Sermon. XII. cap. XXVII. pag. 320.
(*q*) Ibidem. cap. XLV. pag. 347.
(*r*) Lib. II. cap. I. pag. 639. & 641.

diù agit: refrigerato furno, maſſam hanc ſalinam curavi ſolvi in aquâ; filtro depuratum lixivium inſpiſſabatur in ſalem; qui clauſis accuratè vaſis ſervandus eſt, ne in aëre deliqueſcat. Hujus ſalis talem copiam in aquâ purâ, vel & deſtillatâ, ex *floribus roſarum*, *ſambuci*, &c. ſolvi, ut hæc ſolutio guſtata nullum linguæ dolorem faceret, vel notabilem ſaporis moleſtiam; tunc enim certus eram à cute facile tolerari poſſe. Linteis hâc ſolutione calidâ madidis fovebantur tophi podagrici, & quidem pulchro cum effectu: paucis enim diebus quandoque ſolvebantur. In exoſtoſibus, & aliis difficilibus tumoribus, idem profuiſſe, vidi.

Cùm autem in Saponis præparatione ſal alcalinus & calx viva adhibeantur, patet ratio, quare & illius uſus laudetur à multis tanquàm tutiſſimus & efficax ſimul, imprimis quia per pingue additum, & intimè ſali alcalino unitum, obtunditur ejus acrimonia.

A lixivio tamen, modò laudato, ſatis diluto, effectus magis notabiles obſervantur. Hinc intelligitur, quare celeberrimi in arte viri toties laudaverint ad præcavendos tophos podagricos, vel etiam curandos, alcalina remedia. *Hoffmannus* (*s*) commendat tincturam ſulphuris volatilem, ex calce vivâ, ſale ammoniaco, & ſulphure, paratam, ut charta bibula hâc tincturâ madeſcens imponatur membris affectis, ubi tophi metuendi erant. Et alibi (*t*), ad tophos diſcutiendos in ſenili & inveteratâ Podagrâ, tanquàm præſentiſſimum remedium commendat *balſamum ſulphuris antimoniatum*; quod ex ſale ſcoriarum reguli antimonii ſimplicis, ſuperinfuſo oleo terebinthinæ & juniperi, paratur.

Verùm Chemia docet (*u*), in præparatione reguli antimonii, tartarum & nitrum, cum antimonio in crucibulo fuſa, mutari in ſalem alcalinum acrem, qui partem ſulphuream antimonii in ſe rapit, & ſibi unit, dum pars metallica fundum petit. Adeóque balſamum illud ſulphuris antimoniatum vires ſalis alcalini, & quidem ſatis acres, in ſe habet.

§. 1278. AD ſummam doloris in loco ſævitiem temperandam, urgente ſummâ neceſſitate, Opiatis internis, copioſo ſeri lactis, ſimilíſve, potu calido, externis Emollientibus, Anodynis, Calidis, quin verberatione cum urticis, inunctione balſami ſulphuris Therebinthinati, inuſtione cum Lino, utendum ſæpè eſt.

Certè, dolor ſi abeſſet, vel ſi lenis & tolerabilis foret, Podagrici pacato ſatis animo morbum ferrent. Undè invicta dolorum regina, Podagra, utì §. 1273. dictum eſt, apud *Lucianum* (*v*) in hæc verba erumpit:

Verùm dolor mihi malorum adjutor eſt.
Nihil ego námque ſum, ſi ab hoc relicta ſim.

Sed quandoque tanta eſt in hoc morbo dolorum acerbitas, ut omnem humanam patientiam

(*s*) Medic. Ration. & Syſtem. Tom. IV. Sect. II. cap. XI. curat. in Parox. §. IV.
(*t*) Ibidem. Cautel. & Obſerv. Clin. §. X.
(*u*) Herm. Boerh. Chem. Tom. II. Proceſſ. CCXI.
(*v*) Tom. III. pag. 664.

patientiam ſuperet : undè miſeri Medicum, amicos, adſtantes, conjurant, ut aliquod ſaltem horum tormentorum levamen ipſis concilient, parati quævis tentare, modò ab his vel minima leniminis ſpes affulgeat. Undè infinitus ferè remediorum crevit numerus. *Ægrotos námque ſibi ipſis remedia parare urgens impellit calamitas* (*x*). Cum autem acutiſſimi illi dolores circa auroram ſpontè ſoleant minui, ægri toties adſcribunt remediis effectum, qui ipſius morbi indoli tribuendus erat; utì anteà pluribus dictum fuit.

In capitulo de *Dolore* ad §. 228. 229. patuit, binis modis dolorem leniri poſſe, ſublatâ nempè doloris causâ, vel ablato doloris ſenſu, quamvis cauſa maneat. Utramque hanc methodum in Podagrâ tentaverunt Medici; quandoque & ægri.

Prior methodus ſemper tutiſſima eſt; ſed in Podagrâ non ſemper obtineri poteſt: morboſa enim materies, doloris causâ, ſenſim ſic ſubigitur, ut per diaphoreſim exeat ex locis, quæ occupaverat (§. 1261.); & dum hæc materies ſic mutatur, dolor immaniter ſæpè excruciat. Præcipua autem ad dolorem remedia ſunt, lenire omnem acrimoniam, laxare dolentes partes. Juſcula carnis vitulinæ diluta, ſerum lactis tenue magnâ copiâ potatum, infuſa diluta emollientium herbarum, & plura ſimilia, laudantur, & proſunt, dum omne acre diluunt, & obvolvunt, ſolidáſque partes laxant, ſed tamen promtum & ſubitum doloris lenimen non præſtant. Sed & externa ſimilia applicuerunt, & variis quidem modis ac formis. *Aretæus* (*y*) teſtatur, pervulgatum fuiſſe ſuo tempore remedium ad dolorem tollendum, ſi capra *iride herbâ* paſceretur ad ſatietatem; deindè poſt digeſtionem alimenti hujus perfectam, mactaretur capra, & diſſecti ſtatim animalis abdomini adhuc calenti immitterentur dolentes pedes. Aliis in locis ſæpiùs monitum fuit, acerbos dolores feliciſſimè leniri vapore calido, ſubpingui, qui ex recenter occiſi animalis abdomine exhalat. Verùm miſeri ægri, dum ſævis illis doloribus cruciantur, nullum dolentium pedum motum, imò ne leviſſimum quidem attactum, ferunt; nec ſtragulorum incumbentium pondus: hinc non video, quomodò dolentiſſimis membris applicari poſſet hoc fomentum, licèt ex propriâ ſuâ naturâ utile foret. Topica illa externa remedia, vel noxia, vel ſaltem inutilia, damnavit *Sydenhamus* (vide §. 1273.) Pulticulam ex pane in lacte decocto, addito *croco*, & pauco *oleo roſarum*, ſibi utcumque profuiſſe, teſtatur quidem, ita tamen, ut in paroxyſmi dolentis initio nihil omninò juvaret: undè poſteà per multos annos nullum omninò remedium externum applicuit. Imò *Coſte* (*z*) cataplaſmatum uſum, ut dolores leventur, non tantùm inutilem, ſed & noxium, damnavit, mollíque panno laneo tantùm texit dolentes partes; & expertus fuit, perſpirationem ſic optimè promoveri, per quam dolores leniuntur.

Supereſt hinc ferè tantùm, ut doloris ſævities leniatur, doloris ſenſum tollere, manente ejus causâ: hoc autem duplici modo effici poterit (vide §. 229); nempè, ſenſorium commune obtundendo per vim remediorum narcoticorum; vel nervos dolentes ineptos reddendo ad ſenſum. *Sydenhamus* (*a*), licèt in aliis morbis plurimis ſatis audacter uteretur opiatis, tamen ad dolores podagricos leniendos minùs frequenter illa adhibuit. Monet enim: *Si igitur dolor admodùm ſæviat, æger rectiùs ſibi conſulet, ſe in lecto continendo, donec is aliquantiſper remiſerit, quàm ſi Anodynis*

(*x*) Aret. de Curat. Morbor. diuturn. Lib. II. cap. XIII. pag. 134.
(*y*) Ibid.
(*z*) Traité Pratique ſur la Goutte, pag. 64.
(*a*) Tractat. de Podagr. pag. 601.

utatur : attamen haud abs re fuerit, laudani pauxillum veſperi ſumere, ſi dolor patientiam multùm vincat ; aliter meliùs omittetur. Si autem intolerabilis dolor opiatorum uſum omninò poſcat, ſic tegenda ſunt hæc remedia, ut æger neſciat, ſe illis uti : ubi enim ſemel expertus fuit illud ſolamen, illo nunquam carere vellet, etiam in mitiori dolore. Verùm ad §. 1273. inter cauſas, quæ impediunt materiæ podagricæ jam adultæ defluxum ad loca ſua, numerabatur & imprudens uſus narcoticorum ; podagrici autem, dum ſævos dolores patiuntur, illos ſæpè redimere vellent vitæ etiam periculo ; undè Medici monita ſpernerent, & proprio marte opiata remedia ſumerent; quod non ſemel contigiſſe novi.

Veteres Medici narcotica remedia applicuerunt exteriùs quandoque, ut ſævum lenirent dolorem ; ſed videntur ſemper indè aliquid mali metuiſſe. *Aëtius* enim, utì anteà ad §. 1273. dictum fuit, immodicum partis dolentis calorem voluit minuere horum applicatione ; quod cùm ſæpè horæ ſpatio contingere poſſet, illicò hæc juſſit removeri, & alia applicari. *Trallianus* (*b*) pariter, dum in dolore urgente *crocum, ſuccum coriandri, glaucium, cum exiguo opio*, applicari poſſe, dixerat, mox ſubjungit : *Cæterùm ſciendum eſt, epithematum, & unctionum, quæ torporem inducunt, liberaliorem uſum cavendum eſſe, ut quæ magis offendant, quàm juvent. At ſi, ob vehementem dolorem, æſtúmque, ipſis uti cogamur, animus diligenter adhibendus eſt, ne hujuſmodi auxilia diù incumbere permittamus : verùm ſive unctiones, ſive pharmaca, eſſe, quæ adhibentur, acciderit, conandum eſt ſtatim, ſimul atque fervor doloris finierit, ipſa prorsùs auferre.* Omnibus his nervi ad ſenſum inepti reddebantur tantùm, dum cauſa doloris intacta manebat. *Servius Clodius*, utì dictum fuit ad §. 1273. veneno perunxit pedes, & ſic obtinuit, ut omni ſenſu poſteà caruerint.

Anteà, ubi ad §. 229. de doloris remediis agebatur, dictum fuit, *Hippocratem* ſcarificationes profundas, imò & ipſam inuſtionem, locorum dolentium ſuaſiſſe, tanquàm certiſſimum ad pertinaciſſimos dolores remedium. Facilè patet, ſic diſcindi vel per ignem deſtrui, nervos dolentes. Dictum fuit tunc de molli *Artemiſiæ* lanugine, quâ utuntur in Aſiâ frequentiſſimè, dum cauterium actuale applicare volunt corporis partibus, quod longè tardiùs agit ferro candenti, ſed etiam multò mitiùs. Linum crudum adhibuit *Hippocrates* (*c*) ad ſimilem uſum. Verum quidem eſt, *Artemiſiæ* lanuginem, *Moxam* vocant Aſiatici, dum comburitur ſupra partem, non ſemper deſtruere nervos, ſed agere per humorum eductionem ex parte dolente, dum ignis actuoſa vis agitat omnia. In *Miſcellaneis curioſis* (*d*) habetur notabilis caſus utilitatis hujus remedii in doloribus podagricis ſedandis. A patre & avo podagricis morbum hæreditarium deducebat Reverendus vir; ille decumbebat ſolito vehementius in *Bataviâ* urbe, Indiæ Batavæ Metropoli; dolorum levamen non tantùm, ſed & integram morbi curationem, promiſit mulier Inda, modò levem inuſtionem patì vellet. Renuit primò ; ſed creſcentibus doloribus admiſit tandem. *Moxæ* particulam piſo non majorem, digitis in coni formam aptabat hæc mulier, dein baſin coni imponebat cuti eo in loco, ubi dolor maximè urgebat : tunc bacillis aromaticis ardentibus incendit coni apicem : pars *Moxæ* in cineres vertebatur, pars manebat affixa cuti, quam in cineres comburi impediebat humiditas, quæ de cute exi-

(*b*) Lib. XI. cap. I. pag. 609. — (*c*) De Affection. cap. VIII. Charter. Tom. VII. pag. 630. — (*d*) Decur. I. an. 6. & 7. pag. 319.

bat; hæc uſtio per *Moxam* aliquoties, plerumque tantùm ter, repetitur; & tota operatio abſolvebatur dimidiæ horæ ſpatio, licèt ipſi pluribus locis hoc remedium applicaſſet. *Motum humorum intercutaneum, celerrimum, ſenſu & oculis ſe deprehendiſſe, ait; dolores verò omnes confeſtim ceſſaſſe; odorem interim tetrum exſpiraſſe locum affectum, perhibet; indè mox incidiſſe ſomnum diuturnum, quo per ſeptimanas aliquot caruerat: alterâ die experrectus præter tumorem pedum nihil ſenſit mali; ſed & illi mox detumuerunt.*

Subitum illud & inſigne levamen, abſque ullo damno ſecuto, ſenſus ille motus ſubcutanei, teter exhalans odor, docere videntur, dolorem ſublatum fuiſſe, non per retropulſionem materiæ podagricæ, ſed per ejus integram evacuationem, dum morboſa materies, mota per ignem, exibat, per cutis vaſa, & tetro odore (vide §. 1261.) nares feriebat. Omne illud morboſum, quod artubus impactum fuerat, indè exiviſſe, confirmatur ex eo, quod per viginti & ſeptem menſes à Podagrâ liber vixerit. Character autem morboſus Podagræ non erat deletus; fatetur enim, ſe deinceps, quamvis leviter, eodem morbo laboraſſe. Poſteà, cùm acutâ febre periculosè decumberet, morbus in Podagram vehementiorem deſiit; & quidem magno ægri gaudio; cùm certus eſſet de doloris levamine. Teſtatur ſimul, profuiſſe omnibus, quibus autor fuit, ut hoc remedio uterentur.

Facilè autem patet, totum hunc effectum ſoli ignis actioni tribuendum eſſe, non verò virtuti medicatæ, quam Moxa, vel bacilli aromatici, quibus incenditur, poſſident. Simul etiam apparet, ſic non deleri Podagræ cauſam, ſed tantùm diſſipari citiùs materiam morboſam, quæ, ad artus depoſita, ſævos adeò dolores excitat. Licèt Moxæ uſui minùs favere videatur *Sydenhamus* (*e*), & *Hippocratis* uſtionem per linum crudum eandem utilitatem præſtare credat meritò, fatetur tamen ſequentia: *Hæc partis affectæ uſtulatio aliquid pollicetur (quod & efficere quandoque poſſit) ad doloris commitigationem, evocatâ ſcilicet fomitis morbifici parte ſubtiliſſimâ, ac maximè ſpirituosâ, in articulum jam depoſitâ. Attamen beneficium ab hoc remedio partum, cùm indigeſtionem, quæ Podagræ cauſa eſt antecedens, nullo modo attingat, fugax eſſe oportet & breve.* Multùm tamen eſt, tutò poſſe leniri acerbum dolorem, & materiam podagricam diſſipari. Hoc enim facto, poſſunt adhiberi omnia illa remedia, quæ ad indigeſtiones tollendas, & viſcera roboranda, fuerunt commendata ad §. 1275.

Neque adeò formidandus videtur *Moxæ* uſus, cùm vel pueri, teſte *Kæmpfero* (vide §. 229.), in Aſiâ abſque ullo ejulatu hoc tolerare ſoleant; uti centies vidit. Applicui proprio femori longè majorem *Moxæ* conum & facilè tolerare potui illum dolorem. Gliſcit enim ſenſim ignis per Artemiſiæ lanuginem, ſícque gradatim augetur calor, donec ſenſim auctus tolerabilem ſatis uſtionis ſenſum faciat: fortè podagrici minus doloris percipiunt à tali uſtione, quæ in cutim agit, dum ſævior dolor urget cuti ſuppoſitas partes. Dixerat *Hippocrates*, quod *duobus doloribus ſimul obortis non in eodem loco, vehementior alterum obſcuret;* cujus textûs mentionem feci ad §. 650. 3; ubi etiam quædam de *Moxæ* uſu habentur.

Quomodo autem *Moxa* ex *Artemiſiâ* paretur, apud *Kæpferum* (*f*), & *ten Rhyne* (*g*), videri poteſt.

(*e*) Tractat. de Podagra, pag. 602. — (*f*) Amœnit. Exotic. pag. 592. &c. — (*g*) De Arthritide, pag. 108.

Fortè, ad eundem effectum obtinendum, quidam Medici tentaverunt dolores lenire per talia remedia, quæ igneâ acri vi pollent, & cutim ſanam, cui applicantur, inflammant; hâc ſpe, ut mota per hæc materies morboſa citiùs diſſipari poſſet. Sic apud *Trallianum* (*h*) deſcribitur Emplaſtrum, ſive Ceratum, in quo præter *Nitrum Alexandrinum* etiam *Euphorbium* invenitur. *Etenim ſummam cutim diſcutit, & vellicat, trahitque ex alto, quæ impacta ſunt, & diſcutit, & dolorem exſcindit.* Imò ipſum *Euphorbium*, adeò calidum & acre, cum oleo & cerâ coctum, adhibuerunt; *Sinapi*, tritum cum aceto, & ficubus, Veſicantia ex cantharidibus parata, & alia (*i*); certè omnia hæc remedia acerrima ſunt, dolorem faciunt, cutim inflammant, adeóque dolorem levare nequeunt, niſi quatenùs materiam morboſam diſſipare valent. Undè nec probat illa *Trallianus*, metuens, ne, ſubtiliori parte diſſipatâ, reliquum tantò fixiùs hæreret.

Balſami ſulphuris terebinthinati inunctionem laudaverunt multi; quod pariter penetrabile & ſatis acre remedium eſt, ſed & gravi odore moleſtum. Fortè ab oleis ſtillatitiis fragrantium aromatum, *cinamomi*, *caryophyllorum*, & ſimilium, idem poſſet exſpectari effectus, imprimis, ſi ſaponaceo quodam remedio permiſcerentur, & ſic diluerentur, ut nimiâ acrimoniâ nocere non poſſent. Olea enim hæc ſtillatitia adeò acria ſunt, ut, ſi ſola inungerentur, cutim urerent. Tale remedium deſcribitur (*k*), quod ex *oleo terebinthinæ*, *ſale tartari*, *ſapone Veneto*, ſimul miſtis, paratur, additâ aliquâ copiâ *ſpiritûs matricalis*, aut *juniperi*: usûs tempore unciæ hujus remedii addebantur guttæ quinquaginta olei *Cœlilaban*; quod, ex Aſiâ allatum, creditur, ex radicibus arborum nucis moſchatæ, & caryophyllorum, deſtillari. Cùm autem admodum aromaticum ſit hoc oleum, videtur ejus defectus oleis Macis & caryophyllorum ſtillatitiis poſſe compenſari. Felix ſucceſſus, & ſatis celer, dum tale remedium dolentiſſimæ patellæ inungebatur, deſcribitur (*l*).

Omnia hæc irritando, movendo, calefaciendo, quandoque & ſolvendo, agunt; & ſi materia morbi his educi de corpore poſſit, proſunt; ſin minùs, dolorem augent, atque etiam nocere poſſunt: *Urticarum* ſtimulus, moleſtum dolorem faciens, in Paralyſi curandâ §. 1069. laudatus fuit; nemo autem podagricus, dum ob doloris ſævitiem vel minimum attactum horret, ferre poſſet verberationem urticis factam.

§. 1279. CÆterùm non aliter uſurpanda, quin ſummoperè metuatur citior induratio loci affecti, mobilitatíſque jactura.

Enumerata fuerunt præcedenti paragrapho illa remedia, à quorum uſu lenimen dolorum factum fuiſſe conſtat. Videmus tamen Medicos, qui hæc commendaverant ad ſedandum dolorem, juſſiſſe, ut ſtatim auferantur, ſive calidæ, ſive frigidæ indolis hæc remedia fuerint. Sic *Trallianus* (*m*), poſtquàm enumeravit pharmaca, quæ, torporem inducendo, dolorem minuunt, dicit: *Univerſa namque hæc, diutiùs inhærentia, torporem & movendi difficultatem in articulis excitare ſolent.* Et, poſtquàm de

(*h*) Lib. XI. cap. 1. pag. 623.
(*i*) Ibidem. pag. 625.
(*k*) Haerlemſche Maatſchappy, Tom. II. pag. 7. & ſeq.
(*l*) Haerlemſche Maatſchappy, Tom. IV. Berichten. pag. 22.
(*m*) Lib. XI. cap. 1. pag. 609.

calidis & acribus remediis egit, addit: (*) *Nocent enim maximè, etiamſi lenire videantur, &c: Nam id, quod tenue eſt, ſolùm per illa exhalat, craſſum autem & terreſtre relinquitur, ut quod manere & articulis infigi, ac adhæreſcere, compellant, &c: nam omnes, ſolis adeò acribus medicamentis, quæ nihil habeant emolliens, uſi, præſertim initio, & cùm urgeret copia, articulos nacti ſunt ad motum difficiles, & poſt longum tempus eò revertentes, ut potuerint incedere.*

Anteà ad §. 1273. dictum fuit, *Sydenhamum*, & in ſe ipſo, & in aliis, obſervaſſe, quòd dolor eſſet acerbum illud remedium, quo natura utitur, ut materiam morboſam, ad artus delatam maturet; & aptam reddat, ut poſſit diaphoreſi partis affectæ exire tutò. Hinc, quamdiù ægri acriter dolebant, nil metuebat, & promittere audebat illis, quòd eò diutiùs à paroxyſmo liberi forent, quò doluiſſent acriùs. Verùm ubi vix dolebant, ſed potiùs ægritudine moleſtâ afficiebantur, tunc metuebat funeſtum morbi exitum.

Hæc erat ratio, quare non, niſi coactus, intolerabili dolorum acerbitate, recurreret ad alia, quæ dolorem lenirent, ſemper ſuſpicans, ab horum uſu quid diſcriminis ſequi poſſe.

Mollem pulticulam, quam pedibus ſuis dolentibus applicuerat, tandem neglexit omninò, cùm parum indè ſentiret emolumenti. *Coſte*, utì dictum fuit, omnia topica repudiavit, ſolo panno laneo contentus, ad molliter tegendos dolentes artus, & ab aëris ambientis frigore muniendos, ut tantò meliùs perſpirarent. Imò obſervatum fuit, citiùs plerumque obrigeſcere articulos, dum fomentis, unguentis, emplaſtris, aliiſque ſimilibus, dolentes artus tegunt. Videantur & illa, quæ ad §. 1261. habentur.

Magnâ ergo prudentiâ opus eſt, ut tutò leniri poſſint Podagræ cruciatus.

§. 1280. MAximum verò cuique remedium, quod oppoſitum illi cauſæ, undè originem duxerat morbus (1255. 1258.)

In binis paragraphis hîc citatis enumeratæ fuerunt cauſæ, à quibus Podagra originem ducit, utì etiam illæ, quæ ſilentem adhuc paroxyſmum excitant, qui ſine his ſeriùs adveniſſet. Sponte patet ergo, omnia illa vitanda eſſe ſedulò, ſi quis morbi levamen, vel & curationem, obtinere velit. Illa enim, quæ in robuſto & ſano corpore originem potuerunt dare morbo, illum certò augebunt, dum jam adeſt. Omnes Medici hîc uno ore fatentur, quòd rarò Podagricos adeò morigeros monitis ſuis experiantur, ac quidem oporteret. Longa inter paroxyſmos intervalla, quæ ſæpiùs obſervantur incipiente morbo, efficiunt, ut morbum fateri nolint ægri, ſicque inani ſpe lactentur: & licèt ſe Myſtas invictæ dolorum Reginæ fateantur, plures tamen ſunt, qui genio indulgere malunt, &, ad vina perdenda nati, commeſſationibus, pergræcationibus, quotidiè operam dare, quàm ſobria vivendi norma diros quotannis ingraveſcentis mali cruciatus redimere. Dum à doloribus liberi ſunt, Medicos monentes rident: intereà morbus altas radices agit, viſcerum functiones magis magiſque labefactantur, ætas ingraveſcit, & ſi tandem reſipiſcere velint, ſeriùs ſapiunt; nam ſi ulli morbo, certè Podagræ, applicari poterit ſequens monitum:

(*) Ibidem. pag. 625.

Principiis obſta, ſerò medicina paratur,
Cùm mala per longas invaluere moras.

§. 1281. SI autem materiæ podagricæ introverſæ ſigna adſint (1273), ſine ullâ morâ tentanda eſt ejus expulſio in juncturas: ergò ſtatim applicentur femoribus larga veſicatoria; locis, dolere aſſuetis, fomenta aromatica ſalina tepida; fiat deambulatio, vel motus magnus in rhedâ; ſumatur larga copia decocti alicujus aromatici ſudoriferi, vel, hoc non juvante, vini Rhenani generoſi; his dein factis, dolore incipiente, in calidum lectum repoſitus, & opertus, ſudet.

Anteà ad §. 1273. dictum fuit de ſignis, quæ docent, Materiam podagricam jam maturam præſtò eſſe in corpore, nec tamen deponi ad illa loca, quæ tempore paroxyſmi occupare ſolebat eadem hæc materia. Omnia tunc, quæ contingunt nova, peritus Medicus ſemper ſuſpecta habet, licèt levioris momenti eſſe videantur. Vidi aliquoties, tuſſim catarrhalem, verno tempore incipiente, plurimos occupantem abſque multo periculo, in Podagricis citò in periculoſam peripneumoniam degeneraſſe, dum ſolitus paroxyſmus in procinctu jam eſſet. Si ergo Veterani Podagrici diù fuerint à Paroxyſmo liberi, ſemper metuendum eſt, ne quid ſiniſtri lateat, imprimis ſi hoc mali levamen non poſſit tribui bonæ diætæ, & methodo medendi, de quibus dictum fuit. Omni tunc artis molimine tentandum eſt, ut doleant artus, ſícque materia morbi, quæ tanto cum diſcrimine viſcera occupat, ad ſolita loca derivetur, atque acri dolore vitæ periculum redimatur. Ægri lætantur ſæpè quòd ſolitò diutiùs ab his cruciatibus liberi vivant, imò peſſimè debacchantur quandoque in Medicos, dum ſuſpicantur, illos tentare, ut redeant dolores. Interim nulla, præter hanc, tuta medela ſupereſt.

Si ergo ſigna §. 1257. enumerata adſint, vel & tales cauſæ prægreſſæ fuerint, quæ paroxyſmos accelerare ſolent, nec ſequatur dolor artuum; ſed anomala ſymptomata, anxietates, tormina abdominis, vomitus, ſingultus, laterum dolores, reſpirationis difficultas, ſomnolentia major, deliria, angina, &c, appareant; illicò efficaci medelâ ſuccurrendum eſt, cùm ingens periculum immineat.

Anteà ad §. 134, ubi de curâ obſtructionis agebatur, dictum fuit de illis, per quæ efficacia remediorum ad quædam loca corporis derivari, attrahi, & propelli, poſſit. Ad §. 859, & 860, dictum fuit, quomodò morboſa materies, quæ, anteà pulmonem gravans, jam mobilis reddita, determinari poſſit ad varia corporis loca, dum ſic diſponuntur hæc loca, ut minùs reſiſtant, plus trahant; quòd laxatione & ſtimulo imprimis obtinetur, dum ſimul levi fluido, blandè aromatico, paululum vinoſo, victu, ſuſtinentur non tantùm, ſed & augentur vires.

Statim hinc applicantur femoribus larga veſicatoria, quæ quotidiè leviter irritanda ſunt, ut pergant hæc loca plorare lympham, & perpetuus ſtimulus maneat. Plantis pedum applicatur *Sinapiſmi*, vel & *Emplaſtrum de galbano.* Foventur & utiliter pedes vino *Rhenano* infuſo cum recenti rutâ, additâ ad libram vini mediâ unciâ *ſalis marini.* Deambulatio, vel & vectio in rhedâ, ſi vires ſufficiant, & faveat tempeſtas,

pariter proſunt; cæteroquin decubitus in lecto, benè tecto corpore, diſponit ad blandam tranſpirationem; quæ juvari poterit, potando copiam calidi infuſi cujuſdam leviter aromatici, quale eſt infuſum *ligni ſaſſaphras, trium ſantalorum*, decocti *quinque radicum aperientium*, vel ſimilis, in quo blandum aroma copioſâ aquâ diluitur. Eidem ſcopo & ſervit fragrans vinum, quale Rhenanum eſt, imprimis ſi vires langueant in veteranis jam Podagricis, omnium maximè, ſi largiori vini uſui dudum aſſueti fuerint. Contigit, ut veteranus Podagricus, ſtrenuus potator, decumberet: pedes vix dolebant, ſed aderant anxietas, nauſea, levia ventris tormina, unà cum debilitate. Medicus vini uſum prohibuerat. Acceſſit ægrum amicus, hilaris olim conviva, cum quo ſæpiùs Baccho litaverat, qui illicò omnia remedia amoveri juſſit, & horum loco propinavit binas libras vini Rhenani generoſi, hoc effectu, ut poſt paucas horas acriter quidem dolerent pedes; ſed reliqua mala ſymptomata omninò evanuerant. Undè, doloribus mane jam imminutis, accedentem Medicum ſalsè deriſit æger; vinum Podagræ ſpecificum remedium jactans. Fatetur *Sydenhamus* (*n*) ſequentia: *Multa egomet expertus ſum in poſtremorum annorum paroxyſmis ad mitigandum hoc ſymptoma* (*ventriculi nempè debilitatem ac languorem cum ventris torminibus tanquàm à flatu*) *nihil verò æquè votis reſpondit, ac vini Canarienſis hauſtulus ſubindè deglutitus, languore atque ægritudine urgentibus: neque, vel vinum gallicum rubrum, vel theriaca Andromachi, neque aliud quodlibet è cardiacis mihi hactenus notis pares habet vires.* Vini autem uſum in ſimili caſu laudavit & *Coſte* (*o*); imò & acria aromata addi poſſe voluit. Ubi in Podagræ paroxyſmo ſentiebat moleſtum in ventriculo ſpaſmum, aliquot guttulas olei ſtillatitii *Macis*, vel *Cinamomi*, ex vino Hiſpanico ſumebat, hoc effectu, ut ſtatim ſedaretur ſpaſmus, ſomnus ſequeretur, & blanda tranſpiratio.

Ubi verò gravius aliquod ſymptoma, inducias haud ferens, ex retroceſſu materiæ podagricæ ſubitò oritur, ita ut mortem minitetur, tunc nec vino, nec reliquis artis præſidiis, confidebat *Sydenhamus* (*p*); ſed ſtatim confugiebat ad Laudanum liquidum; cujus viginti guttas propinabat; *modò non caput, ac partes vel naturales, vel vitales, ejuſmodi malum impeteret.* Juſsítque ſimul ut æger in lecto ad quietem ſe componeret. Si enim pulmones v. g. invaderet materies podagrica, tunc tractabat morbum ut Peripneumoniam, ſanguinis-miſſione, &c. (*q*); utì anteà dictum fuit. Dum à retrogreſsâ Podagræ materiâ ventriculus afficitur, dolor horrendus ſequitur; cum vomendi conatu, ſed irritò, & in tali caſu illicò viginti guttas Laudani liquidi exhibendas ſuadet *Coſte* (*r*); imò militi miſerrimè ſic affecto, validè convulſo, cùm ſudoribus frigidis, dedit triginta guttas. Mox, his aſſumtis, ſolet vomitus copioſæ materiæ bilioſæ ſequi, cum levamine ſubito. *Sydenhamus* (*s*), dum dolor artuum evaneſcebat, ſuccedente ægritudine ingenti, cum vomituritione, & aliquali ventris dolore, ſtatim aliquot libras ceveviſiæ tenuioris, vel alterius ſimilis, potabat, & quàm primùm totum hoc ingeſtum vomendo rejecerat, guttas octodecim Laudani liquidi cum hauſtu vini Canarini ſumebat, in lecto ad quietem ſe componens: teſtatur autem, quòd ſe ipſum hac methodo ab imminente morte aliquoties liberaverit.

Simul ac autem illi ſpaſmi ventriculi & inteſtinorum remittunt, ſi benè tectus in

(*n*) Tractat. de Podagrâ, pag. 598.
(*o*) Traité Pratique ſur la Goutte, pag. 66. 67. 68.
(*p*) Tractat. de Podagrâ, pag. 598.
(*q*) Ibidem, pag. 599.
(*r*) Traité Pratique ſur la Goutte, pag. 72.
(*s*) De Mictu ſanguin. pag. 706.

lecto calido teneatur æger, tota cutis incipiet caleſcere, madeſcere, & fauſto omine largus ſudor ſequetur, ſub quo omnia mala levantur, & conſueta loca dolor occupat brevì, móxque omnia anomala ſymptomata ceſſant, ſic ut æger, qui brevì periturus credebatur, ſæpè intra paucas horas in vado ſit, ſed ſimul ut plurimum acrem ſatis dolorem podagricum tolerare debeat.

§. 1282. QUæ quis ſi omnia conſideret, videt difficultatem ſummam curandi hujus morbi: tum rationem, cur in renovantibus hujus medelam quæſiverint ſummi & Medici & Chemici? cur Lac, & quouſque ſanet? an ſit acor ſpecificus cruore conceptus mater podagræ? quæ ſit ratio nodi, tophi, cretæ, podagricorum? Cur miſerrïma ſit, quæ ſine tumore, Podagra? cur mitior tumens? cur dolor tandem deſinat in podagricis; cur, quamdiù diriſſimus dolor in paroxyſmis, ſerena, eáque longa, intervalla ſint? Cur ceſſante doloris ſævitie, dein vix unquam integrè liber ſit æger? an ullum abſorbens alcalinum ſpecificum ſit, quod podagram radicitùs extirpet? Cur Machina Statica Sanctorii ſumma directrix & index futurorum, & faciendorum in podagrâ? Cæterùm podagra, ſpiritui vitæ inhærens, in humore articulorum tenuiſſimo, & in ſemine ipſo, tantùm ſe prodit violentis effectibus.

Si omnia hactenùs dicta de hoc morbo, conſiderentur, evidenter patebit difficultas curationis integræ & radicalis Podagræ. Dolorem enim lenire, imò & tollere, in Paroxyſmo, non eſt curare Podagram: vafri Agyrtæ hoc perſuadent credulis ægris, & pecuniâ acceptâ abeunt, parùm ſolliciti, quid impoſterum fiet. Utì enim optimè dixit *Helmontius* (vide §. 1256); Non quod dolet, non quod ardet, non quod tumet, Podagra eſt, ſed ſunt hujus producta. Ille, qui Podagram ſe curare poſſe credit, debet tollere poſſe iſtam cauſam prædiſponentem, iſtum characterem morboſum, qui ex parentibus tranſit in progeniem, per longam annorum ſeriem ſilens dormit, nullo ſe manifeſtans ſigno, donec determinato vitæ tempore actuoſus fiat, & dolentem morbum producat. Eadem illa cauſa prædiſponens, licèt nullus in totâ familiâ Podagræ obnoxius fuerit, producitur, dum Baccho & Veneri imprudenter indulgent nimis; utì etiam ab aliis cauſis, quæ §. 1255. enumeratæ fuerunt. Morbus tamen, in ſobriè viventibus per hæreditatem natus, & in illis, qui diſſolutiſſimo vivendi genere illum contraxerunt, idem eſt. Poſſunt ſilere diù Paroxyſmi, dum lacteâ diætâ utuntur; ſed manet tamen character ille morboſus, qui ſævum Paroxyſmum excitat, ſimulac mutatur vivendi ratio. Undè *Sydenhamus* dicit (vide §. 1268.), quòd lateat adhuc in *Democriti* puteo radicalis illa Therapeïa, quâ quis etiam à Diatheſi ad hunc morbum liberari poſſet.

Difficultatem curæ auget, quòd Podagra ſenes frequentiùs infeſtet; utì etiam, quòd raró Medicorum monitis obſequioſi vivere velint Podagrici: de quâ re jam *Aretæus* conquerebatur, utì ad §. 1258. dictum fuit.

Cur in renovantibus, &c. *Sydenhamus*, uti ad §. 1260. dictum fuit, totam corporis ſubſtantiam in morbi fomitem tandem converti credidit. Ideò monet (vide §. 1268.), illum, *qui Podagræ curam molitur, debere totius corporis habitum immutare, atque illud ad priſtinam conſtitutionem refingere.* Altricem partium facultatem in toto corpore labefactum eſſe (vide §. 1265.), *Ægineta* ſtatuit. Hinc omnia renovanda crediderunt in corpore, ut Podagra radicitùs exſtirpari poſſet. Notum eſt, quantam ſpem poſuerint Veteres Medici in *Hellebori* uſu, dum in difficillimis morbis præſens conditio corporis debebat integrè mutari. Sed *Aretæus* (vide §. 1268.) *Veratrum*, quod magnum remedium vocat, commendabat Podagricis. Chemici uti eodem loco dictum fuit, confidebant arcanis ſuis, quæ ad intima ſpiritûs vitalis ſcrinia pertingere poſſe credebant, ut ibi characterem ſeminalem Podagræ delerent. Nihil citiùs, nec efficaciùs, omnia in corpore humano mutat, quàm ſubitus & validus animi affectus. Sed & hoc modo Podagram ſanatam fuiſſe legitur (vide §. 1258).

Cur lac, & quo uſque, ſanet? Non tollit characterem morboſum, ſed cauſas excitantes cavet, cùm humor animalis, jam in corpore paratus, facilè ſuperari poſſit à debilioribus etiam viſceribus, & ſic corpus nutrire. Hinc quamdiù diætâ lacteâ utuntur, à paroxyſmo liberi manent; qui tamen redit, & acrior plerumque, ſimul ac, lactis pertæſi, incipiunt aliis cibis uti. Videantur illa, quæ de lactis uſu habentur ad §. 1275. γ.

An ſit acor, &c. Ad §. 1263. dictum fuit, quòd in Podagrâ meritò culpari poſſit major humorum acrimonia, viſciditati juncta. Præteteà ibidem probatum fuit, miro ſatis exemplo, acria in corpore podagrico latere poſſe per plures menſes, non evacuata per ſolitas excretiones, ſed accumulata magis magíſque, tandem impetu quaſi facto, ſimul & ſemel expulſa fuiſſe. Cùm autem vinorum acidulorum, alborum, & aliorum acidorum, uſus nimius §. 1255. inter cauſas Podagræ numeretur, & acerrimi acidi vomitus levaverit ſubitò quandoque furentis præ dolore Podagrici tormenta; non poteſt negari, acidam acrimoniam aliquando in hoc morbo adeſſe. Neque tamen acorem pro univerſali Podagræ causâ haberi poſſe, anteà §. 1275. β. demonſtratum fuit. Quandoque enim ſudor fœtidus admodum, nullo modo acidus, argentum maculis inficiens, dolentibus artubus exit, cum inſigni levamine. In quo caſu (vide §. 1261.) ſeptica acrimonia potiùs incuſanda videtur.

Quæ ſit ratio nodi, tophi, cretæ, Podagricorum? De his videantur illa, quæ ad §. 1261. habentur, ubi ſatis prolixè de omnibus his dictum fuit.

Cur miſerrima ſit, &c. Quia tunc in minimis vaſis cauſa doloris hæret, quæ diſtenta ſummos dolores excitant. Quamvis autem rariùs obſervetur Podagra, cujus paroxyſmus abſque ullo tumore artuum dolentium decurrat, tamen certum eſt, in initio paroxyſmi partem affectam non tumere, nec cutis colorem mutari, túncque dolorem eſſe acerrimum; qui tamen levatur, ſimulac pars tumere incipit. Dum in *odontalgiâ* fibrillæ minimæ nervoſæ, per dentis ſubſtantiam diſperſæ, ſummum dolorem faciunt, ſimulac gena tumere incipit, dolor levatur. Videantur illa, quæ ad §. 1261. dicta ſunt.

Cur dolor tandem deſinat in Podagricis? Quamdiù vires integræ valent materiam morboſam fortiter derivare versùs loca ſolita, dolores validi ſunt; ubi

verò per ſenectutem, & morbi diuturnitatem, langueſcunt vires tunc vix dolent ampliùs, ſed ægritudine potiùs conficiuntur. Undè tunc illud dolorum levamen non ſignificat morbi imminutionem, ſed virium languorem. Videantur illa, quæ §. 1261. de hâc re dicta fuerunt, utì etiam ad §. 1273.

Cur quamdiu diriſſimus dolor, &c. Quia tota materia morbi in artus diſploditur, &, ibi maturata, redditur apta, ut integrè expellatur de corpore; adeóque integra redit ſanitas; & majus requiritur temporis ſpatium, ut denuò ſufficiens colligatur materies, quæ novum paroxyſmum producere valet.

Cur ceſſante doloris ſævitie, &c. Quia vires non ſufficiunt ampliùs, ut omnis materia morboſa deponatur ad artus; hinc manet fomes morboſus, nec ampliùs integrè diſſipatur. Undè perpetuos ferè, ſed leves, dolores ſentiunt, & tantùm ferè vivunt, ut miſeri ſint; donec ægritudine perpetuâ debilitati pereant, vel materies morbi viſcera occupet, & finem miſeriis his imponat.

An ullum abſorbens, &c. Chemici, qui ſæpè nimis præcipites fuerunt in condendis regulis univerſalibus ex paucis & ſingularibus experimentis, cùm vidiſſent Podagræ, ex acidorum abuſu natæ, inſigniter alcalina profuiſſe, concluſerunt, his ſolis omnem Podagram curari poſſe. Verùm demonſtratum eſt, non ſemper prædominari in hoc morbo acidam acrimoniam. Interim tamen blandâ vi ſolvente ſales alcalini poſſunt prodeſſe Podagricis, licèt non adſit acrimonia acida; utì ad §. 1275. β. dictum fuit.

Cur machina ſtatica Sanctorii, &c. Notum eſt, *Sanctorium* per uſum ſtaticæ machinæ demonſtraſſe, quantùm perſpiret corpus ſanum determinato temporis ſpatio, & ex auctâ vel minutâ perſpiratione concluſiſſe, quid ſperandum, vel metuendum foret circà morbos futuros imprimis. Cùm autem pauci admodùm ſint, qui hâc machinâ uti poſſint, aut velint, ſimul addidit prudentiſſimè illas mutationes ſenſibiles in corpore, quæ auctam nimis, aut imminutam, perſpirationem ſequuntur; & quæ facilè obſervari poterunt ab omnibus. Sic certè unuſquiſque, modò attentus eſſe velit, poterit fructum capere ex *Sanctorii* laborioſis obſervationibus (quas & poſteà Celeberrimi viri, *Liſter*, *de Gorter*, & alii, auxerunt) licèt ſtaticâ hâc machinâ careat. Simul notavit *Sanctorius* accuratè, quinam cibi, potus, animi affectus, &c., & quomodò, mutent inſenſibilem perſpirationem. Adeóque Medicus, imò & ipſi Podagrici, poterunt cum maximâ utilitate uſum ſex rerum non naturalium ſecundùm hanc normam dirigere.

Liberam autem perſpirationem maximi momenti eſſe in Podagrâ, tota hujus morbi hiſtoria docet. Inter cauſas enim §. 1255. vigiliæ, victus nimis lautus, vini abuſus, in rebus Venereis exceſſus, pedes ſudantes ſubitò refrigerati, numerantur. Deindè, ſi conſiderentur illa quæ paroxyſmum inſtantem præcedunt, plura invenimus impeditæ perſpirationis ſigna. Idem verum eſt de illis, quæ §. 1258. habentur, & paroxyſmum podagricum accelerare obſervantur: ferè omnia enim hæc à *Sanctorio* pro cauſis imminutæ perſpirationis habentur. Præterea dictum fuit §. 1261., dolorem podagricum finiri diaphoreſi partium dolentium; §. 1272. demonſtratum fuit, ſudorifera ex arte adhibita prodeſſe; utì etiam ad §. 1276. probatum fuit. Undè *Sanctorius* (*t*) dixit: *Humores Podagricorum, etiamſi craſſiſſimi ſint, ſolum per*

(*t*) De Gorter de Perſpirat. pag. 209. n°. 88.

modum vaporis reſolvuntur. Podagrici veterani ſolis æſtivis menſibus tolerabilem vitam vivunt, reliquo anni tempore languent. Imò, utì præcedenti paragrapho dictum fuit, ad revocandam in artus podagram introgreſſam præcipuam ſpem Medici ponunt in eo, ut æger, in calidum lectum repoſitus, & opertus, ſudet.

Cæterùm Podagra ſpiritui vitæ inhærens, &c. In ſubtiliſſimo humore, in partibus minimis nervoſis, latere characterem morboſum, anteà dictum fuit; hinc in ſpiritu vitæ illum figi, & radicari, dixit *Helmontius* (*u*), & clanculum necti proliferæ ſeminis materiæ. *Sub illo momento concubitûs, Podagræ character alioquin obdormiens in ſpiritu Archæo, ſub tantâ libidinis agitatione excitatus, cum ſpiritu unà ſemini contemperatur, anomalo planè modo, quòd natura, tum regendis habenis impotens, non potuit cohibere, quin venenum characteris, libidinoſum ſemen fermentaliter inficiat. Itaque cùm regulariter ſemen, ſive character Podagræ, ſpermatica contaminet, ideò quàm promptiſſimè ſynoviam, quæ nuſquam ſolitaria occurrit, quàm ubì duo oſſa ſe mutuò tangunt. Hinc locus, ſive nidus, Podagræ in Articulis.* Videantur illa, quæ ad §. 1255, 1265, 1267, dicta ſunt.

(*u*) In Capitulo; *Volupe viventium morbus*, pag. 314. col. 1. §. 16.

MORBI VIRGINUM.

§. 1283. PRæter omnia hæc Acutorum & Chronicorum genera; ſunt nonnulli morbi virginibus, gravidis, puerperiſque, proprii, tum & puerili ætati.

Hactenus dictum fuit de morbis fluidarum & ſolidarum partium, tam ſimplicibus quàm compoſitis, acutis & chronicis. Verùm præter hos alii morbi ſunt, qui obſervantur illo tantùm vitæ tempore, dum corpus fœmininum aptum fit, ad ſuſcipiendam prolem; alii morbi ſunt, qui à momento conceptûs per totum graviditatis decurſum moleſti ſunt: ipſum puerperium, quamvis legitimum & naturale fuerit, ſæpè non caret difficultate: poſt partum demum ſollicita cura requiritur, ut puerpera ſic reſtituatur, ut integra, ſana, & fœcunda, maneat.

Sed & recèns nati infantes morbos patiuntur huic ætati proprios, quibus vel omninò non, vel rariùs ſaltem, obnoxii ſunt, reliquo vitæ tempore, dum ſenſim magis magíſque firmum redditum corpus non adeò facilè afficitur à levioribus morborum cauſis.

De omnibus ergò his ſingulatim agendum eſt, & ordo poſtulat, ut primò dicatur de inſigni illâ mutatione, quæ obſervatur in corpore muliebri circà fluoris menſtrui eruptionem, & de variis moleſtiis, quæ illam præcedere, vel & comitari, ſolent.

§. 1284. QUo tempore fœmininum corpus ad incrementum ſuum pervenit, in benè factâ temperie plus ſolet conficere cruoris, quàm qui vaſis contineatur, undè arteriis uterinis fluoris Menſtrui nomine ſecernitur.

Conſtat, in fœmineo ſexu, dum corpus ad propagandam ſpeciem humanam aptum fit, miras & ſatis ſubitas contingere mutationes: creſcit ſæpè ſubito incremento corporis ſtatura, mammæ turgidulæ ſororiari incipiunt, pubeſcunt pudenda, de muliebri ſinu ſanguis prodire incipit, & in ſanâ puellâ ſtatis temporibus idem redit ſanguinis effluxus, qui fluoris menſtrui nomine vocatur, quia, menſis ſpatio elapſo circiter, denuò apparere ſolet; ita tamen ut quædam varietas obſervetur in diverſis, licèt cæterùm ſaniſſimis, puellis, quoad intervallum inter has ſanguinis excretiones. Aliquandò enim bis in menſe, quibuſdam tertiâ quâvis ſeptimanâ, plurimis quartâ, redeunt menſtrua. Neque obſervatur, ſi cæterùm ſanæ fuerint virgines, ab intervalli hujus diverſitate impediri vel minui fœcunditatem, modò conſtans maneat periodus hæc, nec variet perpetuò. Tales enim minùs fœcundas obſervavi, & ſi conciperent, facilè abortum patiebantur; ſimilis etiam diverſitas in quantitate ſanguinis excreti obſervatur, pro variâ ipſius uteri diſpoſitione in ſingulis. Hoc

monuit *Hippocrates* (*v*): *Mulieribus quibuſdam quidem menſtruæ purgationes abundantes, quibuſdam pauciores, expurgantur. Quod ſi in naturâ & in genere ſemper contingat* (μητρῷον σφίν ἐστιν) *ipſis uterinum eſt.* Varia hinc etiam nomina impoſita fuerunt huic fluori: à Periodo enim magis communi, *fluor menſtruus*, *menſtrua*, *menſes*, *catamenia*, vocatur, & *purgatio menſtrua*, cùm multi crediderint, aliquid noxii per hunc fluorem expurgari de corpore: multi etiam dixerunt *Flores*, quia, utì hi fructum præcedunt in regno vegetabili, ſic & menſtrua futuræ fœcunditatis ſignum dant: his enim apparentibus nubilis virgo habetur, & dicitur.

Plerumque circà decimum quartum ætatis annum menſes primò apparere ſolent, rarò antè decimum tertium; plerumque circà quadrageſimum & quintum ætatis annum ceſſare ſolent (*x*), in quibuſdam tamen citiùs, in aliis ſeriùs, deſinunt. Toto hoc tempore, dum menſtrua ordinatim fluunt, fœcundæ dicuntur mulieres; illis ceſſantibus, vocantur effœtæ, quia rarò vel nunquam poſt menſtruorum ceſſationem concipiunt. Undè videtur menſtrui fluxûs duratio coïncidere cum fœcunditatis tempore. Obſervatur etiam, in calidioribus regionibus citiùs prodire menſtrua puellis, ſed & citiùs ceſſare; in borealibus regionibus contrarium obtinet. Sic obſervavit *Linnæus* (*y*), Lapponicas fœminas menſtruum fluxum, parciorem tamen, ſtatâ periodo pati. Plures vidit, quæ toto vitæ tempore carebant menſtruis, ſed viro junctæ manebant ſteriles. Juvenculas noverat, quæ æſtate ſolùm menſtruabantur; hyeme, quæ rigida admodum & longa in his locis eſt, nunquam. Aderant & aliæ, quæ ſemel in anno menſtruabantur tantùm, ſed hæ, quotquot vidit, habebant pedes œdematoſos.

Quamvis autem illo ætatis tempore communiter ſoleant menſtrua prodire, tamen raræ obſervationes docuerunt, non diù poſt nativitatem contigiſſe fluorem menſtruum. Sic legitur (*z*), recèns natæ puellæ, octiduò poſt nativitatem, ſecundùm alias relationes tertio tantùm menſe, prodiiſſe menſtrua. Sed quarto ætatis anno abſoluto eadem hæc puella jam æquabat tres pedes cum dimidio, corporis altitudine, cum juſtâ omnium membrorum proportione. Partes autem genitales, & mammæ, eodem ſe habebant modo, utì in virgine octodecim annorum obſervari ſolent, ita ut perfectè nubilis videretur. Primo vitæ menſe vidi profluxiſſe menſtrua, & videbatur ſeptimo ætatis anno nubilis; laxæ tamen temperiei; ſatis ſana vixit, & decimo nono ætatis anno nupta plures poſteà proles ſanas peperit. Varios ſimiles caſus colligere ex Hiſtoriâ Medicâ facilè foret; undè minùs mirum videtur, in Indiis Orientalibus nono ætatis anno jam parere fœminas (*a*).

Pariter & obſervatum fuit, longè diutiùs perſtitiſſe fluxum menſtruum: quin imò in decrepitâ ſenectute rediiſſe abſque noxâ. Sic *Daniel Puerarius*, Genevenſis Medicus, ſcripſit *Thomæ Bartholino* ſequentia, quorum teſtem autoptem ſe fatetur. *Mulier quædam octogenaria, à duobus circiter annis, menſtruas purgationes patitur*, εὐτάκτως, *cum ſanitatis commodo &* εὐφορίᾳ (*b*). Centeſimo & ſexto ætatis anno menſtrua

(*v*) De natur. puer. cap. x. Charter. Tom. V. pag. 323.

(*x*) Mauriceau, Traité des Maladies des femmes groſſes, Tom. I. pag. 49.

(*y*) Flora Lappon. pag. 324.

(*z*) Académ. des Scienc. l'an 1708. Hiſtoir. pag. 52.

(*a*) Ibidem.

(*b*) Thom. Barthol. Epiſt. Med. Centur. IV. pag. 432.

adhuc fluxiſſe, alibì (c) legitur. Interim commune axioma eſt, quòd ex raro contingentibus nunquam formentur regulæ.

Cùm ergo generali naturæ lege in fœmineo ſexu determinato ætatis tempore prodirent menſtrua, atque alio ætatis tempore denuò ceſſarent ſponte, conſideraverunt ſedulò Medici omnia, quæ cauſam menſtrui fluoris illuſtrare poſſent, & determinare loca, undè ſanguis ille fluit. Cùm enim non continuus, ſed periodicus, ſit ille fluxus, debet adeſſe mutatio quædam in partibus, undè fluit, illo tempore, dum fluxus menſtruus adeſt. Cùm autem in morbis defunctarum cadaveribus ſemper juſta adſit ſuſpicio, multa per morbum mutata occurrere, facilè patebat, pulchriùs hæc indagari poſſe in violentâ aut ſubitâ morte peremtis, illo tempore, dum fluor menſtruus aderat. *Columbus* (d) voluit, menſtruum ſanguinem non effundi per uteri vaſa, ſed ab illis, *quæ in uteri cervicem, ad ipſius latera, inſeruntur*: teſtatúrque alio in loco (e) idem his verbis: *Quemadmodùm ſæpe numerò vidi hiſce oculis in aliquibus mulieribus, quæ violentâ morte periêre, dum adhuc illis menſes fluerent, neque in his modò, ſed etiam in aliis quibuſdam, quibus inſtabant, & mox fluxuri erant.* Imprimis autem ſe hoc obſervaſſe credit in muliere infanticidâ, quæ ultimo ſupplicio affecta fuit; menſis ſpatio elapſo, quo gemellos pepererat, & in lucem editos mox ſuffocaverat. In illo cadavere numeroſis ſpectatoribus oſtendit illas venas, *quæ in aliis non admodùm magnæ eſſe ſolent, eſſe inſignes, nigerrimas, & propterea ſatis perſpicuas*: indè autem concluſit; *per quas venas fluunt menſtrua, eas non tranſire per uterum.*

Alia autem, & fide digniſſima quidem, obſervata evincunt, menſtruum fluorem ex ipſo utero, præcipuè ex vaſis, quæ ad fundum uteri pertingunt, procedere. Sic *Mauriceau* (f) in cadavere infanticidæ, ſuſpenſæ menſtruorum tempore, invenit totum fundum cavum uteri obductum grumulis ſanguinis coagulati; vaſa fundi uteri multò ampliora erant, quàm illa, quæ ad cervicem uteri ſpectabant: orificia autem horum vaſorum, in uteri cavum hiantia, plena erant ſanguine grumoſo. Confirmatur hoc & celeberrimi *Littre* (g) obſervatis. In cadavere enim fœminæ, quæ embryonem in tubâ Fallopianâ geſtabat, & moriebatur, dum menſtrua fluebant, invenit uterum tumidum, ſanguine rutilo, ſed concreto, plenum; quo ablato, in ſuperficie cavâ uteri vidit numeroſiſſima foraminula, quæ ſetam porcinam facilè admittebant, & plena erant ſanguine rutilo, qui, preſſâ inter digitos uteri ſubſtantiâ, guttatim exibat. Sollicitè examinans deindè internam vaginæ ſuperficiem, nihil ſimile invenit; undè concluſit, menſtruum fluorem ex uteri cavo, non ex vaginâ, prodire: idem & in aliis menſtruantium cadaveribus ſe vidiſſe teſtatur, & (quod videtur hanc opinionem extra omne dubium ponere) in tribus prolapſu uteri laborantibus, ita, ut orificium uteri prolapſi intra pudendi labia hæreret, vidit, ſanguinem menſtruum ex uteri orificio prodire, dum ne gutta quidem exiret de vaginæ cavo.

Huic ſententiæ & accedit accuratiſſimus Anatomicus *Morgagni* (h), qui vidit in virgine, fluente adhuc menſtruo ſanguine, à capitis ictu demortuâ, univerſum

(c) Académ. des Scienc. in loco modò citato.
(d) De Re Anatomicâ, Lib. XI. pag. 243.
(e) Lib. VI. pag. 173. Ibid.
(f) Traité des Maladies des femmes groſſes, &c. Tom. I. pag. 48.
(g) Académ. des Scienc. 1702. Mém. pag. 208.
(h) Adverſar. Anatom. I. pag. 45. 46.

uteri fundum ſanguineis maculis, quas & figurâ adumbravit (*i*), ſcatere; ex quibus maculis, vel mediocri preſſione, cruentas guttas elicere admodùm facile erat: tamen, nec in vaginâ, nec in cervice uteri, inveniebatur aliquid, quod, cruorem ex earum parietibus prodiiſſe, ſignificaret. Poſteà autem in plurium mulierum cadaveribus, quibus fortè non ita pridem ſanguis menſtruus profluxerat, vidit ſimiles maculas in uteri fundo, ſed coloris multò dilutioris, ex quibus ſubcruentas guttulas prolicere potuit; ſed in cervice & vaginâ nil tale invenit. Interim negare noluit, quòd & menſtruus ſanguis ex vaginæ parietibus prodeat, cùm plures graves & fide digni Autores ſe hoc obſervaſſe teſtentur, quos plures recenſet. Sic *Piſo* (*k*) ſcripſit, quòd *in puellæ, quo tempore menſes fluerent, ſtrangulatæ cadavere, ſuperioribus annis hîc publicè diſſecto, ſolus ſinus pudoris, obſervatus fuerit ſanguine perfuſus tinctúſque menſtruo, uterus autem prorſus ſiccus, & arctè connivens.* In cadavere menſtruantis fœminæ *Heiſterus* (*l*) vidit, & ex uteri cavo & ex vaginâ prodiiſſe menſtrua.

Cùm ergo & celebris Anatomicus *Winſlow* (*m*) invenerit, membranam internam, quæ fundum uteri obvelat, multis foraminulis pertuſam eſſe, quæ oculis facilè percipiuntur, & quibus ſanguis prodit, ſi uteri ſubſtantia prematur: ſi præterea conſideretur, eandem hanc membranam inſtar holoſerici villoſam eſſe, & hos villos & hæc foraminula, plus minúſve ſanguine tincta eſſe in illis, quæ tempore menſtrui fluoris perierunt; tandem ſi his addatur, quòd aqua, vel ceracea materies, arteriis injecta, ex ultimis oſculis apertis in cavum uteri exeat (*n*), videtur ex omnibus his concludi poſſe, quòd locus, undè naturaliter menſtrua fluunt, ſit uteri cavum interius, & præcipuè fundus uteri. Cùm autem vagina, & totum in fœminis pudendum, aſſiduò ſudent, ex apertis, ultimis, rectis, arteriolis, humorem tenuem, blandum, aquoſum, ſeroſum (*o*), & ſimiles, ac uterus ipſe, arterias accipiant (*p*), videtur admodum credibile, & per horum vaſorum extrema dilatata ſanguinem exire quandoque: & fortè in gravidis, quibus conſuetum eſt, graviditatis tempore fluorem menſtruum pati abſque noxâ, ſed minori quantitate, ex vaſis vaginæ ille ſanguis prodit. Si enim ex uteri cavo veniret, abortûs ſequeretur periculum. Plures vidi gravidas, quibus id contingit, & maturum, ſanum, robuſtum, fœtum debito tempore pepererunt.

Sequitur jam, ut conſiderentur illa, quæ clariſſimi Medici ſtatuerunt de cauſis menſtrui fluoris, & ratione, quare ſtatâ periodo idem fluor redire ſoleat in ſanis virginibus.

Dum viderent Medici, purum ſanguinem hoc modo exire de ſano corpore, abſque ſanitatis detrimento, imò potiùs cum euphoriâ; & ſimul obſervarent, citiùs ad debitam ſtaturam pervenire puellas, quàm mares adoleſcentes, menſtruúmque fluorem ſignum dare, quo noſcitur, corpus fœmininum jam aptum eſſe, ut concipiat, & conceptum nutriat fœtum, donec, novem menſium ſpatio, ex minimâ incipientis hominis moleculâ in notabilem adeò molem excreſcens, tandem naturali partu

(*i*) Ibid. Tab. III.

(*k*) De Morbis ex colluv. ſeroſa Sect. II. Cap. VII. pag. 131.

(*l*) Medicin. Chirurg. Anat. Wahrnehm. p. 840.

(*m*) Expoſit. Anatom. de la Struct. du Corps Humain, pag. 574. §. 596.

(*n*) Kaau Perſpirat. dicta Hippocr. pag. 98.

(*o*) Ibid. pag. 96.

(*p*) Euſtach. Tab. XIII.

excludatur; totúmque illud fœtûs incrementum maternis humoribus deberi; patuit, quòd corpus fœmininum aptum eſſe debeat, ut non tantùm ſe ipſum, ſed & alium hominem nutrire poſſet, toto graviditatis tempore. Undè concluſerunt, in non gravidis plus confici ſanguinis, quàm corpus indigebat, & ideò requiri, ut evacuetur illud ſuperabundans, ne accumulatum noceret ſanitati: Dixerat jam *Ariſtoteles* (*q*) *Mulieribus ſuperfluum* (τὸ περίττωμα) *in purgationem* (*menſtruam*) *vertitur.* Confirmabatur ulteriùs hæc ſententia, quòd mater, ſi prolem propriis nutriat uberibus, lactationis tempore communiter careat fluxu menſtruo, vel longo intervallo, & parcâ copiâ tantùm, eum experiatur, cùm illud ſuperfluum in alimentum prolis, lac nempè, cedat. Duro labore quæ corpus quotidiè exercent fœminæ, parciùs menſtruari ſolent, contrà, quæ molliter & opiparè in otio vivunt, ſingulis menſibus, & ſæpiùs quoque, ſanguine diffluunt. Hoc jam notavit *Moſchio* (*r*), cujus ſæpiùs mentio fiet in ſequentibus. Autor ille omninò diverſus eſt à *Theodoro Moſchione*, cujus *Plinius*, *Galenus*, *Aëtius*, *Alexander Trallianus*, meminerunt; antiquo enim hoc *Moſchione* longè junior Auctor eſt, & librum de illis, quæ ad partum pertinent, in gratiam Obſtetricum Græcarum ex latinâ verſum linguâ, & triginta duobus capitibus auctum, dedit. Multa cùm habeat bona, hinc in omnibus collectionibus gynæciorum adeſt, quæ nempè de mulierum, tum aliis, tum gravidarum, parientium, & puerperarum, affectibus & morbis agunt. Cùm autem *Iſraël Spachius* ſuam collectionem ediderit anno 1597, poſt binas priores à *Caſparo Wolfio*, & *Caſpare Bauhino*, editas, & plura contineat, hinc illâ collectione gynæciorum uti malui (*ſ*).

Patet hinc, multas rationes adfuiſſe, cur Medici à plethorâ fluxum menſtruum deduxerint. Si ergo nulla naſceretur plethora, ut in robuſtiſſimis, & duro labore exercitatis, mulieribus, tunc naturaliter & abſque ullo damno carere poſſent fluore menſtruo. Tales ſunt illæ, quas *Moſchio* (*t*), dum recenſet cauſas retentorum menſtruorum, dixit, *abſque ullâ infirmitate, naturaliter non purgari.* Teſtatur *Fernelius* (*u*), ſe vidiſſe mulierem, *cui nunquam, vel menſes, vel aliud quidquam, fluxit ab utero, ac nihilominùs benè habita, prorſúſque incolumis, annos vixit circiter ſexaginta.* Quadragenariam mulierem, & lapſu graviter læſam, curavit *Hildanus* (*v*), quæ ſanctè affirmabat, ſe nec virginitatis tempore, nec in matrimonio, unquam menſtrua habuiſſe. In puerperio lochia parcè fluxerant: ſeptem enim pepererat proles, quarum major pars ſuperſtes athleticè valebat. Robuſta, valida, morbíſque parum obnoxia, vixit, & cum paupere victu duros labores ſuſtinere cogebatur; undè plethoræ colligendæ nulla dabatur occaſio. Sic integram fœmellarum regionem apud *Tapuyas* in *Braſiliâ* per totum vitæ decurſum Catemeniis deſtitui, legitur (*x*). Alii itinerarii notaverunt, parciſſimè tantùm fluere menſtrua, utì & de Lapponibus fœminis antè dictum fuït. Fortè plura ſimilia in noſtris regionibus habentur exempla, *quorum*, utì *Pechlinus* (*y*) monet, *conſcientiam ſexus ille ſibi reſervat, non facilè*

(*q*) De Hiſt. Anim. Lib. VII. cap. II. Tom. II. pag. 365.

(*r*) Spachii gynæceor. pag. 2. n°. 16.

(*ſ*) Vid. Fabric. Biblioth. Græc. Tom. XII. Lib. VI. cap. VII. pag. 696. & ſeq.

(*t*) Spach. gynæc. pag. 11. n°. 126. & Harmon. gynæc. part. poſter. cap. II. pag. 20.

(*u*) Pathol. Lib. VI. cap. XVI. part. II. pag. 197.

(*v*) Oper. Omn. Obſervat. Cent. V. p. 428.

(*x*) Gualt. Charletoni, de Cauſis Catamen. cap. IV. pag. 39.

(*y*) Obſervat. Phyſ. Medic. n°. 35. pag. 83.

Medicis,

Medicis, qui & ipſi plebeïa non magnoperè curant, in teſtimonium rei vocatis. Hæc dum conſiderabat celeberrimus *Aſtruc* (z), ferè inducebatur, ut crederet, non ex primævâ naturæ lege adeò copioſa menſtrua prodire fœminis, cùm in illis nationibus, in quibus frugalis vita conſtanter obtinet, parcè fluant, & in quibuſdam mulieribus nihil omninò; apud politiores verò nationes ſexum fœmininum lauto in otio molliter vivere, opiparâ frui mensâ, hinc & majorem copiam ſanguinis accumulari, & per uteri vaſa ſtatis periodis exire.

Interim videtur fluor menſtruus ex naturæ inſtituto fieri certo ætatis tempore, non tantùm, ut ſuperabundans ſanguinis copia tollatur de corpore, verùm etiam, ut uterus diſponatur ad conceptum. An verò integræ nationes menſtruis careant, & tamen fœcundæ ſint mulieres, non adeò liquido conſtat. Itinerum Scriptores ſæpè audita referunt, & plerumque illis deeſt occaſio, aut voluntas, ut ſimilia exactè inquirant. Parciorem menſtruorum copiam apud *Lappones* invenit *Linnæus*, utì antè dictum fuit; ſed ſimul monuit, illas, quæ menſtruis omninò carebant, ſemper fuiſſe ſteriles. Quadragenariæ illi viduæ, quæ, incolumis quamvis & quadrata foret, nunquam menſtruum fluorem paſſa fuerat (*a*), alteris ſtatim nuptiis ad primum coitum menſes prodierunt, & per integrum biennium ſtato tempore redierunt, antequam conceperit. Debito termino peperit feliciter ſanam prolem, & in tertiam uſque vicem fœcunda fuit, antequam menſtruus fluor per ætatem ceſſaverit. Undè videtur concludi poſſe, quòd apertis extremis vaſorum uterinorum oſculis, exeunte ſanguine, plethora quidem levetur, adeóque & pro variâ ſanguinis abundantiâ copia menſtrui fluoris eſſe poſſit diverſa; ſed ſimul illa vaſorum uterinorum dilatatio & apertura ad fœcunditatem facere videtur, de quâ re dicetur poſteà.

Prætereà crediderunt Medici, ex ipsâ fabricâ, corporis muliebris patere rationem, quare illud ſuperfluum per uterum potiùs, quàm per alias corporis partes, exiret. Si enim conſideretur pelvis oſſei fabrica in muliere, invenitur notabilis diverſitas, & major amplitudo, quàm in viro. Lumborum enim vertebræ magis retrorsùm vergunt; diſtantia inter os ſacrum & oſſa pubis major eſt; utì & diſtantia inter oſſa Ilii; Coccygis os rectius eſt, & magis mobile, quàm in viris, in quibus antrorſum magis incurvatur; oſſa pubis obtuſiori angulo uniuntur inter ſe; prætereà oſſium Iſchii tubera magis à ſe invicem diſtant; undè femorum cervices magis tranſverſim ponuntur, & cum acetabulis faciunt angulos minùs acutos. Hinc circà pelvim major latitudo in fœmina, quàm in viro, ut turgens in gravidis abdomen firmiùs poſſit ſuſtineri. Hanc diverſitatem in corpore muliebri ſcitè noverunt exprimere Pictores & Statuarii (*b*).

In amplâ ſic pelvi locatur uterus, inter inteſtinum rectum & veſicam, totus vaſculoſus, ferè liber, nec multùm preſſus: totus enim fundus uteri in gravidis liberè aſcendit, in prolapſu autem uteri deſcendit ſæpè, ut extra pudendum promineat; prætereà uterus antrorsùm, retrorsùm, & ad latera, delabi poteſt, utì poſteà dicetur, quando de partu difficili agendum erit. Quamvis autem uterus in junioribus puellis, & in adultis virginibus, ad tactum firmus & ſolidus deprehendatur, tamen graviditas docet, hæc vaſa facilè cedere poſſe, & in magnam amplitudinem dilatari,

(z) Traité des Maladies des femmes, Tom. I. pag. 85.

(*a*) Vide Pechlin. in loco citato.

(*b*) Vide de his Herm. Boerh. Inſtit. Medic. §. 663.

cùm ultimo graviditatis tempore uterus inſtar ſpongiæ ſanguine plenæ appareat, dum vaſa, antè vix conſpicua in utero non gravido, jam digiti minoris apicem quandoque capiant. Numeroſas autem arterias accipit uterus, à Spermaticis, Hypogaſtricis, Hæmorrhoïdalibus, Iliacis externis. Simili apparatu & origine venæ ad uterum veniunt, valvulis carentes, omnes inter ſe communicantes; quod & in arteriis uteri obſervatur; undè copioſi ſanguinis liberrima circumductio ſequitur. Simul interna uteri cavitas pertunditur exiguis hiatibus, qui humorem blandum, aquoſo-mucoſum, ſudant, ut lubrica, madida, maneat ſemper interna uteri ſuperficies, & impediatur cavitatis concretio (*c*).

Intellectis his, quæ ad uteri ſitum, fabricam vaſculoſam, & facilem expanſionem, ſpectant, conſiderabatur, quòd citiùs fœminæ, quàm mares, ad apicem ſui incrementi perveniant, & hoc tempore viſcera tamen pergant ex ingeſtis bonos humores conficere ſimili copiâ ac antè, qui tamen non ampliùs augendæ corporis ſtaturæ ſerviunt; cúmque ſimul obſervaretur, muliebria corpora minùs virilibus perſpirare (*d*); hinc ſequebatur, humorem ſanorum copiam augeri in vaſis, adeóque plethoram naſci, utilem quidem, ſi gravida facta mulier non tantùm ſe ipſam, ſed & fœtum, nutrire debeat; at contrà in non gravidis nocituram, & quotidiè augendam, niſi illud ſuperfluum exiret de corpore, ubi copiâ jam nocere poſſet. Ut autem concipiendo & alendo fœtui apta foret ſemper mulier, illud abundans præſtò ſemper eſſe debebat, ſimúlque adeſſe debebant viæ, per quas eliminari poſſet illud idem, dum non eſſet gravida mulier.

Cùm autem uterus totus vaſculoſus foret, in loco libero poſitus, facilè dilatabilis, cavum haberet, in quod exire poſſent humores, & poſteà per os uteri expelli de corpore; hinc diſtenta ſenſim magis uteri vaſa, ob auctam copiam humoris ſani, tandem ſic dilatabantur, ut extrema orificia, quæ anteà rorem humidum tranſmittebant tantùm, auctis ſenſim diametris partem rubram ſanguinis dimitterent in uteri cavum, ſícque fluor menſtruus ſequeretur; cujus ſecretioni & excretioni favet etiam erectus fœminæ humanæ inceſſus.

Poſtquàm autem per ſanguinem de utero excretum minuta eſt plethora, tunc vaſa minùs diſtenta ſe contrahunt proprio robore in minorem diametrum, anguſtata non ampliùs dimittunt ſanguinem, ſed tenuiores tantùm humores, ſícque ſenſim ad ſolitam anguſtiam redeunt extrema vaſorum oſcula, quæ in cavum uteri hiant, donec ab iiſdem cauſis renatâ plethorâ denuò dilatentur ſimili temporis intervallo. Hoc modo explicabatur reditus periodicus fluoris menſtrui, dum ſimul ſatis commodè elucidabantur illa, quæ fluorem menſtruum præcedere, comitari, vel ſequi, ſolent. De his omnibus fusè egit *Celeberrimus Freind* (*e*); quin & calculo ſubduxit, quantùm ſingulis diebus accumuletur in corpore muliebri, ut, natâ ſic plethorâ, menſtruorum debita copia prodire poſſit, abſque corporis damno; dum in non gravidis tantùm ſic eliminatur illud, quod ſuperabundat; menſis ſpatio ſenſim congeſtum. Confirmabat autem hanc ſententiam *Freind* (*f*), quòd menſtruis deficientibus, per varias vias exitum moliretur ſanguis, ut hoc modo & plethora tolli poſſet.

Adeò ſimplex, adeò reſpondens phœnomenis, viſa fuit hæc menſtrui fluoris explica-

(*c*) Ibid. §. 664. — (*d*) Ibid. §. 662. — (*e*) Emmenolog. cap. VII. pag. 21. & ſeq. — (*f*) Ibid. cap. X. pag. 55.

tio, ſolis communibus corporum legibus ſuperſtructa, ut à plurimis recepta fuerit, tanquàm omninò evidens, & vera: interim tamen ſi omnia hæc argumenta ponderentur adamuſſim, & comparentur cum obſervatis certis & quotidianis, magnæ adhuc ſupereſſe videntur difficultates.

Qui à plethorâ deducunt menſtrui fluoris cauſam, dum nempè corpus muliebre ad incrementi ſui apicem pervenit, non videntur attendiſſe, quòd frequenter admodum contingat, ut puellæ, jam ordinatam periodum fluoris menſtrui habentes, inſigniter poſteà creſcant. Dum antè triginta & ampliùs annos legeram *Celeberrimi Simſoni* tractatum pulcherrimum *de ſyſtemate uteri* (*g*), qui hoc monuerat, attentus fui ad hanc rem, & vidi, illum veriſſima dixiſſe. Plerumque enim poſt prima menſtrua notabile corporis incrementum obſervatur: vidi tamen aliquas, quibus decimo octavo anno, & adhuc feriùs, menſtrua prodierant, neque poſteà ſenſibiliter aucta fuit corporis ſtatura. Credo etiam, me obſervaſſe, quòd incrementum corporis humani non adeò regulariter ſemper procedat, ac quidem creditur. Citiſſimè creſcere humanum corpus, dum origini ſuæ proximum eſt, docet fœtus, qui ex minimâ moleculâ, novem menſium, ſpatio in notabilem adeò molem excreſcit. Verùm procedente ætate vidi magnam incrementi diverſitatem. Circa pubertatis tempus ſæpè ſubitum incrementum obſervatur; in quibuſdam etiam ſeriùs, ita ut paucorum menſium ſpatio plus augeatur ſtatura corporis, quàm anteà factum fuerat integro biennio. Notum eſt, juniores morbis febrilibus, imprimis acutis, correptos, ſi evaſerint, reſurgere proceriores. Solet hoc explicari, quòd velociùs per febris impetum moti humores vaſa elongaverint omnia, dum oſſa nondùm penitùs dura cedere adhuc facilè poterant. Sed, ceſſante morbo, ceſſat & hæc ſubiti incrementi cauſa, & tamen vidi toties, præcipuum ſtaturæ augmentum non adeò tempore morbi, ſed poſt morbum factum fuiſſe. Curavi adoleſcentem ſedecim annorum, puſillæ admodùm ſtaturæ, à variolis, diſcretis quidem, ſed numeroſiſſimis. Morbi tempore longitudo corporis aucta fuit quidem, ſed non adeò inſigniter, perrexit tamen incrementum adeò, ut poſt tres annos, dum illum viderem, vix agnoſcerem, cùm ſex pedes altitudine ſuperaret, vigeſimo anno nondùm impleto. Ante paucas menſes puellam variolis mitiſſimis & numero paucis correptam curavi. Lenis aderat in ſtatu contagii febricula, quæ integrè ceſſavit, erumpentibus variolis, & per reliquum morbi decurſum rediit nunquam: increvit morbi tempore non tantùm, ſed illud incrementum, per quinque jam menſes à morbo finito, ſatis notabile pergit, unà cum optimâ ſanitate, & aucto totius corporis robore. Hinc videntur & aliæ eſſe incrementi cauſæ, quæ ex illis, quæ de corpore humano novimus, non adeò facilè explicari poſſunt.

Alterum argumentum, quod urget *Celeberrimus Simſon* (*h*), ut probet, plethoram corporis non eſſe menſtrui fluoris cauſam, eſt illud, quòd *Freind* ſupponat, gradatim quotidiè increſcere plethoram inter binas Periodos menſtruas, imprimis confidens *Sanctorio*, aſſerenti, quòd & in corpore virili menſis ſpatio pondus corporis ad unam alterámve libram augeretur. Tabulæ autem *Keilianæ* contrarium demonſtrant; nempè, non fieri in corpore ſano quotidianum tale & æquabile incrementum humorum, ſed econtrà ingentes hîc contingere variationes in minuto vel aucto pondere; quòd mirum non eſt, cùm ingeſtorum & egeſtorum quantitas tam varia obſervetur etiam in ſanis hominibus.

(*g*) Syſtem. of. the Womb, pag. 10. — (*h*) Syſtem. of the Womb, pag. 6. & ſeq.

Præterea, ſi à plethorâ ſenſim accumulatâ menſtruus fluor penderet, deberet neceſſariò retardari periodus, ſi quâcumque evacuatione minueretur humorum quantitas, vel rerum penuriâ, aut ſtrictiori diætâ, impediretur hæc accumulatio. Audacter provocat *Simſon* (*i*) ad teſtimonium omnium Medicorum, qui in praxi verſati ſunt, an unquam obſervaverint retardari Periodum per ſanguinis-miſſionem intermedio tempore inſtitutam. Certum eſt, quòd venæ-ſectiones, in morbis factæ, vel & in ſanis mulieribus, quæ quotannis aſſueverant ſanguinis-miſſionibus, rarò mutent ſolitam periodum, imò & aliquando accelerent eandem, quod aliquoties vidi. *Hoffmannus*(*k*), multiplici edoctus experientiâ, affirmat, *etiam vulgò compertum eſſe, ſectâ ante tempus menſtruorum venâ, liberiorem eorum fluxum fieri.*

His difficultatibus motus *Celeberrimus Simſon*, negavit, plethoram univerſalem eſſe menſtruorum cauſam, ſed aliam propoſuit. Credebat enim corporis incrementum non ceſſare, quia partes ſenſim firmiores redditæ reſiſtebant nimis ſuæ elongationi & extenſioni, ſed quia vis extendens & elongans partes minuebatur. Dum enim major eſt reſiſtentia circa extrema vaſorum flexilium, tunc liquores, vi cordis per hæc vaſa pulſi, magis elongant & diſtendunt vaſa, & contrà, ubi liberior fit tranſitus per eadem, minuitur diſtenſio & elongatio canalium. Undè putat, tunc corpus ad ἀκμὴν ſui incrementi perveniſſe, quando omnia corporis vaſa liberrima, pervia, & aperta, facillimum tranſitum liquidis impulſis concedunt. Undè concluſit, incrementum non ceſſare, quia partes cedere ampliùs nequeunt, ſed quia virium diſtendentium efficacia deficit, vel plurimùm minuitur.

Confirmabat ſuam ſententiam ideò, quia ſi per obſtructionem viſcerum in adulto corpore naſcatur liberæ humorum circumductioni obſtaculum, tunc mole denuò augeantur, & immaniter quandoque, utì in Hepate, Liene, Renibus, &c, Obſervationes Medicæ numeroſiſſimæ docent. Sic in ſteatomatoſis tumoribus, quò magis accumulatur in folliculo ſecreta à ſanguine materies, mole ſuâ comprimens vaſa vicina, pari ratione & increſcunt hæc vaſa, dum ob impeditam liberam circulationem à ſanguine impulſo plus diſtendentur (*l*).

Ex his concluſit, menſtruum fluorem eſſe cauſam, quare uterus incrementi ſui apicem attingat, & creſcere deſinat. Dum enim aperta vaſorum oſcula in uteri cavum mediatè, vel immediatè per ſinus in ſubſtantiâ uteri priùs repletos, ſanguinem in ejus cavum effundunt, tunc liberrimus humorum motus eſt per vaſa uterina, adeóque vis diſtendens & elongans vaſa ceſſat. Ubi autem in utero imprægnato chorion & placenta, uteri cavo accreta, liberum ſanguinis exitum impediunt, de novo increſcit uterus, & inſigne molis augmentum acquirit.

Gradatim autem factum uteri incrementum ſtatuit eſſe cauſam eruptionis menſtruorum. Semper enim liquidum in cavum uteri pervenit, ut humectetur, & à concretione impediantur latera. Verùm hæc vaſa exhalantia tenuiſſima ſunt, & tandem, creſcente utero, magis magíſque dilatata, ſanguinem ipſum tranſmittunt, túncque fluor menſtruus incipit, & poteſt apparere abſque plethorâ totius corporis. Dum autem ſanguis liberè fluit per hæc orificia dilatata, minuitur reſiſtentia ſanguini per vaſa uterina propulſo, hinc cauſa dilatans vaſa ceſſat, & propriâ contractione anguſtantur, donec tandem non ampliùs ſanguinem, ſed tenuiores tantùm humores, tranſmittere poſſint; adeóque

(*i*) Ibid. pag. 9. — (*k*) Medic. Ration. & Syſtem. Tom. II. pag. 464. — (*l*) Simſon Syſtem. of the Womb. pag. 27. &c.

tunc menſtruus fluor ceſſare debet ſponte (*m*). Indè etiam explicat, quare in robuſtis fœminis citiùs deſinant menſtrua; quia nempè firmior vaſorum compages in his, dum minuitur cauſa urgens, facit, ut citiùs & validiùs contrahantur vaſa; dum è contrà molles & delicatulæ fœminæ ſæpè diuturnum & copioſum fluorem menſtruum patiuntur. Cùm verò per ipſam evacuationem hanc debeant vaſa contracta obicem ponere huic cruori, ſponte ceſſat ille fluxus; ſed & tunc denuò adeſt cauſa, reſiſtentia nempe major vaſorum, quæ certo tempore, ſenſim dilatando canales, renovare debet fluorem menſtruum, qui ergo periodicè redibit. Fatetur tamen candidè egregius Auctor, quòd indè non pateat evidens ratio, quare in pleriſque fœminis periodi fluoris menſtrui menſis lunaris intervallo plerumque à ſe invicem diſtent (*n*). Secundùm hanc ſententiam fluor menſtruus non pendere à plethorâ totius corporis, ſed à plethorâ potiùs uteri, dum numeroſiſſima vaſa anteà tantùm tenuioribus ſanguine humoribus pervia, ſenſim dilatata, recipiunt ſanguinem rubrum; quæ dilatatio, ubi uſque ad extrema vaſorum oſcula pervenerit, quæ in ſinus uterinæ ſubſtantiæ primò, vel & directè in cavum uteri hiant, tunc fluor menſtruus prodeat. Ergo patet, ante fluorem menſtruum, uteri vaſa majori copiâ diſtendi, & minùs ſanguinis redire per venas reducentes; adeóque particularis plethora in utero adeſſe poteſt, licèt in reliquis totius corporis vaſis non abundet ſanguinis copia.

Fatendum videtur, plurima fluoris menſtrui phœnomena feliciùs ex hâc ſententiâ explicari poſſe, quàm ubi plethora univerſalis ſtatuitur menſtruationis cauſa unica. Hinc illam plethoram particularem uteri plurimis & ſummis in arte viris placuiſſe, mirum non eſt. *Celeberrimus Aſtruc* (*o*), qui recentiſſimè de hac re ſcripſit, eandem ſententiam amplectitur, licèt alio modo explicet (*p*), & credat ſanguinem menſtruum ex uteri venis prodire, per quaſdam appendices venoſas, quas *cœcales* vocat, quæ in extremis ſuis corrugatæ ſanguini viam occludunt, tempore verò menſtrui fluoris ab urgente ſanguine accumulato in uterinis vaſis aperiuntur, & ſanguinem dimittunt. Quamvis valdè ingenioſa & hæc explicatio videatur, liceat mihi, pace tanti Viri (ex cujus eruditiſſimis ſcriptis me plurima didiciſſe, gratus recordor) ſuſpendere judicium, cùm aliqua ſaltem ſupponat in uteri fabrica, quæ nondùm videntur Anatomicè ſatis demonſtrata.

Lubens agnoſco, artem noſtram plurimùm debere Mathematicæ & Phyſicæ generalis diſciplinæ, per quam communia omnibus corporibus attributa explicantur, & dum data certa ſunt, quibus ſuperſtruitur tale ratiocinium, nullum adeſt erroris periculum. Hydraulicæ leges corpori humano applicari poſſunt; conſtat enim canalibus & liquidis per illos motus, habet ſinus, receptacula, &c. Sed non credo, omnia ex hydraulicis explicari poſſe. Canales noſtri vivi ſunt, dilatantur quidem vi cordis impellentis liquida, & nituntur redire ad priſtinam diametrum elaſticitate ſuâ, ſed præter hæc & aliæ cauſæ in noſtra vaſa agunt, quæ per hydraulicas leges nec intelligi nec explicari poſſunt. Conati fuerunt celebres viri proportionem truncorum ad ramos, ramorum ad ſe invicem, angulorum, ſecundùm quos rami vaſorum ex truncis exeunt, diverſitatem, determinare, &c. Sed nec hæc ſufficiunt ad intelligenda illa, quæ in noſtro copore fiunt. A ſolâ cogitatione mutatâ canales noſtri in momento temporis mutantur, ſic ut ſubitò dilatentur, ſubitò contrahantur. Pacato homini & ſano ſubitus

(*m*) Ibidem. pag. 54. — (*n*) Simſon Syſtem. of the Womb. pag. 60. = (*o*) Traité des Malad. des Femmes, Tom. I. pag. 39. 48. — (*p*) Ibid. pag. 1. & ſeq.

terror naſcitur, mox pallet totus, & vaſa ſanguinea faciei nullum admittunt ſanguinem, quem anteà tranſmittebant liberrimè. Coram pudicâ virgine laſcivum quis dicat verbum, mox non tantùm genæ, ſed tota facies, collum, cervix, intensè rubent. Dum ſtimulus irritans quicunque applicatur parti vel externæ corporis, in illo locò ſtatim arteriæ & fortiùs pulſant & celeriùs; de quâ re §. 382. in hiſtoriâ inflammationis, & alibi, pluribus locis, dixi. Sed & in ipſo menſtruo fluore quoties non contingit, ut à ſubito metu, inopinâve calamitate, ſtatim compreſſus fuerit, & vel omninò non, vel difficillimè, poſteà in ordinem redigi potuerit. Hæc & ſimilia multa, quæ hîc memorare nimis longum foret, fecerunt; ut crederem, ex cognitâ partium fabricâ per generales omnium corporum proprietates non facilè explicari poſſe illa, quæ in humano corpore contingunt; ſolis obſervationibus cognoſcenda nempè, dum fiunt, licèt ignoremus, quomodò fiant.

Quamcumque enim quis amplectatur ſententiam de causâ fluoris menſtrui, ſive plethoram univerſalem, ſive uteri ſolius, vel certam hujus fabricam quandam, ſemper manebit difficultas, cur uteri vaſa incipiant magis impleri & diſtendi certo vitæ tempore, túncque aperta ſanguinem effundant, non anteà; & cur certâ ſatis periodo redeant. Sanè uterus in virginibus, licèt menſtrua jam paſſis, denſus & ſolidus tactu percipitur, nec videtur adeò facilè diſtendenda vaſa habere. Verùm utì aliâ occaſione monui ad §. 1265. in corpore humano obſervantur plura talia, quæ per annos manent abſque notabili mutatione, & dein ſubitò incipiunt creſcere & mutari. Dentes, qui ſeptimo vel octavo (imò & ſeriùs) ætatis anno prodibunt, jam hærent in maxillis abortuum, creſcunt lentè cum reliquis partibus corporis; ſed ſubitum incrementum ſequitur, dum emerſuri ſunt ſuo tempore; bulbilli pilorum ſub cute hærent in pube diù, nec creſcunt tamen, circa pubertatis tempus in utroque ſexu emergunt, & increſcunt ſubitò.

Inſignes autem mutationes in corpore fieri, circa illud tempus, dum generationi aptum redditur, certum eſt, ita ut Medici quandoque difficillimorum morborum curam ſperent pubertatis tempore, quàm nullis remediis obtinere potuerant; utì in *Hiſtoriâ Epilepſiæ*, & aliis in locis, monitum fuit; noverunt tunc Medici, mutari plura, ſed nemo hactenus evidenter explicuit, quomodò hæc mutatio fieret.

Ex comparatâ Anatome autem conſtat, in animalibus, dum generationis tempus adeſt, & œſtro Venereo turgent, genitalia organa miris mutari modis. *Reaumur* (*q*) deſcripſit, ex obſervatis *Sarrazini, glirem*, quem ab odore moſchi, quem ſpirat, *moſchatum* vocant: illo tempore anni, dum generationi operam dat hoc animal, partium genitalium fabricam exactè deſcripſit, prout nempè menſibus Aprili & Majo obſervantur: mirum autem erat, pari paſſu, quo deferveſceret œſtrum, minui teſticulos, epididymidem, veſiculas ſeminales, &c, & tandem autumno adulto, & hyemali tempore, ferè evaneſcere, figuram, colorem, ſitum, mutare penitùs. Sed & obſervatum fuit, uterum in animalibus, quæ certo tantùm tempore anni generationi dant operam, miro mutari modo, humidum dimittere per pudenda, ſæpè ſatis copioſum, & quandoque ſubcruentum; túncque hæc animalia uno alterove coitu implentur: & in his ergo vaſa dilatata dimittunt humores, quos anteà retinebant. An hoc à priori

(*q*) Académ. des Scienc. 1725. Mém. pag. 325. & ſeq.

explicari poterit? In oviparis animalibus vitellarium numeroſiſſimos continet vitellos, qui, antequàm gallina ova deponere incipit, aciculæ caput vix æquant, poſteà ſubitò increſcunt, non omnes ſimul, ſed ſucceſſivè, ita ut in gallinâ, ova pariente, diverſiſſimæ magnitudinis vitelli inveniantur: & tamen hi vitelli ab iiſdem vaſis humores accipiunt ſuos. In piſcibus lactes, & ovorum numeroſiſſimorum congeries, magnam abdominis partem implent certo anni tempore; alio integrè quaſi diſparere, etiam in culinis notum eſt. Undè videtur, generationis opus, & omnia, quæ ad illud pertinent, hactenùs nondùm explicari liquidò poſſe: per fideles magnorum virorum obſervationes multa novimus, quæ facta ſunt, ſed nondùm ſufficere videntur hæc cognita, ut intelligi poſſit, quomodò hæc fiant.

Variæ, ut apparuit, & ingenioſæ, rationes fluxûs menſtrui propoſitæ fuerunt à viris Celeberrimis, & ſtructuræ corporis humani peritis, per quas quædam phœnomena ſatis benè fuerunt explicata, ſed non omnia. Utamur cognitis: cavendum tantùm, ne regulæ practicæ ſuperſtruantur incertis.

In fœminâ humanâ fluorem menſtruum fœcunditatis ſignum eſſe, ſatis unanimis Medicorum ſententia eſt: obſervatur prodire naturaliter illo vitæ tempore, dum corpus aptum eſt concipiendo, ſervando, & nutriendo, fœtui; ceſſat idem, dum per ætatem corpus huic muneri ineptum redditur; undè tunc effœtæ vocantur mulieres. Cùm autem, non certo anni tempore, ut in brutis, ſed ſemper, in utroque ſexu, generandi poteſtas adſit, hinc fœminæ humanæ uterus ſingulis menſibus fluore hoc irrigatur, cùm in brutis uterus & pudenda tantùm diffluant humoribus illo anni tempore, quo œſtro venereo ſtimulantur. Fluor ille in brutis ſanguinolentus purus nunquam obſervatur, tantùm aliquando quid ſubcruenti exire viſum fuit, at non conſtanti lege. Sed in fœminâ humanâ, dum gravida eſt, uterus extenditur, nec tamen hâc extenſione tenuior redditur, hinc majorem ſanguinis copiam continere debet in vaſis ſuis, ita ut ultimo graviditatis tempore inſtar ſpongiæ ſanguine plenæ appareat; adeóque debebat in fœminâ fœcundâ talis copia ſanguinis præſtò eſſe, quæ uteri gravidi ampliora vaſa replere poſſet, & ne in non gravidis aucta hæc copia gravaret corpus, requirebantur viæ, per quas ſanguis ille exire poſſet commodè.

Prætereà fœtus, membranis ſuis incluſus, nectitur toti ſuperficiei cavi uteri quidem, ſed imprimis placentæ ope firmiùs adhæret uteri fundo, cui hæc placenta ſolet adcreſcere. Per menſtruum autem fluorem, qui imprimis ex fundo uteri prodire ſolet, uti dictum fuit, ſic diſponuntur ſinus & vaſa uteri, ut placenta faciliùs his quaſi irridicari poſſit. Undè & *Galenus* (*r*) ſtatuit: *Id verò (conceptus) potiſſimum fit, quùm menſtrua noviſſimè ceſſarunt, quo maximè tempore uteri ſemen concipiunt.* Rationem autem dat alibi (*s*); *Vaſorum uteri, quæ interiorem ipſius partem adeunt, quibus etiam menſes purgantur, oſcula, quùm fœmina conceptura eſt, aperiuntur: hoc autem conceptionis tempus eſt, vel incipientibus, vel ceſſantibus, menſtruis. Aperiuntur enim reliquo etiam alio toto purgationis tempore vaſa hæc, non tamen tunc in ſe concipit mulier; non enim ſemen in utero manere poteſt, quòd ab influentis ſanguinis copiâ abluatur. At ceſſantibus, vel incipientibus, menſtruis, vaſorum ora aperta ſunt, & menſtruum, neque multum, neque affatim, ſed paucum, & paulatim, effluit.* Ita &

(*r*) De ſemine, Lib. I. cap. III. in fine. Charter, Tom. II. pag. 186.

(*s*) De uteri diſſectione, cap. x. Charter, Tom. IV. pag. 281.

apud *Moſchionem* (*t*) legitur de fluore menſtruo, quod paret utilem & aptum locum, à quo ſemen imbibi poſſit.

Cùm autem in brutis, dum œſtro venereo ſtimulantur, ex pudendis depluant humores, quod alio tempore non fit, utì anteà dictum fuit, hinc Veneris ſtimulum pro præcipuâ fluoris menſtrui causâ ſtatuerunt alii (*u*). Volebant enim ſimile quid contingere, ac in pene virili, dum turget, ab extravaſato ſanguine in cellulis corporum cavernoſorum, ita tamen ut in uteri ſubſtantiam ſic effuſus ſanguis ſtagnaret diutiùs, nec reſorberi poſſet tam facilè per venas, utì fit in pene virili, dum flacceſcit; & tandem mole accumulatâ irritarentur fibræ muſculares uterinæ, quæ tunc contractæ expellerent ſanguinem collectum per ſinuum orificia in cavum uteri. Credebatur huic opinioni favere facilis illa diſtenſibilitas vaſorum & ſinuum uteri, quæ in gravidis obſervatur, & quòd *Graaſius* (*v*) teſtetur, *in uteri vaſis ſæpè reperiri Polypos, & quidem tantos, ut ipſa adimpleant, nec non quandoque in calloſam quaſi ſubſtantiam degenerent.* Uterum propriâ vi ſe contrahere poſſe, docet & puerperium (de quo poſteà), & quòd poſt partum uterus duarum vel trium ſeptimanarum ſpatio ad priſtinam molem redeat, cùm ultimo graviditatis tempore adeò diſtentus fuerit. Dixit *Hippocrates* (*x*); *Mulieribus pleriſque, quùm menſes apparituri ſunt, uteri oſculum ſeſe magis quàm aliàs, contrahit.* Hoc autem videretur docere, circa menſtruorum tempus majorem adeſſe in utero contractionem, per quam nempè expelleretur illud, quod accumulatum erat. Accedit, quòd ſæpiùs obſervatum fuerit à Medicis, virgines, quæ difficulter menſtruabantur, poſt matrimonium levamen habuiſſe.

Non tamen ex his patere videtur, quòd menſtrui fluoris cauſa à venereo pendeat appetitu. Matura virgo Veneris ſtimulos ſentit, non tantùm dum menſtrua inſtant, ſed & poſtquam fluxerunt; dum ceſſant, laſcivientes toties videmus jam effœtas mulieres, quæ menſtruis carent ſanæ. Novi plures ritè menſtruantes, quæ in venerem ſegnes maritorum evitabant complexus moroſæ. Utì penis virilis, tumidus & rigens, poſt coitum flacceſcit, ſic & clitoris, nymphæ, vagina, ſimili modo turgidæ, pariter finito veneris certamine collabuntur. Conſtat ex *Ruyſchii* & aliorum obſervatis, tubas Fallopianas in actu venereo turgidas erigi, & poſteà demum flacceſcere. Undè nulla ratio videtur, quare uterus, ſi à fervidâ venere turgeret totus, non collaberetur denuò, effuſo ſanguine reſorpto per venas, utì in reliquis generationis organis utriuſque ſexûs obſervatur fieri.

Cùm autem ſequenti paragrapho dicetur de illis malis, quæ ſequuntur diminutionem, vel & integram ſuppreſſionem fluoris menſtrui, operæ pretium erit conſiderare, an determinari poſſit quantitas ſanguinis, quæ per menſtruam hanc evacuationem exire ſolet de corpore ſanæ mulieris. Monuerat enim *Hippocrates* (*y*) ſequentia: *Menſtruis copioſioribus profluentibus morbi oboriuntur: at non prodeuntibus accidunt ab utero morbi.* Optimè *Galenus*, dum commentatur hunc Aphoriſmum, notat, quòd à copioſioribus menſtruis totius corporis morbos præſagiverit *Hippocrates*, dum à nimiâ jacturâ ſanguinis cachecticum corpus redditur: ubi autem non

(*t*) Iſrael Spach, Gynæc. pag. 2.

(*u*) Emett. Theor. nouvelle du flux menſtruel, pag. 77. &c.

(*v*) De Mulier. Organ. pag. 113.

(*x*) De ſuperfœtatione, cap. VII. Charter. Tom. VII. pag. 864.

(*y*) Aphor. LVII. Sect. V. Charter. Tom. IX. pag. 229.

prodeunt

prodeunt menſtrua, tunc in ipſo utero morbi naſcuntur, vel à vaſis nimis rigidis, vel à ſanguine in ſubſtantiâ uteri accumulato, vel ab utriſque his ſimul concurrentibus: atque indè affectum inflammatorium, eryſipelatoſum, ſcirrhoſum, carcinomatoſum, metuendum eſſe docet (z); quæ mala toties obſervantur illo vitæ tempore, quando menſtrua per ætatem ceſſare ſolent; imprimis in illis mulieribus, quibus copioſi fluebant menſes, & dein ſubitò ſupprimuntur.

Nihil ergò hîc certi ſtatui poterit, niſi habeatur cognita illa quantitas ſanguinis, quæ menſtruâ hâc periodo exire ſolet in ſanis.

Interim ex illis, quæ antè dicta fuerunt, jam patuit, magnam diverſitatem hîc obtinere pro diverſis regionibus, pro diversâ corporis temperie, pro vario vitæ genere. Lapponibus mulieribus parca, in calidis regionibus copioſiora, prodeunt menſtrua: in laxâ temperie copia major, in ſtricto & robuſto corpore minor. Quæ lautis epulis & inerti otio fruuntur, diffluunt copioſo ſanguine menſtruo, dum ruſtica mulier, quotidianis firma laboribus, pauculum tantùm ſtillat ſanguinis, ſana tamen. Dum, apud Batavos, mulieres tepidis aquoſis potibus per totam ferè vitam abutuntur, & hybernis menſibus, hypocauſtulis ſuppoſitis, inferiores corporis partes perpetuo calore fovent, nimio menſtruorum fluxu exhauſtæ languent, & totæ redduntur cachecticæ. Non mirum ergò eſt, tantam diverſitatem occurrere apud auctores circa quantitatem fluoris menſtrui debitam. Prætereà difficulter in ſingulis mulieribus quantitas exeuntis ſanguinis determinari poterit, dum linteamina & veſtes ſanguine menſtruo madeſcunt, & calore corporis denuò exſiccantur.

Hippocrates (*a*) quantitatem ſic definivit: *At omni mulieri, ſi ſana ſit, prodeuntes menſes moderati ſunt, qui ad duarum Atticarum heminarum menſuram, aut paulò plures aut pauciores, idque ad biduum vel triduum, manant. Longius autem tempus, aut brevius, morboſum aut ſterile eſt.* Atticam autem κοτύλαν æquivalere Heminæ Romanæ plerique auctores ſtatuerunt; vocabantur autem cotylæ etiam libræ, quæ duodecim uncias menſurales continebant, quæ æquabantur decem unciis ponderalibus, totidem ſcilicet, quot Hemina Romana pendebat (*b*). Diſputaverunt quidem auctores de his menſuris, attamen hæc opinio admodùm veroſimilis videtur; & licèt aliqua diverſitas fuerit inter Cotylam Atticam & Heminam Romanam, non videtur hoc magni momenti eſſe poſſe in determinandâ fluoris menſtrui quantitate, quæ abſque hoc exquiſitè definiri nequit. Videmus tamen, pleroſque Medicos ſtatuiſſe, viginti vel viginti quatuor uncias ſingulis menſibus ſic evacuari, prout nempè uncias menſurales, vel ponderales, computabant. Sic *Celeberrimus Freind* (*c*) vulgarem catameniorum menſuram ſtatuebat unciarum viginti, & dein computabat, quantum ſingulis diebus de ſanguine accreſcere deberet, ut menſtrua illa plethora fieret.

Hæc autem fluoris menſtrui quantitas non fuit probata omnibus Auctoribus Medicis; imò plures multùm receſſerunt indè: *Celeb. Aſtruc* (*d*), poſtquam monuerat, magnam varietatem occurrere in diverſis mulieribus, imò & in eâdem fœminâ quantitatem variare diverſis periodis, communiter tamen ſtatuit limites hujus varietatis

(z) Ibid. pag. 230.

(*a*) De Mulier. Morb. Lib. I. cap. IX. Charter. Tom. VII. pag. 734.

(*b*) Jo. Caſp. Eiſenſchmid. de ponder. & menſuris, &c. pag. 74. & ſeq.

(*c*) Emmenolog. cap. VII. p. 38. & cap. I. p. 6.

(*d*) Traité des Maladies des femmes, Tom. I. pag. 22.

ab octo unciis ad ſedecim poni poſſe; quamvis & dentur fœminæ, quibus, licèt ſanis, minor & major copia ſingulis menſibus evacuatur. Sex vel octo uncias pro communi menſurâ fluoris menſtrui ſtatuit *Hallerus* (*e*); quatuor uncias rarò excedere, vult *Brudenell Exton* (*f*). Aliâ arte uſus fuit *Celeberrimus de Haen* (*g*), ut exactiùs ſcire poſſet copiam fluoris menſtrui: ſanguini recèns miſſo & adhuc calenti: cujus copiam noverat præcisè, immiſit linteamina, deindè magnitudinem oriundarum indè macularum examinavit, notavit. Sæpiùs hæc tentando, didicit, ſanguinis linteaminibus excepti quantitatem, quovis depoſito pretio, exactè calculare; ſicque juſtè determinare potuit, quantùm ſanguinis ex menſtruante utero exiret.

Invenit autem, nonnullas fœminas menſtruo tempore tres uncias ſanguinis demittere, alias quatuor, quinque; pauciores eſſe, quæ ſemilibram; raras admodùm, quæ uncias decem evacuarent, niſi uteri quopiam defectu laborarent.

Per hæc ergo experimenta apparet, quòd copia menſtruorum longè minor ſit illâ, quàm *Hippocrates* ſtatuerat; imò & ex ipſo *Hippocrate* videtur hoc probari poſſe: dixit enim (*h*): *Prodeunt autem lochia ſanæ mulieri ſatis abundè, primùm Atticæ heminæ & dimidiæ menſurâ; aut paulò copioſiora; deindè ad hujus rationem pauciora, quoad deſinant.* Nemo autem, qui vidit lochia, quæ in puerperio, ſeparata placenta, exeunt, dubitare poterit, menſtruum fluorem ad hanc quantitatem nullo modo accedere. Verum quidem eſt, quòd Græcæ mulieres vivebant recluſæ, in calidâ regione, & hinc fortè copioſiùs menſtruabantur. Cùm autem ferè tantùm ex conſpectu linteaminum ſanguine maculatorum de hâc copiâ judicent Medici, & ſæpè muliercularum relationi confidant unicè, facilè potuit hic error ſubrepere, cùm & mulierum cuſtodes ſæpiùs turpiter in tali caſu hallucinentur. Vidit idem ille egregius Auctor (*i*), *caſus fuiſſe abortuum, in quibus jurabant Obſtetrices, plus octo vel decem libris evacuatum fuiſſe, cùm tamen totum ſordidarum mapparum acervum examinans, vix ſeſquilibram evacuatam eſſe, exiſtimare debuerit.*

Videtur ergo ex his omnibus, quæ modò dicta ſunt, concludi poſſe, per fluxum menſtruum diſponi ſic uterum fœminæ humanæ, ut concipere poſſit, conceptum retinere, retentum alere. Dum enim vaſa & ſinus uterinæ ſubſtantiæ ſic aperiuntur ſingulis menſibus, ut craſſiſſimam ſanguinis partem, rubram nempè, admittere & tranſmittere poſſint, aptiora redduntur, ut ovi humani tota ſuperficies, cavo uteri applicata, emiſſis propaginibus vaſculoſis, huic uniri & quaſi irradicari poſſit. Periodum autem illam menſtruam non poſſe facilè explicari per plethoram univerſalem totius corporis, neque etiam per plethoram uteri ſolius. Donec ergo certiora noverimus de his, quæ fortè ſerior ætas docebit, contenti ſimus, uti certò cognitis, *obſcuris omnibus, non à cogitatione artificis, ſed ab ipsâ arte rejectis* (*k*). Per triginta & ultra annos fœmina humana generationi apta manet, & incipientis fœcunditatis ſignum dant menſtrua, finitæ verò illorum ceſſatio. Cùm autem in humano genere nullum certum anni tempus generationi deſtinatum ſit, hinc fluore menſtruo omni menſe diſponitur uterus, ut faciliùs concipere poſſit. In brutis,

(*e*) Prim. lin. Phyſiolog. §. 817. pag. 539.
(*f*) Pag. 108.
(*g*) Rat. Medend. part. IV. cap. VI. §. II. pag. 204.
(*h*) De Mulier. Morbis, Lib. I. cap. 71. Charter. Tom. VII. pag. 771.
(*i*) De Haen Rat. Medend. part. IV. cap. VI. §. II. pag. 205.
(*k*) Celſ. de Med. Lib. I. in Præfat. pag. 20.

licèt nil ſanguinolenti prodire ſoleat, tamen circà conſuetum generationis tempus de utero humores fluere incipiunt, ita ut pudenda madeſcant. Legitur & , ſimiarum quandam ſpeciem, humanæ formæ ſimiliorem, inveniri, in qua fœmellæ menſtruantur (*l*); cujus rei oculatum teſtem ſe aſſerit *Kolbe* (*m*); ſimúlque notat, hæc animalia binas mammas in pectoris anteriore parte gerere.

Ex antè dictis patuit, non ad plethoram tollendam, vel minuendam, inſtitutum propriè eſſe menſtruum fluxum; cùm & in non plethoricis obſervetur, illum debito tempore contingere. Ubi autem extrema vaſorum uterinorum, dilatata jam & aperta, ſanguinem dimittunt, ſi aucta ejus copia in toto corpore plethoram fecerit, per vias has apertas jam májor ſanguinis quantitas exibit, ſícque plethora ſolvetur. Undè etiam ratio intelligitur, cur in otioſis & opiparè viventibus major copia menſtruorum prodeat, quàm in illis mulieribus, quæ duro labore parcum victum ſibi & ſuis quærere coguntur. Simul etiam indè conſtat, parcum admodùm fluorem ſufficere, ut fœcunda ſit mulier, modò cæterùm ſana ſit: ſi enim apta maneat uteri ſuperficies interna, ut ovum humanum, tenellum embryonem continens, illi necti & adcreſcere poſſit, fœcunda poterit eſſe mulier. Huic aptitudini conducere videtur fluor menſtruus, licèt etiam parcior fuerit; & in raris caſibus obſervatum, quaſdam mulieres, licèt nunquam menſtruatæ fuerint, fœcundas fuiſſe; quarum exempla leguntur apud *Schenkium* (*n*), & alios: interim ex antè dictis conſtat, mulieres, nunquam menſtrua paſſas, ferè ſemper fuiſſe ſteriles: in raris illis caſibus credibile videtur, uteri vaſa ſic diſpoſita fuiſſe, ut pervia quidem fuerint, & nexui cum ovo humano apta, ſed tamen non adeò patula, ut ſanguinem tranſmittere potuerint. Sæpè enim obſervatur, mulieribus, quæ menſtruis carent, ſtatâ periodo non ſanguinem, ſed tenuioris humoris aliquam copiam effluxiſſe. Fortè & talis uteri conditio adeſt in fœminis lactantibus; quas aliquoties concepiſſe novi, licèt menſtrua non rediiſſent poſt puerperium. Novimus, per obſervata quotidiana, inter uterum & mammas notabile commercium eſſe; ſic maturæ virgini tumere incipiunt mammæ, dum in utero ad prima menſtrua diſpoſitio naſcitur: in puerperio, dum tertiâ die lochia minuuntur, imò quandoque integrè ceſſant, mammæ ſubitò tumere incipiunt, & ſi lactet mulier, lochia redeunt, dum lac liberè per papillas exit: ſi autem alienis uberibus nutriendum tradat infantem, detumeſcentibus mammis, alba exeunt per uterum, & deindè ſanguinolenta denuò, ita ut, cæteris paribus, in non lactantibus lochia & diutiùs & copioſiùs fluant. In nutricibus aliquoties obſervatur, menſtruorum loco aliquid ſeroſi, albicantis, de utero fluere; quandoque & paulò pòſt ſanguis ſequitur, magis dilatatis vaſis; in aliis verò non. Videntur autem hoc tempore ad conceptum diſpòſitæ eſſe, ſi viro jungantur. Utì enim paulò antè dictum fuit ex *Galeno*; conceptus potiſſimum fit, quùm menſtrua noviſſimè ceſſerunt; tunc enim aperta adhuc ſunt illa vaſa in uteri ſuperficie internâ; ita ut, non ſanguinem, ſed tenuiores humores, dimittant: idem contingere dicit incipientibus menſtruis. Undè videtur in lactantibus, quæ abſque menſtruorum reditu concipiunt, uterus ſic diſpoſitus eſſe in vaſis ſuis, utì ſe habet, dum menſtrua brevì prodibunt, vel dum ceſſare incipiunt; nempè, quòd non penitùs contracta vaſa

(*l*) Gaſſend. in vitâ Peireſc. Lib. V. pag. 165.

(*m*) Beſchryving, van de Caep. de goede Hoop, pag. 166.

(*n*) Lib. IV. de Conceptione Obſervat. I, pag. 556.

ſunt, ſed ſic tamen anguſtata, ut non ſanguinem, ſed tenuiores humores, tranſmittere poſſint. An ſimilis diſpoſitio adfuit in raris illis caſibus, quando mulieres, nunquam menſtruatæ, conceperunt?

Menſtrui fluoris prodituri ſigna ſatis benè deſcripſit *Moſchio* (*o*): Mammæ tument; pondus circà pubem cum quâdam prurigine ſentiunt; pigræ fiunt; gravedinem in renibus percipiunt, aliquando & dolorem; frequentiùs oſcitant, & totum corpus extendunt; ruborem in genis habent, non perſeverantem; aliquando & faſtidium patiuntur, & nauſeam. Hæc ſunt ſymptomata maximè communia, quæ præcedere ſolent, vel comitari, fluorem menſtruum incipientem: pluribus tenſi rigent in cervice tendines muſculorum, ſæpè non ſine moleſtiâ; aliis caput dolet.

Durat ille fluor menſtruus plus minúſve in diverſis mulieribus, ita tamen, ut pluribus trium vel quatuor dierum tempore abſolvatur (*p*). Laudatur etiam, ſi ſenſim ſtillet, & abſque interruptione fluere pergat, donec ceſſet penitùs. Quandoque tamen contingit, ut per biduum vel triduum menſtrua fluant, dein ceſſent per unum alterúmve diem, & tunc redeant denuò; quod in ſanis fœcundíſque fœminis obſervavi aliquoties; & etiam notatum fuit à *Celeb. Aſtruc* (*q*). Hoc tamen moleſtiæ percipiunt tales mulieres, ut denuò redeant illa ſymptomata, quæ præcedere ſolent menſtruorum eruptionem, præcipuè capitis dolor, & moleſta tenſio circà nucham, donec de novo ſanguis de utero prodeat.

Qualis autem ſit ille ſanguis, qui per menſtruum fluorem exit, *Hippocratis* (*r*) auctoritate ſtabilitur; dum dicit: *Prodit autem ſanguis, qualis è victimâ, citóque concreſcit, ſi mulier ſana eſt.* Notum autem eſt, quòd ſaniſſima animalia pro ſacrificiis eligerentur, & ſanguinis ſani, imprimis arterioſi, proprietas hæc ſit, ut ſtatim concreſcat.

Hanc ſententiam confirmarunt & reliqui Auctores plurimi, qui optimè ſcripſerunt de mulierum ſanitate, & morbis (*s*). Ubi verò humores per morbum degeneraverunt, tunc mirum non eſt, & ſanguinem morboſum per menſtrua evacuari; utì etiam, ſi ulceroſi quid in utero vel in vaginâ fuerit. Pariter, ſi, conſtricto uteri orificio, ſanguis menſtruus in cavo collectus retineatur, vel & vaginæ rugis adhæſerit ſemiconcretus, calore loci, & aëris acceſſu, poterit putreſcere ſatis citò, & tunc poſteà loco boni ſanguinis liquamen putridum defluet. Similia & poterunt fieri, ſi munditiæ minùs ſtudioſæ mulieres, nec induſia, nec lintea mutent, imprimis in calidioribus regionibus. Verùm ſponte patet, ſanum & purum ſanguinem exiviſſe de vaſis uterinis; ſed poſteà corruptum eſſe.

Hinc ſimul facilè apparet, quid ſentiendum ſit de omnibus illis noxis quæ ſanguini menſtruo, & menſtruanti fœminæ, adſcribuntur; utì & de philtris, aliíſque ſuperſtitioſis remediis, indè paratis. Scripſerat *Columella* (*t*), ultimum remedium eſſe, aliis incaſsùm tentatis, ad necandas erucas, hortis adeò noxias, ſi menſtruans

(*o*) Spach. Gynæc. pag. 2. n°. 21. & pag. 20. Harmon. Gynæc.

(*p*) Ibid. n°. 18.

(*q*) Traité des Malad. des femm. Tom. I. pag. 23.

(*r*) De Mulier. Morb. Lib. I. cap. IX. Charter. Tom. VII. pag. 735.

(*s*) Mauriceau, des Malad. des femm. groſſes, Tom. I. pag. 54. De Graaf. de Mulier. organ. 135. &c. Aſtruc, Traité des Malad. des femm. Tom. I. pag. 23.

(*t*) Rei ruſtic. autor. Tom. I. pag. 732. Lib. X. verſ. 357. & ſeq.

fœmina, nudis pedibus, aperto ſinu, & reſolutis capillis, ter circumiret areolas, & ſepem hortorum. Tunc enim:

—— —— —— —— —— mirabile viſu,
Non aliter quàm decuſſâ pluit arbore nimbus,
Vel teretis mali, vel tectæ cortice glandis,
Volvitur ad terram diſtorto corpore Campe.

Plurima alia ſimilia apud Autores hinc indè ſparſim inveniuntur, & collecta legi poſſunt apud *Ludovicum Bonaciolum* (*u*), ſi operæ pretium videatur. Meliùs ſuperſtitioſæ hæ nugæ, quibus tamen mulierculæ fidem habere ſolent, oblivioni tradentur perpetuæ.

§. 1285. SI, poſito corpore in conditione (1284.) hic ſanguis retinetur, oritur plethora; tarditas; gravitas; pallor; dolor lumborum, inguinum; depravatæ functiones omnes ferè naturales, vitales, animales; quæ facilè deducuntur à vaſis nimis preſſis, liquido copioſiore, ſtagnante, ſuffocato.

Licèt ad præcedentem paragraphum fuerit dictum, menſtruum fluorem non produci à plethorâ univerſali, ut cauſa, tamen cùm naturali lege in ſanis mulieribus certa quantitas ſanguinis ſic exeat de corpore ſingulis menſibus, ſponte patet, à retentis menſtruis debere augeri ſanguinis copiam in vaſis, eò citiùs vel ſeriùs, prout majori minorive copiâ menſtrua ſolebant. Verùm etiam probatum fuit, quòd, licèt purgatio menſtrua vocari ſoleat, ſanguis purus exeat de vaſis uterinis, non verò aliquid noxium. Ubi ergò ſanguinis boni copia, per menſtruorum retentionem, eò uſque increvit, ut major jam ſit, quàm quæ ferre poſſit illas mutationes, quæ vitæ inevitabiles accidunt, niſi inducantur morbi, tunc plethora adeſſe dicitur, utì pluribus ad §. 106. *α*. dictum fuit.

Tarditas, gravitas. Hæc enim ſunt plethoræ effectus, utì §. 106. *ε*. monitum fuit: *Gravitatis ſenſum in toto corpore* inter ſigna ſuppreſſionis menſtruorum recenſuit *Galenus* (*v*); & *Hippocrates* (*x*) dixit: *Molli carne præditæ mulieri, ubi ſanguine corpus expletum fuerit, niſi ab ipſo deceſſerit, carnibus impletis, & calefactis, dolor oboritur.* Sentiunt enim in omnibus muſculis corporis mollem, plenum, diſtendentem, tumorem, unà cum immobilitate quâdam, ſic ut manuum digitos vix claudere poſſint, utì anteà in *Plethoræ* diagnoſi dictum fuit.

Pallor. Inter ſigna plethoræ recenſitus fuit color ruber in facie, oculis, labiis; imò & in valdè plethoricis quandoque cutis totius corporis impensè rubet; adeóque mirum videtur, quòd pallor ſequatur menſtruorum ſuppreſſionem. Verùm circà hanc rem notandum eſt, quòd quandoque in pallidis virginibus ſupprimantur men-

(*u*) Ennead. mulieb. cap. III. Spach. Gynæc. pag. 115.

(*v*) De locis affectis, Lib. VI. cap. V. Charter. Tom. VII. pag. 524.

(*x*) De Mulier. Morb. Lib. I. cap. II. Ibid. pag. 729.

ſes, in quibus non adeſt ferè ſanguis ruber; utì manifeſtè apparet, ſi ad deplenda vaſa ipſis vena aperiatur: parva enim placulenta rubra innatat copioſo admodum ſero. Prudentes autem Medici in ſuppreſſione menſium curandâ admodum ſolliciti ſunt, ut ritè diſtinguant, an laborent morbo, quia menſtrua ſupprimuntur, an verò ob morbum prægreſſum, vel præſentem, careant fluore menſtruo. In priori enim caſu plethora ſequitur, & rubent, in poſteriori autem languent, totæ pallidæ, & cacochymicæ.

Magna hinc etiam requiritur in curatione diverſitas: plethora enim ſanguinismiſſionem indicat; cacochymia ſæpè longa aliis remediis opus habet.

Sed & alia ratio eſt, cur pallor poſt menſtruorum ſuppreſſionem ſequatur, licèt plethora adfuerit. Notum eſt, ſanguinem ſanum de venâ eductum, ſibi relictum in vaſe puro, ſecedere in duas partes, in ſerum nempè fluidum, & partem rubram concretam. Si omne ſerum effundatur, poſt paucas horas nova ſeri copia adeſt, deliqueſcente ſenſim parte rubrâ, quæ ſic ferè integrè in ſerum flaveſcens, vel ex flavo virideſcens, ſolvi poterit. Vaſa autem per plethoram nimis diſtenta, perdunt partem virium ſuarum, per quas agunt in fluida contenta, hinc minùs compinguntur & denſantur humores, & poterit vel in ipſis vaſis pars rubra ſenſim in ſerum deliqueſcere, undè color ruber corporis ſenſim minuitur, & in pallorem mutatur. Accedit, quòd ſi plethora adſit, naturaliter per uteri vaſa dilatata exitum quærens, nec exiens tamen, vaſa uteri & ſinus dilatantur magis & magis; undè dolor in utero & partibus vicinis, utì ſtatim dicetur. Verùm tunc idem continget, quod in gravidis metuebat *Hippocrates* (*y*); utì aliâ occaſione ad §. 69. notavi. *Cùm uterum geſtat mulier, tota ſit cum virore pallida* (χλωρή), *quòd purus ipſius ſanguis quotidiè è corpore deſtillet, & ad fœtum feratur, eique incrementum accedat; cùmque paucior in corpore ſanguis exiſtat, eam pallidam eſſe, neceſſe eſt.*

Dolor lumborum, inguinum. Dum ſinus uteri, numeroſi, & per totam ejus ſubſtantiam diſperſi, turgent accumulato ſanguine, vaſa inter hos decurrentia neceſſariò comprimuntur; undè vaſa ſanguinea vicinarum partium magis implentur, & impleta diſtrahuntur; hinc primò ponderis, & dein moleſti doloris, ſenſus, qui tam ſæpè menſtruum fluorem præcedere ſolet. Si jam non exeat de utero ſanguis, omnia hæc mala augentur (*z*). Pulchra habetur obſervatio, quæ modò dicta confirmat. Violentâ morte peribat mulier quinquagenaria, quæ novemdecim annis in conjugio vixerat ſterilis. Menſtrua prodibant, ſed parcâ tantùm copiâ, & illo tempore tumebat miſera, & magnos in abdomine dolores patiebatur: poſt aliquot annos, à prima menſtruorum eruptione, naribus emungebat ſanguinem, vel & exſpuebat. In cadavere inventum fuit, quòd membrana, interiorem vaginæ ſuperficiem tegens, occluſerat orificium uteri, æquè firmiter ibi accreta, quàm vaginæ. Hæc membrana pertuſa erat duobus parvis foraminulis, quorum diameter quartam partem lineæ geometricæ æquabat tantùm. Collum verò uteri duplo longius erat ſolito, à diſtenſione collecti ſanguinis expanſum, & tenue (*a*). Talem autem diſtractionem abſque dolore & moleſtiâ inſigni non potuiſſe fieri, facilè patet. Undè

(*y*) De Mulier. Morb. Lib. I. cap. 32. Charter. Tom. VII. pag. 748.

(*z*) Simſon the Syſtem. of the Womb. p. 40.

(*a*) Acad. des Scienc. l'an 1704. Hiſt. pag. 26.

Hippocrates (*b*) dixit: *Quùm menſes latuerint, dolor imum ventrem detinet, eique pondus incumbere videtur, lumbi & ilia dolent.* Similia habet alio in loco (*c*); ſed ibi dicit, quòd lumbi & ilia immaniter doleant; dein addit: *Si verò menſes omninò non prodeant, pro morbo craſſi, lenti, & glutinoſi, redduntur;* adeóque apti, ut in vaſis & ſinubus uteri ſtagnent, & corrumpantur; quæ omnia mala pejora fiunt temporis morâ. Undè, *poſtquam duo aut tres menſes præterierint, interdùm ei per pudendum menſtrua confertim erumpunt, & quæ prodeunt, ut carunculæ eſſe videntur, velut ex fœtûs corruptione; & nigra ſunt* (*d*). Quòd autem hoc factum fuerit ab accumulato ſanguine, vel in uteri cavo, vel in vaſis, patet indè, quòd talis mulier *prægnans eſſe videatur, & in viri congreſſu doleat, ut putet quid incumbere; & pondus aliquod in ventre ineſt* (*e*). Si verò diutiùs maneant ſuppreſſa menſtrua, tunc ſuppurationem metuendam eſſe, monet (*f*). *Id verò maximè accidit, ſi à febre exuſti fuerint. Signa verò ſunt, ſi purulenta fuerint: dolores enim ad imum ventrem irruunt, & pulſationes vehementes; neque contactum ſuſtinet. Quòd ſi meliùs habitura ſit, menſes ei per pudenda erumpunt, puſque & ſanguis fertur.* Deindè addit, uteri ulcus metuendum eſſe; quod ſi magnum fuerit, infœcunda manebit mulier, licèt ſanetur. Sin autem ex utero non exiverit illud corruptum & purulentum, *tunc circà lateris mollitudinem pus colligitur* (*g*).

Hæc ſunt præcipua mala, quæ contingunt ipſi utero, dum menſtrua ſupprimuntur. Verùm cùm arteriæ hypogaſtricæ, non tantùm utero, ſed & vicinis partibus, dent ramos, hinc, impedito libero tranſitu per vaſa uterina, vaſa vicinarùm partium magis urgentur, & diſtenduntur; undè nova naſcuntur ſymptomata. Hæc omnia pulchrè habentur apud *Hippocratem* (*h*); qui ſic dicit de menſtruorum ſuppreſſione: *Quùm autem agitatus & ſecretus ſanguis minimè foràs, ſed in uteros feratur, uterique non hiarint, tum ſanè, diutiùs immorante ſanguine, uteri incaleſcentes calorem reliquo corpori excitant. Quandoque etiam ſanguinem in venas corporis transfundunt, ut & venæ impletæ doleant, & œdemata excitent. Nonnunquam verò ex eo claudicationis periculum impendet. Quin etiam interdùm veſicam obſident, premuntque, & claudunt, ſtanguriamque adferunt. Quandoque verò uteri, ſanguine pleni exiſtentes, aut ad coxendicem, aut ad lumbos, procidunt, doloreſque exhibent. Aliquando verò, ubi ſanguis quinque aut ſex menſes in utero immoratus eſt, putreſcens, pus ſit, & quibuſdam pus per pudendum exit. Nonnullis etiam in inguine velut tuberculum oritur, ibique pus factum foràs prodit.* Similia his recenſet alio in loco (*i*) *Galenus.*

Verùm à ſuppreſſis menſtruis non tantùm uterus, & vicinæ utero partes malè afficiuntur; quod facilè deducitur à vaſis nimis preſſis, liquido copioſiori, ſtagnante, ſuffocato; ſed & totum corpus indè turbatur, ita ut ab hâc ſolâ causâ obſerventur

Depravatæ functiones omnes ferè naturales, vitales, animales. Aliâ

(*b*) De Natur. mulieb. cap. XVIII. Charter. Tom. VII. pag. 689.

(*c*) De Mulier. Morb. Lib. I. cap VI. Ibid. pag. 732.

(*d*) De Mulier. Morb. Lib. I. cap. VI. Ibid. pag. 732.

(*e*) Ibidem.

(*f*) Ibid. cap. IV. pag. 731.

(*g*) Ibid. cap. V. pag. 732.

(*h*) De Naturâ Pueri, cap. III. Charter. Tom. V. pag. 313.

(*i*) Comment. tert. in librum Hippocr. de alimento. Charter. Tom. VI. pag. 270.

occaſione ad §. 1224. ex obſervatis Egregii Anatomici *Tabarrani* conſtitit, liberrimum eſſe commercium inter venas & uteri cavum: inflatis enim venis, obſervavit, uteri & vaginæ, cavum aëre repleri, & viciſſim, per orificium vaginæ inſufflando, vidit, venas, utero, vaginæ atque ovariis, dicatas, aëre turgentes attolli. Facillima ergo erit reſorptio per venas uterinas, ſi uterus ſanus ſit. Ideò videtur *Hippocrates* (*k*) teſtimonium fœcunditatis à facili uteri reſorptione ſumſiſſe; dum dicit: *Si mulier utero non concipiat, ſcire autem velis, an conceptura ſit, veſtibus obvolutam ſubter ſuffito: atqui ſi odor quidem ad nares & os uſque per corpus tibi pervadere videatur, ipſam noſce per ſe infœcundam non eſſe.* Hinc facilè patet, ſi purulenti, vel ſtagnatione corrupti, humores hîc ſtabulentur, ab horum reſorptione cacochymiam peſſimam induci poſſe, adeóque omnes functiones turbari; utì etiam per metaſtaſin ſimilium reſorptorum ad varia corporis loca. Videtur & *Hippocrates* (*l*) hoc indicaſſe, dum agit de illis, quæ contingunt, *ſi menſes mulieri quidem prodeant; verùm pauciores, quàm conveniat, ferantur.* Monet enim ſequentia: *Dolet aliàs atque aliàs corpus, maximéque lumbos, & ſpinam, & inguina, manuúmque & pedum articulos. Neque hæc ſimul dolent, ſed viciſſim, quocumque ſecretus ſanguis, qui uteri ineſſe nequit, impetum fecerit, & quâ corporis parte decubuerit, tumor exiſtit.*

Verùm & alia ratio eſt, quare ab utero malè affecto naturales, vitales, animales, functiones turbari poſſint in corpore. Aliâ occaſione, dum ad §. 701. de *Delirio Febrili* agebatur, probatum fuit, quòd ab aliis partibus corporis affectis ſic poſſit affici ſenſorium commune, ac ſi cauſa phyſica in ipſo cerebro præexſtitiſſet, cùm tamen longè aliis in locis hæreat origo mali. Hoc erat illud, quod *Helmontius* vocabat *actionem regiminis, quâ una pars corporis paret alteri.* Patuit tunc ſimul, jam apud *Hippocratem* manifeſta hujus actionis veſtigia occurrere; & plurimis obſervatis tunc demonſtratum fuit, quòd reverà partes quædam corporis malè affectæ agant efficaciter in alias partes, licèt diſſitas; non, utì videtur, communicatione ſive propagatione materiæ morboſæ, per vapores emiſſos ex parte priùs affectâ, utì in ſcholis explicari ſolebat; ſed miro imperio quarumdam partium corporis in alias. Simul tunc monitum fuit, ſufficere Medicis, ut ſciant, talia contingere in corpore humano, licèt fateri debeant, ſe non intelligere modum, quo hæc fiant. Magnum certè in arte uſum habebit, diſcere per fideles obſervationes, quænam partes corporis in alias agant tali modo, vel patiantur: Quod & *Hippocrates* agnovit (*m*), utì antè dictum fuit. *Corpus autem ipſum ſibi ipſi idem eſt, & ex eiſdem conſtat. Etſi non eodem modo ſe habent ejus partes magnæ & parvæ, itémque inferiores & ſuperiores. Si quis tamen interceptam corporis partem minimam malè afficere velit, eam effectionem, qualiſcumque tandem fuerit, totum corpus ſentiet; propterea quòd minima corporis pars, eadem habet omnia, quæcumque & maxima. Eáque minima pars, quidquid tandem pertulerit, ad cognationem & gentilitatem refert* (πρὸς τὴν ὁμοεθνίην) *unaquæque ad ſuam, ſive bonum, ſive malum, id fuerit, ac propterea corpus ob minimæ partis cognationem tum dolet, tum oblectatur, quòd in minimâ parte omnes inſint, eæque ad ea, quæ ſui ſunt generis, ſingula transferunt; & omnia denunciant.*

Si jam conſideretur, totum corpus adeò mutari circa pubertatis tempus, dum

(*k*) Aphor. LIX. Sect. v. Charter. Tom. IX. pag. 231.

(*l*) De Mulier. Morb. Lib. I. cap. VII. Charter. Tom. VII. pag. 733.

(*m*) De locis in homine, cap. I. Charter. Tom. VII. pag. 358.

uterus mutari incipit; multos morbos minui, imò & integrè ceſſare, dum prima prodeunt menſtrua; totum cerebrum turbari miris modis in *furore uterino*, dum optimè morata virgo, omni abjecto pudore, in venerem furibunda ruit, donec laſſata viris, nondum ſatiata, recedat; his certè & plura alia addi poſſunt, ut demonſtretur illud imperium, quo uterus malè affectus omnes corporis functiones mutare & turbare poſſit. Undè *Helmontius* (*n*), dum obſervaverat, Aſthma & tuſſim produci ab utero, *actione regiminis, modoque penè influentiali, ad nutum iræ, triſtitiæ, pavoris, &c.* dein addit ſequentia; *Nec enim uterus vaporibus tenùs, ſed mero regiminis imperio, totam regit mulierem; cùm ſit peregrini hoſpitis inſtar, à corpore non niſi alimentaliter dependens; prout viſcus ab arbore, cui innaſcitur. Cæterùm uterus quadra vivit propria, nullúmque ſibi, præter animi pathemata, hoſtem novit. Quapropter non ſervit animæ; ſed in importunum perturbationibus animum, non ſecus atque in corpus, furiendo ſævit, &c.*

Omnia autem hæc, utero malè affecto, ob fluorem menſtruum ſuppreſſum, contingere poſſe, docent *Hippocratis* obſervata: Dixit enim (*o*); *Menſes non ſupprimi, commodum eſt: ex talibus comitiales morbi fiunt, ut abitror: quibuſdam ventris ſubductiones diuturnæ; quibuſdam hæmorrhoïdes.* Quin imò alibi (*p*), de morbis muliebribus agens, dixit; *Morborum omnium uteri cauſæ ſunt.* Et paulò pòſt ſubjungit, quòd, ſuppreſſis menſtruis, *pleni uteri coxendices contingunt & ad coxendices & inguina dolorem adferunt, ac tanquàm pilæ in ventre diſcurrunt, caputque dolore afficiunt, modò quidem alterâ parte, modò verò totum.* Similia his apud *Galenum* (*q*) leguntur de menſibus ſuppreſſis: *Signa ſunt, gravitatis ſenſus in corpore, faſtidium, dejecta cibi appetentia, horror inæqualis, alienorum quorumdam cupiditas, &c. ac terram, aut extinctos carbones, aut quædam hujuſmodi, edunt, &c. præterea lumborum, & colli, & ſyncipitis dolor, & oculorum baſeos, item febres ardentes, & urinæ nigricantes, &c. quibuſdam urina, difficulter redditur, aut ſupprimitur omninò, &c.* Undè & *Celſus* (*r*) concluſit: *Quibus fœminis menſtrua non proveniunt, neceſſe eſt, capitis acerbiſſimi dolores ſint, vel quælibet alia pars morbo infeſtetur.* Sic frequentiſſimum menſium obſtructiones comitans ſymptoma, dolorem capitis nempè, memorat, & uteri affecti in omnes corporis partes imperium agnoſcit. Optimè autem notavit *Celeberrimus Aſtruc* (*s*), non requiri gravem adeò læſionem in utero, ut turbentur omnia in hyſtericâ puellâ; ſed levem tantùm mutationem uteri ſufficere, à repletis v. g. vaſis, vel & ſubitò depletis, aliiſque ſimilibus minoribus cauſis; dum econtrà cancroſum ulcus, depaſcens uterum, præter dolorem, non adeò turbat reliquas corporis partes, modò viroſa talis ulceris ſanies liberè depluat, nec reſorbeatur à venis.

Quàm mira autem mala ſequantur quandoque menſtruorum ſuppreſſionem, ſequens caſus docet. Sedecim annorum puella poſt decimum quintum ætatis annum regulariter menſtruata fuerat, ſubitò perterrita, ob mortem inopinatam optimi pa-

(*n*) In Capitulo *Aſthma & Tuſſis*, n°. 13. 14. pag. 289. & in *Capitulo de Conceptis*, pag. 484. n°. 18.

(*o*) Coac. Prænot. n°. 522. Charter. Tom. VIII. pag. 883.

(*p*) De Naturâ Pueri, cap. XVIII. Charter. Tom. IV. Tom. VII. pag. 376.

(*q*) De locis affect. Lib. VI. cap. V. Charter. Tom. VII. pag. 524.

(*r*) Lib. II. cap. VII. pag. 59.

(*s*) Traité des Malad. des Femmes, Tom. IV. pag. 62. 66.

tris, menſtrui fluoris tempore, copioſum ſanguinis fluxum, cum animi deliquio, & tremoribus, paſſa fuit. Poſteà ſe ſatis benè habuit uſque ad proximè ſequentem menſtruorum periodum, quæ vix apparuerunt; ſequenti periodo nihil omninò prodiit; & tunc hyſtericus paroxyſmus frequentiùs, validiùs, & manifeſtè convulſivus, acceſſit. Poſteà ſanguis miſſus fuit, dein exhibitum vomitorium; quod & repetebatur poſt paucos dies; ſed mox ſequebatur deglutitio difficilis, & tandem omninò impoſſibilis; quæ ſi tentaretur, mox convellebatur, cum tremore miro, & reciprocis diſtenſionibus thoracis, & abdominis; quæ tandem finiebantur in tetanum univerſalem. Per integrum menſem vixit abſque ullo cibo, & potu. Medicus vocatus cochlear Julapii antihyſterici offerebat, quod deglutitum deſcendit ad duorum pollicum diſtantiam in œſophagum, ibi loci ſpaſmodicè contractum; mox ſequebatur tetanus. Aliis remediis externis fruſtra adhibitis, tentavit, ſpongia oſſi balænæ affixa aperire viam; quo bis facto, ſuperatus fuit ſpaſmus, & deglutire potuit ægra, abſque moleſtiâ, ſolida æquè ac fluida, quæ offerebantur. Deglutitionis libertas manſit per tres circiter ſeptimanas; verùm omnia ingeſta evomebat, exceptis ceraſis, fragis, & mixturâ quâdam antihyſtericâ, quæ retinebantur à ventriculo. Quandoque unà cum ingeſtis evomebat viridia. Alvus manebat ſtricta; hinc clyſmata laxantia injiciebantur; ſecuta fuit copioſa evacuatio ſanguinis per anum, ita ut bidui ſpatio binæ exirent libræ. Injecto clyſmate vulnerario adſtringente, ſiſtebatur hæc ſanguinis evacuatio; ſed brevì pòſt redibat ſpaſmus Œſophagi, ſubitò increſcens adeò, ut nihil omninò deglutire poſſet; undè per quinquaginta & quatuor dies cibo & potu caruit omninò. Sæpè toto hoc tempore afficiebatur tetano, validiore quàm anteà, & cum ſenſuum abolitione, donec ceſſaret paroxyſmus. Dum tentabatur, immiſsâ ſpongiâ, utì anteà feliciter ſucceſſerat, aperire viam deglutiendis, violentus adeò ſequebatur tetanus, ut mox moritura crederetur. Poſt abſtinentiam per tres quatuorve ſeptimanas ab omni cibo & potu, ſequebatur cœcitas, & paulò pòſt ſurditas: tactu tamen diſtinguebat amicos, & proprio nomine compellabat. Poſt menſes rediit viſus; dein & auditus; & perfectè quidem. Rediit & deglutitio, cereviſiam & lactis ſerum potabat; ſed ſequebatur delirium, per unam alteramve horam durans tantùm: poma & pyra cocta, & cruda, manducare poterat, minimè autem panem, vel alios cibos ſolidos. Si quid mandaret, & negaretur, vel aliqua tantùm mora fieret, ſequebatur ſemper tetanus. Poſteà perpetuò decumbere in lecto cogebatur, octavo quoque vel decimo die tantùm, ut lectus ſterni poſſet, removebatur, ſed ſimul ac moveretur corpus, tetani paroxyſmus aderat, qui non ceſſabat, antequam in lectum reponeretur. Sequebantur dein duri circa aures tumores. Poſt aliquot menſes eò uſque profecerat, ut erecta in ſedili manere potuerit per aliquot horas, & omnis generis vegetabilia comedere; ſed faſtidiebat omninò carnes, & juſcula.

Illo tempore, dum ab omni cibo & potu abſtinebat, clyſmata nutrientia fuerunt adhibita, ſemel de die, raró bis; ſed & per integros viginti quatuor dies ab his abſtinendum fuit, cùm leviſſimum etiam corporis motum validus tetanus ſequeretur. Pulſus, abſtinentiæ tempore, erat plenus, fortis, æqualis, parùm tardior naturali tamen, reſpiratio libera, urina ſana. Tandem, poſtquam per biennium ferè omnia hæc mala tulerat, inter confabulandum cum amicis, ſubitò periit placidâ morte (*t*).

(*t*) Eſſais & Obſervat. de Medic. Tom. VI. art. XLIII. pag. 1. & ſeq.

Plures alii, huic ſatis affines, caſus in Hiſtoriâ Medicâ leguntur (*u*); aliquos ſimiles ipſe vidi; ſed hunc caſum imprimis elegi, ut conſtaret, omnes functiones naturales, vitales, animales, vitiari poſſe ob menſtrui fluoris ſuppreſſionem.

§. 1286. AB eodem autem ſic accumulato miræ ſæpè parantur viæ, raris ſecretionibus menſtruis notæ; dum per oculos, aures, nares, gingivas, vias ſalivæ, œſophagum, alvum, veſicam, mammas, cutim, vulnera, ulcera, exire viderint Medici.

Certum eſt, per obſervationes fideles & numeroſas, quòd ſanguis, ob ſuppreſſionem menſtruorum retentus, adeóque accumulatus in corpore, miras ſæpè inveniat vias, per quas exeat. Solet quidem plerumque hoc explicari, quòd per plethoram diſtenta vaſa rumpantur quandoque, vel & nimis dilatata, abſque rupturâ, per anaſtomoſin ſanguinem emittant. Sed tamen indè non patet evidenter, quare in plethorâ à ſuppreſſis menſibus natâ hoc contingat frequentiùs, quàm ſi ab aliis cauſis nimia copia ſanguinis accumuletur in corpore. Ad §. 1284. dictum fuit, à ſolâ plethorâ menſtrui fluoris cauſam deduci non poſſe, cùm ſanguinis-miſſiones non impediant, quò minùs ſolito tempore menſtrua prodeant. Eadem illa cauſa, quæ aperit vaſa uterina (quam me ignorare lubens fateor) ſi applicetur aliis corporis vaſis, idem facere poterit. Illam autem cauſam, qualiſcumque fuerit, in vaſis ipſis eſſe, & non pendere à cordis impellentis vi, facilè demonſtratur. Licèt enim cor regulariter agere pergat, in quibuſdam arteriis obſervatur tamen quandoque motus perturbatio, quæ ſæpè hæmorrhagias præcedit, de quâ re in morborum acutorum hiſtoriâ ſæpiùs dictum fuit. Sic pulſatio in ulcere percepta deſignat hæmorrhagiam brevì ſecuturam, pulſatio in hypochondrio ſiniſtro præcedit toties largam hæmorrhagiam narium in ſanis cæteroquin hominibus. Obſervaverat *Solano de Lucque*, dicrotum pulſum deſignare criticam narium hæmorrhagiam in morbis. Hoc exemplo incitati Medici omni attentione obſervaverunt pulſantium arteriarum mutationem, ut indè eruerent ſigna Prognoſtica, tam in ſanitate, quàm morbis. Sic *pulſus uterinus* dictus, qui menſtruorum eruptionem præcedere ſolet, deſcribitur (*v*). *Pulſus ille plerumque eſt magis elevatus & expanſus, quàm anteà; ſimul eſt inæqualis, & dicrotus; licèt illud dicrotum, nec adeò frequenter, nec adeò diſtinctè, percipiatur, quàm in pulſu naſali* (qui narium hæmorrhagiam præſagit), *tamen ſatis eſt ſenſibile.* Monet Anonymus auctor, illum pulſum uterinum faciliùs percipi, dum prima inſtant menſtrua: utì etiam in annoſis, dum deficere incipiunt. Hiſce diebus, nobilis virginis pulſum tangens, quæ jam quadrageſimum quintum ætatis annum ſuperaverat, credebam, me percipere pulſum illum uterinum; undè rogavi, an menſtruorum adeſſet tempus; reſpondit, ſe jam per tres menſes illis caruiſſe. Vix domum redieram, quin litteras miſerit mihi, ut moneret, menſtruum fluorem jam adeſſe; qui ſequentibus diebus ſatis magnâ copiâ fluere pergebat; utì ſæpiùs hoc ætatis tempore ſolet contingere. Monet ſimul idem Auctor, illum pulſum poſt primas menſtruorum

(*u*) Act. Erudit. Ann. 1726. pag. 525. & ſeq. — (*v*) Recherch. ſur le pouls par rapport aux criſes, pag. 94.

periodos non ſemper percipi, licèt menſtrua inſtent, cùm in multis facillimè prodeant, abſque ullo ferè ſigno.

Illum pulſum uterinum pariter ſe percepiſſe, teſtatur egregius *Camus* (*x*). Sed illud dicrotum in pulſu alio modo deſcribit; credit enim, arteriam, tempore diaſtoles, non bis ferire digitum in eodem loco arteriæ, ſed ſucceſſivè in duobus punctis diverſis.

Dictum fuit præcedenti paragrapho de miro illo regiminis imperio, quo uterus in alias partes corporis agit, etiam diſſitas. Si ergò vaſa uteri irritata non promoveant ſanguinem menſtruum uſque in cavum uteri, ob majorem reſiſtentiam circa fines, an communicare poſſunt, per regiminis imperium, ſimilem motum vaſis aliarum partium corporis? *Hippocrates* (*y*) monuit, turbari ſanguinem (αἷμα ταράσσεται), dum ſingulis menſibus cumulatim exire ſolet, & ideò dolorem fieri, ſi menſes non prodeant. *Quùm autem agitatus & ſecretus ſanguis minimè foràs, ſed in uteros, feratur, uterique non hiarint, tum ſanè, diutiùs immorante ſanguine, uteri incaleſcentes calorem reliquo corpori excitant.* Dein alibi (*z*), ubi de incommodis agit, quæ parciorem menſtruationem ſequuntur, notat, varias corporis partes indè affici; additque ſequentia: *Neque hæc ſimul dolent, ſed viciſſim, quocumque ſecretus ſanguis, qui uteris ineſſe nequit, impetum fecerit, & quâ corporis parte decubuerit, tumor exiſtit.* Vidi puellam, cui circa menſtruationis tempus tumor in nuchâ oriebatur ovi magnitudine, ruber & dolens; ſi menſtrua fluerent, intra paucas horas evaneſcebat totus. *Celeb. Hoffmannus* (*a*), antequam de hæmorrhagiis agere incipit, monet, omnem hæmorrhagiam, paulò graviorem, *extremorum refrigerationem & ſpaſticam habitûs corporis conſtrictionem, cum alvo plerumque ſtrictâ, urinâ tenui & parciori per cutis cribrum perſpiratione, comitem habere, ſanguinem ad interiora & cor pellendo: quem motum poſteà celerior & vehementior, non ſecùs ac in febre fit, arteriarum motus & ad certam partem directus ſanguinis impetus conſequitur.* Verùm, utì anteà ad §. 1284. ex *Hippocrate* notatum fuit, *mulieribus pleriſque, quùm menſes apparituri ſunt, uteri os ſeſe magis quàm anteà contrahit.* Aſt, utì poſteà dicetur, ubi de *Partu difficili* agendum erit, dum os uteri incipit contrahi, & totus uterus ſucceſſivè ſimiliter contrahitur; undè, ſi ſanguis menſtruus hoc motu non exprimitur in cavum uteri, tunc fit directio impetûs ad aliam partem, & miræ quandoque ſequuntur hæmorrhagiæ, per actionem ſic dictam regiminis, quâ uterum affectum in alias corporis partes agere poſſe, dictum fuit anteà.

Neque Ars Medica caret exemplis, quæ docent, actionem talem in diſtans, ut loquuntur ſcholæ, reverà obtinere: aliâ occaſione, dum de ſanguinis ſputo coërcendo agebatur, ad §. 1200. notavi, quòd validiſſima narium hæmorrhagia ceſſaverit illicò, dum linteum quadruplicatum, poſcâ frigidiſſimâ madidum, toti obvolveretur ſcroto. Simile remedium in libro, qui *Galeno* adſcribitur, legimus (*b*); ubi jubet, teſtes in aceto forti tenendos, ad ſedandum nimium per nares ſanguinis fluxum.

Supereſt, ut videatur, per quas partes corporis ſanguis, ſuppreſſo fluore menſtruo

(*x*) Mémoires ſur divers ſujets de Médecine, pag. 258.

(*y*) De Naturâ Pueri, cap. III. Charter. V. pag. 312. 313.

(*z*) De Mulier. Morb. Lib. I. cap. VII. Charter. Tom. VII. pag. 733.

(*a*) Medic. Ration. Syſtem. Tom. IV. part. II. in Præfat.

(*b*) De Dunamidiis, Lib. II. cap. XIV. Charter. Tom. X. pag. 680.

retentus, viam ſibi quandoque paraverit. Verum quidem eſt, quòd à plethorâ ſimplici in viris aliquando, ſed raròtamen, periodica ſanguinis evacuatio per cutim externam illæſam obſervata fuerit. Sic legitur apud *Marcellum Donatum* (*c*) mirus caſus, ex *Benivenio* excerptus, de homine admodum robuſto, triginta ſex annorum, cui ſingulis menſibus ex iliis dextris libra circiter ſanguinis exibeat; dúmque digitum apprimeret huic loco, & poſteà amoveret, ſimili impetu exibat ſanguis, acſi ex ſectâ venâ efflueret; ceſſante hoc fluxu, nullus in cute integerrimâ diſtinguere poterat locum, undè ſanguis manaverat. Singulis menſibus vena ſecta fuit, & dimidii anni ſpatio integrè convaluit. Sed anteà dictum fuit, licèt plethora per ſanguinis-miſſionem tolleretur, tamen fluorem menſtruum ſolitam ſervare periodum; undè ſanguineæ tales excretiones, per inſolitas vias factæ, ob ſuppreſſa menſtrua, vix obediunt venæ-ſectionibus; ſed tunc curantur, ſi ſtato tempore per uterum denuò excernatur ſanguis.

Frequentiùs contingit, ſuperiores corporis partes urgeri à ſanguine, dum ſolito tempore non exit per uteri vaſa, utì aliâ occaſione §. 1017, ubi de Apoplexiâ agebatur, dictum fuit; monente *Hippocrate*, capitis concuſſiones, & aurium ſonitus, præcedere menſtruorum eruptionem, illaque prodire, ſi juxta ſpinam ardor conſequatur, qui deſignat, aortæ deſcendentis ramos à ſanguine magis incipere diſtendi. Sed & tunc per varias vias exire ſanguinem, fuit obſervatum.

Per oculos. In virgine carnosâ, calidæ temperiei, & ſanguine plena, dum ſedecim annos natæ nondum prodiiſſent menſtrua, ex oculis inceperunt ſtillare frequenter ſanguineæ guttæ, lacrymarum inſtar. Profuit ſanguinis-miſſio ex talo, quam menſtrua purgatio paulò pòſt ſecuta fuit (*d*).

Aures. Per aures, & oculos, ſingulis menſibus exiviſſe ſanguinis copiam in virgine religiosâ, menſtruis carente, legitur (*e*).

Nares. Quotidianæ obſervationes docent, & in ſanitate, & in morbis, vaſa narium ſic diſpoſita eſſe, ut facilè dilatentur, & dimittant ſanguinem, ſícque corpus liberent à copiâ nimiâ gravante, vel & ſimul cum ſanguine noxium morboſum educant. Nulla autem hæmorrhagia & frequentior & tutior occurrit in menſtruis ſuppreſſis, illâ, quæ per nares fit: undè *Hippocrates* (*f*) ex iiſdem ſignis ſperabat narium hæmorrhagiam, & menſtruorum eruptionem. Ideò alio in loco (*g*) dixit: *Mulieri, menſtruis deficientibus, ſanguinem ex naribus fluere, bonum.*

Gingivas, vias ſalivæ. Et hoc obſervatum fuit; imò, dente molari evulſo, poſteà ſingulis menſibus illa ſanguinis copia, quæ ex utero prodire ſolebat, per hunc locum evacuabatur (*h*); ubi & plura alia circa inſolitas menſtruorum vias habentur. Sanguis autem ille tunc per os evacuatur; ſed etiam ore expuitur, dum à pulmone, vitali viſcere, venit. Majus autem indè periculum imminere, aliâ occaſione ad §. 1198. ♂. 1, monitum fuit, & teſtimonio confirmatum *Hippocratis* (*i*) dicentis; *Qui-*

(*c*) De Medic. Hiſtor. mirab. Lib. I. cap. II. pag. 11.

(*d*) Medic. Obſervat. Exempl. Rar. Dodon. cap. xv. pag. 27.

(*e*) Schenck. Obſerv. Medic. Lib. IV. Menſes loco alieno fluentes, Obſerv. I. pag. 635.

(*f*) Prædict. Lib. I. n°. 145. Charter. Tom. VIII. pag. 796.

(*g*) Aphor. xxxiii. Sect. V. Charter. Tom. IX. pag. 214.

(*h*) Schenck. Obſervat. Medic. Ibid. Obſerv. III.

(*i*) De Morb. Mulier. Lib. I. cap. iv. Charter. Tom. VII. pag. 731.

buſdam mulieribus, quùm bimeſtres menſes copioſi in uteris exſtiterint, ubi intercepti fuerint, ad pulmones feruntur: his omnia contingunt, quæ in tabe dicta ſunt, neque indè ſupereſſe poſſunt. Sed patuit ex dictis ad hunc locum, illud imprimis tunc metuendum eſſe, ſi in pulmone congeſtio fiat: ubi verò hæmoptoë per anaſtomoſin evacuabat hunc ſanguinem, tunc per plures annos, abſque ſanitatis detrimento, ſanguinis illa per pulmonem evacuatio tolerari potuit. Imo *Benedictus* (*k*) adeò verſatus in his morbis, ſequens axioma ſtatuit: *ſi criticè, & per tranſſumptionem, Hæmoptoïca pulmoni ſupervenerit affectio, tutò non raro, & cum totius adjumento, res ſuccedit.*

Œſophagum; & indè in ventriculum; imò & ex ventriculo ipſo; cùm conſtet, numeroſa & ſatis facilè dilatabilia eſſe ventriculi vaſa: ſanguis autem ibi collectus, vel per vomitum expelletur, vel per alvum. De ſuppreſſione menſium agens *Hippocrates* (*l*), dixit: *Vertuntur etiam ad vomitum, & quibuſdam ad ſedem, &c: Hanc autem viam minùs mulieribus, quàm virginibus, menſtrua efficiunt.* Econtrà monet (*m*); *Mulieri, ſanguinem vomenti, menſtruis erumpentibus, ſolutio contingit.* Vidit talem periodicum ſanguinis vomitum *Stalpart van der Wielen* (*n*) in puellâ, quæ parentibus ejus olim famulabatur, & cujuſvis purgationis menſtruæ tempore magnam copiam ſanguinis rejecit. *Puella autem nihil indè detrimenti ſenſit; ſana namque permanebat, & alacris.* Plures deindè citat auctores, qui ſimilia obſervata memoriæ reliquerunt: inter hæc notabilis recenſetur caſus quadragenariæ Matronæ, cui talis vomitus periodicus, loco fluoris menſtrui per biennium ſuppreſſi, familiaris erat; dum autem à Chirurgo ſtiptica propinarentur, peſſimè indè, ſe habuit. *Timæus*, celebris Medicus, quævis tentavit, ut ſuppreſſa revocaret menſtrua, ſed abſque ullo fructu. Cùm ergo facilè ferret hæc ægra cruentum vomitum, ſoli naturæ rem commiſit. *Duraverunt autem hi vomitus uſque ad quadrageſimum octavum annum, quo ſponte deſierunt, valetudine corporis deinceps variis morbis ſubindè tentatâ, ut plerumque deficientibus per ætatem menſibus fieri ſolet.* Optimè ſimul monet, tutò quidem tentari poſſe vaſorum uterinorum reſerationem, ſed, antequam hoc factum fuerit, periculoſum eſſe talem cruentum vomitum compeſcere, cùm mala ſymptomata, & mors ipſa ſecuta fuerint perverſam talem curandi methodum, utì pluribus probat exemplis.

Alvum. Ex ipſo œſophago, & ventriculo, ſanguinem in inteſtina venire, & dein per alvum exire poſſe, ſatis patet. Verùm & ex vaſis meſentericis in inteſtina derivari poſſe periodico tempore ſanguinem, dum menſtrua ſupprimuntur, dubium non eſt. Aliâ occaſione, ad §. 719, ubi de diarrhœâ febrili agebatur, citatus fuit ex *Galeno* (*o*) ſequens textus: *At viſa eſt quoque mulieribus, ſuppreſſis menſibus hujuſmodi per ſedem ſanguinis vacuatio fieri; ut & nonnullis per vomitum eandem ob cauſam. Verùm & his quidem ſincerus ſanguis excernitur, ſimilis ei, qui ab hoſtiâ interfectâ profunditur, modò infernè, per alvum, modò per ſuperiores etiam partes.*

Huc etiam refertur illa ſanguinis evacuatio, quæ per vaſa hæmorrhoïdalia fit. Vicinia partium, & vaſa ſimilia, multùm faciunt, ut per hæmorrhoïdes ſanguinis eva-

(*k*) Tabid. Theat. pag. 107.

(*l*) De Mulier. Morb. Lib. I. cap. v. Charter. Tom. VII. pag. 732.

(*m*) Sect. V. Aphoriſm. xxxii. Charter. Tom. IX. pag. 213.

(*n*) Obſervat. Rar. Medic. Anat. Chirurg. Tom. II. Obſervat. xvii. pag. 196.

(*o*) De loc. affect. Lib. V. cap. ultimo. Charter. Tom. VII. pag. 503.

cuatio fiat, dum menſtrua ſupprimuntur; undè & *Hippocrates* (*p*), dixit *menſes non ſupprimi commodum eſt, ex talibus comitiales morbi fiunt, ut arbitror, quibuſdam verò ventris ſubductiones diuturnæ, quibuſdam hæmorrhoïdes.* Alioque in loco (*q*), dum recenſet morbos, qui variis ætatibus contingunt, ante pubertatis tempus hemorrhoïdes non apparere monet, utì etiam non poſt annos quadrageſimum ſecundum. Verùm iiſdem ferè temporis limitibus fluor menſtruus definitur. Teſtantur celebres Medici, in curandâ menſium ſuppreſſione ſe mirum & promptum effectum habuiſſe, ab Hirudinibus ad Hæmorrhoïdes admotis (*r*). Plures novi mulieres, quibus ſingulis menſibus, & per hæmorrhoïdes, & ex utero, ſanguis fluit, uniuſque copia alterius defectum pulchrè ſupplet. Quin imò quidam voluerunt, Hæmorrhoïdes non tantùm in inteſtino recto, ſed & circa uterum, deprehendi. Sic enim legitur: *Hæmorrhoïdes quidem raro in mulieris ſinu inveniuntur, ſed frequentiùs in collo matricis, ejus orificio, naſci ſolent* (*s*).

Veſicam. Dum *Galenus* (*t*) recenſet ſymptomata, quæ ſuppreſſionem menſtruorum ſequi ſolent, ſic habet: *Ac prætereà lumborum, & colli, & ſincipitis dolor, & oculorum baſeos, item febres ardentes, & urinæ nigricantes cum rubrâ quâdam ſanie, perindè acſi carnium recèns mactatarum loturis fuliginem miſcueris, &c.* Notum eſt, ſanguinem, ſive ex renibus, ureteribuſve, ſive ex veſicâ, effluxerit, profundè fuſcum colorem, ferè inſtar potûs caffæ, acquirere, dum urinæ miſcetur. Talis ſanguinis evacuatio, menſtruorum defectum ſupplens, obſervata legitur apud *Hollerium* (*u*): *Eſt quidam mictus ſanguinis, criticus, & intervallis quibuſdam motus, qualis fuit in Moniali muliere, cujus meminit Muſa, quæ ſingulis menſibus, ſupreſſis menſtruis, multum ſanguinem emingebat.*

Mammas. Cùm tam manifeſtum commercium ſit inter mammas & uterum, utì anteà jam ſæpiùs monitum fuit, minùs mirum videbitur, ſi ſuppreſſis menſtruis ſanguis in mammas derivetur, & per papillas exeat. Dixerat *Hippocrates* (*v*); *At concluſi uteri menſes ad mammas remittunt, & ad pectus adſcendere cogunt.* Noverat *Paræus* (*x*) fœminam, cui ſingulis menſibus per mammas exibat ſanguis menſtruus, ſic ut tribus quatuorve mantilibus opus fuerit ad hunc ſanguinem excipiendum. Dum quadragenaria mulier ſubitâ excandeſceret irâ, fluentibus menſtruis, mox è papillis prorupit ſanguis, & quidem adeò copioſus, ut reliquum corpus prolueret (*y*). Aliquot ſimiles caſus me vidiſſe, memini.

Per cutim. Quamvis enim vaſa cutanea tenuiores tantùm humores tranſmittant, tamen ſic dilatari poterunt, ut & ſanguinem fundant. Sæpè obſervatum fuit, æſtivis caloribus, per validos labores, ſudorem expreſſum rubro colore maculaſſe induſia, omnium maximè circa axillas. *Mercatus* (*z*) teſtatur, quòd jam ter viderit, *per mini-*

(*p*) Coac. Prænot. n°. 522. Charter. Tom. VIII. pag. 883.
(*q*) Ibidem. n°. 512. pag. 882.
(*r*) Freind. Emmenolog. cap. XI. pag. 103.
(*s*) Harmon. Gynæc. part. poſter. Spach. p. 33.
(*t*) De locis affect. Lib. VI. cap. V. Charter. Tom. VII. pag. 524.
(*u*) Oper. Practic. Lib. I. cap. LII. pag. 436.
(*v*) De Mulier. Morb. Lib. II. cap. XX. Charter. Tom. VII. pag. 807.
(*x*) Œuvres d'Ambr. Paré, Liv. XXIV. cap. LXII. pag. 631.
(*y*) Stalpart van der Wiel Obſervat. Rar. part. I. pag. 342. Obſervat. LXXIX.
(*z*) De Mulier. Affect. Lib. I. cap. VII. pag. 469.

mum manûs digitum, & per annularem ſiniſtræ manûs, ſingulis menſibus ſanguinem profundi, non copioſum, in religioſâ quâdam fœminâ, cui natura menſtruam purgationem per uterum denegaverat. Mirabile aliud exemplum propriis oculis vidit *Zacutus Luſitanus* (*a*), in virgine ruſticâ, triginta & quatuor annorum, ad quam à binis medicinæ ſtudioſis adductus fuit, dum patiebatur periodicam ſanguinis evacuationem, quæ menſtrui fluoris vices ſupplebat: vidit enim, *è pedis ſiniſtri pollicis parte internâ pulposâ, juxta unguem, emanare rivulum ſanguinis meri, moroſè & lentè ſuper phialam aquâ calidâ plenam.* Per triduum, aut ſæpè quatriduum, pergebat hæc evacuatio, dein occluſo foramine, ruſticos labores exercebat abſque moleſtiâ. Septies intra decennium affirmabat contigiſſe, ut minori ſolitò copiâ ſanguis per hunc locum efflueret; túncque dolor capitis, aut febris ſupervenerant: tunc autem venæ-ſectio, in altero pede, dextro nempè, inſtituta, remedio erat. Dum enim in ſiniſtro pede, Medico ſic jubente, vena ſecabatur, in pollice & genu vehemens dolor excitabatur, & per annum minùs feliciter contingebat ſolita hæc ſanguinis evacuatio.

Vulnera. Teſtatur *Paracelſus* (*b*), quòd *viderit cuidam vulneratæ ſanguinem menſtruum non per conſueta loca, ſed per vulneris ſinum effluxiſſe.* Verùm hoc raro contingit: frequentiùs verò

Per ulcera. Satis notabilis caſus legitur (*c*), quo hoc demonſtratur. Sanæ, robuſtæ, puellæ ruſticæ pes dexter diſtorquetur quinto decimo ætatis anno: ſimile infortunium contingit iterum, dum novemdecim annos habet; & tunc ſordidum ulcus in loco affecto ſequitur, quòd trium ſeptimanarum ſpatio ſanatur: paulò pòſt tota languere incipit; vigeſimo anno prima prodeunt menſtrua, ſed parcâ valdè copiâ. Cùm pergeret languere, vena ſaphæna ſecatur in dextro pede: paulò pòſt ulcus in malleolo naſcitur, quod per quinque annos duravit, & notabilis pars oſſis calcis exivit de ulcere. Per hoc ulcus, ſingulis menſibus, binorum utriumve dierum ſpatio, exibat ſanguinis illa copia, quæ per menſtrua evacuari ſolet, & ſtatâ periodo ulcus fundebat ſanguinem, intermedio autem tempore nihil omninò. Aliquot diebus antè hanc evacuationem validum patiebatur in pede dolorem, qui minuebatur, dum hæmorrhagia rediret ex ulcere. Tandem ſeparatis oſſibus corruptis, ulcus conſolidari incepit, totum corpus toroſum magis & validum reddebatur, túncque naturali viâ fluor menſtruus prodiit, ſimili copiâ, & totidem diebus, ac anteà ex ulcere ſolebat exire. Poſteà ſana vixit, regularem fluorem menſtruum per ſolita loca habens, & nihil ſanguinis ampliùs effluxit per ulcus, nondum integrè clauſum.

Sic patuit ſatis, ſanguinem menſtruum, dum per ſolita loca exitum non habet, per diverſas corporis partes viam ſibi facere. Credidit *Celeberrimus Ruyſchius* (*d*), ſe habere rationem dubitandi, an non quandoque ſanguis menſtruus in cava corporis delapſus colligeretur. In cadavere enim menſtruatæ coagulatus ſanguis leviter adhærens cavi uteri lateribus inveniebatur, *quo tuba ejuſdem lateris non ſolùm erat conſperſa, verùm etiam ovarium, in cujus ſuperficie coagulatus copioſè ſirmitérque adhærebat.* Servavit hunc uterum in theſauris ſuis, cum ovario annexo, & ſanguine

(*a*) Oper. Tom. II. pag. 494.

(*b*) Chirurg. Magn. part. 1. Tractat. I. cap. 11. pag. 8.

(*c*) Eſſais & Obſervat. de Médecine, Tom. III. art. XXIX. pag. 466.

(*d*) Obſervat. Anatom. Chirurg. centur. n°. 85. pag. 80.

coagulato,

coagulato, balſamo conditum, ut omnibus demonſtrari poſſet. In reliquis caſibus, anteà recenſitis, ſanguis exibat de corpore, licèt per vias alienas; hîc in cavum corporis effuſus corrumperetur, quod adhuc longè periculoſius foret.

Plures certè alii caſus poſſent colligi, multos & mihi videre contigit, omnium maximè in juvenculis, dum circà primam eruptionem menſtruorum valido terrore, vel alio gravi animi affectu, turbantur. Talis caſus legitur (*e*) de puellâ, quæ tertiâ menſtruorum periodo gravi lapſu ſanguinem vomuit, dein ſuppreſſis menſibus vel integrè, vel ſaltem parciſſimâ copiâ ſe monſtrantibus tantùm, per viginti novem integros annos miſerrimam vitam duxit, frequentiſſimis hæmorrhagiis obnoxia, per os, nares, aures, oculos, alvum, mammas, digitos manuum & pedum circà unguium radices.

Unicum adhuc addam caſum, quem propriâ Celeberrimi Boerhaavii manu ſcriptum, in ſcriniis poſt mortem repertum, mihi conceſſerunt hæredes. Puellæ decem annorum ob luis ſuſpicionem, datæ fuerant pilulæ mercuriales, unà cum decocto lignorum, ſatis felici cum ſucceſſu. Poſt novem menſes ſenſit dolorem tenſivum in brachio dextro, eruperunt puſtulæ non paucæ, in quibus pungentem dolorem percepit, & paulò pòſt vivus ſanguis proſiliit ex puſtulis; quo facto, omnes puſtulæ evanuerunt, nullo relicto veſtigio; ſimul omnis dolor ceſſabat in brachio. Poſt menſem, dum duodecimum ingrediebatur annum, omnia eadem redierunt, ſed excipiebat hæc primus fluor menſtruus, qui & rediit ſequente menſe, poſt prægreſſam per puſtulas brachii hæmorrhagiam.

Ut in debitum ordinem redigerentur menſtrua, adhibita fuerunt Emmenagoga, venæ-ſectio in pede inſtituta, hoc cum effectu, ut, abſque brachii hæmorrhagiâ prægreſsâ, redirent menſtrua, loco, ordine, quantitate, debitis. Cùm autem rigida hyems foret, ſi digiti manus dextræ frigerent, mox ex illorum apicibus ſtillabat affatim ſanguis, abſque ullo fiſſuræ vel puſtulæ veſtigio. Calore foci, manicis, dein tepore verno, ceſſit malum, & per quatuor menſes fluor menſtruus, copiâ & periodo ſolitis, prodiit.

Deindè, poſthabitâ circuitûs menſtrui lege, quotidiè, vel & alternis diebus, quandoque omni octiduo, per cutim digitorum brachii dextri guttatim ſtillabat ſanguis, nec oculus detegere poterat in cute abſterſâ aperturam ullam, per quam ſanguis exiverat. Contingit poſteà, ut, dum mane ex digitis ſtillaverat ſanguis, poſt meridiem vertigine corriperetur cum rubore faciei; mox larynx in tumorem extùs conſpicuum attollebatur, cum ſuffocatione quaſi hyſtericâ: paulò pòſt de colli parte anteriori plures fonticuli ſanguinei promanarunt, & mox vertigo, rubor faciei, laryngis tumor, unà cum ſuffocationis ſenſu, aberant.

Alio tempore inflabatur hypochondrium dextrum, cum acerbo dolore; qui ceſſit emplaſtro aromatico applicato. Venæ-ſectione in pede inſtitutâ, antihyſtericis, emmenagogis, balneis adhibitis, remiſerunt quidem hæc mala; ſed, ſuppreſſo manente menſtruo fluxu, quamvis ferè corporis partem aggreſſa fuerunt.

Derepente erubuit facies, mox larga aderat narium hæmorrhagia, quâ nondùm ceſſante, intumuit larynx, & ſanguine per colli anteriora exſudante detumuit denuò; unâ & eâdem die ex brachio dextro, & ſurâ pedis dextri, ſanguis ſtillabat; ſub veſperam ſpaſmi per totum dextrum corporis latus aderant; mente tamen conſtante.

(*e*) Eſſais & Obſervat. de Médecine, Tom. II. art. xx. pag. 383.

Pòſt oculi, labia, collum, manus, genua, convellebantur alternatim, & ventriculus admodum intumeſcebat : horâ decimâ omnes illæ turbæ compoſitæ erant : ſupererant tantùm brachii dextri laxa immobilitas, & extenſio impoſſibilis genu dextri. Manebat cardialgica epigaſtrii inflatio, & ſequebatur oculi ſiniſtri (quæ ſola pars hujus lateris afficiebatur) amaurosis.

Tentatis variis remediis, reſtituta fuit brachio dextro mobilitas; ſed venter non detumuit, nec crus extendi potuit, nec rediit oculo ſiniſtro viſus.

Poſt menſem circiter oculus ſiniſter ſubitò intumuit, paulò pòſt lacrymæ ſanguineæ affatim fluxerunt, nec tamen emendabatur amauroſis. Sequebatur dein ſudor ſanguinis ex cute naſi, quæ ſaccum lacrymalem ſiniſtrum tegit, pòſt hæmorrhagia narium, quam mox exceperunt ſputa ſanguinea, & ſanguinis rivuli ex unguibus digitorum manûs dextræ proſilientes, & ex brachii latere, quod digitum minorem reſpicit. Sura dextra ſimul intumuit; verùm ille tumor abſque ſudore cutis ſanguineo evanuit. Poſt biduum, terrore perculſæ, ſanguis ex oculo ſiniſtro ſtillavit, utì etiam ex brachio & manu dextris juxta decurſum majorum venarum, ſed non copioſus.

Emplaſtrum hyſtericum abdomini applicatum fuit, Emmenagoga, balnea, hyſterica anodynis miſta, adhibita : menſtrua, per bimeſtre ſpatium ſuppreſſa, prodierunt, ſed paucâ copiâ, & detumuit abdomen.

Hîc deſinit miri morbi hiſtoria in manuſcripto. Patet indè, quàm varia & mirabilia mala ſequi poſſint ſuppreſſionem menſtruorum, & ſimul confirmantur illa, quæ antè dicta fuerunt de variis & mirabilibus viis, per quas ſanguis ille, naturaliter per uteri vaſa evacuandus, exitum quærit.

§. 1287. VEl & ſæpè labefactantur indè omnia viſcera, oriturque partim à putredine conceptâ, partim à vaſis læſis, infinitum morborum genus (106.)

Anteà ad §. 1285. dictum fuit, omnes ferè functiones, naturales, vitales, animales, lædi à menſtruorum ſuppreſſione, partim à retento ſanguine, qui naturali lege evacuari debebat, partim ab utero irritato, qui regiminis actione variis viſceribus nocere poteſt, vel ſaltem illorum actionem turbare. Ex illis, quæ præcedenti paragrapho dicta ſunt, conſtitit, quàm varios & miros morbos producere poſſit ſanguis menſtruus, dum non exit per conſueta loca, ſed per inſolitas vias erumpit de corpore.

Verùm tunc purus & bonus ſanguis exire obſervatur, qualis de victimâ fluit, ut *Hippocrates* dixit. Si autem, vel in uteri ſubſtantiâ, vel in aliis viſceribus, congeſtus, morâ corrumpi incipit, & acris fieri, longè pejora mala metuenda erunt. Poſteà ad §. 1290. patebit, ſtagnantem in uteri cavo ſanguinem, ſi aër liberè accedere non poſſit, diù incorruptum manere; tamen tandem longiori morâ omninò degenerat, & peſſima mala producere poteſt. Obſervatur toties, ſanitatem languere in fœminis, illo vitæ tempore, quando fluor menſtruus naturaliter ceſſare ſolet, quantò magis id continget, ubi menſtrua præternaturaliter ſupprimuntur. *Manningham*, in utiliſſimo, quod ſcripſit, artis obſtetricariæ compendio (*f*), notat, quòd *plures*

(*f*) Pag. 42.

mulieres inter annum quadrageſimum quintum & quinquageſimum moriantur, *quàm in quovis alio vitæ ſtadio.* Anteà in *Capitulo de Scirrho* monitum fuit, illo tempore Scirrhos & Cancros frequentiſſimè obſervari. Corrumpi autem per moram retentum ſanguinem menſtruum, *Hippocrates* (*g*) monuit: *Et poſtquàm duo aut tres menſes præterierint, interdùm ei per pudendum menſtrua confertim erumpunt, & quæ prodeunt, ut carunculæ eſſe videntur, ut ex fœtûs corruptione, & nigra ſunt.* Notat ſimul, à corrupto tali & acri ſanguine ulcera in utero fieri, cum vitæ periculo, utì anteà ad §. 1285. notatum fuit. Imò ex ſolâ muliebrium menſium multitudine, ſi nempè non ritè prodeant, multa mala alio in loco præſagit (*h*): *Lumborum diſtenſio ex muliebrium menſium multitudine, ad ſuppurationem tendit: & variè prodeuntes, viſcoſi, graveolentes, ſtrangulatorii, menſes, ex prædictis, ad ſuppurationem tendunt. Arbitror autem, tales etiam aliquantùm delirare.* Undè non ineptè dixit *Helmontius* (*i*), de menſtruo agens: *Primò peccat abundantiâ bonâ, dein ſuperfluitate onerosâ, mox privatur vitâ, & virus evadit.*

Quænam mala metuenda ſint à ſolâ abundantiâ nimiâ ſanguinis boni, & quomodò indè vaſa nimis diſtracta rumpantur, anteà ad §. 106. pluribus dictum fuit. Ubi autem ſtagnantibus humoribus per moram accedit major acrimonia, tunc & magis lædentur vaſa, & difficiliores morbi ſequentur, ſive in utero ipſo, ſive in aliis viſceribus, per quæ fluor menſtruus retentus viam invenit, quandoque manente vaſorum integritate, dilatatis tantùm extremis, quandoque iiſdem eroſis, utì antè dictum fuit, quod multò pejus eſt. Undè etiam apparet ratio, quare *Hippocrates* (*k*) dixerit: *Morborum omnium uteri cauſæ ſunt.*

§. 1288. COgnoſcitur hic morbus: 1. Ab ætate. 2. Incremento corporis jam perfecto. 3. Plethorâ. 4. Signis deindè morbi ſubſequentis.

1°. Ad §. 1284. notatum fuit, ætatis tempus, quo prima menſtrua prodeunt, varium eſſe in diverſis regionibus; imò vidi aliquoties, in eâdem familiâ magnam diverſitatem adfuiſſe, dum quædam biennio citiùs, quàm ſorores, menſtruarentur, licèt omnes optimâ fruerentur ſanitate.

2°. Quid de hâc re ſentiendum ſit, dictum fuit §. 1284. túncque patuit, fluorem menſtruum non ſemper ſequi perfectum jam corporis incrementum, ſed ſæpiùs præcedere.

3°. Quid de plethorâ, tanquàm ſolâ & unicâ menſtrui fluoris causâ, ſentiendum ſit, pariter ad §. 1284. dictum fuit. Verum quidem eſt, quòd circà menſtruorum eruptionem ſæpè magis rubeſcant in facie, major appareat in oculis vivacitas. Frequentiſſimum indicium dant mammæ turgentes, dum uterus ſe parat ad primam menſtruorum eruptionem. Cæterùm de plethoræ ſignis dictum fuit ad §. 106., quæ ſi non adſunt, de plethorâ non eſt cogitandum. Quandoque enim contingit, menſtrua

(*g*) De Mulier. Morb. Lib. I. cap. VI. Charter. Tom. VII. pag. 732. 733.

(*h*) Coacar. Prænot. n°. 324. Charter. Tom. VIII. pag. 870.

(*i*) In Capitulo *Lunare tributum*, pag. 584.

(*k*) De locis in homine, cap. XVIII. Charter. Tom. VII. pag. 376.

non apparere ſolito tempore, vel, ſi jam fluxerint, denuò ceſſare, ob cacochymiam lentam, pituitoſam, frigidam: in talibus deficit ſanguis ruber; genæ, labia, gingivæ, pallent; venâ ſectâ, pauculum ſanguinis rubelli concreti innatat copioſo ſero, quod quandoque mucoſam viſciditatem habet. In talibus puellis, ſi cura plethoræ tentetur, omnia in pejus ruunt; emendanda enim eſt hæc cacochymia. Utì enim ad §. 1285. monitum fuit, tales ægræ menſtruis carent, quia morbo laborant, qui cauſa fuit, cur deſierint menſtrua, non verò effectus menſtruorum deficientium.

4°. Hîc iterùm magnâ attentione opus eſt, ut noxii errores in praxi vitentur. Circà illud tempus ætatis enim, quo menſtrua prodire ſolent, virgo corripi poterit aliis morbis, qui non pendet ab inſtante menſtruatione, ſed à longè aliis cauſis, & tamen omnia, quæ contingunt hoc tempore, huic unicæ cauſæ tribui ſolent, non tantùm à mulierculis, ſed & quandoque à Medicis, minùs ſæpè attentis ad ſingula, dum numeroſâ praxi obruuntur potiùs, quàm occupantur. Novi, cogitatum fuiſſe de Emmenagogis validis exhibendis, dum ſuſceptum variolarum contagium, unà cum horrore & levi febre, dolorem dorſi cum rubore faciei produxerat. Urgente matre ægræ, prudentior Medicus, in conſilium vocatus, vix potuit obtinere viginti quatuor horarum moram, ut certior morbi diagnoſis haberi poſſet, antequàm Emmenagoga adhiberentur.

Prætereà nimis ſæpè ſollicitæ matres, dum certum tempus ætatis adeſt, cogunt ferè Medicos, ut omnia artis molimina adhibeant, à quibus menſtruorum eruptio ſperari poteſt.

Naturæ tamen opus eſt, ſenſim ſic diſponere uterum, ut menſtruum ſanguinem dimittat, dilatatis lentè vaſorum extremis: patuit autem ex antè dictis, hoc vario ætatis tempore fieri in variis. Nunquam me pœnituit, quòd ſpectatorem egerim in ſimili caſu, & aſtu medico, ſed licito, utens talia dederim tantùm, quæ minimè turbare poterant corpus, nec augere humorum motum, ut viderer aliquid agere, dum nihil agerem, ſícque importunis me liberarem querelis.

Contingit enim ſæpiùs, ut, dum per plures menſes calidis ſtimulantibus remediis tentaverant menſtrua educere, alios morbos produxerint, vel & frequentibus balneis ſic debilitaverint uterina vaſa, ut prodierint menſtrua quidem, ſed poſteà fluxerint nimiâ copiâ, & ſingulis ferè ſeptimanis redierint, non ſine ſanitatis detrimento, & ſterilitatis metu.

Idem verum eſt de copiâ fluoris menſtrui, quæ non tanta eſt, ut multi crediderunt, prout anteà monitum fuit; & diverſa eſt in diverſis mulieribus, ſanis tamen & fœcundis, pro variâ temperie, & vivendi genere.

Ubi ergò ſolitum ætatis tempus adeſt, mammæ ſororiari incipiunt, ſubitum corporis incrementum obſervatur, facies magis florida eſt, ſi tunc dolor lumborum, & ſpinæ dorſi, tenſio circà cervicem & inguina, cum obtuſi doloris ſenſu, percipiantur, novimus, corpus muliebre diſponi ad menſtruorum eruptionem. Molli balneo, frictionibus crurum & femorum, lenioribus emmenagogis, incepta naturæ molimina juvare tunc licet. In quibuſdam, licèt rariùs, abſque ullâ moleſtiâ fluunt prima menſtrua, & plerumque ſemel ſic apertis uteri vaſis ſequentes periodi ſine modò enarratis ſymptomatibus pergunt, vel ſaltem eadem leviora ſunt, & minùs frequentia.

§. 1289. PRo ſolutione requirit varia remedia reſpectu variæ cauſæ.

Curatio requirit, ut juſto tempore, & debitâ copiâ fluor menſtruus prodeat. Cùm autem variæ poſſint eſſe cauſæ, diverſa etiam medendi methodus poſtulatur. Adeóque nihil generale hîc ſtatui poterit, ſed requiritur ſedula indagatio cauſæ, ob quam ſuppreſſio menſtruorum fit, ut poſſit felix curatio fieri. Si enim decantatiſſima etiam darentur emmenagoga, dum viæ, per quas exire debet ſanguis clauſæ ſunt (de quâ re mox agetur) nocerent hæc peſſimè, prodeſſent nunquam. Si in pallidâ, leucophlegmaticâ virgine omnes functiones langueant, ob boni ſanguinis defectum, fruſtrà tentatur menſtrui fluoris eductio, antequàm priùs ſic roboretur flaccidum & debile corpus, ut ex ingeſtis bonus ſanguis vi viſcerum & vaſorum confici poſſit. Si econtrà vaſa uterina nimis conſtricta difficulter ſic dilatari poſſint in extremis ſuis, ut ſanguinem tranſmittant, oppoſita requiritur medela; molliſſimis enim remediis, externo & interno uſu adhibitis, vaſorum reſiſtentia minui debet: ſic etiam de reliquis, de quibus ergò ſingulatim agendum erit.

§. 1290. QUas inter naturalis, vel ſuperveniens, pudendorum concretio manum Chirurgi requirit, debito inſtrumento, debito vulnere, viam facientis.

Licèt debita ſanguinis boni copia adſit, & vaſa uterina debito tempore illum tranſmittant in cavum uteri, niſi exitus pateat per os uteri in vaginam, & ex hâc extra corpus, menſtrua ſupprimentur. Numeroſa enim obſervata docuerunt, ſic aliquando concreviſſe pudenda, vel tranſverſim poſitâ in cavo vaginæ membranâ ita impeditum fuiſſe exitum, ut omninò nihil ſanguinis effluere poſſet.

Hæc autem concretio pudendorum quandoque *naturalis* eſt; ſi nempè à primâ nativitate adfuerit: undè Obſtetrices monentur, ut in recèns natis cautè inquirant, an circà pudenda aliquod vitium obſervetur. Facilè autem patet, tunc tantùm poſſe detegi illam concretionem, quæ in pudendi labiis obtinet, minimè verò aliquod impedimentum, quod altiori loco in vaginâ, vel in ipſo uteri ore, adeſſet, cujus noxæ vix obſervantur, antequàm menſtrui fluoris debitum tempus adſit.

Frequentiùs tamen talis concretio poſt morbos harum partium, excoriationes, inflammationes, ulcera, &c., ſequitur; & tunc *ſuperveniens* vocatur.

Poteſt autem tale impedimentum adeſſe, vel in orificio uteri, vel in vaginâ, vel & in utriſque, quod tamen raró contingit. Sub vaginæ nomine etiam comprehenduntur pudenda, externa dicta.

Primò dicetur de impedimentis, quæ uteri orificium claudunt, ſic, ut menſtrui fluoris ſequatur ſuppreſſio.

Antiqui Medici has ſuppreſſorum menſtruorum cauſas obſervaverunt. Sic enim apud *Hippocratem* (*l*) legitur: *Si uteri indurati* (ſcirrhoſi) *fuerint, os aſperum*

(*l*) De Naturâ Mulieb. cap. XXXVII. Chart. Tom. VII. pag. 707.

redditur, *& menſes deliteſcunt.* Paulò pòſt addit: *Et eorum oſculum clauditur*, *neque concipit. Quùm ſic habuerit*, *ſi digito contigeris*, *os aſperum deprehendes*, *neque digitum intromittit.* Similia repetit in ſequentibus (*m*). Præthereà alio in loco (*n*) diſertè mentionem facit membranæ orificium uteri obturantis. Sic autem habet: *Si genituram non recipiat*, *menſibus ſecundùm naturam prodeuntibus*, *membrana ori uteri prætenditur*, *quod etiam aliis ex cauſis contingit. Id autem cognoſces*, *ſi digito*, *ad attrectandum immiſſò*, *obicem attigeris.* Verum quidem eſt, quòd hoc loco dicat, in ſterili tali muliere menſtruum fluorem naturaliter prodire; ſed non facilè concipitur, quomodò menſtrua exire poſſint, dum membrana uteri orificio prætenditur, quæ impedit, ne genitura ab utero recipi poſſit. Hinc veroſimile videtur, in textu omiſſam fuiſſe particulam negativam μὴ.

Alio enim in loco (*o*) eadem repetit omninò, & in variis lectionibus (*p*) ad hunc textum notatur, ex *Calvo*, quoſdam codices, loco ἐρχομένων, habere μὴ ἐρχομένων. Tunc autem textus ſatis facilis foret totius illius capituli, quod ita incipit: *Quòd ſi diù non concipiat*, *non apparentibus menſibus*, *&c.*

Deindè ſequitur textus modò citatus, qui tunc ſic legendus foret: *Si mulier genituram non recipiat*, *menſibus non ſecundùm naturam prodeuntibus*, *&c.* In primo textu menſtrua deficiebant omninò, in ſecundo non fluebant ſecundùm naturam; fortè parcâ tantùm copiâ, ex ſolis vaginæ vaſis, per quæ quandoque etiam in gravidis ſanguinem exire, anteà monitum fuit. Quidquid ſit de hujus textûs emendatione, ſaltem hoc conſtat, *Hippocratem* mentionem feciſſe membranæ, quæ præternaturaliter orificium uteri occludebat.

Anatome confirmavit evidenter, quòd tale fluoris menſtrui impedimentum adfuerit, ſicut videri poterit (*q*) in Academiâ Pariſinâ, utì ad §. 1285. dictum fuit.

Celebris Chirurgiæ Profeſſor, *Antonius Benevoli* (*r*), inſignem caſum narrat; ubi, felici errore, catheterem tentans in veſicam introducere, ut iſchuriam levaret, eundem in vaginam, & os uteri, immiſit, ſicque puellam octodecim annorùm, à ſuppreſſis menſibus tumidiſſimam, ex ipſis orci faucibus eripuit. Cùm enim hæc urinæ ſuppreſſio oriretur indè, quòd diſtentus admodùm uterus comprimeret veſicæ collum, non potuit, niſi difficulter, in veſicam introducere catheterem; quod, dum ſequenti mane denuò tentaret, per integram horam non ſucceſſit; undè, mutato ægræ ſitu, conatus fuit illud perficere, licèt minùs diſtinguere poſſet in illo ſitu, an non catheter aberraret à viâ. Credebat tamen, ſe immiſiſſe catheterem ad ſphincterem veſicæ uſque: cúmque & diuturnæ moræ impatiens, & ægram levare cupiens, parum fortiùs adigeret inſtrumentum, per catheterem exivit obſcuri coloris liquor, fœcum vini inſtar, quem habebat pro urinâ ſanguinolentâ. Noverat enim, paucas ſanguinis guttas tingere poſſe ſimili colore urinam in veſicâ contentam. Cùm autem magna copia talis colluviei (ad quantitatem triginta duarum librarum) evacuaretur per catheterem, vidit magno cum impetu exire urinam lympidam, ſed

(*m*) Ibid. cap. XXXIX. pag. 708.
(*n*) Cap. LXVIII. Ibid. pag. 715.
(*o*) De Mulier. Morb. Lib. I. cap. XX. Charter. Tom. VII. pag. 743.
(*p*) Ibid. pag. 899. n°. 129.
(*q*) Académie des Scienc. l'an 1704. Hiſt. pag. 26.
(*r*) Diſſertazioni, &c. e Obſervazioni, pag. 79. & ſeq.

non per catheterem, & indè novit, quòd inſtrumentum hoc non pervenerit in cavum veſicæ, ſed penetraverit in cavum uteri: nullam enim in vaginâ invenerat reſiſtentiam. Mox ægra ingens levamen ſenſit, & læta narravit totam morbi ſui hiſtoriam. Nempè, quòd nunquam menſtrua ipſi prodierant, jámque à triennio ſenſim inceperat tumere abdomen; & quòd ſingulis menſibus, certis quibuſdam diebus, cum levis doloris ſenſu, auctus eſſet tumor abdominis, donec ad enormem illam magnitudinem perveniſſet.

Sequenti mane, digito in vaginam immiſſo invenit verum eſſe, quod crediderat; oſque uteri dilatavit, ut liberè effluere poſſet ſpiſſior materies, quæ adhuc uteri cavo continebatur, hoc effectu, ut menſis ſpatio craſſa prodirent cum membranis corruptis: hanc autem evacuationem promovit, dum uteri internam ſuperficiem deterſit, injecto decocto herbarum vulnerariarum cum melle roſato. Poſtquàm autem inſigniter jam minuta erat illius materiæ evacuatio, atque illa jam eſſet boni coloris, injecit vinum myrrhatum, ſícque poſt binos menſes ſana hæc puella in patriam abiit. Poſt octo tamen vel decem annos rediit, quædam hyſterica ſymptomata patiens, quæ indè credebantur ortum ducere, quòd omni Medicorum diligentiâ non potuerit reſtitui menſtruus fluor. Mirabatur hoc egregius *Benevoli*, cùm in tribus aliis puellis, quæ menſtruorum ſuppreſſione laborabant, quia membrana claudens orificium vaginæ exitum impediebat, dum diſſecta hæc membrana viam paraſſet collecto ſanguini, rediret ordinata menſtruorum periodus. Optimè autem notat, quòd in priori caſu, per integrum triennium morante in utero ſanguine, ſic mutata fuerit uteri interna ſuperficies, ut vaſorum uterinorum extrema aperiri non potuerint ita, ut menſtruum ſanguinem dimitterent.

Sponte patet, in tali caſu, nihil aliud ſupereſſe remedii, niſi ut prudentis Chirurgi manu pertundatur membrana, os uteri claudens, & dein ſenſim dilatetur, utì in hoc caſu factum fuit. Dum os uteri connivebat, juſſit *Hippocrates* (*s*) ſequentia: *Copioſâ calidâ lavato; & quæ os emolliunt apponito; immiſſoque ſpecillo aperito; quod per digitum eodem modo facito.* Et alio in loco (*t*) dicit: *Quùm verò recèns lota & fota fuerit, os uteri, ſpecillo ſtánneo, aut plumbeo, dilatato; ſimúlque, ſi opus fuerit, dirigito, à tenui auſpicatus; deindè craſſiore, ſi admiſerit, quoad probè habere videatur. Specillum autem emolliente, quodcumque condúcere videbitur, diſſoluto & liquido reddito, intingito. Specilla lata poſteriore parte conficito, &c.* Alibi (*u*) notat ſequentia: *Quum mulier genituram excipere non poteſt, membranam uterorum oſculo adnatam eſſe, omninò neceſſe eſt.* Hanc autem videtur conſumere voluiſſe *per æris florem, fel tauri, &c.* Tutiùs certè pertunderetur talis membrana, cùm ab acrioribus remediis lædi poſſet os uteri, adeò ſenſile. Imò paulò pòſt (*v*) ipſe *Hippocrates* monet: *Nihil acre adhibendum. Si enim os uterorum exulceratum fuerit, quùm inflammatum fuerit, periculum eſt, ne prorsùs ſterilis fiat.*

Omnium autem facillimè prodibunt menſtrua, ſi vaſis uterinis, debito tempore dilatatis & apertis, ſanguis liberè per uteri os molle & facile cedens exſtillet. Ad hoc autem requiritur, ut uteri os è directo vaginæ ſit poſitum, utì naturaliter fieri ſolet. Obſervatur quandoque, utì poſteà in partu difficili dicetur, os uteri à recto

(*s*) De Naturâ Muliebri, cap. xxxix. Charter. Tom. VII. pag. 708.

(*t*) De Infœcundis, cap. viii. Charter. Tom. VII. pag. 847.

(*u*) Ibid. cap. xi. pag. 851.

(*v*) Ibid. cap. xiii. pag. 853.

hoc ſitu declinare versùs anteriora, poſteriora, vel & laterales pelvis partes. A perverſo hoc ſitu poterit naſci difficilior effluxus ſanguinis menſtrui, imò & integrè ſupprimi, prout, vel partim, vel integrè os uteri partibus vicinis adpreſſum conniveat, vel obturetur omninò. Undè ab utero averſo fluxum menſtruum impediri, monuit *Hippocrates* (*x*). Et alibi (*y*): *Si uteri ad coxendicem decurrerint, tum menſes non prodeunt, tum dolor ad imum ventrem, & ilia, pervenit; ac, ſi digito contigeris, os in coxendice deprehendes.* Monet etiam, quandoque *uteros ad medios lumbos ſe convolvere* (*z*). Et paulò pòſt (*a*) ſubjungit: *At quibus oſculum aliò inclinat, & in coxendicem incumbit (hæc enim etiam fiunt, uterúmque purgari, & genituram ſuſcipere, liberóſque procreari, prohibent), hanc odoratis fovere oportet, & poſt fomentum, digito revellere, & à coxendice abducere, poſteàque tædulis & plumbeâ fiſtulâ dirigere; neque enim celeriter cogetur, ut dictum eſt.* Similia his pluribus in locis apud *Hippocratem* habentur. Fomenta mollia commendabat præ reliquis, & poſt horum uſum ſuadebat, ut digito immiſſo ad naturalem ſitum redigeretur os uteri. Videtur etiam quandoque, poſt emollientia adhibita, uſus fuiſſe acrioribus, ut horum vapore irritatus uterus contraheretur, ſícque ſitum mutaret. Ita ſuadet (*b*); *copioſâ calidâ lavandum, & uteri fovendi, urináque vetus infundenda, & fervefacienda, & ſuprà pelvis cavitatem mulier, veſtibus contecta, collocanda. Ubi autem urina refrixerit, maſſæ ignitæ in urinam injiciendæ, & fomentum adhibendum, quoad ſe obtusè cernere, & animo deficere, dicat.* Patet ergò, os uteri clauſum, diſtortum, induratum, poſſe eſſe cauſam ſuppreſſionis menſtruorum; utì etiam, ſi perverſo ſitu orificii uteri impediatur liber exitus ſanguinis menſtrui in cavo uteri contenti. Simul etiam conſtat, has cauſas ſæpè ſatis difficulter indagari poſſe.

Frequentiùs occurrit concretio pudendorum, exitum impediens, vel & membrana, vaginæ cavum dividens in duas partes, ſic ut ſanguis ex utero delabens retineatur. Talis membrana præternaturalis, licèt etiam altiori loco hæreat, à ſanguine collecto incumbente diſtracta, deſcendit ad pudendi orificium uſque, & oculis apparet. Sed & hymen, de quo inter Anatomicos multùm diſputatum fuit, anguſtat vaginæ introitum; naturaliter tamen perforatus eſt; quod imprimis diductis partibus genitalibus apparet; tunc enim rima oblonga cernitur; ſi magis deducantur, foramen rotundum conſpicitur; ſi ſibi relinquantur, ſenſim remiſſæ hæ partes, hymen concidit, oſculum anguſtatur in formam oblongam, clauditur in rimæ ſpeciem; quæ, omni diductione partium ceſſante, diſparet. Hymenem talem in maturo Embryone invenit, & in infantibus junioribus, provectioribus, in nubilibus, & in virginibus viginti quinque circiter annorum, *Celeberrimus Albinus* (*c*); &, ut ſolet ſemper, accuratiſſimè deſcripſit, & figuris illuſtravit. Naturaliter ergò Hymen patulam ſatis viam relinquit ſanguini menſtruo exituro; verùm quandoque obſervatum fuit, degeneraſſe in membranam denſam, quæ nullam aperturam habet. Sic *Diemerbroeck* (*d*) teſtatur, *ſe in publico theatro ſecuiſſe juvenculam viginti trium annorum, in quâ illam membranam omninò continuam, nec uſpiam pertuſam, adeóque firmam, invenit, ut cujuſlibet for-*

(*x*) De locis in homine, cap. XVIII. Charter. Tom. VII. pag. 376.

(*y*) De Naturâ Mulieb. cap. VIII. Charter. Tom. VII. pag. 685.

(*z*) De Morb. Mulier. Lib. II. cap. XIX. Ibid. pag. 807.

(*a*) Ibid. cap. XX.

(*b*) Ibid. cap. XXIII. pag. 813.

(*c*) Academ. Annotat. Lib. IV. cap. X. pag. 49. & ſeq.

(*d*) Anat. Lib. I. cap. XXV. pag. 149.

tiſſimè arietantis viri impetum ſine diſruptione ſuſtinere potuiſſet. Hæc *Atretæ*, ſive imperforatæ, dicuntur; quales caſus plures in Hiſtoriâ Medicâ leguntur. Verùm non tantùm circa orificium vaginæ, ſed & altiori in loco, membrana talis præternaturalis inventa fuit; qualis caſus mirabilis apud *Ruyſchium* (*e*) legitur. Gravida mulier intenſiſſimos partûs dolores patiebatur, ita ut clamoribus totam impleret viciniam, neque validiſſimis conatibus partum promovere poterat. Vocatus *Ruyſchius invenit membranam Hymenem, integram, valdè craſſam, & à fœtûs capite, exitum quærente, foràs extenſam.* Diſcindebatur hæc membrana forfice & ſtilo excavato, ne caput infantis læderetur. Fruſtrà tamen expectabatur partus. Altera enim præternaturalis membrana aderat, vulvam profundiùs claudens; quâ pariter incisâ, illicò in lucem edebatur fœtus, vivus, & robuſtus, ſuperſtite matre, quæ poſt aliquot ſeptimanas optimè convaluit, & unà cum prole pancraticè vivebat, dum mirum hunc caſum publico communicabat *Ruyſchius.* Mirum eſt, duplici tali obſtaculo non impeditam fuiſſe fœcunditatem in hâc muliere; de quâ re dicendum erit in ſequenti capitulo.

Facilè patet, menſtruorum ſuppreſſionem, à tali causâ natam, non poſſe curari; niſi tollatur illud impedimentum Chirurgi manu. Tale impedimentum adeſſe cognoſcitur; ſi debito ætatis tempore ſymptomata adſint fluoris menſtrui inſtantis, nec tamen prodeat: ſi ſingulis menſibus eadem ſymptomata redeant, ſimúlque uterus turgens magis magíſque tumere abdomen faciat; ſi tumor ille inferiorem abdominis locum occupet, ſphæricus, mollis, æquabilis; nec illum premendo ullus ſentiatur motus infantis (*f*); ſi diù duraverit hoc malum, abdominis tumor adeò augetur, ut ſuperet multùm ventris molem, quæ in gravidâ muliere adeſt paulò antè partum. Simul membrana talis à ſanguine incumbente tenſa in vaginâ protuberat, quandoque & extra vulvam prominet.

Virginem viginti annorum, ob ſuppreſſa menſtrua, jam à multis menſibus valetudinariam, de hypogaſtrii ponderoſitate & dolore intolerabili frequenter conqueſtam, curavit *Ruyſchius* (*g*) ſolâ inciſione cujuſdam membranæ pone membranam Hymenem ſitæ, & totam vulvam perfectè claudentis. Mirabatur autem, ſanguinem, qui illicò à ſectione, ad libras circiter quatuor, maximo impetu erumpebat, neutiquam coagulatum, multò minùs putrefactum, ſed nigricantem, fuiſſe. Alius caſus legitur (*h*), de virgine viginti ſex annorum circiter, cui nunquam menſtruus fluor prodierat, ſed acerbos dolores tumidi abdominis paſſa fuerat, auctos ſingulis tribus quatuorve ſeptimanis; tandem & tumor in vulvâ apparuit, quem quidam pro herniâ, alii pro uteri prolapſu, habuerunt. Dum dexterrimus & peritiſſimus Chirurgus *Sanniè* omnia ſollicitè examinat, invenit tactu liquidum hærere pone hanc membranam, quam lanceolâ diſcidit, & mox magna ſanguinis copia impetuosè prorupit. Membrana illa pergameni habebat craſſitiem, nec dolebat, dum diſcinderetur: evacuato ſanguine, os uteri exploravit, quod altiori loco ſitum invenit, quàm ſolet eſſe in illis, quæ nunquam pepererunt, ſed in reliquis naturaliter ſe habebat. Perfectè curata fuit hæc virgo, & poſt aliquod tempus menſtrua debito tempore & copiâ fluxerunt: poſteà viro nupta

(*e*) Obſervat. Anatom. Chirurg. Centur. Obſervat. XXII. pag. 21.

(*f*) Aſtruc, Traité des Maladies des Femm. Tom. I. pag. 258.

(*g*) Obſervat. Anatom. Chirurg. Centur. Obſervat. XXXII. pag. 31.

(*h*) Holl. Maatſchapp. te Haerlem, Tom. V. pag. 424. & ſeq.

fœcunda fuit, & ſana vixit. Sanguis autem, inciſâ membranâ hâc erumpens, boni coloris erat, admodum fluidus, & nullum ſpirabat fœtorem : dum in vaſe exceptus reponeretur, incepit rareſcere, & fermentari, ita ut tranſcendere margines vaſis, quamvis illi tribus digitis tranſverſis eminerent ſupra contentum in vaſe ſanguinem. Plures in ſimili morbo tractaverat idem ille Chirurgus; ſed in nullâ invenerat membranam adeò denſam, nec vaginam adeò exactè clauſam.

Contingere etiam poteſt talis anguſtia vaginæ, ut ſanguis menſtruus vel omninò non exire poſſit, vel ſaltem difficulter admodum; undè in hoc tranſitu grumeſcens viam arctam adhuc magis obturat. Dilatari tunc per artem vagina deberet; cujus ſatis mirum exemplum legitur (*i*), de muliere, cujus vagina per totam ſuam longitudinem adeò arcta erat, ut magnâ cum difficultate calamum ſcriptorium mediocris magnitudinis capere potuiſſet: unde matrimonium, ante triennium jam contractum, cùm conſummari non potuiſſet, irritum ſecundùm leges declarandum erat; jámque in procinctu erat termini ſtatuti finis. Cauſa hujus anguſtiæ in vaginâ cognita nulla erat. Simul vagina dura adeò erat, ut calloſa videretur. Egregius *Benevoli* per aliquot dies fomenta emollientiſſima applicuit, deindè per totam longitudinem vaginæ induxit peſſarium ex *radice gentianæ* paratum (quâ ſolent Chirurgi uti ad dilatanda fiſtularum orificia); ſenſim autem adhibebat craſſiora, donec ſic dilataretur vagina, ut introduci poſſet medulla interior, quæ in trunco frumenti Turcici continetur; undè factum, ab affluentibus humoribus turgens, majorem faciebat dilatationem; peſſarium indè factum ab affluentibus humoribus turgens, majorem faciebat dilatationem; augebatur ſucceſſivè talis peſſarii craſſities; ultimò ſpongia, ritè præparata, in eoſdem adhibebatur uſus; quæ potenter dilatare valet; injecto ſimul vino myrrhato ad ſanandas leves excoriationes, quæ fortè à peſſariis illis dilatantibus oriri potuiſſent. Redeunti ægræ in patriam ſuaſit, ut ſubindè repeteret ſpongiæ applicationem, ut ſtabilis ſervaretur vaginæ dilatatio. Poſt longum tempus ſpongiæ uſum intermiſit, literiſque datis ad *Benevoli* mandavit, ſe obtinuiſſe, quod ſperaverat.

Similis caſus in *Academiâ Pariſinâ* (*k*) legitur; ſed qui abſque artis auxilio ſanatus fuit. Fœminæ, quæ decimo ſexto ætatis anno nupſerat, vagina erat adeò anguſta, ut vix calamum admitteret. Dolorem tenſivum in utero ſentiebat, menſtruorum tempore; quæ liberè non fluebant; undè credebatur, vaginam adhuc anguſtiorem eſſe propè uterum, quàm circa exterius orificium. Fruſtrà tentaverat juvenis & validus maritus viam parare: nihil tentari poſſe crediderat Chirurgus. Poſt undecim annos gravida invenitur, licèt vagina æquè arcta foret, ac antè. Omnes de partu futuro deſperabant. Verùm circa quintum graviditatis menſem ſponte vagina incepit dilatari, atque circa finem, inſtante partu, debitam amplitudinem acquiſivit, & mulier feliciſſimè peperit.

Docent bini hi caſus, magnâ prudentiâ opus eſſe, antequàm ſtatuatur, matrimonii conſummationem impoſſibilem eſſe, ob nimiam anguſtiam partium genitalium in muliere.

(*i*) Benevoli diſſertazioni, &c. e Oſſervazioni, pag. 86, & ſeq. — (*k*) L'An. 1712. Hiſt. pag. 37.

§. 1291. CÆterum, ubi à ſtagnante liquido, huic conciliabitur fluor. 1. Fotu, & frictu, pedum. 2. Aperturâ venæ in pede, & ſanguine miſſo. 3. Purgantibus Uterinis datis. 4. Emmenagogis. 5. Emplaſtris, fotibus, linimentis, vaporibus, calore. 6. Ipſa vaſa à plethorâ debilitata roborando per Chalybeata, & Adſtringentia.

Agendum nunc erit de illis remediis, per quæ effici poſſit, ut menſtruus fluor, morbosè ſuppreſſus, denuò ſolitâ periodo prodeat. Cùm autem anteà patuerit, in variis regionibus, vario ætatis tempore prodire non tantùm, ſed etiam in eâdem regione obſervari ſæpè notabilem diverſitatem; imò & in eâdem familiâ; hinc prudentiâ opus eſt, ne tota ſanitas turbetur importunis auxiliis, dum nondùm uterus paratus eſt, ut menſtruum ſanguinem dimittat: hoc autem naturæ, non artis, opus eſſe, anteà pluribus demonſtratum fuit. Si vel minimum de hâc re dubium ſuperſit, molliſſimis tantùm remediis locus erit; quæ nempè ſanguinem reddunt meabilem, & vaſa ad facilem dilatationem diſponunt. Urgere enim, & motum augere, per calida & acria remedia, quæ in claſſe Emmenagogorum recenſentur, dum nondùm diſpoſitæ ſunt viæ, non caret periculo. Vidi aliquoties hæmoptoën, validaſque narium hæmorrhagias, ſecutas fuiſſe; imò & per alia corporis loca exiviſſe ſanguinem, dum ad prima pubertatis ſigna à mulierculis debantur acria Emmenagoga virginibus: ſæpè tunc contingit, ut difficulter, & longo tempore, poſſit obtineri debita menſtruorum, per ſolita loca, excretio.

Alterum, quod hîc notandum eſt, menſtruum fluorem eſſe evacuationem ſanguineam, adeóque ſupponere talem in corpore ſanguinis copiam, ut abſque ſanitatis detrimento poſſit minui. Sæpiùs autem menſtrua deficiunt in illis, quæ chloroſi, ſive pallido dicto virginum morbo, laborant, in quo ſanguis ruber deficit. Si talibus ægris per venæ ſectionem dematur pauculum ſanguinis, quod adhuc adeſt, tantò magis languent, & tantò difficiliùs curantur. Priùs ergò in his viſcerum & vaſorum robur reſtituendum eſt, ut ex ingeſtis bonus ſanguis conficiatur antequàm ſperari poſſit, ut debito ordine menſtrua prodeant. Quomodò autem, & per quæ remedia, hoc obtineri poſſit, dictum fuit anteà ad §. 28 & 47, & adhuc quædam dicenda erunt ad numerum ſextum hujus paragraphi.

Ubi ergo pallent labia, gingivæ, oculi, loca ſub oculis laxa, inflata, tument, totum corpus molle, frigidum, tumidulum eſt, ad minimum corporis motum anhelant, hebetes, &, adiaphoræ quaſi ad omnia, languent & frigent, virgines, de Emmenagogis cogitandum non eſt, antequàm per bonam medendi methodum reſtituta fuerit ſanitas. Si verò floridus adſit in vultu color, calor æquabilis ſit ad extrema uſque, & ſigna, antè recenſita adſint, quæ docent, urgeri vaſa uterina, nec aperiri tamen, tunc locum habent illa auxilia, quæ in hâc paragrapho commendantur.

Stagnat autem, vel ſtagnare incipit, in vaſis diſtentis uteri liquidum, vel quia illud minùs meabile eſt, vel quia vaſa nimis reſiſtunt dilatationi requiſitæ, vel & quandoque utrumque vitium concurrit. Tunc Medici prudenter tentant ſequentia.

1°. De his omnibus dictum fuit in *Capitulo de obſtructione*, ubi ſimul etiam de derivantibus, attrahentibus, & propellentibus, actum fuit. Cùm autem pedes & crura

ab iliacis arteriis externis ſua vaſa accipiant, uterus ab hypogaſtricis non tantùm, ſed ab iliacis externis etiam, & variis inter ſe anaſtomoſibus communicent (utì in *tabulis Euſtachianis* (*l*) videri poteſt) facilè patet quare, per balnea laxatis pedum vaſis, & dein per frictiones accelerato motu in iiſdem, major copia ſanguinis derivetur versùs aortam, ubi in iliacas dividitur, adeóque & magis tunc urgeantur uteri vaſa; ſícque ſperari poſſit, illorum extrema ita dilatari poſſe, ut menſtruum fluorem dimittant.

Simul notandum eſt, practicis obſervatis conſtare, calorem pedum prodeſſe menſtruantibus; frigus autem nocere; imò quandoque ſubitò menſtrua ſupprimi, ſi admodùm frigeſcant pedes; quod ſæpius obſervavi; præcipuè ſi pavimento marmoreo frigido pedibus inſiſtant diù. Solent enim ab hâc causâ ſolâ, contractis ſpaſmodicè inteſtinis, dolores colici oriri moleſtiſſimi, in quibus magnum levamen ſentitur, ſi pedes incaluerint, imprimis per frictiones. Omnia enim abdominis viſcera malè afficiuntur, dum pedes intensè frigent; adeóque mirum non eſt, & uteri vaſa ſtringi, ſícque ſupprimi fluorem menſtruum.

Balnea ergò hæc, & frictiones pedum proſunt, frigus impediendo, & calorem revocando, ac augendo, in extremis corporis inferioribus; dum ſimul motum ſanguinis accelerant, & copiam humorum augent in pedibus cruribuſque. Cùm autem extrema inferiora accipiant ſanguinem ab iliacis externis arteriis; uterus verò præcipuè ab arteriis hypogaſtricis; hinc videtur ſequi, tantò minùs urgeri vaſa uterina, quantò plus tument, & implentur vaſa pedum ac crurum. Adeóque, ſi poſt balnea pedum ac fomenta adhibita, & per frictiones, aucto motu per arterias iliacas, poſſet impediri, vel minui, trajectio ſanguinis per arteriam cruralem, augeretur ſubitò impetus & copia ſanguinis per uterina vaſa moti, ſícque poſſent removeri obſtacula, quæ aliis reſiſterent remediis.

Pulchrum talis methodi exemplum legitur (*m*). Egregius apud Edinburgenſes Medicus *Archibald Hamilton*, vocatur ad curandam virginem, cui circa vigeſimum ætatis annum ſuppreſſa erant menſtrua per ſeptem ferè menſes: cauſa fuerat, quòd fluoris menſtrui tempore ſe expoſuiſſet imprudenter frigori. Anteà ſatis commodâ ſanitate fruebatur. Nullo Medici conſilio uſa fuerat; pauca tantùm, muliercularum ſuaſu, remedia adhibuerat, abſque ullo levamine. Color incipiebat pallidior fieri; appetitus & digeſtio depravabantur; languor, nauſea, & vomituritio aderant; pulſus erat tardus & languidus; laſſitudo magna impediebat ſolitum corporis exercitium. Cæterùm nullo unquam pectoris morbo laboraverat, neque dolebant aut tumebant pudenda.

Duodecim diebus antè ſolitam menſtruorum periodum exponebantur veſperi pudenda vapori aquæ tepidæ, quotidiè: poſt decem dies dabatur purgans aloëticum, à quo alvus quater evacuata fuit. Sequenti die, horâ ſeptimâ veſpertinâ, ſplenium applicabatur cruralibus arteriis illo in loco, cui ſolet applicari premens cochlea (*tourniquet*) in extirpatione femoris; faſciâ circumductâ premebatur arteria cruralis à ſplenio; ſed non tam validè, ut mortificationis periculum foret, ob impeditum influxum ſanguinis arterioſi in partes inferiores. Eodem tempore vapori aquæ tepidæ exponebatur ægra.

(*l*) Tab. XIII. = (*m*) Eſſais and Obſervat. Phyſ. and liter. Tom. II. pag. 403. & ſeq.

Intentio Medici fuerat, præſens manere, ut effectum obſervaret ſedulò, ſed ſubitò vocatus ad alium ægrum, abfuit per viginti horæ minuta: dein rediens, invenit pulſum utcumque celeriorem: poſt mediam horam elapſam incepit ſentire pondus & plenitudinem in regione uteri, & languere. Cùm verò, nec in capite, nec in pectore, moleſtiam ſentiret, relicta fuit ligatura, & cardiaci remedii cochlear datum fuit. Seſqui horæ ſpatio, poſt primam applicationem ligaturæ comprimentis, prodierunt menſtrua. Cùm autem pedes parum ſtupeſcerent, relaxabatur ligatura; nec tamen removebantur ſplenia, niſi ſequenti mane; dum menſtrua fluere pergebant abſque moleſtiâ; & continuaverunt per integrum triduum. Poſteà autem ſolitâ periodo menſtrua prodierunt, & integra rediit ſanitas.

An ſimile quid indicare voluit *Ægineta* (*n*), dum jubet, ubi ſtatum menſium tempus propinquum eſt, vinculis conſtringere inferiores partes per tres vel quatuor dies. Verùm, cùm inſtat purgationis tempus, tunc voluit ligaturas ſolvi, & *myrrham*, *caſtoreum*, aliaque emmenagoga, dari. In ſequenti quidem capite (*o*) ligaturas commendat ad compeſcendam nimiam uteri hæmorrhagiam, ſed non in ſolis artubus inferioribus, verùm & circà axillas, & circà inguina. Fortè tunc molliorem tantùm per vincula compreſſionem volebat, ut venis preſſis ſanguis non tantâ copiâ rediret ad cor; quod magnum uſum habet in hæmorrhagiis ſanandis, utì anteà ſæpiùs dictum fuit. Ad menſtrua autem provocanda ſolas partes inferiores ligandas ſuaſit, neque tamen valida conſtrictio potuit fuiſſe, cùm per tres vel quatuor dies manere deberet ligatura. Verùm minutâ venarum amplitudine per faſcias in extremis inferioribus, arteriæ iliacæ externæ minùs facilè depleri poterant in venas turgidas & plenas; adeóque plus urgeri debebant vaſa uterina toto illo tempore, quo ligaturæ manebant applicatæ.

2°. Cùm in ſuppreſſione menſium retineatur ille ſanguis, qui ſingulis periodis evacuari ſolebat, augebitur ejus copia, & quidem eò plus, quò major ſanguinis quantitas per uterina vaſa exire ſolebat: anteà enim dictum fuit, magnam varietatem hìc obſervari in variis fœminis. Ad minuendam ergò plethoram, à retentis menſibus natam, conducet ſanguinis-miſſio. Undè etiam, quando provectiore ætate ceſſant menſes naturaliter, venæ-ſectionem, & frequentiùs repetitam quidem, conſulunt multi. Tamen hoc non univerſaliter verum eſſe videtur: ſi enim ſenſim minuatur fluor menſtruus copiâ, & periodorum intervalla prolongentur, neque plethoræ ſigna adſint, tunc ſanguinis-miſſione opus non erit. Non enim adeſt menſtruorum ſuppreſſio; ſed ceſſatio naturalis, quæ turbari non debet. Si autem circà quadrageſimum quintum annum ſubitò ſupprimantur menſtrua, quæ hactenus ſolitam periodum ſervaverant, à valido v. g. animi affectu: ſi tenſio & obtuſus dolor circà lumbos, inguina, pubem, adſint; tunc venæ-ſectio proderit.

Ut autem certò indicetur venæ-ſectio in menſium ſuppreſſione, debent adeſſe ſigna plethoræ; ſi enim menſtrua defecerint, ob boni ſanguinis inopiam, in exhauſtis per morbos prægreſſos corporibus, repletio indicatur, non evacuatio. Ubi autem ipſa plethora degeneraverit in cacochymiam, neque tunc venæ-ſectio requiritur, ſemper, ſed aliæ potiùs evacuationes, quæ non minuunt boni ſanguinis copiam, ſed vitioſos humores è corpore educunt, vel illos ſic mutant, ut denuò ſanorum

(*n*) Lib. III. cap. LXI. pag. 52. verſâ. = (*o*) Ibidem.

humorum indolem acquirant; de quâ re ad ſextum numerum in hâc paragrapho agetur. Monuerat *Manningham* (*p*) ſequentia: *Hydrops in ventre à menſtruis, magnâ ex parte, vel omninò, deficientibus plerumque oritur.* Si ergo hydrops jam natus eſſet ab hâc causâ, ſanguinis evacuatio non conduceret; licèt quandoque prodeſſe potuiſſet in ipsâ menſium ſuppreſſione, quæ ſecuti hydropis cauſa fuit. Satis benè hoc notavit *Helmontius* in loco anteà citato (*q*), ubi de hâc re agit, dicens: *Nam primò peccat abundantiâ bonâ, dein ſuperfluitate onerosâ, mox privatur vitâ, & virus evadit.* Undè concludit ſequentia: *Peccatur ergò à ſcholis, per venæ-ſectiones, dum virgines, ex parte menſtrui, palpitationem ſentientes, ſuccurrere ſatagunt, ſine diſtinctione. Nam quanquam menſtruum primi gradûs, per phlebotomiam revulſam, palpitationes ſedet: in tertio tamen menſtrui gradu, exitiale remedium prædixi archiatris noſtris.* Imò addit, quòd virgines repentè extinctas viderit, propter phlebotomiam, ſe invito inſtitutam.

In initio ergò ad ſolvendam plethoram ſanguinis-miſſio utilis erit; ſæpiùs autem, ubi plethoræ ſucceſſit cacochymia, non niſi magnâ cum cautelâ. Poterítque hîc locum habere monitum illud *Celſi* (*r*) de venæ-ſectione (cujus aliâ occaſione ad §. 890. 1. mentionem feci); *quòd nempè inutilis ſit, cum jam ſpatio ipſo materia & exhauſta eſt, & corpus corrupit, ut detractio imbecillum id facere poſſit, non poſſit integrum.*

Ad minuendam verò ſanguinis boni copiam, pertuſio cujuſcumque in corpore venæ ſufficeret: tamen videmus, omnes ferè Medicos ſuadere, ut venæ-ſectio in pede inſtituatur. *Galenus* (*s*) hoc abſolutè juſſit: *Nam plenitudines, à ſuppreſſis menſibus ortas, omninò per crura evacuabis, ſive venam ſecare oportet, ſive ſcarificare. Sectæ enim in cubito venæ mulierum revellere purgationem aſſolent.* Simul monet, non eſſe prorogandam in his evacuationem, &, ſi anguſtas venas haberent, præferebat ſcarificationes; quas & menſes provocare monuit. Idem affirmavit *Oribaſius* (*t*), ſcarificationes laudans in ſuppreſſione menſtruorum: *Statutum autem purgationis tempus exſpectare oportet, tùncque, quùm nihil vel parùm ſponte fluxerit, eatenus detrahente hoc auxilio, uti debemus, quatenùs uſus poſtularit.* Videtur autem per hæc indicare tantùm voluiſſe, ſcarificationibus talem copiam ſanguinis demendam eſſe, qualis poſt ſuppreſſa, vel multùm imminuta, menſtrua maneret in corpore ſuperabundans. Verùm & ad promovendum menſtruum fluorem prodeſſe ſcarificationes, docent illa, quæ mox ſequuntur: *Quibuſdam etiam mulieribus, ut de more menſtruæ purgationes iterùm redirent, hoc auxilium maximè contulit; nam continua in inferiores partes ſanguinis eductio, inclinationem, viamque, ipſi præbet.*

Poſt circulationem ſanguinis cognitam, clariùs intelligitur utilitas venæ-ſectionis in pede, ad menſtrua provocanda, non quidem in omni ſuppreſſione menſtruorum, ſed ſæpè tamen. Si tenſio & ponderis ſenſus circa pubem & inguina adſint, & lumborum dolor, circa tempus periodi menſtruæ, novimus, vaſa uteri repleri, diſtendi; nec tamen ultima extrema arteriarum, in cavum uteri hiantium, ſatis aperiri, ut diſtendentem ſanguinem tranſmittant. Si ergò poſt balnea, imprimis vaporis,

(*p*) Artis Obſtetr. Compend. pag. 50.
(*q*) In Capitulo *Lunare tributum*, pag. 584. col. 2.
(*r*) Lib. II. cap. x. pag. 80.
(*s*) De Curandi ratione per venæ-ſectionem, cap. XI. Charter. Tom. X. pag. 440.
(*t*) De Cucurb. Scarificat. Hirudin. &c. Cap. xx. Ibid. pag. 458.

laxentur hæc vaſa, & ſimul tunc augeatur motus per vaſa impleta, ſpes eſt, reſiſtentiam circa fines vaſorum ſuperari poſſe ita, ut menſtrua prodeant cum levamine omnium moleſtiarum. Ad numerum primum hujus paragraphi dictum fuit de compreſſione arteriarum cruralium factâ, & quidem hâc ſpe, ut ſanguis per arterias iliacas motus, non potens liberè per arterias crurales tranſire, urgeret fortiùs vaſa uterina, ſícque reſiſtentiam circa fines illorum ſuperare poſſet. Per venæ-ſectionem autem in pede acceleratur motus ſanguinis, & liberior redditur, per arteriam cruralem illius lateris, in quo vena aperta fuit; adeóque minùs urgentur vaſa uterina; & indè à quibuſdam concluſum fuit, ſanguinis-miſſionem in pede minuere quidem ſanguinis copiam, ſed cæterùm potiùs nocere, quàm prodeſſe, in provocandis menſtruis ſuppreſſis.

Conſiderandum autem eſt (vide §. 106. 8.), per ipſam plethoram majora vaſa diſtendi, ſecretiones per minora vaſa mutari, venas comprimi, extrema vaſorum arterioſorum orificia à turgentibus majoribus ramis arterioſis claudi, hinc liberam circulationem ſuffocari. Dum ergò vaſa uterina ſic diſtenta ſunt, ſe contrahere non poſſunt, nec promovere contentum ſanguinem; undè omnia hîc ad ſtagnationem diſponuntur. Simul ac apertâ venâ in pede ſanguis celeriùs, & majori copiâ, pellitur in cruralem arteriam, uterina vaſa minùs urgentur, minùs diſtenduntur; hinc arteriæ ſe contrahere incipient, ſanguinemque promovebunt in venas, quæ liberrimè ſe evacuare poterunt in venas iliacas, jam minùs plenas. Libera redibit hinc circulatio per uteri ſubſtantiam, arteriarum ultima extrema facilè dilatabuntur, & reſtituetur menſtruus fluor, anteà ſuppreſſus, ſive à plethorâ totius corporis, ſive à plethorâ ſolius uteri; uti anteà ad §. 1284. dictum fuit.

Notum eſt in valdè plethoricis motum ſanguinis ferè ſupprimi; undè, vaſis ſanguineis turgidis, hebetes, oblivioſi, torpidi, apparent. Simul ac largâ ſanguinis-miſſione ſolvitur hæc plenitudo, motus redit per vaſa; pulſus, anteà ſuppreſſus, evadit validus, & acceleratur; vires corporis, torpore excuſſo, creſcunt ſubitò; circulatio humorum per omnia vaſa redditur liberrima. Si hæc applicentur utero, in ſuis vaſis diſtento à ſanguine accumulato, qui per extrema promoveri nequit, patebit ratio utilitatis, quam in tali caſu à venæ-ſectione in pede inſtitutâ exſpectare licet.

3°. Si à plethorâ totius corporis ſuppreſſi fuerint menſes, tunc poſt ſanguinis-miſſionem purgantia, antiphlogiſtica dicta, quæ ſolvunt & evacuant humores, abſque augmento motûs circulatorii, conducerent; qualia ex *tamarindis, foliis ſenæ, cremore & cryſtallis tartari, &c.* parantur; de quorum uſu in curâ morborum acutorum ſæpiùs dictum fuit.

Verùm purgantia uterina ſolent plerumque vocari illa, quæ unà cum vi catharticâ omne lentum mucoſum fundunt, attenuant, & ſimul calefaciunt, ac amarore bilis defectum ſupplent, aut ejus inertiam corrigunt. Hæc autem imprimis locum habent, dum poſt menſium ſuppreſſionem virgines in mucoſam frigidam lentam cacochymiam vergunt, vel etiam, ubi menſtruis carent, quia cacochymicæ ſunt. Simul ſolent tunc primæ viæ viſcoſâ ſaburrâ gravari, quæ ſolvi priùs, dein expelli de corpore, debet; & ſolent plerumque præmitti uſui remediorum, quæ ad ſextum numerum hujus paragraphi laudantur. Monuerat *Hippocrates* (*u*); *Si verò menſes omninò non*

(*u*) De Mulier. Morb. Lib. I. cap. VI. Charter. Tom. VII. pag. 732.

prodeant, pro morbo craſſi, lenti, & glutinoſi, redduntur. Imprimis igitur ventrem ſursùm ac deorsùm purgare oportet. Per ipſos enim concuſſus, qui ab his remediis excitantur in corpore, ſpes eſt, menſtruum fluorem promoveri poſſe; dum ſimul omne lentum & glutinoſum funditur. Etiam alibi (*v*) poſt vaporis balneum utero applicatum ſuadet, alvum ſubducere medicamentis deorsùm purgantibus; cum hâc tamen cautelâ, ne fiat ſuperpurgatio, quæ nimiâ evacuatione debilitaret.

Ob hanc cauſam inter purgantia uterina ad hunc numerum in *Materiâ Medicâ* recenſentur, *myrrha*, *gummi ammoniacum*, *bdellium*, *&c.* quæ leviter tantùm alvum movent, & non niſi in majori doſi hunc effectum præſtant; dum ſimul fragrantiâ aromaticâ, nervis adeò amicâ, totum tractum primarum viarum replent, flatus, ſæpè in tali caſu adeò moleſtos, diſcutiunt, & languentem horum viſcerum actionem grato, non nimis calefaciente, ſtimulo excitant.

Primum locum ferè inter purgantia uterina occupat *Aloë*, quam ventriculum roborare omnes affirmaverunt Medici, dum tamen ſimul alvum ſubducit. Undè *Celſus* (*x*) dum purgantia remedia recenſet, dicit: *Sed medicamenta ſtomachum ferè lædunt. Ideóque omnibus catharticis aloë miſcenda eſt.* Hoc remedium datum, refractâ doſi, & ſæpiùs, ad grana tria vel quatuor, vel & miſtum cum modò laudatis gummi aromaticis, egregium in ſuppreſſis menſibus uſum præſtat, utì & in retentâ per hæmorrhoïdes conſuetâ ſanguinis evacuatione. *Aloë* omnia elixiria, proprietatis dicta, ingreditur, quæ additis *croco* & *myrrhâ*, quandoque & aliis remediis, in officinis proſtare ſolent. His ſimilis compoſitio, *maſſa pilularum Ruffi* dicta, ubique in uſu eſt, quæ ex *aloë*, *croco*, *myrrhâ*, conficitur; undè & elixirium proprietatis ſiccum à quibuſdam vocatur. Omnia hæc ſolent tali exhiberi doſi, ut leniter tantùm alvum ſubducant, abſque virium debilitatione.

Mirum fortè videri poſſet, quòd inter purgantia uterina, recenſeantur *Bryonia*, & *Colocynthis*; quæ meritò acerrimis purgantibus adnumerantur. Sed & hæc minutâ doſi adduntur tantùm lenioribus remediis uterinis, vel exhibentur ſic præparata, ut nocere non poſſint. Sic in ſucco *Bryoniæ* ſubſidens fœcula alba laudatur à quibuſdam Medicis, quam aliquando in aliis morbis dedi ad grana triginta, ſequente unicâ tantùm alvi ſubductione. Aquas dictas hyſtericas, in quibuſdam Diſpenſatoriis ingreditur *Bryoniæ* radix; verùm hæc vel deſtillatione parantur, & tunc amarities, ac vis purgans, in extracto manent, & tutò uſurpari poteſt aqua ſpirituoſa, quæ alembicum tranſcendit; vel ſi ſolâ infuſione conficiantur hæc remedia, tunc guttatim ſolent præſcribi, ut vis ſolvens hujus plantæ, adeò laudata ab omnibus, efficaciam præſtare poſſit abſque catharſi; quæ adeò valida eſt in majori quantitate, ut dura meſſorum ilia hanc ferre poſſent tantùm. Sic & in *Diſpenſatorio Viennenſi*, ex ſucco radicum *Bryoniæ*, *artemiſiâ*, *rutâ*, *ſabinâ*, aliiſque uterinis remediis dictis, addito vino generoſo, deſtillatur *aqua Bryoniæ compoſita*; quæ tutò adhiberi poteſt, & alvum non movet.

Idem verum eſt de amariſſimâ *Colocynthide*, quæ, dum in pulverem teritur in officinis, quandoque adſtantes purgat, ſi diutiùs in aëre his pulviſculis pleno morati fuerint. Solet & unguentis admiſceri, quæ abdomini illinuntur, ut alvus moveatur. Arabes Medici frequenter utebantur *Colocynthide*; ſed ex ejus pulvere, additâ

(*v*) De locis in homine, cap. XVIII. Ibid. 377. = (*x*) Lib. II. cap. XII. pag. 84.

mucilagine

mucilagine *gummi arabici*, parabant maſſam; undè formabantur rotulæ, quæ *Trochiſci Alhandal* vocantur in officinis: ſic molli hâc mucagine conabantur minuere metuendam *Colocynthidis* acrimoniam. Quandoque juſſerunt, ut trochiſci illi denuò in pulverem comminuerentur; qui mucagine gummi arabici iterùm impaſtabatur; imò hoc repetebant in tertiam vicem uſque.

Raro hodie ſola *Colocynthis* adhibetur, ut purgetur alvus; ſed ſolet aliis purgantibus unum alterumve granum addi, ut efficaciùs agant, imprimis in talibus hominibus, quorum alvus ſegnius movetur à catharticis remediis. Ob hanc rationem ingreditur plures compoſitiones purgantes officinarum, *Confectionem Hamech*, *Extractum Catholicum*, *Pilulas Cochiæ*, *&c.*

Cùm autem in teneris virginibus ab acrioribus purgantibus remediis abſtinendum eſſe, prudentia ſuadeat, patet ſatis, *Colocynthidem* inter purgantia uterina vix locum habere poſſe.

Sed alium inſignem uſum habet hoc remedium, ſi nempè octava grani pars detur omni trihorio, vel quadrihorio; tunc enim non purgat; ſed in corporibus languidis, & pituitoſis, mira ſatis præſtat, dum leniori ſtimulo calorem & motum auget. Commodè exhiberi poterit, ſi *myrrhæ*, *galbano*, & ſimilibus hîc laudatis, addatur *Colocynthidis* pulviſculus. Olim remedium arcanum circumferebatur, quod nil erat, niſi tinctura *Colocynthidis*, ſpiritu vini parata, additis *Caryophyllis aromaticis*, ut minùs cognoſci poſſet, ex quibus conſtaret *tinctura aurea* (ſic enim vocabatur); quæ multis profuit; ubi nempè frigida, lenta, cacochymia menſtrui fluoris ſuppreſſionem fecerat.

4°. Generale admodùm emmenagogorum nomen eſt, & non omnia remedia, hoc nomine donata, conveniunt omnibus; undè magnâ hîc prudentiâ, & delectu, opus eſt. Pleraque remedia, quæ laudari ſolent ad hunc uſum, calida & aromatica ſunt; imò quædam ex his non niſi cum cautelâ adhiberi poſſunt. *Marum* fragrantiſſimum aroma ſpirat, ſed ſummoperè calidum, ita ut ignis ferè inſtar nares feriat; hinc plethoricis, calidæ temperiei virginibus, nocere poſſet; in frigidioribus quidem toleratur; ſed cum aquâ infundi hujus plantæ folia debent, ut acre illud aroma diluatur. *Sabina* inter omnes ferè herbas cognitas maximam copiam olei eſſentialis largitur, ſatis acris, aromatici; ita ut *Celeb. Hoffmannus* (*y*), hâc herbâ, per veſicam (ut vocant) cum aquâ deſtillatâ, potuerit ex ſingulis libris uncias ferè tres olei ſtillatitii elicere, ſaltem ex duabus libris, deſtillatione ritè peractâ, quinque uncias talis olei obtinuit. Simul aliis obſervatis conſtitit, *Sabinæ* infuſum, vel decoctum, ſi ſanguini recèns miſſo affundatur, magnam ipſi fluiditatem conciliare, & rubedinem intenſam (*z*). Cùm autem plantarum aroma in oleis ſtillatitiis hæreat concentratum, facilè patet, quantum ſtimulum *Sabina* corpori applicare poſſit, dum ſimul vi ſanguinem ſolvendi pollet. Cùm ſceleſtæ mulieres quandoque hâc plantâ, & ejus oleo ſtillatitio, abuſæ fuerint, ut abortum facerent, hinc in quibuſdam locis lege cautum eſt, ne petentibus detur hæc herba, vel aqua ejus ſtillatitia, aut oleum, niſi ex præſcripto Medici. Huic plantæ, odore, ſapore, & viribus medicatis, ſatis ſimilis eſt *Thuya*, ſemper virens pariter arbuſcula. *Artemiſia*, *Cardiaca*, longè leniorem efficaciam habent: imò *Sambuci* flores gratam ſpirant fragrantiam quidem,

(*y*) Obſervat. Phyſic. Chemic. Lib. I. Obſervat. 1. pag. 8. — (*z*) Schwencke Hæmatol. pag. 187.

ſed refrigerant potiùs; undè in calidis morbis, tam interno, quàm externo uſu, toties adhibentur. Reliqua medicamenta, in *Materiâ Medicâ* ad hunc numerum recenſita, aromatica quidem ſunt, non tamen comparanda cum calidiſſimis illis, de quibus ſtatim dictum fuit.

Undè patet, laudata emmenagoga non poſſe indiſcriminatim adhiberi, ſed prudentem Medicum in ſingulis ægris perpendere debere, quænam ex his tutò dari poſſint; &, ſi indicatio Medica doceat, urgentia remedia in ſuppreſſione menſium exhibenda eſſe, à lenioribus incipere, ſenſímque ad acriora pergere, ſuadet prudentia; optimum videtur, ſi unà cum his calidioribus remediis, humectantia, emollientia, lenientia, dentur; qualis methodus laudata fuit ad §. 75, ubi agebatur de curâ morborum, qui glutinoſo ſpontaneo originem debent. Illud autem videtur & voluiſſe *Celeberrimus horum Aphoriſmorum Auctor*, dum in *Materiâ Medicâ* commendat ſtimulantia, quæ ad §. 75. n°. 5. laudantur; ſed ſimul his addit, quæ ad §. 54. n°. 4. recenſentur; ubi ad curam morborum viſcerum fortium & rigidorum laudantur, & recenſentur, humectantia, lenientia, & demulcentia, remedia.

Hujus methodi veſtigia etiam apud *Hippocratem* habentur; acria enim remedia commendavit, ſed ſimul addidit mollia (*a*). *In menſibus autem, ſi quidem ſanguis erumpat* (ſatis eſt); *ſin minùs, cantharides quatuor; reſectis pedibus, alis, & capite, bibat, pœoniæque nigræ grana quinque, & ſepiæ ova, linique ſemen, ex vino. Quòd ſi dolor, ſique urinæ ſtillicidium, detinuerit, in calidâ deſideat, & aquam mulſam aquoſam bibat*: Imò, ſi non prodeant menſes, hæc repetenda voluit, juſſitque, ut *in purgatione mercurialem edat, & polypos coctos, cibiſque mollibus utatur*: ſimilia alio in loco (*b*) habet; ubi & medicamentum, ex cantharide confectum, apponi juſſit ad uteros; poſtero verò die adipem anſerinum; & paulò pòſt, bis de die calidâ lavari, præcipit.

Ex his & pluribus *Galeni*, aliorumque veterum Medicorum, locis, ſatis conſtat, novum non eſſe, ſi acria remedia ad curationem ſuppreſſionis menſtruorum adhibeantur; ſed & ſimul patet, quòd & in victu, & in curatione, mollia, diluentia, demulcentia, ſimul propinaverint.

Poſtquam vis electrica morbis curandis adhiberi cœpit, obſervatum fuit, menſium fluorem ab hâc auctiorem fieri, quàm anteà unquam fuerat; imò &, antequàm menſtrua prodirent, & dum ceſſarent, fluorem album experta fuit mulier, à quo totâ vitâ fuerat libera (*c*). Verùm vis electrica, fulminis inſtar, uno momento penetrat per omnia; hinc & vaſa aperiuntur, & humorum celeritas augetur.

Cùm autem & à majori lentore ſtagnare poſſunt liquida in vaſis, hinc clari Medici magnam ſpem poſuerunt in talibus remediis, quæ unà cum ſtimulo vim ſolventem haberent. *Celeberrimus Mead* (*d*) ad hunc ſcopum commendavit inter alia mercurium ſexies ſublimatum. Præ reliquis omnibus autem laudavit *Helleborum nigrum*; quem vix unquam ſpem fefelliſſe, meminerat. Dabat autem tincturæ hellebori nigri cochleare minimum, ex aquæ tepefactæ hauſtulo, bis de die. *Et illud quidem notabile obſervavit, quòd quotieſcumque, aut propter malam conformationem partium, aut aliâ*

(*a*) De Naturâ Mulier. cap. VIII. Charter. Tom. VII. pag. 685.

(*b*) Ibid. cap. XVIII. pag. 689.

(*c*) De Haen Rat. Medend. part. III. cap. VI. pag. 241.

(*d*) Monit. & Præcep. Medic. cap. XVIII. Sect. I.

quâcumque de cauſâ, ſine effectu datum eſſet hoc medicamentum, ſanguis per alias vias propulſus fuerit. Undè clariſſimè conſtat, quantâ vi ſanguinem propellendi polleat iſta medicina.

Alii laudaverunt alia, ſed ferè ſemper talia, quæ vel aucto humorum motu, vel ſolvendi virtute, vel utriſque ſimul, ſuum præſtarent effectum. Si autem vires expellentes excitantur ſtimulantibus remediis, antequam fluxile reddatur illud, quod exire debet, & emiſſaria, per quæ eliminari debet, aperta fuerint, à calidis emmenagogis exaſperantur omnia mala, & quandoque periculoſæ hæmorrhagiæ per alias corporis partes ſequuntur, pertinaciter conſtrictis manentibus uteri vaſis. Undè hîc locum habet ſalutare illud *Hippocratis* (*e*) monitum, cujus aliâ ocaſione memini ad numerum 13. §. 605; *Corpora, ſi quis purgare voluerit, meabilia* (εὔροα) *facere oportet.* In hâc diligentes fuerunt veteres Medici; & conabantur, vaſis faciliorem dilatabilitatem conciliare, antequàm darent ſtimulantia emmenagoga; vel ſaltem his addebant emollientia; utì patebit ſequenti numero.

5°. Quantùm boni expectaverit *Hippocrates*, in promovendo fluore menſtruo, à faciliori dilatabilitate vaſorum uteri, patet indè, quòd conjugium ſuaſerit virginibus, & integram ſanitatem promiſerit, ſi conciperent. Notum eſt, vaſa uterina graviditatis tempore adeò dilatari ſenſim, ut calami amplitudinem, imò majorem etiam, acquirant illa, quæ in utero non gravido nequidem oculis apparebant. Undè etiam toties contingit, ut poſt puerperium redeant menſtrua longè copioſiora; cùm vaſa, graviditatis tempore adeò dilatata, nondùm priſtinum robur acquiſiverint. Recenſet *Hippocrates* (*f*) moleſta ſymptomata, quibus viro maturæ virgines afficiuntur, *cùm ſanguis in uteros confluit, velut effluxurus*, & tamen effluvium non habet; deindè dicit: *Ego verò impero, virgines his pathematis affectas, quàm citiſſimè cum viris conjungi. Si enim conceperint, ſanæ evadunt.* Obſervatum fuit, utì poſteà in graviditatis morbis dicetur, uterum in animalibus, poſt coitum diſſectis, leviter quaſi inflammatum apparuiſſe; dum rubebant loca, quæ anteà pallida fuerant reperta; adeóque magis dilatata erant vaſa, cùm ſanguinem rubrum admitterent. In alio loco (*g*), poſtquam varia ſuaſerat ad tollendam menſium ſuppreſſionem, addit ultimò: *Morbo autem liberabitur, ubi conceperit.* Majorem adhuc effectum ſperavit, ſi peperit mulier (*h*); *de mulierum morbis ſic enuncio: mulierem, quæ non peperit, graviùs & celeriùs à menſibus, quàm partum expertam, ægrotare. Quum enim pepererit, ei venulæ ad menſtrua ſunt meabiliores* (εὐροώτερα τὰ φλέβια *fluidiores* vertit Cartherius). *Meabiles autem ipſas faciunt lochia; quæ purgatio quædam eſt, &c. His ita conſtitutis, quùm mulier puerperii purgamenta experta fuerit, minùs laborioſè menſtruis purgatur.* Imò, cùm vaſa illa, jam tantam dilatationem paſſa graviditatis tempore, faciliùs diſtendi poſſint, minùs dolebit mulier, partum experta, à menſtruis retentis. *Quòd ſi mulieri, quæ jam peperit, affectio aliqua oboriatur, ita ut procedentes menſes ritè repurgari nequeant, ea faciliùs, quàm ſi haud peperiſſet, laborem feret. Aſſueti namque ſunt uteri, & corpus, ut impleatur, idoneum, nimirum utero gerenti, ſimúlque magna eſt in corpore amplitudo.*

(*e*) Aphor. IX. Sect. II. Charter. Tom. IX. pag. 49.

(*f*) De Virginum affectibus, Charter. Tom. VII. pag. 679. 680.

(*g*) De Natur. Mulieb. cap. VIII. Ibid. pag. 685.

(*h*) De Mulier. Morb. Lib. I. cap. I. Ibidem pag. 728. 729.

Cùm autem non omnibus virginibus poſſit dari conſilium de matrimonio ineundo, hinc omnia molimina artis adhibentur, ut vaſa uterina cedant faciliùs, & ſanguinem, quo diſtenduntur, dimittant per extrema orificia. In his operoſus admodùm fuit *Hippocrates*, ut calore blando, humectante, foveret hæc loca. Sic (*i*) aquam calidam ad uteros, & ambientia loca, affundere, eóſque ac crura excalefacere juſſit (*k*). Totum corpus, ac præſertim uteros, leniter foveri, & bis de die calidâ lavari, præcepit. Alibi (*l*), calidâ lavare, crebróque toto corpore inſidere, interdúmque ad umbilicum uſque fovere, intermiſſione verò factâ, ea à quibus repurgetur, neque mordeatur, in ſubdititio apponere, mandavit. Dum autem reliquum corpus non indigeret medelâ, *ſed uteri per ſe morbum haberent*, ſolos uteros fovebat balneo vaporis, ſic directo per arundinem, ut calentis aquæ, non nimiùm fervidæ tamen, adſcendens vapor in uteri cavum venire poſſet (*m*); ſimúlque methodum, & cautelas neceſſarias, deſcribit. Addit tamen & huic vapori allii fragrantiam, ut emollitam uteri internam ſuperficiem leniter ſtimularet tantùm; monet enim, non debere conteri allia, dum aquæ infundentur; ex contritis enim, utì notum eſt, penetrabilis halitus quaquaverſum diffunditur, ita ut adſtantium oculi lacrymentur illicò. Alio in loco ſuadet (*n*), ut ventri applicentur pelles agninæ calidæ, lanâ ſuâ adhuc tectæ; & ſimilia plura hinc indè paſſim laudat. Plura artis molimina, ut emolliantur vaſa uterina, ad promovendum fluorem menſtruum, collecta legi poſſunt (*o*) apud *Moſchionem*, ubi balneis, fotibus, inunctionibus, peſſariis, frictionibus, cucurbitulis, curam aggreditur retentionis menſtruorum, vel quando cum dolore & ſtranguriâ purgantur. Peſſaria autem in virginibus vix locum habent, ne vis aliqua pudoris clauſtro inferatur. In Materiâ Medicâ ad hunc numerum *emplaſtra*, *fomenta*, *unguenta*, *linimenta*, *vapores*, recenſentur, quæ emolliendo lubricando, ſolvendo, ſtimulando, calefaciendo, inſervire poterunt, prout diverſa indicatio Medica poſtulat.

6°. Anteà ubi ad §. 25. de cauſis nimiæ debilitatis fibrarum ſolidarum corporis agebatur, dictum fuit, nimiam diſtractionem fibrarum & vaſorum talem laxationem producere. Sed & ad §. 106, inter effecta plethoræ, nimia dilatatio vaſorum fuit recenſita. Adeóque ſi vaſa, natâ ob menſium ſuppreſſionem plethorâ nimis diſtenta fuerint, & diù, meritò talis debilitas prævidetur, ſive in vaſis uterinis, ſive & in reliquis corporis vaſis; undè chalybeata, & adſtringentia, remedia tunc uſum habent, utì dictum fuit ad numerum quartum §. 28. Accedit, quòd corporis habitus in mulieribus laxior ſoleat eſſe naturaliter; undè roborantia remedia optimè ferunt. Monuit illud *Hippocrates* (*p*), dum dicit; *Mulieres autem ſicciore victûs ratione ſic uti oportet. Sicca námque cibaria ad muliebrium carnium mollitiem magis ſunt idonea, & meraciores potus ad uteros, & fœtûs nutritionem, meliores exiſtunt:* Veritatem moniti hujus *Hippocratici* quotidiè vident Medici in illis locis, ubi, peſſimo more, tepidis aquoſis potibus indulgent mulieres, imprimis, ſi ſimul ſedentariam vitam degunt. Molles, flaccidæ, inertes, vivunt, vix fœcundæ, &, ſi conceperint, frequenter abortum pa-

(*i*) De Mulier. Morb. Lib. II. cap. XXVII. Ibid. pag. 816.

(*k*) Ibid. cap. XXVIII.

(*l*) Ibid. cap. XXXVII. pag. 820.

(*m*) Ibid. cap. XX. pag. 808.

(*n*) De Superfœtatione, cap. XVII. Ibidem, pag. 869.

(*o*) N°. 126. Apud Spach. pag. 11. & Ibid. Harmon. Gynæc. part. poſter. cap. II. pag. 20.

(*p*) De Salub. victûs ratione textu XXIV. Charter. Tom. VI. pag. 233.

tiuntur. Sapiens *Lycurgus* (q), *Corpora virginum, curſu, luctâ, diſcorum & telorum jactu, exercuit, ut & fœtûs radix, validum in valentibus exordium ſumens, germinaret meliùs, atque illæ ſtrenuè partus excipientes, benè & facilè adversùs puerperii decertarent labores.* Sapienter ſic futuræ progeniei curam gerebat Legiſlator, cùm molles & delicatulæ, licèt robuſtis & validis jungantur viris, debilem & morboſam prolem in lucem edant.

Verùm & chalybeata, & roborantia, locum habent in pallido virginum morbo; in quo totum corpus tumet leucophlegmaticum, & locò boni ſanguinis mucoſus iners humor per vaſa fluit, in illis deficiunt menſtrua, quia deeſt ſanguis, & omnia languent in corpore. Tunc ferri limatura, unà cum aromaticis & roborantibus, in vino infuſa, ſi ter de die talis vini medicati uncia detur, pulcherrimè prodeſt. Uſui hujus remedii ſolet præmitti lenè purgans, ut primæ viæ liberentur ab omni ſorde glutinosâ; dum v: g: per triduum ſumunt mane jejunæ quindecim aut viginti grana *maſſæ pilularum Ruffi*, vel ſimilis officinalis compoſiti. Mirus, & ſaluberrimus, tunc ſequitur effectus: intra paucos dies enim tumor albus corporis incipit ſubſidere, labia & gingivæ, quæ anteà palleſcebant, incipiunt ſubrubeſcere, color roſeus genis redit; dúmque anteà ad minimum corporis motum anhelæ torperent deſides, ſenſim redit priſtina alacritas, & intra tres quatuorve ſeptimanas omnes corporis functiones reſtituuntur. Adeſt tunc bonus ſanguis, & menſtrua brevì pòſt prodeunt ſponte, debitâ periodo redeunt; modò velint renatis per talis remedii uſum viribus, corpus movere. Si enim ſanatæ jam denuò tepidis aquoſis potibus indulgeant, ſedentariamque vitam ducant, in priſtinum morbum recident quàm certiſſimè. Sæpiùs mihi contigit, ut ter, imò quater, eandem curationem repetere debuerim biennii ſpatio, antequàm reſipiſcentes monitis obedirent: quod niſi fiat, tandem iners ille languor nullis cedit ampliùs auxiliis, & poſtquàm hebetes, obliviosæ, torpentes, per plures menſes morboſam traxerunt vitam, pereunt lethargo.

In tali caſu proſunt hæc remedia; & nocet venæ-ſectio; dum pauculum illud rubri ſanguinis, quod adhuc per vaſa fluit, demit de corpore. Ubi autem color ruber in labiis, gingivis, oculorum canthis, apparet, unà cum calore totius corporis, & venis turgentibus, ſimúlque fluoris menſtrui ſuppreſſio adeſt, tunc nocerent talia vina medicata certiſſimè; utì & omnia Emmenagoga calida, & motum augentia. Adeſt enim tunc copia ſanguinis, & quidem nimia: hinc venæ-ſectio in pede, balnea, fomenta, &c: quæ uteri vaſa, nimis reſiſtentia, laxant, locum habent. Videri poſſunt & illa, quæ §. 1083. de curâ *Epilepſiæ* natæ ab interceptione illorum, quæ olim excerni ſolebant, dicta fuerunt.

Ex quibus omnibus apparet, prudentem delectum remediorum Emmenagogorum requiri quàm maximè.

Cæterùm talis vini medicati formula in *Materiâ Medica* ad §. 1250. habetur. Interim hoc monendum credo, nimis parvam copiam vini adſcriptam fuiſſe. Libræ ſex vini Rhenani loco librarum duarum ſumantur, ne nimis meracum fiat remedium; &, hoc facto, ſufficiet adhuc, unciam hujus vini medicati ſumere ter de die. Tutiùs enim hæc dantur minori doſi, longiori tempore continuanda.

(q) Plutarch. Tom. I. pag. 47.

§. 1292. SUblatâ his morbi ſcaturigine, ſolent omnia ferè mala (1285. 1286. 1287.) ſponte evaneſcere. Vel curantur ex naturâ & curâ ejus morbi, cujus imaginem referunt quàm proximè; quod facilè ex antè dictis fit.

Anteà, ad numeros in textu citatos, recenſita fuerunt plura mala, quæ à ſolâ ſuppreſſione menſtruorum naſci, obſervatum fuit. Pleraque ex his ſolent ſponte evaneſcere, dum fluor menſtruus, copiâ debitâ, & ſolitâ periodo, redit. Sed & ſimul notatum fuit, depravari ab hâc causâ poſſe ferè omnes functiones, naturales, vitales, animales; ſi ergo diuturna fuerit obſtructio menſium, poſſunt ſupereſſe poſteà mala, quæ peculiarem medelam requirunt; licèt menſtrua debito ordine redierint. Sic pariter, dum ſanguis menſtruus per inſolitas vias exit de corpore, poteſt ſupereſſe debilitas vaſorum in illis locis, per quæ exivit, poſtquàm naturali lege per vaſa uterina inceperit excerni. Verùm ex illis, quæ ad §. 1287. dicta fuerunt, conſtat, ſæpè labefactari ab hâc causâ omnia viſcera; undè & à vaſorum læſione, aut humorum degeneratione variâ, infinitum morborum genus naſci poterit; qui, reſtituto jam fluore menſtruo, ſuperſunt, & curationem poſcunt, quæ ſæpè facilis non eſt. Omnium talium malorum curationem hîc tradere, ſupervacaneum foret, cùm de pleriſque anteà jam actum fuerit. Commodè autem reduci poterunt ad naturam, & curam, illorum morborum, quorum imaginem quàm proximè referunt.

Sic v. g. ad §. 1286. dictum fuit, interceptos menſes quandoque ad pulmonem ferri, & hæmoptoen indè naſci. Si quid mali indè contraxerit pulmo, facilè patet, illam tunc conducere medelam, quæ in *Capitulo de Phthiſi* laudata fuit. Monitum fuit pariter eâdem paragrapho, à ſuppreſſis menſibus dura tubercula in mammis gigni; quæ curam ſcirrhi requirunt. Monuerat *Hippocrates* (r), ſi menſes prodeant quidem, ſed pauciores, quàm conveniant, ferantur, inter alia mala etiam contingere, quod ſequitur: *Dolet aliàs atque aliàs corpus, maximéque lumbos, & ſpinam, & inguina, manuumque & pedum articulos. Neque hæc ſimul dolent, ſed viciſſim, quocumque ſecretus ſanguis, qui uteris ineſſe nequit, impetum fecerit, & quâ corporis parte decubuerit, tumor exiſtit, &c*: paulò pòſt addit, quòd quandoque *claudam reddiderit, aut aliquas partes impotentes effecerit, ſi ſanguis, præ rigore, & cibi faſtidio, quemcumque in locum irruperit, circa nervos concretionem habuerit.* Facilè patet, curam talium malorum vel ad Paralyſis, vel ad Morborum Articularium, medelam ſpectare. Idem & de reliquis verum eſt.

(*r*) De Mulier. Morb. Lib. I. cap. VII. Charter. Tom. VII. pag. 733. 734.

MORBI GRAVIDARUM.

§. 1293. **P**Oſtquàm gravida eſt fœmina, plurimis afficitur malis ex ſolâ graviditate oriundis.

Facilè patet, hîc tantùm agi de illis morbis, qui à graviditate, tanquàm causâ, pendent; non autem de illis, qui graviditatis tempore contingunt quidem, verùm aliis cauſis originem debent. Gravidæ enim quibuſvis aliis morbis ſunt obnoxiæ.

Patet ex Phyſiologicis, inſignem, & ſubitam, mutationem fieri in utero, tubis uteri, & ovariis, illo tempore, dum Veneris œſtro percita mulier fœcundo maris ſemine impletur, & concipit (*s*). Plura etiam obſervata docent, ſolito majorem in coitu voluptatem percipere mulieres, dùm imprægnantur. Undè & hæc mutatio in organis muliebribus, generationi dicatis, conceptionis tempore major creditur meritò, quàm ſi coitus abſque imprægnatione ſequente peragatur.

Anteà autem ad §. 1285. dictum fuit de mirabili illo imperio regiminis (ſic dicto ab *Helmontio*), quo uterus affectus, à leviori etiam causâ, functiones vitales, animales, naturales, turbare poſſit, & variis quidem ac miris modis. *Hippocrates* jam notaverat, ſimilia conceptûs tempore contingere (*t*). Sic enim habet: *Liquido autem conſtat harum rerum peritis, quòd mulier, ubi concepit, ſtatim inhorreſcit, & incaleſcit, ac dentibus ſtridet, & articulum, reliquumque corpus, convulſio prehendit, & uterum torpor, idque iis, quæ puræ ſunt, accidit.* Videtur autem per *puras* hîc intelligere ſanas, alacres & venerem appetentes, fœminas, quarum uterus purus eſt, nec mucoſis humoribus, aut fluore albo dicto, madeſcit. Statim enim addit ſequentia: *Quæ verò craſſæ, & mucoſæ, iſtud experiuntur, earum, pleræque hoc non ſentiunt.* Deindè prudenter ſubjungit: *Ac ſanè quantùm illæ mihi ita indicarunt tantùm etiam me ſcire profiteor.* Medicus enim de his nihil noviſſe poteſt, niſi ex ſolâ mulierum relatione. Certum autem eſt, dari tales mulieres, quæ mucoſæ, frigidæ, ad Venerem torpidæ, fluore albo laborantes, vix ullum in coitu oblectamentum percipiunt, & tamen quandoque imprægnantur, licèt nihil perceperint illorum, quæ modò dicta ſunt. Interim plerumque contingit, ut miram mutationem ſentiant fœminæ illo tempore, dum imprægnantur; pluresque novi honeſtas matronas, quæ aliquoties pepererant, & accuratè conceptionis, ac partûs futuri, tempus ex his ſignis notaverant.

Confirmat hoc *Hippocrates* (*u*), dum teſtatur, quòd *meretrices publicæ, quæ in ſe ipſis ſæpiùs hæc expertæ ſunt, ubi cum viro congreſſæ ſunt, noſcant, quando conce-*

(*s*) Vide Boerhav. Inſtit. Medic. §. 668. & ſeq.

(*t*) De Carnibus, cap. VIII. Charter. Tom. V. pag. 309.

(*u*) De Carnibus, cap. VIII. Charter. Tom. V. pag. 308.

perint, moxque conceptum intra ſe perdant, quo poſteà jam perdito, velut caro excidit, &c. Ex ſimilibus ſignis ferè ſtatuit de fœcunditate mulieris, dum peſſariis genitalia leviter irritarentur, utì alio in loco (*v*) habet: *Si cui mulieri à peſſariis non admodùm vehementibus dolores ad articulos pervenerint, & dentium ſtridor detinuerit, tenebricoſâ vertigine laboraverit, & oſcitaverit, huic concipiendi major ſpes adeſt, quàm cui nihil horum contingat.*

Neque hæc ſigna, quæ ipſo conceptûs tempore à mulieribus percipiuntur, ſola graviditatis indicia ſunt; plura enim alia obſervantur, quæ diutiùs perſiſtere ſolent. Sic enim *Hippocrates* (*x*) habet: *Prægnantem mulierem, ſi non alio, hocce cognoſces: oculi ei contracti & magis cavi cernuntur, & oculorum candidum albedinis naturam non habet, ſed lividius apparet. Quæ utero gerunt, in facie ephelidem habent, &, ubi concipere cœperunt, vinum odio habent, cibos averſantur, cardiogmo vexantur, ac ſalivant.* Plura quandoque alia ſigna apparent in gravidis mulieribus, & in variis diverſa; frequentiſſimè tamen occurrit ciborum faſtidium, cum nauſeâ. Et videtur *Hippocrates* (*y*) præcipuum graviditatis ſignum indè deduxiſſe; dum dicit; *Si mulieri purgationes non prodeant, neque horrore, neque febre, ſuccedente, ciborum ipſi accidant faſtidia (nauſeæ), hanc gravidam eſſe, ratione ducito.* Cùm enim à pravis humoribus, in ventriculo aut vicinis viſceribus hærentibus, faſtidium tale naſci poſſet in non gravidis mulieribus, hinc addidit prudenter *Hippocrates*, ſi nec horror, nec febris ſuccedat; quæ natam nauſeam à tali causâ ſequi ſolent, niſi per vomitum, vel alvi evacuationem, hæc ſaburra expellatur.

In quibuſdam gravidis illud faſtidium univerſale eſt, ita ut ad quævis oblata edulia nauſeent; in pluribus contingit, ut ab hoc illove cibo tantùm abhorreant, dum reliquos facilè ferunt; viciſſímque quoſdam cibos vel potus impensè deſiderent, quos anteà vix curabant. Multas matronas vidi, quæ ex hoc ſolo ſigno ſe gravidas noverant, licèt nullum aliud adhuc adeſſet graviditatis indicium. Quandoque, ſtatim ac imprægnatæ ſunt fœminæ, dolore moleſto dentium cruciantur: in aliis vidi dolentiſſimam otalgiam, & hemicraniam frequentem; cui vix erant obnoxiæ, dum non erant gravidæ. Ingens talium ſymptomatum, quæ vel in ipſo graviditatis initio contingunt, eſt diverſitas: hæc videri poſſunt apud illos, qui de graviditate, & arte obſtetriciâ, ſcripſerunt, *Mauriceau* (*z*), & alios paſſim: ſingula enim hæc enumerare; operoſum foret potiùs, quàm utile. Sufficit, notaſſe, per ipſam graviditatem plures functiones lædi, & turbari, in corpore muliebri.

Verùm eædem illæ functionum læſiones pro graviditatis ſignis habentur; notandum tamen eſt, magnâ hìc prudentiâ opus eſſe Medico, ne facilè graviditatem vel affirmet, vel neget, niſi ex certiſſimis, & omni exceptione majoribus, indiciis; v. g. ſi motus infantis in utero manu abdomini impoſitâ, diſtinctiſſimè ſentiatur: peritiſſimi enim decepti fuerunt toties; nunquam fortè magis periclitatur fama Medici, quàm ubi agitur de graviditate determinandâ: undique fraudes, undique ſæpè inſidiæ, ſtruuntur incautis. Dum ultimum ſupplicium ob crimina metuunt, in carceribus detentæ, ſceleſtæ mulieres, graviditatem ſimulant ſæpiùs, & judices à Medicis petunt,

(*v*) De Infœcundis, cap. VI. Charter. Tom. VII. pag. 846.
(*x*) Ibidem.
(*y*) Aphor. LXI. Sect. V. Charter. Tom. IX, pag. 232.
(*z*) Traité des Maladies des Femm. groſſes, Tom. I. pag. 67. & ſeq.

ut renuncient, an vera, an ficta, ſit graviditas. Si vel minimum dubium ſuperſit, prudens Medicus differendum ſupplicium ſuadebit, donec certiùs de graviditate conſtet, ne fortè inſons fœtus unà cum ſceleſtâ matre pereat. Hoc autem aliquoties contigiſſe, licèt & Chirurgi, & Obſtetrices, poſt examen inſtitutum, renunciaſſent judicibus, fictam eſſe graviditatem, Hiſtoria Medica docet, & apud *Mauriceau* (*a*) triſte tales caſus leguntur.

Quandoque & hydropicæ mulieres, præter omnem opinionem, gravidæ inventæ fuerunt; nec ſine abortûs periculo valida Emetica, & Cathartica, quæ toties proſunt in hoc morbo curando, potuerunt adhiberi. Anteà, ubi de hydrope agebatur, plures tales caſus memorati fuerunt. *Mauriceau* (*b*) viderat Chirurgi uxorem, quæ per novem annos laboraverat aſcite tantæ molis, ut ultra triginta pintas aquæ tumidum abdomen continere judicaret; tamen morbi tempore peperit quatuor infantes, vivos, & ſanos: teſtatur autem, dum in ultimo partu obſtetriciam illi adhibuerat manum, ventrem editâ prole non plus detumuiſſe viſum, quàm *ſi ovum Gallinæ* ex abdomine prodiiſſet; undè facilè intelligitur, quantus fuerit ventris tumor.

Contigit mihi, ut curarem in cœlibatu viventem, quæ, pietatem aſtutè ſimulans, ab omnibus intacta virgo credebatur. Aſcitide laborabat ſatis valido per ſeptem jam menſes, dum meum petebat conſilium; neque ullam poteram habere graviditatis ſuſpicionem. Purgantibus hydragogis feliciter curata fuit quidem; verùm ipſa me monuit, aliquid excidiſſe ex pudendis, dum latrinæ inſideret, alvum exoneratura. In rem ſtatim inquirens, inveni abortum, qui trimeſtris videbatur. Fornicationis crimen fatebatur illicò; ſed non difficulter mihi perſuaſit, ſe graviditatem ignoraſſe; cùm per tres vel quatuor menſes jam intumuiſſet abdomen, antequam concepiſſet.

Sæpiùs autem contingit, ut furtivâ Venere gravidæ tentent imponere Medicis; dum hydropem ſimulant, hâc ſpe, ut validis remediis datis perdant conceptum fœtum. Quandoque & Emmenagoga validiora anxiè petunt, morboſam menſium obſtructionem culpantes. In his magna cautelâ opus eſt. Examen obſtetricis, an os uteri clauſum ſit, anterior abdominis pars ſupra pubem tumeat, mammæ magis turgere incipiant, eludunt facilè, dum illibatam virginitatem per omnia ſacra affirmant; imò probos Medicos peſſimè exceptos à potentibus familiis novi, dum ſimile quid ſuſpicati fuiſſent. Soleo in tali caſu, magno apparatu, innocua dare remedia, nullo modo indicando, quid ſuſpicer. Hoc modo impedio, ne alios Medicos fortè decipiant, & dum me deceptum credunt, tempus labitur, juſtæque ſuſpicionis cauſæ magis & magis augentur. Omnes enim, qui de graviditatis ſignis ſcripſerunt, quamvis longo artis obſtetriciæ uſu celebres fuerint, unanimi ore fatentur, primis præcipuè menſibus, ſigna graviditatis ſatis incerta eſſe. *Avenzoar*, celebris inter Arabes Medicus, in propriâ uxore ſe deceptum fatetur (*c*).

Quandoque & contingit, ut provectioris ætatis mulieres, & jam accedentes ad illud vitæ ſtadium, quo menſtruus fluor ceſſare ſolet, bonâ fide credant, ſe gravidas eſſe; cùm & ſimiles moleſtias & ſentiant, ac in gravidis obtinere ſolent, & putent, ſolito tempore ſe motum fœtûs ſentire; undè omnia ad futurum partum parant. *Sydenhamus* (*d*) hoc aliquoties obſervaverat, & monet Medicos, ut cautè tales tumores ab-

(*a*) Traité des Maladies des Femm. groſſes, Tom. I. pag. 72.

(*b*) Ibid. 73.

(*c*) Traité des Malad. des Femm. groſſes, Tom. I. pag. 73.

(*d*) Tractat. de Hydrope, pag. 611.

dominis diſtinguant ab hydrope, neque temerè graviditatem affirment, licèt & mammæ turgeant, & lac exſtillent, & obſtetricum teſtimonia confirment, gravidam eſſe mulierem, & motum fœtûs ſentiant. Obſervavit enim, quòd *tandem venter, pari quo increverat, gradu ſenſim detumeſcens, ſpem vanam eluſerit.* Flatibus hinc ventris tumorem tribuit, & monet, quòd talis tumor *viduas ut plurimùm exerceat, vel etiam mulieres, quæ non niſi provectiores ætate nupſerunt.*

Novi hoc contigiſſe nobili matronæ, quæ, quatuordecim jam prolium mater, per octennium parere ceſſaverat, & firmiter credebat, ſe gravidam eſſe, cùm omnes illas moleſtias, quas toties experta fuerat, ſentiret denuò: imò ſuccenſebat omnibus, quæ aliquod dubium movere audebant: ſenſim per quinque menſes increvit abdomen; poſteà ſenſim detumuit, & per plures annos ſana vixit. Adeò autem ægrè ferebat, ſe deceptam fuiſſe, ut per integrum annum domi pertinaciter latuerit, metuens, ne rideretur ab omnibus.

Vidi & aliam, quæ vigeſimo quinto ætatis anno filium pepererat, ſterilis dein per integros viginti annos, quadrageſimo ſexto anno peperit ſecundum filium, licèt plurimi vanâ ſpe prolis deceptam crederent. Hinc apparet, magnâ prudentiâ opus eſſe, in determinandâ graviditate; nam non tantùm in provictioris ætatis mulieribus, ſed & in junioribus, ſimilia contigerunt. *Deuſingius*, circa medium elapſi ſæculi celebris apud *Groningenſes* Medicus, acris in controverſiis Medicis autor, in literis ad *Thomam Bartholinum* datis (e) agens de ſimilibus caſibus, teſtatur ſequentia: *Similem juvenculam ante biennium hìc ipſe ſub curâ meâ habui, quæ omnia ad partum jam jam imminentem, ut putabat ipſa, pararat; at cujus ſpes omnis in flatus evanuit.*

Plura his ſimilia apud probatos auctores inveniuntur paſſim.

§. 1294. **Q**Uorum nonnulla oriuntur ex ſanguine menſtruo ſecerni impedito ob clauſum uterum, & fœtu tamen non potente hactenùs in ſui incrementum eum abſumere.

In muliere non gravidâ ſanguis menſtruus ſtatâ periodo excernitur, uti præcedenti capitulo dictum fuit: ubì verò imprægnata eſt mulier, menſtrua ceſſant, & præcipuum graviditatis ſignum indè deducitur. Cùm autem poſtquàm menſtrua ceſſarunt, ſenſim denuò diſtendantur & impleantur vaſa uterina, pro futurâ nempe fluoris menſtrui periodo, hinc credidit *Hippocrates* (*f*), vaſis illis jam plenis difficulter concipere poſſe mulierem. *Quare ſi illo quidem ſanguine* (menſtruo nempe) *vacuetur mulier, in ventre concipit, ſi vero eò plena fuerit, minimè. Uteris enim & venis ſanguine vacuis, mulieres in ſe fœtus concipiunt. Hæ námque mulieres poſt menſtruam purgationem utero concipiunt.* Quamvis autem naturaliter in gravidis ceſſent menſtrua, tamen & quibuſdam contingit, ut primis menſibus graviditatis adhuc prodeant, ſuperſtite fœtu; ſed plerumque parciori copiâ tantùm. Anteà monitum fuit, in quibuſdam mulieribus ſanguinem menſtruum non tantùm ex uteri cavo, ſed & ex vaginæ vaſis, prodire. Imò ſatis multas vidi, quæ, dum menſtrua ſolito quidem tempore,

(e) Thom. Barthol. Epiſtol. Med. Centur. IV. pag. 132. 133.

(f) De Naturâ Pueri, cap. III. Charter. Tom. V. pag. 313.

ſed minutâ copiâ, prodirent, ſe per menſem jam gravidas eſſe aſſererent; & tempus partûs ſatis exactè huic computo reſpondebat.

Neque penitùs impoſſibile videtur, antequàm embryo, ſuis membranis incluſus undique cavo uteri nexus fuit, menſtruum ſanguinem exire poſſe; imprimis ſi os uteri clauſum non fuerit exactè: ſed & tunc ſimul apparet, conceptum jam embryonem facilè cum ſanguine exeunte abripi poſſe, ſícque ſpem graviditatis tolli. Hinc niſi vaſa, in ſuperficiem internam uteri hiantia, imprægnatâ jam muliere, ſic reſiſtant, ut non ampliùs ſanguinem dimittant dilatata, parvulus embryo, nondùm mole ſuâ implens uteri cavum, elueretur indè, ſi os uteri cederet, vel undique illum alluens ſanguis extravaſatus, morâ corrumpendus, impediret neceſſariam utero accretionem, & acrior redditus tenerum illud naſcentis hominis rudimentum deſtrueret brevì.

Docuerunt obſervationes certæ, in ovariis, & in tubis Fallopianis, conceptos Embryones creviſſe in juſtam magnitudinem, utì poſteà dicetur. An tunc, cavo uteri manente, libero per totum infelicis graviditatis tempus, menſtrua fluere pergerent?

Videntur ſaltem omnia phœnomena docere, conſtringi uterum conceptûs tempore: uteri os clauditur, & menſtrua non redeunt. Indè conceptûs facti ſignum *Hippocrates* (*g*) ſtatuit: *Quòd ſi mulier ſe genituram concepiſſe noverit, primo tempore ne virum adeat, ſed quieſcat. Noſcet autem, ſi vir ſe emiſiſſe dixerit, mulier verò propter ſiccitatem ignoret.* Retentionem enim immiſſi in uteri cavum ſeminis, ſaltem pro aliquo tempore, ad conceptum neceſſarium eſſe, credidit; undè mox addit ſequentia: *Quòd ſi rursùs eodem die uterus genituram reddiderit, humidus erit, & ſi humidus fuerit, rursùs cum viro miſceatur, quoad concipiat.* Poſtquàm autem concepit mulier, os uteri clauditur, utì *Hippocrates* (*h*) monuit: *Qui utero gerunt, iis os uteri connivet.* In commentario ad hunc Aphoriſmum *Galenus* (*i*) pro maximo graviditatis indicio habet clauſuram oris uteri, ſi digito immiſſo obſtetrix illud potuerit attingere; quandoque enim in graviditatis initio altiùs hæret. In illis autem mulieribus, quæ nunquam pepererunt, os uteri exactiùs clauditur, minùs in illis, quæ jam pepererunt. Neque ſolam oris uteri clauſuram notat *Galenus* (*k*); ſed ſic habet: *Nam ubi primùm uterus intra ſe ſemen concepit, univerſam capacitatem ſuam contrahit, oſque claudit.* Cùm autem morboſum os uteri tumere poſſet, inflammatum nempè, vel ſcirrhoſum, hinc requiritur, ut os uteri clauſum ſit non tantùm, ſed & molle, ſi graviditatis ſignum indè colligatur. Undè *Hippocrates* alio in Aphoriſmo (*l*) dixit; *Quibus os uteri durum eſt, his os uteri connivere neceſſe eſt.* Undè *Galenus* maluiſſet, hunc Aphoriſmum immediatè ſequi priorem.

Cùm autem conſiderarent Medici in gravidis retineri illum ſanguinem, qui ſingulis menſibus exibat de utero, neque primo graviditatis tempore tantam eſſe molem tenelli Embryonis, ut illud retentum in ſuos abſumere uſus poſſet, hinc non ſine ratione cogitabant, plethoram metuendam eſſe primis menſibus, & huic adſcribebant illas moleſtias, quæ in gravidis mulieribus obſervabantur, de quibus paulò pòſt dice-

(*g*) De Infœcundis, cap. IX. Charter. Tom. VII. pag. 849.
(h) Sect. V. Aphor. LI. Charter. Tom. IX. pag. 224.
(*i*) Ibid. pag. 225.
(*k*) Ibidem.
(*l*) Ibid. Aphor. LIV. pag. 228.

tur. In præcedenti Capitulo pluribus demonſtratum fuit, minorem longè copiam ſanguinis excerni in ſanis & robuſtis mulieribus per menſtrua, ac quidem credi ſolet.

Verùm & aliud notari meretur, retentum illum in gravidis ſanguinem non ſervire adeò ipſi Embryoni, quàm utero; & ab hoc ſanguine uterino ſecerni quidem tenuiores humores, uſibus Embryonis deſtinatos, ſed nihil rubri ſanguinis ad Embryonem venire, primo graviditatis tempore. Examinavi plures tales Embryones minimos, unà cum membranis & placentâ excuſſos, nec potui aliquid rubri detegere in ipſo Embryonis corpuſculo, nec in membranis, nec in placentâ; quæ in principio, utì notum eſt, totam Chorii ſuperficiem ferè tegit. Uterus autem, totus vaſculoſus, ſenſim diſtenditur, ita ut parva ejus cavitas, in non gravidis, ſic dilatetur ſenſim, ut fœtum cum ſecundinis, & aquâ intra membranas collectâ, continere poſſit. Cùm autem in non gravidis uteri ſubſtantia compacta & carnoſa cavum contineat exiguum, crediderunt multi, uterum extenuari, dum diſtenditur, & quidem eâdem proportione, quâ cavum uteri augetur, minui ſubſtantiæ craſſitiem. Hæc erat ſententia *Galeni* (*m*); ubi de uteri diverſitate ex ætate agit: *Rurſùs igitur in principio conceptûs craſſus, cùm propè tempus pariendi accedit, magnus quidem, ſed tenuis; craſſitudo enim in longitudinem extenſa abſumitur; in reliquo verò intercedente tempore, pro ratione magnitudinis, craſſitiem habet.* Pluribus demonſtrari poſſet, ſi operæ pretium foret, veteres Medicos uterum majorum animalium potiùs vidiſſe, quàm uterum humanum, & applicuiſſe illa, quæ in brutis viderant, humanis mulieribus. Sic illa diviſio cavitatis uteri in dextram & ſiniſtram, quæ in bicorni brutorum utero locum habet, malè tribuitur utero humano. Undè ſponte cadunt omnes illæ prædictiones de ſexu fœtûs, dum mares in dextris, fœminas in ſiniſtris, locari putabant. Sed & brutorum uteri membranacei & tenues ſunt, ità ut fœtus utero contenti, membranis integris manentibus, & utero illæſo, videri poſſint: uterus humanus longè alterius indolis eſt.

Mauriceau (*n*) pertinaciter Veterum ſententiam, *Galeni* imprimis, de tenuitate uteri gravidi tuetur, & pluribus nititur firmare auctoritatibus; indignatur, celebres Anatomicos, & plures alios, ſtatuiſſe, uterum gravidum, naturæ miraculo quodam, incraſſari tantò plus, quantò magis diſtenditur. Imò provocat ad ocularem inſpectionem illos, qui falſam hanc opinionem tuentur. Voluit idem obtinere in utero, quòd obſervatur in veſicâ urinariâ, quæ, vacua dum eſt, craſſa apparet, dum autem urinâ collectâ diſtenditur, membranacea eſt & tenuis. Fatetur quidem, in cadaveribus mulierum, ſubitò poſt partum mortuarum, uterum craſſitie ſuâ duos digitos tranſverſos circiter æquaviſſe, ſed hoc tribuit contractioni uteri jam evacuati. Nec negat, in cadaveribus gravidarum, abſque excluſione fœtûs mortuarum, uteri ſubſtantiam craſſam inventam fuiſſe; ſed hoc præternaturale eſſe voluit, & ab inflammatione, ac affluxione humorum ad uterum, factum fuiſſe, poſt dolores partûs diuturnos & fruſtraneos.

Undè concluſit, non poſſe demonſtrari uteri craſſitiem, tanquàm naturalem, niſi in cadavere mulieris, quæ partui proxima, utero pleno, nullâ causâ alterato, mor-

(*m*) De uteri diſſect. cap. VIII. Charter. Tom. IV. pag. 280.

(*n*) Traité des Malad. des Femm. groſſes, Tom. I. pag. 20. & ſeq.

tua fuit. Cùm autem raró talis caſus contingat, ſuadet, ut intereà inſpiciatur uterus ovillus impraegnatus, qui manifeſtè tenuis & membranaceus apparet.

Triſte ſic videmus exemplum, optimos viros, dum præconceptam opinionem mordicùs tueri volunt, nequidem propriis oculis quandoque fidem habere. Cæterùm hanc opinionem ſolidè refutavit celebris in arte obſtetriciâ autor (*o*). Quod autem *Mauriceau* volebat videre, ut convinceretur de craſſitie uteri gravidi, obtigit (*p*) Celeberrimo *Littre*, ut ſpectaret ſubſtantiam nempe uteri, octo circiter lineas craſſam, in cadavere mulieris, quæ octavo graviditatis menſe, ex lapſu, ſubitò perierat. Similem craſſitiem uteri in muliere, quatuor horis poſt partum mortua, vidit *Mery* (*q*). Ex quibus patet, uterum vacuum non apparere craſſum, quia contractus jam eſt, ut *Mauriceau* voluit; uterus enim plenus ſimilem ſubſtantiæ craſſitiem demonſtravit. Pulchrè autem notat *Deventer* (*r*), craſſitiem uteri in causâ eſſe, ne poſt partum fundus inverteretur tam facilè, & per patulum uteri orificium exiens prolapſum faceret, imprimis dum placenta educitur. Si enim uterus tenuis & membranaceus foret, talis prolapſus uteri vix caveri poſſet. Teſtatur autem *Deventer*, adeò longævo uſu artis obſtetricandi clarus, illud rariſſimè contingere; & tantùm, *ſi ſcilicèt inſigniter fuerit tenuis, tunc quidem circa manum complicatur inſtar lintei madidi, neque tam cita tum faciliſque ejus contractio eſt; quod mihi non arridet; quin potius mallem, eum conſuetam ſervare formam, & ſtatim à partu ritè contrahi, & circa manum nondùm retractam claudi, quòd multò pauciora ſymptomata tunc extimeſcenda ſint.* De illâ autem flacciditate uteri, & quidnam indè metuendum ſit, poſteà dicetur, ubi de *Morbis Puerperii* agetur.

Utì ſæpiùs contingere ſolet, dum in oppoſitas ſententias acri ſtudio ruunt eruditi homines, quidam dixerunt, uterum gravidum attenuari, dum diſtenditur; alii, multò craſſiorem reddi, quàm antè erat. Certè uterus in virginibus, & mulieribus nunquàm gravidis, ſolidam, firmam, ſubſtantiam habet, digitum auricularem craſſitie æquantem, quandoque & ſuperantem; hinc ſi talis uterus impraegnatus, & prope partum adeò diſtentus, priſtinam craſſitiem retineat, multùm corporeæ molis ipſi acceſſiſſe debuit, ut abſque attenuatione laterum cavum ejus adeò potuerit diſtendi. Omnia hæc dum conſiderabat, amicitiâ, affinitate, & communi ſtudio, mihi conjunctiſſimus Auctor (*s*), ſtatuit, quòd, ſi non plerumque, crebrò quidem, priſtina ferè ipſi craſſities maneat. Uterus gravidus, cujus hiſtoriam adeò accuratè deſcripſit, & pulcherrimâ Icone (*t*), ad uterum in liquore ſuſpenſum à perito chalcographo factâ, demonſtravit, videtur naturalem uteri non gravidi craſſitiem non multùm excedere; undè meritò ſtatuit, in gravidis uteri ſubſtantiam nonnunquam augeri, nonnunquam manere eandem, & inter rariſſima computandum eſſe, ſi quandoque extenuari contigerit. Cùm autem indubitatum ſit, & in pulcherrimâ Icone tam benè exprimatur, vaſa uterina, non in eodem plano, ſed per varias contignationes, inter lamellatam uteri ſubſtantiam, decurrere, ſimúlque graviditatis tempore eadem hæc vaſa inſigniter dilatari, ſanguine repleta, patet facilè, attenuationem uteri graviditatis

(*o*) Deventer Novum lumen, &c. cap. VIII. pag. 29. & ſeq.

(*p*) Académ. des Scienc. 1701. Mém. pag. 292.

(*q*) Ibid. 1706. Hiſtor. pag. 22.

(*r*) Novum lumen, &c. cap. XXIII. pag. 80.

(*s*) Noortwyk uteri human gravid. Anat. & Hiſtor. pag. 111.

(*t*) Ibidem. pag. 205.

tempore ſecundùm naturam locum habere non poſſe; ſed morboſam fuiſſe, ſi obſervata fuerit. Simul apparet, quò majori copiâ ſanguinis diſtenta fuerint vaſa uterina, adeóque magis dilatata, eò craſſiorem reddi uteri gravidi ſubſtantiam; undè ratio diverſæ craſſitiei in variis ſubjectis intelligitur. Quantæ autem capacitatis vaſa hîc reperiantur, quàm ampli ſint ſinus uterini, ſanguine pleni, & cum chorio ac placentâ communicantes, apud eundem auctorem (*u*) videri poteſt, qui omnia, quæ uterum gravidum ſpectant, optimâ fide ſcripſit, nihilque affirmavit, quod non mihi, & aliis, exactiſſimè demonſtraverit.

Si videantur pulcherrimæ Icones uteri gravidi, quas deindè edidit *Celeberrimus Albinus*, cui ars noſtra tantùm debet, patebit ſimiliter, quàm ampla vaſa uteri ſubſtantiam occupent graviditatis tempore; undè & uterum ſpongiæ, ſanguine plenæ, in gravidis comparavit *De Graaf* (*v*), & miratus eſt, quòd poſt partum uterus ſic contrahatur, ut ſedecim dierum ſpatio ad priſtinam redeat magnitudinem; per lochiorum fluxum evacuato ſanguine, qui uteri vaſa diſtendebat in gravidis.

In puerperis defunctis tamen invenit adhuc ſatis patula hæc vaſa, *dum per ſiphonem liquorem in Arterias Hypogaſtricas, aut Spermaticas, infunderet; qui non minùs, quàm flatus, in uteri capacitatem erumpebat.*

Ex omnibus his patet, ſanguinem menſtruum, qui in gravidis naturali lege retinetur, non abſumi in fœtûs incrementum tantùm, ſed etiam diſtendendis, ac replendis ſimul, uteri vaſis impendi. Non levis momenti eſt hæc obſervatio in tractandis gravidarum morbis, utì poſteà patebit.

Quàm pulchrè hæc quadrant *Hippocratis* (*x*) doctrinæ! *Ubi enim mulier uterum gerit, paulatim à toto corpore ſanguis in uteros defertur, & in orbem id, quod in utero eſt, circumſiſtens, ipſum auget.* Alio autem loco (*y*), dum explicat, quare mulier non laboret, deficientibus menſtruis dum utero gerit, dicit: *Quòd ſanguis, ſingulis menſibus cumulatè exire ſolitus, non agitetur, ſed ſenſim paulatímque quotidiè in uterum ſine dolore ſecedat; ex quo augetur, quod intrò in utero continetur. Singulis autem diebus, & non ſemel per menſem, idcircò defertur, quòd genitura, quæ in utero continetur, ſemper aliquid è corpore, pro virium ratione, trahit, ad eundemque modum etiam ſpiratio habet. Ac primò quidem parva eſt ſpiratio, & paucus ſanguis ex matre fertur; Quùm verò amplior fit ſpiratio, plus quoque ſanguinis attrahit, & majore copiâ in uterum deſcendit.*

Ovum ergò humanum, uteri concavæ ſuperficiei undique contiguum non tantùm, ſed & accretum, fovetur perpetuo calore ſanguinis rubri, copioſi, in uteri ambientis ſubſtantiâ contenti; ſícque incubatus in proprio mulieris corpore fit, quem ovipara animalia extra corpus ſuum perficiunt tantùm. Undè apparet, quàm pulchrum uſum habeat ſanguis, anteà ſingulis menſibus exire ſolitus, nunc retentus in vaſis uterinis, illaque, ſenſim magis dilatata, replens. *Harvæus* (*z*) præcipuum naſcentis embryonis opus ſanguini rubro tribuit; imò & exiſtere priùs, quàm cor

(*u*) Ibid. pag. 10.

(*v*) De Mulierum organis, cap. VIII. pag. 104. 105.

(*x*) De Mulier. Morb. Lib. I. cap. XXIII. Charter. Tom. VII. pag. 744.

(*y*) De Naturâ Puer. cap. III. Charter. Tom. V. pag. 312.

(*z*) De Generat. Animal. Exercitat. 1. pag. 149. & ſeq.

& vaſa, atque in ipſo naſcentibus vitam primò incipere, & morientibus ultimò terminari voluit. *Indè ſpiritus vitalis, calorque nativus cæteris omnibus advenit; in quo Medicorum calidum innatum, ſive implantatum, primò emicat, & lar familiaris, ſeu focus perennis, hoſpitatur; undè perpetuò in univerſum corpus, ſingulaſque ejus partes, vita promanat, nutritio, incrementum, auxilium, & ſolamen, proveniunt, &c. In quo (tanquàm in fonte) calor primò & præcipuè abundat, vigetque, & à quo reliquæ omnes totius corporis partes calore influente foventur, & vitam obtinent. Quippe calor, ſanguinem comitatus, totum corpus irrigat, fovet, & conſervat.*

Notum eſt, pulli primordium, in ovo fœcundato latens, per longum tempus manere poſſe abſque ullo vitæ aut incrementi indicio. Debitus adhibeatur caloris gradus, ſive per gallinæ incubatum, ſive alio quocumque modo motus, vita, incrementum, ſequuntur ſtatim, & quidem adeò celerè, ut viginti dierum ſpatio omnes antè ſenſus fugiens minutiſſima molecula pullum jam exhibeat perfectum, qui propriâ vi fracto putaminis carcere exit. Videtur calidi ſanguinis copioſi, per uterina vaſa moti, circumfuſio non leve emolumentum præſtare naſcenti embryoni humano.

§. 1295. ALia ex ipsâ mole, motuque fœtûs, atque ſecundinarum, & aquarum, vim exercentium in partes haſce ſenſiles admodum.

Uterus gravidus ſuo fundo aſcendit in abdomen, reliqua viſcera premit, & ex ſitu ſuo naturali removet, tantò plus, quò majus ſpatium in abdomine occupat; primis duobus vel tribus menſibus graviditatis, parùm adhuc moleſtiæ uterus ſuâ mole auctus facere poterit, ſed ſequentibus menſibus, ad partum uſque, multa quandoque parat incommoda. In cadavere mulieris, ſexto graviditatis menſe in aquam delapſæ, & ſuffocatæ, inventum fuit, fundum uteri ventriculum tangere (*a*); ſed inter uteri tumentis partem anteriorem, & peritonæum nihil de inteſtinis, nec de omento, inveniebatur; omnia enim hæc viſcera, ad latera utrimque remota, conſpiciebantur; undè uteri ſuperficies peritonæo anteriùs erat contigua. Hinc intelligitur ratio, quare motus fœtûs in utero, manu abdomini impoſita, facilè ſentiatur. Verùm etiam uteri pars poſtica incumbebat oſſi ſacro & vertebris lumborum, abſque ullo viſcere interpoſito (*b*). Uteri fundo ventriculus, & in aliis cadaveribus gravidarum, inventus fuit incumbere, omentum & pars magna inteſtinorum ſursùm ac retrorsùm, versùs diaphragma, hærebant compreſſa. Similia de mirabili mutatione ſitûs viſcerum in gravidis, etiam apud alios Autores leguntur (*c*). Patet ergò, vim quandoque inferri viſceribus, dum à tumente utero ad latera removentur, ita ut hinc indè comprimantur inteſtina, ſícque difficilior ingeſtorum tranſitus per tenuia, accumulatio fœcum in craſſis, ſequantur: ab eâdem causâ bilis in duodenum exitus redditur difficilior; undè toties leves icteri in gravidis obſervantur; qui poſt partum plerumque ceſſant, niſi retenta bilis in veſicâ felleâ jam majorem ſpiſſitudinem acquiſiverit, vel in calculoſas concretiones concreverit, quæ

(*a*) Denys over het ampt der vroedmeeſters, &c. pag. 57. — (*b*) Ibid. pag. 56-62. — (*c*) Levret l'Art des Accouchem. &c. p. 57.

non facilè per anguſtias ductûs tranſire poſſunt. Rariùs tamen hoc contingit, niſi in illis, quæ jam antè graviditatem in hos morbos vergebant: plerumque enim gravidarum icteri faciles ſunt. A diversâ hâc compreſſione viſcerum plura certè ſymptomata oriri poterunt tempore graviditatis. An ideò *Hippocrates* (*d*) dixit: *Si noſſe velis, an mulier conceperit, dormituræ aquam mulſam potui dato. Quòd ſi tormina habuerit circa ventrem, concepit, ſin minùs, non concepit.* In commentario ad hunc locum *Galenus* (*e*) notat, quòd crudam aquam mulſam dederit *Hippocrates*, quia flatulentia ejus ad hanc diagnoſin opus habebat. Videtur autem tentaſſe hanc diagnoſin primis graviditatis menſibus, cùm circà quartum menſem, quandoque citiùs aut ſeriùs, fœtûs motum gravida mulier ſentire ſoleat (*f*); quod certius habetur imprægnationis ſignum, quàm tormina ventris poſt mulſam epotam. Diſertè autem addit *Galenus* (*g*), tormina illa fieri in mulieribus, quæ conceperunt (διὰ τὴν ἀπὸ τῆς μήτρας στενοχωρίαν), propter anguſtiam loci, quæ à matrice (tumente) fit.

Ab hâc causâ alvum adſtrictam gravidarum deduxit *Mauriceau* (*h*), utì & alii plures. Sed & intelligitur indè, quare vomitu moleſto laborent quædam mulieres circa finem graviditatis, illæ nempè, quibus uterus aſcendit altiùs, & ventriculum premit, ſícque irritat, vel ſaltem ejus diſtentionem ab ingeſtis impedit. Si, utì paulò antè dictum fuit, uterus in abdomen aſſurgens ſexto graviditatis menſe jam tangebat ventriculum, ultimo graviditatis menſe compreſſiſſe & arctaſſe illum, facilè creditur. Talis autem vomitûs cura ſperari non poteſt, niſi à depletione uteri per partum. Unicum ſolamen eſt, ſi parum ſimul comedant & bibant, ſed frequenter, ut ſic nutriantur, abſque eo quòd ventriculus diſtendatur (*i*). Si jam à ſolâ mole uteri diſtenti tot incommoda oriri poſſint, facilè patet, hæc multùm augeri, dum fœtus validè ſe movet in utero, & vicinis impingit viſceribus.

Spes tamen eſt, mutatum viſcerum ſitum, depleto utero, reſtituendum brevì in naturalem: hoc autem plerumque contingere ſolet, nec ſemper tamen. Notaverat jam *Caſparus Bauhinus* (*k*), de omento agens, ſequentia: *Nonnullis poſt partum circa ventris medium collectum remanet, ita ut non leves ſæpè dolores perferant.* Omentum, ſatis magnæ molis in ominibus, inteſtinis ſuperincumbit liberum, illa fovet, humectat, oblinit, dúmque binis lamellis, ſupra ſe invicem mobilibus, conſtat, facilè cedit, & ſitum mutat: nam in animalibus, poſt paſtum diſſectis, omentum ſub ventriculo collectum quaſi apparet; ſed vacuo ventriculo profundiùs deſcendit versùs inferiora. Dum autem uteri gravidi fundus ſuprà oſſa pubis prominere incipit, elevat inteſtina ac omentum, & ad latera hæc ſenſim detrudit. Videtur autem quandoque omentum ab utero aſſurgente convolvi, & complicari: ſi jam, vel ab uteri compreſſione, vel ab aliâ quâcumque causâ, ſicceſcat omentum, concretio lamellarum omenti metuenda erit, nec depleto per partum utero poterit evolvi, ut priſtinum locum occupet. Viderat aliquoties *Ruyſchius* (*l*) tumores duros & oblongos, poſt partum in abdomine remanentes, & fatetur diù ſe ancipi-

(*d*) Sect. V. Aphor. XLI. Charter. Tom. IX. pag. 219.

(*e*) Ibid. pag. 220.

(*f*) Mauriceau, Traité des Malad. des Femm. groſſes, Tom. I. pag. 92.

(*g*) In loco ſtatim citato.

(*h*) Tom. I. 124.

(*i*) Ibid. 130.

(*k*) Theat. Anatom. Lib. I. pag. 79. cap. 12.

(*l*) Obſervat. Anatom. Chirurg. Cent. Obſervat. LXIII. pag. 59.

tem hæſiſſe, quid de his ſtatueret, donec in diſſectione cadaveris rem detegeret. Vidit enim *omentum duos ferè digitos craſſum, tres digitos latum, ſpithamam cum dimidiâ longum, & in ſubſtantiam adipo-carnoſam degeneratum, atque inſuper ſcirrhoſum.* Maſſa autem illa, utì figura expreſſit, adhærebat ſuperiùs fundo ventriculi, inferiùs uteri fundo: admodùm videtur credibile, fundum uteri elevatum ad ventriculum uſque preſſiſſe omentum, & cum illo concreviſſe; poſt partum verò uterum contractum accretum omentum ſecum detraxiſſe, ſícque tumorem talem oblongum in abdomine produxiſſe. Viderat, & contrectaverat, in viventibus plures tales tumores *Ruyſchius*, quorum nonnulli tranſverſim poſiti erant, alii ſitum obliquum obtinebant. Notat pariter, *mulieres eos tumores, ſine magno, imò aliquando ſine ullo, dolore, licèt non ſine aliquo incommodo, per plures annos geſtaſſe.*

Anteà, ubi de hydrope agebatur, pluribus obſervatis conſtitit, quàm miro modo quandoque omentum degenerare poſſit, & difficillimos morbos producere.

Quando ſenſim & directè aſcendit uterus, mutatur quidem viſcerum abdominalium ſitus, ſed lentè, & minori vi. Ubi autem fundus uteri gravidi in dextrum aut ſiniſtrum latus inclinat, inæqualior fit compreſſio, & multa poſſunt ſequi mala. Mirus talis caſus, à clariſſimo *Littre* obſervatus, legitur (*m*); ubi uterus gravidus, vitio ligamentorum, in dextrum latus ſemper declinans, hepar ſursùm contra diaphragma preſſerat, ejus ſitum & figuram mutaverat, pectoris cavum minuerat, palpitationes cordis produxerat, &c. Primus infans adeò magnæ molis fuit, ut non potuerit excludi, ſed mortuus fruſtillatim debuerit extrahi. Poſteà adhuc binos infantes feliciter peperit, ſed ſemper uterus in latus dextrum inclinabat, graviditatis toto tempore.

Cùm autem obſervatis, utì dictum fuit, conſtet, inter uterum gravidum ac tumentem, & vertebras dorſi, nihil interponi, poterit & ſic premi ab incumbente utero deſcendens ſecundùm vertebrarum corpora aortæ truncus, ut ſanguis, corde pulſus, difficiliùs versùs inferiora tendere poſſit, & hinc ſuperiora magis impleantur. Verùm anteà, ubi de apoplexiâ agebatur, ad §. 1010. 3. γ. monitum fuit, quòd ab utero gravido, comprimente vicina, impetus & copia ſanguinis versùs caput augeri poſſit, & quidem non ſine periculo; quòd & tunc confirmabatur *Hippocratis* textu ibi citato, dicentis: *Uterum gerentibus capitis dolores cum ſopore & gravitate oborientes, mali: fortaſſis autem & his convulſivum quid pati contingit.* Simul notabatur ibidem, τὰς ἐπιφόρους non ſimpliciter gravidas, ſed partui vicinas, vocari; tunc enim à tumente quàm maximè utero majus diſcrimen compreſſionis vaſorum adeſt.

§. 1296. **A** Priori (1294.) videtur pendere Nauſea, Vomitus, proſtratus appetitus, vel idem depravatus planè, animi deliquia, vertigines, dolores ſummi ſtomachi, pectinis, inguinum, renum, mammarum, torpor, gravitas, dyſpnœa, abortus.

Recenſentur hâc paragrapho præcipua ſymptomata, quæ graviditatem comitari ſolent; non quidem, quòd cuncta in omnibus gravidis adſint, ſed plura, vel pauciora, ex his occurrant in diverſis mulieribus gravidis: omnia autem hæc mala

(*m*) Académ. des Scienc. l'an 1709. Hiſtor. pag. 24.

ſolent tribui eidem cauſæ, nempè ſanguinis copiæ nimiæ, à retentis menſtruis natæ, dum fœtus hunc ſanguinem nondùm poteſt in ſui incrementum abſumere, utì ad §. 1294. dictum fuit.

Verùm tunc monitum fuit, non tantam ſanguinis copiam per menſtrua excerni, ac quidem vulgò creditur, & notabilem ejuſdem partem inſumi, ut uterina vaſa, mole aucta, impleta maneant. Undè meritò dubium naſcitur, an ſoli plethoræ in gravidis hæc ſymptomata tribui poſſint.

Certè plethora habet ſua ſigna, quibus diſtinguitur, de quibus dictum fuit ad §. 106. An illa inveniuntur in omnibus gravidis, quæ aliqua ſaltem ex ſymptomatibus hîc recenſitis patiuntur? Ad §. 1293. inter ſigna graviditatis recenſebatur, ſi oculi magis contracti & cavi cernerentur, & oculorum album lividum appareret. Sed hæc non ſunt plethoræ ſigna, in hâc enim oculi potiùs prominent, & vaſa rubra in albo oculorum apparent. In multis gravidis faciem magis pallidam & contractam inveni, attamen graviditatis moleſta ſatis ſymptomata aderant.

Prætereà pleræque mulieres imprægnantur poſt menſtruum fluorem finitum: undè peritæ matronæ tempus futuri partûs computare ſolent, dum initium graviditatis ponunt decimo quarto die poſt initium ultimi fluoris menſtrui, & eventus toties confirmavit juſtum ſatis fuiſſe hunc calculum. Verùm hoc tempore nondùm poteſt adeſſe plethora à retentis menſtruis. Interim ſæpiùs vidi, nauſeam & vomitum in ipſo graviditatis initio adfuiſſe. Probè memini, formoſam virginem, vegeto nuptam juveni, ſequenti poſt nuptias die vomuiſſe, nauſeaſſe, & poſtea inſolita quædam appetiiſſe. Indignabatur omninò, dum feſtivo in convivio ab omnibus ſalutaretur gravida. Poſt novem menſes exacto computo abſolutos, ſanum, robuſtum, infantem peperit. In aliâ muliere, ſatis robuſtâ, mox à conceptu, dolebat ventriculus & dorſum immaniter; fiebat meticuloſiſſima, & cogebatur perpetuò decumbère; ructus & flatus ferè perpetui; laſſitudo corporis ſumma; ſenſus omnes erant torpidi, facies pallida, mortuæ ferè ſimilis. In miſerrimo hoc ſtatu manebat uſque in quintum graviditatis menſem, tunc incepit vomere, vires redierunt, ſurgebat de lecto, & reliquum graviditatis tempus ſatis commodè abſolvebatur. Sæpiùs peperit miſera hæc mulier, ſed ſemper eaſdem moleſtias ferre debuit, licèt plures & periti Medici omnem adhiberent operam, ut illi ſuccurrerent. Tentata fuit venæ-ſectio, & alia plurima; ſed incaſſum.

Scio quidem, opponi poſſe, quòd raró tales caſus obſerventur; ſed ſaltem hoc indè concludi poteſt, ſymptomata tempore graviditatis obſervata non ſemper habere plethoram pro causâ. Præterea ſatis obvium eſt, mulieres nauſeare quandoque, cibos quoſdam faſtidire, quibus anteà delectabantur, inſolitos appetere, atque, dum anteà ſimilia expertæ fuerant, dubitare de graviditate, anxiè exſpectantes ſolitam menſtrui fluoris periodum, quæ ſi non ſequatur, tunc certò credere ſe gravidas eſſe, & ab illo tempore, quo hæc ſymptomata obſervaverant, imprægnationis initium computare. Certè & in his caſibus, qui rari non ſunt, plethora non poteſt dici cauſa horum ſymptomatum, cùm nondùm adſit, & axioma illud in ſcholis omnibus admittatur, quòd nullus effectus poſſit prior eſſe ſuâ causâ. Uteri, & vicinarum uteri partium, quæ ad generationem ſpectant, inſignis mutatio, ipſo imprægnationis tempore, & poſteà, videtur potiùs cauſa eſſe illorum ſymptomatum, quæ graviditatem comitantur, imprimis, cùm ex antè dictis conſtiterit illud regiminis imperium, quo uterus in alias corporis partes agit.

Nauſea, vomitus, proſtratus appetitus. Adeò familiare hoc malum gravidis eſt, ut plurimæ hoc patienter ferant, & vix medelam poſcant; præcipuè, cùm ſæpiùs idem jam expertæ noverint, procedente graviditate has moleſtias ſenſim minui, & tandem penitùs ceſſare. Raro enim durant ultra tertium menſem. Quibuſdam quidem circa finem graviditatis, vomitus & nauſea adſunt ob uterum aſſurgentem, & ventriculum jam ſexto graviditatis menſe tangentem, utì dictum fuit: verùm hîc imprimis agitur de illâ nauſeâ & vomitu, quæ primis diebus graviditatis jam incipiunt (*n*). Simul monet Author idem, non produci hæc per colluviem pravorum humorum in ventriculo, adeóque nec requiri evacuantia, quæ in primo hoc graviditatis ſtadio vix tutò poſſunt adhiberi, præcipuè ſi validiora fuerint. Videri poſſunt & illa, quæ in *Capitulo de nauſeâ* ad §. 642. n°. 5. de hâc re habentur. Tamen negari nequit, quòd ſi diù durent hæc, vel continuò urgeant, lædantur functiones viſcerum chylopoieticorum ſic, ut horreant miſeræ ab omni cibo & potu, & in ventriculo ac primis viis quandoque colligatur ſaburra vitioſorum humorum, quæ expelli debet, imprimis ſi ructus nidoroſi, os amareſcens, lingua ſordida, talis mali indicium dederint. Lene purgans, imprimis ex *rhabarbaro*, ſolet tunc inſigniter prodeſſe (*o*); validiora enim ſemper cautè vitantur. Hanc methodum omnes optimi Auctores, qui de gravidarum morbis ſcripſerunt, commendaverunt; *Hippocrate* etiam conſentiente (*p*), qui ſic habet: *Prægnantes medicamentis purgandæ ſunt, ſi humor turgeat, quadrimeſtres, & ad ſeptimum uſque menſem; ſed hæ minùs. Minoribus autem, aut grandioribus, fœtibus cavendæ ſunt purgationes.* Patet ergo, quòd *Hippocrates* non commendaverit purgationem ad nauſeas & vomitus quæ primò graviditatis ſtadio contingunt, tertiòque menſe ceſſare ſolent, & quandoque citiùs; ſed tantùm in illo caſu, ubi copia pravorum humorum adeſſet. Prioribus autem menſibus, quia majus tunc abortûs periculum eſt, his abſtinendum juſſit; utì etiam ultimis menſibus, ne per tormina, quæ ſæpiùs à purgantibus fiunt, excitarentur partûs dolores, & ante tempus excluderetur fœtus, nondum omninò maturus. Cùm autem alio in loco (*q*), monuerit ſequentia: *Mulieri utero gerenti, ſi alvus multoties profluat, abortionis periculum eſt;* concludi poteſt, quòd leniora tantùm purganria adhibuerit.

Semel vidi, verſo jam fœtu, & utero ad inferiora deſcendente, nauſeam & vomitum rediiſſe, quæ vix jam poterant attribui uteri aſcendentis fundo, ventriculum prementi. Vini Hiſpanici pauculum cum pane biſcocto datum profuit ſtatim ferè; quod & à *Mauriceau* (*r*) laudatur; qui parvam quoque copiam ſpiritûs vini dedit in ſimilem uſum. Si calidæ temperiei, & plethorica, foret gravida, tutum non foret, calidioribus his uti, niſi priùs per ſanguinis-miſſionem plenitudo hæc imminuta foret. Cæterùm vina illa oleoſa, meraca, ſi dentur parcâ copiâ, multùm levaminis adferunt. *Hippocrates* (*s*) ſtatuit, quòd *meraciores potus ad uteros, & fœtûs nutritionem, meliores exiſtunt.*

Ubi autem nauſea perpetua, & vix tolerabilis ampliùs, affligebat gravidas, quibus

(*n*) Mauriceau, Traité des Malad. des Femmes groſſes, Tom. I. pag. 128, 129

(*o*) Ibid. 131.

(*p*) Sect. IV. Aphor. I. Charter. Tom. IX. pag. 130.

(*q*) Sect. V. Aphor. XXXIV. Ibid. pag. 214.

(*r*) In loco modò citato.

(*s*) De Salubr. vict. rat. textu XXIV. Charter. Tom. VI, pag. 233.

genus nervoſum admodùm mobile erat, tunc aliquot guttulis laudani liquidi datis illas ſæpiùs feliciter ſedavi. Vide illa, quæ ad §. 644. 5. habentur.

Depravatus planè. Cùm adeò varius ſit ille appetitus depravatus, Græcis κίσσα vel & κίττα (*t*) dicitur, eò quòd pica avis, & alas diverſi coloris, & variatam admodum vocem, habeat. Malacia etiam vocatur illud ſymptoma, quod non tantùm in gravidis, ſed & in virginibus, aliquoties obſervatur: Appetitus ille depravatus quandoque abſurda quævis deſiderat. Sic *Hippocrates* (*u*) notavit, prægnantes quandoque terram aut carbones concupiſcere, & comedere, & in fœtûs capite ſignum tunc apparere, ubi editus fuit. Numeroſa in Hiſtoriâ Medicâ habentur depravati gravidarum appetitûs exempla, dum murorum calcem, lateres, lanam, aliaque multa, clàm devorarent. Contingit etiam ſæpiùs, ut in quoſdam cibos acerrimo appetitu ferantur, & ſtupendam horum mânducent copiam. Vidit *Tulpius* (*v*) mulierem, quæ *imprægnata delectabatur tam impensè halecibus ſalitis, ut ante partum comederit mille & quadringentos. Attamen ſine ventriculi offensâ, ullove ſanitatis diſpendio.* Computo ſubducto, patet, quòd quotidiè quinque comederit haleces, qui gratum quidem dant ferculum, verùm à robuſto homine vix ferri poſſent tantâ copiâ. Sed & infans eodem delectabatur appetitu, *ut cùm necdum poſſet verbis, expetierit tamen ejulatu, haleces.* Ubique ſatis in more eſt, ut gravidis concedantur illa, quæ petunt, niſi omninò fuerint abſona, & certò nocitura; quocumque etiam redimi debeant pretio. Undè ſequens axioma practicum ſtatuit *Manningham* (*x*): Si *alimenta, quæ apprimè appetunt gravidæ, optima & ad nutritionem maximè idonea, non ſint, omninò tamen anteponenda ſunt illis alimentis, quæ fugiunt & oderunt.* Neque ſemper illa ciborum vel potuum deſideria per totum graviditatis tempus durant, ut in muliere illâ, quæ tot devoraverat haleces; ſed ſæpiùs vidi, quòd ſatis citò evanuerint, & denuò redierint quandoque. Sic optimam matronam novi, quæ ſobria ſemper, per unum alterumve diem incepit vinum appetere quàm maximè; pudibunda tamen cùm eſſet, noluit vinum petere majori copiâ, quam ſolebat: maritus, rem ſubolfaciens; callidè ſubminiſtravit occaſionem facilem, ut clàm omnibus huic deſiderio ſatisfacere poſſet: faſſa eſt poſteà, nunquam aliquid gratius ſibi contingere potuiſſe, &, licèt ſatis largam copiam vini hauſiſſet, optimè ſe habuit.

Animi deliquia; quæ ſæpiùs tempore graviditatis contingunt; imprimis in tenerioribus & delicatioribus fœminis: quandoque & validam nauſeam hæc ſequi ſolent, ſed brevì evanida, ſi fragrans acetum, odorum vinum, vel ſpiritus leniter aromatici, naribus ſupponantur, additis quandoque & blandis antihyſtericis remediis, de quibus poſteà ad §. 1300. dicetur. A motu fœtûs in utero validiori, utì etiam dum genubus incumbunt diutiùs, quandoque leviter animo linquuntur. Prætereà, utero & fœtu jam multùm auctis mole, magna copia ſanguinis in uteri ſubſtantiâ continetur, ac in placentæ vaſis; verùm & turgens uterus, quandoque premit venas iliacas, arterias minùs, cùm firmiores ſint; undè magna copia ſanguinis in pelvi, & ſub pelvi, continetur, quæ ad cor non redit, vel ſaltem non omnis; undè cordis vires minuuntur. Si verò mutetur uteri ſitus, decumbendo in lecto, vel alio quocumque modo, liberantur quandoque venæ compreſſæ, & copia ſan-

(*t*) Moſchion apud. Spach. pag. 3. n°. 28.

(*u*) De Superfœtatione, cap. VI. Charter. Tom. VII. pag. 863.

(*v*) Obſervat. Medic. Lib. II. cap. XXIV. pag. 132.

(*x*) Art. Obſtetric. Compend. pag. 65.

guinis ad cor venit, illudque per aliquot momenta ferè obruit; undè & cordis palpitatio, & inſtans quaſi jamjam animi deliquium, ſequitur; donec ſanguis ille denuò æquabiliter per omnia vaſa diſtributus fuerit; tunc enim omnia hæc ceſſant.

Vertigines. A vertigine, quamvis leviſſimus cerebri morbus ſit, omnes etiam graviores capitis morbi incipere, &, dum curantur, pro ultimo ſymptomate vertiginem relinquere ſolent: frequenter animi deliquia præcedit, vel comitatur, & frequentiſſimè nauſeam, etiam in ſaniſſimis paulò antè hominibus, ſi ſubitò in gyrum corpus agant, mari vehantur, ex alto loco deorsùm ſpectent, &c. Hinc à levibus ſatis cauſis vertigo naſci poterit. A Plethorâ, ſi nimis turgeant encephali vaſa, vertigo ſequitur, vaſorum depletione ſananda; & vulgò ſolet in gravidis hæc cauſa accuſari, quæ quandoque, ſed non ſemper, locum habet; cùm & eædem cauſæ, quæ animi deliquia, nauſeam, vomitum, producunt, etiam vertiginem faciant, adeóque & ſimili medelâ indigeant.

Dolores ſummi ſtomachi. Cùm acrimonia acida morſum ventriculi, & ſævos inteſtinorum dolores, toties producat (vide §. 63), ab eâdem causâ & in gravidis mulieribus hoc poterit contingere, ſi cibis & potibus acidis, aut citò aceſcentibus, delectentur; imprimis, cùm ob frequentem nauſeam debilitatâ coctione primâ hæc difficiliùs ſubigantur, adeóque ſuam ſequantur indolem; undè *Manningham* (*y*) monet ſequentia; *Mulieres gravidæ, quibus aceſcere, ſive ardorem ſolet pati ſtomachus, ab acidis fructibus immaturis, ſaccharoque, abſtineant; vel etiam vinum fugiant; nam vinum, ut alimenta in ſtomacho aceſcant, efficit, ipſumque eſt acidum.* Acidi abſorbentia terrea, ut *lapis cancrorum*, & ſimilia, ſatis feliciter hoc malum tollunt: *Vina Hiſpanica*, & alia oleoſa, ut *Tockavienſe*, &c. non adeò facilè aceſcunt; quæ ergò præ aliis uſurpari poterunt. Omnium autem maximè ſenſilis pars videtur eſſe orificium ſuperius ventriculi, quod, ab acidis, vel aliis acribus, irritatum quàm maximè dolet.

Notum eſt; ſi quis vinum acidum ingeſſerit, vix moleſtiam ſentiet; verùm ſi eructaverit, vel in rhedâ vectus concutiatur, ita ut contenta ventriculi, jam acriora reddita, alluant orificium ventriculi ſuperius, ſolet cardialgia ſequi. Si jam conſideretur, à tumente utero ventriculum premi, & quandoque ejus ſitum mutari, intelligetur ratio, quare ventriculi dolor à graviditate, ut causâ, produci poſſit. Plura obſervata docuerunt, quandoque pertinacem dolorem ventriculi fieri, dum tumores ſcirrhoſi ventriculo adhærentes, vel & in ejus ſubſtantiâ nati, premendo, vel & pondere ſuo diſtrahendo, agunt. Aliquoties vidi, mulieres his doloribus obnoxias, poſt quartum graviditatis menſem ab illis omninò liberari, qui poſt partum redibant æquè moleſti. An in his tumens uterus ſuſtinet ſcirrhoſos tales tumores, ita ut ventriculus minùs lædatur? non videtur improbabile. Plenam tamen certitudinem non habeo, cùm non contigerit mihi occaſio, ut ullum cadaver illarum, in quibus hoc obſervaveram, aperire potuerim.

An verò ſimilis dolor, non tantùm à preſſione vel mutato ſitu ventriculi, oritur, verùm & per conſenſum, quo uterus ipſe diſſitas corporis partes afficere poteſt; quæ actio regiminis dicitur; utì anteà monitum fuit? Videtur *Hippocrates* (*z*) tale

(*y*) Art. Obſtetric. Compend. pag. 66. — (*z*) De Mulier. Morb. Lib. I. cap. xxxi Charter. Tom. VII. pag. 749.

quid indicaſſe. Ubi enim recenſuit, quæ graviditatis tempore contingunt, utì & illa, quæ fiunt, dum partus inſtat, ſubjungit: *Toto verò intermedio tempore oris ventriculi dolore ſæpenumerò premitur*, cùm *nimirùm venter ac præcipuè uterus, fœtum undique complectatur.* Dum autem, partûs tempore, uterus moleſtum jam onus excutere nititur, cardiam priùs affici notat *Hippocrates* (*a*), & pro ſigno jamjam inſtantis partûs habet; dicens: *Quæ in partu os ventriculi prædoluere, paulò pòſt ejiciunt.* Non enim hîc loquitur de cardialgiâ, quæ graviditatis tempore adfuit, ſed de illâ, quæ corripit, dum partûs dolores jam adſunt.

Pectinis, inguinum, renum. Si conſideretur mutatio ſitûs viſcerum abdominalium per aſſurgentem uterum gravidum, mirum non videbitur, varios naſci poſſe dolores, à quarundam partium diſtractione, vel & compreſſione; præcipuè, ſi præternaturalis aliqua concretio viſcera abdominalia inter ſe, vel cum vicinis partibus, univerit.

Verum quidem eſt, quòd ſuperior pars uteri, quæ fundus dici ſolet, in gravidis expandatur imprimis: invenit *Noortwyk* (*b*) in cadavere mulieris, quinto graviditatis menſe mortuæ, quod ſequitur: *Supremum uteri laqueare inſigniter expanſum erat; ita ut tubæ Falloppianæ, quæ in non gravidis naturaliter lateribus ſummi uteri inſeruntur, demiſſiori longè loco hærerent: nempè quarta pars globi ſupra parallelam earumdem inſertionem protuberabat.* Idem & obtinet in ligamentis uteri, teretibus dictis, ſive rotundis, quæ à fundi uteri lateribus, ubi tubæ Falloppianæ utero committuntur, orta, inter duplicaturam peritonæi versùs inguina utrimque deſcendunt, dein extra abdominis cavitatem prodeunt, obliquè ſuprà pubis oſſa versùs pinguedinem, ibi copioſam, excurrunt, & in eâ prope Clitoridem in multas partes diviſa terminantur, ac evaneſcunt (*c*). Sic impeditur nimia quidem illorum diſtractio, attamen, magis magíſque adſcendente uteri fundo, videntur plus elongari; & in quibuſdam gravidis dolor moleſtus excitatur præcisè illo in loco, ubi ſuprà pubem hæc ligamenta deſinunt; cùm autem vaſculoſa ſint, & hæc vaſa in gravidis magis repleta obſerventur, fortè & indè dolor naſcitur (*d*). Adeſt autem ille dolor plerumque in uno latere tantùm, & credidit celebris ille in arte obſtetriciâ auctor, vaſa ligamentorum teretium ideò infarciri, quia placenta, utero accreta, locum, undè enaſcitur ligamentum teres, occupat. Undè credidit, hoc in utroque loco fieri non poſſe, niſi in gemellis, ſi ſinguli ſuam placentam habeant.

Sæpiùs hos dolores in gravidis obſervavi hiſce locis, plerumque poſt aliquod tempus, abſque noxâ relictâ, evanidos. Verùm & ſimiles dolores in cruribus ac femoribus quandoque patiuntur gravidæ, quæ ab hâc causâ non videntur pendere. Illos dolores autem potiùs in primâ graviditate contingere, obſervavit *Mauriceau* (*e*); quibus, quiete in lecto, & venæ-ſectione, ſi opus foret, medelam facere ſolebat. Spontè autem patet, omnia hæc mala multùm augeri poſſe, dùm fœtus validè movetur in utero. *Hippocrates* dixit (*f*), de muliere gravidâ partui proximâ: *Tum maximè lumbis dolet, nam & lumbi à fœtu percutiuntur.*

(*a*) Coacar. Prænot. n°. 547. Charter. Tom. VIII. pag. 884.

(*b*) Uter. human. grav. anat. pag. 7. & 71.

(*c*) De Graaf de Mulier. organ. pag. 147. 148.

(*d*) Levret l'Art des Accouchem. pag. 34.

(*e*) Traité des Maladies des Femmes groſſes, Tom. I. pag. 134.

(*f*) De Mulier. Morb. Lib. I. cap. XXXII. Charter. Tom. VII. pag. 749.

Mammarum. Anteà, ubi de virginum morbis agebatur, dictum fuit de maniſeſto illo commercio, quod inter mammas & uterum intercedit : etiam inter ſigna graviditatis mammarum tumor numerabatur ; qui, ſi mollis ſit, & potiùs tenſionis utcumque moleſtæ ſenſum faciat, quàm dolorem, nullam medelam poſcit : pro bono enim ſigno habetur, & *Hippocrates*, utì poſteà dicetur, abortum præſagiebat, ſi ſubitò flacceſcerent mammæ in gravidis ; & è contra, optimam ſpem fovebat, ſi denuò turgidæ redderentur. Cùm autem, uterum humanum binis conſtare cavis, crederet, quorum dextrum mares, ſiniſtrum puellas, foveret ; hinc abortûs futuri ſexum cognoſci poſſe credebat, prout dextra vel ſiniſtra mamma flacceſceret. Mollis frictio, fomentum ex hydrogalâ, in quâ ſapo Venetus diſſolvitur, ſatis feliciter has moleſtias tollere ſolent ; præcipuè, ſi ſeroſi quid ſublactei ex papillis effluat. *Mauriceau* (*g*) pariter monuit, naturæ hoc committendum eſſe ; damnavit omnia repercutientia, & cavendum juſſit, ne veſtibus arctiùs adſtrictis turgentes mammæ premerentur ; undè enim meritò peſſima metuebat mala.

Torpor, gravitas, dyſpnœa. Moleſtum, quamvis charum, onus gravat totum corpus, & quandoque adeò debiles reddit, ut vix artus movere poſſint ultimo graviditatis tempore, præcipuè ſi molliter educatæ fuerint, & toto graviditatis tempore inerti torpuerint otio. Ruſticæ mulieri gravidæ minor moleſtia, quæ

Inſtanti cùm plena tument quoque viſcera partu,
Æquat humum raſtris, ſegetem naſcentibus herbis
Liberat, in longos religat ſarmenta maniplos.
Et duri patiens ita ruris, amanſque laborum eſt,
Inter ut agreſtes operas enixa, marito
Progeniem referat, quàm non peperiſſe, ſed agris
Inveniſſe putes (*h*).

Totam quandoque familiam vidi deſolatam, dum metuebant, ne ob torporem & debilitatem matris unquam felix ſuccederet partus. Ubi tamen veri partûs dolores urgere ceperunt, omnis torpor cedebat, vires, anteà ſuppreſſæ, redibant illicò, & fauſtum ſequebatur puerperium. Licèt omnes calida cardiaca ſtimulantia poſcerent, ut vires ſcilicet erigerentur, nihil tale dedi, cùm nocitura præviderem.

Dyſpnœa autem imprimis circa finem graviditatis obſervatur, cùm repleto adeò abdomine, & diaphragma liberè deſcendere nequeat, & muſculi abdominales adeò diſtracti minùs validè agant.

Abortus, ſic dictus, quòd non ſit tempeſtivè ortus, vocatur fœtûs ante terminum ex utero excluſio : adeóque, ſtrictè loquendo, poteſt abortus in primo impregnationis exordio contingere, hinc & ὀμοτοκίαν alii dixerunt ; immaturum partum : Attici, *Galeno*, (*i*) teſte, vocabant ἄμβλωσιν : *Hippocrates* autem ἀποφθορὰν, deperditionem, vocare ſolebat ; quia intempeſtivi tales fœtus, vel prodeunt jam mortui, vel, ſi adhuc vixerint, brevì pereunt. Cùm autem ante ſeptimum menſem expulſus

(*g*) Traité des Malad. des Femmes groſſes, Tom. I. pag. 137. == (*h*) Vanier Præd. Ruſt. Lib. II. pag. 47. — (*i*) Comment. I. in Lib. VI. Epidemic. text. 11. Charter. Tom. IX. pag. 556.

fœtus rarò vel nunquam ſuperſtes maneat, hinc tales ſub abortûs nomine comprehendere ſolent Medici: cùm verò plurima exempla habeantur fœtuum ſeptimeſtrium, qui diù non tantùm ſupervixerunt, ſed & ad bonam ſenectutem pervenerunt; hinc tales partus non vocantur ampliùs abortus; ſed ſimpliciter tantùm præmaturi. Cùm autem primo imprægnationis tempore ovum humanum nondùm uteri ſuperficiei nexum ſit, ſi tunc elabatur de utero, vix ullo indicio cognoſci poterit talis embryonis deperditio; undè & à multis abortus nomen tunc vix mereri creditur. Hinc plerumque à primi menſis fine uſque ad ſeptimum menſem abſolutum mulier abortiri dicitur, ſi fœtum perdat. Cúmque toto hoc temporis intervallo embryo utero nexus ſit, illa ſeparatio ab utero, cujus vaſa jam aucta mole, & ſanguine plena, ſunt, fieri nequit ferè, niſi ante abortum, vel & ipſo abortûs tempore, ſanguis majori minorive copiâ de utero exeat.

Fortè hinc vocari poſſet abortus, *ſanguinolenta fœtûs immaturi expulſio.*

Poſſunt enim ſatis commodè in abortu tria temporis ſtadia diſtingui. *Primum* eſt, quando nexus placentæ cum utero incipit ſolvi. Notum eſt, ovum humanum adhærere omnium firmiſſimè utero in illo loco, ubi placenta eſt, & magna uteri vaſa cum placentâ communicare, quæ nexu hoc ſoluto ſanguinem fundunt, qui copiâ auctus chorii nexum, longè debiliorem, cum utero tollit magis magíſque, donec per os uteri exire incipiat; & hoc vocatur *ſecundum* ſtadium abortûs. *Tertium* ſtadium dicitur, ubi fœtus immaturus ex utero prodit.

Si jam in memoriam revocentur illa ſymptomata, quæ primis graviditatis menſibus adeſſe ſolent, patebit facilè, ſæpè metuendum eſſe, ne tener ille nexus fœtûs cum utero deſtruatur. Soli, per vomitum, abdominis concuſſus producere poſſunt hoc malum; imprimis, ſi non tantùm nauſea & vomituritio, ſed validus & frequens vomitus, adſit; qui, utì dictum fuit ad §. 652, agnoſcit pro causâ non tantùm fibrarum muſcularium, faucium, œſophagi, ſtomachi, inteſtinorum, convulſionem; ſed etiam diaphragmatis & muſculorum abdominalium; undè tunc omnia contenta abdomine viſcera premuntur, & concutiuntur. Augetur hoc diſcrimen, ſi vaſa corporis multo ſanguine turgeant eodem tempore.

Indè etiam patet ratio, quare circa tertium menſem abortus frequentiùs contingat; quia nempè debilior adhuc eſt nexus fœtûs cum utero, & in ſanguineæ temperiei fœminis, quibus anteà copioſa ſolebant fluere menſtrua, vaſa uterina multo ſanguine turgent.

Sequitur jam, ut conſideremus, quâ methodo, & per quæ remedia, hæc ſymptomata, ſi non omninò tolli, ſaltem minui & leniri, poſſint. Patebit autem ſtatim, ad hunc ſcopum obtinendum prudentiâ opus eſſe.

§. 1297. QUæ proindè pendentia ab unâ causâ eodem remedio, ſanguinis-miſſione, tolli ſolent.

Cùm inter præcipua graviditatis ſigna menſtruorum ceſſatio habeatur, hinc ſolebant incipientis graviditatis moleſtiæ retento huic ſanguini adſcribi à plurimis; adeóque concludebant, nullum præſentius remedium haberi poſſe, quàm ſi per venæſectionem tolleretur ſanguis, à cujus nimiâ copiâ naſci omnia hæc mala credebant. Verùm ex antedictis patuit, non in omnibus mulieribus tantam evacuari menſtrui ſanguinis

guinis copiam, ut ab hujus retentione, ſtatim in graviditatis initio, mali quid metuendum ſit. Præterea patuit, multa ex illis ſymptomatibus, quæ inter ſigna graviditatis ſolent haberi, jam adeſſe, antequàm à retentis menſtruis copia ſanguinis aucta fuerit: ſolent enim ſæpè mulieres concipere primis diebus, poſtquàm ceſſaverint menſtrua, & in pluribus ſtatim nauſea, vomiturio, & appetitus rerum inſolitarum, obſervatur. Neque facilè deduci poſſe videntur hæc gravidarum ſymptomata à ſolâ copiâ ſanguinis auctâ, cùm in plethoricis eadem non obſerventur. Verùm etiam demonſtratum fuit, ſanguinem hunc retentum impendi replendis uteri mole creſcentis vaſis, atque ob hanc cauſam non ſtatim abundare, licèt à tenello Embryone non poſſit abſumi totus.

Quàm maximè autem hîc videtur conſiderandum naturæ inſtitutum, cui miniſtrare Medicum oportet, non imperare. In ſanâ & vegetâ muliere debito tempore fluunt menſtrua; ceſſant, ſi imprægnatur. Si ſemper cum periculo retineretur in corpore gravidæ ille ſanguis, adorandus Creator alias ſubſtituiſſet vias, per quas exire poſſet, & illæ gravidæ, quæ ſanguinis-miſſionem non admitterent, graviores paterentur moleſtias. Nunquam totâ vitâ ſanguis miſſus fuit uxori meæ propriæ; nunquam tamen abortivit; & ſex proles ſanas peperit feliciſſimè, atque à puerperiis citò reſtituta fuit ſemper. In plurimis aliis idem obſervavi; & hinc meritò concludere poſſum, ſanguinis illam miſſionem in omnibus gravidis neceſſariam non eſſe; imò nec ſemper utilem; & quandoque noxiam.

Longè tamen abſum ab illâ ſententiâ, nunquam venam ſecandam eſſe in gravidis: vidi plures, quæ ſanguinis-miſſione opus habebant, ſive ob nimiam plenitudinem, ſive ob ſubitam rarefactionem ſanguinis. Illæ, quæ ſingulis menſibus copioſo ſanguine diffluunt, dum non ſunt gravidæ, opiparo utuntur victu, & corpus parùm movent, ſæpè nimio ſanguine turgent, plethoricæ, primo vel ſecundo graviditatis menſe; nec unquam dubitavi, talibus venæ-ſectionem ſuadere, ſimulac ſigna plethoræ obſervarem; probè gnarus, cæteroquin obortûs periculum imminere. In aliis, per iracundiam validam vidi omnia vaſa illicò turgere repleta, faciem rubram tenſam, oculos rubro ſanguine ſuffuſos; & his venæ-ſectio profuit. Hoc tantùm monitum volo, ne pro generali regulâ habeatur, ſanguinem tempore graviditatis mittendum eſſe, & omnes moleſtias, omnia mala, quæ ſequuntur, meritò attribui hujus remedii neglectui. In quibuſdam locis hæc opinio inoluit, imprìmis in nobilibus familiis, ter venam ſecandam eſſe tempore graviditatis; in initio nempè, circa medium, & propè finem; nullâ habitâ ratione temperiei, & habitûs corporis. Vidi, hoc factum fuiſſe in tenellis pallidis fœminis, & licèt languerent indè peſſimè toto graviditatis tempore, debiles, languidos, infirmos, parerent fœtus, & per integros menſes affigerentur lecto, antequàm poſt puerperium prodire poſſent in publicum, vix tamen, & apud paucas tantùm, impetrare potui, ut impoſterum idem non tentaretur. Medici ipſi, famæ ſuæ nimis conſulentes, huic torrenti vix ſe audebant opponere: probè gnari enim erant, ſi quid ſiniſtri contingeret poſteà, illud unicè attribuendum fore omiſſæ venæ-ſectioni; è contrà, ſi more ſolito ſanguis mitteretur, liberos ab omni culpâ pronunciandos, quidquid etiam poſteà fieret.

Interim optimorum Medicorum gravis autoritas ſuadet, cautè hîc procedendum eſſe. Dixerat *Hippocrates* (*k*): *Mulier utero gerens venâ ſectâ abortit, eòque magis, ſi*

(*k*) Aphoriſm. XXXI. Sect. V. Charter. Tom. IX. pag. 213.

fœtus grandior fuerit. Et *Galenus* aſſentitur *Hippocrati*, præcipuè, ubi jam adultior fœtus majori copiâ nutrimenti indiget. Præterea, dum in partu placenta educitur, magna ſanguinis copia exire ſolet, & lochia per plures dies pergunt deplere vaſa uterina. An ergò conducet paulò ante partum per venæ-ſectionem minuere adhuc ſanguinis copiam? Novi quidem, quòd dicatur, ſic impediri, ne copia tanta ſanguinis ex utero fluat, dum placenta educitur: ſed nequidem veroſimilis eſt hæc ſententia. Magna enim adeò vaſa ex utero ad placentam veniunt, ut neceſſariò, poſt nexum hunc ſolutum, undatim ſanguis effluere debeat; quem uterus ſe contrahens, dum vacuus eſt, urget. Imò niſi hoc fieret, peſſima ſequerentur mala, utì poſteà demonſtrabitur in capitulo *de Morbis Puerperii.*

Fatendum eſt, non omninò & abſolutè verum eſſe hunc *Hippocratis* aphoriſmum; nam quotidiana obſervata docent, abortum non ſemper ſequi, ſi gravidæ mulieri vena ſecetur. Unde *Celſus* (*l*) prudenter limitavit *Hippocratis* ſententiam. Dum enim de venæ-ſectione agit, monet, in pueris, & ſenibus, & gravidis, vetuſtatem Medicam hâc abſtinuiſſe: *Siquidem antiqui, primam ultimamque ætatem ſuſtinere non poſſe hoc auxilii genus, judicabant, perſuaſerantque ſibi, mulierem gravidam, quæ ita curata eſſet, abortum eſſe facturam. Poſteà verò uſus oſtendit, nihil ex his eſſe perpetuum, aliaſque potiores obſervationes adhibendas eſſe, ad quas dirigi curantis conſilium debeat. Intereſt enim, non quæ ætas ſit, neque quid in corpore intus geratur, ſed quæ vires ſint.* Hæc ergò docebunt Medicum, quid agendum ſit in gravidis; neque facilè tunc errare poterit. Si enim langueat pallida mulier gravida, à ſanguinis-miſſione abſtinebit omninò; contrà ſi rubeſcat, caleat, venæ turgeant, caput doleat, narium ſtillicidium adſit, tenſionem circa lumbos, pelvim, inguina, ſentiat, venam ſecabit, ut abortum, à nimiâ vaſorum plenitudine metuendum, caveat; ſemper tamen & tunc memor erit illorum, quæ *Celſus* (*m*) prudentiſſimè monuit: *Mulieri prægnanti poſt curationem quoque viribus opus eſt, non tantùm ad ſe, ſed etiam ad partum ſuſtinendum. Non quidquid aut intentionem animi aut prudentiam exigit, protinùs faciendum eſt: cùm præcipua in hoc ars ſit quæ non annos numeret, neque conceptionem ſolam videat, ſed vires æſtimet, & ex eo colligat, poſſit, néc-ne, ſupereſſe, quod vel puerum, vel ſenem, vel in unâ muliere duo corpora, ſuſtineat.*

Videtur tamen ex toto contextu *Celſi* patere, quòd tantùm diſputaverit, an liceat in morbis, ſanguinem mittere gravidis mulieribus; non an in gravidis & ſanis illud fieri debeat. Cùm autem *Hippocrates* abortum exſpectaverit in gravidis à ſanguinis-miſſione, quæ tamen ſæpè adeò neceſſaria eſt in morbis acutis, hinc fortè ſtatuit in Aphoriſmo præcedenti (*n*); *Mulierem utero gerentem morbo quodam acuto corripi, lethale.* Periculoſiùs decumbere gravidas talibus morbis, nemo dubitat, præcipuè cùm & fœtûs ratio habenda ſit in curatione; utì optimè *Galenus* (*o*) in Commentario ad hunc textum notat. Dum enim minori copiâ & longiori intervallo cibaria exhibentur ægrotanti matri, periculum eſt, ne alimenti penuriâ pereat fœtus. Si autem plus ciborum, & crebrò magis, exhibeatur, metus eſt, ne intempeſtivo cibo auctâ febre, gravida occidatur. Tamen, non ſemper perire gravidas, dum morbo acuto corripiuntur, vel ex ipſo *Hippocrate* (*p*) demonſtrari poteſt. Mulier enim illa, quæ in littore, trimeſtri

(*l*) Lib. II. cap. x. pag. 77. — (*m*) Ibid. pag. 78. — (*n*) Aphor. III. Sect. V. Charter. Tom. IX. pag. 213. — (*o*) Ibidem. — (*p*) Epidemic. Lib. I, ægrot. XIII. Charter. Tom. IX. pag. 115.

fœtu gravida, decumbebat febre acutâ, cum obmuteſcentiâ, delirio, convulſione, inſomniis, urinis tenuibus non benè coloratis, aliiſque malis ſymptomatibus, tamen à morbo evaſit, decimo quarto die judicata. Undè & *Celſus* (*q*) hanc Prognoſin limitavit, dicens: *Mulier quoque gravida acuto morbo facilè conſumitur.*

Vidi quandoque Medicos meticuloſos fuiſſe ob hos Aphoriſmos *Hippocratis* in curandis gravidarum morbis acutis, & à ſanguinis-miſſione abſtinuiſſe, vel ſaltem illam nec ſatis largâ copiâ, nec repetitis vicibus, tentare auſos fuiſſe, licèt morbus hoc remedium poſceret. Tutò tamen, & cum optimo eventu, hoc factum fuiſſe, propriis experimentis novi. In muliere ſex menſes gravidâ acutam pleuritidem, tribus venæ-ſectionibus, intra nucthemeri ſpatium inſtitutis, curavi feliciter, quæ poſteà debito tempore ſanam prolem peperit quàm feliciſſimè. In aliâ, circa ultimum graviditatis terminum, acutâ febre cum dolore intenſo lateris ſiniſtri decumbente, bis venam ſecui: viginti quatuor horis poſt ſecundam venæ-ſectionem ſanam puellam enixa eſt, & feliciter à morbo, atque à puerperio, convaluit. Similes caſus, ubi gravidis, morbo acuto laborantibus, feliciter vena ſecta fuit, apud *Foreſtum* (*r*) habentur, & alios.

Ex his, ut puto, ſatis conſtat, quid de *Hippocratis* Aphoriſmo, prohibente venæ-ſectionem in gravidis, ſentiendum ſit. In morbis acutis gravidarum illam quandoque requiri, & cum ſucceſſu fuiſſe adminiſtratam, certis & numeroſis obſervatis confirmatur. Verùm inde concludi nequit, in gravidis & ſanis mulieribus ſanguinis-miſſionem ſemper eſſe utilem.

Ubi ſigna plethoræ adſunt, & largo menſtruorum fluxui aſſuetæ ſunt mulieres, omnes conveniunt, ſanguinis-miſſionem non ſolùm utilem eſſe, ſed & neceſſariam; ſin minùs, *Mauriceau* (*s*) ne quidem illam laudat, dum ſanguis ex vaginâ, menſtruorum more, fluit in gravidis. *La Motte* (*t*), qui candidè adeò narrat illa, quæ obſervavit, admittit venæ-ſectionem tantùm in gravidis, ſi *admodum plethoricæ* fuerint: adhibet tamen etiam, ſi abſurda appetant, bona alimenta faſtidiant omninò, nauſeënt, vomant, debilitatem ſentiant aliquid ſanguinis de vulvâ fluat. Verùm ex antedictis conſtitit, hæc ſymptomata non poſſe ſemper adſcribi nimiæ copiæ ſanguinis, adeóque non ſemper requirere venæ-ſectionem.

Concludit autem, ſi gravida benè valeat, ſanguinis-miſſionem non tantùm inutilem, ſed & noxiam, eſſe.

§. 1298. IN quâ tamen inſtituendâ, locus, tempus, copiaque, maximè advertenda.

Locus. Cum venæ-ſectio inſtituatur primis graviditatis menſibus tantùm hoc ſcopo, ut minuatur nimia ſanguinis quantitas, illud ſemper obtineri poterit, quocumque in loco aperiatur vena. Cùm autem, uti ad §. 1291. dictum fuit ad promoven-

(*q*) Lib. VI. cap. 6. pag. 55.

(*r*) Lib. II. Tom. I. pag. 59. & ſeq. Stalp. van der Wielen Obſervat. rar. Cent. prim. num. 33. part. I. pag. 132. & Obſerv. 65. pag. 277. & ſeq.

(*s*) Traité des Maladies des Femmes groſſes, Livr. I. cap. xx. pag. 156. 157.

(*t*) Traité des Accouchem. Livr. I. chap. xv. pag. 64. & ſeq.

dum fluorem menſtruum venæ-ſectio in pede inſtituta uſum habeat, & ideò ab omnibus commendetur, ſponte patet, quare damnetur in gravidis, cùm abortûs periculum foret, ſi vaſa uterina ſanguinem dimittere inciperent. Hinc, omnium auctorum conſenſu, ſanguinis-miſſio in brachio fit, graviditatis tempore, quamvis autem impetus & copia humorum deriventur versùs inferiores corporis partes per venæ-ſectionem in pede inſtitutam, tamen videtur ſanguis faciliùs tunc tranſire per arteriam iliacam externam, quæ non dat utero adeò copioſos ramos, & minùs urgeri iliacam internam, quæ utero proſpicit. Frequentes obſervationes docuerunt, ſceleſtas mulieres, dum menſtruorum ſuppreſſionem ſimulabant, tentaſſe fruſtrà venæ-ſectionem in pede, ut clandeſtini amoris fructum perderent. Interim tutiſſimâ ſemper incedendum viâ eſt, & meritò ex brachio facta ſanguinis-miſſio præfertur, dum nimia ſanguinis congeſtio circa vaſa uteri metuitur. *Danda eſt autem opera, ut quàm maximè procul à locis, in quibus dolores fieri & ſanguis colligi ſolet, ſectiones faciamus. Sic enim minimè magna repentè mutatio continget, & tranſlatâ conſuetudine efficiet, ut ne ampliùs in eundem locum colligatur* (*u*).

Tempus. Si morbus acutus inflammatorius ſanguinis-miſſionem poſtulet, quovis graviditatis tempore vena ſecatur, utì præcedenti paragrapho dictum fuit. Verùm cùm hîc agatur de illâ ſanguinis evacuatione, per quam abortûs periculum à nimiâ plenitudine cavetur, & emendantur moleſta ſymptomata, graviditatis initium comitari ſolita, facilè patet, primis menſibus præcipuè venæ-ſectionem locum habere. Poſt tertium enim menſem, nauſea, vomitus, & reliqua graviditatis ſymptomata, minuuntur; imò integrè ceſſant aliquando. Prætereà poſt hoc tempus uteri moles crevit, & vaſa ejus copioſiori ſanguine indigent, ut repleantur, ſimúlque fœtus mole auctus pluri indiget nutrimento. In plethoricis, & quæ copioſa menſtrua habere ſolent, quandoque poſt primam ceſſationem menſtruorum opus eſt venæ-ſectione; frequentiùs tamen poſt ſecundam periodum in tali caſu inſtituitur, ſi ſigna doceant ſanguinem abundare in corpore, & urgere vaſa uterina, nonâ vel decimâ ſeptimanâ poſt imprægnationem: abortus enim hoc graviditatis tempore ſæpiùs contingunt, rariùs quarto menſe, & poſt illum finitum rariſſimè, niſi à morbo valido, vel vi externâ, ut lapſu, percuſſione abdominis; aut & à validis animi affectibus, à quibus ſummoperè cavendum eſt. Si nimiæ plenitudinis ſigna recurrant denuò, eadem ratio ſuadet, repetendam eſſe ſanguinis-miſſionem: neque tales caſus mihi frequenter contigerunt in praxi, ubi pluribus venæ-ſectionibus opus fuit. Quaſdam tamen vidi, lautiſſimè vivere ſolitas, ſanguineæ temperiei, & ob leviſſimam quamvis cauſam iraſcentes, quibus quatuor, imò quinque, vicibus venam tundere opus erat, ut caveretur abortus. Prudens Medicus ex ſignis plethoræ facilè determinare poterit, quando depletione opus erit.

Copia requiritur talis, quæ minuendæ plenitudini ſufficit, nec tamen vires debilitat. Hoc dum fit, poſt ſanguinis-miſſionem alacriores ſe ſentiunt; ſi larga nimis copia detrahatur, languent. Cautè hinc monuit *Manningham* (*v*), etiam in morbis gravidarum, qui venæ-ſectionem requirunt, cavendum eſſe, *ne copia ſanguinis larga uno tempore mittatur; quoniam effectus idem, ſi interpoſitis intervallis fiat, plerumque*

(*u*) Hippocrat. de Off. Naturâ, cap. v. Charter. Tom. IV. pag. 3. — (*v*) Artis obſtetric. Compend. pag. 91.

ſequatur, & iis incommodis, quæ temerè effuſo ſanguine oriuntur, difficile ſit, mederi. Felicior ſemper ars Medica eſt in tollendo quod ſupereſt, quàm in reſtituendo quod deeſt. *Parùm enim valebunt potiones cardiacæ, ad vires, intempeſtivè effuſo ſanguine, reficiendas* (*x*). Undè egregius ille vir hanc cautelam commendavit: *Quandocumque ſanguinem mitti juſſeris* (*in rebus præſertim dubiis*) *digito ægrotantis venæ continuò ab inciſâ venâ admoto obſervandum, fortiores an languidiores* (*effluente ſanguine*) *fiant ictus*, (*idque ex ſolâ unciâ permiſſâ ſedulâ obſervatione dignoſcatur*). *Si fortiores fiant ictus, tutò potes pergere; ſin minùs, vel ſi languidiores fiunt, incommodis afficietur maximis ægrotans, niſi ſtatim deſinatur.* Non abſimile monitum dederat *Celſus* (*y*), dicens: *Vis corporis meliùs ex venis, quàm ex ipsâ ſpecie, æſtimatur.*

§. 1299. TUm victus tenuis, motus ordinatus, potus levis, admodùm proſunt.

Victus tenuis. Omnia viſcera abdominalia, quæ ingeſtos cibos retinere & mutare in chylum debent, à tumente utero moventur loco, & quandoque comprimuntur, dum procedente graviditate augetur uteri moles. In initio graviditatis moleſta ſæpè adeſt nauſea, quæ ventriculi actionem turbat omninò. Hinc patet facilè, victum tenuem tunc requiri ex eupeptis; juſculis nempè, teneris animalium juniorum carnibus, piſcibus fluviatilibus, ovis recentibus, oleribus mollibus, pane benè fermentato. Præſtat & ſæpiùs repetitis vicibus nutrimenta exhibere, quàm ciborum copiâ gravare ventriculum. Opima pinguia, & illa cibaria, quæ ex farinoſis non fermentatis parantur, vitanda; conſuetudinis tamen ſemper ratio habenda eſt in gravidarum victu; cùm conſuetos cibos faciliùs ferant; neque ſemper pertinaciter obluctandum eſt, ſi quædam admodùm deſiderent edulia, licèt minùs ſalubria viderentur. Videantur & illa, quæ §. 599. & 602. dicta ſunt.

Contra hanc diætæ regulam ſæpè peccatur, dum meraciſſimis juſculis, aliiſque ferculis, quæ parvâ ſub mole multùm nutrimenti continent, conantur gravidas implere, etiam invitas, nimis ſæpè ſollicitæ matres. Credunt enim, omnem curam adhibendam eſſe, ut non tantùm gravida, verùm & fœtus alatur. Sed à ſimilium copiâ ingeſtâ gravatur ventriculus, non nutritur corpus.

In condimentis autem, aromata calefacientia, & acria omnia, vitanda ſunt, vel ſaltem, ſi his diù aſſueta fuerit mulier, parcâ manu tantùm adhibenda. Blanda enim humorum maternorum indoles maximè conducit tenero fœtui.

Motus ordinatus. Anteà dictum fuit, quàm feliciter ruſticæ mulieres parere ſoleant, quæ vix ſolitos intermittunt labores, antequàm partûs dolores ſentiant. Verùm hoc in molliter educatis minimè conduceret. Optimè prodeſt ambulatio, præcipuè in aëre puro, ſereno, ruſticano, abſque delaſſatione tamen. Vectio in rhedâ, niſi ſic loris ſuſpenſa fuerit, ut nullum validæ & ſubitæ concuſſionis periculum adſit, minùs tuta eſt. Hinc itinera gravidis non conducunt, partim ob viarum aſperitatem, partim ob ſubitum metum, quo percelli ſolent, ſi quid ſiniſtri contigerit. Aſcenſus autem per acclivia, cùm nimis delaſſet, & deſcenſus per declivia,

(*x*) Ibid. pag. 92. — (*y*) Lib. II. cap. x. pag. 78.

cùm vix ſine lapsûs periculo à gravidis perfici poſſit, vitandi ſunt. Imprimis damnantur ſaltationes validæ, aut diuturnæ, à quibus toties periculoſæ hæmorrhagiæ, & abortus, contigerunt. Pariter caveri debent omnes nixus validi, elevando pondera, removendo obſtacula, & alia his ſimilia. Vidi, optimam matronam abortiviſſe, dum gravida biennem filium, in terram delapſum, levare ſubitò conabatur.

Potus levis. Aqua pura illis, quæ aſſuetæ ſunt, optimus potus eſt. Nec unquàm obſervare potui, cereviſiam nocuiſſe illis, quæ hanc potare ſolebant. Pauculum vini tutò miſcetur aquæ, pro potu communi. In fine prandii aliquid vini generoſi mollis, cum pane toſto, vel biſcocto, ſolet facilè concedi; præcipuè, ſi ventriculus langueat, utì ſæpiùs in initio graviditatis contingit. In temperie calidâ ſanguineâ majori ſub cautelâ hæc concedi ſolent.

Frigidi autem valdè potus, imprimis per glaciem gelidiſſimi redditi, ſi bibantur à gravidis, *exindè colicam paſſionem ſæpè patiuntur, & abortionem faciunt* (z).

§. 1300. **I**Nterim Cardiaca aromatica, unà cum leniſſimis antihyſtericis, vel & blandis ſubacidis, ſummi usûs ſunt; & efficaciæ.

Languent plus minúſve plurimæ gravidæ, præcipuè primis graviditatis menſibus: illæ verò, quæ mobile admodùm genus nervoſum habent, ſæpiùs & paſſionibus hyſtericis corripiuntur. Undè Medici vix de aliis remediis cogitaverunt, niſi de talibus, quæ hunc languorem gratâ ſuâ fragrantiâ tollere poſſent, & debiles nimis fibras ſolidas roborarent, ſimúlque inordinatos generis nervoſi motus compeſcerent. *Cinamomum*, quod inter aromata principem locum obtinet, hinc adeò laudatur; habet enim amabilem fragrantiam, ſimúlque vim roborantem ſatis manifeſtam. Sed & ideò cinamomi pulvis, infuſum cum vino paratum, & tinctura, præferuntur reliquis ex hoc aromate præparatis, quæ aromaticâ fragrante vi pollent quidem, ſed roborante efficaciâ carent; qualia ſunt *oleum eſſentiale cinamomi, aqua ſtillatitia, vel & ſpiritus cinamomi;* quæ omnia ſunt fragrantiſſima quidem, ſed tota vis roborans in reſiduo poſt deſtillationem cinamomo manet, nec unà cum volatili fragrantiâ per alembicum tranſcendit. Magnum & hîc uſum habent *Cortices Arantiorum*, & *Citreorum*, qui mirè reficiunt fragranti halitu, & gratum ſimul amarorem, ventriculo amicum, poſſident; quod imprimis in corticibus arantiorum obtinet. Sed & horum ſucci grato acido ſapore oblectant, & deletum appetitum feliciter reſtaurant, dum cibi his ſuccis condiuntur; ſimúlque omni reſiſtunt putredini. Ob eandem rationem *Ribeſiorum* ſuccus, cum ſaccharo in *Sapam* ſive *Rob* coctus, roborans *Cydoniorum* pulpa, ſuccus *Berberiſſæ* acidus & ſubauſterus, commendantur gravidis. Variæ in *Materiâ Medicâ* ad hunc numerum reperiuntur formulæ, ad quarum normam plures ſimiles concinnari poterunt, magis minúſve aromaticæ, pro diversâ nempè mulieris gravidæ temperie.

Affectibus autem hyſtericis coërcendis *Caſtorei* viroſus odor, *Succinum*, horum tincturæ, & alia plura ſimilia, commendantur; ſed parcâ doſi tantùm; cùm eadem hæc & inter medicamenta emmenagoga numerentur.

(z) Manningham Art. obſtetric. Compend. pag. 65.

§. 1301. AB incremento fœtûs oriri videntur eadem ferè, quæ enumerata (1296.); tum difficultas urinæ, & alvi, Hæmorrhoïdes, Varices, Inflatio pedum, Uterinorumque labiorum, lapſus proclivis.

Anteà notatum fuit, non omnia graviditatis ſymptomata liquidò intelligi, aut explicari poſſe ex menſtruorum retentione; nec à mole fœtûs, ſecundinarum, & aquarum; quæ ſaltem in graviditatis initio ſatis parva eſt. Undè etiam obſervatur, plura ſymptomata, quæ incipientem graviditatem comitantur, minui multùm, imò integrè ceſſare quandoque, poſt tertium vel quartum menſem. Illæ autem moleſtiæ, quæ à mole auctâ uteri, fœtum continentis, fiunt, potiùs augentur ad finem graviditatis uſque. Si enim, utì ad §. 1295. dictum fuit, in muliere, ſexto menſe graviditatis mortuâ, uteri fundus inventus fuerit tangere fundum ventriculi, & inteſtina ſursùm ac ad latera removiſſe, ita ut inter uterum & ſpinam dorſi nihil locaretur, anteriorque uteri tumentis ſuperficies nudum peritonæum tangeret; patet facilè, & reliquis tribus ultimis graviditatis menſibus hanc viſcerum preſſionem augeri adhuc debere, unà cum uteri extenſione. Diaphragmatis motus ſic minùs facilis redditur; & quandoque illud irritatum tetano riget, ſícque verum aſthma ſpaſmodicum fit, quod per vices redit, imprimis, ſi ventriculus ſimul, vel ab ingeſtis, vel à flatibus turgeat. Vidi hoc in gravidâ, quæ poſt partum ſtatim liberabatur moleſto hoc malo.

Multùm tamen levantur hæ moleſtiæ, dum ſenſim creſcit uteri gravidi moles, ſícque lentè & æquabiliter mutatur viſcerum ſitus. At contingit aliquando, uteri fundum non aſſurgere rectâ, ſed ad unum alterumve latus declinare, utì in ſequenti Capitulo demonſtrabitur; tunc minùs æquabilis erit illa preſſio tumentis uteri, & poſſunt augeri moleſtiæ. An tale quid indicare voluit *Hippocrates* (*a*), dum dixit: *Prægnantibus hypochondrii dolor, malum.* Sæpiùs aliâ occaſione monitum fuit, *Hippocratem*, ubi in ſingulari numero ponit hoc verbum, ſemper intellexiſſe hypochondrium dextrum. Si jam uteri fundus in dextram partem obliquatus aſſurgat, inteſtinorum molem premet versùs hepatis concavam partem, in quâ veſicula fellis, ductus biliarii, venæ-portæ truncus, &c., hærent; undè patet facilè, plurima mala fieri poſſe, quæ indicantur metuenda ob dolorem dextri hypochondrii in gravidis.

Difficultas urinæ. Agitur hîc de illâ urinæ difficultate, quæ ab incremento fœtûs, & uteri mole auctâ, producitur, ac præcipuè ultimis graviditatis menſibus obſervari ſolet. Poteſt enim graviditatis tempore ab aliis cauſis, quæ ad graviditatem non ſpectant, urinæ difficultas naſci. Vidi ſic in muliere triginta annorum, tertio graviditatis menſe, ſubitò moleſtiſſimam dyſuriam, abſque ullâ causâ prægreſſâ: poſt aliquot horas incepit dolere, & tumere, pudendi pars ſuperior circa meatum urinarium, vena ſecta fuit, molliſſima remedia externo & interno uſu adhibita; undè levamen quidem ſenſit, ſed dolor ille, qui circa meatum urinarium fuerat, per abdomen diſpergebatur; ſexto die vix poterat decumbere; ſed perpetuò erecta ſedere cogebatur. Simul dolorem validum ſenſit circa renem ſiniſtrum; urina nunc faciliùs, nunc difficiliùs, profluebat; dolor manebat circa renem, nunc mitior, nunc

(*a*) Coac. Prænot. n°. 523. Charter. Tom. VIII. pag. 883.

magis acer; &, ſex ſeptimanis elapſis, purum æquale album pus eminxit, cum levamine ſubito doloris circa renem; perrexit diù, urinam purulentam emittere; finito quinto menſe graviditatis fœtum mortuum excludebat. Poſteà renuit ſumere illa, quæ renali ulceri curando idonea conſulebantur: pus in urinâ minuebatur copiâ quidem; ſed incepit emaciari, tuſſive purulentâ exſpuere; & tabe pulmonari ſenſim confecta periit.

His ſimiles morbi poſſunt gravidis contingere; ſed etiam ab ipsâ mole uteri gravidi poteſt impediri libera urinæ excretio. Veſica enim utero incumbit (*b*). Hinc mole auctus poteſt veſicam comprimere ita, ut non ſatis diſtendi poſſit; adeóque frequenter cogetur urinam dimittere gravida; ſi autem collum veſicæ comprimatur, impeditur, liber urinæ exitus, & pars urinæ, diù manens in veſicâ, morâ acrior redditâ, irritat perpetuò, ſícque moleſtam ſtranguriam facit; quod præcipuè ultimis graviditatis menſibus contingere ſolet; dum quandoque veſica ſic deprimitur, ut angulum faciat cum ſuo collo. Obſervavit hoc *Mauriceau* (*c*) in gravidâ, quæ tribus ultimis menſibus, frequenter, & tanto cum dolore, urinam exprimebat, ac ſi calculo, vel ulcere colli veſicæ, laboraret; poſt partum autem omnia hæc mala ceſſabant ſtatim.

Idem contingere quandoque quarto & quinto graviditatis menſe, notavit egregius de arte obſtetriciâ autor *Brudenell Exton* (*d*), dum uterus gravidus totum pelvis cavum implet, nec adhuc multùm ſuprà pubis oſſa eminet fundo ſuo. Imprimis autem hoc fiet in illis mulieribus, quibus uteri collum profundiùs in vaginam deſcendit; utì fieri ſolet in his, quæ uteri prolapſum habuerunt, ſive integrum, ſive incipientem tantùm: licèt enim uterus non promineat extra vulvam, ſed vaginam repleat, tamen ſic comprimit collum veſicæ, ut urina excerni nequeat. Talis caſus legitur (*e*), ubi nec catheter poterat in veſicam deduci, ſed, reducto utero prolapſo, ſponte excernebatur ingens quantitas urinæ, quâ veſica diſtendebatur.

Omnium maximè hæc urinæ difficultas videtur fieri in gravidis, quarum uterus, propendulo maximè abdomine, ſupra oſſa pubis antrorſum delapſus, efficit, ut veſica cum ſuo collo angulum faciat, ſícque impediatur libera urinæ excretio, & ſimul difficilis admodum reddatur catheteris in veſicam introductio. Obſervatum fuit, veſicam in gravidis, à tali ſuppreſſione urinæ diſtentam, tumores produxiſſe in inguinibus, & in perinæo; veram nempè veſicæ herniam, de quâ videri poteſt *Academia Chirurgica Pariſina* (*f*), ubi tales caſus habentur, in gravidis mulieribus obſervati. An ſimile quid indicat ſequens *Hippocratis* locus (*g*): *Interdùm etiam, ubi mulier vaſorum vacuationem paſſa fuerit, ac prætereà laborarit, uteri converſi ad veſicæ oſculum procumbunt, & ſtranguriam inducunt. Nullum autem aliud habet malum, & curata brevì convaleſcit, nonnunquam etiam ſponte.*

Et Alvi. Ab aſſurgente utero gravido inteſtina omnia ſurſum & ad latera recedunt, ac plus minúſve comprimuntur, cùm minuatur cavum abdominis. Cùm autem in inteſtinis tenuibus contenta ſint molliora, & magis liquida, non tam facilè tranſitus horum per cavum inteſtinorum impedietur. In craſſis verò inteſtinis exſucca

(*b*) Mauriceau, Traité des Malad. des Femmes groſſes, Livr. I. cap. xv. pag. 138.
(*c*) Ibid. pag. 139.
(*d*) Syſtem of Midwifery, pag. 144.
(*e*) Levret ſur les Polypes, pag. 112. 113.
(*f*) Tom. II. pag. 23. & ſeq.
(*g*) De Mulier. Morb. Lib. I. cap. x. Charter. Tom. VII. pag. 735.

magis

magis materia hæret, &, reſorpto per vaſa abſorbentia liquidiori, magis magíſque redditur arida, donec expellatur per anum. Coli jam inteſtini finis, utì notum eſt, antequàm deſinit in rectum, elevatur ſursùm, incurvatur, dein iterùm rectâ deſcendit in pelvim, & vocatur tunc inteſtinum rectum. Verùm uteri turgentis moles hunc imprimis locum premit, ubi ſponte ſuâ, etiam in non gravidis fit remora fœcibus alvinis; adeóque patet, quare toties ſtricta fiat alvus graviditatis tempore. Cavendum tamen eſt, ne nimis diù moretur alvus, quia fœces alvinæ magis magíſque exſiccantur, mole augentur, & indurantur; undè non poſſunt ano expelli poſteà niſi ſummâ vi; quod quandoque abortui cauſam dedit. Si autem pars tantùm induratarum fœcum alvo exprimatur, ſenſim reliqua accumulantur, omnia craſſa inteſtina implentur fœcibus, & inteſtinum, imprimis rectum, dilatatur quandoque in ſaccum ingentem, utì inventum fuit in cadavere juvenis quindecim annorum (*h*), qui diù laboraverat alvo ſtrictâ, ita ut intra viginti dies ſemel tantùm alvum deponeret. Simul notatur in eodem loco, pluribus contigiſſe, ut digitis, vel & inſtrumentis, educi debuerint ſicciſſimæ & induratæ fœces, ſi per longum tempus alvus ſtricta fuiſſet.

Neque tantùm inteſtinum rectum ſic dilatatur à fœcibus retentis, ſed & ſecundùm totam longitudinem coli talis dilatatio contingere poterit. Vocatus fui ad mulierem Anglam olim, quæ ſaniſſima felici & ſatis facili partu excluſerat prolem ſanam, nec quid mali primis diebus puerperii paſſa fuerat. Nono autem poſt partum die, licèt alvum quater depoſuiſſet hoc intervallo, incepit conqueri de obtuſo dolore & pondere circa os ſacrum, unà cum teneſmo, ſed irrito, deponendi alvum; clyſmata injecta fuerunt, ſed redibant illicò; olei copia data fuit; emollientiſſima decocta, cum melle, linimenta ano & vicinis partibus adhibita fuerunt, tandem ſenſim deſcendit maſſa indurata, & anus incepit parùm aperiri, ut inſtrumentis ſcalpendo quaſi minui potuerit moles utcumque, tandémque poſt ſummas anguſtias, & dolores, per integrum biduum toleratos, expreſſa moles fœcum induratarum fuit; quæ fœtûs maturi caput æquabat, ſi non ſuperabat. Abſque dilaceratione ani tanta moles tranſire non poterat, tamen ope peritiſſimi Chirurgi à tanto malo perfectè convaluit.

Patet facilè, hanc fœcum congeriem graviditatis tempore collectam fuiſſe, nec hæſiſſe in inteſtino recto, vel coli fine, quia partum impediviſſet; ſed altiùs, & poſt puerperium ſenſim dilatato colo deſcendiſſe. Simul notandum eſt, talem fœcum congeriem poſſe diſtendere inteſtinum craſſum, & tamen non ita exactè implere ejus cavum, quin ſubducere poſſit liquidior & mollior fœx ſtercoracea, quæ poſteà in reliquo tractu inteſtini in ſcibala figurata mutatur, & abſque moleſtiâ per alvum exit.

Undè auctores (*i*), qui de curâ gravidarum ſcripſerunt, ſollicitè monent, cavendum ſummoperè eſſe, ne ſtricta nimis alvus ſit graviditatis tempore. Cùm autem purgantium frequens uſus non conveniat gravidis, hinc clyſmata emollientia & lubricantia commendantur; præcipuè ſi ſyringæ ope injiciantur; tunc enim altiùs penetrant, quàm ſi veſica adhibeatur ad hunc uſum. Suppoſitoria pariter laudantur, quæ ſuo ſtimulo non tantùm inteſtinum rectum, ſed & colon, incitant ad contractionem, per quam retentæ fœces loco moventur, imprimis, ſi per clyſma emolliens & oleoſum inteſtinum lubricatum fuerit, & duræ fœces emollitæ ſint, tunc enim

(*h*) Académ. des Scienc. 1750. *in*-4°. Hiſt. pag. 48. — (*i*) Brudenell Exton. pag. 146. 147.

faciliùs deſcendent, & minori molimine per anum exprimentur. Adeò autem magni momenti hanc rem eſſe credidit egregius ille auctor, ut noluerit Medicum fidere gravidæ vel illius cuſtodis relationi, ſed ut ipſe inſpiciat fœcum copiam, nec ceſſet ab his remediis, donec molliora alvi excrementa prodierint.

Hæmorrhoides. Tumentem uterum venas Iliacas premere, ſícque difficiliorem facere reditum ſanguinis venoſi à partibus inferioribus, anteà jam monitum fuit; hinc ſequitur, venas magis tumere, imò etiam arterias, cùm difficiliùs ſanguinem ſuum in venas nimis plenas evacuent. Hæc ratio eſt, quare toties occurrant hæmorrhoides tempore graviditatis; omnium maximè in illis, quæ anteà ſolebant hæmorrhoides pati: ſemel enim dilatata hæc vaſa à leviori etiam ſanguinis præpondio magis tument. Augetur autem hæc cauſa à fœcibus durioribus, circa finem inteſtini coli collectis, vaſa comprimentibus; utì etiam à mole uteri tumentis, prementis eadem hæc inteſtini loca. Imò & in collo matricis, & circa ejus orificium obſervatum fuit, vaſa inſtar hæmorrhoidum tumere, utì aliâ occaſione ad §. 1286. dictum fuit.

Varices. Ab eâdem causâ tumores varicoſi in tibiis & femoribus oriuntur, tumentibus admodùm venis & nodoſis circa loca, ubi valvulæ hærent. Tumores illi varicoſi poſt ſomnum ſolent minui, cùm in horizontali corporis poſiturâ uteri gravidi moles minùs premat venas iliacas: ob hanc rem etiam conſulitur gravidis, ut de die aliquoties lecticæ incumbant, cruribus in ſitu horizontali poſitis, ut ſic faciliùs ſanguis venoſus ad cor redire poſſit. Interim hoc cavendum eſt, ne, mutato ſitu corporis, ſubitò ſanguis venoſus, in venis tumentibus collectus, ad cor redeat; quod indè opprimeretur; undè animi deliquium metuendum foret, utì ad §. 1296. dictum fuit. A varicibus hoc imprimis metuendum eſt, ne diù diſtractæ venæ omne perdant robur (vide §. 25. 3.), & tandem ruptæ periculoſam producant hæmorrhagiam: ſtagnans autem ſanguis in varicibus morâ acrior reddi poſſet, & venarum tunicas erodere; quod ſi non fiat graviditatis tempore, contingit quandoque diù pòſt in mulieribus, quæ ſæpiùs pepererunt, in quibus aliquoties vidi tumores varicoſos, pollicem amplitudine ſuperantes, qui tandem improvisò rumpebantur, cum profusâ hæmorrhagiâ, & dein in ulcera, moleſtæ ſatis curæ, degenerabant. Poſt partum, depleto utero & contracto, cauſa diſtenſionis venarum ceſſat; hinc brevì ad priſtinam magnitudinem redeunt; niſi adeò diſtentæ fuerint, ut vim contractilem omninò amiſerint. Ut hoc caveatur, decubitus juvat, ac matutino tempore mollis frictio; & poſteà, ut ſpleniis impoſitis tumentibus venis faſcia circumducatur, quæ non comprimat fortiter, ſed firmiter tantùm, laxas venas, & fulciat, ne nimis diſtendi poſſint. Ab inferioribus autem incipiendo faſcia circumduci debet versùs ſuperiorem partem; & ſimul ſit ſatis lata, ut preſſio fiat æquabilior.

Inflatio pedum uterinorumque labiorum. Anteà ad §. 1228. & 1229, ubi de causâ hydropis agebatur, probatum fuit, compreſſionem venarum majorum producere hydropem; undè mirum non eſt, ſi, compreſſis venis iliacis, anaſarca occupet pedes, crura, femora, imò & labia uterina. Si talis uteri gravidi, vel & venarum iliacarum, ſitus fuerit, ut una magis comprimatur, quàm altera, tumor talis hydropicus in alterutro latere tantùm obſervatur.

Tumores autem illi œdematoſi artuum inferiorum non adeò infauſti ominis ſunt, & poſt partum, ſublatâ causâ, feliciter evaneſcere ſolent; præcipuè, ſi blandâ frictione ſtagnans lympha in motum reducatur. Sæpiùs aucto urinæ profluvio,

quandoque & diarrhœa aquoſa, aut ſudoribus, diſſipantur hi tumores; quo facto, flaccidæ partes faſciâ circumductâ firmantur; sícque intra paucos dies totum hoc ſuperari ſolet.

Teſtatur *La Motte* (*k*), quòd nunquam viderit perire gravidam, nec puerperam, licèt ingentes tales tumores œdomatoſi adfuiſſent, niſi hi pro causâ habuiſſent ingentem ſanguinis jacturam, vel ſimul convulſiones, aut alia ſymptomata extraordinaria, adeſſent.

Cùm enim talis tumor à compreſſione venarum oriatur, poſt decubitum & ſomnum minui ſoleat, & præcipuè ultimis graviditatis menſibus contingat, ſublatâ poſt partum hâc causâ, facilis cura ſperari poteſt. Longè aliud obtinet, ſi poſt evacuationes nimias ſanguinis naſcatur hydrops (vide §. 1229). Poſt partum enim, dum ſecedit placenta, & per lochia poſteà exit ſanguis, augetur tunc cauſa hydropis, non verò minuitur.

Plus metuendum videtur, ſi labia pudendi tumeant œdematoſa, ne exitum fœtûs impediant: verùm cedunt ſatis facilè tumores tales œdematoſi, & vidi fœminam, cui hæ partes tumebant immaniter, nec ullam admittere volebat medelam, peperiſſe feliciter, licèt obſtetrix, magnitudine tumoris territa deſperaret omninò.

Neque tamen adeò difficilis huic malo medela foret; leviter enim ſcarificando tumentia vulvæ labia effluit lympha, & tumor brevì minuitur. Felici cum ſucceſſu applicatur & veſicatorium, ſic, ut partim tumenti vulvæ labio, partim vicinæ femoris parti, hæreat (*l*).

Anceps autem diſcrimen imminet, ſi unà cum febre inflammatoriùs tumor occupet vulvæ labia, præcipuè inſtante jam partu. Plerumque enim interiora vulvæ ſimul tunc inflammata ſunt, & poſt partum omnes ſic affectas perire obſervatum fuit à peritiſſimis in arte obſtetriciâ magiſtris.

Notum eſt, inflammatas partes, ſi premantur, vel ruditer tractentur, citò fieri gangrænoſas: hoc ergò jure metuendum erit, dum caput infantis, partûs tempore, partes has inflammatas premit, imò & quandoque dilacerat tumidas.

Lapſus proclivis. Naturaliter in gravidis abdomen antrorſum prominet, & quidem tantò magis, quò partui propiores ſunt: ideò coguntur, trunco corporis retrorsùm inclinato incedere, ut centrum gravitatis totius corporis ſuſtineatur. Carnoſæ magis, cæteris paribus, in fœminis nates, & os ſacrum magis retrorsùm vergens favent æquilibrio corporis ſervando in gravidis: interim, ſi vel leviſſimè pedem impingant obſtaculo, cadunt pronæ: optandum hinc foret, ut ſcipione uterentur inter ambulandum, ſic faciliùs caveretur lapſus. Simul monendæ ſunt, ut calceis latis & humilibus utantur, &, quantùm fieri poterit, ſcalarum adſcenſum & deſcenſum vitent, vel ſaltem tunc lentè & cautè incedant. A lapſu enim gravidæ periculum profuſæ uteri hæmorrhagiæ, & abortûs metuendum eſt.

Cùm autem omnes modò enumeratæ moleſtiæ fiant ab augmento fœtûs, & uteri mole auctâ, patet ſatis, graviores has eſſe debere, ſi uterus geminos fœtus contineat, vel & plures, quod rariùs contingit. Undè etiam *Mauriceau* (*m*) monet, om-

(*k*) Traité des Accouchem. Liv. I. Obſerv. XLII. pag. 79-82.

(*l*) Levret, l'Art des Accouchem. §. 1186. pag. 202.

(*m*) Traité des Malad. des Femm. groſſes, Livr. I. chap. XVII. Tom. I. pag. 145.

nes illas, quæ gemellos utero gerunt, habere crura admodùm tumida, ultimis graviditatis menſibus; imò alibi (*n*), femora ſimul tumere aſſerit, & vulvæ labia. Statuit autem hoc cognoſci poſſe, ſi gravidæ abdomen ab utroque latere tumeat, & in medio lineam magis depreſſam monſtret; ſimul & eodem momento motus diverſos in utroque abdominis latere percipiat; qui etiam frequentiores eſſe ſolent, dum, uno ex gemellis moto, alter incitatur: quamvis enim peculiaribus membranis incluſi fuerint, vicini tamen ſunt ſibi invicem. His ſignis ſi ſimul accederet tumor magnus artuum inferiorum, & labiorum vulvæ, tunc egregius ille auctor credebat, certiſſimè conſtare, quòd talis mulier binos aut plures fœtus utero geſtaret.

Meritò quidem ſuſpicari licet, gemellos adeſſe, ſi omnia hæc ſigna adſint, ſed certò illud affirmare, tutum non videtur. Vidi enim toties fefeliſſe eventum, licèt & obſtetrices & gravidæ firmiſſimè perſuaſæ fuerint de futuro gemellorum partu. *Bartholinus* (*o*) obſervavit ſequentia: *Tumor enim ſæpè major in ſimplici partu, quàm gemellis; quod ſæpè obſervavi, ſive quòd copia humiditatum ibi major ſit, ſive quòd fœtus ſimplex nonnunquàm gemellos, vel æquet, vel ſuperet. Duplicem abdomine lineam aliqui pro indicio habent, gemellos geſtari utero; ſed in uxore meâ id non ſucceſſiſſe, animadverti, &c: ſanè non paucas gravidas novi, quæ in hoc ſigno falſæ ſunt, uniuſque fœtûs diverſum validumque motum ſentientes. Singulare experimentum adfertur, ultimis nempè menſibus tibias & pedes inflari. Quod verum deprehendimus in omni ferè geſtatione, etiam ſimplicis fœtûs.* Magni hujus Viri monitis aſſentior omninò, cùm & propriis obſervatis edoctus fuerim, illum veriſſima dixiſſe.

Qualis autem ſexûs futurus ſit fœtus, nullum habetur certum indicium. Præcipua collegit *Moſchion* (*p*) à veteribus tradita. Marem in utero latere credebant, ſi fœtus citò & fortiter γυμναστικῶς ſe moveret, ſi gravida benè colorata eſſet, ſi dextra mamma major foret: fœminam geſtari è contrà putabant, ſi tardiùs & ſegniùs moveretur fœtus, ipſa gravida decolor foret & infirma, ſiniſtra mamma turgeret. Quid de his *Moſchion* ſenſerit, non patet evidenter, cùm in fine hujus textûs lacuna ſit; quam in margine conati fuerunt ſupplere, ὅμως οὐκ ἀεὶ ἀληθῆ εἶναι; ſícque teſtatus fuiſſet, hæc non ſemper vera eſſe.

Notum eſt, utì anteà jam monitum fuit, veteres Medicos crediſſe uterum habere binas cavitates diſtinctas, quarum dextra maribus, ſiniſtra fœminis, recipiendis dicata foret. Ex hâc autem falsâ opinione ortum duxerunt plurima de ſexu fœtûs præſagia. Si nempè dextra, vel ſiniſtra mamma major foret, ſi gravida genubus incumbens dextrum vel ſiniſtrum pedem priùs attolleret, dum ſurgit, & plura his ſimilia. Quidam ex Lunæ Phaſibus hoc determinare voluerunt. Omnia hæc collecta legi poterunt apud *Mauriceau* (*q*), qui omnia hæc præſagia erronea eſſe probat, & ſtatuit, impoſſibile eſſe, ut quid certi de ſexu fœtûs in utero ſtatuetur. Unicum hoc excipit, quòd nempè quædam fœminæ, ſæpiùs partum expertæ, obſervaverint, ſe quædam appetere, dum mares geſtant, quæ faſtidiunt potiùs, ſi fœminini ſexûs fuerit fœtus; vel aliud quid diverſi obſervaverint graviditatis tempore in vario ſexu. Novi matronam, quæ potum caffæ appetebat, dum marem geſtaret, faſtidiebat, ſi puellam utero gereret, & ex hoc ſolo ſigno præſagium dabat, nec fallebatur.

(*n*) Ibid. cap. VIII. pag. 104.
(*o*) Epiſtol. Med. Centur. IV. Tom. IV. p. 142.
(*p*) Spachii Gynæc. pag. 3. n°. 26. & pag. 20. in fine.
(*q*) Traité des Malad. des Femmes groſſes, Liv. I. chap. VIII. Tom. I. pag. 98. & ſeq.

Callidum conſilium dedit *Mauriceau* (*r*), ut nempè obſtetrix expiſcaretur, quem ſexum avidè deſideraret familia, &, hoc cognito, ſemper contrarium prædiceret. Si vera dixit, ſcientiam mirabuntur parentes, dum omnium votis oppoſitam ſententiam tueri auſa fuerit. Sin minùs, voti compotes facti facilè condonabunt falſum præſagium.

§. 1302. QUibus quidem auxilium ferri poteſt aliquando remedio V. S. (1297.) vel & ſitu corporis pro tempore mutato, tum etiam faſciis, ſimilibuſque, atque tandem linimentis lenibus.

Agitur jam, quomodò illæ moleſtiæ, præcedenti paragrapho enumeratæ, minui poſſint, ſi omninò tolli nequeant. Debet enim fœtus creſcere, debet uteri moles augeri, & vaſa ejus, longè ampliora reddita, debent manere ſanguine plena, atque idem de placentæ, utero accretæ, vaſis verum eſt. Venæ-ſectio laudatur tanquam proficua in hoc ſtatu, ſi non ſemper, ſaltem *aliquando*. Verùm, utì anteà ex *Hippocrate* monitum fuit, in gravidis magna pars ſanguinis circa uterum colligitur, hinc & ſæpè decolores fiunt, dum reliqua vaſa corporis minori ſanguinis copiâ implentur. An ergò proderit tunc minuere copiam? vix certè videtur. Non enim hîc agitur de plethoricis, nec de gravidis morbo acuto inflammatorio laborantibus, qui ſanguinis-miſſionem poſcit. In tali enim caſu, utì anteà dictum fuit, quovis graviditatis tempore venæ-ſectio locum habet. Vidi aliquoties gravidas, adeò plethoricas, ut licèt uterus & fœtus jam multùm aucti fuiſſent mole, tamen tota facies turgeret & ruberet, venæ tumidæ eſſent, & pulſus tangeretur plenus. Nemo prudens dubitare poterit, talibus conducere ſanguinis-miſſionem, & præcipuè, ſi hoc contingat, inſtante jam partûs tempore: meritò enim tunc metuitur, ne validis in partu nixibus ſic impleantur vaſa encephali, ut omnes functiones ſupprimerentur, vel & ruptis vaſis lethalis apoplexia, & convulſiones, ſequerentur, vel & periculoſa, ruptis pulmonum vaſis, hæmoptoë. Vidi talia infortunia, dum Medicorum monita flocci faciebant ſciolæ mulierculæ. Hoc tantùm credo, in ſanâ muliere, ipſam graviditatem non poſcere ſanguinis-miſſionem, & malè ſtatui, partum indè reddi faciliorem, ac caveri plures puerperii morbos. Conceptus, fœtus & uteri incrementum, partus ipſe, naturæ ſolius opus ſunt, quod temerè nunquam turbare debet Medicus.

Peritiſſimi in arte obſtetriciâ magiſtri eadem monuerunt. Sic *Mauriceau* (*s*), dum agit de minuendis graviditatis moleſtiis, à varicibus, dolore & tumore crurum & femorum, hæmorrhoidibus, &c, laudat venæ-ſectionem in brachio, *ſi in reliquo corpore ſigna plenitudinis & abundantiæ ſanguinis adfuerint.* Alio in loco (*t*) damnat illam conſuetudinem mittendi ſanguinem, inſtante partûs tempore, niſi alia neceſſitas illud poſtulet, & poſt ſeptimum menſem à venæ-ſectione abſtinendum ſuadet. *La Motte* (*u*) pro regulâ generali ſtatuit: *ſi gravida ſe benè habeat, venæ-ſectio non tantùm eſt inutilis, ſed noxia.* Plethoricis ſe venam ſecuiſſe monet, & in graviditatis initio illis, quæ nauſeâ, vomitu, laſſitudine, animi deliquio, moleſtabantur; imprimis verò, ſi levem

(*r*) Ibid. pag. 102.

(*s*) Lib. I. cap. XVII. & XVIII. pag. 144. & ſeq.

(*t*) Lib. I. cap. XXVII. pag. 198.

(*u*) Traité des Accouchem. Liv. I. chap. XV. pag. 64. & ſeq.

quandam uteri hæmorrhagiam paterentur. Recenſet autem caſum, ubi mulieri, ſanguineæ temperiei & ſatis repletæ, noluit venam ſecare, licèt illud enixè peteret, quia ſaniſſima erat, nec ulla graviditatis incommoda ſenſerat. Fruſtrà monebat, quòd primam graviditatem & felicem ſecutum partum ſuſtinuerat, abſque ullâ venæ-ſectione; coactus fuit, ut venam aperiret. Cùm autem poſt iter longinquum reduce marito ſtatim concepiſſet, ſatis exactè potuit computari terminus graviditatis, per duodecim dies ad minimum adhuc remotus: nocte autem ſequente poſt venæ-ſectionem peperit infantem, qui non credebatur adhuc penitùs maturus, & ferè deſperabatur, illum ſuperſtitem eſſe poſſe. Tamen evaſit, & ad adultam pervenit ætatem. Similem caſum in eodem loco memorat, & indè concludit, ſe magis magíſque confirmari in hâc ſententiâ, *quòd nunquam ſuadenda ſit venæ-ſectio gravidis, niſi evidens adſit neceſſitas.* Simul ſtatuit, conſuetudinem venam ſecandi gravidis circa medium graviditatis tempus eſſe ridiculam, & pernicioſam.

Situs corporis pro tempore mutato. Ut minuatur preſſio tumentis uteri in venas iliacas, & facilior reditus concilietur ſanguini in venis varicoſis retento. Hoc autem fit decubitu vario in lecto, lecticâ, &c: utì præcedenti paragrapho dictum fuit. Sic & difficili urinæ excretioni, ut ſuccurratur, ſuadet *Mauriceau* (*v*), ut gravida propriis manubus tumens abdomen elevet, dum urinam emittet, vel faſciâ latâ, ad hunc uſum adaptatâ, ſuſtineat ventris pondus, ne veſica comprimatur. Aliis profuit, ſi prono potiùs corpore veſicam evacuare tentarent: ſic enim efficitur, ut pondus viſcerum abdominalium minùs premat uteri fundum. Octavo menſe gravem ventris molem faſciis diligenter ſuſtinere jubet & *Moſchion* (*x*): qui hoc menſe imprimis gravidas ſe moleſtiùs habere monet. Si variis his ſitûs mutationibus tentatis, non ſequatur urinæ ſecretio, tunc cathetere in veſicam immiſſo educenda eſt. Cùm autem in mulieribus urethra brevior ſit & rectior, hinc & ſimili cathetere ſolent uti chirurgi, qualem *Mauriceau* (*y*) delineavit. Verùm conſiderandum hîc eſt, per ipſam uteri tumentis preſſionem mutari veſicæ ſitum, ita ut ejus collum cum urethrâ angulum faciat; quod imprimis fit, quando in abdomine propendulo totus uteri fundus antrorſum ſupra oſſa pubis prominet, utì præcedenti paragrapho dictum fuit. In tali caſu dexterrimus apud Batavos olim artis obſtetriciæ magiſter (*z*) prudenter incurvo cathetere opus eſſe monet, qualis in virili ſexu ſolet adhiberi, ſi nempè mutato ſitu corporis urina non prodeat. Tunc juſſit, ut genubus divaricatis incumberet gravida, capite dimiſſo, quantùm fieri poteſt: biniſque digitis à retro vaginæ immiſſis conabatur uterum ab oſſibus pubis removere, & curvum catheterem urethræ immittebat hoc modo, ut curvaturæ convexitas reſpiceret inteſtinum rectum, cavitas verò oſſa pubis: ſi ſentiret adhuc reſiſtentiam, pergebat digitis removere uterum ab oſſibus pubis, & tunc catheter penetrabat in cavum veſicæ: ſimulac verò incipiebat effluere urina, circumvertebat gravidæ corpus, ut ſupina decumberet, ſed capite demiſſiori. Ultimis enim graviditatis menſibus priorem illum moleſtum ſitum diù ferre nequeunt abſque animi deliquio. Simul tunc curabat, propendulum abdomen parùm elevari, donec omnis urina efflueret. Relinquebat autem catheterem in veſicâ per biduum, ut veſica ultra modum diſtenta ſenſim contrahi, & vires ſuas recuperare, poſſet. Hoc enim niſi fiat,

(*v*) Liv. I. chap. xv. pag. 139.
(*x*) Spach. Gynæc. pag. 3. n°. 34.
(*y*) Liv. II. cap. xxxiii. pag. 365.
(*z*) Denys over het Ampt der Vroetmeeſters, &c. cap. iv. pag. 128. & ſeq.

ſequenti die ſæpè deberet repeti eadem hæc operatio, quod nimis moleſtum foret. Omnium maximas moleſtias ſe expertum fatetur (*a*), dum partûs tempore ſic ab infantis capite premebatur collum veſicæ, ut nec gutta urinæ exiret, nec catheter ullo modo introduci poſſet. Tunc nihil ſupereſt, niſi ut tam citò, quàm fieri poterit, rumpantur aquæ; ſic enim detumeſcit uteri moles, & veſica ſe exonerat. Mirum ſatis caſum ibi recenſet, ubi ruptis membranis octo libræ aquæ effluxerunt, & mox ſequebatur urinæ copioſæ effluxus.

Quomodò alvo nimis ſtrictæ ſuccurrendum ſit, & varices faſciis firmandi, dictum fuit præcedenti paragrapho.

Hæmorrhoides autem molliſſimis foveri debent remediis, ſi doleant. Pelvim, cui inſident alvum exoneraturæ, replere ſolent calido emollienti decocto, addito lacte: molliſſimis inunguntur linimentis; qualis formula in *Materiâ Medicâ* ad hunc numerum habetur. Cùm autem in partu caput infantis premat, & complanet, inteſtinum rectum, ad crepaturam uſque quandoque tument hæmorrhoides, & partûs dolores plurimùm augendo faciunt, ut puerpera ultimos nixus præ doloris metu ſupprimat, ſícque fœtûs excluſio retardetur.

Si ergò circa finem graviditatis multùm tumeant, per ſanguiſugas applicatas evacuari poſſunt. Cùm autem ſæpè contingat, ut ſanguis, in his tumoribus diù retentus, grumeſcat, tunc potiùs lanceolâ ſunt aperiendæ. Cùm autem poſt partum ſponte ſoleant detumeſcere hæmorrhoides, apertura non tentatur, niſi juſtus metus ſit, partum tumentibus hæmorrhoidibus retardari poſſe.

§. 1303. INter periculoſiſſimos verò gravidarum morbos habetur fluor uterini ſanguinis.

Semper ſuſpectus in gravidis eſt fluxus ſanguinis de utero, licèt non ſemper æquale periculum habeat, utì poſteà dicetur. Si autem ſubitò & undatim effluat, meritò pro periculoſiſſimo gravidarum morbo habetur, nec minùs diſcrimen fœtui, in utero contento, adfert. Anteà dictum fuit, uterum gravidum diſtendi ſenſim magis magíſque, ut cavo ſuo continere poſſit fœtum cum ſecundinis & aquis, quibus fœtus innatat: nec tamen uteri diſtenti craſſities minuitur; ſed vaſa ejus ſucceſſivè plus diſtenta ſanguine implentur; undè magna copia ſanguinis in ſubſtantiâ uteri continetur. Sic autem connectitur ovum humanum uteri cavo, ut naturaliter nec gutta ſanguinis exeat de utero. Verùm ſimulac ille nexus ſolvitur à quâcumque causâ, & imprimis, ſi placenta ſeparari incipit, ex vaſis dilatatis ſanguis exit, & quidem ſubitò ſæpè, ac ingenti copiâ; undè metuenda ſunt, animi deliquium convulſiones inanitione vaſorum, & mors. Simul tunc & fœtui certa pernicies imminet, cùm nec à matre humores ſuſcipere poſſit per venas umbilicales, nec tradere poſſit illi per arteriam umbilicalem ſuum ſanguinem, perficiendum in corpore materno.

Erectus inceſſus fœminæ humanæ, & conſuetudo menſtrua ſanguinis ex vaſis uterinis exeuntis, videntur eſſe cauſæ, quare abortus in his frequentiores ſint, quàm in brutis (*b*); utì etiam, cùm vaſa uteri & placentæ ſanguine copioſo diſtendantur,

(*a*) Ibid. pag. 138. — (*b*) Eſſais & Obſervat. de Médecine, Tom. II. art. XI. pag. 250.

Placenta autem citiùs nectitur utero, fortiùs adhæret, & mole major eſt, quàm in brutis; cæteroquin adhuc frequentiores forent abortus.

Patet ſimul, hæmorrhagiam uterinam tunc imprimis eſſe periculoſiſſimam, quandò omnia vaſa uteri ſunt maximè diſtenta, id eſt, ultimo graviditatis tempore. Undè pro axiomate practico ponitur ſequens regula: *Quò partui propior eſt mulier, eò periculoſior eſt hæmorrhagia uterina* (*c*). Hinc plurimæ ſervantur ex illis, quibus ſecundo, tertio, vel quarto, menſe contingit hæmorrhagia uterina. Verùm his menſibus præcipuè obſervantur abortus, rariùs ſequentibus: celebris, & in arte obſtetriciâ adeò verſatus, *Puzos* (*d*) teſtatur, multiplici experientiâ ſibi conſtitiſſe, raró ex uteri hæmorrhagiâ periiſſe gravidas, ſi quartum vel quintum graviditatis menſem non ſuperaverint, niſi alius morbus periculoſus ſimul adſit, vel neceſſarium artis auxilium defuerit. Longè pejorem metuebat eventum, ſi ſeptimo, octavo, vel nono menſe idem contingeret; licèt enim plerumque minùs valida foret hæmorrhagia ante partum, quàm in aliis abortibus tamen plurimæ ex his, non diù poſt partum moriebantur.

Non tamen credendum eſt, uteri hæmorrhagias primis menſibus carere omni periculo. Quandoque enim poſt paucos dies redeunt, ſi vel ſecundinæ, vel grumus ſanguinis, excuſſo fœtu, in utero manſerit. Talis caſus legitur (*e*), de muliere, quæ tertio menſe abortiverat, remanente placentâ in utero; nullum primò ſequebatur malum ſymptoma; octo diebus elapſis, tam valida ſequebatur hæmorrhagia, ut de vitâ metuerent, qui aſſiſtebant. Placentæ portio ex uteri orificio eminebat; quâ apprehensâ, prudenti manu, & ægræ reviviſcentis nixibus, integra ſequebatur placenta: ſtatim ceſſabat hæmorrhagia; & ægra ſatis citò ex tanto periculo convaluit.

Abortuum placentæ difficiliùs educuntur, quàm in fœtu maturo, quia tener funiculus umbilicalis etiam à levi tractione rumpitur, & placenta major in minoribus fœtibus largiori ſuperficie utero adhæret (*f*).

Bis vidi, à grumo concreti ſanguinis poſt trimeſtrem abortum in utero retento, febrim acutam continuam putridam ſecutam fuiſſe: una ex his decimâ quartâ morbi die, altera die decimâ ſeptimâ, periit.

Ex abortu mulier primâ die corripiebatur febre ardente, cum perpetuis alvi dejectionibus, & aliis malis ſymptomatibus; periit ſeptimâ die (*g*). In hâc ægrâ graviditatis tempus non expreſſit *Hippocrates*; ſed in alterâ (*h*) notat, quòd ad quintum menſem ex abortu febris prehenderit, cum peſſimis pariter ſymptomatibus, inter quæ & perpetuum alvi fluxum, & urinas paucas, tenues, ſubnigras, recenſet. Et hæc periit ſeptimo die phrenitica.

Notum autem eſt, poſt hæmorrhagiam uterinam abortum frequenter ſequi.

Quàm funeſtus autem metuendus ſit exitus, dum ſceleſtæ mulieres abortivis remediis ſumtis fœtum perdere conantur, alio in loco (*i*) legitur: *Cuidam, quæ circa vigeſimum ætatis annum ab epoto pharmaco abortum promovente, dolor accidit; bilioſorum multorum, pallidorum & porraceorum, vomitus. Quum bibiſſet, eam convulſio*

(*c*) Mauric. Traité des Malad. des Femmes groſſ. Liv. I. chap. XXI. Tom. I. pag. 159. & 535.

(*d*) Académ. de Chirurg. Tom. I. pag. 361.

(*e*) Académ. de Chirurg. Tom. I. pag. 360.

(*f*) Eſſais & Obſervat. de Médecine, Tom. II. art. XI. pag. 297.

(*g*) Hippocrat. Epidem. III. Ægrot. X. Charter. Tom. IX. pag. 248.

(*h*) Ibid. Ægrot. XI. pag. 250.

(*i*) Epidem. V. textu XXXIII. Charter. Tom. IX. pag. 345.

invadebat,

invadebat, & linguam mandebat. Quarto die ad eam acceſſi, ipſi lingua erat magna, nigra; oculorum alba rubeſcebant; inſomnis erat. Quarto die ſub noctem mortua eſt. Eandem morbi hiſtoriam videtur poſteà adhuc repetiiſſe *Hippocrates* (*k*); ſed addidit, quòd ultroneè medicamentum abortivum ſumſerit; trigeſimo poſt impraegnationem die; ſimul legitur, quòd *nigra* vomuerit. Reliqua omnia conveniunt cum priori.

Acriter invehitur *Magiſter amorum* (*l*) in hoc ſcelus;

——— Sine creſcere nata.
Eſt pretium parvæ non leve vita moræ.
Veſtra quid effoditis ſubjectis viſcera telis;
Et nondùm natis dira venena datis, &c.
Hoc neque in Armeniis tigres fecêre latebris:
Perdere nec fœtus auſa leæna ſuos.
At teneræ faciunt, ſed non impunè, puellæ.
Sæpè, ſuos utero quæ necat, ipſa perit.
Ipſa perit ferturque toro reſoluta capillos:
Et clamant, MERITO, *qui modo cumque vident.*

Propriæ vitæ periculum ſaltem horreant illæ, quas homicidii crimen non terret; optimè enim *Tertullianus* dixit (*m*): *Etiam conceptum in utero, dum adhuc ſanguis in hominem delibatur, diſſolvere non licet: Homicidii feſtinatio eſt, prohibere naſci: nec refert, natam quis eripiat animam, aut naſcentem diſturbet. Homo eſt, & qui futurus eſt.*

Ex his etiam patet ratio, quare *Hippocrates* (*n*) monuerit ſequentia: *Periclitantur magis quæ fœtum corrumpunt. Abortiones enim graviores ſunt, quàm partus. Non enim citra violentiam abortus contingit, ſive medicamento, ſive potione, vel cibo, vel ſubdititiis, vel re aliâ quâpiam contingat. Violentia autem malum eſt. Hoc enim caſu periculum eſt, uteros ulcerari, aut inflammari. Hoc autem eſt periculoſum.*

Obſervavit *Mauriceau* (*o*), tunc imprimis periclitari gravidas, ſi decumbentes febre continuâ quæ ut plurimùm de remittentium genere eſſe ſolet, abortum patiantur, omnium maximè, ſi pectus ſimul afficiatur. Plures vidit, & doluit, ſic periiſſe, non ita diù poſt abortum. Credidit optimus Vir huc ſpectare *Hippocratis* (*p*) præſagium: *Si mulier uterum gerens morbo aliquo minimè cognato* (congenere) *laboret, in puerperâ purgatione perit.* Fortè adhuc magis quadrat alter locus (*q*), ubi ſequentia leguntur: *Quæ utero gerentes febribus corripiuntur, vehementer citra manifeſtam cauſam extenuantur, aut pariunt hæ difficilè ac periculosè, aut abortione periclitantur.* Meritò ergo periculum præſagitur; nec tamen certa pernicies ſemper imminet. Gravidas acutis

(*k*) Epidem. VII. Ægrot. LXXXII. Charter. Tom. IX. pag. 583.
(*l*) Ovid. Amor. Lib. II. Eleg. XIV. p. 329. 330.
(*m*) Mauriceau Liv. I. chap. XXIV. pag. 191.
(*n*) De Mulier. Morb. Lib. I. cap LXXI. Charter. Tom. VII. pag. 771.
(*o*) Loco modò citato, pag. 196.
(*p*) De Naturâ Pueri, cap. V. Charter. Tom. V. pag. 315.
(*q*) Aphor. LV. Sect. V. Charter. Tom. IX. pag. 228.

morbis decumbentes plures curavi, & ab aliis curatas novi; imò memini, me tractaſſe puellam quindecim annorum, ex furtivo concubitu jam in quartum menſem gravidam, quæ medio variolarum, ſatis numeroſarum, decurſu, abortum paſſa fuit, & tamen feliciter evaſit.

Nec tantùm ille metus, ne gravida per uteri hæmorrhagiam pereat, ſanguine exhauſta; ſed &, ſi emerſerit, poterit facilè in morbos chronicos difficiles ex copioſâ ſanguinis, & ſubitâ jacturâ, incidere in Cachexiam (§. 1168), Hydropem (§. 1229), aliaque plura. Vidi mulierem, quæ poſt validiſſimam uteri hæmorrhagiam frequentia & diuturna animi deliquia patiebatur: cùm autem præter omnem ferè ſpem evaſiſſet, & ſuo tempore peperiſſet infantem, ſed debilem & paucis diebus tantùm ſuperſtitem, non potuit de lecto ſurgere, quin ſtatim adeſſet valida cordis palpitatio cum ſummâ anxietate, miſera per duodecim annos lecto affixa manſit, cæterùm ſatis ſana, modò quieſceret. Credibile admodùm videtur, in longis illis & frequentibus animi deliquiis ſtagnantem circa cor & majora vaſa ſanguinem in polypum concreviſſe, qui accelerato per motum corporis venoſo ſanguini obſtaculum faceret ſtatim.

Accedit etiam, quòd poſt abortum, ſi ſecundinæ manſerint, aut ſanguis concretus retineatur, plurima & moleſta mala ſequi poſſint. *Hippocrates* (r) dixit: *Dolores ex Iliis ad inteſtinum tenue tranſeuntes, in morbis longis, ex abortu, neque valdè purgatâ muliere, pernicioſi ſunt.* Videtur ibi uteri purgationem à retentis, & per lochia poſt abortum, intellexiſſe.

Apparet, ex dictis ſatis probari, quòd fluor uterini ſanguinis pro periculoſiſſimo gravidarum morbo meritò habeatur.

§. 1304. QUi ferè ex eò, quòd placenta ab utero ſoluta, & arteriis plenis ſanguine diſtendente, uteroque diſtento, ſæpè pleno rivo arterioſus cruor emanet.

Naturaliter ovum humanum adhæret totâ ſuâ ſuperficie uteri cavo, ſícque impedit ne quid ex vaſis uterinis exire poſſit, & partûs tempore, dum fœtus exit, vix quid ſanguinis, vel parum tantùm prodit, licèt chorii nexus cum utero hinc indè fortè ſolvatur, dum fœtus excluditur. Verùm ſimulac nexus placentæ cum utero ſolvitur, ſanguis magnâ copiâ exit, & non priùs. Anteà jam ſæpiùs dictùm fuit, graviditatis tempore uteri vaſa augeri continuò, hinc admodum ampla eſſe, dum partus inſtat; adeóque, dum placenta ſeparatur ab utero, patula amplorum vaſorum orificia ſanguinem contentùm liberrimè effundere poterunt. Cùm ergo in gravidis pleno rivo exit ſanguis, meritò creditur, placentam ab utero ſeparatam eſſe, vel in totum, vel pro parte ſaltem. Periculoſior autem longè talis hæmorrhagia eſt, quia in gravidis uterus plenus manet, cùm poſt partum, eductâ placentâ, uterus vacuus ſe contrahat, ſícque vaſorum capacitatem minuat, adeóque & hæmorrhagiam. Verùm cum & abſque ſeparatione placentæ ſanguis de gravidarum vulvâ exire poſſit, hinc prudenter in textu dicitur, quòd fluor uterini ſanguinis in gravidis *ferè* pendeat à

(r) Coacar. Prænot. n°. 515. Charter. Tom. VIII. pag. 882.

placentâ ab utero ſolutâ : poſſunt enim eſſe & aliæ cauſæ, licèt longè rariùs occurrant. Sic notat *Mauriceau* (*s*); ſi uterus gravidus à vi externâ findatur, ingens uteri hæmorrhagia ſequetur, licèt placentæ cum utero nexus manſerit integer. Tale malum ſuſpicari licet ex cognitione violentæ cauſæ prægreſſæ; ſed certò non poteſt ſciri, niſi poſt mortem in cadavere. Nullam autem tunc ſpem ſupereſſe credidit, licèt vel ſponte, vel per artem, partus ſtatim ſequeretur, quia uterus adeò inſigniter læſus non tam facilè ſe contrahere poſſet; & ſemper tunc metuenda eſt uteri inflammatio, tam gravem offenſam ſecutura, quæ toties lethalis obſervatur.

Rariùs longè eſt, & quod ſemel tantùm vidit *La Motte* (*t*), quando hæmorrhagia uterina fit à rupturâ vaſorum, quæ in chordâ umbilicali continentur. Adſiſtebat parturienti, in quâ partum naturalem exſpectabat. Aquæ formabantur; at, dum jamjam rumpendæ erant, vidit manum ſuam pauco ſanguine tingi, &, ut ſolet ſæpè fieri, indè concludebat, partum brevì ſecuturum. Paulò pòſt rumpebantur aquæ, & caput infantis ſe offerebat, ſed ſimul copia ſanguinis prodibat, quæ augebatur ad ſingulos parturientis dolores. Non dubitabat, hanc hæmorrhagiam fieri ob placentæ ab utero ſolutionem, nec poterat vertere infantem, ut partum acceleraret, extrahendo per pedes, quia caput in pelvi hærebat jam, & nixus parturientis validi nimis erant ac continui. Animoſa tamen puerpera, non ignara imminentis periculi, validis nixibus partum ſic promovit, ut brevì in lucem prodiret puella, debilis admodùm, cujus collo funis umbilicalis tribus vicibus circumvolutus fecerat partum tardiorem & difficilem. Feliciter evaſit puerpera, & poſteà adhuc ſepties peperit, abſque eo, quòd aliquid infortunati contingeret.

Simul ac infans prodierat, ceſſabat omnis hæmorrhagia, & examinando funem umbilicalem, apparuit quòd unus ex nodis varicoſis, qui in vena umbilicali toties obſervantur, excoriatione quaſi apertus, ſanguinem profuderat; quod facilè ab attritu circumvolutionum chordæ umbilicalis circa collum ad ſe mutuò contingere potuit. Patet ſimul, veram hujus hæmorrhagiæ cauſam non potuiſſe cognoſci ante partum abſolutum, & ruptis jam membranis vix ſuſpicari illud potuit optimus ille Chirurgus, cùm nunquam tale quid vidiſſet, & frequentiſſima hæmorrhagiæ uterinæ cauſa ſit ſolutio placentæ ab utero; ad quam videtur ſpectare ſequens *Hippocratis* (*u*) prognoſis; *Si cui parturienti, ante fœtum multus ſanguinolentus citra dolorem fluxus prodeat, periculum eſt, ne fœtus mortuus exeat, aut minimè vitalis edatur.* In caſu modò enarrato augebatur fluxus ſanguinis dolorum tempore; verùm ubi placenta integrè, vel pro parte, ſeparata eſt, tunc potiùs augebitur hæmorrhagia, in dolorum intervallis. Dicit enim *Hippocrates* ὠδινούσῃ, dum partûs dolores jam adſunt, & antè fœtum, cujus excluſio jamjam exſpectatur, ac monet, citra dolorem hoc fieri. Dolorum enim tempore, dum partus inſtat, caput infantis replet uteri orificium dilatatum, remittentibus doloribus illud minùs urget, & hinc ſanguini effluxuro liberior via conceditur. An indè diagnoſis haberi poſſet? dubium videtur. Si enim doloris tempore caput infantis nondùm eò uſque deſcenderit, ut repleat uteri orificium, poterit & dolorum tempore augeri uteri hæmorrhagia, quæ ſeparatæ

(*s*) Traité des Maladies des Femm. groſſes, Liv. I. chap. XXI. Tom. I. pag. 169.

(*t*) Traité des Accouchemens, Liv. III. chap. VIII. Obſervat. CCXI. pag. 296.

(*u*) De ſuperfœtatione, chap. V. Charter. Tom. VII. pag. 863.

placentæ effectus eſt. In utroque caſu præcipua ſpes eſt in eo, ut per partum uterus citò evacuetur, ſeque contrahere poſſit, utì poſteà dicetur.

Cùm autem, utì anteà dictum fuit, ovum humanum totâ ſuî ſuperficie nectatur utero, poterit fortè & ſanguis exire, ſi in alio quovis loco nexus chorii cum utero ſolvatur. In illo quidem loco, ubi placenta accreſcit, vaſa magna ſanguinea adſunt, ſed nec reliqua chorii pars vaſis caret. Dum per ramum arteriæ iliacæ materiam ceraceam immiſit in uterum gravidum toties laudatus *Noortwyk* (*v*), vidit illam in vaſa placentæ, & chorii, profundè penetraſſe. Dum integrum ovum humanum ab utero, cui nexum erat, ſuſpenſâ manu ſeparare conabatur, vidit, chorion per veram celluloſam ſubſtantiam utero nexum eſſe, qui nexus tamen leviſſimâ vi ſolvebatur (*x*). Sed *Eandem hanc celluloſam ſeparanti vaſa occurrebant numeroſa per totum ambitum, ex chorio in uterum porrecta, impleta. Accuratius examen docuit, internam matricis ſuperficiem poros habere mediocris magnitudinis, multos, aliquantulùm tamen ab invicem diſtantes* (*vaſorum orificia*)*; quibus proportionatæ dimenſionis canales extra chorion emergentes, per dictam celluloſam progreſſi, inoſculabantur, ſic ut vas reſponderet vaſi, & communis materiæ cylindrulus utrumque impleret. Vaſa hæc alia majora, alia minora, erant, in univerſum talia, ut tenuiorem, craſſioremve, aciculam, quædam etiam caput aciculæ maximæ facilè admiſiſſent. Rursùs nonnulla recto tramite uterum ſubibant, nonnulla, poſtquàm brevi priùs ſpatio juxta uteri ſuperficiem reflexa proceſſerant: erantque ultima hæc non rotunda, ſed compreſſa quaſi & complanata. Omnium etiam memoratorum vaſorum cum matrice unio leviſſimâ vi ſolvebatur.* Malui ipſis uti Auctoris verbis, quibus hæc obſervata deſcribit, quorum oculatum teſtem me fuiſſe gaudeo.

Sic paſſim ovum utero hæſiſſe vidit, ſed circa placentam nexus ille erat utcumque validior, vaſa erant numeroſiora, *quibus extra placentam emergentibus, atque in uterinos poros inſertis, manifeſta oculis communicatio patebat inter uteri & placentæ vaſa: & hæc iterùm variam diametrum monſtrabant, in genere non multùm ampliora, quàm quæ circa chorion deſcripta, paritérque tenerrima* (*y*).

Ex his ſequi videretur, non eſſe metuendam profuſiorem hæmorrhagiam, dum placenta ab utero ſolvitur, quàm ſi alio in loco chorion ab utero ſecederet. *Sed ad radicem placentæ, ubi hæc per orbem ſupra chorion terminatur, celluloſa illa in ligamentoſas lacinias collecta nexum denuò parùm firmiorem exhibebat; hîc vaſa copioſiſſima, capaciſſima, adeò inſignia, ut eorum quædam digitum pueri potuiſſent recipere; veri venoſi ſinus, molliſſimis tenuiſſimiſque tunicis conflati, breves; ex quibus mox rami intra placentam immergebantur, longè minores, magnâ parte admodùm exiles: quod patuit, dum in ſinus tales, excuſsâ, quam continebant, materie, introſpiceret poſteà. Rami hi ex fundo ſinuum, quà placentæ innaſcebantur, procedebant eâ utcumque ratione, utì vena cava, hepati innata, intra hujus ſubſtantiam ramos dimittit* (*z*). Indè patet ſimul, quare profuſa hæmorrhagia ſequi poſſit, licèt placenta pro maximâ ſuî parte adhuc utero adhæreat, ſi tantùm limbus orbicularis incipiat ſeparari, ubi maxima illa vaſa ſunt, arachnoideæ ferè tenuitatis, & adeò mollia ac tenera, ut vix tangi poſſint, quin diffluant; undè mirum non eſt, ſi in ſecundinis, quas

(*v*) Uter. human. gravid. Anat. pag. 11.
(*x*) Ibid. pag. 9.
(*y*) Ibid. pag. 10.
(*z*) Uter. human. gravid. Anat. pag. 10.

Obſtetricis manus eduxit, aut evanuerint collapſa, aut contrectando detrita fuerint (*a*).

Dubitari ergo nequit de immediatâ communicatione vaſorum uterinorum cum ovi vaſis, cùm ovum per totum ambitum utero adnexum ſit vaſorum ope, ita ut directum commercium arteriarum uterinarum notabilium cum ovi vaſis manifeſtè demonſtretur. Per hæc vaſa directè ſanguis matris ad chorion pervenit, & videtur ab hoc ſanguine ſeparari liquor amnii, qui fœtum ambit undique. Obſervavit enim *Levret* (*b*), dum gravidæ, lue venereâ laboranti, frictiones mercuriales fuerant adhibitæ, ita ut fœtus ſimul ſanaretur à fœdo hoc malo, tunc aquam amnii mercurii contenti ſigna dare: plumbeum enim tunc colorem habet, & cupro rubro affricta illud dealbat, & quidem tantò plus, quantò major copia argenti vivi per frictiones corpori matris applicata fuerat.

Videtur etiam ex dictis intelligi, quare levis quantitas ſanguinis obſervetur partûs tempore, dum aquæ formatæ, ut Obſtetrices dicere ſolent, os uteri jam multùm dilatarunt, & extra illud prominent. Solet autem hoc meritò haberi pro partûs brevì ſecuturi omine. Non poſſunt enim membranæ prominere, quin plura vaſa, quæ chorion utero nectebant, rumpantur, & aliquid ſanguinis effundant, quo lintea & Obſtetricis manus tinguntur. Nec magna tunc copia ſanguinis effundi poteſt, quia tenerrima hæc vaſa rupta mox collabuntur, & aquæ tumentes os uteri replent omninò; quibus ruptis mox caput infantis ſequitur, & orificium obturat. Solet quidem hoc adſcribi violentæ dilatationi oris uteri, per quam illud plus minúſve dilaceraretur; verùm talis dilaceratio, ut vaſa rumpantur, non ſemper fit, & ſi contingat, tunc imprimis deberet fieri, dum caput infantis tranſit, & tamen conſtat, aliquid ſanguinolenti jam obſervari ſæpiùs, antequam aquæ rumpantur, quæ, ſenſim magis tumentes, ſucceſſivè molle & facilè cedens uteri os dilatant. Undè videtur prior cauſa magis probabilis eſſe.

Illa autem, quæ de nexu ovi cum utero per vaſa fuerunt dicta, confirmantur & aliis magnorum virorum obſervatis. Sic *Celeberrimus Simſon* (*c*) teſtatur ſe examinaſſe uterum mulieris, ſubitò mortuæ ſeptimo graviditatis menſe: *Dum ſeparabat placentam, protrahebat ejus proceſſus, longitudine medii pollicis ad minimum, erant autem numero multi, ex totâ placentæ ſuperficie ſurgentes; quidam ex illis calamum anſerinum æquabant craſſitie; imò ex omni chorii ambitu ſurgebant filamenta fibroſa capillaceæ tenuitatis, quæ penetrabant in poros uterinos. Dum autem extrahebat illos placentæ proceſſus (frangebantur), ſtatímque contrahebantur, & referebant granulatam ſuperficiem mori arboris fructûs.* Vidit & *Celeberrimus Albinus* (*d*) in illâ parte uteri gravidi, cui placenta adjuncta eſt, arterias tortuoſas, non ramoſas, & creberrimas: ruptæ autem videbantur, quia placenta abſceſſerat ab utero. Poſteà perquiſivit in alio utero, cui placenta integrè adhærebat, tunc invènit eaſdem ſànguine plenas, & placentæ ſe inſerentes: undè dubium non erat, quin ad placentam pertinerent, ſanguinemque in eam impellerent. Notandum autem eſt, quòd *datâ operâ nihil mutaverat, neque premendo, neque inſtando, neque replendo, aliove modò.* Adeóque

(*a*) Ibidem. pag. 11.

(*b*) L'Art des Accouchemens, §. 265. 266. 267. pag. 43. 44.

(*c*) An Inquiry how far the vital and animal actions, &c. In Præfat. pag. 9.

(*d*) Academ. Annot. Lib. I. cap. IX. pag. 34. & ſeq.

omnia in ſitu, & nexu naturali, apparebant. Merentur videri accuratiſſimæ Tabulæ uteri gravidi, quas ſummus ille Anatomicus edidit.

Certum ergo eſt, uteri cum ovo commercium per vaſa; & his ruptis, quâcumque de cauſâ, ſequi poterit hæmorrhagia uterina, quæ longè profuſior erit, ſi placentæ ambitus ab uteri nexu ſolvatur; vaſa enim & magna, & numeroſa, ex utero in placentam veniunt in hoc loco. Verùm & fieri poteſt, ut vaſa rumpantur, quæ ex utero in placentam derivantur, & nihil tamen ſanguinis utero exeat. Notavit hoc Celeberrimus Albinus (e), & ſic deſcripſit: *Parturienti illi, cujus uterum aliquot tabulis perſecutus ſum, placenta abſceſſerat, multo ſanguine coagulato interjecto inter eam & uterum. Totâ autem marginis circumferentiâ nihil quidquam abſceſſerat, eóque, ne ſanguis proflueret, prohibebatur.* In tali caſu tamen metus eſt, ne ſanguis, inter placentam & uterum ex vaſis ruptis effluens, copiâ auctus, tandem & ſeparet limbi orbicularis placentæ nexum cum utero, & indè ſequatur profuſa hæmorrhagia, utì dictum fuit ad §. 1296. *Placenta enim utero non inſinuatur per ultimas capillares vaſorum ſuorum extremitates* (f). Impedit hoc membrana vera, ſuperextenſa non tantùm convexæ ſuperficiei placentæ, quæ uterum tangit, ſed & ſulcos placentæ ingrediens, ſimili ferè modo, utì pia mater ſulcis cerebri ſe inſinuat. Nec hæc membrana ſanguinis in ſuperficie convexa placentæ collecti progenies eſſe poteſt: nam in placentâ recentiſſimâ, adhuc à matre calente, & fumante, eandem invenit (g).

§. 1305. COgnoſcitur ex orificio uteri laxato, ſanguinis fluxu magno, citato, admodùm debilitante, vivo, vel grumoſo, dolente.

Cùm adeò periculoſus ſit hic gravidarum morbus, operæ pretium erit, noviſſe ſigna, non tantùm, quandò jam adeſt hæmorrhagia, verùm etiam, dum futura metuitur.

Notandum tamen eſt, non omnem uteri hæmorrhagiam æquè periculoſam eſſe, & quandoque de vulvâ ſanguinem exire, qui non ex utero venit. Obſervaverunt omnes, qui de morbis gravidarum ſcripſerunt, quibuſdam mulieribus familiare eſſe, ut ſanguinis aliqua copia prodeat primis graviditatis menſibus, & quidem ſimili periodo, quâ menſtrua, iiſdem, non gravidis, prodire ſolebant. Aliquibus ad quartum graviditatis menſem uſque hoc contingit. *Mauriceau* (h) noverat mulierem, cui ad ſextum menſem uſque, dum gravida erat, fluor menſtruus ſolitâ periodo redibat; ſed minori tamen copiâ; & debito tempore ſanos pariebat infantes; quorum quinque ſuperſtites erant. Nec metuebat quid mali, ſi paucus flueret ſanguis, abſque dolore, & certâ periodo, ac ſimul os uteri foret clauſum: tunc enim noſcitur, non fluere ſanguinem ex uteri cavo, ſed ex vaſis vaginæ, vel externæ ſuperficiei colli uteri. De hâc re dictum fuit capitulo præcedenti, ubi de fluore menſtruo agebatur. Optimè hoc monuit Celeberrimus Hoffmannus (i): *Sæpiſſimè fit, ut, quæ ſanguine abundant*

(e) Ibid. pag. 36.
(f) Noortwyk de utero gravido, pag. 14.
(g) Ibid. pag. 21.
(h) Traité des Malad. des Femm. groſſes, Liv. I. chap. xx. pag. 155.
(i) Medic. Ration. & Syſtem. Tom. IV. part. III. Sect. II. cap. IX. Theſ. Pathol. §. V.

fœminæ, ſecundo & tertio graviditatis menſe ſanguineum experiantur fluxum, citra dolores & ſpaſmos in regione lumbari & abdomine, citrà debilitatem & præcedentem horrorem & rigorem partium extremarum. Hoc autem in caſu ſanguis non ex uteri cavitate, ſed potiùs ex vaſculis vaginæ uterinæ cum euphoriâ profluit.

Quamvis autem certis obſervatis, levem talem hæmorrhagiam contigiſſe abſque noxâ, conſtet, & admodùm veroſimile videatur, tunc tantùm evacuari illud, quod, repletis ſufficienter uteri increſcentis vaſis, & fœtu nutrito, ſuperabundat; tamen tutiùs credidit *Mauriceau* (*k*), plethoram ſolvere in gravidis per ſanguinis-miſſionem, quàm totam hanc rem naturæ committere. Conſtat, *Hippocratem* (*l*) pronunciaſſe ſequentia: *Mulieri fœtum bimeſtrem, aut trimeſtrem, aut grandiorem utero gerenti, ſi menſes quàm primùm ſingulis menſibus prodeant, eam tum tenuem, tum debilem, reddi neceſſe eſſe. Interdùm etiam his diebus, quam diù menſes prodierint, febris corripit. Quùmque fluunt, & ubi effluxerint, palleſcit, quantumvis parcè fluant.* Apparet hoc ex textu evidenter, quòd non agatur hîc de gravidâ plethoricâ; ſed quæ palleſcebat, ſi vel parcam jacturam ſanguinis pateretur; & certè in tali caſu hoc noceret; quia ſic non tollitur ſuperfluum, ſed diminuitur neceſſarium; adeóque & matri & fœtui damnoſa eſt talis hæmorrhagia. Prætereà manifeſtè patet, ex illis quæ ſequuntur, quòd loquatur de ſanguine, qui ex ipſo utero venit. *His uteri plus æquo dehiſcunt, & incrementum fœtûs dimittunt.* Et paulò pòſt: *Si autem uteri plus æquò dehiſcant, ſanguinem ſingulis menſibus, ſicut prodire conſuevit, effluere ſinunt, & quod in uteris continetur, tenue & debile fit.* Et hoc ſenſu videtur intelligendus eſſe *Hippocratis* Aphoriſmus (*m*): *Si mulieri utero gerenti purgationes prodeant, fœtum ſanum eſſe, impoſſibile.* Pulchrè autem notat *Galenus* (*n*), in commentario ad hunc textum, cùm *purgationes* plurali numero enuncientur, & verbum *prodeunt* adjungatur, non agi hîc de pauco ſanguine excreto, neque ſemel, ſed ſæpè, & multùm, erumpente: *Qui námque ſemel, aut bis, paucus excernitur* (*ſanguis*), *in multis citrà ullam fœtûs læſionem conſpicitur.* Deindè addit ſequentia: *At excretio, quæ gravidis accidit, ex cervicis uteri venis fieri videtur. Nam ab internis uteri partibus ſecundæ pendent, quare nihil per eas in muliebrem ſinum excerni poteſt.* Simul indè patet, nunquam meliùs intelligi poſſe *Hippocratis* Aphoriſmos, quàm dum aliis locis parallelis ejuſdem Auctoris illuſtrantur.

Diagnoſis ergo hæmorrhagiæ deſumitur, ex copiâ magnâ, doloribus lumborum & abdominis (qui tamen & in menſtruantibus mulieribus ſæpè adſunt); & quandoque parca copia ſanguinis prodit in initio; quam mox ſequetur ingens uteri hæmorrhagia; dum magis magíſque placenta ab utero ſecedit, vel & plura vaſa, chorion utero nectentia, ſolvuntur. Præcipuum autem ſignum eſt, ſi uteri orificium laxatum fuerit, & dehiſcat, quod naturaliter in gravidis ſic connivet, ut ferè clauſum ſit, dum parvum hiatum opplet mucoſa gelatinoſa materies. Nullum dubium ſupereſſe poterit, ſi pleno rivo ſanguis exeat, vel & grumi concreti cruoris, unà cum dolore ventris & lumborum, ac ſequente magnâ debilitate: grumi autem illi ſanguinis concreſcunt, vel in ipſo utero, dum ſanguis ruptis vaſis effuſus ſtagnat per aliquod tempus, antè quàm cohærens cum utero chorion ſeparetur ad orificium

(*k*) In loco modò citato, pag. 157.

(*l*) De Mulier. Morb. Lib. I. cap. XXIII. Charter. Tom. VII. pag. 744.

(*m*) 60. Sect. V. Charter. Tom. IX. pag. 232.

(*n*) Ibidem.

uteri uſque, ſicque ſanguis liberè exire poſſit, adhuc fluidus: vel etiam grumi illi in vaginâ ex coagulato ſanguine fiunt, dum compreſſis ad ſe mutuò femoribus ſanguinis effluxum minuere ſatagunt: concretus talis ſanguis tunc à mulierculis adſtantibus pro *molâ*, aut *falſo conceptu*, toties haberi ſolet, cùm magnam ſatis molem in vaginâ acquirere poſſint, non verò in uteri cavo, quod à fœtu, & ſecundinis, impletum eſt.

Verùm dum jam profuſa talis uteri hæmorrhagia adeſt, ſerò cognoſcitur, & plerumque abortus ſequitur; undè magnæ utilitatis erit, noſcere & illa ſigna, quæ nondùm præſentem, ſed futuram uteri hæmorrhagiam præſagiunt, ut nempè idoneâ medelâ præcaveri poſſit.

Sponte patet, tunc metuendum eſſe hoc malum, ſi cauſæ præceſſerint, à quibus illud produci ſæpiùs obſervatum fuit; de quibus dicetur ſequenti paragrapho.

De commercio illo, quod mammas inter & uterum intercedit, jam ſæpiùs dictum fuit: dum uteri vaſa implentur magis circà primam menſtruorum eruptionem, turgent mammæ; in gravidis, intumeſcente utero, & mammæ tument. Ideò *Hippocrates* (*o*) dixit: *Mulieri utero gerenti ſi mammæ derepentè extenuentur, ipſa abortit.* Metus enim eſt, ne tunc uteri vaſa, ſoluta à nexu cum placentâ & chorio, ſimili modo collabantur; quod abſque illorum inanitione vix fieri poterit; adeóque abortus timendus eſt, & cum illo uteri hæmorrhagia. Experientia ſæpiùs confirmavit *Hippocratis* hanc prognoſin. In ſequenti Aphoriſmo idem teſtatur, ſi gemellos in utero gerat mulier, & una ex mammis gracilis evadat, tunc unum ex gemellis abortiens perdit. Cùm autem, utì anteà dictum fuit, veteres Medici crediderint, uterum humanum binas habere cavitates, quarum dextra mares, ſiniſtra fœminas, contineret, hinc & ſexum futuri abortûs determinari poſſe, credidit *Hippocrates*, prout vel dextra vel ſiniſtra mamma extenuaretur. Sed & alio in loco de ſtatu fœtûs in utero ex mammis præſagium ſumſit (*p*): *Mulieri utero gerenti ſi lac copioſum è mammis effluat, fœtum imbecillem ſignificat. Quòd ſi ſolidæ mammæ fuerint, valentiorem fœtum indicant.*

Quamvis autem *ſubitam* mammarum extenuationem pro abſoluto ſigno futuri abortûs habuerit *Hippocrates*, tamen non omnem ſpem ſervandi fœtûs abjeciſſe videtur, dum mammæ extenuantur. Dicit enim (*q*): *Quæ fœtus corrupturæ ſunt, iis mammæ extenuantur. Quòd ſi contrà duræ evaſerint, dolor erit, aut in mammis, aut in coxis, aut in oculis, aut in genubus, neque (fœtum) corrumpunt.*

Videtur ergo, niſi ſubitò concidant mammæ, adhuc medelæ locus eſſe, licèt extenuentur.

Ventris & lumborum dolorem pariter pro ſigno abortûs futuri *Hippocrates* (*r*) habuit: *Si mulier utero gerens ventrem aut lumbos doleat, metuendum eſt, ne abortione fœtum excludat, ruptis membranis eum continentibus.* Semper in gravidis lumborum dolores, niſi partus inſtet, ſuſpecti ſunt, ſi diutiùs durent; præcipuè, ſi per intervalla redeant, & versùs abdominis inferiora terminentur; tunc enim ſunt veri parturientium dolores, per quos immaturus fœtus excluditur; & ſæpè abortum periculoſa uteri hæmorrhagia præcedit.

(*o*) Aphor. XXXVII. Sect. V. Charter. Tom. IX. pag. 217.

(*p*) Ibid. Aphor. LII. Charter. Ibid. p. 225.

(*q*) Ibid. Aphor. LIII. pag. 226.

(*r*) De Mulier. Morbis, Lib. I. cap. XXV. Charter. Tom. VII. pag. 745.

Dein

Dein & hoc præcipuè notandum eſt, quòd facilè redeat uteri hæmorrhagia, licèt omninò ceſſaſſe videatur: nam, utì optimè notavit verſatiſſimus in arte obſtetriciâ *Puzos* (*s*), non videtur illa pars placentæ, quæ ſeparata hæmorrhagiam uteri fecerat, facilè agglutinari utero, ut firmiter hæreat denuò, ſed hæmorrhagia potiùs ſiſtitur, dum ſanguis concretus in vaſis hiulcis ſic ſe accommodat illorum diametro, ut ſanguini effluxuro obicem ponat: grumi illi ſi poſteà exciderint, redit hæmorrhagia uteri, & plerumque profuſior ac copioſior. Undè patet, quare tantâ cautelâ opus ſit, & tam diuturnâ, in gravidis mulieribus, quæ hoc infortunium paſſæ fuerunt.

§. 1306. CAuſa hujus, affectus animi vehementes, motus corporis nimii, hyſterica, & emmenagoga, malè applicata, percuſſio inferioris partis abdominis.

Cauſæ illæ, à quibus uteri hæmorrhagia fieri obſervatur, variæ ſunt; quædam enim tales ſunt, ut etiam in ſanis & robuſtis mulieribus illam producere poſſint, qualis eſt, v. g. valida abdominis percuſſio, & vehementiſſimi animi motus: aliæ, minùs noxiæ, tamen in quibuſdam gravidis periculoſæ ſunt, utpote magis diſpoſitis ad uteri hæmorrhagiam, & abortum. Deindè & peculiaris ipſius uteri diſpoſitio inter cauſas meritò numeratur. Tandem & ipſe fœtus in causâ eſſe poteſt. Quæ omnia ſingulatim conſiderari merentur, ut pateat meliùs, quid ars hîc poſſit, & quænam medela conveniat. Cauſæ autem, quæ hoc numero recenſentur, etiam in gravidis, cæterùm optimè ſe habentibus, noxiæ ſemper ſunt, & periculoſæ; ſed longè magis, ſi ad hunc morbum diſpoſitæ fuerint, in quibus & à levioribus cauſis idem metuendum eſt malum.

Affectus animi vehementes. Quàm miræ, & quàm ſubitæ, fiant mutationes in corpore humano per validos animi affectus, anteà jam ſæpiùs dictum fuit (vide §. 104. 611. 629. 1062. 1093. 1181. 1200): hinc illa non repetam. Sufficit hîc notaſſe, quòd omnia vaſa corporis in ſubito metu contrahantur; per iracundiam omnes humores rarefiant, & plena vaſa turgeant; per ſummam mœſtitiam ſupremus belli dux concidit mortuus, dùm paulò antè mille inter mortis pericula intrepidus verſabatur: Spartana mater inter ipſos amplexus reducis filii, quem in acie cæſum putabat, mortua corruit, præ nimio, & ſubito, gaudio. Si jam conſideretur, tam ſubitos motus, validas adeò concuſſiones, &c, applicari teneris illis vaſis, quæ chorion & placentam nectunt utero, nemini mirum videri poterit, cur toties hæmorrhagia uterina in gravidis poſt validos animi affectus ſequatur. Fœmina triginta annorum, robuſta, & proceræ ſtaturæ, verſabatur ferè quotidiè in foro, ubi & rixis quotidianis, & iracundiæ, indulgere ſolita erat ſatis. Cùm jam termino graviditatis proxima eſſet, ſubitâ excandeſcit irâ, dum vicina mulier puerum ejus quinquennem percuteret. Mox, aliquid inſoliti ſentiens in corpore, prædixit, ſe indè morituram. Poſt aliquot dies ſubitò profuſa uteri hæmorrhagia ſequitur; undè convulſa periit, antequàm quid tentari poſſet, ut ſervaretur. In cadavere inveniebantur bini fœtus maſculi ſanguine nigro coagulato tecti undique; quo & uterus plenus erat; ob rupturam placentæ & vaſorum ejus (*t*).

Plures alios caſus egregius auctor recenſet, qui docent, quantùm validi animi af-

(*s*) Académ. de Chirurg. Tom. I. pag. 362. 363.

(*t*) Peu, Pratique des Accouchemens, Liv. I. chap. VIII. pag. 70.

fectus nocere poſſint gravidis. Multos & ipſe vidi, nec credo, ullum Medicum eſſe, quin ſimilia obſervaverit. Hunc autem caſum ideò ſelegi, quia in ſanâ, robuſtâ, muliere, rixis quotidianis & habituali iracundiæ aſſueta, tantùm mali brevis ille furor producere potuit. Idem à metu, gaudio inopinato, &c, metuendum eſt; & plura exempla in Hiſtoriâ Medicâ habentur. Hinc diſcere poſſunt gravidæ, quantùm cavere debeant ab animi affectibus; utì & adſtantes, quantam curam adhiberi oporteat, ne imprudentiâ ſuâ prægnantes irritent inopinato nuncio, bono vel malo, illas percellant. Novi gravidam, quæ placidiſſimè dormiverat, dum in viciniâ periculoſum erat incendium: ſollicita mater, mane accurrens, gratulabatur filiæ, quòd blandus ſomnus omnem timorem arcuiſſet. Mox incipit tremere miſera toto corpore, & angi, ſimúlque totus lectus jam inundabatur ſanguine, ſequente animi deliquio, & convulſionibus: tamen à periculosâ hâc uteri hæmorrhagiâ convaluit; ſed fœtum quadrimeſtrem abortiens perdidit.

Motus corporis nimii. Frequens ſatis uteri hæmorrhagiæ & abortûs cauſa; quæ tamen caveri poſſet à gravidis, modò vellent. Moderatus corporis motus prodeſt graviditatis tempore, præcipuè ambulatio: imò videmus, ruſticas mulieres facilè ferre ſolitos labores, dum gravidæ ſunt, modò non nimis fatigentur, nec valido corporis nixu illos perficiant.

Notum eſt, per motum muſcularem accelerari motum ſanguinis venoſi versùs cor; adeóque & augeri velocitatem circulationis per vaſa corporis (vide §. 99). Verùm §. 100 inter effectus velocioris circulationis numerantur & ſequentia: Major nempè vis pulſi ſanguinis in vaſa excipientia, vaſorum ſanguiniſque attritus validus ad ſe mutuò, calor major, acrior indoles humorum. Si jam hi effectus conferantur cum tenerâ ſtructurâ vaſorum, quæ chorion & placentam utero nectunt, ſponte patebit, à nimio corporis motu metuendam eſſe horum vaſorum rupturam, quam ſequetur uteri hæmorrhagia.

Patet hinc, quanto ſe exponant periculo gravidæ, dum choreis ducendis indulgent, itinera ſuſcipiunt, nixum validum edunt, pondera elevant, &c: ſucceſſus ſolus carpenti, præſertim ſi celeriter vehantur in viis aſperis, toties hæmorrhagiam uteri fecit, & abortum: illudque diſcrimen tantò majus eſt, quantò viciniores ſunt partui. Undè patet, quàm periculoſum conſilium ſit, ſuadere gravidis, ut rhedâ vehantur ultimo graviditatis menſe, hâc ſpe nempè, ut fœtus deſcendat citiùs per hos concuſſus, & partus reddatur felicior. Vidi aliquas, quæ ridebant prudens conſilium, dùm poſt validos motus nihil mali illis contigiſſet ſtatim; ſed quædam ex his poſt aliquot horas, aliæ poſt unum alterumve diem, periculoſam expertæ fuerunt uteri hæmorrhagiam.

Doluit *Mauriceau* (*u*), hoc contigiſſe propriæ ſorori, quæ ultimo graviditatis menſe, in genua prolapſa, tumente abdomine humo impegerat, & cùm non multum incommodi per unum alterumve diem perciperet, neglexit, quietem corporis adeò neceſſariam; at tertio die ſubitò ſenſit validos abdominis dolores, mox ſequente validâ uteri hæmorrhagiâ, quâ periit. Aliquibus enim vaſis ruptis, quæ chorion utero nectunt, ſanguis effunditur ſenſim, qui collectus magis magíſque chorion ab utero ſeparat; ſic pluribus vaſis ruptis tandem undatim ſanguis utero exit.

(*u*) Traité des Maladies des Femm. groſſes, Liv. I. chap. XXI. pag. 162.

Notum nimis eſt, ſceleſtas mulieres, ut fœtum perdant, validos adhibere concuſſus corporis. Cantatrici, quæ conceperat, juſſit *Hippocrates* (*v*), *ut in terram deſiliret; quùm jam ſepties exiliiſſet, genitura in terram defluxit; & fiebat ſonitus.* Deindè deſcripſit ovum humanum, in cujus membranâ contentus humor pellucebat. *In membranâ autem fibræ albæ & tenues ineſſe videbantur, cum cruore craſſo & rubro obvolutæ*, & circa membranam *exteriùs ſugillationes.* In minoribus abortibus, unà cum membranis integris exeuntibus, chorion totum filamentis hirtum apparet, quæ placentæ rudimentum ſunt: ſed cruenta illa, ſugillatorum inſtar, veſtigia, & ichor craſſus ac ruber, qui involvebat fibras illas albas & tenues, docere videntur, ovum jam nexum fuiſſe utero. An autem tantùm ſex dierum conceptus fuerit, dubium videtur; cùm illo graviditatis tempore ovum fortè nondùm utero nexum ſit; neque vaſa uteri adeò dilatata, ut ſanguinem dimittant: Narrat autem *Hippocrates* (*x*), hanc cantatricem cum viris verſatam fuiſſe, & audiviſſe ab aliis mulierculis, ſi quando mulier conceptura ſit, genituram intùs manere, neque foràs egredi. Hinc facilè potuit contigiſſe, quòd diutiùs jam gravida fuerit, præcipuè cùm genitura illa, poſt ſeptimum ſaltum prodiens, comparetur ovo crudo, cui undique externa teſta ablata eſt.

Quomodò autem illud *Hippocratis* conſilium poſſit conciliari cum ejus juramento; quod ſeverè prohibet, ne Medici peſſum abortivum mulieri exhibeant, non adeò facilè patet. Quidam voluerunt, hunc de *naturâ pueri* librum non ab *Hippocrate*, ſed à *Polybo*, ſcriptum fuiſſe: alii contendunt, genituram ſic excuſſam fuiſſe tantùm, ſed non embryonem formatum; de quâ re videri poterit *Meibomius* (*y*). Certè optimè *Tertullianus* in *Apologetico* dixit: *Nobis homicidio ſemel interdicto, etiam conceptum uteri, dum adhuc ſanguis in hominem delibatur, diſſolvere non licet.*

In genere ergo ſtatui poteſt validos corporis in gravidis concuſſus ſemper metuendos eſſe, adeóque ſollicitè vitandos. Interim quandoque hi à talibus cauſis contingunt, quæ non ſemper vitari poſſunt. Sic vidi à ſternutatione validâ, & frequenti, in coryzâ incipiente hæmorrhagiam uterinam contigiſſe.

Undè, dum catarrhi regnant Epidemicè, monendæ ſunt gravidæ, ut, ſi vel leviſſimam coryzam ſentiant, nares frequenter foveant aquâ, & lacte, tepidis. Longè frequentiùs nocuit valida tuſſis, quæ omnium moleſtiſſima eſt, ultimis graviditatis menſibus, dum tumidum abdomen impedit liberum diaphragmatis motum (*z*). Moliſſimis remediis, & imprimis diacodiatis, occurrendum illicò violentæ tuſſi. Quamvis autem & concuſſus per vomitum factus periculo non careat, tamen abortus & hæmorragia uterina frequentiùs à validâ tuſſi contingunt (*a*).

Hiſterica, & Emmenagoga, malè applicata. Leniſſima antihyſterica, & cardiaca moderata, gravidis prodeſſe, anteà ad §. 1300. dictum fuit. Noxia tantùm hîc damnantur illa remedia, quæ ab effectu ſuo *Emmenagoga* dicuntur, de quibus §. 1291. actum eſt. Cauti ſemper in hâc re debent eſſe Medici ne decipiantur à ſceleſtis mulieribus quæ fœtum perdere tentant, ut tegant ignominiam, imprimis graviditatis initio, dum nondùm aucta abdominis moles certam graviditatem monſtrat. Semper

(*v*) De Natur. Pueri, cap. 11. Charter. Tom. V. pag. 312.

(*x*) De Naturâ Pueri, cap. 11. Charter. Tom. V. pag. 311.

(*y*) Hippoc. Jusjurand. cap. xv. pag. 144.

(*z*) Mauric. Traité des Malad des Femmes groſſes, Liv. I. chap. xvi. pag. 141.

(*a*) Levret, l'Art des Accouchem. pag. 195.

imprimis ſuſpecta tales habui, quæ benè coloratæ cùm forent, de menſium ſuppreſſione conquerebantur, ſimúlque valida remedia petebant, aſſerentes, firmum adeò corporis robur eſſe, ut à lenioribus nihil boni ſperare liceret. In tali caſu dedi innocua remedia quæ corpus nullo modo turbare poterant; quo aſtu Medico obtinui ſæpiùs, ut vanâ ſpe lactatæ, tumente utero, tandem faterentur ſe gravidas eſſe, neque ampliùs de perdendo fœtu, ſed de occultando partu, cogitarent.

Omnia enim ferè illa remedia, quæ Emmenagogorum nomen merentur, acria ſunt; ſed *Hippocrates* (*b*) monuit: *Sunt autem, quæ, ſi acre quiddam, aut amarum, præter conſuetudinem, ederint aut biberint, fœtus perdunt, tenello adhuc puello intùs exiſtente. Si quid enim puero præter conſuetudinem accidat, atque ſi parvulus adhuc fuerit, moritur.* Sed mortuo fœtu inevitabilis eſt abortus, quem hæmorrhagia uteri comitari ſolet.

Omnia autem acria, quæ vel uterum ipſum, vel vicinas utero partes, afficiunt, & in contractionem validam ſtimulant, meritò adnumerantur cauſis hæmorrhagiæ uterinæ. Notum eſt, clyſmata leniter ſtimulantia, utì & ſuppoſita adhiberi in parturientibus, non tantùm, ut craſſæ fœces educantur, verùm etiam hoc effectu, ut dolores excitentur, ſi ſegnes nimis fuerint: ideò purgantia acriora in gravidis vitantur ſemper, cùm non tantùm, moleſta abdominis tormina, ſed & teneſmum circa inteſtinum rectum, faciant; qui, teſte *Hippocrate* (*c*), *mulieri utero gerenti ſi oboriatur, abortum efficit.* Rationem addit in commentario *Galenus* (*d*); quòd *tali contentione ac moleſtâ ſollicitatione cùm totum corpus, tum præ cæteris uterus, recto inteſtino coaleſcens, laboret.*

Idem à vehementi ſtranguriâ metuendum eſſe, ob eandem rationem, patet.

Percuſſio inferioris partis abdominis. Uterus enim, contento fœtu turgens, anteriorem abdominis partem occupat; undè motus fœtûs in utero applicatâ manu, facilè ſentiri poteſt. Tali vi illatâ, non tantùm nexus chorii & placentæ cum utero deſtrui poteſt, ſed & ipſe uterus findi; utì ex antè dictis patet. Hæc eſt ratio, quare lapſus gravidis adeò periculoſus ſit; præcipuè, ſi pronus fuerit, cùm ferè ſemper tunc prominulum abdomen humo impingat. Undè etiam ſacris legibus (*e*) ſevera ſtatuitur pœna illi, qui gravidæ mulieris abdomen percuſſerit.

Verùm, utì paulò antè dictum fuit, præter cauſas modò enarratas, poteſt in utero ipſo adeſſe talis diſpoſitio, ut à levioribus etiam cauſis ſequatur uteri hæmorrhagia, & abortus; imò & quandoque, licèt nulla notabilis cauſa prægreſſa fuerit. Talis autem diſpoſitio quandoque utero communis eſt cum reliquo corpore, aliquando utero ſoli peculiaris. Sic in civitatibus Auſtro oppoſitis *Hippocrates* monet (*f*): *Corpora ut plurimum imbecilliora eſſe;* addit: *Mulieres morbis & fluxionibus obnoxiæ ſunt; deindè multæ ex morbo, non naturâ, ſteriles ſunt, & frequenter abortiunt.* Ita & alibi dixit (*g*): *Quæ præter naturam tenues utero gerunt, abortiunt bimeſtria, priuſquàm craſſiores evaſerint.* Similia his alio in loco leguntur (*h*); ubi ab hâc cauſâ menſtruum, & bimeſtrem,

(*b*) De Mulier. Morb. Lib. I. cap. xxv. pag. 745. Charter. Tom. VII.
(*c*) Sect. VII. Aphor. xxvii. Charter. Tom. IX. pag. 304.
(*d*) Ibidem. pag. 305.
(*e*) Exodi, cap. xxi.
(*f*) De Aëre, locis, & aquis text. 9. & 10. Charter. Tom. VI. pag. 190.
(*g*) Aphor. xliv. Sect. V. Charter. Tom. IX. pag. 221.
(*h*) De Naturâ Mulieb. cap. xix. Charter. Tom. VII. pag. 690.

fœtum perdi monet: Quidam etiam legerunt το σῶμα loco το ϛῶμα (*i*); ita ut ſenſus foret, in tali caſu non incraſſandum eſſe os uteri, ſed totum corpus. Sic enim cum Aphoriſmo modò citato textus ille convenit. Confirmatur hoc prætereà, quòd mox ſubjungat ſequentia (*k*): *Quòd ſi præter naturam craſſior evaſerit, utero non concipit. Omentum enim craſſius incumbens uteros comprimit, neque genituram ſuſcipere ſinit.* Ubi manifeſtè macilentiæ nimiæ opponitur obeſitas; quam attenuandam jubet, cùm aliter prægnantes effici nequeant (*l*).

Sed & peculiaris ipſius uteri diſpoſitio, reliquo corpore ſe benè habente, poteſt eſſe hujus mali cauſa. Apud *Hippocratem* (*m*) ſic legitur: *Quæ verò mediocriter corpulentæ fœtus bimeſtres & trimeſtres abortiunt citrà cauſam manifeſtam iis, uteri acetabula mucoris plena ſunt, neque præ pondere fœtum continere poſſunt, ſed abrumpuntur.* Diagnoſin autem talis morbi (*n*) habet: *Hoc autem modo noveris. Humida ſit, & mucoſum glutinoſumque defluit, neque mordet: & ubi à fluxu purgari deſierit, cum menſibus per duos aut tres dies muci ex uteris procedunt.* Sic frigidam & mucoſam uteri diſpoſitionem deſcripſit, ſive fluorem album ſimplicem, ubi nulla adhuc adeſt acrimonia, quæ mordere poſſet.

Alio in loco (*o*) monet, quaſdam mulieres facilè concipere, ſed fœtum perdere tertio vel quarto menſe, nullâ causâ accedente: *Si uteri, aut naturâ, aut ulceribus in his ſubortis, læves fuerint. Si namque læves fuerint, interdùm fœtum continentes membranæ minùs quàm conveniat, adhærent.*

Prætereà patuit ex antè dictis, creſcente fœtu, uteri magnitudinem augeri pariter, ut illum continere poſſit. *Hippocrates* (*p*) videtur obſervaſſe hanc abortûs cauſam, ſi uterus non creſceret. Sic autem habet: *Si verò concipiat quidem; ſed fœtus bimeſtres eodem exactè tempore corrumpat; neque priùs neque poſteriùs; idque ei bis vel ter eodem modo contingat; aut etiam, ſi longioris temporis fœtum eodem modo corrumpat; hujus uteri, fœtu in eis augeſcente, & bimeſtre aut trimeſtre ſpatium excedente in majorem molem non creſcunt. Sed hic quidem augeſcit, uteri verò nihil increſcunt, proptereà ſanè multæ eodem tempore fœtum corrumpunt.* Vidi plures tales caſus, & imprimis mirabar, ſaniſſimam matronam, abſque ullâ causâ manifeſtâ, circa finem quinti menſis abortum pati ſæpiùs, nec unquam maturum parere fœtum, licèt à peritiſſimis Medicis omnis adhiberetur cura.

Undè non immeritò, poſtquàm varias cauſas, quibus fœtus corrumpi poteſt, recenſuit *Hippocrates* (*q*), addit ſequentia: *Sed & ipſi uteri naturas habent, quibus abortionem faciunt, quùm flatulenti, denſi, magni, parvi, exiſtunt, aliiſque ſimilibus afficiuntur.* Teſtatur celebris artis obſtetriciæ magiſter, ſe inveniſſe in quibuſdam mulieribus, uterum adeò calidum, ut fœtus ab immodico hoc calore periret, & exſiccatus indureſceret: præcipuè hoc obſervavit in quâdam muliere, cujus uteri interna ſuperficies tangebatur ſicca & aſpera, cum tanto ſimul calore, ut manui immiſſæ moleſtus eſſet, neque diù tolerari poſſet: fœtus mortuus erat, exſiccatus, & durus:

(*i*) Ibid. pag. 895.
(*k*) Ibid. pag. 690.
(*l*) Sect. V. Aphor. XLVI. Charter. Tom. IX. pag. 222.
(*m*) Ibid. Aphor. XLV.
(*n*) De Naturâ Mulieb. cap. XVII. Charter. Tom. VII. pag. 689.
(*o*) De Mulier. Morb. Lib. I. cap. XXI. Charter. Tom. VII. pag. 743.
(*p*) De Infœcundis, cap. XVIII. Ibid. pag. 856.
(*q*) De Mulier. Morb. Lib. II. cap. XXIV. Ibid. pag. 745.

placenta parva, arida, arctiſſimè cohærens, ita ut difficulter potuerit ab utero ſeparari. Notat ſimul, eandem mulierem plures fœtus perdidiſſe ob nimium hunc uteri calorem (*r*).

Certè ſatis apta videtur diſtributio cauſarum, quæ abortum faciunt, in duas claſſes, utì apud *Duretum* (*s*) legitur: *Abortionis cauſæ omnes, tam intrà natæ quàm extrinſecùs incidentes, revocantur ad duplicem impotentiam; unam gerendi fœtum, alteram nutriendi.*

Præterea ſi fœtus, antequam partuì maturus eſt, à quâcumque demùm causâ hoc contigerit, moriatur: indè poterit hæmorrhagia uteri cum expulſione fœtûs mortuì ſequi. Quamvis rari quidam caſus contigerint, ut fœtus mortuus per plures menſes, imò per annos, in utero maneret, tamen ut plurimùm inutile illud pondus brevì pòſt expelli ſolet. Verùm ſimulac primum illud hominis rudimentum vitâ donatur, jam ad mortem aptum eſt: nec requiruntur adeò validæ cauſæ, ut tenellus embryo in utero materno pereat. Conſtans enim obſervatio eſt, quòd major pars pereat hominum, dum origini ſuæ propiores ſunt. *Plerumque enim, cùm admodùm ſunt exigui, imbecilles exiſtunt. Quin & grandiuſculì fœtus etiam corrumpuntur. Quare mulieres mirari non oportet, quòd nolentes fœtum corrumpant. Nam cautione ac ſcientiâ multâ opus eſt, ut in utero fœtum perferant, & enutriant, eoque in partu liberentur* (*t*).

Adſunt præterea cauſæ hæmorrhagiæ uterinæ, quæ ad fœtum ſpectant; ſed quæ, nec certò cognoſci, nec tolli, nec caveri, poſſunt, licèt cognitæ forent. Obſervaverunt artis obſtetriciæ magiſtri (*u*), funiculum umbilicalem, ſi brevior fuerit ſolitò, vel ſi, quamvis longior fuerit, collo aut artubus circumvolvatur, quòd tunc per motus fœtûs periculum ſit, ne placenta ab utero ſeparetur, & ſequatur hæmorrhagia uteri. Talis caſus legitur (*v*); & notum eſt, ſæpiùs contingere difficilem partum, utì poſteà dicetur, ab eâdem hâc causâ, dùm fœtus, proprio funiculo umbilicali illaqueatus, per validos etiam puerperæ nixus expelli nequit. Placenta uteri plerumque fundo adhærere ſolet, quandoque & lateribus: raro accreſcit uteri collo; quod ubi contigerit, vitari nequit hæmorrhagia uteri circa finem graviditatis (*x*). Vidi bis in eâdem nobili matronâ partum infantis mortui, qui in omnibus benè conſtitutus erat, ſed chorda umbilicalis in mediâ longitudine nodo fortiter conſtrictus erat, ſícque omne commercium inter matrem & fœtum interceptum fuerat. Videtur funis umbilicalis caſu anſam feciſſe per quam totum corpus fœtûs tranſivit, & poſteà motu ac pondere ſuo nodum inceptum ſic conſtrinxit, ut vaſa umbilicalia comprimerentur penitùs; dum enim evolvebatur ille nodus, complanata apparuit tota pars funis umbilicalis, quæ nodo intercepta fuerat. Vivos infantes pepererat ante bina hæc infortunia, & poſt hæc etiam.

Patet hinc, miras & latentes cauſas hæmorrhagiæ uterinæ dari, quæ nullâ humanâ prudentiâ vitari poſſunt. Sequitur jam conſideratio illorum, quæ requiruntur, ut à tanto periculo eripiatur gravida, dum ſanguis ex utero fluit.

(*r*) Peu, Pratique des Accouchem. Liv. II. cap. XVII. pag. 535.
(*s*) In Coac. Hippoc. pag. 442.
(*t*) Hippoc. de Mulier. Morb. Lib. I. cap. XXV. Charter. Tom. VII. pag. 745.
(*u*) Mauric. Traité des Malad. des Femmes groſſ. Tom. I. pag. 159.
(*v*) Académ. des Scienc. 1701. Mém. p. 118.
(*x*) Levret, l'Art des Accouchem. §. 242. pag. 39.

§. 1307. REmedia, quies animi, corporiſque, aër frigidus modicè, Venæ-ſectio, adſtringentia, opiata.

Quies animi, corporiſque. De hâc re unanimis eſt apud omnes conſenſus. Cùm enim utì præcedenti paragrapho dictum fuit, corporis motus nimii, & validi animi affectus, cauſæ frequentes ſint uterinæ hæmorrhagiæ, ſpontè patet, quietem eſſe ſummoperè neceſſariam, ne per patula uteri vaſa exeat omnis omninò ſanguis, & inevitabilis mors ſequatur. Veſtes hinc ſtatim ſolvendæ ſunt, ne vaſa externa ullo modo premantur, ſícque augeatur copia ſanguinis moti per vaſa interiora. Poſteà curandum, ut horizontaliter decumbant; ſic enim præcavetur, quantùm fieri poteſt, animi deliquium.

Aër frigidus modicè. Sæpè ob ingentem ſanguinis jacturam totæ pallent & frigent; túncque minuitur, vel & ceſſat omninò quandoque, hæmorrhagia; ſimulac verò ſtragulis obruuntur, vel calidis linteis foventur, extrema corporis, mox denuò recrudeſcit. Tota enim ſpes in eo imprimis eſt, ut, dum minima vita ſupereſt, tempus detur hiulcis vaſis, ut ſe contrahant, vel & grumoſo ſanguine obturentur. Undè laudatur, ſi non in molli lecto, ſed in culcitrâ, pilis equinis fartâ, decumbant. Ob eandem cauſam nullis cardiacis refocillandæ ſunt, licèt ſummoperè debiles animi deliquium metuant; vel ſi quædam adhibeantur, debent leniſſima eſſe tantùm, nec ſpirituoſa. *Citri* fragrantia, *meliſſæ*, *florum tiliæ*, *roſarum*, *ſambuci*, & ſimilium, odor, ut & aquarum ſtillatitiarum, quæ ex his parantur, ſufficiunt. Quomodò autem aëris calor temperari poſſit, anteà ad numerum ſecundum §. 605. dictum fuit. Toties obſervatum fuit, vulneratos milites, omni ferè ſanguine exhauſto, dum inter cadavera ſub dio relinquebantur, poſteà convaluiſſe, qui officioſâ magis curâ periiſſent. Aliâ occaſione ad §. 161. dictum fuit, evaſiſſe ruſticum, qui, diſciſsâ arteriâ axillari, pro mortuo depoſitus fuerat. Quantùm autem frigidæ aquæ uſus ad compeſcendas hæmorrhagias conducat, anteà ad §. 1200. n°. 2. pluribus demonſtratum fuit. Apud *Hippocratem* (*y*) ad hæmorrhagiam uterinam leguntur ſequentia: *Spongiam madefactam admoveto, & linteum rarum, molle, deraſum, aquâ frigidâ imbutum, ventri injicito, frigidâque aquâ perfundito, lectumque à pedibus altiorem facito, ac ita ſternito.* Similia & apud *Moſchionem* (*z*) habentur: *Oportet autem eas, cùm curari ceperint, jacere in cubiculo brevi & obſcuro, & mediocriter refrigerato, & firmo. Inferiores pedes altiores capite habeant, cum omni ſilentio, & quiete corporis: omnis verò motus fluxum provocat: ita ut pedes contortos ſuprà invicem habeant; & ſpongiis magnis, in aquâ frigidâ vel poſcâ intinctis, partibus ipſis applicare, hoc eſt, pectori* (forte pectini, cùm in græco textu legatur κτενός), *renibus, & ad inguina, ita ut frequentiùs etiam mutentur, ne temperie corporis caleſiant. Extrema etiam univerſa ſtrictiùs tenere, & faſciis ligare, oportet, aut aquâ frigidâ ſubmittere faciem, etiam de aquâ recenti fomentare, omneque corpus ejus ventilare flabellis.* Imò & frigidum eodem in loco commendatur balneum, ex decocto adſtringentium plantarum. Cùm autem illud requirat

(*y*) De Mulier. Morb. Lib. II. cap. IV. Charter. Tom. VII. pag. 707.

(*z*) Spach. Gynæc. pag. 16. & Harmon. Gynæc. part. poſt cap. XX. pag. 32.

corporis motum, ſatis patet, adhiberi vix potuiſſe, niſi hæmorrhagia jam multùm minuta foret, vel ferè ceſſaret; undè potiùs, roborando, ſerviret cavendæ recidivæ, quàm compeſcendæ validæ hæmorrhagiæ: Saltem hoc indè patet, quòd ab aëre modicè frigido, & totius corporis refrigeratione, emolumentum expectaverint jam olim Medici: Undè & aqua frigida cum pauco ſucco Citri ſolet dari pro potu, & juſcula, dum exhibentur, egelida tantùm.

Venæ-ſectio. Quæ tamen vix uſum habebit, dum ſoluto placentæ nexu undatim ex utero ſanguis fluit: Minuta enim ſanguinis copia non impediet, quominùs ille, qui ſupereſt, effluat per vaſa magna & patula, adeóque citiùs ex inanitione convulſio & mors ſequatur. Venæ-ſectio in cavendâ uteri hæmorrhagiâ multùm prodeſt, ſi poſt lapſum gravidæ metuitur futura; meritò etiam adhibetur, dum, paucis vaſis ſolutis, parcior copia ſanguinis ex utero prodit; ſic enim, unà cum quiete corporis & mentis, quandoque cavetur hæmorrhagiæ augmentum, & impeditur abortus. Dum carpebat Medicos *Helmontius* (*a*), quòd in retentis, & in profluis, menſibus venam tunderent, dixit: *Simile fortaſſis fuerit, ſi nimis petulantem equum, tendinis læſione, claudicare fecerint.* Si enim ab hoc diſcrimine evaſerint gravidæ, ſemper metuendum, ne ob tantam ſanguinis jacturam in cachexiam, & hydropem, incidant.

Adſtringentia. Quid ſperari poſſit ab adſtringentibus remediis, dum vaſis hiantibus, quæ ſanguinem copioſum fundunt, immediatè nequeunt applicari, dictum fuit ad numerum ſecundum §. 1200, ubi de hæmoptoë agebatur. Verùm ex uteri vaſis fluit ſanguis, quibus ſtiptica applicari nequeunt. Adeóque omnia, quæ tunc dicta fuerunt, etiam hæmorrhagiæ uterinæ attribui poſſunt.

Novi quidem, peſſaria, ex adſtringentibus remediis parata, ab *Hippocrate*, & ab aliis poſteà Medicis, laudari: verùm in vaginâ hærent, nec per os uteri adigi poſſunt; hinc nec ab his certum ſperari poteſt auxilium. Dum autem obturatur per hæc vagina, ſanguis non adeò liberè effluens, grumeſcit non tantùm in vaginâ, ſed & quandoque in ipſo uteri orificio; ſícque poteſt naſci aliqua hæmorrhagiæ mora; ſed & ſimul, dum vaſa hiantia pergunt ſanguinem fundere, ille, inter chorion & uteri ſuperficiem accumulatus, magis & magis chorion ſeparabit ab utero; adeóque plura vaſa rumpet; hinc, dum paulò pòſt grumus cruoris, in uteri orificio hærens, exprimitur, redit intenſior uteri hæmorrhagia, quæ minuta credebatur, dum obturatâ per peſſarium vaginâ, parùm vel nihil foràs exit. Accedit, quòd grumus in orificio hærens uterum irritet, & nixum parturientium excitet; undè mortis periculum fœtui imminet, ſi nimis immaturus fuerit; de quâ re adhuc in ſequentibus paragraphis dicendum erit, ubi patebit, artis magiſtros in diverſas abiviſſe ſententias, dum quidam volebant, expulſionem fœtûs omni modo promovendam eſſe, ut à tanto diſcrimine eripiatur mater; alii verò majori circumſpectione utendum jubebant. Certum eſt, quòd ſi, uti ex *Moſchione* modò dictum fuit, quieta jaceat mulier, femoribus ſupra ſe mutuò poſitis, ſic comprimi poſſet externum vulvæ orificium, ut ſanguis in vaginâ concreſcere in grumum poſſit, habeaturque illud, quod à peſſariis ferè ſperari poteſt. Si tamen quis illa adhibere vellet, ſuadendum videtur, ut ab acrioribus ſtipticis abſtineat, neque nimis profundè in vaginam immittantur, ne lædatur vel irritetur uteri orificium, quod ſatis ſenſile eſt.

(*a*) In Capitulo *de Conceptis*, n°. 23. pag. 487.

Opiata.

Opiata. Ab horum uſu fortè plus ſperari poterit. Anteà dictum fuit ad ſecundum numerum §. 1200, ſtipticorum actionem longè feliciùs ſuccedere in brutis, quàm in hominibus; cùm nempè bruta periculum ignorent, homines verò indè perturbentur; ſi verò, opio dato, illa perturbatio tollatur, tunc & hominibus æquè prodeſſe. Omnes Medici noverunt, quantùm perturbentur gravidæ, dum pro ſe & fœtu metuunt, ſimulac percipiunt adeſſe uteri hæmorrhagiam; adeóque ob hanc cauſam conducerent opiata.

Verùm & experimenta, capta in ranis, videntur convincere, opium retardare motum ſanguinis circulatorium. *Celeberrimus Alſton*, in pulcherrimâ Diſſertatione (*b*) de opio, in ranis hoc tentavit, ut detegeret, an ab opio mutaretur ſanguis, vel ejus motus per vaſa. Notum eſt, per microſcopia ſanguinis circulum optimè videri poſſe in membranâ pellucidâ, quæ in hoc animali digitos pedum nectit. Poſtquàm per tubum exiguum vitreum aliquot guttulas ſolutionis opii in aquâ factæ inſtillaverat in ranæ ventriculum, & poſteà microſcopio adaptaverat, nemo præſentium obſervavit ullam mutationem in conſiſtentiâ aut colore ſanguinis rubri & ſeri; nulla apparebat mutatio in magnitudine, figurâ, aut colore, globulorum rubrorum; ſed velocitas motûs ſanguinis per vaſa miro mutabatur modo, ita ut dimidio minor eſſet: nondum elapsâ mediâ horâ, gradatim increſcebat motus ſanguinis per vaſa, & ſolitus redibat ranæ vigor, unà cum ſolitâ ſanguinis moti celeritate. Dimittebatur rana per mediam horam in aquam puram, ut reficeretur. Deindè alia doſis opii in ventriculum infundebatur, & exponebatur microſcopio: tardiùs longè movebatur ſanguis per vaſa, quàm in priori experimento, &, gradatim minutâ celeritate, tandem omninò ſtagnavit, primò in vaſis minoribus, deindè in majoribus; & intra horæ quadrantem circiter rana exſpiravit. Licèt autem velocitas ſanguinis minueretur, pulsûs tamen frequentia ſenſibiliter non decreſcebat: imò, licèt motus progreſſivus ſanguinis ceſſaret, pulſus tamen percipiebatur ex motu quodam undulatorio, per quem, tempore diaſtoles cordis, tantùm retrogrediebatur ſanguis, quantùm progreſſus fuerat tempore ſyſtoles; donec tandem omninò mortua videretur rana. Cæterùm in viſceribus nullum obſervabatur vitium; ventriculus tantùm plenus erat muco gelatinoſo, parùm tincto ab opii colore.

Hæc autem experimenta frequenter fuerunt repetita, & ſemper cum ſimili ſucceſſu. Una tamen ex ranis ſic occiſis revixit omninò, ubi in vaſe ſervabatur, tali modo, ut vel in ſicco, vel in aquâ, poſſet eſſe, ſi reviviſceret.

Hæc etiam confirmantur plurimis experimentis à Celeberrimo *Whyt* inſtitutis (*c*); ubi & alia multa habentur pulcherrima, quæ probant, opium & in cordis vim muſcularem ſuam exercere efficaciam.

Cùm autem in validis hæmorrhagiis, proſit, ut vita debiliſſima maneat, utì anteà ſæpiùs monitum fuit, patet ratio, quare opiata etiam hoc reſpectu proſint. In *Materiâ Medicâ* ad hunc numerum talis formula habetur, in quâ tria grana opii in ſex unciis aquæ diluuntur, & cocleatim exhibetur omni quadrante horæ, donec inceperit leniri malum: adduntur deindè hæc: *Si medicamento hujuſmodi ſuperabile ſit.* Simul admiſcentur *lap: hæmatites, bolus armena, ſanguis draconis;* quæ à virtute adſtringente laudantur. Quantùm ab his poſſit exſpectari, anteà dictum fuit.

(*b*) Eſſais & Obſervat. de Médecine, Tom. V. art. XII. pag. 130. & ſeq.

(*c*) Eſſais and Obſervat. Phyſic. and Liter. Tom. II. pag. 280. & ſeq.

Proderunt etiam ligaturæ artuum, ſed tales, ut venæ premantur, ſicque retineatur ſanguis in his; arteriæ verò non debent comprimi, quæ profundiùs plerumque locantur: hoc obtineri poterit, ſi moderata ligaturarum adſtrictio fiat. Scopus enim eſt tantùm, ut aliqua copia ſanguinis retineatur collecta in artubus, ne omnis effluat per uteri vaſa, & ideò arteriæ debent liberæ manere. De hâc re ad §. 743. dictum fuit, ubi de compeſcendâ nimiâ narium hæmorrhagiâ agebatur. Præterea notari debet, quòd ſi comprimerentur arteriæ artuum inferiorum, tunc augeretur impetus & copia ſanguinis per vaſa uteri, adeóque & hæmorrhagia. Ad §. 1291. enim dictum fuit, quandoque reſtitutum fuiſſe ſuppreſſum ſanguinis menſtrui fluxum, dum comprimeretur magna in femore arteria, & ſimul eodem tempore per balnea laxabantur uteri vaſa.

Ubi autem uteri hæmorrhagia incipit minui, ſive collapſis vaſis, ſive thrombis ſanguinis obturantibus vaſorum hiantium orificia, non ſimul & ſemel laxandæ ſunt omnes ligaturæ, ſed una poſt alteram. Metuendum enim foret, ne ſanguis in artubus collectus ſubitò ad cor rediret, illùdque obrueret, cùm ſæpè magna debilitas adſit, vel etiam irritaret in validiorem ac frequentiorem contractionem; undè meritò metuendum foret hæmorrhagiæ augmentum. Solo interim juſculo vitulinæ carnis, egelido tantùm, ſæpiùs dato, ſed parcâ copiâ ſimul, repleantur exhauſta vaſa. *Lowerus* (*d*) à Medico fide digniſſimo accepit, quòd adoleſcenti ſedecim annorum per biduum magna ſanguinis copia continuò eruperit, neque ullâ arte potuerit cohiberi; undè juſculis tentaverunt illum reficere; quæ avidè aſſumſit; *& tandem res eò devenit, ut, maſſâ ſanguinis ferè totâ effluxâ, quidquid jam efflueret, dilutum & pallidum, ſanguinis neque naturam, neque ſpeciem, præ ſe ferret, ipſi juſculo, quod toties hauſerat, quàm ſanguini, ſimilius; atque eâdem formâ per diem unum & alterum duravit hic aqueus fluxus, conſtante interim cordi motu ſuo, donec, fluxu demum conſopito, juvenis paulatim integræ ſaluti reſtitutus eſt, & exindè in virum robuſtum & quadratum excrevit.* Cùm ergo tale juſculum, in debili per tantam hæmorrhagiam corpore vix mutatum, per vaſa fluere potuerit, & vitam ſuſtinere, quamvis debilem, patet, in uteri hæmorrhagiâ validâ vitæ periculum adeſſe quidem, & ſpem in anguſto poſitam, non autem certam deſperationem, modò caveatur à cardiacis ſtimulantibus, quæ amici & adſtantes urgere ſolent in tantâ debilitate. Unica enim ferè ſpes conſiſtit in vitâ debili. Hâc methodo ſervavi aliquot gravidas, quæ nullâ arte ſervari poſſe videbantur.

§. 1308. SI his nihil proficitur, Infans methodo optimâ, pro ſitu ejus mutatâ, illicò educendus, uteruſque ab fœtu, placentâ, grumoſo cruore, integrè liberandus erit.

Cùm in partu naturali obſervaretur, ſimulac placenta ab uteri cohæſione ſolvitur, ſequi ſatis largam hæmorrhagiam, quæ tamen per uteri, jam vacui, contractionem ſiſtitur, hinc mirum non eſt, omnes in voto habuiſſe, ut in periculosâ uteri hæmorrhagiâ cavum uteri evacuari poſſet: ſi enim abortus, utì toties primis graviditatis menſibus fit, ſequitur, brevì ſolet minui hæmorrhagia, & tandem ceſſare, contracto nempè

(*d*) De Corde, cap. II. pag. 70.

utero. *Hippocrates* (*e*) monuerat: *In fluore muliebri, ſi convulſio, aut animi defectio, ſuperveniat, malum.* Et alibi (*f*) peſſima pariter præſagia habet, ac imprimis diras convulſiones metuit: *Magni pedum digiti contrahuntur, & ad ſuras femora ſemper contendit, lumborum ingentes dolores adſunt, & manuum ad motum impotentia. His ita contingentibus, tum à claviculis ad jugula, ad malas, & linguam, tetani fieri conſueverunt. Et ex his paulò pòſt in poſteriora à tendinibus juxta ſpinam ad lumbos tendunt; sicque per violentiam pereunt.* Peſſima talia cùm ab uteri hæmorrhagiâ metuenda forent, hinc optimi etiam in arte obſtetriciâ magiſtri ſuaſerunt, ut in tanto diſcrimine fieret uteri evacuatio; imò in hâc ſolâ unicam ſpem poſuerunt ſalutis. *Mauriceau* (*g*), ſi valida adſit uteri hæmorrhagia, feſtinatò opus eſſe dixit, & manu obſtetricantis arreptum pedibus infantem educi juſſit; propriæque ſororis triſtem caſum refert, quæ ultimo graviditatis menſe periit, dum ſeriùs educeretur fœtus, poſtquàm jam omnem ferè ſanguinem perdiderat. Plures alios caſus recenſet gravidarum, quas unà cum fœtibus ſervaverat tempeſtivâ eductione. In eâdem ſententiâ eſt *van Deventer* (*h*), jubens, ſtatim educendum eſſe fœtum, ſi à placentæ ſeparatione periculoſa adſit uteri hæmorrhagia, & quidem *quocumque tempore, ſive ante, ſive poſt ſeptimum menſem.* Interim certum eſt, hoc non poſſe fieri, niſi dilatetur os uteri, quod quandoque difficulter, & nonniſi vi adhibitâ, fieri poterit: ſequenti autem capitulo patebit, non ſine periculo violentam oris uteri dilatationem perfici poſſe: ſolet enim ſequi periculoſa admodùm uteri inflammatio. Fatetur *Mauriceau* (*i*), quòd, ſi orificium uteri fuerit molle, tenue, & æquabile, tunc faciliùs evaderent; & contrà, ſi idem durum, craſſum, & inæquabile foret, perirent. Facilè apparet ratio; quia nempè major vis debeat inferri uteri orificio, ut digitis Chirurgi dilatari poſſet, ad excludendum fœtum.

Hæc fuit ratio, quare alii ſtatuerunt, non debere fieri eductionem fœtûs, ſi illa fieri nequeat abſque violentâ dilatatione oris uteri (*k*); ſed tunc tantùm prodeſſe, dum os uteri apertum facilè admittit digitos obſtetricantis Chirurgi; refertur & ibi infelix caſus, ubi, educto fœtu, non minuebatur hæmorrhagia, ſed augebatur, donec miſera mulier, exhauſto omni ſanguine, exſpiraret. Poſteà adhuc alio in loco (*l*) idem inculcat, & certam mortem prædicit, ſi ad educendum fœtum vis debeat inferri ori uteri. Quinimò magni in arte obſtetriciâ nominis *Levret* (*m*) ſtatuit, ne quidem tactu explorandam eſſe gravidam, ſi uteri hæmorrhagia adſit, & nondùm inceperint partûs dolores, neque adſit terminus ſolitus graviditatis. Ubi autem ipſo partûs jam incepti tempore hæmorrhagia uteri profuſa ſe manifeſtat, tunc membranas aquam continentes citò rumpendas monet: aquis enim evacuatis uterus ſe contrahere in minus ſpatium poterit, & hæmorrhagia minuetur.

Mediâ hîc viâ, & prudentiſſimè quidem, inceſſit celeberrimus in arte obſtetriciâ *Puzos* (*n*). Cùm enim videret, periculoſam eſſe adeò eductionem fœtûs, quæ vio-

(*e*) Aphor. LVI. Sect. V. Charter. Tom. IX. pag. 229.

(*f*) De Mulier. Morb. Lib. II. cap. I. Charter. Tom. VII. pag. 794. 795.

(*g*) Des Malad. des Femm. groſſes, Liv. I. chap. XXI. Tom. I. pag. 161. &c.

(*h*) Nov. Lum. obſtetric. cap. XXXIII. pag. 145.

(*i*) Lib. I. cap. XXI. pag. 170.

(*k*) Peu, Pratique des Accouchem. Liv. II. chap. I. pag. 272. & ſeq.

(*l*) Ibid. cap. XV. pag. 516.

(*m*) L'Art des Accouchem. chap. VII. pag. 75.

(*n*) Académ. de Chirurg. Tom. I. pag. 358. & ſeq.

lentâ dilatatione oris uteri ſit, licèt ſæpè brevi temporis ſpatio abſolvatur, & feſtinandum hîc eſſe credant omnes, ut uterus vacuus ſe contrahere poſſit; cùm ſimul obſervaſſet, hæmorrhagiam uteri, ſi partûs tempore contingeret, minui, ſi dolores parturientis augerentur; concluſit, hos dolores augendos eſſe, vel excitandos, ſi nondùm adeſſent. Conducere, imò & quandoque omninò neceſſariam eſſe fœtûs excluſionem, ut ſiſtatur hæmorrhagia, agnoſcit; ſed ſimul judicat, hoc tentandum eſſe tali methodo, quæ ad partum naturalem propiùs accedit.

In partu naturali, dum fœtus ingreditur capite ſuo orificium uteri, in tantum uterus contrahitur, in quantum caput progreditur, & caput infantis, os uteri dilatatum replens, impedit liberum effluxum ſanguinis, ſimúlque uterus ſe contrahens apprimit validè totam ſuam ſuperficiem internam contentis in cavo ſuo; undè vaſa hiantia comprimuntur; dum verò, ruptis membranis, effluunt aquæ, magis contrahitur uterus, adeóque vaſa ſua anguſtat, & propriâ vi, unà cum puerperæ conatibus, validè apprimitur ſuperficies cava uteri fœtui; undè & hæmorrhagia minuetur.

Verùm lento modo procedere ſolet partus naturalis, & poſſet perire per validam hæmorrhagiam gravida, antequàm caput infantis orificium uteri dilataret, ſic, ut per conatus parturientis illud ingredi poſſet, & rumperentur aquæ. Hæc fuit cauſa, quare ſubitam fœtûs excluſionem ſuaſerunt multi.

At conſtitit obſervatis, poſſe accelerari partum naturalem, dum digitis leniter, & ſenſim diducitur os uteri, ſimili ferè modo ac in partu naturali per nixus parturientis dilatatur. In hæmorrhagiâ uteri ejus orificium plus minúſve hiat, ſanguine calido effluente madeſcit, thrombis cruoris quandoque tranſperſis magis patulum redditur; undè plerumque & lenes dolores adſunt; ſed nimis inertes ob debilitatem ab hæmorrhagiâ natam; & ideò augeri debent; quod fit, ſi unus vel plures digiti immittantur uteri orificio; quibus gradatim & leniter dilatatur; ſubindè & interpoſito quodam intervallo; tunc augentur dolores, membranæ aquam continentes turgent, quæ ſtatim rumpendæ, ut detur major facilitas contractioni uteri, jam parte contentorum liberati, minuitur hæmorrhagia, & partus brevì ſequitur, matre & fœtu plerumque ſalvis; dum ambo periiſſent lentore partûs ſimpliciter naturalis, vel in ſummo fuiſſent periculo, ſi ſubitâ dilatatione oris uteri fœtus eductus fuiſſet manu Chirurgi.

Hâc methodo dilatatur digitis uteri orificium, ſed leniter, & per intervalla; excitantur dolores partûs, vel augentur, ſi jam adſint; datur tempus, & occaſio, ut uterus ſe gradatim contrahat. Ubi verò ſubitò & majori vi dilatatur os uteri, ut fœtûs eductio fiat, periculum ſequentis inflammationis imminet, & vix ſperari poteſt, ut educto fœtu uterus habeat adhuc vim ſe ſubitò contrahendi; cùm, ob vires per prægreſſam hæmorrhagiam multùm imminutas, omnia flaccida collabantur; & hæc videtur eſſe ratio, quare plures pereant poſt eductionem fœtûs, pergente hæmorrhagiâ; vel, ſi hoc diſcrimen ſuperaverint, ob vim adhibitam, inflammato utero, accutiſſimâ febre, diris ſymptomatibus ſtipata, corripiuntur, & pauciſſimæ evadunt.

Pulcherrimis obſervatis *Celeberrimus Puzos* utilitatem hujus methodi probat, meritò præfert eductioni fœtûs; quæ tamen quandoque neceſſaria eſt, ſi caput infantis non reſpondeat uteri orificio; ſed ſitus præternaturalis ſit. Verùm notat ſimul, ſenſim tentatam oris uteri dilatationem facere, ut minori cum moleſtiâ per pedes educi poſſit infans, ſi neceſſitas id poſtulet.

Simul optimè monet, hæmorrhagias uteri, poſt ſextum vel ſeptimum menſem ſi contigerint, ferè ſemper redire, licèt optimâ medelâ, & debitæ cautelæ, adhibeantur. Credit enim, ſi placenta ab utero pro parte ſeparata fuerit, hæmorrhagiam ceſſare, non quòd nova unio ſeparatæ placentæ cum utero facta ſit, ſed quia thrombi ſanguinis coagulati vaſa patula obturant, qui levi de causâ elabi poſſunt, undè hæmorrhagiæ recidiva metuitur. Tamen uteri gravidi indagator (*o*), putat, ſe inveniſſe in propriâ uxore, quòd placenta, pro parte ſoluta ab utero, denuò illi firmiſſimè accreverit. Saniſſima enim hæc, quarto menſe gravida, dum per gradus deſcenderet, ceſpitante pede perterrita, non lapſa fuit; nec unquam antè, à majoribus etiam terroribus, minimum paſſa fuit incommodum: poſt aliquot dies nocte urinam emittit, & mox ſe ad ſomnum, componit. Mane invenit urinam admiſto ſanguine profundè tinctam, & in lecto maculam ſubflaveſcentem, pedalis ferè magnitudinis, nonnihil glutinoſam, atque in ambitu zonâ anguſtâ ſanguineâ cinctam. Abortus metuebatur; ſed idoneis remediis, & quiete, factum fuit ut reliquos graviditatis menſes ſana peregerit; & ipſo, quem ſignaverat, die puellam peperit ſaniſſimam, toroſam, ad oculum ante genitis omnibus robuſtiorem. Verùm placenta, cujus majori minorive ſeceſſui ab utero illa ſanguinis fluidi profuſio veroſimiliter imputari poterat, jam adeò arctè accreta erat, ut non niſi iterato obſtetricantis manûs conamine, ſolvi potuerit: prodiit autem in uno latere multùm lacerata: poſteà accurato examine apparuit membrana tenuis, ſubpellucida, omninò homogenea, placentam tegens, exceptis ſolummodò locis vulneratis, ad quorum limbos facilè diſtinguendo termino deſinebat.

Ex quibus videtur conſtare, placentam pro parte ſeparatam, poſſe denuò firmiter utero uniri, neque tunc adeò metuendum eſſe, ne uteri hæmorrhagia redeat.

§. 1309. NEque refert, quonam geſtationis tempore id acciderit; cùm meliùs ſit perire, vel aliter periturum fœtum, ſalvâ matre, quàm perire certò utroſque.

Hæc erat olim ſententia *Mauriceau* (*p*), in hæmorrhagiâ uteri educendum eſſe fœtum quantocyùs, licèt per tres tantùm menſes, imò & minori adhuc tempore, gravida foret. Verùm hoc graviditatis tempore os uteri magis connivet, ſæpè & altiùs locatur, ut non adeò commodè tangi poſſit digito, & multò minùs aperiri ſic, ut fœtus educi poſſit; qui etiam cum mole minor ſit, difficiliùs prehendi, nec ob corpuſculi mollitiem digitis firmiter teneri poterit. Fatetur tamen *Mauriceau* (*q*), ſi orificium uteri non ſatis apertum fuerit, meliùs committi totum opus naturæ; ſed hoc graviditatis tempore, rarò, ſi unquam, contingit, ut patulum ſit ita os uteri, ut abſque vi plures digiti introduci poſſent. Alia difficultas eſt, quòd certus nemo eſſe poſſit de mole fœtûs circà tertium menſem: ingens diverſitas in abortibus, quoad magnitudinem, animadvertitur, licèt graviditatis menſes tres tantùm numerent gravidæ, & circà hoc tempus frequentiùs contingant abortus. Nec mirum hoc apparebit, ſi conſideretur, embryonem, qui vivere incepit tantùm, eſſe jam mortalem. Verùm non ſtatim expellitur de corpore materno embryo, licèt mortuus fuerit; undè

(*o*) Noortwyk de utero gravido, pag. 27. 28. — (*p*) Liv. I. chap. XXI. pag. 171. — (*q*) Ibid. pag. 172.

poterit tertio menſe vel citiùs hæmorrhagia uteri naſci, licèt parvulus, mollis, & poſt mortem ferè diffluens, embryo in utero contineatur, qui digitis obſtetricantis prehendi non poſſet. Candidè fatetur *Mauriceau* (*r*), ſe obſervaſſe in mulieribus, quæ tertium graviditatis menſem numerabant, abortum apis magnitudinem tantùm, quandoque maximi digiti longitudinem, habuiſſe; & numeroſis obſervatis hoc quotidiè confirmatur. Verum quidem eſt, malè computari potuiſſe graviditatis initium; ſed illum calculi errorem adeò frequentem fuiſſe, etiam in mulieribus, ſæpiùs graviditatem expertis, vix veroſimile videtur.

Hinc in hæmorrhagiis uteri, quæ primis graviditatis menſibus contingunt, ob rationes dictas, non videtur commendari poſſe fœtûs eductio. Omnes enim fatentur, rariùs perire ex abortu mulieres hoc graviditatis tempore. Plures ſervatas vidi illis auxiliis, quæ §. 1307. laudata fuerunt, quamvis, ob profuſam hæmorrhagiam cônvulſæ, jamjam morituræ ab adſtantibus crederentur.

Longè magis periculoſam eſſe uteri hæmorrhagiam ſequentibus graviditatis menſibus, apud omnes in confeſſo eſt, cùm uteri vaſa magis magíſque dilatentur: neque tamen tunc & matris & fœtûs ſervandi certa deſperatio. Fœmina ſana, quinque menſes gravida de ſcalis delabitur in pavimentum lapideum; mox ſequitur ingens hæmorrhagia uteri, & quidem tanta, ut ſtatim advolans, cùm in viciniâ habitarem, invenerim totum pavimentum ſanguine inundatum. Mox in lectum repoſita in animi deliquium labitur. Peritus in arte obſtetriciâ Chirurgus vocatus nil tentare audebat, cùm mox exſpiraturam crederet. Diligenter uſus fui laudatâ §. 1307. methodo, & cùm adſtantes ad amuſſim exſequerentur omnia, quæ ſuadebam, à tanto periculo evaſit non tantùm, ſed & debito tempore peperit infantem ſanum.

Similem hæmorrhagiam in aliâ muliere, quæ ſexto graviditatis menſe, lectum ingredi volens, divaricatis cruribus in durum obſtaculum impegerat, eodem cum ſucceſſu, & eâdem methodo, curavi.

Neque etiam immaturos fœtus certò perire debere, conſtat exemplo *Fortunii Liceti* (*s*), cujus mater gravida, ſuccuſſibus in moleſto itinere, & gravis tempeſtatis terrore, abortum paſſa fuit, credens ſe non multùm à ſeptimo graviditatis menſe abeſſe: recèns natus non ſuperabat palmæ manûs magnitudinem. Pater Medicus tamen non deſperabat de conſervando filio, & tenerum corpuſculum fovit in furno tepido, ſimili ferè artificio, ac Ægyptii ova tractare ſolent, ut abſque incubatu gallinæ pulli excludantur; nutricem inſtruxit, quomodò alere deberet tenellum, & ſollicitudinis ſuæ præmium hoc nactus fuit ut non tantùm adoleſceret, ſed multis operibus eruditis clarus octogeſimum ferè ætatis annum attingeret, dum moreretur.

Ex quibus omnibus concludere licet, non deſperandum eſſe in gravidiſſimis etiam caſibus, neque ſemper adhibendam eſſe eductionem fœtûs ad ſalvandam matrem, ſed præferendam eſſe methodum, quam *Celeberrimus Puzos* monſtravit, quæ minùs periculoſa eſt, & felicibus ſucceſſibus commendata.

(*r*) Ibid. cap. IV. pag. 80. — (*s*) Baillet, Jugem. des Sçavans, Tom. V. part. I. pag. 239.

PARTUS DIFFICILIS.

§. 1310. PArtus difficilis fit vitio Matris, Infantiſve.

Propriè loquendo, nullus partus abſolutè facilis dici poteſt, poſtquàm peccati pœnam ſtatuit *Hevæ* Deus: *Multiplicabo ærumnas tuas & conceptus tuos: in dolore paries filios* (*t*). Dolores ergò ſemper adſunt, graviores & diuturniores quidem in his, leviores & breviores in aliis: tamen naturalis partus ſine dolore nunquam eſt. Contingere poteſt, ut, licèt valida doloris adſit cauſa, tamen non ſentiatur; ſed tunc monuit *Hippocrates* (utì ad §. 1. dictum fuit): *Qui aliquâ corporis parte dolentes frequentiùs dolorem non ſentiunt, iis mens ægrotat* (*u*). Quandoque enim accidit, ut convulſæ, vel apoplecticæ jam, fœtum enitantur parturientes mulieres, dum doloris ſenſu carent; ſed non ideò partus tunc facilis dici poterit, cùm peſſima quæque metuenda ſint. Undè meritò damnavit *Hippocrates* (*v*) partum citra dolorem, tanquàm periculoſum.

Dum hæc conſiderantur, patet non adeò facilè eſſe adæquatam definitionem dare partûs difficilis, cùm naturaliter nunquam ſine moleſtiâ & dolore partus contingat. Difficile enim videtur limitem noſcere, qui diſtinguat partum facilem, ab alio, qui jam difficilis nomen meretur, licèt inter difficiliores nondùm numerari poſſit. De his enim tantùm per comparationem judicari poteſt. Quædam enim mulieres faciliùs, aliæ difficiliùs, pariunt: imò in eâdem muliere partus quandoque facilior eſt præcedenti, quandoque difficilior, utì toties obſervatur. *Hippocrates* (*x*), poſtquàm dixerat, mulierem facilè parere, ſi fœtus capite prodeat, difficilè autem, ſi tranſverſim, vel per pedes, exitum moliatur, ſubjungit ſequentia: *Ex puerperis autem præcipuè laborant quæ primos partus experiuntur eò quod doloribus non aſſueverint*, (διὰ τὴν ἀπειρίην τῶν πόνων); *& totum quidem corpus dolor occupat præcipuè verò lumbos & coxendices; nam coxendices ipſis diducuntur. Quæ verò magis partus expertæ ſunt, minores dolores ſentiunt quàm quæ primùm pariunt. At quæ multoties peperêre, omnium minimè dolent.* Quamvis enim facilitatem & difficultatem partûs à vario ſitu fœtûs deduxerit, tamen difficultatem partûs in primiparis agnovit abſolutè, abſque reſpectu ad diverſum fœtûs in utero ſitum.

Solebat à multis definiri partus difficilis, quòd ſit *excluſio fœtûs cum magnâ moleſtiâ, unà cum periculo matris & fœtûs, vel utriuſque.* Verùm pleræque puerperæ difficulter pariunt, quamvis non tantum diſcrimen matri aut fœtui immineat. *Mauriceau* (*y*) diviſit puerperium in legitimum ſive naturale, & illegitimum ſive contra

(*t*) Geneſ. cap. III. verſ. 16.

(*u*) Aphor. VI. Sect. II. Charter. Tom. IX. pag. 47.

(*v*) Coac. Prænot. n°. 538. Charter. Tom. VIII. pag. 884.

(*x*) De Naturâ Pueri, cap. XI. Charter. Tom. V. pag. 324.

(*y*) Liv. II. chap. II. pag. 202.

naturam. Quatuor autem conditiones poſuit, ut legitimum & naturale dici poſſit: ut nempè fiat debito graviditatis termino, promptè & ſine gravibus accidentibus, ut fœtus prodeat vivus, & bono ſitu. Si una ex his conditionibus deſit, tunc non eſſe vocandum puerperium legitimum & naturale, dixit, ſed contra naturam potiùs, & quidem eò magis, quò plures ex his conditionibus abſint. Certum tamen eſt, in primiparis raro partum promptè contingere, licèt omnia ſe naturaliter habeant. Imò, licèt vulgus credat, felix eſſe puerperium, quod citò abſolvitur, & parientes nil magis deſiderent, tamen rerum gnari aliter judicant (z). Raro quidem nocet infanti præceps partus, ſed ſæpiùs infauſtus eſt matri, & quandoque funeſtus: periculum enim eſt, ne mox poſt partum pereat immani hæmorrhagiâ: præterea partes, per quas tranſire debet naſcens infans, in lentiori partu ſenſim dilatantur, & cedunt; in præcipiti partu ſæpè dilacerantur; undè plurima mala metuenda ſunt.

Interim præter partum naturalem, & contra naturam, alio in loco *Mauriceau* (*a*) memorat & partum laborioſum, in quo parturiens ac infans, licèt bono in ſitu fuerit, plus ſolitò pati debent; difficilem autem partum ad laborioſum reduxit.

Cùm *Mauriceau* (*b*) ad legitimum & naturalem partum ſtatuerit requiri, ut debito graviditatis termino fiat, & ille plerumque nono graviditatis menſe finito ſtatui ſoleat, novimus, quo tempore expectandus ſit partus. Simul autem patet, non tam facilè exactum calculum hîc haberi poſſe, cùm non omnes fœminæ noverint præcisè conceptionis tempus, & plures ſe tantùm gravidas ſuſpicentur, dum obſervant, menſtruum fluorem ceſſare; imò & quibuſdam jam gravidis quandoque aliquid ſanguinis menſtrui ſolito tempore prodeat: undè omnes, qui de puerperio ſcripſerunt, fatentur, illum terminum varium ſæpè eſſe, dum non tantùm nono, ſed decimo menſe graviditatis abſoluto; imò adhuc ſeriùs, partum naturalem contigiſſe aſſerunt. Sic legitur (*c*): *Fœminam bonis atque honeſtis moribus, non ambiguâ pudicitiâ, in undecimo menſe poſt mariti mortem peperiſſe; factumque eſſe negotium propter rationem temporis, quaſi marito mortuo poſteà concepiſſet, quoniam decemviri in decem menſibus gigni hominem, non undecimo, ſcripſiſſent: ſed divum Hadrianum, in cauſâ cognitâ, decreviſſe, in undecimo quoque menſe partum edi poſſe: Idque ipſum ejus rei decretum nos legimus: in eo decreto Hadrianus id ſtatuere ſe dicit, requiſitis veterum Philoſophorum & Medicorum ſententiis.* Plures caſus recenſet *La Motte* (*d*), ob candorem ſuum & optimam fidem celebris, qui docent, terminum graviditatis quandoque & limites à *Divo Hadriano* ſtatutos excedere. Putat autem, hoc imprimis tunc contingere, ſi debilior fœtus ad debitam nutritionem & incrementum indigeat diuturniori in utero materno morâ. Mirabilior longè caſus legitur (*e*) de muliere, quæ ſex ſeptimanis nupta incepit ſolita graviditatis incommoda pati: menſtrua tamen non ceſſabant: circa medium quinti menſis ſenſit infantis motum, & turgebant mammæ; octavo menſe ex papillis aliquot guttæ lactis ſpiſſi, rubelli, exibant; noni menſis initio crura tumebant, & venæ fiebant varicoſæ; undecimo menſe aderant validi dorſi & ventris do-

(*z*) Levret l'Art des Accouchem. §. 596.
(*a*) Ibid. cap. x. pag. 259.
(*b*) In loco modò citato.
(*c*) Aul. Gellii Noct. Attic. Lib. III. cap. xvi. pag. 103.
(*d*) Traité des Accouchem. &c. Liv. I. chap. xxviii. pag. 121. &c.
(*e*) Académ. des Scienc. l'an 1753. *in*-4°. Hiſt. pag. 139. & ſeq.

lores; vocata obſtetrix nullam ad partum diſpoſitionem inveniebat; ſequenti die tres circiter libræ aquæ rubellæ effluxerunt; dolores illi manſerunt per triduum, menſium parca copia prodiit, dolores ceſſabant, & optimè ſe habebat, manente abdomine tumido; mammæ admodùm turgebant.

Peritiſſimos Medicos ac Chirurgos conſulebat, & celeberrimum etiam *Winſlow*; qui in viciniâ ruſticabatur: omnes affirmabant, illam gravidam eſſe.

Decimo octavo miræ illius graviditatis menſe, menſtruus fluor, hactenùs ruber, in album mutatus eſt, & ſolitâ ſemper periodo rediit; motum infantis ſe ſentire teſtabatur: peritiſſimus tamen Chirurgus abdomen tangens, nullum infantis motum percepit, ſed ventrem tenſum tympani inſtar invenit. Per ſedecim adhuc menſes in eodem ſtatu manſit, niſi quòd crura detumuerint, venis tamen manentibus varicoſis. Trigeſimo quinto menſe peperit infantem maſculum, qui per triduum vixit: mater autem ex puerperio ſurrexit ſana. Infans & placenta ſolitam habebant molem. Eadem hæc fœmina paulò poſt puerperium denuò omnia graviditatis ſigna habuit; & credit, ſe motum infantis ſentire in tumido enormiter abdomine, quod jam per quinque annos & octo menſes geſtat, cæterùm ſana, & ad ſolitos apta labores.

Sed & quibuſdam mulieribus familiare eſt, ante novem menſes abſolutos parere: vidit *La Motte* (*f*) juvenculam, quæ ſeptem à matrimonio menſibus filium pepererat, dubitante marito de conjugis caſtitate: à primo poſt abſolutum puerperium congreſſu impprægnata, peperit denuò filium ſeptimeſtrem: ambo tamen adoleverunt, & militiæ nomen dederunt. Filiæ ejuſdem mulieris pariter ſeptimo menſe pepererunt: Undè videtur in hac familia gentilitium fuiſſe morem, ut ſeptimo menſe partum excluderent. Similis & alter caſus ibidem legitur.

Undè ſtatuit *Mauriceau* (*g*), tunc partum ſequi, quando uterus majorem extenſionem non patitur; quod vel ab utero ipſo pendere poteſt, utì præcedenti capitulo dictum fuit, vel etiam à velociori aut tardiori incremento fœtûs, uterum replentis. Ob hanc rationem credit, mulieres, quæ gemellos in utero gerunt, citiùs parère, cùm magis diſtendatur uterus, & frequentiori fœtuum motu magis irritetur. Septimeſtres autem partus adeò parùm vitales habuit, ut dicat, ſe nullos vidiſſe, qui plus quàm per quindecim dies vixerint. Obſervata autem *La Motte*, ac aliorum, contrarium docent; & memini, me aliquot vidiſſe adoleſcentes ſanos ac robuſtos, de quibus certus eſſe poteram, quòd ſeptimo menſe nati fuerint. Verum tamen eſt, quòd plerumque debiles ſint, & minoris molis. Si fœtus, palmam manûs magnitudine æquans, educari poterit, ut ad octogeſimum annum vitam produxerit; multò magis id de ſeptimeſtri partu ſperari poterit. Neque ſoli *Liceto* (vide §. 1309) hæc fortuna contigit, ut potuerit educari præter omnem ſpem; recentior enim obſervatio, & magis mira, idem docet. Quinto graviditatis menſe excludebatur fœtus, vivus quidem, ſed puſillus, & debilis admodùm: non plorabat, & vix reſpirare videbatur, oculi clauſi erant, membra flaccida & pendula; leves quidam motus, & calor corpuſculi, teſtabantur vitam ſoli: mollibus tectus linteis, blando fovebatur calore, guttatim dabatur pauculum lactis tepidi; quod deglutiit; manſit in eodem præcisè ſtatu per quatuor integros menſes, leviſſimos tantùm motus faciens; nullum edebat planctum; nullum excrementum depoſuit. Poſt quatuor hos menſes abſolutos incepit plorare, excrementa

(*f*) Traité des Accouchem. Liv. I. chap. XXVIII. pag. 122. — (*g*) Liv. II. chap. II. pag. 204. 205.

deponere, corpus movere, ubera ducere, & creſcere, ſimili modo ac alii infantes, & tam feliciter quidem, ut circa decimum ſextum à nativitate menſem coætaneos robore ſuperaret (*h*). Jure mirabatur egregius auctor, quòd præcox ille fructus vixerit vitam fœtûs toto illo tempore, quòd deerat juſtæ maturitati.

Videtur autem tota graviditatis hiſtoria docere, quòd fœtus magis magíſque perficiatur in utero, & majus robur acquirat, adeóque non patet ratio, quare octimeſtris fœtus debilior & minùs vivax foret, quàm ſeptimeſtris, ut *Hippocrates* voluit, quem plurimi alii ſecuti ſunt: verum quidem eſt, certa obſervata ſemper prævalere in Medicinâ, quantumcunque ratiocinium etiam videatur probare oppoſitam ſententiam; ſic *Peu* (*i*) teſtatur, plurimos infantes ſeptimo menſe prodire robuſtos & vegetos, octavo autem menſe ut plurimum debiles, & vix vitales; contrariam tamen ſententiam ex multiplici obſervatione tuetur *Mauriceau* (*k*). Videri poteſt de his *Drelincurtius* (*l*), qui videtur ſatis benè probaſſe, quòd octimeſtris fœtus, ſi caſu vel morbo exeat; periculosè habeat, ſi autem ſponte prodeat, æquè poſſit vivere, ac ſeptimeſtris.

Cùm ergo ex antè dictis ſatis conſtet, terminum graviditatis ſatis incertum eſſe, non tantùm in diverſis, verùm etiam in eâdem muliere, dicendum erit de illis ſignis, quæ partum brevì futurum deſignant, utì & de illis, quæ actu parturire gravidam docent, & ex quibus indiciis, partum facilem aut difficilem futurum, cognóſcere poſſit Medicus.

Aliquot antè partum diebus tumor ventris deſcendit, detumeſcente ſuperiori parte abdominis, dolor inſolitus lumborum percipitur, urina frequentiùs, ſed difficiliùs, dimittitur, mucoſus ex vagina humor fluit (*m*). Hæc ſigna quidem juſtam dant ſuſpicionem, quòd partûs tempus appropinquet; verùm non dant certam cognitionem. Illo enim tempore, dum vertitur infans, qui anteà capite versùs ſuperiora locabatur, plura ex his ſignis obſervantur. Illa fœtûs verſio ſolet frequenter octavo graviditatis menſe contingere, quandoque citiùs, aut ſeriùs; & partum tunc jam inſtare, creditur. Sæpiùs ſe hoc vidiſſe, teſtatur *Mauriceau* (*n*), & præcipuè in Chirurgi uxore, quæ octavo menſe, dum vertebatur infans, credebat certiſſimè, ſe parituram, dum magnos ſentiebat in abdomine dolores; undè omnia neceſſaria diſponebat. Verùm poſt integrum menſem adhuc geſtavit infantem, & dein feliciter peperit: idem & in propriâ uxore, & in aliis pluribus, obſervavi. Undè, dum ſimilia ſigna obſervantur, non temerè prædicendum eſt, certò partum inſtare.

Tunc autem ſcimus, parturire gravidam, ſi dolor in lumbis adſit, non continuus, ſed per intervalla recurrens; qui dolor, per latera abdominis pergens, versùs pubem terminatur, cum teneſmi deprimentis quaſi ſenſu; hi veri dolores ab obſtetricibus ſolent vocari; ſpurii verò, ſi ſolum abdomen doleat, vel in abdomine orti versùs lumbos recurrant: partum enim non promovent ſpurii illi dolores; imò potiùs retardant; &, ſi moleſti admodùm fuerint, opiatis tolli debent, túncque ſequuntur veri partûs dolores; utì & in propriâ uxore, ac aliis plurimis, obſervavi. Pulſus tunc fit frequentior, & elevatur magis; reſpiratio difficilior videtur, dum ad ſingulos dolores puer-

(*h*) Brouzet, Eſſai ſur l'Education Medic. &c. pag. 27. & ſeq. in notis.

(*i*) La Pratique des Accouchem. Liv. I. chap. 3x. pag. 95.

(*k*) Loco modò citato.

(*l*) In Opuſcul. pag. 120.

(*m*) Mauriceau, Traité des Malad. des Femmes groſſes, Tom. I. Liv. II. chap. II. pag. 211. 212.

(*n*) Ibid. chap. v. pag. 235.

peræ nixum facientes inhibent animam. Omnia autem hæc inſtante jam partu, fiunt validiora, dum dolores validi ſe invicem proximè ſequuntur. Dixerat *Hippocrates* (*o*): *Aſſero autem mulierem, ubi pariet, crebrùm ſpiritum emittere, &c. Tum verò potiſſimùm crebrò reſpirat, ubi partui proxima eſt, túncque maximè lumbis dolet; nam & lumbi à fœtu percutiuntur.* Omnia hæc ſigna collegit *Mauriceau* (*p*); qui ſimul addit; pudenda tunc tumefieri, monetque, ſæpè tunc vomere parturientes; quod ſignum non eſſe malum, utì vulgò creditur, ſed proximè inſtantis partûs indicium, teſtatur; quod & frequenter vidi; & *Manningham* (*q*) confirmat, dicens: *Vomitus verò inter puerperæ labores, ſi ſupra modum non ſint, nunquàm non utiles ſunt.* Narrat *La Motte* (*r*), quòd adſtiterit parturienti, quæ ad ſingulos partûs dolores vomebat, & indè peſſimè angebatur, dum in præcedentibus puerperiis nunquam ſimile quid experta fuiſſet. Cùm ſe accingeret, ut miſeræ hunc metum tolleret, ultimus dolor aderat, qui ſanum infantem expellebat. Multiplici edoctus experimento, vomitum quidem pro ſigno inſtantis jam partûs habuit, monuit tamen prudenter Chirurgos obſtetricantes, ne facilè, vel ex hoc, vel aliis ſignis, abſolutè facilem partum præſagiant, cùm præter omnem ſpem quandoque adverſa contingant, abſque cognitâ evidenti causâ. Certè de vomitu, qui partûs tempore contingit, *Manningham* (*s*) monuit ſequentia: *Violentis doloribus ſubitò deficientibus, ſi ſuperveniat vomitus, metuendum eſt, ne laceretur uterus.*

Notavit & *Mauriceau* (*t*), inſtante jam partu totum corpus tremere puerperis, præcipuè tamen crura & femora, ſed abſque frigore, & calente toto corpore: tremor autem ille non eſt mali ominis, ſed potiùs naturalis. In ſacris enim literis legitur (*u*), Deum *Moyſi* dixiſſe: *Hodiè incipiam mittere terrorem atque formidinem tuam in populos, qui habitant ſub omni cœlo; ut audito nomine tuo paveant, & in morem parturientium contremiſcant, & dolore teneantur.* Solet tunc ſimul adeſſe, vel paulò pòſt ſequi, ut humores ex utero fluentes ſanguine tingantur, quod meritò habetur pro ſigno, brevì partum finiendum eſſe; neque leve illud ſanguinis effluvium fit à laceratione oris uteri, ſed potiùs à ſeparatione chorii ab utero, dum aquæ prominere incipiunt, utì in præcedenti Capitulo *de Gravidarum morbis* dictum fuit (*v*). Summoperè autem neceſſarium eſt, ut benè diſtinguatur, an veris partûs doloribus laboret gravida, an non? Monuerat enim ſollicitè *Manningham* (*x*): *Infans, ſe ſubvertens, in ſupremo geſtationis menſe, motu inſolito falſos ſæpè dolores ciet, qui etiam nixus maturè nimis afferunt.* Minùs peritæ enim obſtetrices urgent quandoque gravidas, ut validis nixibus juvent dolores, qui oriuntur à verſione infantis, nondum ad partum maturi; imprimis, ſi ſimul os uteri apertum jam tangant. *Mauriceau* (*y*) recenſet talem caſum; vocabatur ad gravidam, quæ ſe parturire credebat; idem adfirmantibus binis, quæ aderant obſtetricibus: tactu explorans, invenit os uteri hians ad pollicis latitudinem, tangebat caput infantis tectum membranis, quæ flaccidæ adhærebant capiti, nullo modo tenſæ, aut turgentes: licèt per ſex dies tormina ventris habuiſſet, ſpurios nempè do-

(*o*) De Morb. Mulier. Lib. I. cap. XXXII. Charter Tom. VII. pag. 749.
(*p*) In loco modò citato, pag. 212.
(*q*) Art. Obſtetric. Compend. pag. 42.
(*r*) Traité des Accouchem. chap. XXV. pag. 114.
(*s*) Artis Obſtetr. Compend. pag. 15.
(*t*) In loco modò citato, pag. 212. 213.
(*u*) Deuteron. cap. II. verſ. 25.
(*v*) Mauriceau, Traité des Malad. des femmes groſſes, Tom. I. pag. 213.
(*x*) Art. Obſtetric. Compend. pag. 14.
(*y*) Loco modò citato, pag. 214.

lores, & os uteri hiaret, tamen nullam adeſſe ad partum diſpoſitionem, dixit *Mauriceau*, ac leni clyſmate applicato, unà cum tepore lecti, ceſſaverunt illi dolores, & per integrum menſem gravida hæc potuit alacriter rebus ſuis domeſticis vacare; túncque felix infantis vivi partus ſequebatur. Undè meritò concluſit, omnia partûs inſtantis ſigna eſſe incerta, niſi adſint dolores veri, qui ex lumbis incipientes versûs pubem tendentes deſinunt, cum teneſmi ſenſu; ſimúlque aquæ formari incipiant; id eſt, digito percipiantur membranæ aquâ inter has & caput infantis collectâ turgidæ, prominentes per apertum os uteri, illudque replentes. Solam enim oris uteri aperturam fallax dare inſtantis partûs ſignum, tanquàm axioma in arte obſtetriciâ poſuit *Manningham* (z), dicens *Apertio oris uteri mulieris gravidæ non ſemper parturitionis eſt ſignum certum; nonnunquam enim orificium adeò patefactum in quibuſdam invenitur, ut digitum inferri ſinat, menſem ante partum.*

Poſtquam jam per ſigna certa conſtitit, partum inſtare, optimè monet modò laudatus auctor (a): *In principio doloris quærendus eſt fœtûs & uteri ſitus;* ut nempè præſagium haberi poſſit de facilitate, vel difficultate, futuri partûs, atque etiam maturè adhiberi poſſint illa artis obſtetriciæ auxilia, quæ malum infantis in utero, vel & ipſius orificii uteri, ſitum mutare, & emendare poterunt. Plurimæ enim perierunt puerperæ, quæ ſervari potuiſſent, ſi ſtatim hæc exploratio facta fuiſſet. De hâc negligentiâ, vel imperitiâ, obſtetricum paſſim apud artis obſtetriciæ ſcriptores inveniuntur querelæ.

Præcipua ſigna, ex quibus facilem partum augurari ſolent obſtetricantes (b), ſunt ſequentia: *Si uteri infima pars cum capite infantis in pelvim illapſa fuerit, ita ut illam in limine vaginæ facilè attingi valeat, &c: Si os uteri tenue, molle, latéque patulum, ſit, & per aperturam oris uteri deprehendatur, infantem capite ad excluſionem prævio ſive prono ferri, neque brachio, neque venâ umbilicali, intercedente, ſi ſimul humores in latitudinem ſe complanent, nonniſi proſper, celeriſque partus exſpectandus eſt.*

Omnia hæc ſigna ſanè bona ſunt: ſed tamen ex his nondùm certi ſumus de aliis obſtaculis, quæ latere poſſunt: circumvolutio funis umbilicalis circa collum, vel alia membra, infantis poteſt partum difficilem reddere; ita etiam hydrocephalon, tumens nimis abdomen, monſtroſa figura, &c. Undè omnia ritè ad felicem partum diſpoſita eſſe, ex his quidem concludi poteſt, ſed tamen abſoluta certitudo facilis & felicis partûs haberi non poteſt; hinc ſemper aliquâ cautelâ in hoc præſagio opus erit.

Partus difficilis autem prævidetur, ſi contraria præcedentibus ſignis obſerventur: *Os uteri altius, parum aut omninò non apertum, præacutum, craſſum, atque durum, aut humores in longitudinem coarctatos.* Tunc enim membranæ aquis diſtentæ non efficient planum vel ſubrotundum tumorem, ſed farciminis inſtar elongabuntur: ſi autem ex his ſignis difficilis partus prævideatur, nunquam hoc parturienti indicandum, ſed amicis ac adſtantibus tantùm, & prudenter quidem.

Patet ſatis ex dictis, obſtacula, quæ partum difficilem reddunt, pendere, vel à matre, vel à fœtu, vel quandoque ab utriſque; & tunc ſolent difficillimi partus ſequi. Hæc autem jam ſeorſim conſideranda veniunt.

(z) Loco modò citato.
(a) Art. Obſtetric. Compend. pag. 15.

(b) Deventer Novum lumen Obſtetric. cap. XVIII. pag. 62. 63.

§. 1311. **V**Itio Matris, deficientibus viribus ad expellendum, vel partibus ipſis naturalibus malè ſe habentibus.

Cùm homo, proportione habitâ ad reliquas partes corporis, caput majus habeat, quàm reliqua animalia, ideò & fœmina humana difficiliùs parit, ac validiori indiget nixu; ad quem requiruntur debitæ vires. Solet quidem dici, quòd ſanus & robuſtus fœtus ſuis conaminibus matris parturientis nixus adjuvet, ut in dias luminis auras erumpat citiùs; ſi autem omnia ritè conſiderentur, patet ſatis, parùm aut nihil fœtum hîc juvare poſſe: motu membrorum ſuorum, & dilatatione oris uteri per caput ingrediens factâ, uterum irritat, & matris nixus excitat, per quos ſolos propellitur ex utero. Qui enim vel ſemel parturientem mulierem vidit, novit, quanto labore, quantâ vi, agat puerpera, dum fœtus naſcitur: animam retinet, omnes muſculi ferè corporis rigent, pedibus fulcro ſuſtentatis firmo, manubus adſtantes vel obvia quæque firmiſſimè prehendit, muſculi abdominis, dorſi, colli, rigent, facies rubicundo inflata turget, &, ut uno verbo dicatur, omnes vires totius corporis agunt, ut excludatur fœtus qui partûs tempore pati, non verò agere, videtur: &, ſi ageret, pauculum illud virium, quas tenellum corpuſculum habet, nullo modo augere poſſet adeò validos parturientis matris conatus.

Novi, *Harvæum* (c) ſtatuiſſe, *in viviparorum partu præcipuam naſcendi cauſam fœtui deberi. Molimini, inquam, ejus, non autem ponderi, ut Fabricius voluit, &c: Ipſe fœtus prono capite uteri clauſtra aggreditur, eademque propriis viribus recludit, & in lucem eluctatur.* Credebat autem, ſententiam ſuam indè præcipuè confirmari, quòd in oviparis fœtus ipſe, non autem mater, corticem ovi effringeret, idemque contingeret in inſectis pluribus, & piſcium ovis. Sed in anatome comparatâ opus eſt magnâ cautelâ, ne facilè credamus, in humano corpore ſemper eodem modo contingere illa, quæ in aliis animalibus obſervantur. Oviparorum ova, à matre depoſita, ſi fœcunda fuerint, blando tantùm tepore indigent, ſive mater fovendo per incubatum hunc præbeat, ſive alio quocumque modo ille producatur; utì hodiè nimis notum eſt. Præthereà pullus durum jam roſtrum habet, ſolidas ungulas, validoſque, pro ratione molis, motus exercere aptus eſt; ſimulac enim ex ovi clauſtro prodiit, currit alacriter. Naſcens homo fletu ſuo alienam, quâ ſtatim indiget, opem poſcit, nec unquam uteri clauſtrum ſuis viribus aperire poterit. An obtuſa capitis fœtûs figura, ejuſque moles, aptum dabit inſtrumentum, quo dilatari poſſet uteri orificium, quod jam dilatatum eſſe debet, antequàm caput fœtûs illud ingredi poſſit? Nixus materni, validaque uteri contractio, dum urgent dilatari jam inceptum uteri orificium, membranas humore plenas deprimunt in locum minùs reſiſtentem; ſícque formantur aquæ, os uteri ſenſim magis dilatantes, capite fœtûs nondum ingreſſo uteri orificium. Ruptis membranis, aquis effluentibus, in partu naturali caput fœtûs illabitur, non verò ſuis viribus exit fœtus, ſed validiſſimi tunc ſequuntur parientis nixus, qui partum abſolvunt; quibus minimè opus fuiſſet, ſi proprio conamine in lucem prodire potuiſſet fœtus.

Conatus fuit *Harvæus* (d), ſtabilire ſententiam ſuam obſervatis; teſtatur autem

(c) De Generatione Animal. cap. *de Partu*, pag. 366, 367. — (d) Ibid. 368.

ſequentia: *Mulier quædam apud nos (compertum narro), ſub veſperam mortua, in conclavi ſola relicta eſt: manè autem ſequenti, inter femora ejus repertus eſt infans, qui proprio niſu exitum ſibi procuraverat.* De fide hujus obſervationis nullus dubito, cùm & ſimilia apud alios auctores legantur, & ipſe talia contigiſſe probè noverim; ſed minimè videtur ex hâc obſervatione concludi poſſe, quòd proprio niſu exitum ſibi fecerit infans. Notum eſt nimis, quàm dubia ſint mortis abſolutæ ſigna; neque mirum foret, ſi miſera hæc, pro mortuâ derelictâ, revixerit denuò, & poſt novum pariendi conatum fœtum excluſerit, omnique deſtitutâ auxilio perierit.

Sed & ipſe uterus, propriâ contractione ſuâ, fœtum, qui videtur partui proximus fuiſſe, exprimere potuit. Vidit *De Graaf* (*e*) in cuniculis diſſectis, uterum motu undoſo ac periſtaltico quaſi agitari, & propriâ ſuâ vi fœtus exprimere. Licèt autem *Harvæus* fœtus viribus partum adſcriberet, diſſimulare non potuit tamen, excludi quandoque fœtus morboſos & languidos, & quandoque ante debitum tempus prodire in lucem; verùm tunc dixit, *non tam partus fit, quàm abortio, fœtuſque ejicitur potiùs, quàm paritur* (*f*). Solito tamen ſuo candore fatetur, quòd uterus etiam huic operi auxiliares manus ferat, & probat exemplo mulieris, cui uterus prolapſus ad genua uſque pendebat, capitis humani magnitudinem excedens; atque in imâ ſuî parte dehiſcens madorem & ſaniem (tanquam locus ulceroſus foret) profudit. Deinde addit ſequentia (*g*): *Ego re inſpectâ (tactu enim non explorabam) cancrum aut carcinoma uteri jam affore metuebam, ideóque ligaturam & abſciſſionem meditabar; & intereà conſului, ut blandis fotibus dolorem leniret. Nocte verò ſequenti ex eodem tumore infans ſpithamæ longitudine, perfectè formatus, ſed mortuus, protruditur, & poſtridie ad me defertur.* In hoc caſu manifeſtè patet, nec matris nixus in pendulum extra vulvam uterum agere potuiſſe, nec fœtum mortuum aliquid ad partum contribuiſſe; qui ergò ſoli uteri contractioni tribuendus eſt. Uterus ergò ſuâ vi ad partum contribuit; & fatetur *Harvæus* (*h*), quòd non tantùm in homine, ſed *etiam in aliis animalibus (ut potè cane, ove, & jumentis) liceat obſervare, hunc connixûs modum non eſſe uteri aut ventris ſolius actionem, ſed totius quoque corporis conatum.* Agnovit ergò & maternos nixus, tanquàm partûs cauſam, attamen paulò pòſt (*i*) difficillimum partum ſolis robuſti infantis viribus tribuit. Mulier enim, quæ, poſt difficilem & laborioſum partum, integrum vaginæ ambitum interiorem laceratum atque excoriatum habuit, ut poſteà vaginæ latera prorsùs inter ſe concreverint; *Undè nec virili membro, nec ſpecillo quidem, ingreſſus patuit, neque menſtruorum fluxui egreſſus;* gravida tamen facta fuit, & inſtante partu, miſeris dum torqueretur modis, omnem ſpem pariendi abjecit, maritoque & amicis valedixit moritura. *Cùm ecce, inopinatò, robuſti admodùm fœtûs ſummo conamine, totus ille tractus dirumpitur, fitque inſperatus partus; & validus infans ſibi matrique ſuæ ſalutis auctor exſtitit, viamque apertam aliis pòſt naſcendis reliquit: Idoneis enim adhibitis remediis, mater priſtinam valetudinem recuperavit.* Quis mortalium credet, tantum obſtaculum robuſtiſſimi etiam fœtûs viribus ſuperari poſſe? An non potiùs ſummis miſeræ hujus puerperæ nixibus debetur? Hinc diſcimus, quantùm in candidiſſimis, ingenioſiſſimis, & ad obſervandum quaſi natis, viris poſſit præconcepta opinio.

(*e*) De Mulier. Organ. pag. 325. — (*f*) Harv. de Generat. Animal. cap. *de Partu*, pag. 369. — (*g*) Ibid. pag. 370. — (*h*) Ibid. pag. 366. — (*i*) Ibid. pag. 368.

Patet ex his, debilitatem virium meritò inter cauſas difficilis partûs recenſeri; undè optimo conſilio, utì aliâ occaſione ad §. 1291. dictum fuit, Spartanæ virgines validis exercitiis firmabant corpus, ut, *ſtrenuè partus excipientes, benè & facilè adversùs puerperii certarent labores.*

Sed & Spartana mater difficilem, imò quandoque omninò impoſſibilem, experiretur partum, ſi partes ipſæ naturales malè ſe haberent, nec tranſitum naſcituro homini permitterent, niſi difficillimè.

§. 1312. SI vires deficiunt, hæ excitandæ ſunt ope Uterinorum, Cardiacorum, Sternutatoriorum.

Summâ hîc opus habet prudentiâ Medicus, ne noceat imprudenti cardiacorum exhibitione. Rariùs enim, quàm creditur, puerperæ debilitas partum reddit difficilem. Vidi toties, dum adſtantes crederent, inſignem adeſſe virium defectum, omnes miratos fuiſſe ingens robur, dum ultimis nixibus prodiret infans. Ipſa puerpera, & omnes adſtantes, in votis habent, partum accelerare. Verùm anteà monui, in primiparis, quæ omnium impatientiſſimæ eſſe ſolent, celerem partum non eſſe tutiſſimum, præſtare potiùs lentiorem, ut ſenſim cedant partes, non autem ſimul & ſemel violentè diſtendantur. Semper debemus memores eſſe prudentis *Galeni* moniti (vide §. 6.): *Sive purgans dederis, ſive vomitorium, &c. prima exhibitio in tuâ poteſtate eſt, reliqua ſibi fortuna vindicat.* Si enim tempore parturitionis cardiaca calida, frequentiùs, aut majori copiâ, dederis, ad vires nempè inſtaurandas, vel partum accelerandum, hæc pergent agere, poſtquàm peperit mulier. Sed omnes Medici agnoſcunt, nihil magis prodeſſe poſt partum, quàm quietem mentis ac corporis, & pacatiſſimum humorum motum; qui accelerabitur poſt partum, dum pergent agere ſtimuli cardiacorum, quæ parturitionis tempore exhibita fuerunt largiori copiâ. Quàm prudenter *Celeberrimus Boerhaave* (*k*) hoc monuit, dum nobiles *olei Cinamomi* vires enumerat: *At oleo Cinamomi ſuppar videre necdùm contigit, quotieſcumque collapſæ gravidarum, parturientium, puerperarum, vires, abſque inflammatione, abſque ruptis, hactenùſque hiulcis, vaſis.* Sed certè poſt partum, dum ſeparatur placenta ab utero, hiulca ſunt vaſa, & copioſum ſanguinem effundunt. Dum genuini partûs dolores breviori ſe invicem intervallo ſequuntur, pulſus fit plenior, celerior, facies tenſa rubet, calor in toto augetur corpore. Judicet tunc Medicus, an in tali conditione corporis cardiaca calida ſtimulantia utilitatem habere poſſint? Quamvis enim in parturitionis initio talis ſtatus nondùm adſit, tamen aderit brevì, etiam in puerperio quàm maximè legitimo, & naturali. Solent in quibuſdam locis circumferre obſtretices ciſtulas, ſpirituoſis remediis plenas, quæ parturientibus aliquando largiori doſi exhibent, & quidem tantò audaciùs, quò ſunt minùs peritæ: undè ſæpè magna contigerunt infortunia. Si enim non à languore, ſed à perverſo ſitu fœtûs in utero, vel & uteri ipſius obliquâ poſiturâ, difficilis partus fiat, tantò plus nocet obſtetrix, quantò plus dolores urgeat, antequàm mutato ſitu fœtûs, vel uteri, leventur hæc obſtacula. Hinc niſi certus ſit Medicus de languore par-

(*k*) Chemiæ, Tom. II. Proceſſ. XXX. Schol. VII. pag. 129.

turientis, nunquam exhibere debet cardiaca calida; & tunc adhuc tantùm refractâ doſi, repetitiſque vicibus.

Urgent tamen hæc obſtetrices, parturientes, adſtantes, & ſi neget, clam, inſcio Medico, vel etiam invito, offeruntur talia. Sæpiùs fui in tali caſu, & malui ſemper præſcribere illa, quæ noveram innoxia fore quàm moroſè negare omne cardiacum remedium. Aquæ ſtillatitiæ, ex *floribus ſambuci*, *tiliæ*, *roſarum*, *ex ceraſis nigris cum nucleis contuſis*, *ex meliſsâ*, *corticibus citri*, *arantiorum*, *& his ſimilibus*, gratâ fragrantiâ reficiunt, nec tamen calorem & motum augent.

Nullibi magis dominantur mulierculæ, quàm puerperii tempore: inſultant Medicis, tanquàm rerum muliebrium ignaris: quævis adſtantium matronarum peculiare quoddam habet remedium, quod in principibus familiis per ſæcula jam uſu probatum dicitur. Ratione agere cum his ſi quis vellet, oleum & operam perderet, ac cum ratione inſaniret. Magis profeci, dum facilem me monſtrabam in adhibendis inanibus, imò ſæpè ridiculis, modò omni periculo & ſuperſtitione carerent. Nunquàm me oppoſui, ſi *lapidem Lyncis*, *Aquilæ*, & alia ſimilis farinæ, de collo parturientis ſuſpendere, vel femori alligare, vellent; imò, modò in reliquis obtemperare vellent, vel ipſum *Helmontii* (*l*) remedium concederem, quod ex felle & hepate anguillæ ſiccatis, ac in pulverem tritis, conficitur; ſi non ex vino, ſed ex aquâ, vel vino multâ aquâ diluto, ſumeretur. *Pharmaco nimirùm adhuc in ſtomacho exiſtente, apertum fit os pubis, & valvæ oſſis ſacri in lumbis, fœtûſque ſtatim propulſus. Notavi ſcilicèt, ſtomachum claves uteri gerere.* Nugantur deindè, dum vult, ideò anguillæ hepar, ſerpentis nempè aquatici, maledicti, rigorem minuere, quia propter ſerpentis invidiam mulier in dolore parere debuit. Maluit certè prudentior in his *Mauriceau* (*m*), blando alloquio animum erigere parturientis, & juſculo, vel pauco vino cum pane toſto, vires languentes erigere.

Prætereà notandum eſt, languere quandoque puerperas, vel ob diuturnitatem parturitionis, vel etiam, quod frequentiùs longè contingit, ob metum doloris, & ancipitis eventûs; undè quandoque, in tenerioribus imprimis, hyſterica anxietas ſequitur; ideò uterina, ſive antihyſterica, remedia commendantur. Sufficiet in tali languore, aliquot guttulas *tincturæ ſuccini*, vel *caſtorei*, in aquis ſtillatitiis modò laudatis diluere, & cochleatim dare, donec levetur hoc malum.

Si autem magna & ſubita debilitas oriatur, præcipuè ſi ſimul dolores ceſſent, magnum imminet periculum. *Viribus derepente deficientibus, lethalis extravaſatio eſt metuenda* (*n*); dum ſanguis, vel undatim ex vulvâ profluit, vel in abdomen diffunditur, rupto utero; de quâ re poſteà dicetur. Spontè autem patet, in triſtiſſimo tali caſu mortem accelerari per cardiaca calida, cùm hæmorrhagiam augeant.

Illud quod ſpontè naturæ contingit in morbis, ſi juvet, ſolet ars imitari: undè doctrina illa de nocentibus & juvantibus magni momenti eſt in arte Medicâ: de quâ re videantur illa, quæ §. 602. ſeptimo numero habentur.

Dixerat *Hippocrates* (*o*); *Mulieri, uteri ſtangulatu vexatæ, aut partûs difficultate laboranti, ſternutamentum ſuccedens, bonum.* Notum eſt, inter ſternutandum concuti

(*l*) In Capit. *Jus Duumviratus*, pag. 247. nº. 46.

(*m*) Traité des Maladies des Femmes, Liv. II. chap. x. pag. 263.

(*n*) Manningham, Art. Obſtetric. Compend. pag. 15.

(*o*) Sect. V. Aphor. xxxv. Charter. Tom. IX. pag. 215.

totum

totum corpus, omnes ferè muſculos ſubito & convulſivo quaſi motu agitari, conquaſſari omnia viſcera: undè ſpes naſcitur, dolores parturientis ſic augeri poſſe, ut partus acceleretur.

Felix ſternutationis in partu difficili effectus apud *Harvæum* (*p*) legitur: Juvencula ob ſummum pariendi laborem in animi deliquium incidit, ſtatímque adeò ſtupida & comatoſa facta eſt, ut nullis potuerit excitari remediis, licèt varia tentata fuerint: cùm autem nil deglutire poſſet, pennam, ſternutatorio fòrtiori illitam, indidit naribus: licèt autem adeò ſtupore obruta fuerit, ut neque indè ſternutaret, nec excitaretur, tamen totius corporis convulſione quâdam tentari cœpit, quæ, ab humeris incipiens, paulatim per totum corpus ad inferiora pertingebat. Quotieſcumque autem adhibebatur ille ſtimulus, promovebatur partus; tandémque, inſciâ matre, & comatosâ adhuc manente, natus eſt infans ſanus ac vegetus. Non notat tamen, an hæc puerpera ad ſe redierit poſteà, & evaſerit, an non.

Patet indè, irritatis per acre ſternutatorium nervis, etiam non ſequente ſternutatione, auctos fuiſſe pariendi conatus, cum felici ſucceſſu. Si autem facies vultuoſa, rubra, oculi turgentes, calor magnus capitis, adeſſent ſimul in tali parturiente, facilè intelligitur, largam venæ-ſectionem præmittendam eſſe, antequàm validi illi ſternutationis concuſſus tutò tentari poſſent. Secus enim vaſorum in capite ruptura, & lethalis apoplexia, metuenda foret. Undè etiam *Mauriceau* (*q*), dum laudat in convulſis parturientibus ſternutatoria, venæ-ſectionem ſuadet priùs, niſi convulſio poſt profuſam Hæmorrhagiam ſecuta fuerit. Certè ſingultus, quem pro convulſionis ſpecie *Hippocrates* habuiſſe videtur, cùm æquè à repletione ac inanitione fiat, ut convulſio, ſolvitur ſternutatione (*r*). Cui ſententiæ etiam accedit *Galenus* (*s*), dicens: *Signum itaque bonum eſt, quia indicat, naturam priùs torpentem nunc exſuſcitari ac recreari, & propriarum motionum reminiſci.*

§. 1313. SI uteri collum internum nimis anguſtum, durumve, linimentis ſuccurrendum quantùm poſſibile, ut lubricum emolleſcat, vel fotu.

Conſideranda jam ſunt impedimenta, quæ in partibus naturalibus malè ſe habentibus obſervata fuerunt, quibus partus difficilis meritò tribui poteſt.

Fœtus hæret in uteri cavo, ex quo per cervicem uteri, ejuſque orificium, exire debet, ut partus fiat. Cervix autem illa uteri ſolet & collum internum vocari, ut diſtinguatur à vaginâ, quæ à quibuſdam collum uteri dicitur, ſed externum; fortè minùs propriè. Notum eſt, pyriformem figuram utero plerumque tribui, cujus ſuperior & latior pars fundus, inferior autem & anguſtior cervix, dici ſolet. *Euſtachius* (*t*) uteri integri, & diſſecti, figuras dedit; ſed in non gravidis mulieribus talis eſt: apparet autem uteri cavum, triangulare quaſi, ſuperiori parte latius, convergere & anguſtari, ubi incipit cervix, ſive collum internum, quod deſcendendo iterùm

(*p*) De Generat. Animal. cap. *de Partu*, pag. 366.

(*q*) Lib. II. cap. XXVIII. pag. 335.

(*r*) Sect. VI. Aphor. XIII. Charter, Tom. IX. pag. 255.

(*s*) In Comment. ad Aphor. XXXV. Sect. V. Ibid. pag. 215.

(*t*) Tubul. 13. & 14.

dilatatur ad os uteri uſque. In utero autem gravido fundus ſenſim magis magíſque diſtenditur, & aſſurgit; ſed & poſteà uteri cervix incipit dilatari, ita quidem, ut circà tertium graviditatis menſem quarta pars ſupremæ cervicis æquè diſtenta jam ſit, ac uteri fundus. Quinto menſe auctus magnitudine fundus occupat medium ſpatium, quod inter ſummitatem oſſium pubis & umbilicum interjacet; ſed hoc tempore dimidia cervicis longitudo extenſa eſt. Septimo menſe fundus umbilicum tangit; octavo menſe fundus mediam diſtantiam inter umbilicum & ſcrobiculum cordis occupat; nono menſe ſcrobiculum cordis attingit ferè; & tunc tota cervix uteri diſtenta eſt (*u*); tunc autem cervix uteri diſparet quaſi, unum cavum faciens cum fundo, quod adultum jam fœtum continet. Si conſideretur exactiſſima figura uteri fœminæ, in quintum menſem gravidæ (*v*), patet, jam maximam partem cervicis, ſive colli uterini interni, deletam quaſi eſſe diſtentione: notandum tamen eſt, illud, quod ſupereſt de cervice, brevius apparere, quàm reverà eſt, quia orificium uteri antrorſum incurvatum eſt, ut ejus interior ſuperficies meliùs oculis pateret (*x*). Saltem indè patet, ultimo graviditatis tempore, inſtante jam partu, de cervice uteri vix quid ſupereſſe, cùm tota jam dilatata, unà cum fundo, magnum cavum faciat. Hinc tum in ſummitate vaginæ nil de cervice tangi poteſt explorantis digito; ſed ſolum os uteri occurrit, miro pariter modo jam mutatum. In initio graviditatis enim illud tangitur exactè clauſum, oblongum, prominens, ferè inſtar roſtri canis recèns nati; ſenſim poſteà craſſeſcit, & emollitur, ad ſextum circiter menſem; poſt quem incipit minui in omni ſuâ dimenſione, in eâdem proportione quâ uterus magis diſtenditur, ita ut, partu appropinquante, totum complanetur, quaſi confuſum cum uteri tumentis globo: ſupereſt tunc tantùm parva circularis eminentia: in quibuſdam tamen fœminis ultimis graviditatis menſibus uteri orificium craſſius eſt, mucoſis madeſcens humoribus; ſed tunc laxum & molle tangitur, non verò compactum & firmum, utì in primis graviditatis menſibus fieri ſolet (*y*).

Cedere ergò poſſe debet non tantùm uterus, ſed & ejus cervix, graviditatis tempore, ut creſcenti fœtui commodum præbeatur ſpatium; quod niſi fiat, abortus metuendus eſt, utì præcedenti Capitulo de gravidarum morbis dictum fuit.

Verùm & uteri orificium pariter cedere debet, ac facilè dilatari, partûs tempore; &, licèt in graviditatis initio clauſum inveniatur, videtur tamen poſteà demum aperiri. In utero mulieris, quinque menſes gravidæ, *orificium manifeſtè hiabat, auctum valdè, in ambitu rugoſum, glutine quodam tenaci, coloris ex rubro profundè fuſci, tanquàm thrombo, infarctum: quod, utero dein per annum in convenienti ſpiritu ſervato, totum diſſolutum aperturam reliquit, tranſverſo pollice longam & profundam, latitudinis ubique ferè æqualis, cui facilè calamum ſcriptorium quovis loco immitteres* (*z*).

Aderant autem in margine externo dicti orificii pori, admodùm conſpicui, ſimili glutine pleni, & globuli pellucidi, ad aliquam profunditatem cervicis ſubſtantiæ immerſi, ſimili materiâ turgidi.

Adeſt ergò in his locis ſecretionis apparatus; ut & uteri hians orificium obturetur, & partes molles ac lubricæ ſerventur, ut facilè dilatari, & cedere, poſſint. Verùm

(*u*) Brudenell Exton. Sect. III. pag. 117. 118.
(*v*) Noortwyk, de Utero gravido, pag. 205.
(*x*) Ibid. pag. 206.
(*y*) Mauriceau, Traité des Malad. &c. Tom. I. Liv. I. chap. VII. pag. 97.
(*z*) Noortwyk, de Utero gravido, pag. 7.

iidem folliculi, morboſi ſi fuerint, partum impedire poterunt. In muliere enim primiparâ, quæ inter partûs dolores, non excluſo fœtu, exſpiraverat (vide §. 486), inventum fuit matricis collum obturatum ſubſtantiâ glandulosâ, quæ utero cohærebat, & *parvis hinc indè foraminulis perforata erat*. Quandoque & obſervatum fuit, in mulieribus admodùm fœcundis has lacunas mucoſas abolitas fuiſſe tandem; undè ultimi partus fuerunt magis laborioſi.

Obſervatur autem, utì antè dictum fuit, aliquot diebus ante partum de vaginâ prodire humorem mucoſum, & genitalia perpetuò madeſcere, ſícque omnia lubricari, ut facilior naſcituro fœtui præparetur tranſitus. *Hippocrates* (*a*), ubi recenſet commoda & incommoda illorum, qui civitates ſeptentrioni expoſitas incolunt, dicit, neceſſe eſſe, ut robuſti & ſicci ſint, capita habeant ſana & dura, morbis acutis inflammatoriis obnoxii vivant, & tamen reliquis hominibus magis longævi. Mulieribus autem prædixit, quòd *multæ ſteriles fiant propter aquas, quæ ſunt duræ, crudæ, & frigidæ; purgationes enim menſium non contingunt idoneæ, ſed paucæ, & pravæ. Deindè difficilè pariunt, neque valdè abortiunt, &c. Tabes etiam frequentes à partu contingunt, præ violentiâ enim ruptiones & vulſuras habent.* Durities autem & ſiccitas partium facili partui obſiſtunt.

Contra hoc vitium *Hippocrates* alio in loco (*b*) laudat ſequentia: *Si, quæ in partu eſt, ſicca fuerit, ac ægrè humectetur, oleum bibat, & locos oleo calido, & malvæ aquâ, perfundat, & cerato liquido illinat, adipe etiam anſerino cum oleo infuſo.* Similia adhibita fuerunt ſemper, ubi metus erat partûs difficilis, ob ſiccitatem & minorem partium naturalium flexibilitatem. Meritò ſuadet *Mauriceau* (*c*), hæc emollientia non tantùm adhibenda eſſe partûs tempore, ſed diù antè ut debita mollities & lubricitas poſſit obtineri. Imò etiam in partu legitimo ac naturali monet Obſtetrices, ut inungant genitalia oleo emolliente, axungiâ, vel butyro recenti, ſi obſervaverint, illa difficiliùs dilatari (*d*). Hanc tamen cautelam addidit (*e*), ne partûs tempore hæ inunctiones nimis frequenter fiant, ſícque abſtergantur humores mucoſi, qui tunc humectant & lubricant has partes; optimè enim notat, hos longè utiliores eſſe, quàm alia quævis linimenta. Dum in annosâ muliere primiparâ partum difficilem metuerem, bis de die partes genitales balneo vaporis exponi curavi, & dein inungi recenti amygdalarum oleo, cum decocto radicum althææ diù conquaſſato; ſic enim emollientiſſimum & lubricans linimentum obtinui; ſecutus nempè *Hippocratis* conſilium. Duabus autem ſeptimanis antè partum hanc methodum adhibui, & felici cum ſucceſſu.

Hæc ſunt illa, quæ tutò adhiberi poſſunt; vim enim inferre, ut dilatentur partes nimis anguſtæ & renitentes, periculoſum eſt, & plerumque lethalis harum partium inflammatio, cum acutiſſimâ febre, ſequi ſolet.

Accedit, quòd quandoque præter ſpem ſubitò dilatentur partes, quæ anteà nimis anguſtæ fuerant. Vidi ſæpè, Obſtetrices tangendo inveniſſe os uteri durum, clauſum, licèt aliqui partûs dolores jam adeſſent; hinc abiviſſe ad alias, quas promto auxilio

(*a*) De Aëre, locis & aquis, Charter. Tom. VI. pag. 191.

(*b*) De Mulier. Morb. Lib. I. cap. XXXIII. Charter. Tom. VII. pag. 749.

(*c*) Traité des Malad. des Femm. groſſes, Liv. II. chap. x. pag. 262. Liv. I. chap. XXVII. pag. 198.

(*d*) Ibid. chap. IV. pag. 239.

(*e*) Ibid. chap. VII. pag. 245.

credebant indigere. Vix horæ ſpatium elapſum erat, quin orificium uteri, molle, apertum, facilè cederet, ſequente ſubitò partu felici, antequàm vocata denuò Obſtetrix adeſſe potuerit, ut opem ferret. Mirabatur *La Motte* (*), ſe non poſſe per pedes educere fœtum ſex menſium, dum nullo modo cederet durum uteri orificium: oleis, & aliis pinguibus, uſus fuerat fruſtrà: abiit, ut pararet balneum vaporis ex herbis emollientibus: dum redit, invenit uteri os molle, & adeò facilè cedens, ut fœtum commodiſſimè educere potuerit, tam felici ſucceſſu, ut poſt ſex dies per plateas incederet ſana, & diſſimulans illa quæ contigerant. Candidè autem fatetur, quòd oris uteri relaxationem balneo vaporis adſcripſiſſet, ſi poſt uſum ejus ſecuta fuiſſet. Erat tamen ſolius naturæ opus. Mirus legitur caſus gravidæ (*f*), cujus vagina adeò erat arcta, ut vix calamum ſcriptorium admitteret: tamen, dum partûs dolores ingruebant, trihorii ſpatio adeò dilatata fuit vagina, ut robuſtum & validum infantem pepererit. Undè meritò concluditur, non facilè deſperandum eſſe, etiam in caſibus difficillimis. Prudentiùs tamen actum fuiſſet, ſi graviditatis tempore de dilatatione vaginæ cogitatum fuiſſet; de quâ re ad §. 1315. adhuc dicendum erit. Natura enim ſæpè ſibi ſoli ſufficit; ſed non ſemper; & tunc arte opus eſt.

§. 1314. SI tumor hìc (1313.) vel in vaginâ enatus expulſionem impedit, is diſcutiendus, ſuppurandus, vel eximendus ope Chirurgicâ.

Cùm partus naturalis non niſi valido puerperæ nixu fiat, etiam dum omnes viæ, per quas naſcens infans tranſire debet, liberæ ſunt, ſponte patet, quemcumque tumorem, circà os uteri vel in vaginâ natum, fœtûs excluſionem impedire; adeóque cura in ablatione talis tumoris conſiſtit. Varia autem obſtacula hæc inventa fuerunt, de quibus nunc agendum.

Uterus, utì notum eſt, inter veſicam & inteſtinum rectum ponitur, adeóque quidquid tumere facit has partes, unà cum utero in pelvi locatas, impediet facilem fœtûs excluſionem. Ad §. 1301, ubi ab incremento fœtûs nata incommoda recenſentur, dictum fuit, difficultatem urinæ, & alvi, in gravidis ſæpiùs obſervari. Undè inter partûs impedimenta recenſentur fœces accumulatæ in craſſis inteſtinis, & imprimis in recto, utì & veſicâ diſtentâ per urinam (*g*). Ideò circà finem graviditatis alvus, ſi moretur, molli clyſmate ducenda eſt. Optimè etiam, dum primi partûs dolores incipiunt, clyſma applicatur, ut inteſtinum rectum penitùs evacuetur: ſi enim tardiùs hoc tentetur, dum infantis caput magis jam deſcendit, tunc ſic comprimitur inteſtinum rectum, ut nec clyſma facilè admitti, nec fœces exire, poſſint. Simul clyſmata hunc uſum habent, quòd per nixum alvi evacuandæ promoveantur dolores (*h*). Ob eandem rationem monentur parturientes, ut urinam excernere tentent; plerumque etiam, dum clyſma alvum ducit, urina ſimul exire ſolet. Quomodò autem ſuccurri poſſit gravidæ, dum urina cum difficultate excernitur, vel

(*) Traité des Accouchem. Livr. III. chap. VII. Obſervat. CCIV. pag. 291.

(*f*) Académ. des Scienc. *in*-4°. l'an 1748. Hiſt. pag. 58.

(*g*) Mauriceau, Traité des Malad. &c. Liv. II. chap. X. pag. 260.

(*h*) Ibid. chap. IV. pag. 238.

integrè ſupprimitur, pariter ad §. 1301. dictum fuit; utì etiam de hæmorrhoidibus, quæ quandoque parturientibus multùm moleſtiæ faciunt, dum dolent turgidæ, ſícque ultimos pariendi nixus reddunt dolentiſſimos, imò quandoque impediunt, quò minùs parturientes totis viribus fœtûs excluſionem moliri poſſint ob doloris acerbitatem.

Præcipuè autem cavendum eſt, ne urinâ diſtendatur veſica: metus enim eſt, ne poſteà paralytica maneat veſica, & ſequatur moleſta incontinentia urinæ: imò obſervatum fuit, pleniſſimam urinâ veſicam validis parturientis nixibus ruptam fuiſſe; undè triſtia & vix medicabilia ſequebantur mala. Poſt difficilem admodum partum mulieri effluebat urina, cùm erecto corpore incederet, præter voluntatem, non ſine dolore acerrimo, ardore, & fœtore. Inſtituto diligentiſſimo examine, patuit, veſicæ partem inferiorem versùs latus ruptam, & rupturæ labia callo quodam jam obducta eſſe. Cùm autem portio urinæ inter veſicam & vaginam in tunicâ celluloſâ colligeretur, morâ acrior reddita eroſit vicina; undè exulceratio ſequebatur, & urina aſſiduè purulenta excernebatur (*i*). Imò, ſi non rumpatur veſica, poterit, ſi inter partûs nixus admodum plena fuerit, ſic elongari in loco, ubi vicina minùs reſiſtunt, ut hernia veſicæ ſequatur; moleſtum ſatis malum, quod in gravidis aliquoties obſervatum fuit, dum ultimis graviditatis menſibus caput infantis fundum veſicæ premit, quæ tunc in utroque latere diſtenditur quaſi in cornua, quæ per annulos abdominales exeunt; quandoque & inter vaginam ac inteſtinum rectum extenſa veſica deſcendit, & in perinæo tumorem hernioſum facit, qui compreſſus, evacuatâ urinâ, evaneſcit, retentâ urinâ, redit: plures tales caſus leguntur (*k*). Facilè patet, ſi hernia veſicæ inter vaginam & inteſtinum rectum protendatur, talem tumorem, vaginam comprimendo, anguſtare poſſe ejus cavum, quod & obſervatum fuit.

Vidit *Ruyſchius* (*l*) in parturiente muliere à conatibus vehementioribus natum tumorem durum, minoris pugni magnitudine, in latere dextro vulvæ. Fatetur, quòd ferè deceptus fuiſſet, credens primâ fronte, eſſe placentæ uterinæ portionem; quæ quandoque exitum antè fœtum quærit: *Re autem penitiùs inveſtigatâ, veram uteri lateralem portionem eſſe deprehendit: quod eventus quoque edocuit: Fœtu enim in lucem edito, ſtatim ad naturalem rediit locum, patienſque convaluit ſine ullâ ulteriori fomentatione, quâ uſi ſumus in partu, ne pars uteri prolapſa gangrænam conciperet.* Facilè autem concipitur, ſi orificium uteri non reſpondeat directè vaginæ cavo (de quâ re poſteà dicetur), tunc inferiorem & lateralem uteri partem in talem tumorem extendi poſſe.

Huc etiam referri poteſt, tanquàm partûs impedimentum, vaginæ prolapſus, qui ſimili ferè modo fit, utì prolapſus inteſtini recti. Interior enim ejus tunica, laxior reddita, ſenſim quaſi ſupra ſe ipſam invertitur, & extra vulvam prominet, ſub formâ quaſi annuli turgidi, inæqualiter plicati, in cujus medio apertura eſt, qui facilè digitum admittit (*m*); quo plerumque uteri orificium tangi poteſt, cùm & illud tunc ſoleat profundiùs deſcendere.

Talis apparet vaginæ prolapſus, ſi recens fuerit; multùm mutatur, ſi diù duraverit malum, infarctis jam vaſis, & miro quandoque modo degenerantibus. Undè ali-

(*i*) Stalp. van der wiel Obſervat. &c. Cent. I. Obſervat. LXXXII. pag. 351.

(*k*) Académ. des Scienc. l'an 1717. Hiſt. p. 19. Académ. de Chirurg. Tom. II. pag. 23. & ſeq.

(*l*) Obſervat. Anat. Chir. Obſervat. XXIV. pag. 23.

(*m*) Académ. de Chirurg. Tom. III. pag. 390.

quando à minùs peritis, vel non ſatis attentis, pro uteri prolapſu habitum fuit hoc malum. Si initio tractetur ritè prolapſus vaginæ, ſatis facilè reducitur, & quiete in lecto ac fomentis adſtringentibus curatur (*n*). Si inveteraverit, ſæpè omnem omninò medelam reſpuit. Si ante partum vaginæ prolapſus adſit, ſtatim cura adhiberi debet, ne in partu, deſcendente fœtûs capite, magis magíſque protrudatur interior vaginæ tunica. Monet *van Deventer* (*o*), ut, ſi tale malum in parturiente jam adſit, Obſtetrix *protinùs omni ſtudio prolapſam vaginam loco ſuo reſtituat, deindè maximoperè curam gerat, ne os uteri nimis permittat delabi, ſed illud ſuprà in vaginâ retineat, &, quoad fieri poteſt, manubus ſuſtentatum ſervet, uſque dum parturiens tam fœtum quàm ſecundinam enixa fuerit.* Deindè vaginam prolapſam reſtituere jubet, & idoneam adhibere medelam, ut curetur.

Interim cautela adhibenda eſt, ne alii tumores genitalium habeantur pro vaginæ prolapſu (*p*). Poſt partus enim frequentes, aut laborioſos, ſic diſtrahitur vagina, ut poſteà, amiſſo robore, minùs reſiſtat tumenti à fœcibus collectis inteſtino recto, vel veſicæ urinâ plenæ; & tunc ſæpè tumor in vaginâ apparet, qui extra vulvæ labia prominet. Sic vidi mulierem, cui poſt duodecim felices partus, dum alvum deponere vellet, fœces delabebantur antrorſum, diſtendentes laxam nimis vaginam, nec poterant ano exprimi: undè, ſimul ac duriores fœces excludendæ erant, digito in vulvam immiſſo illas retrorsùm pellere debebat, & retinere, donec anus aperiretur.

Patet hinc, quantâ peritiâ & prudentiâ opus ſit, quàm exactâ cognitione partium indigeat, qui parturientibus fœminis utiliter opem feret.

Tandem & tumentia vulvæ labia poſſunt partum magis laborioſum reddere, licèt tales tumores non adeò periculoſi habeantur à peritis, ſi frigidi & leucophlegmatici fuerint: de quâ re videantur illa, quæ ad §. 1301. habentur.

Hactenùs dictum fuit de partibus vicinis tumentibus, quæ exitum fœtûs maturi poſſunt remorari. Verùm & in uteri orificio, vel circà illud, utì etiam in vaginâ, poſſunt naſci omnis generis tumores, qui in reliquis corporis partibus obſervantur. Sponte patet, omnia hæc obſtacula tolli deberè, ſi ullo modo fieri poſſit, antequàm partus inſtet. Imò contingere poteſt, ipſo parturitionis tempore diù preſſas à fœtu partes tumere, & ad inflammationem diſponi; túncque curâ antiphlogiſticâ opus eſt, & imprimis ſanguinis-miſſione, ut fiat vaſorum depletio. Sic *Hippocrates* (*q*) ſuaſit: *Quòd ſi prægnans diuturno tempore immoretur, & parere nequeat, ſed pluribus diebus partûs doloribus diſcrucietur, ſit autem juvenis, & ætate florens, multoque ſanguine redundet, venas in malleolis ſecare oportet, & virium habitâ ratione ſanguinem detrahere.* Si verò aliâ quâcumque de causâ graviditatis tempore tumor inflammatorius has partes occupet, omni artis molimine tentanda eſt diſcuſſio; & ſi hæc obtineri nequeat, promovenda eſt ſuppuratio, ut antè partum viæ reddantur omninò liberæ.

Obſervati fuerunt, & quidem ſatis frequenter, tumores in his partibus, folliculoſi, vel & polypoſi, ſimiles ſatis narium polypis, & aliquando tam magnæ molis, ut partum redderent impoſſibilem, niſi Chirurgi manu eximerentur.

Per multos annos in vaginâ geſſerat tumorem puella, qui à quibuſdam Obſtetri-

(*n*) La Motte, Traité des Accouchem. Liv. V. chap. XI. pag. 657.

(*o*) Novum Lum. Obſtetric. cap. XXX. pag. 134. 135.

(*p*) Académ. de Chirurg. Tom. III. pag. 392. 393.

(*q*) De Mulier. Morb. Lib. I. cap. LXVII. Charter. Tom. VII. pag. 776.

cibus habebatur pro uteri prolapſu, & poſt longum tempus multùm increverat: contingit quâdam die, dum domum rediret, quòd ſentiret, cum dolore, & impetu magno, prolabi ex pudendis tumorem, quem credens uterum eſſe, perterrita vocavit celeberrimum Chirurgiæ Profeſſorem *Benevoli* (*r*), quì invenit pendentem extra pudenda tumorem, decem digitos tranſverſos longum, cujus circumferentia eandem ferè menſuram æquabat. Facilè peritiſſimus ille vir videbat, non eſſe uteri prolapſum; anceps tamen hærebat, quomodò tentaret curationem tanti mali: reducere conabatur in vaginam tumorem, nec poterat; undè concluſit, ſolam ſupereſſe exſtirpationem, quam ægra magno animo petiit, ut tantis moleſtiis liberaretur. Collum quo adhærebat tumor vaginæ, duo circiter pollices æquabat craſſitie. Advocato in auxilium altero Chirurgo peritiſſimo, ligavit collum tumoris chordâ forti & craſſiori, ut comprimere poſſet validè, abſque ſciſſuræ periculo; ſimulac verò chorda ſtringebatur, vidit membranas à chordâ ſcindi; undè ceſſavit, attentus, an ſequeretur hæmorrhagia; quod cùm non fieret, perrexit animosè conſtringere, & totus tumor ſeparabatur à cohæſione cum vaginâ, nec ſequebatur valida hæmorrhagia: poſtquàm ſufficiens quantitas ſanguinis effluxerat, ſtuppis lineis implevit cavum, à quo ſeparatus fuerat tumor, & ſolito apparatu firmavit. Tumor pendebat uncias viginti duas, mucosâ conſtans ſubſtantiâ, quam tegebat tenuis membrana, ſed ſatis fortis. Paucorum dierum ſpatio integrè curata erat hæc puella, applicato decocto hordei cum melle roſato, & in fine vino myrrhato: Monet autem, ejuſmodi tumores decipere potuiſſe illos, qui ſtatuunt, quibuſdam mulieribus exſtirpatum fuiſſe uterum, & tamen poſteà peperiſſe.

Similem tumorem, minoris molis, in vaginæ initio hærentem, ligaturâ collo tumoris circumductâ, abſtulit *Denys* (*s*), ſed jam ulceroſum, in virgine viginti & duorum annorum: quarto autem poſt ligaturam die, tumorem reſecuit, cùm putreſcens jam peſſimum ſpargeret fœtorem. Perfecta pariter ſanatio ſecuta fuit. Pari ſucceſſu ligando abſtulit tumorem durum, craſſum, nullibi adhærentem vaginæ, ſed à ſiniſtrâ parte oris uteri pendulum.

At non tantùm in vaginâ, ſed & in utero ipſo, conſtat, tales tumores naſci, quì prolongati per uteri orificium tranſeunt, & in vaginâ pendent. Sæpè tales tumores pertinacis hæmorrhagiæ cauſæ ſunt, quæ poſt ligaturam horum tumorum ceſſat. Aliquando, per uteri orificium egreſſi, ab illo ſtrangulantur, & cadunt. De his meretur legi egregius *Levret* (*t*), qui hanc rem perfecit, & artificioſa valdè inſtrumenta excogitavit, ut collum talis tumoris ſtringi poſſet, dum altiori in loco hæret. Quàm maximè merentur & legi illa, quæ idem ille Auctor alio in loco (*u*) de polypis uteri, & vaginæ, habet. Cùm autem inſtrumenta, quæ deſcripſerat, ad ligandum polypum, operoſa forent, & non niſi magnâ dexteritate poterant adhiberi, ſimpliciùs deſcripſit aliud (*v*), quo, mediante filo argenteo, collum tumoris polypoſi pro lubitu conſtringi poterit. Similem utcumque machinulam adhibuit *Denys* (*x*), ut pendulum

(*r*) Diſſertazioni, &c. Obſerv. VI. pag. 101. & ſeq.

(*s*) Over het Ampt der Vroedmeeſters, &c. pag. 10. 11.

(*t*) Obſervat. ſur les Polyp. pag. 99. & ſeq. & per totum.

(*u*) Mém. de l'Académ. de Chirurg. Tom. III. pag. 518. & ſeq.

(*v*) Mém. de l'Académ. de Chirurg. Tom. III. pag. 578.

(*x*) Over het Ampt der Vroedmeeſters, &c. pag. 11.

ab orificio uteri tumorem ligaret; verùm filo cerato uſus fuit, loco fili argentei, quod tamen longè commodius eſt. Cùm autem ægra poſt ligaturam applicatam diſcederet ex urbe, ipſi commiſit, ut magis magíſque torquendo ligaturam ſtringeret, donec caderet tumor; quod feliciter ceſſit.

Fortè credi poſſet, tumores tales, præcipuè ſi in ipſo utero radicati fuerint, conceptionem impedire. Verùm ſatis numeroſa exempla contrarium docuerunt: plures tales caſus, & ſatis mirabiles quidem, enumerantur (*y*), quibus evincitur, nequidem debitum fœtûs incrementum ſemper per tales tumores impediri, multò minùs conceptionem.

Videtur autem veſtigium ſimilium tumorum, qui ex pedunculo penduli in his partibus reperiuntur, apud *Hippocratem* (*z*) legi. Sic enim habet: *Si in pudendis gravis odor ſit, & columella innata fuerit, dolorque detineat, dolorem quidem ſedabit apii ſemen ex vino jejunæ datum, gravem autem odorem aniſum eodem modo exhibitum. At columellam præcidere oportet.* Major adhuc veriſimilitudo accedit ex variante lectione, quæ in *Manuſcripto Vaticano* habetur (*a*); ibi enim loco κίων, *Columella* legitur κάςορος καςορίυ. Certè caſtoreum officinarum, & graveolentiâ ſuâ, & figurâ ſimilibus tumoribus non adeò ineptè comparari poteſt.

§. 1315. SI excoriata harum partium labia coaluerint, citò, & antè partum, ſi fieri poſſit, diſſecanda, & cicatrice obducenda, ſunt.

Ut partus ſuccedat, debet fœtus tranſire per os uteri, per totam vaginæ longitudinem, per vaginæ orificium externum; adeóque in tribus illis locis impedimentum hærere poterit.

Certum eſt, excoriata & cruda harum partium latera, à quâcumque demum causâ hoc factum fuerit, concreſcere inter ſe poſſe; nec impoſſibile eſt, ut idem in uteri orificio contingat. Clausâ vaginâ conceptum factum fuiſſe, fidis obſervationibus conſtitit; an autem concipere potuerit mulier uteri ipſius orificio penitùs concreto & obturato, non conſtat. Verum quidem eſt, quòd poſt imprægnationem factam concreſcere poſſit os uteri; quod ſuſpicari poſſet Medicus, ſi ulcera venerea, vel ab aliâ causâ nata, has partes eroſerint; aſt tactu antè partum hoc diſtinguere, non adeò facilè videtur.

Verum quidem eſt, in gravidis naturaliter os uteri, quod priùs accuminatum, craſſum, & ſolidum, fuerat; poſt bimeſtre vel trimeſtre ſpatium, ſenſim complanari, attenuari, & molleſcere, ita ut duobus tribuſve antè partum menſibus os uteri jam dehiſcat (*b*). Verùm prudenter monet idem auctor, ſequenti paginâ, *quòd hæc omnia ſenſu moderato ſint intelligenda, utpote exceptionem facilè admittentia.* In primiparis enim, robuſtis, & ætate provectis, os uteri quandoque ad extremum uſque occluſum manet, nec aperitur, niſi propellentibus doloribus. Idem & contingere obſervavit in pravo ſitu infantis.

(*y*) Academ. de Chirurg. Tom. III. pag. 543. & ſeq.

(*z*) De Naturâ Muliebri, cap. LXVI. Charter. Tom. VII. pag. 715.

(*a*) Ibid. pag. 900. n°. 197.

(*b*) Deventer Nov. Lum. Obſtetric. cap. XVII. pag. 55.

Præterea

Prætereà obſervatur (*c*), gravidas quandoque ſpurios, Obſtetricibus dictos, pati dolores, qui per abdomen vagantur, non autem, ut veri, ex lumbis orti per latera abdominis tendunt versùs os pubis: dum ſpurii dolores adſunt, os uteri contrahitur, adeóque imprudens quis credere poſſet, adeſſe orificii concretionem; præcipuè, cùm ſpurii illi dolores antecedant ſæpiùs genuinos, unà & quandoque illos comitentur. Videtur & *Moſchion* (*d*), probè hos dolores à veris diſtinxiſſe; nam poſtquàm partûs inſtantis ſigna optimè deſcripſerat, dicit: *Et quod fervoris dolor cum clauſurâ & ſiccitate in orificio invenitur.* Cùm è contrà per veros dolores orificium uteri dilatetur, & madeſcat magis.

Ex quibus patet magnâ peritiâ & prudentiâ opus eſſe, ut quis determinet, an reverà os uteri concretum fuerit, cùm hoc raró contingat, & fortè tantùm poſt imprægnationem. Inflammatio, ſuppuratio, mala venerea, inter cauſas talis mali poſſent numerari. Sed & *Hippocrates* (*e*) notavit, fervida ulcuſcula (aphthas) obſidere quandoque mulierum pudenda; de quibus videantur illa, quæ ad §. 978. dicta fuerunt.

Aliâ occaſione ad §. 486. mentionem feci casûs, ubi orificium uteri concretum erat, in muliere nempè quadragenariâ, primiparâ, cui, ob parvam nimis diſtantiam inter os ſacrum & oſſa pubis, poſt quatuor dierum labores infans mortuus magnâ cum difficultate eductus fuerat; convaluit quidem ex moleſtiſſimo hoc puerperio, ac, poſt tres menſes denuò gravida, debito termino parturire incepit, &, licèt per biduum ſævos dolores paſſa fuiſſet, non cedebat ullo modo orificium uteri. Dum tangebatur ab obſtetricante Chirurgo, invenit, concreviſſe os uteri abſque ullo aperturæ veſtigio. In primo partu, adeò difficili, magna vis orificio uteri illata fuit, & ſuppuratio ſecuta ſatis larga & diuturna, quam tamen ab exterioribus partibus, utcumque laceratis, ducebant adſtantes. Admodùm veroſimile videtur, & interiora ſuppuraſſe, & poſt ſuppurationem concreviſſe uteri orificium, ſic, ut imprægnationi quidem via ſupereſſet, non verò excludendo fœtui. Dilatatâ per extemporanea inſtrumenta vaginâ, cùm aptiora deeſſent, cicatrix concreti oris uteri apparuit, & opus fuit ſcalpellum adigere ad medii pollicis profunditatem, ut concretum os uteri dividi poſſet: immiſſo digito tangebatur caput fœtûs, ſed omnis ambitus cartilagineam duritiem habebat, nec cedebat ullis miſeræ parturientis nixibus: undè omnis ille ambitus variis inciſionibus diviſus fuit, & ſic incepit parùm dilatari, nec ſatis tamen: tunc neceſſe fuit, Obſtetricantis manu fœtum educere, utì in primo puerperio factum.

Dum tot inciſuris dividebatur cartilagineum uteri orificium, ne minimum quidem ſanguinis exibat; nec dolorem percepit ægra, querens ſolùm de moleſtâ vaginæ dilatatione.

Simul ac, abſoluto partu, in lectum depoſita fuit, corripiebatur dolore pleuritico, validâ admodum febre, & difficili reſpiratione; quibus ferendis, poſt tot calamitates toleratas, impar, poſt viginti quatuor horas periit (*f*).

Mirus ille caſus docet, poſt inflammationem & ſuppurationem concreviſſe os uteri durâ cartilagineâ cicatrice; ſed tamen hoc vitium tantùm apparuiſſe manifeſtè

(*c*) Ibidem. cap. XVII. pag. 60.
(*d*) Spach. Gynæc. pag. 4. n°. 45.
(*e*) De Natur. Mulieb. cap. LXI. Charter. Tom. VII. pag. 714.
(*f*) Eſſais & Obſervat. de Médecine, art. XIX. pag. 384.

partûs tempore. Si autem juſta foret talis mali ſuſpicio, an non metuendus foret tunc abortus, & periculoſa uteri hæmorrhagia; dum vagina vi dilatari debet, concretum os uteri ſectione aperiri, & impediri deinceps, ne ſcalpello diviſæ partes inter ſe denuò concreſcant? Anteà ad §. 1306. dictum fuit, à levioribus etiam cauſis abortum metuendum eſſe.

Videri poſſunt & illa, quæ de oris uteri obturatione per membranam, aliaſque cauſas, dicta ad §. 1290. fuerunt, ubi menſtruorum fluxum impediebant; verùm ibi ſimul notabatur, quòd ſteriles fuerint tales.

Faciliùs cognoſcitur, & curatur concretio vaginæ & orificii pudendorum; de quâ re pariter ad §. 1290. actum fuit; ubi ſimul habetur mirus ille caſus fœminæ, quæ, decimo ſexto ætatis anno nupta, vaginam adeò arctam habebat, ut vix calamum admitteret: hæc tamen poſt undecim matrimonii annos gravida facta fuit, & quinto graviditatis menſe incepit dilatari ſponte ſic vagina, ut feliciter pepererit. Dictum etiam tunc fuit de variis modis, quibus hoc vitium tolli poſſit. Si membrana claudens vaginam diſcindi debeat, vel partes concretæ ſeparari, ſponte patet, hoc debere tentari ante partum, ita ut ſanatio jam perfecta fuerit, antequam parturire incipiat mulier. Si enim ſeriùs hoc fiat, non caret moleſtiis, utì docet ſequens obſervatio.

Dum primipara parturire inciperet, Obſtetrix explorando invenit, vaginam in mediâ ſuâ longitudine validè adſtrictam, & anguſtatam: vocatus Chirurgus, invenit Obſtetricem vera dixiſſe; ſed apice digiti tetigit parvulum foramen; quod poſteà advocatus etiam inmoleſto hoc caſu *Benevoli* (g) digito dilatavit; undè commodè introduci potuit ſpeculum matricis, ut major fieret dilatatio. Potuit tunc caput fœtûs tangi; ſed aderat adhuc tenuis membrana, cui uncum infixit, ſícque à capite infantis removit, trahendo, dum alter illam forfice reſcinderet; cùm autem nondum videretur ſufficiens eſſe apertura, quæ caput fœtûs tranſmittere poſſet, manu immiſsâ dilatavit, & laceravit hanc membranam ita, ut caput fœtûs omninò detectum foret: poſt trihorium peperit vivam puellam. Benè ſe habuit puerpera uſque ad quintum à partu diem; tunc, cum magno rigore, febris ſecuta fuit, abdomen intumuit, cum vomitu, ſudore copioſo, & acerbiſſimo vaginæ dolore, cum eruptione copioſâ materiæ purulentæ, mucoſæ, & ſanguine tinctæ; omnibus artis auxiliis poſt plures ſeptimanas obtinebatur mali imminutio; ſex tamen menſium ſpatio opus fuit, ut ulceroſa vagina cicatrice obduceretur. Felix nihilominùs & abſoluta curatio fuit, cùm poſteà aliquoties feliciter pepererit. Cùm autem poſteà peteretur à matre puerperæ, an unquam tumore, vel alio quodam circà partes genitales morbo, laboraſſet, conſtanter negavit: tandem recordata fuit, filiam in primâ juventute, dum unà cum coætaneis equitaret in arundine longâ, cecidiſſe, & pudenda nodo baculi, cui inequitabat, fortiter impegiſſe; ita ut Chirurgus ultra menſem illius curam gerere debuerit. Undè probabile ſatis videtur, ab hâc causâ originem mali deducendam eſſe. Certè ſi id fuiſſet cognitum, ante partum hoc obſtaculum tutiùs removeri potuiſſet: partus enim proximè ſequens laceram vaginam ſic offendit, ut poſteà inflammatio, & ſequens ſuppuratio, non potuerint evitari.

Poſt partum, laborioſum valdè, vagina ſæpiùs inflammatur, & ſuppuratur, imò

(g) Diſſertaz. &c. Obſerv. V. pag. 96.

aliquando gangrænеſcit : ſi ſanatio ſuccedat, niſi cautela adhibeatur, vaginæ latera concreſcere poſſunt, vel & à duris ac contractis cicatricibus ſic anguſtari, ut difficillimè dilatari poſſit in ſequenti partu. Plures tales caſus in Hiſtoriâ Medicâ habentur (*h*).

§. 1316. SI oſſium compages arctior iter impediverit, linimentis emollientibus (1313.) fomentis ſimilibus, lenienda ſunt, tum manu lege artis ſuccurrendum parturienti eſt.

Ab hâc causâ omnium difficillimi partus contingunt, &, cùm vix emendabilis ſit, meritò à nullâ re plus metuunt Obſtetricantes, quàm à malâ conformatione oſſium, quæ cavum pelvis conſtituunt.

Oſſa pelvis, licèt in recèns natis ex quindecim oſſibus diſtinctis componantur, poſteà adultiori ætate inter ſe ſic uniuntur, ut in nubili virgine pelvis tantùm conſtet quatuor oſſibus, nempè oſſe ſacro, oſſe coccygis, & binis oſſibus innominatis : ultima hæc ab Anatomicis ſolent ſingula in tres partes diſtingui, quæ diverſis inſigniuntur nominibus. Anterior enim pars oſſis innominati vocatur os pubis, ſuperior & ſimul poſterior pars os ilium dicitur, inferior & ſimul lateralis pars os iſchion nominatur.

Hæc oſſa ſimul unita pelvis cavum conſtituunt, & ab illâ parte, quæ cavum pelvis ſpectat, lævia ſunt. Pelvis cavum poſterius os ſacrum conſtituit, quod ſuperiùs latius, ſenſim fit auguſtius, & infimæ ejus ac anguſtiſſimæ parti nectitur os coccygis : oſſa ilii ſuperiorem & lateralem, oſſa iſchii lateralem & inferiorem, oſſa pubis anteriorem, pelvis partem faciunt. Ergo ſub pelvis nomine intelligitur illud ſpatium, quod ab his quatuor oſſibus, inter ſe unitis, circumſcribitur.

Simul etiam ſolet conſiderari introitus in cavum pelvis, & egreſſus ex cavo pelvis. Introitum formant poſteriùs ultimæ lumborum vertebræ antrorſum hîc protuberantes, unà cum ſupremâ parte oſſis ſacri; à latere utrimque formatur à medio margine utriuſque oſſis ilii; anteriùs à ſupremâ parte oſſium pubis. Exitus autem pelvis poſteriùs formatur oſſe coccygis, à latere margine inferiori utriuſque oſſis iſchii, anteriùs curvaturâ inferiori oſſium pubis.

A perfectâ ſtructurâ pelvis partûs felicitas ut plurimùm dependet; ſi enim nimis anguſta via ſit, ſponte patet, fœtum non niſi difficillimè tranſprimi poſſe; imò quandoque hoc omninò impoſſibile eſſe. Verùm, quod primâ fronte mirum videbitur, & nimia latitudo pelvis nocere poterit, niſi ſedulam curam Obſtetricans adhibuerit. Ut enim felix partus fiat, debet per uteri orificium, ſenſim dilatatum, fœtus nixibus maternis exprimi, & uterus tamen ſic ſuſtineri, ut non ſimul prolabi poſſit. Si enim ingreſſus pelvis nimis amplus fuerit, uterus unà cum fœtu deſcendet, uteri orificio vix adhuc aperto, cùm non urgeatur à partûs doloribus ſatis, niſi uterus ob debitam anguſtiam pelvis ſuſtineatur. Multiplici experientiâ edoctus *Deventer* (*i*), talia contingere, monet Obſtetrices; ut ad parturientes vocatæ inquirant pelvis amplitudinem, nec confidant, licèt *omnia pleniſſimis quaſi velis ferantur*; metuendus enim eſt uteri prolapſus. Cavetur hoc malum, ſi uterum unà cum fœtu deſcendentem manu

(*h*) Peu, Pratique des Accouchem. pag. 245. & ſeq.

(*i*) Nov. Lum. Obſtetric. cap. XXVII. pag. 114.

retineat, ne ex pudendis promineat. Sic prudenti arte utero præbet ſuſtentaculum, quod nimia pelvis amplitudo negabat. Vidit ſimiles caſus *Ruyſchius* (*k*), & notat ſequentia : *Mirum dictu, quantâ monſtroſitate ſeſe offerat eo tempore dictum uteri os & quantâ circumſpectione opus ſit, in tali partu, norunt ii, qui hiſce nobiſcum adfuerunt caſibus. In hoc ſtatu fœtûs adhuc viventis exitum naturæ committendum eſſe exiſtimo, & os uteri utrâque manu retinendum.* Neque hoc tantùm, ſed & uteri inverſionem indè metuebat.

Notavit autem *Levret* (*l*), dum introitus pelvis amplior eſt, plerumque ejus exitum eſſe anguſtiorem ; & contrà, ſi introitus pelvis ſit anguſtior, exitum eſſe latiorem. In priori caſu, in partûs initio omnia citò procedunt, ſed circà finem retardatur partus; tunc autem minor metus eſt, ne uterus prolabatur, & parturienti auxilium præſtare poteſt Obſtetrix, blandè reprimendo os coccygis, quod, antrorſum incurvatum, ſuſtinet caput infantis, ac antrorſum versùs inferiorem curvaturam, ſive emarginationem, oſſium pubis dirigit, ubi majus pro exitu fœtûs ſpatium reperitur. Notum autem eſt, os coccygis cedere poſſe, ubi naturaliter ſe habet, utì monet *Levret* (*m*), ubi alia pulcherrima de pelvis oſſei ſtructurâ habentur. Si verò introitus pelvis anguſtior fuerit, plerumque exitus latior eſt, & tunc initium partûs lentiſſimè procedit ; verùm ubi has anguſtias ſuperavit fœtus, præceps ſæpè egreditur, ob patulum magis exitum. Contingit etiam, ut pelvis non tantùm in introitu & exitu, verùm etiam in toto ſuo tractu, nimis ampla ſit ; & tunc totus uterus, unà cum contento fœtu maturo, delabi extra pudenda poſſet, niſi peritâ manu caveretur (*n*).

Apparet ergo, quòd nimia pelvis amplitudo culpari quidem poſſit meritò, ſed tamen præſto eſt in arte obſtetriciâ auxilium. Verùm longè major difficultas eſt, ſi pelvis nimis anguſta fuerit ; undè quandoque abſoluta partûs impoſſibilitas ſequitur. Verum quidem eſt, nimiam fœtûs molem poſſe partum reddere difficilem, imò & impoſſibilem ; ſed hoc loco agitur de partu difficili ob vitium matris.

Signum autem pelvis adeò anguſtæ, ut per ejus cavum fœtus maturus nullo modo tranſire poſſit, ponitur (*o*), ſi non admittere poſſit manum obſtetricantis Chirurgi, qualiſcumque demum illa fuerit. Notum eſt, magnam ſatis diverſitatem inveniri in diverſis hominibus quoad manuum molem & toroſitatem : omnium aptiſſimi ad artem obſtetriciam laudantur illi, qui, unà cum valido muſculorum robore, manus anguſtas & digitos longos habent : ſi ergo talis Chirurgi manum admittere nequeat pelvis, partus fœtûs maturi impoſſibilis habetur ; & ſola Sectio Cæſarea ſupereſt ; de quâ poſteà dicetur.

Oſſa pelvis omnes morbos pati poſſunt, quibus reliqua corporis oſſa obnoxia ſunt; adeóque & exoſtoſes hîc natæ pelvis cavum anguſtare poterunt (*p*). Imò obſervatum fuit, femoris caput, ex acetabulo ſuo in foramen ovale motum, partum ante reductionem reddidiſſe impoſſibilem. Conſtat, ultimas lumborum vertebras, nimis introrſum prominentes, licèt ipſa pelvis benè conformata fuerit, partum omninò impediviſſe.

Cùm autem *Rachitis* plurima corporis oſſa adeò mutet & deformet, hinc omnes, qui de arte obſtetriciâ ſcripſerunt, metuendum eſſe difficilem partum teſtantur in illis,

(*k*) Obſervat. Anatom. Chirur. pag. 24.
(*l*) L'Art des Accouchemens, §. 47. pag. 7.
(*m*) Ibid. pag. 6.
(*n*) L'Art des Accouchem. §. 47.
(*o*) Ibid. §. 61.
(*p*) Crantz, de Utero rupto, pag. 28.

quæ hunc morbum in primâ ætate paſſæ fuerint. Toties enim inde gibboſitas, ſpinæ diſtorſio, claudicatio, &c: per reliquam vitam manent. Optimè hæc mala deſcripſit Egregius auctor (*q*), & notavit, non ſemper pelvim malè conformatam eſſe, licèt ſpina dorſi diſtorta inveniatur. Si enim, non à rachitide in primâ ætate, ſed ſeriùs, duodecimo vel decimo quarto anno, ſpinæ diſtortio ab aliâ quâcumque causâ contigerit, tunc pelvis jam formata eſt, & poteſt debitam obtinuiſſe formam, licèt reliquum corpus ob ſpinæ diſtortionem deforme fuerit. Hi fortè ſunt illi caſus, ubi mirantur obſtetricantes, deformes fœminas non parere difficiliùs aliis, quibus optima corporis ſtructura contigit. Notandum tamen eſt, licèt bona fuerit pelvis, ſi ſpinæ diſtortio pectoris cavum anguſtaverit, gibboſas fœminas difficiliùs parere, quia ob difficiliorem reſpirationem non poſſunt adeò validos exercere inter parturiendum nixus.

Cùm autem in Rachiticis infantibus oſſa ſint mollia & flexibilia, neque incedere poſſint, ut ſani infantes ſolent, ſedili perpetuò affixi manent, vel nutricis gremio inſident: undè coccyx antrorſum versùs cavum pelvis premitur, extremitas inferior oſſis ſacri extrorſum vergit, ſuprema ejuſdem oſſis pars, unà cum ultimâ lumborum vertebrâ, antrorſum prominet, & ad ſummitatem oſſis pubis accedit, ita, ut quandoque in mulieribus inventa fuerit diſtantia inter os ſacrum & ſupremum marginem oſſium pubis non ſuperare trium pollicum menſuram, in aliis duorum, in quibuſdam, ſed rarò, unius cum dimidio pollicis.

In aliis ob eundem morbum ultima lumborum vertebra, unà cum oſſis ſacri ſupremâ parte, introrsùm vergit; ſed ad latus; oſſa pubis, quæ exteriùs convexam, interiùs cavam ſuperficiem habere debent, complanantur, imò quandoque & interiora versùs convexa ſunt: ſed & pars inferior utriuſque oſſis iſchii versùs pelvis cavum vergit, & diſtantia inter horum oſſium extrema, quæ tres pollices cum quartâ parte æquare ſolet, minuitur. Omnium tamen frequentiſſimum vitium ab hâc causâ natum eſt protuberantia ultimæ lumborum vertebræ, & ſummitatis oſſis ſacri, quæ facit, ut in deformi pelvi caput fœtûs toties hæreat immobile in pelvis ingreſſu. Metum autem difficilis partûs in illis, quæ olim rachitide laboraverunt, auget, quin, licèt ſanatæ, venuſtam & proceram corporis ſtaturam acquirant, tamen ferè ſemper circa pelvim aliqua deformitas manet. Indè patet ratio, quare in tali caſu verſati in arte obſtetriciâ ſemper metuant difficilem partum.

Si ergo oſſium compages arctior fœtûs exitum impediat, meritò quæritur, quidnam auxilii in arte ſuperſit? Molliſſima quævis commendantur linimenta, fomenta, vapores, &c: proſunt hæc quidem, præcipuè ſi molles partes ſimul ſiccæ & nimis rigidæ fuerint, utì ad §. 1313 dictum fuit; ſed non multùm ſpei eſt, ut brevì molliri poſſint hâc methodo oſſa, faciliúſque cedant: interim tutò hæc tentari poterunt.

Cùm autem oſſa, quæ pelvis cavum conſtituunt, olim per interpoſitas cartilagines cohæſerint inter ſe, quæ incipiunt oſſeſcere circa pubertatis tempus, hinc diſputaverunt artis obſtetriciæ periti, an partûs tempore hæc oſſa à ſe mutuò ſecedere poſſint, ut cavum pelvis augeatur. Satis craſſam ſynchondroſin, quæ oſſa pubis nectit, notavit *Euſtachius* (*r*). Eadem hæc commiſſura oſſium pubis tegitur exteriùs magnâ copiâ fibrarum ligamentoſarum & aponeuroticarum, quæ validæ ſunt: pariter &

(*q*) Brudenell, Exton, of midwifery, Sect. IV. pag. 82. — (*r*) Tabul. XLIII.

nexus oſſis ſacri cum oſſibus ilii ubique diverſis planis fibrarum aponeuroticarum teguntur; quæ & denſæ admodùm ſunt, & valdè elaſticæ (*s*). Hinc videtur talis hîc adeſſe apparatus, qui cedere utcumque poſſit, ſed & vi elaſticâ ſe ſtatim reſtituere, ſimulac vis diſtrahens ceſſat.

Os coccygis cedere poſſe, omnes concedunt, & niſi retrorsùm vergere poſſit, dum caput infantis in exitu pelvis hæret, partum difficiliorem fore, conſtat. Verùm oſſa pubis disjungi poſſe, negat *Mauriceau* (*t*); quia in magno Noſocomio Pariſino (*l'Hôtel-Dieu*) ſtatim poſt partum pedibus incedere viderat mulieres, ad lectum ſuum ſæpè ſatis diſſitum; quod fieri non poſſet, ſi oſſa pubis à ſe metuò, vel oſſa ilii à ſacro, disjuncta fuiſſent. Addit etiam, quòd in pluribus puerperarum cadaveribus diſſectis nunquam talem oſſium ſeparationem viderit. Veroſimile videtur, quòd in partu naturali, nec adeò difficili, licèt utcumque cedere poſſit nexus oſſium pèlvis, tamen non fiat abſoluta horum oſſium ſeparatio. Non videtur autem ullo modo negari poſſe, in difficili partu oſſium pelvis à ſe mutuò ſejunctionem contigiſſe. Teſtati fuerunt hoc celebres in arte obſtetriciâ magiſtri; invenerunt nempè hæc ligamenta, de quibus dictum fuit, mollia & dilatata, ipſa oſſa ſeparata. Trecentis auditoribus in cadavere mulieris, quarto à partu die ſuſpendio ſtrangulatæ, hoc demonſtravit *Riolanus*. In ſequenti poſt partum die ad minimi digiti diſtantiam ſeparata oſſa pubis invenit *Diemerbroeckius*. Similia vidit *Paræus*, *Bauhinus*, *Harvæus*, *Spigelius*. Omnia hæc teſtimonia collecta habentur (*u*). Ipſe vidi in Illuſtri puerperâ, undecimâ à partu difficillimo ſeptimanâ mortuâ, oſſa pubis adhuc ſeparata, ita ut cum crepitu ſuprà ſe mutuò moveri poſſent. Hinc non miror, magni nominis in arte obſtetriciâ virum (*v*): ex propriis obſervationibus, & cadaverum numeroſâ ſectione, edoctum, ſtatuiſſe, quòd ſæpiùs, quàm creditur, contingat in difficili partu, ut oſſa pubis à ſe invicem diducantur. Pubis oſſa ad digiti diſtantiam à ſe invicem ſeparata, & cartilaginem, quâ hæc oſſa juguntur, emollitam, invenit *Cornelius à Solingen* (*x*): ubi etiam plures obſervationes leguntur, ex optimis auctoribus collectæ, quæ docent, in partu difficili oſſa pubis, & alia, quæ pelvim conſtituunt, oſſa, à ſe mutuò ſejungi, emollitis & magis tumidis redditis integumentis; quod imprimis notandum videtur (*). Certè obſervatur, ante partum vaginæ membranam internam tumidulam reddi, mollem, humidam, & vulvæ labia molliter intumeſcere. Os uteri, quod anteà tangebatur firmum & ſolidum, molle redditur, & dilatatur, antequam partûs dolores ingruant. An ſimilis mollities humida in ligamentis oſſa pelvis inter ſe nectentibus naſcitur ante partum, ut cedere poſſint, ubi opus erit in partu difficili? poſteà oſſa ſejuncta, fœtu expulſo, elaſticorum ligamentorum ope ad priſtinam redeunt unionem? Videtur certè hoc ſatis probabile eſſe. Vidi ſæpiùs, poſt difficilem partum, puerperas de moleſto dolore circa commiſſuram oſſium pubis conqueſtas fuiſſe, nec potuiſſe primis diebus puerperii ullo modo ſitum erectum in lecto tolerare. Senſim tamen minuebantur hæc moleſtiæ, & convaleſcebant, licèt tardiùs.

Verùm ſi tantâ vi opus eſt in anguſtâ nimis pelvi, ad exprimendum fœtum, ut ipſa

(*s*) Levret, l'Art des Accouchem. §. 25.
(*t*) Liv. II. cap. 1. pag. 210.
(*u*) Bonet. Sepulc. Anatom. Tom. III. pag. 117-119.
(*v*) Levret, l'Art des Accouchem. §. 26-27.
(*x*) Stalp. van der Wiel Obſervat. LXVI. pag. 284. & ſeq.
(*) Confer. & Peu, Pratique des Accouch. Liv. I. chap. XII. §. 12. p. 185. Denys Verhandelingen, &c. pag. 114. 115.

oſſa disjungantur, patet ſatis, quantam vim pati debeat fœtûs caput, dum per arctas adeò vias tranſprimitur. Hinc toties mortui infantes prodeunt in partu difficili; ſi autem vivi adhuc prodeant, elongatum caput habent, à ſolitâ figurâ multùm recedens; quod peritæ obſtetrices molli & æquabili manuum preſſione ad debitam figuram reducere conantur. Notum enim eſt, calvariam recèns nati infantis non eſſe penitùs oſſeam, ſed partim adhuc membranaceam; undè oſſa poſſunt ad ſe mutuò accedere, ſicque ſphæroïdea capitis figura in oblongam mutari, ut faciliùs per anguſtam nimis pelvim exire poſſit.

Nec minor vis infertur utero, dum fœtum per anguſtam pelvim exprimere nititur. Uterum enim ſuâ propriâ contractione agere ad partum promovendum, extra dubium eſt. *Hemſterhuys* (*y*) circa medium præcedentis ſæculi vidit, *quòd gravidæ canis uterus, abdomine aperto, ſuo nixu ſolo, diaphragmate & muſculis abdominis non adjuvantibus, fœtum excluſerit.* Recentiora experimenta idem confirmaverunt. In cane prægnante, partui jam propinquâ, vidit celebris Medicus Bononienſis *Caldani* (*z*), uterum moveri ſatis fortiter. Credebat primâ fronte, fieri hunc motum à fœtibus in utero contentis. Diſcidit uterum, eduxit tres fœtus vivos, & binos mortuos, ferè totos putridos: uterus ſic evacuatus jam propriâ vi ſic contrahebatur, ut cavum ejus redderetur nullum. Perrexit uterus ille ſe movere per horam, & ampliùs; túncque motus incepit langueſcere; leni ſtimulo poterat augeri, ita ut, candela propiùs admota, contraheretur adeò validè, ut tota ejus cavitas deleretur. Eadem tentamina poſteà facta ſunt in uteris binarum vaccarum non gravidarum, & dum adhuc hærerent in corpore, & dum jam eſſent exemti.

Sed eandem vim utero humano ineſſe ſuadent multa. Dum dolores partûs urgent, perita obſtetrix orificium uteri tangens ſentit dolorem inſtare, licèt puerpera non ſentiat; imò, utì *præcedenti Capitulo* dictum fuit, prudenti irritatione oris uteri incitatur uterus, ut contenta ſuo cavo expellat. Propriâ ſuâ vi uterus, matre jam mortuâ, fœtum expreſſit; in vivente, placentam relictam toties ſolvit, ſolutamque expellit, grumos ſanguinis cavum replentes exprimit, & ex magnâ diſtentione in gravidis redit in priſtinam magnitudinem. Toties ſenſerunt obſtetricantes Chirurgi, manum utero immiſſam validè conſtringi. Muſcularem in uteri fabricâ ſubſtantiam detexit *Ruyſchius*; confirmaverunt alii; de quâ re videri poſſunt illa, quæ apud Uteri Gravidi deſcriptorem habentur (*a*). Omnia ergo hæc concurrunt ad demonſtrandam validam uteri in partu contractionem.

De validâ uteri contractione *Ruyſchius* (diù antequàm muſculares illas fibras detexerat) adeò videtur fuiſſe certus, ut crediderit, uteri orificio pertinaciter clauſo, vel capite fœtûs illud obturante, contentos in utero humores poſſe per tubas Fallopianas exprimi in cavitatem abdominis & pelvim (*b*). Imò quod magis mirum, videtur uterus in difficillimo partu ex propriâ ſuâ ſubſtantiâ expreſſiſſe quaſi tranſſudando ſanguinem in cavum abdominis, qui poſt mortem concretus repertus fuit. Moritur ob difficilem partum mulier, non excluſo fœtu: in cadavere reperitur tota anterior uteri ſuperficies tecta ſanguine concreto, qui nullo negotio indè ſeparari poterat,

(*y*) Meſſis aurea exhibens Anatomica, pag. 333.

(*z*) Lettera ſcritta al chiariſſimo, &c. Haller, pag. 320.

(*a*) Noortwyk de utero gravido, pag. 106, & ſeq.

(*b*) Obſervat. Anatom. Chirurg. n°. LXXXIV, & LXXXV, pag. 79, 80.

& ſupra menſam expanſus placentam coagulati ſanguinis exhibebat, quindecim pollices longam, pedem latam, & tres lineas craſſam. Accurato examine nullum vas ruptum inveniebatur, nec gutta ſanguinis in reliquo cavo abdominis apparebat (*c*). Unde probabile videtur, quòd ſanguis ille ex ipsâ uteri ſubſtantiâ tranſſudando expreſſus fuerit per validiſſimos miſeræ puerperæ nixus. Nec improbabile videtur, in difficili valdè partu hoc ſæpiùs contigiſſe; undè peſſima ſequi potuerunt mala poſt puerperium à corrupto hoc ſanguine extravaſato in liquamen ſoluto, & viſcera abdominalia alluente. Vix enim credibile videtur, tantam copiam grumoſi concreti ſanguinis, in cavo abdominis collectam, reſorberi potuiſſe.

Dum ergo tantâ vi uterus conſtringitur, & in difficili partu validiſſimis parturientis nixibus urgetur, contra fœtum ejus cavo contentum, meritò metuitur uteri ipſius ruptura, per quam fœtus, vel pro parte, vel & totus, in abdomen matris delabitur, lethali plerumque cum eventu. Celebris olim Pariſiis obſtetriciæ artis magiſter *Gregoire* teſtatur, ſe triginta annorum ſpatio decies ſexies obſervaſſe uteri rupturam: inter hæc ſemel vidit, rupto utero ad placentæ latus, fœtum pedibus ſuis tetigiſſe matris diaphragma: in alio caſu notat, caput infantis, totumque dextrum latus, extra uterum reliquis partibus adhuc in uteri cavo hærentibus, ita ut fœtus divaricatis cruribus inequitaret quaſi utero (*d*). Plura certè inveniuntur rupti uteri exempla apud *La Motte* (*e*), & alios; notabilis imprimis ille caſus, ubi fœtus placentam ac uterum pedibus ſuis perforaverat, & tamen *La Motte* per pedes illum eduxit: placenta poſtquàm ſeparata fuerat, manum denuò immiſit utero, penetravit per uteri rupturam in abdomen, & inteſtina manifeſtè tangere potuit. Supervixit tamen miſera per triduum. In alio ſimili caſu ſupervixit puerpera per quatuor dies; & in cadavere veſtigium tantùm rupturæ uteri inveniebatur, quod minimi digiti apicem caperet, contracto nempè jam utero. Mirabilis caſus rupti uteri habetur (*f*), ubi totus fœtus in cavo abdominis hærebat, excepto unius pedis extremo, & fune umbilicali; tamen feliciter pedibus eductus fuit; &, poſt ſeparationem placentæ, dein manu immiſsâ ſanguinem grumoſum eduxit ex abdominis cavo. Supervixit & hæc per octiduum. In cadavere mulieris, quæ partûs dolores per triduum toleraverat, & abſque fœtûs excluſione perierat, invenit Celeberrimus *Alexander Monro* fiſſuram uteri, per quam fœtus maturus unà cum placentâ delapſus fuerat in abdominis cavum; quod etiam magnam ſanguinis quantitatem continebat (*g*).

Sed non uterum tantùm fiſſum, at ipſum quoque abdomen crepuiſſe in difficili partu, cum magno fragore, legitur (*h*), & per hanc aperturam exiviſſe fœtum, eductam fuiſſe placentam, contentaque abdominis viſcera ab adſtantibus viſa. Integrè tamen curata fuit puerpera, ſolâ applicatione butyri cum ſaccharo albo miſti: cicatrix ſanati vulneris ſimile veſtigium reliquit, acſi craſſiori aciculâ cutis raſa fuiſſet. Vix fidem mereri videretur mirus ille caſus, niſi jurati autoptæ teſtes coram magiſtratu veritatem confirmaſſent, ac in teſtium numero forent obſtetrix, & alia mulier, quæ

(*c*) Eſſais & Obſervat. de Médec. Tom. IV. art. XXIII. pag. 559.

(*d*) Académ. des Scienc. l'an 1724. Hiſt. pag. 35. Heiſters Waarnemingen, 944.

(*e*) Traité des Accouchemens, Liv. IV. chap. V. pag. 463.

(*f*) Peu, Pratique des Accouchem. Liv. I. chap. VIII. pag. 79. & ſeq.

(*g*) Eſſays and Obſervat. Phyſic. and Literar. Vol. II. art. XXIV. pag. 339.

(*h*) Ibid. pag. 338.

placentam

placentam eduxerat. Teſtimonia autem hæc, publicâ fide munita, à Secretariis *Societatis Edinburgenſis* ſervantur.

Certum ergo eſt, in difficili partu uterum rumpi quandoque. Conſiderationem autem meretur, an cognoſci poſſint ſigna, ex quibus præſagiri poſſit uteri rupturam metuendam eſſe; & an dentur indicia, quæ docent, uerum jam ruptum eſſe. Denique videndum eſt, an in tantâ calamitate aliquid auxilii ab arte ſperari poſſit.

Omne, quod obicem ponit fœtui egreſſuro, inter cauſas rupturæ uteri numerari poteſt; ſed tamen non in omni partu, etiam admodùm difficili, uterus rumpitur: imò rariùs hoc contingere notum eſt (*i*). Cùm autem non omnia cadavera parturientium, pleno utero mortuarum, aperiantur, videtur juſta ſuſpicio eſſe, quòd uteri ruptura adfuerit, ſaltem in quibuſdam illarum, licèt plena certitudo non habeatur: imprimis, ſi validos, irritos quamvis, habuerint pariendi conatus.

Immediatam autem cauſam rupti uteri, præter vim externam illatam frequentiſſimè ſaltem ponit *Levret* (*k*) calcitrationem fœtûs, dum capite in anguſtâ nimis pelvi inclavato (ut vocant) hæret. Præcipuè autem, cùm infans convellitur; quod ſæpè contingit, dum jam morti proximus eſt: ſi ſimul tunc uterus propriâ vi & nixibus maternis urgeatur, tantò magis ruptura metuenda eſt. Accedit, quòd per motus convulſivos vis muſculorum augeatur immaniter, utì in *Epilepſiæ* hiſtoriâ dictum fuit.

Demonſtratur fidelibus graviſſimorum auctorum obſervatis, in omni ſuâ parte uterum ruptum fuiſſe, quas collectas videre licet apud *Celeberrimum Crantz* (*l*), qui pulcherrimum de *rupto utero* tractatum ſcripſit. Signa autem, quæ rupturam uteri præcedunt, hæc ſunt (*m*): Fœtus, poſtquam aliquo temporis ſpatio immobilis manſit, ſubitis agitatur motibus, qui acutum matri dolorem excitant, in illo loco matricis, ubi rupturæ periculum eſt: anxietas autem præcipuè ſedem figit versùs medium regionis epigaſtricæ. Illi ſuccuſſus per vices redeunt, non limitato temporis intervallo: tandem ultimus, ſed violentiſſimus ſubſultus ſuccedit, qui mortem fœtûs denunciat; poſteà ſilent illi motus. Plerumque enim fœtus convulſus moritur. His ſignis *Celeberrimus Crantz* (*n*) addit ſequentia: *Vaſtum & diſtentum abdomen, retractâ vaginâ, orificium altum, dolores quidem veri, ſed violenti, ſine magnis intervallis frequentes, ſine partûs progreſſu ingrati, ſtatim ab initio aut medio naturalis nixûs tempore, adſunt. Ruptis aquis, dolores vehementiùs inſtant, ſine intermiſſione improbi, ſine partûs ſpe crudeles: ita mulierem diſcruciant, ut & ignarum vulgus his non enixam vehementer miretur, &c: donec tandem violentiſſimo ſubſultu elatus fœtus, contractum calcitratu uterum perfodat, aut membro magis obtuſo dilaceret.* Diſputat deindè in notis (*o*), an uterus rumpatur, aquis adhuc integris, an verò poſtquàm ruptis membranis jam effluxerunt; & omnibus ritè ponderatis concludit: *Nihil certi in hanc rem ſtatui poſſe; hucuſque verò in benè deſcriptis obſervationibus uterus ſemper poſt effluxas aquas ruptus eſt.*

Si hæc ſigna modò recenſita adfuerint, futuræ uteri rupturæ juſtus metus eſt; ſi poſt hæc ſuccedant ſequentia, uterum jam ruptum eſſe, deſignant (*p*). Si nempè animi deliquium, vel magna debilitas, ſequatur, mente tamen adhuc conſtante,

(*i*) Crantz de Utero Rupto, pag. 12.
(*k*) L'Art des Accouchem. §. 596. & ſeq.
(*l*) In loco modò citato, & ſeq.
(*m*) Levret, ibid. §. 596-599.
(*n*) De Rupto Utero, pag. 15. 16. & ſeq.
(*o*) Ibid. pag. 17. 18.
(*p*) Ibid. pag. 19. & ſeq. Levret, l'Art des Accouchem. §. 600.

facies palleſcat, pulſus debilior fiat, abdomen tumeſcat tumore largo & plano, cum ſenſu caloris inſoliti, ſed blandi; ſi extrema frigeſcant, guttæ ſudoris viſcidi frigidi in facie appareant; tunc brevì deficit, & plerumque parturiens moritur convulſa. Aliquando, dum uterus rumpitur, concuſſionis ſonum audiunt adſtantes, & poſt animi deliquium meliùs ſe habere videtur; fœtûs motus raró, vel nunquam, ſentitur ampliùs; partûs dolores ceſſant; fœtûs membra, quæ in ore uteri anteà tangi poterant, jam non ampliùs percipiuntur; ſi nempè, vel totus fœtus, vel pro magnâ parte, jam in cavo abdominis hæreat; tunc autem tangendo abdomen partes fœtûs diſtinctiùs tactu percipi poſſunt, quàm anteà, dum adhuc in uteri cavo hærebant.

Optimè autem notatur (*q*), hanc ſymptomatum ſeriem non ſemper perpetuam eſſe; quaſdam etiam abſque ullis rupti jam uteri ſignis deficere, & mori paucas poſt horas; dum aliæ, utì ex antè dictis obſervatis conſtat, per plures dies ſupervivunt; in quibus varia debuerunt: vel ſaltem potuerunt, eſſe ſymptomata, prout fœtus in abdomine hærens hæc vel illa viſcera, premendo, vel irritando, affecerit. Nec tamen ſemper fœtus, rupto utero, in abdomen exit; nam & partu naturali, ac quidem placido, abſque obſtetricis auxilio, fœtus prodiit, placenta ſtatim ſubſequente. Matre eadem die mortuâ, aperitur cadaver, & invenitur uteri ruptura (*r*).

Fœtum autem, rupto utero, in abdomine hærere, imprimis noſcitur, ſi pars, quæ anteà in orificio uteri tangebatur, jam non ampliùs ſentiatur; ſi per muliebria ſincerus defluat ſanguis, aut jam congelatus decidat cruor; ſi orificium uteri, utì poſt partum plerumque contingere ſolet, conniveat; & ſi uterus collapſus fuerit (*s*). Contraria autem his ſigna indicant, fœtum integrum, vel pro parte, adhuc uteri cavo contineri.

Cùm autem plurima ſymptomata uteri rupti pendeant à jacturâ ſanguinis qui in cavum abdominis effunditur, poſſent eadem ſequi à quâcumque aliâ hæmorrhagiâ, licèt ſanguis non colligeretur in abdomine. Si per uteri orificium & vaginam effluit ſanguis, cauſa manifeſta eſt: verùm ſi, membranis adhuc integris, funiculus umbilicalis ruptus fuerit, vel, iiſdem jam ruptis, fœtûs capite obturante & implente uteri orificium, idem contigerit, replebitur uteri cavum ſanguine, fœtus ex inanitione convulſus uterum percutiet, parturiens debilitabitur, pallebit, ſícque multa concurrent ſymptomata: quæ pro ſignis uteri rumpendi, & rupti, habentur. Raró quidem obſervata fuit hæc cauſa internæ hæmorrhagiæ, ita ut *La Motte* teſtetur, ſe illam tantùm ſemel obſervaſſe; utì ad §. 1304 dictum fuit, contigit tamen. Alter enim caſus ex *Levreti* obſervationibus habetur apud *Crantz* (*t*), ubi chorda umbilicalis rupta fuerat inter partûs dolores, pluribuſque gyris collo circumvoluta ſuffocaverat fœtum. Cùm autem venter magis magíſque tumeret, imprimis in regione epigaſtricâ, ſed & ſimul tactu durus perciperetur, internam hæmorrhagiam ſuſpicabatur *Levret*, potiùs quàm uteri rupturam, cùm poſt hanc abdomen quidem ſanguine impleatur, ſed tumor planus & mollis appareat; quo ſigno uteri ruptura diſtinguitur ab hæmorrhagiâ internâ uterum integrum replente. Hinc licèt in illo caſu *verum & certum fuerit in confinio dubii & falſi*, tamen non difficile fuit conſummato in arte viro *Levret*, veram facere diagnoſin. Cùm enim caput fœtûs totam ferè vaginam repleret, nec tamen promoveretur per validos & frequentes dolores, quatuor horis à parturiente tole-

(*q*) Crantz, de Utero Rupto, pag. 22.
(*r*) Ibid. in notis.
(*s*) Crantz, de Utero Rupto, pag. 39.
(*t*) Ibid. pag. 25. 26. in notis.

ratos, juſta erat ſuſpicio, chordam umbilicalem collo, vel aliis membris fœtûs, circumvolutam partum retardare; adeóque metum eſſe, ne placenta, qui chordâ affigitur, ſepararetur ab utero, & hæmorrhagia ſequeretur, utì toties contingit. Nec ullam culpam habuit, quòd rupturam chordæ umbilicalis non præcognoverit, cùm tam raró contingat, & nullo modo cognoſci poſſit, quamdiù fœtus capite ſuo implet uteri orificium. Hæmorrhagiam internam uteri integri diſtinxit ab illâ, quæ rupto ſequitur utero, ac in abdominis cavum ſanguinem effundit; & ex hâc cognitione determinavit, quomodò parturienti ſuccurrere poſſet.

Sequitur jam, ut conſideretur, quomodò ſuccurri poſſit parturientibus, dum partus difficilis pendet à compage arctiori oſſium pelvis, quæ tranſitum fœtûs impedit.

Optimus *Deventer* (*u*) monet Obſtetrices, ſi tangendo invenerint anguſtam pelvim eſſe, ne urgeant parturientes, ut validos conatus adhibeant dolorum tempore: nunquam enim hîc feſtinandum: præcipua ſpes eſt, ut ſenſim leniori nixu oblongetur caput infantis, ſícque aptum reddatur, ut per has anguſtias tranſeat. Undè nulla remedia, nullæ artes adhibendæ ſunt, ut augeantur dolores, robore aut frequentiâ, licèt importunè ſæpè hæc deſiderentur à parturientibus, & adſtantibus. Anteà monitum fuit, oſſa pelvis ex diverſis conſtare oſſibus, quæ à ſe mutuò videntur recedere poſſe, ut ſpatium tranſituro fœtui augeatur: firmantur ad ſe mutuò cartilaginibus interpoſitis, & ligamentis: hæc obſervata fuerunt tumeſcere, molleſcere, flexiliora fieri, dum partus inſtat, ut plus cedere poſſint: verùm hæc ſenſim fieri debent, & hinc lentior partus laudatur in primiparis. Commodo ſitu locandæ ſunt parturientes, ſive in ſellâ perforatâ, ſive in lecto, ita, ut os coccygis liberè retrorſum cedere poſſit, neque à pondere corporis, vel à veſtibus, ullo modo prematur. Imò, ubi jam in exitu pelvis caput fœtûs hæret, ſuadet auctor, ut antrorsùm incurvatum os coccygis, manus in vaginam immiſſæ dorſo, dum vola ſursùm ſpectat, retroprimant æquabiliter, ſícque capiti fœtûs emerſuro viam faciant Obſtetrices (*v*).

Verùm ſi caput infantis hæreat in pelvis cavo, nec tamen tranſprimi poſſit ob viæ anguſtiam, licèt os coccygis retropreſſum fuerit, vel illud os non cedat facilè, tunc aliis opus eſt auxiliis, quæ varia à variis laudata fuerunt; ſed nòn omnia æquè tuta. Quamdiù caput nondum penitùs fixum & immobile in pelvis cavo hæret, ſuaſerunt plures, ut, capite retropulſo, prudenter per pedes, Obſtetricantis manu prehenſos, educatur fœtus. Verùm ſi caput jam fixum in pelvi hæreat, nec exprimi poſſit (inclavatum dicunt), tunc ſitus infantis ampliùs mutari nequit, nec caput retroprimi. Difficilis certè caſus, cujus tot triſtia exempla occurrerunt: ſi in his anguſtiis diù hæreat infans, moritur, &, ante mortem convulſus, validâ calcitratione quandoque matris uterum rumpit, utì dictum modò fuit. Si moriatur infans, flacceſcit caput quandoque ſic, poſt aliquod tempus, ut valido nixu exprimatur. Sed ſerò hoc plerumque fit, dum à continuâ illâ validâ compreſſione in mollibus partibus gangræna fit, plerumque matri lethalis; vel, ſi emerſerit, moleſtiſſimâ curatione opus eſt, & peſſima ſæpè relinquuntur mala, ob devaſtatas per gangrænam partes vicinas, vaginam, inteſtinum rectum, urethram; quarum calamitatum exempla paſſim leguntur.

(*u*) Nov. Lum. Obſtetric. cap. XXVII. pag. 115. — (*v*) Ibid. pag. 122. 123.

Crudeles hinc tentatæ fuerunt operationes, dum uncis infixis protrahere conabantur Chirurgi. Verum quidem eſt, fœtui jam mortuo ut parcatur, nullam eſſe neceſſitatem : ſed poſteà patebit, non ſemper adeò certò conſtare de morte fœtûs in utero materno. Horrenda fuerunt exempla, ubi ſemilaceri fœtus, vi extracti, uncis confixi, miſero ejulatu vitam teſtabantur. Quandoque unci, malè defixi, vel laceratis inter trahendum fœtûs partibus dilapſi, miſeram parturientem laceraverunt, imprimis, ſi fœtu diù jam mortuo & ſemiputrido hæc tentarentur. Undè factum eſt, ut prudentiores ab his abſtineant omninò, vel utantur quàm rariſſimè. Legi meretur de hoc *Celeberrimi Crantz* egregius Tractatus *de re inſtrumentariâ in arte obſtetriciâ*; ubi de omnibus his accuratè agitur, ſimúlque horrendus caſus legitur (*x*) obſtetricantis Chirurgi, qui uncos fœtûs capiti infixit, cerebrum extraxit, infantemque adeò enormiter læſum poſt horæ ſpatium protraxit, vivum adhuc, & valido ploratu crudelitatem exprobrantem. Nec contentus hoc facinore pede collo infantis impoſito ſpiritum eliſit. Carnificis manum merebatur horrenda talis carnificina.

Omnem autem operam adhibuerunt præclari in arte obſtetriciâ viri, ut in difficili hoc caſu liberarent matrem, nec tamen læderent fœtum; ita ut ille ſuperſtes eſſe poſſet. Manubus protrahi incuneatum in pelvi caput non poterat; hinc cogitaverunt *de parando apto inſtrumento, quod ferreis quaſi manubus caput prehenderet, fœtumque vivum, ſi poſſibile eſſet, ſecurè extraheret* (*y*). Chronologico ordine ibidem recenſentur auctores, qui talia inſtrumenta vel invenerunt, vel jam inventa correxerunt ſic, ut faciliùs & tutiùs adhiberi poſſent. Simul etiam notatur, Veterum quædam inſtrumenta ſalubri huic ſcopo, facili negotio, adaptari potuiſſe. Forceps nempè adhibitus fuit, cujus labia latiora utrimque fœtûs caput prehendere poſſent: labia autem illa excavatam curvaturam habere debebant, ut rotundæ capitis figuræ meliùs adaptari poſſent, & latiorem ſuperficiem prehendere, ſícque minùs lædere, dum agunt.

Facilè autem patet, tales forcipes non potuiſſe habere crura juncta, ut in vulgari forcipe obtinet: tunc enim utrumque labium ſimul immitti debuiſſet, & deindè in ipsâ vaginâ à ſe mutuò disjungi, ut caput prehendi poſſet; quod abſque violentâ partium diſtractione fieri non poteſt: præterea forcipis labia inter caput fœtûs & os uteri locari debent, quod vix ritè fieri potuiſſet, ſi crura invicem juncta fuiſſent. Verùm dum crura ſeparata ſunt, unum poſt alterum introducitur, & poſteà, ſi opus fuerit, extra vaginam crura forficis axe, vel cochleâ, per foramina crurum ſibi invicem impoſitorum tranſeunte, firmari poterunt, ſícque caput protrahi: patet hinc, crura debere eſſe longiora. Manebat tamen ſemper difficultas in forcipe recto, ut crura jungerentur; hinc curvo forcipe *Levret* uſus eſt, *cujus labia mediam capitis diametrum aptiùs prehendunt, cujus crura faciliùs junguntur & clauduntur, & qui, quò caput propiùs adducit, eò à frænulo vulvæ magis diſtat* (*z*). Hujus autem forcipis *conſtructio, ad formam vaginæ, pelvis, & capitis infantis, exacta, bicurvilinea, & cava, à primâ inventione his incommodis vacavit* (*a*). Simul objectiones contra forcipum uſum factas egregiè ſolvit.

Sæculum & ultra elapſum eſt, quòd, in partu difficili, quidam artis obſtetriciæ magiſtri longè feliciores fuerint aliis, dum nempè caput, incuneatum quaſi, in pelvi

(*x*) §. XXXVIII. pag. 37.

(*y*) Crantz de re inſtrum. in arte Obſtetric. §. IX. pag. 13.

(*z*) Ibid. §. XXXIV. XXXV. pag. 34. 35.

(*a*) Ibid. §. XLII. pag. 45.

hæreret. Feliciter ſæpè abſolvebant tales partus, dum alii, licèt in arte obſtetriciâ verſati ſatis, infectâ re abire debebant: arcanam methodum ſervabant cautè, ut nemini innoteſceret. Videtur probabile, inventorem fuiſſe Anglum, celebrem olim in arte obſtetriciâ magiſtrum, *Chamberlens* (*b*), qui unà cum tribus filiis artem magnâ laude exercuit. Per ſexaginta & ultra annos latuit hoc arcanum, & *Amſtelædami* inclaruit ejus uſu *Rogier van Roonhuyſen;* undè poſteà arcana hæc methodus, vel hæreditate, vel pretio numerato, unà cum promiſsâ ſilentii fide, ad paucos pervenit, qui hâc arte inclaruerunt. Summâ ergò laude digniſſimi ſunt. Poliatri egregii Amſtelædamenſes, *Jacobus de Viſcher* & *Hugo van de Poli*, qui proprio ære redemtum hoc arcanum communicarunt, & publicâ fide munitis teſtimoniis probaverunt detecti arcani certitudinem, contra lucripetas & improbos quoſdam obtrectatores, qui publicum decipere conabantur. Figuram inſtrumenti exactam dederunt ita, cum omnibus ſuis dimenſionibus, ut ubique locorum artifices illud imitari poſſint quàm facillimè.

Inſtrumentum hoc ſimplicitate ſuâ ſe commendat: eſt enim vectis ſimplex, cujus extremum leviter incurvatum inter oſſa pubis & caput infantis inclavatum prudenter immittitur, ſensímque protruditur, donec ad occiput infantis pervenerit, & curvaturâ ſuâ illius convexitatem undique tangat. Tunc elevatur ſenſim alterum extremum vectis, donec tangat commiſſuram oſſium pubis, quæ hypomochlion firmum vecti dat, & ulteriùs elevando hoc extremum, caput infantis deorsùm parùm & antrorsùm premitur, ſícque ex his anguſtiis liberatur. Dum unâ manu vectem moderatur Obſtetricans, alterâ ſuſtinet anum, ut lacerationem caveat, ſimúlque caput fœtûs, jam liberum versùs anteriora dirigat, ubi majus ſpatium naſcenti jam infanti datur. Cæterùm omnia, quæ in conficiendo hoc vecte, illumque tegendo, & dein applicando, ſunt obſervanda, ad amuſſim in egregio hoc tractatu deſcribuntur.

Quamvis autem egregii viri, qui varios forcipes invenerunt, aut perfecerunt, omnem laudem mereantur, & ob induſtriam, & ob candorem, quo ſua inventa publico communicaverunt, tamen videtur vectis ille *Roonhuyſianus* reliquis eſſe præferendus.

Simpliciſſimum enim eſt inſtrumentum, parvæ molis, facilè occultandum, ne parturiens & adſtantes inſtrumentorum apparatu terreantur. Undè, dum latebat hoc arcanum, plurimi crediderunt, *Roonhuyſianos* obſtetricantes nullo inſtrumento uti, ſed peculiari, ipſis ſolis notâ, encheireſi difficiles illos partus tam feliciter, & ſæpè paucorum minutorum ſpatio, abſolvere. Mirabantur quàm maximè, hujus arcani poſſeſſores, ad parturientes vocatos, non ſemper ſtatim opus aggreſſos fuiſſe. Si enim nondùm penitùs immobile in pelvis anguſtiis hæreret caput, ſed vacillaret adhuc, exſpectabant, donec penitùs incuneatum hæreret. Ratio facilè patet: vectis extremum occipiti applicatum vacillaſſet, niſi firmum hæſiſſet fœtûs caput, nec dilabi ex ſuo potuiſſet loco. Magnam præstereà utilitatem habet, quòd potentia vectis agat in os occipitis, quod firmiſſimum eſt inter oſſa capitis fœtûs. Per forcipes autem prehenſum caput comprimitur, & oblongius redditur; quod juvat quidem exitum, ſed & ſimul ſemper metum relinquit, ne molle encephalon hâc compreſſione lædatur.

Numeroſi & feliciſſimi ſucceſſus probaverunt plus ſatis utilitatem hujus ſimplicis

(*b*) Het Roonhuyſiaanſch geheim ontdeckt, &c. pag. 19. & ſeq.

inſtrumenti. Nam *Joannes de Bruyn*, à cujus hærede filiâ unicâ hoc arcanum redemtum fuit, quadraginta duorum annorum ſpatio octingentos infantes, capite in anguſtâ pelvi incuneatos hærentes, eduxit vivos. Sic apparuit ex annotationibus viri illius, qui integerrimæ fidei ab omnibus ſemper laudatus fuit. Cùm autem humiliter de ſe ipſo ſentiret, & invidorum calumniis laceraretur, non habuit civium ſuorum talem fiduciam, qualem merebatur. Cæterùm ſervatorum infantum arte ſuâ major procul dubio fuiſſet numerus. Pauci enim illi, qui arcanum hoc noverant, frequentiùs ad difficulter parientes vocati, mirabantur, quòd tot annorum ſpatio octingentos tantùm ſervaſſet infantes, cùm ipſi longè plures, breviori multùm tempore, felices ſucceſſus numerare poſſent (*c*).

Quantam ergo cladem intulerunt humano generi, qui arcanum hoc texerunt! utinam non inter illos numeraretur *Fredericus Ruyſchius*, cui ars noſtra tantùm debet. Quanta non debetur laus illis, quos *generoſo incoctum pectus honeſto* impulit, ut revelarent. Talis facti, feciſſe, merces eſt, & præmium dabit optabilis ſerenæ mentis tranquillitas illo tempore:

——————— *Dum numina nobis*
Mors inſtans majora facit - - -

Obſtetricantibus, ſimulac innotuit, ſtatim commendavi vectem; quo plures ſe feliciter uſos fuiſſe teſtantur.

Si autem per exoſtoſes, vel peſſimam conformationem oſſium, pelvis adeò anguſta fuerit, ut nullâ arte obtineri poſſit, nec ſperari quidem fœtûs exitus, tunc nihil ſupereſt, niſi ut ſectio Cæſarea inſtituatur. Idem verum eſt, ſi caput fœtûs præternaturaliter adeò craſſum fuerit, ut cavo pelvis, etiam naturaliter conſtituto, excipi nequeat: præcipuè, ſi ſolidum caput, & monſtroſæ magnitudinis fuerit. Si enim diſtendente lymphâ aucta fuerit moles, cedit, patitur ſe elongari; & obſervationes docuerunt, vectis modò deſcripti ope, difficilem talem partum fuiſſe expeditum. Quandoque etiam validis parturientis nixibus preſſum caput rumpitur, & effuſa lympha collabitur; ſed infans tunc plerumque mortuus prodit, vel paulò poſt nativitatem perit. De quâ re videri poſſunt illa, quæ ad §. 1217. & §. 1218. dicta fuerunt.

In mortuæ matris cadavere Cæſaream ſectionem inſtitui poſſe, ut ſervetur infans, nemo dubitavit, imò in quibuſdam locis lege ſtatutum eſt, ut hoc fiat in tali caſu ſemper; & meritò quidem: Utriuſque *Siciliæ Rex Carolus* talem legem ſancivit quadrageſimo nono hujus ſæculi anno, quæ ſtatuit; *Ut quævis perſona, cujus dolo, impedimento, vel negligentiâ, Cæſarei partûs operatio cum damno fætûs omittatur, aut ſaltem retardetur, iſque inſuper, cujus malitiâ violentus abortus, ut antè dictum fuit, evenerit, habeantur criminis homicidii patratores* (*d*). Deindè mandatur omnibus judicibus, *ut ſæviori, quâ poſſunt, methodo proceſſum omninò conſtruant, illoſque carceribus tradant, & conſuetâ formâ, juxta ritum legeſque regni, capitali judicio perſequantur; quo deindè ab iis, ad quos pertinet, pro ratione, tum qualitatis, &*

(*c*) Voorreden, ibidem, pag. 29. & ſeq. — (*d*) Cangia Mila Embryolog. Sacr. pag. 255. & ſeq.

circumſtantiarum in crimine, tum doli, & gravitatis negligentiæ repertæ, ad pœnas damnari valeant, quibus homicidia coercentur.

Omnia, quæ ad hanc rem ſpectant, ex *Thelogiâ*, *Juriſprudentiâ*, & *Medicinâ*, in utiliſſimo hoc opere collecta habentur, ordine digeſta, & contra objectas difficultates defenſa (*e*).

Sponte patet, tam citò, quàm fieri poteſt, poſt mortem matris fœtum liberandum eſſe; cùm, matre mortuâ, in magno verſetur periculo. Neque deſperandum tamen eſt de fœtûs vitâ, licèt poſt mortem matris notabile tempus effluxerit, utì pluribus conſtat obſervatis, quæ videri poſſunt (*f*). Inter quæ mirabilis caſus eſt gravidæ à marito pluribus vulneribus confoſſæ, ex cujus utero, quadraginta octo poſt mortem horis, ſectione eductus fuit infans, in pede per uterum confoſſum vulneratus, qui adhuc per quadrantem horæ ſupervixit.

Interim, ut ſectione liceat educere fœtum in hoc caſu, certò conſtare debet de morte matris. Diſſimulari non poteſt, *Winſlovium*, & alios, demonſtraſſe, mortis ſigna non ſemper adeò certa eſſe, ac vulgò creditur. Nimis notum eſt, ipſum *Veſalium*, Cæſaris Archiatrum, & Anatomicorum ſui ſæculi principem, erroris accuſatum fuiſſe, quem peregrinatione in Terram ſanctam expiare debuit, in cujus itineris reditu mortuus eſt.

Adeóque patet, omni quidem hîc circumſpectione opus eſſe, imprimis ſi ſubitâ morte è vivis erepta credatur gravida: ſyncope enim fallere poſſet: undè excitantia, & nervos acriter ſtimulantia remedia priùs tentari debent: crudele enim foret, matris nondum mortuæ uterum incidere, ut fœtus educatur, dum nulla ſpes eſt ſalvandæ ſimul matris per ſectionem, utì mox dicetur; undè in Rituali Romano habetur (*g*); *Si mulier prægnans mortua fuerit, fœtus quamprimùm cautè extrahatur.* Crudele erat illorum inſtitutum, qui inſtante jam morte, nondum tamen mortuâ gravidâ, ventrem diſcindendum ſuadebant. Contra talium babaram carnificinam meritò inſurgit venerandus plurimùm & eruditiſſimus Auctor (*h*).

Ubi poſt morbum chronicum diù toleratum, vel & validum acutum morbum, in gravidâ appropinquantem mortem vidit peritus & prudens Medicus, non falletur facilè, dum mortem adeſſe jam pronunciat: ſed ſumma attentio requiritur, ut ſyncopen à verâ morte diſtinguat. Imprimis ſummâ prudentiâ opus eſt in talibus, quæ animi deliquiis, morbiſque hyſtericis, obnoxiæ vixerint, & graviditatis tempore in validam ſyncopen lapſæ fuerint. In tali enim ſyncope palleſcunt, facies collabitur, cadaveroſa fit, extrema frigent, rigeſcunt, pulſus & reſpiratio ſilent omninò. Probè memini, me ſubitò vocatum fuiſſe ad gravidam mulierem, quarto circiter menſe, validâ cholerâ & ſubitis ac copioſiſſimis evacuationibus quinque horarum ſpatio adeò exhauſtam, ut poſt convulſiones inciderit in veram ſyncopen, ita ut ab adſtantibus pro mortuâ haberetur, dum accedebam. Frictionibus extremorum, linteis calidis, ſtimulantibus remediis ſpirituoſis ad nares & prudenter linguæ, applicatis, per quadrantem horæ nihil profeci: indignabantur ferè amici, quòd cadaver vexarem; perrexi tamen; & poſt aliquot minuta percepi aliquem in carotidibus motum; palpebras deduxit, ingemuit, & ſenſim ad ſe rediit, boniſque nutrimentis exhauſtum corpus ſenſim repletum, gratiſque cardiacis erectæ vires fuerunt, ut integrè reſtituta

(*e*) Pag. 53. & ſeq. — (*f*) Ibid. pag. 72. & ſeq. — (*g*) Ibid. pag. 59. — (*h*) Ibidem.

fuerit, & ſeptimo menſe vivum infantem pepererit, debilem tamen, & qui paucis diebus tantùm ſupervixit.

Certiſſimum autem illud mortis abſolutæ criterium, putrefactio nempè cadaveroſa, hîc exſpectari nequit; cùm certò periret priùs fœtus: quandoque enim per biduum, imò & diutiùs, exſpectandum foret, antequàm fœtor cadaveroſus perciperetur. Sectio autem Cæſarea ad ſalvandum fœtum in hoc caſu inſtituitur tantùm.

Ubi ergò ſollicito examine, non perfunctorio tantùm, nulla ſigna vitæ apparent, nulla reſpiratio, nullus arteriarum vel cordis motus, percipitur, facies jam ante mortem cadaveroſa fuit, oculorum acies fracta (ut vocant), & quaſi lamella viſcida obducta, rigida ſunt membra, extrema frigida: ſi, maxillâ inferiore à ſuperiore diductâ, hiatus maneat, qui dein, elatere muſculorum per frigus cadaveris aucto, ſenſim minuitur, ſed non ad perfectam clauſuram uſque; ſi nulla ſubita & copioſa evacuatio præceſſerit, undè ſyncopes perfectæ ſuſpicio naſci poſſet; ſi nullis ſtimulis ſopitus & ceſſans jam motus humorum excitari potuerit (*i*); tunc, ſi non phyſica, moralis ſaltem, mortis perfectæ certitudo haberi poterit, quæ augetur, ſi nequidem vivo igne corpori applicato ulla ſenſûs aut motûs ſigna obſerventur.

Optimè enim notat egregius ille Auctor (*k*): *Aliud eſt, dicere, Homines multoties erraſſe, illos reputando mortuos, qui vitam retinebant: aliud eſt, dicere, Vivos à mortuis per ſigna internoſci non poſſe: Sicuti etiam aliud eſt, dicere, ſæpè adulterinam expendi pecuniam pro incorruptâ; aliud tamen, adſtruere, non dari modum ad diſcernendum in pecuniis aurum probum à vitioſo: primum enim verum, ſecundum omninò falſum, exiſtimatur.*

Ideò etiam in his locis, ubi lege cautum eſt, ne cadavera ſepeliantur ante quadraginta octo horas elapſas poſt mortem, conceditur, ut citiùs inhumentur, ſi Medicus, qui ægro opem tulit in ultimo morbo, ſcripto teſtetur, & ſuo quidem periculo, ſe de morte verâ & abſolutâ certum eſſe. Abſque hoc lex adæquatè ſervatur, ne, ruri imprimis, ubi horrendi erroris majus periculum eſt, nondum verè mortui ſepeliantur. Sic etiam obex ponitur periculoſo Judæorum mori, qui in mortuum peccare ſe credunt, niſi ſtatim poſt mortem calens quandoque adhuc cadaver humo tradant.

Celeberrimus Heiſterus (*l*), cujus ſcientiam, candorem, & longævum artis uſum, omnes venerantur, de hâc re habet ſequentia: *Quàm rariſſimè enim, & vix ex centum mille, qui à prudentibus, vel etiam à mediocri vulgo, pro mortuis habiti ſunt, vel ſemel fefellit, ut non verè mortui fuerint, atque revixerint. Neque adhuc, quantùm novi, ullum proſtat exemplum, quòd ejuſmodi gravida, pro mortuâ habita, ſub ſectione revixerit, &c. Imò ſi hoc etiam aliquando præter ſpem & exſpectationem contingat, Medicus indè nimiùm terreri non debet; quia ſcelus non commiſit, & ſectionem malo animo non inſtituit; ſed ob fœtum ſervandum eam pro cadavere incidit; ad quod faciendum partim ex religione, partim ex legibus, ut mox oſtendemus, obligatur.* Omnis autem criminis ſuſpicio deleri videtur, ſi in cadavere ſectio Cæſarea inſtituatur eâdem cum cautelâ, acſi in vivente muliere fieret: tunc enim vulnus inter lethalia numerari nequit; cùm certò conſtet, ſanatas fuiſſe illas, quæ hanc opera-

(*i*) Ibid. pag. 60. & ſeq. = (*k*) Ibid. pag. 66. — (*l*) Inſtit. Chirurg. Tom. II. Sect. V. cap. CXIII. pag. 710.

tionem

tionem paſſæ fuerant, utì mox patebit. Prudenter hoc obſervandum juſſit *Senatus Venetus* (*m*), ne ſectio fieret decuſſata abdominis, ut in diſſectionibus cadaverum fieri ſolet, ſed talis, quæ in viventibus fieri ſolet, dum Sectiò Cæſarea adhibetur. Præterea juſſit Senatus, ut Collegium Medicorum daret magiſtratui nomina illorum, qui ad hanc operationem perficiendam aptiſſimi judicabantur. Simul voluit, horum nominum catalogum in ſingulis pharmacopoliis omnium oculis exponi, ut cives certò ſcire poſſent, quorum auxilium implorare deberent in triſti hoc caſu; ſed & hæc utilitas indè ſequeretur, ut majori animo & dexteritate Sectionem Cæſaream facerent in vivis Chirurgi, dum eandem in cadaveribus tentaſſent ſæpiùs; illudque etiam fieret, quòd artis obſtetriciæ optimi magiſtri toties optaverunt, ut nempè, aperto cadavere, paterent errores ab Obſtetricantibus commiſſi, ſive ignorantiâ, ſive temerariis auſibus; & debita poſſet ſtatui pœna, ſi culpa detecta foret quam cæteroquin terra tegit.

Dicendum nunc ſupereſt de Sectione Cæſareâ in vivente muliere inſtituendâ, hâc ſpe, ut & mater & fœtus ſervari poſſint. Quamvis autem numeroſa ſatis obſervata doceant, felici cum ſucceſſu hoc tentatum fuiſſe, nemo tamen peritus credet, Sectionem Cæſaream eſſe omnis omninò periculi expertem. Debet abdomen largo vulnere, & ipſe uterus gravidus, vaſis dilatatis, copioſo ſanguine plenis, turgens, diſcindi. Minimè videtur mirum, ſectionem illam non tantùm mulieribus illam ſubituris, ſed & Medicis, & Chirurgis, horrorem incuſſiſſe. Cúmque non ſemper felix fuerit ſucceſſus, hinc multi illam damnaverunt omninò, tanquam crudelem, & inutilem. Accedit, quòd ſæpiùs nec parturiens nec adſtantes hanc operationem admittant, niſi dum jam vires fatiſcunt omninò; túncque mors, ſi ſequatur, adſcribitur operationi; cujus felix exitus ſperari potuiſſet, modò citiùs fuiſſet adhibita. *Paræus* (*n*) fatetur quidem, quòd audiverit, Sectionem Cæſaream cum ſucceſſu inſtitutam fuiſſe; ſed tamen nunquam ſibi perſuadere potuit, illam, ſalvâ matre, factam fuiſſe; undè concludit: *Id curationis genus, quod periculi & deſperationis plenum eſt, minimè uſurpandum eſſe.* Sic & *Mauriceau* (*o*), acriter inſurgit contra Sectionem Cæſaream, quam nunquam in vivâ muliere tentandam eſſe declarat, tanquam certò lethalem, & à quâ non niſi per miraculum evadere poſſit mulier, ſi unquam aliqua ſanata fuerit. Tanquam turpes fraudes, & mendacia, damnat omnes hiſtorias, quæ de Sectione Cæſareâ, ſuperſtite matre factâ, narrabantur, & imprimis in *Rouſſetum* acerbiſſimè invehitur. De eâdem re legitur Diſſertatiuncula (*p*), ubi tandem concludit peritus ille in arte obſtetriciâ vir, quòd nunquam tentaverit in vivente, nec tentabit, niſi alterius veſtigia legendo, cui feliciter Sectio Cæſarea ſucceſſerit.

Egregius Chirurgus de *La Motte* (*q*), de operatione Cæſareâ agens, fatetur, ſi ob malam conformationem oſſium pelvis non relinquatur ſpatium ſufficiens, ut fœtus tranſire poſſit, tunc unicam relinqui optionem, inter certam mortem matris ac fœtûs, & Sectionem Cæſaream. Teſtatur, quòd, ſi talis caſus ipſi contingeret, poſt conſilium in arte peritorum, abſque hæſitatione operationem ſuſciperet, & omni

(*m*) Inſtit. Chirurg. Tom. II. Sect. V. cap. CXIII. pag. 710. in notis.

(*n*) Lib. de Generat. cap. XXXI. Spach. Gynæc. pag. 422.

(*o*) Liv. II. chap. XXXII. pag. 352. & ſeq.

(*p*) Peu, Pratique des Accouchemens, Liv. II. chap. II. pag. 322. & ſeq.

(*q*) Liv. IV. chap. XII. pag. 521. & ſeq.

cum cautelâ perficeret. Dicit, ſe credere, æquè poſſibilem eſſe hanc operationem, quàm alias multas periculoſas, atque ideò imprimis minùs feliciter cedere, quia ſerò nimis, dum jam in extremis verſatur puerpera, adhibetur. Damnat tamen temeritatem illorum, qui in aliis caſibus difficilis partûs illam adhibent, cùm firmiter ſibi perſuaſum habeat, præter malam conformationem pelvis oſſeæ tranſitum fœtui negantem, omnibus aliis cauſis partûs difficilis per artem dexterâ manu ſuccurri poſſe. Narrat deindè caſum mulieris, quæ jam per triduum parturiebat, dum fœtûs mortui brachium extra orificium uteri pendebat. Ipſa mulier anxiè deſiderabat, ut inciſo abdomine fœtus extraheretur, & pertinaciſſimè reſiſtebat Obſtetrici ac Chirurgo, dum vel explorationis causâ manum in vaginam immittere cupiebant. Nec ullum ratiocinium, nec horridus apparatus inſtrumentorum ad operationem requiſitorum coram ipsâ factus, à pertinaci propoſito dimovere potuerunt hanc mulierem.

Sub ſpecie Sectionis Cæſareæ inſtituendæ, firmiter illam teneri juſſit, &, manu in uterum immiſsâ, pedibus arreptum fœtum integrum, quamvis omninò putridum, eduxit momenti quaſi tempore, ſícque invitam, &, quantùm poterat, reluctantem, liberavit.

Verùm non ſatis mirari potui, eundem Auctorem (*r*), in fine ejuſdem capituli, ubi dixerat, ſe ſine ullâ hæſitatione Sectionem Cæſaream inſtituturum, ſi neceſſitas illam poſtularet, habere ſequentia: *Metus, ne approbarem crudelem hanc operationem, & animos adderem aliis Chirurgis, ut illam tentarent, ad exemplum Ruleau, facit, ut proteſter, me, licèt verſarer in tali caſu, ubi crederem illam abſolutè neceſſariam eſſe, ſimúlque adeſſè optimam ſpem felicis ſucceſſûs, tamen nunquam illam tentaturum.* Longè crudelior videtur illa operatio, ubi caput infantis, in pelvis anguſtiâ immobilis hærentis, quinto jam die, cultro diſcidit, cerebri partem eduxit, dein, manu in cavum cranii immiſsâ, digitis prehenſo cranio, eduxit infantem, membra moventem adhuc.

Certum eſt hodiè per numeroſa ſatis obſervata, Sectionem Cæſaream inſtitutam fuiſſe, ſuperſtite matre, & poſt integrâ ſanitate fruente, ac fœcundâ. Aliâ occaſione ad §. 170. 3, ubi de vulneribus lethalibus agebatur, bini caſus memorati fuerunt Sectionis Cæſareæ feliciter tentatæ, in quorum uno Obſtetrix diſſecto utero fœtum eduxit. Plura alia collecta habentur obſervata (*s*), quæ docent, Sectionem Cæſaream cum ſucceſſu adminiſtratam fuiſſe; qualia hîc recenſere nimis longum foret.

Omnes tamen in eo conveniunt, periculoſam eſſe hanc operationem, adeóque non adhibendam, ſi aliâ methodo liberari gravida poſſet. Conſiderando autem partuum Cæſareorum hiſtorias, patere videtur ſaltem in quibuſdam inſtitutam fuiſſe hanc operationem, dum adhuc aliâ in arte auxilia ſupererant, quibus cum fiduciâ quis uti potuiſſet. Sic legitur, ob concreta pudenda abdomen diſſectum fuiſſe gravidæ, ut fœtus educeretur: ſed certè tutiùs ſcalpello hæc concretio tolli potuiſſet; utì ex antè dictis conſtat: Eadem operatio inſtituta fuit, dum natibus prodiret infans duplicatus: notum autem eſt, talem ſitum infantis ab artis magiſtris nequidem inter laborioſos partus numerari, cùm ſæpè facilè ſic prodeat infans. Plures leguntur caſus mulierum, quæ, ſectionem Cæſaream paſſæ, poſteà feliciter pepererunt, & ſæpiùs quidem: certè

(*r*) Ibid. pag. 526.

(*s*) Académ. Royale de Chirurg. Tom. I. pag. 623-650. Tom. II. pag. 308-350. Cangia Mila Embryol. ſacr. Lib. III. cap. 1. pag. 113. & ſeq.

in his non potuit culpari mala pelvis conformatio, quæ non emendatur hâc operatione. De aliis legitur, quòd ſæpiùs paſſæ fuerint hanc operationem, dum abſque hâc parere non potuerint: in his procul dubio pelvis nimis anguſta fuit, quàm ut fœtum adultum tranſmittere poſſet. Quamdiù in populoſiſſimâ Amſtelædamenſium urbe paucis tantùm notus erat *Vectis Roonhuyſianus*, illi ſoli feliciter caput incuneatum fœtûs liberabant ab his anguſtiis; quod aliis vel nunquam ſuccedebat, vel rariſſimè, & non niſi fœtu jam mortuo. Cùm ergo egregiis inventis adeò aucta fuerit à *Roonhuyſio*, *Levreto* & aliis, ars obſtetricia, ſperandum eſt, rariùs occurſuram eſſe neceſſitatem Cæſareæ Sectionis; præcipuè, ſi ſalutari lege caveatur, ne artis imperitæ mulieres obſtetricis munere fungantur, quæ toties ſuâ inſcitiâ naturalem partum mutant in difficillimum.

Sectio ergo Cæſarea locum habet, ubi de impoſſibilitate partûs alio modo perficiendi conſtat: hanc autem *Levret* (*t*) in nimiâ pelvis anguſtiâ ponit, tali nempè, ut obſtetricans manum in pelvis cavum deducere nequeat, vel ſaltem illam, poſtquam pedem infantis arripuit, retrahere non poſſit.

Prætereà, ſi utero rupto, utì antè dictum fuit, totus infans in cavo abdominis hæreat, tunc partus impoſſibilis eſt, & ſola ſupereſſet Sectio Cæſarea: ſed ſi conſiderentur ſymptomata peſſima, quæ uteri rupturam comitari ſolent; animi deliquium, pallor cadaveroſus, frigus extremorum, pulſus deficiens, ſudor frigidus; quem ſæpè brevì mors ſequitur; quis audebit hanc operationem tentare in ancipiti adeò ſtatu; quæ tamen illicò inſtitui deberet, ut prodeſſet. An unquam parturiens, parentes, adſtantes, admittent in arenâ captum conſilium? An invenietur Chirurgus adeò obfirmati animi, ut illam perficiendam in ſe ſuſciperet? ſummo jure has difficultates movet egregius *Levret* (*u*).

De conceptibus illis, qui extra uterum facti ſunt, in ovario, tubis Fallopianis, &c, poſteà adhuc dicendum erit: facilè autem patet, illos naturali viâ educi nunquam poſſe: undè & pro illis indicaretur Sectio Cæſarea. Verùm, utì optimè monet *Levret* (*v*), ut gravis adeò operatio inſtituatur: certò conſtare debet, fœtum non in utero, ſed extra uterum hærere. Signa autem Diagnoſtica, quæ plenam hîc dant certitudinem, hactenùs deficiunt.

Licèt autem, ut fœtus in lucem edatur, requiratur proportionata pelvis amplitudo ad caput tranſmittendum, partus etiam difficillimus reddi poteſt, quamvis pelvis benè conſtituta fuerit, ſi caput fœtûs ſolitò majorem magnitudinem habuerit; quæ ſi talis foret ut nullo modo tranſire poſſet, ſola Sectio Cœſarea opem ferre poſſet (*x*); præſertim, ſi à calcitratione fœtûs, in his anguſtiis hærentis, metus foret rupturæ uteri. Verùm, cùm conſtet multis obſervatis, vaſta etiam robuſtorum infantum capita, ſenſim tranſpreſſa fuiſſe, vel forcipe, vel & *Vecte Roonhuyſiano*, protracta; cùm non tantùm oſſa capitis fœtûs cedere, ſed & ſupra ſe mutuò ſcandere, poſſint; cùm præterea conſtet ex antè dictis, in difficillimo partu ipſa pelvis oſſa à nexu mutuò recedere, & viam ampliorem reddere; non videtur facilè haberi poſſe omnimoda certitudo impoſſibilis tranſitûs; quæ tamen requiritur, ut periculoſa adeò operatio, qualis eſt Sectio Cæſarea, inſtituatur. Hydrocephalo affectos infantes natos fuiſſe, conſtat,

(*t*) L'Art des Accouchem. §. 655, 656.
(*u*) L'Art des Accouch. §. 655.
(*v*) Ibid. §. 663.
(*x*) Crantz de Utero Rupto, pag. 30. 32.

non tantùm vivos, ſed & per plures menſes ſuperſtites (*y*): ipſe aliquoties vidi tales, ut mirarer, quomodò per pelvis cavum tranſire potuerint. Verum tamen eſt, ſatis flexilia eſſe plerumque in hydrocephalo calvariæ oſſa, & totum caput faciliùs poſſe elongari, ſícque meliùs ad tranſitum adaptari. Videri poſſunt & illa, quæ ad §. 1217 de hâc re habentur.

De Methodo autem Sectionem Cæſaream perficiendi ſcripſit *Rouſſetus* (*z*), cujus tractatus, gallicâ linguâ ſcriptus, raro inveniri poteſt; ſed hunc *Caſparus Bauhinus* Latinitate donavit, & invenitur in collectione *Ginæciorum.* Optimè & omnia, quæ partum Cæſareum ſpectant, collecta habentur apud *Celeb. Heiſterum* (*a*). His addi merentur, quæ *Levret* de operatione Cæſareâ habet (*b*).

§. 1317. INfantis vitio contingit, ubi ille immobilis, mortuus, vel ita ſitus, ut ipſe ſibi claudat portam.

Conſiderandæ jam ſunt illæ cauſæ partûs difficilis, quæ non à matre, ſed ab ipſo fœtu, pendent.

Anteà patuit, præcipuam vim, per quam fœtus excluditur, pendere à validâ vi contractili uteri, & ſummis, imprimis circa finem, parturientis nixibus: fœtus ſuis viribus non adeò multùm contribuere videtur, niſi quòd motu membrorum irritet uterum, ut validiſſimè contrahatur. Quotidianis autem obſervatis conſtat, fœtus etiam mortuos excludi abſque adeò magnis moleſtiis.

Verùm malus ſitus fœtûs in utero frequentior cauſa eſt difficilis partûs: ſitus naturalis fœtûs, partûs tempore, laudatur ille, ubi vertex capitis directè, unà cum orificio uteri ſenſim magis magíſque dilatando, vaginæ imminet, ita ut facies os ſacrum matris reſpiciat, occiput, oſſa pubis, brachia habeat lateribus applicata, pedes ſursùm elatos. Talem autem ſitum fœtus non ſemper habuit, ſed ultimis graviditatis menſibus, in quibuſdam citiùs, in aliis tardiùs, acquirit. Anteà enim caput non deorsùm; ſed ſursùm, hæret (*c*). Quando autem caput deorsùm labitur, tunc dicitur verti fœtus, quod in multis circa octavum menſem contingit; in quibuſdam, dum jam parturire incipiunt. Undè monuit *Hippocrates* (*d*): *Puer autem, ubi circumcirca diſruptæ ſunt membranæ, ſiquidem ſuo momento in caput magis inclinet, mulier facilè parit.*

Quòd ſi in latus (tranſverſus), aut in pedes, prodeat (id enim ſæpiùs contingit, ſi illuc momentum vergat, vel propter uteri amplitudinem, vel ſi mater in ipſo partûs dolore primùm non quieverit); ſi ſic, inquam, prodeat, difficilem partum mulier ſentiet. Jam verò ex his plurimæ, vel ipſi fœtus, vel unà etiam cum ſuis fœtibus matres, periêre. Alio in loco (*e*) pariter difficilem pronunciat partum, ſi fœtus tranſverſus in utero jacuerit, aut in pedes exeat: laudat verò, tanquam perutile, ſi capite prodeat: *Ut enim, ſi quis in lecythum anguſti oris olivæ nucleum immittat, hunc tranſverſarium educere non facile eſt; ſic ſanè etiam mulieri gravis eſt affectio, ubi fœtus tranſverſarius*

(*y*) Ibid. in notis.
(*z*) Iſr. Spachii, pag. 476.
(*a*) Inſtitut. Chirurg. Part. II. Sect. V. cap. CXIII. Tom. II. pag. 707. & ſeq.
(*b*) Suite des Obſervations ſur les Accouch. labor. art. IX.
(*c*) Noortwyk, de Utero Gravido, pag. 208.
(*d*) De Naturâ Pueri, cap. XI. Charter. Tom. V. pag. 324.
(*e*) De Mulier. Morb. Lib. I. cap. XXXI. Charter. Tom. VII. pag. 748.

fuerit ; etenim ipſum exire perarduum : grave verò etiam eſt, ſi in pedes prodierit, & plerumque, aut matres, aut puelli, aut ambo etiam, pereunt. Eſt autem & hæc magna cauſa, cur non facilè exeat ; ſi mortuus, aut ſideratus, aut duplicatus fœtus fuerit.

Tranſverſum quidem ſitum fœtûs in utero omnes adhuc hodie agnoſcunt eſſe difficilem, verùm, ſi per pedes prodeat, vix non pro partu naturali ac facili habent obſtetricantes, & difficiles partus plurimos feliciter abſolvunt, dum malum ſitum obtinet fœtus, ſi pedes arripere, & ſic extrahere ex utero poſſint fœtum. Neque etiam pro difficili adeò partu habetur, ſi duplicatus infans natibus prodeat, modò non nimis toroſus fuerit.

Fœtus autem, in utero materno hærens, mobilis eſt, & quamdiù nondum capite, vel aliâ corporis parte, in ipſo pelvis cavo figitur, poteſt nunc hanc, nunc illam, corporis partem offerre explorantis digitis. Notavit hoc *Deventer* (*f*), & monuit, mobiles tales fœtus rarò rectè verſos prodire, ſed ſæpiùs in utero jacere tranſverſos, & tunc, aquis jam formatis, vel nihil omninò ſentiri, vel & quandoque diverſas fœtûs partes ſucceſſivè, manus, pedes, dorſum, &c. Vocabatur *La Motte* (*g*) ad parturientem, quæ juſtum pariendi tempus adeſſe credebat : inveniebat os uteri dilatatum ad magnitudinem nummi Imperialis ; dolores augebantur, aquæ formabantur, & manifeſtè tangebat caput infantis; undè brevì ſecuturum partum augurabatur : ſed dolores ceſſabant, qui veſperi ſequentis diei redibant frequentes & validi ; os uteri valdè dilatatum, membranæ aquas continentes jamjam rumpendæ, videbantur. Ceſſaverunt denuò dolores, & per triginta quinque dies commodè ſe habuit ; tunc parturire incepit denuò : verùm non ampliùs tactu percipiebatur caput fœtûs, nec ulla alia pars, &, ruptis violentiâ dolorum aquis, abſque difficultate *La Motte* introduxit totam manum ad carpum uſque, túncque invenit pedem & manum fœtûs toroſi admodum ac fortis, quem pedibus arreptum non ſine difficultate eduxit ; ob magnam nempè corporis molem. Optimè hinc concludit, non manere in eodem ſitu fœtus, licèt capite deorſum lapſo priſtinum mutaverint ſitum.

In Sacris Litteris legitur (*h*) de *Thamar*, gemellis gravidâ, quòd *unus protulit manum ; in quâ obſtetrix ligavit coccinum, dicens : Iſte egredietur prior. Illo verò retrahente manum, egreſſus eſt alter ; dixitque mulier : Quare diviſa eſt propter te maceria ? & ob hanc cauſam vocavit nomen ejus Phares : poſteà egreſſus frater ejus, in cujus manu erat coccinum, quem appellavit Zara.* Verum quidem eſt, quòd gemelli ſoleant ſinguli in propriâ ſuâ amnii membranâ hærere, & communi chorio involvi ; ſed minimè videtur impoſſibile, ut à motu gemellorum in utero rumpatur amnios, imprimis inter partûs dolores, & tunc gemelli in eâdem cavâ membranâ hæreant. Prætereà *Celeberrimus Mery* (*i*) exhibuit *Academiæ Regiæ ſcientiarum* binos gemellos, qui eodem involucro continebantur. Numeroſæ habentur in Hiſtoriâ Medicâ obſervationes fœtuum inter ſe concretorum ; qui debuerunt certò in eâdem membranâ cavâ habitaſſe : prætereà videmus, plures artis obſtetriciæ magiſtros enumeraſſe cautelas, ut in verſione fœtuum, dum per pedes educi debent, caveatur, ne ſinguli gemellorum pedes ſimul prehendi attrahantur, ſícque partus ex difficili reddatur impoſſibilis. Undè confirmantur illa, quæ in Hiſtoriâ Sacrâ leguntur.

(*f*) Nov. Lum. Obſtetric. cap. XL. pag. 176.

(*g*) Traité des Accouch. Liv. IV. Obſervat. 374. pag. 570.

(*h*) Geneſ. cap. XXXVIII.

(*i*) Académie des Sciences, 1693. Mémoire, pag. 116.

Ubi verò fœtus extra uterum hæret, tunc partus per ſolitas vias omninò impoſſibilis eſt. Anteà dictum fuit, in difficili partu fœtus quandoque, rupto utero, in matris abdomen delapſos fuiſſe. Sed & obſorvationes docuerunt, fœtus extra uterum conceptos fuiſſe, in tubis Fallopianis, & in ovariis, illiſque locis excreviſſe in ſolitam molem. Sexies feliciter pepererat mulier, & ſeptimâ vice gravida per ſex menſes benè ſe habuit; verùm ineunte menſe ſeptimo copioſam uteri hæmorrhagiam paſſa fuit: non diù pòſt fuſcus fœtidus ichor prodiit, & in vaginâ incepit moleſtam puncturam ſentire; à Chirurgo extracta fuerunt quædam fœtûs oſſa, & poſteà adhuc plura: calvaria tamen adhuc integra tactu percipiebatur, nec ſpes videbatur, illam per aperturam, in laterali parte vaginæ obſervatam, poſſe exire, niſi putredine oſſium cohæſio ſoluta fuiſſet. Varia tentata fuerunt incaſsùm, & vomitu, diarrœâ, aliiſque malis, confecta, ac emaciatiſſima, periit. Prudenti cadaveris diſſectione factâ, apparuit, tubam Fallopianam dextram, in ſaccum diſtentam, continere reliqua fœtûs oſſa: uterus inveniebatur integer, & ſanus (*k*). Nec adeò rarum eſſe, fœtus extra uterum concipi & creſcere, monetur (*l*); ubi ſimul habetur rarus caſus fœtûs inventi; non in cavo tubæ Fallopianæ, ſed in ſacco à membranâ exteriore tubæ formato: circa umbilicum tumor naſcebatur, tranſſudans ſeroſam materiem; quo diſſecto, extrahebatur fœtus; ſed jam ſemiputridus. Nullâ autem arte ſervari potuit miſera; ſed undecimâ poſt diſſectum tumorem die periit. Notatur autem; quòd toto graviditatis tempore nunquam lac in mammis habuerit. Plura alia ſimilia videri potuerunt (*m*).

Sed legitur & in ipſo ovario conceptum factum fuiſſe, quod, à creſcente fœtu ruptum, unà cum copioſo ſanguine in abdomen effuſo, inventum fuit, tubis Fallopianis, & utero, integris (*n*).

Sponte patet, ſolâ operatione Cæſareâ tales fœtus, extra uterum natos, educi poſſe. Verùm videntur deficere ſigna, quæ deberent certò docere, talem caſum adeſſe: nemo enim prudens hanc operationem ſuadebit, vel inſtituet, niſi certus ſit omninò, abſolutè illam requiri. Undè in cadavere mortuæ matris hoc detegitur, vel abſceſſu in variis locis nato, dein aperto, fœtus integer, vel putrefacti jam oſſa ſoluta à ſe invicem, educuntur; quales plures caſus in Hiſtoriâ Medicâ habentur.

§. 1318. MOrtuus cognoſcitur, ſi immobilis; ſi arteriæ umbilicales ſentiuntur infuniculo umbilicali quieſcere, maximè prope corpus infantis; ſi fœtida exeunt; ſi pondus ingens; ſi laborat teneſmo; ſi ſyncope; horripulatione; halitu graveolente; colore livido; ſi diù elapſis aquis nondum peperit, ſi epidermis promptè à cute ſecedit; ſi cutis fœtûs flaccida, facilè ſeparanda; oſſa mollia, & mobilia.

Agendum jam de ſignis, ex quibus concludi poteſt, fœtum mortuum eſſe. Antequam enim hoc cognoſcatur, in difficili partu cogitandum ſemper eſt, de matre &

(*k*) Anton. Benevoli Diſſertaz. &c. pag. 104. & ſeq.

(*l*) Académ. des Scienc. 1714. Hiſt. pag. 23.

(*m*) Ibid. 1721. Hiſt. pag. 33. & 1748. Mém. pag. 108. & ſeq.

(*n*) Philoph. Tranſact. Abridg'd. Tom. III. pag. 212. &c.

fœtu ſervandis; ubi verò fœtus mortuus eſt, rudiùs tractari poterit, & de ſolâ matris ſalute agitur. Singula ergò expendenda ſunt, & ſedulò conſiderandum, qualem certitudinis gradum habeant.

Si immobilis. Quamvis fœtum ſe movere in utero certum ſit, tamen ingens hîc occurrit diverſitas, non tantùm in diverſis mulieribus, ſed in eâdem: novi plures matronas, quæ credebant, ſe fœtum mortuum, vel ſaltem valdè debilem, parituras, cùm vix ullum motum ſentirent; attamen prodiit infans vegetus, & toroſus. Omnium maximè ſolent angi gravidæ, dum anteà frequentes & validos motus fœtûs ſenſerunt, ſi inter pariendum ſentiant ferè nullos. Verùm ſi in difficiliore partu, ruptis jam aquis, uterus validè ſe contraxerit, & infantis corpus arctiſſimè complectatur, motus vix ullus percipietur: poterit infans, in his anguſtiis hærens, hebetior fieri, animi deliquium levius pati, &c. Undè patet, hoc ſignum, ſi ſolum fuerit, ſatis incertum eſſe.

Si arteriæ umbilicales &c. In partu naturali, dum caput orificium uteri, propulſis aquis, ſenſim dilatat, & ruptis aquis os uteri replet, funis umbilicalis tangi nequit: hinc imprimis locum haberet hoc ſignum, dum, unà cum capite, vel alio fœtûs membro, prodit chorda umbilicalis, vel & quandoque ſola prolabitur; quod imprimis contingere ſolet, dum infans tranſverſus in utero jacet. Tunc, ſi nullus in chordâ pulſus arteriarum percipiatur, concludi poteſt, infantem in ſummo verſari periculo quidem, ſed de certâ morte neque ex hoc ſigno conſtat, cùm languere poſſit fœtus, & tamen poſteà reviviſcere; utì ſatis frequentibus obſervatis conſtat, vitales prodiiſſe fœtus, dum, verſione factâ, per pedes extrahebantur, licèt in prolapsâ chordâ umbilicali nullus ampliùs arteriarum motus perciperetur.

Si fœtida exeunt. Fœtorem notare corruptionem jam inceptam, negari nequit; adeóque malum quidem ſignum eſt, ſed non ſemper notat, fœtum mortuum eſſe: poteſt enim ab aliâ causâ fieri; undè meritò monuit *Manninham* (*o*), quòd *uteri excretiones fœtidæ non ſemper infantem mortuum indicant, quùm à grumis ſanguinis diutiùs retentis corruptis fieri poſſint.* Si enim vaſis chorii, vel placentæ ſolutis, ſanguis exeat, nec liberè tamen per os uteri elabatur, relictus grumeſcet, & aëris acceſſu putreſcet ſatis citò: idem obſervatur poſt puerperium, dum grumi ſanguinis in utero, quandoque & in vaginâ retenti prodeunt, admodùm fœtidi. Præthereà optimè notat *Mauriceau* (*p*), contingere quandoque, ut ex gemellis unus mortuus jam computreſcat, dum alter vivus, & ſanus eſt: talem caſum ſe vidiſſe affirmat in juriſconſulti uxore, quæ motum fœtûs viventis ſe ſentire dicebat, dum ipſi aſſidens obſtetrix mortuum, & putridum, teſtabatur. Ambo verum dixerant; primus enim, qui prodiit ex gemellis, mortuus erat, & corruptus; alter vivus, & vegetus. Sed & malus odor adeſt, ſi meconium fœtus excreverit, dum adhuc in utero hæret; & acriter inſurgit *Mauriceau* (*q*) contra illos, qui meconii excretionem pro certo & indubitato ſigno mortis fœtûs ponunt; quod certò falſiſſimum eſt, cùm ſoleat contingere, quando fœtus natibus prodit, & frequenter etiam, dum ob malum ſitum verti debet infans in utero, ut pedibus arreptis educi poſſit.

Pondus ingens. Hoc ſignum imprimis locum habet, dum infans aliquo tempore

(*o*) Art. Obſtetric. Compend. pag. 23.
(*p*) Traité des Malad. des Femm. groſſes; Tom. I. Liv. II. chap. XII. pag. 277.
(*q*) Ibid. 278. 279.

ante partum mortuus fuerit: ſi enim per aliquot dies gravida nullum omninò motum infantis ſenſerit, & dein percipiat, dum in hoc illudve latus ſe convertit, ac ſi pondus iners huc illúcve dilabatur, tunc juſta ſuſpicio naſcitur fœtûs mortui. Si autem fœtus jam pelvis cavum ingreſſus fuerit, & ibi hærens moriatur, facilè patet, hoc ſignum tunc non habere locum; cùm in tali caſu non poſſit fœtus ſitum mutare; præcipuè, ſi, aquis elapſis, uterus ſe contraxerit. Optimè *Hippocrates* (*) hoc notavit: *Quum mortuus fœtus fuerit, tum aliis ſignis conjicere licet, tum etiam jubere oportet, ut modò quidem in dextrum latus jaceat, modò etiam in ſiniſtrum convertatur. Dilabitur enim fœtus in utero, quocumque ſe vertat mulier, velut ſaxum, aut aliud quidpiam, ſi mortuus fuerit; & pectinem frigidum mulier habet. Quòd ſi vivat, pecten calidus eſt, & totus quidem venter unà cum reliquo corpore decidit, nihilque in eo abſque reliquo corpore delabitur.*

Si laboret teneſmo, &c. Nititur ſic viva mater, inſcia ſæpè, nociturum cadaver expellere. Interim ille teneſmus non ſemper adeſt: animi deliquium, horripilatio, ſæpiùs obſervantur; &, ſi fœtus mortuus jam in utero putreſcere inceperit, tunc & halitus graveolens adeſt. Verùm imprimis mira mutatio in facie gravidæ obſervatur, dum mortuum fœtum gerit; pallet ſublivida, labia imprimis lividum colorem habent, oculi triſte quid monſtrant, nec ſolitâ vivacitate reſplendent, licèt ignorent gravidæ calamitatem ſuam. Quod imprimis vidi in nobili illâ matronâ, cujus ad §. 1306 mentionem feci, quæ bis pepererat infantem mortuum, chordâ propriâ umbilicali in nodum conſtrictâ in utero: luctuoſus apparebat vultus; licèt hilarem ſe eſſe teſtaretur omnibus; poſt biduum mammæ concidebant; poſteà languere incepit, & levi febriculâ corripi; quæ manſit, donec mortuus fœtus prodiret. Sic vicino funere palluit, uti ſcitiſſimè *Vanierius* (r) de ſalicum ſtipitibus cecinit, quibus fulcire ſolent hortulani teneras arbuſculas:

Ut mors cæca rapit ſæpè optima quæque, ſalignum
Exſtinctis tilia atque ulmo, mirabere truncum
Fundere pallentes vicino funere ramos.

Si diù elapſis aquis non peperit. Hæret enim tunc in magnis anguſtiis fœtus, & ab utero contracto validè comprimitur, cùm anteà, in liquore amnii hærens, tutus erat ob omni preſſione. In periculo mortis tunc verſari fœtum, agnoſcunt omnes; ſed nullo modo certum eſt hoc ſignum, cùm paſſim obſervationes doceant, per plures dies in his anguſtiis hæſiſſe fœtus, & tamen prodiiſſe in lucem vivos.

Si Epidermis &c. Ubi de *gangrænâ* & *ſphacelo* §. 427. 429. anteà agebatur, dictum fuit, dum pars corporis in mortem tendit, Epidermidem à cute ſeparatam elevari in bullas ichore plenas: dum incepta putredo in cadavere eſt, periti Anatomici noverunt, facilè ſeparari Epidermidem à ſuppoſitis partibus; quo artificio ſolent uti, ut Epidermidis ſtructuram indagent, & demonſtrent. Undè patet, illud ſignum magni momenti eſſe, dum agitur de morte fœtûs.

Multò magis autem, ſi cutis fœtûs flaccida, facilè ſeparanda. Mollities

(*) De Superfœtatione, cap. IV. Charter. Tom. VII. pag. 862. 863. — (r) Præd. Ruſtic.

enim,

enim, flacciditas, ad tactus veſtigia non reſurgens (§. 427. 4), in parte corporis, numerabatur inter ſigna gangrænæ jam præſentis; ſi autem his jungeretur *cutis ſeparabilis* (§. 429. 4), non tantùm gangrænæ, ſive mortis inceptæ, ſed ſphaceli, mortis nempè abſolutæ, indicium habetur. Si capite prævio in uteri orificio hæreat infans diutiùs in partu difficili, tunc pars capitis aperturæ orificii uteri reſpondens incipit in tumorem elevari, ſi vivit: ubi autem talis tumor non adeſt, vel, ſi adfuerit, flacceſcere incipiat denuò, tunc Obſtetricantes ferè deſperant de vitâ fœtûs. *Si caput infantis in exitu hæreat, cùm non ſit tumefactum, eſt, cur mortuum credas* (*s*).

Oſſa mollia & mobilia. Hoc de oſſibus capitis fœtûs intelligendum: notum enim eſt, calvariam recèns nati infantis pro magnâ parte adhuc membranaceam eſſe. Quamdiù illa pars membranacea à contento encephalo tenditur, tunc caput reſiſtit: ubi autem poſt mortem omnia collabuntur, ſubſident membranæ, partes oſſeæ calvariæ in fœtu vacillant, & facilè ad ſe mutuò accedunt; adeóque & hoc meritò pro malo ſigno habetur. Undè etiam fit, ut, mortuo jam fœtu, oſſibus mobilibus, caput quidem faciliùs tranſeat; verùm tamen indè non ſemper difficilis partus emendatur; nam *Infantis mortui caput, è corruptione emollitum, non æquè ac vivi, exitum humeris in partu conciliat* (*t*). Tunc ſæpè accidit, ut dum capite arrepto infantem educere nituntur Obſtetricantes, illud à trunco avellitur; qui, in utero manens, difficulter poſteà educi poteſt.

Cùm autem ex modò dictis conſtet, omnia hæc ſigna non dare ſingula plenam certitudinem mortis fœtûs, patet, magnâ cautelâ hîc opus eſſe, ne inſtar mortui tractetur fœtus, qui adhuc vivit. Apud *Hippocratem* legitur (*u*) de muliere, in quartum vel quintum menſem gravidâ, quæ, anaſarcâ totius corporis tumens, ſimul aſthmate laborabat adeò moleſto, *ut decumbere non poſſet; ſed ſi qua ſomni incideret opinio, eum deſidendo caperet. Ferè ſine febre erat, fœtuſque ex longo intervallo non movebatur, ac veluti ad corruptionem tendebat.* Per bimeſtre ſpatium duravit illud aſthma; poſteà, fabis melle conditis, mellis linctu, & *cumino Æthiopico* ex vino, uſa, melius ſe habuit. *Deindè multa matura, pituitoſa, & alba, tuſſi rejecit, ſpirandi difficultas deſiit, & prolem edidit fœmellam.* Cùm autem nulla fiat, nec abortûs, nec fœtûs mortui, mentio, admodùm veroſimile videtur, quòd vivam puellam pepererit, licèt motus fœtûs in utero non perciperetur, & gravi adeò morbo mater laboraret. Minùs prudentes Medici hydropis curam tentaſſent validis remediis, nullam curam habentes fœtûs; mitioribus uſus *Hippocrates* morbum abſtulit, prolem ſervavit.

Anteà enumerati fuerunt aliquot caſus fœtuum vivorum, uncis crudeliter laceratorum, quia mortui credebantur: plures ſimiles in Hiſtoriâ Medicâ habentur. Unicum exemplum adhuc adducam, quia ipſe *Deventer* (*v*), adeò prudens in arte obſtetriciâ, fatetur, ſibi ipſi contigiſſe tale infortunium. Vocabatur ad vicinum pagum, ut ſuccurreret mulieri, per plures dies jam parturienti, licèt infans in ſitu naturali foret: intra bidui ſpatium, nec Obſtetrix, nec mater, ullum ſenſerant infantis motum; hinc mortuum certò credebant; neque aliud ſe colligere potuiſſe, *Deventer* fatetur;

(*s*) Manningham, art. Obſtet. Compend. pag. 23.

(*t*) Ibidem.

(*u*) Epidem. VII. Ægrot. XI. Charter. Tom. IX. pag. 557.

(*v*) Nov. Lum. Obſtetric. cap. XXXII. pag. 140. & ſeq.

undè matri ſervandæ intentus rudiùs tractavit infantem; qui tandem in lucem prodiit vivus; & per paucos dies adhuc ſuperſtes fuit. Duo vel tria in capite aderant tubera, ex nimiâ compreſſione nata; quod maximè dolebat. Subjungit autem ſequentia: *Fateor, hunc errorem totidem indè annis documento mihi & fuiſſe & fore poſthac, dum ſpiritus hos reget artus, ne unquam infantem ut mortuum tractem, teſtimonio parturientis aut Obſtetricis perſuaſus: Imò de proprio ſenſu diffido, nihil ratum habens, præter ſupremæ capitis cuticulæ diſſolutionem, quæ quidem ibidem haud facilè diſſolvitur, quia mediantibus capillis adhæret; neque infantem ulteriùs ſine maximo labore tangere licet.* Monet autem, difficiles illos caſus tunc imprimis contingere, quando nimis magnum caput, vel pelvis anguſtior, eſt. Cùm autem ars obſtetricia novas ſuppetias acceperit per recentiorum inventa, multùm ſperare licet, etiam in difficillimis caſibus; utì patet ex illis, quæ ad §. 1316. dicta fuerunt. Monet, ſimilem in partu difficultatem obtinere, *ſi propter uterum obliquum infans in meatu, inſtar cubiti incurvato, hæret.* Verùm de hâc re ſtatim dicetur. Undè, hoc tempore, dum ars obſtetricandi auctior adhuc & emendatior eſt, firma manet concluſio, quam *Deventer* (x) habet: *Iſtiuſmodi igitur infantes, de quibus hîc ſermo eſt, ſive vivi, ſive mortui, ſolâ manu obſtetricante, non autem inſtrumentis vulnificis, traducendi ſunt; quoniam ægrè, utì dictum eſt, certò cognoſci poteſt, vivi-ne, an emortui, ſint.* Neminem pœnitebit unquam, ſi mortuum fœtum in difficili partu tractaverit, acſi vivus foret; ſed quantæ manent anguſtiæ illos (*perpetuum quatiente animi tortore flagellum*), qui temerario auſu vivum infantem, uncis dilaniatum, protrahunt.

§. 1319. SImul ac fœtus cognoſcitur mortuus (1318.) metu gangrænæ, ſyncopes, mortiſque maternæ, eximendus eſt, vel per pedes maximè, ſi fieri queat.

Quamdiù adhuc in membranis clauſis hæret fœtus mortuus non tam citò corrumpitur; verùm ubi, ruptis membranis, aquæ jam effluxerunt, liber aëri datur aditus, & tunc in utero calido ac humido citò putreſcit. Sed dum uterus undique contiguus eſt putrido cadaveri, metus eſt, ne indè peſſimè afficiatur, & à reſorpto putrido peſſima mala ſequantur. Dum ſubmerſi animalis abdomen rumperetur mediâ æſtate, tanta exivit mephitis, ut vix non in animi deliquium ceciderim, dum tranſirem, licèt ſaniſſimus, robuſtus, & in ipſo ætatis vigore, eſſem; non mirum ergo eſt, ſi ſyncope ſequatur, dum putreſcit in vivente matre cadaver. Imò à reſorpto putrido febris mali moris oritur, quæ poſt eductum fœtum mortuum pergens matrem necat. Undè meritò *Manningham* (y) monuit ſequentia: *Mulieres, quæ mortuum, & corruptum infantem edunt, febre interim continuâ laborantes, poſt partum, paucis interpoſitis diebus, ferè moriuntur.* Undè omnes conveniunt in eo, fœtum mortuum quantocyùs educendum eſſe. Notat *Mauriceau* (z), fœtu jam per aliquod tempus mortuo, ceſſare dolores, vel ſaltem adeò languidos fieri, ut non ſufficiant fœtui expellendo. Suadet tunc, ut excitentur nixus parturiendi acriori clyſmate injecto;

(x) Novum Lum. Obſtetric. cap. XXXII. pag. 342.

(y) Art. Obſtetric. Compend. pag. 23.

(z) Traité des Malad. des Femm. groſſes, &c. Liv. II. chap. XXX. Tom. I. pag. 342.

quod ſi non ſucceſſerit, Obſtetricantis manu educendum eſt fœtûs cadaver potiùs, quàm ut ecbolica dicta remedia exhibeantur, quæ calida acria ſolent eſſe, & magnoperè nocere poſſent, vel omninò nugacia ſunt, quibus confidere nemo prudens poterit.

Imprimis autem eligitur hodiè, ut pedibus extrahatur fœtus mortuus, vertendo illum, ſi alio in ſitu hæſerit; de quâ verſione ſequenti numero dicetur. Ubi autem caput inclavatum hæſerit, tunc illud retroprimi non poteſt; undè tunc uncis infixis caput protrahendum juſſit *Mauriceau* (*a*): Hodiè forcipe *Levretiano*, vel vecte *Roonhuyſiano*, feliciter hoc perficitur, & tutiùs, quàm terrifico illo uncorum apparatu. Simul etiam conſulitur famæ Obſtetricantis, ne malevolæ Obſtetrices, ut ſæpè ſolent, dicant, Chirurgum occidiſſe fœtum, quem mortuum uncis protraxit. Quantùm autem profecerit in meliùs *Embryulcia*, manifeſtè patebit, ſi videatur methodus, quam commendavit *Hippocrates* (*b*) ad fœtum mortuum educendum. Juſſit enim manus & humeros abſcindi, pectus ad jugulum uſque diſſecari, coſtas contundi, dum fœtus in utero hæret. In alio loco (*c*) jubet; ut Obſtetricans in magno digito unguem habeat, quo humeros à cervice ſolvat, ventrem diſcindat; interanea dein eximere mandat, & molles coſtas conterere; ut ſic collabens fœtûs corpuſculum faciliùs educi poſſit. Similia, imò adhuc crudeliora, alio in loco leguntur (*d*).

Dum per pedes arreptus fœtus mortuus protrahitur, contingit aliquando, imprimis ſi jam putreſcere incepit, ut, toto corporis trunco jam educto, collum abrumpatur, & caput ſolum in utero maneat. Plerumque tunc os uteri ſe contrahit ſuprà caput relictum, & cum illo reaſcendit, ac quidem tam altè, ut teſtetur *Celeberrimus Simſon* (*e*), quòd quandoque manum ad pedis diſtantiam, & ultrà, introducere debuerit, antequàm caput tangere potuerit. In tantâ capitis diſtantiâ à vulvâ periculoſum foret, uncos adhibere; & ſi capitis moles major fuerit pelvis cavo, tunc, illud extrahendo, contunduntur partes molles, quæ inter caput fœtûs & pelvis oſſa interjacent; undè multùm mali metuendum eſt. Hinc credidit, utile futurum, ſi capitis moles minui poſſet, educto encephalo, & ſeparatis, vel ad ſe mutuò compreſſis, capitis oſſibus. Ut hoc tutò perficere poſſet, excogitavit annulum (*f*), cui affixum eſt ſcalpellum: annulum hunc applicat ſecundæ phalangæ digiti indicis, ita ut ſcalpelli acies reſpiciat volam manûs: flexo tunc digito ad juncturam mediam, acies ſcalpelli parallela eſt primæ phalangi, & ſic unà cum manu introducitur, pollice & reliquis digitis caput prehenditur, dein extenditur index, & ſcalpellum imprimitur capiti, ſícque apertura fit, cui digiti immitti poſſunt, calvaria evacuari, & oſſa educi: obſervavit autem, quandoque oſſa non tam facilè ſolvi à ſe mutuò, & ſeparari; verùm hoc ſuccedere, ſi exſpectetur per aliquod tempus: evacuaverat hâc arte calvariam, & ſolverat unum ex bregmatis oſſibus, nec tamen caput educere poterat. Cùm laſſata eſſet miſera parturiens, & *Celeberrimus Simſon* pariter, per trihorium ceſſavit ab operatione, túncque facilè oſſa à ſe invicem ſolvere potuit.

Hæc ſunt præcipua, quæ in triſti tali caſu tentari poterunt.

(*a*) Ibid. pag. 344.
(*b*) De Mulier. Morb. Lib. I. cap. LXIX. Charter. Tom. VII. pag. 769. 770.
(*c*) De Superfœtatione, cap. III. Ibid. pag. 862.
(*d*) De Fœtûs in utero mortui exſectione. Charter. Tom. XII. pag. 550.
(*e*) Eſſais & Obſervat. de Médecine, Tom. V. pag. 572.
(*f*) Ibid. Tab. IV. Fig. I. pag. 573-574.

Si autem fœtus mortuus educi nequeat, putreſcet, vicina inficiet, putridum reſorbebitur, corrumpet peſſimè matris humores; ſicque, poſt multas miſerias toleratas, citiùs vel ſeriùs, mors ſequi ſolet. Hinc *Hippocrates* (*g*) dixit: *At verò, ſi cui puer immortuus fuerit in utero, neque exierit, humido exiſtente utero, nullum etiam ampliùs humorem continente; imò quùm ſiccatus fuerit uterus; primùm quidem puer intumeſcit, deindè colliqueſcunt & putreſcunt carnes, ac foràs effluunt, poſtremò verò oſſa prodeunt, fluorque eam aliquando prehendit niſi priùs moriatur.* Notum eſt, cadaver, dum putreſcit, tumere, & imprimis circa abdomen; quod optimè notavit *Hippocrates.* Si citò in ſaniem putridam ſolutæ carnes effluant, & validis antiſepticis datis cautum ſit, ne matris humores corrumpantur, quandoque evaſerunt tales, oſſibus, poſt ſoluta per putredinem ligamenta, ſucceſſivè expulſis, vel per vaginam vel per anum; gangrænâ priùs natâ, & ſeparatâ, quæ partem vaginæ & inteſtini recti accumbentis conſumſerat; undè poſteà, fœdo incommodo, fœces totâ vitâ per vaginam exeunt. Talis caſus legitur (*h*) de muliere, quæ, quinto menſe graviditatis lapſâ, animi deliquio corripiebatur; quod ſequebatur febris valida, & profuſa uteri hæmorrhagia, unà cum nixibus parturiendi: convaluit ita, ut poſſet ſolitos perficere labores; venter nec augebatur mole, nec ſubſidebat; ſubindè dolores ſentiebat, quos ſemper comitabatur hæmorrhagia. Octo menſibus elapſis, omnia hæc mala augebantur, & finiebantur copioſo alvi fluxu, cadaveroſi odoris, cum tantâ debilitate, in robuſtâ cæteroquin muliere, ut de vitâ ſervandâ nulla ampliùs ſpes haberetur. Poſt aliquot dies per anum inceperunt prodire fœtûs mortui membra, brachia primò, dein reliqua, ita ut intra octiduum omnes fœtûs partes per anum exiverint, exceptâ ſolâ maxillâ inferiori, quæ ſeriùs prodiit. Perfectè tamen à tanto malo convaluit.

Quandoque & fœtus mortui fruſtillatim ex umbilici regione exiverunt. Teſtatur *Bartholinus* (*i*), ſe hoc vidiſſe in muliere, quæ gemellos geſtare credebatur. Inſtante partu, poſt duorum dierum labores, nihil comparuit; poſt ſex hebdomadas credidit, ſe fœtuum motum ſentire denuò; qui quinque annorum ſpatio perduravit; ita tamen, ut ſenſim illos obſervaverit conſtringi, & imminui. Poſteà intumuit umbilicus, ac diſruptus fuit, & primis diebus aqua limpida, mox ſanguis & pus effluxit, cum oſſiculis nonnullis. Sic per umbilici foramen, ſeptem octove annis patulum, quàm plura oſſicula ſenſim prodierunt; ſucceſſit dein aliud foramen infra umbilicum, ex quo alia oſſicula infantis, magno cum dolore, quotidiè exprimebantur à naturâ.

Teſtatur autem *Bartholinus*, quòd plura ex his oſſiculis in Muſæo ſervaverit. Similia & ab aliis obſervata fuerunt (*k*). Non ſine ratione creditur, ſæpiùs fœtus, vel integrè exeuntes, vel fruſtillatim eductos, extra uteri cavum hæſiſſe. Gravida, tempore ſolito geſtationis præterlapſo, vehementiſſimè parturit, nec tamen prolem enititur; febre, abdominis doloribus, ventris torminibus, aphthis, aliiſque diris ſymptomatibus, affligitur: Poſteà ſupra umbilicum apparent veſiculæ, gangrænæ inſtantis nunciæ; quibus ruptis, ingens humorum prodiit copia, dein portio funiculi umbilicalis ſiderata, ſummo cum fœtore. Poſt decem dies ſiniſtra fœtûs manus, ad

(*g*) De Superfœtat. cap. IV. Charter. Tom. VII. pag. 862.

(*h*) Académ. des Scienc. l'an 1746. Hiſtor. pag. 43. 44.

(*i*) Epiſtol. Médicin. Centur. IV. Tom. IV. pag. 99.

(*k*) Eſſais & Obſervat. de Medecine, Tom. V. pag. 566.

cubiti flexum uſque, per integumenta communia abdominis, jam gangrænoſa, prominuit: poſt biduum, diſciſſo prudenter abdomine, educebatur fœtus, non mediocris magnitudinis, integer, fœtidus: Difficiliùs educebatur placenta, quæ neutiquam utero, ſed ſiniſtrorſum tubæ Fallopianæ, ovariove, inhærebat. Novem tamen ſeptimanarum ſpatio integrè convaluit hæc mulier à tanto malo, & Medicis atque Chirurgis, qui ejus curam geſſerant, monſtravit ventrem profundâ cicatrice clauſum, ſed umbilico carentem (*l*). Hunc caſum imprimis ſelegi, quia omnes, qui adfuerunt, Medicos & Chirurgos probè novi; de quorum fide & peritiâ nullum dubium eſſe poteſt.

Quanquam autem plerumqe putreſcat cadaver fœtûs in corpore materno relicti; & ſæpè fruſtillatim poſteà exiverit per varia loca, tamen & rari caſus docuerunt, quandoque abſque corruptione manſiſſe per plures annos, & ſolâ mole ac pondere moleſtum fuiſſe. Sic legitur (*m*) de Senonenſi muliere, quæ, ſexageſimo octavo ætatis anno mortua, per viginti ſeptem annos fœtum mortuum geſtaverat. Sterili in conjugio vixerat diù, & quadrageſimo anno ſigna graviditatis animadvertit: ceſſabant enim menſes, picâ laborabat, motum infantis ſolito tempore percipiebat, mammis lacte turgentibus: abſoluto geſtationis curriculo, parturire incepit, cum ſuppreſſione urinæ ad aliquot dies, quæ poſteà ubertim profluxit. Credebatur & aquas ruptas fuiſſe, excreto ſimul ſanguinis coacti thrombo. Poſteà conciderunt mammæ; motus infantis percipiebatur exiguus, vel nullus; nec unquam partus ſecutus fuit: per totum triennium miſera in lecto decumbere debuit; dein ad finem vitæ uſque ſemper languit, de tumore, duritie, gravi pondere, in abdomine, pro vario corporis motu nunc in hanc, nunc in illam partem decumbente, conqueſta: ſimul appetitus languebat, quem ſubindè acetariis, & abſorpto omphacio, excitare tentabat. Tandem poſt tot calamitates, viginti ſeptem annorum ſpatio toleratas, moritur. Periti Chirurgi, aperto cadavere, invenerunt uterum rugoſum, & verſicolorem, ſed ſimul tactu durum, oſtracodermatis inſtar. Non ſine difficultate durus adeò uterus diſſecabatur; in cujus cavo inveniebatur fœtus, tranſverſim poſitus, & in orbem complicatus. Inſolito ſpectaculo obſtupefacti Chirurgi Medicos advocant, ut teſtes & judices forent; ut autem meliùs totum examinari poſſet, omnem illam molem manubus & uncis extrahunt, domumque ferunt; quod non abſque magnâ vi fieri poterat. Invenerunt in duro hoc utero fœtum, ad coxam dextram, ad nates, & ad partem ſpinæ dorſi, omninò accretum uteri cavæ ſuperficiei: oſſa capitis tenuia quidem, ſed firma, & inſtar cornu nitentia, cute capitis in multis locis piloſâ: ſiniſtra manus in pugnum adeò firmiter erat contracta, & ſummi digiti ita palmæ hærebant, ut, licèt apparerent ſeriatim inter ſe diſtincti, reipsâ tamen in unum idemque corpus verè lapideum concreviſſent. Dextrum brachium ad umbilicum manum extendebat, quæ ad carpum inadvertenter exciſa fuit & in alvo matris relicta. In genere, *facto ex oculis & tactu judicio, totum illud opus Phidiæ alicujus eſſe dixiſſes, qui vel ebore, vel ex marmore, maturæ ætatis embryi abſolutiſſimam iconem expreſſiſſet, maximè cùm in eâ duritie corpuſculi moles non concidiſſet, imò cum cute nitidâ integram ſuam* συμμετριαν, *&* πολυσαρκίαν, *retinuiſſet. Partes autem internæ, viſcera nempè omnia,*

(*l*) Cornel. Triœn., Obſervat. Medic. Chirurg. faſcic. pag. 64. & ſeq.

(*m*) Maur. Cordæi Rhemi Comment. VII. in Lib. I. Hippoc. de Mulier. apud Spach. in Gynæc. pag. 740.

cor, *& cerebrum*, *habebant naturaliter*, *eo dempto*, *quòd ultra modum induruerant* (*minùs tamen quàm externæ*) *; ita ut hodiè exertum iſtud corpuſculum neque putridinem minetur*, *neque teredinem.* Cùm autem milleni teſtes hunc fœtum viderint, & manubus tractaverint, de facti veritate nullum ſupereſſe poteſt dubium. Cæterùm Lithopædion illud Senonenſe figurâ adumbratum habetur (*n*) *;* aſt ſatis rudi.

Sed & alia hiſtoria legitur (*o*) de fœtu, qui per quadraginta ſex annos latuit in alvo maternâ. Fœmina nempè, quadrageſimo octavo ætatis anno, omnia ſigna graviditatis ſenſit, tandemque partûs dolores per ſeptem ſeptimanas toleravit, qui balneis adhibitis ceſſarunt quidem, ſed abdomen tumidum remanſit, abſque dolore, ſolo pondere moleſtum. Poſteà adhuc duos infantes peperit ſanos. Poſt mariti obitum quadraginta adhuc annis vixit; cúmque ſemper ſe adhuc gravidam crederet, voluit, ut poſt mortem ſecaretur tumidum abdomen.

Rudi ſatis manu cadaver ſecuit Chirurgus, & ex abdomine magnum ſatis globum eduxit; quem, cùm durus admodum eſſet, ſecuris ictu aperuit. Cùm in theſauro *ſereniſſimi Ducis Wirtembergenſis* ſervari deberet, relictus fuit in eodem ſtatu ille globus. Per fiſſuram autem ſecuri factam diſtinguere potuit *Celeberrimus Camerer*, in Tubingenſi Academiâ Medicinæ Profeſſor, fœtum in hoc globo contentum, cujus caput difforme erat, pectus admodum complanatum; & quamvis fœtus ille adhuc ſatis flexilis eſſet, tamen non fœtebat. Involucrum autem, fœtum continens, durum valdè, cartilagineum, imò oſſeum, apparebat, in omni ambitu, exceptâ illâ parte, per quam adhæſerat cuidam abdominis loco; ibi enim major erat mollities, & adhæſerat carni craſſæ, ac rubicundæ. *Celeberrimus Camerer* meritò credidit, fœtum illum in tubarum alterutrâ conceptum increviſſe, cùm mater poſteà binos adhuc infantes pepererit.

Fœtum autem hunc, Lutetias delatum juſſu *ſereniſſimi Ducis Wirtembergenſis*, vidit *Celeberrimus Morand* (*p*), qui ſimul recenſet hiſtoriam fœtûs mortui, per triginta & unum annos geſtati: plura ibidem, lectu digniſſima, de fœtubus in matris corpore diù latentibus habentur.

§. 1320. SItus infantis redigendus eſt in eum, quo fœtus poſſit educi, vel per caput, vel per pedes imprimis.

Qualis ſit ſitus infantis in partu naturali, ad §. 1317. dictum fuit; adeóque, ſi ſic poſitus fuerit fœtus, ut ipſe ſibi portam claudat, tunc ſitus ille mutandus erit, & reducendus ad naturalem. Imprimis hoc monendum eſt, ne dentur unquam ſtimulantia calida remedia in partu difficili, qui ab hâc causâ pendet: Urgent horum exhibitionem parturiens, adſtantes, Obſtetrices, ſi minùs peritæ fuerint. Interim certum eſt, partûs dolores eò plus nocere, & matri, & fœtui, quò validiores ac frequentiores fuerint, ſi fœtus ſic ſitus ſit, ut tranſire non poſſit. Leve refrigerans cardiacum, loco validi ſtimulantis remedii, prudens Medicus dabit, ut videatur aliquid agere, ſícque querulæ parturientis animum erigat, dum omnia diſponun-

(*n*) Maur. Cordæi Rhemi Comment. VII. in Lib. I. Hippoc. de Mulier. apud Spach. in Gynæc. pag. 478.

(*o*) Academ. des Scienc. l'an 1721. Hiſt. p. 33.

(*p*) Académie des Scienc. l'an 1748. Mém. pag. 113.

tur, ut peritâ manu ſitus perverſus fœtûs mutetur. Magnæ utilitatis autem eſt, ſi citò cognoſcatur, fœtum in malo ſitu hærere. Quando naturali in ſitu, prævio capite, fœtus urget os uteri, illud ſenſim inter nixus parturientis dilatatur, & membranæ, ante caput infantis poſitæ, aquis collectis turgere incipiunt, formantque tumorem rotundum, tenſum, dum dolor partus adeſt, flaccidiorem verò, ubi dolor remittit. Sic ſenſim, vi æquabili, magis magíſque dilatatur os uteri, & ad felicem partum diſponitur. Undè monent omnes periti artis obſtetriciæ, ne citò aquas, formari incipientes, rumpat Obſtetrix, nondum ſatis dilatato uteri orificio. Contingit enim aliquando, felici partu, fœtum adhuc membranis ſuis incluſum prorumpere. Ubi autem aquæ adeò diſtenderunt membranas, & os uteri jam adeò dilatatum fuerit, ut caput infantis, pone aquas hærens, in os uteri delabi poſſit, totamque ejus amplitudinem implere, tunc aquæ rumpi poterunt; quod facilè fit, ſi doloris tempore digito premat tumentes membranas Obſtetrix, vel eaſdem, digitis arreptas, leviter circumtorqueat. Si verò admodum tenaces fuerint hæ membranæ, ſcindi poſſunt, ſed cum cautelâ, quia, erumpentibus aquis, caput fœtûs ſæpè proximè ſequitur. Inter difficilis partûs cauſas *Moſchion* (*q*) ponit, ſi membranæ nimis tenues rumpantur citiùs, ſícque effundatur ille humor, qui ad lubricum lapſum (διὰ τὸ ὀλίσθημα) fœtus præparatus erat. Poſteà *Mauriceau*, & alii, idem monuerunt.

Si autem uterus rectè poſitus fuerit, id eſt, ſi orificium ejus directè reſpondeat vaginæ, & aquæ formentur acuminatæ, oblongæ, tunc ſignum eſt, infantem malè ſitum eſſe, neque capite prævio prodire (*r*). Quandoque tamen caput non admodùm remotum eſt ab uteri orificio; tunc autem jubet ſequentia: *Si invenerit uterum rectè poſitum, & humores in longitudinem expanſos eſſe; ſi modò manum, modò pedem, aut etiam caput, aliquatenùs tangere potuerit, tunc opportunum tempus non negligat, judicans, ſatis protuberare aquas, &, tactu caput aliquatenus ſentiens, ocyùs membranam unguibus confringat, & protinùs digitis caput in oſtium dirigat, obſtaculis quibuſcumque, manûs ſcilicèt, pedis, funiculi umbilicalis, remotis; quod tum facilè fieri poteſt, quia ſatis ſpatii ſuppetit. Capite, hoc pacto, in oſtium inducto, non eſt, quod Obſtetrix metuat, idem indè receſſurum eſſe; humoribus enim effluxis, infanti in utero recto ſpatium non eſt, ſeſe huc illuc vertendi; quia uterus ſtatim contractus infantem undique comprimit.* Imò, quando aquæ jam dudùm effluxerunt, adeò arctatur uterus, ut difficulter verti, & in alium ſitum redigi, poſſit; dum ſimul omnia ſicca ſunt: de hâc difficultate conqueruntur omnes, qui de re obſtetriciâ ſcripſerunt, & hinc ſedulò monent Obſtetrices, ut citò, ſi abſolvendo partui ſe impares credant, peritum Obſtetricantem in auxilium vocent. Fœtus enim in periculo verſatur, parturiens debilitatur, ſi aquæ jam dudum effluxerint; antequam tentetur fœtûs verſio: & major vis ipſi utero applicari debet, dum in illo, jam contracto, & ſicco, ſitus fœtûs mutari debet.

Veteres Medici putaverunt, fœtum in utero ſatis mobilem eſſe; hinc tentaverunt, mutare ſitum perverſum fœtûs, dum parturientem concutiebant ſubitò, & ſatis validè. Sic *Hippocrates* (*s*), dum tentabat, vertere fœtum, *ut in caput prodiret ſecun-*

(*q*) Spach. Gynæc. pag. 19. 150.

(*r*) Deventer. Nov. Lum. art. Obſtetric. cap. XL. pag. 177.

(*s*) De Mulier. Morb. Lib. I. cap. LXVIII. Charter. Tom. VII. pag. 769.

dùm naturam, ſuadet ſequentia: *Supinæ reclinatæ molle quiddam coxis ſubſternere oportet, atque etiam lecti pedibus aliquid ſupponere, quò altiores à pedibus decumbentes eſſe queant. Sed & coxæ capite ſint altiores; nullum verò capiti cervical ſubſit. Ad ea proſpiciendum; quùm verò retruſus fuerit fœtus, & huc & illuc circumagatur, ſublatis lapidibus, pedibus lecti ſuppoſitis, & eo quod coxis ſubditum fuerat, & lectum & coxas in priſtinum ſtatum reſtituito, capitique pulvinar ſupponito.* Patet ſatis, quòd perverſum fœtûs ſitum mutare in naturalem tentaverit hoc modo *Hippocrates.* An autem voluerit, ſitum infantis naturalem efficere, dum ſubducuntur fulcra lecti pedibus ſuppoſita, concuſſu quodam facto, an verò crediderit, illum jam adeſſe, dum removebantur hæc, dubium videri poteſt. *Cornarius* enim hæc verba, καὶ κατὰ φύσιν καθίσταται, retulit ad præcedentia, quæ de ſitu fœtûs agunt; *Foëſius* verò, & *Charterius*, crediderunt, pertinere potiùs ad ſitum parturientis reſtitutum. Sed alia loca *Hippocratis* videntur docere, quòd à concuſſione parturientis mutationem ſitûs fœtûs exſpectaverit. Præcedenti enim capite (*t*), ſimili concuſſione, dum partûs dolores urgebant, promovere partum conabatur. Præterea alibi (*u*), cùm parturienti mulieri fœtus tranſverſus ceciderit, habet ſequentia: *Concutere autem hoc modo oportet: Super tenui linteo ſubſtrato mulier reclinanda, alio ſuperinjecto, quo ejus pudendum obveletur, & utrumque crus tenui linteo circumtegendum, & utraque manus. Duæ autem mulieres utrumque crus apprehendant, & aliæ duæ utramque manum; deinde eam ipſam non minùs quàm decies validè concutiant. Poſteà verò mulier in lectum reclinetur, ita ut caput deorſum, crura autem ſurſum, habeat, & mulieres omnes, dimiſſis manubus, crura apprehendant, eamque crebrò in lecto concutiant, factâ in humeros rejectione, utì in ampliorem locum concuſſus fœtus convertatur, & naturaliter prodire poſſit.*

Fœtum, quamdiù aquæ nondum effluxerunt, ſatis mobilem eſſe, & nunc hanc, nunc illam partem in uteri orificio tangi, anteà dictum fuit. *Deventer* (*v*) ſuo teſtimonio idem confirmat, ſimúlque monet Obſtetrices, quòd *Infantes iſti mobiles raró rectè verſi prodeant.* Verùm, aquis jam elapſis, contractus uterus fœtum undique ſtringit, & nullo concuſſu ſitus ejus mutari facilè poterit. Præterea validis illis concuſſionibus metuenda foret ſolutio placentæ ab utero, & indè periculoſa hæmorrhagia. Undè hodie Veterum hæc methodus omninò exulat, & adhibetur perita obſtetricantis manus, ad mutandum ſitum infantis, ita, ut exire poſſit, capite prævio, vel, ſi hoc fieri nequeat, pedibus educatur.

Dum enim perverſo ſitu hæret in utero fœtus, non ſemper poteſt in talem ſitum reponi, ut capite prævio prodeat: tantùm obtineri poterit hoc, ſi caput non multùm diſtet ab uteri orificio, ita ut obſtetricantis digitis facilè tangi, & ex ſitu moveri, poſſit: *Mauriceau* (*x*) indignabatur Medicis, quòd generale præceptum dederint, ſitum perverſum infantis mutandum eſſe ita, ut fiat naturalis omninò; cùm hoc ſæpiùs impoſſibile ſit, neque abſque periculo infantis & matris tentari poſſit. Undè ille pro generali regulâ in arte obſtetriciâ poſuit, & in quovis ſitu perverſo fœtûs pedibus educi debere; cui aſſerto optimi & peritiſſimi obſtetriciæ artis magiſtri hodiè adſtipulantur.

(*t*) Ibid. pag. 768.
(*u*) De Fœtûs in utero mortui exſectione. Charter. Tom. XII. pag. 551.

(*v*) Nov. Lumen art. Obſtetr. cap. x. p. 176.
(*x*) Traité des Maladies des Femm. groſſes, Liv. II. chap. XXI. pag. 314.

Hoc

Hoc tempore, ſi infantis pedes primò prodeant, non habetur pro partu præternaturali, neque periti illum difficilem credunt, cùm conſtet, illum ſatis citò abſolvi poſſe, & abſque periculo matris vel infantis, ſi reliqua omnia ſe naturaliter habeant. Imò jam apud *Moſchionem* (*y*) leguntur ſequentia: Reliquis infantis poſitionibus præfertur quidem, *Quoties in caput feruntur, ita ut in orificium matricis directum caput ejus inveniatur, manibus ſcilicèt, lateribus, & femoribus, junctis. Proximum verò bono ſchemati eſt, quoties & in pedibus deſcendit junctis, & orificio matricis oppoſitis, manibus ſcilicèt lateribus porrectis.*

Verum tamen eſt, ubi infans per pedes educitur, manus & brachia vix unquam manere exporrectà ſecundùm corporis latera, ſed ſursùm elevari, dum truncus corporis tranſit per uteri orificium; undè poſteà brachia unà cum capite tranſire debent, atque ita ſuâ mole tranſitum capitis reddunt difficiliorem. Fatetur *Deventer* (*z*), omnes auctores poſtulaſſe, *ut brachia priùs ſucceſſivè producta juxta corpus ponantur; ego tamen contrarium ſentio, & expertus ſum, in hâc, aliiſque rebus plurimis; quapropter brachia juxta caput relinquenda eſſe, confidenter ſuadeo, ſimul cum capite excludenda. Parturiens quidem, fateor, infantem omni niſu propellere tenetur, ſed nubecula eſt citò tranſitura*, &c. dein addit ſequentia: *Mihi ſanè hoc modo res ſemper proſperè ſucceſſit; huic ergo praxi porrò inhærebo, quâ periculum non eſt caput ab humeris avellendi, quod* Paulo Portaal *aliiſque (uti ultrò ipſi fatentur) ſæpiùs contigit: neque mirum hoc eſt: brachiis enim juxta corpus detractis, os uteri inſtar laquei vel tendiculæ contractum, & concluſum, non raro præfocat infantem, aut ſi jam defunctus ſit, & tenellus, caput facilè avellitur, quod in utero remanens uncis dein ferreis extrahendum eſt.*

Si tamen caput infantis magnum fuerit, vel totus infans toroſus, certum eſt magnam ſatis vim adhibendam eſſe, ut caput cum brachiis ſimul tranſire poſſit; quod certè periculo carere non videtur. Ubi autem contrarium obtinet, tunc talis eductio tentari poſſet. Undè videmus, plures, qui poſt *Deventer* ſcripſerunt, & quidem in arte peritiſſimos, conſuluiſſe, ut brachia detrahantur, dum infans uſque ad axillas protractus fuit; licèt non ſemper, ſed ſæpiùs, hoc requiri dixerint (*a*).

Cæterùm obſervavit *Levret* (*b*), ex viginti infantibus, qui obliquo ſitu in utero locantur, vix unum reperiri, qui versùs ſiniſtrum uteri latus declinet. Cauſam autem hujus rei nondum detegere potuit.

§. 1321. ID efficitur 1. poſitu Matris debito. 2. Mutatione ſitûs infantis.

1°. Duplici modo conſiderari poteſt ſitus puerperæ; vel quatenùs favet partui naturali, ut faciliùs prodire poſſit; vel etiam, dum per mutatum ſitum parturientis ars conatur emendare malam uteri poſituram, aut majorem conciliare facilitatem, ut perverſus infantis ſitus mutari poſſit. In partu naturali talis ſitus requiritur, ut Obſte-

(*y*) Harmon. Gynæc. pars prior. cap. XI. Spach. Gynæc. pag. 10.

(*z*) Nov. Lum. art. Obſtetric. cap. XL. pag. 198.

(*a*) Levret, Art des Accouchem. §. 703. pag. 116. Crantz Emleitung in die hebammenkunſt, pag. 62.

(*b*) Ibid. §. 645. pag. 105.

trix commodè manus admovere poſſit, dum parturienti opem ferre debet, ſimúlque nullum impedimentum ſit, dum os coccygis in tranſitu capitis infantis retrocedere debet. Cùm autem plures tales ſitus eſſe poſſint, ſatis magna diverſitas in variis locis obſervatur, neque mulierculæ facilè à conſueto more recedent. Optimè monet *Levret* (*c*), in omni ferè ſitu partum feliciter abſolvi poſſe, ſi omninò naturalis fuerit; undè non oportet nimis moroſum eſſe, ſi hunc illumve ſitum parturiens prætulerit reliquis. *Latona*, ambabus ulnis palmam circumplexa, genua fixit in molli prato, ſícque *Phœbum* in lucem effudit (*d*). Ruſticas parturientes hunc ſitum præferre, notat *Mauriceau* (*e*); ſellam parturientium deſiderant aliæ, cujus figura habetur (*f*). In lecto ut pariant, laudat *Mauriceau* (*g*), & alii plures, ut partu abſoluto ſtatim quieſcere poſſit puerpera, neque opus ſit illam ex ſellâ parturientium in lectum deferre. Muniebatur autem linteis complicatis lectus, ut cruor, aliæque ſordes, commodè auferri poſſent. Apud ditiores ſolent binos lectulos, ſibi mutuò contiguos, ſternere, ut commodè aliquot poſt partum horis in lectum purum, ſiccum, calidum, puerperæ reponi poſſint, nec cogantur diù in his ſordibus decumbere. Prætereà ad partum abſolvendum laudatur, ſi lectus durior ſit ne in molliori lecto fovea imprimatur, quæ coccygis oſſis retroceſſionem, & Obſtetricis manipulationem impedire poſſet: *Mauriceau* (*h*) commendat, lectum ſternere culcitris, quæ pilis equinis fartæ ſunt, non verò plumis; eandem cautelam in difficili partu, qui Obſtetricantis manu abſolvi debet, laudat *Levret* (*i*). Poſt partum autem conducit molle ſtratum. Pulchrè hoc notavit *Moſchion* (*k*), volens, ut bini ſternantur lectuli; quorum unus durior utilis eſt, dum in lecto parturiunt; alter verò molliter ſtratus ſervit poſt toleratos partûs labores.

Anteà dictum fuit, uterum gravidum ſenſim magis magíſque extendi, & ſimul adſcendere ultra pelvis limites in cavum abdominis: hoc autem imprimis obtinet in uteri fundo, qui ejus pars ſuperior eſt, & quandoque, utì dictum fuit, ad ventriculum uſque adſcendit. Facilè intelligitur, uterum, adeò diſtentum, in abdomine declinare poſſe in alterutrum latus, vel & antrorſum prolabi, ſi abdomen propendulum fuerit, dum peſſimo more loricis ſtringunt abdomen gravidæ, ſícque liberum adſcenſum tumentis uteri impediunt. Optimè autem notat *Levret* (*l*), fundum matricis non poſſe retrorſum labi; obſtat enim columna vertebrarum, quæ naturaliter introrſum hîc prominet: tantum ergo locum habere poteſt, ubi mala ſpinæ conformatio adeſt, quæ extrorſum prominere fecit lumborum vertebras. Patet ſimul, declinante ſic fundo uteri, ejus orificium in oppoſitam partem vergere, neque directè reſpondere vaginæ; undè partus difficilis ſequi poterit.

Anteà ad §. 1290. patuit, hanc uteri deviationem à Veteribus Medicis cognitam fuiſſe, illamque habuiſſe quandoque pro causâ ſuppreſſionis menſtruorum; quandò nempe os uteri non directè reſpondebat vaginæ, ſed obliquè poſitum ſic apprimebatur

(*c*) Art des Accouchem. §. 670. pag. 110.

(*d*) Homer. Hymn. in Apoll. verſ. 117. Spondan. pag. 347.

(*e*) Traité des Malad. des Femmes groſſes, Tom. II. chap. VII. pag. 244.

(*f*) Deventer, Nov. Lum. art. Obſtetric. cap. XXVI. pag. 90.

(*g*) Ibidem.

(*h*) Mauriceau, Traité des Malad. des Femmes groſſes.

(*i*) L'Art des Accouchem. §. 684. pag. 113.

(*k*) Spach. Gynæc. pag. 4. n°. 48.

(*l*) L'Art des Accouchem. §. 231. pag. 37.

vicinis partibus, ut minueretur ejus apertura, vel & integrè obturaretur. Dictum fuit tunc etiam de methodo, quâ *Hippocrates* uſus fuit, ut perverſum uteri orificii ſitum mutaret in naturalem. Si autem fluoris menſtrui excretio ab hâc causâ impediri potuit, ſponte patet, difficilem partum ab eâdem causâ debere fieri. Colli & orificii uteri declinationem variam deſcripſit & *Moſchion* (*m*), monuitque, Obſtetricem digito hoc explorare poſſe, variaque recenſet ſymptomata, prout os uteri has illaſve partes premit. Interim verum eſt, rarò, vel nunquam, antequàm *Deventer* ſcripſerat, de perverſo orificii uteri ſitu, tanquam partûs difficilis causâ, mentionem feciſſe auctores, neque excuſſiſſe hanc rem pro dignitate, ſed malum ſitum infantis in utero ferè ſolum culpaſſe, ob hanc rationem librum ſuum *Lumen novum Obſtetricantibus* exhibere dixit, & queritur (*n*) *pleroſque hanc ſententiam non admodùm fide dignam habituros eſſe; alios item naſutos, eandem ridentes, tanquam falſam & novam rejecturos.*

Poſteà optimi de arte obſtetricandi Auctores eandem ſententiam confirmaverunt, & *Levret* (*o*) poſuit, præcipuam cauſam obliquati uteri pendere à loco, cui placenta adhæret. Quamvis enim illa ut plurimùm fundo, aut poſteriori parti, uteri accreſcat, tamen conſtitit obſervatis, placentam omni loco cavi uteri accreſcere poſſe, nequidem circumferentiâ orificii uteri exceptâ. Cùm autem placenta ſeptem vel octo pollicum diametrum habeat, & pollicem craſſa ſit, patet ſponte, uteri ſubſtantiam, cui placenta nectitur, augeri mole; undè fundus uteri, liberè in abdomine hærens, declinabit versùs illam partem, cui placenta nectitur, ſecundùm gravitatis legem, ſimúlque collum uteri, ejuſque orificium, tendet, ob eandem rationem, versùs partem directè oppoſitam. Sic ſi placenta hæreat laterali parti dextræ uteri, tunc ejus fundus declinabit versùs regionem Iliacam dextram, collum verò hærebit in parte oppoſitâ. Hinc patet, tunc tantùm imminere uterum directè pelvi, quandò placenta ejus fundo, vel parti poſteriori, accrevit, ſi gravidæ corpus benè conformatum fuerit: idem fiet, ſi placenta accreverit orificio uteri; quod rarò contingit; & ferè ſemper tunc in fine graviditatis ſequitur hæmorrhagia uteri.

An tale quid indicavit *Hippocrates* (*p*), dum dixit: *Si cui ſecundæ pueri in utero exeant, priuſquàm puer foràs prodire incipiat, difficilè parit; magíſque periclitatur, niſi caput præcedat.* Si enim placenta, orificio uteri accreta, priùs prodeat, profuſa ſequitur, & periculoſa hæmorrhagia: ubi autem caput infantis ſequitur, & obturat orificium uteri, ſanguini præcluditur exitus. In textu quidem legitur χωρίον, quod pro extimâ fœtûs membranâ ſumi ſæpè ſolet; ſed monuit *Galenus* (*q*), hoc vocabulo etiam ſignificari ſecundinas (τὰ ὕστερα); ſub quo nomine etiam placenta continetur.

Sæpè hæc uteri declinatio viſu & tactu abdominis in muliere gravidâ detegi poteſt, dum in hoc illove latere fundus uteri declinans ventrem attollit in majorem tumorem: imò ipſæ gravidæ ſolent dicere, quòd fœtum in hoc illove latere gerant, dum & majorem moleſtiam, à compreſſione vel diſtractione vicinarum partium, ſentiunt, & motum fœtûs magis percipiunt in illo latere, versùs quod uteri fundus declinavit. Utile autem eſt hæc noviſſe, ut poſteà, partûs tempore, mutato parturientis ſitu,

(*m*) Spach. Gynæc. pag. 18. nº. 141.
(*n*) Deventer, cap. XI. pag. 47.
(*o*) Traité des Accouchem. §. 229. pag. 36. & ſeq.
(*p*) De Superfœtat. cap. I. Charter. Tom. VII. pag. 861.
(*q*) Comment. in Aphor. XLIX. Sect. V. Charter. Tom. IX. pag. 224.

hoc emendari poſſit. Semper enim partus difficilis exſpectandus erit, ſi uteri orificium non reſpondeat directè vaginæ; imò quandoque partus omninò impoſſibilis erit, quamdiù hæc fundi uteri poſitura non mutetur. Si enim fundus uteri antrorsùm delapſus fuerit, collum & orificium uteri angulum rectum cum vaginâ facient, collum veſicæ comprimetur, ut nihil urinæ exire poſſit. Quomodò autem, & quâ encheireſi, ſitus fundi uteri mutari poſſit, ut felix ſequatur partus, apud *Deventer* (*r*) videri poterit, qui fusè ſatis de his egit; quibus & addi merentur illa, quæ apud *Levret* (*s*) habentur.

2°. Naturalis ſitus infantis eſt, ut capite prævio, facie os ſacrum matris ſpectante, prodeat: ubi autem à ſitu hoc naturali deviat infantis poſitura in utero, debet hæc mutari, ſi fieri poſſit, utì dictum fuit; vel, ſi caput nimis diſtet ab uteri orificio, pedes quærendi ſunt, ut his arreptis peritâ manu protrahi poſſit infans. Hoc Obſtetricantes vocant *vertere infantem*. Quandoque contingit, ut pedibus primò prodeant; aliquandò & aliæ corporis partes in uteri orificio tactu percipiuntur.

Facilè autem intelligitur, neceſſarium eſſe ut diſtinguantur partes, quæ ſe offerunt, ut Obſtetricans dirigat manum utero immiſſam, dum pedes, quærit. Quâ autem encheireſi, & quibus cautelis, opus ſit, ut infantis verſio tutò fiat, apud Auctores artis obſtetriciæ, toties jam laudatos, legi poterit, imprimis apud *Levret* (*t*), ubi omnia ſummâ cum curâ habentur deſcripta. Non enim videtur hujus loci eſſe, ut hæc ad amuſſim deſcribantur. Simulac autem conſtat, infantem in utero malè poſitum eſſe, & orificium uteri jam apertum eſt, præſtat ſtatim tentare verſionem, quæ longè difficiliùs perfici poterit, ſi aquæ jam dudùm effluxerint, ſícque uterus contractus ſit, & ſiccus.

Poſtquàm infans in lucem prodiit, nondùm ab omnibus liberata eſt puerpera: membranæ enim, in quibus infans hæſit, chorda umbilicalis, & placenta, utero accreta, adhuc in cavo uteri hærent; quæ omnia debent removeri, ut uterus ſe contrahere poſſit, & vaſa ſanguine diſtenta evacuari, ſícque ſenſim ad priſtinam magnitudinem redire. Omnia hæc ſimul ſumta Græci dixerunt τὰ ὑςέρα; ſecundinas, quaſi ſecundum partum, ut plurimùm vocaverunt alii; quoniam quandoque non leves moleſtias facit ſecundinarum eductio; undè & multâ hîc prudentiâ opus eſt. Cùm autem omnia illa, quæ ſub ſecundinarum nomine continentur, fœtu jam in lucem edito nullum ampliùs uſum habeant, hinc inutili hâc ſarcinâ ſtatim uterum liberandum eſſe voluerunt multi. Sic *Mauriceau* (*u*) quantocyùs ſecundinas educendas jubet, etiam antequàm ligetur, & abſcindatur chorda umbilicalis, metuens, ne conſtringatur os uteri, ſi mora intercedat. *Deventer* (*v*) quidem chordam umbilicalem abſcindi priùs jubet; ſed, hoc facto, *ſine morâ ſecundis extrahendis omnis opera impendenda erit.* Imò ſit apta ad hanc rem præſto ſit alia fœmina, ſuadet, ut illa liget; & abſcindat funiculum umbilicalem, *dum Obſtetrix, quàm primùm infantem ſinu excepit benè valentem, venâ umbilicali nondùm conſtrictâ, vel abſciſsâ, ocyùs manum utero*

(*r*) Cap. XLVI. & ſeq. pag. 201. &c.

(*s*) L'Art des Accouch. §. 633. & ſeq. pag. 103. 110.

(*t*) L'Art des Accouch. §. 740-769. pag. 113-127. Krantz hebammenkunſt, pag. 135.

(*u*) Traité des Malad. des Femm. groſſes, Liv. II. chap. VIII. pag. 248.

(*v*) Nov. Lum. art. Obſtetric. pag. 125. cap. XXVIII.

immittere poteſt extrahendæ ſecundinæ gratiâ. Hanc autem methodum præferebat ideò, quia, mox poſt partum, dehiſcens adhuc uteri orificium, & ipſe uterus nondum contractus, facilè admittit Obſtetricantis manum, abſque ullâ vi adhibitâ, abſque dolore puerperæ: ſic nullum periculum erat, ne trahendo funem umbilicalem, fundus uteri inverſus protraheretur; ſimul commodè ſic nexus placentæ cum utero ſolvi poteſt, ſi nimis validus fuerit, & ſi mola, grumive ſanguinis, in utero hærerent, aut partes laceræ membranarum, omnia hæc ſimul, manum retrahendo, ſenſim educi poterunt, ne hæc diutiùs relicta putreſcant. Prætereà credebat, ſe ſic ſimul occaſionem habere, ut uterum obliquatum in ſitum debitum reſtitueret; undè non protinùs retrahebat manum; vel, ſi ſecundinam educendo hoc fecerat, denuò illam utero immittebat, & expectabat, donec uterus circa manum contraheretur. Teſtatur autem, hanc methodum ſibi feliciter ceſſiſſe.

Alii, & magnæ quidem auctoritatis in re obſtetriciâ, viri ſuadent, non nimis feſtinandum eſſe; ſed malunt, ut uterus, fœtu jam excluſo, parum contrahatur priùs, antequàm tentetur, placentæ eductio. Ita conſulit *Celeberrimus Monro* (*x*); & verſatiſſimus in his *Levret* (*y*) monuit, non tentandam eſſe placentæ eductionem, niſi certus ſit Obſtetricans, illam jam, ſic diſpoſitam eſſe, ut facilè ſequatur.

Tunc autem ſic ſe habere illam creditur, ſi ante partum, in partu, vel immediatè poſt egreſſum infantis ex utero, copia ſanguinis exeat. Signum enim hoc dat, placentam, vel integrè, vel ſaltem pro parte, à nexu cum utero ſolutam eſſe. Quamvis enim tota chorii circumferentia utero gravido nectatur, & vaſa quædam manifeſtè ex utero in chorium tendentia obſerventur; undè ab his ruptis, dum protuberant aquæ, & partus jam inſtat, aliqua ſanguinis copia exit, ſed parcior, utì anteà dictum fuit, tamen maxima vaſa ſunt in illo loco, ubi placenta utero cohæret. Si ergo copia ſanguinis ante partum, in partu, vel immediatè poſt partum, prodeat, novimus, placentam ſaltem pro parte ab utero ſeparatam eſſe, adeóque meritò ſperari poſſe integram ſeparationem, ſi cum prudentiâ & leniter trahatur funiculus umbilicalis. Verùm ubi notabilis copia ſanguinis non prodiit, tunc novimus, placentam adhuc totâ ſuâ ſuperficie hærere utero; túncque cautelâ opus eſt: rudiori enim tractione inverti poſſet fundus uteri non tantùm, ſed etiam, ſi placenta feliciter ſequeretur, ſubita & profuſa fieret hæmorrhagia, ac valdè periculoſa, niſi uterus, ſtatim ſe contrahendo, vaſorum amplitudinem minueret.

Hæc eſt ratio prudentis moniti, quod *Celeberrimus Levret* (*z*) dedit, non tentandam tunc eſſe ſtatim placentæ eductionem, antequàm uterus ſigna ſuæ contractionis det. Quandoque enim uterus, fœtu diſtendente, quamvis liber, flaccibus & iners collabitur, præcipuè poſt laborioſum partum toleratum, & tunc totum abdomen planum, molle, ac flaccidum, tangitur; ubì verò uterus contrahitur, & cavum ſuum minuit poſt partum, tactu percipitur in puerperæ abdomine tumor pyriformis, ſatis durus, & circumſcriptus. Tunc novimus, uterum validè contrahi; adeóque eductâ placentâ non metuitur nimia hæmorrhagia.

Unde ſtatim educendam placentam voluit, ſi hæmorrhagia monſtraverit, illam ad exitum paratam eſſe: ut integrè evacuatus uterus ſe meliùs contrahere poſſit, & ſic hæmorrhagiam minuere: morâ enim grumeſcit ſanguis, & magnos thrombos format,

(*x*) Eſſais & Obſervat. de Médecine, Tom. II. art. XI. n°. XI. pag. 304. — (*y*) L'Art des Accouchem. §. 776. & ſeq. pag. 127. 128. — (*z*) Ibidem.

qui novo labore indigent, ut exprimantur. Imò, ſi thrombus talis obturet uteri orificium, & flaccidus uterus ſe non contrahat, pergit tecta hæmorrhagia, & totum uteri cavum ſanguine repletur, ita ut puerpera in validam incidat ſyncopem. Signum periculoſi illius ſtatûs eſt, ſi, tangendo abdomen puerperæ, uterus apparet amplus, & mollis: ſolum tunc remedium eſt, ut manu ſtatim in cavum uteri immiſsâ, educantur grumi, ſícque uterus hoc facto, ſe contrahere poſſit, & vaſa patula claudere.

Videtur & ipſa contractio uteri conducere ad ſeparationem placentæ. Cùm enim placentæ lobuli ingrediantur ſinus uterinæ ſubſtantiæ, contracto utero illi exprimuntur quaſi, & hinc minus hærent. Uteri fabricam indagans *Ruyſchius* (*a*) dixit, æquè ac veſicam, habere *ſubſtantiam fibroſam, craſſam, motricem;* ſed obſervavit, *etiam peculiaribus gaudere fibris motricibus, in orbem poſitis, & quidem eo loco, ubi placenta in ſtatu naturali ſeſe utero applicat; nempè in uteri fundo.* Icone adumbravit has fibras (*b*): cùm tamen poſtea hanc Iconem præter votum minùs accuratè delineatam inveniret, ſub finem vitæ aliam dedit (*c*). Credebat autem, has fibras ſervire imprimis ſeparationi, & expulſioni placentæ. Cùm autem fibras illas tantùm inveniret circa fundum uteri, & probè noviſſet, placentam non ſemper eidem loco adhærere, concluſit, placentam difficiliùs ſeparari, ſi extra ſphæram activitatis hujus muſculi ſita foret.

Hinc videtur concludi poſſe, educendam eſſe ſtatim placentam, dum copioſus exit poſt partum ſanguis: tunc enim facilè ſequi ſolet, cùm ſaltem pro parte à cohæſione cum utero ſoluta ſit; ubi contrarium obtinet, & uterus nondùm dederit ſignum contractionis ſuæ, tunc potiùs expectandum eſſe. Nunquam autem vis adhiberi debet: doluit *Ruyſchius* (*d*), quòd, quinquaginta annorum ſpatio dum obſtetricandi artem exercuiſſet, plures vidiſſet poſt partum felicem ſanas & hilares periiſſe, quòd placenta rudiùs extraheretur. *Hippocrates* (*e*) disertè monuit; ſi ſecundæ non facilè excidant, *id ſenſim, non vi, faciendum, ne præter naturam diſtractæ ſecundæ inflammationem excitent.* Suadebat autem, ut pondere infantis ſolo tentaretur placentæ eductio, & quidem tali modo, ut quàm leniſſimè hoc fieret: *Supponendæ igitur fœtui lanæ, quàm maximè ſublatæ, recèns carptæ, quò paulatim cedant; aut utriculi duo copulati, aquâ pleni, ſupra quos lanæ imponendæ, & ſupra lana fœtus collocandus; deindè uterque utriculus ſtilo pungendus, quò ſenſim aqua defluat, effluente verò aquâ, utres demittantur, ac conſidant; his autem demiſſis, fœtus umbilicum attrahit, umbilicus verò ſecundas extrahit, &c. Ad eundum quoque modum, abrupto, aut ante tempus abſciſſo umbilico, convenientibus appenſis ponderibus, ſecundarum eductio molienda. Hæc enim iſtorum optima eſt curatio, miniméque lædit.*

Quamvis autem hodiè hæc methodus educendi placentam non adhibeatur, cùm prudenti manu leniter trahendo umbilicalem chordam idem obtineatur effectus, patet tamen indè, *Hippocratem* damnaſſe omnem vim adhibitam.

Illa autem, quæ apud *Moſchionem* (*f*) leguntur, pulcherrima ſunt; præcipuè, ſi

(*a*) Adverſ. Anatom. Dec. III. nº. 10. in fine, pag. 35.
(*b*) Tab. 3. Fig. I.
(*c*) Tract. Anatom. pag. 9.
(*d*) Ibid. pag. 11.
(*e*) De Superfœtatione, cap. III. Charter. Tom. VII. pag. 862.
(*f*) Spach. Gynæc. pag. 4. nº. 53. & 54.

ſimul addantur, quæ latina interpretatio habet addita ex *libro matricis* dicto (*g*), quid nempè agendum ſit, ſi ſecundinæ remanſerint. Operæ pretium credo, totum textum hîc addere, quòd noſtris temporibus vix poſſet conſuli quid melius.

Cùm infans in manus Obſtetricis ceciderit, ſi ad umbilicum adhuc cohæret, Obſtetrix debebit etiam attentare leviter, hac & illac adducens, an per ipſum umbilicum infantis poſſit foràs adduci, adjuvante conatibus ſuis & ipsâ parturiente; idque fiat, quando fundo non adhærent, & orificium patet. Neque verò in directum conetur, ut ne matrix ſimul adducatur. Si verò tarditas ipſa moram habuerit, præciſo umbilico, ſeparandus eſt infans, eumque alia mulier accipiat, & reliquum ipſa teneat, &, cùm ſe matrix aperiat, ducendum, cùm autem recludit, non conandum. Sed ſi ruptum, vel præciſum, ſtatim intùs ſe abſconderit, orificio matricis patente, perunctam manum ſtatim Obſtetrix immittere debebit, & ſi jam ad fundum matricis receſſerint, & ſi obvolutæ ſunt & natant, quâcumque parte apprehenſis tollere debet. Si verò adhuc ad fundum matricis tenentur, reſolutis ibi digitis, & apprehenſis ſecundinis, tentare hac & illac, & adducens perſuadeat auferre. Illæ verò, quæ imperitiâ in directum conantur, frequenter & ipſam matricem adducunt. Sed ſi ne ſic ſubſequutæ ſunt, aut orificium matricis ſtatim ſe clauſerit, ut neque manus immitti, neque ipſæ exire poſſint, & fervor fuerit ſubſequutus, ibi, eiſdem dimiſſis, omnibus ſuccis, & encathiſmate, & cataplaſmatibus, & vaporationibus, quibus ad fervorem uti ſolemus, utendum eſt. Hâc enim diligentiâ, omni ſtricturâ, laxatâ, frequentiùs quidquid ibi remanſerit, & alienum eſt, foràs emittitur, & ſuâ ſponte cadit. Per fervorem autem (ζέσιν) inflammationem intelligi, patet. Ideò autem alias methodos, ad ſecundinarum expulſionem laudatas, damnat (*h*). *Sternutamenta, & à ſcalâ ſuſpenſiones, & potiones, dabant, quæ eas ejicere poſſent, & fumos ſuffiebant, & peſſos ſanguinem educentes ſubjiciebant. Quin etiam pondera ad ipſum folliculum ligabant. Quæ omnia nos reprobamus; ſi quidem fervorem partibus ipſis facere poſſunt, & præſentem ſine dilatatione ſanguinis fluxum.*

Quamvis autem *Mauriceau* (*i*) voluerit, placentam omninò educendam eſſe, & quidem quantocyùs fieri poterit, cùm ab illâ relictâ mortem puerperæ metueret, tamen ſollicitè monet, leniter tentandam eſſe hanc eductionem, nec majorem vim adhibendam eſſe dilatando os uteri, & melius eſſe, ſi quid de placenta reſiduum manet, illud relinquere, quàm lædere uteri ſubſtantiam. Imò totum opus naturæ relinquendum eſſe, jubet, ſi violentiâ opus foret, ad placentam educendam; & tunc emollientiſſimorum decoctorum injectionem in uterum laudavit, ut & orificium uteri emolliatur, & ſuppuratione natâ ſeparetur placenta à cohæſione cum utero. His factis, ſuadet clyſma, utcumque acrius, applicari, ut unà cum alvi deponendæ conatibus placenta prodeat, quòd ſæpiùs ſucceſſit; imò quibuſdam, inſciis ferè, ſponte exivit.

Inculcat Obſtetricibus hinc meritò optimus *Ruyſchius* (*k*), ut nullam vim adhibeant, ſi placenta nimis hæreat, nec uteri orificium vi dilatent, ſed puerperam placidæ tradant quieti. Sponte enim ſuâ os uteri laxabitur, & poſt aliquot horarum ſpatium placenta prodire ſolet: nec metuebat putredinem à relictâ diutiùs placentâ, cùm illam nunquam obſervaſſet. Teſtatur enim: *Nullam puerperam, ex adſtrictâ, &*

(*g*) Harmon. Gynæc. part. prior. cap. XIV. n°. 7. pag. 13.

(*h*) Ibid. n°. 9. pag. 13. 14.

(*i*) Traité des Malad. des Femmes groſſes, Liv. II. chap. IX. pag. 252. & ſeq.

(*k*) Tractat. Anatom. pag. 13.

remanſâ, ſecundinarum mole, tempore plus quàm quinquaginta annorum, quo ipſi Profeſſoris in arte obſtetriciâ ſparta, ante me nemini oblata, humaniſſimè demandata fuit, obiiſſe, niſi placentam uterinam nimis atroci niſu per fruſta eradicare voluerint. Familiare ipſi etiam fuit, eandem per dies, ſeptimanas, quid? quod menſes in utero retentam, & feliciter expulſam fuiſſe.

Neque etiam ruricolæ, & veterinarii, à retentis ſecundinis vitulinis mortem vaccæ augurantur (*l*). Econtrà conſtans apud illos obſervatio eſt, ſecundinas, niſi ſimul cum vitulo prodeant, relinquendas eſſe; quæ tunc poſt novem dies ſolent ſponte prodire. Si verò ſtatim poſt partum evellerentur, ſæpè uteri ſuppuratio ſequeretur (*m*).

Peritiſſimus in arte obſtetriciâ *Brudenell Exton* (*n*) notat, plerumque decem, quindecim, viginti, minutis poſt partum, ſequi ſecundinas, & non adeò frequenter opus eſſe, ut immiſsâ in uteri cavum manu ſeparetur ſecundina, cùm plerumque, leviter trahendo funem umbilicalem, ſequi ſoleat: agnoſcit præterea, uteri orificium æquè facilè dilatari poſſe, aliquot horis poſt partum, quàm anteà: fatetur, ſi aliquid de ſecundinis in utero relinquatur (modò non ſequatur magna hæmorrhagia), illud poſt unum alterumve diem ſponte prodire: & quidem *abſque ullo puerperæ damno.* Ut conſulat tamen famæ Obſtetricantis, ſuadet, ut integrè educantur ſecundinæ, antequàm Obſtetricans à puerperâ recedat; rationem enim hanc addit: *In order te avoid reflections.*

Ob eandem rationem ſuadet, ut non nimis diù relinquatur placenta, quoniam cæteroquin poſſet per aliquot dies retineri. Non, quòd indè tantum mali metueret; addit enim ſequentia: *Si uterus à quodam accidente inflammaretur, & puerpera periret, Obſtetricanti imputaretur, quia ſecundinas reliquit.*

Ex dictis patet, mala, quæ ſequuntur ſecundinarum retentionem, ſæpè pendere tantùm à rudiori Obſtetricum tentamine, dum famæ ſuæ conſulere nituntur: turpe etiam putant, ſi re infectâ diſcedere debeant; hinc quævis tentare audent. *Hippocrates* (*o*) dixit: *Ad ſecundarum elapſum, ſternutatorio admoto, nares & os comprimere oportet.* Sed ſic magnus concuſſus fit totius corporis, & imprimis abdominis. An autem tutum eſt, uterum, partûs tempore jam multa paſſum, ſternutatione, & quidem compreſsâ, tam validè agitare? An non majus indè malum metuendum eſt, quàm à ſecundinarum diuturniori retentione? Non mirum erit, ſi poſt hæc tentata, licèt incaſſum, dolores in abdomine, rigores, febres, oriantur. Sic enim alibi legitur (*p*): *Quùm ſecundæ ſtatim à partu non ſeceſſerint, imi ventris dolores in laterum inanitate ſuboriuntur, & rigores ac febres; quòd ſi ſecundæ deceſſerint, mulier etiam ſaneſcit. Plerumque verò putreſcunt; ſexto tamen aut ſeptimo die, aut etiam poſteriùs, ſecedunt.* Quòd autem putredo illa ſecundinarum, de quâ dicit, non adeò metuenda ſit, patet ex alio loco (*q*): *Si mulieri ſecundæ relictæ fuerint, niſi uteri amplo ore fuerint, parcior, quàm conveniat, purgatio prodit, venter durus & magnus evadit, frigus detinet, & febris acuta, & dolor totum corpus, præcipuè verò ventris partem*

(*l*) Ibid. pag. 16.

(*m*) Verhandeling van de ziekte en ſterfte van het Rundvee, pag. 62.

(*n*) Sect. VII. pag. 238 & ſeq.

(*o*) Aphor. XLIX. Sect. V. Charter. Tom. IX. pag. 224. & Epid. Lib. II. Sect. V. text. VII. Ibid. pag. 188.

(*p*) De Mulier. Morb. Lib. I. cap. LI. Charter. Tom. VII. pag. 757.

(*q*) Ibid. cap. LIII. pag. 758.

umbilico

umbilico inferiorem, ponduſque in uteris ac tormina, ac ſi fœtus exiſtat, ſentiuntur. Et curata ſecundas brevì putrefactas ejicit, ſanaque evadit. Mirum non eſt, ſecundis relictis, purgationem parciorem eſſe, cùm placenta majoribus vaſis ſanguineis utero nectatur, quorum ſolutione copioſus ſanguis prodit.

Ab uteri autem ſolius robore ſecundarum retentarum expulſionem exſpectaſſe *Hippocratem*, ex alio loco (*r*) patet; ubi ſic habet: *Quùm verò in utero gerens fœtum menſtruum, aut bimeſtrem, corruperit, ſecundæque foràs prodire nequeant, ipſa autem tenuis ſit, hujus corpus tunc purgare, & opimum reddere, oportet. Non enim priùs putrefacti fœtus exeunt, niſi uteri robuſti, & benè compacti, fuerint.* Notum autem eſt, ſecundinas difficiliùs educi in abortu, præcipuè, ſi paucorum tantùm menſium fuerit; hinc ſæpiùs relinqui in utero, quàm in partu tempeſtivo, & naturali.

Ex omnibus hactenus dictis patet, ad plenariam liberationem puerperæ requiri, ut ſecundinæ educantur: ſtatim quidem, ſi valida adfuerit hæmorrhagia, cùm tunc periculum in morâ ſit; ſed & tunc faciliùs placenta ſequi ſolet, cùm jam pro parte ſoluta ſit ab utero; ſin minùs, exſpectandum eſſe, donec uterus ſigna dederit contractionis ſuæ; quod attacto abdomine cognoſci poteſt, utì anteà dictum fuit. Cæterùm nullam vim adhibendam eſſe, ſi vel orificium uteri validè conſtrictum fuerit, vel placenta nimis fortiter hæreat; cùm multa majora mala metuenda ſint à vi utero illatâ, quàm à placentâ relictâ, quæ poſteà ſponte, citiùs vel ſeriùs prodire ſolet. Monuit *Ægineta* (*s*), poſtquam illa recenſuit, quæ ad educendam placentam requiruntur: *Si ne ſic quidem exemtæ fuerint, non convenit turbari: poſt paucos enim dies putrefactæ, & in ſaniem reſolutæ, excidunt.* At dum hæc fiunt, à gravi odore metuebat, qui & caput oppleret, & ſtomachum ſubverteret; quod incommodum ſuffumigiis emendandum jubet. Non ſemper tamen in tantam putredinem tranſit placenta retenta: poſt tridui moram exeuntem vidi integram, dum urinam excernebat puerpera, nec putrefactam inveni; & feliciter evaſit, licèt tota nobilis familia ægerrimè tuliſſet, quòd impediviſſem Obſtetricem, ne vi adhibitâ placentam educeret.

Cùm autem ſollicitæ matronæ eductas ſecundinas accuratè luſtrare ſoleant, & peſſima quævis metuant, ſi vel leviſſima ſuſpicio fuerit, aliquid de membranis, vel de placentâ, adhuc relictum fuiſſe in utero, quantùm potui, hunc ſcrupulum illis eximere conatus fui, & ſi quid tale crediidiſſem factum, ſollicitè texi, ne turbaretur malo tali nuncio puerpera, neque de famâ periclitaretur Obſtetrix. Quidquid enim moleſti, vel ſiniſtri, poſteà in puerperio contigerit, attribui ſolet huic negligentiæ. Undè metuendum eſt, ne impoſterùm Obſtetrices, nimis uterum mundando, ut dicunt, illum lædant. Notavit ſollicitè *Celeberrimus* in arte obſtetriciâ *Levret* (*t*), uteri ſuperficiem illo in loco, cui placenta adhæſit, elevari in criſtas, notabilis quandoque molis, quæ Obſtetricem fallere poſſent, tanquàm placentæ reliquiæ, quas avellendo, ipſam uteri ſubſtantiam laceraret. Certus ſum, quòd tales reliquiæ ſponte poſteà unà cum lochiis prodibunt; nec nocent puerperæ; ſed Obſtetricis famæ ſunt ſatis inſidioſæ, quam probus Medicus in tali caſu tueri ſemper debet.

(*r*) Ibid. chap. LII. pag. 757.
(*s*) Lib. VI. cap. LXXV pag. 93. verſâ.
(*t*) Mém. de l'Académ. de Chirurg. Tom. III. pag. 229.

Nec periculum eſt à putredine relictorum, cùm & hæc prudenti elotione uteri facilè caveri, aut emendari, poſſit; utì ſequenti *Capitulo* dicetur.

Legi merentur quàm maximè illa, quæ eodem in loco (*u*) de eductione placentæ habentur: omnia enim ad hanc rem requiſita ibi deſcribuntur.

Quamvis plerumque placenta adhæreat fundo uteri, tamen conſtat, illam & aliis locis affigi: túncque uterus quandoque inæqualiter ſe contrahit, & placentam retinet, quaſi in cavo peculiari uterinæ ſubſtantiæ (*v*), & difficulter educitur. Obſervavit hoc etiam *Peu* (*x*), & conſideravit talem cellulam, tanquàm ſecundum uterum, quo ſola placenta continetur; & cujus orificium non abſimile eſt orificio ipſius uteri, habens margines craſſos, duros, anguſtos, ſed læves ſimul; ferè ſemper invenit talem cellulam, ſi aderat, in latere dextro uteri, raro in ſiniſtro. Inæqualem talem contractionem uteri, quâ placenta retinebatur, graphicè deſcripſit celebris in arte obſtetriciâ *Denys* (*y*). Vocabatur ad primiparam, quæ ante quadrihorium infantem pepererat; ſed funis umbilicalis ruptus fuerat, nec poterat Obſtetrix ullo modo placentam educere. Crediderat, ſe tangere placentam, ſed accurato examine invenit, eſſe os uteri, quod admodum molle, craſſum, & latum, tactu percipiebatur: manu in uteri cavum immiſsâ, nullum placentæ veſtigium inveniebat; undè *Denys* vocabatur in auxilium, qui, manu in vaginam immiſsâ, credebat pariter, ſe placentam ex uteri orificio prominentem tangere: orificium autem uteri pugni magnitudinem æquabat, quatuor digitos latum, & pollicem craſſum: facilè manum introducere potuit; ſed cavum uteri digitis undique pertentando, placentam invenire non potuit; quod quàm maximè mirabatur. Tandem, manu de novo in uterum immiſsâ, invenit foramen, quod minimi digiti apicem vix admittebat; hinc credebat, uterum perforatum eſſe: indice digito prudenter dilatabat hoc foramen; ſed mox ſanguis prorumpebat, &, digito molle quid tangens, credebat inteſtina eſſe: ſecundum dein digitum unà cum indice induxit, & percepit, in hoc loco placentam latere; hoc facto, introduxit & pollicem; ſicque ſenſim, non tamen ſine moleſtiâ, ſeparavit placentam ab utero, & ſeparatam eduxit.

Fœmina hæc poſteà nihil inſoliti paſſa fuit, & perfectè convaluit.

Patet ſatis, difficilem talem caſum eſſe, & requirere periti Obſtetricantis exercitatam manum. An non ſpes eſt, talem particularem uteri conſtrictionem, per quam placenta particulari quaſi cavo includitur, ceſſaturam? Notavit *Crantz* (*z*), ſi tali caſu, dum manus Obſtetricantis in uteri cavo eſt, novos dolores acquirit puerpera, tunc aperitur, & penitùs quaſi diſparet, ille ſaccus, in quo placenta hærebat, quæ tunc facilè ſequitur.

Omnibus ſic eductis, linteum quadruplicatum, molle, vulvæ applicatur, ut frigus aëris arceatur, quod peſſimè noceret.

(*u*) Pag. 216.-233.

(*v*) Ibid. pag. 222. & l'Art des Accouchem. §. 801. pag. 131. & 132.

(*x*) Pratique des Accouchem. Liv. I. chap. IV. pag. 35.

(*y*) Verhand. over het Ampt der Vroedmeeſters, &c. cap. III. pag. 31.

(*z*) Hebammenkunſt. cap. IX. pag. 150.

MORBI PUERPERII.

§. 1322. PUerpera corripitur lipothymiâ, ſyncope, convulſionibus; ſtatim à partu: quia ſanguis arterioſus à cerebro, & cerebello, averſus agitur in laxa abdominis vaſa; dein dolore poſt partum, à labore tolerato, partibus contuſis, à ſanguine, fœtu alio, ſecundiniſve reſtitantibus.

Agendum jam eſt de morbis, qui poſt partum ſequuntur, & qui ab ipſo partu, ut causâ, pendent: huc etiam ſpectant illa, quæ à toleratis inter partum doloribus ortum ducere potuerunt. Puerpera enim poteſt tempore puerperii aliis morbis corripi, Epidemicis v. g., aliiſque, de quibus hîc non agitur, licèt, ſi occurrant tales puerperii tempore, ſemper in illorum curatione Medicus rationem habere debeat illarum conditionum, quæ in omni puerperio adſunt.

Ut hæc omnia ordine tractentur, conſideranda ſunt illa, quæ, excuſſo fœtu, & eductâ placentâ, ſequi debent neceſſariò.

Antè partum uterus diſtentus inteſtina ex ſitu removit, omnia vicina preſſit, vaſa, venoſa imprimis, anguſtavit, diaphragmatis liberam actionem impedivit, abdominis muſculos & integumenta extendit. Evacuato utero, omnia hæc ceſſant: pendula abdominis viſcera in priſtinum locum relabuntur, vicina vaſa venoſa, toties in gravidis varicoſa, retentum ſanguinem ſubitò ad cor remittunt, cor dextrum quandoque ferè obruunt; arterioſa vaſa, à preſſione jam libera, faciliùs admittunt pulſum ex corde ſanguinem, quem venis jam pariter liberis tradunt. Muſculi abdominales diuturnâ diſtenſione robur amiſerunt, pendula & flaccida integumenta non reſiſtunt (vide §. 25. n°. 3.); poſt placentæ ſeparationem ab utero magna, patula, vaſa uteri ſanguinis copiam undatim emittunt. Omnia hæc concurrunt ad producendam lipothymiam, & ſyncopen, ſtatim à partu. Omnis enim ferè ſanguis versùs inferiora vaſa corporis, jam laxa & patula, vergit, parcâ copiâ ad cerebrum & cerebellum venit. Hinc meritò illud tempus puerperii, quod immediatè partum ſequitur, pro maximè periculoſo habetur, &, niſi uterus ſubitâ conſtrictione vaſa propria anguſtaret, adhuc majus illud diſcrimen foret. Ob hanc rationem periti in arte obſtetriciâ, utì dictum fuit, monent, placentam ab utero non eſſe ſolvendam, antequàm conſtet, uterum jam ſe contrahere: undè & adeò metuunt, ſi uterus, integrè jam vacuus, flaccidus in abdomine fluctuet, nec in globum contractus tangatur. Diffluunt enim tunc ſanguine, &, ob inanitionem ſubitam vaſorum, convulſæ pereunt; ſimili ferè modo, ac robuſtiſſima animalia, diſſectis à lanione arteriis, ſanguine ferè omni exhauſta, validiſſimè convelluntur, antequam moriantur. Ob eandem rationem ſuſpectus habetur nimis facilis partus, dum, unà cum aquis ruptis, uno quaſi impetu, prodit fœtus, vel & quando, membranis adhuc integris incluſus, unà cum placentâ

prodit. Nullum tunc tempus relictum fuit, ut uterus ſe contrahere potuiſſet. Ubi verò poſt ruptas aquas aliquo intervallo fœtus ſequitur, tunc ſe jam contraxit, & undique ſe corpori fœtûs applicuit. Noverunt hoc Obſtetricantes, dum infantem, ob malum ejus ſitum, manu in uterum immiſsâ, vertere debent, ut pedibus extrahi poſſit. Imprimis tale infortunium metuendum eſt illis mulieribus, quæ, flaccidæ temperiei, lautè & in otio vixerunt, atque largam menſtruorum copiam pati ſolent. Plures tales funeſti caſus apud Auctores habentur, quos hîc recenſere ſupervacuum puto. Videtur & hoc indicaſſe *Hippocrates* (*a*), dum dicit: *Cum torpore exſolutiones, difficiles quidem ex partubus contingunt, & mentem emoventes, non tamen pernicioſæ. Sed & menſium copiam præſignificant.* Videtur autem tantùm leviorem talis mali gradum indicaſſe, cerebri nempè actiones turbatas quidem, ſed leviter. Nam vocabulum, παρακρουστικαὶ, leviorem tantùm mentis emotionem deſignat: neque etiam mentionem fecit lipothymiæ, ſyncopes, & convulſionum. Sed notat, copioſa menſtrua habuiſſe tales mulieres; γυναικεῖα enim & menſtruum fluorem, & purgamenta poſt partum, ſignificant apud *Hippocratem*; & utrumque verum eſt; nam flaccidæ tales mulieres, & menſtruis, & lochiis in puerperio, diffluere ſolent.

Dein dolore poſt partum à labore tolerato. Quantam vim adhibeat parturiens mulier, imprimis ultimis nixibus, nemo facilè credet, qui nunquam vidit. Manubus fulcra, vel adſtantes, tenent quàm firmiſſimè, pedes apprimunt ſcabellis ſuppoſitis, laſſant ſic ſæpè robuſtiſſimas mulieres, quæ opem ferunt. Secedunt aliquando oſſa pelvis à ſe mutuò, utì præcedenti *Capitulo* dictum fuit, in difficiliori partu. Sed quanta vis requiritur tunc, ut hoc fiat! Hinc licèt, fœtu in lucem edito, incredibile levamen percipiant, nihilque mali ſe ſentire, liberatas ab hâc ſarcinâ, lætæ teſtentur tamen ſequenti die, omnes artus quaſi conquaſſatos dolere ſentiunt, & de magnâ totius corporis laſſitudine conqueruntur.

Partibus contuſis. Totum pelvis oſſeæ cavum mollibus partibus tegitur, quæ, dum validis nixibus tranſprimitur fœtus, ad dura oſſa premuntur, & contunduntur. Vagina obſervatur circa finem graviditatis quandoque intumeſcere, ſed tumore molli; turgent aliquando labia pudendorum: contingit aliquoties, ut caput infantis, ſi mole majus fuerit, vel ſubito impetu prodeat, dilaceret perinæum, ad anum uſque. Sed à validâ contuſione inflammatio, omneſque ejus effectus, ſequi poterunt. Si caput fœtûs diù immobile in exitu hæreat, à diuturnâ illâ compreſſione ſequitur gangræna partium mollium (*b*), & poſteà, ſi evaſerint tales puerperæ, eſcharæ gangrænoſæ ſecedunt per ſuppurationem in ambitu factam: quandoque ipſum inteſtinum rectum, & veſica, à diuturnâ & continuâ preſſione gangræneſcunt; undè triſtiſſima mala, quandoque vix medicabilia, ſuperſunt. Triſtes tales caſus aliquoties vidi. Sed facilè patet, moleſtos dolores tunc ſequi debere.

An poſt partum, diſtento abdomine jam evacuato, ſpaſmi muſculorum abdominis ſecuti dolorem faciunt? Quandoque, ſed rariùs, puerperas de illo quærentes audivi. In illuſtri matronâ, quæ ſedecim infantes pepererat, cæterùm ſana, ſæpiùs tales crampi abdominis reliquo vitæ tempore obſervabantur. Longævâ arte, muneribus geſtis, & ſcriptis celebris *Johannes Storchs* (*c*) dum proprii morbi, quo tandem

(*a*) Coac. Prænot. n°. 546. Charter. Tom. VII. pag. 884. — (*b*) Levret, l'Art des Accouchem. §. 1003. pag. 169. — (*c*) Hiſtor. Hydrop. univerſal, &c. pag. 46.

periit, hiſtoriam graphicè deſcribit, notat, evacuato abdomine per inciſionem tumentis umbilici, ſe ſenſiſſe in muſculis abdominalibus moleſtum utcumque, licèt non dolentem, crampum, ſive ſpaſmum, quem comparat moleſtiæ, quam recèns enixæ puerperæ percipiunt ab eâdem causâ.

A fœtu alio. Qui tunc novos labores requirit, & partes jam dolentes irritare poteſt; licèt tamen plerumque ſatis citò ſequi ſoleat, cùm viæ jam patulæ ſint.

A ſanguine, ſecundiniſve, reſtitantibus. Poſt partum tota ſuperficies uteri ſanguine madet, & imprimis ille locus, cui adhæſit placenta: uteri orificium interim arctatur, & quandoque integrè clauditur, quamvis plerumque per plures horas ſatis facilè à digitis Obſtetricantis dilatari poſſit; utì præcedenti paragrapho dictum fuit. Poſt placentæ ſeparationem, undatim profluit ſanguis, ſed brevì minuitur, & copiâ parciori depluit ex toto cavo uteri, moram ibi trahit, & grumeſcit; dúmque tales grumi contracto utero per ejus orificium tranſeunt, novi dolores, & nixus excludendi, oriuntur, quo cùm poſt fœtum jam excluſum ſequantur, poſteros dolores (nachwehen) vocare ſolent; qui ſæpè ſatis moleſti ſunt, & puerperæ animum dejiciunt, dum ſe omni moleſtiâ jam defunctam credit. Anteà dictum fuit, partûs dolores ab uteri orificio quaſi incipere, ita ut perita Obſtetrix, contractionem quandam in uteri orificio, cum tremulo quodam motu, advertens, moneat parturientem, ut mox ſecuturum pariendi nixum ſtrenuè promoveat; ſi nempè omnia ad partum naturalem ritè fuerint diſpoſita. Poſt partum autem illa irritabilitas orificii uterini adhuc manet; undè, dum grumus concreti ſanguinis impingitur orificio uteri, illudque ſic irritat, totus uterus validè contrahitur, ſícque grumum tranſprimit.

In pluribus vidi, ipſum ſanguinem, nondùm concretum, dum per os uteri tranſit, dolores illos, & nixus, excitaſſe. Anteà ad §. 1308. dictum fuit, dum periculoſa uteri hæmorrhagia eductionem fœtûs requirit, leni & prudenti dilatatione oris uteri excitari partûs dolores, ſi non adſint; augeri verò ſi jam præſtò ſint. Undè patet ratio dolorum, qui, ob retentum in utero ſanguinem, poſt partum ſequuntur.

Nec leves ſæpè ſunt illi nixus: *Ruyſchius* (*d*) monet ſequentia: *Certò certiùs autumo, uterum ſeſe ſummoperè movere in partu, omneſque partûs conatus naturales ab utero ferè pendere. Qui conatus poſt partum non raró adeò vehementer perſeverant, ut uterus ſemetipſum invertens è corpore procidat. In aliis puerperis, paucis horis à partu, expertus ſum uteri motum fuiſſe adeò evidentem, ut Obſtetrices, imò & puerperæ, ſæpiùs mihi dixerint, alterum fœtum adhuc in utero reſtare.* Fatetur, ſe, manu abdomini puerperæ admotâ, illum motum adeò manifeſtè percepiſſe, ut non valdè exercitatus facilè falli potuiſſet.

Quandoque illa uteri contractio tam valida eſt, ut ex grumo ſanguinis omne fluidius exprimat, & illum condenſet in maſſam quaſi carneam, ſatis firmam, quæ ſæpè cavi interni uteri exprimit figuram, poſteáque citiùs vel ſeriùs expellitur, ac ſæpè pro *molâ* ſic dictâ habetur: tali maſsâ expulsâ, denuò ſanguis de utero exit, novus grumus naſcitur, qui ſimiliter denſatur: aliquando in puerperâ tres ſucceſſivè grumos redditos vidi; ſed primo ſecundus minor erat mole, tertius ſecundo, &

(*d*) Obſervat, Anatom, Chirurg. n°. 93. pag. 86, 87.

omnes uteri cavum figurâ ſuâ exprimebant, tantò minores nempè, quantò uterus contractior cavitatem ſuam minuerat. Figuras talium concretionum dedit *Ruyſchius* (*e*), & notat, quandoque aliquid membranis analogum illis appenſum inveniri. Notum autem eſt, ex ſanguine tales membranas concreſcere poſſe, & ſimiles, poſt venæ-ſectionem in pede inſtitutam, aquæ innatare.

Similes dolores à ſecundinis reſtantibus fieri poſſe, ſponte patet; de quâ re præcedenti paragrapho dictum fuit.

§. 1323. FAſcia lata laxum abdomen fulciens tollit priora mala (1322.) Fœtus alius, ſecundinæ partes, grumi ſanguinis; manu educenda.

Anteà ad §. 1240, ubi de paracenteſi abdominis agebatur, notatum fuit, olim non ſimul & ſemel, ſed partitis vicibus, aquas hydropicorum eductas fuiſſe; quia obſervatum fuerat, animi deliquia, & ſyncopen, imò mortem, ſequi, ſi integrè evacuaretur abdomen lymphâ collectâ turgidum. Ratio tunc data fuit; quòd nempè in laxa illa, & omni preſſione libera, abdominis viſcera, ac vaſa, ſanguis irrueret, ſícque à cerebro & cerebello averteretur: ſimul etiam periculum erat, ne vaſa & viſcera, diù in aquosâ hâc colluvie macerata, à ſubitò irruente ſanguine rumperentur. Poſtquàm autem idoneâ ligaturâ ſtringebatur abdomen ſenſim magis magíſque, pro ratione effluentis aquæ, numeroſis experimentis evictum fuit, tutò omnes hydropicorum aquas ſimul & ſemel educi poſſe, neque tunc ſequi animi deliquium, aut ſyncopen.

Verùm idem obtinet poſt puerperium, adeóque & eadem cautela indicatur: haberi tamen ratio debet, poſt validos adeò nixus; imprimis in difficiliori partu, abdomen, quaſi contuſum foret, obtusè dolere, uterumque ipſum ſimiliter affectum eſſe. Undè valida conſtrictio abdominis hîc nocere poſſet, utì optimè monet *Mauriceau* (*f*); hinc ſuadet, tali modo applicetur ligatura, ut firmet & fulciat quidem laxum abdomen, non verò validè premat. Magnum, quadratum, ſplenium applicare juſſit toti abdomini, & dein moderatâ ligaturâ firmari. Legi meretur tractatulus, quem *Celeberrimus de Gorter* (*g*) de fulciendo abdomine poſt puerperium ſcripſit linguâ vernaculâ, ut eradicaret peſſimam methodum, quâ uti ſolebant mulierculæ, puerperarum cuſtodes, dum ſtringebant cingulo, vel anguſtâ faſciâ, circa medium corporis puerperas, & validè quidem (nullibi enim pejùs & pertinaciùs inſaniunt ſtolidæ anus, quàm apud puerperas). Pulcherrimos autem effectus vidit ſemper, dum poſt partum ſtatim abdomen molliter fulciretur latâ faſciâ, mantili, vel mappâ; quæ, ſi poſt aliquot horas, detumeſcente magis abdomine, laxiùs hærere incipiat, denuò moderatè adduci poteſt, cavendo tamen ſemper validam compreſſionem. Obſervavit, hâc methodo, minores dolores poſt partum ſequi, minùs grumoſi ſanguinis in utero colligi. Prætereà vidit, alvum faciliùs ſequi in puerperio, dum aliter duræ fœces in colo inteſtino, facilè diſtendendo, colliguntur in majorem molem, quæ poſteà ſummas moleſtias parere poteſt, dum per anum debet exprimi. Pulchrum & effectum obſervavit in

(*e*) Ibid. Obſervat. 28. 29. pag. 25. & ſeq.
(*f*) Malad. des Femm. Accouch. Tom. I. Liv. III. chap. 11. pag. 376. 377.
(*g*) Van de Sluitband, &c.

hæmorrhagiis uteri chronicis, etiam in ſenili ætate, dum ſacculum, roborantibus remediis plenum, applicabat abdomini, & ſimili faſciâ firmabat (*h*).

Fœtum alium educendum eſſe, ſponte patet, & cautelæ, in tali caſu obſervandæ, paſſim apud obſtetriciæ artis Auctores, anteà ſæpiùs laudatos habentur.

Secundinæ partes, grumi ſanguinis, manu educenda. De hâc re ad §. 1321. dictum fuit: manu autem hæc educenda eſſe, ideò monetur, quia quibuſdam Medicis in more fuit, dare Emmenagoga, & Echolica dicta, remedia valida, ſi vel minima ſuſpicio foret, aliquid adhuc latere in cavo uteri; quæ methodus certè periculoſa eſt, cùm omnia talia remedia ſtimulantia, & calida ſint, quæ recèns enixis puerperis minimè conducunt. Illa ergo potiùs manu educenda ſunt, ſi uteri orificium adhuc patulum, ſit vel abſque vi adhibitâ dilatari commodè poſſit: ut facilè exeat, ſi quid grumoſi in utero collectum fuerit denuò; juſſit *Moſchion* (*i*), ut puerpera *decumbat modicè patentibus* (*diductis*) *pedibus*, *ut quidquid ex eâ foràs exire ceperit, non impediatur.* Ne nempè, femoribus adductis, grumis impleatur vagina, ſícque liber exitus lochiorum ex utero impediatur.

Si autem commodè hæc educi nequeant, metus eſt, ne aëris acceſſu putreſcant, ſícque utero noceant, vel &, reſorpto putrido, febris mali moris accendatur, antequàm hæc in utero relicta ſponte prodeant. Dignum Academiæ Chirurgicæ membrum *Recolin* (*k*) tentavit in tali caſu per ſiphonem aquam calidam injicere in uteri cavum; quod cùm abſque ullâ violentiâ fieri poſſit, utile & tutum videtur. Nec ſucceſſu caruit, utì in caſibus ibi enumeratis patuit. Verum quidem eſt, quòd hæc injectio aquæ calidæ in uterum facta fuerit in fœminis abortum paſſis; in quo caſu placentæ ſæpiſſimè retinentur, & adeò teneræ ſunt, ut pars prominens ex orificio uteri ſtatim abrumpatur, ſi tentetur protractio. Sed nulla videtur eſſe ratio, quare idem non tentaretur, ſi poſt partum maturi fœtûs placentæ pars, vel grumi ſanguinis in utero retenta fuerint. Aqua calida emollit, ac ſolvit, & meritò ſperari poterit, undâ aquæ elabentis hæc elui poſſe: quòd ſi ſtatim non ſequantur, ſaltem hoc commodi indè habetur, quòd putredo ſic eluatur, adeóque diuturnior horum in utero mora minùs periculoſa ſit: tutò autem repeti poterit hæc injectio, & præferenda ſemper videtur violentæ orificii uteri dilatationi.

Videtur autem *Hippocrates* (*l*) injectione ſimili uſus fuiſſe, dum uterus purulentus erat, & indè ſterilitas ſequebatur. *Nam pus genituram enecat, & corrumpit. Ac proindè pus ex uteris expurgare oportet, & uteri tuberculum tollere.* Poſteà addit: *Et uteri hoc modo colluendi; lac equinum coctum per ſacculum tenuiſſimum & puriſſimum tranſmiſſum infundito, idoneo clyſtere facto.* Hoc modo tenuiſſima ſeroſa lactis equini pars, per ſacculum tranſiens, depurando utero adhibebatur. Quòd autem non in vaginam, ſed in uterum ipſum, injici curaverit *Hippocrates* illud ſerum, vel indè patet, quòd in utero eſſet tuberculum purulentum, cujus deterſionem, & medelam, moliebatur. Præterea hoc confirmatur, quia peculiarem ſyphonem deſcribit, qui huic injectioni ſerviret; & quem ſic deſcribit: *Clyſteris quidem ſumma pars levis eſto, velut ſpecilli argenteâ, ſupra quam, interjecto parvo ſpatio, foramen perforetur. Sint*

(*h*) Ibid. pag. 36. & ſeq.

(*i*) Spach. Gynæc. pag. 5. n°. 55. Harmon. Gynæc. part. prior. cap. XVII. pag. 14.

(*k*) Academ. de Chirurg. Tom. III. pag. 202. & ſeq.

(*l*) De Infœcundis, cap. X. Charter. Tom. VII. pag. 850.

autem & alia foramina, hinc & indè ſingula, æqualiter inter ſe diſtantia, ex obliquâ (laterali) clyſteris parte æqualia, non magna, ſed anguſta. Clyſteris quidem ſummus apex ſolidus eſto ac reliquum totum cavum ſit velut fiſtula; cui ſuis fœminæ veſica, aquâ calidâ probè emollita, & madefacta, alliganda. Ubi eam alligaris, infuſo in veſicam lacte in foramina tenue linteum immittito, ne lac effluat. Poſtquàm occluſeris veſicam, alligatam mulieri ipſi, quam clyſtere lauturus es, dato. Illa verò, detracto obturamento, in uterum indat. Noſcet autem ipſa, ubi indere oporteat. Deindè veſicam manu comprimito, quoad totum pus foràs effluxerit. Id autem manifeſtum erit, ubi pus non ampliùs cum lacte exierit; patet enim, cùm nullum ampliùs ineſt, tunc deſiſtere oportere. Cùm autem *Hippocratis* ſcopus eſſet, cavum uteri à pure liberare, abluendo, hinc lateralem tubi partem perforari juſſit plurimis foraminulis. Cùm autem *Recolin*, per injectionem aquæ calidæ in uteri cavum tentaret, ſanguinis grumos ſolvere, ac dividere, & placentam, ſi fortè in quâdam parte adhuc utero hæreret, impetu & copiâ injectæ aquæ ſeparare, hinc meritò curavit, ut ſipho unicum tantùm, & majus foramen haberet in apice, in laterali autem ejus parte nullum.

Alia adhuc apud *Hippocratem* loca occurrunt, quæ docere videntur, quòd injectionibus uterinis uſus fuerit; ſed cùm non adeò evidentia ſint, ſufficiet textus modò citatus.

§. 1324. DOlor à labore tollitur opiato, antacido, cardiaco, diluente, fotu anodyno externo.

Dolores poſt partum quandoque ſatis moleſti ſunt, nati à cauſis §. 1322. recenſitis. Papaveris ſuccus inſpiſſatus, qui ſub nomine *opii* in officinis proſtat, vel & varia ejus præparata, aut medicamenta compoſita, ſolent à plurimis laudari ad hos ſedandos. Non tamen omnibus horum uſus placet. Quidam, & peritiſſimi etiam in arte obſtetriciâ, viri (*m*) damnaverunt opium, & omnia ejus præparata.

Si tamen, attento animo, & ab omni præjudicio libero, perpendantur illa, quæ immediatè poſt partum obſervantur, videtur horum uſus non eſſe repudiandus. In ultimis præcipuè partûs nixibus ingens agitatio totius corporis adfuit, metus de propriâ & prolis ſalute, triſtitia quandoque non levis, dum mortem inſtare credebant, ſæpè nimis puſillanimes. Verum eſt hæc, partu abſoluto, minui quidem; ſed non ſemper citò ceſſant. Uterus, qui validiſſimo nixu egit, ut fœtum expelleret, non quieſcit ſtatim poſt partum, ſed pergit quandoque validiſſimè moveri, utì ad §. 1322. ex obſervationibus *Ruyſchii* dictum fuit. Summa illa molimina parturientis, dum Obſtetrix, dum adſtantes, exclamant, nunc urgendum eſſe, nunc omnem vim adhibendam eſſe, ſi unà cum prole ſalva eſſe velit, diutiùs hærent, quàm creditur. Vidi hominem, jamjam ſubmergendum, baculum porrectum validiſſimè manu ſtrinxiſſe; ex aquis eductus, in calidum lectum depoſitus, tamen non potuit manum diducere: &, dum adſtantes hoc tentarent, potiùs digitos fregiſſent; poſt integram horam ſpaſmus ille ſolutus fuit tandem. Obſervatur ſæpiùs in puerperis, ſatis validè conſtringi orificium uteri, ita ut non niſi vi diduci poſſit, ut grumi, vel ſecundinarum reliquiæ,

(*m*) Levret, l'Art des Accouchem. §. 838. 839. pag. 138.

eximantur.

eximantur. Prudentiores in tali caſu exſpectare malunt, donec ſpaſmodica illa contractio multùm minuatur, vel ceſſet.

Vidi tunc toties, opio prudenter dato, omnes illos dolores ſiluiſſe, & poſt pacatum ſomnum grumos concreti ſanguinis ſponte exiviſſe, abſque omni moleſtiâ. Candidè fateor, me ſemper adhibuiſſe opiata poſt partum, nec pœnituit unquàm, cùm ſanctè teſtari poſſim, quòd nunquam indè ullam noxam viderim.

Verùm opio, depurato ſimpliciter, uſus fui; & dedi parcâ doſi, ſed repetitis vicibus, donec optata quies ſequeretur; à quâ miro modo reficiebantur. Hæc autem cautela requiritur, cùm Medici obſervent, variam copiam opii in diverſis requiri, ut ſequatur effectus: à medio autem grano in adultâ nunquam aliquid metuendum eſt, & talis doſis pro re natâ repeti poterit. Hinc aliquot grana opii in mixturâ, ſive potione, diluuntur, quæ cochleatim exhibetur; vel & hæc cum pulviſculis abſorbentibus teruntur, & diviſis doſibus dantur. In *Materiâ Medicâ* ad hunc numerum tales formulæ habentur; ad quarum normam plures ſimiles componi poterunt.

A compoſitis autem medicamentis opiatis ſemper abſtinui; qualia ſunt, *Theriaca Andromachi*, *Mitridatium Damocratis*, *Philonium Meſues*, & his ſimilia: partim, quia unicâ doſi aſſumi ſolent; partim, quia calidis aromatibus ſimul conſtant, & periculo quandoque non vacat horum exhibitio, cùm diverſam adeò quantitatem opii in ſe contineant, licèt promiſcuè laudari ſoleant. *Theriaca* enim triplo plus opii habet, quàm *Mithridatium*, *Philonium* longè magis ſoporiferum eſt, quàm ipſa *Theriaca*, & prætereà piperis, calidiſſimi aromatis, notabilem copiam habet. Cùm autem ſucci papaveris efficaciâ ſolâ hîc opus ſit, purum exhibere præſtat, quàm aliis inutilibus, quandoque & noxiis, miſtum.

Cùm autem quandoque partûs doloribus exhauſtæ puerperæ langueant, grata aromatica ſimul exhibentur, ſed leniora tantùm, vel ſaltem adeò refractâ doſi, ut amabili fragantiâ languentes reficere poſſint quidem, nec tamen valido nimis ſtimulo nocere valeant. Undè vel fragrantes aquæ ſtillatitiæ exhibentur; vel molle avenæ & hordei decoctum, additâ quartâ parte fragrantis vini Rhenani, ſuperbibitur (qualis formula in *Materiâ Medicâ* pariter habetur); vel & una alterave guttula olei ſtillatitii Cinamomi cum ſaccharo diù triti in mortario vitreo pulviſculis additur, qui diviſis doſibus ſumuntur.

Adduntur autem his acidum abſorbentia; quia ſæpiùs gravidæ laborant ſodâ acidâ dictâ, & poſt partum exhibentur quandoque acida, quale eſt decoctum modò laudatum, vel ſaltem aceſcentia, ut pulticulæ hordeaceæ, avenaceæ, panatellæ, emulſa, ac ſimilia; undè etiam hæc poſteà ad §. 1331. laudabuntur.

In omnibus tamen his conſideranda eſt puerperæ temperies; quæ ſi calida ſanguinea fuerit, mitiora tantùm locum habere poterunt, ſub titulo cardiacorum; econtrà mucoſæ frigidæ temperiei parum magis actuoſa concedi poterunt. Cavendum tamen ſemper, ne calida admodùm ſtimulantia dentur: peſſimus in quibuſdam locis mos obtinet, imprimis ruri, ut recèns enixis vinum calidum, largâ copiâ macis & cinamomi additâ, dilutis ſimul aliquot ovorum vitellis in hoc vino aromatico, propinent, & quidem adeò largiter, ut non ſemel paucis poſt partum horis puerperas temulentas viderim. Spontè patet, nihil damnoſius fieri poſſe. Prudentiores carnis juſcula, repetitis vicibus, & parcâ copiâ ſimul, exhibent; pulchro

cum effectu; & ſubindè unum alterumve cochlear recentis olei amygdalarum, vel ſolum, vel cum juſculo, propinant; quod optimè prodeſt demulcendo, ſi ventriculus ferat; quædam enim nauſeant indè, & tunc melius eſt oleo abſtinere, ac blanda emulſa ex ſeminibus oleoſis ſubſtituere; quæ diluendo proſunt, dum olei copiam ſimul habent, & à ventriculo facilè tolerantur, blandumque nutrimentum ſuppeditant.

Cùm autem blanda quies adeò proſit recèns enixis, facilè patet, quid ſentiendum ſit de illâ conſuetudine, quæ in multis locis invaluit, ut nempè puerperæ, tribus primis poſt partum horis, ab omni ſomno arceantur. Hinc garrulæ mulierculæ, quandoque plus potæ, circumſtrepunt, altâ voce inclamant, ſi vel palpebras nictitare videant, imò & inſtrumentis muſicis vicini lætitiam teſtantur, ut ſimul vigilem ſervent puerperam. Videtur origo hujus conſuetudinis hæc eſſe. Anteà monitum fuit, poſt partum quandoque, utero flaccido manente, nec ſe contrahente, immani hæmorrhagiâ ſubitò periiſſe puerperas; quas, dum dormientes credebant, inveniebant præter ſpem mortuas. Verùm, ſi latâ faſciâ abdomen fulciatur, & uterus ſigna contractionis ſuæ dederit, ille metus abeſt. Prætereà, ſi Medicus, vel perita Obſtetrix, lecto puerperæ aſſideat primis illis horis, facilè apparebit, ſi quid ſiniſtri metuendum hìc ſit, & prompta poterit adhiberi medela; utì anteà dictum fuit. Prudentia jubet, ut, primis illis horis, non deferatur puerpera; ſed nullo modo requiritur, ut perpetuo ſtrepitu vigilare cogatur. Vivida lux puerperis nocet; hæc ergò ſic moderanda eſt, ne oculos nimis feriat; ſic tamen, ut aſſidens lecto diſtinguere poſſit, an facies ſubitò paleſcat, aut collabatur; an anxia fieri incipiat; pulſus autem, & reſpiratio facilè docebunt peritum, an vires vitales collabi incipiant. Leni cardiaco, ſed grato, adductione faſciæ latæ, quâ abdomen fulcitur, inſtans animi deliquium tolli poterit, utì ſæpiùs expertus ſui.

Cùm autem pudendorum labia in partu, multùm paſſa fuerint, præcipuè in primiparis, & ſi caput infantis fuerit majoris molis, aut diutiùs in exitu vulvæ hæſerit, fotu anodyno blando illa fovere convenit. Ex oleo amygdalarum, vitellis & albumine ovorum, ſimul miſtis, ſupra cineres calidos, mollius cataplaſma parabat *Mauriceau* (*n*), quod linteo illitum applicabat vulvæ, & renovabat poſt tres vel quatuor horas, ſi opus foret: dein fovebat, primis quinque, vel ſex, à partu diebus, bis vel ter de die decocto ex hordeo, ſeminibus lini, emollientibuſve aliis herbis, parato; ſimúlque à grumoſo ſanguine, & aliis ſordibus, depurabat: alii tepido lacte fovent: apud quoſdam cereviſia calida, admiſto butyro, in uſu eſt. Si labia vulvæ tumuerint hydropicæ, utì quandoque contingit, diſcutientia remedia his addi poterunt, utì *flores ſambuci*, *chamæmeli*, *ſalvia*, &c.

§. 1325. NImio lochiorum fluxu vexatur, à nimiâ fluiditate, agitatione ſanguinis, vel ut plurimùm à retentis (1322.) in utero, ejus contractionem impedientibus.

Nimia dicuntur lochia, quando quantitatem ſolitam excedunt; hinc, ut quid certi de hâc re ſtatui poſſet, deberet cognoſci illa copia, quæ naturaliter exire ſolet;

(*n*) Malad. des Femm. Accouch. Tom. I. Liv. III. cap. 11. pag. 374.

quod non adeò facile eſt; cum linteis excipi lochia, vel lectum his conſpurcari, novit tantùm Medicus, & hinc quantitatem conjecturâ tantùm aſſequi poſſit. Undè etiam de lochiorum quantitate debitâ apud omnes ferè Auctores, qui de arte obſtetriciâ ſcripſerunt, ſilentium invenitur; ſed tantùm de nimiis, vel de ſuppreſſis lochiis dicunt. *Hippocrates* (*o*) quidem (utì aliâ occaſione ad §. 1284. memini, ubi de quantitate fluoris menſtrui agebatur) dixit: *Prodeunt autem lochia ſanæ mulieri ſatis abundè, primùm Atticæ heminæ & dimidiæ menſurâ, aut paulò copioſiora, deindè ad hujus rationem pauciora, quoad deſinant*: ſimilia his alio in loco habentur (*p*); ubi eadem menſura deſcribitur; ſed additur, quòd quandoque paulò plus, quandoque paulò minùs, prodeat. Videtur autem hemina Attica cum dimidiâ aſſignari tantùm illi ſanguinis copiæ, quæ primo impetu, poſtquàm ſoluta fuit placenta, exit, & quaquaverſum diſpergitur, *non ſecus ac aqua in menſam effuſa* (*q*): ſanguis enim, qui poſteà exit, difficiliùs quoad quantitatem determinari poterit, cùm fomenta, cataplaſmata, &c. quæ ſolent vulvæ applicari poſt partum, hoc conſpurcentur.

Prætereà obſervatur ingens diverſitas in variis puerperis non tantùm, ſed etiam in eâdem fœminâ in diverſis puerperiis. Anteà monitum fuit, validas, & quotidiano labore duratas, mulieres parcum habere fluorem menſtruum, & lochia pariter minori in his copiâ prodire: contrarium obtinet in illis, quæ, opiparè viventes, inerti languent otio. Cùm autem uterus, dum diſtenditur in graviditate, ſenſim magis dilatata vaſa acquirat, utì anteà dictum fuit, eò largiora lochia exſpectanda erunt, quò magis diſtentus fuit uterus; & hæc eſt ratio, quare in eâdem muliere, diverſis puerperiis, lochiorum quantitas varia eſſe poſſit. Notavit in *Aphoriſmis*, quos tanquam corollaria ex propriis ſcriptis colligit *Mauriceau* (*r*), puerperas, quæ magnos infantes pepererunt, ſtatim poſt partum validam plerumque hæmorrhagiam pati; quia communiter in tali caſu major eſſe ſolet placenta, & ampliora habere vaſa, quibus uteri vaſa, ſimiliter aucta, reſpondent.

Credidit *Galenus* (*s*), *fœtum in ſe meliorem, quo nutriatur, ſanguinis portionem trahere, deteriorem verò relinquere; quæ cauſa eſt prægnantibus cacochymiæ, quam natura poſt partum evacuat.* Et paulò pòſt ſubjungit, quòd ideò *Lochiam, ſeu puerperii purgationem, Medici nominaverint, non ſimpliciter vacuationem.* Quamvis autem per illa, quæ ſucceſſivè poſteà de utero fluunt, depuretur uterus; utì poſteà dicetur; tamen ille ſanguis, qui ſtatim poſt ſeparatam placentam copioſus effluit, purus eſt, non verò ſanguinis purgamentum relictum, poſtquàm melior pars in nutrimentum fœtûs abſumta fuit. Optimè hoc notavit *Hippocrates* (*t*), ubi de lochiis agit: *Prodeunt autem, velut ſanguis è victimâ, ſi ſana ſit mulier (ut diximus), & ſana futura ſit, citòque concreſcunt, & expurgantur.* Eadem habet alio in loco (*u*); dein addit ſequentia. *Si verò ſana non ſit mulier, neque ſana futura, purgatio tum parcior, tum ſpecie deterior, prodit, neque citò concreſcit.* Cacochymiæ hoc eſt indicium; effluit enim talis ſanguis omni dote, qualis anteà per vaſa gravidæ fluxit;

(*o*) De Mulier. Morb. Lib. I. cap. LXXI. Charter. Tom. VII. pag. 771.

(*p*) De Naturâ Puer. cap. V. Charter. Tom. V. pag. 314. 315.

(*q*) Ibidem.

(*r*) Aphor. LVIII. Tom. I. pag. 536.

(*s*) Commentar. in text. XXII. Hippoc. Epidem. Lib. II. Charter. Tom. IX. pag. 141.

(*t*) De Mulier. Morb. Lib. I. cap. LXXI. Charter Tom. VII. pag. 771.

(*u*) De Natur. Puer. cap. V. Charter. Tom. V. pag. 315.

adeóque ſanus erit, ſi ſana fuerit. Hoc autem quàm maximè notandum eſt, ut ritè intelligatur, quid lochia ſint ſtatim poſt puerperium, & quomodò poſteà mutentur, licèt idem nomen maneat.

Nimia lochiorum quantitas imprimis conſideratur illo tempore, quod proximè partum ſequitur: tunc enim maximum indè metuitur periculum: naturaliter enim paucis poſt partum horis lochia jam minùs rubent, & illa rubedo ſenſim magis magíſque minuitur, ita ut color ruber tertio, quarto, quintove die penitùs abſit (*v*). Uterus enim, ſenſim magis magíſque contractus, vaſorum ſuorum capacitatem minuit. Undè lochiorum nimius fluxus cognoſcitur imprimis indè, ſi nimio cum impetu ſanguis erumpat ſtatim poſt partum, ita ut palleat ſubitò facies, obſcurentur oculi, tinniant aures, animo linqui incipiat: deindè, ſi moderatiori quidem copiâ effluat ſanguis in initio, ſed diutiùs ſolito pergat exire, neque, poſt aliquot horas, color minui incipiat.

Nimia agitatio ſanguinis per labores toleratos, metum, alioſve animi affectus, in causâ eſſe poſſunt; undè utilitas opiatorum patet, per quæ talis agitatio feliciter ſedatur. Huc etiam refertur nimia fluiditas ſanguinis, per quam fit, ut etiam, contractis jam utcumque vaſis, ſanguis exire pergat. Sed notum eſt, ſanis ac robuſtis hominibus ſanguinem denſum, & ſolidum eſſe, citóque concreſcere, dum vaſis exit.

Verùm talis ſanguinis conditio ſupponit vaſa firma & robuſta; cùm econtrà tenuis & fluidior ſanguis adſit, quando vaſa debilia minùs agunt in ſanguinem contentum. Undè & præſentis ſanitatis, & futuræ, in puerperâ ſignum dedit, ſi poſt partum effuſus ſanguis citò concreſcat.

In flaccidis autem illis & mollibus corporibus, uterus jam vacuus debiliùs & lentiùs ſe contrahit; undè nimius lochiorum fluxus ſequitur. Hoc videtur indicaſſe *Hippocrates* (*x*), dum dixit: *Quòd ſi mulier à partu paulò ampliùs, quàm par ſit, purgata fuerit* (*id enim etiam contingit, ſi uteri lato ore fuerint, aut ex venis ad uterum tendentibus quædam ex violento fœtûs egreſſu perruptæ fuerint*), *&c.* Sed latum orificium uteri ſi maneat, deſignat, uterum ſe non ſatis contrahere, adeóque vaſa diutiùs patula manere. Vaſa autem uteri lædi quandoque ex violento & ſubito fœtûs exitu, facilè patet; utì etiam ex violentâ placentæ eductione, vel quandò fortiter hærens utero rudi manu ſeparatur, ſícque ipſa ſubſtantia uteri laceratur, utì anteà dictum fuit. Omnium autem frequentiſſimè nimius lochiorum fluxus fit à retentis in utero: tunc enim uteri contractio impeditur, & ſimul perpetua irritatio in contractionem adeſt; præcipuè, ſi retenta hæc pro parte in orificium uteri protrudantur, neque tamen per illud tranſprimantur. Quandoque obſervatur, poſt primam ſanguinis effuſionem à partu, os uteri conſtringi, ſanguinemque in utero effluentem in grumum concreſcere, qui brevì totum uteri cavum implet, & tunc parum, vel nihil ferè, ſanguinis effluit. Poſtquàm autem grumus talis exprimitur, copia denuò ſanguinis exit; quia nondùm ſatis contracta fuerunt vaſa. Hoc aliquandò repetitis vicibus fit; ſed, utero ſe magis contrahente, grumi mole minores exeunt, & tandem lochia moderatâ tantùm copiâ fluunt.

(*v*) Levret, l'Art des Accouchem. §. 816. pag. 134. Brudenell Exton, pag. 409.

(*x*) De Mulier. Morb. Lib. I. cap. XLIII. Charter. Tom. VII. pag. 754.

Multa autem mala ſequi ſolent magnam talem ſanguinis jacturam; præcipuè, ſi debiles & teneræ ex ſuâ naturâ fuerint puerperæ. Cachexiam, Cacochymiam, Leucophlegmatiam, Hydropem, ex largis hæmorrhagiis ſequi, anteà demonſtratum fuit. Similia notavit *Hippocrates* (*y*) de lochiis nimiis: *Eam levis febris & rigor prehendit, calorque toto corpore; nonnunquàm etiam horror, & cibi faſtidium, & in totum execrabitur, & tenuis erit, & debilis, & pallida, & tumida; & cibos averſatur; ſi quid verò edat, aut bibat, non coquitur.* Anteà jam ſæpiùs dictum fuit, requiri copiam boni ſanguinis, ut ex crudis ingeſtis fiant humores humani, ex quibus perdita reſtitui poſſint: undè patet, omnia degenerare in corpore poſt profuſam & ſubitam boni ſanguinis jacturam.

Cùm autem, primo puerperii tempore, tantùm ſæpè periculum à copioſo ſanguinis effluxu metuendum ſit, & tot mala quandoque ſequantur, fortè crederetur, idem timendum eſſe à diuturniore lochiorum fluxu; licèt parciori copiâ. Verùm conſiderandum eſt, anceps illud periculum adeſſe, quia ſubitò ſanguinis fluxu ſimul ac ſemel vaſa collabuntur, & vix ullus ſanguis arterioſus ad cerebrum aut cerebellum venit, nec datur tempus, ut vaſa ſe contrahant; &, minutâ licèt humorum copiâ, tamen plena maneant, ſicque circuitus ſanguinis perſtet non turbatus. Robuſtus etiam homo, binis ſanguinis libris per venæ-ſectionem ſimul & ſemel emiſſis, in animi deliquium cadet; quod nullo modo fiet, ſi quotidiè tres unciæ ſanguinis detrahantur per octiduum. Præterea longiori tali morâ datur medelæ locus, cùm ex profuſâ hæmorrhagiâ poſt partum ſubita quandoque mors ſequatur.

Quanto autem tempore lochiorum fluxus perſiſtere debeat, non adeò conveniunt Auctores. Pro vario ſexu infantis geniti lochiorum fluxûs durationem determinavit *Hippocrates* (*z*) ſic: *Nam & purgatio à partu ſit mulieribus ut plurimum, in puellâ quidem conceptâ, duobus & quadraginta diebus, eaque, ut maximè diuturna, ita perfecta eſt. Extra tamen periculum fuerit, ſi etiam quinque & viginti diebus purgetur. In maſculo verò purgatio diebus triginta contingit, ſicque hæc longiſſima, perfecta eſt; extra tamen periculum fuerit, ſi diebus viginti purgetur. Poſtremo verò tempore, quàm pauciſſima purgatio procedit.* Si autem legantur reliqua, quæ in eodem loco habentur, manifeſtè patet, *Hippocratem*, non ex obſervatis determinaſſe lochiorum terminum, ſed ex illâ hypotheſi, quòd tot dies deberent tribui lochiis, quot numerantur à primo conceptu ad perfectam embryonis conformationem uſque, dum nempè membrorum diſtinctio appareret. Placuit autem *Hippocrati*, quadraginta duos dies determinare pro fœmineo, triginta pro maſculo, ſexu, ut hæc conformatio abſolvatur. Quænam tamen fuerit ratio, non liquet. *Duretus* (*a*) credidit, tot dies debere impendi lochiis, quot per novem menſium ſpatium impenſi fuiſſent menſtruis, ſi gravida non fuiſſet mulier. *Nam quæ ſunt biduò menſtruales, ut ſunt viragines, dies octodecim exigunt in puerperiis; quæ triduò, viginti ſeptem; quæ quatriduò, triginta ſex; at menſtruales quinque dierum, ferè ſunt puerperiales ad quadrageſimum quintum diem à partu.* Erat autem in illâ opinione, lochiorum purgamenta *eſſe reliquias emortuas menſtruorum, in venis ma-*

(*y*) De Mulier. Morb. Lib. I. cap. XLIII. Charter. Tom. VII. pag. 754.

(*z*) De Naturâ Puer, cap. V. Charter. Tom. V. pag. 314.

(*a*) In Coac. Hippoc. tractat. III. n°. 4. pag. 444. 445.

joribus, & circa locos muliebres, ſtabulantium, quas per graviditatem incorruptas ſervavit amplificatio caloris nativi à fœtu concepto; adeóque expurgandas eſſe.

At facilè patet, hæc omnia ex præconceptâ opinione, non ex fidelibus obſervatis deducta eſſe. Uterus graviditatis tempore extenditur, ejuſque vaſa dilatantur: poſt partum omnia ad priſtinam molem & amplitudinem debent redire; adeóque & vaſa contrahi, ut minùs ſanguinis admittant, & emittant. Huic autem ſcopo fluxus lochiorum ſervit, ut nempè vaſa uteri ſic depleta contrahi poſſint. Quò ergo robuſtiora vaſa erunt, quò minori impetu vaſa uterina urgebuntur, eò brevior erit lochiorum fluxus. Undè puerperis, quæ proli ſuæ ubera præbent, lochiorum copia, & diuturnitas, minuuntur: ob eandem cauſam in robuſtis, & valido labore duratis, mulieribus lochia parcè fluunt, & contrà, in laxis & debilibus copiosè ac diù. Undè *Mauriceau* (*b*) ſtatuit, nullam hîc certam regulam obtinere, nullam diverſitatem inveniri pro vario ſexu infantis, ſed plerumque quindecim, vel viginti dierum ſpatio lochia finiri. Idem ſuis obſervatis confirmat *Levret* (*c*), & optimè monet, poſt febrim lacteam, antequàm ſolitus menſtruorum fluxus redeat, frequenter contingere, ut ſanguis denuò prodeat ſubindè, ſed abſque ullâ noxâ. Credidit autem, hoc plerumque fieri in illis mulieribus, quæ malæ temperiei ſunt, vel ſi fluor menſtruus irregulari periodo illis redire ſoleat. Tamen idem obſervavi in ſaniſſimis puerperis, & quæ ſemper regulariter menſtruatæ fuerant. Nec mirum hoc videbitur, ſi conſideremus, vaſa uteri, circa graviditatis tempus ultimum, valdè diſtenta fuiſſe, &, licèt poſteà contracta fuerint, tamen non ſtatim priſtinam firmitatem penitùs recuperare, ſed per aliquod tempus adhuc facilè cedere humoribus impulſis; hinc, à leviori etiam cauſâ, extrema vaſorum uterinorum dilatata ſanguinem emittunt. Undè, quando puerpera prolem non lactat, detumeſcentibus mammis, ſanguineus lochiorum fluxus redit per aliquot ſæpè dies. Ob eandem rationem, menſtruus fluor, poſt puerperium abſolutum ſequens, ſolet eſſe copioſior.

§. 1326. SI à retentis, hæc educenda (1323.)

De hâc re jam anteà dictum fuit, quatenùs nempè à ſanguine grumoſo, fœtu alio, ſecundinis reſtantibus, lochiorum fluxus immoderatus ſequitur.

Non incongruum videtur hîc quædam dicere de *Molâ*, quatenùs & hæc inter illa numerari ſolet, quæ retenta in utero noxam inferre poſſunt. Notum eſt, miras de *Molâ* fabulas narrari à mulierculis; quòd nempè *Molæ* tales variorum animalium figuras habuerint non tantùm, ſed etiam animalem motum monſtraverint, volando, currendo, latebras quærendo, &c; quòd *Molæ* tales conatæ fuerint celeriter redire in uterum, undè expulſæ mox fuerant; quod niſi impediretur, ab hoc monſtro immineret miſeræ puerperæ certa pernicies: imò vidi, dum de *Molâ* quid muſſitaret garrula & imperita Obſtetrix, mulieres, quæ opem laturæ parturienti aderant, aufugiſſe omnes, dum ſingulæ metuebant, ne monſtrum illud apud illas latebras quæreret. Numeroſæ tales hiſtoriolæ habentur, quas recenſere pudeat.

(*b*) Traité des Maladies des Femm. groſſes, Liv. III. chap. IX. pag. 414.

(*c*) L'Art des Accouchem. §. 823-826. pag. 135.

Si uterus intumeſceret, ut in gravidis fieri ſolet, neque tamen fœtus humanus in utero contineretur, tunc *falſum conceptum*, vel & graviditatem ſpuriam, vocabant Auctores qui de arte obſtetriciâ ſcripſerunt. Undè hydrops uteri, & tympanites, dum aëre elaſtico concluſo diſtenditur hoc viſcus, inter falſos conceptus numerantur (*d*): ſed imprimis hoc nomen dabatur maſſis ſolidioribus, carneis quaſi, quæ poſt graviditatis ſigna prodibant de utero; & plerumque irregularis formæ eſſe ſolent: hæ propriè vocabantur *Molæ*.

Satis communis opinio fuit, à graviſſimis Auctoribus probata, ex congreſſu utriuſque ſexûs, loco fœtûs humani, produci quandoque deformem talem maſſam, quæ omninò à naturali conceptu degenerat. *Hippocrates* (*e*) ſic deſcripſit: *At molæ conceptus hæc cauſa eſt. Quùm copioſi menſes extiterint, & paucum ac morboſum ſemen conceperint, tum minimè genuinus conceptus gignitur; tum venter, tanquam utero gerentis, impletur, nihil autem in ventre movetur, neque in mammis lac generatur; pectus verò turgeſcit. Hæc igitur biennium, ſæpè etiam triennium, ſic affecta eſt. Et ſiquidem una caro naſcatur, mulier perit (neque enim ſupereſſe poteſt); ſin verò multæ, copioſus ei ſanguis, & carnoſus, per pudendum erumpit. Quòd ſi id moderatè fiat, ſervatur; alioqui profluvio correpta perit. Atque ea quidem eſt hujus morbi conditio. Diſcernere autem oportet plenitudine, quodque in ventre non moveatur.* Eadem habet alio in loco (*f*), niſi quod ibi legatur: *Neque lac in mammis generatur; ipſis tamen mammæ turgent;* dum in priori textu *pectus turgere* dixit. Hæc ergo ſigna molæ erant *Hippocrati*, ſi abdomen intumeſceret, nec tamen ſuo tempore perciperetur motus fœtûs, & ſimul mammæ turgerent, nec lac tamen generaretur in illis. Futurum enim recèns nato homini alimentum provida natura jam parat graviditatis tempore: ubi mola verò geritur, illud inutile foret, cùm in utero informis maſſa hæreat, non fœtus humanus.

Sed etiam apparet, quòd varii tumores, in ipsâ uteri ſubſtantiâ enati, vocatæ fuerint molæ. *Aëtius* (*g*) enim ſic deſcripſit: *quæ mola vocatur, affectus quidam uteri eſt, ad ſcirrhum tendens, interdùm poſt inflammationem præcedentem eveniens, interdùm poſt locale ulcus, cui caro ſuperexcrevit; à motûs autem gravitate & difficultate, molæ nomen aſſumſi. Affectum tumor immitis conſequitur, cum hypochondriorum retractione, gracilitate, decoloratione, appetendique dejectione: ac primo conceptionis opinio ſuboritur, &c:* ubi manifeſtò vitia in uteri ſubſtantiâ nata molas vocat. Paulò pòſt tamen addit ſequentia: *Tradunt nonnulli, in quibuſdam mulieribus caruncülas ad juglandis magnitudinem per pudendum excerni ſolitas, interdùm ſingulis menſibus, interdùm bimeſtres, & trimeſtres. Hanc ægritudinem alii tanquam inſanabilem penitùs reliquerunt, alii inchoantem tantùm curari poſſe confidunt.* Satis veroſimile videtur, abortum hîc notari: poſtquàm autem varia deſcripſit fomenta, balnea, peſſaria, &c, partim emollientia, partim ſtimulantia, dicit: *Quibus peractis, frequentiſſimè plurima atri & grumeſcentis ſanguinis copia exit, & morbus diſſolvitur. Philoſophus verò, detentis, inquit, uxoris amici menſtruis, primò eam concepiſſe arbitrabar, poſteà, ex aucto magis tumore, hydropem ſuſpicari cœpi, quùm totum corpus tumefieri cernerem: at tandem, ubi id eſſe morbi genus deprehendi, quod alii plinthum,*

(*d*) Levret, l'Art des Accouchem. §. 1083. pag. 184.

(*e*) De Mulier. Morb. Lib. I. cap. LXX. Charter. Tom. VII. pag. 770.

(*f*) De Infœcundis, cap. XVI. Ibid. pag. 855.

(*g*) Lib. XVI. cap. LXXXII. pag. 161.

alii molam, appellant, rutam & anethum in vino antiquo odorato decoxi, atque indè herbis abjectis vinum calidum propinavi, propè aquæ loco hujuſmodi offerens; ſtatímque mulier, excreta cruoris copia, ſalutem adepta eſt. Certè nec ſcirrhus uteri, nec ulcus, profusâ hæmorrhagiâ curantur; quæ potiùs mali ominis eſt; cùm deſignet, ab acri ichore jam erodi vaſa, adeóque omnia mala metui potiùs, quàm ſalutem ſperari, poſſe.

Multa obſervata evincunt, abortus ſæpiùs pro molis habitos fuiſſe. Ipſe *Mauriceau* (*h*), licèt ſemini corrupto utriuſque ſexûs molarum originem adſcribat, illaſque à *falſo conceptu* diſtinguat, fatetur tamen, quòd multiplici experimento invenerit, falſos illos ſic dictos conceptus fuiſſe veros conceptus primis ab imprægnatione diebus; adeóque tantùm eſſe parvas placentulas, quantùm membranæ ſanguine coagulato infarctæ ſint; quæ, aquis contentis jam vacuæ, ab uteri contractione preſſæ, acquirunt figuram cavi ipſius uteri. Fœtus autem non invenitur, quia vitâ orbus ob nimiam teneritudinem diffluxit, vel aquis ruptis informis muci ſpecie elapſus fuit. Notum enim eſt, minimos embryones, niſi in liquido ſuſpenſi hæreant, collabi, & omnem formam amittere.

Ex his ergò patet, molas non eſſe natas ex corrupto ſemine, cùm fateatur (*i*), molas, & falſos conceptus, longiori tantùm in utero morâ à ſe invicem differre. Si enim relictæ illæ placentulæ ſecundo vel tertio menſe prodeant, tunc vocat *falſos conceptus;* ſi verò diutiùs in utero manſerint, & augeantur, tunc vult, *molas* eſſe appellandas. Accuratiùs (*k*) dicitur, abortum duplici modo ejici: ovi, vel molæ, ſpecie, *Aliquandò membranaceam veſicam refert, majorem, minoremve, prout longiùs breviùſve fuit poſt imprægnationem intervallum, & ovo ſubventaneo non abſimilem, niſi quòd extrinſecùs obſeſſa ſit rudimento placentulæ. Hoc rudimentum leviter ſanguine ſuffuſum apparet, qui facilè indè abluitur, dummodò in aquâ frigidâ molliter concutiatur, & ſi aliquando fruſtulum coagulati cruoris alicubi tenaciùs hæſerit, id nullo negotio ope tenaculi plerumque amoveri ſe patitur.* Eſt perfectè illud, quod *Mauriceau* vocavit falſum conceptum.

Ubi autem abortus formâ *Molæ* prodit (*l*), tunc *maſſam repræſentat ſanguinis rubri, valdè compactam, quæ nullo artificio, mihi hactenus cognito, ſolvi poteſt.* Conſtat autem hæc maſſa ex ſegmentis irregularibus, arctè ad ſe invicem appreſſis: trunculos placentulæ ovi intra ſuam ſubſtantiam adeò tenet, ut hinc indè unicus extricari poſſit, ſed ſemper plus minúſve dilaceratus; tota verò placentula nunquàm expediri poteſt. Talis mola ergo eſt conceptus naturalis; ſed ab effuſo & coagulato ſanguine ovum humanum ita cingitur, & contractione uteri ita comprimitur, ut radices placentulæ intricentur penitùs, & facilè rumpi poſſint membranæ, aquæ unà cum minuto embryone effundi, vel relictus ſi fuerit, ſic comprimi, ut non ampliùs diſtingui poſſit. Non enim maſſæ ambientis ovum ubique eadem craſſities, ſed versùs placentulæ limbum multò tenuior; undè in illâ parte, minùs nempè reſiſtente, membranæ facilè rumpi poterunt. Ubi autem talis mola prudenter diſſecatur dexterâ manu, in amnio multùm intropreſſo fœtus invenitur. *Habeo talem molam, in quâ primo aſpectu embryonem invenire non poteram, tandem obvium; exiguus ſcilicèt,*

(*h*) Traité des Malad. des Femm. groſſes, Liv. I. chap. x. pag. 109. & ſeq.
(*i*) Ibidem. pag. 111.
(*k*) Noortwyk de utero gravido, pag. 119.
(*l*) Ibid. pag. 120.

grano

grano hordei vix major, abſcondebatur inter inæqualitates amnii irregulariter intropreſſi: ſed & alterum habeo, qui ovo ſuo, licèt molæ, ſatis proportionatus, priorem pollicis articulum longitudine æquet toroſus (m).

Aliquando contingit, ut cruor coagulatus, ovo cohærens, non ambiat totam ejus ſuperficiem; undè in quodam loco talis molæ membrana tenuis ferè pellucida apparet, per quam contentus embryo, liquori amnii innatans, manifeſtè conſpicitur. Talis mola deſcribitur apud *Denys* (*n*): continebat autem hæc membranula duo circiter cochlearia liquidi; quod comparat liquori pericardii: Embryo albicans binos digitos æquabat longitudine. Multos vidi Embryones, in propriis membranis contentos, quoſdam ſervavi, & manifeſtè obſervavi, ſi parvi admodùm fuerint, quòd tunc tota externa ovi ſuperficies hirta appareat, fibrillis ramoſis emiſſis, in majoribus jam aliqua pars membranæ ambientis caret his fibrillis & pellucida eſt. Cùm jam embryo ille duos digiti articulos æquaret, aliqua pars ovi his fibrillis carebat; cui ergo concretus ſanguis minùs hærere debebat; & in reliquâ ovi parte fibrillis intricatus hæſit pertinaciter. Hinc licèt tota illa mola referret carneam ſolidam maſſam, in parte inferiori apparebat pellucida membrana, dimidium ſolidum ferè æquans magnitudine. Videtur autem hæc pars membranacea fuiſſe pars inferior ovi, uteri orificio proxima, utì ex deſcriptione patet.

Validam admodum hæmorrhagiam paſſa fuit hæc mulier, & acres ſimul partûs dolores; undè mirum non eſt, cruorem intricatum fibrillis, membranam ovi externam cingentibus, contractione validâ uteri intèr partûs dolores, mutatam fuiſſe in maſſam talem, quaſi carneam, denſam, in ſuperiori parte craſſiorem & latiorem, in parte inferiori tenuiorem & anguſtiorem; ita ut cor humanum ferè referret figurâ, cujus apex tenuis, membranaceus, & pellucidus, foret.

Credebat autem *Denys* (*o*), à priori partu placentæ partem manſiſſe utero affixam, quæ in molem excreverat, cui poſteà, imprægnatâ muliere ovum cum embryone contento adcreverat. Sed ex modò dictis facilè apparet, quomodò talis mola produci potuerit, abſque eo, quod placentæ pars à priori partu reſidua ſupponatur.

Simul etiam intelligitur, quare ſæpiùs in talibus molis nullus embryo reperiatur. Pars enim illa tenuis membranacea, vel nullo, vel pauco ſaltem, tecta cruore, contracto dolorum tempore utero, facilè rumpitur, elabitur tener embryo, unà cum ſanguine copioſo, vel ſi manſerit per chordam umbilicalem affixus ovo, aquis, quibus defendebatur à preſſione, elapſis, comprimitur à contracto utero ſic, ut quaſi diſpareat; imprimis, ſi vacuum jam aquis ovum ingrediatur ſanguis: notum enim eſt, hæmorrhagiam uterinam comitari molæ excluſionem. Nemo, niſi hoc tentaverit, novit, quàm difficile ſit extricare parvulum embryonem ex tali maſsâ denſati cruoris: ſimul toties contingit, ut fruſtrà quæratur, cùm ruptis membranis jam elapſus fuerit. His diebus trihorii ſpatio mihi opus fuit ut detegerem embryonem in tali molâ, octavâ, poſt conceptum ſeptimanâ expulsâ. Obſtetricibus deficit dexteritas; Medicis in numeroſâ praxi verſantibus tempus, & quandoque patientia hæc inveſtigandi. Undè mirum non eſt, molam habitam fuiſſe pro maſsâ informi,

(*m*) Ibid. pag. 121.

(*n*) Over het ampt der Vroedmeeſters en Vroedvrouwen. 8e hoofdſtuck, pag. 170. 171.

(*o*) Over het ampt der Vroedmeeſters en Vroedvrouwen. 8e hoofdſtuck, pag. 171.

& pro falſo conceptu, dum nihil organici deprehendebatur. Verùm ex dictis patet, fuiſſe veros & naturales conceptus, ſed à ſanguine circumambiente, ac uteri contractione, miris modis mutatos, & abortiendo expulſos.

Hinc apparet, quid cenſendum ſit de ſignis molæ, ſive falſi conceptûs, quibus à vero diſtingui poſſit? Recenſuerunt hæc Auctores plures, qui de re obſtetriciâ ſcripſerunt; utì & *Lamzweerde* (*p*), qui ex inſtituto de molis ſcripſit. Omnes ferè fatentur, *molæ ſigna diagnóſtica cum ſignis veræ imprægnationis ferè coincidere*; reliqua verò, quæ enarrantur, indicia ſunt talia, *ut ad minimum æquivoca ſint* (*q*). Pulchrè autem explicat idem egregius auctor, quomodò abortus, vel ejus reliquiæ, in molam mutentur, & hinc non adeò prudenter concludunt quidam, falſum fuiſſe conceptum, non autem veram imprægnationem (*r*).

Certè *Ruyſchius* (*s*), adeò oculatus in his, dum, ex mandato magiſtratûs, omnes populoſiſſimâ in urbe Amſtelædamenſi degentes Obſtetrices examinabat, ut illarum ignorantiam emendaret, ſollicitè in molarum hiſtoriam inquiſivit, plures ipſi allatas examinavit accuratè, tandémque concluſit: *Veroſimile admodum eſſe, molas ita decantatas nil aliud eſſe, quàm ejuſmodi carnoſas uteri excreſcentias, aut placentulas retentas, & ab utero, utì ſupra innui, compreſſas; neutiquam verò ex malâ conceptione ortas.* Excreſcentiæ tales carnoſæ, ex ipsâ uteri ſubſtantiâ enatæ, vera ſarcomata, toties pro molis habita fuerunt: *Sarcomata, inquam, quia præter carnem in illis nihil deprehendi: ejuſmodi excreſcentias uterinas, per pedunculum utero adhærentes, obſervavi in ipſo utero, dum mulieres in partûs doloribus eſſent, & excretarum Iconem exhibeo. Illud verò neutiquam mirandum, quandoquidem in ipſo etiam ſtomacho, & veſicâ urinariâ, ejuſmodi corpuſcula excreſcere obſervavi.* Si jam conferantur illa, quæ celeberrimus *Levret* (*t*) de his ſcripſit, ubi ſimul indicat pulchram methodum hæc mala curandi per ligaturam; utì & illa, quæ ab eodem auctore conſcripta alibi (*u*) habentur; patebit, ſarcomata illa uterina frequentiùs occurrere, quàm olim credebatur, ſimúlque ſæpiùs pro molis deſcripta fuiſſe, etiam à peritis viris. Licèt autem peritâ manu plerumque indigeant tales tumores, ut tollantur, tamen contingit, ut aliquando ſponte ſeparentur, & excidant; cujus rei plures obſervationes ibi habentur. Admodum veroſimile videtur, illam molam, quæ deſcribitur & delineatur (*v*) in *Actis Pariſinis*, fuiſſe de genere ſarcomatum, ſive polyporum uterinorum. Hiſtoria hujus molæ ab Academiâ Montepeſſulanâ miſſa fuit. In figuris hujus molæ manifeſtè apparet pedunculus, à quo pependit tota tumoris maſſa; &, ſi conferatur hiſtoria cum illis, quæ in *Academiâ Regiâ Chirurgicâ* habentur (*x*), videtur vix ullum ſupereſſe dubium.

Præterea notandum eſt, ſi duorum triumve menſium embryo elapſus fuerit, ruptis membranis, & ſecundinæ manſerint, utì toties fit, cùm quandoque adeò exigua uteri apertura ſit, ut hæ abſque violentâ dilatatione educi nequeant, tunc mira

(*p*) Hiſtor. Natur. Molar. uteri, cap. XVI. pag. 148.

(*q*) Levret, l'Art des Accouchem. pag. 180.

(*r*) Levret, l'Art des Accouchem. §. 390. pag. 62. 63.

(*s*) Obſervat. Anat. Chir. Obſervat. XXVIII. XXIX. pag. 25. & ſeq. & Obſervat. LVIII. p. 54.

(*t*) Obſervat. ſur la cure radic. de pluſieurs Polypes de la matrice, &c.

(*u*) Mém. de l'Académ. de Chirurg. Tom. III. pag. 518. & ſeq.

(*v*) Académie Royale des Scienc. l'an 1735. Mém. 589. & ſuiv.

(*x*) Loco modò citato.

quandoque fit ſecundinarum degeneratio. Optimè notavit *Celeberrimus de Gorter* (*y*), ſi parvulus embryo moriatur, non ſtatim omnem vitalem influxum ceſſare in placentâ, quæ ab utero ſanguinem recipit: adeóque ſi illa pergat creſcere, dein poſt aliquod tempus ab utero ſeparetur, & expellatur, prodire informem maſſam, quæ mola vocatur. Cùm autem in minoribus embryonibus placentæ moles major ſit proportionaliter, quàm in fœtu maturo, ideò illam comparavit foliis ſeminalibus plantarum, quæ & mole majora ſunt, & tam diù parant nutrimentum teneræ plantulæ, donec propriâ quadrâ vivere poſſit; tunc enim hæc, jam inutilia, areſacta decidunt: utì autem hæc folia ſeminalia ſine plantulæ naſcentis ope ſubſiſtere poſſunt, ita & placentam, embryone jam deſtructo, vivere poſſe, autumat. Obſervata *Ruyſchii* confirmant, placentam diù manere in utero poſſe, & in hydatides degenerare (*z*); prætereà notat, *placentulas, duorum, trium, quatuorve, menſium abortûs, ita indurari, talemque adipiſci formam, ut pro molis habeantur ab imperitis, modò diutiùs, quàm par ſit, aut per dies aliquot, in utero hæreant.* Figuris tales ſic dictas molas expreſſit; ſimúlque notat, ab uteri compreſſione *carne muſculoſâ ſolidiores evadere.*

Sed & notat *Ruyſchius* (*a*), ſanguinem coagulatum, in utero retentum, ab uteri compreſſione admodùm durum reddi: *Cui ſæpiſſimè membranis analogum quid appenſum invenitur, ſicut, poſt venæ-ſectionem in pede inſtitutam, aquæ innatare videmus.* Figuris pariter coagulati cruoris degenerantis maſſas expreſſit. Sæpè in puerperii primis diebus tales maſſas ejectas vidi, quæ ſpiſſiorem, ſed à minimo motu tremulam adhuc, gelatinam referunt; undè territæ adſtantes mulierculæ jurabant, vixiſſe molam, & ſe hujus rei eſſe oculatas teſtes. Si autem coagulatus cruor diutiùs manſerit in utero, denſatur magis, tenuiora exprimuntur, & loturæ carnium inſtar ex vaginâ prodit ichor, teneſmus dein ſequitur, & exprimitur maſſa, cujus inferior pars in collo uteri hæſit ſæpè per aliquot horas, & in apicem formatur, qui ibi minùs preſſus fuit, hinc cruorem magis refert nigricantem, & adhuc tremulum, dum reliqua maſſæ pars per uteri compreſſionem magis ſolidata eſt, & minùs profundè rubri coloris. Dum talis maſſa exit, arduum eſt, perſuadere adſtantibus, & puerperæ, molam non eſſe, imò vivum animal. Confirmantur in illâ opinione, quòd puerpera inſigne levamen ſentiat, dum uterus liberatur à mole, quâ gravabatur. Hinc facilè patet, quid ſentiendum ſit, de omnibus illis hiſtoriolis, quæ circumferuntur, de puerperis, quæ & fœtum maturum pepererunt, & poſteà molam.

Cùm ergo ex modò dictis conſtet, abortus, ſecundinarum degeneres reliquias, ſanguinem coagulatum, ſarcomata uteri, toties pro molis habita fuiſſe, an operæ pretium erit, fingere degener ex ſemine & menſtruo corruptis monſtrum? Certè nullam molæ hiſtoriam novi (& legi plures), quæ non commodè poterat explicari ex cauſis modò recenſitis. An bona eſt diſtinctio, quam *Lamzweerde* (*b*) dedit: *Mola duplex eſt; una generationis, de quâ hîc agitur; altera nutritionis.* Fatetur, in utero virginum ex materiâ nutritionis tumores carneos naſci poſſe, & has *molas nutritionis* vocandas voluit; ſed de *molis generationis* ſequens concluſio apud illum

(*y*) Van de Sluytband der kraemvrouwen, pag. 41.
(*z*) Obſervat. Anatom. Chirurg. n°. XXVIII. pag. 26.
(*a*) Ibid. Obſervat. XXIX. pag. 28.
(*b*) Hiſtor Molar. uteri, cap. I. pag. 13.

legitur (*c*); *Molarum materia conceptionis & formationis eſt genitura morboſa, ſive ſemen utriuſque ſexûs certis particulis deſtitutum, in uteri aream effuſum: materia nutritionis eſt ſanguis menſtruus affluens.* Undè ſtatuit, ad *generationis molam* coïtum abſolutè requiri. In eâdem ſententiâ fuit & *Fernelius* (*d*); cujus hæc eſt definitio: *Mola tumor eſt carnoſus, non in ſubſtantiâ, ſed in uteri capacitate, genitus:* hinc excludit molas, quas nutritionis dixit *Lamzweerde*; ſed pariter ad molæ generationem concubitum requiri ſtatuit, dicens: *Molæ cauſa eſt viri ſemen, idque aut corruptum, aut quovis modo invalidum; quod alimentum quidem trahere, nihil verò conformare poteſt* (*e*).

Certum eſt, omnes illas molas vocatas, quæ embryonem humanum continent, & illas, quæ relictæ placentulæ degeneratione fiunt, abſque concubitu naſci non poſſe. Sarcomata autem uteri, & ex concreto ſanguine natas maſſas, abſque ullo concubitu naſci poſſe, æquè certum eſt. Cùm autem & hæc ſub generali molarum nomine comprehendi ſoleant, patet, magnâ cum prudentiâ molæ nomen uſurpandum eſſe, ne temerè illibatæ pudicitiæ virginibus, & caſtis viduabus, incontinentiæ inuratur nota. Teſtatur *Ruyſchius* (*f*) *ejuſmodi molas à virginibus* (*aut ſaltem de quibus nulla alia erat ſuſpicio*) *fuiſſe excluſas.* Figuram autem exhibet talis molæ, quæ collo anguſtiori refert ſarcoma, ſive polypum, uterinum. Præthereà obſervavit, *vetulas, viris non utentes, aliquando in lucem expoſuiſſe tales molas.* Circa illud tempus vitæ, quo menſtrua ceſſare incipiunt, in junioribus admodum rarò, molas naſci, propriis ex obſervatis affirmat *Levret* (*g*). Idem & alii teſtantur (*h*).

Minùs propriæ vocaverunt *Molas*, dum uteri aut vicinarum partium, mira degeneratio tumores magnos produxerat. Sic *Lamzweerde* (*i*) in ſenioris virginis cadavere, quæ per viginti & plures annos tumidum geſtavit abdomen, totum uterum invenit ſcirrhoſum, cartilagineum, qui cultro vix cederet, octodecim libras pendentem: in puellæ undecim annorum cadavere invenit tumorem quindecim librarum, qui ex parvo pedunculo pendebat affixus teſticulo. Utrumque hunc tumorem ad molas retulit. Sic & *Paræus* uterum ſcirrhoſum, duriſſimum, qui à cadavere exemptus ultra novem libras ponderabat, ſtatuit: *In initio molam fuiſſe, quæ temporis ſucceſſu in ſcirrhoſum corpus, unà cum uteri propriâ ſubſtantiâ, degeneraſſet* (*k*). Imò jam apud *Moſchionem* (*l*), dum de molâ agit, leguntur ſequentia: *Duritia matricis eſt, quæ ex præcedente fervore fit, quæ in tantùm ventrem extendit ut mulieri in utero habenti ſimilis videatur. Aliquando de vulnere in matrice poſito, mala caro excreſcit, & immiſſo digito Obſtetrix in orificio vel in collo velut callum inveniet. Aliquando omnis matrix malam valetudinem patitur, & videtur ut omnis duritie lapideâ excreſcat & reliquum corpus, cum malo colore & faſtidio extenuetur.*

Ex his patet, diverſa corporis mala ac auctoribus ſub molæ nomine deſcribi. Simúlque ex modò dictis apparet, quid de molâ ſentiendum ſit.

(*c*) In fine, capit. x. pag. 104.
(*d*) Patholog. Lib. VI. cap. xv. pag. 194.
(*e*) Ibid. pag. 195.
(*f*) Obſervat. Anatomic. Chirurg. n°. LVIII. pag. 54.
(*g*) L'Art des Accouchem. §. 1100. p. 187.
(*h*) Brudenell Exton, Sect. VIII. pag. 127.
(*i*) Hiſtor. Natur. Molar. uteri, cap. II. pag. 14. 15.
(*k*) Spach. Gynæc. pag. 424.
(*l*) Ibid. pag. 16. & Harmon. Gynæc. part. prior. cap. VII. pag. 7.

§. 1327. SI ab effectu animi, ſanguine nimis fluido, nimis agitato, concurrendum ad hordeata, gelatinas, emulſiones, opiata, adſtringentia.

Si animi affectus validi nexum placentæ cum utero ſolvere poſſint, & periculoſam hæmorrhagiam producere, quantò magis illud metuendum erit, dum poſt partum vaſa adhuc hiant, vel tam parum contracta ſunt, ut à leviori quavis cauſâ denuò dilatari poſſint. Videantur illa, quæ de hâc re ad §. 1306. dicta fuerunt. Omnes ergo animi motus cavendi ſedulò ſunt, ab omni curâ rei domeſticæ arcendæ ſunt puerperæ, nec lætus, nec triſtis, adveniat nuncius, ne pacata ſerenæ mentis tranquillitas turbetur ullo modo. Prudenti lege *Harlemi* (quæ Hollandiæ urbs eſt) cautum eſt, ne toto puerperii tempore quid fiat, quod neceſſariam puerperæ quietem turbare poſſit. Signum affigitur januæ domûs, in quâ decumbit puerpera, quo viſo, non licet lictori, apparitori, vel alii cuicumque juſtitiæ miniſtro, hanc domum ingredi. Tantam Reſpublica curam habendam voluit mulieris, quæ patriæ civem dedit. Optimi cives, à teneris jam aſſueti venerari fœcundas matres, omnem ſtrepitum à viciniâ arcent ſollicitè. Pulchrum certè, & imitatione dignum exemplum.

A ſanguine nimis fluido, nimis agitato, &c. Indicatio Medica facilè patet: omnia, quæ nimiam tenuitatem humorum emendare poſſunt, nimiumve motum compeſcere valent, tunc adhibenda. Verùm imprimis hîc attendendum ad illa, quæ poſſunt efficere, ut uterus ſe contrahat, ſícque hiantia vaſa claudantur; &, cùm ſyncope, imò ſubita mors hîc metuenda ſit, cita medela requiritur. Anteà dictum fuit, peritiſſimos in arte obſtetriciâ magiſtros monuiſſe, ne placenta ſolvatur ab utero, antequàm ille incipiat ſe contrahere, ut caveatur periculoſa hæmorrhagia. Tangendo abdomen puerperæ, hoc diſtinguere norunt. Peritus Obſtetricans Chirurgus *Duſſé* (*m*) indicavit methodum, per quàm nimius lochiorum fluxus minui poſſet, applicabat utramque manum hypogaſtrio puerperæ, & molliter premebat uterum, ſimul movendò manus per totum hypogaſtrium, nunc circuli in modum, nunc à dextris ſiniſtroſum, & contrà, ab inferioribus ſurſum, & contrà; ſícque in omni directione leniter premere & movere conabatur uterum flaccidum, ut ſe contraheret magis. Hoc modo ſolebant prodire ſanguinis grumi; qui tamen ſi majoris molis forent, & adeò replerent uterum, ut reſiſteret nimis molli illi preſſioni, tunc manu priùs educi debebant, de quâ re antè dictum fuit. Scitè addidit, pro more ſuo, orbis eruditi decus, *Fontenelle*, unicum poſſe culpari in hâc methodo vitium, quod nempè, admodum ſimplex cùm eſſet, omni ferè myſterio careret.

Obſervavit *Mauriceau* (*n*), quandoque nimium lochiorum fluxum produci à craſſioribus fœcibus, graviditatis tempore in craſſis inteſtinis accumulatis. Vocatus fuerat ad puerperam, cui, rudiori manu educta placenta fecerat validam hæmorrhagiam, quæ adhuc pergebat per quinque, vel ſex dies. Quamvis autem aliquot clyſmata emollientia applicata fuiſſent, nullæ prodibant fœces; ſed ſola clyſmata per anum exibant: contra plurium, qui aderant, opinionem acrius parùm clyſma

(*m*) Académ. des Scienc. l'an 1724. Hiſt. pag. 35. — (*n*) Traité des Malad. des Femm. groſſes, Liv. III. chap. v. pag. 386. &c.

injici curavit, tali cum effectu, ut integram pelvim duris fœcibus repleverit, ſtatim detumuerit abdomen, anteà inflatum ac dolens, & hæmorrhagia ceſſaverit. Teſtatur autem quòd eadem methodus ipſi poſteà feliciter ceſſerit, ad minuendum nimium lochiorum fluxum; ſi nempè juſta ſuſpicio foret, copiam fœcum induratarum hærere in craſſis inteſtinis.

Si autem poſt hæc nullo modo ceſſaret nimius lochiorum fluxus, remotis culcitris ſtraminibus, ſimplici linteo tantùm tectis, imponebat puerperam; lumbis applicabat oxycratum frigidum; in hyeme tamen parùm tepeſcens; portulacæ ſuccum propinabat, lumbos cingebat recenti *Polygono*, quod & *Centumnodia* dicitur. Juſcula meraca, & gelatinas parcâ copiâ dabat ſimul; ſícque conſervabat vitam minimam, ut daretur tempus vaſorum contractioni. Pauculum vini rubri, aquæ ferratæ miſtum, dabat pro potu.

Victum paulò incraſſantem laudat *Sydenhamus* (*o*), & bis vel ter de die uncias ſex potûs, qui parabatur ex *vini rubri* & *aquæ plantaginis* partibus æqualibus, ad tertias coctis, & dein ſaccharo edulcoratis. Sic diſſipabatur in auras multum de fragranti ſpirituosâ vini parte, & manebat auſterum adſtringens, quod vino rubro ineſt. Bonum effectum ſatis vidi, ſi unciam mediam *tincturæ Cinamomi* in unciis ſex *aquæ ſtillatitiæ meliſſæ*, vel ſimilis, diluerem, & cochlear talis mixturæ omni bihorio exhiberem. Refocillat tale remedium, roborat, nec tamen motum ſanguinis augendo nocet; aqua autem ſtillatitia *Cinamomi*, ejuſque oleum, ſtimulum fragrantem aromaticum habent; ſed roborans illud auſterum, unà cum Cinamomi fragrantiâ, in tincturâ adeſt; quæ ideò magis convenire videtur.

Cæterùm de efficaciâ opiatorum, & adſtringentium, in nimio lochiorum fluxu, videantur illa, quæ ad §. 1307 dicta fuerunt.

§. 1328. QUorum delectus docent ſigna morbi, temperiei, velocitatis.

Sic ſi à retentis grumis pergat nimius lochiorum fluxus, hi educendi ſunt prudenter, utì dictum fuit; ſi à flaccidâ & inerti temperie hoc fiat, roborantia cardiaca locum habent.

Verùm ſi ab utero non contrahente ſe ingens hæmorrhagia contigerit, velox pernicies metuenda eſt; adeóque efficaciſſima quævis ſtatim tentanda ſunt; de quibus omnibus dictum fuit.

Sequitur jam, ut expendantur ſollicitè illa mala, quæ lochiorum retentionem ſequi ſolent.

§. 1329. DUm fluit ab uteri vaſis reſtrictis in mammas pabulum ſeroſum lacteum, febricula exoritur, quâ ortâ, ſæpè lochia omninò retinentur; undè infinita & peſſimæ indolis ſymptomata; prout in hoc illudve viſcus rapiuntur; hinc phrenitides, pleuritides, peripneumoniæ, anginæ, paraphrenitides, mammarum inflammatio-

(*o*) Diſſertat. Epiſtol. pag. 537.

nes, pejor hepatis, ventriculi, omenti, meſenterii, lienis, renum, inteſtinorum, tum Dyſenteria, Colica, Iliaca, Apoplexia, Paralyſis, & multiplex ſanè mali ſpecies.

Anteà ad §. 1325, ubi de nimio lochiorum fluxu dictum fuit, conſtitit, quantitatem lochiorum multùm variare, neque certam copiam determinari poſſe: idem & locum habet de tempore, quo durat lochiorum fluxus. Cùm autem à lochiorum ſuppreſſione tot & tanta mala metuenda ſint, operæ pretium eſt, conſiderare illa, quæ naturali lege in puerperio contingere ſolent.

Simul ac placenta ſolvitur ab utero, puri ſanguinis copia undatim effluit, & vaſa, diſtendente ſanguine libera, ſe contrahunt; undè brevì minuitur illa hæmorrhagia, ita ut, paucis poſt partum horis, lochiorum rubedo jam incipiat minui, & color ruber, tertio, quartove die, vel & quinto, penitùs abſit (vide §. 1325). Hoc autem imprimis notandum, quoniam vidi aliquando, Medicos peſſima quæque metuiſſe, dum hoc puerperii tempore lintea nulla rubedine tincta viderint; undè credebant lochiorum ſuppreſſionem adeſſe, atque omnia artis molimina volebant adhibenda, ut lochia provocarentur denuò. Verùm hæc lochiorum imminutio naturalis eſt, magis magíſque contractis vaſis uterinis. Cùm autem *Hippocrates* (vide §. 1325) longum ſatis tempus lochiorum expurgationi ſtatuerit, & alii crediderint, *emortuas menſtruorum reliquias*, toto graviditatis tempore collectas, ſic effundi, indè tot natæ fuerunt de lochiorum ſuppreſſione querelæ. Solent autem poſteà ſponte redire lochia ſanguinea, utì pariter ad §. 1325. monitum fuit.

Adeóque non videtur periculum imminere, dummodò nulla alia mala ſymptomata adſint (de quibus poſteà) ſi lochia hoc tempore parciora fuerint, & non rubra. Verùm omninò ceſſare, ita ut lintea, per aliquot horas vulvæ applicata, ſicca maneant, hoc certè pejoris ominis eſt. Naturaliter enim tunc illud, quod ex utero depluit, boni puris ſimilitudinem habet (*p*), tam colore, quàm craſſitie, & odorem fatuum, lymphaticum (*q*). Si omnia feliciter cedant, talia lochia pergunt, purulenta quaſi, ad puerperii finem uſque; ita tamen, ut quotidiè copia minuatur.

Anteà ad §. 1304, ubi dictum fuit de periculosâ uteri hæmorrhagiâ in gravidis, conſtitit, chorii ſuperficiem ubique necti uteri cavo per celluloſam ſubſtantiam, per quam vaſa ex utero ad chorion tendunt. *Cavum enim uteri univerſum vaſa exhibebat plurima, impleta, ore aperto hiantia, cum reliquiis celluloſæ iſtius ſubſtantiæ, quæ ovum ligaverat; hæc potiſſimùm cernebantur eo loco, cui placenta adhæſerat; eratque locus ille tota ferè poſterior pars uteri, quæ in ſitu dorſum ſpectat, amplus igitur, & vix minor, quàm tertia pars circumferentiæ uteri. Superficies uteri interna, quâ placentam ſuſtinuerat, inæquabiliſſima conſpiciebatur, & leviter turgida adſurgebat, &c* (*r*). Cùm ergo uteri ſuperficies, poſt partum etiam quàm maximè naturalem, laceræ tunicæ illius celluloſæ reliquias habeat, & vaſorum ex utero in chorion tendentium extrema rupta, præcipuè in loco cui placenta adhæſit, videtur tota cava ſuperficies uteri ab his depurari debere, ut ad ſtatum priſtinum redeat. Cùm autem

(*p*) Levret, l'Art des Accouchem. §. 822. pag. 135.

(*q*) Ibid. §. 846. pag. 140.

(*r*) Noortwyck de utero gravido, pag. 12.

& celluloſa hæc ſubſtantia, & vaſa, licèt magna, tenerrima ſint, lenis & ſuperficiaria quaſi ſuppuratio ſufficit, ut lacera hæc, ſemimortua quaſi, à vivis & ſanis ſeparentur, ac infarcta vaſa in loco, cui placenta adhæſit, liberentur ab immeabili humore; ſicque ex omnibus his ſolutis ſimul producatur puriformis liquor, qui ſub formâ lochiorum utero exit; de quibus videantur illa quæ ad §. 387 dicta fuerunt.

Verùm non poteſt ſeparatio chorii, & placentæ, ab utero fieri, niſi plurima vaſa rumpantur; undè fit *ſoluta cohæſio, recens, cruenta, partis mollis*; id eſt, *Vulnus* (vide §. 145). Verum quidem eſt, quòd in vulneris definitione dicatur, illam cohæſionis ſolutionem fieri *à corpore duro, acuto, moto, preſſò, vel reſiſtente*, ut nempè à contuſione imprimis diſtinguatur; ſed facilè patet, non mutari vulneris naturam, dum vaſorum cohæſio tollitur avulſione chorii, vel ſeparatione quantumvis leni, per quam tamen vaſorum cohæſio ſolvitur.

Si jam phœnomena vulneris, §. 158. enumerata, conferantur cum illis, quæ puerperis contingunt, omnia ad amuſſim quadrant; quatenùs nempè loci affecti conditio, & ſolutæ cohæſionis cauſa, permittunt, & ſenſibus detegi poteſt. Cruor enim primò cum impetu effluit, dein brevì ſponte minuitur, & tandem ſiſtitur; in vulnere externo, ſibi relicto, cruſta ſanguinis innaſcitur, quæ hìc locum non habet, cùm uteri ſuperficies interna humida ſit, & aëris liber acceſſus caveatur; contracto utero, & imprimis ejus orificio, ſimul lintea calida applicentur vulvæ, ne aëris frigus noceat. Verùm paucis poſt partum horis, liquor dilutus, rubellus, tenuis, effluit. Utì in vulnere ſenſibus patente labia vulneris tument, calent, dolent, &c, (vide §. 158 N°. 5), ſic & ſimile quid videtur in utero fieri, at levius, quia ſuperficiaria tantùm hìc læſio obtinet, ſed in latâ ſuperficie; oculis quidem hæc diſtinguere non poſſumus; ſed videtur indè deduci poſſe, quia, ut in vulnere, ita & in puerperio, illo præcisè tempore febricula adeſt, & pariter tertio, quartove, die, ſeriùs vel ocyùs adeſt purulenti quid, imò quandoque omni dote verum pus, quod, muco, & humori tranſpiranti ex uteri & vaginæ ſuperficie, miſtum, quandoque aliquam diverſitatem habet à bono pure, licèt à ſimilibus cum pure cauſis factum. Ubi autem pus in vulnere apparet, tunc rubor, calor, dolor, tumor, febricula, &c, ceſſant, vel minuuntur. Eadem mutatio in puerperis obſervatur. Pulchrè illa lochiorum mutatio apud *Moſchionem* (*s*) legitur. *Primò ſanguis* (addendum voluit editor *purus & multus*); *ſecundò fæculentus & paucus, noviſſimè purulentus.*

Videtur hinc valdè probabile eſſe, febriculam illam, quæ in puerperis lactea ſolet dici, non tantùm à lacte ad mammas delato naſci, ſed etiam à depuratione uteri per blandam talem & ſuperficiariam ſuppurationem. Cùm autem vel optimum etiam pus, diutiùs retentum, acre fiat, & putreſcat (vide §. 406), idem de lochiis purulentis verum erit, ſi retineantur. Simul apparet, non timendum eſſe purulentum talem lochiorum fluxum, cùm naturalis ſit, quod notari meretur, cùm non tantùm puerperas, & adſtantes, verùm etiam Medicos, turbatos fuiſſe, noverim, dum periculoſum uteri ulcus adeſſe credebant: augebatur metus, ſi ſimul ſubputridus odor nares feriret, vel ob lintea non ſatis frequenter mutata, vel dum aliquid grumoſi ſanguinis, in uteri ſinubus diutiùs retentum, in tabum ſubputridum deliqueſcens, ſimul prodiret. Quandoque in cavo uteri grumoſus ſanguis adeſt, ſæpè etiam in ſinubus ipſius uteri ſubſtan-

(*s*) Spach. Gynæc. pag. 5. n°. 56. & Harmon. Gynæc. part. prior. cap. XVII. pag. 14.

tiæ

tiæ inſculptis, de quibus anteà dictum fuit, aliquid de cruore remanet, quod poſteà malo odore lochia inficit. Sæpiùs mihi videre contigit, quod optimè monuit *Levret* (*t*), lochia nempè malum odorem habuiſſe, & tunc apparuiſſe maculas in linteis, quæ limbo livido undique cingebantur, qui manebat donec grumus cruoris exiret, vel minor ſi fuerit, in ſinubus uteri deliqueſcens, unà cum purulentâ materiâ, expellebatur; quo facto, omnis fœtor aberat, & ſolitus odor, ſubnauſeoſus nempè, in linteis percipiebatur. Undè intelligitur etiam, quare uno die fœteant, altero non: prout nempè lintea ſæpiùs, aut rariùs, permutantur, vel aliquid grumoſi cruoris deliteſcit.

Si autem illud purulentum non exeat, ſed reſorptum miſceatur humoribus, poterit, malâ metaſtaſi ad viſcera delatum, periculoſos producere morbos. Indicavit *Hippocrates* (*u*) hoc deſcrimen. *Quibus ex partu prodeunt alba; his verò ſuppreſſis, cum febre ſurditas, & dolor acutus ad latus, fit, mente moventur, & perniciosè habent.* Eadem Prognoſis alio loco habetur (*v*), & *Galenus* (*x*) in commentario ad hunc textum dicit: *Quùm igitur is (ſanguis) vacuatus non fuerit à mulieris puerperio, aut uterum ipſum in phlegmonem agit magnum, aut, ad ſuperiorem aliquam ſedem vectus, parti excipienti proprium affectum, periculumque infert; ad quam autem pervenerit, mox apparentia ſymptomata indicabunt, quomodò & nunc, tum thorax, tum caput, vitioſum ſanguinem ab utero ſurſum delatum, exceperint.*

Apparet ergo, quòd *Hippocrates* alba illa lochiorum purgamenta obſervaverit, & ab illorum retentione periculoſam metaſtaſin metuerit. Alius autem textus docet, quòd pro purulentis habuerit, & ulceratum uterum crediderit. Sic enim habet (*y*): *Si ulcerati quidem uteri fuerint, neque puerperii purgamenta, ut decet, adfuerint, omnibus partibus dolebit, &, niſi magna ulcera fuerint, curata brevì, ſanitatem recipit.* Agnovit ergo levem illam, ac ſuperficiariam uteri ſuppurationem, & ſanitatem brevì indè ſequentem, utero ſic depurato; diſtinxit illam à majori ulcere, quod poſt inflammationem validam uteri ſequitur, & non in ſuperficie cavâ, ſed in ejus ſubſtantiâ, hæret. Hæc autem confirmantur illis, quæ paulò pòſt (*z*) ſequuntur: *Quòd ſi uteri inflammati non fuerint, ſuâ ſponte exit malum; graveolens & lividum, aut nigrum & grumoſum, exiſtit, & mulier à lochiis purgatur.* Videntur hæc pulcherrimè convenire illis, quæ modò dicta fuerunt.

Anteà in Morbis Virginum, & Gravidarum, ſæpiùs dictum fuit, manifeſtum commercium inveniri inter uterum & mammas; hìncque ſtatui ſolet, conſtrictis uteri vaſis, in mammas pabulum ſeroſum lacteum fluere. Creditur enim, tale ſerum lacteum ad uterum deferri, graviditatis tempore, pro nutrimento fœtûs. Dùm chorion prudenter ſeparabat ab utero *Noortwyk* (*a*), invenit, *uno in loco exiguum quid liquoris craſſiuſculi, albicantis, ſupra chorion effuſum, quod cremorem lactis non ineptè referebat.* Quamvis autem alio in loco (*b*) moneat, ſe non legiſſe hactenus auctorem, qui tale quid in homine profluxiſſe, oculari teſtimonio adſerat: minimè

(*t*) L'Art des Accouchem. §. 849. pag. 140.

(*u*) Coac. Prænot. nº. 525. Charter. Tom. VIII. pag. 883.

(*v*) Hippoc. prædict. Lib. I. textu 82. Ibid. pag. 751.

(*x*) Ibid. 752.

(*y*) De Mulier. Morb. Lib. I. cap. XLII. Charter. Tom. VII. pag. 753.

(*z*) Ibidem. pag. 754.

(*a*) Uter. Human. gravid. Hiſtor. pag. 10.

(*b*) Ibid. pag. 94.

tamen contemnendum cenſet. Accuratiſſimus *Winſlow* enim teſtatur, provectâ jam graviditate, ductus lacteos in utero adeſſe (*c*). Celeberrimus *Aſtruc* (*d*) idem confirmat, & tunc oculis ſe offerre dicit, ſi uterus fœminæ, ultimo graviditatis menſe, vel ipſo in partu, mortuæ, invertatur, totaque interna ſuperficies, cui placenta non adhæret, priùs deterſa, leviter prematur; tunc numeroſiſſimæ guttulæ liquoris lactei per poros minimos tranſſudant; qui pori ſunt extrema vaſorum, quæ lacteum hunc ſuccum à ſanguine ſeparant. Si verò uterus talis in aceto maceretur aliquamdiù, & dein dextrâ manu tunica interna ſeparetur, oculis apparent numeroſiſſima vaſa, exigua, vermicularia, alba, ſetam porcinam craſſitie ſuperantia, tres, quatuor, quinque lineas longa, liquore lacteo plena, qui ex vaſis his læſis exit.

Ex quibus omnibus ſaltem hoc concludere licet, *aliquid fortè lacti ſimile ſecundùm naturæ leges intra ovum deduci, ſed directum arteriarum uterinarum notabilium cum ovi vaſis commercium nequaquam probabilem reddere ſententiam, quæ ſtatueret, nil niſi lacteum humorem eo ingredi, cùm per minora longè vaſa ſanguis liberrimè fluat* (*e*). Videri poterunt & illa, quæ *Rohault* (*f*) habet, ut evincat, non ſolùm chylum, aut lac, ſed & ſanguinem, ex matre ad fœtum venire. Optimè enim notat, ſolum ſuccum lacteum ſecundùm hanc opinionem effluere debere, dum placenta ab utero ſeparatur; quod omnibus obſervationibus repugnat.

Primum hominis rudimentum, tenerrimum cùm ſit, tenuiſſimo indiget liquido, ut nutriatur, & creſcat; at videtur craſſioribus indigere, dum mole multùm auctus eſt embryo. Circa ultimum graviditatis tempus, jam craſſiori aſſueſcere debet pabulo; undè videtur tunc lac in quibuſdam vaſis uterinis adeſſe, & fortè majori copiâ, dum pariendi tempus inſtat. *Hippocrates* (*g*) ſequentia habet: *Pingui nempè incaleſcente, & candido effecto, quod uteri calore edulcatum eſt, in mammas expreſſum tendit, & in uteros quoque exigua portio per eaſdem venas defertur; ad mammas enim & uteros ejuſmodi venulæ, & conſimiles aliæ, feruntur. Quúmque ad uterum pervenerit, lactis formam habet, eoque exiguo puer fruitur.* Deindè alibi (*h*), ubi in cauſas inquirit, quæ faciunt, ut fœtûs exitum ex utero materno moliatur, dicit: *Quod enim in ſanguine dulciſſimum eſt, ad ſeſe attrahit, ſimúlque aliquantulâ lactis portione fruitur. Quæ quùm ipſi pauciora ſint, puerque jam plenior factus plus alimenti, quàm adſit, requirat, ipſe ſeſe jactans, membranas diſrumpens, initium partûs matri inducit.* Cùm autem poſt nativitatem infanti natura deſtinaverit lac maternum pro nutrimento, probabile videtur, quòd fœtus in utero materno, jam adultior, quandam lactis copiam recipiat, ut ſic ſenſim aſſueſcat huic alimento. Interim graviditatis tempore ſic diſponuntur mammæ, ut lac jam incipiant à ſanguine ſeparare; undè in multis gravidis aliqua lactis copia ex papillis ſtillare ſolet; imprimis circa ultimos graviditatis menſes; tunc enim, ſi partus ſuccederet, vivere poſſet infans, non tantùm ſeptimeſtris, ſed & minùs maturus, utì anteà dictum fuit. Undè lactis illud ſtillicidium de mammis indicat, jam obtinere facilem lactis à ſanguine ſeparationem; cujus aliquâ parte videtur frui fœtus in utero materno; quo ſi orbaretur omninò, imbecillior

(*c*) Expoſit. Anatom. Traité du Bas Ventre, nº. 623. pag. 578.

(*d*) Traité des Maladies des Femm. Tom. I. pag. 12.

(*e*) Noortwyk de utero gravido, pag. 11.

(*f*) Académ. des Scienc. l'an 1714. Mém. pag. 140. & ſeq.

(*g*) De Natur. Pueri, cap. VII. Charter. Tom. V. pag. 318.

(*h*) Ibid. cap. X. pag. 323.

redderetur, utpotè jam indigens robuſtiori alimento. Illud indicat *Hippocrates* (*i*) ſequentibus: *Mulieri utero gerenti, ſi lac copioſum è mammis effluat, fœtum imbecillum ſignificat. Quòd ſi ſolidæ mammæ fuerint, valentiorem fœtum indicant.* Dum autem infans, in lucem editus, ab omni commercio cum utero matris ſeparatur, ſimile ipſi in mammis præſto eſt alimentum, lac nempè, quod jam majori copiâ requiritur, quàm dum in utero hærebat; quia hoc ſolo jam nutriri, & creſcere, debet, cùm nihil ampliùs per umbilicalia vaſa à matre recipiat. Undè tunc, conſtrictis uteri vaſis poſt partum, illud pabulum ſeroſum lacteum ad mammas fluit.

Uteri enim vaſa minùs urgentur, dum mammæ turgent; & hinc, ùtì aliâ occaſione, dum de menſtruis agebatur, dictum fuit, *Hippocrates* (*k*) ſuaſit: *Si mulieri menſtrua velis ſiſtere, cucurbitulam quàm maximam mammis admove.* Et contrà monuit alibi (*l*): *Si mulier, quæ neque gravida eſt, neque peperit, lac habeat, huic menſtrua defecerunt.* Nimis enim reſiſtentibus uteri vaſis, mammaria ſic urgentur, & implentur, ut lactis ſeparatio, & ſecretio, ſequatur.

Dum autem pabulum illud ſeroſum lacteum, per uteri vaſa, jam conſtricta magis, exire non potens, ad mammas derivatur, oriuntur quædam in toto corpore turbæ, & nova occurrunt ſymptomata, quæ conſiderari merentur. Levis febricula ſimul plerumque adeſſe ſolet; quam *lactariam* Medici vocare conſueverunt.

Poſt partum, unâ alterâve horâ, omnia pacatiſſima ſolent eſſe; pulſus, qui in ultimis partûs nixibus elevatior & celerior fuerat, brevì redit ad ſtatum naturalem, & aliquot horis ſi dormiverit puerpera, alacrem ſe ſentit, à tanto onere liberam, & vix de ullâ re conqueritur, niſi quòd artus ob nixus validos toleratos doleant; & quandoque vulva parùm intumeſcat; quod malum emollientibus fomentis applicatis facilè cedere ſolet. Verùm ſecundo, ſæpiùs tertio, quandoque & quarto die, ſomnus fit inquietior, cum inſomniis turbulentis, quandoque & totam noctem ducunt vigilem: adeſt inquietudo, quandoque & capitis dolor, pulſus inſurgit, ac celerior fit; horripilatio levis adeſt ſecundùm totum decurſum ſpinæ dorſi, inter ſcapulas, & quandoque per totum corpus, ſequitur major calor; mammæ incipiunt dolere, tendi, tumeſcere; reſpiratio fit utcumque laborioſior; lochia minuuntur; ſimul, ob tenſionem vicinarum partium, brachia difficiliùs movere poſſunt. Si quieſcant puerperæ, potu copioſo blando diluente utantur, & victu tenui, intra viginti quatuor horas omnes hæ turbæ ſedantur, per ſudorem totius corporis æquabilem, ſatis copioſum; præcipuè circa pectus; & mammæ lacte turgent. In fœminis quibuſdam, optimæ temperiei, invenitur hæc febris adeò levis, ut, præter noctem prægreſſam parùm minùs quietam, vix ullius momenti ſit, præcipuè, ſi infanti ubera dederint; quod & in propriâ uxore, & multis aliis puerperis, vidi. Solebam enim, duodecim poſt paſtum hòris, poſtquàm bono ſomno refectæ fuerant puerperæ, admovere recèns natos infantes uberibus, cùm crederem illud lac tenue & ſeroſum, quod primò ex mammis prodit, illis admodùm ſalutare eſſe; de quâ re poſteà in *ſequenti Capitulo* dicetur. Ipſa ſuctio facit, ut lac faciliùs in mammas derivetur, & lactis eductio cavet, ne mammæ ultra modum diſtendantur. Ubi autem ſubitò tumebant mammæ, nec à debiliori infante depleri poterant, nimis turgidæ, ſuaſi, ut ab aliâ muliere leni

(*i*) Aphor. LII. Sect. V. Charter. Tom. IX. pag. 225.

(*k*) Ibid. Aphor. L. Sect. V. Charter. Tom. IX. pag. 224.

(*l*) Ibid. Aphor. XXXIX. pag. 218.

ſuctione evacuarentur pro parte, & dein infans uberibus admoveretur. Sponte patet, in illis, quæ infantes ſuos lactare nolunt, cæteris paribus, majorem ſequi difficultatem. Lac enim, in mammis jam collectum, redire denuò debet in ſanguinem, &, antequàm hoc fiat, quandoque diutiùs moratur in tubulis lacteis mammarum, pluraque ſequuntur mala, de quibus poſteà dicendum erit. Dum hoc factum fuit, mammæ denuò detumeſcunt, & lochiorum exeuntium copia augetur, quæ cùm hoc tempore puerperii jam albeſcant, dicitur lac retropulſum per lochia evacuari; verùm, utì dictum fuit, purulenta exeunt de utero, dum ejus cava ſuperficies depuratur.

Per varias vias lac in mammis collectum, retropulſum in ſanguinem, exire dein notaverunt de corpore auctores: omnium naturaliſſima via credebatur, ſi per uteri vaſa ſub lochiorum formâ prodiret: per urinam exiviſſe, obſervatum fuit ſæpiùs (*m*), per alvum pariter; aliquando & per ſudores; ſed dubito, an ſudores verè lactei in puerperis fuerint obſervati. Fatetur tamen, quandoque lac diſparere abſque ullâ ſenſibili ejus evacuatione obſervatâ (*n*). Nec mirum hoc videbitur, ſi conſideremus, lac humorem ſanum eſſe, chylum nempè reliquis humoribus miſtum, & unà cum his per vaſa ac viſcera circumductum, ut poſt aliquot horas acquirat indolem humorum noſtrorum, illiſque, per repetitam vaſorum ac viſcerum actionem, penitùs aſſimiletur. Proprio enim lacte vivimus omnes; aſt non ſeparatur à ſanguine, & colligitur in mammis, ſemper; ſed in gravidis, & puerperis, tantùm naturaliter hoc fit. Lac enim cum ſanguine fluit aliquot poſt paſtum horis, &, venæ-ſectione inſtitutâ hoc tempore, lac toties invenitur ſero ſanguinis permiſtum. Sic minùs miramur, intactas virgines, imò & viros, dum famelicis infantibus, & moroſis, ubera præbuerunt, validâ, & repetitâ, ſuctione lac tandem prodiiſſe. In Hiſtoriâ Medicâ plures tales caſus recenſentur. Si ergò lac non degeneraverit longiori morâ in mammis, vel per febrim validiorem mutatum fuerit, non turbabit ullas functiones corporis, dum ſanguini denuò admiſcetur. Si autem lac jam utcumque degenerare inceperit ab humoribus ſanis, facili negotio illud vitioſum per urinas, aliaſve excretiones, expelletur. Notavit *Levret* (*o*), dum febris lactaria minuitur, plerumque ſudorem ſequi, qui moleſtum puncturæ ſenſum in cute excitat, licèt lochiorum copia plerumque augeatur eodem tempore. Sed & alvus, anteà pigrior, jam libera redditur; vel ſaltem leni ſtimulo ſollicitata evacuatur: ſi ſudor ceſſare incipiat, urinæ ſubturbidæ copioſiùs prodeunt; ſi verò pergant ſudores, urinæ magis coloratæ ſunt, & mediocri copiâ excernuntur, at ſemper tali, quæ potulentis, à puerperâ aſſumtis, reſpondeat.

Sed per alvum, urinam, & cutis ſuperficiem, naturali lege, de corpore exeunt illa, quæ ſanitatem turbarent, ſi diutiùs manerent in corpore. Ex his omnibus patet facilis ratio, quare lac quandoque in ſanguinem redeat, abſque ullâ ferè moleſtiâ.

Verùm aliud quid obtinet in puerperis, quod ſedulam conſiderationem meretur. Notum eſt, in quibuſdam morbis, lac facillimè à ſanguine ſecedere, & exire cum damno ingenti de corpore. Sic obſervatur in *Diabete* quandoque lactea urina, quæ, ſi copioſa fuerit, aut diù excernatur talis, corpus privat alimento ſuo, & ex maraſmo vero talis æger perit. Obſervata fuit & diarrhœa talis chyloſa. Facilis ille receſſus lactis à ſanguine morbus eſt.

(*m*) Peu, Pratique des Accouchem. pag. 224. — (*n*) Ibid. pag. 225. — (*o*) L'Art des Accouchem, §. 819. pag. 135.

In puerperis autem videtur facilior ſeceſſus lactis à ſanguine, naturali lege, obtinere, ut in alimentum recèns nato infanti cedat. De cauſis, undè hoc fiat, hîc non diſputo: ſufficit enim Medico noviſſe, quid fiat in corpore, licèt rationem facti non ſemper liquidò intelligat. Semper oportet nos memores eſſe ſalutaris moniti, quod *Celſus* (*p*) dedit: *Rationalem quidem puto Medicinam eſſe debere: inſtrui verò ab evidentibus cauſis; obſcuris omnibus, non à cogitatione artificis, ſed ab ipſâ arte, rejectis*. Cùm ergò certa obſervata doceant, faciliorem lactis à ſanguine ſeparationem in puerperis adeſſe, quæ jam inceperat ultimo graviditatis tempore; & pariter conſtet, naturali lege lac à ſanguine ſeparatum in mammis colligi, patet, ſi lactis derivatio in mammas impediatur, vel collectum jam ibi, non educatur per papillas, mali quid metuendum eſſe, vel in mammis ipſis, vel etiam in reliquo corpore, ſi ad aliena loca lac, à ſanguine ſecretum, deponatur.

Meritò funeſta mala metuebat *Levret* (*q*), ſi, lochiis parcè fluentibus, ſolito tempore non turgeſcerent mammæ: præcipuè, ſi inſtantis delirii vel leviſſima ſigna apparerent, aut balbutire inciperent. Quibuſdam validus oritur capitis dolor, & quidem adeò ſubitus, ut ab externâ causâ caput percuſſum credant; ſequitur aurium tinnitus, coma, ſtertor, riſus ſardonicus, tendinum ſubſultus, convulſiones validæ, mors ſubita. In cranio poſt mortem ſæpiùs inventa fuit lactea materia. Sed & acutos pectoris morbos in puerperis vidit (*r*), quos, non ſine ratione, ſimili cauſæ attribuebat: flaccidas enim viderat his morbis ingruentibus mammas; ubi verò, bonâ fortunâ, mammæ denuò turgebant, cita ſequebatur ſanatio.

Sed & ſimilis metaſtaſis lactea quandoque in ipsâ pelvi colligitur (*s*): raro autem hoc fit antè duodecimum, aut quintodecimum, à partu diem, ſi febris lactea adfuerit, & mammæ intumuerint. Ille autem facilis ſeceſſus lactis à ſanguine diù manet in lactantibus fœminis. Talis enim metaſtaſis ad pelvim contigit fœminæ, integro poſt partum anno elapſo; ſed ante binas hebdomadas perdiderat infantem, cui hactenus ubera dederat. Obſervavit autem, plerumque talem metaſtaſim fieri quindecim diebus, poſtquam flacceſcere inceperunt mammæ, etiam in illis, quæ non lactaverunt; ſed quibus lac per papillas tamen exſtillaverat. Pluribus obſervatis hoc confirmatum fuit, neque multò citiùs contingit unquam talis metaſtaſis, niſi in illis, quibus lac non derivatum fuerat ad mammas, ſed ſtatim potiùs ad alia loca tendebat. Solet tunc materia illa lactea colligi in tunicâ celluloſâ, per quam peritonæum pelvi nectitur, vel inter muſculum *Pſoam* & *Iliacum*, circa ligamenta lata, & quandoque in pluribus locis ſimul. Dum hoc fit, obtuſus dolor circa inguina, pondus in pelvi, & debilitas femorum, percipiuntur. Si decumbat in dorſo, femoribus extenſis, plus moleſtiæ habet, quàm ſi eadem flexa fuerint. Rariùs in utroque latere ſimul hæc ſymptomata apparent; ſed dum in uno latere tentatur diſſipatio, in altero latere ſimilia ſequuntur ſymptomata. Poſteà ad femur lactea hæc materia pergit, & tunicam celluloſam diſtendit; tadem eandem in crure & pede obſervantur, ſícque omnia tument œdemate, & minuuntur dolores, qui anteà circa pelvim fuerant. Ubi diſſipari incipit tale œdema, femora primò detumeſcunt, dein crura, & pedes, ſimili modo, utì anteà in hydrope anaſarcâ dictum fuit. Vidi aliquoties tales tumores puerperii tempore: dum digitis premuntur, non obſervantur foveæ, ut in anaſarcâ;

(*p*) In fine Præfat. pag. 20. — (*q*) L'Art des Accouch. §. 874-878. pag. 146. 147. — (*r*) Ibid. §. 887-893. pag. 149. — (*s*) Ibid. §. 922. pag. 150. & ſeq.

ſed tumor magis reſiſtit, & fomentis ex lacte, cum ſapone Veneto decocto, ſatis feliciter ſolent diſſipari, intra decem vel duodecim dies; præcipuè, ſi urinæ craſſæ copioſæ prodierint, primò turbidæ, dein reliquis diebus multum ſedimenti deponentes.

Sed talis depoſitio materiæ lacteæ quandoque in aliis corporis locis colligitur, non diſſipanda ampliùs. Sic egregius Medicus *Chomel* (*t*) obſervavit, in fœminâ primiparâ, ita intumuiſſe ventrem, ut tribus à partu ſeptimanis ferè æquè turgeret, ac ultimo graviditatis tempore. Rupto ſponte umbilico, exivit ingens copia liquidi ſeroſo-lactei, ſed peſſimi fœtoris, & coloris ſubgriſei: bimeſtri ſpatio poſt ruptum umbilicum prudenti curâ evaſit, integrè ſanata. Credidit celebris ille Medicus, intrà duplicaturam peritonæi illam metaſtaſin factam fuiſſe. Simul etiam notat, quòd viderit in binis puerperis femora admodùm intumuiſſe: tumores illos adſcribit lochiorum ſuppreſſioni, & fatetur, quòd non ſine difficultate illos diſſipare potuerit: videntur tamen tales tumores potiùs pendere à metaſtaſi lacteâ. An ſimile quid in abdomine collectum invenit (*u*) Ruyſchius? Puerperam viſitaverat acriter febricantem, & de hypogaſtrii dolore immani, unà cum tenſione & induratione, conquerentem. In cadaveris *abdomine invenit multùm materiæ fœtidæ, loturæ carnis, aut lochiorum corruptorum, ad exemplum; qualis etiam à me reperta eſt in uteri cavitate.* Credidit autem, illud liquidum, quod in pelvi fluctuabat, ex utero per tubas Fallopianas in abdomen veniſſe.

Obſervata practica peritiſſimorum Medicorum docent, lacteam illam metaſtaſin varia occupare quandoque viſcera (*v*). Hyeme 1746. obſervabatur in puerperis morbus epidemicus. Aquæ, dum parturiebant, effluebant, & poſteà uterus ſiccus, durus, dolens, tumebat, nec lochia ſolito fluebant modo. A ventris fluxu morbus incipiebat, dolor ventris ſequebatur, imprimis circa locum quem occupant ligamenta uteri lata, tenſum erat abdomen, caput dolebat, & quandoque aderat tuſſis. Tertio, vel quarto, poſt partum die mammæ, quæ tunc turgere ſolent, flacceſcebant, & quinto, vel ſeptimo die puerperæ moriebantur. Pauperes ſolas invadebat hic morbus; præcipuè, ſi in noſocomio peperiſſent. Februario menſe adeò periculoſus erat morbus, ut ex viginti vix una evaderet. In cadaveribus inveniebatur coagulum lactis externæ inteſtinorum ſuperficiei adhærens, & ſerum lacteum in cavo abdominis effuſum; ſimile ſerum in quibuſdam reperiebatur in pectoris cavo, & dum pulmones ſecabantur, eructabant ſimilem lympham lacteam, ſed putridam. Ventriculus, inteſtina, uterus, ritè examinata, videbantur inflammationem paſſa fuiſſe, & grumi ſanguinis ex diſſectis canalibus uterinis exibant: in multis etiam ovariorum ſuppuratio videbatur adfuiſſe.

An non ex hactenus dictis concludi poteſt, metaſtaſin, lacteam producere poſſe omnia illa mala, quæ in textu enumerantur, & quæ lochiis ſuppreſſis tribui ſolent: prout nempè in has illaſve partes deponitur materia lactea, & quidem tantò majori cum periculo, quantò partes, in quas deponitur, ad vitam magis neceſſariæ fuerint, utì etiam, ſi materia hæc deponatur in loca, ex quibus difficulter eliminari poterit. Sic dum v. g. ad crura, & femora, deponitur, magna ſpes eſt, per fomenta,

(*t*) Académ. des Scienc. l'an 1728. Mémoir. pag. 413. & ſeq.
(*u*) Obſervat. Anatom. Chirurg. n°. 84. pag. 79.
(*v*) Académie des Scienc. l'an 1740. Mém. pag. 160.

frictiones, &c. ſic diſponi poſſe materiam hanc, ut denuò reſorpta per varias vias de corpore expellatur, per alvum, urinas, ſudores imprimis. Ubi verò in cavum calvariæ tendit, cita mors ſequitur. Simul etiam patet, ſollicitè diſtinguendum eſſe illum tumorem femorum & crurum, qui poſt partum ſequitur, à ſimili, qui in gravidis ab utero tumente, & venas comprimente, naſcitur; qui poſt partum, dum uterus ſubſidet, ſponte cedere ſolet. Prior enim à femoribus incipit, & dein ad inferiora deſcendit, tactui digitorum magis reſiſtit, nec ceſſante preſſione relinquuntur foveæ: poſterior ab inferioribus incipit, lentè aſcendit, mollior eſt, & prementibus digitis faciliùs cedit; eſt enim vera anaſarca, à venarum compreſſione nata.

Simul etiam patet, puerperas lactantes minùs periclitari ab hâc causâ, quàm illas, quæ natis ubera negant. Suctio ipſa lac in mammas evocat; retropulſio autem metaſtaſis talis periculum facit.

Non tamen in illâ opinione ſum, acſi lochia retenta nullum facerent periculum; ſed tantùm hoc monendum eſſe credidi, etiam de depoſitione materiæ lacteæ ad varia loca corporis cogitandum eſſe. Lochia enim naturaliter minuuntur illo tempore, quo febris lactaria ſolet incipere, & vix ſanguinea fluunt tunc, ſed potiùs ſubpurulenta. Primis autem diebus puerperii majus videtur eſſe à lochiis retentis periculum; ſequentibus diebus, poſt febrim lactariam, minùs; ita tamen, ut ſi retineretur illud purulentum, quod tunc exire ſolet, ab ejùs reſorptione in ſanguinem multum mali metuendum foret. Accedit, quòd, læſo in partu utero, ejus inflammatio ſæpè ſequatur; undè lochia ſupprimuntur; de quibus nunc dicendum erit.

Dum, excluſo fœtu, placenta ſeparatur, copia ſanguinis exit, quæ brevì poſteà minuitur; & tunc lochia minùs rubro colore tincta fluunt. Aëris acceſſus liber tunc adfuit, neque ille poſteà omninò impediri poterit; hinc ſemper metuenda eſt cita putredo ſanguinis, & aliorum humorum, qui in cavo uteri, vel in ſinubus qui in ipsâ ſubſtantiâ uteri adſunt, retinentur. Calor loci, humiditas, aëris acceſſus, putredini extravaſatorum & ſtagnantium humorum omninò favent: idem metuendum eſt à placentæ ſolutæ reliquiis; quamdiù enim adhuc integra utero adhæret, credibile eſt, humorum circumductionem adhuc pergere per placentam, adeóque illam non tam citò putreſcere. Si autem extravaſati humores liberè exeant, à putredine nihil metuendum erit. A morâ ergò in cavo vel ſinubus uteri imprimis metuendum eſt, ne putreſcant extravaſata, uterum ipſum malè afficiant, & reſorpta peſſimas febres producant, vel, ad alia corporis loca depoſita, & illa putredine inficiant. Si enim tot & tanta mala fiant à blandâ materiâ lacteâ, quid non metuendum erit ab ichore putrido? Hanc lochiorum retentorum corruptionem deſcripſit *Hippocrates* (*x*), monuitque, indè uterum exulcerari, & ab hoc putrido reſorpto periculoſam febrim accendi: unicam ferè ſpem curæ videtur habuiſſe, ſi putredo hæc, antequàm totum ſanguinem corruperit, expellatur de corpore: *Quinto, aut ſeptimo die quandoque venter turbatur, & nigra, & admodùm graveolentia, aliàs atque aliàs ſecedunt, & urina quaſi aſinina redditur. Quæ ſi ſeceſſerint, meliùs illi eſſe videtur, & curata brevì convaleſcit; ſin minùs periclitabitur vehementi alvi profluvio ipſi ſuccedente.* Alvi perturbatio, per quam, nondum omninò fractis viribus, expellitur illud corruptum, ſalutaris eſt; verùm ubi, diutiùs protracto morbo, omnes ferè corporis humores in

(*x*) De Mulier. Morb. Lib. I. cap. XXXVII. XXXVIII. Charter. Tom. VII. pag. 751.

putrilaginem ſoluti ſunt, tunc vehementi alvi profluvio perire ſolent. Undè ſimul patet, non omne alvi profluvium in puerperio ſemper timendum eſſe : hæc tamen opinio multorum animis inſedit, poſtquàm viderant, à lochiis ſuppreſſis tandem colliquativo alvi fluxu perire puerperas. Probè memini, dum puerperæ, gemellos enixæ, curam gererem, me peſſimè exceptum fuiſſe ab adſtantibus, dum nollem alvi fluxum compeſcere. Tertiâ die lochia omninò ſuppreſſa fuerant; venter durus & dolens erat. Molliſſimis fomentis adhibitis, leniſſimis aperientibus decoctis copiosè potatis, per alvum exiverunt viridia, fœtidiſſima, & quidem cum inſigni levamine; ac brevì convaluit.

Peſſimas febres ſequi ex lochiis ſuppreſſis, demonſtravit *Hippocrates* (*y*), exemplo mulieris, quæ ad frigidam aquam in Thaſo decumbebat, quæ filiam pepererat, nec eſſet purgata (à lochiis). Tertio enim à partu die correpta eſt febre acutâ horridâ (φρικώδης); aderant deliria, alvus turbata, multis tenuibus & aquosâ bile miſtis. Sitis aberat, & multa mala ſymptomata ſucceſſivè ſequebantur; poſt multa molimina critica, ſed imperfecta, poſt metaſtaſin ad dextram coxendicem, ſed abſque fructu, poſt febris mutationes varias, tandem octogeſimo die periit. Notavit *Hippocrates*, urinas fuiſſe perpetuò nigras, tenueſque, & aquoſas.

Rariùs autem eſt tanto tempore protrahi funeſtum morbum, cùm *Hippocrates* (*z*) alio in loco dixerit, de lochiis ſuppreſſis agens : *Intereunt autem aliæ alio tempore, prout corpus & affectio ſe habet. Verùm unum ac vigeſimum diem non excedunt. Frequentiùs ita accidit.* In *Epidemicis* (*a*) deſcribitur hiſtoria puerperæ, quæ laboriosè peperit gemellas, nec omninò purgatæ (à lochiis) primâ die jam febris acuta acceſſit; cum vigiliis, capitis & cervicis doloribus, delirio, urinis tenuibus, aquoſis, dein & nigris, aliiſque malis ſymptomatibus; hæc autem decimâ ſextâ die periit phrenetica. Confirmatur hoc *Sydenhami* (*b*) obſervatis : ille cautiſſimè tractabat lochiorum ſuppreſſionem, &, ſi minùs ſuccederet cura, conabatur trahere morbum : *Cum ſingulo quoque die curationis negotium magis magiſque extra aleam ponatur, & ſi ægra viceſimum diem ſuperaverit, jam ferè in vado eſt.* Videtur autem hæc *Sydenhami* methodus ſatis congruere cum textu *Hippocratis* (*c*), præcipuè, ſi ſecundùm Vaticanum exemplar (*d*), loco αἱ μῆτραι ἢ βιαϑεῖσαι, legatur μὴ βιαϑεισαι; tunc enim ſic ſonat : *At ſi illi vel medicamentis vel ſponte purgatio eruperit : id etenim accidit, ſi uteri os ſuum relaxaverint, non coacti à ſanguine derepente confertim delato; ſi, inquam, eruperit, graveolentia, & purulenta, repurgantur, interdùmque etiam nigra : túmque melius erit, & adhibitâ curâ convaleſcet.* Perfectè hæc conveniunt illis, quæ paulò antè dicta fuerunt : purulenta enim exeunt, nauſeoſi odoris, & ſi grumoſus ſanguis, inceptâ jam putredine deliqueſcens, exeat ſimul, fœtor adeſt, & maculæ, in linteis repertæ, cinguntur circulo livido, quandoque & nigro.

Lochiorum autem ſuppreſſio duplicem cauſam agnoſcit; vel enim non depluunt in cavum uteri, vel in utero colliguntur, nec exire poſſunt, ſi in grumos majores concreverint, aut exitus per uteri orificium à quâcumque causâ impediatur. *Quùm*

(*y*) Epidemic. Lib. III. textu 62. Ægrot. 2. Charter. Tom. IX. pag. 294.

(*z*) De Mulier. Morb. Lib. I. cap. XXXVII. pag. 751.

(*a*) Lib. III, textu XXXIX. Ægrot. 14. Charter. Tom. IX. pag. 308.

(*b*) Diſſertat. Epiſtol. pag. 535.

(*c*) De Mulier. Morb. Lib. I. cap. XXXVII. Charter. Tom. VII. pag. 751.

(*d*) Ibid. pag. 900. nº. 207.

mulieri

mulieri à partu purgatio fluit, non copioſè procedit, inflammatis nimirum uteris, eorumque oſculo concluſo. Uteri autem ſtomachus (collum) in ſe undique concidit (e): Notaverunt periti artis obſtetriciæ magiſtri, poſt partum, & placentæ eductionem, collum matricis, inſtar inteſtinuli, pendulum in vaginæ ſupremâ parte reperiri, & quandoque ab imperitis Obſtetricibus haberi pro corpore peregrino, quod evellere conantur, peſſimo certè, & periculoſo, errore. Cùm autem vaſa patula ſatis hient in uteri cavum, libera ſatis via eſt, per quam humores in uteri cavum venire poſſunt, niſi ſequens brevì inflammatio tumere faciat uteri ſubſtantiam, & ſi hæc vaſa citò claudantur: undè uteri inflammatio meritò pro frequenti causâ ſuppreſſionis lochiorum habetur. De hâc poſteà dicendum erit. Si à grumis obturetur os uteri, hi educendi ſunt; de quâ re videantur illa, quæ ad §. 1322. & 1326. dicta fuerunt.

Sed & obſervavit *Hippocrates*, pudenda concreta fuiſſe tempore puerperii, undè liber lochiorum exitus impediebatur: interim tamen & ſuppreſſionis lochiorum effectus potuit eſſe talis concretio præternaturalis. Sic autem habet (*f*): *Si verò puerperæ aliqua pudendi pars obturata fuerit (jam verò & id vidi), ſi os pudendi ulceratum fuerit, & ubi in partu, per vim egreſſo puero, exulceratum fuerit, contingit quid aphthæ ſimile, valdéque inflammatur, & labra ex inflammatione, quùm nimirum exulcerata ſint, in ſeſe concidunt, mutuóque cohærent. Sed & frigus fit, & ambo labra occluſa ſunt, quæ purgationis reliquias conſtringunt. Quòd ſi purgatio prodiret, ulcera non utique coaleſcerent.* Quomodò autem tale malum tractari debeat, dictum fuit anteà ad §. 1290. & §. 1315.

Anteà ad §. 1290. ubi de cauſis retenti fluoris menſtrui agebatur, dictum fuit, à perverſo ſitu oris uteri poſſe impediri menſtruorum liberum effluxum. Ubi de partu difficili agebatur, pariter dictum fuit, obliquum uteri ſitum in causâ eſſe ſæpiùs, ut mulier pariat difficiliùs. Sed & ab eâdem causâ lochiorum expurgationem impeditam deducit *Hippocrates* (*g*): *Si, ex partu, uteri in dextram obverſi fuerint, puerperii purgamenta non eunt, dolor imum ventrem, lumbos, & ilia, detinet, crus dextrum gravatur, & torpor occupat,* &c. *Si uteri in ſiniſtram partem, aut coxam, declinarint, dolor acutus & vehemens lumbos ac ilia, cruſque, detinet, & claudicat.* In quocumque alio obverſo ſitu uteri idem metuendum eſſe, facilè patet. Niſi enim uteri orificium directè reſpondeat vaginæ, difficiliùs fluent lochia; imò & integrè poſſunt ſupprimi, ſi os uteri vicinis partibus appreſſum claudatur. Quomodò autem uteri obverſioni ſuccurrendum ſit, anteà ad §. 1321. dictum fuit.

Omnium tamen maximè metuenda eſt lochiorum ſuppreſſio, quæ ab inflammatione uteri originem ducit. In difficili partu, utì anteà dictum fuit, magna vis infertur utero, ita ut quandoque rumpatur: caput infantis, ſi mole majus fuerit, in tranſitu ſæpè contundit, imò lacerat os uteri; rudiori evulſione placentæ ab imperitâ Obſtetrice toties læditur uteri ſubſtantia: undè non mirum eſt, uterum inflammari poſt partum, & à tali tumore inflammatorio lochia ſupprimi. Tales autem uteri inflammationes vix reſolvendo curari poſſunt; ſed ſæpè in ſuppurationem abeunt; quandoque & in gangrænam, ſubitò lethalem. *Hippocrates* (*h*), de uteri ulcere agens, dicit: *Morbus autem præcipuè ex partu invadit, ſi quid in ipſis dilaniatum*

(*e*) Ibid. pag. 751.

(*f*) De Morb. Mulier. Lib. I. cap. XLIV. Charter. Tom. VII. pag. 754.

(*g*) De Mulier. Morb. Lib. II. cap. XXVIII. pag. 816.

(*h*) Ibid. Lib. I. cap. LXIII. pag. 765.

computruerit. Si ergò tales cauſæ præceſſerint, à quibus læſio uteri fieri potuit, tunc de inflammatione uteri ſecuturâ metus eſt.

Hæc autem ſigna hujus mali recenſuit *Hippocrates* (*i*): *Si inflammatus fuerit uterus, vellicatur; quòd ſi quid corruptum fuerit, & recruduerit, febris corripit acuta & magna, horrorque durus partes circa pudenda; ferociter afficitur, mordetur, & concitatur. Ac ſi quis digito contigerit, rursùs pejus habet, & pungitur, caput & ſinciput dolet, tum caligo, tum frontis ſudor adeſt, extrema perfrigerantur ac tremunt, interdùm etiam ſopor occupat, neque audire poteſt, neque aliquid uterus efficit; multum eſt cibi faſtidium, neque ſtomachus, neque ventriculus, omninò cibum attrahit; vociferatur, proſilit, dolet pubem, inguina, lumbos, & occultos pudendi locos; celeritérque intereunt.* Similia his alio in loco (*k*) habentur, ubi deſcribit mala, quæ contingunt. *Si uteri ex partu inflammati fuerint;* addit tamen & alia quædam; *Ex ventre verò incendium nunquam deſinit, ſitit, & coxendices dolent, imus venter vehementer intumeſcit, & alvus turbatur: Dejectio mala eſt, graveolens.*

Apud *Aetium* (*l*), præter generalia uteri inflammati ſigna, enumerantur illa, quæ diverſa loca uteri, quæ à morbo occupantur, deſignant. Sic ſi uteri cavum, aut fundus, fuerint inflammata, ſummum dolorem adeſſe dicit: *Ut ſæpè, nec exteriùs quidem, tangi patiatur.* Si poſteriorem uteri partem occupet inflammatio, *Dolor lumbos magis vexabit, durique ſtercoris excrementa detinebuntur; quoniam inteſtinum rectum opprimitur.* Si anterior & inferior regio uteri inflammetur, urinæ aderit difficultas, ob ſimilem rationem. *Si obliqua loca occupaverit, inguina extenduntur, cruraque difficulter moventur.*

A parco lochiorum fluxu *Hippocrates* (*m*) notavit, ventrem ac veſicam conſtringi; & alibi (*n*), ſtranguriam ſuccedere utero inflammato. Omnia ſigna hæc inflammati uteri pulchrè collecta habentur apud *Moſchionem* (*o*); ubi etiam, ex *Cleopatræ* obſervatione, additur, utero inflammato, linguam aſperam, ac nigram, quaſi atramento tinctam, inveniri; & extremos digitos ac ungues dolere (*p*). Omnia autem hæc mala, quæ inflammationem uteri comitari ſolent, etiam à recentioribus Medicis obſervata fuerunt.

Si conſiderentur illa, quæ anteà ad §. 1285. & 1293. dicta fuerunt de mirabili illo regiminis imperio, per quod uterus malè affectus omnes corporis functiones turbare poſſit, minùs mirum videbitur, tot ſymptomatum catervam comitari uteri inflammationem. Simul etiam notari meretur, utì optimè monuit *Celeberrimus Simſon* (*q*), uterum puerperii tempore magis irritabilem eſſe, hinc à leviori ſtimulo, & animi affectu ſtringi, ita, ut lochia ſupprimantur illicò, & caterva malorum ſequatur. *Hippocrates* (*r*), poſtquàm varia mala recenſuit, quæ ſequuntur, ſi lochia non ritè repurgentur, dat hanc rationem: *Quippe cùm in molli parte, & benè ſenſili,*

(*i*) De Mulier. Morb. Lib. II. cap. L. Charter. Tom. VII. pag. 827.

(*k*) Ibid. Lib. I. de Morb Mulier. cap. LIV. pag. 758. & cap. LV. LVI. pag. 759.

(*l*) Liv. XVI. cap. LXXXV. pag. 162.

(*m*) De Mulier. Morb. Lib. I. cap. XXXVI. Charter. Tom. VII. pag. 750.

(*n*) Aphoriſm. 58. Sect. V. Charter. Tom. IX. pag. 230.

(*o*) Spach. Gynæc. pag. 12. 13. & Harmon. Gynæc. pag. 23.

(*p*) Harm. Gynæc. pars poſter. cap. X. pag. 28.

(*q*) An Inquiry in five Eſſays, pag. 67.

(*r*) De Mulier. Morb. Lib. I. cap. XLII. Charter. Tom. VII. pag. 753.

exiſtant, & in nervoſâ cavitate, multæ autem cum eâ partes ſocietatem habent, ſinciput, ſtomachus, mens percellitur, depravatur, nec facilè intelligere ſolet.

Simul etiam hinc patet, quare periti in puerperis tractandis viri ſiniſtri quid metuerint, ſi non ſedaretur pulsûs celeritas, inter parturiendum nata, primâ poſt partum horâ; ſolet enim tunc morbus acutus ſequi, & meritò metuitur uteri inflammatio, ac peſſimæ ejus ſequelæ (*s*). Videtur & huc ſpectare textus *Hippocratis* (*t*), ubi de febrium criſibus, & diebus criticis, agit. Poſteà enim ſubjungit: *Ad eundem verò modum etiam mulieribus criſes à partu contingunt.* Illud autem videtur obtinere, ſi morbo acuto à partu corripiantur; quod imprimis poſt difficilem partum contingere ſolet, læſo utero. *Galenus* (*u*) hoc ſuo Commentario confirmare videtur. Sic enim habet: *A quo die mulier pepererit, ab eo numerare incipias, non à quo cepit febricitare: Nam aliquæ ſecundo tertiove die, poſtquàm pepererint, in febrem incidunt, atque ab eo plerique futuram criſim enumerant. Verùm res ſecus habet, quum oportet à die quo fœtum edet enumerationem exordiri.* Febris enim lactaria, quæ ſecundo, vel tertio die incipit, plerumque brevì ſecedit, per blandum ſudorem, ſine ullis perturbationibus criticis. Sic, in textu *Hippocratis* paulò antè citato, mulier, quæ gemellas pepererat, ſed laborioſè, primâ die febre acutâ fuit correpta, & poſtquàm undecimo ac decimo-quarto die mala ſymptomata adfuiſſent, phrenitica interiit decimo-ſeptimo die. Imò & illa mulier, quæ in *Thaſo* decumbebat, cujus pariter mentio facta fuit, tertio à partu die acutâ febre correpta legitur quidem, ſed tamen videtur *Hippocrates* à partûs die numeraſſe morbi decurſum. Notat enim quòd *multò tamen ante partum febriculoſa decubuerat, cibumque faſtidierat*: nec credibile eſt, illam febrim poſt partum ſiluiſſe, ſed cum horrore in acutam degeneraſſe; quæ tamen de lentæ febris, quæ ante partum afflixerat, indole participabat, cùm octogeſimo die mortua fuerit (*v*).

Undè patet, lochiorum ſuppreſſionem meritò periculoſam haberi: *Niſi enim à lochiis mulier repurgetur, magno morbo corripietur, vitæque periculum incurret, niſi citò curetur, & aliquis convenientem ipſi purgationem promoveat* (*x*). Omnium maximè, ſi uteri inflammatio fuerit cauſa, vel ſequela, ſuppreſſionis lochiorum. *Niſi ſtatim curentur, plurimæ intereunt* (*y*). Quò & videtur ſpectare ſequens Prognoſis: *Uterinæ in ventriculis durities cum dolore, acutè perniciosum* (*z*).

Hactenus præcipuè dictum fuit de illis malis, quæ ab utero malè affecto, & lochiis retentis, oriuntur, utì etiam de his, quæ à metaſtaſi materiæ lacteæ in puerperis metuenda ſunt. Verùm & ipſa lochia retenta, morâ acriora reddita, reſorpta vaſis uterinis, & dein ad varia viſcera depoſita, producere poſſe periculoſiſſimos morbos, facilè intelligitur. Præclarus Medicus *Targioni Tozetti* (*), multis aliis ſcriptis in orbe literario notiſſimus, inſeruit ſuis obſervationibus unam alteramve, quæ huc ſpectant, & quas deſumſit ex manuſcripto Anatomico-Medico incerti aucto-

(*s*) Levret, l'Art des Accouchem. §. 814. pag. 134.

(*t*) In Prognoſtic. Charter. Tom. VIII. pag. 668.

(*u*) In Prognoſtic. Charter. Tom. VIII. pag. 668.

(*v*) Epidemic. Lib. III. text. 62. Ægrot. 2. Charter. Tom. IX. pag. 294.

(*x*) De Naturâ Pueri, cap. v. Charter. Tom. V. pag. 315.

(*y*) Hippocr. de Morb. Mulier. Lib. I. cap. LIV. Charter. Tom. VII. pag. 758.

(*z*) Coac. Prænot. n°. 528. Charter. Tom. VIII. pag. 883.

(*) Prima Raccolta di Oſſervazione Mediche, pag. 92. &c.

ris, qui decimo ſexto ſæculo vixit, & videtur optimâ fide narraſſe illa, quæ viderat propriis oculis: ſimul figuras ſatis nitidas partium, de quibus agit, addidit. Secuit autem cadaver puerperæ, quæ poſtridie à partu graviſſimâ corripiebatur Epilepſiâ, ita ut linguam ſibi mordicus abſciderit; dein apoplectica interiit, cùm per triduum totum manſiſſet aphona. Uterum invenit tumidum, plus quàm pollicem in ſubſtantiâ craſſum, durum, carnoſum, vaſa ſpermatica pollicem craſſâ, tumida, ſubnigra, quaſi eſſent ſanguine grumoſo plena, qui à partu debebat per uterum exonerari: teſtes, quos cornua uteri vocant plerique, invenit tumidos. In ipſo uteri cavo invenit ſanguinem craſſum, atrum, hærentem arctiſſimè cotyledonibus, ut vix avelleretur; qui putris videbatur. *Cotyledones autem ſunt venarum uteri oſcula parva, ut puncta viderentur ſubnigra. Caro verò, ſeu ſubſtantia uteri carnoſa, & alba erat & dura, & per ipſam arteriæ & venæ tranſibant, ut ſi quis acu iſtum librum perforaret, & cùm per tranſverſum ſecaretur caro, proſiliebat ſanguis, quaſi ſi quis acu acutiſſimâ illam perforaſſet. Os uteri habebat duos veluti muſculos parvos intro ſe, & tenues, ſive membranæ alicujus partes videantur, utrimque claudentes os ipſum, ut ne acus quidem immitti poſſet, gravidâ exiſtente muliere: ſic mihi oſtendit magiſter Gulielmus Barbitonſor, &c.* Collegit hinc, mulierem hanc periiſſe ob retenta lochia, quæ primâ tantùm die fluxerant ſat copioſè, materiâ nempè in cerebrum tranſlatâ: notat ſimul, ante annum aliquot convulſiones Epilepticas habuiſſe noctu. *Conjecit quoque, maximum laborem fuiſſe illi in partûs exitu ad os uteri; nam totum erat lividum, quaſi ictum eſſet baculo, aut ſaxo.* In capitis ſectione, dum ſepararetur à cranio Pericranium, mirabatur, *profuſiſſe tantum ſanguinis aquoſi, ac tenuis, & ſeroſi, ut cranium videretur ſimile eſſe cribro, & ab ipſomet oſſe emanabat, nec decipiebar, videbaturque illud cranium eſſe veluti perforatum, eratque colore ſubobſcuro livente, & vidimus venas duræ matris fuiſſe in causâ hujus fluoris & effuſionis, &c.* Deindè addit: *Notavi quoque, cùm pericranium à cranio ſepararetur, quaſi aliquot putre divelleretur ab oſſe, ſic nullo momento, ac ut rem fracidam, illud ab oſſe, ſeparari.* Videntur autem hîc pericranium, calvaria, ac dura mater, imprimis læſa fuiſſe; nam de reliquis in cavo calvariæ contentis nihil refert. Sed mox ſubjungit ſequentia: *In Domicellâ* de Mauvoyſin, *quæ obiit à partu epileptica unà & apoplectica, ſectâ obſervavi, totum ventriculum ſiniſtrum cerebri fuiſſe plenum aquoſo ſanguine, ſeroſo, putri, ac pravi coloris, & venas plexûs retiformis unà cum arteriis fuiſſe tumidas, quaſi inſufflatas, ſubnigras, quæ notæ erant partis non naturaliter affectæ.* Hîc manifeſtè ad capitis interiora delata fuerunt, lethali metaſtaſi: nec invenit vaſa rupta, ſed tumida & infarcta.

Facilè autem intelligitur, lochia depoſita ad varia viſcera, diverſos efficere morbos pro diverſitate functionum, quæ ab his viſceribus pendent. Horum malorum catervam deſcripſit *Hippocrates* (*a*): *Si verò mulieri puerperii purgatio ad caput irruat, thoracemque ac pulmonem (id enim contingit), plerumque ſtatim moriuntur, ſi detineatur, &c: Si verò per os non prodeat puerperii purgatio, ſed cum impetu delata ſursùm vertatur, puerperia (lochia) deliteſcent, neque pro ratione procedent, tuſſis & aſthmata eam corripient, oppletoque à ſanguine pulmone, latus & dorſum valdè dolebit. Quúmque tuſſit, ſiccum per tuſſim rejicitur; aliàs verò ſpumoſum exſpuitur. At progreſſu temporis ſputum ſubnigrum & turbidum apparet, pectora calor magis quàm reliquum*

(*a*) De Mulier. Morb. Lib. I. cap. XLV. Charter. Tom. VII. pag. 755.

corpus detinet, nimirùm ſanguine ipſa calefaciente, &c. Quòd ſi purgatio impetu ſursùm delata per os non exeat, neque ad pulmonem vertatur, ei ad faciem puerperia divertent, quæ admodùm rubicunda erit, & caput grave, neque id citra dolores movere poterit, oculi etiam valdè rubicundi erunt & ex ipſis ſanguis tenuis effluet. Eſt, ubi etiam nonnullus ſanguis per nares effluit, qui ſi effundatur, hoc modo diuturnior morbus evadit. In alio loco (*b*) monet à lochiis minùs, quàm oportet, fluentibus, nonnullas corporis partes ad motum impotentes reddi, quandoque claudicationem ſequi.

Omnia autem hæc contingere poſſunt etiam in ſaniſſimis mulieribus, quibus poſt partum puriſſimus ſanguis exit, quaſi de victimâ flueret: poteſt enim ſolâ morâ in cavo vel ſinubus uteri corrumpi, & putrida, indè nata, miaſmata reſorberi, quæ dein pro diverſâ metaſtaſi varios & periculoſiſſimos morbos producunt. Majus certè diſcrimen metuendum erit, ſi humores ante partum jam multùm degeneraverint à ſanitatis conditionibus. Monuit *Hippocrates* (*c*) in illis locis, quorum incolæ paluſtres aquas potant, mulieres œdematoſas fieri, & pituitâ albâ laborare non tantùm, ſed vix in ventre concipere, *neque purgationem poſt partum in his mulieribus commodam contingere.* Alibi (*d*) dixit: *In geſtantibus uterum ſalſuginoſa, ſignificant poſt partum moleſtias ex albis mordacibus. Tales purgationes indurant; ſingultus in his, malum, & uterorum procidentia quæ & unà interficit.* Et paulò pòſt (*e*): *Uterum gerentibus ſalſuginoſæ juxta fauces fluxiones, malum.* Anteà enim dictum fuit, poſtquam ſanguine diſtenta vaſa uterina fuerint evacuata, tertio die lochia prodire, quæ puris conditiones referunt, ſícque uteri cavam ſuperficiem repurgari. Verùm ad §. 387 demonſtratum fuit, requiri blandam humorum indolem, ut benigna fiat ſuppuratio. In tali autem puerperâ acriores humores ad uterum derivantur; undè ſenſilis ejus ſuperficies nimis irritabitur.

Sed & ob eandem rationem morbi prægreſſi puerperium conſiderandi ſunt. Dixit *Hippocrates* (*f*): *Quæ ante partum, in modum choleræ morbi doluerunt, facilè quidem pariunt; verùm ſi febricitent, malignè habent, tum aliàs, tum ſi circa fauces quid vexet, aut aliquod ſignum in febre malignum appareat.* De pituitoſis, & lienoſis, mulieribus prædixit (*g*); & lochia non boni coloris proditura, & metum fore, ne ſupprimantur. Alibi (*h*) monuit: *Si mulier uterum gerens morbo aliquo minimè cognato laboret, in puerperâ purgatione perit.* Recentiorum Medicorum obſervationes hoc confirmarunt. Sic *Hoffmannus* (*i*), *quando gravidæ, ultimis præſertim menſibus, cum æſtu interno de virium debilitate valdè queruntur, vidit ſæpè, & prædixit, in puerperio pravos eventus.*

Dictum fuit, uterum à lochiorum retentione inflammari, & quandoque à laborioſo partu, vel & rudiori Obſtetricis manu, inflammatum, ſuppreſſionem lochiorum producere. De ſignis uteri inflammati dictum fuit. Verùm talis inflammatio vel curabitur blandâ reſolutione, vel reliquos inflammationis exitus ſubibit, nempè ſuppu-

(*b*) De Mulier. Morb. Lib. I. cap. XLI. Charter. Tom. VII. pag. 753.

(*c*) De Aëre, Locis & Aquis, cap. III. text. 7. Charter. Tom. VI. pag. 195.

(*d*) Coac. Prænot. n°. 526. Charter. Tom. VIII. pag. 883.

(*e*) Coac. Prænot. n°. 537. Ibid. pag. 884.

(*f*) Coac. Prænot. n°. 535. Ibid. pag. 883.

(*g*) De Mulier. Morb. Lib. I. cap. XXVIII. XXIX. Charter. Tom. VII. pag. 746. 747.

(*h*) De Natur. Puer. cap. V. Charter. Tom. V. pag. 315.

(*i*) Medic. Ration. & Syſt. Tom. IV. part. II. Sect. I. cap. I. Enarrat. Morb. Obſ. II. p. 25.

rationem, gangrænam & ſphacelum, ſcirrhumque, ex quo Cancer uteri ſequi poterit: Uteri autem inflammatio gravior ſæpè omnes functiones encephali adeò turbat & opprimit, ut mors ſequatur antequàm varii inflammationis exitus locum habere poſſint. Anteà ad §. 432 dictum fuit, gangrænam viſcerum lethalem eſſe; genitalium verò curatu difficilem; ſimul aliquot caſus ſanatæ gangrænæ in genitalibus fuerunt recenſiti; imprimis ex *Ruyſchii* obſervatis. Dum nempè à difficili partu contuſa vagina, & inteſtinum rectum, gangrænâ contabuerant, & poſteà corrupta à ſanis per ſuppurationem ſeparata fuerant, ſuperſtite puerperâ. Quandò enim magnæ molis caput diù in exitu pelvis hæret, ſic comprimuntur omnes partes vicinæ molles ad dura pelvis oſſa, ut omnis humorum circuitus per partes preſſa penitùs impediatur; undè gangræna ſequitur. Tales gangrænas curatas fuiſſe quandoque, certò conſtat. Verùm ſi gangræna validam inflammationem uteri prægreſſam pro causâ habuerit, non novi, certâ obſervatione conſtare, quòd unquam hæc curata fuerit; certè, ſi unquam, ſaltem rariſſimè, talem curam contingere, vix erit ullus, credo, qui dubitet. Cùm autem nunquam gangræna ſanari poſſit, niſi ſuppuratione factâ, per quam omne corruptum & mortuum ſeparatur à partibus vivis, operæ pretium erit, quædam dicere de ulcere uteri. De Scirrho enim, & Cancro, anteà actum fuit, neque videtur hujus loci eſſe, ut de his inflammationis ſequelis agatur. Non enim propriè ad puerperarum morbos pertinent, cùm à puerperio jam reſurgentibus moleſta ſint hæc mala, & vix antè adverti poſſint.

Simul etiam facilè patet, non intelligi hîc ſuperficiariam illam & lenem ſuppurationem, per quam cava uteri ſuperficies depuratur, utì antè dictum fuit: verùm agitur hîc de ſuppuratione in ipsâ uteri ſubſtantiâ poſt prægreſſam inflammationem productâ. De his malis monuit *Hippocrates* (*k*): *At cura citò adhibenda eſt, ſi ulcera in utero fuerint. Nimirùm enim tenero in loco ſunt, celeriter increſcunt, brevique putreſcunt.*

Cognoſcitur ex inflammatione prægreſsâ, & ſignis ſuppurationis incipientis, de quibus & in *Capitulo de Abſceſſu*, & in morbis viſcerum inflammatoriis, ſæpiùs dictum fuit. Si ergò dolor circa uterum maneat pertinax, abſque ſignis peſſimis, ſuppuratio uteri exſpectanda eſt. *Dolor ventris poſt partum, in his purulenta purgat* (*l*). Solet & tunc febricula adeſſe, quæ ſuppurationes alicujus momenti, imprimis in viſceribus, comitari ſolet. Undè *Celſus* monuit (*m*): *Si mulieri ex inguine febricula orta eſt, neque cauſa apparet, ulcus in vulvâ eſt.* Si talis vomica in utero orta fuerit, optandum eſt, illam ſic rumpi, ut pus per vulvam exire poſſit; tunc enim citiùs ſanantur. Si autem per aliam viam pus exitum tentet, curatio protrahitur multùm, & quandoque difficulter admodùm obtinebitur. Idem verum eſt, ſi pus, in uteri ſubſtantiâ collectum, per metaſtaſin ad alia corporis loca deponatur.

Quandoque enim uteri vomica versùs exteriora pus collectum derivat. Undè *Hippocrates* (*n*) monuit: *Si uterus, quâ parte ad coxam incumbit, ſuppuraverit, eum concerptis linamentis curari.* Tunc enim manubus acceſſus datur, dum uteri ulcus extrorsùm aperitur; adeóque & linteis carptis, & turundis, & aliis pluribus,

(*k*) De Mulier. Morb. Lib. I. cap. LXVI. Charter. Tom. VII. pag. 768.

(*l*) Coac. Prænot. n°. 520. Charter. Tom. VIII. pag. 883.

(*m*) Lib. II. cap. VII. pag. 60.

(*n*) Aphor. XLVII. Sect. V. Charter. Tom. IX. pag. 223.

opus erit ; & ideò talia mala ἕμμοτα ab *Hippocrate* dicta fuiſſe, teſtatur *Galenus* (*o*); de quâ re aliâ occaſione dictum fuit. Aliquot tales caſus ipſe vidi, ſed ſemper longa erat cura, & quandoque fiſtula manebat, licèt ſanitas in reliquis rediiſſet ſatis commoda.

Talis & caſus apud *Celeberrimum Benevoli* (*p*) legitur, de juniore puerperâ, cui poſt partum difficilem quinto die ſupprimebantur lochia, cum febre validâ, abdominis tenſione & tumore, vomitu, urinâ parcâ, & reliquis uteri inflammati ſignis. Tentata fuerunt efficaciſſima remedia ad reſolvendam hanc inflammationem; verùm omnia ſymptomata perrexerunt uſque ad vigeſimum quintum diem; tunc febris cepit minui; ceſſabant graviora ſymptomata, manente tamen abdomine tenſo & tumido per ſex menſes & ultrà, imprimis circa dextrum Ilium, ubi percipiebatur durities circumſcripta. Poſt alios ſex menſes tuſſi moleſtâ corripiebatur; undè tumor ille durus anteà profundiùs latitans, incepit versùs exteriora protuberare. Tribus adhuc menſibus elapſis, opem *Benevoli* imploravit, qui, omnibus ritè examinatis, abſceſſum latere concluſit, fomenta applicuit, & ſexdecim à partu menſibus locum aperuit; quo facto, exivit pus bonum, ſed parcâ admodum copiâ, quantâ nempè contineri poſſe videbatur ſub integumentis, nec videbatur aliquid exire ab interioribus. Verùm poſt octo vel decem dies à tumoris aperturâ, ægra corripiebatur frigore, cum febri, & ſequenti mane, mutando apparatum, inveniebatur copia puris diſſoluti & fœtentis; perrexit autem ſimilis materia ſponte exire, nec augebatur copia, ſi manu premerentur vicina. Omni octavâ, vel decimâ die redibat febris, ſequente copioſiori evacuatione puris, per trimeſtre ferè ſpatium. Nihil autem aliud toto hoc tempore factum fuit, niſi quòd vulneris labia tenerentur à ſe mutuò remota, ut liber puri maneret exitus. Neque aliquid purulenti unquam de vaginâ prodiit; & ægræ, licèt diuturno morbo extenuatiſſimæ, ſolito tempore prodibant menſtrua. Vigeſimo menſe gangræna in vulnere aderat; quâ ſeparatâ, multùm aucta fuit apertura, quæ poſteà ſenſim imminuta fuit; manente parvo orificio, quod liberum exitum præbebat puri. Fiſtula manſit ſic incurabilis, cùm tutò incidi nullo modo poſſet, quoniam ſpecillum immiſſum per ſex digitos tranſverſos adigi poterat, tranſverſali, & ſatis profundâ directione.

Mirabilis caſus ſuppurationis poſt ſuppreſſa lochia legitur (*q*). Poſt laborioſum gemellorum partum, à valido terrore puerperæ lochia ſupprimuntur omninò, cum tenſione & dolore valido abdominis. Molliſſimis fomentis applicatis, & ſimilibus clyſmatibus injectis, venæ-ſectionibus in brachio repetitis, minuebatur utcumque vehementia dolorum; qui tamen manſerunt perpetui per quadraginta dies, & ultrà. Venter autem tumens ſuperabat molem, quam ante partum habuerat. Subitò augentur dolores, & quatuor digitorum diſtantia ab umbilico, tam à latere, quàm versùs inferiora, apertura ſponte fit; per quam exeunt plures libræ puris, replentes vas, quo aqua hauriri ſolet (*un ſeau*); pergebat adhuc ex ingenti abſceſſu pus exire, donec penitùs depletus foret. Simpliciſſimo apparatu Chirurgico applicato, brevì integrè convaluit. *Hippocrates* (*r*), de curâ hujus mali agens, ſuaſit lactis uſum; dein

(*o*) Ibidem.

(*p*) Diſſertazioni ed Oſſervazioni, &c. n°. 36. pag. 217.

(*q*) La Motte, Traité complet de Chirurgie, Tom. I. pag. 268.

(*r*) De Mulier. Morb. Lib. I. cap. LXII. Charter. Tom. VII. pag. 764.

dixit: *Poſt lactis autem potum, cibis quàm maximè incraſſandum, & ut utero geſtet procurandum; ſana enim evadet. Plerumque autem ex hoc morbo evadunt, & ſteriles redduntur.* Hæc tamen mulier, poſt tam gravem morbum toleratum, ſæpiùs peperit.

Contingit aliquando, ut pus collectum in uteri ulcere, reſorptum, per alia loca exeat. Sic vidi in gravidâ, quæ & hydrope anaſarcâ laborabat, dolorem ortum in dextro ilio, ſatis intenſum: poſt partum prodiit per vulvam pus olidiſſimum, quod copiâ minori ſenſim, & poſteà album, inodorum, fluxit quotidiè ad ſeptimum à partu menſem uſque: aderat ſimul cruris & femoris dextri imbecillitas; dein ex mammâ dextrâ pus exivit, & lentè convaluit.

In aliâ puerperâ vidi, poſt omnia ſigna abſceſsûs in ſiniſtro Ilio collecti, alvi fluxum olidiſſimum ſecutum fuiſſe; ſimul & aliqua copia ſimilis materiæ de utero fluere cepit, cum levamine, & reſtituto appetitu, qui anteà deficiebat. Pòſt incepit ſputa rejicere ſimilia, & magnâ copiâ quidem: tardè pariter convaluit.

Utì jam in utero collectum pus per alia loca quandoque evacuatur, ſic aliundè adveniens quandoque per uterum exit. Hanc diſtinctionem *Hippocrates* (*s*) fecit, & monuit, quibus ſignis hoc cognoſci poſſit: *An verò ab ipſis ſint uteris, hoc pacto dignoſces. Quæ enim ab ipſis ulcerationes ſunt, purulentam & compactam purgationem exhibent; quæ verò non ab ipſis, tenuem & ſanioſam.* Omnia, quæ de ulceribus internis curandis anteà dictá fuerunt, hîc quoque locum habent: *Ulcera* (*uteri*) *verò curanda ſunt, ut &, quæ in reliquo ſunt corpore, ſtudendo, ut inflammatio arceatur, repurgentur, impleantur, & ad cicatricem perducantur. Aqua autem potui danda eſt, vinum minimè, cibique pauci non multi* (*t*). Mollia ſatis remedia, & victum ſimilem, commendavit *Hippocrates* (*u*) in ulcere uteri, de quo hîc agitur; nempè cujus materia non aliundè delata, ſed in ipsâ ſubſtantiâ uteri nata & collecta, fuit: *In quibus autem purulenta & compacta defluunt, in his quidem univerſum corpus nullo modo movere oportet, ſed colluere & ex his totam curationem moliri.* Licèt enim deterſio ulcerum, ſi ſordida fuerint, quandoque acriora poſcat remedia, tamen in parte adeò ſenſili, & tantum imperium habente in reliquum corpus, prudenti cautelâ opus eſt. Ulcus uteri curabat *Harvæus* (*v*), quod ſatis antiquum jam erat: cùm autem uſitatis remediis parùm proficeret, validiora tentare voluit, addens ſolitis injectionibus aliquantulum *Vitrioli Romani; à cujus acrimoniâ perculſus uterus ſubitò ſe contraxit, induruitque, adeò ut ad tactum lapide rigidior ſentiretur; ſimúlque plurima ſymptomata hyſterica oborta ſunt, quæ ab uteri ſtrangulatu, tetriſque inde vaporibus ſurſum latis, Medici vulgò fieri exiſtimant. Duravit aliquamdiù hoc malum, donec à mitioribus & anodynis remediis placatus uterus orificium ſuum laxaret, liquoremque acrem (quem injeceram) unà cum ſanioſâ putrilagine expelleret.* Utilis hæc obſervatio docet, quanta mala ſequi poſſint, ſi uterus irritetur, ſive acri remedio, ſive alio quocumque modo, hoc fiat.

§. 1330. CUncta hæc eradicantur ſponte, radice mali excisâ (1329.)

Cùm omnia hæc mala à lochiorum ſuppreſſione ortum duxerint, hinc redeuntibus

(*s*) Ibidem. cap. LXV. pag. 766. — (*t*) Ibidem. cap. LXVI. pag. 768. — (*u*) Ibidem. cap. LXV. pag. 767. — (*v*) Exercitat. de Generat. Animal. in capit. de Partu, pag. 579.

lochiis

lochiis omnia hæc minui, vel & integrè ceſſare, ſolent. Præcedenti paragrapho patuit, retenta lochia diverſiſſimos morbos producere, prout in hoc illúdve viſcus rapiuntur; & *Hippocrates* (*x*) ſimilia monuerat: *Si ex partu minimè purgata fuerit, venter & crura tument, & rigor & dolor imum ventrem & lumbos occupat, quandoque etiam ad viſcera progreditur.* Similia his alibi leguntur (*y*). Præterea (*z*), loquens de puerperâ, cui *primis tribus aut quatuor diebus puerperii purgatio prodierit, deindè ei derepente perdatur*, addit: *Si verò curetur victûs ratione mulier, ſupererit, ſi citò curetur.*

Si enim viſcerum fabrica à lochiis per metaſtaſin depoſitis multùm læſa fuerit, redeuntibus poſteà lochiis, non ſequetur integra ſanitas, ſed quarundam actionum manebit vitium, & quandoque per omnem vitam. Undè alio in loco (*a*), ubi agit de lochiis ad caput, thoracem, aut pulmonem, irruentibus, monet, puerperam plerumque ſtatim mori; ſi autem ſuperſtes fuerit, pulmonem ſæpè purulentum evadere, tuſſim & aſthma ſequi: Si autem ad caput vertantur lochia, *mente alienabitur, & delirationes furioſæ exiſtent.* Deindè addit: *At curata convaleſcit; non autem multa ſpes eſt, eam ſupereſſe: Ac ſi fortè ſuperſit, ſurditas, aut in totum cæcitas, ſuccedet.* Suis obſervatis idem confirmavit *Sydenhamus* (*b*), ubi agit de malis, quæ lochiorum ſuppreſſionem ſequuntur: *Nonnunquam enim Phreneſi laborant ex hâc occaſione, quæ in dies efferatior reddita ſpaſmos primùm, dein mortem, infert: Si verò mortem evadant, mitiùs aliquantulum inſaniunt, quandoque ad ultimum vitæ terminum.* Triſtes tales caſus ipſe aliquoties dolens vidi.

Indè patet, tunc tantùm ſequi integram ſanitatem, redeuntibus lochiis priùs ſuppreſſis, ſi nempè citò hoc fiat, & nullum viſcus adhuc inſigniter læſum fuerit per metaſtaſin lochiorum.

§. 1331. HInc requiruntur Antacida lenia, ad labem acidam ſeri ſopiendam; diluentia lenia ex hordeatis, avenatis, amygdalatis, juſculis; aperientia ſpecifica leniſſima ex moderatè cardiacis & uterinis; aperientia localia, Clyſmata, Fomenta, Cataplaſmata, Emplaſtra, Linimenta, Cucurbitæ, Peſſaria, Suppoſitoria.

Agitur jam de methodo tractandi puerperas, ut lochiorum ſuppreſſio caveatur, & quænam tutò tentari poſſint, ut lochia ſuppreſſa, vel parca nimis, provocentur.

Imprimis hîc attendendum eſt ad alia, quæ ad §. 1329 dicta fuerunt; nempè lochia naturaliter multùm minui, & circa tertium quartumque diem vix ſanguinolenta eſſe, ſed tunc ſubpurulenta quædam prodire, per quæ uteri cava ſuperficies depuratur; adeóque malè conſuleretur puerperis, ſi darentur talia tunc remedia, quæ lochia pellerent. Dum autem mammæ turgere incipiunt, tunc impetus & copia humorum ab utero avertitur, & versùs mammas tendit: undè lactantibus puerperis, cæteris

(*x*) De Naturâ Muliebri, cap. IX. Charter. Tom. VII. pag. 685.

(*y*) De Morb. Mulier. Lib. I. cap. XL. Ibid. pag. 752.

(*z*) Ibid. cap. XXXIX.

(*a*) Ibidem. cap. XLV. pag. 755.

(*b*) Diſſertat. Epiſtol. pag. 531, 532.

paribus, minori copiâ fluunt lochia: illis verò, quibus lac ex mammis reſorberi debet, ferè ſemper lochia augentur, dum hoc fit.

Quies autem abſoluta corporis & mentis omninò requiruntur. Vix enim credi poteſt, quàm mobiles ſint puerperæ in toto genere nervoſo, præcipuè ſi teneræ molliter educatæ, & hyſtericis malis obnoxiæ, fuerint. Triſtiſſimos iræ, terroriſve, effectus plurimis exemplis probavit *Peu* (*c*). Similes vidi aliquoties. Importunæ viſitationes amicarum, quæ gratulaturæ adveniunt, multùm ſæpè nocent: præcipuè peſſimus ille mos apud nobiles invaluit, & vix potui obtinere, ut in aliud conclave, remotiùs à puerperâ convenirent illæ, quæ ex amicitiâ, vel more, quotidie accurrebant, puerperam ſalutaturæ. Si inter tot matronas ſit vel unica, quæ memores imò ſub pectore reconditas iras, licèt diù ſopitæ credantur, renovet, peſſima certè metuenda ſunt. Fragrantes odores, quibus multi adeò abuti ſolent, ut etiam mutatis veſtibus tota cutis illis imbuta maneat, turbant ſæpè adeò puerperas, ut mox ſequantur enormes capitis dolores, deliria, lochiorum ſuppreſſio (*d*). Plures tales caſus vidi: hinc ſolent lectis puerperarum adnectere nodulos, ex fœtidis uterinis, *aſſa fœtida*, *caſtareo*, &c, compoſitos, qui quandoque & ſuâ graveolentiâ moleſti ſunt. Omnia hæc caveri poterunt, ſi puerperæ in perfectâ ſerventur quiete, ita ut vitentur omnia, quæ mentem, vel corpus, ullo modo turbare poſſunt. De hâc cautelâ adeò neceſſariâ jam dictum fuit ad §. 1329. Abſolutam autem puerperarum quietem ad plures dies protractam voluit *Sydenhamus* (*e*). Credebat enim ex illis, quæ in puerperio moriuntur, vix decimam quamque perire ob defectum virium, aut labores toleratos, ſed tantùm ideò; quòd debito citiùs lecto ſurrexerint. *Quamobrem iſtis, quæ me audiunt, ubique auctor ſum, ut ad diem ſaltem decimum in lecto ſe contineant, ſi modò naturæ paulò debilioris ſint, præcipuè ſi vaporibus, qui vulgò dicuntur, jam pridem fuerint tentatæ.* In robuſtis enim & laborioſis mulieribus obſervatur quotidiè, quòd non adeò longâ in lecto morâ indigeant. *Levret* (*f*) in illis, quæ flaccidum corpus habent, & ſedentariam vitam duxerunt, caveri juſſit, ne ante duodecimum diem vel pedem lecto efferant, ob metum prolapsûs uteri.

Abdomen molliter fulciendum eſſe linteo lato, §. 1329. dictum fuit. Nihil autem magis noxium eſt, quàm validè faſciis ventrem conſtringere. Mirabatur *Peu* (*g*), accedens ſecundâ poſt partum die juvenem puerperam, quam feliciter liberaverat, anxiam jacere, oculis ſcintillantibus, ob immanem capitis dolorem, inſomnem penitùs: aderant nauſea, tuſſis, animi leve deliquium, ructus fœtidi, dolor lateris ſiniſtri, lochiorum ſuppreſſio: ſubitò binæ venæ-ſectiones in brachio, tertia in pede, inſtituebantur, & tamen augebantur omnia ſymptomata: dum ulteriùs inquiritur in cauſam tot malorum, invenitur abdomen faſciâ validè adeò ſtrictum; ut mirum videretur, illam reſpirare potuiſſe. Solvitur faſcia, mox redierunt lochia, & omnia illa mala ſymptomata evanuerunt. Plures ibi ſimiles caſus recenſet.

Imprimis attendendum eſt, ne urina in recèns enixis puerperis nimis diù retineatur. Dum enim vacuo jam utero flaccidum abdomen eſt, veſica diſtenditur facilè abſque ullâ moleſtiâ, & ſæpè non ſentiunt ullum nixum mingendi, antequàm veſica

(*c*) La Pratique des Accouch. Lib. I. chapit. VIII. pag. 75. &c.

(*d*) Ibidem. pag. 230.

(*e*) Diſſert. Epiſtol. pag. 532.

(*f*) L'Art des Accouchem. §. 841. pag. 139.

(*g*) La Pratique des Accouch. Liv. II. chap. XVI. pag. 526.

ultra modum diſtenta fuerit, & vim ſe contrahendi amiſerit; undè difficilis iſchuria ſequitur, quæ cathetere in veſicam immiſſo levari debet. Ut hoc vitetur, ſollicitè ſemper monui, ut puerperæ, poſtquàm per aliquot horas quieverint, tentent urinam excernere, quamvis nullum ad mingendum ſentiant ſtimulum. Inter parturiendum enim quandoque ſitiunt, & multùm potant, poſt partum juſcula dari ſolent; undè urinæ copia in veſicâ colligitur.

Adeò religiosè quietem in puerperio ſervandam voluerunt multi, ut piaculum crediderint, ſi lintea mutarentur citiùs, quàm circa decimum à partu diem (*h*). Certum eſt, frigidum aërem, primis puerperii diebus imprudenter admiſſum, plurimùm nocuiſſe, præcipuè ſi inferiores corporis partes tangeret. Verùm etiam conſiderandum eſt, lochiis conſpurcata eſſe linteamina, quæ à calore corporis citò corrumpuntur, & peſſimè fœtent. Memini, me aliquando viſitaſſe tales puerperas, quæ jam per aliquot dies in his ſordibus morabantur. Dum manum de ſtragulis eductam mihi porrigebant, pulſûs explorandi causâ, tantus fœtor nares feriit, ut vix non animo linquerer, quamvis non adeò delicatum me credam, ut à malè olentibus afficiar facilè. Sponte patet, peſſima mala metuenda eſſe, ſi in putridâ tali atmoſphærâ cogantur per plures dies decumbere puerperæ. Obſervata fidelia confirmaverunt, putrida hæc miaſmata nocuiſſe puerperis, dum in noſocomiis decumbebant: magnus enim illarum numerus peribat; & ſuſpicari ceperant Noſocomii Præfecti, ignorantiam aut negligentiam Obſtetricantium in causâ eſſe. Plura ſecabantur cadavera defunctarum, & corporis interiora abſceſſibus plena fuerunt inventa. Sapiens Medicus omnia attentè examinans, hanc cauſam invenit, quod ſub conclavi puerperarum decumberent vulnerati. Confirmabatur ejus ſententia indè imprimis, quòd aucto vulneratorum decumbentium numero creſceret puerperarum ſtrages, minuto pariter decreſceret. Aër humidus, tam calidus, quàm frigidus, nocebat; ſiccus autem proderat: notum enim eſt, humidum äërem putredini favere, præcipuè ſi ſimul calidus fuerit. Dum autem puerperæ locabantur in conclavi inferiori, non obſervabantur ampliùs hæc ſtrages: aër enim, putridis exhalationibus imbutus, levior eſt, undè ſuperiora petit (*i*).

Hinc videtur conducere, ut lintea citiùs mutentur, ſed omni cum cautelâ, ne aër frigidior corpus allabatur, vel lintea humida & frigidiuſcula adhibeantur. Commodè ſatis hoc fieri poterit, ſi breviori induſio utantur puerperæ, quod tantùm ad umbilicum pertingit: dum reliquum corpus tegitur linteo, quod procinctorii inſtar circumapplicatur, & citò & facilè, abſque mutatione corporis, mutari poteſt. Omnia autem hæc linteamina, ſicciſſima, calida, vel & fumo *olibani*, *maſtiches*, &c. imbuta adhibentur. Ditioribus ſolent conſtrui bini lectuli, ſibi invicem exactè contigui, qui, ſi opus fuerit, levi negotio, & abſque ullo ſtrepitu, poſſunt removeri, dum lectulorum pedes rotulis, in omnem directionem volubilibus, inſtructi ſunt. Dum contigui ſunt hi lectuli, facili negotio puerpera ex uno in alterum devolvitur; ſícque omnia depurari poterunt. Vix credibile eſt, quantum levamen indè percipiant puerperæ, ſi non cogantur diù immorari his ſordibus.

Si tunc in perfectâ quiete manſerint, garrulæ nimis arceantur Cuſtodes, ut muta

(*h*) Levret, l'Art des Accouch. §. 841. pag. 139.

(*i*) Peu, la Pratique des Accouchemens, Liv. II. chap. 1. §. 3. pag. 268.

ſint miniſteria, ſubobſcuro in loco, dubiâ in luce, decumbant, ut vitentur omnia, quæ ſenſus validè afficere poſſint, puerperium feliciter abſolvetur.

Victus debet eſſe mollis, liquidus, ex avenâ, hordeo, oryzâ, & ſimilibus juſculis carnium non nimis meracis, ſæpiùs de die, non nimiâ copiâ ſimul, exhibitis. A carnibus abſtineant, donec febris lactaria ceſſerit; deindè ſenſim carnes albæ conceduntur, minori copiâ primò, dein prudenter aucta, prout fames & digeſtio bona creſcunt. Interim ſemper cogitandum eſt, puerperas eſſe nutriendas: ſeliguntur quidem cibi leves, & facilis digeſtionis; ſed talis horum copia concedi debet, quæ alendo corpori ſufficit. Quandoque moroſæ puerperarum Cuſtodes, aliquando & Medici nimis ſeveri, famem pati cogunt puerperas primis diebus; quod noxium eſt. De hâc re videri poſſunt illa, quæ anteà ad §. 600. & 601. dicta fuerunt.

Potus pariter blandus, tenuis, copioſior, laudatur, ut omnes humores diluti & facilè meabiles maneant. A vino primis diebus abſtinetur, niſi languor aliquam ejus copiam poſcat: aſſuetis aqua placet, & prodeſt, utì & blandæ emulſiones, infuſa ex emollientibus herbis parata. Cereviſiam recentem, benè defœcatam, mollem, nunquam nocuiſſe vidi puerperis quæ hoc potu uti conſueverant. Qualiſcumque potus concedatur, ſemper dari debet ſubtepidus, frigidus nunquam: ſolent enim ſequi tormina moleſta, horrores, lochiorum ſuppreſſio.

Cùm autem, utì anteà dictum fuit, ſerum lacteum ad uterum derivetur, & poſteà ad mammas, ac pleraque, quæ pro potu & cibo conceduntur puerperis, imprimis recèns enixis, ſponte aceſcant, hinc antacida lenia, abſorbentia nempè, exhibentur, ex *lapidibus cancrorum*, *coralliis*, *cornu cervi uſto*, *&c.* de quibus videantur illa, quæ ad §. *66.* dicta fuerunt, ubi de corrigendâ acrimoniâ acidâ agebatur.

Anteà dictum fuit, ultimo nimirum graviditatis tempore à tumente utero quandoque ſic premi inteſtina craſſa, ut colligantur in illorum cavo duræ fœces, quarum ſæpè tanta moles eſt, ut poſt partum, ad inteſtinum rectum delatæ, difficillimè excludi poſſint. Dum partus inſtat, prudentes Obſtetrices clyſma injicere ſolent, ne fœces in inteſtino recto hærentes obſtaculum faciant. Multis mulieribus inter partûs nixus alvus evacuatur. Si hoc factum fuerit, per biduum vel triduum abſque noxâ exſpectari poterit. Si autem alvus ſtricta maneat, tutò ducetur injecto clyſmate, ſed leni tantùm. Juſculum, aut decoctum emolliens, cum unciâ unâ alterâve *olei amygdalarum*, & eâdem quantitate *ſyrupi althææ*, ſufficiet ad hunc uſum: ſcopus enim eſt tantùm, vias lubricare, & fœces emollire, ut faciliùs exire poſſint; nec vidi unquam, hoc nocuiſſe. Sunt tamen quidam in hâc opinione, alvum ſtrictam conducere puerperis, & per octo, imò plures dies illam ducere non audent, vel molliſſimo clyſmate, exſpectantes, donec ſponte, non ſine magnis ſæpè anguſtiis, & nixu validiſſimo, duræ exprimantur fœces. Metuunt enim diarrhœam, quam ſemper ominoſam, & vix non certò lethalem, puerperis credunt. *Monuerat Hippocrates* ſequentia (*k*): *Si verò uteri ex partu laboraverint, febris levis detinet, interiore autem parte imus venter accenſus eſt, interdúmque ad coxam uſque intumeſcit, dolor etiam imum ventrem & laterum mollitudinem occupat, & dejectiones bilioſæ ſunt & graveolentes, ac, niſi alvus ſiſtatur, derepentè perit.* Varia dein commendat ad alvum ſiſtendam remedia. Verùm anteà ad §. 586. β, ubi de febrium cauſis agebatur,

(*k*) De Mulier. Morb. Liv. I. cap. LV. Charter. Tom. VII. pag. 759.

monitum fuit ex *Hippocrate*, febris, aut diarrhœæ, periculum eſſe, ſi alvus nimis diù moretur. Et ad §. 772. in *Phrenitidis* hiſtoriâ pariter dictum fuit, ex *Hippocrate*, & *Galeno*, alvum interceptam non quidem proprium eſſe affecti cerebri ſignum, ſed capitis mala ab alvi interceptione ſemper augeri & deteriora reddi. Notum autem eſt, in puerperio capitis dolores toties moleſtos eſſe, quandoque & ſuccedere deliria: undè patet, diù ſtrictam alvum puerperis non prodeſſe. *Hippocrates* (*l*) ipſe in periculosâ lochiorum ſuppreſſione juſſit *alvum emòlliri : præſtat etiam clyſterem injicere.* Ita & *Mauriceau* (*m*), in periculoſiſſimo puerperarum morbo, inflammatione uteri nempè, commendat alvum, liberam eſſe ſervandam, per clyſmata mollia, quæ nihil acris ſtimulantis habent. Undè patet, tutum & utile eſſe, ſi puerperii tempore alvus eluatur clyſmate.

Neque adeò metuendum ſemper eſt à laxiori etiam ſponte alvo, vel & levi diarrhœâ in puerperis, ſi nullis aliis gravioribus ſymptomatibus ſtipata fuerit: *Celeberrimo de Haen* (*n*) *in Batavis puerperis obſervare aliquoties contigit diarrhœam pro lochiis : pernicioſa hæc in genere credita, tamen plures in vitâ ſervat, ſi vires benè conſerventur.* Ego & in Batavis, & in Viennenſibus, puerperis aliquoties obſervavi, etiam quando lochia fluebant moderatâ copiâ. Anteà notatum fuit, ab utero gravido tumente multa viſcera comprimi, & ſic impediri in ſuis functionibus, poſſe; nec adeò infrequens eſt gravidis mulieribus icterus. Non mirum ergò eſt, ſi libera jam ab uteri preſſione viſcera expellant per alvum illud omne, quod graviditatis tempore retentum & accumulatum fuerat. Hinc videntur celebres Practici, ſimulac à partûs laboribus nati tumultus compoſiti ſunt, jam de liberandis viſceribus abdominalibus cogitaſſe. Concinnabat *Hoffmannus* (*o*) ex amaris extractis, gummatibus reſinoſis, & aloë probè correcta, pilulas, quarum grana quindecim dabat mane & veſperi, ſecundo jam poſt partum die; & pro re natâ per plures dies pergebat in illarum uſu : *Nam roborando tam inteſtinorum, quàm ipſius uteri, per extenſionem nimiam robore exuti, tonum, blandè ſimul ſtimulando, imum ventrem ac inteſtina à ſordibus, ipſum quoque uterum à ſtagnante corrupto ſanguine, repurgat.* Ob ſimilem rationem *Levret* (*p*) laudavit diuturnum uſum *Arcani duplicati*; ſed parcâ doſi adhibiti; tantùm incepit illud dare poſt febrim lactariam jam finitam. Maluit enim, & prudenter quidem, ſtatim, vel brevì poſt partum, nihil moliri, niſi magna poſceret neceſſitas. Diluentibus mollibus ſolvetur ſenſim, ſi quid viſceribus impactum hæſerit, & vel ſponte ſuâ, vel leni ſtimulo poſteà, dum omnia jam in vado ſunt, de corpore exibunt.

Cùm autem ſuppreſſis lochiis, utero inflammato, omnibus in perniciem tendentibus, alvo exeunt tenuia, olida, excrementa, cum virium inſigni proſtratione, mors præ foribus eſt; hinc ad minimum diarrhœæ initium adeò perturbantur puerperæ, & adſtantes, talemque alvi fluxum ſtatim cohibendum volunt, & niſi obtemperet Medicus, actum eſt de ejus famâ, ſi puerpera moriatur. Generale axioma practicum dedit *Hippocrates* (*q*), cujus ad §. 11. memini : *Si quæ purgari decent*,

(*l*) De Mulier. Morbor. Lib. I. cap. XLII. Charter Tom. VII. pag. 754.

(*m*) Traité des Malad. des Femm. groſſes, Liv. III. chap. XI. pag. 421.

(*n*) De Hæmorrhoid. Theſes, cap. V. pag. 76.

(*o*) Medic. Ration. Syſt. Tom. IV. Part. I. Sect. II. cap. X. Curat §. 3. pag. 498.

(*p*) L'Art des Accouchem. §. 835. pag. 138.

(*q*) Aphor. XXV. Sect. I. Charter. Tom. IX, pag. 42.

purgentur, tum confert, tum ægri facilè ferunt, ſi verò contraria, difficilè. Nec fallit hæc regula. Optimo jure hinc diarrhœam puerperarum in criticam & ſymptomaticam diſtinxit *Levret* (*r*). Critica ſolet poſt tertium vel quartum puerperii diem incipere; alvo excernuntur pultacea flava, vel alba, aut binis his coloribus variegata, cum levamine, & ſine lochiorum, vel urinæ, ſuppreſſione, ſed imminutione tantùm: appetitus & ſomnus manent, pulſus pacatus eſt, abdomen molle. In ſymptomatica diarrhœa econtrà obſervatur, quòd citiùs incipiat, limoſa & nigricantia ſtatim per alvum exeant, quæ demum mutantur in griſea & ſeroſa, quandoque mucoſa & ſanguinolenta; lochia ſupprimuntur; abdomen intumeſcit, vires minuuntur, appetitus deletur, ſomnus deficit; urina minuitur copiâ, & lateritium ſedimentum deponit, ſitis adeſt, ſentit ardorem internum, dum externa corporis ſuperficies friget.

Criticam talem diarrhœam inhibere vetant artis regulæ, ſymptomaticam coërcere parùm videtur tutum, cùm ſic retinerentur in corpore putrida. Antiſepticis efficacibus putredinem inceptam corrigere, & ſimul labentes vires firmare, indicatio Medica poſcit. Si quid autem putridi miſtum humoribus fluat per vaſa, & debilitans alvi fluxus adſit, poterit illud tutiùs per urinam & ſudores exire de corpore. *Hippocrates* (*s*), poſtquàm in ſuppreſſione lochiorum alvum emolliendam, præcipuè per clyſma, ſuaſerat, utì dictum fuit, addit: *Quòd ſi facilè vomuerit, etiam vomitus ciendus. Satiùs etiam urinam ciere, & ſudorem provocare.* Lenia diluentia, quæ copioſè dari ſolent puerperis, & urinæ vehiculum, & ſudoribus, præbent: non autem laudantur ſudores, qui cubiculi intenſo calore, ſtragulorum pondere, vel calidis ſudoriferis datis, exprimuntur; illi enim nocerent: tunc tantùm proſunt, quando blando lecti tepore, & dilutis humoribus, promoventur. Sic enim totius corporis laſſitudo, à partûs laboribus toleratis, tollitur, & febris lactaria ſolvi ſimili modo ſolet. Videantur illa, quæ §. 715. & ſequentibus de *Sudore Febrili* dicta fuerunt.

Hinc patet ratio, quare præcipui Auctores, qui de arte obſtetriciâ, & morbis puerperii, ſcripſerunt, blandos illos in puerperio ſudores adeò laudent; cùm tantam ex his utilitatem obſervaverint, & econtrà tot noxas, ſi imprudenter ſuppreſſi fuerint. Alvi fluxus enim cum ſævis torminibus, dolores artûs moleſtiſſimi, lochiorum ſuppreſſio, febres validæ, ſequi ſolent; quæ omnia mala feliciter ſuperantur, ſi tepore lecti, juſculis diluentibus datis, redeant ſudores (*t*). Imò *Sydenhamus* (*u*), qui, utì notum eſt, non adeò favebat calori lecti, & ſudoribus, tamen ſolito ſuo candore, dum de puerperis loquitur, dicit: *Præterquam enim, quòd iſta, quâ in lecto fruuntur, quies à malis jam toties commemoratis eas immunes præſtet, non interruptus lecti calor ſpiritus pariter reficit, tum à pariendi doloribus, tum ab evacuationibus in hoc caſu ſolennibus, exhauſtos fractoſque: quinimò & Naturæ ſuppetias fert, atque omnes, quas geſtationis tempore mulier conceſſerat, cruditates digerit & amolitur.*

(*r*) L'Art des Accouchem. §. 910. pag. 162. & ſeq.

(*s*) De Mulier. Morbor. Lib. I. cap. XLII. Charter Tom. VII. pag. 754.

(*t*) Levret, l'Art des Accouchem. §. 829. pag. 137. La Motte, Traité des Accouch. Liv. I. chapit. XXXVII. pag. 144-149. Brudenell Exton of Midwifery. Sect. VI. pag. 411-421.

(*u*) Diſſertat. Epiſtol. pag. 532.

Si, ex ſignis, anteà recenſitis, conſtet uterum inflammari, omnia illa, quæ in hiſtoriâ inflammationis, & morborum inflammatoriorum, dicta fuerunt, locum habent. De venæ-ſectione autem, in puerperis adminiſtrandâ, adhuc quædam dicentur paragrapho ſequenti.

Ut autem ſuppreſſa lochia denuò redeant, laudantur Aperientia ſpecifica leniſſima, ex moderatè cardiacis & uterinis. Illa, quæ evacuationem lochiorum promovent, remedia, ſolent vocari *Ariſtolochica*, & horum enumeratio habetur (*v*). Diſtribuuntur autem in duas claſſes, nempè in derivantia, & aperientia ſic dicta: de quibus ultimis nunc agendum, & quæ interno pariter ac externo uſu adhiberi ſolent. Si percurratur horum remediorum Catalogus, omnia inveniuntur calida eſſe & ſtimulantia, ita tamen, ut quædam plus, alia minùs, actuoſa ſint. Sic v. g. *Artemiſia*, *Cardiaca*, *Chamædrys*, leniores ſunt, quàm *Sabina*, *Satureja*, &c. idem verum eſt de oleis ſtillatitiis: ita *oleum Cinnamomi*, *Caryophyllorum*, acerrima ſunt; *oleum Macis*, *Meliſſæ*, quamvis fragrantiſſima, tamen longè mitiora ſunt. Conducunt hæc cardiaca, ſi debilitas adſit & languor. Idem & de uterinis dictis remediis verum eſt, quæ aucto humorum motu vaſa uteri urgent, & aperiunt occluſa: hinc eadem remedia & *Emmenagoga* & *Ariſtolochica*, dicuntur; de quibus videantur illa, quæ ad §. 1291. dicta ſunt.

Verùm cùm in puerperis metuenda ſemper ſit uteri inflammatio, ſi intempeſtivè ſuppreſſa lochia fuerint, prudentia ſuadet, ut leniſſima tantùm ſpecifica, uterina & cardiaca, remedia adhibeantur: hoc autem fit, ſeligendo mitiora ex his; vel ſi validiora adhibeantur, parca copia horum aquæ copioſæ infuſa detur, dum ſimul fomentis, vaporibus, &c. ſic diſponuntur vaſa uteri, ut faciliùs cedant aucto parumper impetui humorum: omnium maxima cautela requiritur in illis, quæ facilè mobiles, & hyſtericis paſſionibus obnoxiæ ſunt. Prudentiſſimè, ut ſolet, Medicos hinc monuit *Sydenhamus* (*x*), ut non pergant diù in uſu remediorum, quæ uterina dicuntur: *Sed exhibitis aliquamdiù remediis, quæ in hoc caſu cum ſucceſſu uſurpari ſolent, ſi vòtis ea non reſpondeant, ab iis temperandum eſt; cùm neque fortiora hîc locum habeant, neque in mitiorum uſu perſeverare debeamus, propter attritas & ferè proſtratas puerperarum vires.* Semel tantùm, ut ſpirituum conturbationem compeſceret, *Laudanum*, vel ſolum, vel uterinis remediis miſtum, propinabat: *Sedulò enim animadvertendum eſt, quòd ſi, telo hoc ſemel miſſo, ſcopum non attingamus, nec ſequantur lochia, opium nullo modo eſt repetendum, ut in aliis caſibus fieri ſolet, & debet.* Idem de enematum uſu pronunciavit, nec repeti hæc voluit, ſi poſt unius injectionem lochia non ſequerentur. Tunc autem *rem omnem tempori, Medicorum facilè Principi ac Coryphæo, committendam cenſuit.* Imprimis ideò, *cum ſingulo quoque die curationis negotium magis magiſque extra aleam ponatur, & ſi ægra viceſimum diem ſuperaverit, jam ferè in vado ſit.* Conſtanter hanc methodum ſecutus fui, nec pœnituit unquam. In puerperâ, cui lochia parciſſimè fluxerant, manebat dolor moleſtus in hypogaſtrio, qui non cedebat lenioribus remediis ad provocanda lochia adhibitis. Fomenta molliſſima applicui interdiù, de nocte. Emplaſtra ſimilia, cùm jam ſurrexerat ex puerperio; poſt ſextam à partu ſeptimanam, copia ſanguinis de utero fluxit, cum levamine doloris, & poſteà ſana ac fœcunda vixit.

(*v*) Inſtitut. Boerhaav. §. 1226. pag. 537. — (*x*) In Diſſertat. Epiſtol. pag. 533. & ſeq.

Altera claſſis remediorum Ariſtolochicorum (*y*) continet illa, quæ ad uterum determinant, hoc effectu, ut humores majori copiâ & impetu versùs inferiores aortæ ramos deriventur. Hoc autem obtinetur, vel minuendo reſiſtentiam vaſorum inferiorum, per balnea, fomenta, cucurbitas, emplaſtra aromatica; vel augendo circulationem humorum in partibus inferioribus, per frictiones; quò & ſpectat miſſio-ſanguinis ex venis pedum. Sed conſiderandum eſt, niſi uteri vaſa conſtricta reſerari poſſint hoc motu aucto, omnia mala augeri; undè iterum patet, & in horum uſu prudentiâ opus eſſe. Videantur de his illa, quæ in *Capitulo de obſtructione* ad §. 134. 135. habentur.

Hinc videtur *Manningham* (*z*) monuiſſe: *Si ſuppreſſis lochiis inflammetur uterus, è brachio, potiùs quàm è pede, mittatur ſanguis.* Accelerato enim ſanguinis motu per vaſa inferiora, magis urgebitur uterus inflammatus. *Hoffmannus* (*a*) ſtatuit quidem, ſi lochia ſubſiſtunt, præſtare ſemper, ut in inferioribus ſanguis poſt pediluvium detrahatur; fatetur tamen, ſibi aliquot innotuiſſe exempla, ubi, lochiis ſubſiſtentibus, purpurata febris oborta fuerat cum graviſſimis ſymptomatibus, profuiſſe inſigniter ſanguinis ex brachio eductionem. Simul & caſum recenſet (*b*) puerperæ, cui ob aërem frigidiorem admiſſum, ſubitumque ab incendio terrorem, lochia ſuppreſſa fuerant. Mox ſecuta fuit pleuritis, &, ſecta in talo vena, non redierunt lochia; utì neque poſt ſecundam ſanguinis-miſſionem in brachio inſtitutam. Verùm, *ſudore per univerſum corpus per viginti horas effusè manante, & alvo clyſtere molliente ſubductâ, demum rurſus prodierunt uteri purgamenta, & ægra ex ancipiti eſt levata.* Simul hinc patet, venæ-ſectionem repetitam quidem impediviſſe, ne acutâ pleuritide ſuffocaretur, ſed per ſudorem criticum ſuperatum fuiſſe ancipitem morbum.

Quamvis autem per venæ-ſectionem in pede inſtitutam minuatur reſiſtentia ſanguini per inferiores arterias fluenti, adeóque in illis augeatur celeritas, tamen ob eandem rationem avertitur impetus & copia ab ipſo utero, ſaltem pro parte. Dum enim acceleratur motus per arteriam iliacam externam, minuitur impetus per iliacam internam ejuſdem lateris, quæ præcipuos utero ramos largitur. Præcipua autem curationis ſpes videtur pendere à laxatione vaſorum uteri conſtrictorum. In caſu enim modò recenſito à frigore aëris & terrore ſtricta erant vaſa cutanea atque uterina, & dum ſudor profuſus per laxata jam ac aperta vaſa cutanea fluebat, brevì pòſt vaſa quoque uterina reſerata debitum lochiorum fluxum reſtituerunt.

Undè patet quare Aperientia localia commendentur, ſed præcipuè mollia quævis, de quibus dictum fuit ad §. 1291. Ab irritantibus enim cavendum eſt. Ob hanc cauſam Peſſaria, & Suppoſitoria, vix unquam adhibentur: priora vaginæ, poſteriora ano, immittuntur. Cùm autem ſuppoſitoria ideò ano indantur, ut mole, vel ſtimulo, vel utriſque ſimul, nixum deponendi alvum excitent, præferuntur in puerperis clyſmata mollia, quæ alvum ducunt, ſimúlque duras fœces emolliunt, inteſtina lubricant, ſimúlque, dum in inteſtino recto hærent, vicinum uterum fovent.

Quamvis autem *Peſſaria*, & *Suppoſitoria*, diverſis parari poſſint modis, commu-

(*y*) Inſtitut. Boerh. §. 1226. n°. 1. pag. 537. Sect. II. cap. x. Enarrat. Morb. Obſervat. VII. pag. 517.
(*z*) Art. Obſtetric. Compend. pag. 87.
(*a*) Medicin. Syſt. Ration. Tom. IV. Part. I.
(*b*) Ibid. Enarrat. Morbor. Obſerv. VII. p. 516.

niter

niter nihilominùs ſolebant parari ex melle. Sic illa *Hippocrates* (*c*) deſcribit: *Peſſos autem ſubdititios, ſi valentes deſideras, ſic conficito. In mel ſemicoctum ex medicamentis appoſititiis præſcriptis immitte, quæ educere poſſunt, & quùm immiſeris, glandulas, ad earum inſtar, quæ in ſedem immittuntur, efformato, eaſque longas & tenues fingito. Deindè mulieri ſupinæ, in lectulum à pedibus altiùs inſtratum reclinatæ, glandulas apponito, & panniculo illigatam, aut aliâ re conſimili, calefacito, dum colliqueſcat. Quòd ſi debiliorem glandulam ſupponere velis, in linteolum obligato.* Videtur Peſſorum veteribus Medicis ſatis frequens fuiſſe, cùm in *Libro de Naturâ Muliebri*, & in *Libris de Mulierum Morbis*, plures peſſorum ſpecies deſcribantur, quorum quidam acria ſatis remedia continent. Morbis vaginæ curandis à Chirurgis cum fructu adhibentur; ſed admodùm dubium videtur, an in lochiorum ſuppreſſione tutò adhiberi poſſent. Os enim uteri, & ipſa vagina, partûs tempore multùm paſſa fuerunt; hinc facilè irritari poſſunt, quod videtur omninò evitandum eſſe. Bonâ fide fateor, quòd ad hunc ſcopum, lochia nempè provocandi, peſſariis nunquam uſus fuerim.

§. 1332. VEnæ-ſectio haud facilè, nec niſi urgente ſummâ neceſſitate, adhiberi poteſt.

Quid lochia ſint, cui uſui ſerviant, quomodò mutentur colore, minuantur quantitate, in præcedentibus dictum fuit. Quæ omnia ſi ritè perpendantur, patebit, venæ-ſectionem raro requiri in puerperis, & debilitando nocere ſæpiùs; adeóque non adhibendam eſſe, niſi ubi neceſſitas poſtulat.

Multi videntur eſſe in illâ opinione, ſanguinem, qui poſt partum effunditur, malæ eſſe indolis, & ferè gaudent, ſi debiles, pallidæ, exhauſtæ, à puerperio ſurgant mulieres; undè ſi ſuſpicentur, non fluxiſſe ſatis magnam copiam ſanguinis, venæſectione demunt, quod ſuperfluum gravare corpus autumant. Patet ex antè dictis, lochiorum copiam variam admodum eſſe in diverſis mulieribus, quæ tamen feliciter puerperio defunguntur: notum eſt, puerperis, quæ natis ubera præbent, lochia minori copiâ fluere, & citiùs deſinere. Pariter conſtat, tertio quartove puerperii die purulenti quid exire, nullo quandoque, vel pauco ſanguine tinctum, in ſaniſſimis etiam puerperis; ſequitur tunc febris lactaria, quæ, lacte ad mammas delato, per blandum ſudorem ſolvi ſolet. Hoc tempore lochia ſuppreſſa credunt, & toties vena ſecatur, dum pro morboſo habent illud, quod ſecundùm naturam eſt; utì anteà fuſiùs dictum fuit. Leves hoc tempore quandoque circa uterum dolores percipiuntur, mollibus fomentis ſatis citò curabiles, qui pro inflammatione uteri habentur, & ſanguinis-miſſionem citam ac repetitam poſcere creduntur. Quænam ſigna inflammationem uteri adeſſe demonſtrent, ad §. 1329. dictum fuit, in quo caſu venæſectionem conducere, nemo dubitat. Sic *Aëtius* (*d*) prudenter monet ſequentia: *At ubi vehementior inflammatio infeſtaverit, ſi neque ætas, neque habitus, neque anni tempus, obſtiterit, neque inflammatio poſt aborſum, aut immenſam ſanguinis vacuationem, ſupervenerit, cubiti vena ſecanda eſt, ac ſanguis pro virium ratione*

(*c*) Lib. de locis in homine, cap. ultimo, Charter. Tom. VII. pag. 377. — (*d*) Lib. XVI. cap. LXXXV. pag. 162.

educendus, licebitque in ſecundâ quidem venam incidere, in tertiâ verò ſanguinis-miſſionem repetere.

Nonniſi cum cautelâ ergò *Aëtius* ſuaſit venæ-ſectionem, & tantùm, dum uteri vehementior inflammatio aderat. Non convenit ergò ob leviores etiam puerperarum querelas ſanguinem temerè mittere; cavendum eſt, ne naturalis lochiorum imminutio pro morboſâ ſuppreſſione habeatur.

Triſtem imprudenter repetitæ ſanguinis-miſſionis, in Illuſtri puerperâ ſanâ & vegetâ, effectum memoriæ reliquit *Celeberrimus Hoffmannus* (*e*), teſtis oculatus. A rudiori Obſtetricis manu jam altero poſt partum die tumor dolens occupabat vaginam, & collum internum uteri: exacerbatis ſymptomatibus, lochiis non ritè fluentibus, acceſſit febris; Archiater vocatus venam in brachio ſecavit, & intra ſeptem dies ſexies, modò in brachio, modò in pede, ſanguinis-miſſionem repetiit. Sub ultimâ autem venæ-ſectione oculi ceperunt obfuſcari, ita ut candelam peteret, quamvis dies eſſet quàm lucidiſſima; & brevì pòſt lethalis ſequebatur lipothymia. Cadavere aperto, ſequenti die, in toto vaſorum ſyſtemate vix aliquot reſtabant ſanguinis cochlearia. Undè concludit *Hoffmannus*, *Medicos plures in eo delinquere, quòd in inflammatoriis puerperarum affectibus ſanguinis-miſſionem repudient omnem: hîc in exceſſu peccatum fuit graviter: ſed medium tenuere beati.*

Profuſæ adeò ſanguinis jacturæ mortem ſucceſſiſſe, non adeò mirum videtur: ſed vel unicam venæ-ſectionem, in puerperâ temerè inſtitutam, lethalem fuiſſe, *Sydenhamus* (*f*) teſtatur. Matrona honeſta ac proba ſtatim à partu corripiebatur paroxyſmis hyſtericis, & lochia penitùs deficiebant. Tentavit methodum ſuam; ſed caruit ſucceſſu: hinc totam rem tempori committere voluit; quotidiè illam inviſens, non vidit augeri mala. Ad decimum quartum diem uſque ſic exſpectando traxit morbum. Perſuaſerunt tunc marito adſtantes mulierculæ, venam uxori in pede ſine morâ ſecandam eſſe; *quo facto, paroxyſmi hyſterici adeò invaleſcebant, ut intra paucas horas ſpaſmi accederent, & non ita diù poſteà, ærumnarum requies, mors.* Plures puerperas periiſſe vidit *Levret* (*g*), quibus multum ſanguinis eductum fuerat, imò ne unicam quidem evaſiſſe, dum hoc tentabatur ad avertandam, vel curandam, uteri ſuppurationem, vel metaſtaſim lacteam; de quâ ad §. 1329. dictum fuit.

Patet ergò, non facilè in puerperis venam ſecandam eſſe, niſi urgens neceſſitas indicet hanc evacuationem. In caſu illo (*h*), cujus jam mentionem feci, ubi ob fortiſſimam abdominis conſtrictionem, ſuppreſſis lochiis, intolerabilis capitis dolor ſequebatur, cum aliis malis ſymptomatibus, ter vena ſecta fuit abſque ullo levamine: poſtquàm autem faſcia ſoluta fuit, mox redierunt lochia, & omnia mala ſymptomata evanuerunt.

Notandum eſt, hîc tantùm agi de morbis puerperii, qui à partu, & ejus ſequelis, ut causâ, pendent. Poteſt enim puerpera alio tentari morbo, dum in puerperio decumbit, qui propriam curam requirit. Notavit *Sydenhamus* (*i*), nonnunquam febrim, quæ lochiorum ſuppreſſionem ſequitur, tranſire in claſſem Epidemicarum, quæ illo tempore graſſantur; túncque harum febrium curam requirere, habitâ tamen

(*e*) Medic. Ration. Syſt. Tom. IV. Part. I. Sect. II. cap. x. Enarrat. Morb. Obſerv. IX. pag. 520.

(*f*) Diſſertat. Epiſtol. pag. 535.

(*g*) L'Art des Accouch. §. 995. pag. 167.

(*h*) Peu, la Pratique des Accouchem. pag. 526.

(*i*) Diſſertat. Epiſtol. pag. 532.

ſemper puerperii ratione. Anteà ad §. 890 N°. 1. notavi, quòd in puerperis Pleuritide correptis, licèt lochia fluerent, venæ-ſectionem inſtituerim. Non enim lochia ſemper ſiſtentur, dum inflammatorius talis morbus puerperio ſupervenit. Sic vidit acutam pleuritidem, poſt partum valdè laborioſum, in puerperâ quarto poſt partum die, *La Motte* (*k*), profuſis ſudoribus minimè levatam, ut ſperabatur. Tamen vehemens talis morbus ne quidem imminuerat lochiorum fluxum, & ſeriùs cùm vocatus fuiſſet, quater venam ſecare debuit, ut morbi impetum refrænaret: ſequente tamen vomicâ purulentâ, à quâ evaſit, tota exhauſta, & macie confecta. Lactis uſu ſenſim refecta fuit, & omninò convaluit. Dum octavo à partu die acerbiſſimus lateris dolor corripuiſſet puerperam, *Tulpius*, cùm identidem novis inſultibus urgeret dolor, ter pedis, & quinquies brachii, venas ſolvere debuit (*l*). Tantam ſanguinis jacturam non ſolùm toleravit, ſed & ingens alvi profluvium ſuſtinere debuit, antequàm integrè debellaretur morbus.

§. 1333. NEque curanda ſymptomata proindè, ac ſi eſſent morbi acuti ſui generis (1329.)

Hoc ſatis inculcari nequit, cùm tot errores in praxi hîc contingere ſoleant. Anteà jam ſæpiùs dictum fuit, uterum habere mirum imperium in reliquas corporis partes. Sic v. g. vehementes quandoque capitis dolores oriuntur, qui minùs cautos fallunt, acſi inflammarentur meninges cerebri. In illo caſu antè memorato, ubi, à nimis adſtricto abdomine, dolor capitis immanis aderat, oculi ſcintillabant, &c, quis non cogitaſſet, ignoratâ causâ, validam inſtare Phrenitidem. Vena ſæpiùs ſecatur ſine fructu: dum faſcia ſolvitur, omnia ceſſant mala. Imprimis autem de hâc re cogitandum eſt in teneris, & hyſtericis malis obnoxiis: vidi ſic dolores abdominis ſatis moleſtos in tali puerperâ, dum grumus ſanguinis exiturus retinebatur in uteri orificio parumper. paulò pòſt, evanido ventris dolore, quærebatur, ſe ſimiles dolores, ac in abdomine perceperat, in capite ſentire; poſt horæ quadrantem urinam dimittebat tenuem aquoſam, & mingendi hoc conatu expellebatur grumus: ſtatim capitis dolores ceſſant, & pacatus ſomnus aliquot horarum ſequitur, evigilans, ſe ſanam jam eſſe ſollicitæ matri læta nunciat. Numeroſos ſimiles caſus vidi, qui me docuerunt, varia ſymptomata, quæ puerperium comitantur, & ſæpè morbos acutos referunt, non indigere curâ inflammationis.

§. 1334. LActe ad mammas delato, ſæpè fit ejus ſtagnatio, coagulatio, dolor inflammatorius, ſuppuratio, Scirrhus, Cancer.

Lac, recèns nati infantis pabulo dicatum, graviditatis tempore jam adeſſe ſolet in mammis ſæpiùs, & quandoque magnâ ſatis copiâ exſtillat, utì anteà dictum fuit. Sic apta redditur jam in gravidis lactis officina, ut poſt partum nutriri infans poſſit.

(*k*) Traité Complet de Chirurg. Tom. I. Obſervat. XLV. pag. 245.

(*l*) Obſervat. Medic. Lib. II. cap. 11. pag. 105.

Quamvis autem viderim, ſtatim poſt partum ubera duxiſſe infantes, tamen plerumque mammæ à partu flacceſſere potiùs ſolent, neque tenduntur ferè niſi ſecundo, tertio, quartove die, quandoque etiam ſeriùs. Sentiunt puerperæ leves horripilationes, ſub cute quaſi repentes, inquietiores fiunt, ſomnus turbatur, febricitant plerumque, incaleſcunt. Dein tendi incipiunt mammæ, turgent magis magíſque, brachia cum quâdam moleſtiâ moventur. Tunc dicitur, lac ad mammas deferri; quod ſi moderato cum impetu fiat, omnia illa incommoda ceſſant brevì, imprimis ſi infans matris ubera ducat, ſícque nimia à collecto lacte mammarum diſtenſio caveatur; lac illud primum, quod in mammis poſt partum colligitur, ſeroſum tenue eſt, & recèns natis utiliſſimum, dum tenue nutrimentum dat, ventriculum & inteſtina à ſordibus depurat, alvumque ſimul leniter ſolvit.

Quandoque ſubitò lac in mammas rapitur, & intra paucas horas illas maximè diſtendit. Dictum fuit ſæpiùs de commercio, quod uterum inter & mammas obſervatur: mammariam internam & epigaſtricam inter ſe per anaſtomoſin communicare, ſcripſerunt Anatomici, & in recenter enixæ puerperæ cadavere hæc vaſa calamum ſcriptorium æquare viſum fuit (*m*). Quandoque humores ſubitò ſurſum rapi, & non tantùm mammas diſtendere, ſed & vaſa encephali, videtur *Hippocrates* indicare (*n*), dum ſcribit: *Quibus mulieribus ſanguis in mammis colligitur, maniam ſignificat.* Quibuſdam mulieribus ductuum lacteorum extrema lac ex papillis facilè exit, & ſponte quidem, ita ut viderim aliquoties lintea, quæ mammis applicata fuerant, ſæpiùs mutari debuiſſe, cùm tota madeſcerent à lacte ſeroſo: in talibus raro ſtagnatio & coagulatio obtinet. Plerumque autem ſuctione opus eſt, ut lac exeat; cùm papillæ, plicatilibus membranis conſtantes, his collapſis, complicent tubulos lacteos, & facilem lactis exitum impediant (*o*). Undè per ſuctionem minutâ atmoſphæræ preſſione, papillæ ſimul elongatione in rectum diſpoſitis tubulis lacteis, exit lac, mammarum diſtenſio minuitur. Requirebatur autem, ut lac non ſemper deplueret, ſed collectum in mammis manere poſſet, donec infans ubera poſceret. Ductus igitur lactei, quorum congeries ſubſtantiam glanduloſam mammæ conſtituit, in initio ſuo anguſti ſunt, in medio decurſu ſuo ampliores, dein iterum prope papillam anguſtantur, & circa baſim ejus circularem quaſi communicationis alveum conſtituunt, ex quo tubuli lactei emergunt, qui per papillam diſtribuuntur, & circa papillæ orificium minutis oſculis hiant (*p*). Undè manifeſtè apparet, totius hujus apparatûs effectum eſſe, ut lac colligi, & moram trahere, poſſit in mammis. Toti huic ſubſtantiæ glanduloſæ mammarum ſe interſerit membrana adipoſa, cujus cellulæ numeroſiſſima vaſa ſanguinea & lymphatica ſuſtinent, & ductus lacteos, glandularumque racemos. Totus ille apparatus continetur membranâ, quæ celluloſæ continuatio videtur: ejus pars, quæ fundum ſive baſim mammæ conſtituit, craſſior eſt, & ſuppoſito muſculo pectorali adhæret; reliqua ejus pars tenuior eſt & cuti firmiter accreſcit (*q*).

Undè apparet, mammarum fabricam & ſitum efficere, ut multùm diſtendi poſſint; quod requirebatur ad lactis collectionem: ſed ſimulac diſtendens vis minuitur vel parum, propriâ elaſticitate ſatis fortiter contrahuntur, & per patulos in papillâ

(*m*) Hemſterh. Meſſis aureæ, pag. 138.

(*n*) Aphor. XL. Sect. V. Charter. Tom. IX. pag. 219.

(*o*) Winſlow, Expoſition Anatom. Traité de la Poitrine, n°. 19. pag. 586.

(*p*) Ibid. & n°. 13. pag. 585.

(*q*) Ibid. n°. 11. 12.

tubulos lac ad aliquot pedum diſtantiam ejiciunt. Hinc, dum plena ubera ducunt infantes, nutrices ſentiunt motum quemdam in totâ mammâ, ſolentque dicere, quòd *mammæ concidant*, túncque magno cum impetu lac exſilit, & quidem tantâ copiâ, ut infans deglutire non poſſit; undè papillam deſerit; vel & providæ nutrices, ſimulac incipientem illum motum in mammâ percipiunt, ſtatim papillam ex ore infantis removent, illamque reddunt, ſimulac primus ille impetus exſilientis lactis ceſſaverit. Hoc fieri ſolet, dum firmæ & ſolidæ mammæ ſunt, vix in pendulis & flaccidis.

Lac autem, quamvis optimum, ſi ſtagnet, cremorem album, craſſum, pinguem, ejicit ſursùm (*r*), infra manet lac, defloratum dictum, ſubcæruleſcens, pellucidius, & tenuius. Si lacti miſcetur *coagulum lactis* dictum, quod paratur de ſucco ventriculi ruminantium, abit in æquabilem coagulatam ſciſſilem maſſam, quæ brevì ſponte ſecedit in ſerum, & in coloſtratum, ſive caſeoſum. Si acidum admiſcetur lacti, ſtatim grumeſcit, & coagula format, alterâ lactis parte remanente fluidâ (*s*). Verùm lac purum, ſibi relictum, aceſcit, imprimis in aëre calido, & tunc ſimili modo grumoſum fit, ac dum acida affunduntur lacti. Sed & lac ab alcali fixo ſale addito flaveſcit magis magíſque, prout plus de alkalino ſale admiſcetur, & tandem flavus ille color in profundum ferè rubrum mutatur: at ſimul lac coagulatur, licèt non tam validè, ac quidem ab acido admiſto fit (*t*). Sed *febricanti validè animali, lactanti prolem, lac corrumpitur in uberibus, fitque tunc ex candidiſſimo flaveſcens, ex dulci ſalſum, ex craſſulo ſanioſum tenue, interim craſſamento coagulato in mammis relicto, ex inodoro ſubfœtidulum, infanti horrendum & faſtiditum. In coagulatione ergò lactis unà cum febri calidâ, & colore flaveſcente, non licet Medico cogitare de cauſâ coagulante acidâ, ſed de calore nimio, & fortè alcaleſcente potiùs degeneratione. Quin fortè centies Medici obſervant, lac coagulari ſic à febri, ubi ne ſemel id vident factum ab acido.*

Quâcumque ergò de cauſâ ſtagnet lac in mammis, metuenda eſt ejus degeneratio & coagulatio: ſolet tunc tenue ſerum ex papillis fluere, manente mammâ æquè tenſâ, dolente, tumidâ, dum omne grumoſum retinetur. Frequentior hujus mali cauſa obſervata fuit, ſi frigidus aër ſubitò pertingat ad mammas (*u*); undè ſolent puerperarum cuſtodes linteis calidis fovere mammas, ut aëris frigus caveatur.

An fortè mala conformatio pectoris, & difficilior reditus ſanguinis venoſi à mammis, huc quid contribuit? In illis fœminis, quæ non lactant infantes, omne lac, quo mammæ implentur, debet denuò in ſanguinem redire per venas: ſi autem ille reditus difficilior ſit, ſtagnabit lac in mammis, & metuendum eſt lactis coagulum. An tale quid *Hippocrates* (*v*) indicavit? *Quibus virginibus orthopnœa contingit, uterum geſtantibus, his mammæ ſuppurantur.*

Si ergò lac ad mammas delatum ſtagnaverit, fiet ſeparatio partium, ex quibus lac conſtat. Cremor pinguis ſecedet, qui febrili calore ranceſcet; caſeoſa pars, licèt primò aceſcat, in morbi progreſſu putreſcere poterit; plus enim de animali naturâ jam habet. Nam ſi lactis coagulum intra denſum linteum magnâ vi premitur, ut omne ſerum indè ſeparetur; pinguis fit caſeus, conſtans cremore lactis, & ca-

(*r*) Herm. Boerh. Chem. Tom. II. Part. II. Prolegom. pag. 297.
(*s*) Ibid. Proceſſ. XC. pag. 301.
(*t*) Ibid. Proceſſ. XCI. pag. 302.
(*u*) Levret, l'Art des Accouch. §. 957. pag. 155.
(*v*) Coac. Prænot. n°. 549. Charter. Tom. VIII. pag. 884.

ſeo propriè ſic dicto : talis ætate acerrimus ſit, non acidus, ſed alcalino proprior. Si verò, cremore priùs ablato, ex coagulato lacte caſeus paratur, ille dureſcit inſtar cornu, atque, igni admotus perfectè ut cornu lenteſcit, uſtulatur, comburitur, fœtet (*x*).

Undè patet, quare ſtagnante, coagulato, degenerante, in mammis lacte ſequatur illarum inflammatio, & metuendæ ſint omnes ejus ſequelæ, ſi reſolvi non poſſit.

§. 1335. COgnoſcitur horrore, frigore & calore reciprocis, febriculâ, ſigniſque incipientis inflammationis.

Solet ſæpè inflammatio mammarum comitari febrim lactariam, quæ cum horrore, & frigore, reciprocis, incipit, utì dictum fuit. Quandoque & ſeriùs oritur, dum à quâcumque causâ lac ſtagnans degenerare incipit in mammis. Prior frequentiùs contingit illis puerperis, quibus lac in mammis collectum retropelli debet: poſterior ſæpiùs contingit in lactantibus. Cùm autem eò major reſolutionis ſpes ſit, quò citiùs medela idonea applicatur, hinc ad hæc ſigna incipientis inflammationis attendendum eſt. Tumor, dolor, calor, rubedo, unà cum febre, præcipua ſunt; de quibus videantur illa, quæ dicta fuerunt ad §. 382, ubi de ſignis inflammationis agebatur.

§. 1336. CUratur 1. antacidis lenibus. 2. diluentibus leniſſimis. 3. diſcutientibus externis citò applicatis.

1°. Cùm lac ſponte ſuâ aceſcere ſoleat, &, dum aceſcit, grumeſcere incipiat; hinc antacida hìc commendantur, de quibus videri poteſt *Materia Medica* ad hunc numerum, & illa, quæ ad §. 66. de corrigendâ acidâ acrimoniâ dicta fuerunt. Seliguntur autem leniſſima, & imprimis illa, quæ acidum abſorbentia vocantur, quæ nullam acrimoniam habent. Piſcium oſſa exſiccata, ut *Mandibulæ Lucii piſcis*, à quibuſdam maximè laudantur. Salia alcalina fixa, quamvis vim antacidam certam poſſideant, attenuentque illa, quæ per acidum coïverunt (*y*), & ad coagulum lacteum reſolvendum laudentur, tamen non niſi parcâ doſi, & aquâ copiosâ diluta, adhiberi ſolent; cùm omnia blanda & lenia puerperis conducant. Præterea experimenta docuerunt (*z*), *non eſſe verum, quod ubique aſſeritur, reſolvi id coactum rurſum in antiquum liquidum, & reſolvere alcalia, quæ ab acidis erant denſata.* Patuit enim ex illis, quæ ad §. 1334. dicta fuerunt, lac ab alcalino ſale admiſto grumeſcere, quamvis non adeò fortiter coaguletur, quàm ab acidis affuſis. Præterea conſtitit, longè frequentiùs lac denſari in mammis à febre, & calore, quàm ab acido coagulante.

2°. Hæc enim omni ſcopo ſatisfaciunt; leniunt, emolliunt, concreta humectando diſponunt ad reſolutionem, & ad omnes inflammatorios morbos adhibentur.

(*x*) Herm. Boerh. Chem. Tom. II. Part. II. Proceſſ. XC. pag. 301. — (*y*) Herm. Boerh. Chem. Tom. II. Proceſſ. XII. pag. 58. — (*z*) Ibid. Part. II. Proceſſ. XCI. pag. 303.

In *Materiâ Medicâ* plures tales formulæ habentur. Huc etiam ſpectant, victus humidus, & potus tenuis, aquoſus, copioſus.

3°. Cùm manubus acceſſus detur facilis, hinc ab externâ remediorum applicatione magnam utilitatem meritò ſperaverunt omnes. Dum enim citò, incipiente inflammatione, ſedulò hæc applicantur, magna ſpes eſt benignæ reſolutionis. Præſtat autem ſemper molliſſimis remediis uti, ut, ſi reſolutio inflammationis non ſucceſſerit, omnia ad blandam ſuppurationem diſponantur. In ipſo morbi initio *Poſcam*, ſive *Oxycratum*, applicuit *Moſchion* (*a*): credebat enim, vim conſtringentem aceto ineſſe; hodiè ſolventem aceti vim omnes agnoſcunt. Applicabat autem ſpongias molles oxycrato, aceto nempè aquâ diluto, madidas, vel panem eidem intinctum cum palmulis tritis. Hæc adhibebat; *lacte irruente, cum tenſione, gravitate, dolore; ſed & cum fervore.* Verùm ſi fervor mammarum augeretur, illa voluit applicanda, quæ laxare poſſunt; fomenta nempè ex oleo & aquâ calidis. *Celeberrimi Benevoli* obſervationes, confirmatæ à *Nannoni* (*b*), docent egregium uſum aceti aquâ diluti, non tantùm in incipiente mammarum inflammatione, ſed etiam, dum jam provectior morbus eſt. Aliquot caſus ibi recenſentur, qui egregiam hujus remedii utilitatem docent. Prout autem inflammatio vehementior erat, eò magis diluebatur acetum, ne irritando noceret. Si autem reſolutionis ſigna non apparebant, ſed calor, dolor, tumor, in mammâ augerentur, & pulſus fieret celerior, removebat poſcam, & ſolâ aquâ calidâ fovebat, utì & unguentis ac emplaſtris, ut promoveret ſuppurationem, abjectâ omni ſpe reſolutionis.

Plurimi molliſſimis uſi ſunt remediis tantùm. Sic *Mauriceau* (*c*) adhibebat cataplaſma molle ex micâ panis in lacte coctâ, addito deindè oleo amygdalino, & aliquot ovorum vitellis. Huic cataplaſmati imponebat ſplenia oxycrato madida. Multum boni exſpectabat à *Braſſicâ capitatâ rubrâ*, aquâ coctâ in pultem, quæ dein in mortario trita per cribrum tranſprimebatur, ut æquabiliſſima eſſet; & tunc addebatur aliquid *mellis, oleique chamæmelini*, per infuſionem parati. *Levret* (*d*) mollibus, anodynis, leniter reſolventibus, topicis, curam aggreditur; dein, ubi tenſa priùs mamma laxari incipit, tunc ſolis reſolventibus utendum jubet; cataplaſmate ex pane & vino ſimul coctis, aquâ marinâ vino rubro animatâ, urinâ ſanâ, ſale alcalino, ſale ammoniaco, in aquâ ſolutis, uſus fuit.

Sapone Veneto in lacte & aquâ ſoluto curavi, ut foveretur mamma tumens collecto lacte; bis vel ter de die expoſui vapori aquæ tepidæ; dein, ſi remitteret parum dolor, mollem cum his frictionem adhibui, & vix aliis opus habui, ſi adhuc reſolutio ſperari poterat.

In *Materiâ Medicâ* ad hunc numerum habetur cataplaſma, quod partim ex emollientibus, partim ex diſcutientibus aromaticis, conſtat, addito pariter ſapone Veneto. Cùm autem hæc omnia in lacte coquantur, multum perit de aromatum ſtimulo volatili, & prodeſt imprimis, ubi infarctio mammarum à lacte adeſt, unà cum inflammatione non adeò validâ. Ubi autem magnus calor, rubor, dolor, adeſt, tunc molliſſima remedia præferuntur reliquis.

(*a*) Spach. Gynæc. pag. 6. n°. 58. & 60.
(*b*) Trattato delle Mallattie delle Mammelle, pag. 26. & ſeq.
(*c*) Traité des Malad. des Femmes groſſes, &c. Liv. III. chap. XVI. pag. 435.
(*d*) L'Art des Accouch. §. 959. pag. 156.

§. 1337. SI jam in apoſtema tendit, quantocyùs maturandum, aperiendum, depurandum, conſolidandum; de quibus in Chirurgicis.

De ſignis, quæ demonſtrant, inflammationem non poſſe reſolvi, ſed in ſuppurationem tendere, dictum fuit anteà ad §. 386. Ubi ergò hoc conſtat, molliſſima ſola conducunt, unà cum ſubpinguibus. Solam farinam avenæ, in lacte coctam, addito dein oleo lini, cataplaſmatis formâ applicandam conſului pauperibus, ut ſumtibus parcerem, & optimo quidem cum effectu. Quomodò autem abſceſſus, inflammationem non reſolvendam ſequens, curari debeat, dictum fuit ad §. 402. & ſequentes. Hinc ſupereſt tantùm, ut quædam notentur, quæ peculiaria obſervantur in mammis ſuppuratis.

Anteà dictum fuit, mammarum ſubſtantiam conſtare partim ex tunicâ cellulosâ; partim ex ſubſtantiâ glandulari; undè optimè diſtinxit *Levret* (*e*), quandoque infarciri poſſe tunicam cellulofam ſolam; quod rarò fit; ſæpè idem malum obtinere in parte glandulari; omnium frequentiſſimè tamen utramque hanc partem ſimul affici.

Si ſola tunica celluloſa inflammata in abſceſſum tendat, mamma tumet multùm, ſed uniformi & æquabili tumore; undè non mutatur convexa ejus figura, niſi fortè duobus locis diſtinctis mammæ diſtincti formentur abſceſſus. Plerumque tamen interſtitia, inter tales abſceſſus poſita, ſuppurationis tempore rumpuntur, & bini, vel plures abſceſſus ſibi mutuò vicini in unam vomicam confluunt. Admodùm dolere ſolent tales mammarum abſceſſus, antequam ſponte, vel per artem, puri collecto via paretur.

Contigit tamen mihi videre bis in puerperis totam mammam fuiſſe conſumtam validâ ſuppuratione, licèt vix ullum dolorem percepiſſent, & cutis leviter tantùm rubeſceret. Finitâ ſuppuratione cutis accrevit ſuppoſitis partibus omninò, & de totâ mammâ nil ſupererat, præter flaccidam papillam.

Suppuratio, quæ in tunicâ cellulosâ fit, ſatis promptè procedit: pus tamen, quod exit, varium eſt, & inæquale; vomica autem facilè detergitur, præcipuè ſi ſponte fuerit ruptus abſceſſus.

Ubi verò ſola pars glandularis affecta fuit, tubera tactu percipiuntur in mammâ, qui ſibi mutuò non adhærent, imò quandoque ſatis diſtant; cutis mammæ non eſt tenſa, nec dolet in initio; ferè tantùm dolor ſequitur, quandò rupturæ proximus eſt abſceſſus. Suppuratio admodùm lentè procedit, neque fit ſimul & ſemel in omnibus tuberibus: ſolet enim, uno abſceſſu rupto, aliud tuber dolere, attolli, & ſuppurari. Hinc per menſes quandoque talis mammæ ſuppuratio protrahitur, & in adultioribus quandoque per integrum annum.

In lentis talibus mammarum ſuppurationibus conducunt remedia, quæ parum pus movent, quale eſt v. g. cataplaſma illud, quod in *Materiâ Medicâ* ad præcedentem numerum proponitur. Embrochæ, quas laudat *Levret* (*f*), ex ſale alkalino fixo copiosâ aquâ diluto, ex ſapone, & fomenta ex his parata, tunc multùm proſunt. Omni enim modo curandum eſt, ut totum ſolvatur in pus, nihilque duri maneat in mammâ, quod ſcirrhi & cancri metum relinquere poſſet.

(*e*) L'Art des Accouchem. §. 963. pag. 157. — (*f*) L'Art des Accouchem. §. 976. pag. 159.

Mirum

Mirum caſum vidi bis in eâdem muliere. Dum gravida eſſet, incepit dextra mamma tumere, abſque dolore: tumor ille augebatur quotidiè, ita ut octavo graviditatis menſe mammæ moles femur attingeret, & deberet ſuſpenſorio ſuſtineri; aliter incedere non potuiſſet miſera. In vaſtâ hâc mammâ poteram diſtinctiſſimè tangere ſex tubera, non cohærentia ſibi invicem, pugnum mole æquantia, ſatis mobilia. Dum peſſima quæque metuebam, mirabar, poſt felicem partum, totam hanc molem minui, tubera ſolvi, ita ut intra bimeſtre ſpatium mamma rediret ferè ad ſolitam magnitudinem; nec vel minima durities tactu percipi poterat: magis flaccida & pendula erat tamen, quàm ſiniſtra. Nullum autem remedium adhibitum fuit. Poſt biennium denuò gravidæ omnia eadem contigerunt, eodem pariter poſt partum eventu.

Omnia hæc obſervatis practicis confirmavit *Nannoni* (*g*). Invenit enim, ſi inflammatio occuparet partem celluloſam mammæ ſolam, & ſuppuratio ſequeretur, non indè minui lactis ſecretionem: contrarium obtinebat, ſi ſubſtantia glanduloſa mammæ ſimiliter afficeretur; tunc enim minuebatur, vel & integrè ceſſabat, lactis ſecretio, prout major minorve pars glandularis ſubſtantiæ fuerat infarcta. Obſervavit pariter, ſuppurationem tardiorem in parte glandulari, quàm in parte celluloſâ, & majus periculum eſſe ſcirrhoſæ duritiei remanentis.

Si autem inflammatio, in ſuppurationem abitura, occupet & celluloſam & glandularem ſubſtantiam mammæ ſimul, tunc mamma tumet inæqualiter, in quibuſdam locis durior eſt, quàm in aliis (*h*), & ſuppuratio citiùs fit in parte celluloſâ; undè ſæpè talis abſceſſus ſponte rumpitur, & bonum pus fundit, dum adhuc dura tubera ſuperſunt, quæ poſteà ſenſim matureſcunt.

Ob hanc cauſam emollientibus, ſimul additis diſſolventibus, utì dictum fuit, promovere ſuppurationem conantur periti; imò ſuadent, ut tam diù apoſtema clauſum relinquatur, donec pus, ſponte ruptis integumentis, viam ſibi faciat; ita enim meliùs ſolvitur omne durum, & interſtitia, inter vicinas ſibi mammarum vomicas, ſolvuntur, ut pus in unum cavum confluat, ſícque per unicam aperturam effluat (*i*). Obſervatum fuit, minùs deformem cicatricem manere, ſi ſponte rumpatur mammæ abſceſſus, quàm ſi ferro ſecetur (*k*).

Rupto ſponte, vel ſecundùm artem aperto abſceſſu, ſimpliciſſima methodus optima eſt. Turundæ ſemper nocent, cùm inter reſpirandum moto pectore moveantur & mammæ. Nequidem unguentis uſus fuit *Nannoni* (*l*); ſed, ſolis linteis carptis molliſſimis adhibitis, mammam fovebat perpetuò aquâ calidâ, de nocte molle cataplaſma ex micâ panis, lacte, &c. paratum applicabat. *Levret* (*m*) Emplaſtro, Nurimbergenſi dicto, totam tegebat mammam, & fovebat aquâ cum ſale alcalino, utì dictum fuit. Simul optimè monet, dum dolor rupto abſceſſu ceſſat, vel inſigniter minutus eſt, ut cum prudentiâ brachium moveatur: agentibus enim muſculis mammæ ſuppoſitis, pus exprimitur, ſícque impeditur, ne ſinus, aut fiſtulæ, fiant. Hoc enim quandoque contingere, jam dudum ſcriptum eſt. Sic *Erotis* (*n*), poſtquàm conſu-

(*g*) Trattato delle Malattie delle Mammelle, pag. 48. 49. &c.

(*h*) Levret, ſur l'Art des Accouch. §. 968. pag. 157.

(*i*) Ibid. §. 973. pag. 158.

(*k*) Ibid. §. 974.

(*l*) Delle Mallattie delle Mammelle, p. 29-36.

(*m*) In loco citato, §. 975. 976. pag 159.

(*n*) Spach. Gynæc. Erot. de Paſſion. Mulier. cap. xx. pag. 51.

luerat, ubi ex lacte mamillæ dolent, fovendas eſſe aquâ calidâ, dein tegendas *Argillâ in aceto diſtemperatâ*, addit; ſi apoſtema fiat: *Quòd ſi locus ille fuerit fiſtulatus, cum curâ hâc poterimus ſubvenire. ℞. Radicem mundatam Hellebori nigri, & intinctam oleo vel melle impone, & pulverem de Lappâ combuſtâ ſuper aſperge. Id enim omnem fiſtulam inundat, & mortificat, &c.*

Quandoque contingit, ut, licèt omni cum curâ tractatus fuerit mammæ abſceſſus, conſolidato jam ulcere, quid duri remaneat, quod ſi relinqueretur, ſcirrhi metum faceret: hoc imprimis contingit, ſi in glandulari mammæ parte natus fuerit abſceſſus. Vapor aquæ tepidæ, mollis frictio, fomenta ſolventia antè laudata, continuò applicanda ſunt, donec totum reſolvatur. Nec ulla interponi debet in horum uſu morâ; quò enim diutiùs illud durum relictum manſerit, eò difficiliùs remediis cedet. Poſt ſuppuratam mammam relicta durities, cùm nec fomentis cederet, nec emplaſtris, *Nannoni* (*o*) adhibuit unguentum mercuriale loco mammæ indurato, & viginti trium dierum ſpatio totum fuit reſolutum. Candidè tamen fatetur, tentatam fuiſſe inunctionem mercurialem ad curandum talem durum tumorem, qui jam per biennium in mammâ hæſerat: quamvis enim magna copia argenti vivi adhibita fuerit, ita ut ſalivatio ſequeretur, non ſucceſſit cura: mole quidem minutus erat tumor, ſed durities reſidui aucta fecit, ut præter exſtirpationem nulla ſpes curæ maneret. *Cicutam* vidi externo ſimul & interno uſu feliciſſimè diſſolviſſe duros tales tumores.

An pus, in mammâ collectum, nec foràs emiſſum, interiora thoracis gravare poteſt? Mirus legitur caſus apud *Ballonium* (*p*): *Mulieri dolor obortus eſt in mammâ ſiniſtrâ ab aliquâ ſuppreſſione lactis, ut conjicere eſt. Tumor erat; diſparuit. Saltem nil foris eminebat. Non deſiit dolere ea pars, quamvis nil foret conſpicuum. Macreſcebat in dies. Nil proficiebat. Languebat. Palpitatio cordis inſignis: undè ea oriretur, dubitabant.* Dum in varias opiniones circa latens hoc malum abirent Medici, *Duretus* accerſitus omnia rimatur. *Tandem collectum eſt, parte interiore abſceſſum latere, qui, niſi aperiretur, mortem repentinam eſſet accerſiturus. Contra multorum opinionem eâ parte ſepticum admovetur. Actis aliquâ ex parte cuniculis, pus manavit multùm. Miraculo convaluit.*

§. 1338. LActantis papillæ dolor, fiſſura, inflammatio, tollitur balſamicis blandiſſimis, ſpirituoſis cephalicis applicatis.

Papillæ, ex mediâ convexitate mammarum eminentes, multùm variant craſſitudine, & longitudine, in diverſis mulieribus. Sæpiùs contingit, ut à loricis, quas peſſimo more geſtare coguntur puellæ, ſic deprimantur papillæ, ut vix emineant; imò aliquoties vidi, ſubſediſſe penitùs, ita ut loco eminentis papillæ appareret foveola in mammâ, in quâ deliteſceret. Impoſſibilis tunc eſt lactatio, niſi educi poſſit papilla: quod ſæpè feliciter obtinetur, ſi graviditatis tempore ſæpiùs applicetur parva cucurbitula, ex quâ antliæ pneumaticæ ope educitur aër; tunc enim depreſſa papilla exſurgit, &, dum ſæpiùs hoc tentatur, incipit eminere magis magíſque.

(*o*) Delle Malattie delle Mammelle, p. 61. — (*p*) Epidem. & Ephemer. Lib. II. Tom. I. Conſtit. Anni 1578. pag. 151.

Papillæ conſtant ſubſtantiâ ſpongioſâ, & elaſticâ (*q*), ex pluribus faſciculis ligamentoſis compoſita, quorum extrema conſtituunt baſin & apicem papillarum. Hi faſciculi per totam longitudinem leves plicas habent, quæ dum, protrahendo papillam, elongantur, evaneſcunt; redeunt ſtatim, ſimul ac papillarum elongatio ceſſat. Inter hos faſciculos elaſticos locantur ſeptem vel octo tubuli lactei, qui circa apicem papillæ parvis oſculis hiant; cúmque illi tubuli arctiſſimè hæreant faſciculis illis ligamentoſis, unà cum illis plicantur, & elongantur. Tenuis productio cutis tegit papillas; cui dein ſuperincumbit epidermis.

Dum ſugit infans, papillam inter labia, ſæpè & inter gingivas, premit, & protrahendo elongat, ſícque complicatos tubulos lacteos in rectum deducit, & facilem lacti ex mammis parat exitum.

Quandoque fit, ut moroſi infantes, frequentiùs ſugendo, validè premendo inter gingivas, irritent ſic papillas, ut doleant, & inflammentur: huc etiam concurrit acrior infantis ſaliva, dum recèns nati infantes aphthis laborant: circa dentitionis tempus, dum pruriunt gingivæ, peſſimè ſæpè mulctant miſeram matrem, premendo papillas; imò ſæpè lacerant integumenta; undè fiſſuræ ſanguinolentæ, & dolentiſſimæ, quæ, ſine acerbo cruciatu, incumbentis induſii attactum ferre nequeunt.

Moleſtiſſima lactantibus hæc mala ſunt, & quæ ſæpè lactationem reddunt omninò impoſſibilem, cum infantis damno, & periculo, ne lac in mammis retentum coaguletur, & omnia illa mala ſequantur, de quibus ſtatim dictum fuit.

Solet quidem laudari uſus ſpirituoſorum, ut v. g. ſpiritûs roriſmarini, ſi linteum hoc madidum papillæ applicetur (vide *Materiam Medicam* ad hunc numerum); verùm facilè patet, ſi fiſſa, excoriata, aut valdè inflammata, fuerit papilla, dolorem immaniter augendum eſſe. Undè hæc tantùm uſum habent, dum papilla integra adhuc eſt, nec inflammata; ut nempè, ſpirituoſis applicatis, firmior reddatur papilla, ejuſque integumenta fiant magis calloſa, ut ſuctionem & preſſionem faciliùs ferant. Verùm cùm jam fiſſa papilla eſt, & acriter dolet, molliſſima quævis conveniunt; qualia in *Materiâ Medicâ* ad hunc numerum recenſentur.

Sequenti methodo uſus fui ad hæc mala curanda, & felici quidem cum ſucceſſu: ſi papilla inflammata, vel & fiſſa, doleret, linteis carptis, *ſucco ſempervivi majoris* madidis, fovendam curavi, ſæpè eadem renovando, ne ſicceſcant, & hæreant; operculum ex plumbo, vel cerâ, paravi, ſuperius patulum, quod dolentem papillam recipere poſſet, & impedire, ne induſium, aut veſtes, ullo modo papillam premere poſſent. Fiſſuras papillarum inungi curavi oleo ceræ, repetitis deſtillationibus limpido & molliſſimo reddito: *Nam remedium eſt incomparabile prorsùs, ad mala papillarum nervoſarum, quæ in cute extremâ occurrunt. Nam in curandis fiſſuris labiorum hybernis, in fiſſuris papillarum in lactantibus, in digitorum manuumque rhagadibus, vix aliud habet ſimile, ſi ſubindè levi illitu applicetur* (*r*). Repetitis autem deſtillationibus oleum ceræ, quod primâ vice bútyri inſtar craſſum prodibat, & graveolens, tenue redditur, & fragrans.

Dum hæc fiunt, neceſſe eſt, ut ex alterâ mammâ ſolâ lac ſugat infans; ſi prior mamma lacte turgeat nimis, prudenti ſuctione à muliere, ad hanc rem conductâ,

(*q*) Winſlow, Expoſit. Anatom. pag. 586. 587. — (*r*) Herm. Boerh. Chem. Tom. II. Part. I. Proceſſ. XXXVII. pag. 157.

depleri poterit, quæ loca dolentia vitabit facilè, ſi labia applicet areolæ papillæ. Solet etiam, vitro impoſito, quod longo roſtro inſtructum eſt, per ſuctionem ſatis commodè depleri turgens lacte mamma.

Hoc modo ſolent brevi ſatis tempore curari hæc mala. Conſolidatis autem fiſſuris, & ſedatâ penitùs inflammatione, tunc ſpirituoſis applicatis poteſt roborari papilla; à dilutis fortè incipere proderit, ne nova irritatio fiat, & caveatur ſubita ac nimia corrugatio tubulorum lacteorum, quorum extrema in ſummitate papillæ aperiuntur. *Maſtiche*, ſi digeratur in copiâ æquali aquæ & ſpiritûs vini, tale remedium dat.

§. 1339. LAc abundans nimis, & tenue, temperatur victu blando, ſiccoque, & motu: lac deficiens curatur victu humido, blando, nutriente; fotu, frictioneque mammæ; ſublatione Cauſæ indagatæ.

Lac abundans, &c. Omnes, utì notum eſt, proprio lacte nutrimur. In lactantibus ergò pars nutrimenti in mammas derivatur, ut nutriatur infans, & illud totum de nutricis nutrimento decedit. Undè nutrices, ſi ſanæ & robuſtæ fuerint, majorem ciborum & potuum copiam aſſumunt ſemper, ſícque ſine detrimento ſanitatis robuſto infanti ubera præbere poſſunt, imò & pluribus, utì notum eſt.

Contingit autem aliquando, ut tanta lactis copia derivetur in mammas, quod plerumque ſimul tunc tenuius eſſe ſolet, ut nutricis corpus defraudetur alimento, dum omnis recens chylus ſtatim à ſanguine ſeparatur; undè omnes humores acriores redduntur, & ſubputridi; ſitis oritur; febricula; & corpus vero maraſmo contabeſceret, niſi emendari poſſet nimia illa lactis ſecretio. Quandoque ſatis difficulter hoc obtineri poteſt. Victus ſiccior, ſed blandus tamen, ex carne aſſâ, pulticulis ex hordeo, avenâ, oryzâ, paratis, ſed ſpiſſioribus, motus corporis, multùm proſunt. Potus debet eſſe parcior, & meracior. Cereviſia mollis, ſed meraca, Cereris quaſi extractum liquidum, inſigniter prodeſt illis, quæ huic potui aſſueverunt: continent tales cereviſiæ magnam copiam materiæ nutrititiæ, cúmque ſpiſſiorem conſiſtentiam habeant, non fermentantur; hinc blandæ & molles manent, licèt diù ſerventur. Si his tentatis non minuatur nimia lactis ſecretio, ablactandus eſt infans; cæteroquin nutrix brevì deficeret. Vidi, per plures ſeptimanas, licèt ab uberibus jam remotus fuiſſet infans, perſtitiſſe perpetuum & moleſtum lactis de mammis ſtillicidium, auctâ quotidiè corporis macie. Cùm varia incaſſum tentaſſem, tandem ceſſit malum, dato omni trihorio infuſo forti *ſalviæ* ad unciam unam alteramve.

Lac deficiens, &c. Ibi omnia adhibentur contraria, victus nempè humidus, quies, potus dilutus nutriens, ut hordei, vel avenæ, decoctum cum tertiâ parte lactis recentis admiſti, juſcula copioſa, ova recentia, & ſimilia; ex quibus copia boni chyli facilè conficitur actione viſcerum chylopoieticorum. Per hæc efficitur ſatis facilè, ſi mulier cæteroquin ſana ſit, ut copia lactis cum ſanguine fluat: tunc autem debet promoveri lactis ſecretio in mammis; quod obtinetur fotu, & leni frictione, præcipuè frequentiori ſuctione, vel infantis, vel, ſi ille vacua nolit ducere ubera, alterius mulieris. Non enim facilè deſperandum in hoc caſu, cùm hiſtoria

Medica doceat, non tantùm virginibus, ſed & viris, lac in mammas derivatum fuiſſe, dum moroſos infantes vana, ut putabant, lactationis ſpecie placare conabantur. Si aliæ evacuationes per alvum, ſudores, &c. copioſæ, in cauſâ fuerint, hæ ſunt ſiſtendæ.

Poſſunt tamen eſſe tales cauſæ defectûs lactis, quæ vel omninò non, vel difficulter admodùm, emendari poterunt. Notavit *Hippocrates* (*s*) ſequentia: *Ut plurimum verò quæ pauca menſtrua demittunt, eas ſine lacte eſſe contingit. Sicciores enim ſunt, & denſiore corporis habitu.* Et alio in loco (*t*) de illis agens incommodis, quæ obtinent in civitatibus ſeptentrioni expoſitis, notat, multas mulieres ſteriles fieri *propter aquas, quæ ſunt duræ, crudæ, & frigidæ; purgationes enim menſium non contingunt idoneæ, ſed paucæ, & pravæ.* Deindè addit: *Quùm verò pepererint, pueros nutrire non poſſunt. Lac enim aquarum duritie cruditateque, exſtinguitur.*

Si jam in mammarum fabricâ vitium ſit, ſi totum corpus denſum, toroſum, fuerit (viragines ſolent vocari tales mulieres), ſæpè mammarum in talibus veſtigium tantùm apparet, & adeò contracta ſunt omnia vaſa, ut lacti appulſo cedere nequeant; tunc certò lac deficiet. De ſimilibus *Hippocrates* (*u*) dixit: *Sunt autem, quæ naturâ lac non habent, & quibus lac ante tempus deficit. Eæ verò naturâ ſolidæ ſunt, & denſæ carnis; ideòque, cùm via denſa ſit, non à ventre ad mammas ſatis humoris defertur.* Vidi in aliis quandoque mammas maximæ molis, ſed merâ pinguedine obrutas, ita ut omnes ductus lactei compreſſi ab adipe incumbente ne guttulam quidem lactis admittere potuerint.

Facilè patet, has cauſas vix eſſe emendabiles ullâ arte.

(*s*) De Naturâ Puer. cap. x. Charter. Tom. V. pag. 323.

(*t*) De Aëre, locis & aquis, cap. II. Charter. Tom. VI. pag. 192.

(*u*) De Mulier. Morb. Lib. I. cap. LXXII. Charter. Tom. VII. pag. 771.

MORBI INFANTUM.

§. 1340. INfanti recèns nato oriuntur morbi proprii. 1. à ſtrigmentis glutinoſis, caſeoſis, lentis, quibus os, œſophagus, ſtomachus, inteſtina, ei replentur.

Pertractatis illis, quæ in virginibus, gravidis, partu, puerperio, obſervata fuerunt, ſupereſt, ut agatur de morbis, qui in recèns nato infante obſervantur. Quamvis enim, ſimulac vivere incipit, plurimis obnoxius ſit (variolas v. g. in utero materno fœtum paſſum fuiſſe ſequenti Capitulo patebit), tamen hîc agendum erit de illis morbis, quorum cauſæ adſunt, dum homo naſcitur, & quæ reliquo vitæ tempore vel omninò non, vel ſaltem minùs frequenter, obſervantur.

Magna enim mutatio contingit in recèns nato: paulò antè in utero materno clauſus, humore ambiente à compreſſione defenſus, ab omni aëris attactu liber, nec luminis, nec ſoni, actione afficitur. Dum naſcitur, vi exprimitur, novas ab aëre inſolito, ab attactu Obſtetricis, quandoque rudiore, moleſtias patitur. Sed quanta & in internis partibus mutatio fit eodem tempore. Pulmo, qui antè parum tantùm ſanguinis recipiebat, jam omnem totius corporis ſanguinem tranſmittit, & tradit cordi ſiniſtro: viſcus hoc, anteà collapſum, expanditur aëre inſpirato. Diaphragma, dum agit, pectoris cavum auget, hepar deprimit: in ipſo hepate mutatur humorum motus. Non mirum ergò eſt, vagitum & ploratum in ipſo vitæ principio adeſſe, licèt ſaniſſimus cæteroquin fuerit infans. Subita illa, & adeò inſolita mutatio fletui cauſam dat. Quod ſcitè *Plinius* expreſſit (*v*): *Itaque feliciter natus jacet, manibus pedibuſque devinctis, flens animal, cæteris imperaturum, & à ſuppliciis vitam auſpicatur, unam tantùm ob culpam, quia natum eſt.*

Simulac infans in lucem prodierit, per chordam umbilicalem adhuc nectitur placentæ; qui nexus ſolvi debet: hactenus enim vitâ communi cum matre uſus fuit: poſtquàm autem chorda umbilicalis ſecta fuerit, nil cum matre ampliùs commune habet, ſed propriam vivit vitam. Undè prudenter monuit *Levret* (*x*), non eſſe ligandam, nec reſcindendam chordam umbilicalem, niſi priùs reſpiraverit infans: quandoque enim pallidi, debiles, naſcuntur, præcipuè ſi diù in pelvis exitu hæſerint, nec vagitum edunt: concutiendo leviter infantem, fricando, irritando fauces, nares, plumulæ motu, ſalem linguæ imponendo, aliiſque ſtimulis, excitant ſopitum motum, &, dum hæc tentantur, liberum commercium fœtûs cum matre per chordam umbilicalem ſervant.

Si verò recèns natus infans faciem tumidam lividam habeat, nec reſpiret, vel parum tantùm, chorda ſubitò reſecanda eſt, etiam abſque ligaturâ, ut, effluente aliquâ ſanguinis copiâ, liberetur ſanguine gravatus pulmo; nec adhuc dilatatus per

(*v*) Hiſt. Lib. VII. in Procemio. — (*x*) L'Art des Accouchem. §. 1236. pag. 210.

liberam inſpirationem. Suffocationis enim periculum imminet. Simulac autem vagire inceperit infans, liberè jam reſpirans (*y*), chorda liganda eſt.

Chorda autem umbilicalis ligatur ad quatuor, quinque, vel ſex digitorum diſtantiam ab umbilico, ut nempè locus novæ ligaturæ ſuperſit, ſi fortè prior delaberetur, ſubſidente chordâ umbilicali; vel, fortiùs adſtricta, ſecaſſet vaſa umbilicalia; undè hæmorrhagiæ periculum naſceretur.

Hæc ergò ſola cautela requiritur, ne propinquo ad umbilicum loco chorda reſecetur: Vidi in quibuſdam familiis moris fuiſſe, ut ad diſtantiam decem vel duodecim digitorum chordam ligarent, nec reſecarent illam chordæ partem, quæ ultra ligaturam erat, ſed intra linteum convolutam applicarent corpori infantis, donec tota caderet. Mole majori hoc moleſtiam parit aliquam, cæterùm nihil mali.

Separatio autem chordæ umbilicalis, ad quamcumque ligetur diſtantiam, ſemper fit prope umbilicum. Cutis enim abdominis infantis ad aliquot linearum diſtantiam tegit chordam, & in illo loco, ubi cutis deſinit, ſeparatio fit, quod quarto, quinto, ſextove die contingere plerumque ſolet.

Tota cutis infantis recèns nati lubrico glutine tegitur, majori minorive copiâ in variis; undè tepido in balneo mollibus ſpongiis abſtergitur cutis, ut nitida fiat: tota cutis rubeſcit tunc, acſi leviter eryſipelatoſa foret (*z*), & poſt aliquot dies ſolet epidermis deſquamari. Hæc cutis rubedo æquè manifeſta eſt in Æthiope, ac in Europæo; & vulgò creditur, eò nitidiorem ac pulchriorem cutim futuram poſteà, quò magis rubicunda fuerit in recèns nato infante (*a*).

Cutis nitidita meritò commendatur, non tantùm in recèns natis, verùm etiam poſteà: multis enim morbis cutaneis obnoxii ſunt infantes, niſi cutis quotidiè molliter detergeatur: *Galenus* (*b*) volebat, recèns nati totum corpus modico ſale aſpergi debere, ſic omne glutinoſum abſtergeretur adhuc efficaciùs: juſſit autem hoc fieri illo ſcopo, ut cutis denſior & ſolidior redderetur: verùm vix convenire videtur, ut cutis, leviter quaſi inflammata, & tota rubeſcens, ſalis ſtimulo irritetur. Sufficiet mollis abſterſio ſordium aquâ moderatè calidâ, cui quidam modicam ſaponis miſcent, quandoque & parcam vini quantitatem.

Dum infans in hoc balneo hæret, ſollicitè luſtrandum eſt, an quid vitii appareat. Solet ſæpè, imprimis poſt difficiliorem partum, tumor in hoc vel illo capitis loco apparere, qui diſcutientibus, de quibus in curâ contuſionis dictum eſt, feliciter ſanari ſolet. Obſervavit tamen *Levret* (*c*), raròdiù ſupervivere infantes, ſi tales tumores in occipite ſint, ſed convulſos mori. In aliis capitis locis ſimiles tumores illud periculum non habent. Idem metuendum eſt, ſi in recèns nato futuræ nimis à ſe mutuò diſtent: hoc enim ſolet fieri, vel quia antè terminum ex utero prodierunt, vel quia collecta præternaturaliter in cavo calvariæ lympha hydrocephalum producere incipit.

Contingit etiam in partu difficili, ut aliquod infantis membrum luxetur, vel frangatur. Ingenuè fatetur *Peu* (*d*), talia ſibi contigiſſe infortunia: reducendæ ſtatim

(*y*) L'Art des Accouchem. §. 1232. pag. 210.

(*z*) Brouzet, Educat. Méd. Tom. I. cap. III. pag. 62.

(*a*) Vander-Monde, Eſſai de perfect. l'eſpece humaine, Tom. II. pag. 6.

(*b*) De Sanit. tuend. Lib. I. cap. VII. Charter. Tom. VI. pag. 50.

(*c*) L'Art des Accouchem. §. 1248. p. 212.

(*d*) Pratique des Accouch. Liv. II. chap. I. pag. 314.

ſunt partes in ſitum naturalem, & cura ſolet feliciter ſuccedere in tenellis his corporibus, abſque ullâ deformitate relictâ: idem & *Levret* (*e*) teſtatur.

Simul in recèns natis explorandum eſt, an alvi & urinæ viæ liberæ ſint. Si urinam & alvum depoſuerit poſt nativitatem, omnis metus abeſt: ſin minùs, dum infans in balneo lavatur, luſtrandæ ſunt partes hæ.

Quandoque in recèns natis anus inventus fuit benè conformatus, ſed membranâ præternaturali omninò clauſus: nullus ergò patebat exitus meconio; quod niſi expellatur de corpore, peſſima mala ſequentur, & tandem mors, utì ad §. 1345 patebit. Si circa ani principium talis hæreat membrana, ſatis feliciter cura ſuccedere ſolet, diſcindendo hoc obſtaculum: hoc feliciter tentavit in binis infantibus *La Motte* (*f*). Poſtquàm alvus benè evacuata fuerat, lavit anum ſpiritu vini, & texit linteis carptis ſiccis; ſícque paucorum dierum ſpatio curam abſolvit. Nullis autem turundis uſus fuit, quia illæ mole ſuâ, ſuppoſitoriorum inſtar, irritabant perpetuò ad alvi excretionem.

In hoc caſu protuberans tumor plerumque apparet in ani loco, in cujus medio ater Meconii color tranſlucet: ſi prematur ille locus, mollis paſtæ inſtar retrocedit; ſed, remoto digito, mòx iterum redit tumor (*g*); quem non tantùm diſſecandum vult *Levret*; ſed in omni ambitu circulariter exſcindendum jubet. Interim *La Motte* ſimplici ſectione curavit; & novi, aliis idem feliciter ceſſiſſe.

Difficilior longè caſus eſt, ſi membrana talis claudens in altiori loco inteſtini recti hæſerit. Talis caſus legitur (*h*): Anus benè conformatus apparebat in infante; ſed integro à nativitate biduo alvum nondùm depoſuerat; undè omnia mala, quæ retentum meconium ſequi ſolent, aderant. Clyſmatum injectio tentata fuit incaſſum; non poterant penetrare in cavum inteſtini recti: examine inſtituto, inventa fuit membrana tenuis, claudens inteſtini cavum, &, immiſſo in anum digito minimo ſecundùm ejus ductum introducebatur *Pharyngotomus*, ad membranam claudentem uſque; quæ tunc, protruſâ lanceolâ, quæ in cavo phlebotomi occulatur, diſcindebatur tutò, & aperturâ factâ digiti apice dilatabatur. Mox alvum depoſuit infans, & poſteà anus ſolito fungebatur officio per binos menſes, quibus ſupervixit; dein aliam ob cauſam periit. Nullâ ſaltem cum veriſimilitudine poterat hujus infantis mors huic operationi tribui, cùm tamdiù ſupervixerit.

Ubi verò nullum ani veſtigium apparet omninò, parum ſpei ſupereſſe videtur. Certò moriendum eſt infanti, niſi meconium exeat; hinc ex artis regulis certæ perniciei anceps etiam remedium præferendum eſt, ſi parentes illud admittere velint. Undè celebres Chirurgi, ſciſſo loco, ubi anus naturaliter inveniri ſolet, tentaverunt viam parare ad inteſtinum rectum, hâc ſpe, ut viam fœcibus retentis facerent, & deindè artificioſam anum pararent. *Petitus* (*i*) indicavit methodum, & cautelas, ut talis operatio ex arte inſtitui poſſet. Reliquis inſtrumentis prætulit acum triquetram (*Troicart*), ſed craſſiorem & breviorem, per cujus thecam, eductâ acu, lanceola, vel cultellus, tranſmitti poteſt tutò; verbo dicam, nihil neglexit, quod artis erat. Sed incerta ſunt omnia; neſcimus quale obſtaculum lateat: Anatome autem evicit,

(*e*) L'Art des Accouch. §. 1261. 1262. pag. 214.

(*f*) Traité des Accouch. Liv. I. Obſervat. LXXXVI pag. 129.

(*g*) Levret, l'Art d'Accouchem. §. 1276-1280. pag. 216.

(*h*) Académ. de Chirurg. Tom. I. pag. 385.

(*i*) Académ. de Chirurg. Tom. I. pag. 377.

inveniri talia, quæ nullâ arte emendari poſſunt. Celeberrimus *Littre* (*k*) invenit in infante, ſexto à nativitate die mortuo, inteſtinum rectum in duas partes diviſum, quæ tenuibus aliquot filis, pollicem circiter longis, cohærebant adhuc: utrumque extremum inteſtini ſic ſeparati clauſum erat. Facilè patet, tale malum cognoſci non poſſe, niſi poſt mortem; & licèt cognitum foret, vix ullam emendationis ſpem ſupereſſe. Mentio quidem fit alicujus methodi: verùm quis auderet, abdomen vivi infantis aperire, extrema inteſtini quærere, inventa aperire, aperta ſibi mutuò unire, vel ſaltem extremum ſuperius inteſtini, apertum priùs, vulneri abdominis unire ſic, ut anus artificialis in loco vulneris per totam vitam maneret. Quantum novi, talis curatio à nemine unquam tentata fuit.

Quandoque totum inteſtinum rectum deeſt. Dexterrimus Chirurgus (*l*) in recèns nato puello ne minimum quidem invenit ani veſtigium; profundam ſatis inciſionem fecit; immiſſo per vulnus digito, inteſtinum rectum non invenit; Acum triquetram adegit profundiùs per vulnus, ut viam meconio pararet; ſed præter aliquot ſanguinis guttas nihil prodiit. Poſt mortem invenit, integrè deficere inteſtinum rectum, & colon meconio plenum, liberè in abdomine fluctuans, deſinere in extremum perfectè clauſum.

Hinc videtur non ſine ratione ſtatuiſſe *Levret* (*m*), talia vitia curari non poſſe, niſi integer ſit inteſtini recti tractus ad integumenta uſque. Quandoque extremum inteſtini recti devium unitur veſicæ, in maribus; tunc fœces alvinæ delabuntur in veſicæ cavum, & per urethram exire nequeunt, niſi liquidæ ſint; undè patet, miſeros tales infantes non diù ſuperſtites eſſe poſſe (*); in ſequiori ſexu obſervatum fuit, in vulvam quandoque hiare inteſtini recti finem (*n*). Tales ſupereſſe poſſunt; & novi virginem, nubilem jam, cæterùm ſatis ſanam, quæ fœdam hanc calamitatem patitur.

Novi quidem, exempla practica allegari, quæ docerent, hanc operationem cum ſucceſſu factam fuiſſe, dum nullum ani veſtigium apparet; ſed non videntur adeò certa eſſe. *Hildani* (*o*) caſus adduci ſolet, ubi ſic ſervaſſe creditur ſex dierum infantem, qui nondùm alvum depoſuerat, & in præſenti mortis periculo verſabatur. Feliciter curatus fuit; & poſteà *Hildanus* à conſule loci, quem inhabitavit curatus infans, accepit, illum ſanum & incolumen vixiſſe ad decimum octavum ætatis annum. Sed certè ipſa verba *Hildani* demonſtrant, adfuiſſe ani veſtigium. Sic enim habet: *Anus obducta erat membranâ prædurâ, in quâ nullum ferè indicium aut veſtigium ani, præterquam macula nonnihil livida* (à tranſlucente nempe meconio). *Illic factâ parvâ inciſione (ne ſphincter læderetur), novaculâ linteis juxta aciem involutâ, deindè immiſſo ſpeculo ani, & quod reliquum dilatato, ſtatim ejecta eſt incrementorum colluvies.* Ex quibus manifeſtè patet, inteſtinum rectum integrum fuiſſe ad integumenta uſque.

Alter caſus legitur apud *Celebrem Chirurgum Saviard* (*p*) de infante; in quo nullum ani veſtigium aderat, adegit lanceolam longiorem, quâ majores abſceſſus

(*k*) Académ. des Scienc. 1710. Hiſt. pag. 47.
(*l*) Eſſais & Obſervat. de Med. Tom. IV. art. XXXII. pag. 557.
(*m*) L'Art des Accouchem. §. 1275. pag. 216.
(*) Académ. des Scienc. 1755. Hiſt. pag. 50.
(*n*) Ibidem.
(*o*) Oper. omn. Centur. I. Obſervat. LXXIII. pag. 54.
(*p*) Obſervat. Chirurg. n°. 3. pag. 8.

aperire ſolebat, uſque ad trium digitorum tranſverſorum longitudinem; & tunc meconium exivit; aperturam factam dilatavit; vulnus ſolito modo deligavit. Hinc dubitari nequit, integerrimæ fidei virum talem operationem tentaſſe. De ſucceſſu autem altum tenet ſilentium. Neque caſus illi, qui in *Academiâ Chirurgicâ* habentur, felicem habuerunt eventum.

Similia impedimenta & in canali urethræ inventa fuerunt: quandoque enim orificium urethræ in glande non erat apertum; & tunc cura difficilis non erat, aliquando pars urethræ deficit omninò; & tunc radicaliter hoc malum curari non poteſt (*q*). Cæterum hoc vitium diutiùs toleratur ab infante, quàm ſi in inteſtino recto foret. Urina enim ſibi viam invenit; quandoque per umbilicum, aliquando circa ſcrotum parvo abſceſſu facto, urina prorumpit; qualis caſus legitur (*r*). Cùm autem nulla adeſſet urinæ incontinentia, nec ullum pateretur incommodum jam adultior infans, nihil tentare voluit prudens ille Chirurgus. Aliquos vidi, quibus urethræ orificium ſub glande in penis parte inferiori hiabat.

Contingit quandoque, ut recèns natus infans ſuperflua quædam membra habeat, quæ nulli uſui futura ſunt, ſed potiùs incommodum parient. Sic aliquoties vidi in manubus & pedibus ſex digitos: ſuperflui tales digiti plerumque carnei tantùm ſunt, nullo oſſe fulti, vix mobiles, & manus deformes reddunt. *La Motte* (*s*) ligavit filo cerato in recèns nato infante quatuor tales digitos, qui omnes intra tres vel quatuor dies ceciderunt, & cicatrices, illis delapſis, ſponte formabantur. Neque ullo ſigno apparuit, ligaturas has infanti ullam feciſſe moleſtiam.

Quo autem tempore hæc ſuperfluorum ablatio fieri debeat, non convenit inter omnes. Quidam poſt ablactationem, vel adhuc ſeriùs, hoc faciendum ſuadent; alii ſtatim poſt nativitatem; quorum opinionem amplectitur *Levret* (*t*); modò infans ſanus ſit: teſtatur autem, quòd nunquam pœnituerit hoc feciſſe, & plures alios Chirurgos, ipſo ſuadente, idem tentaſſe cum felici ſucceſſu.

Recèns natus infans, utì dictum fuit, in totâ corporis ſuperficie, glutine mucoſo, ſatis ſæpè ſpiſſo, madet. Gluten autem ſolet vocari corpus ſemifluidum, cujus una pars dum movetur, trahuntur & adhærentes partes, dum tota glutinis moles locum non mutat. Sed & ſimile gluten in ore, ſtomacho, œſophago, inteſtinis, reperitur, & recèns natis infantibus non tantùm ex naribus, verùm etiam ex ore, ſponte exire ſolet, vel ab Obſtetrice, dum cutim depurat, educitur.

Fœtus, quamdiù in utero materno hæret, liquore amnii undique alluitur; liquor hîc, dum ruptis partûs tempore membranis aquæ effluunt, ſæpè ſatis viſcoſus apparet; tota cutis tali glutine tegitur; qui ergò videtur liquori amnii originem debere: cùm autem multi in illâ opinione ſint, fœtum non tantùm per vaſa umbilicalia à matre nutrimentum accipere, verùm etiam per os nutriri, deglutito amnii humore, facilè credebant ſe intelligere, quare ab ore ad anum uſque cava viſcera ſimili glutine obducerentur, ac in cutis ſuperficie invenitur.

Alii è contrà crediderunt, liquorem amnii excrementitium eſſe potiùs, & ex ipſo fœtûs corpore produci; fœtum non deglutire in utero; os ſemper clauſum habere; liquorem amnii non inveniri in ventriculo & inteſtinis fœtûs. Addunt, fœtus obſer-

(*q*) Levret, l'Art des Accouchem. §. 1285. pag. 218.
(*r*) La Motte, Traité des Accouch. Liv. I. Obſerv. LXXXV. pag. 129.
(*s*) Ibid. pag. 128.
(*t*) L'Art. des Accouch. §. 1301. pag. 220.

vatos eſſe, qui capite carebant, & tamen increverant. Plura alia argumenta pro & contra hanc ſententiam legi poſſunt (*u*). Nec videtur hîc locus eſſe, ut omnia & ſingula expendantur. Sufficit noviſſe, quòd viſcida talia in primæ coctionis viis inveniantur, æquè ac in cutis externâ ſuperficie: ſimul notum eſt, totâ vitâ ſecerni lenta, mucoſa in ore, œſophago, ventriculo, inteſtinis; ideóque & in fœtu hæc ſecreta, non excreta, accumulari poſſe. Fortè ſtatim poſt nativitatem major ſecretio fit, cùm in fœtu omnia organa ſecernentia turgida appareant: ſic hepar invenitur magnum, & ſucci plenum; ita & totum turget glandulofum ſyſtema.

Verùm in textu dicitur, non tantùm viſcida, ſed & caſeoſa lenta, in primis viis recèns nati infantis reperiri. Præcedenti capitulo patuit, verum lac venire ad uterum, imprimis ultimo graviditatis tempore. *Hippocrates* (*v*) dixit: *At verò puer, in utero, compreſſis labris, ex matris utero ſugit, ac tum alimentum, tum etiam ſpiritum, &c: Quòd ſi quis roget, quomodò hoc quis noſcit, quòd puer in utero trahat & ſugat, hoc illi reſpondere licet: Pueri, quùm naſcuntur, ſtercus in inteſtinis habent, ac in lucem editi, tum homines, tum pecora, celerrimè ventrem exonerant. Atqui ſtercus non haberent, niſi in utero ſugerent, neque ut primùm puer natus foret, ubera ſugere noſſet, niſi in utero ſuxiſſet.*

Quidam voluerunt, cùm in recèns natis mammæ in utroque ſexu inveniantur, ſæpè lacte turgidæ, quòd fœtus in utero propria ſugeret ubera, imprimis ultimo graviditatis tempore. Situs certè infantis, & facilis ſpinæ dorſi flexilitas non repugnant huic opinioni. Sæpè vidi turgidas mammas in recèns natis, imò & induratas, ita ut fomentis ac emplaſtris opus fuerit ad reſolvendum illud concretum. Quandoque & obſervatur, mammas attolli aliquot poſt nativitatem diebus. Quidam crediderunt, hoc contingere ob ligaturam Chordæ umbilicalis: arteriâ umbilicali enim compreſsâ, voluerunt ſanguinem tunc retrogredi per epigaſtricas arterias, mammariis communicantes. Fortè & hoc verum eſt. Mirabatur Medicus, infantem, biduo à nativitate, horrore, dein calore, corripi, febricitare: ſimul dextra tumebat mamma; quam dum leviter premeret, exiverunt ex papillâ aliquot lactis guttulæ. Rem examinans Medicus invenit, & infantem & matrem circa idem ferè tempus in febrem lactariam incidiſſe. Intellexit Medicus ex parentibus poſteà, quòd, cùm mamma dextra paulatim ſubſediſſet penitùs, ſimiliter & ſiniſtra intumuerit; ex quâ pariter pauculæ prodierunt lactis guttulæ (*x*).

Cæterùm illud argumentum *Hippocratis*, quòd nempè recèns natus infans ſugere non poſſet, niſi in utero jam ſuctioni aſſueviſſet, non adeò urgere videtur. Ipſe enim, utì aliâ occaſione ad §. I. notavi, fatetur, quod *à nullo edocta natura, & citra diſciplinam, omnia, quæ conveniunt, efficit*. Si vitulus inermi adhuc fronte ferit, hinnulus molli adhuc ungulâ calcitrat, &c, non adeò mirum apparebit, recèns natum infantem ſugere poſſe, licèt in utero nunquam ſuxiſſet.

§. 1341. QUâ ſolâ de causâ, nauſeæ, vomitus, tormina, ſingultus, convulſiones, ſæpè oriuntur; atque deinceps reſtant indigeſtiones aſſumtorum.

(*u*) Eſſais & Obſerv. de Med. Tom. I. art. XIII. pag. 204. & Tom. II. art. IX. pag. 147.

(*v*) De Carnib. cap. III. Chart. Tom. V. p. 304.

(*x*) Inſtit. Bonon. Tom. I. pag. 151. 152.

Dum iners tale gluten in ventriculo fluctuat, vel faucibus adhæret, irritatione ſolâ nauſeam & vomitum producit. In adultis toties ab hâc causâ moleſtiſſima nauſea fit; imò ſolâ agitatione plumulæ in faucibus nauſea & vomitus producitur, utì notum eſt. In teneris recèns natis ergò facilè eadem contingent, etiam à leviori causâ; ſi circa œſophagi orificium ſimilia ſtrigmenta glutinoſa hæreant, ſequetur ſingultus; in inteſtinis ab eâdem causâ producentur tormina; imprimis, ſi illud glutinoſum, ob aëris liberum acceſſum, corrumpi jam incipiens, acrius reddatur: ſæpiùs tamen à meconio, de quo poſteà dicetur, nimis diù retento, tormina fiunt.

Undè patet ratio, quare *Hippocrates* (*y*) inter parvulorum, & recèns natorum, morbos vomitum recenſeat. Cùm autem §. 652. demonſtratum fuerit, nauſeam & vomitum pro causâ proximâ habere convulſionem fibrarum muſcularium faucium, œſophagi, ſtomachi, inteſtinorum, diaphragmatis, muſculorum abdominalium, facilè patet, quare nauſea & vomitus, ſi validiora fuerint, vel diù durent, convulſiones excitent univerſales; cùm totum genus nervoſum adeò mobile ſit in tenellis infantibus, & tot inſolita recèns natis contingant. Optimè hoc monuit *Hippocrates* (*z*), dum de recèns natis agit; ſic autem habet: *Quin & loco ſpirituum, & tam cognatorum humorum, cum quibus familiaritatem ac amicitiam in utero interceſſiſſe neceſſe eſt, externis omnibus utitur crudioribus, ſiccioribus, & ad uſum humanum minùs accommodatis* (ἧσσον ἐξηνθρωπισμένοισιν). Notum enim eſt, ex ingeſtis, per viſcerum & vaſorum actionem, ac vires, produci humores humanos. Quamdiù enim in utero matris hæret fœtus, nihil ad illum venit, niſi quod in materno corpore jam ſubactum fuit, & indolem humanorum humorum acquiſivit, vel ſaltem quàm proximè tantùm abſit ab hâc conditione. Simul ac natus eſt, abſciſsâ chordâ umbilicali, omne commercium cum maternis humoribus ceſſat, & per os recipere debet nutrimentum, propriiſque ſubigere viribus: Undè mox ſubjungit *Hippocrates* (*a*): *Ex quibus multos ſuboriri dolores, pleriſque etiam mortes, neceſſe eſt: Quandoquidem & plerumque viris, tum locorum, tum victuum, mutationes morbos pariunt.*

Facilè patet, abſterſionem & eductionem hujus glutinoſi requiri: ſi enim maneret, indigeſtiones aſſumtorum ſequerentur neceſſariò. Notum enim eſt ex Phyſiologicis, per totum tractum inteſtinorum & ventriculi arterias eructare in omni puncto tenuem humorem, qui contenta in ventriculo & inteſtinis humectat, ſolvit, apta reddit, ut in chylum mutentur, à vaſis lacteis reſorbendum. Si jam latera horum viſcerum tenaci tali cruſtâ glutinosâ, vernicis inſtar, maneant obducta, nec exhalare poterunt arteriæ, nec reſorbere venæ; adeóque ingeſtis, vix mutatis, & indolem ſuam ſequentibus, replebitur cavum inteſtinorum, & abdomen tumebit brevì, dum reliquum corpus emaciabitur defectu nutrimenti.

Notùm pariter eſt, ſuccum pancreaticum, & utramque bilem, in duodenum inteſtinum depluere: ſi illud emiſſarium, tenaci glutine obductum, tranſitum neget, vel difficulter admodùm tranſmittat, turbabuntur horum viſcerum actiones, & bilis in ſanguinem retrogreſſa icterum faciet. Hepar enim in junioribus magnæ molis eſt, & bilis magna copia in recèns natis invenitur, ſecreta jam, & collecta, ultimis menſibus, dum fœtus in utero materno hæret, nec excreta tamen, cùm diaphragma quieſcens, antequàm reſpiraverit infans, annexum hepar non moveat.

(*y*) Aphor. XXIV. Sect. III. Charter. Tom. IX. pag. 119. — (*z*) De Octimeſtri Partu, cap. II. Charter. Tom. V. pag. 352. — (*a*) Ibidem.

Hæc eſt ratio, quare toties in recens natis icterus obſervetur; ſed ferè ſemper citò curabilis: abſterſo enim glutine, bilis emiſſarium impediente, mox cedit morbus, & ipſa bilis dum in inteſtina depluit, efficaciſſimè ſolvit omne glutinoſum, lenta attenuat, & naturali ſuo ſtimulo alvum movet. De quâ re videantur illa, quæ ad §. 75 habentur, ubi de curatione morborum ex glutinoſo ſpontaneo oriundorum agebatur.

§. 1342. CUratur facilè jejunio horarum X, vel XII; aſſumtione pauci vini cum melle miſti, iteratâ doſi hoc tempore abſtinentiæ dati; vel leniſſimo quodam ſimul adjecto ſtimulo purgante.

Omnia tamen illa incommoda, quæ glutinoſis, accumulatis in primis viis originem debent, non adeò difficulter ſuperantur. Jejunium enim decem vel duodecim horarum ſæpè ſolum ſufficit. Reſpirationis motu omnia viſcera abdominalia agitantur, concutiuntur. Bilis, quæ ſatis copioſa adeſt in recens natis, in inteſtina depluens, niſi emiſſarium ejus obſtructum fuerit, ſolvit illud gluten, & abſtergit ventriculi ac inteſtinorum cavum: motus periſtalticus, per naturalem ſtimulum bilis auctus, fricando abſtergit illud glutinoſum, dum ipſa bilis admiſta tenacitatem minuit. Utì enim aliâ occaſione jam aliquoties monitum fuit, in homine vivo inteſtina magnum cavum non habent, ſed craſſa ſatis latera oppoſita ſe mutuò tangunt; undè per ipſum motum periſtalticum, mucus naturaliter cavam ſuperficiem inungens, continuò ſecretus, abſtergitur, ne accumulatus gravet. Hinc per ſolam abſtinentiam aliquot horarum ventriculus & inteſtina depurantur ſic, ut apta ſint excipiendis commodè, retinendis, & digerendis alimentis, quæ recens natis ingeruntur.

Hæc autem glutinoſi abſterſio, & expulſio, pulchrè promovetur, & tutò, ſi pauculum mellis, in vino vel hydromelle diluti, ſæpiùs detur, parcâ copiâ tamen, ad drachmam nempè unam alteramve, abſtinentiæ hoc tempore: utiliter & lenis ſtimulus purgans his additur; qualem dat *ſyrupus cichorei cum rheo;* cui etiam aliquid *ſaponis Veneti* miſcetur; qui potens, & blandum ſimul remedium dat ad glutinoſa attenuenda: imprimis autem ſaponis uſus laudatur, ſi color ictericus in cute appareat, vel urina tingat lintea colore flavo: tunc enim certi ſumus, liberum bilis in duodenum exitum eſſe impeditum, à glutine; quod ergò quantocyùs abſtergendum eſt: talium remediorum formulæ in *Materiâ Medicâ* ad hunc numerum habentur.

Mel leviter coctum recens natis commendat *Moſchion* (*b*), vel & mulſam tepidam ori inſtillari jubet, *ut ſtomachus & venter purgetur:* ſic ad lac ſumendum diſponitur.

Quale autem nutrimentum, poſt abſterſionem primarum viarum, conducat recens natis, non ita convenit inter Medicos. *Aëtius* (*c*) pariter mel deſpumatum laudat, & aquam mulſam tepidè inſtillandam; deindè jubet, ut mater, emulcto priùs, quod craſſum eſt, è mamillis, & adhibito ex calidâ aquâ fomento, lac præbeant infanti; ſed mox addit: *Præſtat tamen uſque ad quartam diem à matris lacte abſtinere. Paræus* (*d*) voluit, abſolutam exſpectari debere lochiorum expurgationem, ante-

(*b*) Spach. Gynæc. pag. 7. n°. 71. 72. — (*c*) Lib. IV. cap. III. pag. 67. verſâ. — (*d*) Spach. Gynæc. pag. 413.

quàm mater ubera præbeat. Imò *Moſchion* (*e*) omninò damnavit lac maternum, & alienum prætulit; quoniam credidit, ex laboribus in partu toleratis, & puerperii purgatione, lac pravum eſſe, ſpiſſum, & difficilis coctionis.

Fortè primâ fronte ſpecioſa videri poſſent hæc ratiocinia; ſed ſimulac Medici Naturam ducem ſpernunt, errant ferè ſemper.

Poſt aliquot horarum abſtinentiam recèns natus infans nutrimento indiget; hinc, ſi lac negetur, aliud alimenti genus ſubminiſtrari debebit. Pulticulas ex lacte vel juſculis paratas exhibent. Verùm aliena hæc ſunt, omninò diverſa ab alimento, quo infans uſus fuit, dum in utero materno hærebat. Matris humoribus vixit ante paucas horas : præſto ſunt in mammis ſimiles in materno corpore parati, in uſum recèns nati, qui hos deſiderat, qui ſugere novit, à nemine doctus.

Prudens Medicus poſt partum conciliat blandum ſomnum puerperæ, quo ubi refecta fuerit, nil metuendum eſt à prægreſſis partûs doloribus. Neque metuendum à lochiis, ac ſi maligni quid haberent; de quâ re in præcedenti capitulo abundè dictum fuit. Primum illud lac non eſt ſpiſſum, ſed dilutum & tenue, diverſumque ab illo, quod tempore febris lactariæ in mammis colligetur. Purgat leniter, & abſtergit primas vias, primum illud lac. Hinc *Celeberrimus Monro* (*f*) mirabatur Creatoris ſapientiam, qui recèns natis conceſſit lac tenue, dilutum, leviter purgans, & deterſis benè primis viis poſt tres quatuorve dies aliud dedit, ſpiſſius & magis nutriens.

Undè curavi ſemper, ut proprii infantes lac maternum ſumerent, poſtquàm illa blando ſomno refecta fuiſſet : idem aliis ſemper ſuaſi, nec unquam pœnituit conſilii dati. In vaccis ſimilem lactis diverſitatem ſtatim poſt partum obſervamus.

Undè ſimul patet, recèns natos, quibus ubera matris negantur, magis adhuc indigere leni ſtimulo purgante, ut benè depurentur primæ viæ; niſi fortè recèns enixam puerperam pro nutrice obtinuerint; quod oppido rarò contingit. Hinc, dum eligebam nutrices pro recèns natis principibus, ſemper prætuli talem, quæ lac tenue & dilutum maximè habebat; licèt vulgò damnari ſoleat tale lac : obſervavi ſimul, tale lac ſenſim poſteà majorem conſiſtentiam acquiſiviſſe. Nec aliquid damni metuo à tenuiori lacte : ſi tamen robuſtus infans poſteà crederetur ſpiſſiori lacte opus habere, alia nutrix ſubſtitui poſſet.

§. 1343. QUin, ad proluendam hanc pituitæ mucoſæ ſaburram, ſæpè proſunt egregiè Epithemata moderatè aromatica, & ſpirituoſa.

Solent quandoque abdomen tegere epithematibus aromaticis, ſed lenioribus, ne rubeſcens cutis, & leviter quaſi eryſipelatoſa, irritetur nimis. Uſum imprimis habent, ſi debiles ſint recèns nati, & omnes motus appareant languidiores. Spes eſt, ut per hos ſtimulos excitentur vires ventriculi & inteſtinorum, ſicque faciliùs ſaburra illa glutinoſa expellatur. Formulæ talium epithematum in *Materiâ Medicâ* ad hunc numerum habentur; ad quarum normam plures aliæ ſimiles componi facilè poterunt.

(*e*) Ibid. pag. 7. n°. 73. — (*f*) Eſſais & Obſervat. de Med. Tom. II. art. XI. pag. 289.

Quidam ad eundem ſcopum adhibent emplaſtra leniter aromatica, *Ceratum v.g. ſtomachicum Galeni*, & huic ſimilia. Major tamen efficacia ab his, quæ præcedenti paragrapho laudata fuerunt, exſpectatur.

§. 1344. MUltùm patiuntur vulgò à meconio non ſatis citò expulſo, ob debilitatem fœtûs, duritiem materiæ, copiam ejus nimiam, ſiccitatem viæ.

Invenitur in fœtu maturo, nativitati proximo, materia fœculenta, nigra, vel & ex nigro virideſcens, tenax, viſcoſa, totum plerumque tractum craſſorum inteſtinorum ad recti finem uſque replens. Splendet hæc fœx, &, cum colore ac tenacitate papaveris ſucco inſpiſſato (opium vocant officinæ) ſimilis ſit, hinc à veteribus Medicis Græcis Μηκώνιον dictum fuit, papaverculum Latinè reddi ſolet. Hæc fœx, accumulata in fœtûs inteſtinis, irritat fibras, moleſtiam & teneſmum creat; undè partûs tempore irrequietus infans matris dolores excitat, vel jam præſentes auget; ſimulac reſpiraverit infans natus per aliquod tempus, nigra hæc fœx per anum exire ſolet; non quidem ſimul & ſemel omnis, ſed ſatis largâ copiâ plerumque.

Cùm enim fœtus ſalivam propriam deglutiat, & in ore, œſophago, ventriculo, ſecretum mucum in inteſtinis, ſimiliter muco obductis, colligat, bilem ac humores alios affluentes recipiat, omniaque hæc aliquas ſemper fœces ponant, ab his collectis talis materia in inteſtinis craſſis accumulatur. Si fœtus ſimul liquorem amnio contentum ore hauriat; quod multis ſatis probabile videtur (*g*); tunc ex hoc fœculenta relicta meconii quantitatem augere poterunt. Copia meconii talis eſſe ſolet, ut craſſa inteſtina ſufficiant ad illud continendum: rariùs enim meconium occurrit in tenuibus inteſtinis. Nigra illa fœx, per plures menſes accumulata, exire debet de corpore, ut recèns natus infans ſanus maneat, & ſæpè pars ejus exire ſolet per anum, ſimulac natus eſt. Si autem debilis langueat infans, tunc tardiùs hæc evacuatio contingit: ſi meconium durius fuerit, difficulter nixibus infantis exprimi poterit: hoc autem rariùs contingit; ſed moleſtâ potiùs glutinoſitate adhæret inteſtinorum lateribus; tantam enim habet tenacitatem, ut difficulter à natibus & femoribus ablui poſſit, & lintea inficiat maculis, quæ difficulter eluuntur.

Si magna copia meconii in inteſtinis hæſerit, longius tempus requiritur ad evacuationem; nam, utì dixi, non expellitur ſimul & ſemel omne meconium.

Notum eſt, inteſtinorum cavum naturaliter lubricum & humidum eſſe, ſed imprìmis inteſtina craſſa muco copioſo inungi, ut duras fœces faciliùs tranſmittere poſſint: obſervatur autem, inteſtina eò plures glandulas, pluſque muci, habere, quò fini propiora ſunt (*h*), Hinc ano circumfuſa hæret tanta pinguedinis copia, ut fœcibus, inteſtinum rectum diſtendentibus, cedere poſſint vicina, & omnia lubricentur. Si mucus ille vel pinguedo deficiant, alvus pertinaciter tarda eſt. Verùm raro obſervatur hæc ſiccitas in recèns natis, quibus totum corpus molle, humidum, & ſucco plenum, eſt.

(*g*) Vide Inſtit. Medic. Boerh. §. 682. 683. — (*h*) Vide Inſtit. Medic. Boerh. §. 111. 112.

§. 1345. Hinc ab ejus morâ; aëre jam appulſo, acrimonia, acor; putredo, in vapores reſolutio, adeóque dolores torminoſi, convulſiones, nauſeæ, vomitus, ſingultus, tuſſes, ſternutationes, clamores, fletus, pervigilia, terrores, febres, macies, mors.

Meconium, excrementitium cùm ſit, & corpori inutile, diſtendens & gravans inteſtina, quibus retinetur, de corpore eliminandum eſſe, nemo dubitat. Ipſa Natura ſponte hanc evacuationem tentat ſtatim poſt nativitatem, ſi nihil obſtet.

Quamdiù enim infans in utero materno hæret, nullus aër ventriculi aut inteſtinorum cava ingredi poteſt. Sæpiùs anteà dictum fuit, extravaſatos humores, in cavis corporis collectos, per menſes hærere immutatos, &, poſtquàm educti libero aëri expoſiti fuerint, ſubitò putreſcere, peſſimamque mephitim quaquaverſum diſpergere. *In capitulo de Hydrope* plura talia habentur, quæ hoc evidenter docent. Idem à meconio metuendum eſt, niſi citò de corpore exeat. Obſervavi aliquoties meconium quod ſtatim poſt nativitatem exit, non habere malignum odorem, ſed, ſi per aliquot horas in linteis relictum fuerit, tunc acidum ſpiraſſe, quandoque & putridum, prout nempè in hanc illamve indolem magis inclinaverit. Omne enim fœculentum, quod à bile utrâque, ſucco gaſtrico, pancreatico, &c. in inteſtinis fœtûs colligitur, cùm animale productum ſit, potiùs in putredinem vergit. Anteà dictum fuit, admodum probabile eſſe, ultimis graviditatis menſibus, lactis aliquid venire ad fœtum jam adultiorem. Lac autem aceſcit ſponte; ſed tamen pars lac conſtituens, caſeus nempè, ranceſcit, ſi pinguis ſit; ſin minùs, in naturam animalem vergit, & lenteſcit, cornuum inſtar, ſi igni propiùs admoveatur; &, ſi comburatur, ſimilem fœtorem ſpargit, ac cornua & ungulæ animalium, dum uruntur.

Anteà in *Capite de Ructu & Flatu* §. 646. & §. 647. patuit, humores putreſcentes, & fermentantes, dare ructibus & flatibus materiem. Si aër extricatus ex his humoribus diſtendat ventriculum ac inteſtina, & per illa liberè oberret, vel ſurſum per ructus, vel deorſum per flatus, exploditur. Si verò acre irritans ſimul adſit, per quod fibræ convulſione conſtrictæ liberum flatulentæ materiæ tranſitum impediunt, tunc membranæ claudentes tenduntur, diſtrahuntur; undè dolores & anxietates intolerabiles; qui emiſſis flatibus mox ceſſant; & denuò redeunt, niſi cauſa horum malorum ablata fuerit. Si autem inflammatio & febris acceſſerint his malis, etiam in adultis & robuſtis hominibus, intolerabiles dolores fiunt, & ſæpè cita mors.

Patet ergò ratio, quare à retento meconio dolores torminoſi fiant, & anxietates; quæ mala teſtantur miſelli irrequietâ & perpetuâ jactatione corporis, clamoribus, & fletu; quamvis ante elapſum primum ætatis menſem vix unquam lacrymas emittant; hinc potiùs clamant, quàm flent, miſelli.

Si autem, utì ad §. 1341. dictum fuit, à ſolo glutine, primas vias mole ſuâ irritante, tot mala oriri poſſint, quantò magis hæc metuenda ſunt, dum meconium piceæ tenacitatis, nimis diù retentum, à libero aëris acceſſu acrimoniam acquirit, & loca, quibus hæret, irritat.

Recèns natis, ſi omnia rectè cedant, ſomnus ferè perpetuus eſt; verùm ſi doleant, pervigilia adſunt; ubi exploſis flatibus dolor ceſſat, mox obdormiunt; redeunte dolore,

dolore, quaſi territi ſubſiliunt; validæ & univerſales convulſiones ſequuntur, ſæpè citò lethales. Si his ſupervixerint, niſi meconium expulſum fuerit, citò emaciantur; ita ut intra triduum viderim obeſulos, dum naſcebantur, penitùs macilentos. Nec mirum hoc: perpetuo, nec interrupto, fruebantur nutrimento, dum in utero materno erant; nunc nauſea & vomitus ingeſtionem alimenti impediunt; & ſi quid ſubindè ingeſtum fuerit, non digeritur, ſed corrumpitur; undè vitioſa in viſceribus ſaburra augetur. Somnus, adeò reficiens infantes, vel nullus eſt, vel continuò per dolores interrumpitur, cùm ferè perpetuus eſſe debebat: dolor ipſe vires conſumit, undè mors ſequitur brevì. Quotidianæ obſervationes docent, plures infantes ab hâc ſolâ causâ perire in ipſo vitæ limine.

Inter recèns natorum morbos *Hippocrates* (*i*) recenſuit *vomitiones*, *tuſſes*, *vigilias*, *pavores*. Cæterùm irritationem inteſtini craſſi tuſſim excitare, docet obſervatio ſatis mira *Celeberrimi Albini* (*k*) de milite, cui inteſtinum colon, vulneratum, ſic ſanatum fuerat, ut cicatricem per ambitum oræ duxerit unam ventris plagâ & inteſtini: undè interior inteſtini ſuperficies oculis patebat non tantùm, ſed & inverſa quandoque foràs protrudebatur. Si aër frigidiuſculus ad inteſtini internam ſuperficiem perveniret, ſtatim ſuperveniebat tuſſis; quæ non ceſſabat, niſi inteſtinum denuò recaluiſſet.

§. 1346. Corrigitur vis expellens ſopita ſtimulo leni purgante, leni ſuppoſitorio, cardiaco ſuaviſſimo & leni.

Cognoſcitur, vim expellentem ſopitam eſſe, ſi nullos nixus ad deponendam alvum faciat infans, vel admodum debiles tantùm. Facilè patet, tunc opus eſſe leni ſtimulo purgante: *Rheum*, & omnia, quæ indè præparari ſolent in officinis, ſolùm ſufficit: acriores enim purgantium ſtimulos, abſque convulſionum periculo, tenellum recèns nati infantis corpuſculum non fert. *Syrupus cichorii cum rheo*, *Syr. roſ. ſolut. ſimplex*, *Manna*, *Caſſiæ fiſtulæ* pulpa, ſunt præcipua, quibus Medici utuntur in hoc caſu. *In Materiâ Medicâ* ad hunc numerum plures tales formulæ habentur.

Suppoſitoria ad eundem ſcopum adhibentur, quæ, vel mole ſolâ, vel leni ſtimulo addito, leviter irritant finem inteſtini recti; undè teneſmus alvum deponendi ſequitur; ſicque evacuatur meconium retentum. *Sebum candelarum*, in globulum vel parvum conum formatum, mole ſolâ agit: globuli ſaccharati, qui ſolent ex *ſemine fœniculi* ſaccharo obducto parari, præter molem, lenem ſacchari ſenſim deliqueſcentis ſtimulum habent; qui paulò efficacior eſt in ſuppoſitoriis, quæ ex melle cocto, vel ſappone Veneto, formantur; de quibus vide *Materiam Medicam* ad hunc numerum.

Quâcunque ex materiâ ſuppoſitoria hæc fuerint parata, oleo inunguntur, ut lubrica, abſque vi ullâ, per anum immitti poſſint. Relinquuntur, donec unà cum fœcibus alvinis exeant; quod plerumque ſatis citò fieri ſolet. Si diutiùs maneant, ſenſim ſolvuntur; & ſi quid ſtimulantis ſimul habeant, ab hoc nixus deponendi alvum excitatur; ſi à ſolâ mole ſuppoſitorii hic effectus non fuerit ſecutus.

(*i*) Aphor. XXIV. Sect. III. Charter. Tom. IX. pag. 119.

(*k*) Academ. Annotat. Lib. II. cap. VIII. pag. 34.

Commendantur & grata cardiaca, ſi debilis infans fuerit; quæ leni ſtimulo excitant torpentes ventriculi & inteſtinorum affectiones. Formulæ horum in *Materiâ Medicâ* habentur.

Cognoſcitur autem, omne meconium exiviſſe, ſi fœces alvinæ colorem mutaverint; qui tunc flavus, vel ex albo flaveſcens, ſolet eſſe, & poſt aliquot horas, ſi in linteis relinquantur, in virideſcentem ſæpè mutatur. Quandoque etiam bilioſa viridia per alvum prodeunt, poſtquam meconium evacuatum fuit: optimè enim notavit *Monro* (*l*), recèns natorum veſicam felleam plerumque turgere bile viridi & acriore; quia ob reſpirationis defectum, & gluten obliniens inteſtinorum latera, non tam facilè in inteſtina exire potuit. Hæc eſt ratio, quare, evacuato meconio, tormina adhuc maneant, ob copiam bilis per inteſtina tranſeuntis; quâ evacuatâ, meliùs ſe habent: hinc in ſimilium uſu pergitur, donec fœces flavæ, molles, abſque ſigno doloris, per alvum prodeant. Laxior enim alvus junioribus magis prodeſt, quàm ſi ſtricta fuerit. Quod & adfirmat *Hippocrates* (*m*), dicens: *Quibus copiosè profluxit alvus, & bellè concoquunt, ii magis ſanitate fruuntur.*

§. 1347. DUrities materiæ corrigitur hauſtu ſeri lactis recentis cum pauco melle diluto, clyſmate ex ſero lactis ſaponato vel mellito.

Rarò meconium durum eſt; ſed potiùs picea ferè ejus tenacitas facit, ut difficiliùs per alvum exire poſſit: at ſi nimis diù hæſerit, indureſcere poſſet: tamen ſatis citò corrumpendum meconium, per moram natâ acrimoniâ, plus nocebit, utì ad §. 1345. dictum fuit.

Primum illud lac maternum, cujus uſus antè laudatus fuit, facilè cavebit nimiam duritiem meconii, ſimúlque vi diluente minuet tenacitatem. Si ubera materna non ducat infans, pauculum ſeri lactis, melle edulcorati, exhiberi ſolet (vide *Materiam Medicam* ad hunc numerum); quod facilè aſſumunt recèns nati infantes. Optimè etiam proſunt clyſmata ex ſero lactis, pauco melle, & pauculo ſapone Veneto; cùm meconium præcipuè in craſſis inteſtinis collectum hæreat, & ſic facilè elui poſſit. Sufficiet, ſi uncia, vel ſeſquiuncia, talis ſeri lactis injiciatur, & leni vi quidem, ne tenera inteſtina indè moleſtè afficiantur. Tutius enim eſt, repetere tale clyſma, ſi opus fuerit, quàm ſimul & ſemel majorem copiam adhibere.

§. 1348. INteſtina lubricantur, aſſumto oleo Lini, Olivarum, Amygdal. dulcium, &c. tum injectis iiſdem Clyſmatis ſpecie, & linimentis ſimilibus.

Omnia olea preſſa lubricant, ſiccitatem inteſtinorum emendant, illorum latera obliniunt, omnemque acrimoniam obvolvendo enervant, quæcumque demum illa fuerit: hinc, utì notum eſt, ad venena acria ingeſta adeò laudantur ab omnibus olea

(*l*) Eſſais & Obſervat. de Médecine, Tom. II, art. XI. §. 14. pag. 303.

(*m*) De Dentitione, num. 4, Charter. Tom. VII. pag. 871.

mollia recentia, tam ex vegetabilium, quàm ex animalium, claſſe deſumta. Ubi ergo meconium, acre jam redditum, inteſtina irritando, dolores torminoſos producit (§. 1345.), uſum habere hæc poterunt. Cavendum tamen videtur, ne majori copiâ, vel diù, hæc adhibeantur. Solidarum enim partium robur minuunt (§. 35), &, ſi diù maneant in ventriculo ac inteſtinis, rancеſcunt, peſſimamque acrimoniam inducunt: in ſanis etiam & fortibus hominibus, ſi opima pinguia copioſa in prandio aſſumſerint, obſervatur, quòd veſperi eructent merum oleum; ſed jam adeò acre, ut œſophagum & fauces exurat, imò ferè præfocet. Hæc eſt ratio, quare in *Materiâ Medicâ* ad hunc numerum parca tantùm quantitas oleorum mollium præſcribatur, ſimúlque admiſceantur ſyrupi, ut ſacchari ſaponaceâ virtute reddatur illud oleum miſcibile humoribus aquoſis, ſícque caveatur, ne diutiùs cavæ inteſtinorum ſuperficiei hæreat. Ob eandem rationem *oleo lini* additur *ovi vitellus*, & *mel mercuriale*, dum formâ clyſmatis recèns natis injicitur; ſimúlque monetur, tale clyſma ſemel in die injiciendum eſſe, *donec lubricitas redeat*. Scopo enim hoc obtento, meliùs abſtinetur.

Solent & commendari inunctiones abdominis mollibus unguentis; quæ tamen non ita directè inteſtinorum lubricationi ſervire poſſunt.

Obſervavit *Tiſſot* (*n*), olea preſſa, recèns natis infantibus data, ſedaſſe tormina ventris quandoque ſatis citò; ſed poſteà rediiſſe frequentiùs, ſi continuaretur oleorum uſus. Curavit quoſdam, abſque ullo remedio dato, prohibendo olei uſum.

§. 1349. QUâ Methodo, quibus Medicamentis, feliciſſimè ſuperantur varia illa & peſſima ſymptomata ab hâc unâ radice orta (1345.).

Primæ viæ ſtrigmentis mucoſis undique occupantur in recèns natis; quod multis moleſtiis originem dat, utì dictum fuit: craſſa inteſtina copiam tenacis meconii habent; quod gravat, diſtindit, & morâ acriùs irritat. Si autem hæc educantur de corpore, ventriculus & inteſtina depurantur, aptaque evadunt, ut recipiant, retineant, mutent, ingeſta, quæ requiruntur ad nutritionem & incrementum recèns nati infantis. Undè patet, hanc methodum, hæc remedia, ſufficere, ut ſuperentur mala recenſita.

§. 1350. SI verò uſquam, hìc antacida uſum habent, & inter illa abſorbentia imprimis.

Cùm recèns nato infanti præbeantur ubera, vel pulticulæ ex lacte, farinaceìs, pane, atque omnia hæc ex propriâ naturâ ſuâ degenerent in acrimoniam acidam, patet, quare antacida hìc locum habeant, & inter illa præferantur abſorbentia; quia acidum quidem domant efficaciter; ſed ſimul nullam acrimoniam habent. Videantur illa, quæ §. 66. dicta ſunt, dum de morbis ſpontaneis ex acido humore agebatur.

(*n*) Avis au Peuple ſur ſa ſanté, chap. XXVII. §. 381.

§. 1351. **O**Piata rarò, neque ſine magnâ circumſpectione, adhibenda.

Peſſimus ille mos apud plebem in multis locis nimis invaluit, ut opiata dentur; dum miſero ejulatu infantes dolorem teſtantur: ſic quidem doloris ſenſus obtunditur; ſed cauſa doloris pergit agere, & poterit tenellum recèns nati corpuſculum deſtruere. Si à meconio retento, & acri reddito, inteſtina vellicentur, ejus expulſio promoveri debet, utì dictum fuit: ſi ab acrimoniâ acida talia mala contigerint, illa corrigi tutò poteſt per abſorbentia remedia. Cùm autem laxior alvus proſit primo hoc vitæ ſtadio, ad evacuandum meconium, expellendamque bilem copioſiùs collectam, & acriorem quandoque, opiata nocent, cùm alvum ſtrictam reddere ſoleant. Undè patet, talia remedia locum non habere; vel ſi perpetui ejulatus aliquod lenimen poſtulent, leniſſima ſola adhibenda eſſe: *Syr. fl. rhœados*, *ſyr. diacodii*, & his ſimiles, qui in omnibus officinis habentur, aquâ diluti, & parcâ doſi dati, repetitis vicibus, donec blanda quies ſequatur, tolerari poſſent; validiora nocent ſemper. Nutrices mercenariæ, & cuſtodes infantum, clam ſæpè ſolent hæc dare infantibus, & cùm brevì nullum ampliùs effectum præſtent, niſi doſis augeatur, hinc quandoque audacter ad magnam quantitatem adſcendunt; ſicque aſſueſcunt his miſelli, ut diù poſteà his carere nequeant omninò; undè vidi ſtupidos & hebetes vixiſſe ad tertium quartumve annum uſque. Senſim tamen in pleriſque hæc mala, procedente ætate, emendata fuerunt.

§. 1352. **Q**Uin evitanda omnia nimis attenuantia, ſtimulantia, volatilia.

In utero materno fœtus blandis ſanæ matris humoribus vixit, ac increvit, &, utì anteà dictum fuit, damnum accipit, ſi gravida acrioribus cibis, potibus, vel condimentis, indulſerit. Poſtquàm natus eſt infans: molle lac maternum ipſius uſibus deſtinatum eſt. Tenera recèns natorum viſcera nihil acris, nihil irritantis, ferre poſſunt; hinc omnes prudentes Medici, dum tractant infantum morbos, ab illis cavent. Undè patet, quantùm peccent mulierculæ, dum calidis opiatis compoſitionibus ſomnum infantibus conciliare nituntur. *Theriacam*, *Mithridatium*, & ſimilia aromatica, miſellis ingerunt, quantumvis etiam reluctantibus: multùm uſitata eſt in quibuſdam locis compoſitio, quæ *Electuarium ſeu requies Nicolai*, & ab effectu *Requies puerorum*, in officinis dicitur. Illud Electuarium, præter largam ſatis opii copiam, continet *Nucem Moſchatam*, *Cinamomum*, *Zingiber*. Imò vidi, quòd calidiſſimum Electuarium, in officinis *Philonium Romanum* dictum, exhibuerint; quod, præter opii largam admodum copiam, continet *piper*, & igneam *pyrethri* radiculam: hæc compoſitio adeò calida eſt, ut fauces vix non inflammet, dum deglutitur.

Poſtquàm *Sylvii* ſal volatile oleoſum inclaruerat, ferè pro Panaceâ habebatur, cùm vix non omnes morborum cauſas ab acido ſolo derivaret. Præterea, cùm acida acrimonia in ventriculo & inteſtinis infantum toties adſit, & plurima mala producat,

hinc acre illud remedium, quod ex ſale volatili alcalino & oleis aromaticis calidiſſimis conſtat, infantibus adhibitum fuit. Verùm ſi halitus illius remedii nares feriat robuſti & ſani hominis, ferè convellitur totum corpus. Quantùm ergò metui debet, dum ſimilis halitus, calore corporis actuoſior redditus, per ventriculum & inteſtina tenelli infantis oberrat. Acidum quidem domat hoc remedium, & cum acido unitum mutatur in ſalem neutrum blandæ indolis, ſed nocet acri ſtimulo, antequàm hoc fiat.

Hæc eſt ratio, quare prudentes Medici maluerunt abſorbentibus uti remediis ad domandum acidum in primis viis infantum hærens; imò illa prætulerint ſalibus fixis alcalinis; licèt hæc ſalibus volatilibus alcalinis minùs ſtimulent. Omnia enim illa, ſi non occurrant acido, vel antequàm illi uniantur, ſuâ propriâ acrimoniâ nocere poſſunt. Abſorbentia autem blanda ſunt, & nullam acrimoniam habent.

§. 1353. CUique verò ſingulari malo (1345.) facilè remedium invenitur, cognitâ hiſtoriâ cauſæ, & curationis, omnium morborum hucuſque deſcriptorum.

Omnia illa mala, quæ §. 1345. enumerantur, ſolent feliciter tolli, cauſâ ſublatâ; id eſt, dum meconium expellitur, & à glutinoſis lentis ventriculus ac inteſtina liberantur. Interim contingere poteſt, ut poſt diuturniorem moram meconii, jam acrioris redditi, malè effecta fuerint inteſtina, & ideò poſt expulſionen etiam meconii aliqua ex his malis adhuc ſuperſint: poſſunt etiam v. g. inteſtina inflammari, ventriculus à diuturniori vomitu ſic irritari, ut nauſea & vomitus maneant. Verùm tunc medela requiritur talis ſingulorum malorum, qualis determinata fuit anteà, dùm de his morbis agebatur: habito tamen ſemper reſpectu ad tenellam ætatem, quæ molliſſima tantùm fert remedia.

Hinc etiam patet ratio, quare ſollicitè cavendum ſit ab omnibus, quæ ſenſuum organa in recèns natis ſubitò & validè afficere poſſint. Undè prudenter *Moſchion* (o) monuit, ut recèns nati decumbant *in loco mediocriter calido, non valdè lucido, ſic ut nullus ibi odor ſit.* Sic imitamur providam naturam, quæ in recèns natis infantibus pupillam membranulâ occludente munivit (*p*), ne vivida nimis lux oculos perſtringeret. Similis cautela, & circa auditûs organum habetur, partim per membranam obturantem, partim quia meatus auditorius breviſſimus eſt; poſteà ſenſim elongandus. Undè malè conſulitur regum pueris, dum in luminoſis conclavibus exponuntur, dum in viciniâ exploduntur tormenta bellica, &c. Noxium hunc morem, ſi non abolere omninò potuerim, ſaltem ſic emendare licuit, ut vix ampliùs nocere poſſit.

Molle recèns nati corpuſculum, & cereæ flexilitatis ferè oſſa, cautè tractanda ſunt, ne membrorum difformitas producatur, poſteà difficulter emendanda. Tota tamen tantæ rei cura committi ſolet mulierculis, quæ faſciis ſtringunt, artus componunt, pro lubitu ſuo; Medicorum & Chirurgorum optima conſilia ſpernunt petulanter; undè ſæpè magnæ miſeris infantibus moleſtiæ oriuntur.

(o) Spach. Gynæc. pag. 7. n°. 69. — (*p*) Albin. Annotat. Academ. Lib. I. p. 33.

Cautè præcepit *Moſchion* (*q*), ut reponantur recèns nati in ſtrato, molli quidem, non admodùm tamen, ſed mediocriter tantùm : metuebat enim, ne ſpina dorſi, vel cervix, diſtorquerentur, ſi à pondere corporis ſtratum ſubſideret nimis.

In utero materno fœtus, molli liquoris amnii immerſus, omnes artus liberè movere poterat; poſtquàm autem in lucem editus eſt, mox faſciis circumductis ſic ſtringitur, ut immobilis hæreat. Molli faſciâ, ſed leniter ſtrictâ, obvolvere corpus & artus, non nocebit quidem, ut à nutrice ac cuſtodibus tractari, de loco in locum deferri, & uberibus admoveri poſſit. De tempore, quo faſciis utendum eſt, dixit *Moſchion* (*r*), quibuſdam ſtatutos eſſe dies quadraginta, aliis ſexaginta; ſe autem in eâ eſſe ſententiâ, faſcias conducere, donec firma fuerit corporis compages; quod in robuſtioribus citiùs, tardiùs in imbecillioribus, contingit.

Præcipuus ergo, imò unicus, faſciarum uſus eſt, ut à frigore aëris defendatur infans, & impediatur læſio à rudiori attactu, utì etiam à frictione partium ad ſe invicem. Undè artus circumducuntur molli linteo, ut attritus omnis vitetur. Peſſimus autem ille mos nimis obtinuit, ut faſciarum adſtrictione artus immobiles, & in rectum extenſi, retineantur, ſícque miſelli in tali ſitu cogantur decumbere, qui etiam ſanis & robuſtis hominibus intolerabilis foret. Anteà, dum de decubitu in morbis agebatur, dictum fuit, illum laudari optimum, qui in ſanis dormientibus conſtanter obſervatur; qui nunquam extenſis in directum artubus dormiunt, ſed ſemiflexis, dum, motu voluntario ſilente in ſomno, muſculi flexores prævalent extenſoribus, & articulos leviter flectunt. Stolidæ infantum Cuſtodes omni molimine flexuram artuum impediunt, brachia & cubitos in directum extendunt, extenſa faſciâ firmant circumductâ, lateribus corporis applicant, & retrorſum trahunt : ſimili modo & artus inferiores tractant, omnem genuum inflexionem impediendo; ſic miſerum infantem, mumiæ inſtar, faſciis involutum, ac immobilem, matri & adſtantibus monſtrant, tanquam de re benè geſtâ gloriantes.

Ipſæ mulieres mirantur infantem, miſerrimè ejulantem, dum in faſciis hæret, quieſcere ſtatim, ſimul ac ſolutis his vinculis membra liberè movere poteſt. Sed nec evidenti hoc experimento convincere potui obſtinatiſſimas, ut majorem libertatem infantum membris relinquerent. Auguſtis prolibus ſex primis à nativitate ſeptimanis ſemper adſtiti bis de die, dum faſciæ applicabantur, & niſi manifeſtè perciperem, omnes artus liberè flecti poſſe, totum apparatum removendum juſſi illicò, quantumvis obmurmurarent mulierculæ, non conſilio, ſed ſolâ autoritate, compeſcendæ. Simul curavi, ut inculcaretur Obſtetricibus, quæ, pro more, recèns natis primas faſcias applicare ſolent, ne arctâ nimis deligatione uterentur. Sic ſenſim obtinui, ut plures reſipiſcerent.

Nunquam aliquid metuendum videtur à laxitate faſciarum : in utero materno liberè fluctuat fœtus, membra fortiter movet, calcitrat. Integræ Nationes nullis unquam utuntur faſciis, ſed molliter tectos ab injuriis aëris tantùm defendunt. Europæi tamen mirantur robur & agilitatem horum hominum (*s*), & raro in illis obſervatur corporis deformitas.

(*q*) In loco modò citato.

(*r*) Spach. Gynæc. pag. 10. n°. 107. 108. & Harmon. Gynæc. part. 1. cap. XXI. pag. 17.

(*s*) Hiſtor. Natur. Génér. & Particul. avec la Deſcript. du Cabinet du Roi, Tom. II. pag. 457.

Imprimis cavendum eſt, ne caput validè prematur in recèns natis; nihil enim periculoſius eſt. Optimum monitum habetur (*t*): *Caput pannis, aut lanis mundis, contegatur.* Dum in eodem capitulo de faſciis circumducendis reliquo corpori agitur, in capite tamen nulla fit ligaturæ mentio, & meritò quidem; cùm oſſa capitis mollia ſint, membranis inter ſe unita tantùm, ita ut preſſione externâ adhibitâ facilè ſupra ſe mutuò ſcandere poſſint, ſícque minuto calvariæ cavo cerebrum comprimere. Mollis pileolus, laxè capiti applicatus, ſufficit. In illis, qui à nativitate fatui vixerunt, plerumque calvariæ forma depravata invenitur.

Præstereà & faſciarum nimia adſtrictio nocet, quatenus liberum thoracis motum, ad reſpirationem requiſitum, impedit, coſtaſque ultimas ſpurias introrſum premit; undè plurima mala ſequi poſſunt. Dum ſimul ab eâdem causâ abdominalia viſcera comprimuntur, ventriculus nec debitam copiam lactis recipere, nec receptum retinere, poterit; undè frequens lactis regurgitatio, & vomitus moleſtus, ſequi ſolent; utì *Mauriceau* (*u*) optimè monuit.

Cùm autem fœtus, in utero materno à fune umbilicali pendulus, agitetur facilè hinc indè, dum mater corpus movet, hinc non ſine ratione creditum fuit, recèns natos ſimili motu, oſcillatorio quaſi, delectari; undè cunis impoſuerunt infantes, ut leniſſimo hoc exercitationis genere frui poſſent, ſícque magis magíſque firmari. Quotidiana experientia docet, moroſiores etiam infantes blando hoc motu demulceri, & in ſuavem ſomnum delabi. Verùm requiritur, ut illa cunarum agitatio lenis ſit, & æquabilis. Undè *Moſchion* (*v*) dixit: *Cunæ, vel penſiles ſint, vel pedibus ſpondiſve ſuis infra ſupraque ita fabricatis, ut facillimè in utrumque latus moveantur.* Penſiles cunæ omnium optimæ ſunt, cùm parvâ vi moveri poſſint æquabiliſſimè, & abſque ullo ſtrepitu. Simul motus, talibus cunis impreſſus, ſenſim ſine ſenſu minuitur, tandémque abſque ullo concuſſu deſinit.

§. 1354. MUltùm patiuntur ab ipſo lacte, dum id nimis citò, fortiterque, in ſtomacho coagulatum, compingitur in unam maſſam gravem, acremque.

Poſtquàm in lucem editus eſt infans, reſectâ chordâ umbilicali, ablatum eſt omne commercium, quod hactenus cum matre habuit; ſed poſt aliquot horarum jejunium, ut meliùs abſtergerentur primæ viæ, utì dictum fuit, alimento opus eſt; quod ut præſto ſit, tenue, ſeroſum, detergens, lac, in mammis maternis provida natura paravit. Nihil ergo magis naturale, nihil magis utile, infanti eſſe poteſt, quàm ut propriæ matris lacte nutriatur. In utero ab humoribus maternis nutrimentum habuit, & incrementum; imò admodùm probabile videtur, utì anteà monitum fuit, ultimis graviditatis menſibus lac ad uterum & fœtum ferri.

Si jam adultis & ſanis hominibus ſubita in victu mutatio non careat periculo, ſponte patet, multùm metuendum eſſe, ne recèns natus infans ab alieno nutrimento malè afficiatur, & langueat. Cùm enim non tantùm fœminis humanis, ſed & qua-

(*t*) Spach. Harmon. Gynæc. part. I. cap. XXI. pag. 17.

(*u*) Traité des Malad. des Femm. groſſes, Tom. I. Liv. III chap. XXXVII. pag. 506.

(*v*) Spach. Gynæc. pag. 9. nº. 104.

drupedibus, mammæ datæ fuerint, tantò plures numero, quantò numeroſiores fœtus parere ſoleant, ut ſingulis alimentum præſto foret, ſimul ac nati ſunt, patet evidenter, naturale inſtitutum eſſe, ut recèns nati infantes alantur lacte materno, tamdiù, donec increſcente corporis robore, & dentibus enatis, duriores cibos, qui majori digeſtionis molimine indigent, aſſumere, & in uſus ſuos convertere, poſſint. A naturali autem lege prudens Medicus nunquam recedet, niſi ob graves & urgentes rationes.

Verum quidem eſt, lac ſponte ſuâ aceſcere, coagulari in ventriculo, morâ acrius reddi, & multa indè fieri mala; de quibus jam agendum erit: undè videntur quidam lac habuiſſe pro alimento minùs congruo, & alium potiùs victum ſuaſiſſe recèns natis. Verùm ſi adeò languidæ fuerint viſcerum chylopoieticorum vires, ut lac, in materno corpore jam paratum & ſubactum, digerere nequeant, an ſperari poterit, poſſe ſubigi alia ingeſta, quæ à ſanorum humorum indole magis remota ſunt, quàm ipſum lac? Certè vix hoc veroſimile videtur. Lac, antequàm in mammis colligitur, omnium viſcerum & vaſorum corporis humani actionem expertum fuit, cum omnibus humoribus totius corporis miſtum per vaſa fluxit, imò jam proximum eſt humoribus humanis. Nulla ars præviam talem mutationem inducere poterit ingerendis cibis, qualis in lacte jam adeſt. Hinc meritò concluditur, lac eſſe aptiſſimam nutrimenti infantum materiam. Illa autem mala, quæ à lacte non benè digeſto contingere obſervantur, caveri poterunt; &, ſi nata fuerint, non adeò difficile eſt, illa emendare; utì patebit in ſequentibus.

Helmontius (*x*), licèt lac damnaverit, & plurima mala indè metuenda recenſuerit, dixit tamen: *Natura deſtinavit lac in uberibus pro cibo & potu infantuli, quod ipſi alimentum cum brutis commune ceſſit.* Sed ideò lac minori in pretio videtur habuiſſe. *Natura regitur digito Dei. Ita eſt. Lac ergò, ut alimentum ordinarium, ad vivendum ſufficienter præbuit; non autem, ut vitæ longæ inſerviret. Non enim natura ampliùs de vitâ longâ eſt meditata, poſtquàm novit, auctorem ſuum viam accurtaſſe, nec velle unumquemque longævum. Lac autem unicuique ex æquo in cibum dedit; etenim morborum exercitum in naturam miſit; ut mille mortis præcocitates ad vitæ fundamenta vergerent in ruinam. Natura ergò per lac ſatisdat finibus ſui auctoris, deditque alimentum belluinum.* Cùm autem de vitâ longâ, per arcana ſua remedia producenda, ſomniaret, *quotidiè guttas quatuor de arbore vitæ bis* ſumendas voluit: ob hanc cauſam etiam lac damnavit, *quod medicamen ad vitam longam, ut à cunis quotidiè guttatim porrigitur, ad vitam longam & ſanam, non poteſt digeri, ut neque penetrare, ſi intra craſſos lactis grumos ſepeliatur. Utpote ſic etiam venena in lacte propemodùm innocua evadunt, & velut caſtrata ſterileſcunt.*

Sed quale alimentum lacti, quod damnat, ſubſtituit: *Laudo pro puero noſtro alimenta, quæ pane, tantiſper in tenui cereviſiâ bullito, cum melle deſpumato, ſin minùs, cum ſaccharo, inſtituitur: donec ſimul in mucilaginis, aut collæ, ſpeciem, ſive gelatinam, devenerint.* Notum autem eſt, panem cum cereviſiâ coctum citò aceſcere, & validè quidem: nemo ſanè functionum corporis gnarus ſpiſſam talem pultem præferet lacti, quod de uberibus ducitur.

Hinc non adeò multos ſequi *Helmontii* paradoxam ſententiam, obſervatur, qui

(*x*) In Capitulo: *Infantis nutritio ad vitam longam*, pag. 622. & ſeq.

omne

omne omninò lac damnavit, humanum æquè, ac aliorum animalium. Ridentur, pro merito, à prudentibus vanæ illæ de vitâ prolongandâ Chemicorum fabulæ, nec à lactis uſu arcebunt recèns natos, ne ſcilicèt molli lacte obtunderetur efficacia *Entis Cedrini*, *Arboris vitæ*, *&c.*

Alii, & egregii, viri, quos veneror, mitiùs ſenſerunt de lacte, illiuſque utilitatem agnoverunt quidem, ſed prætulerunt humano lac aliorum animalium; & ſpecioſis argumentis ſuam opinionem ſtabilire nituntur.

Fatentur quidem, Hiſtoriam ſacram & profanam teſtari, Reginas, & Principes fœminas, ubera dediſſe propriis infantibus (*y*). Imò piaculum fore teſtantur, ſi naturali huic legi non obediviſſent. Verùm prima hæc ſæcula morum innocentia commendabat, & unà cum lacte virtutum ſeminia natis tradebant matres. Noſtris temporibus vitia prædominantur, morborum ſeminia & criminum unà cum lacte materno hauriunt infantes. Hinc in votis habetur (*z*), ut principum auctoritate ab uberibus prohiberentur infantes. Medici nunquam deſinere deberent, monitis inſtare, dum patienter exſpectant talem temporum felicitatem.

Mitiùs, fateor de ſæculo noſtro, cenſendum crederem: ſi numeroſa fuerint vitia, non deſunt tamen virtutes. Parricidii crimen primam mundi infantiam jam maculavit: poſt quindecim à creato mundo elapſa ſæcula, crimina adeò increverant, ut, tarda adeò ad vindictam, divina ira totum genus humanum diluvii aquis deleverit, ſervato ſolo *Noë*, viro juſto & perfecto, cum familiâ ſuâ. Prima hæc ſæcula procul dubio pejora fuerunt noſtris: *Omnis quippe caro corruperat viam ſuam ſuper terram* (*a*).

Nec facilè induci poſſem, ut crederem, lac in mores imperium habere. Novi quidem multas de hâc re hiſtorias narrari. Quanta diverſitas morum in *Caïno* & *Abele* fratribus! Iiſdem tamen parentibus nati, eadem ubera duxerant. Quis credet, *Caïnum* iram, invidiam, crudelitatem ferocem adeò, unà cum lacte, ex uberibus matris viventium hauſiſſe. Quotidiana obſervata docent, fratres, ex iiſdem parentibus genitos, eodem lacte nutritos, moribus eſſe diverſiſſimos. Si verum ſit (de quo dubito tamen), in Moſcoviâ & Iſlandiâ (*b*) matres nunquam lactare prolem, an conſtat, ibi vitia minùs dominari, quàm alibi. Vitulus, in ferocem taurum creſcens, idem cum mitis indolis ſororibus lac de uberibus hauſit. Dum ſolliciti parentes nutricem, quamvis cæterùm ſaniſſimam, removere vellent ideò, quod ſtupidioris ingenii videretur, veteranus Medicus ſubridens dixit, nutricem procul dubio ingenio prævalere vaccæ, cujus lacte nutrire volebant prolem. Quàm parùm autem lac in mores agat, proprio ſuo exemplo docet egregius Auctor (*c*). Fatetur enim, ſe per octodecim menſes nutritum fuiſſe lacte nutricis ebrioſæ, abſque ullo detrimento, vel roboris, vel ſanitatis. Nec tamen pulcher tractatus, quem de Educatione Medicâ infantum ſcripſit, ullo modo hoc morum vitium ſapit.

An non illi, qui lac humanum damnant, tanquam morborum mentis & corporis cauſam, timere deberent ſtupidam aſini hebetudinem, vel ſalacitatem, & irrequie-

(*y*) Vander-Monde, ſur la maniére de perfectionner l'eſpèce humaine, Tom. II. chap. V. pag. 49.

(*z*) Brouzet, ſur l'Educat. Médic. des Enfans, Tom. I. chap. v. pag. 165.

(*a*) Geneſ. cap. VI.

(*b*) Brouzet, ſur l'Educat. Méd. Tom. I. chap. v. p. 160.

(*c*) Brouzet, ſur l'Educat. Médic. pag. 175. in notis.

tam corporis agilitatem, dum lac aſininum, vel caprillum, nutrimento infantum adhibetur (*d*).

Si lac animalium in morbis difficillimis curandis profuerit, lac humanum adhuc longè majorem præſtitit utilitatem. Videantur illa, quæ ad §. 28. 1. dicta fuerunt, utì & illa, quæ de phthiſi curandâ ad §. 1211. habentur. Notatum tunc fuit, calidum ex uberibus emulctum lac, dum aëri exponitur, halitum emittere, grati ſatis odoris, qui ſtatim in auras diſpergitur, & non ſine ratione creditur eſſe ſubtiliſſimi atque elaboratiſſimi fluidi, in corpore materno parati, progenies. Totum illud perit citò, dum lac aëri exponitur: undè providè natura fecit, ut lac ex uberibus tranſeat in ventriculum infantis immediatè, abſque ullâ jacturâ ſubtiliſſimi illius halitûs.

Alterum argumentum, quod opponitur lactationi, eſt, quòd lactantes fœminæ minùs fœcundæ ſint; & ſecundùm hanc ſententiam augeretur hominum numerus, ſi lactationis munus aboleretur omninò: voluit celebris Auctor (*e*) ad minimum duas tertias partes temporis, quo mulieres fœcundæ eſſe ſolent, inutiliter perire, dum lactantur infantes. Videtur autem hæc opinio repugnare certis & quotidianis obſervatis. Numeroſiſſimas vidi mulieres, quæ ſingulis ferè annis feliciter pariebant, licèt ubera præberent infantibus. Nobilem matronam novi, quæ octodecim infantes peperit, lactavit omnes, &, ab ultimo partu reſurgens, nihil de venuſtâ formâ amiſerat, ita ut filiarum ſoror potiùs, quàm mater, videretur. Magnam in Auſtriâ obſervo mulierum fœcunditatem, etiam in plebeis, quæ nutricum ſumtus ferre non poſſunt, & quæ longè faciliùs putant, ubera præbere infantibus, quàm intempeſtâ nocte alium cibum parare. Multas audivi querulas, quòd tantùm ſexies vel octies peperiſſent, firmiter perſuaſæ, quòd ſingulis puerperiis noxii quid ſecederet de corpore; quòd niſi fieret, morboſas brevì ſe futuras, metuebant. Patet ergò, fœcunditatem non impediri lactatione, & video quotidiè, lactantes infantes feliciter creſcere.

Suaſi ſemper, nec pœnituit, puerperam *totam ac integram eſſe matrem filii ſui; quod eſt enim hoc contra naturam imperfectum, atque dimidiatum, matris genus, peperiſſe, ac ſtatim abs ſeſe abjeciſſè? aluiſſe in utero ſanguine ſuo neſcio quid, quod non videret; non alere nunc ſuo lacte quod videat; jam viventem, jam hominem, jam matris officia implorantem? an tu quoque, inquit, putas, naturam fœminis mammarum ubera quaſi quoſdam nævulos venuſtiores, non liberûm alendorum, ſed ornandi pectoris causâ dediſſe? Sic enim, quod à vobis ſcilicèt abeſt, pleræque illæ prodigioſæ mulieres fontem illum ſanctiſſimum corporis, generis humani educatorem, arefacere & exſtinguere, cum periculo quoque averſi corruptique lactis, laborant, tanquam pulchritudinis ſibi inſignia devenuſtet, &c.* (*f*). Galliæ Regina filio ubera præbuit, nec ceſſare voluit, licèt ægrotaret. Dúmque, paroxyſmi febris intermittentis tempore, alia matrona mammas porrexiſſet ſitienti & ejulanti puello, ægrè hoc adeò tulit, ut digito in os infantis immiſſo vomitum excitaverit, nolens, ut alia materno ſuo munere fungeretur (*g*).

(*d*) Vander-Monde, ſur la Perfection de l'eſpèce Humaine, Tom. II. cap. v. pag. 88.

(*e*) Brouzet, ſur l'Educat. Médic. Tom. I. chap. v. pag. 164.

(*f*) Auli Gellii Noct. Attic. Lib. XII. cap. 1. pag. 281.

(*g*) Brouzet, in loco modò citato, pag. 166.

Si autem mater, ob morbum, debilitatem, aliamve cauſam, infantem lactare non poſſit, vel nolit, tunc optimum eſt, ſi nutrix eligatur, quæ præbeat ubera. Primum, quod requiritur in nutrice, eſt ſanitas illibata: hinc Medici omni cum curâ inquirunt, an aliquid morboſi poſſit detegi. Si color cutis bonus fuerit, oculi vivaces, gingivæ benè coloratæ & firmæ, dentes nitidi & ſani, cutis ubique pura, nullus odor malus ex ore, naribus, vel cute, ſpiret, functiones omnes corporis ritè peragantur, tunc de integrâ ſanitate certi eſſe poſſumus. Simul examinatur infans, quem lactat, an ſanus ſit, an juſtum incrementum acquiſiverit: indè enim concluditur de lactis bono effectu. Prudens & perita Obſtetrix omnia ſollicitè perluſtrat, & ſi in quodam loco ſuſpecta cicatrix, puſtulæ, fluor albus, inveniantur, repudiatur meritò nutrix.

Ætas optima laudari ſolet à vigeſimo quinto ad trigeſimum ætatis annum. Sed certè viginti annorum nutrices inveni, robuſtas, & ſaniſſimas, quæ feliciſſimè hoc munere functæ fuerunt. Majorem prudentiam in adultioribus laudare ſolent; & hoc fortè conſiderari meretur: verùm nutrices Regiis pueris ubera præbent tantùm, reliquarum rerum cura relinquitur prudentibus & probatæ fidei mulieribus: apud privatos, ſi nutrix curam infantis ſimul gerere debeat, cæteris paribus, primiparis præferuntur illæ, quæ plures infantes pepererunt, modò adhuc in flore ætatis ſint.

Mammarum forma laudatur illa, ut non ſint flaccidæ, ſed tenſæ, elaſticæ, & moderatæ molis. Metuebat *Aëtius* (*h*), ne in magnis mammis nimia copia lactis conficeretur, quod ſtagnando corruptum noceret infanti. Verùm anteà, ubi de Puerperii Morbis agebatur, notatum fuit, præter apparatum ſecernendo & colligendo lacti dicatum, in mammis adeſſe tunicam adipoſam; quæ, ſi multo adipe diſtenta fuerit, mammarum molem auget quidem, ſed lactis ſecretionem non promovet, at impedit potiùs, dum glanduloſam mammæ partem ſuâ mole comprimit. Sæpiùs vidi, ingentes tales mammas parum lactis dediſſe.

In papillis laudatur ruber color, firmitas, & ut ſatis ſuper mammæ diſcum emineant; ut facilè illas infans arripere poſſit. Moderatæ etiam magnitudinis ut ſint, oportet; nimis magnæ enim ſi fuerint, linguæ motum, ad deglutitionem requiſitum, impediunt; ſi verò nimis tenues fuerint, difficiliùs infans illas ore retinere poterit, &, dum ſugere tentat, facilè elabuntur (*i*). Optimum ſimul eſt, ſi, leni compreſſione mammæ factâ, imprimis circa areolam papillæ, lac facilè, & ad magnam diſtantiam, ex pluribus quaſi ſiphunculis proſiliat. Si verò latiores fuerint hi ſiphunculi, ut tanquam per fiſtulam confertum lac emittant, *Aëtius* (*k*) ſuffocationis periculum metuebat. Cæterùm ætatem nutricis definit, ut nec viginti annis junior, neque quadraginta annis major, ſit.

Moris erat, nutricem non dare ubera, niſi quatuor, imò & ſex ſeptimanæ, à partu numerarentur; ut ſcilicèt à lochiis pura, & à toleratis in partu laboribus omninò reſtituta, foret. *Mauriceau* (*l*) fatetur, ſe propriæ matris lac præferre; ideóque ſe potiùs optare, ut duodecim aut quindecim à partu diebus nutrix alere inciperet infantem. Sed facilè patet, non ſemper talem haberi poſſe. Undè *Ægi-*

(*h*) Lib. IV. cap. IV. pag. 67. verſâ.
(*i*) Liv. IV. cap. IV. pag. 67. verſâ.
(*k*) Ibidem.

(*l*) Mauriceau, Traité des Malad. des Femmes groſſes, &c. Tom. I. Liv. III. chap. XLIII. pag. 526.

neta (*m*) dixit, magnum infanti eſſe commodum, ſi nutrix non ita diù antè peperit; & imprimis, ſi ejus infans maſculus fuerit. De ſexu infantis parùm ſollicitus ſui, modò in reliquis nutrix optimè conſtituta foret. Fuerunt alii in hâc opinione, pro maſculo nutriendo eligendam eſſe nutricem, quæ maſculum peperit, & contrà, ſi ſequioris ſexûs infans foret.

Lactis bonitas cognoſcitur, ſi odorem non ingratum ſpiret, album fuerit, dulcis & ſaccharini quaſi ſaporis; ſi aqua pura miſtum æquabiliſſimè diluatur. Conſiſtentia laudatur talis, ſi guttula ungui impoſita, inclinato parum digito, non illicò defluat tota, ſed aliqua pars in ſuperficie unguis maneat: ſi verò nimis hæreat ungui, craſſum & viſcoſum, damnatur. Simul laudatur, ſi non omninò album & opacum fuerit, ſed aliquid ſubcæruleſcentis habeat, ſemipellucidum quaſi.

Cæterùm prudenter monuerunt (*n*) Auctores, ut eligatur nutrix, quæ prudens ſit, ne in iram prona; cui addidit *Aëtius*, *non epileptica*. Dictum fuit anteà, ubi de epilepſiâ agebatur, magna quandoque intervalla inter tetri hujus morbi paroxyſmos interponi, & intermedio hoc tempore nullum latentis morbi veſtigium detegi poſſe: prætereà mulieres, quæ in validos animi affectus pronæ ſunt, ſæpè hyſtericis malis vivunt obnoxiæ. Facilè patet, tales nutrices amovendas eſſe; certa enim obſervata docuerunt, infantes, qui irâ furentium Obſtetricum ubera duxerant, ſubitò convulſos fuiſſe. Nec mirum hoc videbitur, ſi conſiderentur illa, quæ ad §. 104. & aliis in locis, de mutationibus miris in corpore humano factis per validos & ſubitos animi affectus, dicta fuerunt.

Hinc optimè in aulis plures nutrices eliguntur, quæ eâdem in domo ſub tutelâ prudentis matronæ vivunt, & omnes eodem victu utuntur, ſecum mutuò quotidiè converſantes, ſimul proprias proles lactant, illarumque curam gerunt. Sic occaſio datur, ut detegantur corporis & animi vitia, quæ nondum innotuerant. Undè *Aëtius* (*o*) dixit: *Divitibus verò præſtat, plures habere nutrices.*

Cùm autem certis obſervatis conſtet, lac, in mammis ſecretum & collectum, nondum omninò depoſuiſſe ciborum & potuum indolem, patet ratio, quare in victu delectus habendus ſit. Undè prudenter monuit *Aëtius* (*p*), cibos congruo tempore exhibendos eſſe, boni ſucci, quantitate debitâ: juſſit, abſtinendum à porris, cepis, alliis, ſale maceratis, ab omnibus viroſis & tetri odoris, à bellariorum copiâ, &c.

Nec tamen victus, quo antè uti ſolebat nutrix, ſimul & ſemel mutandus eſt, cùm illo utens anteà vixerit ſana. Hinc prudenter de nutricum diætâ *Moſchion* (*q*) dixit, illas nutriendas eſſe *communiter*, *ſicut omnes homines*, *ut ſana eſſe poſſit.* Contra hoc præceptum toties peccant nimis ſollicitæ matres, dum nutricibus exhibent omni arte culinariâ parata cibaria, dum urgent jam ſaturas, ut guſtent ſaltem oblatas delicias, credentes ſe prodeſſe proli, dum nutricis ventriculum gravant. Plenus victus prodeſt quidem nutricibus, modò appetitus reſpondeat, ut copia lactis ſemper præſto ſit. Victus tamen ſimplex omnium optimus eſt, ex juſculis, carnibus juniorum animalium, elixis vel aſſatis: proſunt & olera mollia, fructus horæi benè maturi, non acidi, ova recentia, lacticinia: opima pinguia, acria, ſalſa, aromatica, vitanda: ſic enim ex his in ſanæ nutricis corpore copia boni & blandi chyli parabitur; quæ

(*m*) Lib. I. cap. II. pag. 2.
(*n*) Aëtius, Lib. IV. cap. IV. pag. 67. verſâ. Moſchion, apud Spach, pag. 7. n°. 76.
(*o*) Aëtius, Lib. IV. cap. V.
(*p*) Ibid. cap. VI.
(*q*) Spach. Gynæc. pag. 7. n°. 77.

& nutrici & infanti alendis abundè ſufficiet. Simul & ſatis magna ciborum varietas ex his parari poterit, ne eadem fercula, quotidiè repetita, faſtidium pariant.

Dum recèns natus infans ubera ducere incipit, commendari ſolet nutricibus, ut liquidiori victu utantur, auctâ juſculorum copiâ, & minutâ carnis quantitate; ſi acer nutricis appetitus validiorem cibum poſcat, copia potûs tenuis chylum dilutiorem reddere poterit.

Senſim autem, creſcente infantis robore, & validiores cibi nutrici concedi poterunt (*r*).

Potus laudatur imprimis aqua pura, cùm reliqui potus, arte parati, cerevifia, vinum v. g. & ſimilia, vel acida jam ſint, vel ſponte ſuâ aceſcant, & in infantibus acida acrimonia metuenda ſit. *Moſchion* (*s*) primis diebus aquam ſolam concedit; poſteà, adultiori jam infante, vinum potui communi miſceri permittit. Aliquid tamen videtur concedendum regioni, & conſuetudini: notum eſt, in quibuſdam regionibus aquam, vel nunquam, vel ſaltem rariſſimè, potari. Si v. g. cereviſiæ potui ſemper aſſueta fuerit nutrix, aquæ potum vix feret, & languebit brevì. Cereviſiam nunquam vidi nocuiſſe aſſuetis, modò mollis, recens, & benè defœcata, fuerit; præprimis meracior, quæ non tam facilè aceſcit, & ſatis multùm nutrimenti in ſe habet. *Aëtius* (*t*), dum lac deficeret in nutrice, *Zythum* propinari juſſit; dixit: *Eodem die ubera lacte replebuntur. Mulieri autem videbitur, ubi poculum acceperit, omnibus membris langueſcere exſolvique, donec lac in mammillis collectum fuerit.* Debet autem talis cereviſia meracior nondum per fermentationem temulentam vim acquiſiviſſe; tunc enim fortiter inebriat. In pluribus lactantibus egregium talis cereviſiæ effectum vidi; & quidem in propriâ uxore; quæ, dum infantibus ſuis daret ubera, lectum petens, hujus cereviſiæ libram ſumſit, hoc cum effectù, ut totâ nocte ubera lacte plena haberet.

Cùm autem pleniori victu utantur nutrices, ſi deſidem vitam agentes inerti torpeant otio, ſanitas brevì detrimentum patietur: hinc omnes Medici nutricibus ſuaſerunt, ut ſalubri, motu corpus exerceant. Laudaverunt imprimis exercitia, per quæ corporis partes ſuperiores maximè exercentur (*u*). Hinc farinam parare, lectos ſternere, imò aquam portare, juſſerunt. Deambulatio in aëre aperto, puro, ſereno, prodeſt quàm maximè. Multùm facit ad nutricis ſanitatem conſervandam, ſi pacatus animus, & hilaris ſit.

Multum metui ſolet, ſi lactanti nutrici menſtrua prodierint; imò apud quoſdam in more eſt, ut ſtatim alia ſubſtituatur. Multæ enim noxæ ſolebant imputari ſanguini menſtruo; utì in *Capitulo de Morbis Virginum* dictum fuit. *Aëtius* (*v*) monuit, ne nutricibus detur *bellariorum copia, & præſertim pinearum: hæc enim, quòd oleaginoſæ ſint, bilem generant, & in ſtomacho fluitant; ſed & Venerem excitant, à quâ omninò nutricem abſtinere oportet: horâ enim concubitûs menſes provocantur; undè & lac corrumpitur, & depravatum pauciſſimumque generatur.* Similia & apud *Moſchionem* (*x*) habentur. Dum nutrices eliguntur, inquiri plerumque ſolet, an lactationis tempore menſtrua habuerint olim? ſi fateantur, creditur, tales nutrices minùs condu-

(*r*) Moſchion, apud Spach. pag. 7. n°. 77. — (*s*) Ibidem. — (*t*) Lib. IV. cap. VI. pag. 67. verſâ. — (*u*) Aët. in loco modò citato. Moſchion, pag. 7. n°. 77. 79. — (*v*) Ibidem. — (*x*) In loco modò citato.

cere. Vidi, ſexies mutatas fuiſſe nutrices anni ſpatio ob hanc ſolam cauſam. Soleo in tali caſu ſollicitè examinare nutricem, ejuſque lac. Si nihil in ſanitate mutatum invenio, ſi lactis copia & qualitas omni dote bonæ fuerint, meo conſilio nunquam mutata fuit nutrix. Simul notandum eſt, quòd miſeræ nutrices, dum menſtruorum prima veſtigia percipiunt, animo turbentur, metuentes, ne removeantur. Ubi verò blando alloquio erectæ ſpem habent, non futurum, quod timent, mox omnes illæ turbæ ſilent; & priſtina redit alacritas. Bonâ fide aſſeverare poſſum, me nunquam, ſub datis conditionibus, aliquid damni obſervaſſe, ſi lactentes menſtruantis nutricis ubera ducerent. Plus metuendum videtur à frequenti nutricum mutatione.

Moris quidem eſt in aulis, ut nutrices à conſortio mariti ſeparentur; & *Aëtius* (*y*) ſevere concubitum prohibet, & ob menſtrua, à quibus metuebat, & quia *quædam ipſarum concipiunt; quo nihil nutriendo infanti pernicioſius.* Quotidiana tamen obſervata docent, mulieres, quæ proprios infantes lactant, maritorum conſortio uti liberè, & nihilominùs feliciter prolem educare; multaſque concipere lactationis tempore. An non potiùs metuendum eſt, dum mulier, in flore ætatis, commodè & lautè vivit, ne furtivâ venere utatur, vel, ſi ſeverè cuſtodiatur, languere incipiat. Aliquoties hoc contigiſſe vidi. Hæc eſt ratio, quare moderatus licitæ Veneris uſus non credatur nocere nutrici, nec infanti (*z*). Verum quidem eſt, inveniri quandoque mulieres, non adeò in Venerem pronas ex propriâ temperie; quæ tunc plerumque iners & frigida eſſe ſolet; ſed pro nutricibus eligi ſolent ſaniſſimæ, & ſucci plenæ, in quibus talis temperies non adeſt.

Nec videtur adeò metuendum eſſe, ſi lactationis tempore conceperint: ſolet illud ſatis frequenter contingere mulieribus, quæ ſuis infantibus ubera præbent: cùm enim ſæpiùs lactationis tempore non prodeant menſtrua, contingit frequenter, tales gravidas eſſe, licèt ignorent. Imò in pluribus lac æquè bonum, & copioſum, manet primis graviditatis menſibus. Plerumque contingit, utero mole aucto, lactis copiam in mammis minui; imò ſponte evaneſcere: verùm infans, per aliquot ſaltem menſes materni lactis beneficio uſus, faciliùs ablactationem feret. Credi ſolet, recèns concepto Embryoni nocere, ſi gravida mater infantem lactet: ſed tantillæ molis eſt, ut facilè nutrimentum in utero inveniat, licèt copia lactis quotidiè ad mammas derivetur. Si binos, imò plures, fœtus in utero nutrire poſſit fœmina, cur non poſſet naſcentem fœtum in utero, & natum jam infantem, alere eodem tempore.

Vidi mulierem, quæ, primos partûs dolores percipiens, dabat ubera annuo infanti, illumque ſubridens monebat, ut valediceret mammis, quæ mox naſcituro dicatæ jam erant. Dum mirabar, dixit, ſex jam vicibus ſe idem feciſſe. Poſt paucas horas enixa fuit infantem ſanum, & robuſtum, quem feliciter educavit.

Non incongruum videtur, hoc loco agere de illis impedimentis, quæ faciunt, ut infans, vel omninò non, vel ſaltem difficulter, ubera ducere poſſit; ſimúlque conſiderare, quâ methodo hæc obſtacula tolli, vel emendari poſſint.

Linguam, & labia, præ reliquis ſervire ſuctioni, notum eſt; undè integritas, & libera mobilitas harum partium requiruntur. Inter ligamenta, quæ linguam firmant, & in ſitu retinent, præcipuum eſt illud, quod anteriori & inferiori parti linguæ inſeritur, & frœnum linguæ dici ſolet. Si aperto ore ſurſum elevetur linguæ

(*y*) In loco modò citato. — (*z*) Brouzet, Educat. Médic. Tom. I. chap. v. pag. 205. & ſeq.

apex, ſtatim oculis apparet : eſt autem continuatio, & duplicatura, laxè cohærens, membranæ, quæ inferius oris cavum inveſtit. Ligamentum illud impedit, ne lingua nimis retrahi poſſit versùs fauces : obſervatur autem, finem illius ligamenti in recèns natis propiùs ad apicem linguæ extremum accedere, quàm in adultis; imò quandoque, licèt rariùs, ad extremum linguæ apicem uſque produci; & tunc impedire, ne lingua ad palati fornicem elevari, vel ad labiorum extrema uſque adduci poſſit. Sic linguæ liber motus, qui ad ſuctionem requiritur, impeditur. In tali caſu, levi ſectione, prudenti manu ſactâ, ligamenti pars anterior à linguæ apice ſolvitur.

Peſſimus mos obtinuit, ut ſciolæ Obſtetrices hoc unguibus lacerarent, vel & forfice reſcinderent, credentes certiſſimè, hoc abſolutè requiri ad facilem ſuctionem; imò adultis nunquam expeditam loquelam fore, niſi illud frœnulum linguæ reſectum fuerit. Undè in Proverbium abiit de garrulis dicere : *Lorum linguæ illis nimis reſectum fuiſſe.*

Facilè patet, primò inquirendum eſſe, an illâ ſectione opus ſit, nec ne; quod ſic exploratur. Si infans poſſit linguam producere ad extrema labia uſque; ſi apice linguæ palatum tangere poſſit; ſi digitum ori immiſſum ſugendo prehendat; tunc hâc ſectione opus non eſt, cùm lingua habeat mobilitatem requiſitam ad illos uſus, quibus infans hâc ætate indiget; ad ſuctionem nempè, & deglutionem. Celebris, & toties jam laudatus, *Petit* (*a*), ſi dubitaret de ſectionis frœni neceſſitate, infantem admovebat uberibus; ſi ſugere poterat, non ſecabat; licèt ipſe crederet, linguæ motum, ob hoc impedimentum, non ſatis expeditum eſſe. Malebat enim operationem differre, donec adultior foret infans; quia tunc faciliùs tentari poteſt; & ſæpè obſervaverat, vitium illud ſenſim per ætatem emendari; ita ut poſteà liberrimè loquerentur; licèt omnes ſtatim poſt nativitatem voluiſſent ſectionem faciendam eſſe. Prætereà cum in recèns natis difficilius ſit, hanc ſectionem inſtituere, ut nec juſto major, nec minor, ſit, hinc meritò differtur, niſi ſugendi impoſſibilitas urgeat. Vidit enim *Petit* (*b*), poſteà novam ſectionem debere fieri, ad tollendum loquelæ impedimentum in adultiori; dum prior linguam non ſatis liberaverat. Contrà, ſi ſectio productior facta fuit, linguæ anterior pars non ſatis ſuſtinetur.

Vidit infantem balbutientem, & credidit, hoc factum fuiſſe, quòd temerè, abſque ullâ neceſſitate, reſectum fuerit frœnulum. Fatetur, plus quàm medietatem infantum, ad quos vocatus fuit, nullâ ſectione opus habuiſſe, neque ſe hoc tentaſſe in omnibus, quibus frœnulum linguæ motum difficiliorem reddere videbatur.

Adjacent utrimque huic linguæ frœnulo vaſa ranina, arterioſa & venoſa, quæ imperitâ manu facilè lædi poſſunt; imprimis venoſa, quæ ante arterias locantur : dum autem ſuctionem perpetuò ferè tentat infans recèns natus, hinc hæmorrhagia augetur, & proprium ſanguinem exſugèns perit. Infelix talis caſus legitur (*c*), ex *Dioniſio* deſcriptus, de recèns nato in diviti familiâ hærede, cui Chirurgus, ſecando frœnulum, ranimam venam læſerat inſcius. Dum vidit, infantem ubera cum facilitate ducere, ſecurus abiit. Nutrix infantem lacte ſaturum, ut putabat, in cunis repoſuit : pergebat labia movere, ac ſi ſugeret; quòd ſatis conſuetum eſt infantibus;

(*a*) Académie des Scienc. l'an 1742. Mém. pag. 247. & ſeq. — (*b*) Ibid. — (*c*) Andry, Orthopédie, Tom. II. pag. 309.

undè nemo quid mali ſuſpicabatur : ſed incipiebat palleſcere, debilis fieri; & paulò pòſt moritur. In cadavere inventus fuit ventriculus ſanguine plenus. Plures ſimiles caſus in Hiſtoriâ Medicâ habentur.

Patet indè, prudentem manum requiri, ut hæc operatio tutò fiat. Hæmorrhagia talis, licèt terreat ſemper, & infauſti caſus docuerint, illam periculo non carere, tamen arte ſupprimi poteſt, ſi peritia & dexteritas Chirurgo non defuerint, ſimúlque conſtantis animi ſit. Teſtatur *Petit* (*d*), quòd nullus infans, ad quem vocatus fuerat, tali hæmorrhagiâ perierit. In adultis, utì notum eſt, venæ raninæ ſatis tutò lanceolâ pertundi poſſunt; verùm illi, dum monentur, linguam immotam retinent, & ſanguis, aquâ frigidiſſimâ, vel glaciei fruſtulo ſub linguâ poſito, ſatis citò compeſcitur. Verùm infantes, dum ſanguis exit, perpetuò ſugunt, & ſic hæmorrhagia non tantùm pergit, ſed augetur. Præcipuum ergò auxilium ab eo pendet, ut, lingua immota reddita, ſuctio impediatur. Sumſit *Petit* (*e*) furcinulam, ex ramulo mollis ligni betulæ paratam, in illo loco, ubi bini ramuli, æqualis, quantùm fieri poſſit, magnitudinis, bifurcantur; adhibuit ad hunc uſum. Curavit autem, ut trunculus quatuor lineas, ſinguli verò ramuli octo lineas, æquarent longitudine; adeóque confecit furcinulam, cujus manubrium duplo brevius erat dentibus: tenuis linteis faſciolâ obvolvebat totam hanc machinulam, & obvolutam ſupponebat linguæ infantis ita, ut manubrii extremum tangeret, & inniteretur maxillæ inferiori; angulus autem, ex divergentibus furcinulæ hujus dentibus exſurgens, applicaretur vaſis apertis; dum ſimul dentes utrimque motum linguæ in laterâ impedirent: Faſciam deindè, ex tenui linteo paratam, ulnam longam, & octo vel decem lineas latam, applicabat linguæ; ita ut labiorum utrumque angulum tangeret; poſteà ſub maxillam deducebat, propè laryngem decuſſabat illam, & utrumque faſciæ extremum poſteriori pileoli parti affigebat. Sic & lingua firmabatur, & vaſa læſa comprimebantur. Hâc methodo ſervatus fuit infans, licèt jam duraſſet hæmorrhagia per viginti-quatuor horas; & admodùm debilis foret (*f*).

Optimè autem monet egregius ille vir, hæmorrhagiam ſequi poſſe, licèt dexterrimè peracta fuerit hæc operatio, & nulla vaſorum rarinorum læſio facta ſit. Vidit enim talem caſum, ubi ſectionis limes diſtabat ultra duas lineas à vaſis raninis, & tamen notabilis copia ſanguinis effluebat. Hoc contingere poteſt, ſi majores horum vaſorum ramuli per duplicaturam frœnuli decurrant; quod imprimis fit, ſi illud ſolitò craſſius fuerit.

Sed & aliud periculum imminet, ſi linguæ frœnulum abſque ratione reſectum ſit, vel ſectio nimis longa inſtituatur: paucus ſanguis, qui ſemper ex vaſculis læſis extillat, irritat infantem, ut deglutiat; ſícque lingua, cùm frœnulum reſectum jam non firmet & retineat illam, versùs poſteriora trahitur, apice ſuo pone velum pendulum palatinum deducitur, linguæ baſis retrorſum ducta Epiglottidem deprimit, rimam glottidis obturat, & infans brevì ſuffocatur. Triſtem talem caſum vidit *Petit* (*g*). Infanti ſtatim poſt nativitatem ſecabatur frœnulum; & poſt quinque horas ſuffocatus periit: vocatus, ut mortis ſubitæ cauſam rimaretur, digito in os immiſſo linguam invenire non potuit; ſed tangebat carneam quaſi maſſam, obturantem aditum ex ore in fauces. Fiſſis utrimque ad maſſeteres muſculos uſque

(*d*) In loco modò citato. — (*e*) Ibid. — (*f*) Ibid. (*g*) Ibid.

genis,

genis, vidit, carneam illam maſſam eſſe linguam retractam pone velum pendulum palatinum, ita ut linguæ apex pharyngem ſpectaret. Sic evidenter patuit, quòd miſer infans propriam linguam deglutiviſſet.

Poſteà, dum recenti in memoriâ habebat hunc caſum, vocatus fuit ad infantem, cui bihorio poſt nativitatem frœnulum reſectum fuerat; qui paulò pòſt in ſimile periculum incidit: ſtatim digitum ori immiſit, & invenit linguam nondùm penitùs in fauces retractam; quam digito reduxit; & audiebatur ſonus, ac ſi vi embolus ex ſyphone extraheretur. Pergebat infans ſuctionis motum facere, & audiebatur ſonitus deglutitionis per quatuor vel quinque minuta, & ſubitò apparebat inſtantis ſuffocationis ſigna. Digito linguam ex faucibus ſtatim reduxit, & reductam retinuit per aliquot minuta; tunc infans digitum ſugere incepit, & oblatis uberibus lac avidè hauſit. Omnia in vado jam eſſe, credebatur; ſed poſt horæ intervallum idem periculum rediit, quod *Petitus*, cùm in viciniâ eſſet, pro tertiâ vice feliciter ſuperavit, ſimúlque neceſſe credidit, illo tempore, dum non ſugebat infans, linguæ motum impediendum eſſe. In hunc finem linguæ impoſuit ſplenium, duos pollices longum, quindecim lineas latum, ſex lineas craſſum, atque faſciâ quatuor capitum firmavit. Amovebatur ille apparatus, dum mammas ſugeret infans, & mox denuò apponebatur: cùm totâ die feliciter cederet hæc methodus, nutrix cum infante rus petiit. Stupida hæc mulier, inutilem credens hunc apparatum, amoverat; &, dum illa obdormiſceret, miſer infans ſtrangulatus periit. Lingua retrò velum pendulum palatinum inventa fuit, ut in priori caſu. Poſt duos treſve annos ſimilis caſus denuò contigit; verùm infans, debitâ curâ adhibitâ, ſervatus fuit.

Magis adhuc mirum videtur, idem infortunium contigiſſe infanti, bihorio poſt nativitatem, licèt frœnulum ſectum non fuerit. Teſtatur *Petit* (*h*), ſe hoc vidiſſe: caſu ſtatim digitus ori immittebatur, mox ceſſabat ſuffocatio, & digitum ſugere incepit: idem periculum rediit ſæpiùs, ſimili modo levabatur. Dies & noctes vigilare debuerunt cuſtodes, ut ab inſtante ſuffocatione miſellum infantem ſervarent; poſt duas treſve ſeptimanas deſuevit, propriam linguam deglutire. Notum eſt, Angolenſes ſervos, propriâ linguâ deglutitâ, ſe ipſos ſuffocare, ſi dura nimis ſervitus ipſis diſplicuerit; ut nempè, morte ſuâ damnum hero inferentes, ulciſcantur injuriam. Quis illos docuit funeſtam hanc artem, cujus unicum tantùm experimentum capere licet? An in hoc infante frœnulum linguæ nimis cedere potuit? An in Epilepticis, qui in paroxyſmo ſuffocantur, validè convulſis linguæ muſculis, ſimile quid contingit?

Ex his omnibus jure concluſit *Petit*, nunquam ſecandum eſſe linguæ frœnulum, ſi infans ubera ducere valeat. Stolidæ mulierculæ, dum, ducto ſub linguam digito, frœnulum tangunt, ſtatim illud ſecandum volunt, ignaræ, illud ligamentum naturaliter adeſſe, & magnum habere uſum. Si autem abſoluta neceſſitas hoc poſtulat, præſto debet adeſſe nutrix, quæ mox det ubera. Sugere enim incipit infans ſanguinem, qui ex hoc vulnuſculo fluit; qui, ſi feliciter res peracta ſit, brevì ceſſat; at, niſi ubera porrigantur, tunc pergit infans inanes deglutitionis nixus facere, ſícque tandem propriam linguam deglutit.

(*h*) In loco modò citato.

Toties occurrunt Medicis miſeri tales infantes, qui, toto corpore emaciatiſſimi, turgidum & prominulum abdomen monſtrant, imprimis apud inferioris ſortis homines, qui, durâ pauperie & curis domeſticis preſſi, ſæpiùs negligunt incipiens malum, & ſerò nimis medicam implorant opem. Tarda diù moratur alvus in miſellis, poſteà colliquans diarrhœa ſequitur, vires collabuntur, & mors his malis finem imponit. Mirum videri poſſet fortè, quòd morbus, ab acidâ acrimoniâ natus, deſinat in diarrhœam putridam. Sed gangrænescentium tandem viſcerum tabus per alvum fluit, & prætereà caſeoſa lactis pars, licèt primò aceſcat ob copioſum admiſtum ſerum, ex ſuâ tamen naturâ in animalem indolem vergit. Caſeus enim antiquus putreſcit, acris fit: imò, licèt nondùm putruerit, igni impoſitus funditur inſtar cornu, & ſimilem ingratum nidorem ſpirat, ac partes animalium ſolent, dum comburuntur. Sed & Chemico examine caſeus ſimilia producta dat, ac ex partibus ſolidis & fluidis animalium per ignem prodire ſolent.

Sæpiùs tamen non eò uſque adoleſcit malum; ſed priùs pereunt convulſi; dum acre acidum inteſtina rodit, & totum ſyſtema nervorum, adeò mobile in hâc ætate, irritat. Undè *Hippocrates* (in textu §. 712. citato) monuit: *Pueris verò convulſiones accidunt, ſi febris acuta fuerit, & venter non dejiciat, & vigilent, & perterreantur, & ejulent, & colorem immutent, & ex viridi pallidum, aut lividum, aut rubrum induant. Hæc autem puerulis quidem recèns natis ad ſeptimum uſque annum promptiſſimè eveniunt.* Alvus ſtricta retentam materiam indicat, & reliqua mala doloris ſigna ſunt. Undè & alibi (*y*) ſimilia leguntur: *Pueris febris acuta, & alvus ſuppreſſa, cum vigiliis, & calcitrare, & colorem mutare, & ruborem habere, convulſorium eſt.* Dum enim torminibus ventris corripiuntur infantes, pedibus calcitrant perpetuò. Convulſiones etiam præſagiunt miræ rotationes bulborum oculi, quæ & ſub palpebris clauſis apparent: adſunt quoque illi meticuloſi quaſi adſpectus versùs cuſtodes ſuas; mox vomendi nixus ſequitur; & poſt hunc convulſio.

§. 1356. QUæ curantur Antacidis fixis, Purgantibus permiſtis, Clyſmatibus ſimilibus, Carminantibus blandis, Oleoſis internis, externiſque.

Acida acrimonia tutò domari poteſt remediis abſorbentibus; utì anteà dictum fuit; verùm hoc in caſu non ſufficiunt illa; ſed prætereà requiruntur talia, quæ poſſunt concreta illa caſeoſa ſic ſolvere, ut facilè per pylorum exire, & dein per inteſtinorum anfractus tranſire, queant. Simul prodeſt lenis ſtimulus purgans, ut faciliùs, & citiùs, per alvum expellantur.

Cùm autem per acidum concretio coloſtri caſeoſi augeantur, hinc antacida fixa, ſales nempè alcalini, laudata fuerunt, ut & acidum deſtruendo, & ſolvendo illa, quæ per acidum concreverant priùs, prodeſſent. Undè *Hoffmannus* (*z*) adeò laudavit *uſum pulverum abſorbentium, oleo tartari per deliquium imbibitorum; ſi cum æquali portione rhabarbari, additâ unâ vel alterâ guttulâ olei aniſi, vel fœniculi, vel etiam pauxillo croci, miſceantur, & crebriùs offerantur.*

(*y*) Coac. Prænot. n°. 111. Charter. Tom. VIII. pag. 858. — (*z*) Medic. Ration. & Syſt. Tom. II. pag. 341.

Directis tamen experimentis conſtitit (*a*), oleum tartari ſi lacti admiſcetur, illud *coagulari*, & *ſecedere in maſſulas coagulatas*, *quamvis haud adeò magnas*, *compactaſque*, *ac ab acido*, *nec tam facilè dureſcentes*. Præterea, *ſi lacti*, *per acida*, *vel per coagulum*, *coagulato*, & *fervido*, *alcali admiſceo*, *videtis*, *non eſſe verum*, *quod ubique aſſeritur*, *reſolvi id coactum rursùm in antiquum liquidum*, & *reſolvere alcalia*, *quæ ab acidis erant denſata*. Cùm ergò antacida illa fixa habeant acrimoniam ſatis notabilem, quæ nocere poſſet, niſi ſtatim acido occurrens per illud mitigaretur; neque tamen vi ſolvendi concreta per acidum ſe commendent; plures Medici maluerunt, innocuis abſorbentibus remediis acidam acrimoniam domare, & ſimul adhibere talia, quæ vi ſolvente concretum coloſtrum pollent, ac blanda ſunt.

Tria imprimis laudari ſolent remedia in hunc uſum: *Bilis*, *ovi vitellus*, *ſapo ex oleo preſſo* & *ſale alcalino fixo paratus*. Bilis, ſi bona fuerit, & copioſa ſatis, in infante, coagulatum in ventriculo lac ſolvit, dum ipſi in inteſtino duodeno miſcetur. Coagulum lactis in primo vitulorum ventriculo copioſum reperitur; poſt bilem admiſtam autem ſic ſolvitur denuò, ut in quarto horum animalium ventriculo diſpareat. Ubi ergò à coagulo lactis nata ſymptomata apparebant, concludebant Medici, bilem, vel copiâ deficere, vel nimis inertem eſſe, ut munere ſuo ritè fungi poſſit: nihil autem in tali caſu magis congruum videbatur, quàm bilem, in alio animali ſano paratam, in corpus infantis ingerere: amarities difficultatem pariebat quidem, & hinc clyſmatibus miſcebatur. Sed & fel bubulum leni igne inſpiſſatum in officinis proſtat, ex quo, addito pauco croci pulvere, conficiuntur parvæ molis pilulæ, ritè deaurandæ, quarum aliquot ſemel aut bis de die, craſſiori pulticulâ tectæ, dantur: ſuccedit hoc quandoque ſatis feliciter; imprimis ſi voraciores infantes deglutiant citò, antequàm maceratæ in pulticulâ pilulæ ſolvi incipiant.

Simili artificio veſiculam fellis, bile ſuâ plenam, ex anguillâ piſce deſumtam, adhibuerunt quidam. Cùm autem hoc animal dentibus careat, & feliciter digerat, creditur magis actuoſam bilem à naturâ ipſi conceſſam fuiſſe. Simul & ideò placebat, quòd meraca hæc bilis, nullo igne mutata, proprio folliculo contenta, dum deglutita in ventriculo hæret, ſenſim ſtillaret per ductum anguſtum, & ſic contentis in ventriculo miſceretur.

Vitellus ovi, utì notum eſt, olea, & balſama nativa, ſi cum illis miſceatur, reddit apta, ut in aquâ dilui poſſint; imò & reſinarum tenacitatem frangit: hinc laudatur ad ſolvendum lactis coagulum, quod, præter caſeoſum coloſtrum, & pinguem butyraceam lactis partem continet, quæ per vitellum ovi commodè ſolvi poteſt. Simul nullam acrimoniam habet vitellus ovi, & blandum nutrimentum dat.

Quando ſal alcalinus, per calcem vivam admiſtam acrior redditus, cum oleo preſſo coquitur, additâ aquâ, fit perfecta unio ſalis alcalini cum oleo, & ex hâc unione prodit maſſa alba, conſiſtens, ſciſſilis, in aquâ perfectè ſolubilis, quæ nec in aëre ſponte deliqueſcit, nec acrem alcalinum ſaporem linguæ exhibet. Vocatur tunc ſapo (*b*); qui eò melior, & uſibus medicatis aptior, cenſetur, quò alcali purius, & oleum magis ſincerum, fuerit, nec odore & ſapore ingratum. Manet in hoc concreto antiqua ſalis lixivioſi vis, quâ detergit, glutinoſa attenuat, abſque roſionis

(*a*) Herm. Boerh. Chem. Tom. II. Proceſſ. XCI. pag. 302. 303.

(*b*) Herm. Boerh. Chem. Tom. II. Proceſſ. LXXIII. pag. 257. & ſeq.

copiam hauriant; aliter enim ventriculus nimium diſtendetur, nec poterit tunc agere in lac contentum; quod, brevì acefcens, novos ejulatus excitabit; &, ſi denuò ſugat infans, omnia mala augebuntur quàm maximè. Undè prudenter monuit *Moſchion* (*s*), non ad omnem ploratum exhibenda eſſe ubera; ſed indagandum ſollicitè, an fortè nimia faſciarum adſtrictio, membrorum per faſcias diſtorſio, urinæ aut fœcis alvinæ excretio, fletibus cauſam dederint. Tunc autem nutrimento opus habere infantem, dicit, *ſi hypochondria cava ſint;* ventriculo nempè depleto; ſi ab ultimâ ſuctione tantùm temporis effluxerit, ut nutrimento opus habeat; ſi os aperiat, labià moveat; ſi digitum labiis admodum prehendat, & ſugat. Premitur autem quandoque, & angitur, à nimiâ lactis ventriculo contenti copiâ; tunc hinc indè ſe jactat; & ob tumentem ventriculum turgent præcordia; in tali caſu à novo lacte ingeſto moleſtiæ augerentur. Si nihil inveniatur, cui ejulatûs cauſa tribui poteſt, monet *Galenus* (*t*), præter nutricis papillam, & alia duo ſupereſſe harum moleſtiarum lenimina: *Motum mediocrem, & vocis modulationem; quibus perpetuò uſæ non ſolùm mitigant, ſed etiam ſomnum conciliant; vel hoc ipſo teſtificante naturâ, ad Muſicam eos, & exercitia, ſuoptè ingenio eſſe propenſos.*

Verum & alia cauſa eſt, quæ lactis coagulationem auget, & accelerat; motus nempè cunarum nimis validus. Notum eſt, ſolâ agitatione lac recens in vaſis vitreis puriſſimis in coagulum vergere, & quandoque intra breve temporis ſpatium ſeparari partem pinguem butyraceam lactis à reliquis, quæ paulò pòſt aceſcit, & morâ in acrimoniam rancidam mutatur. Ablato hoc butyro, relinquitur ſerum, cum parte lactis caſeosâ miſtum; quod lac ebutyratum vocatur, ſatis ſpiſſum eſt, & mox aceſcit. Ubi jam infantum cuſtodes validâ cunarum agitatione moroſos ejulatus compeſcere tentant, lac in ventriculo ſimili modo mutatur brevì. Anteà ad §. 63, ubi de noxis acrimoniæ acidæ in ventriculo agebatur, notatum fuit, ventriculum ipſum fortè non adeò ſenſilem eſſe; ſed orificium ſuperius ventriculi ab acri quocumque affici multùm, & dolere: undè, dum acidum in ventriculo quietum hæret, nulla moleſtia percipitur; verùm, ſimul ac ructus, expellens ſurſum, motus, vel mutatus ſitus corporis, facit, ut acidum acre applicetur orificio ſuperiori ventriculi, moleſta cardialgia ſequitur. Quantum ergò patietur miſellus infans, dum, horizontali ferè ſitu in cunis jacens, validè agitatur. Imò cerebrum, adeò mobile in hâc ætate, per validos cunarum concuſſus turbari poterit; præcipuè, ſi inæquales fuerint; undè vertigines, vomitus, convulſiones, meritò metuuntur (*u*). Novi, puerum, robuſtum, octo annorum, dum à ſodalibus in cunas projectus vi retinebatur, à rapido cunarum motu vertigine tenebricosâ correptum fuiſſe, ſequente vomitu bilis æruginoſæ: miſer per aliquot dies poſteà languit.

Ideò præferuntur cunæ, quæ non inſiſtunt pavimento, ſed, ſuſpenſæ utrimque, leniſſimo motu agitari poſſunt quàm æquabiliſſimè, minimo cum attritu, penduli inſtar, oſcillant, ſenſim minuto motu ad quietem redeunt, tandemque abſque ullo ſubſultu quieſcunt. In cunis, quæ ſuper pavimentum rotantur, ſimul ac motus ceſſat, expergefieri ſolent infantes.

(*s*) Spach. Gynæc. pag. 9. n°. 99. 100. 101.
(*t*) De Sanit. tuend. Lib. I. cap. VII. Charter. Tom. VI. pag. 51.

(*u*) Brouzet, Educat. Médicin. des Enfans, Tom. I. pag. 123.

Placidus talis cunarum motus infantibus optimè conducit; eſt enim leniſſimum exercitationis corporis genus, quod & delectat, & prodeſt.

§. 1355. HÆc enim ſenſim acrior, acidiorque reddita, fœces alvi virides, acidum ſpirantes, materiem vomitu rejectam acidam, hinc tormina, flatus, dolores, & infinita alia, excitat, maximè convulſiones.

In Capitulo, ubi de *Morbis ſpontaneis ex acido humore* agebatur, §. 60. & ſequentibus, patuit, præcipuam ſedem acrimoniæ acidæ eſſe in primæ digeſtionis officinâ; ventriculo nempè, & inteſtinis; adeóque hæc viſcera primò affici.

Morâ autem lac coagulatum in ventriculo acrius fit, &, acore ſemel nato in ventriculo, quidquid de lacte ingeritur, ſtatim coagulatur fortiter, & citò eandem acrimoniam induit: hinc prudentes Medici, ſimulac eructando infans acidum ſpirat, vel acidam materiam vomitu rejicit, ſtatim abſorbentibus acidum remediis illam acrimoniam domare conantur; probè gnari, difficiliùs curari hoc malum, ſi morâ longiori tota ſuperficies cava ventriculi acido quaſi imbuta fuerit. Utì enim lac recens, immiſſum vaſi, quod lac acidum diù continuit, ſtatim corrumpitur; ſic idem fit tunc in ventriculo, dum de novo lac ingeritur. Brevì tunc & illa, quæ totâ inteſtinorum longitudine continentur, in acidam acrimoniam degenerant, fœceſque alvinæ arideſcunt, & acidum fortiter ſpirant.

Magnum in recèns natis hepar copioſam bilem ſecernit, quæ, coloſtro caſeoſo per pylorum egredienti admiſta, illius tenacitatem ſolvit, & acidam acrimoniam cavet, vel emendat: hinc in ſanis infantibus fœces alvinæ æquabiles ſunt, & flaveſcunt. Simulac verò bilis inertior redditur, vel copia deficit, albicantes grumi caſeoſi cum fœcibus miſti ano exeunt, & ſimul fœcum flavus color mutatur in viridem, quandoque tam profundum, ut æruginis inſtar lintea tingantur maculis, vix delendis. Undè Medici ex fœcibus alvinis infantum de acidæ acrimoniæ præſentiâ certam diagnoſin habent. Si enim fœces æquabiles fuerint, abſque grumis caſeoſis intermiſtis, pro optimo ſigno habetur. Si fœces flavæ quidem ano emittuntur, ſed, in linteis relictæ, citò virideſcunt, jam ſignum dant, acidam acrimoniam in procinctu eſſe. Si autem virides exiverint, acidum ſpirantes, meritò concluditur, totum tractum inteſtinorum acido lactis coloſtro repleri (vide §. 63. 64.). Sed à tali acrimoniâ, perpetuò irritante, & continuò pejori redditâ, dolores, tormina, flatus, & alia plura mala, fieri, facilè intelligitur.

Simul emaciantur toto corpore, abdomen, à coloſtro in inteſtinis coacervato, intumeſcit, & niſi illud evacuari poſſit, acidumque domari, miſerè pereunt. Ubi enim eo uſque pervenerit malum, difficulter curatur. Sæpè tamen voraces ſunt; & videtur hoc indigitaſſe *Hippocrates* (*v*), dum dicit: *Qui mammam ſugentes non probè aluntur, macilenti ſunt, ac ægrè reficiuntur*; utì & in alio textu (*x*); *voraces quique copioſum lac trahunt, non pro ratione corpulenti evadunt. Quibus modicè (fertur alvus), & ſunt voraces, neque pro ratione enutriuntur, morbis ſunt obnoxii.*

(*v*) De Denit. Charter. Tom. VII. pag. 872. — (*x*) Ibidem, pag. 871.

Ubi autem ſectio frœnuli omninò requiritur, omnis cautela adhibenda eſt, ut vitetur læſio vaſorum raninorum. Si digitos Chirurgus inter linguam & maxillam inferiorem ponere poſſit, ſatis facilè hæc ſectio inſtitui poteſt forfice, cujus apices obtuſi ſunt. Sæpiùs autem contingit in tali caſu, ſic impeditam eſſe linguam, ut ejus apex elevari non poſſit. Pulchrum invenit, deſcripſit (*i*), & figurâ expreſſit, inſtrumentum, quo hæc operatio tutò fieri poſſit, & alterius, quod laudari ſolebat, vitia detexit.

Quandoque, ſed rariùs, laterales linguæ partes nectuntur ligamentis præternaturalibus (*k*) ad vicinas partes; quæ reſecandæ ſunt; quod ſatis tutò fieri poterit, cùm non ſit tantum periculum læſionis vaſorum.

Obſervata fuit & alia cauſa, quæ ſuctionem impedit; de quâ vix cogitatum fuit. Contingit quandoque, ut lingua arctiſſimè applicetur cavo palati fornici, & ſic adhæreat, acſi glutine interpoſito juncta foret. Spatulâ tunc, vel alio ſimili inſtrumento, removenda eſt lingua à palato, ut infans ſugere & deglutire poſſit. Tres recenſentur caſus (*l*) infantum, qui per plures dies ubera ducere non poterant ob hanc cauſam, & feliciter hâc methodo ſervati ſunt.

Poſſunt & obſtacula in velo pendulo vel faucibus adeſſe, quæ ſuctionem & deglutitionem difficiliorem reddunt, dùm expeditam actionem partium, ad deglutitionem requiſitarum, turbant. Sic *Hippocrates* (*m*) notavit: *Quos infantes, dum lac ſugunt, tuſſis obſidet, ii uvam majorem habere conſueverunt.* Poſteà & plura memorat de ulceroſis malis, has partes quandoque obſidentibus.

Si labium ſuperius à nativitate fiſſum fuerit (labium leporinum vocari ſolet), ſuctio difficilis fit, præcipuè cùm plerumque palati fornix ſimul fiſſus ſit, & ob liberum aëris per hanc rimam ingreſſum ſuctio impediatur, vel ſi quid lactis ex mammis trahant, per nares plerumque regurgitet: idem fit, ſi cochleatim miſellis his nutrimentum ingeratur. Undè non mirum eſt, ſi plures ex his pereant. Tamen & quidam emergunt. Videntur enim ſenſim adſueſcere, ut, elevato dorſo linguæ, fiſſuram palati claudant, apice linguæ & labiis ſugentes. Dum, ætate jam robuſtioribus factis, fiſſa labia uniuntur arte Chirurgicâ, in pleriſque ſenſim minuitur palati fornicati fiſſura, & tandem integrè aboletur (*n*). Vidi tamen aliquos, quibus labium ſuperius à nativitate integrum fuit, & fornix palati magnam fiſſuram habebat à parte poſteriori, quæ apicem digiti minimi facilè capere poterat. Vidi virum, quinquagenario majorem, cui labium, nullâ curâ adhibitâ, fiſſum manſit; fornix palati tamen erat integer. An anteà fiſſuram habuerit, nec ne, expiſcari non potui.

Ex hactenus dictis ſatis conſtitit, lac eſſe naturale & optimum recèns natis nutrimentum. Conſiderandum jam eſt, quomodò illud lac in ventriculo retentum mutari debeat, & quænam indè mala ſequi poſſint, ſi non ritè digeratur.

Lac, utì notum eſt, ſi in vaſe puro quieſcit, primò æquabiliſſimè candidum apparet; dein cremorem, album, craſſum, pinguem, ejicit ſurſum; quo oblato, ma-

(*i*) In loco modò citato.

(*k*) Levret, l'Art des Accouch. §. 1312. pag. 222.

(*l*) Hiſtoire de l'Académ. Royale de Chirurgie, Tom. III. pag. 16.

(*m*) De Dentit. Charter. Tom. VII. pag. 872.

(*n*) Levret, l'Art des Accouchem. §. 1321-1324. pag. 224. Mém. de l'Académ. Royale de Chirurg. Tom. I. pag. 605.

net lac defloratum, ſubcærulefcens, & magis pellucidum, quod partem ſeroſam lactis & caſeoſam ſimul continet. Si autem coagulum lactis, paratum de ſucco ventriculi ruminantium, lacti miſcetur, fit una, æquabilis, coagulata, ſciſſilis, maſſa, quæ brevì ſpontè ſecedit in ſerum, & coloſtrum, ſive caſeum (*o*). Undè patet, lac coagulari naturaliter in ventriculo. Ideóque etiam infantes, ſi avidiùs ubera duxerint, paulò pòſt eructant lactis coloſtrum; ſed molle, nec fortiter compactum. Simul notandum eſt, lac humanum minùs illius coloſtri continere, quàm aliorum animalium: humanum enim lac valdè dulce & tenue eſt; proximum aſininum; dein equinum, caprillum, & ovillum; deniquè bubulum, omnium craſſiſſimum, magnam caſei copiam continet. Undè alia ratio patet, quare lac humanum recèns natis infantibus præ reliquis lactis ſpeciebus conducat. Verùm lac, in loco imprimis calido retentum, ſponte ſuâ in acidam acrimoniam vergit, quæ, ubi nata fuit, lactis in ventriculo coagulum accelerat, & auget; undè dicitur in textu, quòd tunc multum patiantur infantes à lacte, ſi illud nimis citò & fortiter in ſtomacho coaguletur, ac compingatur. Vidi aliquoties poſt mortem totum ventriculum craſſo coloſtro diſtentum, acidum redolente.

Dum autem lac coagulatum, ſed molle adhuc, ſenſim per pylorum exit, ſtatim occurrit in inteſtino duodeno bili ſaponaceæ, & ſucco pancreatico, ſalivæ ſimillimo, quorum efficaciâ diluitur, & ſolvitur, illud concretum, ſícque aptum redditur, ut in reliquo inteſtinorum tractu indè reſorbeatur omne utile, & fœces inutiles per anum exeant; quæ in infantibus, ſolo lacte materno nutritis, ſatis ſolidæ, & copioſæ, obſervantur. Videntur autem fœces illæ, pro maximâ ſaltem parte, originem debere caſeo in lacte contento. Undè *Hippocrates* videtur monuiſſe (*p*): *Quibus multum lacteum vomitione refunditur, iis alvus ſiſtitur.* Notari enim meretur, quod non dixerit, lac refundi, ſed γαλακτώδες; nam coloſtrum revomunt, vel potiùs eructant; ſed molle; ſícque copia materiæ per alvum excernendæ, minuitur. Habet & ſequentia (*q*): *Qui copioſiùs mejunt, quàm dejiciunt, pro ratione uberiùs nutriuntur.* In illis enim omne ſolubile vi viſcerum chylopoieticorum reſorbetur in ſanguinem; undè parcior fœcum alvinarum copia; cùm tamen urina copioſior monſtret, quòd ſatis multum lactis hauſerint. Contrarium autem damnavit (*r*): *Qui non pro ratione mejunt, ſed à pueris alvus cruda crebrò dejicit, ii morbis ſunt obnoxii.* Alvum autem copioſiorem laudavit, quam bona coctio comitaretur: *Quibus copioſè profluit alvus, & bellè concoquunt, ii magis ſanitate fruuntur.* Tunc enim copia lactis aſſumti, & benè digeſti, ſignificatur.

Undè naturaliter quidem coagulatur lac in ventriculo infantis; ſed tunc morboſum dicitur coagulum, ſi nimis citò, & fortiter, fiat. Multùm hoc caveri poſſet, ſi attenderetur ad ſequentia.

Infantes moleſtias, quas patiuntur, & neceſſitatem alimenti, ſolo indicant ejulatu. Sæpè contingit, ut nutrices ubera porrigant ſtatim, de reliquis ejulatûs cauſis parum ſollicitæ, &, ſi lacte abundent, repetant brevi temporis intervallo. Expedit quidem recèns natis, ut ſæpiùs ubera ducant; ſed ſimul modicam tantùm lactis

(*o*) Herm. Boerh. Chem. Tom. II. Prolegom. Part. II. pag. 298.

(*p*) De Dentit. Charter. Tom. VII. pag. 871.

(*q*) Ibidem.

(*r*) De Dentit. Charter. Tom. VII. pag. 872.

tempore lac haurire poterit infans, ſed per aliquot horas exſpectandum eſt, donec omnes illæ turbæ ſopitæ fuerint priùs. Certa enim obſervata docuerunt, ſubitò convulſos fuiſſe infantes, ſi irâ furentis, vel metu ferè enectæ, nutricis ubera ducerent.

Nocet certè pulticulis talibus implere ventriculum infantis, qui avidè copioſum lac ex uberibus haurit, ut ſcilicèt plus nutriatur; gravatur enim tunc ventriculus, & multa mala ſequi poſſunt, præcipuè ſi, copiosâ farinâ additâ, diù coquendo, ſpiſſas pulticulas conficiant, quæ viſcido lentore gravant magis, quàm nutriunt. Notari ſimul meretur, quòd farinæ magna diverſitas in variis regionibus inveniatur. Memini, me lectiſſimam farinam in itineris uſum mecum tuliſſe ex patriâ, cujus partem reſiduam dum compararem farinæ Auſtriacæ, manifeſtè vidi, Batavam farinam longè viſcidiorem eſſe Auſtriacâ. Si ex *Maltâ* parata farina adhiberetur, illa minorem lentorem haberet: notum enim eſt, frumenti grana, aquâ reſperſâ, in tepido loco brevì germinare: ſimulac germinatio incepta eſt tantùm, valido calore exſiccantur ſubitò hæc grana; & tunc vocatur *Malta*; quæ cereviſiæ parandæ inſervit. Per inceptam hanc, & mox ſuffocatam, vegetationem, lentor farinoſus inſigniter minuitur (*d*). In pane per inceptam fermentationem, quæ mox clibani calore ſupprimitur, idem obtinetur; hinc panis, intritus lacti calido potiùs, quàm coctus, iiſdem uſibus ſervire poterit.

Senſim enim, auctis infantis viribus, ejus ventriculus ſic firmatur, ut præter lac & alios cibos digerere poſſit: ſed ita incipitur à levioribus, & quæ magnam ſimilitudinem cum lacte, quod ex uberibus ducitur, habent; ſic enim lac animalium lacti humano miſcetur. Multi infantes hanc diætam facilè ſuſtinent ad ablactationem uſque; &, poſtquàm ablactati ſunt, ſimilibus pulticulis adhuc ſatis commodè nutriuntur, præcipuè, ſi ex pane biſcocto, parentur, qui omni lentore farinoſo caret, & lacti æquabiliſſimè unitur; in quo & vitellum ovi diluere ſolent.

Multi jubent, omninò abſtinendum eſſe à lactis uſu, ſimulac aliis alimentis uti incipit infans (*e*); adeóque incongruum videretur, vitellum ovi miſcere lacti, cùm ad regnum animale pertineat. Bonâ fide affirmare poſſum, me nullum unquam damnum obſervaſſe, & ſæpè vitello ovi uſum fuiſſe, utì §. 1356 monui, ad tollendam nimiam coaguli lactis in ventriculo cohæſionem.

Omnes mutationes ſubitæ in victu, ſanorum etiam & robuſtorum hominum, ſuſpectæ ſunt; adeóque videtur minùs tutum, ſi, ablactationis tempore, ſimul & ſemel omne lac repudietur, niſi ipsâ ſub lactatione ſenſim aliis cibis aſſueverit infans. Fatetur ipſe egregius vir (*f*), vegetum colorem mutari, & macilentiores fieri, dum ablactantur, ſubitâ tali victûs mutatione factâ. Credit, per ablactationem infantibus conciliari morbum, ſed talem, qui, ſi ritè tractetur, ſuos uſus habet in generali vitæ Œconomiâ. Fateor, mallem ſanitatem illibatam pergere, quàm turbari per ablactationem: hinc ſolitus fui, poſt ſextum menſem, & quandoque citiùs, ſi lacticinia faſtidire inciperent (quod in quibuſdam contingit), panatellas cum juſculo pulli, vel & vitulinæ carnis, paratas porrigere bis de die; ſed in initio tantùm parcâ copiâ ſimul; attentus eram ſemper, an quid invenirem mutatum in ſanitate. Hoc unicum notavi,

(*d*) Brouzet, Eſſai ſur l'Educat. Médic. des Enfans, Tom. I. pag. 215. — (*e*) Ibid. pag. 270. — (*f*) Ibid. pag. 259. 260.

quòd fœces alvinæ magis fuſci coloris fierent, ſimul ac carnium juſculis uterentur; cæterùm nil mali obſervavi, licèt tot regiarum prolium curam geſſerim, ad omnia ratione muneris attentiſſimus. Omnes ablactationem facilè tulerunt. Adſtipulatur & *Hippocrates* (g), dicens: *Qui dum lac ſugunt, interea cibum capiunt, ii faciliùs ablactationem ferunt.*

Hinc non videtur adeò metuendum, eſſe à lactis miſcelâ cum aliis cibis ex carnis ſucco paratis: imò anteà notatum fuit, lactis partem craſſiorem, caſeum nempè, magis animalis naturæ eſſe, quàm ſerum & butyrum, quibus miſcetur. Imò multis in more eſt, ut poſt ablactationem & lacte animalium & juſculis utantur, abſque noxâ ſenſibili: ſic ſenſim puſilli aſſueſcunt vario victûs generi.

Interim in ciborum delectu poſt ablactationem attendendum eſt ad ætatem infantis, & robur. In votis habuerunt Medici, ut ablactatio non tentaretur, antequàm dentes adſint, numeroſi, & firmi ſatis, ut ſolidum magis alimentum non tantùm dividere, ſed etiam diligenter manducare, poſſint (h); tùncque commendant, ut rariùs infanti porrigantur ubera, ſed alii cibi offerantur, ut ſic ſenſim ablactetur.

Verùm aliquando contingit, ùt nutrici per morbum, vel ſponte, lac deficiat, antequàm dentes ſatis numeroſi emerſerint; tunc animalium lac, ſi alia nutrix haberi nequeat, ſubſtituendum eſt: vaccinum ſi detur, aquæ quartâ parte diluitur, &, pauculo ſaccharo addito, dulcedo ipſi conciliatur, ut lacti humano reddatur ſimilius. Solent quandoque talem miſcelam infundere vaſi ſtanneo, cujus apex, molli corio tectus, papillæ molem & figuram refert, pluribuſque foraminibus pertunditur, ut infans facilè ſumat: ſi plus aquæ miſceatur, potus loco ſervit. Simul tunc pulticulæ, de quibus antè dictum fuit, dantur ſubindè: ſic pergitur, donec dentes numeroſiores, & firmiores adſint, qui indicant, parùm ſolidiorem cibum nunc concedi poſſe. A ſaccharo autem, lacti addito, nihil mali metuendum eſt (i). Veteres Medici mel & mulſam dederunt etiàm recèns natis infantibus: imò ſaccharo addito, minùs fortiter coagulatur lac. Miratus fui quandoque medicos, ſeverè omnem ſacchari prohibentes uſum, dum eodem die ſyrupos ex ſaccharo paratos præſcribebant.

Quoad tempus ablactationis, in genere ſtatuitur, tunc illud adeſſe, dum copioſi ſatis & firmi dentes prodierint; cùm autem hoc omninò variet in diverſis infantibus, illud exactè determinari nequit. Vidi, utì ad §. 1359 monui, abortum quinque menſium, cui bini dentes inciſores in maxillâ inferiori manifeſtè prominebant. Vidi ſanam & vegetam puellam, cui decimo nono menſe primus dens erumpebat. Circa ſeptimum menſem ſolet frequentiùs incipere dentitio, & inciſores primò prodeunt in utrâque maxillâ. Sæpè contingit, ut molares dentes, minores nempè, caninis proximi, prodire incipiant, antequàm octo dentes inciſores proruperint omnes. Poſt hos ſequi ſolent canini, ſed tardiùs. Cùm autem dentitionis tempore ſæpè gingivæ pruriant, doleant, tumeant, magnum ſolamen habetur, ſi hoc tempore infans ubera nutricis ducere poſſit; cùm cochlearis attactum dolentes gingivæ ferre vix poſſint; undè prolongatur ablactatio, prout ſeriùs vel ocyùs dentes erumpunt. Cùm autem ſæpè dentium inciſoriorum octo, quatuor molarium, & quatuor caninorum, octo-

(g) De Dentit. Charter. Tom. VII. pag. 872.

(h) Moſchion apud Spach. Gynæc. pag. 10. nº. 113. Harmon. Gynæc. part. prior. cap. XXII. pag. 18.

(i) Brouzet, Educat. Médic. des Enfans, Tom. I. pag. 273.

decimo menſe abſoluta ſit eruptio, ſuaſerunt Medici (*k*), ut poſt ſeſquiannum, vel biennio abſoluto, tentetur ablactatio. Vix autem quid metuendum videtur pro infante, ſi diutiùs nutricis ubera ducat. Fortiſſima mater, dum, crudelem Antiochum irridens, ultimum natu filium hortaretur, ut pro patriâ lege ſtrenuè martyrium ferret dixit: *Fili mi, miſerere meî, quæ te in utero novem menſibus portavi, & lac triennio dedi, & alui, & in ætatem illam perduxi* (*l*).

Poſt ablactationem tamen non ſtatim infantibus exhibenda ſunt quævis, etiam duriora, edulia; à mollioribus ſenſim incipiendo, ad ſolidiores cibos procedendum eſt; ut ſenſim viſcera his aſſueſcant. Ciborum avidi ſunt, imò ſatis voraces, ſi ſani fuerint; &, licèt dentibus ſatis valeant, oblatos cibos vix manducant, ſed illicò deglutiunt. Apud plebejos moris eſt, ut parentum menſæ adſint, qui infantum voracitate delectantur, & obvia quævis porrigunt edulia. Ingeruntur hæc quidem, ſed non digeruntur: infarctum abdomen tumet quidem, ſed totum corpus emaciatur, & ſæpè cachectici pereunt.

Nitiditas autem quàm maximè requiritur, ut tota cutis terſa ſemper ſit, neque diù maneat conſpurcata fœcibus, aut urinâ; indè enim cutis rubores & eroſiones moleſtiſſimæ metuendæ ſunt. Sed & cutaneis morbis infantes frequenter obnoxii ſunt, dum ſordes in cryptis cutaneis collectæ manent, quæ molli abſterſione, ſpongiis, aquâ tepidâ & lacte plenis, tolluntur; & cum bis de die hoc fiat, cavetur ne ſimilia impoſterum facilè colligantur in cute. Obſervatum fuit, infantes feliciùs nutriri, & creſcere, ſi hæc munditiès ritè obſervetur (*m*). Balneis, ex aquæ & lactis partibus æqualibus paratis, atrophicam puellam feliciter curavit *Fiſcherus* (*n*).

Profuit, egelidâ tantùm aquâ lavare infantes, & ſenſim aſſueſacere, ut frigidam lavationem ferant: multùm enim ſic roboratur corpus, & poſteà à tempeſtatum mutationibus non facilè adficitur (*o*). In genere mollis nimis educatio, & ſuperfluæ illæ cautelæ, quæ à nimis ſollicitis matribus imperantur, infirma reddunt corpora, ita ut poſteà minimam in ſex rebus non naturalibus mutationem ſentiant. Navarræ Regina, cùm plures proles anxiâ nimis educatione perdidiſſet, ex Medicorum conſilio, infantiam *Henrici quarti* ruſtico commiſit, voluitque, ut eodem victu & veſtitu uteretur cum ruſtici prolibus: ſic robuſtus, agilis, laborum tolerans, evaſit. Ita ſaltem fert conſtans traditio (*p*).

§. 1359. SImulac hæc ſuperarunt mala infantes, & incipiunt uti cibis crudis, fructibus horæis, carnibus, caſeo, ſimilibuſque, Vermes oriuntur.

Poſtquàm ab uberibus remoti ſunt infantes, & communi adultorum victu uti incipiunt, prudentia ſuadet, ut gradatim ſolidioribus cibis adſueſcant, & primò talia exhibeantur fercula, quæ facilis digeſtionis ſunt.

(*k*) Æginet. Lib. I. cap. v. pag. 2. verſâ. Moſch. apud Spach. Gynæc. pag. 10. n°. 113.
(*l*) Machab. Lib. II. cap. VII. verſ. 27.
(*m*) Act. Erudit. 1727. pag. 526.
(*n*) De Remedio Ruſtic. variol. per balnea, &c. Curand. pag. 30.
(*o*) Tiſſot, Avis au Peuple ſur ſa ſanté, §. 340. pag. 389.
(*p*) Brouzet, Educat. Médic. Tom. I. p. 329.

Frequenter obſervatum fuit, hoc ætatis tempore infantes verminoſos eſſe: undè *Hippocrates* (*q*), poſtquàm recèns natorum, & dentientium, morbos recenſuerat, dixit; inter alios morbos, illis jam adultioribus factis contingentes, numerari lumbricos rotundos, ſive teretes, & Aſcarides. Tæniam in hoc loco non memorat; quia videtur credidiſſe, hunc vermem homini coævum eſſe; utì poſteà dicetur. Voluit *Galenus* (*r*) in Commentariis ad hunc Aphoriſmum, illos vermes, non ex ſemine, ſed ex putredine, gigni; præcipuè, ſi calor major ſimul accedat; & ideò putavit, in adultioribus jam vermes potiùs gigni, quàm in recèns natis, & lactantibus; quia major in his calor adeſt.

Satis quidem veroſimile videtur, in adultioribus, communi adultorum victu jam utentibus, frequentiùs obſervari vermes; ſed tamen negari nequit, in lactantibus, & quandoque in recèns natis, vermes inventos fuiſſe. Celebris Medicus *de Lille* (*s*), *in propriâ filiolâ, undecim hebdomadas natâ, integros vermium nidos obſervavit, licèt mater illi præter ubera nihilum adhuc, neque lac coctum quidem, præbuiſſet:* cùm autem vermium ſymptomata plurima ab ipsâ nativitate in hâc filiolâ obſervaſſet, vix impedire potuit, quin crederet, vermes congenitos fuiſſe.

Plures obſervationes fœtuum, vermes in inteſtinis habentium, dum in utero materno adhuc hærebant, collegit egregius Medicus *van Dœveren* (*t*); cujus Diſſertatio legi meretur quàm maximè.

Honeſta & ingenioſa matrona, filium trimeſtrem lactans, mihi teſtata fuit, ſe ſæpiùs vidiſſe, parvos vermes ex ano filii prodiiſſe.

Quamdiù infans ubera ducit, lac nondùm expoſitum aëri haurit; poſtquàm cibos aëri expoſitos ſumit, poſſunt ova inſectorum unà cum his faciliùs in corpus venire; imprimis ſi crudì aſſumuntur, & non cocti. Fructus horæi toties verminoſi inveniuntur; caſeus ſæpiùs minimis vermiculis non tantùm, ſed etiam majoribus, ſcatet. Novi olim hominem, qui ſimulac caſeum album manducaret, bidui tempore poſt moleſtum pruritum, ab aſcaridibus copioſis, circa anum ſentiebat, erat ille caſeus, qui ex toto lacte, non ſeparatâ priùs parte cremoraceâ, conficitur; hinc pinguis ſatis eſt, & ſapore gratus. Si abſtineret à talis caſei eſu, vel aliâ caſei ſpecie uteretur, brevì ceſſabat moleſtus ille pruritus, nec ampliùs apparebant aſcarides.

Hinc non mirum videtur ab ovis aſſumtis excludi animalia, cùm calor & humiditas faveant excluſioni. Sed manet tamen illa difficultas, quòd extra corpus humanum non ſint adeò obvii vermes humani, ut certò conſtare poſſit ab ovis horum ingeſtis frequenter adeò obſervatos vermes produci; de quâ re ſequenti paragrapho dicetur.

§. 1360. CAuſam dant ova inſectorum, in aëre vel terrâ viventium, aſſumta, neque vi tenelli motûs deſtruenda.

Anteà, utì notum eſt, credebatur, ex putrefactione vermes, & alia animalia; naſci poſſe, inprimis inſecta. Poſtquàm autem ſummorum virorum induſtriâ detecta fuit mirabilis & artificioſiſſima inſectorum fabrica, facilè patuit, impoſſibile eſſe, ut ex putredine informi exſurgeret animal, quod adeò multiplices, adeò diverſas,

(*q*) Aphor. XXVI. Sect. III. Charter. Tom. IX. pag. 121.

(*r*) Ibidem. pag. 122.

(*s*) De Cordis Palpitatione, pag. 133.

(*t*) Differt. Inaugur. de Verm. Inteſtin. homin. Lugd. Batav. 1753. pag. 31.

adeò miro ordine diſpoſitas partes habet, numero & ſitu ſemper eaſdem in eâdem ſpecie. Undè penitùs eviluit hæc ſententia. Veterum opinioni fortè anſam dederat, quod in putridis, vel citò & facilè putreſcentibus, ova ſua deponerent inſecta frequentiùs, ut & calore, putredinem comitante, foverentur, & ex ovo prorepens vermiculus paratum inveniret nutrimentum. Sic fervidâ æſtate circumvolitantes muſcæ carnibus animalium mactatorum imponunt ova ſua, & citiſſimè quidem: gravida muſca turgido abdomine quingenta, quandoque & plura ova continet, quæ pauco tempore in obvias carnes diſtribuere novit; ſicque hominum cibos vermibus brevì naſcituris fœdat. Cùm autem plurimorum animis hæc opinio inſedit, vermes putredinem comitari, hinc deteſtantur carnes, ſi vel unicum vermiculum in illis invenerint. Certum tamen eſt, teneras & ſapidiſſimas carnes à muſcis elegi, in quibus ova ſua ponant: ſic & optimorum fructuum ſelectum facere noverunt, ut in molli pulpâ tutò ova collocent.

Nec viventibus parcunt animalibus; ſed cavo aculeo, ovum continente, cutim perforant, ſub illâ ovum deponunt, vermiculus ex ovo emergens rodit domicilii ſui parietes, inflammat locum, pure inflammationem ſequente nutritur, creſcit, mutatur in chryſalidem, ex quâ prodiens muſca cutim perforat, avolat. In vaccis obſervata fuerunt talia apoſtemata ſæpiùs.

Sed & in cervorum, & ovium, nares ingrediens muſca, ova in his cavis deponit. Alia muſcarum ſpecies equos circumvolat, &, dum hoc animal alvum egerit, per anum intrat, antequàm ani ſphincter claudatur, lateribuſque inteſtini ova ſua affigit. Innumeræ artes ſunt, quibus inſecta proſpicere noverunt progeniei, ut commodum locum, teporem requiſitum, & obvium nutrimentum, procurent; de quibus videri poſſunt illa, quæ *Swammerdam*, *Valiſnieri*, *Redi*, *Reaumur*, *Lionnet*, *Bonnet*, & alii, incomparabili induſtriâ, & improbo labore, collegerunt.

Cùm jam in aquâ toties minimorum animalculorum myriades detegerentur, & in aquâ, ubi nulla microſcopiis detegebantur talia, ſi aëri exponeretur, vel cum plantarum partibus infunderetur, poſteà ingens horum numerus occurreret, hinc concluſum fuit, aërem, quem haurimus, viventibus plenum eſſe. Cùm autem & terra ſcateret his, minùs mirum videbatur, cur horum ova, quorum ingeſtio inevitabilis omninò videbatur, pullularent etiam in corpore.

Poſtquàm autem ſummorum virorum indefeſſa induſtria detexerat ſexûs diverſitatem in inſectis, & copulam, in aliis utrumque ſexum, quæ tamen cum ſibi ſimilibus duplici coïtu uniebantur, dum quædam vivos fœtus ponerent, plurima eſſent ovipara, credebatur univerſalis lex eſſe, ut vel vivo partu, vel ovis depoſitis, propagarentur inſecta. Undè concludebatur, vel ex inſectis vivis minoribus deglutitis, vel illorum ovis corpus noſtrum ingreſſis, vermes in corpore humano produci. Cùm autem & in viviparis animalibus ova, & ovaria, detecta fuiſſent, hinc ſtatuebatur ſatis unanimiter, *omne animal ex ovo* eſſe.

Verùm reſervatum erat ingenioſiſſimo, & naturalis hiſtoriæ amantiſſimo, viro *Trembley*, alium propagationis inſectorum modum videre (*u*). Viderat in aquâ aliquod corpuſculum, nudis oculis facilè conſpiciendum, ſemen *cardui Benedicti* non ineptè mole & figurâ referens de quo dubitabat, an ad vegetabilium, an verò

(*u*) Mémoires pour ſervir à l'Hiſtoire d'un genre de polypes d'eau douce.

ad animalium, claſſem pertineret. Sedulo examine conſtitit, motum localem habere illud corpuſculum, cirrhis emiſſis vermiculos in aquâ natantes arripere, arreptos ori admovere, & deglutire: undè meritò concluſit, animal eſſe, & *Polypum* vocavit, cum & cirrhis, & reliquo corporis habitu, *Polypum piſcem* referret.

Novo hoc ſpolio lætus mirabatur, ex corpore hujus animalculi naſci alium Polypum ſimilem, eodem modo ac rami de trunco arboris prodeunt, citò creſcere, & parenti adhuc hærentem cum illâ de prædâ certare. Separabatur quandoque ſponte à matre Polypus, & vivus natabat, vermiculos devorabat, digerebat, egerebat. Quandoque & matri adhuc cohærens ſimilem progeniem, ſimili modo, producebat; quæ, calidâ tempeſtate, brevì æquè fœcunda erat, ac mater, & avia. Sic miro ſpectaculo ramoſus polypus medium quoddam inter animalem & vegetabilem familiam avidis monſtrabat oculis, dum motu locali, & prædam ſectando, animal, propagatione plantam, referret. Polypus enim ex Polypo, utì ramuli ex truncis plantarum, creſcebat.

Sed & longè magis mira inventa fuerunt. Dum medius ſecabatur Polypus, ex capite nova creſcebat cauda; & novum caput emergebat ex caudæ extremo, quod trunco cohæſerat: eadem reproductio ſuccedebat, ſi ſecundùm corporis longitudinem bifariam ſcinderetur Polypus. Hanc diviſionem, & ſubdiviſionem, eo uſque produxit egregius *Trembley*, donec ex uno Polypo, in ſexaginta quatuor partes diviſo, totidem novi producerentur. Præthereà, dexteritate ſummâ, non facilè ab unoquoque imitandâ, totum Polypi corpus invertit, ita ut interior tota corporis ſuperficies foret interior, & contrà exterior occuparet interiora: adeò vexatum hoc animal oblatam prædam devoravit, ut antè, & novis fœtibus pullulantibus ramoſum poſteà apparuit.

Plura ex his ſtupendis propriis oculis vidi, dum ipſe harum rerum primus inventor ſolitâ ſuâ humanitate mihi demonſtraret; quædam, tanti Præceptoris veſtigia ſequens, licèt impare greſſu, imitari conatus fui. Poſteà & in aliis majoribus inſectis ſimilia tentata fuerunt, & non ſine ſucceſſu, in lumbricis terreſtribus, hirudinibus, &c: licèt non adeò fœcundè, ac in Polypis.

Saltem indè diſcimus, ne tam facilè generales regulas ſtatuamus, quamvis numeroſis obſervationibus fultæ videantur. Fortè enim numeroſiora adhuc nos latent, quæ contrarium evincunt. Plantas ex ſeminibus propagari conſtat; ſed non unica eſt in plantis propagationis methodus; per corticem, ramos, folia, radices, multiplicationes plantarum obtineri poſſunt; licèt & feliciter eadem ex ſeminibus creſcant. Notum eſt, radices quarumdam plantarum in partes diſſectas, terræ fertili commiſſas, novam dare progeniem. Aloë, prolifera dicta, utì propriis oculis vidi in horto *Auguſti Imperatoris*, caulem ramoſum ingentem educit, florigerum; delapſis floribus, millenæ novæ plantulæ in caule ramoſo apparent; quæ, ſponte delapſæ, ſpeciem lætiſſimè propagant. Sicut jam in plantis non unus ſed plures propagationis modi ſunt, an non in regno animali idem obtinere poterit? Certè Polypus non per copulam redditur fœcundus; ſed in ſe ipſo, & in ſingulis diſſecti corporis partibus, vim producendi ſui ſimile habet. Obſervaverunt celebres viri, antè laudati, quædam inſecta eſſe vivipara æſtate, autumno ovipara: inventa fuerunt alia, quæ fœcunda erant, & vivos fœtus pariebant, abſque ullo commercio cum aliis, egredientes ex matris alvo fœtus, ſtatim remoti, ſolitarii, vitro tecti, ſervabantur cautè, & tamen ſuo tempore vivos fœtus pariebant: nova hæc proles ſimili modo cuſtodiebatur ſolitaria, & tamen

fœcunda erat; idem experimentum ſucceſſit, per plures ſucceſſivas generationes.

Fortè hæc, & alia plura, quæ à tantorum virorum induſtriâ ſperare licet, majorem lucem aliquando affundent generationi, & propagationi, vermium in corpore humano. Hæc obiter hoc in loco monuiſſe ſufficit; poſteà enim ad §. 1363. de hâc re quædam adhuc dicenda erunt, ubi de vermibus in corpore humano maximè obviis agetur; qui nempè in primæ coctionis viis inveniuntur.

Cùm tantus inſectorum numerus ſit, & tam facilè minora, vel & majorum ovula, cum aëre, cibis, potibus, in corpus humanum venire poſſint, non adeò mirum videbatur, in ventriculo & inteſtinis vermes frequenter inveniri. Sed major difficultas viſa fuit, dum & in aliis corporis locis inveniebantur; ad quæ non intelligebatur adeò facilis aditus. Dum *Ruyſchius* (*v*), non tantùm in hepate, in ductu cyſtico, poro bilario, & veſicâ felleâ, ovium (ad quæ loca minùs difficilis via vermibus ex inteſtinorum cavo videtur, vermes inveniebat; verùm etiam frequenter in canum renibus, & ſemel in humanis renibus, illos viderat; imò etiam in arteriis viventium equorum; & apud magni nominis auctores legerat, etiam in cerebro vermes fuiſſe repertos; fatetur, quod dubitare ceperit, *an omnia ex ovo generentur, utì Harvæus, & ejus ſectatores, perhibent.* Cùm autem ventriculi & inteſtinorum actione ſolidiores etiam cibi tantam mutationem patiantur, fatebatur, ſe intelligere non poſſe, quomodò tenera inſecta, illorumve ovula, horum viſcerum actionem experta, potuerint manere integra. Addebat & hoc argumentum, *quòd nullus mortalium unquam ejuſmodi vermes extra corpus viderit;* de quâ re poſteà dicetur: interim in figuris *Ruyſchius* delineat tæniam ex piſce deſumtam (*x*). Videri poſſunt & illa, quæ de vermibus aliâ occaſione ad §. 916 dicta fuerunt.

Sed & Veteres Medici, de vermibus agentes, videntur ambigui hæſiſſe; imprimis de tæniâ; quæ cùm magnam adeò longitudinem quandoque acquirat, ut ferè inteſtinorum omnes gyros æquare poſſe videatur, dixit *Aëtius* (*y*); *eſt autem latus lumbricus, ſi ita dicere libeat, permutatio pelliculæ, intrinſecus tenuia inteſtina ambientis, in corpus vivum quoddam, quod continuos ſtomachi morſus infert, & ad cibos incorrigibilem appetitum.*

Miræ habentur obſervationes de vermibus in diverſis corporis locis inventis. Celebris *Du Verney* (*z*) refert, infantem quinque annorum ſemper conqueſtum fuiſſe de dolore valido circa naſi radicem: per tres menſes decubuit febre lentâ; dein validæ convulſiones ſecutæ fuerunt: poſt mortem inventus fuit in ſinu longitudinali cerebri vermis quinque circiter pollices longus, lumbrico terreſtri ſimilis. Credi fortè poſſet quòd fuerit concretio polypoſa; qualis ſatis frequenter in hoc ſinu invenitur; quæ vermis ſpecie fallere potuiſſet; ſed addit, quòd vermis ille à ſextâ matutinâ ad tertiam pomeridianam uſque vixerit. Videtur fuiſſe de teretium genere, qui lumbricis ſatis ſimiles apparent.

Apud *Baglivium* (*a*), in Epiſtolâ ad Celeberrimum *Andry* ſcripta, legitur de homine quadraginta annorum, qui derepentè laborare cepit doloribus ſtomachi & partium vicinarum vehementiſſimis; hi per octo dies perdurarunt: poſteà diù noctú-

(*v*) Obſervat. Anatom. Chirurg. n°. 64. pag. 60.

(*x*) Obſervat. Anatom. Chirurg. n°. 64. pag. 61.

(*y*) Sermon. IX. cap. XL. pag. 173.

(*z*) Académ. des Scienc. l'an 1700. Hiſt. pag. 39.

(*a*) Oper. Omn. pag. 699.

que

que ſingulo ſemiquadrante horæ convellebatur leviter toto corpore, ſed momento temporis tantùm; cum pallore vultûs, & virium proſtratione. Afflicto per octo dies his malis miſero ægro, derepentè quieverunt omnia per duas circiter horas; quibus vix elapſis, ſupervenit dolor ſtomachi, ac pectoris, tam crudelis ac vehemens, ut ejus vi paulò pòſt perierit: dicebat ante mortem miſer, cor & ventrem ſibi veluti à canibus lacerari. Aperto cadavere, inventus eſt in cavitate pericardii Vermis niger, piloſus, vivus, palmaris ferè longitudinis. Cor erat valdè lividum.

Celeberrimus Senac (*b*), cùm viderat concretiones polypoſas rubras, figuram vermium exactè referentes, vermium in corde, vel cavo pericardii, nidulantium hiſtoriam in medio relinquit; ſed teſtatur tamen, quòd *De Lapeyronie* ipſi affirmaverit, ſe in diverſis canibus inveniſſe vermium convolutorum glomeres inter baſim cordis & pericardium; imò & in ipſis cordis ventriculis. Hinc concludit, nullo modo impoſſibile eſſe, ut in corde humano ſimilia obſerventur.

Cùm autem cor in Pericardio clauſo undique hæreat, nulli parti corporis nexum, niſi ſibi ipſi per vaſa, debuit vermis ovum, vel quodcumque aliud ſtatuatur ejus primordium, per vaſa huc delatum fuiſſe: ſed quàm tenuia hæc ſunt, quæ ex cordis ſuperficie, & pericardii tenui membranâ, rorem tenuiſſimum, cor perpetuò humectantem, exhalant: per teneriora adhuc vaſa debuit tranſiviſſe inſecti primum ſtamen, ſi ab *Adriano Spigelio* in humore vitreo oculi equini inventus fuerit Vermiculus (*c*).

Verum quidem eſt, in aquis ſtagnantibus, in plantarum infuſis, per microſcopium detegi minutiſſima animalcula, quæ, ſi liquidis noſtris miſta forent, cum his per minima vaſa tranſire poſſent. Sed nulla obſervata docuerunt, minuta hæc in tantam molem excreſcere poſſe, ut palmarem v. g. magnitudinem æquarent.

Non mirum ergò videri poterit, ſi tot difficultates motæ fuerint ab exercitatiſſimis in naturali hiſtoriâ viris contra generationem vermium humanorum ex ovis in corpus ingeſtis. Hujus loci non eſt, omnia hæc ſingulatim expendere, cùm Medico ſufficiat noviſſe ſigna, quæ docent, infeſtos illos hoſpites in corpore humano nidulari, prævidere mala, quæ indè ſequi poſſunt, & ſcire methodum, ac remedia, per quæ de corpore expelluntur. Cæterùm videri poſſunt illa, quæ de his difficultatibus dicta ſunt (*d*). Imprimis apud *Clericum*, ubi harum collectio legi poteſt. *Swammerdammius* (*e*), adeò oculatus, adeò ſedulus in his rimandis, poſtquàm omnia conſideraverat dixit: *Difficillimum quidem eſt explicatu, quanam ratione vermes in animantibus viventibus generentur, &c: Quantum ad me attinet; fateor ego, tam pauca mihi circa hanc rem experimenta ſolida ſuppetere, ut hactenus nihil omninò in ea videam: etiamſi multos, modiſque multifariis conſtitutos vermes in viventibus, & ſe moventibus, tam terreſtrium, quàm aquatilium, & aëreorum, animalium corporibus conſpexerim. attamen nihil ſolidi quidquam certive hìc pronunciare valeo.*

Non mirum hinc, ſi in diverſas ſententias abiverint Eruditi viri, dum vermium humanorum originem rimabantur. Quidam putaverunt, vix morboſos vocandos eſſe vermes. In Lacertæ Indicæ ſquammoſæ ventriculi parte ſuperiori inventus fuit ſaccus

(*b*) Traité de la Structure du Cœur, Tom. II. pag. 437.

(*c*) Bonet. Sepulcret. Lib. I. Sect. XVIII. Obſervat. VI. Tom. I. pag. 422.

(*d*) Académ. des Scienc. l'an 1709. Hiſtoir. pag. 29. Dan. Clerici, Hiſtoir. Natur. & Médic. lator. lumbric. Lib. I. cap. XIV. pag. 546. & ſeq.

(*e*) Bibl. Natur. Tom. II. pag. 708. 709.

plenus vermibus vivis, aciculam longitudine & craſſitie æquantibus, quorum numerus ad milleſimum accedebat; nec videbantur morboſi eſſe, cum in aliâ Lacertâ ejuſdem ſpeciei ſimilis omninò ſaccus verminoſus inveniretur. Copia vermium in Tigridis ventriculo inventa pariter fuit (*f*); quod & recentiora obſervata confirmarunt. Utì jam ſingulis animalium ſpeciebus, imò & plantarum, certa inſectorum ſpecies familiaris eſt, ita ſuſpicabantur, quandam fortè utilitatem vermes corpori adferre, vel talia ſaltem conſumere in ſuos uſus, quibus facilè carere poſſumus, ſicque noſtris impenſis quidem, ſed abſque noxâ, vivere. Tunc tantùm nocituros credebant, ſi numero nimis aucti, vel, aliâ quâcumque de causâ deficiente pabulo, vicina irritarent. *Hippocrates*, utì poſteà dicetur, coævam credidit humano generi tæniam. Interim patebit, credo, ex ſequentibus, vermes non adeò innoxios eſſe; licèt negari nequeat, quandoque copiam vermium prodire de corpore hominum, quos nulla ſigna docuerant, verminoſos eſſe.

Hiſtoriæ naturalis, & theſauri regii, deſcriptione adeò Celebris *Buffon* poſtquàm conſideraverat illa, quæ circa vaſa ſeminalia *Polypi*, *Sepiæ*, *Loliginis*, detexerat acutiſſimus *Needham* (*g*), fuit in illâ opinione, quòd omnia corpora, viventia aut vegetantia, continerent partes quaſdam organicas, viventes quidem, ſed quæ tamen nec animalia, nec vegetabilia, forent, at medium quid. Animalcula, ſpermatica dicta, voluit eſſe tales moleculas organicas, quæ, licèt motum habeant, tamen non ſint animalia. In alimentis, ex vegetabilibus & animalibus paratis, latere ſtatuit talia, quæ ope moduli cujuſdam interioris effingerentur in moleculas organicas viventes; reſiduâ, brutâ quaſi, alimentorum materiâ, ſeparatis actuoſis illis moleculis, inutili jam, de corpore expulsâ. His moleculis perditorum reſtitutionem & corporis incrementum tribuit; eaſdem collectas hærere in locis ad hunc uſum deſtinatis, & ſemen animalium conſtituere, voluit. Credidit etiam, eaſdem moleculas organicas, ſi colligantur in locis, ubi ſibi invicem uniri poſſint, & magnâ ſimul copiâ præſto ſint, tunc in animalium corpore formari in alia animalia; qualia ſunt tæniæ, aſcarides, vermes aliquando reperti in venis & ſinubus cerebri, hepate, &c; hæc autem animalia non debent ſuam exiſtentiam aliis animalibus ejuſdem ſpeciei; non enim generantur ſimili modo ac alia animalia; producuntur ab illâ materiâ organicâ, ſi extravaſata fuerit, vel non reſorpta per vaſa, quæ nutriendo corpori ſerviat. Satis enim probabile credit, ſubſtantiam illam productivam, ſemper actuoſam, & tendentem in organizationem, producere vermes, aliaque minuta corpora diverſæ ſpeciei, pro diverſitate locorum, & matricum, in quibus accumulatur.

Legi merentur illa, quæ egregius ille vir ſubtiliter de his diſputat (*h*).

Interim hæc opinio, licèt ingenioſa, non videtur carere magnis difficultatibus.

Undè hactenùs communior illa ſententia viget, vermes humanos ab ovis, foris in corpus humanum delatis, originem ducere, & in ipſo corpore, more aliis animalibus conſueto, multiplicari (*i*). *Quanquam verò & hæc ſententia ſuis vexatur dubiis, quæ expediri ægrè queant; non ſunt tamen iſta tanti momenti, ut non ſperare liceat, ulteriori*

(*f*) Académ. des Scienc. l'an 1703. Hiſt. p. 47.

(*g*) Nouvell. Découverte par le microſcope de T. Needham, pag. 60. & ſeq.

(*h*) Hiſt. Natur. Général. & Particul. Tom. II. pag. 18. 19. & ſeq. & pag. 258. & ſeq.

(*i*) Van Doeveren, Diſſertat. de verm. inteſt. pag. 25. & ſeq.

ſcrutinio tandem ad liquidum perductum iri. Quod ipſa natura dictavit ſyſtema, non illicò turbandum, ſi quâ forſan parte ob cognitionis humanæ anguſtiam hiat (*k*). Supponit autem hæc ſententia, ſimilia his animalia extra corpus humanum exiſtere, de quâ re poſteà ad §. 1363 quædam dicentur.

§. 1361. NIdum dat pituita inteſtinalis, vel gaſtrica, in quâ hærent, foventur, pariunt, augenturque.

Cùm vermes humani in primis viis præcipuè reperiantur, & maximè communis opinio ſit, utì dictum fuit, originem illos ducere ex ovis ingeſtis, videbatur veroſimile, quòd hæc vel deſtrui deberent motu periſtaltico, vel ſaltem, ſi huic reſiſtere potuerint, cum reliquis fœcibus per alvum expelli, niſi lateribus inteſtinorum fixa hærerent, quâcumque de causâ hæc adhæſio fieret.

Notum eſt, ventriculum & inteſtina obduci glutinoſo muco, ſed benefico & naturali; quo lubricatur, inungitur, interna illorum ſuperficies; ſimúlque ab omni acrimoniâ defenditur, utì & aſperitate ingeſtorum, quæ in voracibus hominibus ſæpè non ſatis comminuuntur dentibus, antequàm deglutiantur. Hic mucus nidum dare poterit vermium ovis ſatis commodum; in quo foveri poterunt, & per quem adhærent inteſtinorum parietibus ſic, ut nec motu inteſtinorum periſtaltico, nec à tranſeuntibus per cavum inteſtinorum ingeſtis cibis, & fœcibus, loco moveri poſſint. Cùm autem mucus ille abundet in junioribus, hinc creditur, vel ab hâc causâ illos vermibus laborare frequentiùs. Non mirum ergò, quòd vermes tali muco undique obducti quandoque inventi fuerint.

§. 1362. HInc raro in adultis, & in his modò torpidis, & leucophlegmaticis.

Cùm autem in adultis major corporis ſiccitas fiat, bilis & omnes humores in ventriculum & inteſtina depluentes acriores ſint, quàm in junioribus, hinc minùs frequenter vermibus moleſtantur, niſi lenti, frigidi, mucoſi, humores copioſi in corpore adſint; ut in illis obſervatur, quos Leucophlegmaticos Medici vocant. De quâ re videantur illa, quæ ad §. 69. & ſequentes habentur, ubi de *glutinoſo* ſpontaneo agebatur.

Interim certum eſt, non omnes adultos, licèt etiam optimam corporis temperiem habuerint, à vermibus immunes vivere. Cùm totum corpus firmius ſit, & nervoſum ſyſtema minùs irritabile, ſæpè non ſentiunt tantas à vermibus moleſtias, ac quidem juniores pati ſolent: hinc ſæpè vermes habent inſcii; qui per medicamenta, purgantia imprimis, expelluntur; quandoque & acutorum morborum tempore prodeunt improvisò. Undè *Hippocrates* (*l*) dixit: *Sed & lumbricos teretes, morbo judicium ſubeunte, unà cum excrementis prodire, utile fuerit.* Cùm autem illo tempore, dum morbus judicium ſubit, multæ turbæ in corpore fiant, & magnæ

(*k*) Gaub. Inſtitut. Patholog. §. 587. p. 302. — (*l*) In Prognoſtic. Charter. Tom. VIII. pag. 628.

humorum mutationes, mirum non eſt, vermes teretes, qui ſatis mobiles ſunt, ex ſede ſuâ exturbari. Undè videtur vermium horum exturbatio criticam perturbationem deſignare, non tamen bonum ſemper effectum. Si enim humores, per validum morbum corrupti, affatim per alvum ruant, ſimul expelluntur vermes; ſed funeſto cum eventu. Sic apud *Hippocratem* (*m*) legitur de homine, qui incaleſcens cœnavit, multùm bibit, & deindè, hypochondrii dolore inflammatorio correptus, acutè febricitavit, cum malis ſymptomatibus: *Septimo die ab alvo irritatâ liquida & turbulenta cum lumbricis ſeceſſerunt;* ſed abſque levamine ſymptomatum; & undecimo die periit.

Sic & obſervatum fuit *Biterris* (*Béziers*) anno milleſimo ſeptingenteſimo trigeſimo, epidemicorum more, verminoſam colluviem afflixiſſe plurimos. Licèt enim & aliis temporibus vermes ſatis frequentes fuerint incolis, illo anno tamen cujuſvis ſexûs, ætatis, temperiei, homines vermibus infeſtabantur; & quidem ita, ut aliqui ſuccubuerint, fruſtrà adhibitis omnibus remediis; quæ ſatis valida dari debebant, ut ſurſum, aut deorſum, expellerentur vermes, quorum plurimi exibant vivi de corpore (*n*).

Toties in caſtris obſervatæ fuerunt vermium excretiones, in militibus, dyſenteriâ, febribus intermittentibus, remittentibus, aut continuis, laborantibus. Teretes autem erant vermes, qui in his morbis excernebantur (*o*). Monet ſimul egregius Auctor, non cogitandum eſſe, vermes fuiſſe dyſenteriæ, aut harum febrium, cauſam; ſed tantùm, reddidiſſe hos morbos pejores. Idem in noſtro exercitu obſervatum fuit. Undè patet, & in adultis, duro labore exercitatis corporibus, vermes ſatis frequenter adeſſe, qui non prodiiſſent, niſi hi morbi adfuiſſent. Videtur enim admodùm veroſimile, hos vermes ante morbum jam exſtitiſſe.

Præterea Tænia, ſive vermis latus, in adultis obſervatur ſatis frequenter.

§. 1363. SUntque rotundi, lati, aſcarides.

Tres illæ vermium ſpecies communiter occurrunt in ventriculo & inteſtinis humanis; ideóque de illis in vermium hiſtoriâ & curâ imprimis agitur; licèt negari nequeat, & alias inſectorum ſpecies in his locis fuiſſe deprehenſas. Si enim fœcunda aliorum inſectorum ova ad has partes delata fuerint, non videtur mirum, quòd in loco tali humido & calido excludantur. Plures obſervationes in Hiſtoriâ Medicâ leguntur ranarum, lacertarum, per vomitum, vel per alvum, redditarum; ſed ſtagnantes aquæ verno tempore ſperma ſic dictum ranarum, &c. habent, & quandoque à ſitientibus incautè potantur. A tali, vel ſimili causâ videntur produci inſecta, quæ, à vermibus humanis vulgò dictis penitùs diverſa, in corpore humano reperiuntur. Indus triginta ſex annorum moleſtum abdominis dolorem diù paſſus fuit: cùm frequenter Indi vermibus laborent, Medicus anthelminticum præſcribit, quod *ſemen contra*

(*m*) Epidem. Lib. I. text. XII. Ægrot. XII. Charter. Tom. IX. pag. 114.

(*n*) Académ. des Scienc. l'an 1730. Hiſtoir. pag. 42.

(*o*) Pringle, Obſervat. ſur les Maladies des Armées, Part. I. chap. I. pag. 12. chap. III. pag. 38.

(vermes ſcilicet) vocari ſolet. Pauco tempore poſt hoc remedium aſſumtum dolores minuuntur, & alvo excernit vermem mortuum, qui ſeptuaginta ſex pollices & quatuor lineas æquabat longitudine, & craſſitie quatuor lineas. Vermis ille erat rotundus, coloris pallidè flaveſcentis, caput durum habebat, & à capite uſque ferè ad caudam numerabantur centum & ſeptendecim annuli cartilaginei, omnes integri. Expulſo hoc verme, ceſſabat omninò dolor, vivus redibat vultui color, nec poſteà de ullo malo conqueſtus fuit (*p*). Facilè patet, vermem illum à teretibus vermibus humanis omninò diverſum eſſe.

Aliud mirabile exemplum legitur (*q*). Nobilis puer, unicus viduæ matris filius, vermibus laborabat, cum ſummis doloribus abdominis, convulſionibus, &c. Sentiebat miſer puer, repere in ventriculo ſerpentem, ut credebat; percipiebat, morſu lacerari viſcera. Ab amaris, anthelminticis, purgantibus, exaſperabantur omnia ſymptomata: imò à diagridio dato ſequebantur convulſiones. Celebris Medicus, videns, ab irritantibus augeri omnia mala, dedit ſatis largum hauſtum lactis vaccini; quo potato, mox ſopiebantur omnes dolores; qui, dum redirent, lacte epoto pariter placabantur. Denuò ab alio Medico datum fuit purgans; verùm omnia mala recrudeſcebant; lacte poto, iterùm ceſſabant; & totam curam anxia mater celebri *Gallo* commiſit, qui tentavit allicere vermem odore lactis calidi versùs os, hâc ſpe, ut vel ſponte exiret, vel arreptus extrahi poſſet. Feliciter ceſſit hæc methodus: tertio enim tentamine, aſcendens ad radicem linguæ vermis, tenaculo prehenſus educebatur. Vermis ille niger erat, rotundus, & piloſus, craſſitie calamum ſcriptorium ſuperans, & triginta palmas Italicas longus, quem in rei inſolitæ memoriam ſervavit Medicus.

Per biennium laborabat homo doloribus colicis admodum validis, cum nixibus vomendi vehementibus, & fame ferè inſatiabili. Copiam vermium planorum, quandoque integros glomeres, alvo deponebat. Præſcriptæ fuerant pilulæ, certo intervallo temporis ſumendæ, unà cum quodam decocto. Pertæſus tot moleſtiarum æger, ſæpiùs, quàm præſcriptum fuerat, ſumſit hæc remedia; undè animi deliquia, & ſyncope, ſequebantur, ita ut morti proximus videretur. Simul tam valida aderant abdominis murmura, ut ad triginta & ultra paſſuum diſtantiam auribus percipi potuerint. Tandem prodierunt vermes, quorum quidam ſatis longi erant, præcipuè ultimus, qui infeſtiſſimus ægro hoſtis fuiſſe credebatur meritò.

Vermis ille vivus prodiit, ſedecim pedes longus, caput ad ſeſqui pedis longitudinem elevatum tenens ſemper, ſive in terrâ reperet, ſive in glomerem convolutus jaceret. In vas aquâ plenum dimiſſus miris movebatur modis, ſemper erectum tenens caput, quod nigrum erat, & inſtar piſi rotundum: collum habebat valdè anguſtum, & binos oculos: eminentias habebat vertebris ſimiles. Æger poſteà optimè valuit, laudans ſuam temeritatem, quæ fortè ad curationem neceſſaria erat, vel ſaltem illam acceleravit (*r*).

Deſcribitur & vermis, qui per anum exivit, longus ſeſqui pedem; corporis diameter æquabat pollicem cum dimidio; totus vermis ſanguine plenus erat; dum

(*p*) Feuillée, Journ. des Obſervat. Phyſ. &c. Tom. I. pag. 421.

(*q*) Gallo, Diſſertaz, dell'uſo del Latte, Tom. II. pag. 133. & ſeq.

(*r*) Académ. des Scienc. l'an 1740. Hiſt. pag. 51.

exibat, ſimul aliquot libræ ſanguinis prodierunt, & per aliquot dies poſteà ſanguinis grumoſi aliqua copia per anum exiit. Vermis ille mortuus prodibat, & annulos habebat inſtar lumbrici terreſtris. Caput erat reliquo corpore anguſtius, os triangulare, hirudinis inſtar. Poſteà nunciavit æger, ſe alium ſimilem evacuaſſe vermem, priori potiùs adhuc majorem; qui fruſtillatim prodiit (s). Vermis ille ab idoneis teſtibus viſus fuit, & à perito pictore delineatus in icone exhibetur.

Plura ſimilia facilè colligere potuiſſem; verùm hæc ſufficient, ut conſtet, in ventriculo & inteſtinis humanis quandoque alia inſecta reperta fuiſſe, præter vermes rotundos, latos, & aſcarides; de quibus ſingulis nunc dicetur.

Rotundi. Vocantur & teretes; reliquis vermibus humanis frequentiùs reperiuntur in inteſtinis; cùm autem externâ formâ ſatis ſimiles appareant lumbricis terreſtribus, quorum ingens copia ubique præſto eſt; hinc multi crediderunt, ex ovis lumbricorum, quocumque demum modo hæc corpus humanum ingreſſa fuerint, teretes vermes produci. Sic *Celeberrimus Linnæus* (t) voluit: *Lumbricum inteſtinorum eſſe eandem ſpeciem cum lumbrico terreſtri vulgatiſſimo.* Eandem ſententiam amplexus fuit *Scopoli* in hiſtoriâ naturali admodùm verſatus (u). *Docet hoc communis utriuſque fabrica, habitatio, vita, fœcunditas, & communia utriſque venena.* Fœcunditas ſatis convenit; ſed nec habitatio, nec vitæ genus, eadem ſunt. In terrâ nidulantur lumbrici, terram comedunt; quæ & in illorum interaneis invenitur, & per illorum alvum egeritur: vermes humani in inteſtinis habitant, & longè alio fruuntur alimento. Vermes terræ ſanguinem rubrum habent (v), & pedes, vel ſaltem pedibus quid analogum, in illis *Swammerdam* detexit. Voluit quidem, ridiculam eſſe illorum opinionem, quæ ex ovulis deglutitis vermes in nobis oriri ſtatuit; cùm longè aliud alimentum requirant. Sed credidit tamen, tunc poſſibile hoc eſſe, ſi corpori humano ingerantur ova talium inſectorum, quæ in aliorum animalium inteſtinis vixerunt (x). Vermes humani, quantùm conſtat, nullam unquam ſubeunt metamorphoſin, nec etiam lumbrici terreſtres. Non tamen impoſſibile eſt, inſecta in ipſis animalium inteſtinis metamorphoſin ſubire poſſe. Muſca illa, de quâ ad §. 1360. dictum fuit, per anum equi ingreditur, ova ponit, quæ vermem excludunt, ſuo tempore in chryſalidem mutandum, ex quâ muſca prodit poſteà.

Verùm inveniuntur in aliis animalibus teretes vermes humanis omninò ſimiles (de reliquis poſteà dicetur). Vermes rotundos invenit in vitulorum, & quidem adhuc lactantium, inteſtinis *Celeberrimus Vallisſnerius;* diſſecuit ſummâ, quâ valebat dexteritate; & invenit ſtructuram diverſam à lumbricis terreſtribus: vidit ova vera, ſed numeroſiſſima (y). *Clericum* citavi, quia & *Vallisſnerii*, & *Redii*, obſervata collecta apud hunc Auctorem habentur.

Egregius *Edw. Tyſon* (z) diſſecuit & vermes teretes humanos, illoſque omninò diverſos à lumbricis terreſtribus invenit. Credidit, ſe diverſitatem ſexûs inveniſſe in vermibus teretibus, & figuris expreſſit marem ac fœminam diſſectos: delineavit vaſa ſeminalia in utroque ſexu, & ova microſcopio conſpecta, quorum plus quàm decem

(s) Eſſais & Obſervat. de Médecin. Tom. II. artic. XXVI. pag. 416.
(t) In Syſtem. Natur. pag. 85.
(u) De Hydrarg. Idriens. tentamin. 157.
(v) Swammerd. Bibl. Nat. pag. 120, 247.
(x) Ibid. pag. 710.
(y) Dan. Cleric. Hiſt. Natur. & Medic. lator. lumbric. pag. 222-252.
(z) The Philoſop. Tranſact. &c. Abrig'd. Tom. III. pag. 130.

millia in uno verme adeſſe credit. Omnem hunc ovorum numerum non excludi in corpore, facilè creditur; plura cum fœcibus alvinis exire, probabile videtur; quæ ſi poſteà, quocumque modo, humanum corpus, vel & aliorum animalium, ingrediantur, ſpecies propagari poterit, dum conſuetum parentibus domicilium, & alimentum, tunc acquirunt. Mira obſervatio *Celeberrimi Liſteri* huic opinioni favere videtur (*a*). Puella octo annorum ulcus habebat circà malleolum, dolens valdè; juniorem catulum Chirurgus diſcidit, & impoſuit loco ulcerato; dum removet poſteà, ſexaginta ad minimum vermes invenit partim in catuli corpore diſſecto, partim extraxit ex malleoli ulcere: catulus denuò applicatus fuit ulceri, & dum ſecundâ vice removebatur, aderat *Liſter*, viditque unicum tantùm vermem, ſed vivaciſſimum: poſteà injectionibus adhibitis plures vermes enecti fuerunt. Examinans autem illos vermes, dixit ſequentia: *Affirmo, hos vermes, quantùm cognoſcere potui (& habui opportunitatem illos comparandi), eſſe ejuſdem ſpeciei cum lumbricis teretibus, quos infantes frequenter per alvum reddunt; tres quatuorve circiter pollices longi erant; omnes ferè ejuſdem craſſitiei; ac ſi eodem tempore fuiſſent excluſi; parùm craſſiores anatis pennâ; utrumque extremum in apicem acutum deſinebat; vermes illi erant rigidi, perfectè rotundi, abſque inciſuris; & tamen facilè ſe movebant (vivi nempè). Vermes illi magis albicabant, quàm teretes inteſtinorum.* Undè patet, vermes teretes non tantùm in ventriculo & inteſtinis, ſed & in aliis corporis locis, ex ſuccis humanis vivere poſſe.

Verum quidem eſt, Muſcas in ulceribus ova quandoque deponere; ſed ex his vermes tantæ magnitudinis non producuntur, at longè minores. Nec videtur ulla ſuſpicio, illos vermes in catuli inteſtinis latitaſſe priùs. Teſtimonium autem *Liſteri* magni ponderis eſt, cùm ſimilium aptiſſimus judex eſſet, & non perfunctoriè hanc rem examinaverit. Vermium ergò horum ova, vel per vaſa cum humoribus ad ulcus delata fuerunt, vel debuerunt ab extrâ ad ulcus perveniſſe; in quo caſu rotundi vermes, vel eorum ova, etiam extra corpus humanum ſubſiſtere potuerunt.

Non videtur probabilis illa opinio, quæ ſtatuit, vermes rotundos eſſe larvas, ſeu nymphas, tæniarum (*b*); quæ *Celeberrimo Fritſchio* tribuitur. Accurata diſſectio vermis teretis contrarium docet; non enim latens ſub involucro tænia deprehenſa fuit, ſed canalis alimentarius, anus, os, & nitidiſſimus apparatu vaſorum ſeminalium, &c. Notum eſt, inſecta, dum ſub larvâ nymphæ au chryſalidis, latent, nullum nutrimentum ſumere, nec vivaciſſimos tales motus edere unquam, quales in vermibus rotundis obſervati fuerunt, qui per omnia inteſtina repunt, ad ventriculum uſque, & ex ventriculo ad inteſtina redeunt.

Cæterùm, licèt ova vera invenerint celeberrimi viri, antè laudati, obſervatio legitur (*c*), quæ probare videretur, vermes teretes eſſe viviparos: *Puella Scarintii, quùm vermibus quoque laboraret, & illi tardè datum eſſet medicamentum, unum præmagnum egeſſit vermem rotundum, cujus cùm pater pede calcaſſet caput, ex eo alii prodierunt vermes: puella tamen brevì mortua eſt.*

Rudis ſatis obſervatio hæc eſt, & fide patris, harum rerum procul dubio ignari, nititur. Si enim vermis teres monſtretur imperitis, per integumenta manifeſtè conſpi-

(*a*) Ibid. pag. 132.
(*b*) Van-Doeveren, de Verm. Inteſt. pag. 24.
(*c*) Amat. Luſit. curat. Medecin. Cent. V. n°. 46. pag. 513.

ciuntur vaſa ſeminalia albicantia, vario modo convoluta, quæ minorum vermium in majore latitantium ſpeciem non ineptè referunt. Accedit, quòd in vermibus rotundis humanis, ad tertiam circiter totius longitudinis à capite diſtantiam, rima adſit (quæ in teretibus vitulinis capiti propinquior eſt), per quam, calcato verme, totum vaſorum ſpermaticorum ſyſtema elabi poſſit. Servo talem vermem teretem integerrimum, cui vaſa hæc ex illâ rimâ propendent omnia, & liberrimè in liquore, in quo conſervatur, fluctuant. Nec repugnat tamen, vermes rotundos eſſe & viviparos & oviparos; cùm anteà monitum fuerit, dari talia inſecta, quæ uno tempore anni ſunt vivipara, altero autem ovipara.

Cæterùm vermes rotundi craſſitiem calami ſcriptorii ſolent habere plerumque, rarò illam excedunt, quandoque & tenuiores inveniuntur: longitudo varia eſt; rariùs pedis menſuram ſuperant. Memini, me vidiſſe, qui ſeſquipedem æquabat. Notandum autem, hîc agi de vermibus rotundis propriè dictis; nam in eâdem hâc paragrapho notatum fuit, ſurſum vel deorſum quandoque excerni vermes alterius ſpeciei, qui vermes rotundos mole multùm ſuperant. Talis videtur fuiſſe vermis, qui apud *Andry* (*d*) deſcribitur. Fatetur enim celeberrimus vir, quòd differebat à verme rotundo, cùm totus rugoſus eſſet, & rictum manifeſtum haberet.

Lati, vocantur & *Tæniæ*, à figurâ planâ, & longitudine totius vermis, quæ ſæpè immenſa eſt. Dicitur & *Vermis ſolitarius*, quia credebatur ſolus eſſe ſemper, & totam longitudinem inteſtinorum adæquare: hæc *Hippocratis* (*e*) erat ſententia; qui ſtatuebat, vermem latum in puero, dum adhuc in utero eſt, procreari. Credebat autem, vermes ex putredine originem habere; & cùm in nato jam homine, *ſi ſanus futurus ſit, heſternum ſtercus ſemper cunctis diebus excernatur*, hinc colligebat, nec moram ſatis longam eſſe materiæ putrefaciendæ, nec ſufficientem ejus copiam, ut tantæ longitudinis vermis in inteſtinis formari poſſet: aliud autem obtinebat, dum infans in utero latens per novem menſes alvum non evacuabat. Notat, recèns natis talia ingeri, quæ fœces expellunt; dein addit: *Multi ſanè pueri, tum rotundos, tum latos, lumbricos, unà cum primo ſtercore, per alvum excreverunt.* Tales vermes certè in utero geniti fuerant, & hoc factum aliquoties fuiſſe, anteà dictum fuit. Subjungit: *Et teretes quidem pariunt; lati verò non ampliùs; etſi eos parere dicunt. Quicumque enim homo latum lumbricum habet, quale cucumeris ſemen aliàs atque aliàs cum ſtercore dejicit; & ſunt homines, qui hoc lumbrici partus eſſe affirmant. Mihi verò, qui talia proferunt, haud rectè dicere videntur. Neque enim ab uno animali tot pulli naſci poſſunt, neque tanta eſt in inteſtino capacitas, ut partus educare queat.* Credebat autem, vermem latum unà cum puero creſcere, & circa pubertatem inteſtinorum longitudinem jam æquare: cùm tamen vermis latus creſcere pergit: *Per rectum inteſtinum cum ſtercore excernitur, & velut cucumeris ſemen excidit; plerumque etiam major. Nonnullis verò iter facientibus, aut vehementer laborantibus, & ventre incaleſcente, deorſum prodit, ipſiſque ex recto inteſtino inflatus prominet, idque facit, & ex ano reſecatur, aut retrocedit. Quòd verò non pariat, ſed velut ego dico, ſe res habeat, hæc ſigna ſunt. Quòd ſi quis hominem lumbrico laborantem curet, & medicamentum aut potionem dederit; ſi quidem homo probè præparatus fuerit, totus rotundus ut globus prodit, & homo ſanus evadit. Si verò ad medicamentum prodeat, rectus lumbricus*

(*d*) Tom. I. pag. 190. — (*e*) De Morb. Lib. IV. cap. xv. Charter. Tom. VII. pag. 613.

duorum

duorum aut trium cubitorum longitudine abrumpitur, aut etiam longè major. Quâmque abruptus fuerit, multo tempore cum ſtercore ſigna nulla ſe produnt, poſteà verò increſcunt. Ex quibus patet, *Hippocratem* vermem latum benè cognoviſſe; ſimúlque apparet ratio, cur *ſolitarium* crediderit; quia nempè vermis ille totam inteſtinorum longitudinem occupat ſolus. *Hippocratis* opinionem plures Medici, & inter illos *Celeberrimus Andry*, fuerunt amplexi; quam refutavit *Dionis* (*f*), qui in homine, penitùs emaciato, & febre lentâ ferè exhauſto, vidit prodire duas tænias ſingulas propriâ membranâ incluſas: quindecim dierum ſpatio appetitus & vires redierunt, atque integrè convaluit (*g*). Plures obſervationes habentur, quæ docent, tæniam non ſemper *ſolitariam* eſſe, ſed quandoque plures ſimul in hominibus nidulari (*h*).

In aliorum animalium corporibus frequenter inveniuntur plures tæniæ; in cane tres ipſe vidi, in diverſis, & ſatis à ſe mutuò diſſitis, inteſtinorum tenuium locis. *Celeberrimus Liſter* (*i*) teſtatur, ſe inveniſſe in cane forte plus quàm centum lumbricos latos, ita ut inteſtinum duodenum his plenum admodum diſtenderetur. In mure invenit duodenum, mole ventriculum excedens multùm, pariter pleniſſimum vermibus latis; ſed diverſæ formæ penitùs ac unquam viderat. In cane illo aderant & tæniæ in jejuno & ileo, ſed ad aliquam diſtantiam à ſe mutuò remotæ; in craſſis inteſtinis nullæ aderant. In jejuno, & ileo, tæniæ jacebant, quandoque ſingulæ, quandoque binæ, vel plures, inter ſe convolutæ. In viciniâ horum vermium ſemper invenit illorum excrementa, griſei coloris. Omnium extremum tenuius ſuperiora ſpectabat, ac ſi deſcendenti chylo inhiarent. Omnes illi vermes habebant eandem longitudinem, nec pedis menſuram excedebant. Latius extremum latitudinem habebat unguis digiti minimi, & in lanceolæ quaſi acumen deſinebat. Si ab extremo hoc latiori binæ partes totius longitudinis vermis computentur, tunc incipiunt articuli ſenſim fieri anguſtiores, & tandem deſinunt in extremum tenue, cujus apex in globulum deſinit, caput aciculæ mole æquantem. Comparavit has tænias canum iconi tæniæ humanæ, quæ apud *Tulpium* (*k*) habetur, & invenit magnam ſimilitudinem. Notandum imprimis videtur, quod *Tulpius* affirmat de hâc tæniâ: *Idque non ſemel atque iterum, ſed tertium; quippe toties hoc inſectum excrevit uxor Gulielmi Smitii. Modò quidem fruſtulatum & mutilum, ſed interim ter integrum, & omnibus numeris abſolutum. Erat autem caput hoc non minùs acutum, quàm planum, & ore admodum exili, planè eâdem formâ, quâ ejus iconem, dum adhuc reperet, aeri incidit Salomon Saverius, artis ejus abundè peritus.* Ex hâc *Tulpii* obſervatione pluralitas tæniarum in corpore humano confirmatur.

Sed & vermis latus alias vermium ſpecies comites quandoque habet. Sic obſervavit *Raulin* (*l*), hominem qui tæniâ laborabat, etiam vermes teretes per alvum depoſuiſſe. In fele, cocculis ſumtis necato, invenit *Wepferus* (*m*) *vermem latum adhuc vivum, & plures lumbricos teretes.* In lupo ſemeſtri & robuſto, poſt napelli

(*f*) Diſſertat. ſur le Tænia, ou Ver plat. pag. 14. & ſeq.

(*g*) Ibid. pag. 21.

(*h*) Van Doeveren, Diſſertat. de Verm. Inteſt. pag. 39.

(*i*) Philoſoph. Tranſact. Abrig'd. Tom. III. pag. 119.

(*k*) Lib. II. Obſervat. Medic. cap. XLII. pag. 161.

(*l*) Des Malad. occaſion. par les variat. de l'Air, pag. 426.

(*m*) Cicut. Aquat. Hiſtor. & Noxæ, cap. XII. pag. 186.

radicem ſumtam occiſo, invenit ſequentia: *Duodeni & jejuni ſuperficiem incruſtabat ſubſtantia coagulo lactis ſimilis, alba, viſcida, alicubi flava. In ileo continebantur cucurbitini vermes ſolitarii, ſemen cucurbitæ figurâ & magnitudine referentes, cohærentes, duas ſpithamas longi, deſinentes in filamentum propè ſpithamæ longitudine, in cujus extremo globulus, caput acûs referens: item tæniæ, ſeu lumbrici lati, omnes adhuc viventes* (*n*). Satis convenit hæc obſervatio deſcriptioni *Liſteri*, quam modò recenſui; ſed mirum eſt, quòd vermes cucurbitinos, ſibi mutuò cohærentes, & deſinentes in filum, cujus extremum in globulum deſinit, diſtinguat à lumbricis latis. Saltem pluralitas vermium latorum *Wepferi* teſtimonio confirmatur.

Videntur plures tæniæ ſpecies eſſe. *Celeberrimus Andry* (*o*), duas deſcripſit: prima diſtinguitur, quòd articuli, conſtituentes longitudinem tæniæ, in medio corpore longi ſint ſatis; hinc inter unum articulum & proximum ſatis magna ibi diſtantia eſt; versùs extrema autem, hi articuli magis ſibi invicem propinqui ſunt; imprimis circa illud extremum, quod caput vocat, & in apicem globoſum deſinit; ubi parum admodum à ſe mutuò diſtant: talis tæniæ iconem habet (*p*). In medio cujuſque articuli, in ipſo margine, conſpicitur quaſi papilla, foramen in apice habens, in quo obſervavit vas ſubcæruleum, quod ad medium uſque latitudinis corporis penetrat. Papillæ autem illæ inæquali ordine diſtribuuntur; quandoque in uno latere binæ ſunt, & in latere oppoſito unica tantùm; quandoque tres ab unâ parte, & nulla in parte oppoſitâ. Altera tæniæ ſpecies ab eodem Autore (*q*) deſcribitur, differtque à priore, quòd articulationes minùs promineant, & minùs à ſe invicem diſtent; hinc media inter binas articulationes pars brevior eſt, quàm in ſpecie præcedenti. Simul adeſt ſeries nodulorum, ſive granorum ſcabrorum, quæ ſecundùm totam longitudinem vermis lati diſponuntur, in rectâ lineâ, & ſpinæ dorſi figuram referunt. Plures tales vermes latos *Celeberrimus Andry* iconibus expreſſit.

Præter binas has ſpecies tertiam invenit *Dionis* (*r*), quæ ſacculo membranaceo hæret incluſa; quo rupto erumpit. Quandò talis vermis latus, in ſacculo hærens, ano exit, tunc facilè haberi poſſet pro verme tereti; & fortè hinc nata fuit opinio, de quâ paulò antè dictum fuit, quòd vermes teretes forent nymphæ vermis lati. Accuratiſſimus in his, & dexterrimus, *Winſlow* (*s*) talem vermem, qui teretem referebat, diſſecuit, & invenit, ſub hoc involucro contineri tæniam. In murium hepatibus inventi fuerunt vermes lati; ſed cyſtidi incluſi (*t*). Icones tamen horum vermium videntur differre à vermibus latis.

Fortè & aliæ vermis lati ſpecies acutiſſimorum obſervatorum induſtriâ detegentur.

Interim mirum hoc animal multùm exercuit Philoſophorum ingenia: quidam voluerunt, vermem latum non eſſe unicum animal, ſed congeriem animalium potiùs: cùm enim, qui hoc verme laborant, ſæpè excernant ano vermes cucurbitinos dictos, quia figuram ſemini cucurbitæ officinarum ſatis ſimilem habent (*u*); qui in loco citato

(*n*) Ibid. cap. II. pag. 180.
(*o*) De la Générat. des Vers, Tom. I. pag. 194. & ſeq.
(*p*) De la Générat. des Vers. Préface, p. 4.
(*q*) Ibid. Tom. I. pag. 195.
(*r*) Diſſertat. ſur le Tænia, pag. 21.
(*s*) Ibidem.
(*t*) Hiſt. Natur. &c. avec la Deſcript. du Cabinet du Roi, Tom. VII. pag. 315.
(*u*) Andry, Générat. des Vers, Tom. I. pag. 224.

delineati habentur, & vivi adhuc, & mortui; cùm manifeſtum motum habeant, & magnâ copiâ excernantur quandoque, ita ut pyxidem magnam, cucurbitinis his plenam, obtulerit *Celeberrimo Andry* (*v*) æger, qui tæniam in inteſtinis gerebat; hinc habebantur, vel pro ovis, vel pro fœtibus vermis lati à quibuſdam. Præterea, cùm vermis latus diſtrahitur ita, ut articuli ſeparentur à ſe mutuò, tunc ſinguli articuli referunt vermem cucurbitinum (*x*); hinc non mirum eſt, alios in hanc ſententiam veniſſe, vermem latum eſſe tantùm catenam vermium cucurbitinorum: favebat huic opinioni, quod frequenter plures ulnæ vermis lati per anum prodirent, licèt nihil capiti, vel caudæ, analogum in extremis partibus inveniretur; imò quod ſæpiùs ſimilia vermis lati fragmenta prodirent, ex eodem corpore, diverſis temporibus; quod facilè explicari poterat, ſi cucurbitini vermes ſibi mutuò juncti tæniam conſtituerent. Alii voluerunt, non tantùm cucurbitinos necti ſibi invicem; ſed poſt hunc nexum unitos non eſſe ampliùs numeroſorum vermium congeriem, at unum tantùm animal, ex pluribus unitis concretum: undè, dum novi cucurbitini ſecundùm longitudinem necterentur vermi lato, poterat augeri ejus longitudo immaniter; ſícque perpetuò creſcebat vermis latus; & licèt plures ulnæ exirent de alvo, damnum illud brevì ac facilè poterat reſtitui. Quamvis autem illa concretio plurium animalium in unum creditu difficilis videretur, reponi poſſet, quod hoc ſæculo tot nova, tot mira, detecta fuerint, circa generationem inſectorum, ut vix quis aliquid impoſſibile impoſterùm affirmare audeat. Si quis enim dicere auſus fuiſſet anteà, dari animal, quod in ſexaginta quatuor partes diſſectum totidem nova, ſibi omninò ſimilia, reproduceret animalia, procul dubio ab omnibus riſu exceptus fuiſſet: ſi addidiſſet, idem illud animal, inverſum inſtar chirothecæ digiti, prædam devoraſſe, & ingeſtam digeſſiſſe ut anteà, increviſſe, & ſuî ſimile produxiſſe, meras narrari fabulas credidiſſent omnes. Tamen hæc omnia quàm veriſſima eſſe, novimus hodie.

Interim negari nequit, ſi tænia componeretur, ex vermibus cucurbitinis, ſive ſimplici nexu unitis, ſive in unum animal concretis; deberet tænia conſtare, in totâ ſuâ longitudine, partibus homogeneis. Si verò deprehendi poſſit tæniæ pars reliquis diſſimilis, & diverſam habens fabricam, tunc hæc opinio cadit; quæ tamen jam dudum apud Celebres Medicos invaluit (*y*), & poſteà à *Valiſnerio*, *Couleto* aliiſque, defenſa fuit.

Vermis latus quandoque integer prodit, utì *Hippocrates* (vide locum antè citatum) notavit, ſub formâ glomeris; qui, ſi evolvatur, quantumvis longior vel brevior fuerit, deſinit, ſenſim decreſcentibus in longitudine & latitudine articulis, in extremum anguſtum valdè, in ultimo apice globulo quaſi munitum: illud vermis lati extremum vocatur filum à quibuſdam, &, niſi illud exiverit, periti metuunt, ne vermis latus recreſcat poſteà, quantacumque etiam longitudo ejus per anum prodierit. Vidi ſæpiùs illud filum in vermibus latis integris, vel per morbos, vel per vim remediorum, expulſis.

Monet *Celeberrimus Tyſon* (*z*), plures anguſtiorem hanc tæniæ partem habuiſſe pro caudâ vermis lati; inter quos numerat *Spigelium*, & *Amatum Luſitanum*. Ipſe

(*v*) Ibid. pag. 218.
(*x*) Ibid. pag. 219.
(*y*) Marcel. Donat. de Medic. Hiſtor. Mirab, Lib. IV. cap. XXVI. pag. 255.
(*z*) Philoſoph. Tranſact. Abrig'd. Tom. III. pag. 121.

autem caput eſſe credit. Invenit enim in canis diſſecti inteſtino Ileo vivum vermem latum (*a*), qui non jacebat directus, ſed in multis locis convolutus & duplicatus; cautè findens inteſtinum quæſivit extremum anguſtum vermis lati, quod versùs duodenum inteſtinum protendebatur, dum extremum tæniæ latius, liberum, nullique parti adhærens, deorsùm versùs inteſtinum rectum tenderet. Anguſtius autem tæniæ extremum infigebatur internæ inteſtini tunicæ, & adeò firmiter hærebat, ut non ſine difficultate, leviter illud ungue elevans, ab inteſtino ſeparare potuerit: dum hoc faciebat, contorquebat ſe vermis, & à digito decidebat, móxque ſe inteſtino infigebat ita, ut ſimili modo, æquali cum difficultate, indè ſeparari debuerit. Microſcopio examinavit illud extremum, & binis iconibus expreſſit illa quæ viderat: invenit enim illud non eſſe planum, ſed utcumque convexum, densè conſitum hamatis quaſi pilis, quos poſteà, attentè dum conſpiceret, etiam nudis oculis videre potuit. Eandem ſtructuram obſervavit & in aliis duabus tæniis.

Vermes firmiter adhærere inteſtinis, pariter obſervavit *Wepferus* (*b*): invenit enim mucum, *cum aliquot lumbricis latis, cucurbitinis, & teretibus; quorum plures adhuc vivebant, Proboſcides firmiſſimè internæ inteſtinorum tunicæ infigentes, à quâ etiam hirudinum inſtar pendebant, ſublato inteſtino.*

Credidit *Tyſon* (*c*), illam partem modò deſcriptam, quam pro capite vermis lati habuit, præcipuè ſervire, ut ſtabili in loco maneat vermis latus, neque facilè integer per anum prodeat, ſed ſæpè plures ulnæ reliqui corporis ſeparatim exeant. Dubitat tamen, an per illam partem adeò parvam, ac caput eſt, nutrimentum recipere poſſet tænia, quod tantæ corporis longitudini alendæ, & augendæ, ſufficeret: undè potiùs credit, papillas illas, quæ in ſingulis tæniæ articulis reperiuntur, utì antè dictum fuit, chylum ſorbere, quo tota vermis lati longitudo repleta invenitur, & qui album illud ſedimentùm dat in fundo lagenæ: dum vermis latus in ſpirituoſo liquido ſervatur. Cæterùm caput vermis lati vidit diſtinctiùs, & icone expreſſit *Celeberrimus Bonet* (*d*); cui Hiſtoria naturalis tantùm debet, tam in regno animali, quàm in vegetabili. Eodem in loco omnia collecta habentur, quæ hodie novimus de verme lato, ſimúlque diverſæ clarorum virorum obſervationes accuratè expenduntur, & exacto ratiocinio, certiſque obſervatis, demonſtratur, quid de ſingulis cenſendum ſit. Pluribus enim de hâc re agere, non videtur hujus loci eſſe.

Cùm autem, de origine vermium humanorum ubi agitur, probabilis maximè opinio ſit illa, quæ ſtatuit (vide §. 1360), aliundè hos in corpus humanum venire, non autem eſſe abſolutè inquilinos, aut congenitos; hinc meritò inquiſitum fuit, an vermis latus extra corpus humanum inveniatur. *Celeberrimus Linnæus* (*e*), ſe in præſentiâ ſeptem ſociorum inveniſſe in ochrâ acidularum vermem latum, teſtatur. Egregius *Tiſſot* (*f*) memoriæ tradit, puerum, quatuor annos natum, cum levi ani pruritu dejeciſſe ſimul & teretem, & naſcentem tæniam: *Filum nimirum craſſum*,

(*a*) Ibid. pag. 124.

(*b*) Cicut. Aquat. Hiſtor. & Noxæ, cap. XIII. pag. 206.

(*c*) Philoſoph. Tranſact. Abrig'd, Tom. III. pag. 126. 127.

(*d*) Mémoires de Mathém. & Phyſiq. préſentés à l'Académ. des Scienc. &c. Tom. I. pag. 478-530. & Conſidérations ſur les Corps Organiſés, pag. 202. &c.

(*e*) In Syſtem. Natur. Obſervat. in regn. Animal.

(*f*) De Morbo Nigro, Scirris, &c. pag. 31. Van-Doeveren, Diſſertat. de Vermib. Inteſtin. pag. 33.

album, æquabile viginti quinque circiter pollices longum, quatuor aut quinque circumvolutum gyris, iiſque omninò ſimilem, quas in fontibus Sueciæ invenit Ill. Linnæus, & in fonte Helvetico amicus Medicus. Ex agni nondum trimeſtris inteſtinis eductæ teniæ fruſtrum, viginti ſex pedes longum, vidit *Raulin* (*g*). In bobus tænia obſervatur ſæpè; in vitulis rariùs; frequentiſſimè in piſcibus, & quidem varii generis (*h*). Cùm autem hæc animalia cibum hominibus præſtent, ſuſpicio naſci poteſt, hoc modo tæniam in corpus humanum venire poſſe.

Verum quidem eſt, coctione, aſſatione, aliiſque artibus culinariis, cibos ſic mutari, ut non facilè manere poſſit ovorum inſectorum integritas, ſi per hanc viam in corpus venirent. Quædam tamen obſervata docere videntur, vermem latum ferre poſſe inſignem caloris gradum, vitâ ſuperſtite. Propriis oculis vidit *Illuſtr. Archiater Roſeen* (*i*), unà cum aliis ſeptem teſtibus, inter piſces coctos menſæ illatos fuiſſe unum, qui tæniam adhuc viventem, & ſe moventem, continebat. Tænias illas in piſcibus vivis frequenter ſatis vidi; ſed inveni illos extra inteſtina in abdominis cavo viventes, per viginti quatuor horas & ultra in aquâ ſervavi, & motum manifeſtum toto hoc tempore obſervavi; de quâ re & videri poteſt *Andry* (*); qui notat, multos hàbuiſſe hos vermes pro lactibus piſcium, & manducaſſe. Obſervavit *Coulet* (*k*) Aſcarides, quos non differre à cucurbitinis aliorum auctorum voluit, illicò frigeſcere, ſimulatque ex recto exiverunt, & moleſtiſſimum frigoris ſenſum excitare in cute externâ, ubi hærent: ſimul vidit, in aëre frigido mori citò. Teſtatur, quòd aquam fervidam ferant facilè, imò *duos aſcarides in brodium carnis vitulini fervidum immittebat, illudque in eodem coloris gradu, mediante igne mediocri, in balneo Mariæ, per duodecim horas continebat, & tum illos æquè vividos, agiles, ac ſanos, inveniebat, atque erant, dum primò ex inteſtinis deciderent.* Ex quibus concludi poteſt, vermes hos, abſque deſtructione, intenſum ſatis calorem ferre poſſe; & hinc naſcitur major probabilitas, quòd ipſi hi vermes, vel illorum ova, unà cum cibis in corpus humanum venire poſſint.

Cæterùm, antequàm materiam hanc de verme lato dimittam, operæ prætium duxi, recenſere miram obſervationem, *quæ Couleti* opinioni multùm favere videtur. *Celeberrimus Kœnig* (*l*) vivum vermem cucurbitinum manus calidæ dorſo impoſuit, cui una vel altera guttula lactis inſperſa erat, viditque vermem tranſverſim prorepere; & tuberculum illud, ſive papillula, quæ in latere corporis hæret; de quâ antè dictum fuit in verme lato, & quæ vix amplitudinem habet puncti lacrymalis in homine, cœpit intumeſcere, & extraverſo rotundo labio, decuplo ampliùs fieri: armato autem lente convexâ oculo vidit, ex hâc dilatatâ buccâ emergere proboſcidem quaſi, lineam cum quartâ parte longam, in extremitate fuſcam, & illam versùs lactis guttulam dirigi. Dum autem altiori voce compellaret præſentem *Herrenſchwandium* (aptiſſimum certè in ſimilibus teſtem) manens, ſe rem nunquam viſam obſervare, reſpondit ille, ſe ſimili ſpectaculo frui. Subitò tamen vermis proboſcidem illam retraxit, ſive

(*g*) Sur les Maladies par les variat. de l'Air, pag. 444.

(*h*) Philoſoph. Tranſact. Abridg'd. Tom. III. pag. 123.

(*i*) Des Schwediſchen Akadem. Abhandl. 22. Stuck, pag. 161.

(*) De la Générat. des Vers, Tom. I. pag. 53. & ſeq.

(*k*) De Aſcarid. & Lumbrico lato, pag. 30, 31.

(*l*) Act. Helvetic. Volum. I. pag. 28.

ob frigus aëris, ſive à fortiore vocis emiſſione, perculſus fuerit. Hæc obſervatio docet, ſtigmata illa, ſive papillulas, oris officio fungi; cúmque in vermis lati articulis ſingulis ſimilia deprehendantur, juſta naſcitur ſuſpicio, quòd & in illo idem præſtent officium. Sed poſteà addit (*m*), quòd Doctiſſimo & Expertiſſimo viro *Ernſtio*, qui diſſertationem de *Tæniâ ſecundâ Plateri* ſcripſerat, communicaverit quædam experimenta, *ex quibus conſtitit, quòd hi vermes, cùm ſe jungunt, ita connectantur, ut canales communes toti ſeriei connexorum vermium, tunc diſponantur eo modo, utì, ſi liquor aliquis coloratus, per oſculum ſæpè dictum injiciatur, per ſiphonem ei oſculo aptum, is per omnem ambitum vermis, parallelogrammum referentis, in determinato canale ſatis amplo decurrat, & eo loco utrimque, ubi iſti vermes conjuncti ſunt, in vicinum vermem, & ſimili ratione in propinquum tranſeat, ut tænia marginibus egregiè à colorato liquore pictis exurgat, qui liquor aliquando ex ore; in illâ ſerie decimi vermis, rurſus efflueret.* Sic certè hi vermes & ſoli vivere poſſent; &, dum uniti ſunt, non ſibi ſolis, ſed & aliis, dant alimentum, & viciſſim ab iis accipiunt. Undè etiam mirum non eſt, ab eodem homine, & ſingulos, & concatenatos, jam in vermem latum mutatos, expelli.

Certè miræ obſervationes *Trembley* docent, quòd Polypus, ex matre tanquàm ramus ex trunco prodiens, non tantùm à matre alatur, ſed & matrem alat. Felicitas noſtri ſæculi eſt, quòd multa jam cognoſcamus vera, quæ anteà nequidem veroſimilia credi potuiſſent. Plura adhuc à tot & tantorum Virorum induſtriâ ſperare licet, qui difficultates, quæ adhuc ſuperſunt, elucidabunt.

Aſcarides. Hos definivit *Galenus* (*n*), quòd ſint *tenues quidam lumbrici in parte præcipuè inferiori craſſi inteſtini procreati.* Sunt autem teretis figuræ, parvi admodùm, utrimque mucronati; ingenti numero finem inteſtini recti obſident, quandoque, & cum fœcibus alvinis excernuntur. Admodùm autem irrequieti ſunt, & vivaciſſimi; undè nomen videntur adepti fuiſſe. Ἀσκαρίζειν enim idem, quod Σκαρίζειν, ſignificat (vide *Fœſii Œconomiam*) nempè ſaltare, ſalire, palpitare, moveri; undè & irrequietus fœtus maturi in utero motus eodem nomine vocatur (*o*). Omnes ferè, qui aſcaridum mentionen fecerunt, tenues & exiguos illos eſſe notant. *Quoad figuram, colorem, magnitudinem, habent maximam convenientiam cum illis vermibus, quos in caſeo videmus admodùm frequenter.* Undè multi crediderunt, indè ortum ducere (*p*). Anteà ad §. 1359. dictum fuit, hominem quemdam aſcaridum moleſtias illicò ſenſiſſe, poſtquàm caſeum album comederat. Toto tamen cœlo differre creduntur ab aſcaridibus vermiculi in caſeo reperti; quia nempè hi metamorphoſin ſubeunt; non tamen videtur repugnare, caſei vermiculos pariter admodùm vivaces, dum vivi deglutiuntur, ad anum delatos, moleſtum pruritum excitare poſſe, æquè ac aſcarides; qui cùm teretium vermium, de quibus antè dictum fuit, figuram referant; ſed mole longè minores ſint; hinc ſuſpicio nata fuit, an fortè eſſent teretium vermium fœtus. De hâc re tamen, quantùm novi; nil adhuc certi conſtat. Vermes teretes dicti, utì anteà monitum fuit, calami ſcriptorii craſſitiem habent plerumque; quandoque & ſuperant; ſed inventi fuerunt in hominum & animalium corpore vermes

(*m*) Act. Helvetic. Volum. I. pag. 30. 31.
(*n*) Comment in Aphor. XXVI. Sect. III. Charter. Tom. IX. pag. 122.
(*o*) Galen. Comment. in Aphoriſm. XXXVII. Sect. V. Ibidem. pag. 217.
(*p*) Van-Doeveren. de Verm. Inteſtin. p. 10.

ſimilis figuræ, tenues admodùm. In tribus equis diſſectis plus quàm ſexaginta vermiculos albos, ſubtiliſſimos, & teretes, invenit *Vandellius* celebris Medicus (*q*). Liberè perreptabant totam abdominis cavitatem, & maximè prope hepar inveniebantur. Horum vermiculorum longitudo tres vel quatuor pollices, craſſities mediam lineam Pariſienſem, æquabat. Reliqua deſcriptio ſatis videtur reſpondere teretibus vermibus. Poſteà ab equorum lanionibus intellexit, in omnibus equis hujuſmodi vermiculos minori aut majori quantitate extra inteſtina morari.

Si aſcarides teretum vermium fœtus fuerint, anne potuerint ſe aliquando inſinuare inter tunicas ventriculi ac inteſtinorum, & ibi creſcere in majorem molem? Tanquam dubium propono, quia quædam obſervata tale quid utcumque ſuadere videntur. *Damianus Sinopeus* (*r*) in cadavere invenit ventriculum flaccidum, tumidulum, ſideratum, *duobus lumbricis vivis inter tunicas ejus hærentibus, altero circa fundum, altero in parte ſuperiori: quiſque ſpithamam erat longus, ac uterque recta extensùs juxta longitudinem ventriculi, niſi quod in medio parum deorsùm flexus, ac rurſus elevatus. Neuter autem, vel forinſecùs, vel intrinſecùs apparebat, neque loculò ſuo moveri poterat, abſque inciſione parietum; quamvis ſuperiorem, priuſquàm parietes incidi, leviter palpando ſúſque déque adegerim, quo fortè illo moto, obſervare poſſem foramen, per quod eò penetraſſe credebam, ingruente morte; ſed nec ita, nec aliter, luſtrando ſuperficiem, cùm exteriorem, tùm maximè interiorem, ullum foramen animadverti. Intervallum tunicarum, in quo quiſque lumbricorum hærebat, ſeu loculus cujuſque, pure ſemiplenus laxè reſpondebat figuræ & magnitudini hoſpitis ſui, nullo cuniculo ultra porrecto.*

Ex quibus concluſit egregius ille Medicus, lumbricos illos diutiùs inter ventriculi tunicas latuiſſe.

Inter tunicas inteſtinorum latentes vermes teretes vidit *Storck* (*s*) in fœminâ viginti & quinque annorum, quæ poſt uſum remedii anthelmintici furſùm & deorsùm innumeros lumbricos excrevit, nec tamen ſigna vermium inteſtinis latitantium evanuerunt, & tabe periit. *In cadavere inteſtina, variis in partibus penitùs arroſa, inflammata, corrupta, & microſcopio infinita oblonga inſecta, viſa ſunt. Intra ipſam ſubſtantiam inteſtini jejuni (intra membranas nimirum), latuerunt tres lumbrici, quorum quilibet longitudine quatuor pollices ſuperavit.*

Videtur *Coulet*, manifeſtè voluiſſe, illos vermes, quos alii auctores cucurbitinos dixerunt, vocandos eſſe aſcarides. Patebit hoc evidenter; ſi *Couleti* (*t*) figuræ conferantur cum figuris, quæ apud *Andry* (*u*) habentur. Aſcarides verò Græcorum, qui breves & rotundi dicuntur, noluit eſſe aliud vermium genus; dicit enim: *Eos nonniſi Aſcaridum noſtrorum partum juniorem pronunciare, minimè dubito* (*v*). Videtur autem hoc aſſertum nullibi probare; quòd nempè minores & rotundi illi vermiculi mutarentur dum adoleſcerent, in cucurbitinos vocatos aliis auctoribus.

Cæterùm illa, quæ Veteres de Aſcaridibus dixerunt, hodie etiam obſervantur. *Hippocrates* (*x*) notat, Aſcarides veſperi imprimis moleſtos eſſe, idem ſæpiùs obſer-

(*q*) Domin. Vandellii, Diſſertat. tres pag. 21.
(*r*) Parerg. Medic. pag. 62.
(*s*) Ann. Medic. ſecund. pag. 228.
(*t*) De Aſcarid. & Lumbrico lato, poſt Præfationem.
(*u*) De la Génerat. des Vers. Tom. I. pag. 224.
(*v*) Coulet. Ibid. pag. 5.
(*x*) Epidem. Lib. II. Sect. 1. text. 111. Charter. Tom. IX. pag. 119.

vavi. *Celeberrimus Bianchi* (*y*) narrat de amico ſuo, quòd quotidie ab horâ nonâ veſpertinâ ad decimam per plures annos moleſtam adeò titillationem ſentiret ab Aſcaridibus, ut nullis negotiis vacare poſſet illo tempore. Reliquo tempore ab his moleſtiis omninò liber erat. Contingebat autem *id conſtantiſſimè per omnes tempeſtates anni, omnéſque ſtatus affecti.* Monuit *Galenus* (*z*), Aſcarides vehementiora remedia poſcere, ut expellantur: *Bianchi* (*a*) fatetur, *verminoſam hanc familiam à quocumque remedio indomabilem* fuiſſe. Scripſerat *Hippocrates*, quarto de morbis libro, in muliebri ſinu pudendoque gigni Aſcarides; ut *Hollerius* (*b*) monet; dein addit; & *nos ſcimus, è meatibus urinariis cum urinâ excluſos.*

Poſtquàm ſic recenſita fuerant præcipua, quæ de triplici hâc vermium humanorum ſpecie habentur cognita, ſequitur, ut agatur de variis noxis, quæ ab iiſdem in corpore humano producuntur; ex quibus cognitis ſimul eruuntur ſigna Diagnoſtica, quæ vermium in corpore præſentiam docent.

§. 1364. Efficiunt irritatione nauſeas, vomitus, alvi fluores, animi deliquia, pulſus exiles, deficientes, intermittentes, pruritus narium, inſultus epilepticos.

Quænam mala metuenda ſint à vermibus diverſa corporis loca occupantibus, anteà dictum fuit: poſſunt enim turbare omnes functiones partium, in quibus nidulantur. Verùm hoc loco agitur præcipuè de illis, quæ vermes, in ventriculo & inteſtinis dum hærent, producere ſolent.

Nauſeas, vomitus. Ubi §. 652. de nauſeâ & vomitu agebatur, probatum fuit, cauſam proximam nauſeæ & vomitûs eſſe convulſionem fibrarum muſcularium faucium, œſophagi, ſtomachi, inteſtinorum, diaphragmatis, muſculorum abdominalium: pro remotâ autem causâ ſtatuebatur omne illud, quod irritando fibras deſcriptas, vel facilè convellenda viſcera, ſtimulat. Si plumula in faucibus mota, ſi iners gluten in ventriculo partim fluctuans, partim ejus lateribus hærens, nauſeam & vomitum facere poſſint (vide §. 71), multò magis hoc fiet, dum vermes per ventriculum & inteſtina repunt, vel hæc vellicant. Unde *Hippocrates* (*c*) dixit: *Quæcumque autem, dum jejunæ ſunt, ſubbilioſa vomunt per multos dies, quùm neque uterum geſtent, neque febricitent, eas interrogare oportet, an lumbricos rotundos ſimul vomant; ſi enim hoc non confitentur, prædicendum eſt, ipſis futurum eſſe. Fit autem hic morbus maximè quidem mulieribus; deindè verò etiam virginibus; aliis autem hominibus minùs.* Vermes enim teretes mobiles ſunt ſatis, & quaquaversùm repunt, versùs loca, ubi alimentum invenire ſolebant: vermis latus minùs mobilis eſt; & hinc ſæpè per plures annos in corpore hoſpitatur abſque multâ moleſtiâ.

Ob eandem rationem haud difficulter intelligitur, cur vermibus laborantes illicò tumeant poſt paſtum; dum nempè agmen vermium versùs ſuperiora repit. Ubi enim §. 646. & ſequentibus de *Ructibus* & *Flatibus* agebatur, conſtitit, illos naſci ab

(*y*) Hiſtor. Hepat. Tom. I. Part. II. cap. VII. pag. 166.

(*z*) Method. Medend. Lib. XIV. in fine. Charter. Tom. X. pag. 343.

(*a*) In loco modò citato.

(*b*) In Coac. Hippoc. Comment. pag. 262.

(*c*) Prædict. Lib. II. cap. XIV. Charter Tom. VIII. pag. 824.

elaſticâ materiâ, quæ nunc coërcetur, contractis ventriculo & inteſtinis, nunc verò, laxato clauſtro coërcente, exploditur cum ſono & impetu.

Verùm, ab aëre deglutito cum cibis & potibus, præſto eſt elaſtica talis materies, cujus copia augetur, dum per ciborum digeſtionem magis extricatur & ſeparatur aër ab ingeſtis: cauſam irritantem in contractiones inteſtina præbet vermium motus, & vellicatio. Undè ſubitus abdominis tumor poſt paſtum inter ſigna vermium in inteſtinis latentium numerari ſolet.

Alvi fluores. Anteà ad §. 719. & ſequentes, dum de *Diarrhœâ Febrili* agebatur, dictum fuit, præter ſtimulum irritantem, pro causâ haberi vires in inteſtina expellentes validas, dum ſimul in ipſis inteſtinis contrahentes vires debiles, vel in vaſis abſorbentibus inteſtinorum impedimenta ſunt, ne admittant.

Sed vermes, rependo, & vellicando, agunt inſtar ſtimuli, & videmus, nauſeantibus os liquidis impleri: ſimul vermes turbant naturalem motum periſtalticum, qui reſorptionem liquidi in cavo inteſtinorum contenti adeò promovet. Inſuper pituita, vermium nidus, de qúo §. 1369. dicetur, impedire poteſt facilem humorum reſorptionem, obſtruendo venarum in inteſtina hiantium oſcula. Accedit, quòd, ſi numeroſa vermium cohors adſit, plures ex illis moriantur, mortui putreſcant in inteſtinis, ſícque nova fluoris alvi cauſa naſcatur.

Animi deliquia. Dum vermis, in cavo pericardii hærens, cor irritabat, mirum non erat, frequentia adfuiſſet animi deliquia; ſed, ventriculo turbato, cordis motum turbari, anteà pluribus demonſtratum fuit; imprimis §. 700. & ſequentibus, ubi de *Delirio Febrili* agebatur. Ob hanc cauſam ventriculi ſuperius orificium καρδίαν vocarunt veteres Medici, quia tantùm in cordis actionem habet imperium. Multis agit *Galenus* (*d*) de ventriculo & cardiâ; concluditque: *Nec mirandum, ſi ejus dolores, tum animi deliquia, tum virium lapſus, comitentur. Quùm enim digiti offenſione videantur aliqui animi deliquio laborare: mirum profectò non eſt, affecto ſtomacho id accidere; quùm & ob eximium ſenſum, & ob ſitûs vicinitatem, duo principia promtiùs in conſenſum adſciſcere poſſit.* Alio in loco (*e*), de eâdem re agens, plurima recenſet ſymptomata, quæ cardiam malè affectam ſequuntur; dein addit: *Atqui horum ſymptomatum vix ullum crederes à ventriculi ore procedere, quemadmodùm nec ſyncopas quoque, niſi crebrò ita evenire videretur.* Si jam cogitemus, ventriculum & inteſtina non tantùm irritari ac vellicari à vermibus, ſed quandoque perterebrari, ſyncope etiam lethalis ſequi poterit. *Sed & doloris vehementia vires proſternit; nimirum ſi repentè, vel morſus incidat, vel tormina, vel colicus affectus, vel ileos* (*f*).

Pulſus exiles, deficientes, intermittentes. Tales pulſus enim ſolent præcedere animi deliquia & deſignant, vires vitales labaſcere: ratio modò dicta fuit.

Pruritus narium. Membrana, quæ nares internas inveſtit, pituitaria dicta, videtur continuari per pharyngem, œſophagum, & fortè ulteriùs: omnia enim hæc loca madent muco ab arteriis ſecreto, ſimiliſque ventriculi & inteſtinorum ſuperficiem inungit ac lubricat. Vaſorum artificioſa repletio per materiam ceraceam abundè docet, diverſum apparatum eſſe in naribus, œſophago, ventriculo, & inteſtinis;

(*d*) De Symptom. Cauſ. Lib. I. cap. VII. Charter. Tom. VII. pag. 60.

(*e*) De Locis Affect. Lib. V. cap. VI. Chart. Tom. VII. pag. 493.

(*f*) Galen. Method. Medend. ad Glauc. Lib. I. cap. XV. Charter. Tom. X. pag. 360.

nec mirum, cùm adeò diverſæ ſint functiones harum partium. Verùm videtur eſſe membranæ continuatio in his partibus, ex quâ, præter alios uſus, mollis mucus ſecernitur. Dum ergò vermes in inteſtinis vel ventriculo repunt, non adeò mirum eſt, ſi & nares leviter irritentur, per quas nervi diſtribuuntur numeroſi, & adeò ſenſiles, ut afficiantur à minimis rerum odoratarum effluviis, quæ nullis aliis ſenſibus percipi poſſunt. Certum eſt, conſtanti obſervatione, etiam vulgò notiſſimâ, verminoſos infantes naſum perpetuò fricare.

Inſultus Epilepticos. Hoc jam notatum fuit ad §. 1075. n°. 4; & numeroſæ obſervationes confirmant, vermes ſatis frequenter dediſſe *Epilepſiæ* dirisque convulſionibus cauſam. Verùm & *Catalepſis*, in quo mirabili morbo, uno quaſi momento, totum ſenſorium commune immobile fit, omne mentis imperium in corpus ceſſat, omnia manent in eodem ſtatu, in quo erant illo temporis momento, dum morbus invadit; ille, inquam, morbus à vermibus productus fuit. Videatur mirabilis ille caſus, cujus oculatus teſtis fui; qui ad §. 1040. deſcriptus habetur. Vidi moleſtiſſimam vertiginem illicò ſanatam, per vomitum excuſſis vermibus: mane jejunum hominem præcipuè infeſtabat vertigo; minuebatur poſt ſumtum jentaculum. Vermis latus teretibus vermibus minùs mobilis eſt; & tamen de illo *Hippocrates* (*g*) monuit ſequentia: *Ubi homo jejunus fuerit, aliàs atque aliàs ad hepar impetu fertur, & dolorem excitat. Interdum autem, ubi ad hepar irrumpit, ſputa ad os affluunt; interdum verò minimè. Nonnullis quoque, ubi ad hepar vehementer proruperit, vocis defectionem inducit, & ex ore ſputa admodum multa fluunt, quæ paulò pòſt ſiſtuntur, ſubindéque tormina multa in ventre excitantur. Quandoque etiam ad dorſum dolor incidit; illuc enim etiam incumbit.* Vermes, teretes imprimis, dum deficit in inteſtinis pabulum, versùs duodenum prorepunt, quod ſub hepate ponitur; & ideò videtur *Hippocrates* dixiſſe, quòd in jejunis vermes ad hepar ferantur. Vidi in tyrone artis Chirurgicæ, miti febre continuâ decumbente, quæ jam ſtatum prætergreſſa manifeſtè declinabat, ſubitò acceſſiſſe aphoniam cum involuntariâ fœcum alvinarum excretione. Mirabar hoc imprimis, cùm in toto morbi decurſu nullum ſignum affecti cerebri adfuiſſet, nec ullam rationem invenirem cogitandi de metaſtaſi materiæ morboſæ in caput. Paulò pòſt evomuit vermem teretem vivum, & illicò omnia hæc mala evanuerunt, morbuſque reliquum decurſum abſolvit feliciter & brevì.

Ancilla, triginta trium annorum, ſubitis & validiſſimis abdominis doloribus, præcipuè circa ventriculum, obnoxia, convellebatur fortiter, nec ullum verbum proferre poterat, licèt mente & ſenſibus valeret: ſequebatur tetanus univerſalis, cum palpitatione cordis; mens conſtabat; dolores ventriculi horrendi manebant; & tertiâ die periit. Cùm peſſima & anomala ſymptomata veneni dati ſuſpicionem facerent, apertum fuit cadaver; & in inteſtino duodeno, atque in cardiâ, ſive ſiniſtro ventriculi orificio, inventi fuerunt numeroſi vermes teretes, magni, quorum quidam quindecim & ſedecim pollices longi erant. Cardia autem ſanguinolenta & eroſa inveniebatur (*h*).

Sed & moleſta tuſſis aliquando à vermibus excitatur. Docet *Diemerbroeck* (*i*), quandoque vermes in pulmonibus repertos fuiſſe; & teſtatur, *ſe vidiſſe vivum ver-*

(*g*) De Morb. Lib. IV. cap. xv. Charter. Tom. VII. pag. 614. — (*h*) Heiſters Wahrnehmungen, n°. 372. pag. 614. 615. — (*i*) Anatom. Lib. II. cap. XIII. pag. 306.

mem, magnitudine & formâ bombycem majuſculum referentem, ſed ſubrubrum, cùm validâ tuſſi, à muliere quâdam excuſſum. In aſperâ arteriâ ciconiæ *Wepferus* (*k*) *invenit plurimos vermes, aſcaridibus ſimiles; ſed craſſiores & longiores circa aſperæ arteriæ primam divaricationem; & in bronchiis vicinis in glomerem coacti erant.* Mirum minimè eſt, tuſſim fieri à vermibus in pulmone nidulantibus; ſed videtur etiam tuſſis excitari poſſe à vermibus, qui in ventriculo & inteſtinis hærent.

Anteà ad §. 1345. notatum fuit, tuſſim natam fuiſſe ab attactu inteſtini coli, cujus abſciſſi extremum in abdomine vulnerati olim militis prominebat. Certè *Aëtius* (*l*) inter ſigna vermium in inteſtinis latentium numerat *tuſſiculas tenuiſſimas, ac frequenter irritantes, quùm tamen nihil rejiciatur.* Eruditiſſimus *Freind* (*m*), licèt crederet, tuſſim inter vermium ſymptomata non numerari ab antiquis Medicis, tamen teſtatur, recentiorum numeroſa obſervata, & propriam experientiam, evincere, in pueris præcipuè, qui vermibus laborant, tuſſim eſſe ſymptoma frequentiſſimum.

Facilè patet, ingentem ſymptomatum varietatem obtinere poſſe, prout vermes has illaſve partes irritant, aut rodunt; neque tantùm ex ipsâ læſione partium ſolâ, verùm etiam quatenùs indè aliæ partes diſſitæ in ſuis functionibus turbari poſſunt; utì ex dictis patet.

In *Coacis Prænotionibus* (*n*) leguntur ſequentia: *In Lientericis cum animalculis* (μετὰ θηρίων), *dolores tormine ſoluti partes circa articulos tumefaciunt: ex talibus ſquamulæ rubicundæ, puſtuloſæ: hi ubi exudarunt velut flagris cæſi rubeſiunt.* Verum quidem eſt, τὰ θηρία pro feris & malignis ulceribus haberi apud *Hippocratem*, & lienteriam ſæpè ſequi poſt longas dyſenterias, in quibus inteſtina ulcerata ſunt; ſed & plurimis in locis τὰ θηρία inteſtinorum vermes ſignificant; quod credo in hoc textu obtinere; quia in œnopolâ quodam, vermibus laborante, totam horum ſymptomatum ſeriem, eodem ordine, ut hìc recenſentur, vidi: quàm maximè mirabar in hoc homine, poſtquàm ſudaverat, totum corpus vibicibus rubris obſideri, acſi virgis cæſus fuiſſet. Cæterùm bidui ſpatio hi vibices diſparuerunt; & à morbo ſuo poſt aliquod tempus integrè curatus fuit.

§. 1365. EFficiunt conſumtione chyli eſuriem, pallorem, debilitatem, alvum adſtrictam, indè tumorem abdominis, ructus, borborygmos.

Vermes, utì ex antè dictis conſtat, quandoque ingenti numero adſunt in inteſtinis & ventriculo: tænia immanem quandoque longitudinem habuiſſe obſervata fuit. Nutrimento hi indigent, ut ſuſtineantur & creſcant; quod videntur invenire in locis corporis, ubi habitant. In renibus inventi fuerunt vermes, qui totam illorum ſubſtantiam conſumſerant; in hepate nidulabatur vermis, qui illud viſcus eroſerat (*o*), viginti pollices longus, & diametro pollicem æquans, ruber, ſanguine plenus, ſaturæ hirudinis inſtar. Senſerat miſera ægra vivi animalis motum; ſummos dolores

(*k*) Cicut. Aquat. Hiſtor. & Noxæ, cap. XIX. pag. 236.
(*l*) Sermon. IX. cap. XXXIX. pag. 171.
(*m*) Hiſtor. of Phyſ. Tom. II. pag. 100.
(*n*) N°. 467. Charter. Tom. VIII. pag. 879.
(*o*) Medic. Obſervat. and. Inquir. Vol. I. n°. 9. pag. 67. & ſeq.

cum manifeſto roſionis ſenſu querebatur ; prædixerat Medicis & adſtantibus ſæpiùs, vivum animal viſcera diſcerpere. Tales vermes chylo non nutriri, certum eſt.

Sed vermes inteſtinorum undique chylo alluuntur ; albi coloris ſunt ; ſi aquæ vel & ſpirituoſo liquido immittantur, illud lacteo colore turbidum reddunt ; non ſemper vellicant inteſtina ; ita ut ſæpè per plures annos hæreant in corpore, imprimis vermis latus, abſque magnâ moleſtiâ. Undè patet, quòd non ex ſubſtantiâ ipsâ ventriculi & inteſtinorum hauriant nutrimentum ; ſed ex illis, quæ horum viſcerum cavo continentur ; inter quæ certè chylus blandus nutriendis his animalibus aptiſſimus videtur. Dubitavit de hâc re *van Doeveren* (*p*), an non, præter chylum, etiam ſanguinem haurirent vermes. Meminit tæniæ, quam amicus expelli vidit, *cujus oſculis ſingulis guttula ſanguinis effluebat.* Confirmari hoc credidit obſervatione vermis excreti (*q*), qui totus ſanguine plenus erat ; quem vermem latum credidit. Verùm ſi examinetur figura hujus vermis, icone expreſſa, omninò differt à verme lato ; ſed potiùs videtur ſimilis illi, qui hepar eroſerat, cujus ſtatim mentionem feci.

Omnia hæc modò dicta ſi conſiderentur, videtur admodum veroſimile, quòd vermes inteſtinorum chylo nutriantur : neque videntur argumenta clarorum virorum (*r*), qui contrariam opinionem tuentur, omni exceptione majora eſſe.

Opponi fortè poſſet *Couleti* (*s*) obſervatio. Vidit enim, *Aſcarides* ipſi vocatos vermes, ſimul ac ano exiverunt, emittere ſubſtantiam quandam albiſſimam ſub formâ liquoris ; quod optimè apparet, ſi *Aſcaris* in aquam, aliumve liquorem, demittatur : *Tunc enim viſibiliter exit à partis anterioris extremitate mediâ, eodem ferè modo ac fumus è camino, vel vapor tenuis ex anguſtiore parte infundibuli inverſi, prodire conſuevit*, &c. Poſt aliquod temporis ſpatium, illud album petit fundum, ſub ſpecie pulveris tenuiſſimi, atque albiſſimi.

Albus ille liquor, qui inſtar guttæ lactis coſpicitur, breviſſimo tempore totus exſiccatur, & refert cretam, aquâ gummatâ ſolutam, ac ſiccatam, ſimúlque tenaciter hæret obviis corporibus : ſed liquor ille, ſive fluidus adhuc, ſive exſiccatus, fuerit, intenſiſſimæ ſalſedinis ſaporem linguæ imprimit. Undè ſequi videtur, quòd ille liquor à blando chylo diverſus omninò ſit.

Verùm conſiderari debet, chylum inteſtinorum, ſi vermibus alimentum det, ulteriùs adhuc elaborandum eſſe in vermium corpore, antequàm illum nutrire poſſit ; & tunc longè alias dotes acquirit, ac priùs habebat : hinc ſalſus ille, albus, citò exſiccandus, humor, quem eructat Aſcaris, non eſt chylus, ſed ex chylo in vermis corpore elaboratus liquor.

Si ergò, utì admodùm credibile videtur, vermes chylo alantur, defraudatur nutrimenti parte corpus, dum vermes illud conſumunt ; hinc perpetua alimenti neceſſitas adeſt, & vermibus laborantes magis eſuriunt. Inſatiabilem ſic famem obſervavit, quam *Bulimum* vocant Medici, *Alexander Trallianus* (*t*) in homine, cui vermis in ſtomacho hærebat. Quandoque famem acerrimam illicò nauſea ſequitur, motis nempè vermibus poſt cibum ingeſtum, utì aliquoties in verminoſis obſervavi.

(*p*) Diſſertat. de Verm. Inteſtin. pag. 48.

(*q*) Eſſais & Obſervat. de Med. Tom. II. art. XXVI. pag. 416. & ſeq.

(*r*) Eſſais ſur l'Educat. Medic. des Enfans, Tom. II. pag. 37. &c.

(*s*) De Aſcarid. & Lumbr. lato, cap. VIII. pag. 19. & ſeq.

(*t*) Lib. VII. cap. IV. pag. 324.

Pallorem, debilitatem. Cùm ex bono chylo per actionem vaſorum & viſcerum ſanguis confici debeat, à quo reliqui humores ſubtiliores debent ſecerni, patet ſponte, ob ſolam copiam chyli minutam, minui debere & ſanguinem rubrum; undè pallor, quem, à tali causâ natum, ſemper debilitas comitatur.

Alvum adſtrictam, &c. Præcedenti paragrapho dictum fuit, vermes irritando alvi fluores quandoque producere. Verùm ubi morbus adultior eſt, & vermium copia aucta, tunc omne fluidius ex contentis inteſtinorum vermes conſumunt, craſſum manet, &, ob turbatum motum periſtalticum, non propellitur expeditè anum versùs; hinc inteſtina impleta dilatantur; vis contractilis illorum minuitur; & ideò magis magíſque abdomen turget, ut in verminoſis pueris quotidiana obſervatio docet.

Ructus & borborygmi. Videantur illa, quæ ad §. 648. de his dicta fuerunt: cauſa enim ſpaſmos inteſtinorum producens adeſt; irritatio nempè à vermibus facta, & major acrimonia materiæ retentæ; ſed & ſimul à putredine retentorum producitur copia elaſticæ materiæ adeóque ructuum, flatuum, borborygmorum, cauſa completa adeſt in verminoſis.

§. 1366. EFficiunt ſæpè perforationem ipſorum inteſtinorum.

Fuerunt clari in arte Viri, qui dubitaverunt, an unquam vermes inteſtina perforare poſſent. Nondum enim à naturalis Hiſtoriæ Auctoribus deſcripta fuerunt talia in vermibus humanis organa, quibus poſſent perforare & erodere inteſtina. Negari non poteſt, inventos fuiſſe in cavo abdomine vermes, & adfuiſſe ſimul inteſtinorum perforationem. Malebant tamen credere, ſolutionem illam continui, in tubo inteſtinali poſt mortem deprehenſam, eſſe effectum gangrænæ, quæ dum in tabum putridum diffluit, vel ſeparatur per ſuppurationem natam à vivis partibus vicinis, neceſſariò viam facit, per quam vermes in cavum abdominis venire poſſunt (*u*). Vix dubium eſt, quin hoc quandoque contingat. Sed numeroſa & fidelia obſervata docuerunt, vermes ſibi ipſis viam paraſſe, perforando inteſtina.

Acerbiſſimus ille caſus, cujus §. 1364. memini, de adultâ virgine, quæ poſt enormes dolores tetano correpta periit, hoc docet evidenter. In ventriculo enim numeroſi vermes teretes inventi fuerunt, & cardia erat ſanguinolenta ac eroſa.

Dolores moleſtiſſimi, qui toties in verminoſis obſervantur, idem ſuadent; & ideò ab *Hppocrate* inter ſigna diagnoſtica numerantur, quæ vermium præſentiam in corpore humano docent: *Oris ventriculi dolores cum tormine, ventris animalcula* (θηρία) *erumpere faciunt*. Aperuit *Heiſterus* cadaver pueri ſeptennis, qui ab aliquo tempore moleſtos dolores abdominis paſſus fuerat, &, licèt optimo gauderet appetitu, tamen ſenſim toroſitate corporis imminutâ periit. In abdomine aliquot uncias aquæ flavæ invenit, quibus ſpongiâ abſorptis in conſpectum veniebant plures vermes teretes; &, licèt cadaver ſequente poſt mortem die apertum fuerit, unicum inter illos invenit vivum. Inteſtina tenuia foraminulenta erant, & plures adhuc contine-

(*u*) Brouzet, ſur l'Educat. Medic. des Enfans, Tom. II, pag. 38.

bant vermes, ſed omnes mortuos. Nullam gangrænæ mentionem fecit; ſed invenit in quodam loco inteſtinorum tenuium tumorem rubrum, durum, qui patula aliquot foramina habebat; per quæ vermes inteſtinorum in cavum abdominis prorepſiſſe credebat (*v*). Eadem hæc obſervatio, latinâ linguâ ſcripta, alibi legitur (*x*).

Fœminæ, torminibus, vomitu, & ſtrictâ alvo, laboranti per quinque dies, varia adhibebantur, abſque multo fructu: frequenti uſu clyſmatum emollientium alvus evacuabatur, cum aliquo levamine torminum ventris; ſed manebat vomitus. Octavo die evomuit vermem teretem, qui pollicem longitudine æquabat. Indè levamen circa ventriculum ſenſit; ſed manebant tormina, licèt leniora.

Monebat, tumorem adeſſe in inguine dextro jam per octodecim menſes, inſtar ovi gallinacei minoris, qui tumor nunquam hactenus doluerat, ſed cedebat preſſioni manûs. Hernioſum tumorem ſuſpicabatur peritus Chirurgus *Douglas* (*y*), illumque ex arte tractabat per triduum, cum aliquo ægræ levamine. Quarto die dolor multùm augebatur in tumore, cum ſenſu pulſationis; tunc primò permiſit Chirurgo, ut oculis luſtraret malum, quod hactenus ſollicitè texerat. Invenit tumorem inflammatorium largum, in ſuppurationem tendentem, abſque ullâ intumeſcentiâ glandularum inguinalium: applicato cataplaſmate ſuppuratorio per biduum, ruptorio communi decimâ quartâ morbi die apertus fuit tumor; exiverunt quatuor circiter unciæ puris ſeroſi, quod ſucceſſivè in melius mutabatur: ſed vigeſimo tertio die ex ulcere prodiit vermis teres, ſimúlque recordabatur, biduo poſt aperturam ulceris ſimilem vermem exiviſſe; poſteà adhuc alter prodiit: circa quadrageſimum diem ulcus conſolidatum fuit: poſt menſem tamen parva apertura denuò in cicatrice apparuit, per quam tenuior pars excrementorum prodiit. Sed leve hoc incommodum poſteà facilè toleravit.

Satis ſimilem præcedenti affectum tractavit (*z*) *Celeberrimus Benevoli;* qui omnibus conſideratis credidit, inteſtinum à vermibus perforatum eſſe; *utì cadaverum inciſio docuerat, ſæpiùs contigiſſe* (*a*). Ex urethrâ pueri ſeptennis prodierunt vermes inteſtinorum ſæpiùs, quos pater, dum circa glandem hærebant, ſolebat extrahere. Semel dum hoc tentaret, ruptus fuit vermis, & reſiduum, in urethrâ hærens, impedivit urinæ excretionem; tabeſcente tamen brevì verme, ut prædixerat celeberrimus ille Vir, urina liberè prodiit. Mortuo puero, in veſicâ inventi fuerunt duo calculi. Sed collum veſicæ obliquè perforatum erat; quæ perforatio reſpondebat ſimili foramini in inteſtino recto: patebat ergò ſic via, per quam vermes ex inteſtino in urethram venire poterant. Dubium tamen manet (ut nil diſſimulem), an erodendo vermes viam ſibi paraverint. *Alghiſi* enim, inter lithotomos ſui temporis adeò celebris, credebat, fortè poſt toleratas variolas, abſceſſu hîc nato, erodi potuiſſe inteſtinum rectum, & collum veſicæ; tamen in hiſtoriâ morbi non memoratur, quòd conſtet, talem abſceſſum in his locis adfuiſſe (*b*).

Tulpius (*c*) obſervavit, ex ulcere inguinali mulieris erupiſſe lumbricum vivum;

(*v*) Heiſters Wahrnehm, n°. 515. pag. 869.
(*x*) Act. Phyſ. Med. Volum. I. Obſervat. CLXXII. pag. 391.
(*y*) Eſſais & Obſervat. de Médec. Tom. I. art. XIX. pag. 265.
(*z*) Diſſertat. e Oſſervazion. n°. 17. pag. 145. & ſeq.
(*a*) Ibid. pag. 149.
(*b*) Diſſertat. e Oſſervazion. VIII. pag. 109. & ſeq.
(*c*) Lib. III. Obſervat. XII. pag. 199.

& licèt Chirurgus indè metueret immedicabile inteſtinorum ulcus, tamen brevì curata fuit.

Egregius vir *Jacquin*, dum in Americâ degebat, ut colligeret ſpecimina rerum naturalium, quæ ingentem theſaurum *Auguſtiſſimi Imperatoris* augent, & ornant, ſcripſit mihi, incolas, vermibus frequentiſſimè laborantes, ſæpiùs perire, eroſo à vermibus ventriculo. Fidem & diligentiam hujus viri nemo facilè in dubium vocabit: luculentum enim teſtimonium dat ſplendidum opus botanicum, quod hoc anno in lucem prodiit.

Credo hæc ſufficere, ut probetur, perforationem inteſtinorum à vermibus metuendam eſſe.

§. 1367. UNdè & toties lethales reperti ſunt.

Verum quidem eſt, quod *Hippocrates* (*d*) de verme lato agens, dixerit ſequentia: *Ei qui hoc animalculum habet toto quidem tempore nihil valdè metuendum accidit; quùm verò debilis extiterit, ægrè reficitur. Lumbricus enim eorum, quæ ventriculum ingeruntur, partem aliquam aſſumit. Si igitur, ut convenit, curatus fuerit, convaleſcit; ſi verò non curatur, ſuâ ſponte foràs non exit; mortem tamen non infert; ſed unà conſeneſcit.* Negari nequit, vermem latum per multos annos quandoque hoſpitari in corpore, abſque periculoſis malis; ſed non abſque moleſtiâ ſemper. Verùm illa, quæ hactenus dicta fuerunt de vermibus, ſatis probant, ſæpiùs mortem his imputandam eſſe; ſive lentam, dum miſeri infantes ob nutrimenti defectum, tumente abdomine, vero maraſmo pereunt; ſive ſubitam, dum diris convulſionibus necantur. Plures obſervationes enarratæ fuerunt, quæ hanc veritatem docent.

§. 1368. COgnoſcuntur ab ætate, victu, temperie, effectibus, (1364. 1365. 1366.)

Antequàm de curatione vermium dicatur, operæ pretium eſt, conſiderare illa ſigna, quæ docent, vermes adeſſe in corpore, ne anthelmintica remedia adhibeantur, dum ab aliis cauſis ſymptomata obſervata ortum ducunt. Si vermes ſurſum vel deorſum prodierint, credere poſſumus, plures adhuc latere in corpore, ſi eadem ſymptomata maneant, vel augeantur; & tunc facilis eſt diagnoſis. Verùm ubi nulli unquam vermes excreti fuerunt, & tamen vermium ſuſpicio adeſt, tunc ad omnia ſollicitè attendendum, ut bona diagnoſis haberi poſſit.

Ætate. Juniores magis infeſtantur vermibus; & ideò inter morbos infantum vermes recenſentur: tamen ex antèdictis patuit, reliquas vitæ periodos à vermibus non ſemper immunes eſſe. Voraces, & in junioribus, & in adultis, ſæpiùs inveniuntur verminoſi.

Victu. Obſervavit modò laudatus *Jacquin*, plurimos laborare vermibus, qui

(*d*) De Morb. Lib. IV. cap. xv. Charter. Tom. VII. pag. 614.

fructibus horæis nondùm benè maturis, piſcibus & carnibus ſalitis, copioſè veſcebantur; dum reliqui, meliori diætâ utentes, magis immunes forent. Narravit mihi probus ex Franciſcanorum familiâ religioſus, qui per aliquot annos in aulâ Regis Marocco vixerat, plurimos delectari crudæ carnis eſu, & vermibus peſſimè laborare, non ſine periculo, niſi ſingulis menſibus, valido purgante remedio ſumto, verminoſa hæc ſaburra de corpore expellatur. Pauperum infantes, qui meliori victu carent, & obvia quæque comedere ſolent, longè frequentiùs aliis, vermibus cum tumido abdomine laborant; utì quotidianis obſervatis conſtat.

Temperie. Si nempè laxi, pituitoſi, fuerint; in quibus omnes corporis functiones languidiùs exercentur. Videantur illa, quæ §. 1360. 1361; circa hanc rem dicta ſunt.

Effectibus. Qui paragraphis hîc citatis enumerati fuerunt.

Sed & vermium copia quandoque unà cum morbis epidemicis obſervatur. Sic in Budenſi obſidione primâ morbus epidemicus verminoſus graſſabatur (*e*). Sæpiùs in morbis caſtrenſibus hoc obſervatum fuit; utì etiam poſt largas inundationes. Plurimæ obſervationes, quæ hoc confirmant, collectæ habentur (*f*). Verno tempore 1763, ruri degens, longè plures ruſticorum pueros curandos habui, qui vermibus laborabant, quàm aliis annis. Præceſſerat tamen hyems acerrima & longa. Autumnali tempore ſolent ut plurimùm vermes magis moleſti eſſe. *Hippocrates* (*g*) dixit, *Autumno maximè lumbrici, & cardialgia.* Idem confirmat *Raulin* (*h*); qui obſervavit hominem, tæniâ laborantem, qui per viginti quinque annos ſingulis autumnis colicis doloribus vexabatur, reliquo autem anni tempore ſolitis exercitiis vacabat, & appetitu gaudebat integerrimo. Præter hos dolores colicos autumnales nullum aliud ſymptoma aderat per quatuordecim annos, niſi quod ſubindè, circa finem hujus periodi, vermes cucurbitini per anum exirent; qui, non ſine ratione, pro ſigno latentis tæniæ haberi ſolent.

Quædam adhuc alia ſigna latentium in corpore vermium apud Auctores habentur. Sic *Jacotius* (*i*) monet ſequentia: *In pueris autem, cùm ex aliis ſignis, tum familiari illo, deprehenduntur, quòd, per ſomnum concipientes lumbricorum in ventre morſum, maſticent muſculis maſticatoriis imaginata, ut volunt, exprimentibus.*

Alii addiderunt, præter ſigna memorata, odorem quemdam peculiarem, qui deſcribi verbis non poteſt, ſingultum, terrores in ſomnis, naſum album ceræ inſtar (*k*), ſubitas mutationes coloris in facie. *Celeberrimus Alexander Monro* (*l*) addidit adhuc aliud ſignum: *Diù obſervavi*, inquit, *in illis hominibus pupillam eſſe dilatatam, qui vermibus in ventriculo vel inteſtinis laborant; &, ſi non pro ſigno pathognomonico, ſaltem pro ſyndrome, ſive ſymptomatum concurſu, & optimâ diagnoſi, haberi poteſt.* Phœnomenon autem hoc explicat ex unione paris nervorum octavi cum nervo intercoſtali. Conſtat enim diſciſſo nervo intercoſtali in cane vivo, oculos

(*e*) Marſigl. Hiſtor. Danub. Tom. VI. pag. 114.

(*f*) Van-Doeveren, Diſſertat. de Verm. Inteſtin. pag. 27.

(*g*) Epidemic. Lib. II. textu III. Charter. Tom. IX. pag. 119. & Lib. VI. Epidem. text. XIV. Ibid. pag. 376.

(*h*) Des Malad. occaſion. par les variat. de l'Air, pag. 424. &c.

(*i*) Holler. in Coac. Hippoc. pag. 594.

(*k*) Brouzet, Educat. Médicin. des Enfans, Tom. II. pag. 57.

(*l*) Nervor. Anat. Contract. pag. 39. in notis.

obſcurari,

obſcurari, ſplendorem amittere, lacrymari, cavos fieri, globum oculi minui, pupillam coarctari. Undè concluſit, nervum intercoſtalem dilatationi pupillæ ſervire, & ab irritatione nervorum ventriculi ac inteſtinorum actionem ejus augeri.

Notum eſt, in verâ & perfectâ amauroſi pupillam eſſe dilatatiſſimam, & oculos apparere nitidiſſimos, lucentes quaſi. Scripſerat autem ad me *Jacquin*, dum in Americâ degebat, incolas frequentiſſimè vermibus infeſtari; & obſervavit ſigna ſequentia, quæ aderant: *Somnolentia, tormina ventris, oculi clari, ſed flaveſcentes, palpebra inferior flaveſcens, vel cæruleſcens, convulſiones ſubitò lethales.* Pulchrè certè confirmatur ſic *Celeberrimi Monroï* opinio.

Nunquam nocebit plura ſigna colligere, ut tantò certior habeatur diagnoſis. Quandoque enim plura vermium ſymptomata occurrunt, licèt nulli adſint. Memorabilem talem caſum recenſet *Celeberrimus Edinburgenſis Profeſſor St. Clair* (*m*). Puer quatuor annorum ſtomachi dolores patiebatur; narium aderat pruritus, pervigilia, terrores in ſomnis, & tunc ſubitò cum ſubſultu evigilabat; poſteà nares perfricabat perpetuò, ſive vigilaret, ſive dormiret; ſequebantur convulſiones, quibus ſexto die periit, incaſſum tentatis pluribus, ſecundùm artis præcepta, remediis. Inteſtinis in totâ ſuâ longitudine cautè diſſectis, utì & ventriculo aperto, nulli apparuerûnt vermes; ſed inveniebantur unciæ circiter binæ ſubſtantiæ viſcidæ, gelatinæ inſtar, circa jejuni inteſtini principium.

Quandoque obſervatum fuit, expulſis jam vermibus, quædam adhuc manere ſymptomata, quæ vermibus imputari poſſent. Sic toties contingit, epilepſiam à vermibus productam, ſi frequentes jam fuerint & validi paroxyſmi, manere, vermibus ſublatis. Manet tunc in ſenſorio communi, toties & tàm validè turbato, character ille epilepticus; qui diù ſopitus ſilet; ſed non tantùm à vermibus, verùm & ab aliis cauſis proëgumenis, excitari poteſt, & actuoſus reddi: de quâ re videantur illa, quæ in Capitulo de *Epilepſiâ* habentur. Cùm enim, utì poſteà dicetur, in curâ validis purgantibus opus ſit, minimè tutum foret corpus per hæc emungere ulteriùs, ſi non vermes, ſed levia tantùm ſymptomata quædam, ſupereſſent.

§. 1369. Curatio fit 1. nidum deſtruendo (1361.) per alcalia fixa; gummata phlegmagoga, mercurialia, antimoniata, aromatica amara.

De pituitâ, tanquàm vermium nido, ad §. 1361. jam dictum fuit: adeſt mucus inungens internam ſuperficiem inteſtinorum, & lubricans; hæc quandoque augeri poteſt, mollemque nidum vermibus parare. Verùm & ex ipsâ ſuperficie corporis vermis videtur ſecerni copia viſcidi humoris, quo undique tegitur, & ſic ab acrium ingeſtorum actione defenditur. Mucus, vermem involvens, copiâ auctus, ſecedit, novuſque in eoſdem uſus ſecernitur. Ob hanc cauſam creditur, illos, qui vermibus laborant, frequenter mucoſa per alvum excernere (*n*).

De curâ talis glutinis in primis viis collecti dictum fuit ad §. 75. ubi de curandis

(*m*) Eſſais & Obſervat. de Médecine, Tom. II. art. XVIII. pag. 367.

(*n*) Philoſoph. Tranſact. Abridg'd. Vol. III pag. 130.

morbis ex glutine ſpontaneo ortis agebatur. Amara bilioſa, ſaponacea ſolventia, gummi aromatica ſtimulantia, quæ ſimul leniter evacuant, ſalina ſolventia, aromatica roborantia, blanda mercurialia, laudantur imprimis. In *Materiâ Medicâ* ad hunc numerum habentur formulæ, quæ huic ſcopo ſervire poſſunt; & ad quarum normam aliæ plures ſimiles poſſent præſcribi.

Facilè intelligitur, in horum uſu ſemper habendam eſſe rationem ætatis ac virium; & augeri vel minui debere doſin horum remediorum pro re natâ.

§. 1370. TUm externè inungendo abdomen balſamicis ex aromaticis fortiſſimis, permiſtis purgantibus, oleoſiſque.

Pleraque ex remediis modò laudatis amara ſunt, alia ſatis nauſeoſum ſaporem habent: undè ſæpè admodum difficile eſt, infantibus ſaltem, talia ingerere eâ copiâ, ut effectus indè ſperari poſſit. Hinc coacti fuerunt Medici ad externa remedia confugere.

Bina talia unguenta in pleriſque officinis proſtant, quæ, abdomini inuncta calidè, penetrabili vi agunt in inteſtina, ſæpè cum hoc effectu, ut valida purgatio ſequatur: *Unguentum Agrippæ* acerrima purgantia continet; *radicem Bryoniæ*, *Elaterium ſive cucumerem aſininum*, *Scillæ bulbum*, *Iridis radicem*. Alterum eſt, *Unguentum Arthanitæ*, ſive *de Cyclamine*, dictum; quod, præter *Cyclaminis* radices, & *Cucumerem aſininum* continet *Colocynthidis* pulpam amariſſimam, *Fel taurinum*, *Baccas Mezeræi*, *Scammoneum*, *Euphorbium*, *Aloën*, &c. Utriuſque hujus unguenti æqualis copia miſcetur in *Materiâ Medicâ*, ut pauxillum ſubindè inungatur umbilici loco.

Pleraque remedia, ex quibus componuntur hæc unguenta, validiſſimè alvum movent: undè non, niſi magnâ cum prudentiâ, interno uſu adhiberi poſſunt in ſanis & robuſtis hominibus: à leniorum enim uſu externo nihil ſperari poterit. An verò ſtimulans vis horum medicamentorum, per cutem penetrans, in ſuppoſita inteſtina agat immediatè, an verò reſorpta per venas abſorbentes cutis, cum reliquis corporis humoribus fluens per vaſa, alvi purgationem producat, diſputatur. Certum eſt, quòd, ſimilibus umbilico inunctis, in tenellâ ætate, ſecuta fuerit aliquando periculoſa hypercatharſis; quæ moleſtam dyſenteriam producere poterit. Undè pauculum tantùm illinitur ſimul, & dum de ventris torminibus conqueri incipiunt, prudentia ſuadet, non ampliùs umbilicum inungendum his eſſe, antequàm conſtet de effectu. Si autem copioſa evacuatio ſequatur, abluendus eſt illicò umbilicus, & vicina cutis, *Saponis Veneti* lixivio; ne quid de unguento maneat ampliùs in cute, quod ſimiles turbas augere poſſet.

In *Materiâ Medicâ* ad hunc numerum & alia formula habetur, quæ nulla purgantia remedia habet; ſed cujus efficacia à fragranti aromate *Tanaceti* præcipuè pendet.

§. 1371. 2. VErmes necando: quod fit ope medicamentorum melitorum, ſalinorum, indigeſtibilium vermibus, amarorum aromaticorum, Mercurialium, Acidorum, Vitriolatorum ex chalybe, vel cupro.

Vermes inteſtinorum, dum vivunt, ſic videntur hærere poſſe inteſtinorum lateribus, ut illo motu, per quem ingeſta ad anum uſque ſenſim protruduntur, non expellantur de corpore. Vermes teretes tamen faciliùs prodeunt, & frequentiùs, per anum; præcipuè ſi mortui fuerint; quandoque etiam vivi, domicilii ſui pertæſi, prorepunt per anum; quandoque & ventriculum ingreſſi per vomitum expelluntur vivi; utì frequenti Medicorum obſervatione conſtat. Sed vermes teretes ſatis mobiles ſunt; & probabile eſt, quòd locum ſæpè mutent; imò morborum tempore, utì anteà dictum fuit, nullis anthelminticis remediis datis, dum nec æger, nec Medicus illos adeſſe ſuſpicabatur, ſponte prodeunt. Fortè humores, per morbum mutati, in inteſtinis collecti, vermibus infeſti fiunt, ſícque cogunt, ut locum mutent. Si illo tempore, dum valido nixu alvi vel invitus homo cogitur fœces expellere, quidam vermes non hæreant inteſtini lateribus, unà cum fœcibus abripientur. Tænia autem, utì anteà dictum fuit, tenuiori ſuo extremo figitur, & hæret firmiter inteſtino; hinc etiam difficiliùs expellitur; & raro ſponte prodit integer; ſatis ſæpè tamen notabilis ejus pars abrupta, multas quandoque ulnas longa, expellitur, utì numeroſa obſervata docent. Aſcarides, & cucurbitini, admodùm mobiles cùm ſint, frequenter per anum prodeunt.

Si autem hoc obtineri poſſit, ut vermes moriantur in inteſtinis, tunc cum reliquis fœcibus facilè expellentur, dum motui periſtaltico inteſtinorum reſiſtere tantùm poſſent vivi. Et licèt vermes, jam mortui, adhuc adhærerent inteſtinis, in loco calido & humido brevì tabeſcerent, ſícque nexus ille ſolveretur.

Optimè hoc notavit *Aëtius* (*o*), dum de vermium curâ agit, dicens: *Viventes equidem vicinas inteſtinorum partes apprehendunt; mortui verò, unà cum ſtercore, evacuantur. Prodeunt autem quidam adhuc vivi, ſed vertigine affecti, &, ſi ita dicere libeat, ſeminecati.*

Verùm dum vermes necandos eſſe indicatio ſuadet, ſimul cavendum quàm maximè eſt, ne exhibeantur talia, quæ inteſtina, aut ventriculum, lædere poſſent. Plura recenſentur remedia ad hanc paragraphum, quæ conſiderari ſingulatim merentur.

Ope Medicamentorum mellitorum. Solventes in melle vires agnoverunt omnes; hinc ſolvendæ pituitæ, & attenuandæ, prodeſſe poteſt. An autem vermibus infeſtum mel ipſum ſit, non adeò conſtat. Verum quidem eſt, *Aëtium* (*p*) ad vermes laudaſſe mulſam; & ſuaſiſſe: *In ſorbitiones verò mellis plurimùm conjiciendum.* Notandum tamen eſt, veteres Medicos, bilem vermibus adverſam crediſſe, etiam externè umbilico inunctam. Simul autem ſtatuerunt, mel in bilem verti in corpore humano; præcipuè, ſi ſimul adſit calida temperies. Sic apud *Galenum* (*q*) de melle leguntur ſequentia: *Si quidem, qui jam in flore ætatis ſunt, potiſſimùm ſi calidiore naturâ ſint, ac vitam degant laborioſam, in iis totum mel vertitur in flavam bilem.* Quod idem alio in loco (*r*) confirmat. Fortè & ob hanc rationem mel laudatum fuit inter anthelmintica remedia. Cæterùm lubricando, & alvum ſolvendo, prodeſſe poteſt. Crediderunt poſteà recentiores Medici, vermibus ideò nocivum mel eſſe, ſi copioſum ingeratur, quòd obſtruere poſſet tracheas dictas in inſectis, à *Malpighio*

(*o*) Sermon. IX. cap. XXXIX. pag. 173.
(*p*) Ibidem.
(*q*) De Natur. Facultat. Lib. II. cap. VIII. Charter. Tom. V. pag. 45.
(*r*) De Aliment. Facultat. Lib. III. cap. XXXIX. Charter. Tom. VI. pag. 399.

in bombyce deſcriptas, per quas reſpirant. Verùm illæ tracheæ in vermibus humanis nondum demonſtratæ ſunt; & fortè non reſpirant; cùm in inteſtinis humanis vivere debeant, quorum cavum à contentis repletur; præcipuè, cùm in ſtatu naturali contracta ſint inteſtina; utì aliâ occaſione in *Capitulo de ructibus & flatibus* dictum fuit.

Ob eandem rationem & olei uſus commendatus fuit, ſi magna nempè daretur copia, ut inteſtina hoc non tantùm inungerentur, ſed quaſi replerentur. Sic cyathum olei omphacini propinari juſſit *Aëtius* (*s*), & ptiſanæ oleum plurimum omphacinum incoquendum, *prœbibitiones verò ex oleo ſemper augendas*, voluit. Rationem autem dedit hanc: *In univerſum enim omnia, quæ lumbricos educunt, aut per acredinem occidendo, aut per amaritiem ſubducendo, aut ad excretionem irritando, aut per conſequentem ad ea, quæ exhibentur, lubricitatem, efficacia cognoſcuntur. Extrahuntur autem ſimul, ut veriſimile eſt, per ſorbitiones vias lubricas reddentes, aut etiam per innominatam aliquam efficacem qualitatem.* Sic & *Vegetius* (*t*), unà cum aliis remediis oleum copioſum miſcuit, & vel per cornu ingeſſit animalibus, vel per clyſma injiciendum curavit; dicens: *Quæ virtus medicamentorum, & lenitas olei, animalia ipſa intùs occidit, & foràs ejicit.*

Cæterùm experimenta capta varium effectum demonſtrarunt. *Celeberrimus Lanzoni* vermem humanum vivum excretum oleo communi immerſit; qui ſtatim vivere deſiit. Lumbricum vomitu rejectum in melle poſuit; qui ſtatim mortuus eſt. Alium vomitu rejectum oleo amygdalarum dulcium immerſit; qui brevì mortuus eſt (*u*). Vermes illi teretes fuerunt. Sed *Coulet* cucurbitinos in nullo liquore longiùs vivos ſervare potuit, quàm in oleo amygdalarum, in quo per 24 horas vixerunt (*v*). In verme lato, ſi vivus & integer ex corpore egeritur, non memini hæc experimenta inſtituta fuiſſe; cùm brevì, poſtquàm expulſus fuit, perire ſoleat. Experimenta videri poſſunt plura apud *Celeberrimum Torti* (*x*), quibus conſtat, vermes teretes, in oleo communi, & melicrato, ſive aquâ mulsâ, per plures horas commodè vixiſſe.

Mel, utì etiam oleum, magnâ quandoque copiâ adhibui; ſed in verme lato necando nil profeci: cùm ſæpè hæc nauſeam moveant, & vomitum, vidi aliquando per vomitum prodiiſſe vermes teretes; & à melle copioſo dato, ſi alvi fluxus ſequeretur, ut ſæpè fit, quandoque ſimul vermes prodierunt. Non tamen ita certus horum effectus fuit, ut fidere liceat. Dum aſcarides moleſtiſſimum circa anum pruritum facerent, oleum injici curavi ſæpiùs, utì & mulſum; ſed ſpem fefellerunt hæc auxilia.

Salinorum. Sales, imprimis acriores, vel & leniores majori copiâ exhibitos, vermibus moleſtiam facere poſſe, vix dubium eſt; ſed hæc omnia non poſſunt dari, niſi tam moderatâ copiâ, ut inteſtina lædere non poſſint; adeóque minor tunc ſpes erit, vermes indè multùm affici poſſe. Ubi autem ſales ſimul catharticam vim habent,

(*s*) Sermon. IX. cap. XXXIX. pag. 173.

(*t*) Art. Veterin. Lib. I. cap. XLIV. XLV. Script. Rei Ruſtic. Tom. II. pag. 1065. 1066.

(*u*) Acta Phyſ. Med. nat. curioſ. Vol. I. Obſervat. 94. pag. 173.

(*v*) De Aſcarid. & Lumbrico lato, pag. 31. & 33.

(*x*) Therapeut. Special. ad Febres, &c. Lib. V. cap. VI. pag. 510. & ſeq.

tunc majorem utilitatis ſpem faciunt. Undè *Salem Sedlicenſem*, *Ebshamenſem*, alioſque his ſimiles, præ cæteris laudaverunt Medici.

Ut aſcarides in inteſtino recto, aut pudendo muliebri, nidulantes exturbarentur, juſſit *Hippocrates* (*y*), ut muriâ colluantur hæc loca.

Indigeſtibilium vermibus. Cùm vermes videantur potiſſimùm nutriri chylo; hinc vix videntur talia adhiberi poſſe, quæ à vermibus aſſumerentur, & ſumta illis nocerent.

Dum præcipua remedia talia anthelmintica, ab Auctoribus commendata, conſideramus, videntur in tres claſſes ſatis commodè diſtribui poſſe. Illa primæ claſſis aſpera ac ſcabra ſunt; & ab his ſperatur, quòd, motu periſtaltico inteſtinorum mota & preſſa, tenera vermium corpora deſtruerent, vel multùm læderent; undè mortui, vel ſaltem debilitati, vermes faciliùs expelli poſſent de corpore. Secunda claſſis continet talia, quæ ingratum & penetrabilem halitum per totum primarum viarum tractum diſpergunt, tali modo adhibita, ut continua, nunquam interrupta, actio habeatur. Tertia demum claſſis complectitur illa, quæ licèt, nec ſcabritie partium, nec ingrato nidore, vermibus infenſa eſſe poſſint, tamen per obſervationes comperta ſint, quòd vermibus noceant inſigniter.

Ad primam claſſem videtur pertinere illud remedium, quod uſu efficaciſſimum ſe comperiſſe teſtatur *Celeberrimus Mead* (*z*): *Stanni raſi*, & *coralli rubri*, partes æquales in pulverem ſubtiliſſimum terebantur, cujus drachmam, cum conſervâ ſummitatum *abſinthii maritimi* in bolum redactam, exhibebat bis de die. Longè majori copiâ ſtannum purum dedit verminoſis *Celeberrimus Alſton* (*a*). Poſt datum catharticum, ſequenti die mane vacuo ventriculo dabat unciam ſtanni puri pulveriſati, per cribrum, ex pilis equinis paratum, anguſtiſſimas naſſas habens, tranſmiſſi: miſcebat ſtanni pulverem quatuor unciis ſyrupi nigri, viliſſimi, qui in depuratione ſacchari, ſedimenti inſtar, relinquitur (*Melaſſes*); & hinc fœx ſacchari vocatur. Sequenti die unciam mediam ſtanni pulveriſati dabat permiſti duabus unciis ejuſdem ſyrupi; & eandem doſin exhibebat die tertio. Sequenti die, quarto nempè, dabatur purgans, ex infuſo *foliorum ſenæ* & *manna* paratum; quale remedium & fuerat exhibitum pridiè antequàm pulvis ſtanni daretur: teſtatur, ſe feliciſſimos effectus hujus remedii vidiſſe; quod ſimul ventriculi dolorem, à vermibus natum, ſtatim levat; licèt vermes non niſi aliquot diebus poſteà prodeant. Hæc ſtanni quantitas adultis hominibus datur; in junioribus copia minuitur pro variâ ætate.

Quamvis autem ſtannum, in pulverem redactum, vario modo vermibus nocere poſſit, credidit tamen *Celeberrimus Vir*, imprimis hoc modo agere, quòd pulvis ſtanni ſe interponat inter ventriculi inteſtinorumque tunicas & vermes, ſicque impediat, ne vermes facilè adhærere poſſint ventriculo & inteſtinis; undè, dato cathartico, facilè expelluntur.

Fortè & ſimili modo agit *ferri limatura*, ſi per plures dies omni mane ad drachmæ pondus detur (*b*). Cùm tamen ferrum ſatis facilè, & in humoribus noſtris, & in

(*y*) De Mulier. Morb. Lib. II. cap. LX. Charter. Tom. VII. pag. 832.

(*z*) Monit. & Præcept. Medic. cap. VII. Sect. III. pag. 119.

(*a*) Eſſais & Obſervat. de Médecine, Tom. V. Part. I. art. VII. pag. 103.

(*b*) Van-Doeveren, de Verm. Inteſtin. pag. 71.

potu ingeſto, ſolvatur, admodùm veroſimile eſt, quòd non tantùm vi mechanicâ, ſed & virtute metallicâ medicatâ, agat; de quâ re ſtatim adhuc dicetur.

Videtur ob eandem rationem, aſperitatem nempè mechanicam, inter anthelmintica remedia nomen celebre obtinuiſſe plantula marina (fortè cum multis aliis ad regnum animale reducenda), quæ ſub *Corallinæ* nomine in officinis proſtat. Certè *Conradus Geſnerus* (*c*) ad vermes necandos præſcripſit *Corallinam* tritam, ſed non cribratam. Facilè patet, & alios pulveres ſcabros & innoxios tentari poſſe ad eundem uſum.

Secunda claſſis continet illa remedia, quæ ingrato fœtore vermibus infeſta ſunt.

Allium inter hæc principem locum obtinet, cùm odorem ſatis fortem, penetrabilem, ingratum non aſſuetis, ſpiret quaquaverſum. Ab humano corpore facilè fertur, multiſque, utì notum eſt, in deliciis eſt; dum alii abominantur ejus odorem; inter quos & *Horatius* fuit, qui ut parricidii pœnam allium, cicutâ nocentius, dari voluit; cùm tamen videret, impunè comedi à plebe, exclamavit: *O dura meſſorum Ilia!* Semper in deliciis fuit hominibus, qui duro labore vitam ducunt. Mille & ſexcenta talenta erogata fuerunt in *allia*, *cepas*, & *raphanos*, pro operariis pyramides exſtruentibus (*d*). Adeò autem penetrabile allium eſt, ut tota cutis, ad apices digitorum uſque, ſpiret allium in hominibus, qui quotidiano ejus uſui indulgent; imò, dum cataplaſma, ex *Allio*, *malvâ*, *&c.* paratum, in Iſchuriâ applicabatur lumbis, poſt mortem aperto abdomine ſtatim exſpirabat allii odor (*e*). Hinc *Allii* virtus æquè facilè per venas abſorbentes ingreditur, ac per vaſa arterioſa penetrat. Ob penetrabiles illas *Allii* vires *Galenus* (*f*) dixit: *Itaque ego Agreſtium Theriacem illud edulium appello. Ac, ſi quis, vel Thracas, vel Gallos, vel denique qui frigidam regionem incolunt, veſci alliis vetuerit, non leviter iis hominibus nocuerit.* Eodem in loco dixit: *Allium* flatus diſcutere; ſed *Hippocrates* (*g*) dixit de allio: *Flatum autem parit, propter ſpiritûs vehementiam*; & alibi (*h*): *In utero autem quùm flatum excitare volueris, allii caput unicum, & laſeris ſuccum, ad ſubdititia admiſceto.* Verùm in Capitulo de *Ructibus & Flatibus* dictum fuit, carminantia, ſive flatus diſcutientia remedia, dum flatus diſcutiunt, etiam flatus producere, cum blando aromatico ſtimulo leviter irritent inteſtina, ut in variis locis contrahantur, hoc effectu, ut ſpaſmus fixior in quodam loco ſolvatur; tunc ſequuntur borborygmi, & paulò pòſt flatuum exploſio ſurſum vel deorſum.

Prodeſſe poterit ergò allium, non tantùm, dum odore vermibus moleſtum eſt, verùm etiam, dum, aucto motu in fibris inteſtinorum, adhæſionem vermium ad latera inteſtinorum minuit ita, ut faciliùs à catharticis remediis expelli poſſint. Imprimis autem actio allii efficacior erit in illis, qui non aſſueverunt quotidiano ejus uſui; in talibus enim minùs agit. Bulbum allii, ſi minor fuerit, integrum, vel in aliquot partes ſectum, ſi deglutiant ægri ſemel de die, tunc manet odor allii perpetuò in ventriculo & inteſtinis. Cocti in aceto bulbi allii condimentum menſis dant ſatis gratum; verùm tunc allii vis inertior eſt. Si *Aſcarides* in pudendo muliebri

(*c*) Epiſtol. Medic. pag. 91.
(*d*) Herodot. Lib. II. pag. 137.
(*e*) Lobb of curing Fevers. pag. 53.
(*f*) Method. Medend. Lib. XII. cap. VIII. Charter. Tom. X. pag. 291.
(*g*) De Victus rat. ſanor. Lib. II. cap. VII. Charter. Tom. VI. pag. 470.
(*h*) De Infœcund. cap. XVIII. Charter. Tom. VII. pag. 857.

nidulentur, peſſaria anthelmintica commendavit *Hippocrates* (*i*); ſed ſimul addidit: *Et alliis coctis & crudis veſcatur, & Aſcarides exeunt ac moriuntur.*

Ad ſimiles uſus commendatur *Aſa fœtida*, longè magis graveolens allio, imprimis ſi recens, lactei adhuc coloris, ex Aſiâ adfertur; qualem aliquando videre mihi contigit; tunc enim vix tolerabilem odorem ſpargit: undè ſacculi, recèns collecta aſa pleni, dum transferuntur navi, ex mali cacumine ſuſpenduntur; ſi enim in navi recluderentur, nemo tolerare poſſet fœtorem; qui tamen ſenſim exſiccatione mitigatur. Interim in Aſiâ inter menſarum delicias aſa numeratur, dum condimentis miſcetur, vel patinæ leviſſimè perfricantur. De his legi poteſt *Kæmpferus in Amœnitatibus exoticis*. Undè *Hoffmannus* (*k*) verminoſam progeniem exturbare ſolebat ſpecifico ſuo anthelmintico, pilulis nempè ex *Aſâ fœtidâ, myrrhâ, croco, & mercurio dulci*, paratis.

Ad hanc claſſem ſpectat & *radix Valerianæ Sylveſtris*; quam *Phu verum Dioſcoridis* eſſe voluit *Fabius Columna* (*l*), & in ſe ipſo aliiſque ad ſanandam epilepſiam invenit efficacem, ſi ad drachmam ſemiſſem mane ſumeretur radix in pulverem trita. *Celeberrimus Marchant* (*m*) tentavit hujus radicis uſum in epilepticis ſanandis; & quidem pulchro cum ſucceſſu; ſed ſimul vidit, vermes expelli de corpore, & ſudare fortiter ægros. Radix hæc gravem valdè odorem ſpirat, &, cùm præcipuè per ſudorem agat, raró alvum moveat, videtur infeſta vermibus eſſe. Tot novis in uſum Medicum deductis remediis celebris Archiater *Storck*, feliciſſimo cum ſucceſſu, radicem Valerianæ junxit purgantibus & aromaticis, ad vermes pellendos (*n*).

Ob eandem, vel ſimilem ſaltem, rationem laudatur tanquam optimum anthelminticum caput mortuum, quod ſupereſt, poſtquàm magno igne expulſa fuerunt omnia volatiliora ex cornubus cervinis. Carbo enim manet ſolidus, friabilis, fœtidus, amarus; oleo craſſo tenaci piceo inquinatus adhuc (*o*).

Fortè & huc ſpectat *ſulphur*; quod, *ſi crudum humano ingeritur corpori, partitâ, ſed repetitâ crebrò, doſi, primas vias mirè repurgat, tandem ſatis validè, tumque morbos quoſdam cutaneos, verminoſos, metallicos mercuriales, efficaciter ſanat* (*p*). Sæpiùs dedi ſulphur tali modo, &, licèt ipſum ex ſe vix odorum ſit, niſi vel attritu vel igne caleſcat, tamen dum ſolvitur in primis viis, ſive vi noſtrorum humorum, ſive ab ingeſtis, tunc per alvum exeunt olidiſſimæ fœces. An ab illo inſolito fœtore vermibus noxa fit?

Minimè improbabile videtur, quòd plura alia detegentur, ſive caſu, ſive attentâ obſervatione, & variis tentaminibus prudenter inſtitutis. Summa talium utilitas ſtimulum addet Medicis, ut in hæc inquirant ulteriùs.

Sequitur tertia claſſis, quæ continet illa remedia, quæ vermibus nocere obſervata ſunt, licèt, nec aſperitate partium, nec ingratiſſimo odore, prædita fuerint.

Scripſit *Galenus* (*q*) de *Perſicâ arbore*, quod *in germinibus & foliis vincentem*

(*i*) De Mulier. Morb. Lib. II. cap. LX. Charter. Tom. VII. pag. 832.

(*k*) Medic. Ration. Syſtem. Tom. III. Sect. I. cap. V. §. 32. pag. 110.

(*l*) In Phytobaſano, pag. 113-121. & in Ecphraſi Plantar. pag. 210.

(*m*) Academ. des Scienc. l'an 1706. Mém. pag. 333. &c.

(*n*) Ann. Medic. ſecund. pag. 228. 286.

(*o*) H. Boerh. Chem. Tom. II. Proceſſ. CXX. pag. 359.

(*p*) H. Boerh. Chem. Tom. II. Proceſſ. CXLIX. pag. 419.

(*q*) De Simplic. Rer. Facult. Lib. VII. n°. 17. Charter. Tom. XIII. pag. 209.

habet amaram qualitatem. Proindè folia ejus trita, & ſuper umbilicum impoſita, lumbricos necant. Ex obſervatis *Celeberrimi Boulduc* (*r*) conſtat, infuſum florum, utì & tenerorum foliorum, arboris Perſicæ blandam vim purgantem habere; illudque laudat, tanquàm optimum remedium ad vermes infantum. Quid de amaris ſentiendum ſit, dicetur ſtatim, & paragrapho ſequenti patebit, lenia purgantia vix unquam ſufficere. Undè hoc remedium peculiari quâdam virtute in vermes agit.

De *Filice* dixit *Galenus* (*s*): *Radicem habet maximè utilem: latum enim lumbricum interficit, ſi quis eam quatuor drachmis in melicrato ebibat.* Confirmat *Geleni* ſententiam *Celeberrimus Marchand* (*t*). Teſtatur enim, conſtare infinito numero experimentorum, radicem filicis eſſe mirum, & certum remedium ad expellendos omnis generis vermes de corpore humano. Veroſimile videtur, remedium illud ex filice paratum (*Eau de Fougeres*), quod tanquam arcanum *Andry* ſibi & genero ſuo *Dionis* reſervavit, filicis radicem pro baſi habere; nec diffitetur hoc; ſed peculiarem quamdam *filicis radicum* præparationem requiri prætendit (*u*). Poſt mortem *Andry*, gener ejus *Dionis* (*v*) publico perſuadere conatur, pauculum tantùm de filice ingredi hoc, arcanum, & numeroſa alia adeſſe ingredientia. Sed quiſque novit, arcanorum venditoribus non ſemper habendam eſſe fidem. Ingenuum decet, ut generis humani utilitatem lucro magis æſtimet. Sed auri ſacra fames ſæpè aliud ſuadet. Nunquàm me pœnituit, candidè communicaſſe omnibus, ſi quid in arte utile noviſſem, nec pœnitebit, certus ſum, illo tempore,

Dum numina nobis
Mors inſtans majora facit.

Plura fortè alia ſimilem effectum habent. *Scordium*, in pulverem tritum, ſæpè profuiſſe in affectibus verminoſis, teſtatur *Barrere* (*x*). Ingens Anthelminticorum remediorum catalogus videri poteſt (*y*).

Amarorum, Aromaticorum. Talia remedia ad roboranda viſcera primæ coctionis ſolent, proficere, & Leucophlegmaticam corporis cachexiam, quæ verminoſis morbis favet (1362), emendant. An verò amarities vermibus adeò infeſta ſit, non ita conſtat.

Scripſit quidem *Galenus* (*z*) vermes necari amaris; & poſteà addidit; *At teretes quidem Abſinthium perimere poteſt. Latæ vehementiora medicamenta deſiderant; cujuſmodi eſt Filix; pari modo quæ aſcaris dicitur.* Sed ex antè memoratis obſervatis patuit, vermes in duodeno inteſtino repertos fuiſſe ſæpiùs, in quod per ductum communem depluit amara bilis. Conſtat *Celeberrimi Redi* experimentis, vermes tam terreſtres, quàm humanos, in amariſſimis decoctis manere diù ſuperſtites; brevì autem

(*r*) Académ. des Scienc. l'an 1714. Hiſt. pag. 49.

(*s*) De Simplic. Rer. Facult. Lib. VIII. n°. 39. Charter. Tom. XIII. pag. 223.

(*t*) Académ. des Scienc. l'an 1701. Mém. pag. 285.

(*u*) Andry, ſur la Générat. des Vers, Tom. II. pag. 531.

(*v*) De Tæniâ, pag. 46.

(*x*) Obſervat. Anatom. &c. pag. 170.

(*y*) Andry, ſur la Générat. des Vers, Tom. II. pag. 609. & ſeq. Le Clerc, Hiſtor. Lumbric. lat. pag. 408. & ſeq.

(*z*) Meth. Medend. Lib. XIV. cap. ultim. Charter. Tom. X. pag. 343.

perire

perire in aquâ, melle vel ſaccharo edulcoratâ. Non tantùm in hepate, bilis officinâ, inventi fuerunt vermes, ſed in ipsâ cyſtide felleâ ovis, bilem amariſſimam continente, placidè natabant vermes (*a*). Fatetur *Coulet* (*b*), quòd *nullum invenerit liquidum adeò amarum, quod amaritie ſuâ vermes exſtinguere poſſet immò ex oppoſito, eos ſemper & vivaciores, & vegetiores, in talibus liquidis inveniebat.* Addit tamen, quòd vermes non diutiùs vixerint in amaris liquoribus, quàm in aquâ purâ. Teretes vermes, ex vituli mactati inteſtinis deſumti, bili bubulæ immerſi vixerunt per novem circiter horas. In amariſſimis infuſis *Aloës*, & *colocynthidis*, utì & in infuſo *corticis Peruviani*, tam diù vivebant vegeti hi vermes, ut *Celeberrimus Torti* (*c*), moræ pertæſus, eductos ex his liquoribus vermes immerſerit *ſpiritui vini*; in quo ſtatim necabantur. Sed & *Allii* ſuccum, paucâ aquâ dilutum, tulerunt facilè. Hæc ſufficere videntur, ut pateat, ab amaris aromaticis non tam facilè necari vermes, ac quidem multi crediderunt.

Mercurialium. Cùm inſectis cutaneis necandis argentum vivum, pinguibus ſubactum, ſerviat egregiè, hinc cogitatum fuit, vermibus inteſtinorum necandis illud etiam utile futurum. Sunt, qui, ex *Braſavoli* conſilio, pauca grana mercurii crudi infantibus ingerebant, ad vermes necandos; & dicitur, hoc pulchro cum ſucceſſu factum fuiſſe (*d*). Dubitari tamen non ſine ratione poteſt, an tantillum argenti vivi vermes necare poſſet. Tutum enim minimè foret in tenellâ ætate, repetitas tales doſes exhibere. Imò non videtur certò conſtare, quòd argentum vivum adeò noxium vermibus ſit. Obſervavit Egregius Medicus, & Hiſtoriæ naturalis cultor, *Scopoli* (*e*), nullibi plures, aut frequentiores, obſervari lumbricos inteſtinorum, quàm circa fodinas argenti vivi. *Nulla ætas reperitur, & nullus eſt ſexus, qui iiſdem non laboret.* Tamen homines illi vivunt in aëre, volatili per ignem reddito argento vivo, inquinato, & ſæpè ab his exhalationibus malè afficiuntur. Præterea argentum vivum ore hauſtum, etiam majori copiâ, ſolet ſatis citò per alvum exire.

Alii fuerunt in hâc opinione, aquam, ſi ebulliat cum argento vivo, vel digeratur tantùm, acquirere vim anthelminticam inſignem; undè, talem aquam, ſi potetur, vermes certò necaturam, aſſerunt. *Pauco tali & innoxio potu omnes vermes interimi tam in inteſtinis, quàm alibi, in ulceribus etiam, ſi aqua iſta affundatur*, ſtatuit *Helmontius* (*f*). Crediderunt hinc multi, aliquid de argento vivo ſolvi in aquâ; in quâ opinione fuit & *Celeberrimus Hoffmannus* (*g*); qui ſic habet: *Quin etiam ſola aqua communis, propter ſubtiliſſimum illud univerſale, in poris ejus reſidens, ſal, tandem, coctione diutiùs inſtitutâ, ex argento vivo partes abradit; undè hoc decoctum ad luis Venereæ virus, item ad verminoſam progeniem expellendam, in praxi non ignotum eſt.* Imò *Dionis* (*h*) teſtatur, ſe vidiſſe ægros, poſt diuturnum aquæ mercurialis uſum, tremore omnium membrorum correptos fuiſſe; ut contingere ſolet illis, qui mercurio crudo imprudenter uſi fuerunt, vel halitibus mercurialibus diù expoſiti, utì in deaura-

(*a*) Le Clerc. Hiſtor. Lumbric. lat. pag. 94.
(*b*) Tractat. de Aſcarid. & Lumbric. lat. pag. 32. 33.
(*c*) Therapeut. Special. Febr. Lib. V. cap. VI. pag. 510. 511.
(*d*) Herman. Kau, Diſſ. de Argent. vivo, pag. 14.
(*e*) De Hydrargyro Idrienſi, pag. 155.
(*f*) In fine capituli *Sextuplex digeſtio alimenti humani*, pag. 180.
(*g*) Medic. Ration. & Syſtem. Tom. II. Part. II. cap. VI §. IV. pag. 261. 262.
(*h*) Diſſertat. ſur le Tænia, pag. 45. & ſeq.

toribus toties obſervatur. *Heiſterus* notavit (*i*), columbas verminoſas ſanatas fuiſſe, dum potabant aquam, cui argentum vivum miſcebatur.

Experimenta tentata fuerunt (*k*), ut detegeretur, an aquæ puræ argentum vivum aliquid largiretur per infuſionem, digeſtionem, coctionem, ipſam? concluſum fuit, nihil deceſſiſſe argento vivo. Cùm autem raro aquæ; quæ potui communi ſervire ſolent, puræ ſint ab omni ſale, & hodie noverimus, mercurium ſolvi non tantùm in acidis, verùm etiam affici à ſalibus alcalicis, & neutris, hinc mirum non eſt, ſi tali aquæ aliquid communicetur à mercurio. Sed ſimul videtur ab aquâ purâ argentum vivum nullo modo affici. Credit & hoc *Helmontius* (*l*), qui affirmat, virtutem anthelminticam conciliari aquæ, ſi in illâ maceretur argentum vivum; præcipuè autem, ſi ebullitio acceſſerit: *Hæc aqua namque, etſi ne minimum quid de argento vivo in ſe ſorbeat, aut ad ſui naturam convertere queat, attamen ab argento vivo proprietatem, non item ſubſtantiam, mutuat, ſic ut pota aqua ejuſmodi necet lumbricos univerſos, & aſcarides, exiſtentes etiam, quo potus iſte nunquam pervenit; quippe qui mox totus in lotium, rapitur, &c. Sic unica uncia argenti vivi millies poterit menſuram aquæ inficere, attamen permanere in pondere & proprietate priſtinis, &c. Fit nempe id abſque ullâ argenti vivi paſſione, diminutione, mutatione, debilitate, aut alteritate.* Deindè illud adhuc latiùs deducit.

Fateri debemus, dari remedia talia, quæ abſque jacturâ ſenſibili ponderis ſui imbuunt liquida, quibus infunduntur, vi medicatâ, quæ totum corpus turbat mirabiliter. *Vitrium Antimonii*, *regulus Antimonii*, infuſa vino, non mutantur, nec perdunt ſenſibiliter de pondere ſuo, nec vini ſapor, odor, color mutantur; & tamen unciæ binæ talis vini antimoniati ſi dentur homini ſaniſſimo, totum corpus turbant, furſùm deorſúmque evacuant.

Undè apparet, liquidis, dum infunduntur vel decoquuntur cum rebus metallicis, poſſe communicari vires mirabiles. Sollicita & repetita obſervatio ſola determinare poterit, quid ab hoc remedio ſperandum ſit. *Torti* (*m*), *vi illatâ, ſubmerſit lumbricum hydrargyro; qui, aliquo etiam nonnunquam mercurii granulo exteriùs onuſtus, emergebat: huic poſt modum aqua ſimplex ſuperaddebatur, ipſius præexiſtentis mercurii agitatione, quantum licet, roboratâ, quâ lumbricus ab externi aëris immediato contactu & injuriâ tutus evadebat.* Cùm autem per novem & ultra horas viveret vermis, moræ pertæſus *Torti* illum ſpiritui vini immiſit, atque necavit.

Cæterùm præparata Mercurialia expellendis de corpore vermibus prodeſſe inſigniter, patebit ſequenti paragrapho.

Acidorum. Fortia & rodentia acida nocere vermibus, certum eſt; ſed hæc ferri non poſſunt ab inteſtinis & ventriculo, niſi priùs copioſâ aquâ diluta fuerint; at tunc minùs nocebunt vermibus. Obſervatum fuit, acetum alacres & vividiſſimos reddidiſſe vermes humanos, dum citò necaret vermes terreſtres (*n*). Verùm illa vivacitas & alacritas ex valido vermium motu cognoſcitur illo tempore, dum irrorantur aceto, & indè concludi probabiliter poſſet, vermes humanos non refici aceto, ſed moleſtiam

(*i*) Wahrnehm. n°. 200. pag. 351. 352.

(*k*) Inſtitut Bonon. Tom. II. Part. I. pag. 118. Part. II. pag. 117.

(*l*) In Capitulo: *In verbis, herbis, & lapidibus, eſt magna virtus*, pag. 459.

(*m*) Therapeut. Special. Feb. Lib. V. cap. VI. pag. 510. 511.

(*n*) Van-Doeveren de Verm. Inteſtin. p. 68.

pati, quam irrequietus motus teſtatur. De Lumbricis terreſtribus pariter obſervavit *Torti* (*o*), quod ſtatim interirent, ſi aceto immergerentur (*p*). Vermis autem teres vitulinus ſex horarum ſpatio manſit in aceto, antequàm moreretur. Videtur ergò acetum vermibus moleſtum eſſe, & fortè hoc efficere, ut irrequieto motu vermes removeantur ab adhæſione ad inteſtina, ſicque faciliùs expelli poſſint. Apud *Amatum* (*q*) deſcribitur pulvis ad vermes, cui magnam efficaciam tribuit: *Corallinæ, Sem. Santonicæ, ana partes duas: Dictamni albi, biſtortæ, tormentillæ, ana partem unam*: Hæc in pulverem redacta irrorabantur aceto acerrimo; dein in umbrâ ſiccabantur. Doſis erat à drachmâ ad drachmas tres, pro diversâ virium & morbi magnitudine. Poſt exſiccationem aceti partem acidiſſimam manere, ex Chemicis ſatis notum eſt. *Aloen, Crocum, Myrrham* ſumebat *Boerhaavius* (*r*); his adfundebat vigecuplum aceti ſtillatitii vini acerrimi, in altâ phialâ chemicâ; coquebat per duodecim horas; colatura à ſubſidente fœce removebat acetum viribus ingredientium dives; reſiduo affundebat dimidium prioris quantitatis, coquebat ut priùs; binas illas tincturas miſtas, leni igne deſtillando, inſpiſſabat uſque ad reſiduum tertiæ partis; adeóque remanebat concentratum ſatis acidum aceti, impraegnatum viribus ingredientium. Laudat (*s*) hoc remedium; *Quoties in primis viis putredo, bilis fœtida, concreta pituita, lumbrici, & infiniti, de quatuor his cauſis, oriundi morbi ibidem dominantur.* A drachmâ unâ ad drachmas tres ſumitur hoc remedium, ex mulsâ, hydromelle, aut vino molli, dulci, mane, vacuo ventriculo, duodecim ad minimum horas poſt ultimum paſtum. Egregiè hoc profuiſſe ſæpiùs novi.

Vitriolatorum ex chalybe. In eâdem hâc paragrapho dictum fuit, limaturam ferri profuiſſe verminoſis, quatenùs ſcabritie ſuarum partium moleſta foret vermibus. Notum autem eſt, ferrum ſatis facilè ſolvi in humoribus noſtris, & inſigniter prodeſſe ferri ſcobem debili ſexui languenti; imò magis quàm alia ex ferro per artem laborioſam præparata (*t*). Si limatura ferri ſolvitur in oleo vitrioli, aquâ diluto, paratur inde *Vitriolum Martis* in officinis dictum; cujus drachma, ſi diluatur in librâ aquæ puræ, & potatur jejuno ventriculo, cum leni deambulatione, *aperit, laxat, purgat, urinam movet, lumbricos necat, pellitque, fœces alvi aterrimas tingit, aut inſtar terræ argillaceæ format, fibras roborat, hâcque ratione multos, hoſque diverſiſſimos morbos ſanat* (*u*). Hæc quantitas adulto homini datur, minor junioribus: quibuſdam nauſeam movet; tamen ſatis facilè fertur, & poteſt ſyrupo quodam officinali edulcorari malignus vitrioli Martis ſapor. Cùm autem fœces tingat atro colore, ſi per tres quatuorve dies ſucceſſivos hoc remedium adhibetur, totus tractus inteſtinorum imbuitur ſapore vitriolico, & pariter omnia liquida, quæ ingeruntur, vel ex viſceribus ſecreta in inteſtina derivantur. Vermes in ventriculo ſatis certò ac citò necat; & tunc plerumque paulò pòſt vomitu expelluntur. Obſervatum eſt aliquoties, poſt limaturam ferri datam prodiiſſe vermes colore ferrugineo tinctos. Ferrum, in acido vegetabili ſolutum (*v*), mitius dat remedium, efficax tamen.

(*o*) Therapeut. Special. Feb. Lib. V. cap. VI. pag. 512.
(*p*) Ibid. pag. 510.
(*q*) Curat. Medicin. Cent. III. Curat. XCVII. pag. 354.
(*r*) Chem. Tom. II. Proceſſ. LXXXI. p. 277.
(*s*) Ibid. pag. 278.
(*t*) Ibid. Proceſſ. CLXII. pag. 440.
(*u*) Chem. Tom. II. Proceſſ. CLXII. pag. 439.
(*v*) Ibidem. Proceſſ. CLXVII. pag. 441.

Vel cupro. In omnibus remediis, quæ ex cupro fiunt, longè majori cautelâ opus eſt; vitriolum Martis cum acido potentiſſimo, vitrioli nempè oleo, paratum tutò datur, & notabili copiâ fertur à corpore humano, utì modò dictum fuit: ſed cuprum in acido vegetabili ſolutum, quod multò mitius eſt, non niſi ſummâ cum prudentiâ, & vix ſine periculo, internè dari poteſt. Notum eſt, quanta mala contigerint, dum ærugine infecta vaſa cibis parandis adhibita fuerunt. Novi optimum & ſincerum vinum, in phialâ argenteâ clausâ ſervatum, peſſima mala produxiſſe, dum potaretur: illud autem non ab argento factum fuit, ſed à cupro, quod in utenſilibus ex argento paratis ſemper adeſt. Phialæ enim illius argenteæ ſuperficies interna ærugine obducta inveniebatur, dum in cauſam horum malorum inquirebatur.

Interim tamen cuprum in acidis ſolutum dat efficax inſectis venenum. *Solutio cupri in aquâ forti ſi diluatur aquâ quàm plurimâ, pediculos, pulices, pediculos planos pubis, promtè eradicat* (*x*). Vidi, inſecta in ſinubus frontalibus nidulantia, dolores ſævos & vertiginem moleſtiſſimam producentia, enecta & expulſa fuiſſe, dum granum vitrioli cupri in unciâ mediâ aquæ ſolutum per nares attrahebatur.

Cuprum ſolutum in ſale alcalino volatili, vel in ſalibus neutris, mitiùs agit. Undè laudata fuit tinctura cærulea, quæ ex ſaturatâ muriâ ſalis ammoniaci & limaturâ cupri paratur, tanquàm antepilepticum puerorum remedium. Notum eſt, frequenter inſultus epilepticos à vermibus produci: *Guttulæ pauculæ, in hydromelle datæ jejunis, levi motu, alvi ſubductione, nauſeâ inductâ, mirè mutant pigros, tenellos ſtomachos; hos excitant, aquas, pituitas, educunt, vermes occidunt* (*y*). Notavit idem Celeberrimus Auctor (*z*), quaſdam aquas ſtillatitias anthelminticâ vi imbui tantùm ideò, quia cuprum ſolutum continent. Dum enim accuratè deſcribit methodum parandi aquas ſtillatitias ex fragrantibus plantis, notat, primò prodire aquam, quæ alba, craſſa, odora, ſapida, ſpumoſa, turbida, apparet; quæ ad uſus medicatos ſervanda. Si continuetur deſtillatio, ſequitur altera aqua, pellucida, tenuis, odore proprio plantæ carens, ſapore nativo plantæ deſtituta, ſed acidula ferè. Si cava ſuperficies alembici ænei ſtanno haud accuratè obducta fuerit, tunc hæc aqua poſtrema cuprum rodit, virideſcit quandoque, nauſeoſa, emetica, venenata, evadit utentibus, debilibus imprimis, infantibuſque, ſurſùm deorsùm, acri cum tormine, alvum perturbans. Tunc hæc aqua vim anthelminticam acquirit; ſed à cupro ſoluto tantùm; quod vermibus admodum infeſtum eſſe, docent experimenta *Torti* (*a*), qui obſervavit, vermes teretes vitulinos, dum immergerentur infuſioni viridis aeris, mox feciſſe obſervabiles admodum motiones & contorſiones; in aliis liquidis longè minùs: vitam tamen ſatis diù protrahebant in illâ infuſione æruginis. Adeò autem agitabantur vermes, dum immergebantur huic ſolutioni, *ut non ſemel ad explorandum, an vermis aliquis, de quo adhuc ambigebatur, num eſſet exſtinctus, verè viveret (quod in inſectis hiſce haud ita facilè ſemper noſcitur), tanquam ad Lydium lapidem factus fuerit recurſus ad infuſionem viridis aeris.* Si enim non planè mortuus erat vermis, ſtatim aliquem motum edebat.

Obſervaverat *van Doeveren* (*b*) miros effectus à *ſpiritu juniperi vulgaris*, quo

(*x*) Ibidem. Proceſſ. cxc. pag. 477.
(*y*) Ibidem. Proceſſ. clxxxix. pag. 476.
(*z*) Ibidem. Proceſſ. xv. pag. 71.

(*a*) Therapeut. Spec. Feb. Lib. V. cap. vi. pag. 510. 511.
(*b*) Diſſertat. de Verm. Inteſtin. pag. 69.

plebs apud Batavos abutitur toties ; hinc dubitat, an non peculiari quâdam efficaciâ ageret ? Spiritus fermentatus ex frumento paratus deſtillatur cum baccis juniperi, quarum fragrantia, ſpiritui frumenti unita, dat ſpiritum juniperi dictum. Non videtur autem à *junipero* pendere vis anthelmintica. Experimenta *Torti* (*c*) docuerunt, in ſpiritu vini ſtatim necari vermes teretes vitulinos ; lumbrici terreſtres vix tangebantur à ſpiritu vini, quin perirent illicò. Hinc videtur ſpiritus frumenti plus & citiùs nocere vermibus, quàm juniperi aroma. Undè concluſit *Torti* (*d*) ſequentia : *Cùm primò in vini ſpiritu, mox in aceto, & tertio loco in vino, interire lumbrici utriuſque ſpeciei fuerint obſervati, videtur conjici poſſe, quòd vino, aliiſque liquoribus ex vino prodeuntibus, præcipuè verò, parti illius ſpirituoſiori, inſit aliquid hujuſmodi inſectis inimicum, quod illos hebetet, inebriet, ac tandem occidat ; quemadmodum gallinas, grano vini ſpiritu imbuto nutritas, ferè ut mortuas ad tempus in terram concidere, vulgò ſatis eſt notum.* Credebat *van Doeveren*, in pituitam, vermium nidum, *agere ſpiritum juniperi ;* ſed ipſis vermibus videtur nocere potiùs. Confirmari hoc videtur præterea obſervatione Medicâ, quæ apud *Baglivium* (*e*) legitur, de conſtitutione ferè epidemicâ febrium putridarum atque malignarum ; quæ *Maſſæ Tudertinorum in Umbriâ* regnabat ultimo elapſi ſæculi anno. Singuli ægri vermes teretes magnâ copiâ excernebant : *Hi vermes vivi, poſiti in vinum, ſtatim peribant ; in oleo, aquâ ſaccharatâ, ſpiritu vini, aceto, ſucco limonum, per plures horas vivebant, ac plures dies. Ægroti, qui vinum bibebant, penè omnes ſanabantur.* In febre Caſtrenſi verminosâ vinum, & imprimis ſerum lactis vinoſum, profuiſſe novi, dum largâ copiâ potabatur. Si in ventriculo hærent tales vermes, ſtatim à potu vinoſo afficiuntur.

Cæterùm in obſervatis *Torti*, qui vermes teretes vitulinos exploravit, habetur, quòd citiſſimè necabantur in *ſpiritu vini*, dein in *aceto*, tardiùs in *vino* : hinc mirum videtur, quòd teretes vermes humani citò exſtincti fuerint in vino, & per horas, imò per dies, in ſpiritu vini, & aceto, vivere potuerint. An in obſervatione ipſâ ſubrepſit fortè incuria ? An diverſa natura vermium teretium vitulinorum ab humanis in causâ eſt ?

Cùm autem nec vini copia, nec ſpiritus vini, tolerari poſſit abſque periculo in primâ ætate, patet facilè, in adultis tantùm quid ſperari poſſe à ſimilibus.

Ex obſervatis *Coulet* (*f*) patuit, vermes humanos magnum calorem ferre poſſe ; illicò autem necari à glacie, vel & aquâ gelidiſſimâ, ſed nondum conglaciatâ. Multi glacie delectantur ; & videtur aſſuetorum ventriculus illam ferre poſſe : periculoſum tamen ſemper eſt, ventriculum ſimul & ſemel implere aquâ gelidiſſimâ, quæ nocere quidem poſſet vermibus in ventriculo hærentibus, ſed certò frigoris illum gradum amittet aqua, antequam ad inteſtina pervenerit, adeóque vermibus inteſtinorum infeſta eſſe nequit. Gelidam aquam per clyſma injicere ſuaſerunt aliqui ; ſed nec hæc ad inteſtina tenuia penetrare poterit ; obſtat enim coli valvula. Fortè Aſcarides, circa finem inteſtini recti hærentes, & intolerabilem quandoque pruritum excitantes, glacie ano admotâ necari poſſent : ſed agiliſſimi illi vermes, ſimulac inſenſum frigus ſentiunt, tutiorem locum inveniunt facilè.

Cæterùm in *Materiâ Medicâ* ad hunc numerum plures habentur formulæ, quæ

(*c*) Vide locum modò citatum.
(*d*) Ibid. pag. 512.
(*e*) Oper. omn. pag. 699.
(*f*) De Aſcarid. & Lumbr. lato, pag. 3.

ad necandos vermes, in juniori imprimis ætate, adhiberi ſolent; & ad quarum normam plures aliæ ſimiles parari poterunt facilè. Fortè, vel caſus fortuitus, vel induſtria Medicorum, detegent alia anthelmintica, adhuc efficaciora, quæ abſque læſione ventriculi aut inteſtinorum vermes occidere valent. Hactenus enim cognita remedia nondum talem efficaciam monſtraverunt, cui certò confidere poſſumus in necandis vermibus. Viderat *Celeberrimus Homberg* (*g*) ſanum in reliquis juvenem, qui quatuor vel quinque annorum ſpatio quotidiè per alvum excernebat magnam copiam vermium, qui quinque vel ſex pollices longi erant; ſemel aut bis reddidit partem tæniæ, ulnam cum dimidiâ longam; undè veroſimile videtur, reliquos vermes, quos excrevit, fuiſſe cucurbitinos dictos. *Ab acetariis*, & fructibus horæis, abſtinuit omninò; & quævis anthelmintica, tunc temporis cognita, adhibuerat; ſed abſque fructu.

Credo, omnes Medicos, qui praxin exercent, ſæpiùs doluiſſe, quòd minùs felices effectus habuerint in necandis vermibus. Sæpiùs ſucceſſit vermium, ſive vivorum, ſive mortuorum, expulſio per purgantia, ſive ſola, ſive admiſtis ſimul talibus, quæ vermibus infeſta eſſe creduntur; de quâ methodo nunc dicendum erit.

§. 1372. EXpellendo Lumbricos vivos enectoſve ope purgantium amarorum, phlegmagogorum, Mercurialiumque.

Purgantia remedia præcipuum locum obtinuerunt ſemper inter anthelmintica, cùm parùm referat, an vermes vivi, an mortui fuerint, modò expellantur de corpore, & tutò ſimul hoc fieri poſſit. Si per remedia, præcedenti paragrapho enumerata, necari poſſint vermes, vel ſaltem ſic enervari, ut fortiter ſe inteſtinis affigere nequeant, faciliùs exturbari per remedia cathartica poterunt.

Purgantibus uſus fuit *Hippocrates* (*h*), ut latum lumbricum expelleret de corpore. Sic enim habet: *Quòd ſi quis hominem lumbrico laborantem curet, & medicamentum aut potionem dederit, ſi quidem homo probè præparatus fuerit, totus rotundus ut globus prodit, & homo ſanus evadit.* Poſteà addit, quòd ſi pars in rectum extenſa abrumpatur à lumbrico, duorum aut trium cubitorum longitudine, aut etiam longè major, tunc non curatur homo; & quidem multo tempore cum ſtercore nulla ſigna ſe produnt; ſed poſteà vermis increſcit. Hæc reſpondent exactiſſimè hodiernorum obſervatis. Dum enim integer expellitur vermis latus, ſemper in glomerem collectus apparet, & adeſt ſimul extremum tenuius, in globoſum apicem deſinens; quod filum vermis lati hodiè vocari ſolet. Vermem latum in glomerem ſic collectum figurâ expreſſit *Andry* (*i*).

Notum autem eſt omnibus, etiam in *Hippocratis* lectione vel mediocriter verſatis, φάρμακον, & φαρμακεύειν, non de quibuſvis remediis, ſed de purgantibus dici præcipuè. Simul conſtat, veterum purgantia fuiſſe admodùm valida: helleboris enim, granis cnidiis, elaterio, utebantur frequenter. Sic (*k*) *Hippocrates* fatetur de *Sca-*

(*g*) Académ. des Scienc. l'an 1707. Hiſt. pag. 9.

(*h*) De Morb. Lib. IV. cap. xv. Charter. Tom. VII. pag. 6.4.

(*i*) Sur la Générat. des Vers, pag. 33.

(*k*) Epidem. Lib. V. text. x. Charter. Tom. IX. pag. 336.

mandro, qui convulſus periit, octavo à primo convulſionis inſultu die, quòd diutiùs ſuſtinere morbum potuiſſet, niſi validum medicamentum, ſinceram bilem purgans, ſumſiſſet. Alia ſimilia habentur (*l*); imprimis de muliere, ſanâ, & robuſtâ, quæ à catopotio, conceptûs gratiâ deglutito, ventris dolore & inteſtinorum torminibus corripiebatur, intumeſcebat, ſanguinem vomebat; ſed non copioſum: tam malè autem ſe habuit, ut quinquies jam mortua crederetur. Triginta amphoris aquæ frigidæ corpus perfundi debuit; quod unicum opem ferre videbatur, cùm poſteà bilis copioſa deorſum ſeceſſerit. Vixit tamen.

Facilè quis credet, tantis turbis in corpore excitatis, nec vermem latum reſiſtere poſſe. Hinc cautelâ multâ utebantur veteres Medici, antequàm purgans darent: *Quùm quis corpora purgare velit, ea meabilia faciat oportet* (*m*); de quâ re videantur illa, quæ ad §. 605. n°. 13. dicta fuerunt. Hinc, dum expulſionem vermis lati tentandam ſuadet *Hippocrates*, monet, ut priùs probè præparetur corpus antequàm validum adhibeatur pharmacum. Balnea, cibi molles, quies, &c. adhibebantur illis, qui *Helleborum erant ſumturi.*

Juvenis, gonorrhœâ virulentâ laborans, habebat urethræ orificium obſitum plurimis verrucis venereis; cùm à me auxilium peteret, dedi validum purgans, ex *Turbith minerali*, *Scammoneo*, *Reſinâ Jalappæ*, compoſitum. Validè purgatus ab hoc remedio fuit; gonorrhœa fuit emendata; verrucæ corrugatæ, flaccidæ, ceciderunt ſponté poſt paucos dies. Sed ſimul oſtendit mihi vermem latum integrum cum filo ſuo, qui medicamenti vi expulſus fuerat. Noverat ille, quòd vermem latum haberet; ſed, de morbo venereo ſollicitus tantùm, mihi non indicaverat. Varia anthelmintica ſe ſumſiſſe faſſus eſt; ſed incaſſum. Poſteà tentavi ſimile remedium cum ſucceſſu aliquoties. Cùm multùm corpus turbet, dedi illud bis in menſe; raró ter ſumtum fuit, quin vermis prodierit totus.

Hydragogum Argentum Boylei, vel Angeli Salae, ſi ſollicitâ arte paratum fuerit (*n*), & grana duo cum ſacchari conici granis ſex in mortario vitreo terantur minutiſſimè, deindè cum decem granis paſtæ panis formentur in Catapotiâ, & deglutiantur ab homine adulto jejuno, ſuperbibendo uncias quatuor, vel ſex, aquæ mellitæ calidæ, purgatio per alvum ſequitur: *Necat lumbricos, tænias, aſcarides. Cavendum à nimio uſu; à nimis largâ doſi cavendum: rodit ſemper, & labefactat, ventriculum imprimis. Quod vitii Rob Juniperi baccarum ſanat.*

Celeberrimus *Boulduc* (*o*), examinans *gratiolam* dictam herbam, quæ inter potentiſſima Hydragoga remedia numeratur, & ſursùm ac deorsùm potenter evacuat, dum in ſubſtantiâ vel infuſo ſumitur, invenit hanc plantulam habere inſignem vim Anthelminticam; præcipuè ſi infundatur lacti recenti; tunc enim mitiùs agit. In Americâ parant decoctum ex *Spigeliâ Linnæi*; quæ adeò venenata eſt, ut Galli huic plantæ nomen famoſiſſimæ olim in Galliâ veneficæ (*Brainvillers*) dederint. Sursùm & deorsùm fortiter evacuat, vermeſque certò expellit. Cùm autem verminoſi morbi ibi frequentiſſimi ſint, ex hoc decocto ſyrupum parant, ut omni anni

(*l*) Ibid. text. xxv. & ſeq. pag. 342. 343.

(*m*) Hipp. Aphoriſm. ix. Sect. ii. Charter. Tom. IX. pag. 49.

(*n*) H. Boerh. Chem. Tom. II. Proceſſ. clxxxiii. pag. 467. 468.

(*o*) Académ. des Scienc. l'an 1705. Mém. pag. 186.

tempore ſemper præſto ſit efficax medela. Sic audivi à fide digno teſte. Verùm *Patrick Browne* (*) certitudinem virtutis Anthelminticæ hujus plantæ laudat quidem, ſed teſtatur, hoc remedium ſomnum facere, inſtar opii. Simul monet, poſt uſum hujus remedii, lene purgans debere dari ex infuſo *ſenæ*, *rhabarbari*, *mannâ*, &c.

Satis autem patet, omnia hæc valida remedia magnâ cum cautelâ tantùm adhiberi poſſe, & vix locum habere in teneris infantibus unquam. Sed & mitiora habentur purgantia, ſatis efficacia tamen. *Gialappa*, notiſſimum purgans, & frequentis apud vulgum uſûs, tale dat remedium; de quo *Wepferus* (*p*) teſtatur ſequentia; *Gialappam lumbricos latos præ multis expellere, primùm caſu, poſteà plurimis experimentis, didici.* A magiſterio, ſive reſinâ, jalappæ, ad ſcrupulum datâ cani ſemeſtri, & dein vivo diſſecto, inventa quidem fuerunt in ventriculo & inteſtinis ſigna inflammationis (*q*); ſed hoc minùs metuendum videtur à pulvere *radicis Gialappæ*, quo uti malo potiùs, quàm ejus reſinâ, quæ tenaciſſima eſt, & facilè adhæret ſuperficiei ventriculi ac inteſtinorum, túncque tormina moleſta, & hypercatharſes, ſæpè producit. Cùm autem *Gialappæ radix* ſeligatur talis, quæ habet copioſas ſtrias reſinoſas, hinc, majoris cautelæ gratiâ, curo, ut pulvis ejus diù teratur in mortario vitreo cum dimidiâ parte ſacchari puri ſicci; ſic enim tenacitas reſinoſa, à quâ imprimis metuendum videtur, frangitur. Mulier quadragenaria, quæ inſtante menſtruâ periodo vermes cucurbitinos, & vivaciſſimos quidem, ſolebat excernere, præterea aliquot ulnas vermis lati per alvum depoſuerat ante biennium: undè de vermis lati præſentiâ nullum erat dubium. Tentavi decantatiſſima Anthelmintica; diù uſa fuit cupro ſoluto in muriâ ſalis ammoniaci; ſed abſque ullo effectu. Inceperunt tumere pedes, crura, femora, dein & venter. Cùm debilis & languida eſſet, dedi drachmam mediam *radicis Gialappæ*, diù cum ſaccharo tritæ, & paulò pòſt excrevit vermem latum, ſex ferè ulnas longum, vivum, & alacriter ſe moventem. Periit tamen poſteà lento hydrope.

Quandoque profuit, per plures dies replere totum inteſtinalem tubum halitibus fœtidis, qui vermibus infeſti creduntur, de quibus præcedenti paragrapho dictum fuit. Sic v. g. per triduum, vel quatriduum, aliquot grana aſæ fœtidæ deglutienda dedi ter quaterve de die, & poſteà purgans exhibui ſatis acre, habitâ ſemper ratione virium, & ætatis. Sæpiùs feliciter ceſſit.

Aliis magis placuit, Anthelmintica purgantibus miſcere, ut hæc, ingrata vermibus, citiùs per totum tractum inteſtinorum applicarentur. Felicem indè ſucceſſum aliquoties vidi, & plures obſervationes hoc confirmant (*r*). *Extractum Hellebori nigri cum vitriolo Martis*, omnibus vulgaribus Anthelminticis incaſſum tentatis, nunquam caruiſſe ſucceſſu, teſtatur *De Lille* (*s*). *Ex ſale polychreſto, jalappâ, valerianâ, ad drachmam ſumtis, additis oxymellis ſcillitici unc.* IV, *unciâ mediâ corticis winterani, & vini generoſi libris duabus*, confecit *Storck* remedium, cujus uncia quater de die dabatur adultis; junioribus verò ad drachmam unam alteramve (*t*);

(*) Civil and Natural Hiſtory of Jamaica in three parts, in-folio, London. 1756. pag. 156. Car. Linnæi Amœn. Academ. Volum. V. pag. 140.

(*p*) Cicut. aquat. Hiſtor. & Noxæ, cap. XV. pag. 224.

(*q*) Cicut. aquat. Hiſtor. & Noxæ, cap. XV. pag. 222.

(*r*) Acta Phyſic. Med. natur. curioſ. Vol. IX. Obſervat. XIV. pag. 41.

(*s*) De Palpitat. Cord. pag. 255.

(*t*) Ann. Medic. ſecund. pag. 228, & 286.

felici

felici pariter cum ſucceſſu. In hoc remedio talia ſunt, quæ pituitam, vermium nidum, attenuant, alia quæ vermibus infeſta habentur, & *Gialappæ* radix, quæ alvum movet.

Ex omnibus his patere videtur, præcipuam ſpem curandi morbos verminoſos poni in remediis evacuantibus. Remedia, quæ arcani ſub titulo commendantur, & felici effectu ſe commendaverunt ſæpiùs, fuerunt inventa talia imprimis, quæ corpus turbant ſatis, & ſurſum deorſúmve evacuant.

Ad hanc claſſem videtur pertinere remedium D. *Herrenſchwand*, quod nondùm publico communicatum fuit, & de quo ſequentia novimus (*u*). Quatuor pulveres ſunt, quorum primus, ſub titulo remedii præparatorii, ſumitur pridiè. Cœna levis conceditur ægro; & dum ſe ad ſomnum componit, dantur bina cochlearia *olei amygdalini*, vel *olivarum*. Sequenti mane, jejuno ventriculo, primam doſin ſpecifici remedii ſumit æger; à quâ bis levis vomitus ſequi ſolet; totidémque per alvum evacuationes; quæ certò ſequuntur; ſed vomitus non ſemper; qui videtur fieri à motu vermis lati. Intra bihorii ſpatium & vomitus, & alvi evacuatio, ceſſant; dein juſculum propinatur ægro. Hoc facto, ſecunda doſis exhibetur; quæ eundem omninò præſtat effectum, ac prior; ſed plerumque vermis latus expellitur; undè non ſemper opus eſt, tertiam doſin exhibere. Si verò vermis nundùm exiverit, poſt tertiam doſin aſſumtam exit certò, citiùs vel ſeriùs, ſæpè vivus, ſemper integer, cum filo ſuo. Nec fatigatur æger ab hoc remedio plus, quàm ſi aliud catharticum remedium ſumſiſſet. Teſtatur Auctor, ſe viginti & tribus vicibus illud dediſſe, æquali ſemper ſucceſſu, in ſexu, temperie, ætate, variis, etiam teneris & delicatis.

Omnia autem hæc poſteà aliorum Medicorum obſervatis confirmata fuerunt.

Similia his in humaniſſimis literis ad me datis ſcripſit egregius Auctor; addiditque, in ducentis caſibus octo vel novem vicibus tantùm non ſucceſſiſſe remedii effectum. Addit dein ſequentia: *Omnes ægri ſic curati erant, Helveti, circa Genevam, Neufchatel, de Biena, & de Morat; neque per duos cum dimidio annos, quo dedit hoc ſpecificum, ullus rediit querens de hoc verme; quem tamen ſubaudiverat rediiſſe in Hollandiâ poſt uſum hujus ſpecifici, quod fortiter purgat ſursùm & deorsùm. Bis vidit duos vermes latos excretos ab eodem ægro, qui peſſimè ægrotaverat. Plures ægri ſimul vermes teretes & aſcarides excreverunt. Servat Colon caninum, cujus tunicæ villoſæ adhærebant in ſpatio, quod nummum Imperialem (Ecu) æquat, duæ tæniæ completæ, & adhuc tria filamenta, quæ ſingula ſingulis punctis tunicæ villoſæ affigebantur.*

In Hiſtoriâ naturali, aliiſque ſcientiis, adeò notus *Bonnet* (*w*) quædam habet circa ſpecificum hoc contra tæniam remedium. Pulvis eſt levis, ſubtiliſſimus, coloris olivacei; qui videtur ad regnum vegetabile pertinere; in quo apparent, oculo nudo, & imprimis lente armato, particulæ ſplendentes; crocum redolet, & ſaporem leviter ſalſum habet. Pridiè, antequàm detur ſpecificum, horâ quartâ pomeridianâ dat ſex grana pulveris albi, qui continet vitriolum martis, ex aquâ tepidâ; nec ſequitur ullus effectus ſenſibilis. Pulviſculus autem ille non eſt abſolutè neceſſarius ad

(*u*) Biblioth. Raiſon. Tom. XXXIII. Octob. Novemb. Décemb. pag. 281.

(*v*) Mém. de Mathém. & de Phyſ. préſent. à l'Académ. Royale des Scienc. Tom. I. pag. 479.

curam. Horâ ſeptimâ datur levis cœna; poſt bihorium datur cochlear olei amygdalini, vel olivarum. Sequenti mane datur omni bihorio pulvis, qui drachmam, vel ſcrupulos quatuor, æquat pondere; minuendo, vel augendo quantitatem pro diverſis viribus ægri. Nunquam plures doſes dantur, quàm tres. Poſt primam doſin quandoque nullus ſequitur effectus; aliquando levis vomitus; ſæpiùs ſuccedit alvi evacuatio: tunc datur juſculum. Si vermis nondùm prodeat, ut plerumque fieri ſolet, datur ſecunda doſis; &, ſi opus fuerit, etiam tertia. Attamen non ſine moleſtiâ agit hoc remedium. Quandoque enim ſursùm & deorsùm purgat validè, tormina abdominis adſunt, & pulſus inſurgit. Aliquando longè mitiùs agit remedium. Sæpè poſt meridiem tænia expellitur; tardiſſimè nocte, vel mane ſequentis diei. Quater Genevæ contigit, ut poſt primam doſin aſſumtam tænia expelleretur; quæ ſi longior fuerit, poſt expulſionem ſentiunt ſimilia mala, ac aſcitici, poſt aquas per paracenteſin eductas, niſi abdomen ritè firmatum fuerit. Quidam languent per unum alterumve diem; alii febricitant; alii tam parum ab hoc remedio afficiuntur, ut eodem die domo exire poſſint.

Cùm contigerit bis *Genevæ*, ut ſumto remedio nulla prodierit tænia; quæ fortè anteà inſciis ægris expulſa fuerat; hinc, ut certus ſit, tæniam adeſſe, dat unciam mediam *Syrupi florum Perſicorum;* ſi enim tunc cum fœcibus prodeant grana, ſive moleculæ albicantes, quas putat eſſe tæniæ excrementa, tunc de tæniæ præſentiâ minimè dubitandum putat.

Dum autem *Baſileæ* ſuo remedio uteretur *Herrenſchwand*, obſtupuit, vermem latum nunquam integrum prodire, ſed fruſtulatim tantùm. Tæniæ autem illæ pertinebant ad ſecundam ſpeciem *Plateri*, quàm credit reliquis difficiliùs expelli.

Cæterum pulvis ille præparatorius, qui pridiè ſumitur, licèt omninò neceſſarius non ſit, creditur hunc uſum habere, quòd nempè ſpecificum ſequenti die meliùs & promtiùs agat. Teſtatur autem *Van-Doeveren* (*x*), quòd ipſe *Herrenſchwand* ipſi affirmaverit, *ſuum remedium non convenire in illâ tæniæ ſpecie, quæ, ubi in inteſtinis nidulatur, portiones ſuas cucurbitini-formes dimittit; cùm hanc rariſſimè expellere poſſit; ſolam alteram ſpeciem, quæ non dimittit articulos, & ſecunda noſtra videtur (articulis brevioribus) conſtantiſſimo effectu ab eo expelli.* Simul obſervationibus variis confirmat, illud remedium non adeò lene & blandum eſſe, ſed ſæpè maximas excitare in corpore turbas. Variæ purgantium remediorum formulæ pro junioribus in *Materiâ Medicâ* ad hunc numerum habentur.

§. 1373. QUin Clyſmata, Suppoſitoria, Unguenta externa, ad eadem proſunt quàm maximè.

De uſu unguentorum externorum ad §. 1370. dictum fuit.

Suppoſitoria autem ſolent parari ex amaris, aliiſque, quæ Aſcaridibus imprimis infeſta creduntur; verùm, ut antè monitum jam fuit, hi vermes, cùm vivaciſſimi ſint, brevì alium locum petent, ſi quid ingrati invenerint circa finem inteſtini recti. Alvum movent ſuppoſitoria, vel mole, vel ſtimulo, dum irritant

(*x*) Diſſert. de Verm. Inteſtin. pag. 73. 74.

inteſtinum rectum. Clyſmata pariter non pertingunt ad inteſtina tenuia uſque; adeóque tantùm nocere poſſunt vermibus, qui in craſſis inteſtinis nidulantur. Habent & hunc uſum, quòd moroſis infantibus purgantia per clyſma exhiberi poſſunt, quæ, ſi triplâ doſi ſic adhibentur, ſimilem effectum faciunt, acſi ſimplex purgantis remedii doſis deglutita fuiſſet.

Sed & aliam ob rationem clyſmata laudaverunt Medici; nempè, ut vermes locum mutarent. Dabant amara remedia potanda, dum lac ſimul per anum injici curabant, hâc ſpe, ut vermes, amarorem horrentes, ex ventriculò & inteſtinis tenuibus deſcenderent in craſſa inteſtina, allecti lactis odore; sícque faciliùs per alia clyſmata poſſent necari, vel per purgantia promptiùs expelli.

Imò *Duretus* (*y*) fuit in illâ opinione, per ſolam mutationem loci vermes neceſſariò perire, cùm ex chylo vivant, quem in inteſtinis craſſis nunquam adeſſe voluit. Sic autem habet: *Quæ cauſa eſt, cur ſapientes Medici potiones amaras exhibeant, præſertim è ſcordio: lac autem ſubjiciant, ut illinc fugati, hinc verò allecti, relicto jejuno deſcendant in colon, ubi vel ad punctum temporis durare non poſſunt, vitâ ſuperſtite. Omnia enim, quæ vivunt, quæque moventur, in ſuo quæque locò ſervantur, atque ex iis aluntur, ex quibus conſtant.* Interim certum eſt, contenta in craſſis inteſtinis nondùm omni chylo orbata eſſe penitus, cùm Anatome detexerit vaſa lactea, quæ chylum abſorbent, ad extremum inteſtini recti uſque. Prætereà ex hactenùs dictis patuit, amara non adeò infeſta vermibus eſſe, ac quidem dici ſolet; & vermes vivos inveniri in craſſis inteſtinis, non tantùm teretes & aſcarides, verùm etiam tæniam; nec unicam, ſed plures, in colo inteſtino vidit *Herrenſchwand*; utì ad præcedentem paragraphum dictum fuit.

Cæterùm in *Materiâ Medicâ* & clyſmatum & ſuppoſitoriorum formulæ variæ habentur, ex diverſis Anthelminticis paratæ; & plures ſimiles ad harum normam facilè concinnari poterunt.

§. 1374. QUando Dentes incipiunt prodire, maximè acuti, à tenſione, puncturâ, laceratione gingivarum nervoſarum, ſanguinolentarumque, oritur inflammatio, tumor, gangræna, convulſio, alvi fluor viridis, ſalivatio, febris, mors.

Conſtat obſervatis *Euſtachii* (*z*), in recèns natis, diſſecta maxilla utraque, occurrere dentes, partim mucoſos, partim oſſeos, non obſcuræ magnitudinis, ſuiſque præſepiolis undique vallatos, qui poſteà erumpent. His dentibus doctâ manu detractis, tenuiſſimum interſtitium, vix oſſeum factum, conſpicitur; quo pari diligentiâ amoto, obviam veniunt totidem dentes, penè mucoſi, & longè minores, qui poſt alios priores in propriis caveis latent. Ultimi illi, prioribus deciduis, circa ſeptimum annum prodire ſolent, citiùs vel ſeriùs. Undè Autopſia docet, dentes, qui circa ſeptennium renaſcuntur, cum prioribus nullo modo junctos eſſe, ſed nequidem illos tangere poſſe, quùm inter utroſque medium ſit interſtitium oſſeum,

(*y*) In Coac. Hippoc. pag. 174. — (*z*) Tractat de Dentibus.

primum & ſecundum dentem à ſe invicem dirimens, quo poſteà perforato erumpet ſuo tempore dens ſecundus.

Undè cadit illa ſententia, quòd ſecundus dens ex radice prioris relictâ germinaret (*a*). Neque tantùm in recèns natis, verùm etiam in Embryonibus, primos & ſecundos dentes invenit *Celeberrimus Albinus* (*b*), ita tamen, ut nondùm ſepimento oſſeo interpoſito diſcreti fuerint. Aliquoties in abortibus idem mihi videre contigit.

Magna autem diverſitas obſervatur in tempore, quo dentes prodeunt. Communiter quidem ſtatui ſolet, ſeptimo circiter menſe dentitionem incipere; ſed contingit aliquando, & ipſe vidi, recèns natos jam unum alterumve in maxillis oſtendere dentem: imò in abortu quinque menſium vidi binos inciſores ex maxillâ inferiori prominere quàm manifeſtiſſimè. E contrà in ſanâ, vegetâ, torosâ, puellulâ, primus dens decimo nono menſe prodiit, ſequentibus ſatis citò reliquis, & ſine moleſtiâ ferè ullâ. In debilibus, & morboſis, quandoque adhuc ſeriùs incipit dentitio. Ex quibus patet, primorum dentium eruptionem diverſo tempore etiam naturaliter contingere. Longè major mora in ſecundorum dentium eruptione obſervata fuit. Vidit *Helmontius* (*c*) *anno ſexageſimo tertio ætatis Senem, & Vetulam, quibus quondam amiſſi dentes ſpontè renaſcebantur, etiam cum doloribus puerilibus. Nullam tamen denotabat vitæ longævitatem, eò quòd uterque eodem anno mortem oppetierit.* Legitur (*d*) de fabro lignario, octuaginta quatuor annorum, cui biennii ſpatio quatuor dentes eruperant, duo nempè inciſores, & totidem canini. Ipſe vidi in Vetulâ, quæ octuageſimum ſextum annum compleverat, binos dentes molares prodiiſſe; mortua fuit octuageſimo octavo ætatis anno. Mirum eſt, tamdiù latere potuiſſe in maxillis dentium, ſerâ tantùm ætate proditurorum, rudimenta.

Prudenter hinc ſtatuit *Moſchion* (*e*), ſeptimo menſe dentitionem incipere, ſed non in omnibus æqualiter.

Naturaliter quidem ex maxillâ utrâque dentes erumpunt; quandoque, tamen deviant. Vidi ex medio palato dentem molarem erupiſſe. In theſauro ſuo ſervabat *Ruyſchius* (*f*) os palati humanum, ex cujus medio dens molaris erupit. Plures dentium aberrationes recenſentur (*g*).

Solent primò omnium prodire dentes inciſores; ſed plerumque antequàm octo inciſores omnes prodierint, unus alterve dentium molarium erumpit. Poſteà ſequuntur, quandoque ſatis magno interpoſito temporis intervallo, quatuor canini. Legitur (*h*), in Americâ ſeptentrionali, in inſulâ, quæ à canibus nomen habet, incolas habere dentes inciſores planos, dentibus molaribus ſimiles. Curioſum foret ſcire, an illis etiam primò prodeant tales inciſores, cùm æquè difficulter ex maxillâ erumpant, ac molares.

Cùm ergò dentes lateant in alveolis ſuis, non tantùm illi, qui primò prodi-

(*a*) B. S. Albin. Acad. Annotat. Lib. II. pag. 3. & ſeq.
(*b*) Ibid. pag. 9.
(*c*) In Capitulo. *Arcana Paracelſi*, pag. 626. col. 2.
(*d*) Académ. des Scienc. l'an 1730. Hiſtoir. pag. 42.
(*e*) Spach. Gynæc. pag. 10. n°. 117.
(*f*) Muſ. Anatom. ſive Catalog. rar. pag. 177.
(*g*) Albin. Academic. Annot. Lib. I. cap. XIII. pag. 52.
(*h*) Académ. des Scienc. l'an 1722. Mémoir. pag. 446.

turi ſunt, verùm etiam alii, qui circa ſeptimum ætatis annum prodire ſolent, incipiunt augeri mole; dum exitum moliuntur, cruſtâ adamantinâ muniuntur, ut ſuo munere poſteà fungi poſſint. Quomodò hoc fiat, credo, quòd hactenus ignoremus: quis enim ſolidam & evidentem rationem dedit, cur primus dens incipiat augeri, exſurgere, viam ſibi parare? dum ſecundus dens, ipſi ſuppoſitus, quieſcit, poſt ſeptem annos demum ſimilia præſtiturus: hoc fieri videmus evidenter, licèt rationem facti non intelligamus. Hærent illa dentium germina in alveolis maxillarum; ſed horum alveolorum exitus tegitur membranâ ſatis denſâ, coriaceâ, quæ ab erupturo dente pertundi debet, quin imò lacerari; ita ut poſt eruptionem dentis laceræ hujus membranæ laciniæ obſervatæ fuerint ab accurato in ſimilibus indagandis *Heriſſant* (*i*). Exſiccatæ dein hæ laciniæ ſponte cadunt. Magna ergò ſatis vis à dente erupturo fieri debet, ut hanc membranam rumpat. Egregius *De Laſone* (*k*), qui pulchra dedit obſervata de organiſatione oſſium, & dentium, credidit, quòd, poſtquàm dentis ſuperior pars jam induruerit, tunc interior pars mucoſa, vegetare pergens, nec potens ſuperare obſtaculum durum in parte dentis ſuperiori, urgeat inferior, ubi minor eſt reſiſtentia; & hoc mechaniſmo putavit formari dentium radices, quæ productæ deorſum, occurrentes diaphragmati oſſeo, quod inter primum & ſecundum dentem interjacet, non ampliùs deſcendere poſſunt; ſed, pergente eadem vi dentem elongant, neceſſariò ſuperior dentis pars elevari debet; undè ſenſim lacerabitur membrana alveolos tegens, & dens prodibit. Ingenioſa certè hæc explicatio eſt; nec tamen videtur difficultatem modò propoſitam ſolvere; cùm nulla pateat ratio, quare in primo dente illa vegetatio adeò efficaciter agat, dum per tot annos iners quieſcit in dente ſecundo, qui primo adeò vicinus eſt.

Prætereà plures dentes primos, dum vacillare incipiunt, eductos examinavi, & in plurimis ne veſtigium quidem radicis inveni. Mirabantur hoc chirurgi peritiſſimi, qui in dentium morbis curandis verſatiſſimi meritò habebantur. Statuebant, dentes, qui circa ſeptimum annum cadere ſolent, radices habuiſſe: dum illos, jam vacillantes, leviſſimâ vi educebant, nullas radices inveniebant. Ut hoc explicarent, dixerunt, ſecundum dentem, dum aſſurgit, atterere radices prioris, & ſic comminuere in minutiſſimum pollinem, qui præ tenuitate ſuâ evaneſceret totus; nam nemo illum unquam invenit. An lentè aſcendentis dentis ſecundi, dum primùm loco movet, actio tanta eſſe potuit, ut prioris radices in pollinem comminueret? Egregius in hac chirurgiæ parte *Bourdet* (*l*) ſtatuit, primos dentes, antequàm vacillent, habere radices æquè fortes ferè, & duras, quàm obſervantur in ſecundis. Dum autem refutat ſententiam *Bunon*, qui ſtatuebat, radices illas à frictione aſcendentis dentis ſecundi deſtrui, provocat ad illa, quæ in recentis cadaveris maxillis inveniuntur, dum ſecundi dentes jam oſſei fieri incipiunt, & primi dentes, lactei dicti, adhuc adſunt; *ſive firmi adhuc hæreant*, ſive jam plus minúſve vacillare inceperint. Apparet enim, dentem ſecundum, dum aſſurgit, ſuâ membranâ involutum manere, donec exitui proximus ſit. Radicibus ergò dentis lactei & aſſurgenti denti ſecundo interponitur membrana. Radices tamen dentium lacteorum deſtructæ jam ſunt, antequàm ſe-

(*i*) Académ. des Scienc. l'an 1754. Mém. pag. 431.

(*k*) Ibid. l'an 1752. Mém. pag. 168.

(*l*) Recherch. & Obſervat. ſur l'Art du Dentiſte, §. 5. pag. 51.

cundi dentes illas tangere poſſint. Præterea parva diſtantia obſervatur inter dentem primum & ſecundum; undè concludit, radicem dentis lactei conſumi ab aliâ causâ, non verò per attritum dentis ſuppoſiti. Hinc maluit credere, ab adjacentibus partibus ſecerni acriorem quemdam humorem, qui illas radices conſumeret.

Fateor, quod mihi longè probabilior videatur opinio, quæ ſtatuit, dentes lacteos carere radicibus. *Celeberrimus Albinus* (*m*), de his agens, dicit: *Quùm dentis naturam dentes induunt, teſta quædam primùm oritur, forma folliculi patuli. Eaque ad corpus dentis pertinet, radice nondum inchoatâ.* Talia dentium corpora abſque ullo radicum veſtigio in abortuum, & recèns natorum, maxillis diſſectis vidi ſæpè. Eadem in tabulis nitidiſſimè expreſſa habentur (*n*). Ubi ſimul videri poteſt, quomodò ſucceſſivè radices ex dentis corpore protrudantur. Dens ergò fuit abſque radicibus; &, dum cadit lacteus, radicibus caret. An credibile videtur, denti lacteo creviſſe radices, & denuò deſtructas fuiſſe, antequàm caderet, dum nulla probabilis deſtructionis radicum cauſa fuerit unquam inventa? Ab attritu ſecundi dentis aſſurgentis hoc fieri non poſſe, ex dictis patuit evidenter. Rodentem liquorem hîc in auxilium vocare, quàm precarium eſt!

Videntur tamen obſervationes docere, quòd dentes lactei, ſi non cadant ſuo tempore, aut jam vacillantes non eximantur, apti ſint, ut radices protrudant ex ſuo corpore, quibus poſteà fixi in maxillis hærent ſæpè totâ vitâ.

Vidi attentus toties, vel ſpontè cadentes, vel Chirurgi manu eductos, dentes lácteos, & inveni limbum inferiorem, non æqualem, ſed hinc indè prominentiis, quandoque proceſſibus acutis, aſperum, quos in illis, quibus diutiùs relicti fuerant dentes lactei, inveni jam longiores multò, & concavitate ſuâ reſpondentes ſuppoſiti dentis convexæ ſuperficiei; ita ut manifeſtè ſe accommodarent vicino obſtaculo, ut profundiùs deſcendere poſſent. Antè laudatus *Bourdet* (*o*) eadem omninò vidit, licèt in aliâ opinione fuerit. Sedecim annorum virgini jam à ſex ſeptimanis dens caninus perforaverat ſuperiorem partem gingivæ in maxillâ ſuperiori: locum ſuum ſervaverat dens caninus lacteus ipſi reſpondens; qui tamen multùm vacillabat; quem dum eduxerat, vidit, aliquam radicis partem habere, illam eſſe punctis quibuſdam ſive aſperitatibus inæqualem; hinc adſtantium una firmiter credidit, fracto dente, radicem in alveolo manſiſſe: fatetur, quòd vix contrarium perſuadere potuerit. Præterea vidi ſæpiùs, dentem lacteum, à binis vicinis dentibus nimis preſſum, non vacillaſſe illo tempore, dum naturaliter cadere debebat, hinc in loco ſuo relictum fuiſſe, dum interim ſecundus dens emergens, ante vel retro priorem, maxillam perforaret; undè quandoque deformitas nata fuit; ad quam tollendam dens lacteus, jam firmiter hærens, dum educeretur, radicibus præditus erat. Undè meritò concluditur, dentem lacteum poſſe radices producere deorsùm. Si enim ſecundùm multorum opinionem dentis lactei radices conſumtæ fuiſſent, dum cadere deberet, novæ renatæ eſſent; & tunc ſtatuendum foret, bis in eodem dente radices natas fuiſſe. Undè videtur, dentes lacteos naturaliter carere radicibus, dum ſpontè cadunt; aptos tamen eſſe, ut radices producant, ſi diutiùs in loco ſuo relinquantur; & quòd ſæpè in dentibus lacteis, dum ſpontè cadunt, vel jam vacillantes educuntur, detegan-

(*m*) Annot. Academ. Lib. II. cap. 11. pag. 16.
(*n*) Ibid. Tab. 2.

(*o*) Recherh. & Obſervat. ſur l'Art du Dentiſte, pag. 52, 53.

tur erumpentium radicum prima veſtigia; quæ ab aliis habentur pro reliquiis radicum detritarum, quæ priùs adfuerant.

Quamvis autem dentium eruptio naturalis ſit, & in multis infantibus abſque magnâ moleſtiâ contingat, in quibuſdam tamen gravibus dentitio ſtipatur ſymptomatibus, quæ aliquando aliis morbis attribuuntur, licèt à ſolâ dentitione pendeant. Undè ſollicitè monet *Sydenhamus* (*p*), dum febres epidemicæ graſſantur, & infantes ægrotant, omni cum curâ inquirendum eſſe, an febris illa ad conſtitutionem epidemicam referenda ſit, an verò à dentitione pendeat: *Vulgò enim notiſſimum eſt, infantes, à doloribus ex dentitione ortis, ſæpiùs in febres agi, quæ haud ita facilè ab alterius generis febribus internoſcuntur.* Operæ pretium eſt ergò, conſiderare illa ſigna, quæ docent, dentitionem imminere, vel jam inceptam eſſe.

Patuit ex antedictis, tempus dentitionis ſatis incertum eſſe, adeóque non adeò magnum momentum inter ſigna dentitionis habere, niſi quòd incitet attentionem Medici, ut circa ſeptimum menſem magis invigilet.

Dum de morbis ætatum agit *Hippocrates* (*q*), dicit: *Ad dentitionem verò productis, gingivarum pruritus, febres, convulſiones, diarrhœæ; ac maximè, cùm caninos dentes edunt, craſſiſſimiſque pueris, ac duras alvos habentibus oboriuntur.*

Primum, quod obſervare potui dentitionis incipientis ſignum erat, ſi arcus maxillæ ſuperior, qui ex convergentibus alveolorum lamellis conſtituitur, incipiat latior fieri, ſenſim à ſe invicem ſecedentibus his lamellis, ut denti erupturo locus fiat. Videtur hoc fieri à dente ſenſim aſcendente: hoc tempore internum, quaſi in ipsâ maxillâ, pruritum ſentire videntur, dum perpetuò faciem, nares imprimis, & mentum, fricant: gingivæ enim, nec membrana alveolos tegens, tenſæ aut rubræ adhuc dum apparent. Simul de nocte infantes minùs quieti ſunt, & ſolitò moroſiores: neque hoc mali ominis eſt. Monuit enim *Hippocrates* (*r*): *Quicumque dentientes benè habiti manent, & altiori ſomno premuntur, periculum eſt, ne convulſione corripiantur.*

Harris (*s*) duplex dentitionis tempus ſtatuit; unum nempè, quo dens ex oſſe maxillari primùm emergere nititur; & tunc hæc ſymptomata adſunt. Optimè monet, hoc dentitionis ſtadio, *gingivam in parte externâ & ſuperiori, abſque aliquo ejuſdem tumore, albido quodam circulo circumſcribi.* Quandoque apparent duo vel plura talia loca, acſi dens emerſurus pelluceret per gingivam. Sæpè per aliquot ſeptimanas durat hoc dentitionis ſtadium, antequàm incipiat alterum, *quo dens mole jam auctior, & amplior factus, gingivam tumidam ſemper reddit, inflammationem inſignem in eâdem parit, atque eam perrumpere omni vi conatur.* In difficili dentitione hæc vera ſunt; ſæpè tamen faciliùs hæc peragitur; & tunc omnia hæc ſymptomata adeò levia ſunt, ut dens, non advertentibus infantum cuſtodibus, prodeat. Simul ſolet adeſſe major ſalivæ copia; quandoque & tuſſis: nares pluunt, genæ rubent, à dentis emerſuri irritatione, humoribus majori copiâ versùs caput derivatis; ut docent ſymptomata plura, quæ apud Auctores collecta leguntur.

(*p*) Schedul. Monit. de Nov. Febr. ingreſſ. pag. 674.

(*q*) Aphor. xxv. Sect. III. Charter. Tom. IX. pag. 120.

(*r*) Lib. de Dent. text. IX. Charter. Tom. VII. pag. 871.

(*s*) De Morb. Acut. Infant. pag. 35.

Sic *Moſchion* (*t*) habet: *Gingivarum pruritus; fervor genarum; dolor nervorum in cervice; frequentiùs ſanguinolentus humor per os, vel aures, exit.* Ita & apud *Aëtium* (*u*) leguntur ſequentia de dentitione: *Circa ſeptimum menſem infantes dentes producere incipiunt, punguntur, ſtimulantur, tanquàm à paxillo quodam, ſeparante gingivas dente. Inflammationes ſuccedunt gingivarum, & maxillarum, & tendinum; quas febres plerumque ſequuntur. Succedit & pruritus in meatibus auditoriis, & aures humeſcunt: nonnullos opthalmia corripit, & ſanguis ex canthis (oculorum) fluit. Pluribus perturbatur venter, ob ſtomachi inflammationem, ventriſque exſolutionem.*

Cùm autem omnia hæc mala à tenſione, punctura, laceratione, gingivarum nervoſarum, ſanguinolentarumque, oriantur, patet facilè, omnia hæc mala magis metuenda eſſe, dum erumpunt dentes canini, qui obtuſum apicem habent, & ſatis craſſi ſunt. Inciſores acutum referunt cuneum; hinc faciliùs membranam incumbentem findunt. Molares autem, licèt latiorem ſuperficiem habeant, quàm canini, & quatuor apices, faciliùs feruntur; quoniam non ſimul & ſemel, ſed ſucceſſivè, illi apices emergunt. A ſolo dolore intenſiori convulſiones metuendas eſſe in infantibus, quibus nervoſum genus adeò facilè irritatur, facilè intelligitur. Undè etiam (§. 1075. 4.) inter epilepſiæ cauſas dentitio numeratur; ubi ſimul notatur ex *Hippocrate*, non omnes ex dentitione convulſos interire, ſed multos ſoſpites evadere; utì quotidianâ in praxi obſervata docent. Si autem multùm tumeat gingiva, ſimúlque admodùm rubeat, validæ inflammationis ſignum eſt; quæ quandoque in gangrænam ſatis citò terminatur; præcipuè, ſi acrior humorum indoles ſimul adſit. De quâ re videantur illa, quæ in Capitulo *de Gangrænâ* dicta fuerunt. Citò autem gingivæ ſic affectæ putreſcunt, & malum ad vicina loca propagatur, niſi *ſpiritu ſalis marini* miſto cum *melle roſarum* ſæpiùs tangatur locus gangrænoſus, ſícque ſiſtatur proſerpens putredo. Vidi aliquoties in pauperum infantibus, qui omninò neglecti fuerant, partem oſſis maxillæ cecidiſſe, unà cum alveolis & dentibus contentis: undè, in hoc loco deſtructæ maxillæ, totâ vitâ fuerunt edentuli.

Alvi fluor viridis ſuſpectus eſt, dum dentitionis tempore adeſt. Anteà dictum fuit, dum acido in primis viis laborant, fœces alvinas virideſcere; undè & ab hâc causâ poſſent viridia per alvum excerni, licèt à dentitione hoc non fieret. Verùm ſi fœces, quæ naturaliter flaveſcunt in infantibus, dentitionis tempore ſubitò fiant æruginoſæ, tunc periti Medici convulſiones metuere ſolent; quia ex illâ coloris mutatione concludunt, ſenſorium commune, & totum nervorum ſyſtema, turbari. Si ſanus homo ſubitò in gyrum rotetur, vertigine corripitur; &, niſi, hæc rotatio ceſſet, cadit, bilemque æruginoſam vomit. Undè etiam §. 275. pro malo ſigno habetur, ſi poſt concuſſum validum capitis bilioſus vomitus ſequatur.

Cæterùm alvus laxior dentientibus infantibus prodeſt potiùs: *Quibus in dentitione alvus multoties ſubducitur, ii minùs convelluntur, quàm quibus ita paucies* (*v*).

De Salivatione, dentitionem conſequente, jam dictum fuit.

Febris, mors, Dolor moleſtus, inflammatio gingivarum, inſomnia, ſufficiunt, ut febris excitetur, quæ certè, ſi valida fuerit, tenerum corpuſculum brevì deſtruere poterit.

(*t*) Moſch. apud Spach. Gynæc. pag. 10. n°. 118.

(*u*) Lib. IV. cap. IX. pag. 68.

(*v*) Hippoc. Lib. de Dentit. Charter. Tom. VII. pag. 871.

poterit. Interim non ſemper funeſtum eventum à febre dentitionem comitante videtur metuiſſe *Hippocrates* (*x*); dicit enim: *Quibus in dentitione febris acuta oboritur, ii rarò convelluntur*. Cæterùm hyemale tempus dentitioni magis convenire ſtatuit (*y*), ita ut faciliùs emergant, cæteris paribus, hoc anni tempore. Simul obſervavit, illis, qui cum tuſſi dentiunt, dentes tardiùs erumpere, verùm in punctione magis extenuari. Solet enim in omnibus dentientibus toroſitas corporis minui, & carnes fieri flaccidiores, præcipuè dum dentes canini prodire incipiunt.

§. 1375. QUæ cuncta facilè ex eâdem causâ oriri demonſtrantur.

Senſim enim diſtrahitur membrana, quæ alveolos claudit, & tegit, ſi jam inflammatio adſit, & à duro dente inflammatus ille locus rumpi debeat, facilè patet ratio, quare omnia illa mala, modò recenſita, ſequi debeant.

§. 1376. QUin ſublata irritatione nervorum (1374.) ſpontè ceſſant.

Dolor, utì aliâ occaſione ad §. 220. & ſequentes dictum fuit, ponit fibram nervoſam ſic affectam, ut diſſolutionem minitetur: hinc dolor acrior eſt, dum fibra nervoſa eſt rupturæ proprior. Undè patet, quare moleſtiæ omnes augeantur, dum dens eruptioni proximus eſt, & denuò ceſſent, ſimulac dens membranam priùs tenſam ruperit. Ceſſat enim tunc nervorum irritatio. Hinc ſimul patet, quid ſentiendum ſit de omnibus illis *Periaptis*, & *Amuletis*, quæ infantibus, dentitionis tempore, appendi ſolent, hâc ſpe, ut dentes faciliùs, & citiùs, erumpant. Dentitio naturæ ſolius opus eſt; hanc accelerari poſſe per artem, nemo peritus facilè credet. Verùm moleſtias, dentium eruptionem comitantes, lenire ars valet; utì ſequenti paragrapho dicetur. Facilè tamen permittitur mulierculis, ut *Corallia rubra*, *pœoniæ radicem*, *dentes lupi*, *apri*, *vulpis*, & his ſimilia, collo dentientis infantis appendant; à quibus nulla metuenda eſt noxa. Solent enim tunc magis morigeræ eſſe Medicorum conſiliis.

§. 1377. QUod fit 1. gingivas emolliendo, refrigerando, leniendo, mollibus, glutinoſis, antiphlogiſticis. 2. Sæpè atterendo ad corpora dura, glabra. 3. Diſſecando ope lanceolæ.

1°. Quantam efficaciam habeant in dolore leniendo omnia illa, quæ diſtentam fibram dolentem laxant, anteà ad §. 228. 1. dictum fuit. Cùm autem tenſa & dolens ſit hæc membrana, quæ dentem erupturum coërcet, facilè patet, quare emollientiſſima hîc locum habeant. Cùm autem plerumque gingivæ, leviter ſaltem, inflammatæ ſint hoc tempore, hinc foventur refrigerantibus & antiphlogiſticis; quæ

(*x*) Hippoc. Lib. de Dentit. Charter. Tom. VII. pag. 871. — (*y*) Ibidem.

optimè proſunt, ſi ſimul leviter glutinoſa ſint; ne à copioſâ ſalivâ, quæ dentitionis tempore profluit, abluantur illicò. *Sempervivi majoris* ſuccus recens preſſus, cum *ſyrupo florum violarum*, additâ mucilagine *gummi Arabici*, *Tragacanthi*, *Sem. Cydoniorum*, *&c.* aptiſſimum tale remedium dat, ſi ſæpiùs gingivis illinatur. *Cremor recens lactis*, cum *vitello ovi* & *ſyrupo florum violarum* miſtus, ſi aliquâ copiâ *aquæ ſtillatitiæ roſarum* diluatur, optimè prodeſt. *Flores Sambuci*, ſi unà cum *plumbi* fruſto in nodulo ligentur, & in fundo vaſis vitrei cylindrici ponantur, dein lac recens ſuperaffundatur, & hæc omnia ponantur in leni digeſtione, brevì in ſummitate vaſis colligitur cremor, qui fragrantiam florum ſambuci redolet, & gingivis illinitur ſæpiùs, optimo cum effectu. Plumbum autem additur, ut deprimatur nodulus ad fundum vaſis, ſicque faciliùs colligi poſſit cremor in ſuperficie ſupremâ; ſimul plumbum externo uſu magnam efficaciam habet in ſedandis inflammationibus incipientibus. Novi quidem, plumbum non ſine ratione ſuſpectum eſſe Medicis, imprimis uſu interno: ſed parùm admodùm de plumbo in lacte ſolvitur; & illud pauculum ſolutum potiùs in ſero lactis hæret, quàm in parte cremoraceâ; undè videtur tale remedium tutò uſurpari poſſe; imprimis cum gingivis dolentibus pauculum cremoris tantùm illiniatur, vixque deglutiat aliquid de hoc cremore infans; ſed ferè totum cum ſalivâ copioſiùs affluente exeat ex ore. Si verò gingivæ, profundè rubro colore tinctæ, gangrænam minitentur, tunc aliquot guttulæ *ſpiritus ſalis marini* adduntur *Syr. fl. violarum*, addito nitro; & hæc diluuntur in *aquâ ſtillatitiâ florum roſarum*, aut *florum ſambuci*, ut gingivæ ſæpiùs tali mixturâ foveantur. Anteà, ubi de *Anginâ gangrænoſâ* agebatur, utì & in capitulo *de Scorbuto*, laudata fuit efficacia *ſpiritûs ſalis marini* in ſimilibus malis. Cæterùm in *Materiâ Medicâ* ad hunc numerum tales formulæ habentur.

Quandoque contingit, gingivas ſic inflammari, & dolere, ut valida accendatur febris, & ſequantur convulſiones: tunc *Sydenhamus* (z) commendat venæ-ſectionem, tanquam optimum & efficaciſſimum remedium; ſimúlque ſtatuit, æquè tutò ex infantum venis, quàm adultorum, ſanguinem extrahi poſſe. Neceſſitatem quidem evacuationis ſanguinis in tali caſu agnoſcit *Harris* (a); ſed maluit unam alteramve hirudinem infra utramque aurem applicare. Certum enim eſt, venæ-ſectionem difficiliùs ſaltem inſtitui in infantibus, ob venarum exilitatem, & irrequietum membrorum motum. Imò ipſe *Sydenhamus* (b), dum in febre dyſentericâ ſanguinis-miſſionem judicabat neceſſariam, dixit: *Si infans hâc febre laboret, tum hirudines duæ utrimque applicentur pone aures.* Notum autem eſt, *Sydenhamum* hanc ſchedulam ſcripſiſſe circa finem vitæ, & quædam, quæ anteà ſcripſerat, mutaſſe, vel emendaſſe.

Optimè monet *Harris* (c): *Inter dentiendum os tantâ teneritudine ſæpè affligitur, ut omne alimenti genus pertinaciter reſpuant. In hoc caſu ſummoperè cavendum, ne alimentum calidum, imò vix tepefactum, infantibus præbeatur. Nam calor oris & gingivarum, ferè exurens, vix minimum caloris adventitii gradum fert, ſine moleſtiâ & dolore accedenti.* Undè fit, ut vix cochlear ferre poſſint infantes; & hinc patet

(z) Prax. Medic. cap. v. pag. 248. 249.
(a) De Morb. Infant. pag. 35.
(b) Schedul. Monitor. de Novæ Febris ingreſſu, pag. 673.
(c) In loco modò citato.

utilitas differendi ablactationem, donec dentitio abſoluta fuerit. Mollem enim nutricis papillam longè faciliùs ferunt. Accedit, quòd nutrici ingerere poſſimus copiam remediorum emollientium, & antiphlogiſticorum, quæ infanti prodeſſe poſſunt. Simul etiam, mutando nutricis diætam, poſſumus lac ejus reddere congruum præſenti infantis morbo. Hanc utilitatem agnoſcit *Moſchion* (*d*), dum ſuadet, ut dentitionis tempore nutrix vinum non bibat, & tenuiori nutrimento utatur.

Simul patet, huic beneficio renunciare illos, qui lac humanum damnant, & aliorum animalium lacte infantes nutriendos volunt.

2°. Circa hanc rem in diverſam opinionem abiverunt illi, qui de dentitione, & de dentium conſervatione, ſcripſerunt. Quidam laudaverunt, alii improbaverunt omninò. Si gingivæ inflammatæ doleant, noceret certè attritio ad corpora dura; ſed tunc nequidem attactum ferunt infantes, quin ſtatim miſero ejulatu dolorem teſtentur. Verùm, ubi hæc abeſt, videtur levis preſſio gingivarum à naturâ indicari. Dentitionis tempore videmus, infantes propriis digitis perpetuò dentes fricare, obvia quæque, quæ arripere poſſunt, ori immittere, & inter maxillas comprimere quàm fortiſſimè. Videntur enim moleſtum in gingivis pruritum ſentire, quem hoc modo lenire tentant. Nullum enim doloris percepti indicium dant; è contrà hilares & quieti ſunt, dum non impediuntur ab hoc opere; & vidi ſæpiùs, irrequietos admodùm infantes pacatiſſimè obdormiviſſe, dum nutrix digito prurientes gingivas molliter perfricabat.

Aëtius (*e*) quidem monuit, cavendum eſſe omninò, ne quid durum mandendum præbeatur, ne gingiva callofior reddita naſcituros dentes impediat: eandem ſententiam & alii tuentur (*f*). Verùm vix videtur ab hâc frictione adeò metuenda calloſitas, cùm perpetuò os madeſcat ſimul. Imò alii (*g*) optabant potiùs hanc calloſitatem, dum credebant, faciliùs rumpi membranas tenſas & duriores, quàm molles, quæ denti exſurgenti cedunt nimis. Undè *Andry* damnavit emollientium uſum, niſi gingivarum inflammatio illa poſceret. Et quia hyeme omnia oſſa fragiliora fiunt, ideò credidit, *Hippocratem* ſtatuiſſe, dentitionem feliciùs procedere hyeme, quàm aliis anni temporibus. Addit ex obſervatione *Spigelii*, citiùs erumpere dentes in maxillâ ſuperiori, quia hæc magis rotatur ſupra papillam nutricis, quàm inferior, adeóque & plus atteritur.

Cùm ergò ipſa natura videatur indicare in dentientibus frictionem gingivarum, utile erit, ſi talia corpora dura, glabra, ex cryſtallo, corallo rubro, ebore, &c. parata porrigantur infantibus dentientibus, modò nullas omninò eminentias habeant, & parata fuerint ex tali materiâ, quæ in ſalivâ ſolvi nequeat; undè ex cryſtallo parata præferuntur reliquis; metallica verò repudiantur; auro puriſſimo excepto; argentum enim, quo ad ſimilia conficienda utuntur, ſemper aliquam partem cupri continet.

3°. Sectio illa tunc tantùm opportuna eſt, cùm membrana alveolum tegens à dente emergente elevatur, tenditur, rubet, dolet intensè; tunc plerumque valida ſatis febris adeſt, & convulſiones metuuntur, niſi denti ſubitò via concilietur: at poſt ſectionem factam dens illicò prominet. Si verò profundiùs adhuc hæreat dens, dum

(*d*) Spach. Gynæc. pag. 10. n°. 119.
(*e*) Lib. IV. cap. IX. pag. 68.
(*f*) Bourdet, Recherch. & Obſervat. &c. Tom. I. §. IV. pag. 40.
(*g*) Andry, l'Orthopédie, Tom. II. pag. 210. & ſeq.

hæc ſectio inſtituitur, vulnuſculum hoc inflictum brevì conſolidabitur, & cicatricula reſiſtet magis denti poſteà erupturo. Fama etiam Medici inſigniter periclitatur, ſi inciſionem ſuaſerit, nec hâc factâ dens appareat. Novi contigiſſe, ut dens octo menſibus poſt factam inciſionem eruperit tantùm.

Anteà ad §. 1374. dictum fuit, duplex eſſe dentitionis ſtadium: primum adeſt, dum dens ex oſſe maxillari primò emergere nititur; ſigna hujus tunc dicta ſunt. Secundum ſtadium eſt, dum dens jam gingivam perrumpere conatur. Monuit autem *Harris* (*h*), quòd, *In primo illo dentitionis molimine, æquè ac in ſecundo, Chirurgi gingivas infantum quâcumque ex occaſione imperitè incidunt; quò ſcilicèt dentes faciliùs erumpant; undè vulnus citrà neceſſitatem, & nullam plerumque opem ferens, teneris promiſcuè infligitur; quùm ſecundùm ſolummodò dentitionis tempus* (*quod diligenter notandum*) *eam plagam inferri propriè requirat.*

Simul noluit, in hoc caſu phlebotomo, ſive lanceolâ, inciſionem fieri, cùm nimis citò coaleſcat tale vulnuſculum. Undè monuit: *Curandum eſt igitur Medico, ut inſtrumento magis commodo* (*ſive ſit ſcalpellum, quo calami ſcriptorii vulgò conficiuntur, ſive ſit aliud, cujus dorſum in denſitatem novaculæ æmulàm aſſurgat*) *inciſio ſemper fiat.* Sic enim labia vulnuſculi magis diſtant à ſe invicem, & tardiùs concreſcunt. Fortè ob hanc rationem quidam voluerunt (*i*), unguibus lacerandam eſſe hanc membranam, quæ alveolum tegit; tunc enim certè minùs citò conſolidabitur vulnus. Verùm facilè patet, hoc majorem dolorem facere, & imperitâ manu fieri; undè videtur ſectio præferenda eſſe in tali caſu ſemper.

Monet celebris in hâc Chirurgiæ parte *Fauchard* (*k*), inciſionem ſecundùm longitudinem arcûs maxillæ debere fieri pro dente inciſorio erupturo; crederem etiam pro canino; crucialem inciſionem ſuadet pro dente molari; ſed ſimul prudenter monet, tunc tutò talem inciſionem fieri, ſi gingiva rubeſcat, tumeat, tenſa ſit, ſi dens viſu, aut tactu, percipiatur, dum ſub membranâ coërcente hæret. Cæterùm diuturno artis uſu edoctus, affirmo, ſectione hâc raro opus eſſe, etiam in difficiliori dentitione.

§. 1378. CONvulſiones hinc oriundas minuta Sp. C. C. doſis feliciter tollit.

Dictum fuit §. 229. doloris ſenſum, & multos doloris effectus, qui indè pendent, tolli poſſe, licèt cauſa doloris maneat. Hinc lenia paregorica, ex *ſyr. flor. rhœad.* & ex ipſo *papavere*, parata, in hunc finem cum prudentiâ tutò adhiberi poſſe, certus ſum; modò alia, quæ in cauſam doloris agunt, non negligantur. Obſervatis *Sydenhami* (*l*) conſtat, paucas guttulas, tres quatuorve, ſpiritus cornu cervi, ex vehiculo idoneo exhibitas, profuiſſe inſigniter ad curandam febrim, quæ dentitionem difficilem comitatur, ſi quartâ quâque horâ ad quatuor vel ſex vices propinarentur. Formula talis in *Materiâ Medicâ* ad hunc numerum habetur.

(*h*) De Morbis Infant. pag. 35.
(*i*) Brouzet, Educat. Médic. des Enfans, Tom. I. pag. 234.
(*k*) Le Chirurg. Dentiſte, Tom. I. chap. xv. pag. 175.
(*l*) In Sched. Monit. de Novæ Febris ingreſſu pag. 675.

FINIS TOMI QUARTI.